LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 1 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ DIMANCHE 1 Septembre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2898 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՆԴՐԱՆԻԿԸ ՔԱՋ...

Եթէ կ'ուզէք լաւ ճանչնալ մեր ազգային հերոսները, կարդացէք անոնց նուիրուած երգերը: Մանաւանդ լսեցէք երբ կ'երգուին այդ երգերը:

Ամէնէն անտարբեր դէմքն ալ գոյն եւ շեշտ կը ստանայ երգի առաջին տողէն, ինք երգէ թէ ուրիշը:

Արդարեւ, ամէնէն աւելի այդ ժողովրդական երգերն են որ հարազատօրէն կը բնորոշեն, կը խտացնեն բազմաթիւ ռազմիկներու եւ հերոսներու ինքնուրոյն արժանիքները:

Որքան ալ անարուեստ եւ անմշակ ըլլան, յաճախ մանկունակ եւ ուռուցիկ, այդ երգերը կը կազմեն բուն ժողովուրդին մկրտութիւնը:

Եւ ժողովուրդը շատ քիչ անգամ կը սխալի:

Մի' հետաքրքրուիք թէ ո'վ յղացաւ, ո'վ գրի առաւ այս եւ այն երգը, կամ ո'վ յարմարցուց եղանակները:

Թերեւս մէկ տունը ան, միւս տունը ան է յղացած կամ երգած: Հարցը այն է որ՝ երգեր են հիւսուած, ամեհի մարտնչումներու գրոհին մէջ կամ յետոյ, անոնց ներշնչման տակ: Հիւսուած, երգուած եւ ծաւալած են սարէ սար, քաղաքէ քաղաք եւ այժմ՝ աշխարհէ աշխարհ:

Եւ երբ խումբ մը կ'երգէ զանոնք, առանց որ եւ է պատրաստութեան կամ նուագարանի, հերոսները ձեր առջեւ կը պատկերանան իրենց ամբողջ կերպարանքով. հոգի եւ մարմին կ'առնեն, կ'ըսես՝ ահա կը կռուին, գրոհ կուտան կամ կ'իյնան:

Անդրանիկը քաջ, իր ընկերներով...

Մկրտութիւնը կատարուած է արդէն, մէկ բառով— «Անդրանիկը քաջ»: Մնացեալը մանրամասնութիւն է:

Բայց, բառերու եւ կանչերու սանձարձակ թափչքներուն մէջ անգամ, զարմանալի նոյն ոգին է որ կը խտանայ, իբրեւ տրամաբանական եզրակացութիւն.

Երակներիդ անվախ քաջի արիւնը
Զցամաքի մինչ յաւիտեան, Անդրանիկ:

×

Արդարեւ, քաջութիւնը կազմեց Անդրանիկի հիմնական եւ ամէնէն անվիճելի առաքինութիւնը, պատանեկութենէն մինչեւ հասուն տարիքը:

Անշուշտ Անդրանիկը առաջինը չէ, իբրեւ խորհրդանշան եւ մարմնացում հայ ժողովուրդի ռազմական յատկութեանց:

Իրմէ առաջ, իրեն հետ զուգընթաց, ինչպէս իրմէ վերջը, ազատագրական պայքարը երեւան հանած է բազմաթիւ յայտնի եւ անյայտ հերոսներ: Եւ դեռ կրնայ հանել, երբ եղանակները փոխուին, կամ հնչէ ժամը, ճակատագրական պահու մը:

Անդրանիկը ներկայացուցիչն է ամբողջ սերունդի մը, որ այս ժողովուրդին ռազմական առաքինութիւնները հասցուց աննախընթաց բարձունքներու, բազմաթիւ ճակատներու վրայ: Եւ անհնարին պայմաններու մէջ:

Անոնք իրենց տաղանդն ու արիւնը տրամադրեցին դժոխքի մը մէջ, որ իր նմանը չէ ունեցած որ եւ է ատեն:

Նոյն իսկ պալքանեան ժողովուրդներու ազատագրական պատմութիւնը դժուար թէ կարենայ ցոյց տալ այնքան ըմբոստացուցիչ կաշկանդումներ ու տառապանքներ, որքան հայկականը:

Պայքարը կը մղուէր Թուրքին դէմ, բայց նոյնքան թշնամական, խափանարար քաղաքականութիւն մը կը վարէին անմիջական հարեւանները:

Դատը ուղղուած էր Թուրքիոյ դէմ, բայց նոյն հարեւանները եւ ուրիշներ հաճութեամբ կը կատարէին մեղսակիցի, դաւադիրի քամահելի դերը:

Եւ, ներսէն ալ, բուն հայկական շրջանակէն, կամ վառօդը կը պակսէր, կամ ոգին: Թշուառութիւն մը համատարած, որուն հանդէպ լեռներն անգամ փուլ պիտի գային:

Բայց եւ այնպէս, Անդրանիկները դիմացան: Տոկացին, հաստատուն ակօսներ ձգեցին ու տեւեցին:

Երբեմն անիծելով եւ ակռաները կճրտելով, յաճախ պոռթկալով, անոնք անվհատ, անսասան շարունակեցին պայքար մը, որ իր ներշնչումը կը ստանար դարերու տառապանքէն:

Ժողովուրդը երբ կը հնչեցնէ «Անդրանիկը քաջ», իր ռազմական առաքինութեանց յարութիւնը, վերածնութիւնն է որ կ'ողջունէ, այնքան վճիտ խանդավառութեամբ:

Այդ գիտակցութեամբ ալ, երգը մարմին կ'առնէ, կը դառնայ կենդանի պատկեր: Ու մեր առջեւ կ'ուրուագծուին Սերոբները, Գէորգ Չաւուշները, Մուրատները, Պետոները, Խէչոները եւ միւսները,— ամբողջ պանթէոն մը շարժուն այլ յաւիտենական:

Այս օրուան ուխտագնացութիւնն ալ մէկ արտայայտութիւնն է այդ գիտակցութեան:

Անոնք որ կազմակերպած են զայն, անշուշտ ըսել կ'ուզեն,— Այս ժողովուրդը ունի բազմազան արժանիքներ: Մենք ալ, իբրեւ զաւակները նոյն ժողովուրդին, կը խոնարհինք այդ արժանիքներուն առջեւ: Սակայն, չմոռնանք միւս զանձը, ռազմականը, որ նոյնքան հարազատ է եւ անսպառ: Եւ քանի որ, այս քաղաքին մէջ, ունինք մարմնացեալ խորհրդանշանը այդ արժանիքին — Անդրանիկ — հետեւեցէք մեզի, որպէսզի միասին արծարծենք նուիրական եւ մշտնջենական բոցը:

Նախ մեր բազուկը, յետոյ մօսինը, յետոյ խաչը, — կ'ըսէր ուրիշ քաջ մը, Քեռին:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԳԱՂԹԱՎԱՅՐ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ ԲԱՑԷԻ ԲԱՑ

ՀԻԹԼԷՐԱԿԱՆ ՊԱՇՏՕՆԱԹԵՐԹԻՆ ՈՒՇԱԳՐԱՒ ԽՕՍՔԵՐԸ

«Ֆոլքիշէր Պէօպախթըր», Պերլինի հիթլէրական պաշտօնաթերթը, ուշագրաւ խմբագրական մը հրատարակեց օգոստոս 30ին, գաղթային քաղաքականութեան մասին: Խօսելով անգլեւգերման բարեկամութեան վրայ, թերթը անգամ մը եւս կը շեշտէ Լոնտոնի նաւային համաձայնութեան արժէքը, իբրեւ գոհացումը Գերմանիոյ օրինաւոր պահանջներուն: Ու կը բացատրէ թէ «այժմ կը մնայ միայն մեր ձեռքէն առնուած գաղթավայրերու խնդիրը: Արագօրէն կը մօտենայ այն օրը ուր աշխարհի խաղաղութեան շահուն համար իսկ, հարկ պիտի ըլլայ միանգամ ընդ միշտ լուծել այս խնդիրը»:

Թերթը կը պարզէ կարեւորութիւնը այն գաղթավայրերուն զորս Գերմանիա ունէր պատերազմէն առաջ եւ որոնք 50 առ հարիւր կ'ապահովէին ներածելի նախանիւթերու պէտքերը: Այսօր այդ ընդարձակ երկիրները կը գտնուին ուրիշ պետութեանց, մասնաւորապէս Մեծն Բրիտանիոյ հոգատարութեան տակ: Գերմանիա յաջողեցաւ ինքզինքը ճանչցնել իբրեւ պետութիւն մը որ միեւնոյն իրաւունքները կը վայելէ ինչպէս միւսները: Ան իրաւունք ունի նաեւ սպասելու որ նկատի առնեն իր գաղթային պահանջները: «Բրիտանական կառավարութիւնը կրնայ քննել սա խնդիրը թէ խոհեմութիւնը չէ՞ պիտի ըլլար Գերմանիոյ վերադարձնել իր հոգատարութեան յանձնուած երկիրները: Բրիտանական գաղթապետութիւնները իրենք պէտք է վճռեն այս հարցը: Ամէն պարագայի մէջ, առոյգ է մէկ բան,— վերջ ի վերջոյ կարելի չէ Եւրոպայի սրտին վրայ 181,000 քառակուսի մղոն տարածութեան մը մէջ սահմանափակել 66 միլիոննոց ազգ մը: Գերմանիա իր խճողեալ երկրին համար պէտք ունի տարածութեան մը ուր կարենայ շնչել»:

Եզրակացնելով, պաշտօնաթերթը կը յայտնէ թէ Գերմանիա չուզեր խառնուիլ ուրիշ ազգերու գործերուն, բայց կը կարծէ թէ այս ափիողական հարցին լուծումը օգտակար է Եւրոպայի եւ խաղաղութեան համար:

ԱՆԳԼԻՈՅ ՃՆՇՈՒՄԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՎՐԱՅ

Ուրիշ նշանակալից երեւոյթներ

Մուսոլինի կը պնդէ հոգատարութեան վրայ

Քանի կը մօտենայ Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին գումարման օրը, այնքան սրտնեղութիւնը կը սաստկանայ Փարիզի մէջ: Կը թուի թէ Մեծն Բրիտանիա ամէն միջոց կը փորձէ, Ֆրանսան իր ետեւէն քաշելու եւ Իտալիոյ դէմ հանելու համար: Այս ճնշումը այլեւս անտանելի կը համարուի, դատելով կարգ մը թերթերու արտայայտութիւններէն: Այսպէս, «Մաթէն», որ ջերմ կուսակից է Լավալի դաշլիճին քաղաքականութեան, երէկ անուղղակի կը տրտնջար հետեւեալ խորագիրներուն տակ.— «Ֆրանսա չի կրնար ընդունիլ արտաքին ճնշումներ որոնք կը ձգտին ազդել իր դիրքին վրայ՝ իտալեւհապէշական վէճին մէջ»: Հեռուէն մօտէն ակնարկելով, թերթը կը հարցնէ.— «Պատժական միջոցներ ձեռք առնուեցա՞ն Ճափոնի դէմ, երբ ան հոգատարութիւն կը հաստատէր Մանչուրիոյ մէջ: Պատժական տնօրինութիւններ եղա՞ն Գերմանիոյ դէմ, երբ ինք իր գլխուն բռնաբարեց Վերսայլի դաշնագրին զինուորական տրամադրութիւնները: Եթէ Ֆրանսայի դաշնակից պետութիւնները, չըմբռնելով անոր մասնաւոր վիճակը, կ'ուզեն ճնշում բանեցնել անոր վրայ, Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին ուղղափառութեան պատրուակով, պէտք չէ մոռնան թէ ընդհարմանպարագային իրենցմէ շատ աւելի Ֆրանսա պիտի խառնուի իր նաւերով եւ զինուորներով: Եթէ կայ միջազգային քաղաքականութիւն մը, կայ նաեւ ֆրանսական քաղաքականութիւն մը: Հաւանական է որ Ժընեւի մէջ խուսափին բացէ ի բաց դնել պատժական տնօրինութեանց խնդիրը: Ա. Դ. Խորհուրդը կրնայ պարսաւ մը քուէարկել, կամ թերեւս մի այն ցաւ յայտնել: Բայց, ամէն պարագայի մէջ, կարելի չէ պաշտպանել տեսակէտ մը որուն գործադրութիւնը միայն տեսական արժէք պիտի ունենայ, եթէ պատերազմ ծագի Իտալիոյ եւ Եթովպիոյ միջեւ»:

⁂ Լոնտոնի մէջ տարածուած զրոյցի մը համաձայն, Եթովպիոյ կայսրը առջի օր պայմանագրութիւն մը կնքած է անգլիական հաստատութեանց եւ Սթէնտըրտ Օյլի հետ, երկրին աւելի քան կէս տարածութեան քարիւղը շահագործելու համար:

⁂ Իտալական թերթերը կը հաստատեն ծովային եւ օդանաւային ռազմափորձերու լուրը, ջանալով նուազեցնել անոնց արժէքը, որպէսզի սպառնալիք մը չհամարուի Անգլիոյ դէմ: Եօթանասուն սուզանաւեր (գրեթէ ամբողջութիւնը) պիտի կեդրոնանան իտալական ջուրերուն մէջ, իսկ օդանաւերն ալ որոշ կէտերու վրայ, Սիկիլիոյ շրջանին մէջ: Ուրբաթ օր երկու սուզանաւեր անցան Սուէզի ջրանցքէն: Ցամաքային ռազմափորձերը վերջացան երէկ:

⁂ Ճիպրալթարի անգլիական իշխանութիւնները կազարդել դիմակներ բաժնեցին ռամիկանութեան, իսկ սպայ մը բացատրեց անոնց գործածութեան եղանակները:

⁂ Աթէնքի թերթերը կը գրեն թէ Իտալիա Ալպանիան ալ պիտի գրաւէ, երբ կռիւը սկսի Եթովպիոյ հետ... Նոյն աղբիւրէն կը հաւաստեն թէ Իտալիա գաղտնապէս ռազմանիւթ եւ սպաներ կը ղրկէ Ալպանիա: Հարկ է վերապահութեամբ ընդունիլ այս լուրերը:

⁂ Մեծ գործունէութիւն կը տիրէ բրիտանական նաւատորմին մէջ: Շատ մը մարտանաւերու յանձնարարուած է պատրաստ գտնուիլ, Միջերկրական երթալու համար: Արձակուրդի բոլոր արտօնութիւնները ջնջուած են Մանշի եւ Միջերկրականի տորմիղներու նաւաստիներուն համար:

⁂ Եթովպիոյ կայսրը խնդրած է անգլիական Լօյտէն՝ ապահովագրել իր բոլոր անձնական ստացուածքները, որոնց գումարը կը հասնի 82 միլիոն ֆրանքի: Ընկերութիւնը չէ պատասխանած տակաւին:

⁂ Ատտիս — Ապէպայէն կը հեռագրեն թէ պաշտպանողական պատրաստութիւնները կը շարունակուին: Հիւսիսային բանակը, որ կեդրոնացած է լեռնային շրջաններու մէջ, մեծապէս զօրացած է եւ ունի 300–400,000 զինուոր: Կառավարութիւնը մեծ կարեւորութիւն կուտայ մասնաւորապէս ժողովուրդի բարոյական կորովին: Բայց խոր մտահոգութիւն կը պատճառէ զէնքերու եւ ռազմամթերքի պակասը:

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Ա Ն Դ Ր Ա Ն Ի Կ

ՈՐՈՒՆ ՄԱՀՈՒԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԿԸ ԿԱՏԱՐՈՒԻ ԱՅՍՕՐ, ԿԻՐԱԿԻ, ՓԷՐ ԼԱ ՇԷԶԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏԱՆ ՄԷՋ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

FLUCTUAT NEC MERGITUR

Ինչպէս բոլոր հին քաղաքները, Փարիզը եւս ունի խորհրդանշան մը, — նաւ մը, որուն վրայ գրուած է:

Fluctuat nec mergitur.

Կը տատանի, բայց չընկղմիր:

Խորհրդանշանը կը պատկերանայ մտքիս առջեւ, երբ կը մտածեմ այն հսկայի մասին, որ Փարիզեան գերեզմանատան մը մէջ, ի Փէր Լաշէզ, կը քնանայ՝ քէն բռած ու կոնակ տըւած ֆրանսացի մեծ մեռելներուն:

Այդ հսկա՛ն...

Հայաստանի ալեկոծ լեռներուն վրայ, այդ հսկան տատանեցաւ տարիներ ու տարիներ: Օրօրուեցաւ ու կախուեցաւ անդունդներու վրայ, ցատկեց գահավէժներու մէկ շըրթունքէն միւսը,— չընկղմեցա՛ւ երբեք:

Թուրք խուժանին արիւնախանձ ալիքները զարնուեցան այդ հսկային կողերուն ու փշրուեցան: Նաւը շըջեցաւ հայկական լեռներու ծովին վրայ, Տէրսիմէն Սիփան, Մասիսէն Պինկէօլ: Ի՛նչ ճեճզուեցանց դիմեց բշնամին, ի՛նչ խարդախութիւններու՝ հսկան սուզելու համար անդունդ դախոր ծորերու մէջ:

Չընկղմեցա՛ւ ան, երբե՛ք:

Անո՞ւնը այդ հսկային:

Անդրանի՛կ...

Սակայն թոյլ տուէք ինծի անուանել զայն ուրիշ անունով մը,— Թրքահայ դատ:

Այդ դատը կը տատանի, բայց չընկղմիր:

Անոնք որ այսօր Անդրանիկի գերեզմանին վրայ կ'երթան սգալու մահ մը, թող լաւ գիտնան որ Անդրանիկի մահը տատանում մըն է միայն, բայց երբեք ընկղմում: Այդ դատը կայ եւ պիտի ապրի, քանի ժողովուրդ մը կայ եւ պիտի ապրի օտար այս ափերուն վրայ: Անդրանիկ կը մարմնացնէ թրքահայ դատը, որու ժառանգորդն է ահա մեր բազմութիւնը, զոր, ոմանք, կը կոչեն *հայմաթլըս*: Սակայն թող գիտնան բոլոր վարանողները եւ նահանջողները որ, *հայմաթլըս* կոչեն մեզ թէ ուրիշ բան, նաւը կը տատանի բայց չընկղմիր: Անդրանիկ կը տատանի, բայց դատը կը շարունակուի անընկոյն եւ անվիհատ:

ԱՐԱԶ

Դ. ՇԱՀՎԷՐԴԵԱՆԻ ԺԱՄԱՆՈՒՄԸ

Առջի օր Փարիզ հասաւ Պ. Դ. Շահվէրտեան, որ պաշտօն ստացած է կազմակերպելու 1200 տպագիրներու ներգաղթը:

Անոնք որ կ'ուզեն հպատակ դառնալ

ԶԻՆՈՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ԸՆԵԼՈՎ

Պատերազմական նախարարութիւնը նկատելով որ բազմաթիւ օտարականներ դիմում կը կատարեն երեք տարի զինուորութիւն ընելու եւ յետոյ ֆրանսական հպատակ դառնալու համար, կը յիշեցնէ թէ 1928 մարտ 31ի զինուորագրութեան օրէնքին 61րդ յօդուածին տրամադրութեամբ, 3, 4 կամ 5 տարուան ծառայութեամբ կրնան ընդունուիլ միայն Ֆրանսացիները կամ հպատակ դարձած օտարականները, իրենց ընտրած գունդերուն մէջ:

Հետեւաբար, ցորչափ օտարական մը հպատակ չէ դարձած, կրնայ ֆրանսական բանակին մէջ ծառայելու արտօնուիլ միայն այն ատեն երբ յանձն կ'առնէ հինգ տարի ծառայել օտար լեգէոնի մէջ:

ՊԵՐԼԻՆԻ ՀԻՒՐԱՆՈՑՆԵՐՈՒ, ճաշարաններու եւ զբօսավայրերու տէրերուն յանձնարարուեցաւ «աւելի ուշադրութիւն դարձնել այսուհետեւ, որպէսզի օրուան իշխանութեան թշնամի» մարդիկ չմտնեն իրենց հաստատութեան մէջ»:

ՓՈԽԱԴԱՐՁ ՄԻՋՈՑՆԵՐ ձեռք պիտի առնուին այն երկիրներուն դէմ որոնք թոյլ չեն տար որ իրենց հպատակները բաւարար դրամ առնեն, Ֆրանսա եկած ատեն: Այս տնօրինութիւնը մասնաւորապէս ուղղուած է Գերմանիոյ դէմ, որուն շրջիկները հազիւ քանի մը օր բաւելու չափ դրամ կրնան դուրս հանել երկրէն:

ԱԼՊԱՆԻՈՅ վերջին դէպքերուն հետեւանքով նոր ամբաստանեալներ դատուելով, չորս հոգի մահուան դատապարտուեցան, 23 հոգի՝ ցկեանս տաժանակիր աշխատանքի, իսկ 11 հոգի՝ 20 տարի բանտարկութեան:

ԷՐԻԿ ԿՆԻԿ ՎԱՆՔ ՄՏԱՆ.— Պոլսեցի նկարիչ մը, Կէորկ Նուրքիչ, որոշեց Ֆրանչիսկեան վանք մը մտնել, իսկ տիկինը որ վիպագիր է, պիտի քաշուի դոմինիկեան վանք մը:

ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷՆ ԻԲՐԵՒ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐ

Թատրոնը իբրեւ համադրութիւն, իբրեւ խտացումը կեանքի բանաստեղծութեան, արուեստներուն մէջ, ամէնէն մօտիկն է ժողովուրդին: Ինքնայատուկ թատրոն չունեցող ազգերը դիմագիծ չունին, անոնց ստեղծագործական թափը, արուեստի ճախրանքը թեւատ կը մնայ. եւ քաղաքականօրէն ստրուկ մնալու չափ վտանգաւոր է ուրիշներուն մշակոյթին եւ արուեստին գերի դառնալը:

Շիրվանզադէ եղաւ ոչ միայն հայ գրականութեան լաւագոյն մշակներէն, այլ եւ հայ թատրոնի վարպետներէն մին, որ տուաւ արժէքաւոր գործեր: Անոր գործերը պիտի մնան շրջանի մը յատկանշական երեւոյթներ պատկերացնող կենդանագիրներ, որքան ալ անաղարտ մնացած չըլլան տարիներու անողոք հպումէն:

Շիրվանզադէ ժողովրդական թատերագիր մը եղաւ, որովհետեւ գիտցաւ ընտրել նիւթեր որոնք իր շրջանին որդեգրած վարդապետութեան կը համապատասխանէին, այսինքն իրապաշտ դպրոցի ոգիին մաս կը կազմէին,— ճնշուածներուն, տառապողներուն պաշտպան կանգնելու եւ ընկերային ու դասակարգային նախապաշարումները եւ բարքերու փտախտը մերկացնելու համակրելի գործը՝ որ այդ շրջաններուն գրական սնոպիզմին ծառայող լաւագոյն նիւթերը կը կազմէր:

Շիրվանզադէ ազդուած Հիւսիսի գրական վերելքէն եւ ֆրանսական բնապաշտ դպրոցի զարգացումէն, արտադրեց քիչ մը ամէն խաւերու եւ տիպարներու ապրումները.նախ իբրեւ վիպագիր եւ յաջող պատմուածքներ գրող եւ յետոյ իբրեւ թատերագիր: Սակայն Շիրվանզադէ աւելի տկար եղաւ թատերական ասպարէզին մէջ, որովհետեւ թատրոնը տարբեր պահանջներ ունի քան վէպը: Առաջինին մէջ արուեստագէտը գրագէտ ըլլալէ աւելի մասնագէտ պէտք է ըլլայ համադրելու համար, մինչդեռ երկրորդին մէջ գիտելու եւ վերլուծելու գեղարուեստական քաղաքայնութիւնը անհրաժեշտ է. երկու խոտոր համեմատող ճարտարապետութիւն: Եւ արդէն գրականութեանց պատմութեան մէջ եթէ փնտռենք, պիտի տեսնենք որ յատկանշական եւ մնայուն ողբերգութիւնները, անկախ իրենց պարտադրած նիւթերէն, թատերական արուեստին մասնագէտներուն կողմէ գրուած են, որոնք նախ եւ առաջ վէպեր չեն արտադրած, որպէսզի ազդուէին վիպական արուեստին պահանջած լայնախոհ մարզանքներէն:

Այսօր փաստ է որ երկու հակադիր արուեստները, վիպագրութիւն եւ թատերագրութիւն տարբեր կլիմայի եւ տարբեր թէքնիքի բաժնուած են. երկու դրացի կալուածներ որ բացարձակապէս տարբեր մասնագէտներով կը մշակուին: Ոչ Ֆլօպէր, ոչ Զօլա, ոչ Կոնքուրները, ոչ Մօփասան, եթէ առնենք միայն իրապաշտ դպրոցի վարպետները, յաջողութիւններ գտած են բեմի վրայ: Նոյնիսկ Պուրժէ եւ Անաթոլ Ֆրանս փորձած եւ ձախողած են: Աւելի բանաստեղծները յաջողութիւն գտած են որովհետեւ թատրոնը, ո՛ր դպրոցին ալ պատկանի, բանաստեղծի խառնուածք ունեցող արուեստագէտներու բացած է իր գոյութեան գաղտնիքը: Իսկ եթէ Շիրվանզադէ նախ թատերական ճիւղը ընտրած ըլլար, թերեւս նուաղ յաջողէր վիպագրութեան մէջ, բայց անկասկած իր թատերական գործերը աւելի արդիւնաւոր ենթահող մը կ'ունենային: Բեմական արուեստը գաղտնիքներ ունի զորս վիպագիրները կ'անգիտանան, որովհետեւ անգիտակցօրէն գրող մը կ'ազդուի իր նախասիրած ճիւղէն մանաւանդ բեմին վրայ՝ ուր կեանքը տարբեր խաղերու եւ պրկումներու ցանցերու մէջ սեղմուած, երբեմն մէկ խօսակցութեամբ աշխարհ մը կը բանայ, երբեմն երկու նախադասութեամբ տիպար մը կ'աշտարակուի մեր առջեւ, մէկ պատասխանով նկարագիր մը կը չէզոքի....:

Շէյքսփիր, Մոլիէր, Ռասին, Քորնէյ, Պօմարշէ, Պէք եւ գրեթէ բոլոր մեծ թատերագիրները վիպասանութիւն չեն ըրած: Չէխովի թատրոնը՝ մթնոլորտի եւ զգնաւորումի տեսակէտով ծանր պատմուածքներուն խնամութիւնը վայելած է, Փիրանտէլլօ նաեւ ազդուած էր իր պատմուածքներուն խտացած արուեստէն: Անշուշտ բացառութիւններ միշտ կան: Շիրվանզադէ որքան որ իրապաշտ թատերագիր մը եղաւ մեր մէջ, սակայն իր խորքին մէջ վիպային ճգնում եւ երանգ ունեցաւ եւ չկրցաւ բանաստեղծի խառնուածքին հետ, եւ գայն արդարացնելու համար գոնէ իր ոճը չունեցաւ: Շիրվանզադէի գրականութեան մէջ, ոչ բեմին վրայ եւ ոչ ալ իր վէպերուն մէջ ոճը ստեղծագործող դեր մը չէ կատարած:

Շատեր զարմանան թերեւս թէ թատրոնին մէջ, մանաւանդ իրապաշտ թատրոնին մէջ, ոճը ի՞նչ գործ ունի: Ոճը, սակայն, նոյն իսկ բեմին վրայ իր առաջնակարգ դերը ունի, քանի որ առանց բանաստեղծութեան թատրոնը անկենդան արուեստ է: Ոճը իբրեւ գունաւորում եւ կենսունակութիւն իր պաշտօնն ունի, իր քմածին զգայականութեամբ մթնոլորտ ստեղծելու կը նպաստէ, եւ կ'արտադրէ հաղորդական յուզականութիւն մը:

Դժբախտաբար Շիրվանզադէ նուազ բանաստեղծ եղած է եւ չէ ունեցած իր ոճը բեմին վրայ. միայն ունեցած է բանդատուած թէքնիք մը, որ կեղծ չարժականութեամբ աղօտ տիպարներ զարգարած է: Ահա գլխաւոր պատճառներէն մէկը Շիրվանզադէի թատրոնին տկարութեան եւ աղքատութեան:

Շատեր, ներկայիս, կը ժխտեն իրապաշտ թատրոնին արժէքը եւ շատեր նոյնիսկ կ'ուրանան գայն: Բացարձակ սխալ է. ձեւը փոխուած է, սակայն այսօր դասական կտորներ կան որոնք իրապաշտ թատրոնին փառքը կը կազմեն: Միայն Պէքին «Ագռաւները» կը բաւէ որ հակառակը պնդենք, որպէս իրապաշտ թատրոնի յատկանշական գործերէն մէկը. անշուշտ տակաւին Իպսէն, Հէյէրմանց, Զուտէրման, Հաուփթման եւն. հաբիւրներ իրապաշտներ չեն որպէսզի օրինակ առնէի, մինչդեռ Պէք՝ իրապաշտ ոգիին կատարեալ ներկայացուցիչն է:

Անշուշտ թատրոնը կեանքին վեր պէտք չէ ըլլայ. սակայն կեանքին հետ միս ու ոսկոր ըլլալով մէկտեղ, ինչպէս բոլոր իրապաշտ կարապետները, բիւրեղացած, գաղափարականացած ոգեկոչում մը դնելու է թատերգակ մը որ արուեստին հիմքը կը կազմէ: Բարեբախտաբար իրապաշտ գրողներէն շատեր լաւ ըմբռնեցին որ մեր կեանքը մեզի եւ վերադարձնելու իրենց ճիգին մէջ բանաստեղծական հմայքով փրկեն մեր տափակութիւնները, մեր առօրեայ ապրումները: Շիրվանզադէի բոլոր թատերական գործերուն մէջ, գրագէտի խղճամտութիւն կայ բայց արուեստը թափթփած է: Կործանուածը, Պատվի համար, Չար ոգին, Նամուս, Եւգինէ, Աւերակների վրայն, բոլորն ալ լուսանկարիչի գործիքով պատկերացուցած է, մեր կեանքի հոգեբանական երեւոյթները, մեր տիպարներուն յատկանշական ապրումները ճշգրիտ մանրամասնութեամբ եւ ցայտուն գիծերով երեւան բերած է. սակայն ժամանակը արդէն դեղնած պատկերներ ձգած է մեզ իբրեւ աւանդութիւն: Շիրվանզադէ խանդավառ մտահոգութիւնը չէ ունեցած նըրբաւորեւ եւ մնայուն արձաններ կերտելու, արուեստի կարկառներ՝ որ դիմանան տարիներուն մրրկավար թաւալումներուն: Շիրվանզադէ ազդուած է ամբողջապէս իր շրջանին իրապաշտ թատրոնէն. իրագործած է այդ դպրոցին թէքնիքը վարպետ կերպով եւ յարմարցուցած հայկական կեանքին, սակայն իր խորքին մէջ եղած է յամառօրէն վիպային, իր թատրոնը խառնակ եւ յարածուփ, տարուբերուած է խայտաբղէտ ամբոխի մը կարաւանին մէջ: Ամէն տեսակ տիպարներ իր դրական եւ կենդանի աշխարհին մաս կազմած են, սակայն չէ յաջողած պէտք եղածին պէս պայծառացնել մթնոլորտներ եւ հարազատ դարձնել իր տիպարները. իսկ գաղափարականութեան տեսակէտով, օրուան պահանջներուն լիուլի գոհացում տուած է, բայց ոչ աւելին: Եթէ Իպսէն մեծ եղած է, պատճառը այն է որ իր յայտնած գաղափարներէն եւ յուզած ընկերային հարցերէն աւելի իր տիպարները կենդանի եւ բնական դուրս եկած են. անոր համար մնայուն եղած է իր թատրոնը. մինչդեռ Շիրվանզադէի քով պակսած է գոնէ յարաբերաբար վարպետի վրձինը, որպէսզի իր հայկական տիպարները որոշ եւ վերջնական դիմագիծ ունենան:

Շիրվանզադէի թատրոնը սիրոյ թատրոն չէ եղած ընդհանրապէս, կիրքի եւ մահուան փոթորիկներ, հերոսներու յատուկ յորձանապտոյտ պարը ողբերգական կշռոյթով չեն իշխած Շիրվանզադէի ունկնդիրներու հոգիին ու մտքին վրայ:

Անոր թատրոնը հակասական կառուցուածք մը ունի. եւրոպական թատրոններուն մէջ գործողութիւնը իբրեւ կեդրոնական շէնք կը հպատակի անձերուն տիրական ոգիին, անոնց խառնուածքը, նկարագիրը, վատ կամ բարի գաղափարականութիւնը, հոգեկան ապրումները, վերջապէս անոնց ներքին երակները կը լարուին եւ մարմին կ'առնեն բառերով եւ խօսակցութեամբ եւ կը ստեղծեն իրական մթնոլորտ եւ կենդանի բեմը, մինչդեռ Շիրվանզադէ փնտռեր է ապսպրուած մարդիկ օրուան պահանջէն գրգռուած, դուրսէն վարձուած տիպարներ իր թատերական շէնքը կենդանացնելու եւ գործողութիւն ու մթնոլորտ ստեղծելու համար: Երբեմն պատահած է որ գտած մարդիկը աւելի եկած են եւ ստիպուած է պատկերներ ստեղծել զանոնք տեղաւորելու համար: Անշուշտ իր ամէն մէկ թատերական գործը վերլուծել շատ երկար պիտի ըլլար, մեր բառերը փաստերով բացատրելու համար:

Շիրվանզադէի թատրոնը ուրեմն թէքնիքով իրապաշտ է, կեանքէն ընդօրինակած է հաւատարիմ ճկունութեամբ, սակայն պատահած է որ կեանքին պարապը, այսինքն պակասը լեցուցած է երեւակայական կեղծ տիպարներով ալ, հոս վիպային արուեստին հետքերը կը տեսնենք լայնօրէն, բայց Շիրվանզադէ չէ ստեղծագործած արուեստի չունչով: Ահա իր թատրոնին գլխաւոր պակասը:

Մեր մէջ Սունդուկեանցին առաւելութիւնը հոն է որ ինքնատիպ ձեւով կենդանացուցած է աշխարհ մը որ իրական կեանքին հետ կապուելով՝ չունչ ու հոգի առաւ Պէպօի հեղինակին մատներուն տակ: Սունդուկեանց բանաստեղծի խառնուածք ունէր եւ արուեստագէտ էր որ անմոռանալի եւ անտեսանելի կերպով կլիմայ մը ստեղծած էր, իր հերոսները հասունցնելու եւ մարդկայնօրէն չարժման մէջ դնելու համար: Շիրվանզադէի քով առաւել կամ նուազ պակսած է այդ գերագոյն ազդակը:

Թրքահայ իրապաշտ գրողները, առաջնորդութեամբ Տիգրան Կամսարականին, «Շիրվանզադէ եւ իր գործը» անուն գիրքով բերին իրենց չափազանցուած հիացումը, երբ տակաւին Շիրվանզադէի գրականութիւնը չէր հանգչած: Մեր մէջ երբեք առարկայօրէն չեն քննուած, ոչ իր առաւելին եւ ոչ ալ ետքէն՝ մեր մեծ արժէքները:

Անշուշտ այս յօդուածով մեր հիմերը վերաքննութեան ենթարկելու մար մաջով չմօտեցայ մեր լաւագոյն եւ հաղուագիւտ թատերագիրներէն մէկուն մասին գրած ատենս, այլ հակիրճ կերպով տուի անոր թատրոնին հանդէպ որոշ վերապահումներ, անկախ մտահոգութիւններով եւ անկեղծ համակրանքով, առանց նկատի առնելու դպրոցի մը պարտադրած նախասիրութիւնները, որոնց ենթարկուած են առ հասարակ մեր հին սերունդի գրողները, մանաւանդ Շիրվանզադէի վրայ գրող այն ատենուան կիսատուածները:

Շիրվանզադէի մասին անվերապահ հիացում եւ տարփողանք չնայելու, երբ մեր մէջ եւս իրապաշտ դպրոցը իր հոգեվարքը կ'ապրէր. հոգեխոով փառաբանանքի մը մէջ մահը երգեցին անոնք այդ դպրոցին եւ անցնող սերունդին: Սակայն միշտ նկատի ունենալու ենք այդ շրջանը, եւ ըլլալու ենք լայնամիտ եւ զգաստ՝ մեր մեծ վարպետներու վերաքննութեան ժամանակ: Անոնք մեր երախտագիտութեան եւ գուրգուրանքին առարկան մնալու են միշտ:

Շիրվանզադէ առաջին չարքին վրայ կը մնայ մեր ազգատ թատրոնի բերդապահներուն մէջ: Ան չտարուեցաւ օտար բրածոյ եւ մակարոյծ գաղափարներու արշաւանքէն, թատրոնը կենդանացնող լուսաւոր գիծերէն մին եղաւ եւ բարեբախտաբար իր կենդանութեան վայելեց ժողովուրդին թէ ընտրանիին համակրանքը: Այո՛, այդ հաղուագիւտ հայ գրագէտներէն մին եղաւ:

Անշուշտ մեր իրականութեան համար, Շիրվանզադէ եղաւ վարպետ մը. պզտիկ ազգի մը մէջ չինեց համբաւ, մեծ գրականութիւններ մարսելով: Այդ ալ իր ցաւագին կողմերը ունի, սակայն, մասնագիտօրէն առնուած այս յօդուածով, Շիրվանզադէ թատերագիր, աւելի կը մեծնայ եւ արժէք կ'առնէ երբ կը քննուի ան միջազգային չափանիշով: Եթէ սրբագան կրակը արուեստագէտի բոցավառ եւ երանգաճոխ լուսակերտում մը չտուաւ անոր գործերուն մէջ, սակայն ան կասկած գրական ջերմութիւն տուաւ եւ վայելեց սերունդի մը համակրանքը եւ ժողովուրդին յարգանքը:

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ԹՈԼՍԹՈՅԻ

Ցարդ առիթ ունեցած չեմ պատմելու այցելութեանցս մասին՝ Եասնայա Փոլեանա:Այցելած եմ երկու անգամ՝ 1900ի աշնան: Առաջին ճամբորդութիւնը յանձն առի «Նաուչէն Փօէկլէտ» պարբերականի հանդուցեալ խմբագրին՝ Մ. Մ. Ֆիլիփովի խնդրանքով. իսկ երկրորդը՝ «Սէվէրնի Քուրիէր» օրաթերթի խմբագրութեան յանձնարարութեամբ: Խմբագիրները այս թերթին, որ արգիլուած էր 1900ի սկզբնաւորութեան,խորհեցան խմբագրութեան անդամներէն մին ղրկել Լ. Ն. Թոլսթոյի,— մեծագոյն վիպագիրներէն եւ փիլիսոփաներէն մէկուն — մօտ՝ յօդուած խնդրելու համար: Եւ որովհետեւ ես անգամ մը գացեր էի Եասնայա Փոլեանա, ընտրեցին զիս:

Ես՝ սիրով, բայց եւ պատասխանատուութեան զգացումով՝ համաձայնեցայ մեկնիլ: Իմ առաջին այցելութենէս վերջ, Լէվ Նիկոլայէվիչին ու իմ միջեւ հաստատուեր էր բարեկամական յարաբերութիւն մը: Երբ իրեն ներկայացայ, իր առաջին խօսքերը եղան.— «Ձեր դէմքէն կը հասկցուի որ դուք չէք ծխեր եւ ըմպելի չէք գործածեր»: Ես հրճուանքով հաստատեցի Լէվ Նիկոլայէվիչի ճշգրիտ ճանաչումը, որովհետեւ՝ առաջին՝ տարիկս կը համապատասխանէր իրականութեան, եւ երկրորդ՝ շատ կը ցանկայի մեծ վիպասանին ու փիլիսոփային սէրը շահիլ:

Հակառակ ակնկալութեանս՝ Լ. Ն. Թոլսթոյէն ընդունեցի յօդուած մը, ու այն ալ բանուորական հարցի շուրջ:Ուշադրութեամբ ու արագօրէն դայն տարի Փեթերպուրկ: Յօդուածը անմիջապէս ուղարկուեցաւ տպարան, որպէսզի իբրեւ թերթօն լոյս տեսնէ «Սէվէրնի Քուրիէր»ի մէջ: Բայց, աւա՜ղ, Թոլսթոյի յօդուածը լոյս չտեսաւ: Թերթը հսկողութեան տակ էր, եւ, ինչպէս կ'երեւի տպարանէն լրատուութիւն մը եղած էր: Խմբագիրը՝ իշխան Պ. Պարեաթինսկի՝ կանչուած էր գրաքննիչ կոմիտէի մօտ եւ խիստ հրաման էր ստացած յօդուածը չհրատարակելու մասին: Շուտով թերթն ալ դադրեցաւ լոյս տեսնելէ՝ ի մեծ ցաւ իր բազմաթիւ ընթերցողներուն եւ ինծի, որովհետեւ ես այդ թերթին մէջ անսահման կարելիութիւնն ունէի համագործակցականի քարոզչութիւնն ընելու:

Այս ձեւով, ահա, կատարուեցաւ դէպի Եասնայա Փոլեանա իմ ճամբորդութիւնս, որ թէ՛ յաջող էր՝ քանի որ Լէվ Նիկոլայէվիչ հաղուադէպօրէն թերթերուն յօդուածներ կու տար, եւ թէ՛ անյաջող՝ որովհետեւ լոյս տեսած չէր:

Բայց ես երջանկութիւնն ունեցայ ռուսական երկրի մեծ գրագէտին հետ անձնապէս ծանօթանալու այն շրջանակով որ զինքը կը շրջապատէր, եւ իրեն հետ ունենալ, մէկ քանի ժամերու ընթացքին, ինծ համար օգտակար խօսակցութիւն մը:

Սեղանին շուրջ՝ մերձաւորներէն զատ՝ կային եւ հիւրեր, իսկ միջեւ՝ ծանօթ դաշնակահար Կոլ[…] վայգէրը:Հոն իսկ ես նկատեցի[…] պէս բաժ, աշխարհահայեացք[…] տարբերութիւնը: Մեծ սեղանին[…] կողմը չարուած էին միսով[…] իսկ միւս կողմը,— ուր միշտ[…] տէին Լէվ Նիկոլայէվիչն ու իր[…] ջիկը՝ Տատիանան,— բանջարեղ[…] Հիւրերէն եւ մերձաւորներէն[…] րը, ինչպէս նաեւ Լէվ Նիկոլայէվ[…] կինը միս կերան, բան մը որուն[…] մէկ առարկութիւն կ'ընէր ան:

Ճաշէն[…] կամ աւելի[…] հասկացողութեանց տարբերութիւն[…] ի յայտ կուգար նաեւ խօսակցութ[…] ընթացքին եւ սարքաւորումէն. Թ[…] Թոլսթոյի գրասենեակին մէջ որպէս[…] բաժի չկար. իսկ խօսակցութեան[…] ջոցին ներկաներէն ոչ ոք համա[…] էր Կամֆինեայէն (Թոլսթոյի կին[…] ցանկաբ որ զինք կրաֆինիա (կոմս[…]) կոչեն), որ կ'ըսէր թէ ամուս[…] իր նոր երկերը կրնար տպագրել[…] «Նովոյ Վրէմիա»ի մէջ:

Որովհետեւ զիս առաւելապէս[…] հետաքրքրէր Թոլսթոյի դիրքը[…] պի մարքսականութիւնն ու անիշխ[…] նականութիւնը, սակայն խօսակցութ[…] նիւթէն, իր այն յօդուածին[…] որ այն ատեն երեւցած էր փարիզ[…] եան պարբերականին՝ «Նոր Մար[…] կութիւն»ին մէջ, որուն խմբագիր[…] էր անիշխանական Ա. Ամոնը:

Թոլսթոյ քննադատական արտա[…] յայտութիւն ունեցաւ դէպի դա[…] փառ մարքսականութիւնը. Նոյն[…] խիստ չեղաւ դէպի անիշխանական[…] թիւնը: Բայց, ինքզինքը չրացադայ[…] անիշխանականութեան տեսութ[…] ներէն ոչ իսկ մէկ հատին հետ[…] խանականներու կիրքը՝ դէպի բռն[…] թիւնն ու նիւթապաշտութիւնը՝[…] որ կը համեմատէին իր գիտու[…] հետ: Անիշխանականներու կա[…] իշխանութեան ժխտումը համակր[…] էր Թոլսթոյին, բայց՝ անբաւարա[…] Այդ պատճառով ալ ան զարմացա[…] երբ իրեն հաղորդեցի,թէ Արեւմուտ[…] քի մէջ զինք անիշխանական կը նկա[…] տեն:

Սակայն խօսակցիլ եւ համագործակ[…] ցականի մասին, բայց Լէվ Նիկոլա[…] յէվիչ նկատել տուաւ թէ ինք ծանօ[…] չէ այդ շարժման: Օգտուեցայ առ[…] թէն, ու առաջարկեցի այդ նիւթ[…] շուրջ գործեր ղրկել իրեն:

Թոլսթոյի համար՝ մարքսականու[…] թիւնն ու ընկերվարութիւնը, հա[…] ռակ իրենց յեղափոխականութեան[…] քիչ մը արմատական գիտութիւն[…] էին: Արտաքին պայմաններու փոփ[…] խումը բարիք պիտի չբերէ, եթէ մա[…] դիկ ներքնապէս չյաւուին: Թոլս[…] յական ընկերային բարեկարգու[…] թեանց համար որպէս զինք կը նե[…] կայանար անհատը՝ որ անձնապէս[…] կատարելագործուի, եւ ոչ թէ կա[…] սակցութիւններն ու կառավարու[…] թիւնները: Ինքնակատարելագործ[…] ուղեցոյց սառոյն է՝ հաւատքը դէպի[…] Աստուած եւ սէրը դէպի մարդը[…] Թոլսթոյ, իր գիտութեան գլուխը[…] ղելով անհատին ինքնակատարելագ[…] գործման սկզբունքը, անձամբ բար[…] ձրացուց արմատական պահանջը[…] ապաքայ մարդկութիւնը աւելի[…] ուրեր, բայց աւելի ապահով[…] կատարէ, քան դեռ եւս տասնեակ[…] յեղափոխութիւններ:

Այս պատճառաւ ալ, Թոլսթոյ կը խորհէր թէ յեղափոխութիւնները կը սահեցնեն գաղաթները, բայց[…]

«ԿԱԼԱՆԱՒՈՐ ՓՈՔՐ ԱՍԻՈՅ ՄԷՋ»

(Prisonnier en Asie-Mineure)

Ինչպէս գրեցինք, ռուսահայ երիտասարդ մը՝ Պ. Պօրիս Վարդանով, 1932ին թողլով Եւրոպան գացած է իր հայրենիքը՝ Ռուսիա՝ խանդավառուած համայնավար վարչաձեւէն: Երկու տարի մնալով՝ շատ մը տառապանքներէ յետոյ փախած էր անկէ՝ նետուելով Արաքսի մէջ եւ ինկած Թուրքիա: Եւ որովհետեւ քէմալական կառավարութիւնը միակ պետութիւնն է որ փախստականները կը վերադարձնէ Սովետներուն, Վարդանով կը ծածկէ ինքնութիւնը, կ'ըսէ թէ ֆրանսացի է ու Իրանէն կու գայ: Հակառակ բազմաթիւ հարցաքննութեանց ինքզինքը կրնայ պահել եւ Թուրքիա զայն կ'արտաքսէ՝ Ֆրանսա՝ իբր ֆրանսացի: Թուրքիոյ մէջ բանտէ բանտ իր դժնդակ կեանքն է որ կը պատմէ ֆրանսերէն այս երկրորդ հատորով՝ «Կալանաւոր Փոքր Ասիոյ մէջ» որմէ կը թարգմանենք հետեւեալ գլուխը, եղերական յուզականութեամբ էջ մը, ուր սրտայոյզ հանդիպում մը կայ Հայուհիի մը հետ. —

Լոյսը կ'երեւի: Անկողինի մը տակ կկզած՝ չեմ կրնար տաքնալ, եւ սակայն տպաւորութիւնն ունիմ որ գլուխս եփ ջուրի մէջ թաթախուած է:

Ջո՜ւր, Աստուծոյ սիրոյն ջո՜ւր: Ահա երեք օր է ջուր չեմ խմած: Շուրջս կը նայիմ: Քըղըլ — Տիգայի այս սենեակը ուր նետած են զիս նախորդ գիշեր, աղտոտ է, խոնաւ ու պարապ: Ցանկարծ աչքիս դպան անկիւն մը դրուած երկու թիթեղ տուփեր: Տէ՜ր Աստուած, թերեւս ջուր կայ մէջը:

Զօրս ոտքով կը քաշկռտուիմ,յուսալից: Ոհ չունենալով կանգնելու՝ թեւս կը խոթեմ ամաններէն մէկուն մէջ: Ոչի՜նչ: Պարապ է:

Յուսարեկ կ'ուզեմ վերադառնալ անկիւնս:Երկրորդին նայինք: Ջո՜ւր:

Բոպէ մը՝ ծունկի վրայ եմ,եւ ծոռքովս կը հանեմ: Վերջապէս պիտի կրնամ պապակս անցընել: Ջուրով լեցուն ձեռքերս բերնիս կը տանիմ... Հազիւ շրթունքս թրջած՝ կը թքնեմ սարսափահար, գունաթափ ... Պէնզի՛ն է եղեր:

×

Այս սոսկալի սխալը տասնապատկեց ծարաւս:Կոկորդս ճանկռտուած, կը կարծեմ թէ պիտի խեղդուիմ:

Կը քաշկռտուիմ դէպի դուռը որ գոց էր: Դուրսէն կեռով մը փակուած էր: Դրդանէս գտած սանտր մը կը խոթեմ ծերպէն. կը յաջողիմ կեռը վերցնել եւ բանալ դուռը:

Երկար անցք մը որ դաշտին վրայ կը բացուէր:Կ'ուղղուիմ դէպի դուրս՝ տունին մօտը աղբիւր մը գտնելու յոյսով: Աւա՜ղ, ձախաւեր չարժումով մը, անցած պահուս, կը դպիմ պատին կրթնցուած ձողի մը որ աղմուկով գետին կ'իյնայ....:

Ոռնում մը կը լսուի: Դուռ մը կը բացուի եւ կը տեսնեմ վրաս խուժումը ժանտարմայի մը որ դեռ կիսաքուն, մէկ ձեռքով տաբատը բռնած, միւսովը կաշի գօտին կը ճօճէ:

Մէ՛կ, երկու, երեք չո՛րս հարուած....: Կարծես գլխուս մէջ դամեր կը դամէին: Ծունկի վրայ եմ՝ վայրագին առջեւ որ ոտքովը կ'աքացէ զիս առաջացնելու համար:

Այս անգամ չէնք շնորհք կը բանտարկեն զիս: Ի՞նչպէս պիտի վերջանայ այս ամէնը:

Աչքիս առջեւէն կ'անցնին մանկութեանս տեսարանները, ուսանողական կեանքս, Ռուսիա վերադարձս, փլած յոյսերս, Կէփէշուի մէջ բանտարկուիլս, փախուստս եւ յետոյ Թողղոթաս՝ այս բանտին հասնելու համար:

Անկարելի է որ ամէն ինչ վերջանայ Քըղըլ—Տիգայով: Ծարունակութիւն մը պիտի ըլլայ: Շարունակութիւն մը պէտք է ըլլայ.սարսափ տրամաբանական, բնական է: Աստուած զիս փրկեց սովետական դնդակներէն որպէսզի դամ սատկի՞մ Անատոլուի այս որջին մէջ:

Չեմ կրնար այսպէս մնալ: Պէտք է կանչել, աղմկել,ուշադրութիւն հրաւիրել որ գան: Բանտապահներս իրաւունք չունին թողելու որ մեռնի էակ մը որու պատասխանատու են, մանաւանդ թէ ֆրանսացի եմ...:

Այս տրամաբանութիւնը ինծի քիչ մը յանդգնութիւն ու տոկունութիւն կու տայ: Կրկին կը քաշկռտուիմ դէպի դուռը: Կռուփի ուժգին հարուածներ կու տամ տախտակներուն: Ուժգին, նոյն իսկ կատաղութեամբ կը զարնեմ: Ոչինչ: Ինծի կը մնայ խորշս դառնալ: Կէս ճամբան կը տեսնեմ որ շուրջիս առարկաները ձեւ կը փոխեն, կը դարձդարձեն չուրջբոլորս: Ծնչասպառ կ'իյնամ թաց հողին վրայ, անկարող շարժելու: Գլուխս տակաւ կը ծանրանայ: Ամէն ինչ կը մթնէ...:

×

Շատ մը մարդիկ: Ի՞նչ կ'անցնի: Բոլորն ալ չուրջս են:

Վերջացուցի՞ն իրենց վիճարանութիւնը: Չեմ կրնար այլեւս լսել զանոնք: Սատանա՛ն տանի զանոնք: Իմ խեղճ կոկո՜րդս:

— Սու՛ (ջուր) կ'ըսեմ ճիգով մը..

Արդեօք ռուսերէն, Հայերէն կամ թուրքերէն խօսեցա՞յ: Չեմ գիտեր: Եւ յետոյ, ի՞նչ արժէք ունի թէ ֆրանսացի մեռնիմ ես կամ Ռուս:

Մէկը բերնիս կը մօտեցնէ ատարկայ մը: Ջո՛ւր: Թէեւ դաղջ՝ բայց անհունապէս կ'ամոքէ զիս: Ճակատէս քրտինքի խոշոր կայլակներ կը սահին: Գլուխս պիտի պայթի: Ան[…] վերջ կը կազդուրեմ:

×

Ահա լոյսը: Մինակ եմ: Քովս[…] դին վրայ պարապ ջրանօթ մը կ[…] Ուշադիր կը նայիմ անոր ձեւին. մետաղը, զինքը ծածկող թաղիքէ[…] ղօտ պարունակը, եւ խիցը որ[…] սանով մը սրուակին ճիտին կա[…] ուած՝ գետինն է: Ինծի կը թուի[…] այս ջրանօթին պատկերը ինծի[…] ընտանի է: Տպաւորութիւնն[…] որ, ոչ միայն ապրած եմ միշտ այս[…] սրուակին հետ, այլ նաեւ ան պիտի[…] մնայ դեռ հոս ինծի հետ, եթէ հա[…] րի՛ւր տարի ալ ապրիմ:

Ապրի՞լ...Իրողութիւն է որ նուազ[…] դէչ կը զգամ ինքզինքս: Գուցէ, ժամանակի ընթացքին, ինքզինքս գտ[…] նեմ: Այն ատեն, Քըղըլ — Տիգա[…] կէտ մը պիտի ըլլայ «իմ անցեալիս[…] մէջ, այնքան ուրիշներու հետ: Պիտի[…] մոռնամ իսկ: Ամէն ինչ կ'անցնի...: Բայց ո՞րքան ատեն է հոս եմ: Կը ճգնիմ վերյիշել դէպքերը իրենց ժամանակագրական կարգով: 15էն 16ի գիշերը իմ փախուստ[…]

Այն երկիրներուն մէջ, ո– [...] համագործակցական գետնի [...] բարգաւաճում ունին, չկայ [...] մը որ աւելի ժողովրդական [...], քան Թուլթուլը:

ՓՐՕՖ. Վ. ՏՈՍՈՄԵԱՆՑ

ԱՐԻՒՆԱԹԱԹԱԽ ԷՋ ՄԸ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԵՐԷՆ

ԽՄԲ. — «Յառաջ»ի ընթերցողները տարիներ առաջ կարդացին Անդրանիկի Յուշերը, այնքան խռովայոյզ՝ իրենց պարզ եւ անարուեստ շարադրութեամբ:

Իր մահուան տարեդարձին առթիւ, որ լրացաւ երէկ, ստորեւ կը հրատարակենք հատուած մը այդ յուշերէն, — պատկեր մը ազատագրական պայքարի ամէնէն եղերական մէկ շրջանէն.—

Անգլիական կոնսուլը կռուի գիշերը հեռագիր մը գրկած է Պոլիս իրենց ընդհանուր հիւպատոսին, թէ Անդրանիկը գացեր էր իր խմբով Կուրաւու, թէ զօրքը Մուշէն կ'երթար Ծխաւու, Էրզրումէն եկած թնդանօթները բերելու, երբ կը հասնի Կուրաւու, զէնքերը չաթմա կը զարնեն ծառերու տակ հանգստանալու. թէ Անդրանիկը յարձակում ըրեր է զօրքի վրայ, 80 հոգի կոտորեր է եւ հրացանները վերցուցեր:

Ես տեղեկագիր մը պատրաստեցի եւ ղրկեցի Վարդան վարդապետին եւ Մշոյ կոմիտէին, անոնք ալ հասկցուցած էին կոնսուլին որ մենք նախայարձակ չենք եղած:

Կուրաւու կռուի երկրորդ օրը մեծամասնութեամբ կոտորած են Ծխաւայ, (արտերու մէջ եւ ճանապարհին) Աղճնայ եւ Աւրնայ գիւղացիները: Այդ երեք տեղէն լուր եկաւ, որ 71 հոգի սպաննուած են, որոնց մէջ կան կին եւ երեխայ:

Այդ օրը Տիգրանակերտէն եկաւ ամերիկեան կոնսուլը:

Նա կոտորածի տեղէն կը հաւաքէ դիակները, կը լեցնէ եկեղեցի մը, պատուհաններն ու դուռները կը կնքէ:

Կռուէ դուրս եկած տեղէնիս հետերնիս բերած էինք Կուրաւուի ռէս Օհանը, որ ամէն կողմից անկախ մարդ մըն էր:

Իր անցեալին մէջ անգիտակցօրէն մատնութիւն ըրած էր:

Նա կռուի օրը կը պոռար.

— Զարկէք, տղերք, ձեր հոգուն մատաղ, ես մինչեւ այսօր չէի գիտեր յեղափոխականներուն այսպէս ըլլալը: Հերիք է, որ աչքովս տեսայ սրանց ճապէս զարնելը, թող հարստութիւնս ալ գնայ, գեղն ալ թող աւրուի:

Ինքն ալ կը կռուէր եկեղեցու տանիքէն տղայոց հետ:

Ինչպէս Ծխաւու Արութը, այդ շրջանի մէջ ռէս Օհանը հանրածանօթ մարդ է: Երկուքն ալ շատ հարուստ են:

Ռէս Օհանին շատ յորդորեցինք, բաւական խրատներ տուինք, Մուշ ուզեցինք ղրկել զինք: Հարցուցինք.

— Փող ունի՞ս:

Բաւ.

— Չունիմ, բայց որ Մուշ հասնեմ՝ կարող եմ գտնել:

— Դէհ, ուրեմն,— ըսի — առ քեզի երկու արծաթ, սա մարդը կ'ընկնի քու առաջը, գիշերով կը ճանապարհուէք Մուշ:

×

Նա կ'երթայ Մուշ, Առաջնորդը կերպով մը կը ղրկէ նրան դեսպաններուն քով: Դեսպանները կը կանչեն կուսակալին, քննութիւն կը կատարեն էդ մարդոց:

Կուսակալը կ'ըսէ.

— Ինչո՞ւ ջան Փէտայիները գիւղ բերիր ու պահեցիր:

Նա անվախ կը պատասխանէ.

— Դու ինչո՞ւ թողուցիր, որ կոտոր Ռուսաստանէն 10 օրէն մինչեւ հոս գան: Ես մինչեւ հիմա կառավարութեան շատ հաւատարիմ եմ եղած եւ իրեն շատ բարիքներ եմ ըրած: Քու գալուդ երեք ամիս կ'ըլլայ, որ գիս լաւ չես ճանչնար, բայց քո կառավարութիւնը գիս լաւ կը ճանչնայ: Դուն ինծի կ'ըսես թէ գիւղը բերիր եւ նըրանց հաց տուիր: Նա իմ գիւղը եկած է 100 հոգով: Հաց չտայի՝ հրացանը կը դնէին սրտիս, կը սպաննէին:

— Լաւ որ եկան, ինչո՞ւ լուր չըտուիր,— կ'ըսէ կուսակալը:

— Շատերն են լուր տուած, ի՞նչ են հասկցած, բոլորն ալ սպաննուած են: Լուր տայի՝ զօրքերը պիտի գային ջարդուէին, գիւղն ալ աւերուէր: Ըսի՝ կտոր մը հաց կուտամ, թող երթան: Հիմա դուք հոս էք, տասը զինուած երիտասարդ, որ ներս մտնեն՝ ինչ որ ուզեն՝ չէ՞ք տար:

Դեսպանները խրատունք են տուած նրա բանձերուն:

Ռէս Օհանը պատմեր է նաեւ սպաննութիւններն, աւերածութիւնները, ամենայետին ոստիկանին չարիքները գիւղերու գլխին: Դեսպանները իրենց հովանաւորութեան ներքոյ վերցուցած են դրան եւ ազատած:

×

Լուր ղրկեցինք Մշոյ կոմիտէին եւ Վարդան վարդապետին թէ՝

«Մեր դրութիւնը անտանելի է: Եւրոպայի կողմէ ոչ մէկ միջամտութիւն, իսկ մեզի մնացեր է միայն երկու օրուայ կռուելու փամփուշտ: Մենք կ'երթանք Վան, ի՞նչ խորհուրդ կուտաք»:

Նրանք լուր ղրկեցին թէ՝

— «Ընելիքդ դու գիտես, միայն, եթէ կարելի է, Խսօն երեք ընկերներով հոս մնայ»:

Ես ըսի.

— «Կ'երթամ Վասպուրական, կը խորհրդակցիմ էնտեղի ընկերներու հետ թէ պէտք եղաւ, նորէն կը վերադառնանք մէկ խումբ»:

Մշուց փող ստացանք, մեր պահեստի զէնքերը մաքրեցինք, իւղեցինք, փաթթեցինք եւ յանձնեցինք հաւատարիմ մարդկանց:

Կուսակալը շուկային մէջ համրիչը ձեռքին, վերվեր նետելով՝ «Անդրանիկ, Անդրանիկ» կ'ըսէր ու ման կուգար:

Բերդակի գիւղի եաեւ կը գտնուէինք: Եկան ըսին թէ՝ Ալայ բէկի 25 զէնք բռնած է Զուխուրայ կողմէն, ինքն ալ այժմու կը գտնուի Նորշէն: Երկու ձիաւոր ղրկած է ռէս Բարսեղի քով որ քանի մը անգամ մատնութիւններ ըրած է եւ կանչած է իր քով:

Ձիաւորները ռէսին չեն գիտեր, նրա եղբայրը կը վերցնեն ու կը տանին Ալայ բէկի քով: Կ'ըլլայ երեկոյեան ժամի 10ը:

— Ալայ բէկը ձեր քո՞վն է:

Ռէսի եղբայրը կ'ըսէ.

— Մեր գիւղը մարդ չկայ:

— Հապա որ ես գամ ու գտնեմ:

— Գիւլաս Թաղաւորին,— կ'ըսէ.

Այդ բանը եկաւ պատմեց ինքը ռէսի եղբայրը: Կանչեցինք ռէս Բարսեղին, Բերդակայ տէրտէրին եւ ռէսի եղբօր ներկայութեամբ յանդիմանեցինք ռէս Բարսեղին:

Մէկ–մէկ իրեն անցեալ մատնութիւններէն պատմեցի:

— Եւ ինչո՞ւ չենք ըսեր եղբօրդ մատնիչ, իսկ քեզի կ'ըսենք:

Նա սեւցաւ, երեսն եղաւ ածուխ:

— Ահա թէ ինչո՞ւ քեզի չենք ըսպաններ, նախ՝ ունես կին, երեխաներ,, երկրորդ՝ եթէ քեզ սպաննենք, գիւղէն 10–15 հոգի պիտի ձերբակալուի, 10–15 տարի բանտ պիտի նստին, եւ անոնց կին ու երեխաներու պատճառն ալ դառնաս: Ձեմ երկարեցներ, սրանից վերջը սիրտդ մաքրէ, չես մաքրեր՝ կրնաս շարունակել:

Աւելորդ մարդիկ հեռացուցի, քանի մը հաւատարիմ տղայ եւ տէրտէրը քովս պահեցի: Խումբը կազմ ու պատրաստ կայնած էր:

Տէրտէրին յանձնեցի 3 ոսկի, ըսի.

— Սա փողով կ'առնես չորս հատ ոչխար, քիլօ մը ալիւր, մնացած փողով պատարագ կ'ընես մեր նահատակ ընկերներուն, կ'եփես ճաշ մը՝ կուտաս աղքատներուն:

Մեր վիրաւորները դրինք ձիերու վրայ ընկանք ճանապարհ:

Հասանք Զուխուր Արդաւանք գիւղը, ռէս Բենիամինի քով, որ պատմեց այդ կողմի Ալայ բէկի գազանութիւնները:

Ռէս Բենիամինը շատ լաւ եւ բարի մարդ էր: Մուսա բէկի Գիւլօի տաբին, բողոքողներու մէկն ալ ան էր եղած:

Մուսա բէկը նրանց գիւղի մէջ մի յայտնի մարդ դրեր էր օճախի մէջ, շամփուրը անցուցեր էր սիրտը եւ այնպէս վառեր:

×

Այդ նոյն օրն եկաւ Առաքել վարդապետը՝ հետը բերելով սուլթանի իրատէն եւ պատրիարքի կոնդակը, որով կը խոստացուէր ընդհանուր ներում յեղափոխականներուն:

Առաքել վարդապետը կ'առաջարկէր, որ 50 հոգի օտարական եւ 350 հոգի զանազան տեղերէ հաւաքած անձնատուր:

Առաքել վարդապետը ղրկուած էր կուսակալի կողմէն, որ բանակին հետ կը գտնուէր Լաչկանցիկ: Հոն էին նաեւ Մշոյ Քաղաքական ժողովի անդամները, Մշոյ իշխանները, Մշոյ առաջնորդ Գնէլ վարդապետը, Բաղեշէն Եղնիկ վարդապետը, Սուրբ Կարապետի վանահայր Վարդան վարդապետը:

Ինչ որ ձեռնտու էր կառավարութեան՝ կուսակալը կը բերէր եւ ըրանց ստորագրել կուտար: Առաքել վարդապետը մեր քով ուղարկելու ատեն, կուսակալը պատուիրած էր որ անպատճառ երեկոյեան վերադարձած ըլլայ:

Առաքել վարդապետը ըսած էր.

— Գուցէ ես նրանց Սէմալ չկարենամ գտնել, այլ Կէլիէկուզան կամ Տալւորիկ: Զգիտեմ, գուցէ ուշանամ:

Կուսակալը պատասխանած էր.

— Եթէ մինչեւ իրիկուն չգաս, միրուքդ կը կտրեմ: Հրայրը Սէմալ է, Անդրանիկը՝ Տափիկ, Վահանը Տաղնըրայի: Որ մէկին որ պատահես, պատասխանը կ'առնես ու կուգաս:

Վարդապետը ղրկեցինք մի ուրիշ տեղ: 30 հոգի զինուոր. ես ու Հրայրը նստանք խորհրդի: Ես առաջարկեցի.

— Անմիջապէս գրէ, պատասխանէ, որ մենք անձնատուր չենք լինի: Մայիսեան ռեֆորմների համար է որ կը գործադրեն՝ հա, չէ նէ՝ մենք պատրաստ ենք կռուելու:

Ստորագրէ մեր երեքին անունները ալ ու ղրկէ: Իսկ հիմա, ինչ որ կայ, ինչ որ չկայ, կը փոխադրենք Կէլիէկուզան, Երեկոյեան մութ ատենը կ'այրենք գիւղերը եւ անմիջապէս կը փոխադրուինք Կէլիէկուզան: Ես ալ գնամ Շատախ, վերջացնեմ այս գիշեր եւ բոլոր ժողովուրդով, կէս գիշերին կը հասնեմ ձեզ:

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Ո՞Ր ԳԻՐՔԵՐԸ ԿԸ ՍԻՐԷՔ

Քոմէտիայի մէջ Ֆէրնան Լօ հետեւեալ հարցարանն ուղղած է գրողներուն.

— Եթէ հարկ ըլլար ոչնչացնել բոլոր գիրքերը, որ լոյս տեսած են աշխարհի վրայ, եւ ձեզի վիճակէր նախընտրութիւն մը կատարել փրկելու համար մէկ գիրք միայն, ո՞ր պիտի նախընտրէիք

1 — Մարդկութեան համար,

2 — Ֆրանսայի համար:

Ահա փունջ մը հաւաքած պատասխաններէն, հետաքրքրութեան համար,—

Հ. տը Ռէնիէ. — Եթէ պատահէր այդ դժբախտութիւնը եւ ինծի վիճակէր նախընտրութիւն մը կատարել փրկելու համար մէկ գիրք միայն, ես պիտի հրաժարէի, որովհետեւ երբ մարդկութիւնը կ'իյնայ այդ կացութեան մէջ, այլեւս պէտք չունենար որեւէ գրքի, բայց միայն... ճանճերու:

Անտրէ Ժիտ. — Միայն մէ՞կ գիրք, կասկած չկայ որ պիտի նախընտրէի Աստուածաշունչը: Սակայն վստահ եմ որ ամէն մարդ ալ այս պատասխանը պիտի տայ ձեզի:

Կասթոն Ռիու. — Մարդկութեան տեսակէտը տեսակէտն է նաեւ Ֆրանսայի: Այնպէս որ իբրեւ մարդ եւ իբրեւ քաղաքացի,— ինչպէս եւ իբրեւ փոխ–նախագահ արմատական — ընկերվարական կուսակցութեան, որ կազմակերպութիւն մըն է որքան ֆրանսական, նոյնքան մարդկայնական,— պիտի փրկէի Աւետարաններու փոքրիկ գիրքը միայն: Եթէ շատ խոշոր նկատուի, այն ատեն ոչնչացումէ պիտի ազատէի քարոզներու եւ առակներու գլուխէն 15–20 էջ:

Ժան Սարման. — Մարդկութեան համար՝ Աւետարանները, Ֆրանսայի համար դարձեալ նոյնը:

Մօրիս Տէքոպրա.— Եթէ յանկարծ կրակ առնէր ու վառէր ամբողջ աշխարհը եւ ինծի տրուէր մէկ գիրք միայն փրկելու կարողութիւնը, պիտի նախընտրէի Նիցչէի գործերը: Իսկ եթէ այդ աղէտին մէջ հարկ ըլլար փրկել ֆրանսական վէպէն նմոյշ մը, կ'ուզէի ընտրել Մատամ Պովարին:

Մօրիս Պէտէլ.— Առանց վարանումի՝ Ֆրանսացիներուն Քաղաքային Օրինագիրքը: Ոչինչ աւելի արդար, աւելի ազնիւ, աւելի գեղեցիկ, գրեթէ բացարձակ, եւ ոչինչ աւելի յստակ քան ֆրանսական Քաղաքային Օրինագիրքը:

Անտրէ Պիլլի. — 1. Մարկոս Աւրելիոսի Մտածումները, 2. Միշլէն:

Տոքթ. Մարտրու. — Եզական գիրքը, որ նման աղէտի մը պարագային հրեշտակապետ մը պիտի փրկէր, գրուած չէ տակաւին՝ իմ կարծիքովս: Իսլամները պիտի նախընտրէին Գուրանը, բայց այս գիրքը փրկուած է արդէն, քանի որ սկզբնագիրը կը գտնուի Ոսկեքարէ Սեղանին վրայ դրոշմուած, Երկնքի Չորրորդ Պարունակին մէջ, ճիշդ գլխացը Սրբազոյն Գահին, ուր աստուածային երգիչներ, անընդհատ եւ գեղգեղալուր, կը կարդան զայն եօթնաձայն:

Յաջորդով նոր պատասխանները: Անմիջապէս դիտել կուտանք, սակայն, թէ հարցարանին չեն պատասխանած երիտասարդ գրողները, որոնք անշուշտ իրենց հետաքրքրական խօսքն ունէին այս մասին,— մանաւանդ Աստուածաշունչի գրականութեան այս ուշացած սիրահարներուն: Թերեւս երիտասարդ մը ըսէր. — Կարելի չէ փրկել այլեւս Աստուածաշունչը, որովհետեւ փճացաւ ընդհ. պատերազմին յաջորդող մտաւորական յեղափոխութեան ընթացքին:

ԿԻՆԸ ՉՈՐ ՏՈՒԻՐ ԻՆՁ...

Անգլիացի վիպագիր մը, Նորմըն Հընթըր, հարցումի մը պատասխանելով կը խոստովանի, թէ իր բոլոր ստեղծագործութիւնները ներշնչուած են իր կնոջմէն:

Մօրիս Պուրտէ, Փըթի Փարիզիէնի մէջ, պահ մը կը խորհրդածէ այս խոստովանութեան վրայ: Արդարեւ կինը, որ օձի կերպարանք կը ստանայ քրիստոնէական գրականութեան մէջ՝ ներշնչելու համար մեծ մեղքը, կատուի կերպարանք կը ստանայ Պոլէրի գործերուն մէջ՝ ոգեկոչելու համար թաքուն եւ հեշտալի ապրումներ, գլխաւոր աղբիւրն եղաւ ռոմանթիկ դարաշրջանի ստեղծագործութեանց: Մինչ դասականները, դիցաբանութենէն ազդուած, իրենց ներշնչման ուժը կը մարմնացնէին Պեգասով (մեր Վարուժանը, օրինակ), ռոմանթիզմն էր, որ, ետքէն, կինը անուանեց մուսա: Այսպէս, Պալզաքի մուսան էր Տիկ. Հանսքա, որուն սիրոյ ջերմութեան մէջ հասունցաւ Մարդկային կատակերգութիւնը: Տիկ. Ժիւլիէթ Տրուէն էր որ Վիքթոր Հիւկոյի տուաւ Թշուառները եւ Ծովու աշխատաւորները: Վերջապէս կարելի չէ ուրանալ ազդեցութիւնը զոր Տիկ. Ռէքամիէ թողուց Շաթօպրիանի գործերուն վրայ, Տիկ. Սթալ՝ Պէնժամէն Քոնսթանի, Ժորժ Սան՝ Ալֆրէտ տը Միւսէի վրայ: Յիշենք նաեւ Շանմէլէն, որ այնքան խորունկ եւ ջերմին ներշնչումներու մէջ սուզեց Ռասինը, եւ Պէժարը, որ Մոլիէրի տուաւ գլուխ–գործոցներ:

Կինը, Մուսա կոչուի թէ Բեգաս, իր քմայքով եւ երեւակայութեամբ, իր ծորուն գեղեցկութեամբ եւ ջերմաւառ շունչով, յաճախ կը նպաստէ արուեստագէտ ամուսնոյն ստեղծագործութիւններուն՝ ոչ անշուշտ թէքնիք հարցերու, այլ միայն մթնոլորտ եւ տրամադրութիւն ստեղծելու մէջ: Բանաստեղծը, իր սիրած կնոջ շունչին տակ, կը ստանայ այն մթնոլորտը, ուր յանկարծ կը բոցավառի արուեստին հուրը: Մօրիս Պուրտէ դիտել կուտայ, Փիրանտէլլեան փիլիսոփայութեամբ մը, թէ յաճախ ամուսինն է, որ իր կնոջ կը ներշնչէ Մուսայի մը շնորհները՝ կնոջմէ ստանալու համար, յետոյ, թափն երեւակայութեան եւ խոյանքն ստեղծագործութեան:

Գլուխ–գործոցները կը ստեղծուին միշտ կին–մուսային եւ այր–արուեստագէտին փոխադարձ ներշնչումով, հոգեկան օսմօզով՝ եթէ կարելի է ըսել այսպէս:

Այս պարագան պատճառ մը չէ, սակայն, ուրանալու թէ կիներ կան, որոնք կը վերցնեն, յափշտակութեան եւ արուեստի գինովութեան մշուշով մը կը փաթթեն այրը, որ յանկարծ կը դառնայ բանաստեղծ, իր Բեգասին վրայ հեծած՝ սուրալով միջոցին եւ ժամանակին մէջէն: Նոր աշխարհներու ճարտարապետն է Բեգասը, յիշեցէք Ասպասիան, որ Ելլադայի տուաւ դարաշրջան մը: Օ՛ Բեգաս, հզօ՛ր Բեգաս...

[...]կէտն է. Արագս կրնար իր [...]ներով ծածկել դեղակ մը: Զորս [...], երեք օր մինչեւ Պայա– [...] Ուրեմն Քըզըլ–Տիզա հասած [...] 24ին: Դժուար է ինձ ճիշդ [...] հոս անցուցած ժամանակս, բայց չեմ սխալիր եթէ հինգ օր մը [...]: Ուրեմն, 1934 սեպտեմբերի վերջը պիտի ըլլանք այսօր: Եր[...] է որ խեղճ ծնողքս լուր [...] ինձմէ:

[...]ներ... Պառաւ մը կը մտնէ ներս [...] մը: Անկասկած Քիւրտ է, ո– [...] Թրքուհի մը բնաւ մինակը [...] մը մօտ չի գար: Բաներ մը [...] եւ ամանը կը բանայ: Պառաւա– [...] ինծի մածուն էր բերեր: [...] մը վայրկեանէն խոշոր ա– [...] էր: Շատ կը ցա– [...] քրտերէն չէի գիտեր՝ շնոր– [...] յայտնելու այս բարի [...], իր հոգածութեանը հա– [...]: Բայց վստահ եմ որ ակնարկիս [...] ամբողջ երախտագիտու– [...]:

[...]օրէն ինծի օգնեց պառկելու: [...] եւ քանի մը րոպէէն գնաց [...] դուռը որ բացուելով՝ ժան– [...] ներս մտաւ: Բուռն բանս– վէճ մը սկսաւ: Կինը կը ցուցնէր պարապ ամանը, բայց ժանտարման նայիլ իսկ չուզելով նշան կ'ընէր որ դուրս ելլէ: Մարդը մօտեցաւ ինծի: Կարծեցի ճանչնալ. ա՛ն էր որ գիս ծեծած էր նրբանցքին մէջ: Պայթուցիկի պէս բառեր կ'ելլէին իր բերնէն: Ի՞նչ ըսել կ'ուզէր:

— Սո՛ւ (ջուր), ըսի:

Մարդը ինծի նայեցաւ պահ մը, գետնէն վերցուց ջրանօթը եւ մեկնեցաւ սենեակէն: Արդեօք ջո՞ւր պիտի բերէ ինծի:

×

Գրեթէ գիշեր է: Օրուան մեծ մասը քնացեր եմ: Ինքզինքս լաւ կը զգամ: Բարի Քրտուհիին մածունը ինծի մեծապէս օգտակար եղաւ:

Դրանը ետեւէն կանչելու ձայներ կը լսեմ: Գող է: Անկասկած երեւակայութեանս զոհն եմ: Բայց ո՛չ, դուրսէն նոր կոչեր կը լսեմ: Դրան հակառակ կողմի պատին կողմը կ'երթամ. հոնկէ կուգան ձայները:

Ահա առջեւն եմ միակ պատուհանին որ կը բացուի դաշտին վրայ: Գլխուս բարձրութիւնն ունի: Ուղղահայեաց երկաթ ձողերու մէջէն կը նշմարեմ պառաւը... Ինծի նշաններ կ'ընէ եւ պատուհանին եղերքը կը դնէ աման մը: Մածո՛ւն է: Բայց ի՞նչպէս ընել: Ամանը մեծ է եւ չանցնիր ձողերէն: Բաւական աշխատանքով կրցայ մագլցիլ պատուհանին եղերքը: Երեսս փակցուցի երկու խոշոր ձողերուն: Այտերս կը ցաւէին ժանգոտած երկաթի ծայրերուն հպելէն: Բայց եւ այնպէս ախորժակով սկսայ ճաշակել:

— Շնորհակալ եմ, շա՛տ շնորհակալ, անհուն շնորհակալ, յարեցի իրեն ֆրանսերէն:

— Դուն հայերէն չե՞ս գիտեր, հարցուց կինը ինծի հայերէն լեզուով:

Քիչ մնաց պատուհանէն վար գլտորուէի, ահաբեկ, չկրնալով հաւատալ ականջներուս: Կինը կրկնեց իր խօսքը: Ի՞նչ ընէի...

Ամօթ... Շուտով կը ցատկեմ գետին ու անկիւնս կը քաշուիմ:

Հայուհի մըն է: Երբեք Քրտուհի մը, իսկ Թրքուհի մը՝ բնաւ, այդպէս չպիտի վարուէր: Միայն քրիստոնեայ մը կրնայ գորով ունենալ իր մերձաւորին հանդէպ: Չէ՞ որ Փոքր Ասիոյ ամբողջ այս հողամասը հին Հայաստանն է զոր Լօզանի անարդար դաշնագիրը Օսմանցիներուն տուաւ: Ի՞նչ աւելի բնական երբ ամբողջ գիւղեր, թէեւ «իսլամացուած» խորապէս կը մնան իսկապէս Հայ:

×

Արեւը կը բարձրանայ: Լաւ գիշեր մը անցուցի: Եթէ նման քանի մը օրեր ալ ունենայի, պիտի ապաքինէի:

Ժանտարմա մը մտաւ եւ նշան ըրաւ ինծի իրեն հետեւելու: Թէեւ տկար, բայց կը կանգնիմ սրունքներուս վրայ:

— Ալլօ, Տիատի՞ն, հոս Քըզըլ–Տիզա...

Գործածուած հեռախօսը գիւտին սկզբնաւորութենէն մնացած էր կարծես...:

Ուրիշ խորհրդածութիւն ընելու ժամանակ չեղաւ: Երկու ժանտարմաները հրացանը ուսընդանուէթ, նշան կ'ընեն: Ահա նրբանցքը ուր ծեծուեցայ, դաշտը...: Թամբուած երկու ձի կը սպասեն տանը առջեւ: Թշուառականները, կ'ուզեն ստիպել գիս այս վիճակիս մէջ ընելու հեծեալ հանդիսան մըն ալ: Ի՞նչ կրնայի ընել: Դիմադարձե՞լ: Նոր հարուածներ պիտի տեղային: Համակերպիլ պէտք էր:

Կ'իջնենք բլրակը: Ժանտարմաներս ճամբան կեցան ուտելիք առնելու եւ ջրանօթնին լեցնելու: Հանդրուանը երկար պէտք է ըլլար, իսկ տկարութիւնս ծայրայեղ է:

Մէկը թեւէս կը քաշէ: Պառաւ Հայուհին է որ, դարձեալ, մածուն կը բերէ ինծի: Խնդրել չեմ տար, ու խոշոր քարի մը վրայ նստած կը լափեմ: Հայերէն չի խօսիր այլեւս: Կը վախնա՞յ միթէ ժանտարմաներէն որ աչքերնին չեն հեռացներ մեր վրայէն:

Գրպաններս կը խուզարկեմ գտնելու յոյսով [illegible] մը որպէսզի նուիրեմ պառաւին: Ջութակիս տուփին անկիւնէն մկրատ մը միայն գտայ: Սրտանց տուի զայն: Տեսայ պառաւական կնոջ աչքերուն ուրախութեամբ փայլիլը: Շփոթած շնորհակալութեան ինծի համար անհասկնալի բառեր կ'ելլէին իր բերնէն: Կը կարծեմ թէ ուրիշ որեւէ բան այնքան հաճոյք չպիտի պատճառէր անոր: Ուրախ եմ որ կրցայ առնուազն անոր տալ երախտագիտական այս հաւատաւորը՝ ինծի ըրած իր բարիքին համար:

×

Դաշտին ընդմէջէն ճամբանիս ձեռք կ'առնենք:

Ձեմ համարձակիր խորհիլ Քըզըլ–Տիզայի մէջ ինծի պատահածներուն վրայ, վախնալով որ կը կորսնցնեմ ինծի մնացած քիչ մը ոյժն ալ: Միշտ շատ տկար եմ եւ հազիւ կը պահեմ հաւասարակշռութիւնս: Կը կարծեմ թէ ուսերուս վրայ կը կրեմ չափազանց ծանր խոշոր գունդ մը, որ, եթէ չար բախտէս հաւասարակշռութիւնս կորսնցնէի եւ այդ գունդը գետին իյնար, վախճանը պիտի գար իսկապէս...:

Ժամ մը կ'անցնի այսպէս: Յետոյ, հակառակ ամբողջ կորովիս, սրունքներս կը կթոտին եւ ծունկերուս վրայ կ'իյնամ երկու վայրագներուն միջեւ:

Շուրջս ամէն բանի դառնալը կը տեսնեմ, ուսերուս վրայի զգացածս ծանր գունդը մարմինս դէպի հող կը քշէ: Դիմանալու կարողութիւն չունիմ այլեւս...:

ՓՈՐԻՍ ՎԱՐԴԱՆՈՎ

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՏԱՐԱԾԵՑԷ՛Ք «ՑԱՌԱՋ»Ը

⁂ Բոլոր աղբիւրները կը հաստատեն թէ Մուսոլինի ամէն պարագայի մէջ գլուխ պիտի հանէ իր ծրագիրը, գոնէ հիւսիսային Հաբէշիստանը իր հոգատարութեան տակ առնելու համար։ Ուրիշ որ եւ է լուծում չի կրնար գոհացնել Իտալիան։

⁂ Անգլիական կառավարութիւնը զեկոյցով մը կը յայտարարէ թէ անգլիական հպատակները չեն կրնար ծառայել հաբէշական կամ իտալական բանակներուն մէջ։

Հանրի Պարպիւսի մահը

Օգոստոս 30ին Մոսկուայի Քրէմլին հիւանդանոցին մէջ մեռաւ ծանօթ գրագէտ Հանրի Պարպիւս, որ վերջերս անկողին ինկած էր սուր թոքատապի մը հետեւանքով։ Ծնած էր 1874ին, Անիէռի մէջ։ Մանկութենէն վատառողջ էր, իսկ պատերազմը աւելի խախտեց իր կազմը։ Կանուխէն սկսաւ բանաստեղծութիւններ գրել, նուրբ երաժշտականութեամբ։ 1893ին կը ստանար «էքօ տը Փառի»ի մէկ մրցանակը, նորավէպի մը եւ քերթուածի մը համար։ 1903ին հրատարակեց իր առաջին վէպը, «Աղերսարկուները», 1908ին՝ երկրորդը, «Դժոխք»։ Այդ շրջանին Պարպիւս մտաւ լրագրական ասպարէզը, յետոյ եղաւ դիւանապետ երկրագործական նախարարութեան, գրական վարիչ՝ զանազան հրատարակչական տուներու մէջ։ Արդէն սկսած էր արմատական գաղափարներ յայտնել, պաշտպանելով իրաւարարութեան դրութիւնը՝ ազգերու միջեւ։ Սակայն եւ այնպէս զինուոր գնաց 1914ին պատերազմին, որ կը համարուէր վերջինը։ Կը գտնուէր հետեւակազօրքին մէջ, եւ քանի մը անգամ արժանացաւ մասնաւոր յիշատակութեան։ Խրամէ խրամ, իր առողջութիւնն ալ խանգարուեցաւ։ Երեք անգամ արձակեցին, ամէն անգամուն ալ քիչ մը հանգստանալով նորէն գնաց։ Ու մնաց մինչեւ պատերազմին վերջը, հիւանդանոցէ հիւանդանոց փոխադրուելով։ Այդ միջոցին էր որ գրեց իր հռչակաւոր գործը, «*Կրակ*» (անգլերէնը՝ «*Կրակին տակ*»), որ արժանացաւ Կոնքուռի 1917ի մրցանակին եւ անմիջապէս թարգմանուեցաւ աշխարհի բոլոր լեզուներով (նաեւ հայերէնի, բայց կիսատ)։ Պարպիւս արդէն տիրացած էր համաշխարհային հռչակի մը, միեւնոյն ատեն յարած՝ համայնավարութեան։ Իր գործը առաջին յանդուգն նկարագրութիւնն էր ռազմաճակատի սարսափներուն, քաոմնելի եւ ըմբոստացուցիչ։

Այնուհետեւ անդադար անեցաւ իր փառքը։ 1920ին հիմնեց «Քլարթէ» պարբերականը (Շող կայ պայծառութիւն), իբրեւ օրկան ձախակողմեան մտածողութեան եւ մշակոյթի։ Նոյն տարուան մայիս 1ին ժընեւի մէջ հիմնեց նախկին ռազմիկներու առաջին միջազգային միութիւնը (Ֆրանսայի մէջ հիմը դրած էր 1919ին)։ 1928ին հիմնեց նոր շաբաթաթերթ մը, *Մոնտ*, որ կը շարունակուի մինչեւ այսօր։ Ցառաջիկային յետաձգելով աւելի լայնօրէն ներկայացնել իր կեանքն ու գործը, յիշենք իր գլխաւոր հեղինակութիւնները.— «*Ութմիկի մը խօսքերը*», «*Դանակը ակռաներուն մէջ*», «*Ցլթայաւորում—ներ*», «*Դահիճները*», «*Ուժ*», «*Յիսուս*», «*Յիսուսի Յուդաները*», «*Զանազանք*», «*Ռուսաստան*», «*Ահա թէ ինչ ըրին Վրաստանը*», «*Սթալին*» (վերջին գործը)։ Գլխաւոր կազմակերպիչներէն մէկն էր «Գրողներու միջազգային համագումար»ին, որ տեղի ունեցաւ Փարիզի մէջ, անցեալ յունիսին։ Մոսկուա գացած էր իբրեւ անդամ այն խմբագրական մարմնին որ պիտի գրէր Լէնինի պաշտօնական կենսագրութիւնը։

Փոքր Համաձայնութեան որոշումները

Փոքր Համաձայնութեան պետութեանց արտաքին նախարարները վերջացնելով իրենց ժողովը, պաշտօնական զեկոյց մը հրատարակեցին, ուր կ'ըսեն թէ կատարեալ համերաշխութիւն կը տիրէ բոլոր հարցերու մասին։ Երեք պետութիւններն ալ բացարձակապէս հաւատարիմ են Ազգերու Դաշնակցութեան։ Կ'ընդունին արեւելեան դաշինքի մը անհրաժեշտութիւնը, իբրեւ ազդակ մը խաղաղութեան պահպանման, ինչպէս եւ դանուբեան դաշինքը, որ պիտի ծառայէ ամրապնդելու գործակցութիւնը։ Սակայն բացարձակապէս կը մերժեն Հապսպուրկեան տան վերահաստատումը, որ կրնայ վտանգել Եւրոպայի խաղաղութիւնը։ Իրենց կարծիքով, այդ միապետութեան վերահաստատումը քօղարկեալ սպառնալիք մըն է երեք պետութեանց հողերուն դէմ։ Ուստի մըն, իրենց բոլոր ուժով պիտի ընդդիմանան այդ միապետութեան վերահաստատման։

Պելժիա Եռեշաբթի կը թաղէ իր թագուհին

Աստրիտ (Աստղիկ), Պելժիոյ երիտասարդ թագուհին, որ զոհ գնաց եղերական արկածի մը, պիտի թաղուի երեքշաբթի օր։ Ամբողջ ժողովուրդը կ'ողբայ իր մահը։ Պելժիոյ ընկերվարական կուսակցութիւնն ալ ցաւակցական հեռագիր մը ուղղեց թագաւորին, «վշտակցելով երեք զաւակներու որոնք զրկուեցան երիտասարդ եւ բարի մայրիկէ մը»։ Կուսակցութիւնը միեւնոյն ատեն յետաձգեց իր ցոյցերը՝ պատերազմի վտանգին դէմ։

Երբ հանգուցեալին մարմինը Պրիւքսէլի արքայական պալատը փոխադրուեցաւ, Լէօփոլտ թագաւորը զայն բանալ տալով, ծունկի եկաւ եւ աղօթեց իբր 15 վայրկեան։ Յետոյ դուրս ելաւ բոլորովին խորտակուած։ Աջ այտը ու թեւը ծածկուած էին վիրակապերով։ Թագաւորը ինք ուզեց դէպքը հասկցնել երեք զաւակներուն, բայց թոյլ չտուին։ Պալատական տիկին մը փափկութեամբ մօտենալով յայտնեց թէ «մայրիկը երկար ճամբորդութեան մը գացած է»։ Մեծ աղջիկը, եօթ տարեկան, հասկցաւ, իսկ մանչը աչքերը խոշոր խոշոր բացաւ..

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (24)

«ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՊԷՇՍՏԱՆ»

Ցօրինեց՝ Տիմոթէոս վրդ. Սապրիչեան

Եւ արդարեւ երկու իշխանք քովերնիս կեցած ամենայն հանդարտութեամբ ականատես կ'ըլլային առանց համարձակելու ձեռք երկնցնելու կամ բան մը խնդրելու։

Երկրորդ անտուկը պարպելու ժամանակնիս յանկարծ դրսէն մէկը պոռաց. «Շուտ ըրէք, ահա ապստամբն եկաւ. փախչինք»։ Անոր պօռալն ու ասոնց մէկէն ի մէկ ելնել ու փախչելնին մէկ եղաւ, որոնց հետ անբերեւոյթ եղաւ նաեւ մեր Հաբէշ թարգմանը, որ արդէն մեր ծակնուծուկը գիտնալով՝ այն չփոթալից պահուն չատ բան վերուցեր հետը տարեր էր, եւ մեր հագնելու շորեղէններէն բնաւ բան մը չէր թողուցեր։

Այս կերպ վարպետութեամբ եւ հընարքով մեզի կողոպտելնին թէպէտեւ 800 թալէրի չափ վնաս տուին, սակայն այնքան ցաւ չտուաւ մեզի, որքան որ քանի մը դրչագիրներու եւ Հնդկաստանի վերաբերեալ թղթերուն կորուստը, որոնց ծրարը սխալմամբ ուրիշ լաթեղէններու հետ յափշտակողներուն տրուած էր։ Բայց եւ այնպէս գոհութիւն ու փառք տուինք մեզի կենդանի պահող գերագոյն էակին, որ խիստ վտանգաւոր ու տագնապալի կէտերու մէջ իւր խնամքն ու ողորմութիւնը ցոյց կուտար մեզի. անոր զօրութեանը կը պարտաւորիմք անշուշտ սուրբ անօթներուն, զգեստներուն եւ ուրիշ կահ կարասեաց ազատութիւնը. թէպէտ եւ անոնցմէ ալ մաս մը աւար գնացին սխալմամբ, սակայն ոչ այնչափ հարկաւորներէն։ Փախչելու կէտին կարծես թէ ուխտ ըրած էին իրենց բարբարոսութեանը մէկ նշանը հոն ձգելու. բառ որում այն կէտին մեր բնակարանին կից գտնուած խոտեղէն ու փայտեղէն խրճիթներու տանը կրակ տուեր էին, որոնց մոտքը անշուշտ մեր բնակարանն ալ բռնկցընել էր, որպէսզի թշնամին գայ ու մոխրոյ վրայ գտնէ մեզի, եւ մեր գոյքերէն բան մը անոր ձեռքը չանցնի։ Բայց Աստուած դարձեալ խնայեց մեզի, որու օգնութեամբը մեր ցաւը մոռնալով՝ շուտ մը վազեցինք ու մեծ դժուարութեամբ կրակը եղած տեղը մարեցինք։

(Շար.)

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ
ԶՕՐԱՎԱՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԴԱՄԲԱՐԱՆԻՆ

նախաձեռնութեամբ ՀԱՅ ԿԱՄԱւՈՐ. ԵՒ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ եւ մասնակցութեամբ՝ ՀԱՅ ՍՊԱՅԻՑ, ԶԱՓԱՀԱՍ ՈՐԲԵՐՈՒ, Հ.Մ.Ը.Մ.Ի, ՀԱՅ ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ, ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ եւ բազմաթիւ հայրենակցական միութիւններու։

Այսօր Կիրակի, Սեպտեմբեր 1ին

ՓԷՌ ԼԱՇԷԶԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏԱՆ ՄԷՋ

Կը խօսին՝ Պ. Պ. Տ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ (Մարտիկներու Միութիւն), Ն. ԳԷՈՐԳԵԱՆ (Հայ Սպայից Միութիւն), Հ. ԱԿՈՆԱՅԵԱՆ (Զափ. Որբ. Միութիւն) ԳՐ. ԴԵՇՏԵԱՆ (Հայ Ազգային Միութիւն), Գնդապետ ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ։

Թափօրը կը կազմուի ՓԼԱՍ-ԿԱՄՊԷԹԹԱՅԻ հրապարակին նայող ՓԷՌ-ԼԱՇԷԶԻ դռան ներսի կողմը ժամը 2.30ին։

ՀԱՂՈՐԴԱԿՑ. ՄԻՋՈՑՆԵՐ.— Մէթրօ կամպէթթա, օթօպիւս՝ 26-96-95 A. B O-A-P։

Նոյն օրը ժան-կուժօնի Հայոց եկեղեցւոյ մէջ տեղի կ'ունենայ հանդիսաւոր Պատարագ եւ Հոգեհանգստեան պաշտօն ԱԶԳ. ՀԵՐՈՍԻ յիշատակին։

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. «ՎԱՐԴԱՆ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄ...

Այսօր կիրակի, առտուան ժամը 10էն մինչեւ երեկոյ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ BOIS de CONDOS *ԱՆՏԱՌԻՆ ՄԷՋ*

կը խօսի՝ ընկեր ԼԵՒՈՆ ԶՈՐՄԻՍԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին.— Բանախօսութիւն, երգ, արտասանութիւն, զանազան անակնկալներ եւ ընտիր ճաշ։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՐԵՐ ՏԱՐՕՆԻ ՏԱՐԱԶՈՎ։

ՃՈԽ ԵՒ ԱԺԱՆ ՊԻՒՖԷ։

Հաղորդակցութիւն.— կար տիւ Նօրէն առնել շոգեկառք ժամը 9.54, 10.20, 10.52, 11.28, 12.9, 12.22, 13.27 եւ իջնել Վիլիէ-լը-պէլ կայարանը ուր կը սպասեն ընկերներ։

CONCIERGE Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Կ'ուզուի **Concierge,** *այր եւ կին, բաւական ֆրանսերէն գիտնալն անհրաժեշտ է։ կը տրամադրուի երկու սենեակ եւ խոհանոց։ Դիմել ՅԱՌԱՋԻ վարչութեան։*

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռեմ հօրեղբայրս Կարապետ Նաւոեան (Արտամեցի, Վան) եւ իր որդին Գրիգոր, մօտ 28 տարեկան։

Կարապետ կառավարական պաշտօնեայ էր եւ ամուսնացած Աննա կամ Մաննա անունով Ռումանուհիի մը հետ եւ կը բնակէր Պուքրէշ, կարծեմ հետեւեալ հասցէին, Պէյլի Զարի Լութէա թիւ 12, մինչեւ 1914 կը թղթակցէի իր հետ։ Վերջերս իմացայ թէ մեռած է։ Իրենց հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացընել՝

Ohanès Navoian*ի*, Avenue Bernard Pâlissy N. 1-1. Décines, Isère (France).

— Կը փնտռուի Սարգիս Գրոյեան եւ Փիթըր Սհոյեան (Մուշի Նորշէն գիւղացի)։ Կը կարծուի որ կը գտնուին Միացեալ Նահանգները, 434 S. Green, Detroit, Mich. U. S. A., *Իրենց ճշգրիտ հասցէն գիտցողներէն իմացնել ՅԱՌԱՋի վարչութեան կամ* S. Alexanian*ի*, 20, Rue du Tage, *Փարիզ* (13)։

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme, PARIS (13)

Nos Principes: Etre Éclectique / Dire La Vérité / Etre Juste Pour Tous	BULLETIN MENSUEL de la LIGUE DE DÉFENSE GÉNÉRALE	Notre Tache: Défendre la Cause des Faibles / Faire Réparer les Injustices Commises

Politique, Juridique, Economique, Financier & Littéraire.

Direction-Administration: 159, Rue LAFAYETTE, PARIS (10) (Gare du Nord).

ՀԻՄՆԱԴԻՐ - ՏՆՕՐԷՆ ՊԷՐՆԱՐ-ՎԱՀԷ ՊԷՕՐԷՔՃԵԱՆ

իրաւագէտ վկայեալ Փարիզի Համալսարանէն։

«Compte chèque postal: Paris 1874-99 «Ligue de Défense Général». Adresses télégraphique: **Ligdefgen - Paris.** Tél. Nord 68-02

Paraît le 15 de chaque mois.

Abonnements: France: Un an 15 fr., 6 mois 8 fr. Etranger: Un an 20 fr., 6 mois 12 fr. Le numéro: 1 fr.25

Մեր **Bulletin Mensuel***ի վարչութիւնը պատիւ ունի ծանուցանելու իր ընթերցողներուն թէ՝ մեծ արձակուրդներու հետեւանքով 4րդ եւ 5րդ թիւերը միասին լոյս պիտի տեսնեն 8 էջ, պատկերազարդ, ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 15ին, այլազան բովանդակութեամբ։ Անոր մէջ կայ դալ մասնաւորապէս* մեր յօդուածը «Հայ եւ Ռուս գաղթականներու իրաւական վիճակը, 1928 Յունիս 30ի Ժընեւի համաձայնութիւնը եւ Գաղթականաց Օֆիսներու յանձնաժողովները»։

Միւս կողմէ, լուսաբանելու համար կարգ մը անհիմն զրոյցներ զանազան ազգային հաստատութեանց մասին, մեր ամսաթերթին վարչութիւնը յառաջիկայ Հոկտեմբեր ամիսէն սկսեալ պիտի կազմակերպէ, մասնակցութեամբ բազմաթիւ իրաւագէտներու եւ ձեւակերպական դատավարութեան Սօսիէթէ Սավանթի մէկ սրահին մէջ։ Ամէն կերպով հոգ պիտի տարուի արդար դատաստանի համար։ Ուստի անոնք որ կ'ուզեն ստանձնել «ամբաստանող»ի դեր, պէտք է Սեպտեմբեր 30էն առաջ մեր թերթին վարչութեան հասցնեն իրենց գրաւոր ամբաստանութիւնները եւ նշանակեն իրենց փաստերը։ Պէտք է նոյնպէս նշանակեն անունն ու հասցէն այն վկաներուն, որ կ'ուզեն ունկնդրել տալ «դատարան»ին։ Ամբաստանեալները *պիտի հրաւիրուին տեղւոյն վրայ ծանօթանալու իրենց դէմ եղած ամբաստանութեանց, եւ ներկայացնել կամ ներկայացնել տալ իրենց պաշտպանութիւնը Ատեանին։ Ձներկայանալու պարագային՝ դուրսէն «պաշտպան» մը պիտի նշանակուի։ Երդուեալներ որ վիճակահանութեամբ պիտի ընտրուին ներկաներուն մէջէն, լսելէ յետոյ «Ընդհ. Դատախազ»ին ամբաստանութիւնները, «Ատեան»ին կողմէ իրենց տրուած հարցումներուն պիտի պատասխանեն* այո՛ *կամ* ոչ։ *Ասկէ վերջ Ատեանը պիտի տայ իր ՎՃԻՌԸ։*

Կարդացէ՛ք եւ տարածեցէք **Bulletin Mansuel***ը որ անհերքելի պէտքի մը գոհացում կուտայ։*

ՏՈՔԹ. ԱՐՇԱԿ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

ՎԿԱՅԵԱԼ ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ ՊԵՏ. ՎԿԱՅԱԿԱՆՈՎ,

ՄԱՆԿԱԲԱՐՁ, ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԿԱՆԱՆՑ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ

*BAUDELOCQUE*Ի ՄԱՅՐԱՆՈՑԷՆ

Հիւանդ կ'ընդունի Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը ժամը 10 – 12

Maison d'ACCOUCHEMENT

35 ՍԵՆԵԱԿ, ԱՐԴԻԱԿԱՆ CONFORTՈՎ

36, Cours de Vincennes, Մէթրօ՝ Nation, հեռաձայն Diderot 03-96

ՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐ PRIX à FORFAIT

ՏՈՔԹ. ՍՊԱՐԹԱԼԻ

ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ

Նախկին գլխաւոր բժիշկ եւ վիրաբոյժ Իզմիրի Ազգ. հիւանդանոցի

33, Rue Poissonnière (Rex սինէմային ճիշտ քովը)

Մէթրօ՝ Bonne-Nouvelle

Ընդունելութիւն ամէն օր ժամը *14—18* եւ ժամադրութեամբ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԵՂԱՐԱՆ

52, Rue du Fbg. St. Martin. Paris (10)

(ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԲԱՂՆԻՔԻՆ ԿԻՑ)

Մէթրօ՝ St. Martin եւ Chateau d'Eau. Tél. Nord: 82 - 86

Փարիզի կեդրոնը բացուած է ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԵՂԱՐԱՆ, ուր կարելի է գտնել ամէն տեսակի *ԴԵՂԵՐ*, պատրաստուած մեծ խնամքով ու սիշտ թարմ։

Բոլոր ՀԱՅ յաճախորդները կրնան օգտուիլ *ձրիաբար* դեղատան մէջ գտնուող ՀԱՅ ԲԺԻՇԿԻ մը խորհուրդներէն։

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(16 ANNÉE)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales

JURISCONSULTE

Droit Français et International Privé

159, Rue Lafayette **Tél. Nord 68 - 02**

Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փողոցի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ հաշտարար դատարաններու առջեւ, կուտայ certificats de coutumesներ, կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւններ։

Ամէն տեսակ մասնաւոր հանգամանք ունեցող վաւերաթուղթի խմբագրութիւն, ընկերութեան կազմութիւն եւ հաշուեյարդար։ Նախարարութեանց եւ հանրային վարչութեանց ուղղուելիք խնդրագիրներ ե թղթակցութիւններու կազմութիւն։ Հարկային զեղչեր։ Ներկայ տնտեսական կացութեան պատճառաւ խորհրդակցութիւններ կը տրուին 10 ֆրանքի, իսկ նամակով եղած խորհրդակցութեանց համար 15 ֆրանք։

Կ'ընդունի ժամը 9—10 *եւ* 17 — 19։ *Նաեւ ժամադրութեամբ*

ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է

ՎԻՐԱԲՈՅԺ-ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

ՀՐԱՉ ՉԱՐԴԱՐԵԱՆ

44, Rue de Dunkerque, Paris.

ՀԵՌԱՁԱՅՆ **TRUDAINE: 42-69**

(ԿԱՐ ՏԻՒ ՆՕՐԻ ՄՕՏ)։

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն **Danton : 52 - 75**

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ։

ՄԱԳՆԻՍԱԿԱՆ ԴԱՐՄԱՆՈՒՄ

ՄԵԼԻՔՍԵԴ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՀՈԳԵԲՈՅԺ - ՄԱԳՆԻՍՈՂ

(ՎԱՐԴ - ԽԱՉ ՄԻՍՏԻԿ ԴՊՐՈՑԷՆ)

կը դարմանէ *ՋՂԱՅԻՆ, ՀՈԳԵԿԱՆ* եւ *ՖԻԶԻՔԱԿԱՆ* բազմաթիւ հիւանդութիւններ, *ԹԵԼԱԴՐԱԿԱՆ, ՄԱԳՆԻՍԱԿԱՆ* եւ *ԱՍՏՂԱՅԻՆ* մեթոտներով։

Դիմել՝ 42, Rue des JEUNEURS, PARIS (Métro: Bourse).

ժամը 13են 19. Tél. Richelieux 91-15

ԿՈՒԶԷ՞Ք ՋՈՒՏ ԽԱՂՈՂԷ ԵՒ ԱՆԻՍՕՆԷ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ ՕՂԻ ԽՄԵԼ

ՀԱՐՑՈՒՑԷՔ / ՓՆՏՌԵՑԷՔ / ԵՒ ԳՆԵՑԷՔ	ՌԱՔԻ ՏԻԻՋ / ԱՐՔԱՑԱԿԱՆ ԽՄԻՉՔ	ԿԱԶԴՈՒՐԻՉ / ԱՆԱՐԱՏ / ԱԽՈՐԺԱԲԵՐ

Պոլսոյ օղին է որ ձեր ուզածին պէս կը ճերմկնայ եւ քէյֆ կուտայ։

Ֆրանսայի համար արտօնատէր՝ Ց. ՏԱԼԱՔԻՒՐԷԵԱՆ

8, Rue Suffren, MARSEILLE, Tél. D. 70-80

Փարիզի ներկայացուցիչ Գ. ՃԻՏԷՃԵԱՆ,

75, Ave. Victor – Hugo, Clamart (Seine)

Լիոնի ներկայացուցիչ ՃԸՆԿԸՏՐԵԱՆ եւ ԹԷՐԶԻԵԱՆ

211, Rue de Criqui

ՏԷՍԻՆԻ *ՅԱՌԱՋԻ* ԳՈՐԾԱԿԱԼՆ Է՝ Պ. ՄԱՆՈՒԿ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

Rue Allée Thénard N. 3 — IX

ԱՆԻԷՌԻ ՄԷՋ *ՅԱՌԱՋ* ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ

Չ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆի մօտ, **34, Villa Rouveyrolles.**

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ՑՐԹԻՆԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
3
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
MARDI
3 Septembre
1935

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2899

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆՈՐԷՆ ԳԱՐՇԱՀՈՏ ՀԵՂՈՒԿԸ

Ի վերջոյ ի՞նչ է Հապէշական տագնապը, եթէ ոչ ընդհարում՝ երկու հակամարտ աշխարհակալութեանց,— իտալական եւ բրիտանական:

Առաջինը իր բաժինն ստացած չըլլալով 1914ի աւարէն, ա-րօժակը սուր՝ կը սպասէր պատեհ ժամուն: Կը սպասէր վերա-նորոգման արտակարգ ճիգ մը կատարելով, ուժ կուտակելով, դա-նակ սրելով:

Ան շատոնց գծած էր իր ճամբան,— Տարածուիլ, քանի որ չէր ուզեր պայթիլ:

Իսկ տարածումը ունէր միայն մէկ ճամբայ,— դէպի Արեւելք: Միջերկրականէն մինչեւ Հեռաւորը: Աւելի շատ առաջինը, հետեւելով հին Հռոմի հետքերուն:

Բայց, ե՞րբ հարթ ճամբու վրայ ընթացած, լողքարի մը պէս գլորած է որեւէ աշխարհակալութիւն, արդի ժամանակներու մէջ:

1928ին, Մուսոլինի ժամը հասած կը համարէր, շոնդալից արշաւներ կատարելով ծովերուն վրայ եւ դղրդագին ճառեր արտասանելով:

Ցանկարծ իր ճամբուն վրայ գտաւ աշխարհակալութեան դա-սական ախոյեանը, Մեծն Բրիտանիան:

Պատրաստ հագիւ լրացած, Հռոմ կը հասնէր Անգլիոյ արտաքին նախարարը, Չէմպըլէն, բարեկամական խորհուրդներ տալու եւ զգուշացնելու համար:

Նոր Հռոմը նորէն համբերեց եւ մտաւ միջազգային խորհր-դաժողովներու, դաշինքներու ցանցի մը մէջ, ցնոր տնօրինու-թիւն:

Ոչ մէկ նահանջ՝ իր հետապնդած ուղղութեան մէջ, այլ միայն համբերութիւն: Եւ բազմապատկում ուժերու, ցամաքային, ծո-վային թէ օդանաւային: Նշանախօսքն ալ կը մնար նոյնը,— տա-րածուիլ: Դիւանագիտական բացատրութեամբ՝ վերաքննութիւն դաշինքներու:

Մինչեւ անցեալ տարի, Մեծն Բրիտանիոյ չափ սրտնեղութիւն կը պատճառէր Ֆրանսան, իբրեւ մրցակից ուժ՝ Միջերկրականի մէջ եւ ափրիկեան ափերուն վրայ:

Այս տարի յունուարին, կարելի եղաւ հարթել հին ու նոր վէ-ճեր, շնորհիւ Պ. Լավալի այցելութեան: Ֆրանսա մաս մը հող ալ յանձնեց հիւսիսային Ափրիկէի ֆրանսական գաղթավայրերէն, յանձնառու ազատ ձգել Իտալիան, զանազան ճակատներու վրայ: (Զախկողմեան թերթերը կը պնդեն թէ այդ ճակատներուն գլ-խաւորը Հապէշիստանն է):

Ուրեմն, Մուսոլինի ժամը հասած կը նկատէր ծաւալման փորձ մը կատարելու, այն միակ ուղղութեամբ որ մատչելի կ'երեւար, առայժմ, — Եթովպիա:

Թէեւ Ֆրանսա, դեռ 1930ին, երբ սեւ կատու մը սիրտ կը պղ-տորէր երկու երկիրներուն միջեւ, Ֆրանսա նոյն ինքն «Թան»ի բերնով Փոքր Ասիոյ հասցէն կը ցուցնէր Իտալիոյ, տարածուելու համար: «Հո՞ղ կ'ուզէք, ձեր ուզածին չափ. գացէք հոն ...»:

Որ եւ է աշխարհակալութիւն կը սկսի սահմանավէճերով կամ զանազան միջադէպերով: Եւ դէպքերը իրարու յաջորդեցին Արեւելեան Ափրիկէի մէջ, հապէշական եւ իտալական սահմաննե-րուն վրայ: Դէպքեր՝ որոնց քննութիւնը կը շարունակուի մինչեւ այսօր, առանց ելքի մը յանգելու:

Ելքը, ի հարկէ, մանր մունր միջադէպերու լուծումը չէ, այլ աւելի կարճ եւ կտրուկ միջոց մը,—գրաւում, որ պարագային հա-մեմատ կը վերածուի զանազան եղանակներու: Ամէնէն անվնասը՝ պաշտպանութիւն քաղաքակրթութեան, կամ հոգատարութիւն:

Ամիսներէ ի վեր, մասնագէտներ կը քննեն սահմանային դէպ-քերուն գլխաւորը, Վալ-Վալի խնդիրը: Եթովպիոյ ներկայացու-ցիչները փորձեցին, այս առթիւ, լուծել բոլոր վէճերը: Բայց Ի-տալիա մերժեց վճռապէս: Եւ այդ օրէն ի վեր, երբեք չի ծածկեր իր դիտումները:

Նոյն տեսարանը Փարիզի մէջ, երբ Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Ի-տալիոյ պատուիրակները կը խորհէին վէճերը լուծել կնքուած դաշնագիրներու հիման վրայ:

Այդ ճամբան կը տանէր դէպի Ազգերու Դաշնակցութիւն: Խա-բուսիկ միջոց մը, որուն ճարահատ հաւանեցաւ Մուսոլինի:

Հաւանեցաւ, բայց միեւնոյն ատեն շարունակեց ոչ միայն զինուորական առաքումները, այլ եւ սարքեց շարք մը ռազմափոր-ձեր, որոնց նմանը չէր տեսնուած Մեծ Պատերազմէն ի վեր,— հինգ հարիւր հազար զինուոր՝ Եւրոպայի սրտին վրայ:

Եւ ահաւասիկ, Ա. Դ. խորհուրդին գումարէն հինգ օր առաջ, քարիւղի բարկ հոտ մը կ'ապականէ ամբողջ մթնոլորտը: Հոտ մը, որուն աղբիւրը գաղտնիք չէ ո եւ է մէկուն համար, թէեւ ամէնքն ալ կը մերժեն տէր ըլլալ, սկսելով Լոնտոնէն...

Ենթադրել թէ Եթովպիոյ կայսրը ինքնագլուխ յղացաւ 75 տարուան մենաշնորհի այս գիւտը, վարձու տալով իր երկրին ամ-բողջ տարածութեան կէսը, ուրեմն եւ կիսելով անկախութիւնը, պիտի նշանակէր անծանօթ ըլլալ արդի աշխարհակալութեանց ռազմախաղերուն:

Միայն մէկ բառ, «Քարիւղի Լօրէնսը», կը բանայ այս շոն-դալից եւ արկածալի անակնկալին վարագոյրը:

Այս առթիւ, նոյնքան պերճախօս է բուն բրիտանական կա-ռավարութեան իրարանցումը:

Այսպէս կամ այնպէս, նորէն գարշահոտ հեղուկն է որ կը սպառնայ արիւնի վերածուիլ, ուրիշներու, տկարներու գլխուն:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ԹՆՃՈՒԿ ՀԱՊԷՇԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ

ԿԱՅՍՐԸ ԱՆԳԼԵՒԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ԿԸ ՅԱՆՁՆԷ ԵՐԿՐԻՆ ԲՈԼՈՐ ՀԱՆՔԵՐԸ, 75 ՏԱՐՈՒԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՄԵԾՆ ԲՐԻՏԱՆԻԱ Կ'ԱՆԳԻՏԱՆԱՅ, ԻՍԿ ԻՏԱԼԻԱ ԿԸ ԲՈՂՈՔԷ

Կիրակի օր, իբրեւ գրոյց հրատարակեր էինք լուր մը, որուն համաձայն Եթովպիոյ կայսրը անգլեւամերիկեան ընկերութեան մը յանձնած էր քարիւղի շահագործումը, երկրին կէս տարածութեան վրայ:

Շատերու համար անհաւատալի այս լուրը պաշտօնապէս հաստատուեցաւ քանի մը ժամ վերջը, պայթելով ռումբի մը պէս: Ամէնէն առաջ Լոնտոնի մէջ իրար անցան, կէս բերան հերքելով եւ յայտարարելով թէ լուր չունին: Բայց հապէշական կառավարութիւնը պաշտօնապէս հաստատեց լուրը: Այն ատեն անգլիական կառավարութիւնը յայտարարեց թէ հրահանգած է իր դեսպանին որ բողոքէ եւ ետ առնել տայ մենաշնորհը: Այս հրահանգը ղրկուած էր ծածկագիր, եւ անմիջական պատասխանի կը սպասուէր: Անգլիական կառավարութիւնը կ'առարկէ թէ մենաշնորհը հակառակ է 1906ի դաշնագրին, կնքուած՝ Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ միջեւ: Խնդիրը այն է որ՝ Եթովպիա ստորագրած չէ այդ դաշնագիրը: Ամէն պարագայի մէջ, բրիտանական կառավարութիւնը շատ անախորժ կացութեան մը մատնուած է, այս անակնկալին հետեւանքով: Շատեր կը կարծեն թէ նոր Լօրէնս մը մէջտեղ ելած է, գործելով Ինթէլիճընս Սըրվիսի միջոցաւ: Նոյնքան անախորժ կացութեան մը մատնուած է Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը: Նախագահ Րուզվէլթ դեռ նոր ստորագրած էր չէզոքութեան օրէնքը, երբ հրատարակուեցաւ այս լուրը: Իսկ Իտալիա բնականաբար կատղած է, այս մենաշնորհին առթիւ: Լուրը հազիւ Հռոմ հասած, մամուլը բուռն յարձակողականի մը ձեռնարկեց, եւ պաշտօնական շրջանակներն ալ չեշտեցին թէ որ եւ է նիւթական օժանդա-կութիւն Եթովպիոյ կայսեր՝ պիտի համարուի թշնամական արարք: Ցետոյ, յայտարարեցին թէ Իտալիա չպիտի ճանչնայ այս մեթասաներորդ ժամու մե-նաշնորհները, մնալով անդրդուելի եւ մինչեւ ծայրը տանելով իր ծրագիրը՝ Եթովպիոյ հանդէպ: Մուսոլինի աւելի բաց խօսեցաւ այս մասին, ճառ մը արտասանելով Թրէնթոյի մէջ, 50,000 զինուորներու առջեւ:

«Այժմ քաղաքական մութ խաղեր կը փորձուին արտասահմանի մէջ, որպէսզի հրաժարինք այն ճամբէն զոր գծեր ենք մենք մեզի համար: Այդ բոլոր փորձերը ապարդիւն են եւ ապարդիւն պիտի մնան»:

Իտալական թերթերը կը գրեն թէ մենաշնորհին հաստատման լուրը այն հետեւանքն ունեցաւ որ ամբողջ ազգը համախմբուած է իր «Առաջնորդ»ին շուրջը, գլուխ հանելու համար իր ծրագիրը: Հռոմի մէջ երբեք չեն հաւատար թէ Անգլիա դեր չունի այս մենաշնորհին մէջ: «Անգլիոյ ուզածը Ազգերու Դաշնակցութի՞ւնն է թէ քարիւղը», կը հարցնէ Սթամփա, անողորմ հեգ-նութեամբ: Ուրիշ թերթ մը, «Թրիպունա», կը գրէ. — «Այս հարուածը շատ կը նմանի կանակը մխուած դաշոյնի մը, ոչ միայն Եթովպիոյ կայսեր, այլ եւ Մեծն Բրիտանիոյ կողմէ»: Իսկ «Ճիօրնալէ տ'Իթալիա», որ արտաքին նա-խարարութեան օրկանն է, անընդունելի կը համարի մենաշնորհը, համաձայն 1891ի, 1894ի եւ 1906ի անգլեւիտալական դաշնագիրներուն: (ԽՄԲ. — Այս դաշնագիրներուն առթիւ կարդալ, երկրորդ էջ, Լոնտոնի մեր աշխատակցին թղթակցութիւնը):

Ի՞նչ է մենաշնորհը եւ ով կնքեց զայն

Եթովպիոյ պաշտօնական զեկոյցը կ'ըսէ.— «Եթովպական կառավարու-թիւնը համաձայնութիւն մը կնքեց ամերիկեան ընկերութեան մը հետ, որով անոր կը թողու քարիւղի մենաշնորհը ընդարձակ երկրամասի մը վրայ որ կը տարածուի իտալական Սոմալիի եւ Էրիթրէայի ամբողջ երկայնքը: Մենա-շնորհեալ երկրամասը կը բռնէ Եթովպիոյ գրեթէ կէս տարածութիւնը»:

Զեկոյցը թէեւ «Ամերիկեան ընկերութիւն» կ'ըսէ, բայց յետոյ ճշտուե-ցաւ որ իսկապէս անգլեւամերիկեան ձեռնարկ մըն է, գլուխ հանուած՝ այս կարգի գործերու մասնագէտի մը, Ֆրէնսիս Րիքէթի կողմէ: Այս մարդը Անգ-լիացի է, քառասուն տարեկան, եւ այնքան հռչակ հանած, որ թերթերը զայն կը յիշեն միայն սկզբնատառերով: Ցանդուգն եւ քաջառողջ, Ֆ. Րիքէթ գտնուի չորս քարտուղարներ, որոնց մէկը անընդհատ պաշտօնի վրայ կը գտ-նուի: Կ'ըսեն թէ շատ քիչ կը քնանայ, 24 ժամուան մէջ երեք ժամ եւ այդ ալ կորուստ կը համարի: Տեսակ մը նոր Րաքֆէլըր, Տէթէրտինկ կամ ... Գ. Կիւլպէնկեան: Իր մտերիմներէն մին կը պատմէ.—

«Լոնտոնի գրասենեակին մէջ տեսայ առտուան ժամը 9ին: Եւրոպա կ'եր-թար նախաճաշը օդանաւին մէջ ընելով եւ իրիկուն չեղած Լոնտոն կը վերա-դառնար առեւտրական ժամադրութեան մը համար: Քսան տարի ի վեր կը գործէ Լոնտոնի առեւտրական հրապարակին վրայ: Ահագին հարստութիւն դի-զեց քանի մը տարուան մէջ: Հանդուցեալ Ֆէյսալ Թագաւորը 1933ին չարաթ օր մը հիւր եղաւ Րիքէթի: Մէկ տարի առաջ, Րիքէթ կը ծանուցանէր թէ ի-րաւունքներ ստացած է Իրաքի քարիւղին վրայ: Գործեր եփած է նաեւ Թուրքիոյ եւ Իրանի մէջ: Կարելի է զայն կոչել «քարիւղի Լօրէնսը»: Առաջին անգամ չէ որ Հապէշիստան կ'երթայ կուգայ: Դեռ ուրիշ գործեր ալ կը հե-տապնդէ»:

Ինչ կը վերաբերի մենաշնորհին, հապէշ պաշտօնեաներ կը խոստովանին թէ թողուած տարածութեան վրայ նախապէս ուսումնասիրութիւններ կա-տարեր էին իտալացի մասնագէտներ: Ցետոյ բանակցութիւններ կատարուե-ցան իտալական կառավարութեան հետ, առանց արդիւնքի մը յանգելու: Կ'ըսուի թէ անգլեւամերիկեան ընկերութիւնը յաջողած է մենաշնորհը ստա-նալ 50 միլիոն տոլարով, վճարելի տարեկան գումարներով: Մենաշնորհին պայմանաժամն է 75 տարի: Չի գիտցուիր թէ որ եւ է կանխավճար եղա՞ծ է: Լուրի մը համաձայն, ամերիկեան ընկերութեան հետ բանակցութիւնները կը շարունակուէին երեք տարիէ ի վեր, եւ վերջին պահուն կայսրը վարպետ խաղ մը խաղաց, պղտորելու համար Մ. Նահանգներու եւ Անգլիոյ հանրային կար-

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԴԱՄԲԱՐԱՆԻՆ ԱՌՋԵՒ

Կարգապահ ու երկիւղած բազմու-թիւն մը, կիրակի օր, Անդրանիկի ուխտագնացութեան առթիւ:

Մեծ մասով երիտասարդներ եւ աշ-խատաւորներ, թէ քաղաքէն եւ թէ արուարձաններէն: Ճերմակ մազեր ալ ցիրուցան՝ բազմութեան մէջ:

Բազմութիւնը կը հաշուէին հարիւր-ներով: Ինչո՞ւ չըլլային հազարներ:

— Այդ ալ կ'ըլլայ, պատասխանեց մարտիկ մը: Այս տարուանը գերա-զանց է նախորդէն: Եւ յառաջիկային անշուշտ շատ աւելի փայլուն պիտի ըլլայ, կը բաւէ որ սորվինք, վերջա-պէս...

Մնացեալը չուզեց ըսել, բայց ես լրացուցի,— կը բաւէ զոնէ սորվինք վերջապէս, միասին քալել զոնէ մին-չեւ գերեզմանատուն:

Արդարեւ, այդ պզտիկ առաքինու-թիւնն ալ «կը փնտռուի» այսօր, ինչ-պէս 1915ի սարսափներուն զոհ գա-ցած սիրելի մը:

Ուրեմն, գերեզմանն անգամ անզօ՞ր է որ եւ է սնոտի կամ ենեգ պատրուա-կի առջեւ:

×

Հազիւ գերեզմանատուն հասած, սկսայ չորս աչքով զննել հերոսին դամբարանը:

Կը մնայ նոյն անշուք փինակին մէջ, — քարէ կափարիչ մը ամրափակ, վրան՝ փայտէ ճաղ մը, իսկ անոր վե-րեւ՝ խաչափայտ մը, որուն ճակտին ճերմակ տառերով նշանակուած ա-նունն ու թուականը հովէն եւ անձրե-ւէն սրբուեր, դարձեր են անճանաչե-լի: «Զօրավար Անդրանիկ»էն կարելի է կարդալ միայն «Զօր» և «նիկ», իսկ ծննդեան եւ մահուան թուականները՝ գուշակութեամբ:

Ուզեցի ինքզինքս մխիթարել Շա-պին Գարահիսարի Հայր. Միութեան վերջին յայտարարութեամբ, որ կ'ա-ւետէր թէ անյապաղ գլուխ պիտի հանուի շիրիմին շինութիւնը:

Եւ սակայն, գծագրիչ մը կանչէին եւ զոնէ տառերը նորոգէին, ցնոր տնօրինութիւն:

Այդ փինակին մէջ, անտէր մեռելի մը տպաւորութիւնը պիտի կրէ անցոր-դը: Մանաւանդ որ, ֆրանսերէնն ալ պակաս է:

Եթէ մեծ հոգերը ժամանակ եւ յոգ-նութիւն կը պահանջեն, այսպիսի պարագաները կը կարօտին միայն քիչ մը ուշադրութեան:

Եկածը ամեռ է, եւ տարակոյս չկայ թէ տապանագրին ողջ մնացած տա-ռերն ալ պիտի փտին անձրեւէն եւ ձիւնէն:

ՎԱՀԷ

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԶՕՐ. ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԻՆ

Կիրակի օր տեղի ունեցաւ տարեկան ուխտագնացութիւնը Անդրանիկի գերեզմանին, նախաձեռնութեամբ Հայ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Միութեան: Կը մասնակցէին մօտ հինգ հարիւր հայրենակիցներ, այր թէ կին: Ցարգանքի խօսքեր արտասանեցին գնդ. Տ. Բաղդասարեան (Մարտիկներու Միութիւն), Ն. Գէորգեան (Սպայից Միութիւն), Գր. Դեչտեան (Ազգ. Կազմ.) Հր. Ակօնայեան (Զ. Ո. Մ.), Վազգէն Անդրէասեան (Հ. Մ. Ը. Մ.), գնդա-պետ Շախսաթունի, Շաւարշ Միսաքեան, Վռամշապուհ արք. Քիպարեան (իբրեւ ուսուցիչ Անդրանիկի), Արսլանեան քահանայ: Կամաւորներու Միու-թիւնը շքեղ ծաղկեպսակ մը դրած էր հերոսի դամբարանին վրայ, որուն վե-րեւ կը ծածանէին երկու հայկական եւ մէկ ֆրանսական դրօշ, ինչպէս եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի խորհրդանշանը: Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

Կ. ԽԱՉԻ ՍԱՆԵՐՈՒՆ ԵՒ Հ.Մ.Ը.Մ.Ի ԱՐԻՆԵՐՈՒՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ

Կիրակի առտու Փարիզ վերադարձան Ֆր. Կ. Խաչի 34 սան-սանուհիները, որոնք մէկ ամիսէ ի վեր Նիս կը գտնուէին արձակուրդով: Վերադարձան նաեւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի 25 սկաուտները:

Իտալիոյ պատասխանը -- Մէկ միլիոն զինուոր

Կէս միլիոն զինուորներու դղրդագին ռազմափորձերէն վերջը, Մուսոլինի նոր ճառ մը խօսեցաւ, շեշտելով.

— «Այս մեծ զօրահանդէսով կը վերջանան Ժ.Գ. թուականին ռազմա-փորձերը: Տարբեր ժամանակներու մէջ, ռազմափորձերէն վերջը կուգար զին-ւորներու արձակուրդը: Այդ բանը չպիտի ըլլայ այս անգամ: Սեպտեմբերի ընթացքին ուրիշ 200,000 ընկերներ պիտի կանչուին ձեր շարքերուն մէջ, մէկ միլիոնի բարձրացնելու համար թիւը: ԱՇԽԱՐՀ ՊԷՏՔ Է ԱՆԳԱՄ ՄԸ ԵՒՍ ԳԻՏՆԱՅ ԹԷ ՅՈՐՋԱՓ ՊԱՏԺԱԿԱՆ ՏՆՕՐԻՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ ԿԸ ԽՕ-ՍԻՆ ԱՆՀԵԹԵԹ ՈՒ ԳՐԳՌԻՉ ԵՂԱՆԱԿՈՎ ՄԸ, ՄԵՆՔ ՉՊԻՏԻ ՀՐԱԺԱՐԻՆՔ ՈՉ ՄԷԿ ՀԱՏԻԿ ԶԻՆՈՒՈՐԷ, ՈՉ ՄԷԿ ՀԱՏԻԿ ՆԱՒԱՋԷ, ՈՉ ԱԼ ՄԷԿ ՀԱՏԻԿ ՕԴԱՆԱՒՈՐԴԷ, ԱՅԼ ԱՄԵՆԱԲԱՐՁՐ ՄԱԿԱՐԴԱԿԻՆ ՊԻՏԻ ՀԱՍՑՆԵՆՔ ԱԶ-ԳԻՆ ԶԻՆԵԱԼ ՈՅԺԸ:

«Ընկեր սպաներ, ենթասպաներ, զինուորներ, սեւ շապիկաւորներ, բարձր բարոյականի այն ապացոյցները զորս տուիք այս օրերս, մեզի ապահովու-թիւն կը ներշնչեն թէ վաղը եթէ հայրենիքը ձեզ կը կանչէ աւելի տաժանելի պարտականութիւններ կատարելու, դուք պիտի կատարէք խանդավառու-թեամբ, քաջութեամբ, վճռականութեամբ, ամուր՝ մինչեւ վերջը»:

Հայե՞րն ալ կը փախչեն Հապէշիստանէն

Ատիս-Ապէպայէն կը հեռագրեն սեպտ. 1 թուականով.— Պատերազմի վտանգին առջեւ, օտարականներու արտագաղթը կը շարունակուի անընդ-հատ: Այսօր կառախումբ մը մեկնեցաւ հարիւր ճամբորդով, որոնց 35ը Ֆրան-սացի պաշտօնեաներու ընտանիքներ:

Փախստականներուն մէջ կը գտնուին բազմաթիւ Իտալացիներ, Ցոյներ եւ Հայեր:

Իտալիա բանուո՞ր կը փնտռէ Սուրիոյ մէջ

Սուրիական թերթերը կը գրեն թէ՝ հակառակ իտալական կառավարու-թեան հերքումներուն, Թուրքիկներ կը բաժնուին Պէյրութի մէջ եւ այլուր, բանուորներ պահանջելով արեւելեան Ափրիկէի համար:

Արձանագրուող գործաւորները իտալական իշխանութեանց կողմէ Ափրի-կէի իտալական գաղթավայրերը՝ Էրիթրէ եւ Սոմալի պիտի ղրկուին, իտալա-կան բանակին հետ ամսականով աշխատելու համար:

Տեղական կառավարութեան ստացած տեղեկութեանց համաձայն ցարդ ար-ձանագրուողներու թիւը 500 է, բայց կ'ըսուի թէ 1000 հոգիի պէտք ունին:

«Սաւթ էլ Ահրար» կը հաւաստէ թէ մինչեւ հիմա արձանագրուած գոր-ծաւորներէն միայն 25ը տեղացի Լիբանանցիներ են իսկ մնացեալները... Հայ:

Այս առթիւ, ինչպէս ամէն առթիւ, համայնավարները Թուցիկ մը հա-նած ու ցրուած են ժողովուրդին, կոչ ուղղելով անոր որ չօգնէ Իտալիոյ:

Իտալական հիւպատոսարանը լուռ կը մնայ:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՍԵՒՆ ՈՒ ՃԵՐՄԱԿԸ ԴԷՄ ԴԻՄԱՑ

Հապէշիստանի միջազգային դիրքը 1913-1924

Մենելիք կայսեր մահէն յետոյ (1913), ծանր խռովութիւններ պատահեցան Հապէշիստանի մէջ, որովհետեւ իր յաջորդը՝ Եասու հազիւ գահ բարձրացած, դաւանափոխ եղաւ։

Ընդհանուր պատերազմի ընթացքին մեծ պետութիւնները անշուշտ հնարաւորութիւն չունեցան միջամտելու իրենց «բարեխնամ» հովանաւորութեան յանձնուած երկրին ներքին խնդիրներուն։ Աւելի կարեւոր «անելիքներ» ունէին անոնք քաղաքակիրթ Արեւմուտքի մէջ։

Ընդհարումները շարունակուեցան ամբողջ երեք տարի, Հապէշիստանի քրիստոնեայ եւ իսլամ տարրերուն միջեւ եւ 1916ին մահմետական կայսրը կորսնցուց իր գահը։

Իրեն յաջորդեց Մենելիքի աղջիկը՝ Զաուդիթա կայսրուհին, որուն արքայական հեղինակութիւնը երեւութական էր միայն, քանի որ երկիրը իրականին մէջ կը կառավարէր իր խնամակալը՝ Ռաս Թաֆարի, գահաժառանգը։

1918. զինադադար եւ հաշտութիւն։ Եւրոպական պետութիւնները ժողովի նստան Փարիզի մէջ։ Եւ ահա դաշնագիրներու շարք մը որոնց մէջ օրուան յաղթականները անգործադրելի եւ վտանգաւոր յանձնառութիւններ կը պարտադրէին ջախջախուած թշնամիներուն։ Զմոռնանք որ այդ վաւերաթուղթերը խմբագրուեցան յանուն համաշխարհային խաղաղութեան եւ փոքր ազգերու ինքնորոշման իրաւունքին... Հաշտութիւն առանց հատուցումներու կամ հողային կցումի...

Զաւեշտը այդ աստիճանին հասնելէ յետոյ, պետութիւնները բնականաբար պիտի հետաքրքրուէին նաեւ «մարդասիրական» խնդիրներով եւ արդէն կանանչ սեղանին վրայ դրուեցաւ Ափրիկէի ստրուկներուն վիճակը։

Հապէշիստան սարսուռ մը զգաց. գերի ունէր ան տակաւին. Եւրոպան կրնար պատրուակ մը ստեղծել եւ վտանգել իր անկախութիւնը։ Փրկութեան ապահով միջոց մը կար սակայն — Ազգերու Դաշնակցութիւնը որ կ'երաշխաւորէր իր անդամներէն իւրաքանչիւրին հողային ամբողջութիւնն ու անկախութիւնը։

Հետեւաբար 1923ին հապէշական կառավարութիւնը դիմեց Ժընեւի Հիմնարկութեան՝ անդամակցութեան խնդրանքով։ Յատուկ Յանձնաժողով մը կազմուեցաւ Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Իտալիոյ, Ֆինլանտայի, Լաթվիոյ, Իրանի եւ Ռումանիոյ ներկայացուցիչներէն՝ առաջարկը քննելու համար։

Երկար վիճաբանութիւններէ ետք, պետութիւնները ընդունեցան թէ «Հապէշիստան անկախ է եւ դաշնագիրներ ստորագրած է։ Կեդրոնի կառավարութիւնը հեղինակութիւն չունի կարգ մը շրջաններու վրայ եւ միջազգային յանձնառութիւնները ամբողջութեամբ յարգուած չեն միշտ, բայց Ատիս Ապապա որոշ արդիւնքներ ունեցած է այդ տեսակէտէն, ուրեմն ապագային դիւրութիւններ ընծայելու համար իրեն՝ անդամակցութիւնը յանձնարարելի է»։

Մեծն Բրիտանիան, որ Հապէշիստանի դատը կը պաշտպանէ այսօր, կարեւոր վերապահումներ բրաւ 1923ին պնդելով որ առաջարկուած անդամակցութիւնը ստորադասուի մասնաւոր քննութեան մը՝ տեսնելու համար թէ այդ երկիրը իրապէս ի վիճակի՞ է կատարելու իր յանձնառութիւնները՝ քաղաքական կամ մարդասիրական։ Իտալիա եւ Ֆրանսա տարբեր պատճառաբանութիւններ ներկայացուցին եւ Հապէշիստան անդամ ընտրուեցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան՝ ստորագրելով Յայտարարութիւն մը, որուն մէջ մանրամասնօրէն ճշդուած էին իր յանձնառութիւններուն տեսակը։

Մուսոլինի 1923ին կը քաջալերէր Հապէշիստանի պահանջները եւ ընդհանրապէս ուժ կուտար անոնց։ Եւ սակայն իտալական փաշիստութիւնը հրաժարած չէր երբեք Ափրիկեան գաղթավայրերը ընդարձակելու ծրագրէն։ 1915 թուականին, երբ Իտալիան կը լքէր իր զինակիցները, միանալու համար Երրեակ Համաձայնութեան, դաշնագիր մը կնքուեցաւ Լոնտոնի մէջ (Ապրիլ 26). այդ վաւերաթուղթին 13րդ յօդուածը Հռոմի վարիչներուն կուտար հետեւեալ խոստումը. —

« Անգլիա եւ Ֆրանսա սկզբունքով կ'ընդունին որ եթէ իրենք ընդարձակեն իրենց ափրիկեան գաղթավայրերը ի վնաս Գերմանիոյ, Իտալիան եւս իրաւունք պիտի ունենայ պատշաճ հատուցում մը պահանջելու։ Այդ հատուցումը պիտի կատարուի նպաստաւոր լուծում մը տալով խնդրական Էրիթրէայի, Սոմալիի եւ Լիպիոյ սահմանային վէճերուն »։

1919ի նոյեմբերին կարեւոր բանակցութիւններ տեղի ունեցան Հռոմի եւ Լոնտոնի կառավարութեանց միջեւ։ Իտալիա հետեւեալ առաջարկները ներկայացուց Մեծն Բրիտանիոյ. —

Ա. — Իտալիա թոյլ պիտի տայ որ Անգլիա իր յարմար դատած գիտական միջոցները ձեռք առնէ Ցանա լճին շուրջը, որուն շրջակայ սահմաններուն բաշխումը պիտի կատարուի համերաշխաբար։ Իտալիա թոյլ պիտի տայ նոյնպէս որ Անգլիացիները խճուղի մը շինեն Նեղոսի ակունքէն մինչեւ Սուտան։

Բ. — Փոխադարձաբար Մեծն Բրիտանիա պիտի արտօնէ իտալական երկաթուղիի մը շինութիւնը Էրիթրէայէն Սոմալի։

Տարիներ վերջը միայն յայտնի եղաւ թէ Լօյտ Ճորճի կառավարութիւնը ընդունած չէր այս առաջարկները, որոնց իրականացումը կրնար վտանգ սպառնալ Սուտանին կամ նոյն իսկ Եգիպտոսի։

Գաղտնիք մը չէ որ Վէրսայլի դաշնագիրը մեծ յուսախաբութիւն պատճառեց Իտալացիներուն, որովհետեւ պարտուած թշնամիին գաղթավայրերը փոխանցուեցան Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Պելճիքայի։ Վէրսայլեան դաշնագրին մէջ շօշափուած խոստումներէն միայն սահմաններու ճշդումի խնդիրն էր որ յարգուեցաւ մասնաւորապէս։ 1919 սեպտեմբեր 12ի համաձայնագրով, Ֆրանսացիները կարգ մը իրաւունքներ տուին Իտալացիներուն Զատ լճէն Միջերկրական երկարող ճամբաներուն վրայ։ 1934 յուլիս 15ին, Անգլիա փոքրիկ հողամաս մը «նուիրեց» իր դաշնակցին՝ Հապէշիստանի հարաւային սահմաններէն. իսկ 1925 դեկտեմբեր 6ի իտալօ-եգիպտական դաշնագրով (որ վաւերացուեցաւ 1934 յուլիս 20ին Եգիպտոսի, Իտալիոյ եւ Անգլիոյ միջեւ կնքուած պայմանագրով) Իտալիան սահմանները ընդարձակում ստացան Լիպիոյ մէջ։ Ֆրանսան երկրորդ զիջում մը բրաւ 1935ին, որուն մասին պիտի խօսինք անմիջապէս։

1934ին Անգլիոյ Աշխատաւորական դահլիճը դիմումներ կատարեց դարձեալ Հապէշիստանի կառավարութեան՝ Ցանա լճին խնդիրը միանգամ ընդմիշտ կարգադրելու նպատակով։ Դժբախտաբար այդ դիմումները որ եւ է շօշափելի արդիւնք չունեցան։ Մաքտօնալտի անկումէն ետք, պահպանողականները նոր բանակցութիւններ վարեցին Իտալիոյ հետ՝ միշտ հապէշական հարցին շուրջ։ 1919ի իտալական առաջարկները, ըստ Անգլիոյ վարիչներուն, չէին հակառակ 1906ի համաձայնագրին տրամադրութիւններուն, քանի որ այդ վաւերաթուղթով պետութիւնները կը խոստանային ապահովել Հապէշիստանի հողային ամբողջութիւնը։

Բանակցութեանց եզրակացութիւնը եղաւ գաղտնի համաձայնութիւն մը երկու կառավարութեանց միջեւ։ Իտալիան ուժ պիտի տար որ Անգլիա Հապէշիստանէն ստանայ ծանօթ լճին ապահովութեան համար պէտք եղած շինութիւնները կատարելու մենաշնորհը, իսկ Մեծն Բրիտանիան ալ իր կողմէն պիտի աշխատէր որ Ատիս Ապապան երկրորդ մենաշնորհ մը ստորագրէ Իտալացիներուն՝ Էրիթրէա — Սոմալի երկաթուղիին համար։ Անգլիա յանձն կ'առնէր նաեւ. —

« Ճանչնալ Իտալիոյ տնտեսական ազդեցութեան իրաւունքները արեւմտեան Հապէշիստանի մէջ եւ ստիպել որ հապէշական կառավարութիւնը մենաշնորհներ տայ Հռոմին՝ այդ հողամասերուն վրայ »։

Ֆրանսա, հակառակ 1906ի դաշնագրին պայմաններուն, տեղեկութիւն չունէր այս կարգադրութեան։ Վեց ամիս վերջն էր — 1926 օգոստոս 2ին — որ օրուան արտաքին նախարարը Խորհրդարանին մէջ յայտարարեց թէ « Դաշնակից պետութիւնը գոհացուցիչ բացատրութիւն տուած է »։

Հապէշիստան իր անկախութիւնը վտանգուած տեսնելով երկու բողոքագիրներ ներկայացուց Լոնտոնի եւ Հռոմի կառավարութեանց (15 յունիս 1926)։ Երկուքն ալ խմբագրուած էին միեւնոյն բովանդակութեամբ, բայց Անգլիա ուղարկուած ծանուցագրին մէջ աւելցուած էին հետեւեալ տողերը. —

« Մեր մտքէն երբեք չէր անցներ որ բրիտանական կառավարութիւնը ուրիշ կառավարութեան մը հետ համաձայնութիւն կրնար գոյացնել մեր լճի մասին »։

Ցետոյ վէճը յանձնուեցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան։ Շահեկան են պատասխանները զորս Լոնտոնի եւ Հռոմի դիւանագէտները տուին հրապարակաւ.

— Համաձայնութիւնը երբեք ոտնձգութիւն մը չէ Հապէշիստանի իրաւունքներուն եւ անկախութեան մէջ, բացատրեց Անգլիան։ Մենք ապահովութիւններ ձեռք առինք, որպէսզի Իտալիան չմրցի մեզի հետ Ցանա լճին շուրջը, իսկ Իտալիան հաւաստիք ստացաւ մեզմէ որ երկաթուղիի մենաշնորհին մէջ մրցակից չպիտի ըլլանք իրեն. ո՞վ բսաւ որ ազդեցութեան գօտի վերապահած ենք անոնց համար...

— Տնտեսական հանգամանք ունի մեր կարգադրութիւնը, բսին Իտալացիները։ Ուզեցինք հեռացնել բրիտանական մրցակցութեան մը վտանգը մեր այն ձեռնարկներուն մէջ որոնց յաջողութիւնը նպաստաւոր է Հապէշիստանի շահերուն...

Այդքանը բաւական էր վէճը «եղած տեղը կապելու» համար։ Հապէշիստան գոհացում ստացած էր, մանաւանդ որ իր բողոքը արձանագրուած էր Ազգերու Դաշնակցութեան տեղեկագրութիւններուն մէջ։

Այս փոքրիկ յաղթանակէն յետոյ, որ կերպով մը կ'երաշխաւորէր երկրին անկախութիւնը, Ռաս Թաֆարի նոր ձեռնարկներ կատարեց, իր հայրենիքին տնտեսական վիճակը բարուոքելու առաջադրութեամբ։ 1928 Օգոստոս 2ին քսան տարուան բարեկամական դաշինք մը կնքեց Իտալիոյ հետ։ Պայմանագիր պետութիւնները թշնամական դիրք չպիտի բռնէին իրարու դէմ եւ անհամաձայնութեան մը պարագային իրենց միջեւ ծագած վէճերը պիտի ենթարկէին հաշտարար մարմինի մը։

Օրուան լուրերուն մէջ յաճախ կը յիշուի այս դաշնագիրը, որուն հինգերորդ յօդուածը եթէ արժէք մը ունեցած ըլլար, պատերազմի սպառնալիքը անհետացած պիտի ըլլար շատոնց։

Երկու պետութիւններն ալ դաշնագրին բովանդակութիւնը վերահաստատեցին դեռ անցեալ սեպտեմբերին։ Չմոռնանք յիշել որ այդ վաւերաթուղթով Իտալիա իրաւունք կը ստանար խճուղի մը շինելու Տէսիէն մինչեւ Ասապի նաւահանգիստը, փոխադրական իտալօ-հապէշ ընկերութիւն մը պիտի հիմնուէր այդ ճամբուն համար։

Ռաս Թաֆարի գահ բարձրացաւ 1928 հոկտեմբեր 7ին, իսկ 1930ին, Զաուդիթու կայսրուհիին մահէն քանի մը ամիս ետք (նոյեմբերին) եղաւ կայսր Հապէշիստանի՝ անունը՝ Հայլէ Սելասիէ Առաջին։

1930ին Նէկուսը ստորագրեց ուրիշ դաշնագիր մը, որ իրաւասութիւն կուտար իրեն զէնք եւ ռազմանիւթ ներածելու երկրին պաշտպանութեան համապատասխան քանակութեամբ։ Ինչպէս յայտնի է, 1890ի Պրիւքսէլի դաշնագրով Ափրիկէի ժողովուրդները զրկուած էին այդ իրաւունքէն։

1919ին այդ դաշնագիրը բարեփոխումներ կրեց, քանի որ այդ իրաւազուրկ բազմութիւններն ալ անդամ էին այժմ Ժընեւի միջազգային հիմնարկութեան։

Զէնքի ներածման իրաւունքին մէջ ալ Հապէշիստան սեղմումներու ենթարկուած է եւ «հրաման պիտի ստանայ» երեք մեծ պետութիւններէն, որոնք դրացի են իրեն։

Միջազգային ուրիշ համաձայնութիւն մը, որ կապ ունի հապէշական խնդրին հետ, այն դաշնագիրն է զոր Լաւալ եւ Մուսոլինի կնքեցին 1935 յունուարին Հռոմի մէջ։ Ֆրանսա իր դաշնակցին յանձնեց ընդարձակ հողամաս մը Լիպիոյ հարաւը (114.000 քառակուսի քիլոմեթր, 800 բնակիչ) եւ «ափ մը հող» Էրիթրէայի հարաւը (800 քիլոմեթր, որուն քանի ծովափ եւ 1000 բնակիչ)։

Յայտնի չէ տակաւին թէ այդ զիջումը ինչու եղաւ Ֆրանսայի կողմէ կամ Իտալիան ինչ հանձնառութեան եկաւ Փարիզի հետ՝ Հապէշիստանի վրայ իր ունեցած ծրագիրները իրագործելու տեսակէտէն։

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Հ. Մ. Ը. Մ.Ը
ՍՈՒՐԻՈՅ ԵՒ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՄԷՋ

ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆ.— ԱՆԴԱՄՆԵՐ.— ԵԼՄՏԱՑՈՅՑ

Նպատակ չունիմ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Սուրիոյ եւ Լիբանանի շրջանի գործունէութեան մանրամասն պատմականը ընելու, այլ կը բաւականանամ տեղեկագրելով մասնաճիւղերուն կազմակերպութիւնը եւ գործունէութիւնը։

Այս պատանեկան եւ երիտասարդական կազմակերպութիւնը, յառաջապահը մեր ազգային, խոր արմատներ ձգած է բոլոր հովանաւորեալ երկիրներուն մէջ՝ կեդրոնէն՝ Պէյրութէն մինչեւ հեռաւոր հիւսիսային Սուրիոյ անծանօթ անկիւնները ալ, բոլոր հայաշատ քրիստոն ու թրքական վայրերը՝ Գամըշլի, Այնտիվար, Ռասուլայն, Հասիճէ։

Արտագաղթէն անմիջապէս վերջը, երբ ձեռնարկուեցաւ զանազան միութեանց վերակազմութեան, այդ նուիրական գործերէն մէկն էր նաեւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի կազմակերպումը հովանաւորեալ երկիրներուն մէջ, որուն առաջին տեղը պիտի ըլլար Պէյրութը։

Պոլսէն հազիւ իրենց ոտքը Պէյրութի նաւահանգիստը դրած խանդավառ երիտասարդներ՝ Պ. Պ. Ալպէր Ցակոբեան, Հայկ Պոստաքեան, Ժիրայր Պալեան, Ցակոբ Հայրապետեան եւ ուրիշներ, ի մի գալով, 1923ին հիմը կը դնեն Հ. Մ. Ը. Մ.ի անդրանիկ մասնաճիւղին։

Պէյրութը, հետզհետէ աշխատելով, իր սրահները տրամադրելով հայկական հանդէսներուն եւ իր ֆութպոլի խումբերուն տարած յաղթանակներով արդէն կենդանի օրինակը կը հանդիսանար գործօն, աշխատող միութեան մը որ շատ չանցած կ'ունենայ իր մասնաճիւղերը Սուրիոյ երկու հայաշատ քաղաքներուն մէջ՝ Հալէպ եւ Դամասկոս։

Պէյրութի մասնաճիւղը իր վարիչ հիմնադիրներուն միջոցաւ ոչ միայն աշխատեցաւ իր մասնաճիւղին բարեզարդման համար, այլեւ մուտք գործեց Պէյրութի շրջակայ որբանոցներէն ներս, օրինակ Անթիլիասը ուր քանի մը ամիս յաջորդաբար Պալեանի բացատական դաշտին վրայ տարած աշխատանքները մեծապէս օգտակար եղան որբերուն։

1923ին երբ Հ. Մ. Ը. Մ.ը հրապարակ եկաւ, այդ օրերուն Պէյրութի մէջ ոչ մէկ մարմնակրթական շարժում կար։ Այս տեսակէտով Հ. Մ. Ը. Մ.ը ոչ միայն մեծ խթան մը եղաւ հայ պատանիներուն, այլեւ մեր արաբ հայրենակիցներուն որոնք սկսան ընդօրինակել ու այդ ուղղութեամբ կազմակերպուիլ։ 1925ին, առաջին ողիմպիականէն ետք, արդէն ամէն տարի տեղի կ'ունենան թէ ողիմպիական խաղերը եւ թէ միջմասնաճիւղային ֆութպոլի մրցումները, տակաւին Սուրիոյ եւ Լիբանանի միջազգային ախոյեան կը մնան Հ. Մ. Ը. Մ.ականներ՝ Փիլիկեան 100, Արսլանեան 200, Գարեան 1500 մեթր վազքի մէջ։

Սկաուտական մասը միայն վերջերս սկսաւ իր հունին մէջ մտնել շնորհիւ Սկաուտ. խորհրդին որուն ատենապետութիւնը կը վարէ Հ. Մ. Ը. Մ.ի հիմնադիրներէն Պ. Վահրամ Փափազեան որ, իր ծրագիրները աւելի գործնական հիմունքի վրայ դրաւ երբ քաղաքս հասաւ մարզիչ սկաուտ խմբապետ Պ. Լեւոն Արզարեան։

Պէյրութի մասնաճիւղը այժմ ունի թենիսի դաշտ, իսկ ամառուան եղանակին, մասնաւոր յանձնախումբի մը կողմէ կը կազմակերպուին Ուօթըր-Փոլոյի խաղեր։ Այս ամէնէն վեր, Պէյրութը ըլլալով կեդրոն քաղաքը ամբողջ հովանաւորեալ երկիրներուն մէջ, կեդրոն ոչ թէ աշխարհագրական դիրքով այլ կառավարական տեսութեամբ, կրթական հաստատութիւններով, առեւտրական տուներով, օտարահպատակներու (մեծամասնութիւնը Եւրոպացի) հոծ բազմութեամբ, նաեւ այս ամէնուն հետ մարզական միութիւններու, պէտք էր որ Հ. Մ. Ը. Մ.ը ունենար դաշտ մը ուրկէ յաղթանակէ յաղթանակ աւելի ուժեղ թափով կարենար շեփորել հայ անունը, Հ. Մ. Ը. Մ.ը։ Այդ էր պատճառը որ, Հ. Մ. Ը. Մ.ի Սուրիոյ եւ Լիբանանի շրջ. վարչութիւնը, երբ իրեն դիմում կատարուեցաւ տեղական վարչութեան կողմէ, անմիջապէս բոլոր յանձնառութիւնները ստանձնելով 20,000 ֆրանքի վարկով մը ձեռք ձեռքի տեղական վարչութեան հետ աշխատելով Պէյրութը օժտեց լաւագոյն դաշտով մը։ Եւ կատարուեցաւ ինչ որ կը նախատեսուէր։ Այս տարուան մարտ — յունիս ամիսներուն, հայ անունը, Հ. Մ. Ը. Մ.ը, երկու փառայեղ յաղթանակներուն առթիւ, պանծացին եռագոյնի ծալքերուն տակ ... տեղական թերթեր, արաբական թէ ֆրանսական, օրերով գրեցին, իրենց առաջին էջերուն վրայ մեծատառ գրերով ներբողեցին այդ զոյգ յաղթութիւնները, անպարտելի նկատուած խումբերուն դէմ, որոնք տարուեցան Սուրիոյ եւ Լիբանանի ախոյեան՝ Դամասկոսի մեր տղոց ջանքերուն շնորհիւ։ Երկու յաղթութիւններ, երկուքն ալ Պաղեստինի՝ անգլիական ոստիկանութեան եւ անոր նոր պարտութենէն ետք, բանակի խումբին դէմ, ի ներկայութեան անգլիական ընդհ. հիւպատոսին, հարիւրաւոր օտարներու եւ երեք — չորս հազար հայ երիտասարդներու, որոնց կուրծքերը ուռեցան արդար հպարտութեամբ։ Դաշտն ու փողոցները լեցուեցան երգերով կրակ, խանդավառ տղոց։

Այժմ Պէյրութի մասնաճիւղին անդամներուն թիւն է 150, սկաուտները 60 իսկ տարեկան պիւտճէն 10,000 ֆրանք։

2. ԴԱՄԱՍԿՈՍ.— Այս շրջանի երկրորդ հիմնուած մասնաճիւղն է Դամասկոսը։ Առաջին տարիներուն, ժողովուրդը կ'ունենայ բացասական դիրք մը, բայց 1928էն, գործի բերումով, այնտեղ հաւաքուած առողջ երիտասարդութեան մղումով, մասնաճիւղը կը շարժի։

Դամասկոս կը պահէ Սուրիոյ եւ Լիբանանի անխորտակելի Հ. Մ. Ը. Մ.ական բերդը որուն գլխուն վերեւ կը ծածանի եռագոյնը՝ վրան մակագրուած « Հ. Մ. Ը. Մ.ի Դամասկոսի մասնաճիւղ»։ Ինչպէս բսինք, այս խումբը մեծ խանդավառութիւն յառաջ կը բերէ երիտասարդութեան մէջ, անոր տարած յաղթութիւնները ամբիոններով խօսակցութեան նիւթ կը դառնան հայ ժողովուրդին, որուն հետ բացառութիւն չեն կազմեր նաեւ տեղացիները։ Սակայն, դժբախտաբար, այս վերջինները Հ. Մ. Ը. Մ. բսելով մինչեւ այսօր կը հասկնային Դամասկոսի մեր 11 տղաքը։ Անոնք, սակայն այս տարի, Զատկուան միջմասնաճիւղային ֆութպոլի մրցումներուն, տեսան եւ հետաքրքրութեամբ դիտեցին հեռաւոր գիւղերէ ու քաղաքներէ եկած մեր արիներուն այնքան կարգապահ տողանցքը, ֆութպոլի խումբերուն խաղարկութիւնները եւ համոզուեցան թէ Դամասկոսը առանձին չէ, այլ իր կողքին ունի Պէյրութի եւ Հալէպի նման նոյնքան զօրաւոր խումբեր։

Ֆութպոլը ըլլալով հանդերձ մասնաճիւղին գլխաւոր նպատակը, սկաուտական բաժինն ալ բոլորովին անտեսուած չէ։ Ներկայիս ունին 45 բակաւոր գայլուկներ, որոնց ղեկավարութիւնը կը տանի նուիրուած երիտասարդ մը՝ Պ. Եղիշէ Մանուկեան (այժմ Պէյրութ միեւնոյն նպատակով)։

Դամասկոս ունի իր սեփական ֆութպոլի դաշտը, անդամներուն թիւն է 75, տարեկան պիւտճէն 15,000 ֆրանք։

3. ՀԱԼԷՊ.— Հալէպը Սուրիոյ ամէնէն հայաշատ վայրն է, իրեն հետ ունենալով նաեւ հիւսիսային Սուրիոյ շատ մը գիւղեր եւ աւաններ։ Իբրեւ այսպիսին, իր բացառիկ դիրքով, կ'արժէր եւ պէտք էր որ, Հ. Մ. Ը. Մ.ը ունենար խորունկ ու հաստատ արմատ։ Այդպէս ալ է։

Հալէպի մասնաճիւղը, կազմուած 1925ին, ունի իր ընդարձակ մարզադաշտը իր լրացուցիչ բաժիններով, որոնց հսկողութիւնները յանձնուած են յանձնախումբերու որոնք, բարի նախանձէ դրդուած օրը օրին կ'ընդարձակեն, կը կանոնաւորեն իրենց գործունէութիւնը։ Այսօր Հալէպ ունի աւելի քան 400 սկաուտներ, իրենց վարիչներով եւ երէցներով։ Անոնց թիւը, մանաւանդ գայլուկներունը, կարելի է հազարներու հասցնել եթէ բոլոր դիմողներուն գոհացում տալու հնարաւորութիւններ ըլլան։ Այս ամէնուն զուգահեռ, ինչ որ տակաւին նոր շարժում մըն է, գոնէ մեր շրջաններուն համար, այդ արենուշներուն հարցն է։ Հալէպը ունի իգական սեռի վարչութիւն մը, որ կը ձգտի փափուկ սեռին մէջ արթնցնել մարմնակրթանքի սէրը։ Ունին 70 անդամուհիներ։

Որպէսզի գաղափար մը տանք Հալէպի նոր սերունդի մասին, 8 — 12 տարեկան Հայկակ, Հայկուհիներուն, պատկերացուցէք դպրոցի օր մը, յետ միջօրէին ժամը 4ին, երբ դպրոցները կ'արձակուին.. ու գլուխներ, եռուզեռ, ճմլուկներ, Հայկական թաղամասերուն մէջ կենդանութիւն, կրակոտ ու եռանդոտ մանչուկներ եւ աղջիկներ, հրմշտուկ, խրախնդում, դէպի տուն։ Նոյն պատկերը տարէցներուն քով, կիրակի օրերը, Հ. Մ. Ը. Մ.ի դաշտին մէջ թէ շուրջը, երիտասարդութիւն, երիտասարդուհիներ, դուրսէն, ծով, ծով... մարդ կը զարմանայ ե՞րբ ծնան ասոնք, ե՞րբ հասակ քաշեցին...

Հ. Մ. Ը. Մ.ականներ, այս ամէնուն համար աւելի գօտեպնդուելու տանք պէտք է, առանց խնայելու ... բելին պէտք է ընել, նիւթական ... նութեան փութալով Հալէպի մասնաճիւղին, զայն աւելի ամրակուռ կազմակերպելով, Հ. Մ. Ը. Մ.ի դրօշին տակ առնելով բոլոր պատանիները եւ երիտասարդները։

Մասնաճիւղը, ինչպէս բսինք, ունի 400 սկաուտ, 175 անդամ, 70 արենուշ, տարեկան պիւտճէն է 14,000 ֆրանք։

4. ԶԱՀԼԷ.— Այս մասնաճիւղը հիմնուած է 1927ին, Ճիպէյլի որբանոցին Պ. Ներսէս Գազազեանի (այժմ Զիլի) կողմէ, որուն կողքին աշխատեր են նաեւ ուրիշ հաւատաւոր երիտասարդներ որոնք, համագործակցաբար վարելով ձեռնարկը, մասնաճիւղը հասցուցեր են իր այսօրուան վիճակին։

Երբ կը գրենք այս տողերը, հպարտութեամբ պէտք է արձանագրենք այս մասնաճիւղի անդամներէն երկու անյաղթելի հեծելանուորդ եղբայրներուն՝ Պ. Պ. Յակոբ եւ Օննիկ Պալըգճեաններուն անունները, որոնց առաջինը 1932էն ի վեր անպարտելի ախոյեանն է Սուրիոյ եւ Լիբանանի հեծելանիւի միջազգային մրցումներուն։

Մասնաճիւղը ունի ֆութպոլի խումբեր, սկաուտական բաժինը կազմուելու վրայ է, անդամներուն թիւն է 28, պիւտճէն 2000 ֆրանք։

5. ՏՐԻՊՈԼԻՍ.— Հիմնուած 1932ին, սկզբնական շրջանէն միայն քարիւղի գործերուն սկիզբը շատ գործ ունեցած չէ, զրկուած ըլլալով աշխատող ուժերէ։ Սակայն, երբ Իրաքի քարիւղի ընկերութեան մէջ աշխատելու փութացող երիտասարդներն կը հաւաքուին, բնականօրէն ... բանորդում մը տեղի կ'ունենայ, ... ասոր փաստը տեսանք իր տարեկան յաղթանակով ընդդէմ քաղաքի մէկ ֆութպոլի խումբին։

Խորհինք որ, հետզհետէ Տրիպոլին ալ, շնորհիւ նոր ուժերու՝ աւելի ... ծաւալի, ունենալով մանաւանդ ... սկաուտներու բաժին, որ Հ. Մ. Ը. Մ.ի բուն նպատակներէն է։ Մասնաճիւղը ունի 40 անդամ, պիւտճէն 3000 ֆրանք։

(Մնացեալը յաջորդիւ)

ՇԱՀՐՈՅ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ

«Յուսաբեր» կը գրէ այս խորագրին տակ (15 օգոստ.). —

« Յառաջ իր տասնամեակին առթիւ Օգոստ. 4ին բացառիկ ճոխ թիւ մը հրատարակած է, 8 էջերէ բաղկացած։

Աշխատակցած են բազմաթիւ ծանօթ գրողներ ու հանրային գործիչներ, որոնք ջերմ տողերով կը գնահատեն «Յառաջ»ի կատարած գործը գաղութահայութեան եւ մանաւորաբար ֆրանսահայ գաղութին մէջ։

Հ. Յ. Դ. Արեւմ. Եւրոպայի Կ. Կոմիտէն եւ Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Տ. Կոմիտէն նմանապէս իրենց գնահատութիւնը յայտնած են «Յառաջ»ի եւ անոր խմբագիր՝ ընկ. Շ. Միսաքեանի, վեր հանելով թերթին գրաւած պատուաւոր դիրքը դաշնակցական մամուլին մէջ եւ անոր կորովի դիրքը ազգային ու կուսակցական հարցերու մէջ։

«Յառաջ» կը հրատարակէ բազմաթիւ շնորհաւորական հեռագիրներ զանազան շրջաններէ, որոնք իրենց համակրանքը կը յայտնեն թերթին եւ անոր արծարծած գաղափարներուն հանդէպ։

Կասկած չկայ որ առաջին տասնամեակը որ մեծ ուրախութեամբ կը լեցնէ «Յառաջ»ի բոլոր բարեկամներուն սիրտը, հաւատք մը կը կազմէ նոր տասնամեակներու համար։

Դաշնակցական մամուլը գոհունակութեամբ կը մասնակցի համակրանքի այս ընդհանուր արտայայտութեան, որ մեծարանք մըն է ոչ միայն թերթին ու իր վարիչներուն համար, այլ եւ ազգային, հանրային ու կուսակցական այն դաւանանքներուն հանդէպ, որոնց կը ծառայէ ան տասը տարիէ ի վեր։

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ» (18 օգոստ.). — Այս տարուան օգոստոս 4ին լրացած է «Յառաջ»ի տասնամեակը։ Բազմաթիւ աշխատակիցներ, ընկերներ, բարեկամներ ու կուսակցական մարմիններ շնորհաւորած են թերթը խմբագր...

...ինը յօդուածներով, նամակներով, ...հաւաքներով, որոնք լոյս տեսած ...3 էջեայ բացառիկ թիւի մը մէջ: ...հրատարակութեան տասնամեակի ...թիւ կը յայտնենք եւ մեր ջերմ ...շնորհակալութիւնները «Յառաջ»ի ...խմբագրութեան:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԹՈՒՄԱՆԵԱՆԻ ՆԱՄԱԿԸ ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷԻՆ

—•—

...Խորհ. Հայաստանը (12 օգոստ.) կը ...հրատարակէ հետեւեալ նամակը, զոր ...Յովհ. Թումանեան 1911ին ուղղած էր ...Շիրվանզադէին, անոր թիւ 1 յոբե— ...լեանին առթիւ. —

Սիրելի Շիրվան, — Երկար տարի— ներ ենք անցկացրել շատ ուրախ ու դառն օրեր ենք անցկացրել միասին: Բայց այնպէս է մեր կեանքն ու նա— խագիծը, որ ուրախութեան ժա — մանակ էլ չես իմանում՝ ուրախու — թիւնն է շատ, թէ տխրութիւնը: Տխրութեան ժամանակ էլ չես իմա — նում՝ որն է աւելի շատ, — ուրախու— թիւնը թէ տխրութիւնը: Սակայն այս ...րը չեն կարող ու չեն կարողացել ...ել է'ն հոգին, որ կրում է իր մէջ ...աստուածային ուժն ու ստեղծագոր— ծական շնորհքը, ամենաթանկը, ինչ որ կարող է աշխարհում փնտրել ...մահկանացուն: Եւ բոլոր ծանր տպա— ւորութիւններն ու դաժան դէպքերը ...աննշան բաներ են այն չքնաղ գի — տակցութեան հանդէպ, թէ դու պաշ— տօն ես տանում գեղեցիկին եւ ճշմար— տին, ու կեանքի բոլոր անախորժ օ— րեր ոչինչ են ոգեւորութեան սրբա— զան վայրկեանի առաջ, որ ընդունակ է վայրկենաբար թօթափել այդ ամէնն ու մաքրում միշտ վերածնել յաւեր — ժական փէնիքսի նման: Դու ունես այդ երջանկութիւնը: Բայց բանա — ստեղծի այս գաղտնի երջանկութեան հետ միասին կայ եւ մի այլ հզօր մխիթարութիւն մեր անհամբոյր կեանքի մէջ, որ դու այնքան թանգ ես գնահատում. դա գրող — ընկերի ...ն կապն ու անվերջ սէրն է: Եւ ...ա այսօր, քո երեսուն տարուայ ...գրական ժամերի ու ծանր օրերի յի— շատակելի տօնին, գալիս եմ ընկերա— կան ջերմ համբոյրով: Դարձեալ օրեր ...ենք կը կացնենք միասին, շատ կը ...լինեն այդ օրերը թէ քիչ — չգիտեմ, ...ուրախ կը լինենք թէ տխուր — չգի— տեմ, բայց միշտ քեզ հետ կը լինի ...ընկերակից սիրող սիրտը:

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ԴՊՐՈՑՆԵՐ

—•—

Հայաստանի Կարմիր Խաչի Ընկե — րութեան Կեդր. Կոմիտէն այս տարի կը բանայ երեք կարգի դպրոցներ Ե— րեւանի եւ Լէնինականի մէջ, նպա — տակ ունենալով պատրաստել հիւան— դապահուհիներ բժշկական միջին կր— թութեամբ:

1 — Սովորական դասընթացքով դպրոց, — շրջանը 2 տարի, ուսա— նողուհիները կապուած չպիտի ըլլան պարտաւորութեան:

2 — Երեկոյեան դպրոց, — շրջանը 3 տարի, ուսանողուհիները արդիւնա— բերական աշխատաւորներու շարքե — րէն:

3 — Կատարելագործման դպրոց, — շրջանը 1 տարի, ուսանողուհինե— րը առաջին եւ երկրորդ կարգի դպ— րոցներուն շրջանաւարտուհիներէն կամ Կարմիր Խաչի զանազան դասըն— թացքները աւարտած հիւանդապահ — ուհիներէն:

Ընդունելութեան պայմաններն են. —

1 — Առաջին եւ երկրորդ կարգի դպրոցներուն մէջ կ'ընդունուին եօթ— նամեայ վարժարաններու շրջանա — ւարտները:

2 — Մտից քննութեան մէջ՝ մայ— րենի լեզու եւ մաթեմաթիք:

3 — Թեկնածուները պէտք է ըլլան 17 — 30 տարեկան աղջիկներ կամ կի— ներ:

4 — Թոշակ կը տրուի միայն ա— ռաջին կարգի դպրոցի ուսանողուհի— ներուն:

ՍՊԱՆԻԱՑԻ ԳՐՈՂ ՄԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

—•—

Սպանիոյ յեղափոխական գրողնե — րէն Տէլէ — Վայոն, որ վերջերս Հա— յաստան այցելեց իր կնոջ հետ, հե — տեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ Խորհ. Հայաստանի աշխատակցին, իր մեկնումէն առաջ.

— Խորհրդային Ռուսիա այցելած եմ չորս անգամ, սակայն այս անգամ է միայն որ առիթը ունեցայ այցելե— լու Խորհ. Միութեան ազգային հան— րապետութեանց երկիրները: Ձիս շատ շատ կը հետաքրքրէր Հայաստանը, իբրեւ հին մշակոյթի օջախներէն մին, տեսնելու համար թէ ի՛նչպէս կ'ընթանայ ընկերվարական շինարա— րութիւնը ձեր հանրապետութեան մէջ: Դժբախտաբար շատ քիչ մնացի Հայաստանի մէջ, բայց այդ կարճ ժամանակամիջոցին շատ բան տեսայ: Այցելեցի արհեստական ձգախէժի գործարանը, որ ինծի գաղափար մը տուաւ Հայաստանի ճոխ ճարտար — արուեստին մասին: «Արարատ» գոր— ծարանը ցոյց կուտայ թէ ի՛նչպէս խորհրդային ճարտարագործութիւնը կը զարգացնէ հին գործարանը: Հա— մեմատութեան մէջ դնելով պահածո— յի ձեր գործարանը Սպանիոյ նման գործարաններուն հետ, նկատեցի որ ձեր գործարանը դիւրաւ կրնայ մրցիլ Սպանիոյ գործարաններուն հետ թէ իր արտադրութեամբ եւ սարքաւո — րումով, թէ իր առողջապահական եւ հանրակրթական կազմակերպու — թեամբ: Ուշի ուշով քննեցի վերջ էջ— միածնի թանգարանը, պէտք է յայ— տնեմ որ ես լաւ տպաւորութեամբ հեռացայ մշակոյթի պահպանութեան այդ օջախէն: Այդ թանգարանը մեծ պատիւ կը բերէ Հայաստանի կրթա— կան գործավարութեան: Իմ այս այ— ցելութեամբս համոզուեցայ, որ Խոր— հրդային Միութեան մէջ ընկերվա — րական շինարարութիւնը կ'ընթանայ նոյն ոգիով եւ թափով, ինչպէս Մի— ութեան հեռաւոր անկիւնները: Զա — փազանց զգացուած եմ այն ընդունե— լութեան համար, որ ցոյց տրուեցաւ ինծ Հայաստանի մէջ:

ԵՐԵՒԱՆԻ ՀԱՆՐԱԿԱՌՔԸ

—•—

Երեւանի հանրակառքը անընդհատ բանեցնելու նպատակով՝ կարեւոր նուաճումներ կատարուած են: Այս — պէս անցեալ տարի հանրակառքը փո— խադրած է 20 միլիոն հոգի, իսկ այս տարի, ըստ նախատեսութեան, 23 միլիոն: Մինչեւ յուլիսի 1, հանրա — կառքը փոխադրած է 11,455,342 հո— գի, անցեալ տարի նոյն ժամանակա— միջոցին՝ 9,158,200 հոգի:

Երեւանի հանրակառքը այս տարի ժողովրդական տնտեսութեան պիտի յանձնէ 4,530,000 ռուբլի, 2,290,000ը արդէն յանձնուած:

Այս արդիւնքը՝ շնորհիւ այն աշ — խատանքներուն, որ կատարուեցան կանոնաւորելու համար Երեւանի հան— րակառքին երթեւեկը:

Այժմ ծրագիր մը կը մշակուի, հիմնելու համար նոր գիծեր, պատ— րաստելու համար մասնագէտներ եւ այլն: Այս տարի պիտի զետեղուի ապրանքի փոխադրութեան յատուկ գիծ մը, որ պահածոյի գործարանը պիտի միացնէ երկաթուղիի ապրանք— ներու փոխադրութեան յատուկ կա — յարանին: Իսկ գալ տարի պիտի զե— տեղուի 3 քիլոմէթր երկարութեամբ նոր գիծ մը, որ պիտի անցնի Սուն— դուկեան փողոցէն, «Արարատ» ընկե— րութեան բնակարաններուն առջեւէն, միանալու համար Կարմիր Բանակի փողոցին հին գիծին: Շինութեան նախագիծն ու շինարարական անհրա— ժեշտ նիւթերը 70 առ հարիւր պատ— րաստ են: Նոր գիծին շինութեան վրայ կը նախատեսուի ծախսել մէկ միլիոն ռուբլի:

Մասնագէտ կառավարներ եւ հա — կիչներ պատրաստելու նպատակով, հանրակառքի վարչութիւնը կազմա — կերպած է մասնաւոր դասընթացքներ հայկական եւ ռուսական բաժիններ — րով, որոնց կը հետեւին 36 հոգի. Ասկէ զատ, արհեստագիտական ճիւ— ղին տիրապետելու նպատակով՝ մաս— նաւոր դասընթացքներու կը հետեւին 90 հոգի, 70ը քննութեան մէջ շահե— ցան բարձրագոյն նիշեր:

Մասնագէտներու եւ հանրակառքին աշխատաւորներու յատուկ, քաղաքին մէջ կը շինուի 42 սենեակէ բաղկա— ցեալ երկու բնակարան:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԹՐԱԿԻՈՅ ՌԱԶՄԱՓՈՐՁԵՐԸ

═•═

Թուրք թերթերը կը գրեն. — Մեր բանակին փորձերը որոնք սկսած էին օգոստ. 21ին, վերջացան օգոս. 25ին: Այդ առթիւ չքեղ զորանցք մը տեղի ունեցաւ: Փերհլար էյլի փողոցները անանցանելի դարձած էին օթօպիւս— ներով եւ կառքերով:

Ժամը 11,30ին, երբ թանքերը եւ զրահապատ ինքնաշարժները հասան, հոբիզոնին վրայ ալ երեւցան սաւառ— նակները: Ժողովուրդը խելայեղօրէն կը ծափահարէր, «կեցցէ՛» պոռալով: Սաւառնակ մը շատ մօտէն թռաւ եւ ճարտարութեան փորձեր ըրաւ, գրա— ւելով ժողովուրդին հիացումը:

Զօրանցքէն յետոյ, Մարաջախտ Ֆեվզի Չաքմաք հետեւեալ խօսքերը ուղղեց սպաներուն. «Ընկերնե՛ր, դժուարամատչելի լեռներու մէջ կա— տարուած երկար փորձերէն յետոյ, մեր զինուորները այսօրուան տօ — ղանցքին մէջ ցոյց տուին գնահատելի կարգապահութիւն մը: Շնորհակալու— թիւն կը յայտնեմ հրամանատար ըն— կերներուս որ պատրաստած են այս պողպատէ բանակը: Կը խնդրեմ բա— րեւներս հաղորդել բոլոր սպաներուն եւ զինուորներուն, հօս իրենց ցոյց տուած հերոսութեանց համար»:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Կ. ԽԱՉԻ ԳԻՇԵՐԱՅԻՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔԸ

—◡—

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ, 29 օգոստոս. — Կ. Խաչի Ե. Պատգ. ժողովը որոշած էր բանալ գիշերային դասընթացքներ, անգրագէտ ընկերուհիներու համար: Մեր շրջանին մասնաճիւղը ընդառաջ երթալով այս որոշումին, բացած է գիշերային դասընթացք մը, մօտ եր— կու ամիսէ ի վեր, բոլորովին ձրի: Դասընթացքը ունի առ այժմ հինգ ա— շակերտուհի: Շաբաթը երկու օր դա— սեր կ'աւանդուին, — Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ երեկոները, իր դպրոցի սը — րահին մէջ (253, Rue de la Mare Trouée?) — (253, Րիւ ժան — ժաք Ռուսօ): Թէեւ դասաւանդութիւնը ըս— կսած է յունիսի վերջերը, բայց շատ մը խաչուհիներ անտեղեակ են, եթէ ոչ եռապատիկը աշակերտուհիներ կ'ունենային:

Այս առթիւ թելադրանք մը. — Ա — ւելի լաւ չէ՞ որ ոչ — խաչուհիները եւս օգտուին այս դասընթացքէն, հայե — րէն կարդալ գրել սորվելու համար:

Լրատու

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՍԷՆ ԼՈՒԻ ՄԷՋ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐ ԵՒ Կ. ԽԱՉ

ՍԷՆ — ԼՈՒ, (Մարսէյլ) 28 օգոստ. — Անցեալները մեր գիւղին մէջ յա — ջողապէս հիմնուեցան Հայ Արիներու եւ Կ. Խաչի կազմակերպութեանց մասնաճիւղեր:

Արիներու կազմակերպութիւնը կը պարտինք մասնաւորապէս կարգ մը նախանձախնդիր հայորդիներու (Պ. Պ. Նշան Նիզամեան, Յակոբ Ճէվիզ — եան, Յ. Ալեքսանեան, Օ. Օհանեան, Սահակ Յովհաննէսեան), որոնք ի — րենց կորովի աշխատութիւններով յաջողեցան հայ ծնողքին ուշադրու — թիւնը հրաւիրել:

Հայ Արիներու մասնաճիւղը անցեալ 25 օգոստոսի կիրակի իրիկունը դպրո— ցի սրահին մէջ սարքած էր թէյասե— ղան մը, որ տեղի ունեցաւ տաք եւ խիստ հարազատ մթնոլորտի մը մէջ: Ներկայ էր հոծ բազմութիւն մը: Խն— ջոյքը կը վարէր Պ. Սահակ Պապուճ— եան: Ամէնէն առաջ խօսք տրուեցաւ Մարսէյլի Հայ Արիներու վարչու — թեան ներկայացուցիչ Պ. Զօրիկեանի, որ տեղեկութիւններ հաղորդեց միու— թեան գործունէութեան շուրջ:

Յաջորդաբար խօսք առին հովիւ Ե— ղիշէ քհնյ. Մխիթարեան՝ Թաղ. խոր— հուրդի կողմէ, Ասատիկ Աչճեան՝ «Մա— սիս» մարզականի կողմէ: Երկուքն ալ քաջալերական խօսքերով գնահատե — ցին նորակազմ մարմնին աշխատանք — ները:

Խօսք առաւ նաեւ Հայ Արիներու փոխ — խմբապետ Պ. Երուանդ, որ պատմեց դրուագներ սկաուտական կեանքէ: Վերջին խօսքը տրուեցաւ ընդհանուր խմբապետ Պ. Ջաւէն Մի— տոնեանի, որ պարզեց Հայ Արիներու կատարած աշխատանքները միջազգա— յին գետնի վրայ:

*** Ֆրանսահայ Կ. Խաչի Մասնա — ճիւղին հիմերը դրուեցան երէկ, 27 օգոստ. ներկայութեամբ 30 հայ տի— կիններու եւ օրիորդներու եւ 25 այ— րերու:

Ժամանակին այդ ուղղութեամբ Մարսէյլի Մասնաճիւղին մօտ դիմում կատարուած ըլլալով, Շրջանային Վարչութեան լիազօր—ներկայացուցիչ Տիկին Շ. Միսաքեան անձամբ կա — տարեց նախնական աշխատանքները:

Որոշեալ ժամուն ժողովը բանալով տիկինը բացատրեց Կ. Խաչերու հե — տապնդած նպատակները: Անդրադառ— նալով Հայ Կ. Խաչին, յայտնեց թէ ան ալ միայն կը հետապնդէ մարդա— սիրական ձեռնարկներ, այլ եւ մաս— նաւորապէս կը ձգտի զարկ տալ հայ կնոջ ինքնազարգացման: Այս առթիւ պարզեց բոլոր հայ գաղութներու մէջ Հ. Կ. Խաչին կատարած փրկարար դերը, եւ հայ կնոջ վրայ ինկած պար— տականութիւնները: Ի վերջոյ հրաւի— րեց համախմբուիլ անոր շուրջ, իրենց պարտականութիւնները կատարելու համար:

Հոգեւոր հովիւի կողմէ Տիկ. Մի— սաքեանի ուղղուած բարի գալուստի եւ շնորհակալական խօսքերէն վերջ՝ ներկաներու ընդհանուր բաղձանքով նշանակուեցաւ 7 հոգինոց ժամանակաւոր վարչութիւն մը մասնակցութեամբ Օր. Գայլնիկ Մարտիրոսեանի, Տիկիններ Ճանիկեանի, Եղիազարեանի, Նազաշ— եանի, Կարապետեանի, Դաւիթեանի եւ Աչճեանի, որոնք խոստացան շու— տով Մարսէյլի քոյր Մասնաճիւղին հետ հաղորդակցութեան մտնելով գործի ձեռնարկել: Այս առթիւ գնա— հատելի են ընկ. Գ. Փիլիկեանի մաս— նակի ջանքերը: Յարատեւութիւն եւ յաջողութիւն կը մաղթենք վարչու — թեան: Տիկին Միսաքեան մասնաւոր խանդավառութիւն եւ համակրութիւն ստեղծելով մեր մէջ, ուշ ատեն այցե— լեց եկեղեցին եւ դպրոցը:

Ասատիկ

ՄԱՄՈՒԼ

ՈՎ, ՈՐ ԱԿԱՆՋ ՈՒՆԻ...

—•—

Ասպարէզ կը բացատրէ այս խորա— գրով խմբագրականի մը մէջ (2օգ.). — «Կ. Պոլսոյ թուրք համալսա — րանին մէջ կը դասաւանդուի Միլլի յեղափոխութեան պատմութիւնը, որ կը շարունակուի ժամանակէ մը ի վեր: Դասախօսն է նախկին կրթական գործավար Հիքմէթ պէյ:

Յեղափոխական պատմութեան ըն — թացքին, Հիքմէթ պէյ կը շարունակէ յայտնութիւններ ընել թուրքերոլշե— ւիկ գործակցութեան թաքուն ծալքե— րուն մասին, որոնք ճակատագրական ազդեցութիւն ունեցան մեր նորազատ հայրենիքի անկախութեան վրայ: Այս տեսակէտէն, Հիքմէթ պէյ թանկագին ծառայութիւն մը կը մատուցանէ նա— եւ մեզի, դէպքերը յիշատակելով փաստական տուեալներու վրայ:

Հիքմէթի յայտնութիւնները ան — շուշտ նորութիւններ չեն մեզի հա — մար, քանի որ 1920 Մայիս ամսուն Հայաստանի Հանրապետութեան կա— ռավարութեան ձեռքն անցած էր թուրք—բոլշեւիկ գաղտնի զինակցու — թեան պայմանագրին լուսանկար մէկ պատճէնը: Սակայն օգտակար է այս ծառայութիւնը այն Հայերուն հա — մար, որոնք տակաւին կը յամառին հաւատալու բոլշեւիկներու կատարած չարաշուք դաւերուն՝ Հայաստանի անկախութեան դէմ:

Հիքմէթի յայտնութիւնները կուգան ապացուցանելու, որ 1920ի սկիզբնե— րը գաղտնի զինակցութիւն մը կը — քուած էր Էնկիւրիի եւ Մոսկուայի միջեւ:

Ասկէ առաջ Հիքմէթ յայտնեց թէ երբ Եուսուֆ Քեմալ Մոսկուա մեկնե— ցաւ բանակցութիւններու համար, արդէն պատրաստ էր զինակցութեան համաձայնագրին կմախքը: Վերջին յայտնութիւններուն մէջ Հիքմէթ պէյ կը կարդայ Գարապէքիր Քեազիմի մէկ նամակը, գրուած 1920ին, ուր կ'ըսուի. — «Մեր (Թուրքիոյ) Ազր— բէջանի եւ բոլշեւիկներու միջեւ կն— ՔՈՒԱԾ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐՈՒ հիման վրայ, մեծ թիւով մեր սպաները, բժիշկները եւ պաշտօնեաները գացին Ազրբէջան»:

Այս վերջինը արդէն պաշտօնական է, Էնկիւրիի գրուած ըլլալով Հայաս— տանի ճակատի ընդհ. հրամանատա— րին կողմէ:

Ուրեմն, 1920 Ապրիլին ստորա — գրուած թուրքեւբոլշեւիկ գաղտնի զինակցութիւնը ճշմարիտ իրողու — թիւն մըն էր, եւ ոչ թէ յերիւրանք, ինչպէս կ'ուզէր ցոյց տալ միշտ հա — կառակորդ մամուլը:

Այդ զինակցութեան քաղաքական եւ աշխարհագրական պայմանները Թուր— քիոյ համար ուղղակի, իսկ բոլշեւիկ— ներու համար անուղղակի կը հար— կադրուէին Հայաստանի շահերը, եւ նոյն իսկ ուղղուած էին անոր գոյու— թեան դէմ:

Հիքմէթ իր յայտնութիւններու ըն— թացքին, ասկէ առաջ ըսաւ թէ՝ Մուս— տաֆա Քեմալի վճռական պահանջին վրայ, Մոսկուա նախընտրեց Թուր — քիոյ զինակցութիւնը՝ ի վնաս Հա — յաստանի: Վերջին յայտնութեան — րուն մէջ, Գարապէքիր Քեազիմի նա— մակէն քաղելով ան կ'ըսէ. — «Բոլ— շեւիկները մեզի առաջարկեցին անյա— պաղ պատերազմական գործողու — թիւններու սկսիլ հայկական սահման— ներու վրայ՝ Հայերու դէմ, Կիլիկիոյ սահմաններուն վրայ՝ Ֆրանսացինե— րու (դարձեալ Հայերու. «Ասպ.») դէմ: Միանալով «կանաչ բանակ»ին (Էնվէրի, Նուրիի եւ Խալիլի կազմած զօրամասեր, բոլշեւիկներու օգնու — թեամբ)՝ Ազրբէյջանի զօրքերը պէտք է առիթ փնտռեն ընդհարելու Հա — յաստանի հետ եւ Անատոլուի մէջ գտ— նուող Թուրք զօրքերու հետ միասին, պիտի անցնին Հայաստանի սահման— ները ու սկսին զինուորական գործո— ղութիւնները Հայաստանի Հանրապե— տութեան դէմ»:

Բոլշեւիկները այս առաջարկը ըրին 1920ին Բագուի մէջ գումարուած Ա— րեւելեան Միջազգայնական խորհր— դաժողովի ատեն, երբ վիժած էր Հայաստանի մէջ իրենց արծարծած ապստամբական ապստամբութիւնը:

Այս ժողովէն յետոյ, Եուսուֆ Քէ— մալի մէկ անթել հեռագիրը բռնուե — ցաւ, որ Էնկիւրիի կը յայտնէր Հա— յաստանի վրայ յարձակելու վերոյիշ— եալ առաջարկը:

Հիքմէթ պէյի յայտնութիւնները կուգան անհերքելի փաստերով ապա— ցուցանելու այն բոլոր դաւերը, զորս մենք իբրեւ ամբաստանութիւններ կուտանք բոլշեւիկներու երեսին՝ 1920էն ի վեր»:

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՏԱՐԱԾԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՃԵՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

Վերածեց՝ Պ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

ՊԱԼՍՈՅ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

═•═

...Խորհրդակցութիւններէն ամէնէն վերջ Թուրքե— րու կողմէ, Պուլկարները ոչ մէկ ո— րոշակի պատասխան տալով, Պոլիս կը ղրկեն անպաշտօն կերպով պարոն Նաչեվիչը իմանալու համար հաշտու— թեան պայմանները:

Այս մեր պաշտօնատարը թէեւ Թուրքեւպուլկար մերձեցման ջերմ փափաքով, բայց անհրաժեշտ իրա — ւասութիւններ չունէր, որով ուրիշ պատուիրակութիւն մը կուգայ Պոլիս գործավար Սավոֆի նախագահու — թեամբ: Կը մասնակցէին Թոշէֆ եւ Նաչեվիչ, Թուրքիոյ կողմէ ալ՝ Թա— լէաթ, Ձիւրիւք Սուլու Մահմուտ փա— շա եւ Հալիլ պէյ, իսկ երբ զին. խոր— հրդական Ճէմալ եւ Ըմէթ պէյերը: «Կրնամ ըսել թէ Տիմոթիքան լայն շրջանակ մը սահմանելու եւ արեւմտեան Թրակիոյ իսլամ ժողովուրդին կարգ մը բացառիկ իրաւունքներ ապահովե— լու համար ամենամեծ ջանքը թափած եմ»: Կ'ըսէ Ճէմալ պէյ:

Պուլկարները արտասովոր հաշտ դիրք մը ունէին եւ երրորդ համագու — մարին զօր. Սավոֆ կ'առաջարկէ շուտ վերջացնել աշխատանքները ա— ւելի կարեւոր բաներու մասին խորհր— դակցելու համար: «Ես չեմ եկած, կ'ըսէ, երկու մէթր աւելի կամ պակաս հողի համար: Ծրագիր ունինք Թուրք եւ պուլկար միութիւն մը իրականա — ցնելու»: Ասոր վրայ Թուրքերը կ'աշ— խատին որքան կարելի է շատ շահ ա— պահովել եւ դաշնագրին մէջ մտցնել:

Սավոֆի առաջարկը կրկնուելուն վրայ, կ'որոշուի որ Ճէմալ պէյ ընկե— րանայ անոր Իչխանոց կղզիները Թուրքեւպուլկար յարձակողական եւ պաշտպանողական զինակցութեան մը հիմերը դնելու համար: Կը յայտա — րարուի թէ Զօր. Սավոֆ հանդիստ առնելու համար Փրինքիփօ, մեծ կղ — զին մէջ կառավարութեան հիւր պիտի մնայ: Ճէմալ պէյ ալ Նէճմէտտին Մոլլայի տունը երթալով ճաշ մը կու— տայ անոր, յետոյ սենեակ մը քաշուե— լով կը խօսին հիմնական կէտերու շուրջ: Քանի մը օր վերջ Ճէմալ պէյի Շիշլիի բնակարանին մէջ կը հաստա— տեն զինակցութեան յօդուածները: —

Եթէ մէկ կողմը մէկ կամ երկու պալքանեան պետութիւններէ յարձա— կում կրէ, միւս կողմը պարտաւոր է անպայման օգնութեան հասնիլ:

Եթէ մէկ կողմը միւսին հաւանու — թեամբ պալքանեան պետութիւններէն մէկուն վրայ յարձակի եւ այս ալ իր կարգին թշնամութեանց պարագային ուրիշ պետութենէ մը յարձակում կրէ, դաշնակից կողմը պարտաւոր է ամբողջական գործակցութեան:

Եթէ մէկ կողմը պարտաւորուի մի— այն մէկ պալքանեան պետութեան հետ պատերազմիլ, միւս կողմը չէզոք պի— տի մնայ:

Եթէ Պուլկարները Գաւալլան եւ Տրաման գրաւեն, Տէտէ Աղաճը Թուր— քիոյ պիտի մնայ:

Եթէ Պուլկարները Շթիփմա, Մա - նասթըր, Օխրիտա եւ մինչեւ Սկիւպ գրաւեն, արեւմտ. Թրակիան մինչեւ Քարասու Թուրքիոյ պիտի անցնի:

Եթէ Պուլկարները Սելանիկ, Քարա— փէրիա եւ Վոտենա գրաւէին, մինչեւ Շթրումա պիտի յառաջանար Թուր - քիա եւ նախկին Թուրքեւպուլկար սահմանը Դոսփատի մօտ Ռոտոբոլի դաւառակին ալ մէջն ըլլալով պիտի վե— րահաստատուէր:

Երկու կողմէն ալ ստորագրուած է այս պայմանագիրը վերապահու - թեամբ: Սավոֆ Սոֆիա կը վերադառ— նայ Րատոսլաւոֆի եւ Կնատիէֆի հետ խօսելու եւ թղթակցին հաստատել տալու համար զայն: Շաբաթներ կ'անցնին առանց որ եւ է լուր ստաց - ուելու: Ֆէթհի պէյ դեսպան կ'երթայ Սոֆիա, բայց չի կրնար դոհացուցիչ պատասխան մը առնել: Միւս կողմէ Պուլկարները հակառակ դաշնագրին եւ խոստումներու, վայրագութիւն— ներ սկսան գործել Թրակիոյ իսլամ ազգաբնակչութեան վրայ»: Անոնք կը փորձէին Փոմաքները բռնի քրիստո— նէացնել: Ֆէթհի պէյ Սոֆիայէն կը գրէր թէ այս երկմիտ քաղաքականու— թեան պատճառով պաշտօնը չէր կր— նար շարունակել: Վերջապէս պուլ - կար քաղաքի մը մէջ հանդիպում մը ունեցան Թալէաթ, Հալիլ, Րատոս - լաւոֆ եւ Կնատիէֆ, սանք խոս— տումներ կ'ընեն եւ 1913 նոյեմբերին Զօր. Եէվքովի նախագահութեամբ պատուիրակութիւն մը ղրկեցին:

Պուլկարները կ'առաջարկէին՝ մին— չեւ որ Մակեդոնիոյ մէկ մասը մինչեւ Շթրումա, Մանասթըր, Օխրիտա Պուլկարիոյ մաս չկազմէ, չեն կրնար Տէտէ Աղաճը Թուրքիոյ ձգել, միայն երբ Սելանիկը գրաւէին, այն ատեն մինչեւ Քարա Աղաճ պիտի ձգէին Թուրքերուն: Թուրք պատուիրակու — թիւնը համաձայնեցաւ, որովհետեւ պարզ էր իրեն համար որ այսպէս կամ այնպէս թնճուկ մը պիտի ունենային անոնք: Միւս կողմէ անկարելի էր որ Թուրքիա Յոյներուն ձգէր Լէմնոս, Միտիլլի եւ Քիոսի նման եգէական կղզիները: Թուրքիա պէտք էր այն — պէս նախապատրաստուէր որ Պուլ — կարները Յոյներուն հետ չըլլային: Մինչ այդ պարզ էր որ Պուլկարները Մակեդոնիոյ հարցին մէջ հանգիստ չպիտի մնային եւ իրենց ազգային պահանջներուն գոհացում տալու հա — մար Թուրքիոյ օգնութեան պէտք պի— տի ունենային: Թուրք պատուիրա — կութիւնը այսպէս կ'ուզէր օգտուիլ կացութենէն պալքանեան երկրորդ դաշնակցութեան մը դէմ չգտնուելու համար: Եթէ Ռումանիան ալ կարելի ըլլար Թուրքեւպուլկար միութեան մէջ առնել, ապահովելով որ Պուլ — կարիա չպիտի յարձակի Տոպրուճայի վրայ: Այն ատեն կազմուած կ'ըլլային պալքանեան թերակղզիին վրայ երկու հակառակորդ խմբակներ եւ Թուրքիա պիտի ապահովուէր վերջապէս որ իր հանդիստը չպիտի խանգարուի ամէն վայրկեան պալքանեան որ եւ է փոքր պետութենէ մը: Իթթիհատի ուղե — գիծն ալ կը համապատասխանէր այն մաքին եւ Թուրքերը կը ձգտէին իրա— կանացման Թուրքեւպուլկար զինակ — ցութեան: Բայց «որովհետեւ պուլ — կար քաղաքականութեան յատկանիշն էր, աւելի ճիշդ պուլկար նկարագրին յատկանիշներէն մէկն է միշտ իրեն տաշել, մեզի համար որոշ էր թէ Պուլ— կարները այս խնդիրը կ'երկարաձգէին սպասելով այն վայրկեանին որ նեղ կացութեան մը մատնուած ըլլայինք եւ ստիպուած 24 ժամուան մէջ ստո — րագրել դաշնագիր մը, որ անճանաչե— լի դառնալու չափ փոփոխուած ըլլար: Եւ յետաձգեցին մինչեւ ընդհ. պա — տերազմի սկիզբը:

(Շար.)

(10)

ծէքին վրայ։ Այս առթիւ կը յիշուի Նէկիւսին մէկ խօսքը, արտասանուած՝ մէկ ամիս առաջ.

— « Եթէ Իտալիա կը յուսայ հոգատարութիւն ստանալ Եթովպիոյ վրայ, յուսախաբութեան պիտի մատնուի։ Նոյն իսկ եթէ օր մը Եթովպիա հոգատարութեան ենթարկուի, Իտալիան չպիտի ըլլայ հոգատարը »։ Դ.

Այս մենաշնորհով, կայսրը տարբեր հոգատարութեան մը յանձնած կ'ըլլայ իր երկրին տարածութեան կէսը։ Կնքուած պայմանագրութեամբ, ընկերութիւնը կ'ապահովուի բացարիկ պարագաներու մէջ պատահած վնասներու դէմ։ Մենաշնորհը կը պարունակէ քարիւղ, եւ յարակից նիւթեր։ Ընկերութիւնը, որուն մաս կը կազմէ Սթէնտըրտ Օյլը, յանձն կ'առնէ նաւթուղի մը (փայփ - լայն) շինել 300 մղոն երկայնութեամբ, հանքային կեդրոններէն մինչեւ անգլիական Սօմալի։ Ընկերութիւնը յանձն առած է նաեւ քարիւղ հանել մինչեւ հինգ տարի եւ շարունակել արտադրութիւնը, մինչեւ որ բաւէ Եթովպիոյ պէտքերուն եւ 2,500,000 թոն ալ տրամադրելի ըլլայ արտածման համար, առանց մաքսատուրքի։ Ընկերութիւնը կրնայ լքել իր մենաշնորհը, 90 օր առաջ լուր տալով։ Ընկերութիւնը գործի պիտի սկսի անմիջապէս։ Ամբողջ պաշտօնէութիւնը եւ մասնագէտները Ատտիս Ապէպա կը սպասուին քանի մը շաբաթէն։ Բուն նաւթային աշխատանքներէն զատ, պիտի շինուին ճամբաներ, երկաթուղիներ եւ կամուրջներ, գործողութիւնները դիւրացնելու համար։

Մեծն Բրիտանիան ալ կը պատրաստուի

ՄԱՐՏԱՆԱՒԵՐԸ ՊԱՇԱՐ Կ'ԱՄԲԱՐԵՆ

Պ. Իտըն, Ազգերու Դաշնակցութեան անգլիական ներկայացուցիչը, Փարիզ եկաւ երէկ, խորհրդակցելու համար Պ. Լավալի հետ։ Անգլիա կ'ուզէ ամէն կերպով համոզել թէ կապ չունի հայէչական քարիւղի մենաշնորհին հետ, որպէսզի կարելի ըլլայ Ազգերու Դաշնակցութեան առջեւ գործել միացեալ ճակատով։ Եթէ երկու պետութիւնները հաւաքաբար բանաձեւ մը չներկայացնեն, յոյս չկայ որ ելքի մը յանգի Ա. Դ. Խորհուրդին վաղուան ժողովը (4 սեպտ.)։

Բայց Անգլիա չի գոհանար միայն դիւանագիտական աշխատանքներով։ Նկատի առնելով կացութեան անստուգութիւնը, կառավարութիւնը հրամայած է զգուշական միջոցներ ձեռք առնել։ Ներքին ջուրերու նաւատորմին մարտանաւերը սկսան յաւելուածական ռազմանիւթ եւ պաշար ամբարել։ Բեռցնողները սովորականէն աւելի կ'աշխատին, ժամ առաջ պատրաստելու համար մարտանաւերը։ 13 մարտանաւեր ուրիշ կայանէ մը մեկնելով միացան ներքին նաւատորմին, ռազմափորձերու համար։ Միջերկրականի տորմիղը, որ սովորական մակարդակէն վար կը մնայ ատենէ մը ի վեր, հրաման ստացաւ լրացնել իր կազմը։ Անգլիոյ զինուորական եւ նաւային մասնագէտները պաղարիւնով կը հետեւին կացութեան։ «Վստահ է Ազգերու Դաշնակցութեան, բայց չոր պահէ վառօդը »։

Մեծ պատերազմէն ի վեր, առաջին անգամ ըլլալով, անգլիական մարտանաւերու օժանդակ շտեմարանները կը լեցուին վառելանիւթով։ Քսան տարիէ ի վեր անոնք ջուրով կը լեցուէին, ռազմափորձերու համար։ Առնուազն երեք ծովեզերեայ կայաններու մէջ մէկ հատիկ նպաստընկալ գործազուրկ չկայ. բոլորն ալ կը գործածուին ստորերկրեայ ընդարձակ շտեմարաններ շինելու, որոնք ի հարկին պիտի ծառայեն ռազմանիւթ ամբարելու։ Մեծ ռազմակայաններուն մէջ ռազմանիւթ կ'ամբարուի փութկոտութեամբ։ Քսան տարիէ ի վեր առաջին անգամ ըլլալով, Մալթայի մէջ նաւէ նաւ ռազմանիւթ կը փոխադրուի մակոյկներով որոնք կարմիր դրօշ պարզած են — ազդանշան վտանգի — եւ ապահովաբար խոշոր ռումբեր եւ թորփիլներ կը փոխադրեն։ Ամառնային արձակուրդներու արտօնութիւնը վերջ գտաւ 11 օր աւելի կանուխ։ Կ'ըսուի թէ Միջերկրականի ռազմափորձերուն ծանրութեան կեդրոնը պիտի գտնուի Սուէզի ջրանցքէն ոչ շատ հեռու։ Կարելի է ըսել թէ Մեծն Բրիտանիա պատրաստ է ամէն բանի համար։

Աղօթք եւ ծոմապահութիւն Հապէշիստանի մէջ

Ատտիս - Ապէպայի բրիտանական դեսպանը երէկ պատասխան ստացած պիտի ըլլար Եթովպիոյ կայսրէն, ներկայացնելով իր կառավարութեան բողոքը եւ բերանացի ալ բացատրութիւններ տալով։

Սպասելով պաշտօնական պատասխանին, Հապէշիստանի արքունական շրջանակներուն մէջ կը հաւաստեն թէ կայսրը պիտի մերժէ Անգլիոյ առաջարկը, վերջնապէս ստորագրած ըլլալով պայմանագիրը։ Ուրիշներ ալ կը կարծեն թէ կայսրը իր ստորագրութիւնը դրած է պարզապէս խափանելու համար Իտալիոյ ծրագիրները։

Մինչ այս մինչ այն, զինուորական պատրաստութիւնները կը շարունակուին Եթովպիոյ մէջ։ Տէճէզմաչ Միքայէլ 20000 հոգինոց բանակի մը գլուխն անցած դէպի հարաւ կ'ուղղուի այսօր, երեքշաբթի։ Այս լուրն ալ կը հաստատէ թէ զինուոր կը համախմբուի հարաւային շրջանին մէջ։ Նախապէս կը կարծուէր թէ զինուորները դէպի հիւսիս կ'երթան, բայց եղածը ռազմախաղ մըն էր։ Քաղաքին շրջանը կ'ընէին եւ դէպի հարաւ կ'երթային։

Երէկ, երկուշաբթի, հարիւր հազարաւոր քրիստոնեայ Հապէշներ ծոմ պահել սկսան, կայսեր հրամանով։ Ծոմապահութիւնը պիտի շարունակուի մինչեւ սեպտեմբեր 12։ Միեւնոյն ատեն աղօթքներ պիտի կատարուին երկրին բարօրութեան եւ թշնամիներու պարտութեան համար։

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 6 Սեպտեմբեր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Զարդարեան» Դպրատան մէջ 181, Cours Lafayette։ Օրակարգ. Պատգամաւորի զեկոյց եւ ընտրութիւն։

Թատերական ներկայացում

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

21 Սեպտեմբեր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին

ՀԱՅ ԱԿՈՒՄԲին մէջ, 21 Bld. Carnot.

Միրայօժար ղեկավարութեամբ՝ դերասան ՈՒԶՈՒՆԵԱՆի եւ մասնակցութեամբ տեղւոյս սիրողներուն

ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒԻ ՈՒՐ ԼԻՆԻ ՆՈՒՐ ԼԻՆԻ

ՄՈՒՏՔ՝ 3 եւ 5 ՖՐԱՆՔ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՕՐՈՒԱՆ ՏԱԳՆԱՊԻ ՄԱՍԻՆ

Ազգերու Դաշնակցութեան իտալական պատուիրակութիւնը Ժընեւ հասաւ երէկ, միասին տանելով 700 էջնոց հատոր մը, որով պիտի ապացուցանէ թէ Եթովպիա անարժան է Ազգաժողովին մէջ նստելու։ Ուրիշ հատոր մը կը ներկայացնէ հազարաւոր լուսանկարներ, շատերը մինչեւ 40 - 50 տարուան, որոնք Հապէշներու բարբարոսութիւնը պիտի ապացուցանեն։

⁂ Վաղը, չորեքշաբթի, Միթիւալիթէի սրահին մէջ կը բացուի միջազգային համագումար մը, ի պաշտպանութիւն Եթովպիոյ ժողովուրդին։ Անգլիայէն ալ ականաւոր պատուիրակներ եկած են։ Համագումարը պիտի հրաւիրէ բոլոր երկիրներու միութիւնները որ համախմբուին ծրագրի մը շուրջը, ի նպաստ Եթովպիոյ։

⁂ Եորքի (Անգլիա) արքեպիսկոպոսը համասփիւռ ճառ մը խօսելով, առաջարկեց ի հարկին զինու զօրութեամբ գործել Իտալիոյ դէմ, զինուորական ուժ տրամադրելով Ազգերու Դաշնակցութեան։

⁂ Եթովպիոյ պաշտպան կոմիտէի մէկ ցոյցին առթիւ, ծանր խռովութիւններ ծագեցան Շիքակոյի մէջ։ Ոստիկանութիւնը ձերբակալեց 300 ցուցարարներ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ՆՈՐ ԾԱՆՈՒՑԱԳԻՐԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ.— Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը երեք օր խորհրդակցելէ յետոյ, նոր ծանուցագիր մը ուղղեց խորհրդային կառավարութեան, ազդարարելով որ իր գործակալները զգուշանան Ամերիկայի ներքին գործերուն խառնուելէ։

ՌՈՒՄԲ ՄԸ ՊԱՅԹԵՑԱՒ Սէնի ձախ ափին վրայ, Քարուզէլի կամուրջին մօտ։ Բարեբախտաբար ռումբը դէպի ջուրը սահած ըլլալով, պայթեցաւ առանց վնաս պատճառելու։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ 26 ԿԱԹՈԼԻԿ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍՆԵՐԸ իրենց համագումարը վերջացնելով, նամակ մը խմբագրեցին որով կը ձաղկեն հիթլերական կառավարութեան հալածանքները՝ քրիստոնէութեան դէմ։ Եպիսկոպոսները պարզապէս կ'ըմբոստանան օրուան իշխանութեան դէմ։

ՊԱՐՊԻՒՍԻ յուղարկաւորութիւնը Մոսկուայի մէջ կատարուելով, մարմինը Փարիզ պիտի փոխադրուի, թաղուելու համար ընտանեկան դամբարանին մէջ։

150,000 ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐ, ինչպէս եւ ընկերվարականներ եւ արմատականներ կիրակի օր ցոյց մը կատարեցին Կառշի անտառին մէջ։ Ոստիկանութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առած էր, պաշարելով Սէն Լազարի կայարանը։

«Վ. Է. Մ»ի

Յաջորդ թիւէն ՎԷՄի մէջ կը սկսի տպուիլ ՎԱՀԱՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆի՝ «Դէպքերը Տարօն-Տուրուբերանի մէջ 1915-16ին» եւ Վ. ՄԻՆԱԽՈՐԵԱՆԻ «Արհաւիրքի Օրեր» յուշերը Սամսոնի տեղահանութեան եւ յարակից դէպքերու մասին։

Կը հրաւիրենք, յատկապէս, Տարօնցի եւ Սամսոնցի երու ուշադրութիւնը այս երկու ընդարձակ եւ հետաքրքրական գրութիւններու վրայ, որոնց պիտի կցուին նաեւ հազուագիւտ անտիպ պատկերներ։

Տարեկան բաժնեգինը Ֆրանսայի համար՝ 60 Ֆր.։ Դիմել՝ Լ. Գեւոնեանին, «Յառաջ»ի հասցէով։

Եւրոպայի հայկական մեծագոյն գրատունը

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

51, Rue Mr. le Prince, Paris (6). Métro: Odéon. Tél. Danton: 88-65,

Հայերէն, ֆրանսերէն, անգլիերէն եւայլն ամէն տեսակ գրքեր։

Արդիական կազմատուն։ Տպագրական գործեր։

Աշխարհի բոլոր կողմերէն հասած ապսպրանքները կը կատարուին արագ եւ խղճամիտ կերպով։

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է

«ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆ ՕՐԵՐԸ»

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԷՊ

Հեղինակ՝ ՖՐԱՆԶ ՎԷՐՖԷԼ   Թարգմանիչ՝ ԵՐ. Տ. ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

ԱՄԲՈՂՋ ԳՈՐԾԸ ՊԻՏԻ ԲԱՂԿԱՆԱՅ ԵՐԿՈՒ ՀԱՏՈՐԷ, ՇՈՒՐՋ 1100 էջ

Բաժանորդագրութեան գին՝ մինչեւ Սեպտեմբերի վերջ 50 ֆրանք

կարելի է վճարել երկու անգամէն։

Անկէ վերջ երկու հատորը պիտի ծախուի 75 ֆրանքի։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԸ ՍՏԱՆՁՆԱԾ Է

ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

51, Rue Monsieur-le-Prince, Paris (6).

Chèque Postal. PARIS: 1278-35, Հեռաձայն՝ Danton 88-65

որուն պէտք է դիմեն բոլոր գործակալները ու բաժանորդագրողները։

Գիրքը կը ծախուի նաեւ պրակ առ պրակ, պրակը՝ 1 ֆրանքի։

Մարսիլիոյ համար դիմել՝ Պ. Ն. ԿԱԿՈՍԵԱՆի, 49, Rue Nationale.

ԲԱՑՈՒՄ

Photo ARAX & HENRY

ՆՈՐ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՉԱՏԱՆ

փարիզահայ ծանօթ լուսանկարիչ ԱՐԱՔՍ, այս անգամ ընկերակցութեամբ Հ. ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆի, փոխադրուած է՝

31, Bld. RASPAIL (Հեռ. Lit. 76-39).

ուր այսուհետեւ նոր աշխատանոցը պիտի գործէ

Photo ARAX & HENRY անուան տակ։

Օժտուած լոյսի ու այլ գեղեցկութիւններու վերջին յարմարութիւններով, նոր լուսանկարչատունը ի վիճակի է կատարեալ գոհացում տալու, հին ու նոր բոլոր խստապահանջ յաճախորդներուն, որոնք հոն պիտի գտնեն սիրալիր ընդունելութիւն եւ արուեստի ու ճաշակի ճշմարիտ դրոշմ, վստահուած բոլոր գործերուն մէջ։

Աշխատանոցը՝ որ հաստատուած է խանութի եւ գետնայարկի մէջ, մասնաւորապէս մեծ յարմարութիւններ ունի երախաներու, հարսանեկան զոյգերու եւ խմբական լուսանկարներու համար։

Ամաթէօրներու յատուկ աշխատութիւններ կը կատարուին մեծ ԽՆԱՄՔՈՎ եւ ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆԵՐՈՎ։

Հաղորդակցութիւն.— (Métro: Sèvres - Babylone).

ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՊԱՇՏՕՆԱՏՈՒՆԸ 71, Avenue Kléber

ՀԱՍՑԷՆ ՄԻՇՏ ՆՈՅՆՆ Է

Բաց է ամէն առաւօտ ժամը 10—12.30։ — դիմել ամէն կարգի վկայականներու համար։

Խորհուրդներ կը տրուին ինքնութեան թուղթերու վերանորոգման համար

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ   Հեռաձայն Danton : 52 - 73

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ։

ՏԷՍԻՆԻ ՅԱՌԱՋԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼՆ Է՝ Պ. ՄԱՆՈՒԿ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

Rue Allée Thénard N. 3 — IX

ԱՆԻԷՌԻ ՄԷՋ ՅԱՌԱՋ ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ

Զ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆի մօտ, 34, Villa Rouveyrolles.

Croix Rouge-ի (ԿՐԸՆՈՊԼԸ) ՄԷՋ ՅԱՌԱՋ ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ

ՊԻՒՐՕ ԹԱՊԱ 14, Grand'Rue, Croix Rouge.

ՅՈՒՇԱՏԵՍՐ

ՖՐ. Կ. Խաչի Պուլվար - Օտտօի (Մարսէյլ) մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերուհիները եւ համակիրները այս հինգշաբթի (ժամը կ'որոշուի տեղւոյն վրայ)։ Ներկայ կ'ըլլայ Տիկ. Միսաքեան որ կը խօսի Կ. Խաչի ընդհ. գործունէութեան մասին։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Պէյրութէ Աշ Թիլիասի որբերէն Անդրանիկ Նորիկեան (Կարնեցի) որ 1926ին Փարիզ մեկնեցաւ եւ հաստատուեցաւ 20րդ թաղամասին մէջ։ Իր հայրենակիցներէն կը խնդրուի իմացնել Յառաջի վարչութեան կամ Sarkis Pehlivanian-ի, B. P. 139, Beyrouth, Liban.

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Dameame, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (25)

"ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՊԷՇՍՏԱՆ"

Ցորինեց՝ Տիմոթէոս վրդ. Սափրիչեան

Նոյն գիշերը լեռ մարդ չմնաց բաց ի մեզմէ ու բանտարկեալներէ, որոնք մեր բնակարանին ներքնայարկին մէջ շղթայակապ կը կենային։ Անոնք երբ տեսան որ առանց պահապանի մնացին, ելան մեր քովը ու սկսան թախանձել որ շղթաները քակենք։ Մարդասիրական զգացմունքնիս մեզի կը թելադրէր անոնց խնդիրքը անմիջապէս կատարելու, բայց մեր փորձառութիւնը եւ այն ազգին հաւատարմութեանը վրայ խաբեբնիս, կասկած ու երկիւղ կուտար մեզի որ չըլլայ թէ զանոնք արձակելնէս յետոյ մեր մնացեալ գոյքերն ալ իրենք խոր-

Ծանօթ.— Իսահակ սր.ը Հապէշիստանէն յաջողութեամբ ետ դառնալուն՝ Ամեն. Սրբազան Պատրիարքին հաւանութեամբը միտք ունէր անկէ Հնդկաստան անցնելու, այս պատճառաւ նոյն երկրին վերաբերեալ հարկաւոր թղթերը հետը կը գտնուէին։

լէն։ Անոնք անդադար կ'աղաչէին. «Աստուած մեզի մահուանէ ազատեց, կ'ըսէին, եւ դուք շղթաներնէս ազատել չէ՞ք ուզեր։» Թէ այս բանտարկեալներուն ողիկ ողիկ գալով աղաչելնին, եւ թէ հետեւեալ օրը թշնամին լեռը թափուած ատեն մեր գլուխը ինչ փորձանքներ գալիքը մտածելով, երբեմն սրտերնիս թուլնալով, երբեմն գիրար մխիթարելով, վերջապէս նոր հոգի եւ նոր զօրութիւն մը վրանիս գալով, ամէն կասկած ու երկիւղ փարատելով եւ Աստուծոյ օրհնեալ կամացը յանձնելով զմեզ, որոշեցինք որ անոնց շղթաները քակենք նախ հաւատարմութեան վրայ սաստիկ երդում առնելով։ Բանտարկեալք եօթը հոգի էին, զորոնք խիստ մեծ զգուշութեամբ քակելնուս պէս յարձակեցան լեռանը իշխանին եւ անոր տեղապահին եւ այլոց տուները թալանելու. բաւական բան գտան հոն, զոր դուրս թափելով եւ իրենց կանանց կանակը բեռցնելով, կը տանին զանոնք ու ապահով տեղուանք ծառերու տակ կը պահեն, որպէսզի լեռ խաղաղած ժամանակը առնուն իրենց գիւղը տանին։

Ցետ այնորիկ շղթաները ձեռքերնին բռնած լուսնալու մօտ ելան գացին Կովլաքին բանակը, ներկայացան անոր, եւ իրենց ով ըլլալը անոր իմացուցին։

ԳԼՈՒԽ Է.

Թըրսօ — Կովազի մեր պահպանութեան համար մարդ կը խրկէ լեռ. հինն ալ կուգայ հոն. տեսակցութիւնիս։ Իսահակ Սրբազանին ի ցոյց բազմութեան զգեստաւորութիւնը։ Իրեն կը յանձնուին եւ հօգածու պահապան մը կը կարգէ մեր վրայ։ Բանակին հետ Պօղա եւ Զոնկ կը հասնինք։ Թըրսօ — Կովազի ներկայանալով վստահատութիւննիս անոր կը յայտնենք։ Մեր պահապանին չարութիւնը։ Մեր կրօնին ճնշութիւնը, եւ ընդունած պատիւն ու պարգեւը։ Զարտոզա կը հասնինք, եւ մեծ իշխանը Պեյեսայու վրայ կը յարձակի։ Վակշըմ — Կովազիի հետ կը փախչի ու կը մեռնի։ Հայլօ — Մախամ ապստամբը։ Վակշըմ — Կովազին նամակ գրել ու անոր անձնատուր ըլլալնիս։

ԸՍԱՐ — ԱՄՊԱՅԻ լերան պահակներուն պաշտպանութիւնը ժառանգական ըլլալուն, անոր պահապանները չէին փախած իշխանին հետ. ուստի նոյն գիշերը արեւելեան պահակի պահապան Աչքա — Տրոքը, որ ազգաւ Գըլանդ է, Թըրսօ — Կովազին քով երթալով եւ անոր երկրին եւ լերան տէրերը չնորհաւորելով՝ կը հրաւիրէ որ ելնէ գայ հոն ու իրեն սեփհականէ։ Նոյն առթիւ կը պատմէ անոր նաեւ մեր հոն ըլլալը եւ մեր գլխուն եկած դէպքերը։ Նա ալ լուր կուտայ արեւմտեան պահակին մօտ բանակող իր իշխանին, որ առաւօտուն լեռ կոխելու ու թալանելու պիտի գայ, եւ կը պատուիրէ անոր որ մեր բնակարանին զգուշանայ, չթողու մէկուն որ վնաս մը հասցընեն, այլ իրեն բաժին պահէ. վասնզի մեզի նման ճերմակ օտարականաց գոյքն ու ստացուածքները իրաւամբ մեծ իշխանին կամ թագաւորին կը վերաբերի։

Ուստի առաւօտուն կանուխ պահապան զինուոր մը կուգայ մեր դուռը կը պահպանէ, եւ մեծ իշխանին կողմէ ալ բարեւ բերելով կը սրտապնդէ մեզի որ չը վախնանք։

Ասոր վրայ յիշուի սիրտ առինք, եւ մահուան կասկածանքէ ազատելով

եղանք։ Քիչ մը ետքը խումբ մը զօրք ելան լեռը զուռնա զոչումով մը, ու յարձակեցան տուներուն վրայ, ինչ որ գտան յափշտակեցին. բայց մեր քովը մէկը չը համարձակեցաւ մօտենալ։

Առաւօտուն Թըրսօ - Կովազին իր բանակը, որ երկու լերանը մէջ տեղը դրած էր, վերցնելով անկէ Ըսար — Ամպայի արեւելեան կողմի լերան վրայ դրաւ, ուր առաջին յարձակման ժամանակ դրած էր, եւ հոն ղաղաբեցաւ։ Ցետոյ 500ի չափ հրացանաւոր եւ տիգաւոր զօրք հետն առած ներս մտաւ, որուն առջեւէն փողերը կը հնչեցընէին։ Անոր գալը մեզի իմաց տալերնուն պէս փութացինք քանի մը քայլ յառաջ դէպ ի իրեն՝ ձեռքերնիս խաչ բռնած. նա ալ մեր տեսութեան կուգար։ Զօրքերը յանկարծ երկու կարգի բաժնուեցան եւ մէջ տեղը երեւցաւ մեծ իշխանը։ Պարթեւական հասակ մը ունէր, եւ դէմքը Գոլիաթի. մինչեւ ծունկերները բաց, տակէն շապիկ ու բաճկոն մը ունէր, որոնք էիրամով մը ծածկուած էին. իր հագուստը հասարակ մարդոց հագածէն տարբեր չէր, գլուխը բաց եւ խուզած, եւ երկու ուսէն կախուած էին հրացաններ, եւ մէջքին երկու կողմերը մէկ մէկ զոյգ ատրճանակներ խոթ-

թած։

Երբ իրարու քիչ մը մօտեցանք բռնեցինք զինքը. նա մեզի տեսնելով ուշի ուշով կը դիտէր ու կը ժպտէր որովհետեւ մեր հագուստով ու կերպարանքով մարդ տեսած չէր. եւ շուշտ հետաքրքրական տեսարան էինք անոր եւ բոլոր իր զօրքերուն. գլուխնիս սեւ չուխայէ քօղ, ձեւ զտակներ եւ սեւ չուխայէ վերարկուներ հագած էինք։ Իսահակ սրբազանին վիզէն պնակէ եւ իմ վիզէս խաչ մը կախուած էր։

Խաչը ձեռքերնիս աւելի մօտեցանք իրեն որ համբուրել տանք ըստ սովորութեան արեւելեան եկեղեցւոյ։ «Համբուրելու ժամանակը չէ», ըսաւ ու ետ քաշուեցաւ։ Որովհետեւ իրենց սովորութիւնն է կարգաւորի մը մէջ չեւ որ կրօնքը ու դաւանութիւնը լաւ նեն չիմանան, ոչ աջը, ոչ ձեռքի խաչը կը համբուրեն, եւ ոչ անոր օրհնութիւնը կ'ընդունին։ Ցետ այնորիկ պատմեցինք իրեն զմեզ կողոպտողներուն ու անխնամ թողուլ փախչիլնին։ «Բան չկայ, միամիտ կեցէք, ըսաւ, Աստուծով ամէն կողոպտուածները ետ կուգան, երկիրը ո՞ւր պիտի փախչին անոնք, երկիրը չորս կողմը պաշարած եմ»։

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
4
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI
4 Septembre
1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2900

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԻՆ ԽԱՂԵՐ ՆՈՐ ԴԻՄԱԿՈՎ

— «Ի՞նչպէս կ'ըլլար, եթէ գէթ մէկ անգամ երեւային իրենց սեփական ճակատով...»:

Այս հարցումը ուղղած ատեն, տեղեկութիւն չունէինք թէ «ժողովրդական ճակատ»ի հայ աքլորները Մարսէյլի մէջ ալ խաղ մը սարքած են: Խաղ մը, որ թէ զուեհիկ է եւ թէ արկածալի:

Ձեռքի տակ ունինք երկու թռուցիկներ, մէկը՝ հայերէն, միւսը՝ ֆրանսերէն:

Երկուքն ալ կը ծանուցանեն թէ «հակաֆաշիստական մեծ ժողով մը» սարքուած է «Թափիւսէյլի հակաֆաշիստական կոմիտէին կողմէ», օգոստ. 29ին, ուր պիտի խօսին ընկերներ Թէսթա եւ Մաքթիօ, ինչպէս նաեւ ուրիշ ֆրանսացի եւ հայ ընկերներ»: Առաջին երկու բանախօսներէն մէկը՝ յանուն «Հակաֆաշիստական Կոմիտէ»ին, միւսը՝ «Կարմիր օգնութեան»:

Նպատա՞կը,— Թոյլ տուէք որ արտագրենք հայերէնը, յետոյ լրացնելու համար ֆրանսերէնով.

—«Կը հրաւիրուի բոլոր հայ աշխատաւորութիւնը գալ բողոքելու որ անցեալ կիրակի, օր ցերեկով Կարմիր խաչի հանդէսի պահուն 15 դաշնակ վարձուած զօփաները յարձակած են երկու չէզոք բանուորներու վրայ, որոնցմէ մին վիրաւորուած է ստացած բիրտ հարուածներէն:

Ֆրանսացի աշխատաւորները, որ կը պայքարին կատաղօրէն ֆրանսացի հիթլէրականներու դէմ, թոյլ չպիտի տան նաեւ որ իրենց եղբայրակից հայ բանուորները զոհ դառնան Դաշնակ չէֆերու էնթրիկներուն»:

Ձենք գիտեր թէ թռուցիկին հայերէ՞նը ֆրանսերէնին թարգմանութիւնն է, թէ ֆրանսերէնը հայերէնին:

Ամէն պարագայի մէջ, ֆրանսերէն պատճէնը կը պարունակէ քանի մը նրբութիւններ:

Այսպէս, ժողովին կը հրաւիրուին «բոլոր աշխատաւորները, ֆրանսացի թէ օտար (գաղթական), բողոքելու համար հայ ֆաշական ԴԱՇՆԱԿ պետերու դէմ, որոնք» եւն.:

Յետոյ, ֆրանսերէնը աւելի բացորոշ բաներ կ'ըսէ, հիթլէրականներու մասին խօսած ատեն:

Պատմելով թէ «հայ բանուորներէն մէկը հիւանդացեր է իր ստացած հարուածներէն», ֆրանսերէն թռուցիկը բառացի կ'ըսէ.

— «Այն աշխատաւորները որոնք ժրաջանութեամբ կը պայքարին ֆրանսացի հիթլէրականներուն դէմ, թոյլ չպիտի տան որ իրենց հայ եղբայրները խոշտանգուին անոնց վարձկան օտար ֆաշիստներուն կողմէ»:

Այս թարգմանութիւնը բաղդատեցէք վերի հատուածին հետ, եւ եզրակացութիւնը ձեզի պահեցէք:

Ուրեմն, երեւութական զգաստութենէ մը յետոյ, ահա կը վերսկսի այն խեղկատակ եւ անպատիւ արշաւը, որ նախապէս կը գործէր իբրեւ «Դաշտերզոհպաշկոմ», եւ որ այժմ պատսպարուած է նոր դիմակի մը տակ, «հակաֆաշիստակա՛ն»:

Մարդիկը նոյն, նպատակը նոյն, մեթոտները նոյն: Դիմակահանդէս մը, վերէն վար, ուր զուարճալին եւ ողբալին իրար կը հանդիպին:

Ինչպէս երկու տարի առաջ, այս անգամ ալ դիմակաւորները կը փորձեն մոլորեցնել եւ գրգռել տեղացի բանուորն ու մտաւորականը, համոզել թէ հայ ժողովուրդին մէջ ալ կան ֆաշականներ, հիթլէրականներ, օտար քաղաքականութեան հետ կապուած վարձկաններ, ուրիշ խօսքով՝ «Դաշնակ»ներ: Կը մոլորեցնեն ոչ միայն բերնէ բերան հէքեաթներ պատմելով, այլ եւ բողոքի ժողովներ սարքելով, ֆրանսացի բանախօսներ հրաւիրելով, հայկական ոչինչ է պիտոյ պատմութիւններ ֆրանսերէն թերթերու մէջ փոխադրելով: Եւ անդադար պղտորելով:

Ե՞րբ նեղը մնացեր են, պատրուակներ ճարելու համար: Սեվռանը մէկ, Կրընոպլը երկու, Մարսէյլը երեք:

Ի վերջոյ ի՞նչ է պատահած Մարսէյլի մէջ:

Մեր քաղած տեղեկութեանց համաձայն, Կ. Խաչի հանդէսին ատեն, ոմն համայնավար կամ Հօկ զարդանիշը նետելով կը կռուէ եւ անարգական խօսքեր կ'արտասանէ: Դաշնակցական երիտասարդ մը չհանդուրժելով այս անարգանքին, ապտակ մը կ'իջեցնէ:

Ահա ինչ որ կը կոչուի ֆաշականութիւն, հիթլէրականութիւն, «Դաշնակ չէֆերու էնթրիկներ» եւն.:

Նոյն իսկ եթէ աւելի ծանր հանգամանք ունեցած ըլլար ծեծը, — ինչպէս կ'ուզեն հաւատացնել — զայն տանիլ կապել «հակաֆաշիստական ճակատ»ին, կը նշանակէ ամենազզուելի «չանթաժ»ը կատարել: Շանթաժ մը որուն ելքը իրենք ալ չեն կրնար գուշակել:

Երբ մէկուն տունը կը մտնես նախատելու, խանգարելու մտադրութեամբ, անշուշտ շատ մը բաներ աչք առած ես: Ալ ինչո՞ւ լեղապատառ օգնութիւն կը խնդրես դրացիներէդ — սուտ եւ աղտոտ բաներ պատմելով:

Զախակողմեան թերթերը յաճախ կը գանգատին թէ Աքսիոն Ֆրանսէզ», «Սօլիտարիթէ»ն եւն. Ալժերիացիներ, Սեւեր, կը վարձեն, իրենց ժողովները խանգարելու, միտք պղտորելու համար: Եւ իրաւամբ:

Ձեր «հակաֆաշական» զուեհիկ մարզանքները ինչո՞վ կը տարբերին այս տխուր խաղերէն:

Ձէ՞ք վախնար որ առտու մը ձեր իսկ ֆրանսացի ընկերները կրնան պատռել ձեր դիմակը, մէջտեղը ձգելով միայն սեւերես եւ սուտերոյց դաւադիրները:

Մէկ, երկու, երեք,— բայց տասը տարի միեւնոյն ձեւով չի կրնար շարունակուիլ այս պատմութիւնը: Նոյն իսկ «քեալլագէօզութիւն»ը իր դասաքանները ունի:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՃԱԿԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՕՐ Է ԱՅՍՕՐ, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ

ՖՐԱՆՍԱ Կ'ԸՆԴԴԻՄԱՆԱՅ ՊԱՏԺԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐՈՒ

ՔԱՐԻՒՂԻ ԽՆԴԻՐԸ ՉԷ ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԱԾ ՏԱԿԱՒԻՆ

Այսօր, չորեքշաբթի, ճակատագրական օր մըն է ոչ միայն իտալեւհաբէշական տագնապին, այլ եւ ընդհանուր խաղաղութեան համար: Այսօր է որ կը գումարուի Ա. Դ. Խորհուրդին արտակարգ նիստը, որուն ելքէն կախում ունի ամէն բան:

Պ. Իտըն, Ազգաժողովին անգլիացի նախարարը, որ Փարիզ եկած էր երկուշաբթի օր, Պ. Լավալի հետ խորհրդակցելու համար, Ժընեւ գնաց նոյն օրն իսկ: Միեւնոյն կառախումբը նստաւ նաեւ Պ. Լավալ: Այս անապարանքը քիչ մը զարմանք պատճառեց քաղաքական շրջանակներու մէջ: Պ. Իտըն Ժընեւէն ինքնաշարժով էքս-լէ-Պէն գնաց, խորհրդակցելու համար վարչապետ Պ. Պօլտուինի հետ:

Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի նախարարներուն խորհրդակցութեան գլխաւոր նիւթն է պատժական տնօրինութեանց խնդիրը: Կը թուի թէ ջուրը ինկած է այդ ծրագիրը, որուն առաջին հակառակորդը կը հանդիսանայ Ֆրանսա: Հակառակ անգլիական ճնշումին, այս երկիրը չուզեր հաւանիլ պատժական տնօրինութեանց, շատ մը պատճառներով.— 1. Տասնհինգ տարիէ ի վեր որ գոյութիւն ունի Ազգերու Դաշնակցութիւնը, ոչ իսկ մէկ անգամ գործադրած է պատժական տնօրինութիւնները, ոչ չինեւճափոնական պայքարին առթիւ, որ վերջացաւ Մանչուրիոյ գրաւումով, ոչ Չաքոյի պատերազմին առթիւ, որ տեւեց լման մէկ տարի, ոչ ալ երբ Գերմանիա դրժեց Վերսայլի դաշնագրին զինուորական տրամադրութիւնները: (Ինչո՞ւ չյիշել նաեւ հայեւթուրք պատերազմը...): — 2. Տասնհինգ տարիէ ի վեր, Ազգերու Դաշնակցութիւնը ոչ միայն չէ գործադրած որ եւ է պատժական տրամադրութիւն, այլ եւ չէ կրցած խմբագրել պատժական ճշգրիտ օրինագիրք մը: — 3. Ներկայ ճգնաժամին մէջ, եթէ պատժական տնօրինութիւնները իրապէս գործադրուին, հետեւանքը պիտի ըլլայ պատերազմ: — 4. Ֆրանսա պատերազմ չուզեր, մանաւանդ երբեք տրամադիր չէ սուրը քաշելու ի նպաստ «վայրենի ամբոխներու խառնակոյտի մը ուր ամէնէն զազրելի գերեվաճառութիւնը կը տիրէ»:

Այս վերջին բացատրութիւնը եւ դեռ աւելի ծանր բառեր գործածելով, տեղական թերթ մը Հաբէշիստանի ներկայութիւնը ամօթ մը կը համարի Ազգաժողովին մէջ, Պելճիքայի մը, Սերպիայի մը, Աւստրիայի մը կողքին: Կը հետեւի թէ՝ Ֆրանսա պիտի համակերպի, եթէ Իտալիա վճռապէս պահանջէ Ազգերու Դաշնակցութենէն վտարել Հաբէշիստանը, եւ ենթարկել հոգատարութեան:

Իրազեկ աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ Պ. Լավալ պիտի ջանայ միջին ճամբայ մը գտնել: Ատոր համար է որ Ժընեւ գնաց ժողովէն 48 ժամ առաջ: Իր տեսակէտով, կարելի է գտնել այնպիսի ձեւ մը որ թէ Անգլիան գոհացնէ եւ թէ չվիրաւորէ Իտալիոյ արժանապատուութիւնը: Կը կարծուի թէ Ա. Դ. Խորհուրդին այսօրուան նիստը պիտի բացուի հետեւեալ կարգով.— 1. Ընթերցում Լավալ-Իտըն տեղեկագրին, — 2. Ձեկուցում հաբէշական պատուիրակութեան, — 3. Ձեկուցում իտալական պատուիրակութեան, — 4. Ընդհանուր վիճաբանութիւն:

Անգլիա մաս ունի՞ քարիւղի գործին մէջ

Ատտիս-Ապէպայի անգլիական դեսպանը, որ պաշտօն ստացած էր քննութիւններ կատարելու քարիւղի մենաշնորհի մասին, Լոնտոն ղրկեց իր առաջին տեղեկագիրը:

Քաղուած տեղեկութեանց համաձայն, անգլիական որ եւ է դրամատուն մասնակից չէ քարիւղի մենաշնորհին: Լոնտոնի մէջ ալ քննութիւն կատարած եւ այն եզրակացութեան յանգած են թէ սեղանաւորական հինգ խոշոր հաստատութիւններէն ոչ մէկը մասնակցած է Պ. Րիքէթի ձեռնարկին: Եթովպիոյ կայսեր ամերիկացի խորհրդականն ալ յայտարարած է թէ անգլիական որ եւ է դրամագլուխ չի գտնուիր մենաշնորհին մէջ: Կը կարծուի թէ գաղտնի համաձայնութիւն մը կնքուած է Պ. Րիքէթի եւ հաբէշական կառավարութեան միջեւ: Անգլիական կառավարութիւնը նոր հրահանգներ ուղղեց իր դեսպանին, որպէսզի շարունակէ պրպտումները, ամբողջ ճշմարտութիւնը երեւան հանելու համար: Իսկ իտալական դեսպանը բողոքեց տրուած մենաշնորհին դէմ, զայն բռնաբարում համարելով միջազգային դաշնագիրներու: Իտալական պատուիրակութիւնը այս մենաշնորհի խնդիրն ալ պիտի օգտագործէ այսօր, ապացուցանելու համար հաբէշական կառավարութեան նենգամտութիւնը:

Պ. Րիքէթ, այն որ մենաշնորհի գործը եփած է, ամէն բան լրացնելէ յետոյ Ատտիս-Ապէպայէն հեռացաւ առանց որ եւ է օտար դեսպան տեսնելու: Երբ Ճիպութի հասաւ, թղթակիցներ շրջապատեցին զինքը: Պ. Րիքէթ հաստատելով մենաշնորհին ստացումը, յայտարարեց թէ Հաբէշիստանի արեւելեան շրջանը շատ հարուստ է քարիւղի երակներով, թէ քարիւղ կը գտնուի 400 մեթր խորութեան տակ, մեծ քանակութեամբ եւ թէ որակով կը հաւասարի Իրաքի քարիւղին: Նաւթուղին երբ շինուի, այս քարիւղը պիտի հասի մինչեւ ծով, Հնդկաց ովկիանոսին վրայ: Ընկերութիւնը հաբէշական կառավարութեան պիտի վճարէ կարեւոր գումար մը, որուն քանակութիւնը գաղտնի կը պահուի: Թղթակից մը կը գրէ թէ սկզբնական գինէն զատ, ընկերութիւնը պիտի վճարէ տարեկան 25,000 անգլ. ոսկիի գումար մը, ինչպէս եւ թոն գլուխ 2-3 շիլին շահաբաժին: 1906ի դաշնագրին առթիւ, Եթովպիոյ պաշտօնական շրջանակները կ'ըսեն թէ այդ պայմանագրութիւնը երբեք չէ վաւերացուած հաբէշական կառավարութեան կողմէ:

Պ. Րիքէթ մենաշնորհը ձեռք ձգած է վիպական պարագաներու մէջ: Րիքէթ Գահիրէէն Ատտիս-Ապէպա կը հասնի օգոստոս 23ին, յանձնարարական մը առնելով Եգիպտոսի ղպտի հայրապետէն, որուն ենթակայ է նաեւ հաբէշական եկեղեցին: Երեւութապէս, իր նպատակն էր Կարմիր Խաչի օգնանաւ մը նուիրել Հաբէշիստանի, գնուած Ղպտիներու հանգանակութեամբ: Պ. Րիքէթ ոչ միայն յարաբերութիւն չունենար օտար դեսպաններու հետ, այլ եւ կարելի եղածին չափ կը խուսափի եւ օգոստոս 31ին մենաշնորհի պայմանագիրը ստորագրել տալով, կը չուէ դէպի Ճիպութի: Երբեք այսքան գաղտնապահութեամբ եւ արագութեամբ կատարուած չէր որ եւ է առաքելութիւն:

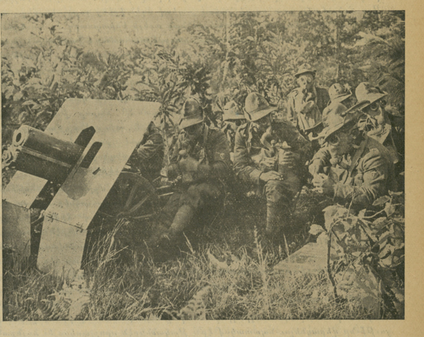

ՆԿԱՐ ՄԸ ԻՏԱԼԻՈՅ ՎԵՐՋԻՆ ՌԱԶՄԱՓՈՐՁԵՐԷՆ
(ԹՆԴԱՆՕԹԱՁԳՈՒԹԵԱՆ ՓՈՐՁԵՐ՝ ԿԱԶԱՐԴԵԼ ԴԻՄԱԿՈՎ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԲԱ՛Ն ՄԸ, ԱՆՈ՛ՒՇ ԲԱՆ ՄԸ...

Երէկ խմբագրատուն եկաւ երիտասարդ մը,— Ամերիկա ծնած Հայորդի մը, որ Հայաստան է գացեր, վերադարձեր և հիմա կը մեկնի Ամերիկա:

Մտիկ ըրի, պահ մը, իր հայերէնը եւ սկսայ խորհրդածել:

Իր լեզուին քերականական կազմութեան մասին չէ խօսքս, ո՛չ ալ տեռնտորեան Տարազ, այլ ուրիշ բանի մը, շա՛տ անուշ եւ նոյնքան թանկագին բանի մը մասին, որ անուն ունի չունի՝ չեմ գիտեր:

Խօսքս, ուրեմն, հայերէն լեզուին հայեցի հնչականութեան մասին է միայն:

'Հիները շատ մեծ կարեւորութիւն կու տային այդ հարցին, որ, կարծեմ, euphonie կը կոչուի եւ իր մասնաւոր օրէնքներն ունի, լեզուէ լեզու տարբեր, (այսպէս է որ Արաբները աՀէնկ կ'անուանէին իրենց լեզուին յատուկ այդ օրէնքներուն ամբողջութիւնը):

Հին Հելլէնները եւ Հռոմայեցիները, որոնք հպարտ էին իրենց քերականներով, խոր բծախնդրութիւն ցոյց կու տային իրենց լեզուին ինքնայատուկ երաժշտութեան օրէնքներուն:

Շնորհիւ այդ օրէնքներուն ճշգրիտ գործածութեան էր, որ լեզուն կը ստանար նրբութիւն մը, նշանագրական խաղ մը դառնալէ խուսափելով՝ կ'ըլլար շրթնային արուեստ մը: Քանի որ կը յիշենք հին աւանդութիւնները, չմոռնանք ուրեմն հին Եգիպտացիները, որոնք բառերուն իմաստը կը պայմանաւորէին անոնց հնչաբանական կամ արտասանական ճշգրտութեամբ, — այսպէս է որ մասնաւոր դպիրներ ունէին, scribe à la voix juste, որոնց պաշտօնն էր բառերն արտասանել «աստուածներուն հաճելի ճշգրտութեամբ եւ նրբութեամբ»:

Մենք եւս ունէինք առողջներ, որոնք երաժիշտ, նոյնքան լաւ արտասանող, որոնք եղանակաւորեցին անուշուշ մեր լեզուին «մեծասքանչ» դաշնաւորումը և բառերուն «քաղցրահնչուն»ութիւնը::

... Կորեան մեր խորհրդածութեան թելը՝ աւելի հեռուները չգացած: Կ'ըսէի թէ ՅԱՌԱՋի խմբագրատան մէջ մտիկ կ'ընէի Ամերիկացի հայ երիտասարդի մը հայերէն խօսուածքը եւ յիշեցի... հայ բողոքականները: Ժամանակին քանի մը հայ բողոքականներ մեզի ծիծաղ կը պատճառէին իրենց խօսելու եղանակով, ահա հիմա կը հասնի նոր սերունդ մը, որ պիտի խօսի հայերէն մը անգլիական կամ ամերիկեան եղանակով, ֆրանսական կամ գերմանական հնչականութեամբ:

Եւ դո՛ւն, ո՛վ հեշտ բարբառ մայրական, պիտի կորսնցնես քաղցրահնչուն բառերուդ երաժշտութիւնը, եւ օր մը բանասէր մը պիտի երկա՛ր աշխատի գտնելու այն եղանակը, որով կը խօսէին Հայերը:

Խորհեցայ, ժամանակին, արհամարհանքով կը խօսէր այն բարբառին մասին, խժալուր եւ խրթնաձայն, զոր Հայերը կը խօսէին մարական սահմաններուն վրայ: Ի՞նչ պիտի ըսէր այդ պատուականն ծերունին, երբ լսէր հայերէն մը արտասանուած պաղ Ամերիկացիի շրթներով:

Թէոտոր տը Պանվիլ կ'ըսէր թէ ազգային հագագներ կան: Որքա՛ն ճիշդ է, եւ արժանի ուշադրութեան անոնց, որ կը խօսին մեր լեզուին պահպանման մասին:

Վասնզի... ես ի՞նչ ընեմ այն հայերէնը, որ ամերիկերէն կը հոտի կամ... բաղերու ձայնը կը յիշեցնէ:

ԱՐԱԶ

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ԱՐՇԱՒԱՆՔԸ ՍԿՍԱ՞Ւ

ՀԱՊԷՇՆԵՐԸ Կ'ԸՍԵՆ ԹԷ 2500 ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐ ԱՆՑԱԾ ԵՆ ՍԱՀՄԱՆԸ

Հաբէշական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ հազար Իտալացի եւ 1500 բնիկ զինուորներ անցած են սահմանը, Ասապի արեւմտեան կողմէն, եւ քանի մը մղոն ներս մտած՝ հիւսիսային - արեւելեան Հաբէշիստանի Տանաքլի նահանգէն: Այս արշաւանքին վրայ, բնիկները խուճապահար փախած են, լքելով իրենց գիւղերն ու հօտերը: Միեւնոյն ատեն կազարդել միջոցներու փորձեր կատարուած ըլլալով, այս լուրերը մեծ իրարանցում պատճառեցին Եթովպիոյ մայրաքաղաքին մէջ: Հարիւրաւորներ կը փախչին քաղաքէն, հակառակ կայսեր այն ազդարարութեան թէ փախստականները պիտի բանտարկուին եւ իրենց գոյքերը պիտի գրաւուին: Խուճապը զաղրեցնելու համար, կայսրը հրամայեց ընդհատել հակակազային մարզանքները եւ ուրիշ յայտարարութիւն մը հրատարակեց, որուն մէջ կ'ըսէ.

— «Մի՛ վախնաք, պատերազմ չպիտի ըլլայ»:

Թուրքիոյ, Ռուսիոյ եւ միւսներուն դիրքը

Անգլօամերիկեան աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ Ա. Դ. Խորհուրդի այսօրուան նիստին մէջ, խորհրդային պատուիրակութիւնը պիտի զգուշանայ որ եւ է ընթացքէ որ կրնայ Իտալիան պաղեցնել ֆրանսական խմբակցութենէն եւ նետել գերմանական շրջանակի մէջ: Գաղտնիք չէ թէ Խ. Միութիւնը Ազգաժողովին մէջ մտաւ պարզապէս Գերմանիոյ դէմ ապահովութիւն մը գտնելու և Ֆրանսայի հետ զինակցելու համար: Ուրեմն, Մոսկուայի դիրքն ալ պիտի հիմ-

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՍՈՒՐՀԱՆԴԱԿ

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ՕՐԷՆՔԸ

Ռուզվէլթի կառավարութիւնը, եթէ ուրիշ որ եւ է բան ըրած չըլլար, կրնար արդարացնել իր գոյութիւնը ընկերային ապահովութեան այս նոր օրէնքով:

Տնտեսական վերջին աննախընթաց ճգնաժամը, որ վեց տարիէ ի վեր կը չարունակէ իր աւերները՝ նիւթական եւ բարոյական, հանդիսացաւ գլխաւոր պատճառն այս նոր օրէնքին:

Այդ ճգնաժամը չատ սուղի նստաւ ամերիկեան ժողովուրդին, մօտաւորապէս 10 միլիառ տոլար դրամ՝ անգործները կերակրելու համար: Շուրջ 15 — 20 միլիոն անգործներ, որոնք միչտ ալ ենթակայ էին անբարոյացման, ոճրագործութիւններու եւ գողութիւններու եւ ստորճանական դարգացում, որ տարեկան հարիւրաւոր միլիոններ կը կորզէ այս երկրի առեւտրականներէն: Տարօրինակ է դրամատիրական կրաւակարգի դրութիւնը — երբ մէկ կողմէ բազմութիւններ անօթութենէ կը տառապին եւ քաղաքէ քաղաք կը թափառին՝ ապրուստի միջոց մը գտնելու համար, միւս կողմէ միլիոնատէր թոներով ցորեն, գարի, պտուղներ, միս եւն. ծովը կը թափուին եւ կամ անասուններուն կը տրուին՝ չուկայի պակասութեան պատճառով:

Այս հակասութիւնը եւ ողբալի կացութիւնը վերացնելու նպատակով էր որ Ռուզվէլթի կառավարութիւնը ծրագրեց եւ օրէնքի վերածեց ընկերային ապահովութեան խնդիրը:

Քաղաքակրթուած եւ անսպառ հարստութիւններու տէր ժողովուրդ մը չէր կրնար անտարբերութեամբ դիտել մահը իր բազմաթիւ արիւնակիցներու — միլիոնաւոր ծերեր եւ որբեր, անպաչտպան մայրեր եւ գործազուրկ բանուորներ: Ընկերային այդ չարիքին դէմ պայքարիլը իւրաքանչիւր քաղաքացիի պարտականութիւնն էր:

Այս նոր օրէնքով, մօտաւորապէս տասը տարի յետոյ, 30 միլիոն քաղաքացիներ պիտի կրնան ապահովութիւն գտնել անգործութեան, հիւանդութեան եւ տնտեսական ծանր հարուածներու դէմ:

Ընկերային ապահովութեան օրէնքը երկու գլխաւոր մասերու բաժնուած է — ա) Ապահովութիւն ծերութեան դէմ եւ բ) Ապահովագրութիւն անգործութեան դէմ:

Առաջին խումբին մէջ կը գտնուին բոլոր անոնք, որ 65 տարիքը անցած են եւ ամբողջութեամբ կամ մասամբ զուրկ ապրուստի միջոցներէ: Անոնք, միջին ապրուստի մը համար, ըստ մասնագէտներու, պէտք ունին ամսական 30 տոլարի: Այդ գումարին կէսը պիտի վճարէ դաչնակցային կառավարութիւնը, միւս կէսը՝ նահանգայինը: Միայն այն նահանգները պիտի կրնան օգտուիլ այդ օրէնքէն որոնք անցուցած են համապատասխան օրէնքներ՝ ապահովագրութեան համար: Այդ նպատակով ընդհանուր հիմնադրամ մը պիտի կազմուի՝ կառավարութեան օժանդակութեամբ: Այդ գումարէն պիտի կրնան օգտուիլ ոչ միայն 65 տարեկանէն վեր ծերերը (այր թէ կին), այլ եւ ֆիզիքապէս տկար, կոյր եւ նիւթապէս անապահով մայրերն ու երեխաները: Ապահովագրութիւնը, ճչտօրէն կը մտածեն այս երկրին ղեկավարները, լաւագոյն միջոցն է պայքարելու դժբախտութիւններու, անբարոյացման եւ ինքնասպանութիւններու դէմ:

Միլիոնաւոր այրեր եւ կիներ, որոնք ստիպման տակ լծուած են հասութաբեր աչխատանքի՝ իրենց գոյութիւնը պահելու համար, հաճոյքով պիտի ձգեն իրենց գործը եւ տեղ բանան աւելի երիտասարդ եւ եռանդուն տարրերու համար: Զարաչար աչխատող քաղաքացիներն ալ, գոյութեան պայքարին մէջ իրենց ուժը սպառելէ վերջ, խաղաղ հոգիով պիտի սպասեն այն օրուան, երբ կառավարութենէն ամսական 30 տոլար թոչակ պիտի ստանան: Եւ այս օրէնքը մասամբ պիտի վերացնէ դրամատիրական իրաւակարգի ստեղծած չարիքին գլխաւոր պատճառներէն մին:

Երկրորդ խումբը՝ անգործութեան դէմ ապահովագրուողներու, ըստ էութեան եւ բնոյթով հիմնապէս կը տարբերի առաջին խումբէն: Հոս աչխատաւորներու ապահովագրութիւնն է՝ ապագայ ծերութեան դէմ: Աչխատաւորութիւնը, ինչպէս նաեւ գործարանատէրերը հաւասարապէս, պիտի մասնակցին այս հիմնադրամին կազմութեան: Անոնք իրենց չաբաթականներէն որոչ տոկոս եւ նոյնքան ալ գործարանատէրերը, տարուէ տարի պիտի խնայեն՝ պահ ձգելով կառավարութեան մօտ, մինչեւ որ հասնին ծերութեան տարիքին: Ատկէ վերջ անոնք պիտի ստանան ամսական՝ համապատասխան իրենց խնայած գումարներու:

1936 յունուար մէկէն սկսեալ ութ եւ աւելի աչխատաւորներ ունեցող վայրերը 1% պիտի վճարեն այդ հիմնադրամին, 1937էն՝ 2%, 1938էն՝ 3% եւ ատկէ վերջ ամէն տարի 3ական տոկոս: Այդ վճարումին կը մասնակցին երկու կողմերն ալ հաւասարապէս (գործաւոր եւ գործարանատէր): Ենթադրենք 25 տարեկան երիտասարդ մը, որ ամսական յիսուն տոլար թոչակ կ՚առնէ, 40 տարի չարունակ վճարած է այդ հիմնադրամին: Նոյն քանակութեամբ ալ իր գործարանատէրը պիտի վճարէ: 65 տարեկանէն ցմահ հնարաւորութիւն պիտի ունենայ ստանալու ամսական 76 1/2 տոլար՝ իր ապրուստը հոգալու համար: Եթէ մենք նկատի առնենք որ սովորական ժամանակներու մէջ չատ քիչերը ամսական 50 տոլար կ՚առնեն այս երկրին մէջ, այն ատեն միայն կարելի է պատկերացնել այն ապահով վիճակը, որու մէջ պիտի գտնուին 65 տարեկանէն վեր աչխատաւորները: Մօտաւորապէս 10 տարիէն վերջ միլիոնաւոր տարէց բանուորներ կը ձգեն իրենց գործը՝ ասպարէզ բանալու երիտասարդ ուժերու համար:

Ռուզվէլթի կառավարութիւնը չատ ճիչդ եւ ժամանակին ըմբռնեց կացութիւնը: Ամերիկեան հասարակութեան բարոյական ըմբռնումը՝ օգնել թչուառներուն, ինչպէս նաեւ երկրի ժողովրդավար կարգերու պահպանման անհրաժեչտութիւնը հանդիսացան գլխաւոր ազդակները՝ քուէարկելու այդ նոր օրէնքը: Առաջին տարիով 95 միլիոն տոլար քուէարկուած է նախնական ծախքերու եւ սկզբնական դրամագլխի համար: Յատուկ մարմին մը պիտի ստեղծուի այդ օրէնքը գործադրելու համար, անկախ կառավարական միւս մարմիններէն:

Եւ եթէ այս երկրի 120 միլիոն ժողովուրդին կէսը ապահովուի՝ այս նոր օրէնքով, կէսն ալ չաչխատող տարիքին մէջ ըլլալով (մինչեւ 20ա.) չատ գիւրին պիտի ըլլայ ֆիզիքապէս առողջ տարրերուն համար գործ եւ աւելի լաւ չարաթական ապահովել:

Ամերիկեան մամուլը, ընկերային լայն խաւերը եւ, մանաւանդ, աչխատաւորական չրջանակները մեծ խանդավառութեամբ ողջունեցին նոր օրէնքը:

Ա. ՆՈՐԵԱՆ

Հ. Մ. Ը. Մ.Ը
ՍՈՒՐԻՈՅ ԵՒ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՄԷՋ

(Բ. ԵՒ ՎԵՐՋԻՆ ՄԱՍ)

6. ԼԱԹԱՔԻԱ.— Մասնաճիւղը, հիմնուած 1928—1933, զբաղած է գլխաւորաբար ֆութպոլով ու դասախօսութիւններով: Իր ֆութպոլի խումբը միչտ յաղթական դուրս եկած է թէ Ֆրանսացիներուն եւ թէ տեղացիներուն հետ իր ունեցած հանդիպումներուն եւ առ ի քաջալերութիւն 1932էն ի վեր, Շրջ. Վարչութեան արտօնութեամբ, միջմասնաճիւղային ֆութպոլի մրցումներուն կը մասնակցի Ա. կարգի խաղցողներուն հետ: Մասնաճիւղը ունի 36 հագուած սկաուտներ, որոնց ծախքերը հոգացած են Պէյրութի վաճառականներէն Խանամիրեան եղբայրները որոնք, Մասնաճիւղին ընդհ. ժողովին կողմէ ընտրուած են Մասնաճիւղին պատուոյ անդամներ: Մասնաճիւղը, տեղացի խումբի մը հետ, կառավարութեան կողմէ տրամադրուած դաչտի մը վրայ համերաչխաբար իրենց փորձերը կը կատարէ: Անդամներուն թիւն է 73, իսկ պիւտճէն՝ 2500 ֆրանք:

7. ԳՐԸԳ — ԽԱՆ. — 1931ին տասը երիտասարդներ հիմը կը դնեն այս սակաւաթիւ հայ գաղութին մէջ Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղին: Կարճ ժամանակի մէջ, մասնաճիւղին անդամներու թիւը կը բարձրանայ 20 — 30ի: Մասնաճիւղին սկզբնական աչխատանքը կը դառնար կլոր գնդակի մը չուրջ, բայց, յետոյ Շրջ. Վարչութեան թելադրանքով կազմուեցաւ նաեւ սկաուտական բաժին մը: Եւ մեծ եղաւ մեր զարմանքը երբ, միջմասնաճիւղային մրցումներուն (1934) իրեն ֆութպոլիստներուն կողքին դաչտ իջեցուց նաեւ 65 հագուած սկաուտներ: Մասնաճիւղը միչտ չարժման մէջ է: Տեղին վրայ ուրիչ խումբեր չգտնուելուն, չատ հեղ կը ստիպուին երթալ՝ Անտիոք, Ալէքսանտրէթ, Րիհանի, Հալէպ: Մասնաճիւղը ունի սեփական դաչտ: Անդամներուն թիւն է 32, պիւտճէն 1,000 ֆր.:

8. ՀՈՄՍ. — Մասնաճիւղը կազմուած է 1932ին. վարչութիւնը իր ուժերուն ներած չափով կ՚աչխատի: Ունի ֆութպոլի խումբ մը որ մրցումներուն կը խաղայ Բ. կարգի խաղցողներու հետ: Անդամներուն թիւն է 25, պիւտճէն՝ 800 ֆրանք:

9. ԱԼԷՔՍԱՆՏՐԷԹ. — Հիմնուած է 1932ին: Նման ուրիչ չատ մը մասնաճիւղերու, իր սկզբնական չրջաններուն ունեցեր է դժուարութիւններ որոնք յարուցուած են հակառակորդներու կողմէ: Ազգային վարժարանի տեսչութիւնը վտարման արգելքներով կը սպառնայ բոլոր այն աչակերտներուն որոնք Հ. Մ. Ը. Մ.ի կ՚արձանագրուին: Սակայն պատանեկութիւնը, հակառակ այս արգելքներուն, կը նետուի գիրկը իր սրտին էն մօտիկ Միութեան՝ Հ. Մ. Ը. Մ.ին:

Մասնաճիւղը ունի ֆութպոլի իր խումբը, սկաուտական բաժինը նոր կազմուած է (1935): Ունի 35 անդամ, պիւտճէն՝ 3,000 ֆրանք:

10. ԱՆՏԻՈՔ.—Հիմնուած 1932ին: Ունի ֆութպոլի խումբ մը: Սկաուտական բաժինը կը բաղկանայ 18 հոգիէ. ունի սեփական ակումբ, սեփական դաչտ: Անդամներուն թիւն է 28: Պիւտճէն՝ 2,000 ֆրանք:

11. ՃԱՐԱՊԼՈՒՍ. — Այս մասնաճիւղը հիմնուած է 1934ին, ունի 25 սկաուտ, 17 անդամ: Կը յուսանք որ, աւելի պիտի զարգանայ:

12. ԴԱՄԸՇԼԻ.— 1935ին կազմուած: Հակառակ ատոր արդէն գործի եւ պարտականութեան տեսակէտով նախանձելի ճանապարհ կտրած է: Ունի 26 անդամ, կ՚աչխատին ընկերական չարժում ստեղծել մանաւանդ քրտախօս ու թրքախօս հայորդիներուն մէջ: Կասկած չկայ որ այս չրջաններուն գիտակից գործիչներ կը պակսին, եթէ ոչ ինչե՛ր կարելի չէր ընել... Փա՜ռք, Պ. Սուրէն Բարախեանին մէկ տարուան մէջ ձեռք բերած արդիւնքը:

13. ԱՅՆ — ՏԻՎԱՐ. — Դարձեալ հիւսիսային Սուրիայէն եւ նոր հիմնուածներէն: Քրտախօս Հայերու մեծ թիւ մը կայ այդտեղ: Ազգային վարժարանի տնօրէնը, քրտախօս տղաքը հաւաքելով կը հիմնէ մասնաճիւղ մը, սակայն, դժուար կ՚ըլլայ այդ տղոց հասկցնել Հ. Մ. Ը. Մ.ի գաղափարը: Անոնք կարծէք արհամարհանք կը զգան սկաուտի գաւազան կրելէն...

14. ՌԱՍ -ԻՒԼ-ԱՅՆ.— Հիւսիսային Սուրիա, մոռցուած գիւղ, քրտախօս Հայերու հոծ բազմութիւն, քրտախօս ու թրքախօս հայորդիներ եւ ահա Հ. Մ. Ը. Մ.ը կ՚ուզէ զանոնք կազմակերպել, անոնց մէջ ներմուծել ոչ միայն ազգային ոգին, այլ եւ մայրենի լեզուն:

15. ՊՈՒՐՃ - ՀԱՄՈՒՏ. — Պէյրութի մօտ, հայաչատ ամէնէն մեծ կեդրոնը, նոր կազմուած մասնաճիւղ մըն է, որ առաջները մեծ յոյսեր կը ներչնչէր. այժմ քիչ մը թոյլ է: Ունին 30 անդամներ: Կը լսենք թէ մասնաճիւղը նորէն չարժման մէջ դնելու աչխատանքներ կը թափուին:

16. ՀԱՍԻՃԷ. — Հիւսիսային Սուրիա, չրջանին ամէնէն ուչ կազմուած մասնաճիւղը, կարծեմ եթէ իրրեւ նմոյչ արտատպէինք հոս, նոյնութեամբ, Հասիճէէն Շրջ. Վարչութեան ղրկուած խնդրագիր նամակը, որուն գաղափար կուտայ այն եռանդին, հաւատքին համար որ կը ներչնչէ Հ. Մ. Ը. Մ.ը: Էջերու սղութեան պատճառով զանց կ՚առնենք:

17. ՐԱՅԱԳ. — Լիբանանի գիւղերէն է, Զահլէի մօտ: Մասնաճիւղը քանի մը ամիս առաջ հիմնուեցաւ: Ունին 20ի չափ անդամ, ֆութպոլի խումբ, բայց որ եւ է գործունէութիւն չունին, որովհետեւ տակաւին ստացած չեն վաւերական արտօնագիրը:

18. ՄՈՒՍՈՒԼ. — Սուրիոյ եւ Լիբանանի չրջանը բարոյապէս օժանդակ կը հանդիսանայ հովանաւորեալ երկիրներուն անմիջական սահմանակից երկիրներուն մէջ կազմուած մասնաճիւղերուն կամ նոյն իսկ ինք կազմելով: Այսպէս Մուսուլի մէջ արդէն հիմնուած է նոր մասնաճիւղ մը, որուն մասին տակաւին որոչ տեղեկութիւն չունինք:

19. ՊԱՂԵՍՏԻՆ. — Սահմանակից երկիր է նաեւ Պաղեստինը ուր գոյութիւն ունին երկու մասնաճիւղեր՝ Հայֆա եւ Երուսաղէմ: Հայֆան, չենք գիտեր ի՛նչ պատճառներով իր բնականոն վիճակը չստացաւ, երբեմն երեւան կուգայ, երբեմն կ՚անհետանայ: Իսկ Երուսաղէմը, 1935 յուլիսին էր որ հիմնուեցաւ, ունի 70 անդամներ: Մեծ հաւատք ունինք հիմնադիրներուն վրայ, այնպէս որ, կը յուսանք թէ անոնք կարգի պիտի կրնան բերել նաեւ Հայֆան:

ՇՐՋ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ. — Մասնաճիւղերուն աճումը ամենամեծ պատճառներէն մէկն էր անչուչտ որ, 1931ի Պատգմ. ժողովէն ծնունդ առաւ, ներկայ սկսուած գործը աւելի հիմնական դարձնելու: Շրջ. Վարչութիւնը այն վերին մարմինն է որ, պարտականութիւն ունի հսկելու Հ. Մ. Ը. Մ.ի ծրագիր — կանոնագրի անչեղ գործադրութեան վրայ, ուղղութիւն տալու մարզական ձեռնարկներու, հարթելու մասնաճիւղերուն ներքին հարցերը, քոյր մասնաճիւղերը յարաբերութեան մէջ պահելու, եւն.:

Այս տարի, յուլիս 14 — 15ին 4րդ Պատգմ. Ժողովին, Շրջ. Վարչութեան անդամ ընտրուեցան. — Տոքթ. Բենիամին Գուլաքեան (նախագահ), Պ. Պ. Օննիկ Պէօճիքեան (գանձապահ), Եղիչէ Մանուկեան (ընդհ. խմբապետ) Սիմոն Դերճանեան (ընդհ. սկաուտ խմբապետ), Խորէն Սուքիասեան, Տոքթ. Արամ Պաղտասարեան, Գէորգ Սաղճեան խորհրդականներ: Այս կազմին մաս կը կազմէ նաեւ, Շրջ. Վարչութեան ձայնով, Պ. Սարգիս Բախտիկեան (քարտուղար):

Պատգմ. Ժողովի որոչումներէն հոս կ՚արտագրենք հետեւեալը.—

« Այս օրակարգերէն զատ, Պատգմ. ժողովը՝ Ազգ. տօներուն, Ապրիլ 24, Մայիս 28ին մասնակցելու հարցը վեճէ դուրս կը նկատէ եւ կը պահանջէ որ աւելի խանդավառութեամբ, միահամուռ կերպով ձեր մասնակցութիւնը բերէք »:

Շրջ. Վարչութեան չրջուն գործիչի յատկացուած է 3000 ֆրանք:

Որպէսզի ընթերցողը ամբողջական տպաւորութիւն մը կազմէ, կուտանք թիւեր.—

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Սուրիոյ եւ Լիբանանի ընտանիքը կը բաղկանայ 20 մասնաճիւղերէ՝ որոնցմէ 5ը Լիբանան, 3ը Ալէվիներուն կամ Ալէքսանտրէթի սանճաք, 4 Սուրիա, 5 Հիւսիսային Սուրիա, 1 Իրաք ու 2 Պաղեստին: Անդամներուն ընդհանուր թիւը կը հասնի 883ի: Եթէ աւելցնենք նաեւ այն մասնաճիւղերը որոնց անդամներուն թիւը դժբախտաբար ճչդած չենք, կ՚ունենանք մօտ 1000 հոգի: Սկաուտներուն թիւն է 719: Ըստ մեր ուսումնասիրութեան, սակայն, քանի որ մասնաճիւղերէն ոմանք տակաւին սկաուտական բաժին կազմելու վրայ են, ուրիչներ ալ նոր կազմած են, պէտք է այդ թիւն ալ ըլլայ գէթ 750, ուրեմն գիւրութեամբ կրնանք ը[…] որ Հ. Մ. Ը. Մ.ի ուժը Սուրիոյ [եւ] Լիբանանի մէջ, կը բաղկանայ 17[…] անդամներէ, որուն պիւտճէն է 49,[…] ֆրանք: Մեր պրպտումներուն […] բոլոր մասնաճիւղերուն պիւտճէն [...] տած չըլլալով, կ՚ուզենք գրել 50,0[…] ֆրանք:

Անչուչտ թիւերը գրելը գիւրին [է] բայց անոնց մասին մտածելը դժուա[ր…] Ահաւասիկ Միութիւն մը որ տար[ե]կան 50,000 ֆրանքի պիւտճէով կ՚աչ[…] խատի, եւ երեւակայել որ, այդ գ[…] մարը կը հաւաքուի կաթի՛լ կաթի[լ…] Ո՛չ մէկ օգնութիւն, ու հող է գաղ[…] տնիքը անոր զարգացման, աճմա[ն…] Անոնք, 1700 հոգիները լաւ գիտեն […] նպաստընկալ Միութեան մը կեանք[ը…] չատ չատ մէկ տարի է, մէկ հաչու[…] տուութենէն միւսը—յետոյ անկում […] քայքայում: Հոն ուր գաղափարն […] որ կը տիրէ, հոն ուր եղբայրակա[ն…] սէրն ու վստահութիւնն է որ կը կ[…] ռավարեն, ստեղծուած կապը անքա[կ…] տելի կը մնայ: Անկասկած մեր բոլ[ո]րին փափաքն է որ այդ կապը ամ[ր…] զօրանայ, բազմապատկելով Հ. Մ. Ը. Մ.ի ուժը:

ՇԱՀՐՈՒ

ՀԱՅԿ. ԽՌԱԳՈՅՆԸ Ի ՊԱՏՈՒԻ

Այս տարի փառայեղ կերպով տօ[…] ուեցաւ ռումէն բանակին օրհասակա[ն] կռուին 18րդ տարեդարձը Մըրլէչտ[ի] մէջ:

Հանդիսութեանց նախաձեռնո[ւ]թիւնը ստանձնած էր ռումէն նախ[…] կին մարտիկներու միութիւնը, [ո]րաւիրած էր նաեւ հայ մարտիկն[ե]րու նախկին կազմակերպութի[ւնը] մասնակցելու այդ մեծ տօնին:

Օգոստ. 5ին պատուիրակութիւն[ը] մեկնեցաւ դէպի Մըրլէչտ: Թէ կա[…] յարանը եւ թէ տեղւոյն վրայ, հ[…] պատուիրակութիւնը արժանացաւ մ[…] պատիւներու:

Ռումանիոյ բոլոր կողմերէն պա[տ]ուիրակութիւններ եւ պաչտօնակ[ան] անձնաւորութիւններ հասած ըլլալ[ով] թափորով մեկնեցան քաղաքին ճ[…] կեդրոնը գտնուող արձանի մը առջ[եւ] ուր պիտի կատարուէր հոգեհանգս[…] տեան պաչտամունք, սոյն կռուի[ն] մէջ ինկող բոլոր նահատակներ[ու] յիչատակին:

Արձանը, թէեւ համեստ, կը պ[…] կանի Պոթոչանցի ռումանահայ ս[…] յի մը՝ Գաբրիէլ Գր. Բրունքու[…] Մըրլէչտի այդ օրհասական կռ[ուին] մէջ քաջաբար կռուելէ ետք ինկա[ծ] նոյն տեղը, 22 տարեկան հասակ[ին] մէջ:

Յաջորդ օրը, 6 օգոստ. ամբո[ղ]ջ քաղաքը ոտքի է: Բացի պատուիր[ա]կութիւններէն եւ պաչտօնական ան[…] նաւորութիւններէն, մօտակայ եւ հ[…] ռաւոր քաղաքներէն ներկաններ[ու] թիւը կը հաչուուէր 60 հազար հոգ[ի:]

Բոլոր պատուիրակութիւնները [ի]րենց կազմակերպութեանց դրօշ[նե]րով կ՚ուղղուին դէպի հերոսներու պանթէոնը, որ կը գտնուի քաղաք[էն] վեց քիլոմեթր հեռու, ճակատամար[տի]ն բուն վայրը: Եղած պաչտօնա[…] կան ձեւակերպութիւններէ եւ արար[…] ղութիւններէ ետք կը սկսի տողանց[…] քը: Ռումէն ռազմիկներու եւ ար[…] դրօչներու կարգին կը ծածանի նա[եւ] հայկ. եռագոյնը, յարգանքի եւ պա[…] ուի առարկայ դառնալով բազմահա[…] զար ժողովուրդին եւ բարձրաստիճ[ան] զինուորներուն:

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՊԱՅԾԱՌԱՏԵՍՈՒԹԻՒՆԸ ՄՏԱՅԻՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ ՄԷՋ

Հետեւեալ յօդուածը հրատարակուած է Թանի մէջ (25 օգոստ.), ոստիկանական վերատեսչութեան ենթակայ յիմարաբոյժ Տոքթ. Լօկրի կողմէ, որ վերջերս յաջորդեց Տոքթ. Քլէրամպոյի: Այս վերջինը, ինչպէս կը յիչեն ընթերցողները, երկար պաչտօնավարութենէ մը յետոյ անձնասպան եղաւ խորհրդաւոր պայմաններու մէջ: Յօդուածին գլխաւոր նիւթը սովորական խենթութեան նկարագրութիւնը չէ, ոչ ալ անոր դարմանումը, այլ տեսակ մը յստակ մտքով յիմարութիւն, որ անծանօթ է հասարակ ժողովուրդին եւ անտեսանելի անոր աչքին, եւ սակայն ըստ յօդուածագրին եւ ուրիչ կարգ մը բժիչկներու, յիմարութեան ամենածանր տեսակն է եւ չափազանց վտանգաւոր հասարակութեան համար: Այդ հիւանդութեան ենթարկուածները պէտք է, ըստ այս բժիչկներուն, ամենեւին ազատ չարձակուին յիմարանոցէն: Եւ իրաւ ալ այս օրէնքը տառապէս կը գործադրուի Ֆրանսայի մէջ: Բացառութիւնները չատ հազուադիւտ են:

Այս տեսակ դրութիւններուն իմաստը հասկնալ չատ դժուար է, որովհետեւ անոնց հեղինակները, իբրեւ առանձնաչնորհեալ մասնագէտներ, պատգամի ձեւով է որ կը խօսին եւ հասարակ մահկանացուներու քննադատութենէն չատ վեր կը նկատեն իրենք զիրենք: Արդէն ժողովուրդին մէջէն, նոյն իսկ ամէնէն զարգացածներուն մէջէն, ոչ ոք կը համարձակի քննադատի դերն առնել իր վրայ, իրեն համար անծանօթ եւ անտեսանելի հիւանդութեան մը չուրջ: Այդ դրութեանց քննողի աչքով կարենալ մօտենալու համար պէտք է մասնաւոր պատրաստութիւն ունենալ, մանաւանդ մօտիկ յարաբերութեան մէջ եղած ըլլալ անոնց հեղինակներուն հետ, իրենց արհեստին իսկ բերմամբ:

Բախտին չարաչուք մէկ քմահաճոյքով, ամբողջ չորս տարի անցուցի Փրանսական յիմարանոցներուն մէջ, եւ ճիչդ այս յօդուածագրին նկարագրած պայմաններուն տակ, մտքով կատարելապէս առողջ, ես իմ աչքիս ու ժողովուրդին աչքին, եւ սակայն ծանր հիւանդ՝ բժչկական եւ ոստիկանական չրջանակներուն դատողութեամբ: Առիթ ունեցայ քննելու այդ միջավայրերը, ակամայ պտտելով յիմարանոցէ յիմարանոց, չորս հաստատութիւն իրարմէ մղոններով հեռու, մէկը նոյն իսկ Ֆրանսայի հարաւային ծայրը: Ապրեցայ կողք կողքի, ու ամէն վայրկեան չփման մէջ, ամէն տեսակ խենթերու հետ, հազարաւորներ, ամէն ցեղէ ու ամէն դասակարգէ: Ճանչցայ տասնէ աւելի բժչկապետներ, միեւնոյն մասնագիտութեամբ, եւ տեղեկացայ անոնց լուսաւոր ու մութ կողմերուն, բարոյական բարձրութիւններուն ու տկարութիւններուն: Եւ վերջապէս հրաչքով մը լոյս աչխարհ եկայ, իբրեւ բացառութիւն:

Այս պայմաններուն տակ է որ կը համարձակիմ քննել Տոքթ. Լօկրի յօդուածը, վերլուծել զայն ու քննադատել, անոր կցելով իմ անձնական փորձառութիւնս ու դիտողութիւններս: Բայց նախ տանք զայն իր ամբողջութեան մէջ, հաւատարմօրէն, ետքի ձգելով վերլուծութիւնն ու քննադատութիւնը:

Տ. Գ.

×

Պայծառատեսութիւնը կարելի է սահմանել մտքի պայծառութիւն բառերով: Պայծառ մտքով մէկը չատ լաւ կ՚ըմբռնէ իր ըսածը, ըրածն ու ուզածը: Կը ճանչնայ իր չուրջի անձերը, տեղեակ է անցած դարձածին, կը հասկնայ իրեն եղած հարցումներուն իմաստը եւ անոնց կը պատասխանէ յստակ կերպով: Բացորոչ ըմբռնումն ունի իր ներքնաչխարհին ու արտաչխարհին ու ասով գիտակցօրէն վկայ է իր ապրած նիւթական ու բարոյական կեանքին:

Բայց երբ մէկուն ըմբռնողութիւնը, զգացողութիւնը եւ արտայայտած գաղափարները յստակ չեն, յայտնի է որ անոր միտքը լեցուն է սխալներով: Ուստի ամէն մարդ համաձայն է աս կէտին չուրջ, այն միտքը որ յստակ չէ, առողջ չէ:

Բայց հակառակը ճի՞չդ է, երբ միտքը յստակ է, կրնա՞նք ըսել թէ ան անպայման առողջ է, եւ պատժական տեսակէտով պատասխանատու է իր ըրածին:

Եթէ հասարակ ողջմտութեան դիմէինք, պիտի ստիպուէինք այո ըսել: Արդարեւ հանրութեան դրեթէ ամբողջութիւնը եւ նոյն իսկ չատ մը զարգացած մարդիկ այդպէս կը խորհին: Վերջին տարիներս տեղի ունեցած դատի մը պահուն փաստաբան մը կ՚արտասանէր հետեւեալ բառերը, որոնք հաւանութիւն կը գտնէին ունկնդիրներուն կողմէ. — «Միտքը պայծառ է, ուրեմն պատասխանատու է իր ըրածին»: Երբ ատոր վրայ աւելցնենք որ ամբաստանեալին միտքը այնչափ յստակ է եղած որ ոչ միայն գիտակցօրէն գործած է իր արարքը, այլ եւ ամենայն խորամանկութեամբ, պաղարիւնութեամբ եւ նախզգուչական միջոցներով զայն կազմակերպած ու պատրաստած է, անկարելի կը թուի մեզ չխորհիլ այդպիսի վճռական փաստի մը առջեւ:

Արդ, մտային ախտաբանութեան նոյն իսկ դոյզն փորձառութիւն մը կը բաւէ հասկնալու համար որ եթէ պայծառատեսութիւնը «հաւանական նչան է» մտքի առողջութեան, բայց այդ ախտաճանաչութիւնը կարելի չէ երբեք ճիչդ նկատել առանց վերապահութեան:

Այս հարցին լուծումը գտնելու հա[…] մար, մեզ այնպէս կը թուի թէ զա[…] պէտք է ներկայացնել հետեւեալ կեր[…] պով. «Գաղափար մը որ յստակ է, կարելի՞ է որ սխալ ըլլայ միանգա[…] մայն»: Անուրանալի է որ առողջ մա[…] դու մը մտքին մէջ գոյութիւն ուն[…] չատ մը սխալներ, որոնք սակայն [...] տակ են: Արդ, ինչո՞ւ համար հի[ւանդ] մարդու մը մտքին մէջ ալ գոյութ[իւն] չպիտի ունենան սխալներ որոնք [...] տակ ըլլան, բայց միանգամայն ծա[…] գած ըլլան հիւանդագին վիճակէ մը, այսինքն ըլլան կատարելապէս անի[…] մաստ, յախուռն եւ վտանգաւոր:

Քննենք նախ քանի մը մտայի[ն] խանգարումներ, որոնց յատկանիչն է մտքի պայծառութեան նուազումը: Գիտենք որ ժանտատենդի պաչտօն[…] յառաջ կուգայ տեսակ մը թմրութիւն այնչափ յատկանչական որ հիւանդու[…] թիւնն իսկ այդ անունով կոչուած է (թիֆօս՝ յունարէն կը նչանակէ թմ[րութիւն]): Ժանտատենդէ բռնուա[ծ] հիւանդը, միտքը ըթացած եւ ապու[…] ցած, չի կրնար այլ եւս յստակ կեր[…] պով զգալ արտաքին աչխարհը եւ ո[չ] ալ իր ներքին հոգեկան վիճակները:

(Շար.)

...ԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՂԱԿՈՅՏԻՆ

...ասխանելով Հայ Կամաւորնե - ...եւ Մարտիկներու Միութեան կո- ...կիրակի օր մեծ թիւով հայրենա- ...ներ հաւաքուեր էին Փէռ Լաշէզի ...եր հակառակ անորոշ օ - ...ն առջեւ,

...։ ...ժը 3.15ին կազմուեցաւ թափօրը։ ...եւէն Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտները ...անէին կազմակերպիչ Միութեան ...ած չատ գեղեցիկ ծաղկեպսակը։ ...Մ. Ը. Մ.ի դրօշէն զատ կար նաեւ ...Ռ. Մ.ի եռագոյնը, ֆրանսակա - ...ձախ կողմը։ Իսկ դրօշակներու ...էն բազմութիւնը։

...ամբին վրայ, Հայ Կամաւոր - ...եւ Մարտիկներու Միութեան ...պաշ գնդ. Տիգրան Բաղդասար- ...ան, կարկառ ճառով մը բացատրեց ...րգանքի այս ուխտագնացութեան ...ը։

...հրճուանքով է որ, երրորդ ան- ...ըլլալով այցի կուգանք այստեղ։ ...եկած չենք, որովհետեւ մեզի ...պատ պէտք չէ։ Խնդութեան օր ...եկած ենք հերոս զինուորին քա- ...րծութիւններովը հրճուելու ու ...ային համար զբահուելու։ Հա- ...ական եւ գաղթական հայութիւնը ...յարգել իր սրբութիւնները, մե- ...ները։ Վերջերս թերթերու մէջ ...պացիք թէ ինչ զանգուածային ...եր տեղի ունեցան Սօֆիայի մէջ, ...ելու համար յիշատակները մեզի ...կամ պուլկար բանաստեղծին՝ ...ովի, եւ միւս մեծ Հայուն՝ ...ափորին։ Եթէ հոն կը հանգչի ...յեղափոխութեան սիրտը, հոս ...ած է՝ անոր բազուկը»։

Ցեռոյ յարգելի գնդապետը ցաւ ...որ հակառակ իրենց դի - ...ներուն եւ աշխատանքներուն,— ...ային հանգամանք տալու այս ...ագնացութեան — չեն յաջողած, ...որովհետեւ կարգ մը նեղմիտ մարդիկ ...ած են այդ ճամբուն վրայ։ ...վերջացուց կորովի կոչով մը.

— «Արթնցի՛ր, Հայ ժողովուրդ, ...որովհետեւ թշնամին արթուն է։ Թշ- ...ին կը հսկէ, յարմար առիթով ո- ...նելու համար մնացած ափ մը ...թիւնը։ Կը լսուի ոտնաձայնը ...փոթորիկին եւ մարտի շեփոր- ...։ Պէտք է պատրաստ գտնուիլ»։

...յ Սպայից Միութեան կողմէ Պ. ...Գէորգեան յայտնեց թէ իրենք ...ով կը խոնարհին ազգային ...յիշատակին առջեւ եւ աւել - ...։

— ...է այն տեղը որ գրա- ...է Անդրանիկ հայ ազատագրա - ...պայքարի մարտիկների մէջ։ Բա- ...անջնջելի եւ հերոսական գոր- ...հայդուկը կարողացել է ար- ...ալ այն պատուին, որուն չատ ...միայն արժանի են եղել։ Ժո- ...իր երգերով երգեր է նրան՝ ...մինչեւ Արարատեան դաշտը, եւ ...ուր արմենական սիրտ կրող ...են գտնուել։ Անդրանիկ առաս- ...եւ անհրաժեշտութիւն մըն էր, ...որպէսզի երիտասարդութիւնը ...մէջ գտնէ իր քաջալերանքը եւ ...։ Անշուշտ, հինցեր են ...զէնքերն ու թշնամի - ...։ Հիմա մեր առջեւ նոր թշնա - ...կան։ Գլխաւորը ապալպայնա - ...է, որի դէմ պայքարելու հա - ...պէտք է պահպանել նախ հայ ...եւ այդ ճանապարհով հայ ա- ...թիւնները, սրբութիւնները։

Նոր հայ հայդուկը պիտի լինի հայ ուսուցիչը։ Ցետոյ, եթէ ազգային գերագոյն չահերի առջեւ կարողա - նանք աղգովին մի լեզու գտնել, էն ժամանակ կարող ենք հանգիստ սրտով հոս գալ եւ սել.— Հանգի՛ստ քո ոսկորներին, որովհետեւ գործդ կէս չէ մնացել՝ այլ կը շարունակուի»։

Խօսք տրուեցաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի ներկայացուցիչ Պ. Վազգէն Անդրէասեանի, որ ծանրացաւ հերոս հայդուկի արժանիքներուն վրայ.

— «Անդրանիկ առաջին հայ սկաուտը կարելի է նկատել։ Մեր զաւանանքի առաջին յօդուածով «կ'երդնունք ծառայել հայրենիքին»։ Անդրանիկ իր ամբողջ կեանքով ծառայեց հայրենիքին։ Ուրիշ յօդուածով մը կ'ըսենք.— «Օգնել ուրիշին, եւ ըլլալ արի ու վեհանձն մարդ»։ Անդրանիկ օգնեց իր ժողովրդին եւ միշտ եղաւ «արի ու վեհանձն։

Միջին դարու աւատապետական հալածանքներու դէմ տկարները պաշտպանելու համար գտնուեցան մարդիկ որ ասպետներ կոչուեցան։ Անդրանիկ հայ ասպետն էր, զոր յաճախ օրինակ կը բերենք մեր երիտասարդ ընկերներուն։ Հերոսը իր զաւակները խլեց ռազմաճակատներուն վրայ եւ ոչ թէ ուրիշներու նման հանգստութեան օրերուն։ Ատոր համար է որ ան պիտի մնայ անմահ»։

Հայ Ազգայնական Կազմակերպութեան կողմէ ճառ մը կարդաց իրենց վարիչը, Պ. Գ. Դեչտեան.

— «Ազգի կեանքը դժուար աչխատանքի, տաժանելի զոհաբերութեանց եւ աննշմար հերոսական արարքների կեանքն է։ Մեր հերոսների անուններն են որ երիտասարդ հոգին հրաբորբոք սիրտը լեցնում են ազգային հպարտութեամբ, որ բոլոր զգացումներից ամենազօրեղն է։ Նրանք են որ մեզ ուժ են ներշնչում։ Երբեք չյուսահատիլ ազգային դատի նկատմամբ, որքան էլ տխուր լինի իր ներկայ արտայայտութիւնը։ Այդ հերոսական դէմքերն են ստեղծում ազգի հոգեկան մեծութիւնը։

Դու մեզ՝ Հայ Ազգայնականներիս համար, հերոս ես, Անդրանիկ, եւ մենք քեզ երդում ենք տալիս որ քո գործը աւարտած կը լինի երբ Հայերը կը միանան հոգեկան հիմքի վրայ, որ միակ իրական հիմքն է ազգային կեանքում։ Հայաստանը ազատ կը լինի»։

Զ. Ռ. Մ.ի կողմէ գեղեցիկ ճառ մը կարդաց ընկ. Հրանդ Ակոնայեան։ (Ցաջորդով)։

Ընկ. Օ. Կարապետեան յաջողապէս արտասանեց Ահարոնեանի «Նոր արհաւիրքը»։

Խօսք տրուեցաւ գնդ. Շահխաթունիի.

— «Ամէն անգամ երբ հաւաքւում ենք այստեղ, ամէն անգամ երբ նայում եմ այս գերեզմանին, չեմ կարող հասկնալ որ Անդրանիկը կը հանգչի այստեղ, հիւրասէր բայց օտար երկրում եւ ոչ թէ այնտեղ, Մասիսի ստորոտը։ Սա արդարութիւն չէ, բայց իմացէք, չկայ արդարութիւն՝ երբ ժողովուրդը զէնք չունի։ Չկայ ազատութիւն երբ ժողովուրդը բաժնուած է, պէտք է միայն Արմէններ մնալ, որովհետեւ Անդրանիկը այդպէս մընաց մինչեւ վերջը, եւ իր կէս ձգած գործը լրացնելու համար, այսօր աւէնէն աւելի պէտք ունինք կազմակերպութեան, միութեան, ուժի»։

Կազմակերպիչներու խնդրանքին վըրայ խօսք առաւ նաեւ ընկ. Շ. Միսաքեան.

— «Վա՛յ այն ժողովուրդին որ չունի ոչ երգ, ոչ հերոսներ։ Մենք ունինք ե՛ւ մէկը ե՛ւ միւսը։ Հերոսներ՝ որոնք ծառացան եւ ճակատեցան իրրեւ մարմնացեալ զայրոյթ, զարկին ու զարնուեցան։ Ժամանակակից բոլոր ազգերը ներշնչման աղբիւրներ կը փնտռեն իրենց հին պատմութեան մէջ։ Մենք ալ ունինք բազմաթիւ դրուագներ։ Թողէք արքաները եւ յիշեցէք ժողովուրդի զաւակները։ Մեր պատմութիւնը կը յիշէ առասպելական դէմք մը, Տորք Անգեղ, որ ըստ աւանդութեան նկարներ, ճեղքեր կը բանար ժայռերու վրայ։ Տորք Անգեղ մը եւս Անդրանիկը, որ ակօսներ բացաւ իր բազուկով։ Այո, դժբախտութիւն է որ Անդրանիկ թաղուած է օտարութեան մէջ։ Բայց ես իմաստ մը կը գտնեմ նոյն իսկ այս դժբախտութեան մէջ։ Անդրանիկի գերեզմանը՝ այս քաղաքին մէջ, պէտք է դառնայ մղձաւանջ մը, որպէսզի ճանկռտէ մեր սիրտը, եթէ բեկումներ ունենանք, եթէ դաւաճանենք մեր դատին»։

Փարիզի հոգեւոր հովիւը,— որուն աշակերտներէն եղած է Անդրանիկը— յուզումով յիշեց իր ըմբոստ աշակերտէն քանի մը դրուագներ։ Խօսեցաւ նաեւ ծերունազարդ Արսլանեան քահանան։ Մօտաւորապէս ինը տասնեակ տարիներու բեռը չալկած այս խիկապէս հայրենասէր կրօնականը կարելի է օրինակ բերել չատ մը զառամած երիտասարդներու։

⁂ Առտուն, հոգեհանգիստ մը կատարուեցաւ եկեղեցին, նախագահութեամբ կաթող. նուիրակ Գարեգին արք.ի որ հայրենասիրական ջերմ ճառ մը խօսեցաւ, փառաբանելով անկախութեան գաղափարը եւ ազատագրութեան ճամբուն վրայ ինկած հերոսները։

Հ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐԱԳԱԾԻ ԲԱՐՁՈՒՆՔԸ

Օգոստոս 17ին Հայաստանի զբօսաշրջուի ընկերութիւնը կազմակերպած էր լեռնագնացութիւն մը դէպի Արագածի գագաթը։ Արշաւը, աստղաձեւ, կատարուեցաւ դէպի լերան չորս գագաթները։ Արշաւին կը մասնակցէին մօտ 1000 հոգի, որոնք եկած էին Հայաստանի 11 շրջաններէն։

Այս բազմամարդ արշաւը աննախընթաց էր իր մասնակցողներու բազմութեան տեսակէտով ոչ միայն Հայաստանի, այլ եւ ամբողջ Անդրկովկասի մէջ կազմակերպուած լեռնարշաւներուն համար։ Էլբրուսի լեռնարշաւը, որ կը նկատուէր ամէնէն բազմամարդը, կը բաղկանար 300—400 հոգիէ։

Արագածի լեռնագնացութիւնը կատարուեցաւ չորս ուղղութեամբ։ Առաջին խումբը, որուն մէջ կը մտնէին Երեւանի եւ Արարանի գրօսաշրջիկ աշխատաւորները, յառաջացան Ղազնաֆարի ուղղութեամբ, երկրորդ խումբը, որուն մէջ կը մտնէին Վաղարշապատի եւ Աշտարակի աշխատաւորները, մեկնեցան Բիւրականի ուղղութեամբ, երրորդ խումբը, որուն մէջ կը մտնէին Դիլիջանի, Ալլահվերդիի, Կիրովականի, Լէնինականի եւ Արթիկի աշխատաւորները, յառաջացան Մանթաշի ձորին մէջէն, չորրորդ խումբը, որուն մէջ կը մտնէին Թալինի աշխատաւորները, մեկնեցան Թալինի գիծով։

Բոլոր խումբերը իրար հանդիպեցան Սեւ լիճի եզերքը։

Այս արշաւին նպատակն էր ճշդել մասնակցողներուն լեռնագնացութեան յարմարութիւնը, անոնց մէջ ամրացնել արշաւային կարգապահութիւնը։ Մասնակցողներուն մեծամասնութիւնը բանուորներ էին։ Խումբը ծանօթացաւ Արագածի կենդանական, բուսական եւ հանքային հարստութիւններուն։

⁂ Օգոստոս 2ին երեք օդանաւեր, որոնց վարիչներն էին Ոսկանեան, Բաղդասարեան եւ Պինայեւ, քննական թռիչք մը կատարեցին Արագածի վերեւ, ու 21 վայրկեան վերջ վերադարձան Երեւանի օդակայանը։

ԴԱՍԱԽՕՍ Կ՚ՈՒԶՈՒԻ

Երեւանի բժշկական վարժարանի տնօրէնութիւնը կը յայտարարէ թէ թափուր են հետեւեալ ամպիոնները, որոնց թեկնածուներուն մրցման քննութիւնը պիտի կատարուի այս օրերուս.—

1.— Բնագիտութեան ամպիոն, — ամպիոնի վարիչ դասախօս։

2.— Բնախօսութեան ամպիոն,— ամպիոնի վարիչ դասախօս։

3.— Կազմախօսութեան ամպիոն, — օգնական դասախօս։

4.— Վիրաբուժութեան եւ տեղագրական կազմախօսութեան ամպիոն, — ամպիոնի վարիչի օգնական։

5.— Ընկերային առողջաբանութեան ամպիոն,— օգնական դասախօս։

6.— Վիրաբուժական ախտաբանութեան ամպիոն,— օգնական դասախօս։

7.— Մանկական հիւանդութեանց ամպիոն,— օգնական դասախօս։

8.— Ակնաբուժական հիւանդութեանց ամպիոն,— ամպիոնի վարիչ դասախօս։

9.— Ներքին հիւանդութեանց ամպիոն (մահճաբուժական դարմանատուն),— ամպիոնի վարիչ դասախօս։

10.— Ջղային հիւանդութեանց ամպիոն,— դասախօսապետ։

11.— Վիրաբուժական հիւանդութեանց ամպիոն (մահճաբուժական դարմանատուն),— ամպիոնի վարիչ դասախօս եւ օգնական։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՆՈՐ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ԵՐԿՐԷՆ ՀԵՌԱՑՈՂՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Թուրքիոյ գործավարներու խորհուրդը հետեւեալ նոր որոշումները տուաւ օգոստ. 29 թուականով.—

Ա. Բոլոր անոնք որ կ'ուզեն Թուրքիայէն մեկնիլ եւ արտասահման հաստատուիլ, միայն գործավարներու խորհուրդի որոշումով կրնան տըվիզի (օտար դրամ) վերածել իրենց շարժուն եւ անշարժ ինչքերու վաճառումէն գոյացած գումարը։

Այս տեսակ անձերը, անցագիր առնելէ առաջ, պարտաւոր են նոտարութենէն վաւերացուած յայտարարութեամբ մը Քամպիոյի տնօրէնութեան հաղորդել թէ ի՛նչ տեսակ եւ ո՞րքան դրամ ունին եւ թէ անոնք ի՞նչ ինչքերու եւ կալուածներու հաշուեյարդարէն գոյացած են։ Ցետոյ այդ գումարները պիտի յանձնուին Թուրքիոյ մէջ կեդրոն կամ մասնաճիւղեր ունեցող դրամատան մը եւ պլոքէ վիճակով պիտի արձանագրուին։

Մինչեւ որ Քամպիոյի տնօրէնութենէն չներկայացուի թուղթ մը թէ այդ գումարները պլոքէ եղած են, ոստիկանութիւնը չի կրնար անցագիր տալ։ Միայն Քամպիոյի տնօրէնութեան վիզէով կարելի է երկրին մէջ գործածել այդ պլոքէ դրամները։

Բ. Եթէ մեկնիլ ուզողները հաշուեյարդարի ատեն դրամի փոխարէն զարդեղէն կամ ուրիշ ապրանքներ ստանան եւ ասոնք յանձնեն ապահով ձեռքի մը, պարտաւոր են այդ ինչքերը ստացող իրական կամ բարոյական անձնաւորութեան յայտարարութեամբ Քամպիոյի տնօրէնութեան հաղորդել այդ ինչքերուն քանակը, որակը, արժէքը եւ երկրին մէջ որո՞ւ եւ ի՞նչ նպատակի յատկացուիլը։ Ցայտարարութիւնը պէտք է վաւերացուած ըլլայ նոտարութենէն։

Այս գործողութենէն յետոյ, Քամպիոյի տնօրէնութեան գրաւոր զեկոյցին վրայ, ոստիկանութիւնը անցագիր կուտայ։ Ապրանքները ստացող իրական կամ բարոյական անձնաւորութիւնը երբ ուզէ ծախել այդ ապրանքները, փոխարժէքը ենթակայ է նախորդ հատուածին մէջ յիշուած պայմաններուն։ Այս գումարը այլեւս սեփականութիւնը կը դառնայ այդ իրական կամ բարոյական անձնաւորութեան։

Գ. Եթէ մեկնողը ուզէ իր ինչքերու փոխարժէքին փոխարէն ապրանք գընել Թուրքիայէն եւ արտածել, կատարուելիք գործողութիւնը ենթակայ է թիւ 11 որոշմնագրի 39, 40 եւ 4րդ յօդուածներու տրամադրութեանց։ Բացառութիւն կը կազմեն ելմտական եւ տնտեսական գործավարութեանց կողմէ ճշդուելիք կարգ մը ապրանքները։ Տըվիզի հաշիւ չպիտի հարցուի այն անձերէն որոնք այս ապրանքները կը գնեն եւ արտասահման կը փոխադրեն։

Գալով միւս ապրանքներուն, տէրերը պարտաւոր են դրամատան երաշխաւորութիւն ներկայացնել թէ անոնց փոխարժէքը պիտի վերադարձնեն Թուրքիա։

Ինչ կը վերաբերի առժամապէս արտասահման ճամբորդողներուն, պետական պատկանեալ իշխանութիւնները միշտ կրնան քննել թէ ենթակաները առժամապէ՞ս թէ տեւականօրէն արտասահման հաստատուելու կ'երթան։

Ելմտական գործավարութեան արտօնութեամբ տըվիզ կրնան ստանալ անոնք որոնց Թուրքիա բնակութիւնը կ'արգիլուի ըստ օրինի եւ որոնք կը հարկադրուին հաշուեյարդարի ենթարկել իրենց ինչքերը։

ՄԱՄՈՒԼ

ԴՐՕՇԱԿԻ ՕՐԸ

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ (17 օգոստ.).

— «Ամերիկահայ գաղութի կեանքին մէջ սկսած է արմատանալ այն գեղեցիկ սովորութիւնը, որով տարին անգամ մը կը տօնուի Դրօշակի Օրը։

Այդ տօնակատարութիւններուն յատկացուած է օգոստոսը եւ ահա, օգոստոս ամսուան ընթացքին, Ամերիկայի մէկ ծայրէն միւսը, կը կազմակերպուին Դրօշակի տօնակատարութիւնները։

Ի՞նչ է իմաստը այդ տօնակատարութիւններուն, ի՞նչ է իմաստը այն դրօշակի՝ հայկական Եռագոյնի, որու առջեւ խոնարհելու եւ զայն պանծացնելու կուգան յոգնախուռն բազմութիւնները։

Դրօշակի տօնակատարութիւնները արտայայտութիւնն են մեր նուիրումի մեր ազգային սրբազան խորհրդանիշի՝ հայկական Եռագոյնին։

Իսկ ի՞նքը, հայկական Եռագոյն դրօ՞շը։

Ան բովանդակ պատմութիւնն է Հայոց։ Ան խորհրդանիշն է հազարամեակներ տեւող հայկական ազատամարտի։

Անոր փողփողուն ալքերուն տակ սկսաւ գոյութիւնը Հայոց Աշխարհի եւ անոր երփներանգ գոյներն են որ փայլ կուտան հայոց պատմութեան։ Երբ Հայոց Աշխարհի նահապետը՝ Հայկ ծառացաւ Բէլի բռնակալութեան դէմ եւ քաշուեցաւ Հայոց լեռները, անոր մէկ ձեռքը կոթնած էր իր սուրին, իսկ միւսը բարձր կը բռնէր դրօշ մը՝ ըմբոստութեան եւ ազատութեան խորհրդանիշը։ Եւ անյիշելի այդ օրէն ի վեր այդ դրօշին վըրայ ամէն սերունդ կուգայ գրելու իր բաժինը Հայոց պատմութեան։

Այդ դրօշին վրայ է գրուած պատմութիւնը Հայոց փառքի եւ անկումի, յաղթանակներու եւ պարտութիւններու, ցնծութիւններու եւ տառապանքի, եւ մանաւանդ պատմութիւնը պայքարի, անդուլ, յամառ, անտեղիտալի պայքարի յանուն ազատութեան, յանուն անկախութեան նոյն այդ նուիրական դրօշին հովանիին տակ։

Ահա թէ ի՛նչ է Հայոց Դրօշակը։

Հայոց պատմութեան բարձունքներու վրայ ծածանած եւ մինչեւ մեզ հասած այդ դրօշի տօնակատարութիւններն են, որ տեղի կ'ունենան նախաձեռնութեամբ երեսը դէպի մեր հեռաւոր հայրենիքը դարձուցած ամերիկահայ նորահաս սերունդի։

Եւ արդար էր որ նոր հասակ նետող սերունդին տրուէր իր հայրենիքի դրօշակակիրը լինելու պատիւը։

Երիտասարդութիւնը միշտ գաղափարապաշտ է։ Եւ ի՛նչ կրնայինք տալ մեր նորահաս սերունդին աւելի ազնիւ, աւելի գեղեցիկ, աւելի վսեմ եւ ոգեւորիչ, քան հինաւուրց հայրենիք մը և անոր ազատութիւնն ու անկախութիւնը խորհրդանշող դրօշը։

Պէտք չէ, սակայն, որ մեր երիտասարդութիւնը գոհանայ հայկական Դրօշակի միայն փառաբանութեամբ եւ պանծացումով։ Ան պիտի սովրի թէ ո՞ւրկէ կուգայ այդ Դրօշը, արիւնով ի՞նչ փառապանծ գործեր են կատարուած այդ Դրօշին տակ, ո՞վ և ի՞նչպէս է փոխանցեր զայն ներկայ սերունդին եւ ի՞նչ է իր, նոր սերունդի պարտականութիւնը իր ազգային Եռագոյն Դրօշի հանդէպ։

Մենք վստահ ենք, որ երբ մեր նոր սերունդը աւելի յստակ գաղափար ունենայ թէ ի՞նչ է իր պանծացուցած Դրօշը, թէ ի՞նչ հերոսական պայքարներ են մղուած այդ Դրօշին տակ, ան աւելի ջերմ սիրով պիտի փարի իր ազգային Դրօշին եւ չպիտի խնայէ իր լաւագոյն ճիգերը իրականացնելու համար ազատ եւ անկախ հայրենիքի իտէալը, զոր կը խորհրդանշէ Հայկական Եռագոյնը»։

ՃԷՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

Վերածեց՝ Պ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

...յետոյ իմացայ որ Պուլկար - ...մեզի եւ կեդր. Պետութեանց ...ակարկութեան մտած են, մեզի ...ելու առթիւ եւ նախապէս դը - ...պայմաններուն եւ ոչ մէկը նկա- ...ունեցած են. նոյն իսկ մերժած են ...յօդուածներու մասին խօսիլ ե- ...մենք համաձայն չգտնուէինք Տէ - ...ի, Գարաաղաճի, Մուսթա - ...փաշայի եւ մէկ քիլոմէթր լայն - ...Մարիցայի ձախ եզերքը գտնուող ...Պուլկարներուն տրուելուն ...հողամասերը գրաւելուն»։

═•═

...ԱԶԱՅՆՈՒԹԻՒՆ ՍՈՒՐԻԱՑԻՆԵ- ...ՈՒՆ ԵՒ ԱՐԱԲՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

...Քեամիլ փաչայի վարչապետու- ...ատեն կուսակալ Խալիլ պէյի ...ամանով արաբ ազգային խորհուրդ ...հրաւիրուած էր, բայց Մահմուտ ...Շէվքէթ փաչայի օրով լուծուեցաւ ...ժողովը, նկատուելով ապօրէն։

Սուրիոյ եւ Պէյրութի մէջ անկախութեան ձգտումները այնքան զարգացած էին որ, մարդիկ կը համարձակէին չունի մը վզէն կախել սախտակ մը «ընդհանուր կառավարիչ Նազիմ» անունով։ Դամասկոսի մէջ Շիւքրի էլ Ասլի եւ Մէհմէտ քիւրտ Ալի Մարտինի կուսակալ Արիֆ պէյի դիմած եւ պահանջած էին կուսակալութեան ընդհ. քարտուղարին հեռացումը որովհետեւ արաբերէն գըրուած խնդրագիր մը չէր հասկցած եւ պահանջած էր թուրքերէն թարգմանութիւն մը կցել։ Սուրիոյ Տրիպոլիս քաղաքին Շէյխ Բէչիր Բիգա Եգիպտոսի մէջ ամսագիր մը կը հանէր, որուն մէջ Իթթիհատի պետերուն դէմ այնպիսի լեզու մը կը գործածուէր որ «անկարելի էր հակաթուրք չդառնալ զայն կարդալէ վերջ»։ Այսպէս, երբ կառավարութիւնը պալքանեան պատերազմով զբաղած էր, արաբական զօրաբաժնի մը սպաները Կէլիպոլուի թերակղզին վրայ փոխանակ իրենց պարտականութիւնը կատարելու կ'օգնէին Պոլսոյ արաբ հայրենասէրներու քաղաքական ճնշումի փորձերուն։ Ցետոյ փորձեցին ընդհ. արաբական ժողով մը հրաւիրել Պէյրութի մէջ, հակառակ արգելքին։ Բայց զգուշանալով որոշեցին Փարիզի մէջ գումարել զայն ֆրանսական արտօնութեամբ։ Կազմակերպութեան գլուխն էին Համայի երեսփոխան Ապտիւլ Համիտ Զահրէվի, «էլ Մուֆիտ»ի տնօրէն Ապտիւլ Ղանի էլ Ուրէյսի եւ «էլ Մուսթէտի էլ Խաշիփ»ի նախագահ Ապտիւլ Քէրիմ էլ Հիլալի։ Ասոր վրայ Ճէմալ պէյի առաջարկով կառավարութիւնը Միտհատ Շիւքրի պէյը եւ ուրիշներ ղրկեց Փարիզ, համաձայնութեան գետին մը գտնելու համար անոնց հետ։ Այսպէս այդ խորհրդաժողովը ուրիշ հանգամանք առաւ եւ միայն փափաքներ արտայայտելով փակուեցաւ։

Օր մը Թալէաթ կ'առաջարկէ Շէյխ Ապտիւլ Ազիզ Շավիշի մօտ երթալ խորհրդակցութեան համար, քանի որ Ճէմալ փորձառութիւն ունէր իբրեւ Պաղտատի նախկին ընդհ. հրամանատար եւ համերաշխութեան ջերմ փափաքող մը։ Այդտեղ կը ճանչնայ 28-30 տարեկան կարճահասակ եւ թուխ դէմքով, մեծ աչքերով մէկը՝ Ապտիւլ Քէրիմ էլ Հալիլ եւ կը նկատէ թէ ասոր փափաքն էր մէկ քանի անձերու համար լաւ դիրքեր ապահովելը Պոլսոյ մէջ եւ որ դիւրութեամբ կ'ըսէր թէ «այս վարիչներու կարծիքով արաբական բարենորոգումները ուրիշ բան չեն նշանակեր բայց եթէ պաշտօնի քանի մը անձերու, որոնք պաշտօնի եւ փառքի կը ձգտին»։ Հակառակ ասոր, գրաւոր համաձայնութիւն մը կը կազմուի 1) Վարչութեան յանձնում տեղական իշխանութիւններու ըստ վիլայէթներու վարչական օրէնքին։ 2) Միջնակարգ եւ ընդհ. ժողովրդական դպրոցներու դասերը արաբերէն։ 3) Կցում արաբերէն գրութեան, դատական հրաւէրներու ինչպէս պատժական և քաղաքային վճիռներու։ 4) Վերջապէս որոշ անձնաւորութեանց մուտքը ծերակոյտի մէջ, պետական խորհուրդի, գանձումներու, Շէյխիւլիսլամի եւ Ֆէթվահանէի մէջ։

Ցետոյ Բերայի Քրէօքըր պանդոկին մէջ դարձեալ հանդիպում մը ունեցան Ճէմալ, էլ Հալիլ և Զահրէվի եւ այդ որոշումները գործադրութեան դրուեցան։ Թէեւ «Զէհրավիի միակը Շէյխիւլիսլամութեան հասնիլն էր, որով ծերակոյտի մէջ մտնելու չհաւանեցաւ։ Այդ օրէն Ապտիւլ Քէրիմ էլ Հալիլ մեծ անձնաւորութիւն մը դարձաւ Թուրքիոյ համար։ Թէեւ երեսփոխան չկրցաւ ընտրուիլ և Իթթիհատի թեկնածուն յաղթանակը տարաւ»։

Ճէմալ պէյ կը յիշէ այս առթիւ Ազիզ Ալի պէյը, որ 1904ին զինւ. վարժարան աւարտած Եգիպտացի մըն էր։ Կռուած էր պուլկար ըմբոստ խումբերու, Յոյներու եւ Ալպանացիներու դէմ, մտած է Իթթիհատ կուսակցութեան մէջ ուր լաւ գործունէութիւն ցոյց տուած է։ Օր մը Պոլսոյ մէջ դէմ դիմաց կ'ելլեն եւ մաքի փոխանակութիւն կ'ունենան Ահմէտ Շէրիֆ պէյի «Իգտամ»ի մէջ հրատարակած նշանաւոր նամակներուն չուրջ Պէյրութէն եւ Սուրիայէն։ Ճէմալ կը նկատէ թէ վտանգաւոր են անոնք Օսմանեան միութեան եւ իսլամական ուժի պահպանման տեսակէտով, մինչ Ազիզ Ալի պէյ կը պատասխանէ.

— Արաբները իրաւունք ունին։ Թուրքերդ ի՞նչ ըրած էք Արաբներուն համար։ Կը ձգտիք մեզ բնաջնջել, անարգել եւ արհամարհել ու կը սպասէք բարեկամական վերաբերմունք մեր կողմէ։ Կը մոռնաք թէ Պոլսոյ մէջ երբ չուն մը կանչէք «արաբ, արա՛բ, արա՛բ» կը պոռաք։ Եթէ մութ եւ անհասկնալի բան մը բացատրել ուզէք, Արաբի մը մազերուն կը նմանի, կ'ըսէք։ Դամասկոսի հրաշալիքները տեսնել չէք ուզեր, Արաբի դէմք մը չտեսնելու համար։ Ձեր բանաստեղծը կ'ըսէ.— Այն իրիկուն երբ հեռացայ Դամասկոսէն, ըսի՝ օրհնեա՛լ ըլլայ այդ սուրբ գիշերը։ Ասիկա ձեր ամէնէն սիրելի ասացուածքներէն մէկը չէ՞։ Եւ ի վերայ ամենայնի, Սահմանադրութեան օրն իսկ Սուրիոյ բանակին մարաջախտ նշանակեցիք մէկը չառաւիղէն Հուլաղուի, որ Պաղտատը կործանեց, Թաթար մը, անբարոյ, դժոխքէն ղրկուած մէկը։ Շատ լաւ գիտէք թէ Արաբները որքան կ'ատեն Թաթարները, եւ այս պայմաններուն մէջ Օսման փաշայի Ե. բանակի հրամանատար կոչուիլը ուրիշ նպատակ չունի բայց եթէ Արաբները վիրաւորել»։

(Շար.)

(11)

Նուի օրուան պահանջներուն վրայ, մէկդի դնելով «իմպերիալիստական» պատերազմի դէմ ճակատելու սկզբունքները:

Թուրքիա եւս պիտի հետեւի Ֆրանսայի եւ Խ. Միութեան: Թուրքերը միշտ մտահոգ են թէ Իտալիա ծաւալման ծրագիրներ կը սնուցանէ Անատոլուի դէմ: Արդ, հիմա որ Մուսոլինիի աչքերն ուղղած է դէպի Ափրիկէ, ինչո՞ւ առարկեն. Թող երթայ խրի սպառելով իր ուժերը, տարիներու ընթացքին:

Թուրքիա իրեն հետ ունի պալքանեան պետութիւնները: Իսկ Չեխոսլովաքիա որ ներկայացուցիչն է Փոքր Համաձայնութեան եւ որ ուժգնօրէն պատժական տնօրինութիւններ կը պահանջէր Ճափոնի եւ Մանչուրիոյ դէպքերուն ատեն, այժմ գոհ է որ Իտալիոյ ծաւալման քաղաքականութիւնը կապ չունի Պալքաններուն եւ Կեդր. Եւրոպայի հետ: Ուրեմն, պատճառ չունի վշտացնելու Իտալիան, մանաւանդ որ անոր բարեկամութիւնը անհրաժեշտ է, պահովելու համար Աւստրիոյ անկախութիւնը:

Անգլիոյ Մեկեսիակաները Իտալիոյ դեմ

Անգլիոյ Արհեստակցական Միութեանց համագումարին մէջ, որ բացուեցաւ առջի օր, բուռն ճառեր խօսուեցան Մուսոլինիի դէմ: Նախագահը իր բացման ճառը սկսաւ հետեւեալ խօսքերով.

— «Անգամ մը եւս մեր համագումարը կը բացուի պատերազմի ամպերու մէջ: Աշխարհի խաղաղութիւնը նորէն վտանգուած է կամօքն միակ մարդու մը որ ոչ բարոյական, ոչ ալ քաղաքական սեղմումներ կ'ընդունի: Իտալացի դիկտատորը ասպարէզ կը կարդայ տիեզերական կարծիքին, Եթովպիոյ դէմ սարքած անարդար եւ ընչաքաղց յարձակումով»:

Այս ոճով շարունակելէ յետոյ, նախագահը առաջարկեց որ Ազգաժողովը կորովի ընթացք մը բռնէ, պատերազմը կանխելու համար: Ինք համաձայն է որ պատժական տնօրինութիւններ ձեռք առնուին, որպէսզի Իտալիա ստիպուի պահպանել խաղաղութիւնը:

Թուրքիա եւ Պուլկարիա կը հաշտուին...

Պուլկարիոյ հեռագրական գործակալութիւնը կը հերքէ այն լուրերը թէ զինուորական կեդրոնացումներ տեղի ունեցած են սահմանին վրայ:

⁂ Պուլկարիոյ արտաքին նախարար Քէօսէ Իվանով, որ ջերմ կողմնակից մըն է Թուրքեւպուլկար բարեկամութեան, հետեւեալ կարեւոր յայտարարութիւնը ըրած է Զօրա թերթին. —

«Ամբողջ ուժովս պիտի աշխատիմ փարատել կարգ մը թիւրիմացութիւններ որոնք վերջերս ստեղծուեցան: Պաշտօնանկ եղած է արտաքին նախարարութեան պաշտօնեաներէն Տոքթ. Ասէն Պօժինով որ վերջերս գիրք մը հրատարակեց մեր արտաքին քաղաքականութեան եւ Թրակիոյ մասին: Արդէն, պուլկար հանրային կարծիքը երբեք չէր բաժնած այդ գրքին մէջ յայտնուած կարծիքները: Նոյն ձեւով պաշտօնանկ պիտի ըլլան բոլոր այն պաշտօնեաները որոնք կը փորձեն արգելք հանդիսանալ Թուրքեւպուլկար բարեկամութեան: Նման կազմակերպութիւնները եւ թերթերն ալ պիտի պատժուին»: (Այս խօսքերով, նախարարը հասկցուցած է թէ պաշտօնանկ պիտի ըլլայ աւագ միւֆթի Ահմէտով եւ պիտի փակուին «Թրակիա» միութիւնը եւ Մէտէնիէթ թերթերը):

Շարունակելով իր յայտարարութիւնը, Քէօսէ Իվանով ըսած է. «Մտադիր եմ մօտէն հետեւիլ Պուլկարիայէն Թուրքիա գաղթող Թուրքերու խնդրին եւ շատ բարեկամական ձեւ մը տալ անոր: Մօտ ատենէն երկու երկիրները բանակցութեան պիտի սկսին այս կարեւոր հարցին շուրջ: Ես կ'ուզեմ որ երկու ազգերը եղբայրաբար ապրին»:

⁂ Ճումհուրիէթի Սոֆիայի թղթակիցը գոհունակութիւն կը յայտնէ այս յայտարարութեան համար, դիտել տալով թէ Թուրք գաղթականները ստիպուած էին անցագրի մը փոխարէն թողուլ իրենց ամբողջ ունեցածը եւ թշուառ վիճակով Թուրքիա ապաստանիլ: «Բարեկամութիւնը օդային չոր խօսքով չըլլար, այլ այս տեսակ գործնական քայլերով»:

Թուրքիոյ արտաքին գործավարն ալ Սոֆիայէն անցած ատեն, իր գոհունակութիւնը յայտնեց Պուլկարիոյ արտաքին նախարարին յայտարարութեանց առթիւ:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԵԼԺԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ԿՈՂՆ ԱԼ ՎՆԱՍՈՒԱԾ.— Պրիւքսէլէն կը հեռագրեն թէ դեռ նոր հասկցուած է որ վերջին արկածին հետեւանքով, թագաւորը վիրաւորուած է ոչ միայն դէմքէն եւ ձեռքէն, այլ եւ կողէն, ուր ոսկոր մը կոտրած է:

Երէկ, երեքշաբթի, մեծ հանդիսաւորութեամբ թաղուեցաւ հանգուցեալ թագուհին:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՄԵԾ ՌԱԶՄԱՓՈՐՁԵՐԸ սկսան երկուշաբթի օր, հրամանատարութեամբ Զօր. Փրէթէլայի: Պիտի փորձուին արդի ռազմագիտութեան բոլոր մեթոտները:

ՕԴԱՆԱՒԻ ԱՀՌԵԼԻ ԱՐԿԱԾ ՄԸ պատահեցաւ Լօս Անճէլէսի մէջ (Քալիֆօրնիա): Աշխատանքի օրուան առթիւ, օդանաւ մը կը պատրաստուէր բարձրանալու, երբ զարնուեցաւ ելեկտրական թելի մը եւ բռնկեցաւ: Ուղեւորները եւ վարիչները, 15 հոգի,ածխացան բոցերուն մէջ:

ԱՐԱԳԻԼ ՄԸ, որուն մէկ ոտքէն օղակ մը կապուած էր Տանըմարքայէն, քաղաքի եւ անունի արձանագրութեամբ, առջի օր բռնուեցաւ Պանտըմայի մէջ (Պրուսա):

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐՈՒ ՕՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ, 500,000 երիտասարդներ ցոյց մը կատարեցին Մոսկուայի Կարմիր Հրապարակին վրայ, Լէնինի դամբարանին առջեւ: Ներկայ էին Մոլոտով, Միկոյեան եւն:

ԵՐԿՈՒ ԿԻՆԵՐ ԵՒ ԵՐԵՔ ԱՅՐԵՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՆ ԱԹԷՆքի մէջ, իբրեւ լրտես: Իրենց ղեկավարը իբրեւ Զօր. Քոնտիլիսի թիկնապահ ներկայանալով եւ կեղծ թուղթեր ճարած ըլլալով, երկու կիներու հետ կը յաճախէր անթելի գլխաւոր կայանը, եւ կը հետեւէր ազգային պաշտպանութեան վերաբերեալ խօսակցութեանց, մեղսակցութեամբ երկու պաշտօնեաներու:

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 6 Սեպտեմբեր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Զարդարեան» Դպրոցին մէջ 181, Cours Lafayette: Օրակարգ Պատգամաւորի զեկոյց եւ ընտրութիւն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆր. կ. խաչի Պանթէօ-Քաշանի մասնաճիւղի բոլոր ընկեր-ընկերուհիներու կողմէ շնորհակալութիւն կը յայտնենք տեղւոյս հայ հասարակութեան, շրջաններու հիւրերուն եւ ամէն անոնց որոնք բարոյական օժանդակութեամբ, նուիրատուութեամբ եւ իրենց ներկայութեամբ նպաստեցին մեր հանդէսին յաջողութեան:

Վարչութիւն

Քաշան, 31 Օգոստոս 1935

ՅՈԲԵԼԵԱՆ ԵՐ. ՏԷՐ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆԻ

ԼԻՈՆԻ մէջ ԵՐ. ՏԷՐ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆի յոբելենական հանդէսը տեղի պիտի ունենայ 19 Հոկտեմբեր Շաբաթ երեկոյ, երրորդ թաղապետարանի սրահին մէջ: Մանրամասնութիւնները առանձին:

Կը խնդրուի Լիոնի միութիւններէն եւ կազմակերպութիւններէն նկատի ունենալ այդ թուականը:

Յանձնախումբ

«Վ Է Մ»ի

Յաջորդ թիւով ՎԷՄի մէջ կը սկսին տպուիլ Վ. ԱՀԱՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆի «Դէպքերը Տարօն-Տուրուբերանի մէջ 1915-16ին» եւ Վ. ՍԻՆՈՒԽՈՐԵԱՆի «Արհաւիրքի Օրեր» յուշերը Սասունի տեղահանութեան եւ յարակից դէպքերու մասին:

Կը հրաւիրենք, յատկապէս, Տարօնցիներու եւ Սասունցիներու ուշադրութիւնը այս երկու ընդարձակ եւ հետաքրքրական գրութիւններու վրայ, որոնց պիտի կցուին նաեւ հազուագիւտ անտիպ պատկերներ:

Տարեկան բաժնեգինը Ֆրանսայի համար՝ 60 Ֆր.: Դիմել՝ Լ. Գեւոնեանին, «Յառաջ»ի հասցէով:

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է

ՀԱՅ — ԲՈՅԺ
ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ

ԹԻՒ 12 (ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ)

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.— Խաղող կերէք (Տոքթ. Շ. Այվազեան).— Մա՞նչ թէ աղջիկ պիտի ծնի (Տոքթ. Գ. Սերոբեան). — Սուրճ խմե՞լ թէ չխմել (Տոքթ. Ա. Տէր Անդրէասեան).— Ի՞նչպէս կը բժշկէին Տարօնի մէջ (Մ. Բարխեան). — Գրաճանաչութիւն (Շ. Նարդունի).— Մտերիմ զրոյցներ ապագայ մայրերուն (Տոքթ. Մ. Միքայէլեան).— Հարցարան (Պատասխաններ բաժանորդներու բժշկական հարցումներուն):

Տարեկան բաժնեգինը՝ Ֆրանսա 20 ֆրանք, արտասահման 25 ֆրանք:

Դիմել՝ Dr. Ch. AIVAZIAN, 17, Rue Damesme, PARIS (13e).

ԿԱՐԵՒՈՐ.— «Հայ - Բոյժ»ի վարչութիւնը վեց թիւ կուտայ բոլոր անոնց, որոնք իրեն կը վերադարձնեն առաջին 1 եւ 2 թիւերը: «Հայ - Բոյժ»ի բարեկամներէն կը խնդրուի վարչութեան հայթայթել թիւ 1 եւ 2, միշտ փոխարինաբար:

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է

«ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆ ՕՐԵՐԸ»
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԵՐՈՍԱՊԱՏՈՒՄ

Հեղինակ՝ ՖՐԱՆՑ ՎԵՐՖԷԼ Թարգմանիչ՝ ԵՐ. Տ. ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

ԱՄԲՈՂՋ ԳՈՐԾԸ ՊԻՏԻ ԲԱՂԿԱՆԱՅ ԵՐԿՈՒ ՀԱՏՈՐԷ, ՇՈՒՐՋ 1100 ԷՋ

բաժանորդագրութեան գին՝ մինչեւ Սեպտեմբերի վերջ 50 ֆրանք:

կարելի է վճարել երկու անգամէն:

Անկէ վերջ երկու հատորը պիտի ծախուի 75 ֆրանքի:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԸ ՍՏԱՆՁՆԱԾ Է

ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

51, Rue Monsieur-le-Prince, Paris (6).

Chèque Postal, PARIS: 1278-35, Հեռաձայն՝ Danton 88-65, որուն պէտք է դիմեն բոլոր գործակալներն ու բաժանորդագրուիլ ուզողները:

Գիրքը կը ծախուի նաեւ պրակ առ պրակ, պրակը՝ 1 ֆրանքի:

Մարսիլիոյ համար դիմել՝ Պ. Ն. ԿԱԿՈՍԵԱՆի, 49, Rue Nationale.

ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ
ՀՐԱՉ ՋԱՐԴԱՐԵԱՆ

44, Rue de Dunkerque, Paris.

ՀԵՌԱՁԱՅՆ TRUDAINE: 42-69

(ԿԱՐ ՏԻՒ ՆՈՐԻ ՄՕՏ):

ՄԱԳՆԻՍԱԿԱՆ ԴԱՐՄԱՆՈՒՄ
ՄԵԼԻՔՍԵԴ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՀՈԳԵԲՈՅԺ - ՄԱԳՆԻՍՈՂ

(ՎԱՐԴ - ԽԱՉ ՄԻՍՏԻԿ ԴՊՐՈՑԷՆ)

կը դարմանէ ՋՂԱՅԻՆ, ՀՈԳԵԿԱՆ եւ ՖԻԶԻՔԱԿԱՆ բազմաթիւ հիւանդութիւններ, ԹԵԼԱԴՐԱԿԱՆ, ՄԱԳՆԻՍԱԿԱՆ եւ ԱՍՏԵՂԱՅԻՆ մեթոտներով:

Դիմել՝ 42, Rue des JEUNEURS, PARIS (Métro: Bourse).

ժամը 13էն 19. Tél. Richelieux 90-15

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ
ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

16, Rue de Vaugirard, PARIS (6e) Մէթրօ՝ ՕՏԷՕՆ կամ ՍԷՆ ՄԻՇԷԼ

ՀԵՌԱՁԱՅՆ՝ ODEON 76-22

Կ'ընդունի ժամը 9 - 12 եւ 2 - 8, իսկ կիրակի մինչեւ կէսօր

ԿՈՒԶԷ՞Ք ՁՈՒՏ ԽԱՂՈՂԷ ԵՒ ԱՆԻՍՈՆԷ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ ՕՂԻ ԽՄԵԼ

ՀԱՐՑՈՒՑԷՔ ՓՏՏՈՒԵՑԷՔ եւ ԳՆԵՑԷՔ

ՐԱՔԻ ՏԻԻՋ
ԱՐՔԱՅԱԿԱՆ ԽՄԻՉՔ

ԿԱԶԴՈՒՐԻՉ ԱՆԱՐԱՏ ԱԽՈՐԺԱԲԵՐ

Պոլսոյ օղին է որ ձեր ուզածին պէս կը ճերմկնայ եւ բէյֆ կուտայ

Ֆրանսայի համար արտօնատէր՝ Յ. ՏԱԼԱՔԻՒՐԵԱՆ

8, Rue Suffren, MARSEILLE, Tél. D. 70-80

Փարիզի ներկայացուցիչ Գ. ՃԻՏԷՃԵԱՆ,

75, Ave. Victor - Hugo, Clamart (Seine)

Լիոնի ներկայացուցիչ ՃԸՆԿԸՏՐԵԱՆ եւ ԹԷՐՁԻԵԱՆ

211, Rue de Criqui

ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՔ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԱՐՍԷՅԼ Գործ.	810
ՖՕՆԹԸՆԷ սու ՊՈՒԱ, Ա. Գալֆ.	70
ԼԸ ՔՐԷՕԶՕ, Թ. Տէմ.	70
ՄԱՐՍԷՅԼ, Ե. Փամ.	35

ՅՈՒՇԱՏԵՍԵՐ

ՖՐ. Կ. Խաչի Պուլվար - Օտտօի (Մարսէյլ) մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերուհիները եւ համակիրները այս հինգշաբթի (ժամը կ'որոշուի տեղւոյն վրայ): Ներկայ կ'ըլլայ Տիկ. Միսաքեան որ կը խօսի Կ. Խաչի ընդհ. գործունէութեան մասին:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Պէյրութի Անթիլիասի որբերէն Անդրանիկ Շարիկեան (Կարնեցի) որ 1926ին Փարիզ մեկնեցաւ եւ հաստատուեցաւ 20րդ թաղամասին մէջ: Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Յառաջի վարչութեան կամ Սարգիս Բախտիկեանի, B. P. 139, Beyrouth, Liban.

Կը փնտռեմ հօրեղբայրս Կապետ Նաւոյեան (Արտամեցի), եւ իր որդին Գրիգոր, մօտ 28 բեկան:

Կարապետ կառավարական պաշտօնեայ էր եւ ամուսնացած էր կամ Մաննա անունով Ռումի մը հետ եւ կը բնակէր Պոլիս, կարծեմ հետեւեալ հասցէին, Զարի Լութֆօ թիւ 12, մինչեւ կը թղթակցէի իր հետ: Վերլին մացայ թէ մեռած է: Իրենց հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել՝

Ohanès Navoianf, Ave. Bernard Pâlissy N. 1-1. ...cines, Isère (France).

Կը խնդրուի Պուքրէշի Արարատ թերթին արտատպել:

— Կը փնտռուի Սարգիս Գրո... եւ Փիթըր Սհոյեան (Մուշէ Նոր գիւղացի): Կը կարծուի որ կը գտնուին Միացեալ Նահանգներու S. Green, Detroit, Mich. S. A., Իրենց ճշգրիտ հասցէն գիտցողներէն իմացնել Յառաջի վարչութեան կամ S. Alexanian, Rue du Tage, Փարիզ (13):

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (26)

«ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՊԷՇՍՏԱՆ»

Յօրինեց՝ Տիմոթէոս վրդ. Սափրիչեան

Այս ըսելով հեռացաւ ու բացօթեայ տեղ մը նստաւ, ու երկու հոգի խրկեց մեր բնակարանը որ մնացած ինչ որ ունէինք աչքէ անցընեն ու իրեն իմացընեն: Ետքը ինքն անձամբ եկաւ եւ դուրսը բարձր տեղ մը նստաւ. իր իշխաններն ալ մօտը շարուեցան, նոյնպէս բոլոր զօրքերը հոն հաւաքուելով, հրամայեց որ կարդաւ ինչ որ ունինք դուրս հանենք. եւ այն բազմութեան առջեւ բոլոր սնտուկներուն եւ ծրարներուն մէջ եղածները բացինք որ տեսնեն: Եպիսկոպոսական զգեստները երբ որ տեսան ու իմացան ինչ ըլլալը, զարմացած կը դիտէին անոնց ոսկէթել բանուածներուն ու ձեւերուն վրայ, ու կ'ըսէին թէ՝ մեր Աբունա - Սելամի առաջնորդը չունէր այսպէս հագուստներ: Խնդրեցին Գեր. Իսահակ սրբազանէն որ զանոնք հագնի: Գերութեան վիճակը որու մէջ կը գտնուէինք, կը պարտաւորէր մեզի մեր տէրերուն կամացը հնազանդելու. ուստի ելաւ հագաւ զանոնք ու թագը գլուխը դրաւ, որպէս թէ սրբազան Խորհուրդը կատարելու կը պատրաստուէր, ու կանգնեցաւ բազմութեան մէջ տեղը, և առանցքի վրայ կանգնած արձանի նման կը դառնար որ չորս կողմէն տեսնեն զինքը եւ իրենց հետաքրքրութիւնը լեցնեն: Այս բանս որքան որ մենք անպատուութիւն կը համարէինք մեր եկեղեցւոյն եւ նուիրական պատմուճաններուն, սակայն մեծ ազդեցութիւն ունեցաւ անոնց մտաց վրայ մեր զգեստներուն հոյակապ ու փառաւոր տեսքը, զոր իրենց կենացը մէջ բնաւ երբէք տեսած ու լսած չունէին. եւ անոնք որ դէչ մտօք ու արհամարհութեամբ կը նայէին, սկսան ակնածութեամբ վարուիլ մեր հետը, եւ աներեւոյթ զօրութենէ մը վախցածի պէս երկիւղ մը ունեցան իրենց սրտին մէջ:

Թըրսօ-Կովազին սկսաւ հարցափորձ ընել մեր ինչ պատճառաւ այն երկիրը գալերնուս եւ Ըսար - Ամպա մանելնուս վրայ. եւ երբ իրեն պատմեցինք, հարցուց թէ՝ «Ե՞տ դառնալ կ'ուզէք, թէ իմ հետս գալ»: Մենք արդէն գիտէինք որ անոնց այսպէս բարեմտութեամբ ըրած առաջարկութեանցը մէջ խորամանկութիւն կայ, ուստի պատասխանեցինք. «Դուք գիտէք, մենք այսօր ձերն եմք. ինչպէս որ կ'ուզէք՝ կրնաք տնօրինել մեր բաււոյն համար: — Ես կ'ուզեմ որ հետս գաք, ըսաւ: — Շատ աղէկ», պատասխանեցինք խոնարհութիւն ընելով:

Այս իշխանին առաջին յարձակումէն ի վեր ծըլկայի տնավաճառը խափանուած ըլլալուն, մեր վիճակը գէշցեր էր. որովհետեւ մեր կենաց պիտոյքը անկէ կը հոգայինք, եւ սկսած էինք այնուհետեւ մուրացկանութեամբ ապրել. հետս պարկ մը առած կ'ընկնէի դռնէ դուռ հաց կամ ալիւր եւ կամ ուրիշ ուտելիք կը մուրայի, եւ այս դիէն այն դիէն փայտի կտորուանքներ ժողվելով կրակ կը վառէինք թէ՛ հաց եփելու եւ թէ անոր լուսովը նստելու համար: Այս մուրացկանութեան գործը մեր Նազարէթցի սպասաւորները չէին կարող ընել, բայց ինձմէ կա՛մ ակնածելնուն եւ կամ վախնալնուն, ըստ որում բռնութիւն ալ երբեմն ի գործ կը դնէի, կուտային ուզածս. այսու ամենայնիւ շատ օրեր ալ անօթի մնացած եմք: Գեր. Իսահակ սրբազանը տանը մէջ նստած, իմ մուրացկանութեամբ ճարած կտոր մը հացին կամ ալիւրին կը սպասէր:

Այսպէս մեր քաշած նեղութիւնը եւ մէկ օր յառաջ ալ անօթի մնալով ուժաթափ ըլլալնիս ստիպեց մեզի որ մեր ազատութիւնը խնդրելէն աւելի, օրապահիկ հաց մը խնդրենք Թըրսօ-Կովազիէն: Խղճաց մեր վրայ առատասիրտ իշխանը, եւ փախչող իշխանաց մէկուն յանձնեց՝ որ ամէն կերպով հոգ տանի մեզի, եւ մեր բեռներն ալ գիւղացւոց ձեռօք բանակը փոխադրել տալու հրաման ըրաւ, եւ Ըսար - Ամպայի վրայ իշխան մը կարգելով, ինքը քաշուեցաւ գնաց բանակատեղին:

Մեզի հոգատար կարգուող իշխանն ալ իր մէկ պաշտօնեային յանձնեց դարձեալ՝ որ միշտ մեր քովը կենայ, թէ՛ հոգ տանի և թէ հսկէ մեր վրայ. եւ տուաւ մեզի այծ մը եւ քիչ մը ալիւր:

Հետեւեալ օրը սնտուկները, որոնց ծանրութիւնը բաւականին թեթեւցած էին, եւ ուրիշ ինչ որ ունէինք՝ վերցուցին գիւղացիք տարին, եւ մեզի համար ալ երկու ջորի բերին Կովազիին կողմէն իբր պատիւ, որպէս զի ոտքով չը քալենք: Յունվարի վերջին օրն էր երբ ելանք մեկնեցանք Ըսար - Ամպայէն, ու բանակատեղին հասնելով՝ խրճիթի ձեւով տան մը մէջ իջանք, ուր աման մը պատուական մեղր խրկեց մեզի մեծ իշխանը: Երկրորդ օրը ճամբայ ելաւ բանակը մեծ յաղթանակաւ, քանի մը հազար տաւար հետը տանելով: Օրը երեք կամ չորս ժամ հազիւ կը քալէինք, երբեմն սար ի վեր ելնելով եւ երբեմն ձորն ի վար իջնելով: Ամէն երեկոյին բեռները հաշւով մեզի կը յանձնէին, եւ առաւօտուն դարձեալ հաշւով մենք ալ գիւղացւոց կը յանձնէինք, ըստ որում բեռնակիրները ճամբանուն վրայ հանդիպած գիւղերու ժողովուրդներն էին, եւ իրենց չալակն առած այնպէս կը տանէին, ըստ որում սովորութիւն չունէին գրաստներու վրայ բեռցընել: Երբ Պօզա երկիրը հասանք, ուրկէ պիտի երթայինք Զարտոզա քաղաքը, առաւօտուն բեռները մեր պահապանի յանձնելու ժամանակնիս դարձաւ ըսաւ. «Մեծ իշխանը ձեր բոլորընչիցը տիրեց ու իրեն սեփականեց: Վասն զի, կրկնեց նա, մեր սովորութիւնն այսպէս է, տիրապետեալ երկրին բոլոր մարդիկը իշխանին գերի եւ անոնց ստացուածքներն ալ իրեն սեփական կ'ըլլան: Բայց թէ որ ինքը ուզէ՝ տիրելէն ետքը կրնայ զանոնք ... տէրերուն շնորհել. ձեր ինչքերն ... չեւ հիմա թոյլ տուած էր, բայց ... օր ուղեց անոնց տիրել: Ուրեմն ... նեցէք անոնց մէջէն ձեր սաղ... աղօթագրքերը, ու քովերնիդ ... ցէք»: Այս յայտարարութիւնը ... վրայ կասկած չունէինք ի ... ըլլալուն, մեր սիրտը տեգի ... ցեց, եւ մեր երակներուն մէջ ... նը պաղեցաւ: Առանց ժամանակ ... ցընելու բացինք սնտուկները որ ... թագրքերնիս հանենք, եւ անոնց ... մէկտեղ ծածկաբար կենաց փ... ամանն ալ առինք պահեցինք. եւ ... օրը առանց համբելու բոլոր բեռն... յանձնեցինք եւ այն հոգէն թեթ... ցանք. բայց եկեղեցական զգեստ... րուն եւ անօթներուն վրայ կը ... ինք, գիտնալով անոնց սրբապիղծ ... քերուն մատնուիլը. յետոյ ըսաւ ... մեզի. «Թող զանոնք ալ իր տէրը ... Յաակովբ (Գլխաւորը) հոգայ ... հիմա մենք պահեցինք, այսու... կարգը իրենն է «Այս յանձնար... թիւնը բաւական մխիթարութիւն... սրտի անդորրութիւն տուաւ մեզ... ինկանք ճամբայ լռիկ մնջիկ:

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 փրանք	100 փրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 5 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ JEUDI 5 Septembre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2901

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

...ԿՑԻ ԽՕՍՔ

...ԿԱՍՈՒԹԻՒՆ ԵՒ՛ ՆԵՐՍԷՆ ԵՒ՛ ԴՈՒՐՍԷՆ

...Բոլորդ ալ գարմանքի, զայրոյթի կամ գոնէ տարրական զատ... ...թեան սարսուռներ չէ՞ք ունենար, կարդալով հայկական ...գնալին հետ կապուած լուրերը:

...Ի՜նչ քամնելի հակասութիւններ եւ հեգնութիւններ: Ե՛ւ ներ... ...ե՛ւ դուրսէն:

...Սկսինք դուրսէն: Բոլորդ ալ օրը օրին կ՚իմանաք ամբողջ ան... ...պարծը,— ժողով, ճառ, անվերջ խորհրդակցութիւններ: Միա... ...ժամանակ զինուորական փոխադրութիւններ:

Ցեռոյ հակաֆաշական ցոյցեր: Գոռում – գոչում՝ յանուն ար... ...րութեան, ազատութեան, ժողովուրդներու ինքնորոշման ի... ...ւունքի:

Ցեռոյ նաեւ սպառնալիքներ, պատժական տնօրինութեանց ...ուքեր՝ յանուն Ազգերու Դաշնակցութեան:

Ու վերջապէս՝ դասական ռազմախաղը,— քարի՛ւղ:

...Իբրեւ թէ երկինքէն իջած ըլլային, մեծերուն մեծերը սրտա... ...չարժուձեւեր կը փորձեն, պատերազմին առաջքը առնելու ...համար: «Միթէ կարելի՞ է, Ազգաժողով ունինք, ուխտ ունինք, ...դաշնագիրներ ունինք...»:

Օրուան վարիչներու այս եղանակը եթէ կեղծ է, անշուշտ ան... ...կեղծ են միւսները,— անոնք որ կը խօսին ու կը գործեն յանուն ...արհեստակցական Միութեանց, ընկերվարական եւ համայնավար ...կուսակցութեանց, Մարդու Իրաւունքներու Դաշնակցութեան եւ ...ուրիշ կազմակերպութեանց:

—Միթէ կարելի՞ է հանդուրժել որ բանի ուժը խափանէ, խոր... ...ակէ արդարութիւնը, ժողովուրդներու ինքնորոշման իրաւուն... ...: Հապա ո՞ւր մնացին իրաւարարութիւնը, Ազգաժողովին ուխ... ...ը, ոչ – յարձակման դաշինքները: Կարելի՞ է թոյլ տալ որ հզօր ...աշխարհակալութիւն մը արօրէ տկար ժողովուրդ մը...

Քաղքենի թերթերն անգամ լեղու եղած են,— ինչո՞ւ խափա... ...րար գործողութեանց, պատժական տնօրինութեանց մասին ...խորհեցաք, ամբողջ 15 տարի, երբ Ճափոն կը գրաւէր Մանչու... ...րիան, երբ լման մէկ տարի արիւն կը հոսէր Հարաւ. Ամերիկայի ...մէջ կամ Գերմանիա կը խախտէր Վերսայլի դաշնագիրը:

Եւ, աջէն թէ ձախէն, ոչ մէկը գոնէ կէս – բերան կը յիշէ ու... ...րիշ պարագայ մը, նոյնքան արժանի լուրջ ուշադրութեան,— ...Միջամտեցի՞ք, երբ 1920 սեպտեմբերին, թրքական բանակը հինգ ...թեւերով կը յարձակէր նորազատ Հայաստանի վրայ, ընդ հովան... ...եաւ Կարմիր Մոսկուայի:

Գոնէ մենք չենք յիշեր որ միջազգային աշխատաւորական՝ ...արհեստակցական բանակը, ձախակողմեան յարաճուն եւ աճեցա... ...ծաւալ, ալեծուփ զանգուածը այսքան իրար անցած ըլլար, այդ ...ճակատագրական պահուն:

Այն ատեն ալ, ինքնորոշման տարրական իրաւունքը չէ՞ր որ ...թեան մէջ կը խեղդուէր, Կովկասի լեռներուն տակ, Ազգերու ...Դաշնակցութեան ամէնէն պայծառ շրջանին: Անոր իսկ հռչակած ...իրաւունքներուն հակառակ:

Եւ աճապարիկ այդ արիւնռուշտ աշխարհակալութեան, կար ...մի – դեղին ֆաշականութեան առաքեալները բազմած՝ Ազգերու ...Դաշնակցութեան մէջ: Նոյն իսկ անդամ անոր Խորհուրդին եւ նա... ...գահ՝ մէկը միւսին ետեւէն,— ընկերի՝ Թ. Արաս՝ երէկ, Մոս... ...ուա՝ Լիթվինով՝ այսօր:

×

Նոյնքան եւ աւելի պատկերազարդ ծալքեր կը ցուցադրէ ...րդամութիւնը, երբ կը դիտենք ներսէն:

«Բանուոր», Ամերիկայի հայ բոլշեւիկներուն բերանը, որ ...առաջին գիծերուն վրայ կը նետուի որ եւ է միջազգային ...ապի առեն, ինչպէս իր միւս լուսաղբարները, վերջերս ...ագարարէր խոշոր տառերով.

— «Պաշտպանեցէ՛ք հայէշ ժողովուրդը: Ցոյցի ելէ՛ք շարաթ ...ր, իտալական հիւպատոսարանին առջեւ»:

Սիրտ ունենայի՞ք եւ հարցնէի՞ք այս նորափետուր առաքեալնե... ...րուն.

—Հապա հայ ժողովո՞ւրդը: Այն ալ ցոյց մը չարժե՞ր: Մին... ...չեւ այսօր, 15 տարիէ ի վեր, չներկայացա՞ւ առիթ մը: Եթէ չներ... ...կայացաւ, դուք պարտականութիւն չսեպեցի՞ք ստեղծել պատե... ...հութիւն մը, քիչ մըն ալ այդ ժողովուրդի շահերուն եւ իրա... ...ւունքներուն մասին խօսելու: Ինքնորոշման խնդիր, արդարու... ...թեան պահանջներ չունի՞ այդ Մեծ Հալածականը... Այն ալ զոհը ...այլապէս բարբարոս ֆաշականութեան մը, հիւսիսէն՝ կարմիր ...ճակատով, հարաւէն՝ արիւնաթաթաւ ձեռքերով...

Ամէն երկրի մէջ, ձախակողմեան հոսանքները «ժողովրդա... ...կան ճակատ»ներ կազմած են, պայքարելու համար ֆաշականու... ...թեան, հիթլերականութեան, աշխարհակալութեան եւ պատերազ... ...մի վտանգներուն դէմ:

Միեւնոյն ատեն, անոնք չարժում կը ստեղծեն, պայքար կը ...մղեն յանուն ընկերային արդարութեան եւ քաղաքական ազա... ...տութեանց:

Մեր սափսափիկները, որ կը ձգտին «գործել նոր մեթոտնե... ...րով», մինչեւ ե՞րբ պիտի շարունակեն միայն բառերը, ազգա... ...յիններեր գոց ընել, փոխանակ թափանցելու անոնց բովանդա... ...կութեան:

Ու մինչեւ ե՞րբ իրենց թերխաշ գլուխները պիտի փորձեն ...միայն ներքին ճեղքեր բանալու, մխաք, սիրտ եւ արիւն պղտորե... ...լու:

Ժամանակը եկած չէ՞ վերաղնահատման փորձ մը կատարելու:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՎՏԱՆԳԸ ՍԱՀՄԱՆԱՓԱԿԵԼՈՒ ՓՈՐՁԵՐ

ԻՏԱԼԻԱ 30 ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՆԵՐ ՂՐԿԱԾ Է ԺԸՆԵՒ

ՊԱՏԵՐԱ՞ԶՄ, ՀՈԳԱՏԱՐՈՒԹԻ՞ՒՆ ԹԷ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ

Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը գումարուեցաւ չորեքշաբթի օր, շատ ծանր մթնոլորտի մը մէջ: Կարելի եղած հրլալով միացեալ ճակատ կազմել, Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի պատուիրակները իրենց զեկուցումները կատարեցին զատ զատ, գրեթէ միեւնոյն միտքերը յայտնելով: Հեւ ի հեւ կը սպասուէր իտալական պատուիրակութեան զեկուցման: Պէտք է ըսել թէ այս պատուիրակութիւնը կը ներկայացնէ բացառիկ հանգամանք մը, թէ իբրեւ քանակ եւ թէ իբրեւ որակ: Պատուիրակներուն թիւն է 30, գլուխն ըլլալով պարոն Պոմպէօ Ալոյզի, ուղղակի եւ յարատեւ աշխատակիցը Մուսոլինիի: Կազմին մէջ կը գտնուին նախկին նախարար մը, Ֆրանչիոֆի, գաղթային կառավարիչ մը, ափրիկեան գործերու մասնագէտ մը, տնտեսական, իրաւագիտական եւ զինուորական առաջնակարգ մասնագէտներ: Իտալիա վճռած է ոչ միայն մասնագիտօրէն եւ հեղինակօրէն պաշտպանել իր ծրագիրը՝ իրաւական եւ քաղաքական գետնի վրայ, այլ եւ անմիջապէս, տեղին վրայ ուսումնասիրել որ եւ է մասնագիտական խնդիր: Պատուիրակութիւնը միասին տարած է անտուկներով փաստաթուղթեր, որոնց մէջ կը գտնուին Անգլիոյ նախորդ արտաքին նախարարին կնոջ, Տիկին Սայմընի գիրքը եւ Լորտ Ըրքոթընի տեղեկագիրը՝ հաբէշական գերեվաճառութեան մասին: Այս տեղեկագիրը անհրաժեշտ կը գտնէ օտար միջամտութիւնը: Իտալական պատուիրակութիւնը միեւնոյն ատեն պիտի ջանայ համոզել թէ Եթովպիա միացեալ, միակտուր երկիր մը չի կազմեր: Այսպէս, անոր հիւսիսային շրջանները ոչ թէ կայսրութեան լրացուցիչ մասերն են, այլ պարզապէս վերջերս ձեռք անցած գաղթավայրեր, այլազան բնակչութեամբ:

Երեքշաբթի օր փոթորիկ մը պայթած ըլլալով Ժընեւի լիճին շուրջը, նախապաշարեալ մարդիկ հետեւցուցին թէ ժողովն ալ փոթորիկով պիտի վերջանայ: Ամէն պարագայի մէջ, կացութիւնը ծանր է: Բուն հաբէշական տագնապէն աւելի, հետեւեալ խնդիրն է որ պիտի լուծուի,— հաւաքական ապահովութի՞ւն պատերազմի վտանգներուն դէմ, թէ նախկին անիշխանական վիճակը, որ առաջնորդեց 1914ի պատերազմին: Կացութեան ամէնէն վտանգաւոր պարագան այն է որ ժողովին մասնակցող երեք մեծ պետութիւնները՝ Անգլիա, Ֆրանսա եւ Իտալիա իրարմէ տարբեր ծրագիրներ ունին եւ կարելի չէ հաշտեցնել բոլոր տեսակէտները:

ՄԻՒՍ ԿՈՂՄԷ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ ՇՈԳԵՊԻՆԴ

Ժողովին հետ զուգընթաց, զինուորական պատրաստութիւնները կը շարունակուին շոգեպինդ:

ԻՏԱԼԻԱ 2 զօրաբաժին կեդրոնացուցած է Լիբիոյ ճակատին վրայ: Կ՚ըսուի թէ Միջերկրականի օդանաւային ուժերու հրամանատարութիւնը պիտի ստանձնէ մարաջախտ Պալպօ: Նափոլիի առջեւ խարսխած բոլոր մարտանաւերը ճամբայ ելան անծանօթ ուղղութեամբ: Երկու շոգենաւեր, որոնք զինուոր եւ ռազմանիւթ բեռցած են, հրաման ստացան երթալու Երկտասան Կղզիները, ուրկէ պիտի անցնին Արեւելեան Ափրիկէ: Ուրիշ երեք շոգենաւեր ուղղակի ճամբայ ելան բազմաթիւ զինուորներով, իսկ երեք հատ ալ պիտի մեկնին երկու օրէն:

ԵԹՈՎՊԻԱ եւս յառաջ կը տանի պատրաստութիւնները: Կայսրը հրամայեց 20,000 զինուորներ ղրկել Օկատէնի նահանգը, որ սահմանակից է իտալական Սոմալիի: Կը կարծուի թէ այս կէտէն պիտի սկսի իտալական արշաւանքը: Հաբէշական պատրաստութիւնները կը կատարուին առանց արտակարգ ցոյցերու: Ուշադրութիւն չգրաւելու համար զինուորները կայարանէն չեն մեկնիր, ոչ ալ համազգեստ կը հագնին: Շատերը ճամբայ կ՚ելլեն հրացաններն իրենց ուսերուն վրայ նետած, ցորենով լեցուն տիկեր՝ իրենց գլուխներուն վրայ, կամ ջրամաններով եւ վրաններով բեռնաւորուած: Իւրաքանչիւր զինուոր վակոն կը մտնէ առանձին: Պատերազմական նախարարը ողջերթի կ՚երթայ ջորիի մը վրայ նստած: Մայրաքաղաքին բոլոր փողոցներուն մէջ կիները կուլան լուռ ու մունջ, փոխանակ բարձրաձայն կանչեր արձակելու, ինչպէս նախկին եղերամայրերը: Առաջին կարաւանը ճամբայ ելաւ սեպտ. 2ին, երեք շոգեկառքերով, որոնց իւրաքանչիւրը կը տանէր 400 հոգի: Այսուհետեւ 1500 զինուոր պիտի մեկնի երեք օրը անգամ մը:

Իտալական դեսպանը հաղորդեց հաբէշական կառավարութեան թէ 200 զինուոր պիտի փոխադրէ Ատտիս - Ապէպա, զօրացնելու համար դեսպանատան պաշտպանութիւնը:

Անգլիական թերթերը կը գրեն թէ զինուորական բեռնակառքեր գաղտնապէս կը շրջին երկրին զանազան կողմերը, զէնք եւ ռազմանիւթ բաժնելու համար:

ՄԵԾՆ ԲՐԻՏԱՆԻԱ եւս կը շարունակէ իր պատրաստութիւնները: Իբր 1500 զինուորներ Անգլիայէն ճամբայ ելան դէպի Մալթա, թնդանօթներով, ամբրաշէն եւ խուզարկիչ ջոկատներով եւ օդանաւային կազմածներով: Առաջնակարգ զրահաւոր մըն ալ ճամբայ ելաւ դէպի Մալթա: Շուտով ուրիշներ ալ պիտի մեկնին: Մալթայի մեծ նաւահանգիստը պաշտպանուած է սուզանաւերու ցանցով մը: Պահեստի թնդանօթաձիգները եւ քաղաքապահ զօրքը զէնքի տակ առնուած են: Մարտանաւ մը ճամբայ ելաւ դէպի Եգիպտոսի ջուրերը, ռազմական օդանաւերով: Միջերկրականի նաւատորմէն շարք մը մարտանաւեր խարիսխ ձգեցին Աղեքսանդրիոյ, Փորթ Սայիտի եւ Հայֆայի առջեւ: Զօրս ամբաձիգ օդանաւեր եւ 200 սպաներ ու զինուորներ կը սպասեն Քէնիայի գաղթավայրը, որ սահմանակից է Հաբէշիստանի:

ՓԵԼԺԻՈՅ ԹԱԳՈՒՀԻԻՆ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ կատարուեցաւ արտակարգ հանդիսաւորութեամբ: Կէս միլիոն ժողովուրդ խռնուած էր թափօրի ճամբուն վրայ: Թագաւորը ճակատը եւ մէկ թեւը կապած, երկիւղածութեամբ հետեւեցաւ դագաղին մինչեւ գերեզմանատուն:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ ՔԱՂԱՔ ԱԼԻՒՐ Կ՚ԱՂԱՅ...

Միշտ լեցուն է Մարսէյլի նամակատուփը, թէ «Յառաջ»ի եւ թէ ուրիշ թերթերու համար:

Երէկ բացի երկու նամակ եւ երկու թերթ, եւ ահա թէ ինչ բաներ իմացայ.—

Օգոստոս 29ին «հակաֆաշիստական մեծ ժողով մը» սարքուած էր Քափիւսէլի մէջ (Պուլվառ Օտտօ): Պիտի խօսէին «ընկերներ Թէսթա եւ Մաթիօ, ինչպէս նաեւ ուրիշ փրանսացի եւ հայ ընկերներ, բողոքելու համար հայ փաշական դաշնակ պետերու դէմ»:

«Մեծ ժողովը» գումարուեր է աննախընթա՛ց բազմութեամբ, —30—35 (երեսուն - երեսունեւհինգ հոգի): Բանախօսները իրենց մաղձը պարպելէ յետոյ, յորդորեր են որ ուրիշ անգամ այսպիսի բաներ չպատահին:

Սքանչելի՛: Ի՞նչպէս կ՚ըլլար, բարի (փրանսացի) բոլշեւիկներ, եթէ պատուիրէիք ձեր հայ ընկերներուն որ ուրիշ անգամ չփորձեն խանգարել հայ դպրոցի, Կ. Խաչի կամ Դաշնակցութեան հանդէսներ, կամ գայլի անէտարան կարդալ: Ապա՞րէ՞ք կը պակսի «ժողովրդական Ճակատ»ին համար: Մանաւանդ որ, դուք ալ ազատած կ՚ըլլայիք շատ մը գլխու ցաւերէ:

×

Առտու մը լսեցինք թէ «Ազգային խորհուրդ» մըն ալ Մարսէյլի մէջ կազմուեր է, նախաձեռնութեամբ Փարիզի հնչակեան օրկանին աշխատակիցներուն:

Լուրը հազիւ տպուած, նոյն թերթի բազմանուն աշխատակիցներէն Պոլսեցիներու խումբ մը անջատուելով, կը կազմէ ի՛ր «Ազգային խորհուրդ»ը, կը վազէ նախանգագահատարան, եւ կ՚արձանագրուի յուլիս 2ին:

Այնպէս որ, երբ միւսները կ՚արթնան, բանը բանէն անցած էր:

Բայց, ներելի՞ է յուսահատիլ, երբ կոնակդ ունիս «հրամանատար»ներ եւ «իրաւագէտ»ներ:

Եւ թիւ 2 «Ազգ. խորհուրդ»ն ալ կը յաջողի ընկալագիր մը ճարել նահանգապետարանէն, յուլիս 12ին, ծանուցանելով իր կազմութիւնը: (Ինչ որ «վաւերացում» կը կոչեն, պարզապէս այս է,— յայտարարութիւն մը կուտաս, ոստիկանութիւնը կ՚արձանագրէ ի տեղեկութիւն եւ ընկալագիր մը կուտայ ձեռքդ):

Այս մե՛ծ յաջողութենէն յետոյ, թիւ 2ը կը փութայ յայտարարութիւն մը տպել, ծանուցանելով թէ ի՛նքն է «Մարսէյլի եւ շրջանի Հայոց Ազգային Խորհուրդը», կազմուած՝ յունիս 23ին, մասնակցութեամբ 18 Միութիւններու, երկուական ներկայացուցիչներով:

Քանի մը անուններ՝ այդ Միութիւններէն,— Պոլսի, Զալգարայի, Ալընեայի, Կավռայի, Սէօլէօզի, Եարասարի վերաշինաց Միութիւններ, Հնչ. Ուս. Միութիւն, Հօկ, «Նոր» եւն:

Ի՞նչ ըսիր, կ՚ըրտայ թիւ 1ը, որ այժմ իր սեփական օրկանն ունի, «Ժողովուրդի Ձայն», խմբագրութեամբ Տիկին Մառլէն Եավէրի, այլ անուամբ Էմմա Հիւրմիւզ:

— «Մարսէյլի Հայ Ազգային Խորհուրդը հիմնուած է 6 Յունիսին եւ վաւերացուած 2 Յուլիսին, նահանգապետարանի 11,958 արտօնագրով եւ կը հովանաւորուի Մարսէյլի ժրաջան քաղաքապետ Հանրի Թասոյէ»:

Եւ սպառնալիք մը փոթորկաձայն (կ՚օրինակեմ նոյնութեամբ)։

— «Մենք անեղխութիւններու ծնունդ չի տալու համար կը թելադրենք այլախմբներուն, անխորհուրդ քայլեր չառնել: Վերջը չի զղջալու համար, գի սխալ քայլով ինքզինքը պատասխանէն վար նետող մը անառարկելիօրէն դատապարտուած է ջախջախուելու»: (3 Սեպտ.):

Կ՚ըսեն թէ այս պաշտօնական սպառնալիքին մէկ պլաքն ալ ուղղուած է Պուլվառ Օսմանի, որուն «Ազգ. խորհուրդ»ը օդափոխութեան գացեր է երկու ամիսէ ի վեր:

ՎԱՀԷ

«Զօրս միլիոն զինուոր ալ տանալու, չեն կրնար գրաւել Եթովպիան»

Տոքթ. Թոմըս Լէմպի, Եթովպիոյ կայսեր անձնական բժիշկը, որ Ատտիս-Ապէպա կը գտնուի 1919էն ի վեր եւ որ Նիւ Եորքէն ճամբայ ելաւ հաբէշական Կարմիր Խաչը կազմակերպելու համար, հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ ամերիկեան թերթերուն.

— «Մուսոլինի երբեք չպիտի կրնայ գրաւել Եթովպիան: Կրնայ սեւ շապիկաւորներ թափել տափաստաններուն մէջ եւ նոյն իսկ ողողել Ատտիս - Ապէպան, բայց Ն. Վեհափառութեան զինուորները ջախջախելու եւ երկիրը նոյն իսկ մասնակի հպատակութեան մը ենթարկելու համար, Մուսոլինի պէտք է փչաթելերու ցանց մը հաստատէ հողի իւրաքանչիւր ոտնաչափ տարածութեան վրայ եւ բերդ մը շինէ իւրաքանչիւր բլուրի գլուխը: Եթովպիոյ լեռնականները կրակոտ ռազմիկներ են եւ երբեք վար պիտի չդնեն իրենց զէնքերը: Ցորչափ լեռնային ապաւէն մը ունին նահանջելու համար, պիտի շարունակեն հրոսակային կռիւը: Կայսրը խաղաղութիւն կ՚ուզէ: Միեւնոյն ատեն ճարպիկ է: Երկրին կէսը վարձու տուած է անգլօ-ամերիկեան ընկերութեան մը, ոչ միայն ստիպելու որ Մ. Նահանգները եւ Մեծն Բրիտանիա ճնշեն Մուսոլինիի վրայ, այլ եւ ապացուցանելու համար թէ կը ջանայ շէնցնել երկիրը: Երեք անընդմէջ հովիտներ պիտի խափանեն իտալական բանակին ճամբան դէպի հիւսիս: Իտալացիները չեն կրնար յառաջ տանիլ իրենց հրետանին, նոյն իսկ առաջին կիրճը անցնելէ յետոյ: Երբ Հաբէշները լեռները քաշուին, Մուսոլինի երբեք չպիտի կրնայ ջախջախել զանոնք, եթէ նոյն իսկ չորս միլիոն զինուոր թափէ: Պատերազմը անողորմ պիտի ըլլայ: Իտալացիները կրնան գերիներ բռնել, բայց Եթովպացիները չեն կրնար: Անոնք աւելորդ ուտելիք չունին: Կայսրը ջարդի հրաման չպիտի տայ, սակայն անգամ մը որ հրոսակային կռիւներն սկսին, Հաբէշները չպիտի կրնան գերի բռնել: (Ըսել կ՚ուզէ թէ պիտի ջարդեն): Վիրաւորները չարաչար պիտի տանջուին: Միայն մէկ հատ եթովպական Կ. Խաչ պիտի գտնուի մէկ միլիոն զինուորի համար, առանց հաշուելու գերիները: Կ. Խաչը ահագին դժուարութեանց պիտի մատնուի»:

Անգլիական հոգատարութիւն կ՚ուզեն...

Հակառակ պաշտօնական եւ իտալական հերքումներու, թէ իտալական արշաւանք մը կատարուած չէ սահմանին վրայ, Տանաքիլի բնիկները կը շարունակեն փախչիլ եւ Հաբէշիստանի ներքին գիւղերն ապաստանիլ:

Ատտիս - Ապէպայի մէջ անհամբերութեամբ կը սպասեն Ազգաժողովի որոշման: Հետզհետէ կը զօրանայ հոսանք մը որ կուսակից է անգլիական հոգատարութեան: Թէ պաշտօնական շրջանակներու եւ թէ ժողովուրդին մէջ շատեր կը կարծեն թէ տագնապին լուծման լաւագոյն ձեւն է Եթովպիան դնել անգլիական հոգատարութեան տակ: Կ՚ըսուի թէ կայսրը եւ բարձրաստիճան պաշտօնատարներ ալ ուշադրութեամբ կը հետեւին այս շարժումին:

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՆԽԱԽՏ ԵՂԲԱՅՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Քանի մը օր առաջ «Հայրենիք» հրատարակեց Սոֆիայէն Հայեւպուլկար Կոմիտէի կոչը Քրիստափոր Միքայէլեանի մահուան երեսնամեակի եւ պուլկար նշանաւոր բանաստեղծ Փէու Եաւորովի արձանի բացման առթիւ, որ այսօր տեղի կ'ունենայ Սոֆիայի մէջ:

Սոֆիայի այսօրուան տօնակատարութիւնը տեղական բնոյթ կրող ձեռնարկ մը չէ, այլ ընդհանուր ազգային արժէք ունի թէ պուլկար, թէ հայ ժողովուրդներու համար:

Հեռաւորութիւնը պատճառ մը չէ, ուստի, որ Ատլանտեանի ափերը նետուած հայկական այս հոծ գաղութը, սփիւռքի ամբողջ հայութեան հետ մէկտեղ, չգիտակցի եւ չգնահատէ կարեւորութիւնը Սոֆիայի տօնակատարութեան:

Հայեւպուլկար Կոմիտէի կազմակերպած ձեռնարկը արտայայտութիւններէն միայն մէկն է հայեւպուլկար ժողովուրդներու անխախտ եղբայրակցութեան:

Շատ բաներով իրարու կապուած եւ իրար նման են այս երկու ազգերը:

Ամէնէն առաջ իրենց ազգային նկարագրով:

Երկուքն ալ պարզ-սիրտ, ռամիկ, բայց ազնուական ժողովուրդներ: Արեւելեան բռնակալութեան նենգ, դաւադիր եւ թունաւոր շունչը, Թուրքի բերնով, դարեր շարունակ աւերիչ խորշակի նման փչեց այս երկու ժողովուրդներու հայրենիքներուն վրայ, բայց անկարող եղաւ աղճատել այդ երկու ազգերուն ռամկօրէն ազնուական հոգին:

Երկուքն ալ մայր հողին փարած, իրենց ճակտի արդար քրտինքով հայրենի դաշտերը ոռոգող, ուրիշի փառատակին աչք չանկող ժողովուրդներ:

Երկուքն ալ արի, երկուքն ալ աստղեւ, իրենց արդար վաստակի, ազատութեան եւ անկախութեան համար պատրաստ թափելու իրենց ընտրեալ զաւակներու արիւնը, որ, աւա՜ղ, շատ յաճախ, աշխարհիս հզօրներու ստորնագոյն սակարկութեանց եւ լկտի առեւտուրի առարկան եղաւ:

Երկուքն ալ ըմբոստ, երկուքն ալ յամառ պայքարողներ ոտնահարուած արդարութեան համար, արդարակորով՝ իրենց թշնամանքի մէջ իսկ եւ անխարդախ ու անդաւաճան՝ իրենց բարեկամութեան մէջ:

Պատմական դաժան ճակատագիր մը եղբայրացուցեր է այս երկու ժողովուրդները եւ հեռաւոր, եւ, մանաւանդ, մերձաւոր անցեալին մէջ ընդհանուր տառապանքով եւ պայքարով:

Հայկական անօրինակ գողգոթայէն՝ Տէր Զօրէն առաջ Թուրք բարբարոսը առատօրէն լակեց նաեւ պուլկարական արիւնը Փանակիւրիշթէի, Փերուշթիցայի, Պրաթցիկօվոյի եւ Պաթաքի մէջ:

Բախտակից եղբայրներ եղան այս երկու ժողովուրդները ոչ միայն անօրինակ տառապանքի, այլ մանաւանդ յեղափոխական հերոսական պայքարին մէջ ընդդէմ միեւնոյն անարգ լուծի:

Պուլկար ժողովուրդի ազատագրական հերոսամարտը եղաւ հայութեան քաղաքական վերածնունդի եւ հայկական ազատամարտի ամէնէն զօրաւոր խթաններէն մէկը:

Մեր Աղբիւր Սերոբներէն, Անդրանիկներէն, Գէորգ Չաւուշներէն, Նիկոլ Դումաններէն եւ Մուրատներէն առաջ, հայ յեղափոխական անդրանիկ սերունդը ճանչցաւ, սիրեց եւ ոգեւորուեցաւ Թրքական բռնակալութեան դէմ ծառացած պուլկար սարկաւագ Լեվսկիներով եւ Հաջի Տիմիդրիեւներով:

Րաֆֆիներու, Գամառ Քաթիպաներու եւ Ահարոնեաններու յեղափոխական գրականութեան հետ մէկտեղ, հայ յեղափոխական սերունդները ոգեւորուեցան Բաքովսքիներու, Քարավելովներու, Փոթեւներու եւ Վազովներու յեղափոխական գործերով:

Պուլկար յեղափոխական գրականութեան փայլուն ներկայացուցիչներէն մէկն է եւ Փէու Եաւորով, որ եղբայրօրէն երգած է նաեւ տառապանքը եւ պայքարը հայութեան:

Պուլկար յեղափոխական գրականութիւնն ու յեղափոխական պայքարը ներշնչման աղբիւր եղած են հայ յեղափոխական շարժման տիտանեան առաքեալին՝ Քրիստափորին համար, որու մօգական խօսքին եւ պողպատեայ կամքին հնազանդ, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը սերունդ սերունդի ետեւէ կը նետէ հայ ժողովուրդի ազատագրական պայքարի պատնէշներուն վրայ:

Անխախտ եւ անխախտ եղաւ հայեւպուլկար ժողովուրդներու գաղափարի եղբայրակցութիւնը անգամ այն ճակատագրական օրերուն, երբ մեծ պատերազմի ընթացքին, պուլկար ժողովուրդի վարիչներու քաղաքական կարճատես հաշիւներու հետեւանքով, հայեւպուլկար ժողովուրդները նետուած էին մէկը միւսի դէմ կեցած ճակատներու վրայ:

Անգամ այդ օրերուն, Պուլկարը, իր պետական գերագոյն շահերը մէկ կողմ դրած՝ մնաց եղբայրը Հայուն:

Անկեղծ եւ անխախտ է բարեկամութիւնը անոր, որ իր դժբախտութեան մէջ իսկ, չի վհատիր օգնութեան ձեռք երկարել իրմէ աւելի անիրաւուածին:

Պուլկարիա եղաւ Հայաստանի ամէնէն անկեղծ բարեկամներէն մին, վասնզի, երբ լեռ պատերազմի ոտքը, Պուլկարիա, թէեւ ինքը զարնուած եւ գրկուած, բայց եղբայրօրէն կիսեց իր մէկ պատառ հացը բախտահալած Հայուն հետ:

Հայութիւնը ուրախ է, որ գէթ Պուլկարիան այսօր աւելի երջանիկ է, քան Հայաստանը, եւ որ պուլկար ազգի ընտիր զաւակներէն մէկուն՝ Փէու Եաւորովի արձանին բացումը տեղի կ'ունենայ ազատ եւ անկախ Պուլկարիոյ մէջ:

Հայաստան այդչափ երջանիկ չէ: Եւ նոյն իսկ իր ընտիր զաւկին եւ մեծագոյն հայ յեղափոխականին՝ Քրիստափոր Միքայէլեանի, ու անոր հետ ինկած Վռամ Քէնտիրեանի փառաւոր աճիւնները կը հանգչին պուլկարական հողին մէջ:

Հայաստանի ազատութեան եւ անկախութեան համար Հ. Յ. Դաշնակցութեան ղեկավարութեամբ մարտնչող սերունդը ապահով է, սակայն, որ հայկական ազատամարտի առաքեալի շիրիմը կը գտնուի եղբայրական ժողովուրդի մը հողին վրայ, մինչեւ այն օրը, երբ անկախ ու ազատ Հայաստանը, իր գիրկն ընդունի իր փառապանծ մեծ զաւկին աճիւնը:

Այդ օրը պիտի գայ եւ այդ օրուան գալուստը հնարաւոր դարձնելու համար պուլկար ժողովուրդը եղած է, ու, վստահ ենք, պիտի ըլլայ հայութեան կողքին:

Սոֆիայի միացեալ տօնակատարութիւնը մեզ իրաւունք կուտայ ունենալ այդ անխախտ եւ խորունկ հաւատքը:

(Խմբագրական «Հայրենիք»ի)

ՏԵՐԵՒ ՄԸ ՑՈՒՇԱՏԵՏՐԷՍ

«ՍԻՒՏՃԻ» ՍՐԲԱԶԱՆ

«Յառաջ» թերթօնելով Սափրիչեան Տիմեթէոս եպիսկոպոսի «Երկամեայ պանդխտութիւն ի Հապէշիստան» հետաքրքրաշարժ գիրքը, իմ մէջ կ'արթննէ անցեալի յուշեր:

Նախ սա ըսեմ թէ՝ Երուսաղէմի պատրիարքութիւնը ապիկար գտնուեցաւ եւ իրեն ներկայացած առիթը չօգտագործեց պէտք եղածին պէս՝ Հապէշական եկեղեցին կապելու համար հայկական եկեղեցիին: Ղպտի եկեղեցին մեզմէ աւելի աչքը բաց գտնուեցաւ եւ հապէշական եկեղեցին կապեց իրեն: Դարձեալ «Յառաջ» պիտի ծիծաղի՞ իմ հայ լուսաւորչական աշխարհահայեացքիս վրայ: Բայց նա թող քիչ մը ծանր չարժի:

Հապէշիստանի նման յետամնաց երկրի մը համար կրօնքը գերազանց կարեւորութիւն ունենալով, հայեւ-հապէշ եկեղեցիներու միութիւնը, մեր «անհայրենիք» ժողովուրդին համար կ'ունենար բարերար ազդեցութիւն եւ այսօր Հապէշիստանի մէջ կ'ունենայինք բարգաւաճ հայ գաղութ մը:

Բայց մենք դառնանք մեր յուշերուն:

1895—96ի ջարդի տարիներուն Սափրիչեան եպիսկոպոս Պանտրմա - Պալըքէսիր միացեալ վիճակին առաջնորդ էր: Մեր գիւղն ալ՝ Պիգան կապուած էր այդ վիճակին: Իր պարթեւ հասակով եւ ալեհեր մօրուքով պատկառանք կ'ազդէր թէ Թուրք ժողովուրդին եւ թէ կառավարական շրջանակներուն: Այդ դէպքերու շրջանին որ եւ է Հայու քիթը չարիւնեցաւ իր վիճակին մէջ:

Ամէն տարի Մայիս ամսուն, որ տարեկան տօնավաճառն էր Պիգայի, կ'այցելէր մեզի: Տօնավաճառի չարթուան պատարագիչը ինք կ'ըլլար: Պոլսէն, Ռոտոսթոյէն, Պրուսայէն, Պալըքէսիրէն, Պանտրմայէն, Խոնճիկէն, Քեօթահիայէն, Իզմիրէն, Մաղնիսայէն եւ աւելի հեռաւոր տեղերէ, բազմազգի առեւտրականներու կարգին, մեծաթիւ հայ առեւտրականներ ալ կը մասնակցէին այդ կարեւոր տօնավաճառին: Եկեղեցին անբաւական կուգար այդ բազմութեան եւ վերոյիշեալ քաղաքներէ եկած հայ առեւտրականներու մէջէն հայ դպիրներ չապիկ հագնելով շուքը կ'աւելցնէին պատարագին: Կ'արժէր տեսնել Սափրիչեան եպիսկոպոսին պերճաշուք պատարագը, այս հանդիսական պահուն:

Շատ կը սիրէր իր սամոքսը: Մոլի էր մանաւանդ Պիգայի անարատ կաթին եւ Պալըքէսիրի համեղաճաշակ սերին: Այդ պատճառով Պիգացիները զինքը «սիւտճիւ սրբազան», իսկ Պալըքէսիրցիներն ալ «գայմաքճը» սրբազան» կը կոչէին:

Ամէն տարի նուէրներով ծանրաբեռն՝ հայ խանութներու նրբահիւս ձեռագործներով լեցուցած իր պայուսակը կը վերադառնար իր թեմին կեդրոնը՝ Պալըքէսիր:

Պալըքէսիրի մէջ ունէր անձնական ջաղացք մը, որ յետոյ, հրդեհի մը հետեւանքով փճացաւ, վրայ տալով նաեւ իր եպիսկոպոսական մատանին:

Դրուագ մը իր կեանքէն: Օր մը երբ Պալըքէսիրի մէջ, աղայի մը պարտէզը դիշերանոցով բազմած եւ Պալըքէսիրի համեղ խաղողներէն խոշոր ողկոյզ մը ձեռքը բռնած, իւրաքանչիւր հատ անուշիկ անուշիկ կուլ կուտար, դաշտի խոշոր մուկ մը, իր ներքնավարտիքին ոտքի մասի ճեղքէն կը մտնէ իր վարտիքին մէջ: Սրբազանը կ'այլայլի, մինչ մուկը վեր վար կը տապլտկի իր վարտիքին մէջ: Չի կրնար իր հիւրընկալներուն առջեւ իր վարտիքը հանել: Մէյ մը աջ, մէյ մը ձախ վազելով, օգնութիւն կը պոռայ: Բոլորը կը մարին խնդուքէ:

Եւ այս չէնչող եպիսկոպոսը՝ իր խոր ծերութեան մէջ կը մատնուի խոր թշուառութեան եւ Բերա Մաճառ փողոց տնակի մը մէջ առանձնացած կը տառապի տարիներ շարունակ:

Եւ զատկական առտու մըն ալ, Գումգափուի Մայր Եկեղեցին մէջ, դասին մէջէն կը լսուի խոր հառաչ մը, հեծեծանքի կանչ մը:

Ողբացեալ Սափրիչեան եպիսկոպոսն էր, որ իր անցեալ փառքերը յիշելով կ'ողբար զանոնք ի խորոց սրտի:

Ինչպէս կը տեսնուի, իր Հապէշիստան ուղեւորութեան նման, իր կեանքն ալ եղած է արկածալից:

ՍԵՊՈՒՀ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ԱՆԴՐԱՆԻԿ

(Սեպտ. 1ի ոխտագնացութեան առթիւ, ձօն Զ. Ռ. Միութեան)

Նուիրական պարտականութիւն մը, այսօր, անգամ մը եւս մեզ կը հաւաքէ այս անշուք դամբանին վրայ:

Աւելորդ է ըսել, անշուք՝ իր արտաքինով, բայց իր խորքով մեզի համար որքա՜ն թանկագին եւ կախարդական:

Ցնցատակին նախատինք մը պիտի նկատէի՝ ներկայացնել կեանքը անոր որ պառկած է այստեղ: Որովհետեւ ո՞վ չի գիտեր կամ չէ լսած գրեթէ առասպելական մանրամասնութիւնները իր կեանքին:

Հերոս մըն է որ կը հանգչի հոս:

Հերոս մը՝ որ կրցաւ տասնեակ տարիներու ընթացքին ըլլալ հայդուկներուն ամենատարօրինակներէն մին: Հերոս մը՝ որ կրցաւ իր եւ իր ընկերներու զէնքերով ազատութեան կայծերը տանիլ, դարաւոր սարկուութեամբ թմրած հայ զանգուածին մէջ:

Հերոս մը՝ որ շնորհիւ իր մտքի եւ սրտի անվիճելի արժանիքներուն, բարձրացաւ զինուորական շատ մը աստիճաններ, ու եղաւ «ազգային հերոս»ը այս կտրիճ ժողովուրդին:

Դժբախտ եղաւ սակայն վախճանը իր կեանքին:

Սարերուն «աւլան»ը, սարերու արծիւը չարժանացաւ անոր որուն արժանի էր: Զունեցաւ հայրենի հողին վրայ պառկող իր զինակիցներու գոհունակութիւնը: Վէմ մը՝ որ անկանած գալարած է զայն մինչեւ վերջին վայրկեանը: Վէմ մը՝ զոր մենք եւս կը բաժնենք այսօր, որովհետեւ չենք կրնար զինքը ամփոփել հայրենի հողին մէջ, այն հողին՝ որուն համար զէնքը ձեռքէն վար չձգեց 35 տարիներ:

Ազգերու պատմութեան մէջ ինքը մինակ չէ սակայն: Նոյն ճակատագիրն են ունեցած ուրիշ ազգերու շատ մը հերոսներ եւս, ու մանաւանդ իրեն պէս անտէր ու հայրենազուրկ է նաեւ գրեթէ կէսը իր ժողովուրդին:

Հայրենակիցներ, բոլինք որ նուիրական պարտականութիւն մը կը հաւաքէ մեզ այսօր այստեղ: Այդ պարտականութիւնը չի կայանար միայն աննման հայդուկին եւ խմբապետին հանդէպ յարգանքի մեր տուրքը բերելուն մէջ:

Այստեղ միայն Անդրանիկը չէ որ կայ:

Այստեղ կը հանգչին Աղբիւր Սերոբները, Գէորգ Չաւուշները, Նիկոլեները, Գուրգէնները, Աւօները, Քեռիները, Մուրատները, մեր հազարաւոր անանուն հերոսները, որոնք իրենց կեանքի օրինակով իրենց արիւնով աշխատեցան մաքրել ստրկութեան կապած խարը:

Այստեղ կը հանգչի գլուխներէն մին այն վիշապին որ տասնեակ տարիներ աննդհատ, անհաւասար պայքարներէ վերջ կերտեց Սարդարապատն ու Ղարաքիլիսէն:

Վերջապէս, այստեղ կը հանգչի արթնցող ազատատենչ հայութեան յեղափոխական ոգին:

Այցի չենք եկած՝ այլ ուխտի:

Իր զէնքի ընկերներուն, իր զինուորներուն հետ եկած ենք ուխտելու, որ օրինակ պիտի առնենք իր անցեալէն, ապագայ զոհողութիւններ յանձնելու համար:

Եկած ենք, որովհետեւ այս անմխիթար օրերուն ամէնէն աւելի պէտք ունինք իր յիշատակի կրակովը տաքնալու, եւ ապագայէն առաջ՝ այսօր իսկ ինքզինքնիս փրկելու համար:

Աթէնական զինուորութիւնը իր Սալիքս գետը ունէր, որուն մէջ կը լոգցնէր իր Աքիլլէսները, անխոցելի դարձնելով զանոնք:

Մեր Սալիքսը կրնայ ըլլալ այս գերեզմանը, որուն վրայ պէտք է ուխտեն յուսահատածները, վհերոտները, իղձութեան ճամբան բռնած երիտասարդութիւնը, եւ նոր սերունդները:

Գաղափարական տարբերութիւններ կրնան զատել մեզ, բայց, թոյլ տուէք ըսել, որ յիմարութիւն է այդ պատճառաւ իրար բզքտել, մինչեւ որ չհասնինք ծայրը այն ճամբուն, զոր գծեց սա պահուս Անդրանիկով խորհրդանշուող յեղափոխութիւնը:

Ճամբուն ծայրը Հայրենիքն է: Այսօրուան կարգով՝ փաղուան Անհրաժեշտ:

Այդ կը թելադրէ այս գերեզմանը, եւ առանց քաշուելու պէտք է ըսենք թէ կ'ընդունինք բոլորս ալ, ըլլանք ընկերվարական թէ ազգայնական:

Հայրենակիցներ, այս հողակոյտին խորհուրդով պէտք է հաղորդուիլ ամէն օր: Դուք, ընկերներ, երիտասարդ եւ նորահաս պատանի բարեկամներ, գիտցած ըլլանք որ հայդուկին գերեզմանին տակ խորհուրդներու աշխարհ մը կայ, ուր պէտք է զրահուիլ, լաւագոյն ապագայի մը պարտադրելիք զոհողութիւնները քաջութեամբ տանելու համար:

Անդրանիկ եւ իր ընկերները աշխատեցան, որ հայրենիքի մը միջոցաւ Հայութիւնը չունենայ այլ եւս որբերու բազմութիւններ: Ցանցառելը ի... բենք չէն, եթէ կէս մնաց իրենց գործը: Որբերս վստահ ենք այս իրողութեան, այնպէս որ այս հանդիսաւոր օրուան առթիւ անգամ մը եւս կը կրկնենք.—

Ճամբան գծուած է մեր առջեւ: Անդրանիկի զինակիցները եթէ «պատրաստ» պոռան, որբերը իրենց հետ պիտի գտնուին, եւ իրենց համեստ բաժինը պիտի բերեն կէս մնացած գործը ամբողջացնելու համար:

Հ. ԱԿՈՆԱՅԵԱՆ

Ո՞ՐՆ Է ՃԻՇԴ

Հակասական լուրեր շրջան կ'ընեն Թուրքեւպուլկար յարաբերութեանց մասին: Այս անգամ ալ յունական թերթերն են որ կը պնդեն թէ երկու կողմէն ալ զինուորական պատրաստութիւններ կը տեսնուին: Սոորև կ'արտատպենք ամէնէն կարեւորները.

Բոլորովին վաւերական աղբիւրէ կը հաղորդուի թէ, անցեալները երկու պուլկար լրտեսներ, Պոլսոյ ճամբով մտած են Թրքական Թրակիա, պտտած են ամբողջ շրջանը, տեսած, գծագրած եւ արձանագրած են Թուրքեւպուլկար սահմանագլուխին վրայ գտնուող Թրքական բոլոր ամրութիւնները ու ռազմագիտական կէտերը եւ ապա անհետացած են, առանց օձիքը ձեռք տալու:

Յշգուած է որ այս երկու լրտեսները պուլկարական բանակին պատկանող սպաներ են, բարձրահասակ եւ քաղաքային զգեստով, մէկը՝ թնդանօթաձիգ, իսկ միւսը՝ արհեստագիտական գունդէն: Երկուքն ալ կեղծ անցագիրներ ունէին եւ ամէն տեղ կը ներկայանային իբրեւ Ֆրանսական թերթերու թղթակիցներ: Անոնք գրկուած էին պուլկար բանակի ընդհանուր սպայակոյտին կողմէ:

Իրենց ամբողջ շրջագայութեան ընթացքին, երկու լրտեսները բնաւ չեն արթնցուցած Թրքական իշխանութեանց կասկածները: Այլ, ամենայն յաջողութեամբ իրենց վտանգաւոր պարտականութիւնը գլուխ հանելէ վերջ անհետացած են: Կարելի չէ եղած հաստատել, թէ անոնք ինչ ճամբով հեռացած են: Ցամենայն դէպս իրողութիւնը այն է որ կրցած են սահմանը անցնիլ:

Հելլէնեւթուրք սահմանագլուխէն Տէտէաղաճ հասած, ինչպէս նաեւ Թուրքիայէն Յունաստան հասած ճամբորդները կը պատմեն թէ, Պուլկարիոյ զինուորական կեդրոնացումները մեծ թափով շարունակուելուն հետեւանքով, պուլկարեւթուրք սահմաններուն վրայ բնակող բազմաթիւ Թուրք բնտանիքներ աճապարանքով կը լքեն իրենց բնակավայրերը եւ կ'երթան դէպի Թրակիոյ ներքնամասերը:

Կարելի չէ եղած ստուգել, թէ այս բնտանիքները, խուճապի մատնուած ըլլալով ինքնաբերաբա՞ր կը հեռանան իրենց տեղերէն, թէ եղածը Թրքական իշխանութեանց մէկ կարգադրութիւնն է:

Այս տեղեկութիւններուն վրայ է որ Թուրք կառավարութիւնը ստիպուած է փութացնել Քըրքքիլիսէի արգիլուած գօտիին ամրացումը, շատցնել Էտիրնէի շրջանին մէջ իր զինուորական ուժերը, Թուրք բնակչութիւնը փոխադրել Արեւելեան Թրակիա եւ կատարել մեծ ռազմափորձեր:

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՊԱՅԾԱՌԱՏԵՍՈՒԹԻՒՆԸ ՄՏԱՅԻՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ ՄԷՋ

Դողդոջուն զառանցանքը, մասնաւոր մէկ ձեւը ալքօլամոլութեան (զոր երբեք շփոթելու չէ հասարակ գինովութեան հետ), արդիւնք ջղային թունաւորումի, յառաջ կը բերէ մտային շփոթութիւններ: Հիւանդը, կարծես քնացած կամ կէս արթուն վիճակի մէջ, անորոշ կը տեսնէ իր շուրջի իրերը եւ կ'ունենայ նոյն իսկ տեսողական խաբկանքներ: Աչքերը բաց կ'երազէ, եւ երբեմն կը կարծէ որ զինքը կը հալածեն երեւակայական թշնամիներ, որոնց դէմ յուսահատ պայքարի մը մղուելով կրնայ դանակի եւ ատրճանակի անգամ դիմել:

Գալով յիմարութեան, մտային մըթագնումը հոս վաղանցիկ ամպամածութիւն մը չէ այլ եւս, այլ իմացականութեան աւելի կամ նուազ ամբողջական կործանումը: Կարգ մը յիմարներ որոնց վիճակը շատ յառաջացած է (ընդհանուր անդամալոյծներ, վաղահաս յիմարներ, ծերահաս յիմարներ), գաղափարի այնպիսի խառնաշփոթութեան մը հասած են, որ հազիւ անկապակից բառեր միայն կրնան արտայայտել: Այստեղ ալ անկապակցութիւնը պատասխանատուութեան չգոյութիւն ցոյց կուտայ: Բայց երբ յիմարութիւնը, դեռ թաքուն վիճակի մէջ, դատողութեան վաղանցիկ կամ մասնակի թերացումներով ի յայտ կուգայ, մտային տկարացումը յաճախ աննշմար կը մնայ: Անհատը այդ պարագային, նոյն իսկ երբ կը սխալի, իր պայծառատեսութիւնը կը պահէ: Ցիշենք իրողութիւն մը որ ասոր մեծագոյն ապացոյցը կուտայ,— այն յիմարները որ յաճախ անմիջապէս կ'անցնին դատաւորներու առջեւէն եւ ատոր համար ալ կը դատապարտուին, ընդհանուր անդամալոյծներ են: Ոչ ոստիկանութիւնը, ոչ փաստաբանները եւ ոչ ալ դատաւորները չեն կասկածիր մտային հիւանդութեան մը մասին, որ սակայն գործարանային է, միշտ ծանր, անխուսափելիօրէն մահացու, բայցի այն պարագայէն երբ ճահճատենդի նեբարկումով կը դարմանուի:

Ուրիշ հիւանդութիւն մը որ սովորաբար կը մարէ մտքի պայծառութիւնը, լուսնոտութիւն է: Ի յայտ կուգայ զանազան խանգարումներով: Ցիշենք նախ սովորական տագնապը, որով հիւանդը գետին կ'իյնայ բոլորովին զգայազիրկ: Բայց կայ նաեւ հոգեկան լուսնոտութիւն կոչուածը: Ասոր տագնապներուն առեն, հիւանդը տեսակ մը «մտային ջղաձգութիւն» կ'ունենայ, աւելի կամ նուազ խառնված շփոթ վիճակ մը, յաճախ յարձակողական, վայրենի եւ մարդասպանական ձգտումներով: Կրնայ նոյն իսկ յարձակիլ իրեն ամէնէն աւելի սիրելի էակներուն վրայ, մեռցնել, եւ անոնց դիակը յօշոտել անխնայ: Երբ խելքը գլուխը կուգայ, բնաւ չի յիշեր իր առաջուան կատաղած վիճակը: Ուրեմն կրնանք ըսել որ լուսնոտութեան տագնապը, իր ընթացքին մէջ, առաւելագոյն անգիտակցութիւնը յառաջ կը բերէ: Եւ սակայն այդ տագնապի պահուն իսկ, հիւանդը կրնայ պահել շարժումներու զարմանալի ճշդութիւն մը, մանաւանդ հրացանաձիգի ճարտարութիւն մը որով իր գնդակը չի վրիպիր նոյն իսկ չարժուն թիրախէ մը: Բայց աւելի զարմանալին կայ, լուսնոտները ենթակայ են անգիտակից եւ մոլուցական փախուստներու, որով ասոնք անգին կը տեղափոխուին, երբեմն չափազանց հեռանալով իրենց բնակավայրէն, յետոյ կ'արթննան, բնաւ չեն յիշեր իրենց ճամբորդութիւնը եւ կը զարմանան թէ ինչ հրաշքով այնչափ հեռու կը գտնուին իրենց տունէն: Բայց երբ քննութիւն մը բացուի, կ'ապացուցուի որ այս անգիտակիցները իրենց ճամբորդութեան միջոցին այնպէս մը վարուած են առերեւոյթս, որ երբ թէ իրենց մտքի պայծառատեսութեան տէրն ըլլային: Երկաթուղիի տոմսակը գնած են, դրամին աւելցածը առած ու ճշդած, յետոյ շոգեկառք մտնելով կանոնաւորապէս տեղաւորուած, իրենց ճամբու ընկերներուն հետ խօսակցութեան բռնուած, եւ վերջապէս ամենայն վայելչութեամբ վար իջած են իրենց հասած կայարանը: Ոչ մէկ օրինակ այսչափ լաւ կը բացատրէ թէ որչափ յարաբերական է մտքի պայծառութիւն կոչուածը, որ հասարակութեան աչքին այնչափ վճռական եւ արմատական կը թուի երբ կ'ուզուի հոգեկան հիւանդութիւնը զանազանել հոգեկան առողջութենէն:

«Մենամոլական գերագրգռութիւնը» յառաջ կուգայ այն մարդոց մէջ որոնք ենթակայ են «ընդհատական հոգեկան հիւանդութեանց», եւ այդ պարագային հիւանդը որոշ չափով անգիտակից վիճակի մէջ կը գտնուի, երբ չափազանց խռոված՝ կը պոռայ, կ'երգէ կամ կը պարէ գիշեր ցերեկ: Այդ ժխորին վրայ յառաջ բերած տրպաւորութիւնը անտարակոյս կը մըթագնէ իր մտքին պայծառութիւնը: Եւ սակայն գերագրգռուած մենամոլը, իր խռոված վիճակին մէջ իսկ, կարող է կշռել իր արարքին հետեւանքները: Ասոր համար է որ հակառակ իր չափազանց անկարգ ընթացքին, ծանր արարքներէ կը զգուշանայ միշտ: Գերագրգռուած մը սովորաբար աւելի աղմուկ կը յարուցանէ քան թէ վնաս կուտայ: Բայց երբ գերագրգռութիւնը թեթեւ վիճակի մէջ է, մտքի պայծառութիւնը անաղարտ կը մնայ, կարելի է ըսել նոյնիսկ որ կ'աւելնայ: Մենամոլական գերագրգռուածը որ ինքզինքին տէրն է դեռ, ընականէն շատ աւելի ուշադիր է, իր յիշողութիւնը եւ մտային կարողութիւնները սուրցած են: Այս պարագային, այդ հիւանդագին գերագրգռութիւնը յաճախ «ներշնչում» անունին տակ ճանչցուած է: Գրողներ, ինչպէս Ժէռար տը Նէրվալ եւ երաժիշտներ ինչպէս Շուման, իրենց լաւագոյն գլուխ գործոցները արտադրած են մենամոլական թեթեւ գերագրգռութեանց միջոցին, երբ արդէն մօտեցած էր իրենց արգելափակումը հիւանդանոցին մէջ: Բայց երբ այդ գերագրգռութիւնը յառաջ կուգայ անպարկեշտ մէկու մը մէջ, որուն երեւակայութիւնը զօրաւոր է եւ որ գործնական մշտորթութեան հակումներ ունի, հիւանդութիւնը կը սրէ, կը շղթայազերծէ անոր բարոյական ընդունակութիւնը եւ գործել կուտայ պատժելի յանցանքներ այնպիսի ճարտարութեամբ մը որ կարծես թէ անկարելի է վերագրել հիւանդագին վիճակի մը: Փորձագէտ բժիշկը երբ կ'ուզէ անպատասխանատու նկատել զայն, գէթ մասամբ, զարմանք կը պատճառէ հարցաքննիչ դատաւորին կամ դատաւորին: Այսպիսի օրինակներ աւելի կարելի է ըմբռնել երբ գերագրգռութիւնը, նախ թեթեւ վիճակի մէջ, հետզհետէ կը ծանրանայ եւ կը հասնի սուր մոլագարութեան մը տենդագին խռովքներուն:

(Շար.)

...ՊԷՏՍ ՋԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

...իրելի Արագ.— Ի՛նչ գեղեցիկ է ... ժուռ գալ մեր լեզուին բաղ-...ւել, ...զգար ակօսներուն մէջ, պարզ ...ով, անոխակալ միտքով, կող-...ով, ...ցական նկատումներէ քաջ ի... Դէմակն միայն շրջապիծու ղա-... ...րէքին ու մանրամաղ հողին, որուն ...թքէին կը ցայտեն հիրիկն ու խաղու-... ...ք նարգիզը:

...ռամանէ՛, Արագդ իմ պանծալի, ...ըլ աւելի զուարթ, աստ կը զգաս ...ը, քան երբ անսեթեւեթ, գրեթէ ...ածկոյթ միամտութեամբ, ինչ-...ղ այերքին մէջ սոխակին աւաչը, ...ն կուգաս Հայ Գիրքին, Հայ Խոր-...ն դաշտերուն մէջ, զուտ քննե-...ուքին, ...րակելու, զասաւորելու զիտու-...ով:

...ն, հիմա այդպիսի վայրկեաններ ...պիմ ու կը հրճուիմ, տող առ տող ...ասար ու բնամոյն բերելով լեզուս ...նց Վէրֆէլի բարձրաթռիչ գեր-...ելէներին: Հոգեպարար կագդո՛յր ...ցա, այն տեսակէն՝ որով մշակը ...ելաւորի, քրտինքին կայլակնե-... համը զգալով ճերմակ ցորենի ...ին մէջ:

...՛ս — կ'ըսեմ մտովի ու սրտագին ...ոյս լեզուին ճոխութենէն անմասն ...երայսօր, 1914ի հրկիզումէն վերջ, ...րաճակապէս անկախութեան են ...ցեր, երէկի մինչեւ իսկ թափա-...քինկներ, որոնք ո՛չ Վ. Հիւկոյի ...գ գիտէին, ոչ Շէքսփիրի, մինչ ...ս, մե՛ր լեզուն խօսող ցեղը իր բաղ-...ոզորեան գրականութեամբ, հին Ա-...ին, հին Հռոմի բոլոր հրաշա-...րներուն գիտակ այս ցեղը, անտէ-...ը, կ'ընդվզի միայն, առ այժմ ...լոգուտ կաղուցքով, իր սանձը ծա-...քով:

Բայց, Արա՛գ, քաջէ՛ երիվարին ...ենք, մի՛ թողուր որ գեղապատր ...ձակոտոր փոթորկէ մայրենիքին ...ոց ածուներուն մէջ: Հոն հասրիկ-...ե կան ցանուած, ակաղձուն հունձ-...ապագայ կորիզներ, գնդաձեւ չր-...կուած, որոնց մէջ արդէն կեան-...ակուած է կոտալ, կկուի պէս բախ-...ճայ:

Բայց միշտ զգո՛յշ — Գեղապատր մի՛ ...ւյն բրտանայ: Մեծէ՛ ճակատը ...փորէն ...

×

Սիրելի Արագ — ճիգ մը թող ընեն ... նոր գրողները, կարելի եղածին ... չափ քիչ գործածելու խօ, միա ... ձեւերը, որոնք չեն պատշաճիր մեր լեզուին առնական առոգանութեան: ... կ'ափսոսեմ ... օրէնի մակրայով ա-... ծանցուած այն բառերուն՝ որոնց վեր-... ջերը ի է: Այսպէս, հարկաւ գի-... տէք դուք ալ — սքանչելիօրէն, ...ելիօրէն, անտեղիտալիօրէն, ան-...ելիօրէն, եւն. եւն. աններդաշ-... ...եւ ներեցէք, հրէշաւոր բացա-...ութիւնները, աւա՛ղ, շատ աւելի ...յը կամ հինէն մնացած գրող-...ն քան նոր գրողներուն կողմէ: ... համար ամիսներով հետեւեցայ ...ւ խօսներուն, եւ տեսայ որ, ... պէս, հնագոյն գրող-... յետամնաց գիտերն են ասոնք: ...ութեամբ դիտեցի որ նո-... լաւագոյնները կ'անգոսնեն այս ...րուամբ, եւ օրէնը կը գործա-...ն ածականներուն հետ, որոնք ... վերջաւորիր: Այսպէս՝ վայրա-գօրէն, անգթօրէն, մարդկօրէն, սաստուածօրէն («սատուածօրէն հրաշագործել») եւ այլքն բատ կարգի: Ի՞նչպէս — ուշադիր եղէ՛ք — մեր լեզուին լաւագոյն կերտողները զգուշացած են իօներէն եւ նմանակներէն: Հազիւ մի թուական կամ անորոշ ածականով բացառութիւն մը եղած է, որովհետեւ այդ ձեւը աններդաշնակ ալ չէ. այսպէս միաձեւ, միակրօն, միարան, միարնեայ, միօրինակ, միականի: Ասոնց մօտ ո՛րքան խոպոտ կը հնչեն աննկարագրելիօրէն, անդնահատելիօրէն եւն. անձոռնի ձեւերը, մանաւանդ երբ նկատի առնենք, որ առանց օրէնի ալ մնացած բառերը կրնան մակբայակերպ գործածուիլ, կամ ,առաւելն, ածական ձեւին կցելով կերպովը փոխանակ օրէնի: Ո՛վ իմ սքանչելի նորեր, քիչ մը խորհրդածեցէք եւ իրաւունք պիտի տաք ինծի: Այլաբանօրէն — ի՛նչ լաւ: Բայց՝ երկիւղալիօրէն — որքան խորթ եւ, նաեւ, անիմաստ:

... Բօղածածկ տեսայ, սիրելի Արագ, եւ զարհուրեցայ: Ընդվզում մը այս անհոգութիւններուն դէմ, մանր ուշադրութիւն մը եւ թերթ մը որ բերան ծառայէ այս ընդվզումին: Եւ ահա թանկագին ծառայութիւն մը՝ որմէ առաջին զոհ եղողները իրենք սխալողները կ'ըլլան: Այսպէս՝ երբ ըսես, թէ, պարո՛ն, քօղածածկ մեծ սխալ մըն է, պէտք է ըլլայ քօղածածուկ, որովհետեւ լեզուին մէջ ծածկ ձեւ չկայ, ինչպէս չկայ փափկ ձեւ, այլ ... ծածուկ, փափուկ արմատները, որոնք երբ գոյական ըլլան կամ բարեհաճին բայ ըլլալ, վրայ կուտան — ներդաշնակութեան համար — իրենց արմատականին ու երկբարբառը, ինչպէս նորածինը իր ... չապկընկերը, եւ կ'ըլլան փափկութիւն, փափկանալ, ծածկոյթ, ծածկուիլ, մուխ՝ մխալ, ծուխ՝ ծխել: Եթէ ծածկելին արմատը ծածկ ըլլայ, մխալին ալ, ծխելին ալ պէտք է ըլլայ ... մխ, ծխ ... Կը տեսնե՞ս, մէկ անմտութիւնը կամ անմտածութիւնը (irréflexion) ի՛նչ այլանդակութիւններու կը յանգի, ըղխելէն ալ պիտի հանես բղխ ... փոխանակ բուղխի կամ պարզապէս՝ բուխի, կոուելէն՝ կո, փոխանակ կուռի եւն. եւն. եւն.:

Ի՞նչ է ըսել բային արմատը — ասաց (քարոզասաց): Ի՞նչ է առնելին արմատը — առեաց (մարդատեաց, օտարատեաց): Պատմելին արմատը — պատում (հերոսապատում), ոչ թէ ... պատմ (ծածկին պէս): Զարնել բային արմատը — հար, հարուած (երբեմն զարկ — Դրազարկ վանքը — հրացանազարկ ընդունուած ձեւը, որ պատշաճ է): Մարիլ բային արմատը — շէջ, ոչ թէ ... մար (անշէջ ոչ թէ ... անմար, զոր մերթ կը գործածեն ոմանք):

Շարն ընդ հուպ ...

ՏԱՐԱԶ

«Հայ-Բոյժ»

— օ —

Ժողովրդական Ամսաթերթ
Բժշկութեան եւ առողջապահութեան
«ՏՈՒՆԻՆ ԲԺԻՇԿԸ»
ԽՄԲԱԳԻՐ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ
Բաժնեգինը 20 փրանք
Հասցէ՝ Dr. Ch. Aivazian, 17,
Rue Damesme, Paris.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

— ? —

Ա. Ինճիկեան կը գրէ Խորհ. Հայաստանի մէջ.—

Մէկը միւսին ետեւէն, Հայաստանի Պետական Հրատարակչական Մարմինը լոյս կ'ընծայէ մեր դասական գրականութեան գործերը: Սակայն կ'անտեսէ կարեւոր աշխատանք մը, որուն ձեռնարկած է ռուս Պետական Հրատարակչական Մարմինը, — մանուկներու յատուկ դասագիրքերու, դասական հեղինակներու մանկական գրականութեան հրատարակութիւնը:

Ճիշդ է թէ անցեալի մեր մանկական գրականութիւնը հարուստ չէ դասական գործերով, այլ ընդհակառակն խղճուկ է կրօնական, ազգայնական եւ առասպելաբանութեամբ յագեցած գործերով: Այսուհանդերձ ունինք նաեւ ընտիր դասական երկեր, որոնց հրատարակութիւնը գեղեցիկ նուէր մը կ'ըլլար մանուկներուն, մասնաւորաբար դպրոցականներուն:

Աւելի դժուար է դասական գործերը հրատարակել ի պէտս դպրոցականներուն, քան հասարակութեան համար: Մենք գործ ունինք 8, 10, 12, 15 տարեկաններու հետ, որոնք ծնած ու սընած են ներկայ ընկերային կարգերու մէջ,— ահա թէ ինչո՛ւ կը պահանջուի հեղինակներու եւ գրուածքներու ընտրութիւնը կատարել մեծ զգուշութեամբ եւ լրջութեամբ:

Մեր մեծանուն բանաստեղծ Յովհ. Թումանեանը հսկայական նիւթ կուտայ մանուկներուն: Աւելորդ չենք համարիր այստեղ յիշատակել թէ ,մեր կարծիքով, ի՛նչ կարելի է հրատարակել Յովհ. Թումանեանէն: Պատմուածքներէն՝ Գիքորը, Իմ ընկեր Նեսօն, Գաքօ բիձու շերամապահութիւնը, Երկաթուղու շինութիւնը, Նեսոյի ճարպաքաղնիսը, Պատմուածքներ կենդանիների կեանքից խորագիրով շարքը (Գէլը, Եղջերուն, Արջօրս, Մայրը, Շունը), իսկ բանաստեղծութիւններէն՝ Մարօն, Լոռեցի Սաքօն, Հառաչանքը (հատուած), Սասունցի Դաւիթը, առակներէն՝ Գութանի երգը, Դժար տարին, Հին օրհնութիւն, Կաքաւի երգը, Գարնան առաւօտ, Ճախարակ, Սոխակի վիշտը, Արագիլ, Մանուկն ու ջուրը, հեքիաթներէն՝ Ուժը, Տէրն ու ծառան, Մի կաթիլ մեղրը, Քաջ-Նազարը, Անբախտ վաճառականները, թարգմանութիւններէն՝ Ծաղիկներ (Կէօթէ), Վարդը (Կէօթէ), Ձմրան իրիկունը (Պուշկին) եւ ուրիշներ:

Մանուկներու բարեկամ Ղազարոս Աղայեանը եւս հսկայական նիւթ կուտայ.— Յիշողութիւններ, Թռիչքներ, Պարտիզպան, Հնձուորներ, Սերմնացան, Առաւօտը գիւղում, Արեւ, Մանուշակ, Տորք Անգեղ, Քորօղլի եւ ուրիշներ:

Առանձին առանձին կամ ժողովածուներով կարելի է հրատարակել մանկական հին ամսաթերթերէն (Աղբիւր, Հասկեր) այնպիսի գործեր, որոնց հեղինակները թէեւ դասական չեն, բայց մեր մանկական գրականութեան մէջ դասական կը համարուին (Հայրապետեան, Աթ. Խնկոյեան, Սիմակ, Յակոբ Աղաբար եւ ուրիշներ):

Թէեւ մանկական գրողներ չըլլան, բայց մեր խօսքի լաւագոյն վարպետներուն գործերէն կարելի է հրատարակել, խիստ ընտրութենէ մը վերջ, այնպիսի կտորներ, որոնք գեղեցիկ նուէր մը կրնան կազմել մեր դպրոցական պատանիներուն: Այդ հեղինակներն են Նար-Դոս (Մեր թաղը հատորէն պատմուածքներ), Մուրացան (հատուածներ Նոյի ագռաւէն, Առաքելէն), Աւ. Իսահակեան (Ընկերները, մասեր Ուստա Կարօ վէպէն) Ս. Զօրեան (Երկաթուղին, Ցանկապատ, Օհանի մահը, Պատերազմը, եւ ուրիշներ, որոնց կարգին՝ Ծովանը, Ելեկտրական լամպը, Մի գիշեր անտառում):

Հրատարակութեան արժանի են նաեւ մեր գիւղագիրները, որոնք զարմանալի է որ շատ քիչ կ'օգտագործուին դասագիրքերու մէջ, մինչդեռ դպրոցականներու ընթերցանութեան համար լաւագոյն կտորներ ունին Ա. Շահնազարեան, Ա. Ազատեան, Ճուղուրեան, Ջաւախեցի:

Կարելի է թարգմանաբար տալ նաեւ օտար մանկական գրականութեան լաւագոյն էջերը:

Քանի մը խօսք եւս տպագրութեան մասին.— Մանկական գիրքերու հրատարակութիւնը մեծ խնամք կը պահանջէ, — մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացնեն թուղթը, գիրը, նկարները, կազմը:

Մանկական գրական կտորները կարելի է հրատարակել առանձին առանձին, կամ ժողովածուներով: Երբ ժողովածուն կը կազմուի մէկ հեղինակի գործերով, բնագրին ընկերանալիք նկարներէն զատ փափաքելի է դնել նաեւ հեղինակին լուսանկարը, համառօտ կենսագրութիւնը, բնագրին մատչելի եւ հակիրճ վերլուծումը:

Ռուսական մամուլին մէջ վէճի նիւթ է դարձած այն հարցը թէ մանուկներուն համար հրատարակուող գիրքերու կամ գրուածքներու մէջ երբ գործածուի միջազգային բառ մը կամ արտայայտութիւն մը, պէ՞տք է տալ բացատրութիւնը գիրքին մէջ իսկ թէ ոչ: Մեր կարծիքով պէտք է բացատրել տեղն ու տեղը եւ ոչ թէ հրատարակել առանձին բառարան մը:

ՀԱՒԱՔԱԿԱՆ ԳԻՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՀԱՅ ԳԻՒՂԱՑԻՆ

Տարիներ անցան եւ տակաւին հայ գիւղացին սիրտովը չկպուեցաւ գիւղատնտեսական յեղափոխութեան: Ոչ մէկ խօսք հաւաքական տնտեսութեան առաւելութիւններուն մասին, սակայն կարելի չէ չքննադատել այն քաղաքականութիւնը, զոր Մոսկուա կը խաղայ՝ առանց նկատի առնելու Հայաստանի պայմաններն ու պահանջները: Այդ է ապահովաբար, որ կը վրդովէ հայ գիւղացիին միտքը, ինչպէս նոյն իսկ հայ գործավարի մը առողջ տրամաբանութիւնը, որ կ'ընդվզէր՝ երբ կը տեսնէր թէ Մոսկուա կամ Թիֆլիզ կը քամեն փոքրիկ Հայաստանը:

Հայ գիւղացիին վրդովումը, որ երբեմն եղերական արտայայտութիւններու հասաւ, արդէն նիւթ կը կազմէ գրականութեան: Ն. Զարեանի Ռուշանի քարափը գործէն վերջ, ահա Արագիի Եկւորները պատմուածքներու ժողովածուն, ուր կը նշմարուի նոյն խուլ ընդդիմութիւնը հաւաքական գիւղատնտեսութեան մէջ: Գիւղացի մըն է, որ կը խօսի.

— «Էնպէս որ մենք շնորհակալ ենք, որ կառավարութիւնը մտածում ա մեր մասին. բայց մեզ հարկաւոր չի կոլխոզը (հաւաքական գիւղատնտեսութիւն): Օրինակի համար, սանք ես աշխատաւոր մարդ եմ ,առաւօտը վաղ, մութը-մութին վեր եմ կենում, գընում գործի ,իսկ մեր մէջ էնպէս թամբալներ կան ,— օրը ճաշ ա դառնում, նոր են աչքերը տրորում, վեր կենում: Հիմի եթէ բերենք իրար խառնենք թամբալին ու աշխատաւորին, նրանց ունեցածը հաւասարացնենք, ի՞նչ դուրս կը գայ, էն դուրս կը գայ, որ էշը կը դառի, ձին կ'ուտի: Էս կոլխոզը, որ կայ, թամբալների համար ա, դրանից, մին ա, խանդարմունք առաջ կը գայ ,— թամբալը չի լաւանալ, իսկ էն լաւի, աշխատողի ձեռներն էլ կը թուլանայ, նա էլ կ'ասի, — Ինչի՞ ես չարչարուեմ ուրիշի համար: Հիմի ասելս էն ա, որ թողէք ամէն մարդ իրա տան, իրա ունեցածին տէր ըլի, էն ժամանակ ամէն բան լաւ կը գնայ ...

ՋԱՐՋԱՐԻՍ

Վ. Թոթովենց այսպէս կը նկարագրէ Ջարջարիս գիւղը.—

Ջարջարիսը 1040 հոգինոց գիւղ մըն է Արարատի շրջանին մէջ, խճուղիէն հեռու, լեռներու գոգաւոր հովիտին խորը, Արագածի ճիշդ դիմացը: Սարալանջերուն վրայ՝ կանոնաւոր կարուած արտեր, գոյնզգոյն, ոմանք կանանչ, ոմանք վարդագոյն, կորնգանի (sainfoin) ծաղկած արտեր, որոնք սակի գոյն կ'առնեն արդէն: Սարալանջ մը բոլորովին լերկ է բուսականութենէ, — գիւղին գերեզմաննոցն է այդ, ուր տասնեակներով ճերմակ, սեւ ու կարմիր քարէ ձիեր կը թաքչին: Ամէն քիւրտ բնտանիք իրեն սրբազան պարտականութիւն է համարեր իր մեռած երիտասարդ տղուն շիրիմին վրայ քանդակել ձի մը, սանձը բերանը, թամբուած, պատրաստ ճամբայ ելնալու:

Սարեանի մտերիմ մէկ բնանկարն է այս միջավայրը:

Ջարջարիսի մէջ կ'ապրին ընիկ Քիւրտեր, որոնց վրայ աւելցած են Թրքահայ գաղթականներ: Ի՞նչպէս կ'ապրին Հայերն ու Քիւրտերը իրարու հետ,— շատ համերաշխ:

Գիւղը կազմած է «Ինտէրնացիոնալ» անունով հաւաքական գիւղատնտեսութիւն մը, որուն կը մասնակցին 28 տնտեսութիւն, 137 հոգի: Կը ցանեն ցորեն, գարի, կորնգան, ունին 15 եզ, 1 ձի, 8 կով, 171 ոչխար, 84 գառ որոնք պիտի կթուին գալ տարի, 5 խոյ (բեղնաւորութեան համար), 5 այծ, 136 գարնան գառ, 3 ուլ: Գիւղացիներուն (1040 հոգի) 250 գրել-կարդալ չի գիտեր, 75ը քիչ թէ շատ կը գրէ-կը կարդայ, 126ը գրող-կարդացող է, մնացեալը մանուկներ: Ի՛նչքան ,ի՛նչքան մանուկ կը վազվզէ այս գիւղին մէջ, կանանչ սարերուն գլխին: (Այնուհետեւ Թոթովենց կը խօսի գիւղացիներուն հետ, զարմանքով կ'արձանագրէ որ գիւղին կոմունիստները չեն մտած հաւաքական գիւղատնտեսութեան մէջ, կը հարցաքննէ վարիչները, որոնք բառեր կ'արտասանեն՝ առանց հասկնալու):

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՄԱՄՈՒԼ

Ի՞ՆՉՈՒ ԿԸ ԿԱՂԱՅ ՆԵՐԳԱՂԹԸ

— • —

Սելանիկի «Հորիզոն»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (28 օգոստ.).

— «Հայկական բովանդակ գաղթաշխարհը, տարիներէ ի վեր, մէկ բերան կը պահանջէ լայն բանալ Հայաստանի դռները տարագիր բազմութեանց առջեւ: Ի պատասխան այս պահանջին, սակայն, Երեւանը իր անճարութենէն կը ճառէ: «Մենք ալ կը ցանկանք աւելի մեծ թիւով տարագիրներ ընդունիլ, բայց միջոցը չունինք: Հողին յօժար է, բայց մարմինը տկար: Հողն ու բնակարանը կը պակսին մեզի: Տըւէք մեզի՝ անջրդի տարածութիւնները ոռոգելու եւ բնակարան շինելու միջոցները, այսինքն փող ուղարկեցէք, որպէսզի մենք ալ աւելի հեշտութեամբ կարենանք կազմակերպել տարագիրներու ներգաղթը»:

Մօտաւորապէս այս իմաստով կը բարբառի Երեւանը ամէն անգամ, երբ բարեկամ ու թշնամի տարբեր սուր կերպով կ'արծարծեն լայն աստիճանաչափի մը վրայ ներգաղթի կազմակերպման խնդիրը: Գաղթահայ ժողովուրդէն կը պահանջէ ընել այն, ինչ որ ինք, իբրեւ պետութիւն, կը խոստովանի թէ չի կրնար ընել: Երեւանը գիտէ գաղութներու մերկութիւնը: Մեզի չափ տեղեակ է ան, որ արտասահմանի հայ ժողովուրդը չի կրնար բաւարարել մինչեւ անգամ իր տեղական կրթական, խնամատարական եւ այլ կարօտութիւնները եւ յանախ, դպրոցի մը պիտանէին քանի մը տասնեակ հազարնոց բացը գոցելու համար անձնատուր կ'ըլլայ վաշխառուներու ձեռքը: Ու գիտնալով այս բոլորը, անիկա, արտասահմանէն կը պահանջէ անկարելին: Կը պահանջէ որպէսզի պարագային համեմատ պատրուակէ, թէ երբ արտասահմանը չօգներ, ներգաղթի ծրագիրը ուզուած տարողութեամբ չի կրնար գործադրուիլ:

Ինչո՞ւ համար, սակայն, Երեւանը աչքը տնկած է նիւթական դժուարին պայմաններու տակ ապրող արտասահմանին վրայ: Կարելի՞ է երբեւիցէ լուրիիլ, թէ տկլոր գաղթահայութիւն մը կրնայ ընել այն, ինչ որ պետական կարգուսարքի տէր Երեւանը, իր իսկ խոստովանութեամբ, չի կրնար ընել: Անոր այս պտտող պահանջը չի՞ յիշեցներ ընթացքը այն խղճազուրկ թշուառականին, որ մուրացիկին պնակէն դրամ կ'ուզէ վերցնել: Եւ ինչո՞ւ, իբրեւ դրամական աղբիւր, իբրեւ կթան կով նկատի ունենալ միայն արտասահմանը: Եթէ Երեւանը չունի պէտք եղած միջոցները, եթէ անիկա չի կրնար անհրաժեշտ հողամասերը ոռոգել կամ կառուցումները գլուխ հանել, կարեւոր համբաւքով տարագիրներ ներս առնելու համար, Մոսկուա՞ն ալ զուրկ է այդ միջոցներէն: Ո՞ւր կը մնայ Երեւանի անդամակցութիւնը Խորհ. Միութեան, երբ տարրական իրաւունքներու ստացման հարցին մէջ իսկ, անիկա զրկուած մըն է միւս հանրապետութեանց հետ բաղդատելով:

Հոս է արդէն բուն վէրքը, որուն վրայ դրած էր իր մատը նաեւ ամերիկացի թղթակիցը: Երեւան չի վայելեր Մոսկուայի օժանդակութիւնը այն չափով, որքան կը վայելեն իրեն սահմանակից Վրաստանը կամ Ատրբէջանը: Երեւան խորթ զաւակն է Մոսկուայի: Երեւան լեզու չունի մինչեւ իսկ իրեն հանդէպ ցոյց տրուած այս տմարդի վերաբերումին դէմ բողոքելու համար»:

...ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՃԷՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

Վերածեց՝ Պ. ՑՐՈՒՆՃԵԱՆ

...անձնական հակառակութեան ...ը վերագրէ այս խօսքը՝ ընդդէմ ... փաշայի անոր Սկիւպի մէջ ու-... մէկ անվայել վերաբերմունքին ...ր Աղիզ Ալի պէյի հանդէպ եւ ... Աղիզ Ալի պէյ «իր ...ով» Եմէն կը դրկուի. Հոն ... նշանութիւն կը պատճառէ ... Իդրիզի իր արաբական մտ-... Յետոյ Իտալացիներուն Տրի-... վրայ յարձակելուն առթիւ ... Էնվէրի եւ Մուս-... Քէմալ պէյի հետ Պէնկազիի ...պանութեան մէջ բացառապէս ...ելով:

...ալ պէյ կ'աւելցնէ.— «Համոզ-... ըլլալով որ արաբ յեղափոխա-... առաջնոր անձերէն մէկն է ... համար կը համարիմ իր քանի ...ութիւններն ու պակասները ... բերել: Ինձ կը պատմէին թէ ... Ալի պէյ չհանդուրժելով Էնվէր ... բարձր պաշտօն մը ունենալուն Տրիպոլսոյ մէջ, այնտեղի արաբ սպաները զրգռած է: Բայց Էնվէր կարեւորութիւն չտալով, Իտալիոյ հետ կնքուած դաշնագրէն յետոյ պալքաննեան պատերազմին մասնակցելու գալով հրամանատարութիւնը յանձն առած է Աղիզի եւ խորհուրդ տուած է արաբական կառավարութիւն մը կազմել: Ասիկա զարձեալ Շէյխ Ահմէտ Շէրիֆ Սենուսիի եւ արաբ սպաներու հետ զժտուելով վերադարձած է Թուրքիա: Այն ատեն մէկ միտք ունէր: Թուրք սպաներու եւ բարեկամներու հետ խօսած ատեն ինքզինք թթու հակառակորդ ցոյց տալ Էնվէր պէյի եւ Թուրքերու դէմ գործել երբ արաբ սպաներու ընկերակցութեան մէջ ըլլար: Վերջապէս, երբ Էնվէր փաշա պատերազմական նախարար եղաւ Աղիզ Ալի պէյ ինքզինքէն ելած էր: Չէր կրնար հանդուրժել որ իր դպրոցական ընկերը այդպիսի դիրքի մը հասնէր, մինչ ինք մնար սպայակոյտի անդամ մը: Եւ սոյն երբակցութեան եկած էր որ Թուրքիոյ մէջ փառքի չէր կրնար տիրանալ եթէ Թուրքերուն հետ գործէ. հետեւաբար « կեցցէ՛ արաբ յեղափոխութիւնը »:

Աղիզ Ալի պէյի գաղտնի գործերը այն աստիճանի հասան որ Էնվէր փաշայի համբերութիւնը հատաւ: Զերբակալել տուաւ զայն եւ պատերազմական ատեանին քաշեց Կիւրենիաքի մէջ Էնվէրի կողմէ իբր պետական դրամ իրեն յանձնուած 20 կամ 30 հազար ոսկիի զեղծումի մը համար:

Արաբներու կողմէ շատ դիմումներ եղան ինծի եւ ուրիշ նախարարներու: Պատերազմական նախարարութիւնը մահապատիժը կ'ուզէր ցմահ բանտարկութեան վերածել տալ, իսկ Ֆրանսական դեսպանին մօտ տրուած ճաշկերոյթին, Ժորժ Ռէյմոն կ'ըսէր թէ՝ երբ Էնվէրի եւ Աղիզի միջեւ հինէն եղած տարակարծութեան մը համար Աղիզ մահուան դատապարտուի, պէտք է խոստովանիլ որ օրէնքը կամայականութեան ենթակայ է այս երկրին մէջ: Աղիզ կրնայ արաբ յեղափոխական մը ըլլալ, բայց ոչ երբեք գող: Միջամտեցէք, դուք կրնաք այս անիրաւ դատավճիռը խնայել անոր:

Այն իրիկուն ամէնքն ալ Էնվէրի, որ ներկայ էր, նայած ատեն կարծես կ'ուզէին ըսել թէ՝ նայեցէք սա մարդուն որ վստահաւոր պնուորականէ մը, որ իր հետ Կիւրենիաքի պաշտպանած է, չի քաշուիր իր վրէժը լուծելէ եւ կ'ուզէ մէջտեղէն վերցնել...

Իսկոյն հասկցայ թէ հանրային կարծիքը դէմ էր Էնվէրի: Ուրեմն պէտք էր առաջքը առնել: Եւ երկտողով մը գրեցի Էնվէրի թէ հակառակ դատարանի ապացոյցներուն եւ վճռին, հանրային կարծիքը քեզ կը մեղադրէ: Այս տեսակ մեղադրանք մը քեզի հազար անգամ աւելի վնաս կը բերէ քան Աղիզ Ալի պէյի քանի մը տարուան բանտը: Աշխատեցէք Սուլթանի ներումը ձեռք բերել եւ ես պիտի ջանամ որ ան Պոլսէն հեռանայ այլ եւս Թուրքիա չվերադառնալու պայմանով:

Յաջորդ օրը Էնվէր հեռախօսեց թէ Սուլթանը ներում շնորհեց Աղիզ Ալի պէյի: Եղբայրը եւ Ռէյմոն մօտս եկան եւ շնորհակալութիւն յայտնեցին: Ըսի թէ Աղիզ Ալի պէյ պէտք է իսկոյն Եգիպտոս երթայ եւ ապագային ալ պետութեան քաղաքականութեամբ չզբաղի: Մարդու թող չըսէ թէ իրեն ներումը իմ միջնորդութեամբս արդիւնք է:

Աւելի ուշ սակայն իմացայ, թէ Աղիզ Ալի պէյ, հակառակ իր ինծի տըւած պատուոյ խօսքին, ընդհ. պատերազմի ընթացքին Շէրիֆ Հիւսէյինի տրամադրութեան տակ դրած էր ինքզինք, երբ այս վերջինը ապերախտօրէն խալիֆայութեան դէմ կը գործէր եւ իսլամական աշխարհը ներկայ ողբալի կացութեան մէջ կը ձգէր: Հիմա ե՛ս եմ որ չեմ ներեր իրեն »:

ԳԵՐՄԱՆ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԱՌԱՔԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Շատեր կ'ենթադրեն թէ այս առաքելութիւնը Էնվէր փաշայի նախարարութեան ատեն մուտ գտաւ Թուրքիա եւ ոճիր մը կը նկատեն զայն: Իրականութիւնը այն է որ, ըստ Ճեմալ փաշայի, Մահմուտ փաշա համոզուած ըլլալով որ անկարելի է Պուլկարներուն յաղթել, ընդունեց Լոնտոնի դաշնագիրը եւ կ'ուզէր ամբողջ ուժը տալ ներքին բարենորոգման: Անոր կարծիքով Թուրքիոյ ամէնէն անհրաժեշտ բանը դրամն էր, որով Գերմանացիներուն դիմեց փոխառութեան համար, բայց ասոնք յայտնեցին թէ դրամական հարցերու համար Գերմանիոյ չդիմեն, այլ Ֆրանսայի: Այս խորհուրդին հետեւելով կառավարութիւնը Փարիզ ղրկեց Ճավիտ պէյը:

Այդ ատենները խնդրոյ առարկայ էր պարսկական սահմանագլխի հարցը որ շատ կը հետաքրքրէր Ռուսիան եւ Անգլիան: Վերջապէս Մահմուտ Շէվքէթ փաշա այս խնդրով, ինչպէս եւ բանակի ու տորմիղի վերակազմութեամբ անձամբ կը զբաղէր: Ամբողջ գիշերներ կ'աշխատէր երբեմն ալ Ճէմալի ընկերակցութեամբ: Օր մը կ'ըսէր. « Տեսէք Յոյները, անոնք աւելի վարպետ են քան մենք: Ծովային վերակազմութիւնը յանձնած են Անգլիացիներուն եւ բանակինը՝ Ֆրանսացիներուն: Վէնիզէլոս ծովային եւ պատերազմական նախարարութիւնը միանգամայն ստանձնած է: Իր քաղաքական հակառակորդներու քննադատութիւններուն երբեք կարեւորութիւն չի տար: Ասոր արդիւնքը եղաւ զօրաւոր բանակի մը կազմութիւնը: Իմ կարծիքով Վէնիզէլոս իր երկրին մեծ ծառայութիւն մատոյց, ահա ե՛ս ալ նոյնը կ'ուզեմ ընել: Ինչ կը վերաբերի Թուրք բանակին, կարծեմ չենք կրնար գերման բանակի մեթոտներէն հեռու մնալ. աւելի քան 30 տարի է որ մեր բանակին մէջ ունինք գերման մարզիչներ:

(Շար.)

(12)

Քարիւղի մենաշնորհը չեղեալ կը համարուի

Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարը պահանջեց ջնջել քարիւղի մենաշնորհը, որպէսզի նոր բարդութիւններ չծագին: Իսկ Հաբէշական կառավարութիւնը պաշտօնական զեկոյց մը հրատարակելով, կը յայտարարէ թէ ամերիկեան ընկերութեան մը տալով քարիւղի շահագործման մենաշնորհը, Եթովպիա իր վեհապետական իրաւունքներն է որ կը գործադրէ: «Մենաշնորհը տարամերժօրէն տնտեսական հանգամանք ունի եւ պիտի նպաստէ երկրին զարգացման: Եթովպական կառավարութիւնը միշտ հաւատարմօրէն վարած է քաղաքականութիւն մը որ կը ձգտի իր երկիրը լայնօրէն բանալ ամէն ազգէ մասնագէտներու գործունէութեան առջեւ, մասնագէտներ որոնք լրջօրէն եւ պարկեշտօրէն աշխատին, առանց քաղաքական յետին միտքերու: Կառավարութիւնը չի կրնար որ եւ է ձեւով փոխել իր այս ուղեգիծը: Ինչ կը վերաբերի այն առարկութեանց թէ մենաշնորհը հակառակ է 1906ի դաշնագրին տրամադրութեանց, կայս. կառավարութիւնը կը յայտարարէ թէ ինք մաս չի կազմեր այդ պայմանագրին»:

Մ. Նահանգներու հանրային կարծիքին եւ կառավարութեան ճնշման տակ, Սթէնտըրտ Օյլը, որ բաժնեկից է այս մենաշնորհին, որոշեց եա առնել իր հաւանութիւնը: Արտաքին նախարարը իր քով կանչելով ընկերութեան տնօրէնը, ազդարարութիւններ ուղղած է:

ՄԵՆԱՇՆՈՐՀԸ ՋՆՋՈՒԵՑԱՒ

Մինչ այս մինչ այն, մէջտեղ ելած է ամերիկացի դրամատէր մը եւս, Չէրթօք, որ կը յայտարարէ թէ ինք 20 տարիէ ի վեր այս մենաշնորհին ետեւէն ինկած է, շահագործելու համար ոչ միայն Եթովպիոյ քարիւղը, այլ եւ արծաթը եւ ուրիշ հանքեր: «Նոր Լօրընսը», Րիքէթ, Գահիրէ հասաւ խորհրդաւոր պայմաններու մէջ, մեծ հետաքրքրութիւն շարժելով:

25,000 բանուորներու ցոյցը Փարիզի մէջ

Երեքշաբթի գիշեր չորս մեծ ժողովներ գումարուեցան Փարիզի մէջ, նախաձեռնութեամբ ձախակողմեան հոսանքներու: Խօսեցան Արհեստակցական Միութեանց, Համայնավար եւ ընկերվարական կուսակցութեանց եւ Մարդկային Իրաւունքի Դաշնակցութեան վարիչները, ինչպէս եւ Լոնտոնէն հրաւիրուած բանախօսներ: Ձախակողմեան թերթերը 25.000 հոգի կը հաշուեն մասնակցողներու թիւը: Այս առթիւ քուէարկուած բանաձեւը բողոքելով Իտալիոյ յարձակողական դիրքին դէմ, կը յայտարարէ թէ բոլոր ժողովուրդները ինքնորոշման կատարեալ իրաւունքներ ունին, թէ պատերազմը միջազգային ոճիր մըն է, եւ կը պահանջէ զսպողական միջոցներ ձեռք առնել նախայարձակ պետութեանց դէմ:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԱՐՍԱՓԵԼԻ ՓՈԹՈՐԻԿ մը աւերեց Պոատոյի շրջանը եւ հարաւ-արեւմտեան ուրիշ գաւառներ: Բազմաթիւ այգիներ փճացան, հազարաւոր ծառեր արմատախիլ եղան, հեռագրական եւ ելեկտրական թելեր խզուեցան, տանիքներ փլան: Կին մըն ալ մեռաւ: Նիւթական վնասը միլիոններու կը հասնի:

ՃԱՓՈՆԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ բողոքեց Մոսկուա, համայնավարական պայքարին դէմ որ ծրագրուած է Կոմինտէրնի վերջին համագումարին մէջ:

ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՒ, Բագուի մէջ, նաւապետ Կրիվոնոսով, որ անցեալ մայիսին երեսի վրայ ձգած էր իր վարած քարիւղատար շոգենաւը, Կասպից ծովուն վրայ, երբ հրդեհ մը ծագեցաւ: Այս աղէտին զոհ գացած էին 27 հոգի:

ՎԱԼ - ՎԱԼԻ (ԵԹՈՎՊԻԱ) սահմանային դէպքերուն առթիւ կազմուած իրաւարար յանձնախումբը վերջացուց իր աշխատանքները, պատասխանատու չգտնելով ոչ Իտալիան, ոչ ալ Հաբէշիստանը ...

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԿՈՄՍ ՄԸ ձերբակալուեցաւ Ատտիս - Ապէպայի մէջ, իբրեւ լրտես: Կինն ալ կասկածի տակ է: Հաբէշիստան որոշեց օտար կամաւորներ չընդունիլ պատերազմի պարագային:

Բայց ահա ճերմակ ամպերը կը ցածնան, կը թափթփին Արագածի գագաթներուն վրայ, ու կը սեւնան շուտով: Գիւղացիներուն աչքերը յառած են զոյշ երկինքին: Մէկ կաթիլ անձրեւը ճակատագրական նշանակութիւն ունի բերքին համար: Պարզ է որ պիտի թրջինք անձրեւին տակ, բայց թող թափի անձրեւը եւ ի՛նչ կ'ուզէ ըլլայ: Մեր կառքը ճամբայ կ'ելլէ, բայց կը յառաջանանք սեւ, ցած ու ծանրացած, ջուրի անսպառ ամբարը ամպերուն տակ:

Կաթիլները խոշոր են եւ առատ, դաշտերն ու սարերը կը լոգնան, բայց կաթիլները տեղի կուտան շուտով եւ ամպերէն մինչեւ հողը կը կախուին ջուրի պարաններ, առուները կը բարձրանան, մինչ դաշտերուն մէջ արածող ձիերը կը հրճուին ջուրին տակ:

Բօշէնի հիւանդանոցէն մեզի կը տեղեկացնեն թէ Սեպտ. 1ին մեռած է Պ. ՄԿՐՏԻՉ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ, որ 1 տարիէ ի վեր կը տառապէր նոյն հիւանդանոցին մէջ, աղիքներու հիւանդութեան մը հետեւանօք: Հանգուցեալը պաշտօնավարած է Երեւանի մէջ, հանրապետական իշխանութեան օրով, յետոյ արտագաղթի հոսանքին հետ ինկած Մարսէյլ, ուրկէ Փարիզ եկաւ, հիւանդացած ըլլալով:

Հ. Յ. Դ.

Գաղութ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 6 Սեպտեմբեր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Զարդարեան» Գրադարանին մէջ 181, Գուր Լաֆայէթ: Օրակարգ՝ Պատգամաւորի զեկոյց եւ ընտրութիւն:

ՏԷՍԻՆԻ Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր, Ռոստոմ եւ Զաւարեան խումբերու բոլոր ընկերները այս Կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 3ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՍՍՕԻ (Մարսէյլ) Վռամեան Ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր չորս խումբերը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 5ին, ծանօթ հաւաքատեղին: Զեկոյց Շրջ. ժողովի եւ կարեւոր հարցեր:

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՕՐ

Նուիրուած՝ ՔՐԻՍՏԱՓՈՐԻ, ՌՈՍՏՈՄԻ, ԶԱՒԱՐԵԱՆԻ, ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ, ՀՐԱՅՐԻ, ԱՂԲԻՒՐ - ՍԵՐՈԲԻ, ՍԵԲԱՍՏԱՑԻ ՄՈՒՐԱՏԻ, ԿԱՅԾԱԿ ԱՌԱՔԵԼԻ, ՔԵՌԻԻ, ՀԱՄԱԶԱՍՊԻ, ԳԷՈՐԳ ՉԱՒՈՒՇԻ ԵՒ ՈՒՐԻՇՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ՝ Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

ԵՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅՔԻ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ ԵՒ ԵՆԹ. ԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒ

տեղի կ'ունենայ 8 սեպտեմբեր կիրակի, ՇԱԹՕ ԿՈՄՊԷՐԻ ճամբուն վրայ ԳԸՄՊԸԼԵԱՆի «ԼԱ ՊԱՌՕՆ» ԱԳԱՐԱԿԻՆ ՄԷՋ. Camp. «LA BARONNE» Route de Chateau Combert: Սէն-Ժէռօմէն վեր:

Շաբթօրըէն առնել 5 թիւ ճանրակառքը:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ ԱԶԳԻՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Կը նուագէ ՎԱՀԱԳՆԵԱՆ նուագախումբը: Երգ, նուագ, արտասանութիւն, հայկական եւ եւրոպական պարեր եւայլն: Սէն Լուի ՎԱՀԱՆ ԽՈՐԷՆի թատերախումբը կը ներկայացնէ զաւեշտ մը ֆանթէզի մը ընկեր ՅԱԿՈԲ ԹՈՐՈՍԵԱՆի կողմէ:

ՃՈԽ ՊՈՒՖԷ, կարելի է ճաշը միասին բերել:

Անուշ ջուրի ԼՈԳԱՆՔ, մայօներ միասին բերել:

Որոշուած սահմաններէն անդին անցնիլը արգիլուած է:

Դուրսէն մարդոց որ է է բան ծախելը արգիլուած է:

ՏԱԽՔԵՐՈՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ 3 ՖՐ.

Ընկերա-համակրական խնճոյք-երեկոյթ

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նուիրուած՝ ՀԱՅ ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ եւ ՄՈՒՐԱՏ խումբերու կողմէ

յս Շաբաթ իրիկուան ժամը 8էն մինչեւ կէս գիշեր

Հ. Յ. Դ. «ԽԱԺԱԿ» ԱԿՈՒՄԲԻՆ ՄԷՋ

Բանախօսութիւն, Արտասանութիւն, երգ եւայլն:

Հրաւիրուած է Լիոնէն ՄԱՍԻՍ ճագը (ԳԸՐԸՔՃԵԱՆ): փոքրիկն պետօ պիտի պարէ կովկասեան պարեր:

«Վ Է Մ»ի

Յաջորդ թիւով ՎԷՄի մէջ կը սկսին տպուիլ ՎԱՀԱՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆի՝ «Դէպքերը Տարօն-Տուրուբերանի մէջ 1915-16ին» եւ Վ. ՄԻՆԱԽՈՐԵԱՆի «Արհաւիրքի Օրեր» յուշերը Սամսոնի տեղահանութեան եւ յարակից դէպքերու մասին:

Կը հրաւիրենք, յատկապէս, Տարօնցիներու եւ Սամսոնցիներու ուշադրութիւնը այս երկու ընդարձակ եւ հետաքրքրական գրութիւններու վրայ, որոնց պիտի կցուին նաեւ նազուագիւտ անտիպ պատկերներ:

Տարեկան բաժնեգինը Ֆրանսայի համար՝ 60 Ֆր. : Դիմել՝ Լ. Գեւոնեանին, «Յառաջ»ի հասցէով:

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է

ՀԱՅ — ԲՈՅԺ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ

Թիւ 12 (ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ)

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.— *Խաղող կերէք* (Տոքթ. Շ. Այվազեան).— *Մա՞նչ թէ աղջիկ պիտի ծնի* (Տոքթ. Գ. Սերոբեան). — *Սուրճ խմե՞լ թէ չխմել* (Տոքթ. Ա. Տէր Անդրէասեան).— *Ի՞նչպէս կը բժշկէին Տարօնի մէջ* (Մ. Բարխեան). — *Գրաճանաչութիւն* (Շ. Նարդունի).— *Մտերիմ զրոյցներ ապագայ մայրերուն* (Տոքթ. Մ. Միքայէլեան).— *Հարցարան* (Պատասխաններ բաժանորդներու բժշկական հարցումներուն):

Տարեկան բաժնեգինը՝ Ֆրանսա 20 ֆրանք, արտասահման 25 ֆրանք:

Դիմել՝ **Dr. Ch. AIVAZIAN, 17, Rue Damesme,** PARIS **(13e).**

ԿԱՐԵՒՈՐ.— «Հայ - Բոյժ»ի վարչութիւնը վեց թիւ կուտայ բոլոր անոնց, որոնք իրեն կը վերադարձնեն առաջին 1 եւ 2 թիւերը: «Հայ - Բոյժ»ի բաժնեկամներէն կը խնդրուի վարչութեան հայթայթել թիւ 1 եւ 2, միշտ փոխարինաբար:

Տոքթ. ԱՐՇԱԿ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

ՎԿԱՅԵԱԼ ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ ՊԵՏ. ՎԿԱՅԱԿԱՆՈՎ

ՄԱՆԿԱԲԱՐՁ, ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԿԱՆԱՆՑ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ

*BAUDELOCQUE*Ի ՄԱՅՐԱՆՈՑԷՆ

Հիւանդ կ'ընդունի Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը ժամը 10 – 12

Maison d'ACCOUCHEMENT

35 ՍԵՆԵԱԿ, ԱՐԴԻԱԿԱՆ CONFORTՈՎ

36, Cours de Vincennes, Մէթրօ՝ Nation, Հեռաձայն Diderot 03-96

ՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐ — PRIX à FORFAIT

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԵՂԱՐԱՆ

52, Rue du Fbg. St. Martin. Paris (10)

(ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԲԱՂՆԻՔԻՆ ԿԻՑ)

Մէթրօ՝ **St. Martin** եւ **Chateau d'Eau. Tél. Nord: 82 - 86**

Փարիզի կեդրոնը բացուած է ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԵՂԱՐԱՆ, ուր կարելի է գտնել ամէն տեսակի *ԴԵՂԵՐ*, պատրաստուած մեծ խնամքով ու սիշտ թարմ:

Բոլոր ՀԱՅ յաճախորդները կրնան օգտուիլ *ձրիաբար* դեղատան մէջ գտնուող ՀԱՅ ԲԺԻՇԿԻ մը խորհուրդներէն:

ՄԱԳՆԻՍԱԿԱՆ ԴԱՐՄԱՆՈՒՄ

ՄԵԼԻՔՍԵԴ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՀՈԳԵԲՈՅԺ - ՄԱԳՆԻՍՈՂ

(ՎԱՐԴ - ԽԱՉ ՄԻՍՏԻԿ ԴՊՐՈՑԷՆ)

Կը դարմանէ *ՋՂԱՅԻՆ, ՀՈԳԵԿԱՆ* եւ *ՖԻԶԻՔԱԿԱՆ* բազմաթիւ հիւանդութիւններ, *ԹԵԼԱԴՐԱԿԱՆ, ՄԱԳՆԻՍԱԿԱՆ* եւ *ԱՍՏՂԱՅԻՆ* մեթոտներով:

Դիմել՝ 42, Rue des JEUNEURS, PARIS (Métro: Bourse).

Ժամը 13էն 19. Tél. Richelieux 90-15

ՎԱՐՁՈՒ ԴԵՐՁԱԿԱՏՈՒՆ

ՎԱՐՁՈՒ Է ԴԵՐՁԱԿԱՏՈՒՆ ՄԸ յարկաբաժինով միասին, որ իր շրջանին մէջ միակն է: Շատ աժան գին, ինը տարուան պայման: Դիմել սափրիչ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆի, **8 Route National, Plan du Cuques.**

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(16 ANNÉE)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales

JURISCONSULTE

Droit Français et International Privé

159, Rue Lafayette — Tél. Nord 68 - 02

Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փոխզոջի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ հաշտարար դատարաններու առջեւ, կուտայ **certificats de coutumes**ներ, կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները:

Ամէն տեսակ մասնաւոր հանգամանք ունեցող վաւերաթուղթի խմբագրութիւն, ընկերութեան կազմութիւն եւ հաշուեյարդար: Նախարարութեանց եւ հանրային վարչութեանց ուղղուելիք խնդրագիրներ եւ թղթակցութիւններու կազմութիւն: Հարկային գեղչեր: Ներկայ տնտեսական կացութեան պատճառաւ խորհրդակցութիւններ կը տրուին **10 ֆրանքի**, իսկ նամակով եղած խորհրդակցութեանց համար **15 ֆրանք**:

Կ'ընդունի ժամը 9—10 եւ 17 — 19: Նաեւ ժամադրութեամբ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՖՐ. Կ. Խաչի Պուլվար - Օտտօի (Մարսէյլ) մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերուհիները եւ համակիրները այս հինգշաբթի (ժամը կ'որոշուի տեղւոյն վրայ): Ներկայ կ'ըլլայ Տիկ. Միսաքեան որ կը խօսի Կ. Խաչի ընդհ. գործունէութեան մասին:

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԻՐԱՒՈՒՆՔԷ ԶՐԿՈՒՈՂՆԵՐՈՒՆ

Բոլոր այն Հայերը, որ ինքնութեան թուղթի վերանորոգման առթիւ աշխատանքի իրաւունքէ զրկուած են, կը հրաւիրուին իրենց անունները արձանագրել տալ Գաղթականաց Օֆիսին՝ **71, Avenue Kléber** կամ **15, Rue Jean Goujon.**

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) — 17, Rue Damesme, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (27)

"ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՊԷՇՍՏԱՆ"

Ցօրինեց՝ Տիմոթէոս Վրդ. Սափրիչեան

Առաւօտուն իմ սրտիս յուսահատութիւնն ու վիշտերը Սրբազան Հօր յայտնեցի. «Թէ որ, ըսի, քանի մը գիշեր ալ այսպէս անցնելու ըլլամ, չը պիտի կարենամ դիմանալ, եւ չարաչար պիտի ըլլայ իմ մահս»: Նա թէպէտեւ կը խրախուսէր եւ կը յորդորէր զիս սիրով տանելու ամէն նեղութեանց, բայց վերջապէս համոզուեցաւ ու մեծ իշխանին քով երթամ եւ մեր վիճակը անոր յայտնեմ: Մեր պահապանէն ծածուկ եկայ գնացի մեծ իշխանին վրանին քով, եւ կերպով մը իմաց տուի իրեն իմ գալս եւ իրեն հետ խօսելու փափաքս. ուստի ներս մտնելով եւ իրեն ներկայանալով՝ խոնարհ ձեռքս առի եւ վզիս վրայ դնելով ըսի Ամհարացւոց լեզուով. «Լաւ է որ զիս այսօր քու թրովդ այսպէս սպաննես, քան թէ մերկ թողուս ցուրտ եղանակներուն՝ որուն չեմ սովորած, եւ աստանդական թափառելով չարաչար հիւանդութեամբ մեռնիմ»: Զարմացաւ իշխանը ու հարցուց թէ ի՛նչ եղաւ քեզ, յայտնէ՝ ի՛նչ է պատճառը քու ցաւոյդ: — Տէր իմ, կրկնեցի սիրտ ի թունդ, մենք մեր ծնած օրէն ի վեր լաթերով ծածկուած եւ անկողիններու մէջ պառկելու սովրած եմք, այսպէս քարերու ու հողերու վրայ մերկ եւ առանց ծածկոցի չեմք սովորած. վասն որոյ կը խնդրեմ, կա՛մ սպաննէ զիս այսօր եւ կամ մեր հարկաւոր առարկաները մեզի տուր որ պատսպարուիմք ցուրտին դէմ: — Ես ձեր ստացուածոցը տիրացած չեմ, բաւական մանաւանդ կարգաւորի մը ինչքը երբեք չեմ ընդունած: Ես խօսած եմ ձեզի յանձնած իշխանիս, թէ ամէն ինչ մեր գնալիք ճանապարհին վրայ շատ գիւղեր չկան՝ որ ձեր գոյքերը գիւղացւոց բեռցնել տամ. եւ մեր երթալիք Զոնկ լեռն ալ դժուար է անցուելու եւ ծանր բեռներ հանել. ուստի լաւ համարեցի որ ձեր ծանրութիւնները չառնել Զարտօդա տանին, ուրտեղ պիտի երթամ ես ալ ձմեռը ձեզի հետ հօն անցնելու. ահա այս է իմ հրամայածս, եւ ոչ թէ տիրացած եմ անոնց, զորոնք եթէ ուզէի՝ Ըսար - Ամպայի մէջ կրնայի բոլորն ալ գրաւելու»: Այս ըսելով հրամայեց ու մեզի պէտք եղած քանի մը զիւրատար բաներ ետ դարձնել տալու:

Տասներկու օրէն հազիւ կրցանք Ակըրա երկրին մէջ Զոնկ բառած տեղը հասնիլ, ուր զօրաց համար մանր խուղեր շինուած կային, եւ անոնց մէկուն մէջ մեզի հրամցուցին, որուն դռնէն ներս զլուխնիս մինչեւ գետին խոնարհելով, եւ կամ թէ ըսեմ՝ սողալով մը մտանք ու մէկէն նստանք, որովհետեւ կայնելու տեղ չէր. եւ հոն չորս հոգի պատսպարուեցանք Նադարէթցի սպասաւորս հետ, առանց կարենալու տտուքնիս երկնցնել: Ինչպէս վերը ըսինք, մեծ իշխանը ուրիշ պաշտօնատար իշխանի մը յանձնեց մեզի: Այս անձը չար ու անգութ մէկն էր, չէր թողուր ինա որ մեծ իշխանին քովն երթամ եւ մեր ցաւերը անոր իմացնեմ, եւ ոչ ինքը հաց կամ ալիւր կը ղրկէր. մինչեւ երեկոյ ծոմ կենալէն ետքը՝ երեկոյեան հացն ալ կը խնայէին մեզմէ, այն հացը զոր առջի բերան չէինք կրնար ու կը գանէինք բերաննիս դնելու, բայց հիմայ կարօտ էինք. եւ ոչ ալ դրամ ունէինք քովերնիս որ ծածուկ հաց կամ ալիւր գնէինք, եւ կամ իրեն ընծայ տալով սիրտը քաղցրացնէինք մեզի դէմ: Ու թէ որ իր քովը երթալով ուտելու բան մըն ալ խնդրէինք, նա առ երեսս ցաւակցութիւն ցուցնելով իր սպասաւորացը կը հրամայէր որ հաց տան մեզ շուտով. սպասաւորք անոր լեզուէն աւելի միտքը կը հասկնային, եւ զանց կ'ընէին մեր խնդիրքը կատարելու: Բայց փորձն ու հարկը մեզի վարպետ ըրաւ. իմացանք որ այս մարդոց քով անուշ խօսիլ, քաղաքավարութիւն բանեցնել ամենեւին օգուտ չըներ, որովհետեւ մարդկային զգացմունք չունենալով՝ ընկերական սիրոյ համար ո՛չ հաց եւ ո՛չ կաթիլ մը ջուր մարդու կուտան. ուստի սկսայ այնուհետեւ խիստ լեզու մը բանեցնել, պոռալ ու կանչել, որով կրնայի քանի մը աւուր ուտելիք ճարել: Ալ այնուհետեւ ոչ ամօթ մնաց մեր երեսը եւ ոչ երկիւղ մեր սրտին մէջ. եւ այնպէս կը վարուէի Հեթանոսին, որպէս թէ մեր գերիներն եղած ըլլային, եւ մեր քովը եկող ամենուն ալ ուրիշ բան չէինք ըսեր, եթէ ոչ իրենց անգթութիւնն եւ անողորմածութիւնը երեսնին տալով հաց կը պահանջէինք: Ասոնցմէ մէկը օր մը դարձաւ ըսաւ մեզի. «Մենք ձեր խեղճութիւնը կը ճանչնամք ու կը զգամք, բայց մինչեւ որ հայմանօթը (կրօնքը) չիմացուի, ամենեւին ոչ հաց եւ ոչ ուրիշ հարկաւոր պէտքերնիդ կը հոգանք»:

Թըրսօ - Կօվալին երբեմն երբեմն գաղտուկ գիտնականներ կը ղրկէր քովերնիս, որոնք մեր եկեղեցւոյն եւ կրօնին վրայօք տեղեկութիւններ բանանալով կ'երթային իրեն կը հաղորդէին. եւ երբ այս գիտնական մարդիկը կ'իմանային Հայ եւ ուղղափառ ըլլալնիս, ուրախանալով մեր խաչը կը համբուրէին եւ օրհնութիւննիս կ'ընդունէին, եւ իրենց մեծ իշխանին ալ կը պատուիրէին որ լաւ աչօք նայի մեզ: Հաբէշստանի մէջ գրոց ու պատմութեանց տեղեակ մարդիկ խիստ քիչ ըլլալով, ընդհանրապէս բոլոր հասարակութիւնը թանձր ու շօշափելի ագիտութեան խաւարի մէջ կը գտնուին. ոմանք Թուրք կը համարէին մեզի, ոմանք Ֆռանկ եւ այլք Ինկլիզ, եւ քիչ մասն ալ Խպտի կը կարծէին. իսկ երբ որ մեր կրօնքը ուղղափառ Հայ ըլլալնիս գիտնալով կամաց ձեռօք սատուղուեցաւ, կամաց սկսան կարգաւորի պատիւ տալ մեզ: Թըրսօ - Կօվալին այն երկրին մէջ մերձակայ տեղուանք որքան միաբանական կրօնաւորք խումբեր որ կան, կարգաւ կուգային երբեմն հարիւր, երբեմն ալ աւելի անձինք, եւ բաց տեղ մը ժողովելով կրօնական նիւթերու վրայ խօսելով հետերնին իրենց լեզուով եւ մեր եկեղեցւոյն վրայ տեղեկութիւններ առնելով եւ մեր ուղղափառութեան վրայ համոզուելով Սրբազան Հօրը ձեռքի խաչին ներքեւ կը խոնարհէին եւ օրհնութիւն կը խնդրէին: Այս կրօնաւորաց խումբ ժողովները եւ կրօնաւորաց խումբ խումբ գալ եւ քննութիւն ընելը ամեն օր տեւեց. յետ այնորիկ մեծ իշխանն ալ Սրբազան Հօրը գալով խոնարհեցաւ Սրբազան Հօրը առջեւ, որու ձեռքն էր կը համբուրէր օրհնութեան համար Նոյն սուրբ Փայտը, եւ անոր օրհնութիւնը ուզեց:

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 փրանք	100 փրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 6 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
VENDREDI 6 Septembre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2902
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԹՈՒՐՔԻԱ ԿԸ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԻ

Այս օրերուն, երբ եւրոպական կարգ մը պետութիւններ ու կառավարութիւններ ծանր կերպով մտահոգուած են հետզհետէ բարդացող իտալեւեթովպիական կնճիռով, Թուրքիա գոհունակութեամբ իր ձեռքերը կը շփէ:

Պոլսէն «Նիւ Եորք Թայմզ»ի կը հեռագրեն թէ, մինչ եւրոպական շատ մը երկիրներու պետական մարդիկը կը կորսնցնեն իրենց քունը՝ մտահոգուելով միջազգային հորիզոնին վրայ կուտակուած մռայլ ամպերով, Թուրքիոյ ղեկավարները կը վայելեն խաղաղ ամառնային արձակուրդ մը:

Մուսթաֆա Քէմալ Պոլիս գացած է եւ Տոլմա Պաղչէի նախկին սուլթանական պալատէն, Վոսփորի տեսարանը կը վայելէ, իսկ վարչապետ Ըսմէթ Ինէօնիւ, ընկերակցութեամբ արտաքին գործոց նախարար Թէվֆիք Րիւշտի Արասի, պտոյտ մը ըրած է արեւելեան եւ հիւսիսային Անատոլուի սահմաններուն վրայ:

Թուրքիա գոհ է եւ իրաւունք ունի գոհ ըլլալու:

Յայտնի է որ դէպի Արեւելեան Ափրիկէ տարածուելու ձգտող Իտալիա ամուր աչքով կեցած է Երկոտասան Կղզիներու վրայ, ուրկէ կ'երեւին Անատոլուի ափերը: Եւ անհաւանական չէ որ, Իտալիոյ յորդառատ բնակչութեան համար հռոմէական նոր կայսրութեան ստեղծումին ձգտող Մուսոլինիի հաշիւներու մէջ մտնէին Հռոմին պատկանած արեւմտեան Անատոլիան:

Այժմ, երբ Մուսոլինի մխրճուած է Արեւելեան Ափրիկէի արշաւանքի մէջ, Թուրքիա իրաւունք ունի ազատ շունչ քաշելու: Ինչով ալ վերջանալու ըլլայ իտալական ձեռնարկը եթովպիական բարձրաւանդակին վրայ եւ ինչ ալ ըլլան իտալական ծրագիրները Միջերկրականի Արեւելեան ափերու վերաբերմամբ, Թուրքիա իրաւունք ունի խորհելու թէ, յառաջիկայ 10–15 տարիներու ընթացքին, այդ կողմէն վտանգ պիտի չսպառնայ իրեն:

Քանի Մուսոլինի մտահոգ է Արեւելեան Ափրիկէի կնճիռով, Մուսթաֆա Քէմալ իրաւամբ կրնայ վայելել Տոլմա Պաղչէի հանգիստը:

Թուրքիա ինքզինք ապահով կը զգայ նաեւ իր հիւսիս արեւելեան սահմաններու վրայ: Ստալինեան Ռուսիան քէմալական Թուրքիոյ ամէնէն նուիրուած բարեկամն է:

Ոչ լուրջ հողային վէճ եւ ոչ ալ տնտեսական այլ եւ այլ շահերու սուր բախում կայ Թուրքիոյ եւ Սուրիոյ միջեւ, իսկ Սուրիոյ հովանաւոր պետութիւնը՝ Ֆրանսա, քէմալական շարժման առաջին օրերէն սկսեալ մինչեւ ալ բարեկամ եղաւ Թուրքիոյ: Ֆրանսա Սովետ Ռուսիոյ հետ միասին եղաւ մեծ պատերազմին մէջ խորտակուած Թուրքիան ոտքի հանողը:

Թուրքիոյ հարաւային սահմաններու վրայ գտնուող արաբական նորակազմ պետութիւնները իրենց երկիրներու քաղաքական եւ տնտեսական կառուցումով զբաղած են:

Պալքաններու մէջ, Թուրքիա պալքանեան խաղաղութիւնը ապահովող ուխտին կարեւորագոյն անդամներէն մէկն է:

Իրան, դարաւոր քունէն արթնցած, իր քաղաքական եւ տնտեսական կեանքի վերակառուցումին ետեւէն է: Իրան եւս բարեկամութեան սերտ դաշինքով կապուած է քէմալական Թուրքիոյ:

Մուսթաֆա Քէմալ շատ աղէկ գիտէ այս ամէնը:

Եւ, սակայն, ամէն կողմէ խաղաղութիւն վայելող Թուրքիա այսօր իր մասնաւոր ուշադրութեան առարկան դարձուցած է հայկական նահանգները (Արեւելեան Անատոլու) եւ Թուրքեւսովետ սահմանագլուխը:

«Նիւ Եորք Թայմզ»ի վերը յիշատակուած թղթակցութեան մէջ կ'ըսուի թէ վարչապետ Ըսմէթ Ինէօնիւ եւ արտաքին գործոց նախարար Րիւշտի Թէվֆիք Արաս, հաճոյքը եւ գործը միացուցած, քննութենէ մը անցուցած են Իրաքի, Իրանի, Սովետ Ռուսիոյ եւ Սեւ ծովուն սահմանակից շրջանները:

Իբրեւ արդիւնք Ըսմէթ Ինէօնիւի այս քննական պտոյտի, կ'ակնկալուի որ, Սեւ ծովու եւ Ռուսիոյ սահմանակից շրջանին մէջ հաստատուի երրորդ ընդհանուր քննիչութիւն մը: Առաջին ընդհանուր քննիչութիւնը հաստատուած է վեց տարի առաջ Արեւելեան Նահանգներուն մէջ եւ երկրորդը՝ 1933ին Թրակիոյ մէջ:

Սեւ ծովու եւ Սովետ Ռուսիոյ սահմանակից շրջանը, ըստ վերջին տեղեկութիւններու, Էնկիւրիի կառավարութեան մասնաւոր ուշադրութեան առարկան է: Էնկիւրի նախ յատուկ ուշադրութիւն կը դարձնէ երկաթուղիներու եւ խճուղիներու կառուցման, ի պահանջել հարկին գործածելու զանոնք ռազմական նպատակներու համար:

Երկրորդ՝ անշուշտ, դարձեալ նոյն ռազմական նկատումներով, Էնկիւրի որոշած է մաքրագործել այդ շրջանը ոչ թուրք տարրերէն, որոնց տեղ պիտի բնակեցուին պալքանեան պետութիւններէ եկող թուրք գաղթականներ:

Քանի մը շաբաթներ առաջ էր որ, Պոլսոյ մօտ, Իզմիտի ռազմապահեստներու մէջ տեղի ունեցած պայթումներու առթիւ, ամերիկեան թերթերու թղթակիցները հաղորդեցին թէ, Թուրքիա ռազմամթերքի հսկայական կուտակումներ կ'ընէ Պոլիս, Իզմիտ եւ Մարմարայի ծովեզերեայ կարգ մը կարեւոր կէտերուն վրայ, այդտեղերէն երկրին ներսերը փոխադրելու համար:

Ամիսներ առաջ թերթերը հաղորդեցին որ, Թուրքիա 500 սաւառնակներու ապսպրանք տուած է ամերիկեան օդանաւային ընկերութեան մը: Եւ վերջապէս, այս օրերուն, Թրքական նաւատորմը կը պատրաստուի ռազմափորձերու Սեւ ծովու վրայ:

Այս բոլորը, բնականաբար, մեզ կը մղեն այն եզրակացութեան թէ, Թուրքիա զինուորական տենդագին պատրաստութիւններու մէջ է:

Արդ՝ որո՞ւ դէմ են այս պատրաստութիւնները:

(Խմբագրական «ՀԱՅՐԵՆԻՔ»ի)

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԻՏԱԼԻԱ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ ՔԱՇՈՒԻԼ ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵՆԷՆ

«ԵԹՈՎՊԻԱ ՕՐԻՆԱԶԱՆՑ ՄԸՆ Է»

ԺՈՂՈՎԸ ՅԵՏԱՁԳՈՒԵՑԱՒ ՇԱՏ ԾԱՆՐ ՄԹՆՈԼՈՐՏԻ ՄԷՋ

Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդի արտակարգ նիստը, որ բացուած էր չորեքշաբթի օր, յետաձգուեցաւ երեք մեծ պետութեանց գլխաւոր պատուիրակներուն ճառերէն վերջը: Տպաւորութիւնը այնքան ծանր էր որ, իմաստուն համարուեցաւ քիչ մը ժամանակ շահիլ, որպէսզի գաղտնիօրէն չպայթի ժողովը:

Նիստը բացուեցաւ ժամը 4·30ին: Նախագահ Էնրիք Կուինազուի բացման ճառէն յետոյ, Պ. Իտըն կարդաց Փարիզի ժողովին զեկուցումը եւ երկար ճառ մը խօսեցաւ, մասնաւորապէս շեշտելով.

— «Վստահ եմ թէ բոլորս ալ լիովին կ'ըմբռնենք մեր պատասխանատուութիւնը: Աշխարհի կարծիքը մեզ կը դիտէ: Եթէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը ձախողի այս վէճին մէջ, իր հեղինակութիւնը մեծապէս պիտի խախտի ապագային եւ իր ազդեցութիւնը պիտի տկարանայ: Ազգերու Դաշնակցութեան եւ միջազգային այս նոր կարգ ու սարքի փլուզումը աղէտ մը պիտի ըլլայ ամբողջ աշխարհի համար: Հապէշական այս տագնապին մէջ քաղաքական կամ տնտեսական վէճի հարց չկայ Մեծն Բրիտանիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ: Մեր պարտականութիւնն է գործադրել Ազգաժողովին ընդունած միջոցները: Գործի ձեռնարկենք անմիջապէս եւ, եթէ ապահովենք երկու կողմերուն ուղղամիտ գործակցութիւնը, այն ատեն պիտի յաջողինք խաղաղօրէն լուծել վէճը»:

Յետոյ խօսեցաւ Պ. Լավալ, աւելի հաշտարար լեզու մը գործածելով.

— «Ֆրանսա խորապէս յարած կը մնայ հաշտարար աշխատանքին, ընդհովանեաւ Ազգերու Դաշնակցութեան: Ան դեռ համոզուած է թէ խաղաղութիւնը կրնայ ապահովուիլ Ա. Դ. Ուխտի շրջանակին մէջ: Ես չեմ ուզեր հաւատալ թէ այս գերագոյն ճիգը ապարդիւն պիտի մնայ եւ թէ կարելի չէ գտնել արդար կարգադրութիւն մը, գոհացնելով Իտալիոյ օրինաւոր պահանջները, առանց ժխտելու Եթովպիոյ կենսական եւ վեհապետական իրաւունքները: Իտալիոյ տրտունջները պիտի քննուին, վստահ եմ, ամենաբարեխիղճ ուշադրութեամբ»:

ԻՏԱԼԻՈՅ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿԻՆ ԾԱՆՐ ԱՄԲԱՍՏԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Կարգը եկած էր իտալական պատուիրակին, կոմս Ալոյզիի, որ իր ճառը սկսաւ բուռն յարձակողականով մը: Ահա գլխաւոր մասերը.

— «Աւելի քան 50 տարիէ ի վեր Իտալիա համբերութեամբ Եթովպիոյ հանդէպ վարեց գործակցութեան եւ բարեկամութեան քաղաքականութիւն մը, ապահովելու համար իտալական գաղթավայրերու քաղաքական եւ տնտեսական յարաբերութեանց խաղաղ զարգացումը այդ երկրին հետ: Այդ քաղաքականութիւնը մասնաւորապէս գործօն հանգամանք ստացած է Փաշական իշխանութեան հաստատումէն ի վեր: Հակառակ ուրիշ պետութեանց ընդդիմութեան, Իտալիա 1923ին ուժ տուաւ որպէսզի Եթովպիա ընդունուի Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ: Ան նոյն իսկ այնքան յառաջ գնաց որ քսան տարուան համար բարեկամութեան դաշնագիր մը կնքեց Եթովպիոյ հետ: Թէեւ Իտալիա կ'ընդունի Վալ-Վալի դէպքի մասին տրուած վճիռը, բայց կը պնդէ թէ կանխամտածուած յարձակում մըն էր այդ ընդհարումը, որ կը մատնէ եթովպական կառավարութեան յարձակողական դիտումները: Այսպիսի արարք մը պիտի օրինականացնէր պատերազմը յարձակող պետութեան դէմ: Սակայն եւ այնպէս Իտալիա ուզեց համբերել, վճռական քայլեր առնելէ առաջ: Բայց, դառն եւ յաճախ արիւնալի փորձառութիւններէ յետոյ, Իտալիա համոզուած է թէ Եթովպիա անուղղայ թշնամի մըն է Իտալիոյ, թշնամի մը որ միշտ նենգամտութեամբ կը շարժի եւ որուն հետ կարելի չէ վստահութեան քաղաքականութիւն մը վարել: Իտալիոյ եւ Եթովպիոյ միջեւ գործակցութեան բոլոր հնարաւորութիւնները ձախողեցան: Իտալիա այլ եւս չի կրնար կրաւորական դիրք մը բռնել այս բարբարոս պետութեան հանդէպ, որ անկարող է կառավարելու ինքզինքը կամ այն բազմութիւնները որոնք զինուած՝ այժմ կը սպառնան Իտալիոյ գաղթային մշակոյթին: Իտալիա չի կրնար ոչ ալ վստահութիւն ունենալ հապէշական կառավարութեան վրայ, ոչ ալ հաւատալ անոր միջազգային յանձնառութեանց կատարման: Ազգերու Դաշնակցութեան Ուխտին հիմնական սկզբունքը այն է թէ պետութիւն մը չի կրնար ընդունուիլ, հետեւաբար չի կրնար անդամ մնալ Ազգերու Դաշնակցութեան, եթէ չի կատարեր կարգ մը էական, բացորոշ պայմաններ: Եթովպական կառավարութիւնը ոչինչ ըրած է արժանի հանդիսանալու համար քաղաքակիրթ ազգերու ընկերակցութեան: Ապացոյց նաեւ այն որ այս ժողովին մէջ կը ներկայանայ եւրոպացի խորհրդականներով: Հետեւաբար, իտալական կառավարութիւնը կը կարծէ թէ Եթովպիոյ պէս պետութիւն մը ոչ իրաւունքներու, ոչ ալ պարտականութեանց հաւասարութիւն կրնայ պահանջել քաղաքակիրթ պետութիւններէն: Իտալիա կը խոստովանի թէ սկզբնական սխալ մը գործեց ուժ տալով Եթովպիոյ ընդունելութեան:

Որ եւ է համերաշխութիւն այսպիսի պետութեան մը հետ պիտի մերժուի քաղաքակիրթ պետութեանց կողմէ: Գերեվաճառութեան ահռելի պատուհասը դեռ կը շարունակուի Հապէշիստանի մէջ: Ընդարձակ տարածութեանց ամբողջ բնակչութիւններ տակաւին կը տառապին աւազակային արշաւանքներու հետեւանքով եւ կ'ենթարկուին ամէնէն ամարդի ստրկութեան: Իտալական կառավարութիւնը կը յայտարարէ թէ խորապէս վիրաւորուած պիտի ըլլայ իր արժանապատուութիւնը, եթէ պարտաւորուի այս գործը Ազգաժողովին մէջ քննել հաւասար գծի վրայ դրուելով Հապէշիստանի հետ: ՀԱՊԷՇԻՍՏԱՆ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՕՐԻՆԱԶԱՆՑ ՄԸՆ Է ԵՒ ԻՏԱԼԻԱ ԻՐԵՆ ԿԸ ՎԵՐԱՊԱՀԷ ԳՈՐԾԵԼՈՒ ԿԱՏԱՐԵԱԼ ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆ, ԲՈԼՈՐ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ ՄԻՋՈՑՆԵՐԸ ՁԵՌՔ ԱՌՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ Ի ԽՆԴԻՐ ԻՐ ԳԱՂԹԱՎԱՅՐԵՐՈՒ ԵՒ ՇԱՀԵՐՈՒՆ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ»:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

100,000 ԶԻՆՈՒՈՐ ԵՒ ՈՒՐԻՇ ԲԱՆԵՐ

Ամէն անգամ որ գնդասեղի հարուած մը տաս «Հայաստանեանէր»-ներուն, իրենց բերանը կ'առնեն եւ կը սկսին սարէն-ձորէն պատմութիւններ պատմել:

Հոգ չէ, երբեմն գնդասեղ, երբեմն լախտ անհրաժեշտ են, որպէսզի գոնէ տասը առ հարիւր կրճատեն... սուտերը:

Թող իրենց ուզածին պէս շարունակեն գովասանական տաղերը, աչքերը գոց: Կամ ապուշ-ապուշ բացած, ամէնէն սովորական երեւոյթին առջեւ:

Բայց, երբ լուրեր եւ դէպքեր կը հաղորդեն, թող բարեհաճին անսահման խանդավառութեան եւ երեւակայութեան հետ քիչ մըն ալ տրամաբանութիւն խառնել:

Այսպէս, անցեալ օր հետեւեալ աւետիսը կարդացի Եգիպտոսի ռամկավար օրկանին մէջ, շռնդալից եւ մեծատառ խորագրի մը տակ.—«Մեծ ռազմափորձեր Հայաստանի մէջ»·

«Հալէպէն մեզ կ'իմացնեն 15 օգոստոս թուակիր նամակով մը·

Երեւանի ռատիօէն մեծ հրճուանքով իմացանք թէ Հայաստանի այս տարուան ռազմափորձերը մեծ յաջողութեամբ անցած են եւ այդ առթիւ շքեղ հանդիսութիւններ կատարուած՝ մայրաքաղաքին մէջ:

Ըստ տրուած տեղեկութիւններուն, ռազմափորձերուն մասնակցած են ՀԱՐԻՒՐ ՀԱԶԱՐ զինուորներ:

Հայ հայրենասէր շրջանակները մեծ ուրախութեամբ լեցուած են այս գեղեցիկ լուրերէն: Տեղական մամուլը, մասնաւորապէս Դամասկոսինները, անդրադարձած են ատոնց»: (Արեւ, 22 օգոստ.):

Անցեալ տարի ալ, այս միեւնոյն աղբիւրէն (Ռատիօ—Հալէպ) առնելով, ռամկավար «Եփրատ»ը կ'աւետէր թէ Նախիջեւանը Հայաստանի կցուած է կամ պիտի կցուի կամ թէ՝ Նախիջեւանը պահանջած է որ կցուի...

Սպասելով որ Երեւանի թերթերը լուսաբանեն մեզ, այս ՀԱՐԻՒՐ ՀԱԶԱՐԻ հրաշապատում հէքեաթի մասին, ես այժմէն զայն կը զեղչեմ առնուազն տասը առ հարիւր, որ կրնար քիչ մը խելքի մօտ ըլլալ:

«Մեծ ռազմափորձեր հարիւր հազար զինուորով» եթէ գրուած ըլլար նոյն իսկ ամբողջ Կովկասի համար, նորէն պիտի համարուէր անհաւատալի: Մանաւանդ ներկայ պայմաններուն մէջ:

Ա՛յ երանելի մարդիկ, աշխարհագրութեան գիրք մը կամ քարտէս մը չունի՞ք, գոնէ Հայաստանի տարածութեան ու բնակչութեան թիւը գոց չէ՞ք ըրած:

Ուրկէ՞ բուսան այդ հարիւր հազար զինուորները: Մոսկուայէ՞ն դրկեցին, Թիֆլիսէ՞ն թէ Բագուէն: Եւ ի՞նչպէս փոխադրուեցան, պատսպարուեցան, կերակրուեցան...

Չար զուգադիպութեամբ մը, այս հէքեաթը կը տպուի եւ թերթէ թերթ կ'արտատպուի ճիշդ այն պահուն, երբ Երեւանէն վերադարձած նամակներ կը պատմեն թէ դադրած են արհեստական մետաքսի գործարանին եւ Երեւան — Աղստաֆա գիծին շինութեան աշխատանքները:

Բայց այս ուրիշ պատմութիւն է:

ՎԱՀԷ

ՀԱՊԷՇԻՍՏԱՆԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿԻՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ

Հապէշիստանի կողմէ խօսեցաւ խորհրդական Պ. Ժէզ, գնահատելով Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի հաշտարար տրամադրութիւնները եւ իր բուռն բողոքը յայտնելով Իտալիոյ պատուիրակին ամբաստանութեանց առթիւ: Դիտել տուաւ թէ Ա. Դ. Խորհուրդը իրաւունք չունի խառնուելու երկրի մը ներքին գործերուն եւ մահուան դատապարտելու զայն: «Ասով ահաւոր նախընթաց մը կը ստեղծէք: Եթովպիոյ ներկայացուցիչը այսօր ի վիճակի չէ պատասխանելու իտալական յուշագրին: Բայց ժամանակը կարճ է: Խնդիրը այն է թէ քանի մը օրէն կարելի պիտի ըլլա՞յ խափանել բնաջնջման պատերազմը: Ա՛յս գործով պէտք է զբաղի Խորհուրդը»:

Այս ճառերէն վերջը, ժողովը յետաձգուեցաւ առանց թուական որոշելու:

«Մեր ուղղումը վերջնական է եւ անդառնալի»

Ժողովէն վերջը, իտալական պատուիրակը հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ մամուլին.

— «Մենք պարզեցինք մեր տեսակէտը, մէջտեղ դնելով փաստացի յուշագիր մը: Ես կ'ուզեմ կրաւորական դիրք բռնել Եթովպիոյ ներկայացուցիչներուն հետ ըլլալիք վիճաբանութեանց մէջ. ինչ որ չի նշանակեր թէ չպիտի վիճաբանիմ Ազգաժողովին հետ: Մնաց որ, մենք միտք չունինք ձգելու Ազգաժողովը: Իտալական տեսակէտը պարզուեցաւ յստակօրէն եւ ես պիտի մնամ զայն պաշտպանելու համար: Բայց երբեք չեմ ուզեր միեւնոյն գծին վրայ դրուիլ Հապէշիստանի հետ: Այնուհետեւ կը տեսնենք վիճաբանութեան արդիւնքը: Ազգերու Դաշնակցութեան կ'իյնայ վճռել — Եթովպիա՞ն պիտի արտաքսուի թէ Իտալիան: Ըսի թէ պիտի վերստանանք մեր գործելու ազատութիւնը. շատ բացորոշ է ըսածս: Այժմ պետութեանց կը մնայ որոշումներ տալ, մեզի ձգելով զանոնք ընդունիլ կամ ոչ: Ես ինծի կը վերապահեմ նաեւ ընդունիլ առաջարկներու ծրագիր մը կամ պատերազմ հռչակել: Մեր յայտարարութիւնը վերջնական է եւ անդառնալի»:

Իտալիոյ [illegible] փաստաթուղթերը

Իտալական պատուիրակութիւնը սնտուկներով փաստաթուղթեր եւ լուսանկարներ տարած է, իբրեւ ապացոյց Հապէշներու բարբարոսութեան: Այս առթիւ կազմուած յուշագիրը կը յիշէ 25 մասնաւոր պարագաներ Իտալիոյ հիւպատոսական, դիւանագիտական պաշտօնեաներու եւ թղթատարի վրայ կատարուած յարձակումներու, 15 սպանութիւններ կամ յարձակումներ իտալական հպատակներու վրայ, սկսելով 1924էն, ինչպէս եւ 51 սահմանային դէպքեր: Յետոյ կը պատմէ հարկային կեղեքումները: «Հապէշիստան չունի կառավարութիւն՝ եւրոպական իմաստով: Ամէն գիւղ իր գիւղապետն ունի եւ ամէն շրջան իր կառավարչութիւնը, որ կապուած է կեդրոնին, բայց պաշտօնեաները իրենց թոշակը կ'ապահովեն իրենց ուզածին չափ տուրք հաւաքելով»: Խօսելով գերեվաճառութեան վրայ, յուշագիրը կ'ըսէ թէ կայսրը ինք տարին 200 գերի կը ստանայ գլխաւոր կառավարիչներէն, փոխան ոսկեդրամ տուրքի: «1932 մայիս 24ին Եւրոպացիներ տեսան խումբ մը 20 գերիներու, որ կը կազմէր այդ տուրքին մէկ մասը եւ կը բաղկանար երկու այրերէ եւ 18 մանուկներէ՝ 15 տարեկանէն վար, իրարու շղթայուած զոյգ-զոյգ»: Յուշագիրը կը յիշէ նաեւ ուրիշ բարբարոսութիւններ,— օրինակ՝ ոչ միայն չափահասներ, այլ եւ մանուկներ գործողութեանց կ'ենթարկուին, ներքինիներ ճարելու համար:

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

Ն. ՎԵՀԱՓԱՌՈՒԹԻՒՆ ՔԱՐԻՒՂԸ

22.

Գալուստ Կիւլպէնկեան

ՄԻՆՉ ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԿԸ ՌՄԲԱԿՈԾԷՐ ՎԷՐՏԷՕՆԸ.— ՍԱՅՔՍ-ՓԻՔՕ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ.— ՄՈՒՍՈՒԼԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԲԱԺԻՆ Կ'ԻՅՆԱՐ.— ԳՆԴ. ԼՕՐԸՆՍ ԳՈՐԾԻ ԿԸ ՍԿՍԻ.— «ԴՐԱՄ ՈՒՆԻ՞Ք», ԿԸ ՀԱՐՑՆԷ ՀԻՒՍԷՑԻՆ.— ԱՐԱԲԱԿԱՆ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ.— ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆԸ.— ՄՈՒՍՈՒԼԻ ՓՈԽԱՐԷՆ ՀՌԵՆՈՍԻ ՇՐՋԱՆԸ

Թուրքիոյ քարիւղներուն խնդիրը քաղաքական բարդութիւններ պիտի ստեղծէր անշուշտ Պ. Կիւլպէնկեանի եւ Պապը Ալիի միջեւ կնքուած համաձայնութենէն յետոյ: Տեսնենք թէ ինչ դէպքեր պատահեցան Միջին Արեւելքի մէջ 1914էն մինչեւ 1926, երբ Անգլիան վերջնապէս խլեց Մուսուլն ու իր քարիւղը, շնորհիւ Գ. Կիւլպէնկեանի ջանքերուն:

Պատերազմին սկիզբը, եթէ չեմ սխալիր, օգոստոս ամսուն, Թըրքիշ Փէթրօլիում ընկերութիւնը (այժմ Իրաք Փէթրօլիում), որ հակառակ իր անունին, անգլիական հիմնարկութիւն մըն է, կարճ ու կտրուկ յայտարարութիւն մը բրաւ ըսելու համար.- «Տէօյչ Պանքին հարիւրին քսանըհինգը փոխանցուած է Շէլին՝ առանց հատուցումի»: Այսպէսով բրիտանական կայսրութիւնը կը սեփականացնէր Թրքական մենաշնորհը ամբողջութեամբ եւ ամէնէն խաղաղ միջոցներով:

Նիւթական օժանդակութիւն, Ֆրանսան կրնար լայնօրէն ստանալ իր դաշնակիցէն: Ամերիկեան տոլարը Լոնտոնէն Փարիզ կը հոսէր հազարներով, միլիոններով ու նաեւ վեհափառ քարիւղը՝ շնորհիւ Տէթէրտինկ-Ռաքֆէլըր համաձայնութեան:

Սակայն այդ բոլորը դեռ բաւական չէին խրախուսելու համար Ֆրանսան, որուն բանակները անընդհատ կը նահանջէին գերմանական յորձանքին առջեւ (1915—1916): Քառասուն տարի առաջ կորսուած երկու նահանգներուն վերադարձէն զատ, Ֆրանսան շօշափելի վարձատրութիւն կը սպասէր մանաւորաբար Միջին Արեւելքի մէջ:

Եւ ահա հնարամիտ Ալպիոնը կաբեւոր խոստում մը բրաւ իր դաշնակիցին:

1916 Մայիս 16ին Լոնտոնի կառավարութեան հրահանգով Սըր Մարք Սայքս գաղտնի դաշնագիր մը ստորագրեց Ֆրանսայի պատուիրակ Ժորժ Փիքոյի հետ: Այդ դաշնագրով Երրեակ Համաձայնութիւնը հետեւեալ ձեւով կը բաժնէր Թուրքիան, ինչպէս նաեւ Հայաստանը.—

Ռուսիա պիտի ստանար Էրզրումը, Վանը, Պիթլիսը, Տրապիզոնը եւ Քիւրտիստանի մէկ մասը:

Անգլիան պիտի խլացնէր Միջագետքը, Ֆրանսան՝ Սուրիան, Լիբանանը, Կիլիկիան, Խարբերդը եւ Տիգրանակերտը: Իսկ այդ սահմաններուն հարաւը պիտի ստեղծուէր արաբական պետութիւն մը, որ իր կարգին պիտի բաժնուէր Ֆրանսական եւ բրիտանական ազդեցութեան գօտիներու:

Անգլիացիները ՆԷՆթրլԷՆուբինը

լի, անըմբռնելի դիւանագիտութիւն: Հաւանաբար վերջինը:

Մեծն Բրիտանիան վեհանձնօրէն իր բարեկամներուն «կը նուիրէր» այնպիսի հողեր որոնք տակաւին թշնամիներուն ձեռքը կը գտնուէին: Ուրեմն Անգլիան կը հրաժարէ՞ր Մուսուլի քարիւղէն:

Երբե՛ք:

Բրիտանական Ինթէլիճընսին ամէնէն ականաւոր ներկայացուցիչը՝ հանգուցեալ գնդ. Լօրընս «գործի վրայ է» 1916ին: Միջագետք գացած է քննական պտոյտներ եւ ուսումնասիրութիւններ կատարելու պատրուակով, թէեւ Պէրլինի եւ Փարիզի վարիչները գիտեն որ գնդապետը — հասարակ զինուորական մը այդ շրջանին — մասնաւոր ու գաղտնի առաքելութիւն մը ունի:

Քաջահմուտ լեզուագէտ, գնդապետը մտերմութիւն կը հաստատէ արաբ ղեկավարներուն հետ: Հրահանգ ստացած է, կը բացատրէ անոնց,—արաբական պետութիւն մը ստեղծել Սուրիայէն մինչեւ Միջագետք, Քիւրտիստանէն մինչեւ Յորդանան: Հիւսէյին Շէրիֆը պիտի ըլլայ խալիֆա, իսկ իր չորս որդիները թագաւոր՝ Պէյրութի, Պաղտատի, Դամասկոսի եւ Մուսուլի մէջ: Ի վարձատրութիւն այդ խոստումին գնդապետը կը պահանջէ որ Արաբները ըմբոստութիւն սարքեն Թուրքերուն դէմ:

— Դրամ ունի՞ք, կը հարցնէ Հիւսէյին:

— Այո՛...

Ռօյըլ-Տըչ-Շէլի տնօրէններէն մէկը առատ ոսկի բերած է, Թուրքերը Մուսուլէն հեռացնելու համար:

1917: Արաբները կ'ըմբոստանան. ահաւոր ճակատամարտ կրօնակից Թուրքերուն հետ: Անգլիան դրամ եւ ռազմանիւթ կը հասցնէ Հիւսէյինին. ու նաեւ մեծ թիւով զինուոր Հնդկաստանէն:

1918: Գերմանիան յոգնած է այլեւս. արեւմտեան ճակատը կը սկսի խորտակուիլ: Նոյեմբեր 3ին բրիտանական բանակը կը մտնէ Մուսուլ:

Զինադադար: Թուրքիան անձնատուր. դաշնակից նաւատորմը կը յածի Վոսփորի ջուրերուն մէջ. ափ մը զինուորներ կը գրաւեն Անատոլուն՝ մէկ ծայրէն միւսը. Օսմանի Տունը փլաւ. յաղթական պետութիւնները պիտի բաժնեն աւարը համաձայն երկու, երեք տարի առաջ կնքուած դաշնագիրներուն:

Ֆրանսան իր մեծ բարեկամին կը յիշեցնէ Սայքս — Փիքօ դաշնագիրը:

— Սուրիա, Լիբանան, Մուսուլ...

— Մի՛ աճապարէք, կը պատասխանէ Անգլիան:

բարձրանայ Քիւրտիստանի մէջ, եթէ Մեծն Բրիտանիան բարեհաճի:

1920. Ֆրանսա պիտի գրաւէ Հռենոսի աւազանը յանուն իր սահմաններու ապահովութեան: Լոնտոն կը նայ հաւանիլ այդ ծրագրին եթէ... Ֆրանսա զիջի, բար քարիւղ նետէ 1916 մայիս 16ի դաշնագիրը:

— Շատ լաւ, կը պատասխանեն Փարիզի վարիչները:

Եւ 1920 ապրիլ 25ին անգլիւֆրանսեան քարիւղի ընկերութեան ներկայացուցիչը՝ Սըր Ճօն Ֆիլիփ Պէրթըլօյի հետ կը կնքէ նոր համաձայնութիւն մը Սան Ռէմոյի մէջ: Ֆրանսան կը հրաժարի Մուսուլի նահանգէն, փոխարէն ստանալով Սուրիոյ հողատարութիւնը, ինչպէս նաեւ Մուսուլի [illegible]

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ԳԱԶԱՆՆԵՐՈՒՆ ՄՕՏ

Փարիզի Բուսաբանական պարտէզին յարակից կենդանաբանական պարտէզը այցելեցինք, երկուս փոքրիկ խումբով մը:

Ընկեր մը կ'ըսէր ճամբան.

— Քանի մը ժամ հեռանանք մարդոցմէ ու ըլլանք գազաններուն մօտ...

Արջերու վիրապներուն առջեւն ենք: Սպիտակ արջ մը, յայտնապէս մարդատեաց, արհամարհանքով կը շրջի իր ընդարձակգերեզմանարանին մէջ, իշխանական հպարտութեամբ:

Քիչ անդին, երկրորդ վիրապի մը մէջ, ուրիշ արջ մը նստեր է ու զըզուանքով կը նայի վեր, չարուած մարդերուն:

Վանդակներու մէջ գայլերը հանդարտ նստեր են եւ ուշադրութիւն անգամ չեն դարձներ հանդիսականներու բազմութեան: Անոնք կարծես կ'ըսեն.

— Այո՛, գայլ ենք մենք, բայց գայլ ենք ուրիշին համար, իսկ դուք մարդեր, գայլ էք իրարու հանդէպ: «Մարդը մարդուն գայլ»:

Ու բորենիները: Մարդիկ անոնց կը նային զզուանքով ու կ'ըսեն կարծես.

— Ի՛նչ գարշելի գազաններ էք դուք, բորենիներ, կը սիրէք գարշահոտութիւնը, կ'ուտէք նեխած միս ու մեռելները կը հանէք գերեզմանէն:

Եւ բորենիները տմանապատիկ աւելի զզուանքով կը պատասխանեն.

— Մենք մեր մեղքը ուրացողներէն չենք: Իսկ դուք որ հրեշտակ կը ձեւանաք ամէն օր, մենէ տասն անգամ աւելի զզուելի էք ու զազրելի: Մենք մեռել կ'ուտենք, իսկ դուք ողջ բազմութիւնները կը մեռցնէք, զանոնք ուտելէ առաջ: Դուք չէ՞ք այն մարդերը որ «գարշահոտ հեղուկ»ին համար պատերազմներ կը հրատարակէք եւ մարդը կը հանէք մարդուն դէմ, իրար կը ջարդէք, ընտանիքներ կը քանդէք, բոյներըգերեզմանի կը վերածէք... հեռացէ՛ք մեր առջեւէն, գարշելի հրէշներ... Եթէ մենք գազան ենք, դուք ճիւաղ էք ու հրէշ, դուք բելլիար էք ու սողայէլ...

Ահա վայրի շուները որոնք կը շրջին իրենց գառագեղին մէջ անհանդարտութեամբ: Անոնց աչքերուն մէջ կարելի է կարդալ հետեւեալ խօսքերը.

— Մենք ձենէ բարձր ենք, մարդիկ, քանզի շունը շունին միսը չուտեր, բայց մարդը, ամէն ժամ, կ'ուտէ մարդուն միսը...

Մասնաւոր շէնքի մը մէջ դրուած են օձերը, ցուցափեղկերու մէջ: Օձեր զանազան երկարութեամբ, լայնութեամբ, գոյներով ու թոյներով: Ոմանք պըլլուած եւ սարսափելի հանգոյցներ կազմած, ուրիշներ բարձրագլուխ կամ պլլուած ճիւղերու:

Մարդիկ սոսկումով եւ զզուանքով կ'անցնին անոնց առջեւէն: Օձերը սակայն կ'ըսեն.

— Մեր թոյնը մէկ տեղ է միայն. իսկ ձեր թոյնը, մարդեր, ամէն տեղ է, ձեր լեզուին մէջ, ձեր ուղեղին մէջ, ձեր երակներուն, սրտին, հոգիին, մասներուն մէջ... դուք թոյնով շինուած էք... ձեր շունչը անգամ թոյն է... թոյն են ձեր խօսքերը, ձեր շարժումները, ձեր նայուածքները: Դուք նոյն իսկ ձեր քնացած պահուն թոյն կ'արտադրէք: Երկիրը եւ անոնց վրայ գտնուող կենդանութիւնը ձեզմով է որ թունաւորուած է: Դուք թունաւորած ու մեռցուցած էք Արդարութիւնը, Հաւասարութիւնը, Եղբայրութիւնը, Ազատութիւնը, Սէրը, Երջանկութիւնը... Գազաններէն ու ճիւաղներէն վար էք դուք, վարնոց մարդեր...

Գունագեղ թութակները նման են մէյ մէկ կենդանի դրօշի: Այս տարաշխարհիկ թռչունները պարզապէս մարդոց քիթին կը խնդային, շղթայուած վիճակի մէջ: Ո՛վ գիտէ ի՛նչ հեգնութեան բառեր կան անոնց ճիչերուն մէջ, ուղղուած յաղթական մարդ գազանին:

Ու սիրամարգները: Արշալոյսներ եւ վերջալոյսներ խճանկարուած են անոնց տուտերուն վրայ: Անոնք կոնակ կը դարձնեն մարդերուն եւ անոնց ագեղութիւններուն:

Փիղերը անյիշաչարութիւնով կը նային մարդերուն: Անոնց նայուածքին մէջ իսկ անհուն մը ներողամտութեան: Իրենց ծանր ու կնճռոտ մարմինը բերեր են ձողերուն առջեւ, դուրս են հաներ իրենց կնճիթը, կը բանան իրենց մագաղաթէ ականջները եւ փիլիսոփաներու գթութիւնով կը նային մարդերու ճղճիմութեան...

Խանդավառ հեգնութեան մը մէջ են կապիկները: Անոնք միմոսներու պէս են, որոնք կը ծաղրեն իրենց տէրերը: Վերջապէս աւիծները: Վեհափառ արհամարհանքի մը մէջ, ոսկերաշ եւ արքենի՝ կը հանգչին անոնք ու նայուածք մը անգամ կը զլանան մարդերուն:

Դուրս կ'ելլենք կենդանաբանական պարտէզէն: Օդը ծանր ջերմութիւն մը ունի եւ գարշահոտութիւն կայ:

— Ո՞վ է սակայն իրապէս գազանը, [illegible]

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՃԱՓՈՆԻ ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԱՃՈՒՄԸ

Ճափոնական կայսրութեան մէկ ծայրէն միւսը, «բնական» ծաւալումի ու տիրապետումի հոգեբանութիւն մըն է որ կը տիրէ: Բոլոր կազմակերպութիւնները, առանց բացառութեան, մէկ կէտի մէջ համաձայն են իրարու,— հողի անբաւականութիւնը եւ բնակչութեան աճումը:

Ինչպէս աշխարհի ուրիշ մասերուն նոյնպէս Ճափոնի մէջ, ամենամեծ հարցը տնտեսականն է: Եւ իմաստասէրներ կը հաւատեն թէ, եթէ տնտեսական ծայրայեղ անձկութիւնը գոյութիւն չունենար Ճափոնի մէջ, այսօր ճափոնական ազգայնականութիւնը տարբեր երեւոյթ ու կերպարանք կ'առնէր:

Տնտեսական հարցէն զատ, որ կը յուզէ բոլոր պետական անձնաւորութեանց միտքը, կայ ուրիշ հարց մը եւս, նոյնքան ծանրակշիռ ու կնճռոտ: Այդ բնակչութեան աճումն է. Ամէն այցելու, գրօսաշրջիկ կամ թղթակից հանգամանքով կը հաստատէ այս պարագան:

Զհաշուելով գլխաւոր քաղաքները, գիւղերուն մէջ եւ այսպէս երկրի ամբողջ տարածութեան վրայ, ժողովուրդը շնչահեղձ է, օդը քիչ կուգայ, ինչպէս կ'ըսեն: Ամէն քառակուսի մեթրի վրայ կամ տուն շինելու վրայ են եւ կամ բրինձ կը ցանեն:

Գիտնականներ ուսումնասիրելով Ճափոնի բնակչութեան աճման երեւոյթը, այն եզրակացութեան կը յանգին թէ 1950ին շնչելը անկարելի պիտի ըլլայ: Իսկ 1990ին, Ճափոն պիտի ունենայ հարիւր միլիոն բնակչութիւն հակառակ պարբերական հիւանդութեանց եւ երկրաշարժի աւերներուն:

Այսօր Ճափոն իր 64 միլիոն բնակչութեամբ աշխարհի երրորդ երկիրն է, որ անդադար կ'աճի ու կը ծաւալի: Ուրիշ հաշիւով ամէն մէկ քառակուսի քիլոմեթրի վրայ կը հաշուեն 169 հոգի: Վաթսուն տարուան շրջանին Ճափոնի բնակչութիւնը հարիւր առ հարիւր աճած է:

Ամէն տարի ծնունդներու թիւը կ'ելլէ 2—2,100,000ի միջեւ:

Իտալիոյ մէջ բազմածնութիւնը կը քաջալերուի ուղղակի պետութեան կողմէ: Սակայն Ճափոնի մէջ նոյնը չէ պատկերը: Ոչ միայն չեն քաջալերեր բազմածնութիւնը, այլ եւ միջոցներ ձեռք կ'առնեն, որոշ արգելքներ դնելու համար:

1950ի երկրաչափութիւնը ծնած է: Ի՞նչ պէտք է ընել անոնց համար: Հաց, աշխատանք եւ գործ պէտք է պատրաստել:

Եւ ուղղակի այս պատճառներէն կը ծագի ծաւալական քաղաքականութիւնը:

Սակայն [illegible]

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

կազմէ: Որովհետեւ մայր երկրէն ... այս օտար աշխարհի կլիման նման... թեան որոշ եզրեր ունին:

Այս գաղթավայրերու կազմակերպումը վախ եւ յոռետեսութիւն մատնեց Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը: Նորէն արծարծուեցաւ «դեղին վտանգը», զոր այժմ կը մատնէ մանաւանդ Մուսոլինի:

1908ին, Մ. Նահանգները դաշնագիր մը կնքած էին ճափոնական կառավարութեան հետ, արգելք մը դնելու համար Ճափոնցիներու արտագաղթին դէմ:

1922ին, Ուաշինկթընի գերագոյն ատեանը վճռեց ոչ մէկ Ճափոնցի ամերիկեան քաղաքացի դարձնել:

Եւ այս թուականէն քիչ վերջ, նոյն քաղաքականութենէն վարակուեցան Աւստրալիան, Քանատան եւ Նոր Զելանտան:

Հարաւային Ամերիկայի քանի մը պետութիւններէն միայն Փէրուն եւ Պրազիլիան որոշ քանակով ճափոնցի գաղթականներ կ'ընդունին:

Երբ այս է պատկերը բնակչութեան աճման, եւ որոշ պետութիւններ ամուր դրած են արտագաղթին դէմ, կամ ուրիշներ երբեք ու երբեք չեն ընդունիր իրենց սահմաններէն ներս ոեւէ Ճափոնցի, ի՞նչ պիտի ըլլար կառավարական շրջանակներու ուղղութիւնն ու գործունէութիւնը: Պիտի լար այն՝ ինչ որ կը տեսնենք: Այսինքն բռնի ուժի ապաւինելով տարածել դէպի սահմանամերձ հողերը, նուաճել ու չահատաններ փնտռել, տեղաւորել յաւելեալ բնակչութիւնը:

Զինաստանի դէմ մղուած պատերազմը այդ կ'ապացուցանէ: Ճափոնական իշխանութիւնները զինուորութեամբ բռնի գրաւեցին Զինաստանէն հարուստ հողամաս մը, Մանչուրիան, անկախ հռչակեցին իրենց հզօր թաթին հովանաւորութեան տակ:

Զանազան պետութեանց արգելքը ճափոնական գաղթին դէմ, «դեղին վտանգ» յորջորջումը եւն. խոր ազդեցութիւն ձգեցին քաղաքական շրջանակներու մէջ: Եւ այսպէս ծնունդ առաւ փոխադարձ ատելութիւնը «ճերմակ ցեղ»ին դէմ: Ինչպէս կը յայտարարէ Թոքիոյի համալսարանի ուսուցիչներէն մէկը՝ «Եթէ պակսին մեր ընդդեղէնը եւ ապրելու ուրիշ բնակավայր ձեւերը, տարածումը պիտի ըլլայ անխուսափելի»: Որ եւ է բացատրութիւն աւելորդ է այս հեղինակաւոր յայտարարութենէն վերջ:

Եւ այս քաղաքականութեան հետեւելով ուղղակի թէ անուղղակի ճափոնական իշխանութիւնները նորանոր պատճառներ կը ստեղծեն, միջազգային դիւանագիտական շրջանակներու աւելի եւ աւելի խառնակելու:

ՀՐԱԶԴԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԵԱՆ, կազմեց՝ Ց. Ծովիկեան: Բարձրագոյն դասընթացք: 120 մեծադիր էջ, 25 քարտէս, 200 լուսանկար: Տպ. «Նոր Օր», Աթէնք, 1935: Գին 15 ֆրանք:

ՋԷՅԹՈՒՆԻ ՏԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՍՈՒԷՏԻՈՅ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ: Գրեց՝ վեր. Տ. Անդրէասեան: Բ. ... Rév. Dikran Andréassian c/o M. Ibrahim Sultanum, Antioche (Syrie).

ԸՆԴԻՐԱԲԱՑ ՀԱՐՑԵՐ

ՊԱՏՃԱՌԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՄՏԱՑԻՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ ՄԷՋ

[illegible]

(Շար.)

(3)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ի՞ՆՉ ԿԸ ՊԱՏՄԵՆ ԱՐԱԳԱԾԻ ԼԵՌՆԱԳՆԱՑՆԵՐԸ

Արագածի լեռնագնացներէն մին այսպէս կը պատմէ իրենց վերելքը «Խ. Հայաստանի» մէջ (22 օգոստ.)։

[illegible]

Կէսօրին ձգեցինք լեռնագագաթը։ Այնտեղ կը մնար միայն մեր դրօշը, իբրեւ 1057 լեռնագնացներու հերոսական արշաւանքի կոթող եւ հարիւրաւոր արձանագրութիւններ ժայռերուն վրայ։

Արագածի գեղածիծաղ լանջերով իջանք Արխաշան։ Համբերդի մէջ ուսումնասիրեցինք հայկական հին քաղաքակրթութեան մնացորդները, — բազմաթիւ պատմական յուշարձաններ։

[illegible]

...լանուորդները (Նաջարեան, Բարայեան, Բաղալեան, Սահակեան, Մանուկեան, Մուրզա), որոնք մեկնած էին Երեւանէն։ Կտրած են 3125 քիլոմեթր ճամբայ 23 օրէն։

ԹՈՒՐՔՕ-ՊՈՒԼԿԱՐ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Պուլկարիոյ եւ Թուրքիոյ արտաքին նախարարներու տեսակցութենէն յետոյ, հաւաքական յայտարարութիւն մը հրատարակուեցաւ որ կ'ըսէ.

— «Թուրք եւ պուլկար բարեկամական յարաբերութիւնները կը շարունակեն իրենց բնականոն ընթացքը։ Վերջին ատեններս երկու կողմի մամուլէն կարգ մը թերթերու մէջ երեւցած գիտումնաւոր հրատարակութիւնները, ինչպէս նաեւ անոնց առաջ բերած ոչ-բարեկամական ցոյցերը չեն համապատասխաներ երկու...

[illegible]

...ջէ։ Փափաքելի է որ երկու կողմի մտաւորականները փոխադարձաբար աշխատին բարեկամութեան եւ համաձայնութեան մթնոլորտ մը ստեղծել Թուրքիոյ թէ Պուլկարիոյ հանրային կարծիքին մէջ։

«Մենք վստահ կը յուսանք թէ, տրուած ըլլալով բարեկամութիւնը որով տոգորուած են իրենք, երկու կառավարութիւնները պիտի յաջողին երկու կողմէն փարատել դանդաղի ամէն պատճառ եւ արգիլել չարակամութեան ամէն փորձ»։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՈՒՐՖԱՑԻՆԵՐՈՒ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այս տարի եւս Ուրֆայի Հայր. Միութեան վարչութիւնը հերոսամարտի 20րդ տարեդարձի առթիւ սարքած էր դաշտահանդէս մը Սէն Լու, հայրենակից Պ. Լ. Եօթնեղբայրեանի ագարակին մէջ, սեպտ. 1ին։

Առտուն կատն փէնի հայկական մատրան մէջ հոգեհանգիստ կատարուեցաւ, ուր հոգեւոր հովիւ Եղիշէ քհյ. ...

[illegible]

...ւիրուած Պ. Ն. Մալխասեանէ), 434 թիւը՝ զոյգ մը կօշիկ (նուիրուած Պ. Խ. Գույումճեանէ), 291 թիւը՝ ժամացոյց մը, իսկ 463 թիւը գեղեցիկ գորգ մը։ Ուրֆայի Հայր. Միութեան կողմէ փակման խօսքը ըրաւ Ն. Մանուկեան եւ հրապարակային շնորհակալութիւններ յայտնեց հանդիսականներուն, ինչպէս եւ գեղարուեստական բաժնին մասնակցող պարոններուն եւ օրիորդներուն։

Հանդէսը վերջացաւ ժամը 7ին, իսկ Ուրֆացի հայրենակիցները մինչեւ կէս գիշեր կերան, խմեցին, երգեցին, պարեցին ու գոհ սրտով հրաժեշտ տուին ագարակին։

Ապրին հայրենասէր Ուրֆացիները։

Լամբրոնացի

...նէր Մալխասեան, Գարակէօզեան, Սարգիսեան, Իսկ երգեցին օրիորդներ Կարապետեան, Սէրէնկիւլեան։ Ուրֆայի Հայր. Միութեան վարչութեան կողմէ հայրենակից Պ. Ն. Մալխասեան գրաւոր ուղերձ մը կարդաց։

Օրուան բանախօսն էր Եղիշէ քհյ. Մխիթարեան, որ ամփոփ գիծերով նկարագրեց Ուրֆայի եւ Ուրֆացիներու անցեալը, ազգային, կրթական եւ յեղափոխական։ Մասնաւորապէս ծանրացաւ 1915ի հերոսամարտին վրայ եւ յորդորեց չմոռնալ նահատակներուն ձգած կտակը։

Բանախօսութենէն ետք աճուրդի դրուեցաւ գանուկ մը զոր նուիրած էր հայրենակից Պ. Լ. Ղազարեան, Կարտանէն։

Հակառակ անտեսական տագնապին եւ տիրող գործազրկութեան, աճուրդէն գոյացաւ 395 ֆրանք, նուէրներով միասին։ Աճուրդէն վերջ, Մարսէյլի...

[illegible]

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Մ. ՆՈՒՊԱՐԵԱՆԻ ԴԱՄԲԱՐԱՆԸ

— ՞ —

Բազմաթիւ մտաւորականներու եւ համակիրներու ցանկութեան ընդառաջ երթալով, Փարիզի մէջ յանձնախումբ մը կազմուած էր, որուն բացի...

[illegible]

ՄԱՄՈՒԼ

ՊԼՕՔՃԻՈՒԹԻՒՆ

— • —

«Յուսաբեր» կ'ըլլէ անդրադառնալով Իրաքի առաջնորդական «ընտրութեան» գուեչտին, կը բացատրէ (21 օգոստ.).

—«Գաւառականը կը բացուի օգոստ. 1ին, մասնակցութեամբ 27 երեսփոխաններու՝ 25ը աշխարհական, 2ը եկեղեցական։ Ժողովի բացումէն մէկը անձնական պատճառով կը մեկնի եւ կը մնան 26 հոգի։ Ժողովի երկրորդ նիստին Գաւառականը իր օրակարգին մէջ կ'ունենայ Իրաքի առաջնորդութեան հարցը։ Թերթերը կարծիքներ յանդէ յետոյ, ժողովը քննութեան ենթակայ հարցին կուտայ հետեւեալ լուծումը.

«Նկատելով որ Այվազեան արք. եւ...

[illegible]

...ժողովը չարունակեն գոնփակ»։

Եւ գոնփակ կը շարունակեն նիստը, ու 13 ներկաներու վրայ 9ի քուէներով չարադէտ Մանասեանը առաջնո՛րդ կ'ընտրեն...։

Փոխանցինք միայն վայել այս խաղին թղթախաղական պղծութիւնը ըմբռնելու համար, ուրեմն պէտք չէ մոռնալ, —

Որ Իրաքի Գաւառականը ունի 30 ձայն, մինչ «առաջնորդը» շահած է միայն Ինը ձայն։

Որ Գաւառականի օգոստ. 2ի նիստին, մասնակցութեամբ 26 երեսփոխաններու, առաջնորդութեան հարցը փակուած էր արդէն։

Որ այս հարցը, դաւադրաբար, միայն պլոքճիին վայել անպարկեշտութեամբ, սեղանի վրայ բերուած է օգոստ. 3ի նիստին, երբ ժողովէն, ի նշան բողոքի, արդէն մեկնած էին 13 հոգի։

Որ 30 ձայներու վրայ 9ի քուէներ...

[illegible]

...ՆԻԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՃԵՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

Վերածեց՝ Պ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

«Մեր զինուորականները գերման զինուորական մեթոտներով կրթուած են. հետեւաբար մտադիր եմ գերման առաքելութիւն մը հրաւիրել։

[illegible]

...ամիս վերջ միայն Էնվէր պատերազմական նախարար եղաւ եւ անոր դիտողութեան վրայ էր որ Լիման Ֆոն Զանտերսի պաշտօնը ձեւափոխուեցաւ՝ իբր ընդհ. քննիչ։ Մինչեւ նախապէս աւելի բարձր դիրք մը որոշուած էր անոր։ Սխա՛լ է Մորկընթաուի յիշատակներուն մէջ (44 - 45 էջ) եղած գիտողութիւնները թէ ֆրանսական, անգլիական ...

[illegible]

...ճէմալ պէյ յիշելով Ֆրանսացիներու հետ ունեցած իր վիճաբանութիւնները այս առթիւ, կ'ըսէ «Մենք իրաւունք ունինք գերման առաքելութիւն մը բերել տալու. նախ որ մենք հաւատացած ենք գերման սպաներու կարողութեան։ Երկիր մը երեք տեսակ զինական ուժ ունի. բանակ, նաւատորմ եւ ոստիկանութիւն։ Առնցմէ առաջինը յանձնած ենք Գերմաններուն, երկրորդը՝ Անգլիացիներուն, երրորդը՝ Ֆրանսացիներուն։ Ի՞նչու կը վիճիք։ Կ'ուզէք որ մեր բանակի վերակազմութիւնը Ռուսերո՞ւն յանձնենք։ Յետոյ կ'ըսէք թէ Ռուսերը կը յայտնեն որ եթէ Գերմանացիները ստանձնեն առաջին զօրաբանակի հրա...

[illegible]

ՓՈՔՐԱՍԻԱՅԻ ...

(Դեկտ. 1913 — փետր. 1914)

— • —

[illegible]

(Շար.)

(13)

ԵԹԷ ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԾԱԳԻ...

Հռոմէն կը հեռագրեն թէ Արեւելեան Ափրիկէի իտալական բանակին զասաւորումը լրացած է արդէն։ 250.000 զինուորներ կազմ եւ պատրաստ կը սպասեն Հապէշիստանի վրայ քալելու համար, երբ պատերազմ ծագի։ Ամենամեծ բանակն է այս որ գործածուած ըլլայ որ եւ է գաղթային պատերազմի մէջ։ Զինուորներուն մեծ մասը բռնած են Էրիթրէի եւ Սոմալիի սահմանագլուխի ռազմական կէտերը, պատրաստ՝ անմիջապէս ներս խուժելու։ Իտալական սպայակոյտը իր յառաջագիծը կազմած է հետեւեալ երկու պատահականութեանց վրայ.—

1. Արագ արշաւանք մը, խորտակելու համար Հապէշներու բարոյական կորովը եւ ջախջախիչ յաղթանակ։

2. Երկարատեւ պատերազմ, եթէ առաջինը ձախողի։

Ղրկուած 250,000 զինուորներէն զատ, ի հարկին 100 — 150,000 զինուոր եւս պիտի գործածուի։ Հռոմի զինուորական շրջանակները կը կարծեն թէ իտալական բանակը հեռուէն յարձակելով, երկու մեծ թեւերու պիտի բաժնուի, մէկը՝ ուղղուած դէպի արեւմուտք, Ատտիս - Ապէպա, Ցանա լիճին ճամբով, ինչ որ պիտի լուծէ Ջուրի խնդիրը, միւսը՝ դէպի արեւելք, դարձեալ մայրաքաղաք իջնելու առաջադրութեամբ։

Գործողութեանց ընթացքին մեծ դեր պիտի կատարէ օդային յարձակումը։ Իտալական օդանաւերու մեծագոյն մասը կը բաղկանայ ռմբաձիգ եւ խուզարկու մեքենաներէ եւ կեդրոնացած է Ասապի մէջ (Էրիթրէ)։ Այս ուժը պիտի գործէ հարաւէն եւ հիւսիսէն, հսկայ հովահարի մը ձեւով, իբրեւ առաջնորդ ծառայելով ցամաքային բանակին։ Միեւնոյն ատեն պիտի ջանայ թոյլ չտալ որ Հապէշները թակարդներ լարեն կամ ստուարաթիւ ուժեր կեդրոնացնեն։

Իսկ Հապէշները դեռ անշարժ կը սպասեն

Մինչ թանձր ամպեր կուտակուած են ժընեւի վրայ, Հապէշները դեռ ամուր կառչած են իրենց միակ յոյսին,— անձրեւաբեր եղանակին երկարաձգման։ Վերջին լուրերու համաձայն, դեռ 26 օր անձրեւ կը սպասուի, ինչ որ մխիթարական կը համարուի։ Մինչեւ իսկ պետական շրջանակներու մէջ հրաշքի մը կը սպասեն։ «Հրաշքներ միշտ ալ պատահած են Քրիստոսի օրերէն ի վեր»։ Այսպէս, կը յուսան թէ Անգլիա ամուր պիտի կենայ, իր եւեւէն քաշելով Ֆրանսան։ Բուն ժողովուրդը բան չի գիտեր Ազգաժողովի մասին եւ օրէ օր պատերազմի կը սպասէ, առանց շատ վախնալու անոր սարսափներէն, քանի որ գաղափար չունի օդանաւերու մասին։ Կ՚ըսուի թէ երբ ընդհ. զօրաշարժ հռչակուի, Հապէշիստան պիտի կրնայ ոտքի հանել 1.250.000 զինուոր, առանց հաշուելու բազմաթիւ կիներ որոնք այժմէն ուխտած են վերցնել իրենց ամուսիններուն հրացանները, երբ անոնք իյնան։

Առաջի աղէտ մը Ամերիկայի մէջ

Ահռելի թայֆուն մը մահ ու աւեր սփռեց Ֆլորիտայի մէջ (Մ. Նահանգներ), չորեքշաբթի օր։ Զոհերուն թիւը կը հաշուեն 400էն մինչեւ 700, որոնց երկու հարիւրը նախկին ռազմիկներ են։ Թայֆունին ուժգնութենէն հիւանդանոց մը արմատախիլ նետուեցաւ օդին մէջ, թուղթի տուփակի մը պէս։ Երկրորդ ահաւոր աղէտն է այս, 1926էն ի վեր, երբ Միամի քանդուեցաւ եւ 2000 հոգի մեռան։ Հազար նախկին ռազմիկներ կ՚աշխատէին ճամբաներուն վրայ, աղէտի պահուն։ Թերթերը աննկարագրելի կը գտնեն արհաւիրքին պարզած պատկերը։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՐԱՆ ԵՒՍ ՋՆՋԵՑ բոլոր տիտղոսները, պահելով միայն Ն. Վեհափառութիւն՝ թագաւորին, Ն. Բարձրութիւն՝ իշխաններուն եւ Ն. Վսեմութիւն՝ նախարարներուն համար։ Այրերը պիտի կոչուին աղա, կիները՝ հանըմ։

ԵԹՈՎՊԻՈՅ ՔԱՐՈՒԳԻ մենաշնորհին ջնջումը, որ եղած էր Ն. Նահանգներու արտաքին նախարարին անձնական պահանջումով, հաղորդուեցաւ Նէկիւսին։

ԿԵՂԾ ԴՐԱՄՆԵՐ շինած ըլլալով, Սէն Տրնիի մէջ ձերբակալուեցան երկու Իտալացիներ։ Ոստիկանութեան լուր տուած էր առաջինին սիրուհին, գիտելով որ չարունակ ալքոլ կը գնէ։

ՋԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՒ Արժանթէօյի տուրքերու արկղակալը, Ժօզէֆ Շատոն, 63 տարեկան, որ կէս միլիոն ֆրանք խորացուցած էր։

«Վ Է Մ»ի

Յաջորդ թիւով ՎԷՄի մէջ կը սկսին տպուիլ ՎԱՀԱՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ՝ «Դէպքերը Տարօն-Տուրուբերանի մէջ 1915-16ին» եւ Վ. ՄԻՆԱԽՈՐԵԱՆԻ «Արհաւիրքի Օրեր» յուշերը Սասունի տեղահանութեան եւ յարակից դէպքերու մասին։

Կը հրաւիրենք, յատկապէս, Տարօնցիներու եւ Սասունցիներու ուշադրութիւնը այս երկու ընդարձակ եւ հետաքրքրական գրութիւններու վրայ, որոնց պիտի կցուին նաեւ հազուագիւտ անտիպ պատկերներ։

Տարեկան բաժնեգինը Ֆրանսայի համար՝ 60 ֆր.։ Դիմել՝ Լ. Գեւոնեանին, «Յառաջ»ի հասցէով։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՎԱՐԴԱՆ Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Առնուվիլի մէջ սովորական հաւաքատեղին։ Օրակարգ՝ զեկոյց Շրջ. ժողովի պատգամաւորի։

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 6 Սեպտեմբեր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Զարդարեան» Գրադարանին մէջ 181, Գուր Լաֆայէթ։ Օրակարգ՝ Պատգամաւորի զեկոյց եւ ընտրութիւն։

ՏԷՍԻՆԻ Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր, Ռոստոմ եւ Զաւարեան խումբերու բոլոր ընկերները այս Կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 3ին սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕԻ (Մարսէյլ) Վռամեան Ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր չորս խումբերը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 5ին, ծանօթ հաւաքատեղին։ Զեկոյց Շրջ. ժողովի եւ կարեւոր հարցեր։

ՓՕՄՈՆԻ «Զաւարեան» Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ՚ունենայ այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

Դ Ա Շ Տ Ա Պ Ա Ր Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՕՐ

Նուիրուած՝ ՔՐԻՍՏԱՓՈՐԻ, ՌՈՍՏՈՄԻ, ԶԱՒԱՐԵԱՆԻ, ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ, ՀՐԱՅՐԻ, ԱՂԲԻՒՐ - ՍԵՐՈԲԻ, ՍԵԲԱՍՏԱՑԻ ՄՈՒՐԱՏԻ, ԿԱՅԾԱԿ ԱՌԱՔԵԼԻ, ՔԵՌԻԻ, ՀԱՄԱԶԱՍՊԻ, ԳԷՈՐԳ ՉԱՎՈՒՇԻ ԵՒ ՈՒՐԻՇՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ՝ Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

եւ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ եւ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ ու ԵՆԹ. ԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒ

տեղի կ՚ունենայ 8 Սեպտեմբեր կիրակի. ՇԱԹՕ ԿՈՄՊԷՐԻ ճամբուն վրայ ԳԸՄՊԸԼԵԱՆԻ «ԼԱ ԲԱՌՕՆ» ԱԳԱՐԱԿԻՆ ՄԷՋ. Camp. «LA BARONNE» Route de Chateau Combert։ Սէն-Ժէռօմէն վեր։

Շաբիթրըէն առնել 5 թիւ հանրակառքը։

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ ԱԶԳԻՆ

Գեղարուեստական եօխ բաժին։ Կը նուագէ Վ. ԱՀԱԳՆԵԱՆ նուագախումբը։ Երգ. նուագ, արտասանութիւն, հայկական եւ եւրոպական պարեր եւլն.։ Սէն Լուի ՎԱՀԱՆ ԽՈՐԷՆԻ Թատերախումբը կը ներկայացնէ զաւեշտ մը թանթէզի մը ընկեր ՅԱԿՈԲ ԹՈՐՈՍԵԱՆի կողմէ։

ՃՈՒ ՊԻՒՖԷ, կարելի է ճաշը միասին բերել։

Անուշ Ջուրի ԼՈԳԱՆՔ, մայօները միասին բերել։

Որոշուած սահմաններէն անդին անցնիլը արգիլուած է։

Դուրսէն մարդոց որ եւ է բան ծախելը արգիլուած է։

ՏԱԽՔԵՐՈՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ 3 ՖՐ.

Ընկերա-համակրական խնճոյք-երեկոյթ

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նուիրուած՝ ՀԱՅ ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

կազմակերպուած՝ Հ.Յ.Դ. ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ եւ ՄՈՒՐԱՏ խումբերու կողմէ

Այս Շաբաթ իրիկուան ժամը 8էն մինչեւ կէս գիշեր Հ. Յ. Դ. «ԽԱԺԱԿ» ԱԿՈՒՄԲԻՆ ՄԷՋ

Բանախօսութիւն, Արտասանութիւն, Երգ եւլն.։

Հրաւիրուած է Լիոնէն ՄԱՍԻՍ Ճագը (ԳԸՐԸՔՃԵԱՆ)։ Փոքրիկն գետօ պիտի պարէ կովկասեան պարեր։

Եւրոպայի հայկական մեծագոյն գրատունը
ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

51, Rue Mr. le Prince, Paris (6). Métro: Odéon. Tél. Danton: 88-65,

Հայերէն, ֆրանսերէն, անգլիերէն եւ այլն ամէն տեսակ գրքեր։

Արդիական կազմատուն։ Տպագրական գործեր։

Աշխարհի բոլոր կողմերէն հասած ապսպրանքները կը կատարուին արագ եւ խղճամիտ կերպով։

ՆԻՍԻ ՄԷՋ ՅԱՌԱՋ ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ

Պ. ԳԱՐԱԳԱՇԵԱՆի ժամագործի խանութը 196 Bld. de la Madeleine.

Croix Rougeի (ԿՐԸՆՈՊԼԸ) ՄԷՋ ՅԱՌԱՋ ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ

ՊԻՒՐՕ ԹԱՊԱ 14, Grand'Rue, Croix Rouge.

Կ՚ՈՒԻՋՈՒԻ

Կ՚ՈՒԻՋՈՒԻ խանութի մէջ աշխատող ՎԵՍՏՈՆ լրացնող լաւ գործաւոր մը։ Տեւական գործ։ Անմիջապէս դիմել՝ գերձակ ԿԱՐԱՊԵՏի, 19, Rue Henry Monnier, Paris.

ՄԱԳՆԻՍԱԿԱՆ ԴԱՐՄԱՆՈՒՄ
ՄԵԼԻՔՍԵԴ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՀՈԳԵԲՈՅԺ - ՄԱԳՆԻՍՈՂ

(ՎԱՐԴ - ԽԱՉ ՄԻՍՏԻԿ ԴՊՐՈՑԷՆ)

Կը դարմանէ ՋՂԱՅԻՆ, ՀՈԳԵԿԱՆ եւ ՖԻԶԻՔԱԿԱՆ բազմաթիւ հիւանդութիւններ, ԹԵԼԱԴՐԱԿԱՆ, ՄԱԳՆԻՍԱԿԱՆ եւ ԱՍՏԵՂԱՅԻՆ մեթոտներով։

Դիմել՝ 42, Rue des JEUNEURS, PARIS (Métro: Bourse).

Ժամը 13էն 19. Tél. Richelieux 90-15

ԿՈՒԶԷ՞Ք ՉՈՒՏ ԽԱՂՈՂԷ ԵՒ ԱՆԻՍՕՆԷ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ ՕՂԻ ԽՄԵԼ

ՀԱՐՑՈՒՑԷՔ ՓՏՏՈՒԵՑԷՔ եւ ԳՆԵՑԷՔ

ՌԱՔԻ ՏԻԻՋ

ԱՐՔԱՅԱԿԱՆ ԽՄԻՉՔ

ԿԱԶԴՈՒՐԻՉ ԱՆԱՐԱՏ ԱԽՈՐԺԱԲԵՐ

Պոլսոյ օղին է որ ձեր ուզածին պէս կը ճերմկնայ եւ քէյֆ կուտայ.

Ֆրանսայի համար արտօնատէր՝ Յ. ՏԱԼԱՔԻՒՐԷԵԱՆ

8, Rue Suffren, MARSEILLE, Tél. D. 70-89

Փարիզի ներկայացուցիչ Գ. ՃԻՏԷՃԵԱՆ,

75, Ave. Victor - Hugo, Clamart (Seine)

Լիոնի ներկայացուցիչ ՃԸՆԿԸՏՐԵԱՆ եւ ԹԷՐԶԻԵԱՆ

211, Rue de Criqui

ԲԱՑՈՒՄ
Photo ARAX & HENRY
ՆՈՐ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՉԱՏԱՆ

Փարիզահայ ծանօթ լուսանկարիչ ԱՐԱՔՍ, այս անգամ ընկերակցութեամբ Հ. ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆի, փոխադրուած է՝

31, Bld. RASPAIL (Հեռ. Lit. 76-39).

ուր այսուհետեւ նոր աշխատանոցը պիտի գործէ

Photo ARAX & HENRY անուան տակ։

Օժտուած լոյսի ու այլ գետեղումներու վերջին յարմարութիւններով, նոր լուսանկարչատունը ի վիճակի է կատարելու գոհացում տալու, հին ու նոր բոլոր խստապահանջ յաճախորդներուն, որոնք հոն պիտի գտնեն սիրալիր ընդունելութիւն եւ արուեստի ու ճաշակի ճշմարիտ դրոշմ, վստահուած բոլոր գործերուն մէջ։

Աշխատանոցը՝ որ հաստատուած է խանութի եւ գետնայարկի մէջ, մասնաւորապէս մեծ յարմարութիւններ ունի երախաներու, հարսանեկան զոյգերու եւ խմբական լուսանկարներու համար։

Ամանեօրներու յատուկ աշխատութիւններ կը կատարուին մեծ ԽՆԱՄՔՈՎ եւ ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆԵՐՈՎ։

Հաղորդակցութիւն.— (Métro: Sèvres - Babylone).

ԿԱՐԴԱՑԷՔ

«LA TRIBUNE DES NATIONS»

(L'Hebdomadaire International) միջազգային շաբաթաթերթ, մեծադիր էջերով եւ պատկերազարդ։ Կը հրատարակուի ամէն շաբաթ, աշխատակցութեամբ յայտնի դէմքերու, աշխարհի բոլոր մասերէն պարբերաբար բացառիկ թիւեր՝ նուիրուած զանազան երկիրներու։

Գին՝ 2 ֆր.։ Տարեկան բաժնեգին՝ 80 ֆր., վեցամսեայ՝ 45 ֆր. (Ֆրանսա եւ գաղութներ)։

Հասցէ.— 150, Champs - Elysées, Paris.

ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՊԱՇՏՕՆԱՏՈՒՆԸ 71, Avenue Kléber
ՀԱՍՑԷՆ ՄԻՇՏ ՆՈՅՆՆ Է

Բաց է ամէն առաւօտ ժամը 10—12.30։ — Դիմել ամէն կարգի վկայականներու համար։

Խորհուրդներ կը տրուին ինքնութեան թուղթերու վերանորոգման համար։

ԱՆԻԷՌԻ ՄԷՋ ՅԱՌԱՋ ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ

Զ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆի մօտ, 34, Villa Rouveyrolles.

Ա Զ Դ

1914ի Թուրքերու կողմէ սպաննուած Շապինգարահիսարի Առաջն. Վաղինակ Վրդ. Թորիկեանի (Ղարապօղազցի) լուսանկարը ունեցողներէն կը խնդրուի մէկ օրինակ ղրկել Յառաջի վարչութեան։ Եղած ծախքերը կը վճարուին։

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ

Երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ»

Փարիզի եւ Շրջանի Յառաջի ցրիչ Պ. ԱՒԵՏԻՍԷՆ։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (28)

«ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՊԷՇՍՏԱՆ»

Ցօրինեց՝ Տիմոթէոս վրդ. Սափրիչեան

Ներողութիւն եւս կը խնդրէր մեզմէ մինչեւ այն օրը մեզի չը ճանչնալուն եւ արժանաւոր կերպիւ չը վարուելուն համար. այն օրէն զկնի յաճախ կուգար մեր տեսութեան եւ օրհնութիւն ընդունելու։

Անոր այս տեսութեանց մէջ եւ ամէն անգամ առիթ պատահելուն մեր միտքը անոր կը յայտնէինք թէ՝ անկարելի է մեզի այս երկիրներուն մէջ մնալ, որովհետեւ Եգիպտի եպիսկոպոսին ձեռքի առաջնորդական իշխանութիւնն առնելու եկած չենք, կ՚ըսէինք այլ միայն Թէոդորոսի քով խնդրոյ մը համար եկած եմք. եւ ան ալ չը յաջողեցաւ ձախորդ պատճառաւ մը, որուն եւ ոչ երբեք տեսնելու արժանի եղանք. թէ որ դուք բարեհաճիք, կրնաք մեզի անոր քով խրկելու։ «Այդ ձեր բոլոր ըսածն ալ մեր ականջը չը մտներ, պատասխանեց մեծ իշխանը. մենք մեր Եգիպտի առաջնորդէն զրկուած եմք. անոր կրօնքն ալ այսօրուան օրս այլայլած է. եւ շատ ատեղի կը նստի մեզի անոր առաջնորդութիւնը։ Աստուած այսօր ձեզի եպիսկոպոս մը պարգեւեր է, կարելի՞ է որ ձեռքէ հանենք եւ իր երկիրը դարձնենք. ամենեւին այդպիսի խնդիր մը չեմք ընդունիր»։ Մեծ իշխանը կրօնաւորներէն թելադրուած չէր ուզեր թողուլ մեզի, այլ իբրեւ առաջնորդ վար դնել. որովհետեւ մեր նոյն պաշտօնով հոն մնալէն կրօնաւորք ալ իրենց շահը ունէին անշուշտ։

Թրրսօ - Կոմալի առջի անգամ մեր քովը տեսութեան գալուն, իրենց երկրին պատուական բերքերէն փութացաւ մեզ ընծաներ նուիրել, որ էին՝ ճառայ մը սխեռ, ճառայ մը բակլայ, աման մը արդար եղ, մեզր եւ կոբեկօղի (պօզա)։ Անոր նայելով մեր գլխաւորն ալ, որուն պահպանութեանը յանձնուած էինք, իր սիրտը փոխեց, գթութեան զգացմունք մը ունեցաւ, եւ այն մը, ցորենէ հաց եւ կլանուկի իւղ խրկեց, զոր Հապէշք ձէթի տեղ կը գործածէին։ Նոյն օրէն սկսեալ մեր պաշտօնութեան ժամանակը լրացաւ. ամէն մարդ քաղցր աչքով կը նայէին մեզ, եւ հեռու տեղուանքներէ լսելով մեր տեսութեանը կուգային բազմութեամբ. շատ անգամ եկող գացողներէն հաց ուտելու ժամանակ չէինք ունենար մինչեւ արեւը մարը մտնելը։

Մեր նստած խղիկին անձկութիւնն ու անհանգստութիւնը մեծ իշխանին հասկցուցինք օր մը տեսութեան եկած ժամանակ, եւ խոստացաւ իրենց երկրին փառաւոր տներուն պէս տուն մը շինել տալ, բայց չար բաղդը վրայ հասնելով ամէն ինչ փոխեց։ Թրրսօ - Կոմալի տիրպուեցաւ Պելեսա երկրին վրայ կռուի երթալ, զայն լսելով խնդրեցինք իրմէ Զարատղա մեր սրնտուկներուն եւ բեռներուն քով խրկէ մեզի եւ հոն սպասենք մինչեւ իր գալը։ Սիրով ընդունեց մեր խնդիրքը եւ տուաւ մեզի Պալատրրավայ մը(1) որ արդէն մեզ ծանօթ անձ մըն էր, որպէս զի մեր պիտոյքներն ու իրեն ըրած հրամանները անձամբ կատարէ եւ բան մը պէտք ըլլալուն իրեն իմացնէ։ Այս մարդուն անունն էր Պրսթտա - Պրու, որ հաղորդ ընդունողներէն էր, որոնց վրայ պիտի չիշենք Բ. Հատորին մէջ։ Այս անձը շատ անգամ մեր քովը ջերմեռանդութեամբ կը մտնէր, եւ մեզի իբր զաւակ եղած էր. իր բարեպաշտութեանը չափ չկար, բայց իր ճշմարիտ վարքն ու բարքը յետոյ պիտի ճանչնանք։

Թրրսօ - Կոմալիէն բաժնուած օրերնիս իր միտքը յայտնեց մեզի. «Թէ որ, ըսաւ, Աստուած յաջողէ ու Պելեսա երկիրն ալ առնեմ, յետ այնորիկ Կոնտէր քաղաքը կը նորոգեմ, եւ զձեզ Զարատղայէն հոն կը փոխադրեմ»։ Ըսել կ՚ուզէր թէ Իսահակ սրբազան Հայրը հոն առաջնորդ կը հաստատեմ։ Հրաման խրկեց Զարատղայի Շէխին որ մեր զոյքերը մեզի յանձնէ, եւ իրեն հաւաքուած տուրքերէն երկու ամսուան ուտելիք տայ։ Անկէ ի զատ ինքն ալ քանի մը ճառայ մեղր եւ ցորեան եւ քանի մ՚ալ թալէս շնորհեց. նոյնպէս իր քոյրը՝ Թագատի երկրին իշխանուհին, որ իր առանձին վաշտովը եղբօրը բանակին մէջ կը գտնուէր, նա ալ մեզի եւ խաչով գնելու համար քանի մը թալէր պարգեւեց, եւ իրենց որոշած երկիրներէն ալ չորս աման մեղր ընդունելու շնորհք ընելով՝ ճամբայ դրաւ մեզի պատուով։ Վեց աւուր մէջ հասանք Զարատղա, օրը երկու կամ երեք ժամ քալելով, գիւղէ գիւղ, թէպէտ եւ մէկ աւուր ճանապարհ է Զոնդէն. Հոն եկեղեցւոյն մօտ տեղ մը վրանի տակ նստանք մինչեւ որ մեզի համար ուրիշ բնակարան մը շինուի։

Իսկ մեծ իշխանը Զոնդէն մեկնելով կ՚իջնայ Անպաճարայի վրայէն Պելեսա, որ բոլորովին ձոր եւ խորդուբորդ երկիր մըն է տաք եւ փշալից. կը զարնուի նոյն երկրին տիրող Տէճաճ - Էնինէ իշխանին հետ, երկու կողմէն ալ վիրաւորեալներ ու մեռնողներ կ՚ըլլան. կը փախչի իշխանը, եւ Թրրսօ - Կոմալի կը տիրէ Պելեսայու։

Իշխանը փախչելով Լաստայու երկիրը Վակշըմ - Կոմալի ապստամբ իշխանին քով շունչը կ՚առնու, եւ կը յորդորէ զանիկայ որ Թրրսօ - Կոմալիի վրայ պատերազմի ելնէ։ Եւ որովհետեւ Վակշըմ Կոմալի առաջները քանի մը անգամ լուր խրկած էր անոր սիրով, որ չըլլայ թէ Պելեսայի մէջ կը գտնուէր, նա ալ մեզի եւ խաչով գնելու համար քանի մը թալէր պարգեւեց, եւ իրենց որոշած երկիրներէն ալ չորս աման մեղր ընդունելու շնորհք ընելով՝ ճամբայ դրաւ մեզի պատուով։

զարնէ, որ ինծի յանձնուած է, իմս է կ՚ըսէր, ուստի անոր տէրը մնալուն պէս՝ չուտով պատերազմ կ՚ելնէ, եւ Պելեսայի վարի կողմը գալով Կոնտէր քաղաքին մօտ բանակ կը դնէ։ Թրրսօ - Կոմալի ալ իր կողմէն կամաց կամաց իր բանակը քալեցնելով անոր դիմացը կու գայ եւ երեքի կը բաժնէ իր բոլոր զօրքը, աջն ու ձախ թեւերը մէկ իշխանաց կուտայ, եւ միջին գունդին ինքն անձամբ կը հրամայէ։ Նախ կ՚սկսին բանակցիլ երկու կողմէն՝ սիրով վերջացնեն պատերազմը։ Վակշըմ Կոմալին կը պահանջէ Պելեսա եւ Կոնտէր երկիրները։ «Թէ որ սիրով տաս, կ՚ըսէ Թրրսօ - Կոմալիին, պատերազմ չունիմ, ապա թէ ոչ՝ բաղդին կը թողում. կամ ինծի կուտայ կամ քեզի։ Դուն Գոլա - Ոկըրա երկրին մէջ անարգ մէկ յառաջ եկած մէկն ես, եւ ինչպէս կը համարձակիս սանկ երկիրներու տիրել։ Ես իշխանազուն եմ տոհմս յայտնի է. երկիր ժառանգիլ ինծի կը պատկանի. ուստի խաղաղութեամբ յորդորեմ զքեզ որ երթաս քու Գոլա - Ոկըրա երկիրդ ձօրուփոս տեղը մտնես։

(շարունակելի)

(1) Պալատրրավան գործակատար պաշտօնատարի նշանակութիւն ունի՝ բառին ընդարձակ առմամբ, իբրեւ քէհեա, որու ձեռօք ամէն ինչ կը տրնօրինուի, եւ նա էր գրեթէ մեր ամէն գործոց խառնողը, եւ մենք իրմէ կախեալ էինք։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 փրանք	100 փրանք	—

ՇԱԲԱԹ 7 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ SAMEDI 7 Septembre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2903

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵՐԿՈՒ ԱՇԽԱՐՀԱԿԱԼՆԵՐ ԴԷՄ ԴԻՄԱՑ

Բոլոր աչքերն ուղղուած են Ժընեւ, ուր ճակատագրական պայքար մը կը մղուի այս միջոցին, փրկելու համար խաղաղութիւնը, եւ, անոր հետ, Ազգերու Դաշնակցութեան վարկը:

Միեւնոյն ատեն, լարուած են աշխատաւորական եւ արհեստակցական բոլոր ուժերը, մանաւանդ Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Մ. Նահանգներուն մէջ:

Իսկ անդին, Գերմանիա աչք ու ականջ կտրած, անձկութեամբ կը սպասէ պայքարի ելքին: Կը սպասէ իր ժամուն, պահանջելու համար բաժինն՝ ընդհանուր աւարէն:

Տարակոյս չկայ թէ շատ ծանր է կացութիւնը: Եւ մանաւանդ անստոյգ՝ ելքը:

Իտալիա ի զուր կը փորձէ տեղական, գաղթային հարցի մը հանգամանքը տալ հապէշական տագնապին:

Օրուան այս ժամուն, ամէնէն լաւատես դիւանագէտն ալ չի համարձակիր վճռել թէ փոթորիկը պիտի սահմանափակուի Եթովպիոյ մէջ:

Որովհետեւ, իրականին մէջ պայքարը կը մղուի ոչ թէ Իտալիոյ եւ Եթովպիոյ, այլ Իտալիոյ եւ Մեծն Բրիտանիոյ միջեւ:

Ա. Դ. Խորհուրդի արտակարգ նիստին մէջ, Անգլիոյ եւ Իտալիոյ ներկայացուցիչները պարտք սեպեցին փոխադարձ հաւաստիքներ տալ, յայտարարել թէ խնդիր չունին իրարու հետ:

Միամիտները միայն կրնան հաւատալ այդ հաւաստիքներուն, ինչպէս, առ հասարակ, դիւանագիտական յայտարարութեանց:

Եթէ իրապէս պարզ գաղթային – տեղական խնդիր ըլլար հապէշական տագնապը, Իտալիա շատոնց յառաջ խաղցած եւ գրաւած էր այդ անպաշտպան երկիրը:

Եթովպիա կը գտնուի այնպիսի ցամաքի մը վրայ ուր ամէնէն կենսական շահերն ունի Մեծն Բրիտանիա:

Այդ ճամբուն վրայ կ՚իյնան Եգիպտոսն ու Սուտանը, Կարմիր ծովը՝ Սուէզէն մինչեւ Ատէն եւ Հնդկական ովկիանոս: Յետոյ ամբողջ Արաբիան, խորանալով մինչեւ Պաղտատ եւ Իրանեան Ծոց:

Մէկ խօսքով, բրիտանական աշխարհակալութիւնը լուրջ պատճառներ ունի մասնաւոր բծախնդրութեամբ հետեւելու իտալ-եւհապէշական տագնապին ելեւէջներուն: Եւ այդպէս ալ կը վարուի, տագնապին սկիզբէն ի վեր:

Վերջին տարիներու ընթացքին, Մեծն Բրիտանիա ոչ մէկ ատեն այնքան խրար անցած էր, որքան այս տագնապի ընթացքին:

Այդ խրարանցումը կ՚արտայայտուի ամէն առթիւ, ամէնէն աննշան մանրամասնութեանց մէջ:

Ընկալեալ սովորութեամբ, այս անգամ ալ մէջտեղ կը դրուին սրտառուչ նշանախօսքեր եւ յանձնառութիւններ,— խաղաղութիւն, Ազգերու Դաշնակցութիւն, ուխտ, արդարութիւն, իրաւարարութիւն:

Այդ բոլորը կը հալին, կը մոռցուին, մէկ օրէն միւսը, ինչպէս հալեցան երէկ, աշխարհասասան պատերազմի ընթացքին:

Նոր արիւնահեղութեան մը ուրուականը կրնար բոլորովին անտարբեր թողուլ Մեծն Բրիտանիան, եթէ Եթովպիոյ գրաւումը ուղղակի չսպառնար իր կայսրութեան շահերուն: Գոնէ իր վարկին՝ Արեւելքի մէջ:

Այս իրողութեան գիտակցութիւնն է որ ուժ կուտայ Եթովպիոյ, միւս կողմէ որոշ համբերութիւն պարտադրելով Իտալիոյ:

Իր աննախընթաց պատրաստութիւններէն, բոցավառ ատենախօսութիւններէն եւ դղրդալից ռազմափորձերէն յետոյ, Մուսոլինի դժուար թէ հաւանէր Ժընեւ երթալ, եթէ իր դիմացը գտնըւէր ուրիշ պետութիւն մը:

Ահա թէ ինչո՛ւ խաղաղասէրները լաւատեսութեան հիմքեր կը գտնեն, հակառակ այնքան չարաշուք երեւոյթներու:

Հինգշաբթի օր Իտալիոյ պատուիրակը ձգեց հեռացաւ ժողովասրահէն, անհանդուրժելի գտնելով Եթովպիոյ Ֆրանսացի խորհրդականին ճառը:

Տարբեր պարագաներու մէջ, այդ հեռացումը պիտի յանգէր խզման: Մինչեւ անգամ պատերազմի: Մանաւանդ որ, իտալական բանակը կազմ և պատրաստ կանգնած՝ միայն հրամանի կը սպասէ:

Եւ սակայն, տեսէք թէ ի՛նչ կը պատահի,— ժողովասրահէն հեռանալէ յետոյ, Իտալիոյ ներկայացուցիչը վերադառնալով, կը պահանջէ որ նիստը դադրեցնեն: Նախագահը կը մերժէ: Ֆրանսայի ներկայացուցիչն ալ փարեկամաբար կը յորդորէ որ նստի եւ լսէ Լիթվինովի ճառը:

Եւ Իտալիոյ ներկայացուցիչը կը համակերպի, անշուշտ հաւանութեամբ Մուսոլինիի, որուն հաղորդուած էր միջադէպը, հեռախօսով:

Կը նշանակէ թէ՝ ակռայ կճրտելով հանդերձ, Մուսոլինի կը զգուշանայ գահավիժեցնել դէպքերը:

Անշուշտ երկար չի կրնար տեւել այս լարուած վիճակը, բուն բառով՝ երկու աշխարհակալութեանց խուլ ընդհարումը:

Թէ Հռոմ եւ թէ Լոնտոն մեծ յոյսեր դրած են Փարիզի հաշտարար միջամտութեան վրայ: Եւ այդ փափուկ պաշտօնը վստահուած է Պ. Լավալի, որ առաջին օրէն յայտնեց թէ լրջօրէն կը հաւատայ իր առաքելութեան:

Արդ, ի՞նչ գործնական հնարաւորութիւններ կան, միջին ճամբայ մը գտնելու համար:

Այդ հարցն է որ պիտի վճռուի, հինգ հոգինոց յանձնախումբի մը կողմէ: Այսինքն պիտի մշակուին գործնական առաջարկներ, գոհացնելու համար երկու կողմերն ալ:

Նկատի առնելով կացութեան ծանրութիւնը եւ ապագայ բարդութիւններ, հաւանական է որ Մեծն Բրիտանիա նոր զիջումներ կատարէ, հողային թէ անտեսական: Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԻՏԱԼԻՈՅ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿԸ ՀԵՌԱՑԱՒ ԺՈՂՈՎԷՆ

ԿԾՈՒ ԽՕՍՔԵՐ ԻՏԱԼԻՈՅ ԴԷՄ

Լիթվինով կը պաշտպանէ Հապէշները

Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը նոր փոթորիկի մը մատնուեցաւ իր երկրորդ նիստին մէջ, հինգշաբթի: Առաջին օրուան ճառերէն վերջը, քիչ մը լոյս ծագեցաւ, երբ ժողովականները համաձայնեցան հինգ հոգինոց յանձնախումբ մը կազմելու, որպէսզի հաշտարար ձեւ մը գտնէ: Այդ յանձնախումբին անդամ պիտի ըլլային Ֆրանսայի, Մեծն Բրիտանիոյ, Լեհաստանի, Սպանիոյ եւ Թուրքիոյ պատուիրակները: Հռոմի ներկայացուցիչը դիտել տուաւ թէ եթէ Իտալիա չպիտի մասնակցի յանձնախումբին, պէտք չէ մասնակցին նաեւ 1906ի դաշնագիրն ստորագրող միւս պետութիւնները, այսինքն Անգլիան եւ Ֆրանսան: Այս երկու երկիրներուն պատուիրակները պատասխանեցին թէ իրենց համար նշանակութիւն չունի յանձնախումբին կազմը, որ կրնայ ձգուիլ Խորհուրդին:

Այս բարի տրամադրութիւններուն մէջ, երբ յոյսի նոր շող մը կը փնտռուէր, պայթեցաւ առաջին փոթորիկը:

Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ գլխաւոր պատուիրակներուն զեկուցումներէն յետոյ, խօսելու կարգը եկած էր Եթովպիոյ ներկայացուցիչին: Այս երկրին բուն պատուիրակը անհրաժեշտ յարմարութիւնները չունենալով, ի դիմաց պատուիրակութեան խօսեցաւ Ֆրանսացի խորհրդականը, փրոֆ. Կասթօն Ժէզ: Իտալիոյ գլխաւոր պատուիրակին փոխարէն այս անգամ ժողովասրահին մէջ նստած էր երկրորդը, Ռոքքօ, որ գլանիկը բերնին՝ անտարբեր կ՚ունկնդրէր: Փրոֆ. Ժէզ սկսաւ պատասխանել իտալական ամբաստանագրին, որ «բարբարոս ազգ մը» կը կոչէ Եթովպիան: Ֆրանսացի իրաւագէտը դիտել տուաւ սուր հեգնութեամբ.

— «Ամէն երկրի մէջ առակ մը կայ որ կը պատկերացնէ այս կարգի ռազմախաղերը: Ֆրանսայի մէջ կը պատմեն թէ երբ մարդ մը ուզէ խեղդել իր շունը, կ՚ըսէ թէ կատղած է: Իտալական կառավարութիւնը որոշած ըլլալով հալածել եւ ոչնչացնել Եթովպիան, կ՚ըսէ թէ կատղեր է»:

Քիչ մը աւելի յառաջ երթալով, Եթովպիոյ ներկայացուցիչը յայտարարեց.

— «Եթովպիոյ կառավարութիւնը գիտէ որ եթէ բաւարար չափով զէնք եւ ռազմամթերք ունենար իր պաշտպանութեան համար, ինչպէս ունին եւրոպական պետութիւնները, այս բերանացի յարձակումներուն չպիտի յաջորդէին պատերազմի սպառնալիքներ, որքան ալ բուռն ըլլային: Դժբախտաբար այդպէս չէ. եւ ճիշդ ատոր համար ալ վտանգը շատ մեծ է»:

ԻՏԱԼԱԿԱՆ Պ՝ՏՈՒԻՐԱԿԸ ԱՌԱՒ ՔԱԼԵՑ

Սլաքը ճիշտ սրտին զարնուած էր: Իտալական պատուիրակը տեղէն ցատկելով առաւ քալեց եւ անմիջապէս հրահանգ խնդրեց գլխաւոր պատուիրակէն՝ կոմս Ալոյզիէն: Քիչ յետոյ վերադարձաւ եւ պահանջեց նախագահէն որ դադրեցնէ նիստը: Նախագահը (Արժանթինի պատուիրակը) մերժեց: Պատուիրակը նորէն դուրս ելլելու կը պատրաստուէր, բայց Պ. Լավալ դիտել տուաւ թէ անյարմար է, քանի որ խօսելու կարգը եկած է Պ. Լիթվինովի:

Այդ միջոցին Պ. Ժէզ վերջացուցած էր իր ճառը, որուն մնացեալ մասն ալ կուտանք ստորեւ.

— «Իտալական կառավարութիւնը կը յայտարարէ աշխարհի առջեւ թէ վճռած է երկիրը ազատել բարբարոս պետութենէ մը որ արժանի չէ ապրելու: Ան այժմէն օրէնքէ դուրս հռչակած է Եթովպիան: Այդպէս օրէնքէ դուրս հռչակելով զայն, իտալական կառավարութիւնը ինքզինքը կապուած չի նկատեր որ եւ է դաշնագրով կամ իրաւարարական վճռով: Ան կը դրժէ թէ նախորդ կառավարութեանց եւ թէ իր իսկ յանձնառութիւնները, եւ որ եւ է մէկուն կարծիքին դիմելու պէտք չզգար, գործադրելու համար իր որոշումը զոր անդառնալի կը համարի: Եւ բնականաբար պիտի գործէ պատեհ ժամուն: Իտալիա կ՚ամբաստանէ Եթովպիան թէ բռնութիւններ կը կատարէ հզօր հարեւանի մը դէմ: Եթովպիա չունի այնպիսի ռազմապաշտ դրութիւն մը որ հայիւ քալել եւ խօսիլ սկսած երախան կ՚առնէ կը մարզէ առնլավառ ոգիով, պատերազմի համար, երկիր մը նուաճելու համար: Եթովպիա չի պարծիր այդպիսի քաղաքակրթութեամբ մը: Ան խաղաղութեան համար է որ կը դիմէ Ա. Դ. Խորհուրդին»:

Փրոֆ. Ժէզ մերկացնելով Իտալիոյ աշխարհակալութեան ծրագիրը, որ կը ձգտի գաղթավայրի մը վերածել Եթովպիան, դիմեց Ազգերու Դաշնակցութեան խղճին, յիշեցուց Ուխտի 10րդ եւ 15րդ յօդուածը եւ բացագանչեց.

— «Եթովպիա այն գիտակցութիւնն ունի թէ կը պաշտպանէ ոչ միայն իր անկախութիւնը եւ անհատական գոյութիւնը, այլ եւ Ազգերու Դաշնակցութեան անդամ բոլոր պետութեանց անկախութիւնն ու գոյութիւնը: Այստեղ նստած ազգերէն իւրաքանչիւրը աննկուն կամքն ունի պաշտպանելու իր անկախութիւնը: Այդ աննկուն կամքը շատ մը երկիրներու մէջ պաշտպանուած չէ զինուորական բաւարար ուժով: Հիմա խնդիրը այս է, — ոչ-սպառազէն պետութիւնները կրնա՞ն յոյս դնել Ա. Դ. Ուխտին վրայ, դիմադրելու համար հզօր հարեւանի մը ընչաքաղցութեան: Ազգ. Դաշնակցութիւնը մարդկութեան խիղճն է եւ Եթովպիան գերագոյն կոչ մը կ՚ուղղէ անոր խղճին: Ան կը խնդրէ որ այս Դաշնակցութեան անդամները պահպանեն իր ամբողջութիւնը, անկախութիւնը եւ գոյութիւնը: Մի մերժէք ձեր աջակցութիւնը, որովհետեւ Եթովպիան տկար է, իսկ յարձակողը զօրաւոր: Թող պատմութիւնը չարձանագրէ թէ իրենց մեղսակիցներէն աչաբեկ եւ կամ իրենց եսասիրութեան մէջ անկարեկիր ազգեր լքեցին պզտիկ պետութիւն մը որուն գոյութիւնն իսկ վտանգի տակ է»:

Փրոֆ. Ժէզ յիշեց թէ իտալական մամուլը կը խօսի մէկ միլիոն զինուորի մասին: «Իտալական կառավարութիւնը չըսաւ Ա. Դ. Խորհուրդին առջեւ, սակայն քանիցս յայտարարեց թէ շահաստաններ կը փնտռէ իր բնակչութեան համար եւ թէ Եթովպիան շատ յարմար է իբրեւ գաղթավայր, առ ի չգոյէ եւրոպական գաղթավայրերու»:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԿԸ ԿԱՆՉԷ ԵՐԿԻՐԸ

Ժամը 5:

ՅԱՌԱՋի ամէնէն անուշ այս պահուն, ձեռքս խաղողի փարթամ ողկոյզ մը՝ երբ յակոբիկ մը կ՚ըմէի, աչքերս ինկան *Խորհ. Հայաստանի* մէկ թիւին վրայ, ուր տպուած էր գեղեցիկ տեսարան մը Արարատեան այգիներէն,— աշխատաւոր մը, այգիին մէջ կանգնած, երկար յօտոցը ուսին, ձեռքը ողկոյզ մը ապրշումէ խոշոր կծիկի մը պէս, հատիկ հատիկ «ենր՞ կը ետէ» խաղողին արեւափառ շիթերը, յետոյ ինծի դարձած՝ կը ժպտի ու կ՚ըսէ. —

— Հասունցե՞ր է եւ առա՛տ է խաղողին բերքը, այս տարի:

— Օրհնուի՛ այդ բերքը, ըսկեր գիւղացի:

Ի՛նչ կանանչութիւն է այս, որ խաղողութիւն կը շաղայ հոգիներու մէջ: Ի՛նչ հրաշք է այս, կ՚ըսեմ, որ հայ գիւղացին, կարմրած ճակատը հակած գետին, Տորք Անգեղեան բազուկները խրելով հողին մէջ, կը պատռէ եւ երկրին ընդերքէն դուրս կը հանէ անմահական ողբ-տուօնկը՝ շողակաթ ստինքներով բեռնաւոր:

Ի՛նչքան երջանիկ պէտք է ըլլան հիմա Հայաստանի գիւղացիները:

— Հասունանում է առատ բերքը խաղողի:

— Ջեռքդ դալա՛ր, ըսկեր գիւղացի:

Ու դալար ձեռքեր կ՚իջնեն սարերէն, կը վազեն հեռաւոր դաշտերէն՝ կուգան կքինքի:

Այգեկո՛ւթք է:

Եւ այգիները կ՚աղաղակեն, կը կանչեն աշխատաւորներուն: Վանքի միշտ պահանջ կայ աշխատաւորի, այնտեղ, Հայաստանի մէջ:

Կ՚ըսեն թէ Փարիզ հասած է արդէն Շահվերդեան:

Չեմ գիտեր թէ կը հասկնա՞յ Հայաստանի հողին լեզուն կամ կը զգա՞յ ցաւը, արտասահմանի հայ աշխատաւորներուն:

Երկիր մը կայ, այնտեղ, եօթը լեռներու ետեւ, որ կը կանչէ իր աշխատաւորներուն:

Աշխատաւորներ կան սյստեղ, անգործ եւ անսուաղ, կարօտ հայրենի հողին ու արեւին:

Անոնց հետ որոնք Վ. Տէրեանի քերթուածներուն վրայ հակեցան հոգեկան հաղորդակցութեամբ մը, պիտի գիտնա՞յ ցոյց տալ սրտակցութիւն մը արտասահմանի դժբախտ աշխատաւորներուն:

Թէ պիտի շրջագայի հայ աշխատաւորներու այրացաեր սրտերուն դէմ անտարբեր, Մարքսի երկժանին բռնած:

Տասը տարինե՛ր անցան եւ տակաւին չհասունցա՞ւ, կ՚ըսէք, Մարքսի ազոխը:

Ատեն է որ Շահվերդեան վերջ մը դնէ *սրմսար*ներու շահատակութեան, լսելով կանչը հայրենի հողին:

ԱՐԱՋ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿԻՆ ՄԻՋԱՄՏՈՒԹԻՒՆԸ

Եթովպիոյ խորհրդականին այս պաշտպանողականէն յետոյ, խօսք առաւ Պ. Լիթվինով: Նախ ցաւ յայտնեց որ ձախողած են Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի ջանքերը, խաղաղօրէն լուծելու համար վէճը: Յետոյ յիշեց թէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը չյաջողեցաւ վճռական գործողութիւն մը կատարել, երբ Ճափոն Մանչուրիա արշաւեց: Եւ շարունակեց.

— «Բոլորս ալ կը զգանք թէ այդ պարագան որքան տկարացուց Ազգերու Դաշնակցութեան հեղինակութիւնը եւ նպաստեց ստեղծելու այն քաղաքականապէս անկայուն եւ սպառնալից կացութիւնը ուր կը գտնուի այժմ աշխարհը: Այդ նախընթացին կրկնութիւնը անշուշտ նոր տագնապներ յառաջ պիտի բերէ, վարակելով ամբողջ Եւրոպան: Բացորոշ է թէ իւրաքանչիւր պատերազմ կը ծնի նախորդէն եւ իր կարգին ծնունդ կուտայ ներկայ կամ ապագայ պատերազմներու: Իտալիա բարբարոս կոչելով Եթովպիան, կ՚ուզէ որ Ազգաժողովը չխառնուի եւ վաւերացնէ իր գործելու ազատութիւնը: Ատով Իտալիա կը հրաւիրէ միւս պետութիւնները բռնաբարել իրենց միջազգային յանձնառութիւնները եւ այն դաշինքը որուն վրայ հիմնուած է, մեծ մասով, աշխարհի խաղաղութիւնը: Այստեղ չկայ մէկը որ համակրի Եթովպիոյ ներքին կարգուսարքը, մորթին գոյնը, ցեղային առանձնայատկութիւնները կամ տար խտրութիւն դնել իր անդամներուն միջեւ, նկատի առնելով անոնց ներքին կարգուսարքը, մորթի գոյնը, ցեղային առանձնայատկութիւնները կամ քաղաքակրթութեան աստիճանները, ոչ ալ կանոնք զրկել Ազգաժողովին պարգեւած առանձնաշնորհներէն կամ հողային ամբողջութեան եւ անկախութեան անկապտելի իրաւունքէն: Կը համարձակիմ ըսել թէ յետամնաց ժողովուրդի մը զարգացման, անոր ներքին կեանքին բարելաւման եւ բարձրացման համար կարելի է գտնել ուրիշ միջոցներ քան զինուորականը: Ազգերու Դաշնակցութիւնը պէտք է ամուր մնայ այն սկզբունքին վրայ թէ որ եւ է արդարացում չունի զինուորական գործողութիւնը, բացի ինքնապաշտպանութեան պարագայէն: Խորհրդային Միութիւնը Ազգաժողովին մէջ մտաւ մէկ տարի առաջ, գործակցելու համար ի խնդիր անբաժան խաղաղութեան պահպանման: Նոյն առաջադրութեամբ, կ՚առաջարկէ Ա. Դ. Խորհուրդին չխնայել որ եւ է ջանքի կամ որոշման առջեւ, կանխելու համար ընդհարում մը՝ երկու անդամներու միջեւ»:

ՄԵԾ ՋԱՅՐՈՅԹ ՀԱՊԷՇԻՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Կը ցուցնեն, կ՚աղօթեն, կը պատրաստուին

Հապէշիստանի մայրաքաղաքին մէջ մեծ զայրոյթ պատճառեց իտալական պատուիրակին ամբաստանագիրը, մանաւանդ այն պահանջը որ կ՚ըսէ,— «Կա՛մ Իտալիան կա՛մ Եթովպիան»: Այս առթիւ հրատարակուած կիսապաշտօնական զեկոյց մը կը յայտարարէ. — «Վերջին վեց ամիսներու դէպքերն ու գիրքերը բաւական են, ապացուցանելու համար թէ ո՛վ կապուած մնաց Ազգերու Դաշնակցութեան գաղափարներուն: Եթովպիոյ օրինազանցութիւնը այն է որ կը պաշտպանէ իր հողը եւ իրաւունքները ուրիշ պետութեան մը զօրքին եւ անոր ոտնձգութեան դէմ: Այդպիսի ոտնձգութիւն մը աւելի մօտ է աւազակութեան քան մեղի դէմ եղած սուտ մեղադրանքը»:

Ատտիս - Ապէպայէն կը հեռագրեն թէ կառավարութիւնը մերժած է արտօնել որ 200 զինուոր աւելնայ իտալական դեսպանատան պահակներուն վրայ: Այս առթիւ կայսրը խոստացած է անհրաժեշտ ոստիկանական պաշտպանութիւնը ապահովել բոլոր օտար դիւանագիտական, հիւպատոսական եւ առեւտրական հաստատութեանց: Ուրիշ կայսերական հրաման մը կը յանձնարարէ որ երկրին ներսը հաստատուած բոլոր օտարականները համախմբուին որոշ վայրերու մէջ, ուր պաշտպանութիւնը պիտի ապահովուի: Սակայն շատ մը օտարականներ կը մերժեն հեռանալ իրենց մշակած դաշտերէն, յայտնելով թէ իրենց գլխուն ճարը պիտի նային:

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

Ն. ՎԵՀԱՓԱՌՈՒԹԻՒՆ ՔԱՐԻՒՂԸ

23.

Գալուստ Կիւլպէնկեան

ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ.— «ԱՆԳԼԻԱ ՈՒԺ ԿՈՒՏԱՅ».— ՖՐԱՆՔԼԷՆ ՊՈՒՅԵՕՆ ԷՆԿԻՒՐԻԻ ՄԷՋ.— ԼՈՅՏ ՃՈՐՃԻ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ Գ. ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆԻ, ՏԷԹԷՐՏԻՆԿԻ ԵՒ ԶԱԽԱՐՈՎԻ ՀԵՏ.— ԹՈՒՐՔԵՒՀԵԼԼԷՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ.— ԴԱՐՁԵԱԼ ԶԱՒԵՇՏ.— ԱՆԳԼԻԱ ԿԸ ՏԻՐԱՆԱՅ ՄՈՒՍՈՒԼԻ.

Բնականաբար Փարիզի վարիչները չէին կրնար սպասել որ Անգլիացիները գրաւէին Սուրիան, իրենց բարեկամներուն հրամցնելու համար. Ֆրանսա թող իր գլխուն ճարը նայի: Սուրիական գահը բարձրացած է Ֆէյսալ իշխանը:

Զօրավար Կուրօ հրահանգ կը ստանայ յառաջանալու: Յարձակում, պատերազմ, արիւնհեղութիւն. արաբ իշխանը անձնատուր չի կրնար ըլլալ: Ըմբոստութիւն Լիբանանի մէջ:

— Ռազմանիւթ եւ զինուոր հասցուցէք, կը հեռագրէ զօրավարը: Ապստամբութեան ուժ կուտայ Անգլիան ...

Ամիսներ ետքը Ֆէյսալ կը պարտուի, Ֆրանսա կը գրաւէ արաբական նահանգները, «խաղաղութիւն ամենուրեք»: Ոչ տակաւին:

Ֆրանսա չպիտի մոռնայ զօրավարին հեռագիրը — ապստամբութեան ուժ կուտայ Անգլիան ...

1921 Հոկտեմբերին Ֆրանքլէն Պույեօն Էնկիւրի կ'երթայ՝ օդափոխութեան կամ Մուսթաֆա Քէմալի ձեռքը սեղմելու համար: Քանի մը շաբաթ յետոյ Ֆրանսացի երեսփոխանը եւ եւ Թուրքիոյ ազգային հերոսը Զան Գայայի ապարանքին մէջ կը ստորագրեն բարեկամական դաշինք մը, Ֆրանսան պիտի ճանչնայ Թուրք ժողովուրդին անկախութիւնը եւ պիտի աշխատի որ Մուսուլը վերադարձուի իր նախկին տիրոջ:

Դաւադրութիւն: Իրարանցում Լոնտոնի մէջ: Ֆէյսալ Իրաքի թագաւոր հռչակուած է, բայց ի վիճակի չէ դեռ կռուելու Թուրքերուն դէմ. Մուսուլը վտանգի մէջ է: Անգլիան ո՞ր օրուան կը սպասէ Թուրքիոյ ազգային շարժումը ջախջախելու համար:

Լոյտ Ճորճ կը խորհրդակցի Կիւլպէնկեանի, Տէթէրտինկի եւ Զախարովի հետ: Մուսուլի քարիւղը պէտք է փրկուի ամէն գնով. ազատական վարչապետը պիտի իրականացնէ Կլէտսթոնի խաչակրաց — Թուրքիան Եւրոպայէն դուրս ...

Բայց պատրուակ ու մանաւանդ գործիք կը փնտռէ, որպէսզի «հիւանդ»ը մահանայ միանգամ ընդ միշտ: Ինչպէս կը տեսնուի, իր երեք խորհրդատուներն ալ օտարներ են. Հայազգի Կիւլպէնկեանն ու հելլէն Զախարովը պատճառներ չունին Թուրքը սիրելու, իսկ Տէթէրտինկը՝ Հոլանտացի, կ'աշխատի բրիտանական կայսրութեան փառքին համար: Երեքն ալ օգտակար կրնան ըլլալ իրեն:

Լոյտ Ճորճ քաղաքագէտ է, բայց նաեւ ջերմեռանդ քրիստոնեայ. կարդացած է հելլենական քաղաքակրթութեան պատմութիւնը: Յունաստան՝ Անգլիոյ պաշտպանեալը, պէտք է գրաւէ Փոքր Ասիան: Անգլիոյ շահերը թոյլ չեն տար որ մահմետական Թուրքը իր իշխանութիւնը տարածէ Եգէականէն մինչեւ Կովկաս:

1922: Թուրքեւհելլէն պատերազմ. սարսափելի սպանդ Իզմիրէն մինչեւ Էնկիւրիի դուռները: Մուսթաֆա Քէմալ եւ Կոստանդին գործիքներ են երկու աշխարհակալ պետութեանց ձեռքին մէջ: Իրականին մէջ ճակատամարտը տեղի կ'ունենայ Մեծն Բրիտանիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ. շարժառիթը՝ Մուսուլի անհատնում քարիւղը: Զախարով դրամ եւ ռազմանիւթ կը հայթայթէ իր հայրենակիցներուն. Թուրքերը ֆրանսական ռումբեր կը տեղացնեն թշնամի բանակին վրայ:

Եզրակացութիւն. Մուսթաֆա Քէմալ յաղթական. դաշնակիցները կը լքեն Յունաստանը: Թրքական բանակը կը յառաջանայ դէպի Մուսուլ, Ֆրանսան համաձայն է այդ ձեռնարկին: Բայց յանկարծ կացութիւնը կը յեղաշրջուի Արեւմտեան Եւրոպայի մէջ: Փուանքարէ որոշած է գրաւել Րուրը՝ հատուցումները պարտադրելու համար ջախջախուած Գերմանիոյ:

Դարձեալ զաւեշտ. Փարիզ մէկ կողմէ կը հալածէ Գերմանիան, միւս կողմէ կը պաշտպանէ Թուրքիոյ դատը Մերձաւոր Արեւելքի մէջ: Հանելուկը կը լուծէ բրիտանական դիւանագիտութիւնը: Լոնտոն «կ'օրհնէ» Րուրի գրաւումը, որպէսզի Ֆրանսա հրաժարի Մուսուլէն:

1922ի նոյեմբեր 22ին Անգլիա Մուսուլի նահանգը կը կցէ Իրաքի հողերուն: Այդ թուականէն տարի մը առաջ Ազգերու Դաշնակցութիւնը բրիտանական հոգատարութեան յանձնած էր Ֆէյսալի հայրենիքը: Արաբները դժգոհ են այդ կարգադրութենէն. անկախութիւն կ'ուզեն անոնք առանց խնամակալի:

1924 Մայիս. Մաքտօնըլտի ընկերվարական կառավարութիւնը վերջնագրի ձեւով դաշնագիր մը կը ներկայացնէ Պաղտատի վարիչներուն: Ֆէյսալ՝ ճարահատ կ'ընդունի Լոնտոնի պայմանները — բրիտանական հոգատարութիւն քսանհինգ տարուան համար:

Կը մնայ Մուսուլի խնդիրը. նահանգին քիւրտ եւ արաբ բնակչութիւնը ի՞նչ դիրք պիտի բռնէ. Թրքակա՞ն վարչութիւն թէ արաբական: Ազգերու Դաշնակցութեան որոշումով չէզոք յանձնախումբ մը Պաղտատ կ'երթայ արդար լուծում մը գտնելու համար (27 յունուար 1925):

Շաբաթ մը վերջ քրտական ապստամբութիւն Թուրքերու դէմ: Ուրեմն Քիւրտերը կը նախընտրեն բրիտանական վարչութիւն մը: Էնկիւրի կ'ամբաստանէ Անգլիան. անօգուտ է: Յանձնախումբը Մուսուլի ճակատագիրը կը վճռէ ի նպաստ Մեծն Բրիտանիոյ:

1925 Մարտ 15ին Իրաքի կառավարութիւնը Մուսուլի քարիւղի մենաշնորհը կուտայ «Թըրքիշ Փէթրոլիում»ին 75 տարուան համար. դրամագլուխ հազար միլիոն սթերլին:

Շեղեցա՞յ նիւթէս. ընդհակառակն. քաղաքական այս իրադարձութեանց մէջ շատ խոշոր դեր մը կը կատարէ Գ. Կիւլպէնկեան: Մինչեւ 1926 ան էր որ կը վարէր Անգլիոյ քարիւղի քաղաքականութիւնը Տէթէրտինկի հետ գործակցաբար: Միշտ ստուերի մէջ մնաց ան, բայց իրազեկներ կը պնդեն թէ առանց իր ջանքերուն Մեծն Բրիտանիան չէր կրնար առնել Մուսուլը:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԽՈՐԹ ԵՐԵՒՈՅԹՆԵՐ

Մեր հանրային կեանքի մէջ գոյութիւն ունին այնպիսի խորթ երեւոյթներ, որոնց մասին մեր մամուլը պէտք է արտայայտուի, որպէսզի կարելի լինի դարմանել:

Արտասահմանի գրեթէ բոլոր կազմակերպութիւնները տարին մէկ եւ կամ մի քանի անգամ սովորութիւն ունին կազմակերպելու իրենց հանդէսները՝ զանազան առիթներով ու նպատակներով: Այդ հանդէսներում, բնականաբար տեղի են ունենում նաեւ առիթին պատշաճ բանախօսութիւններ: Սակայն կան բանախօսներ, որոնք նկատի չեն առնում հոգեկան վիճակը. բազմամարդ, վրդովիչ, անտանելի եւ առողջ տաք սրահի մէջ եւ կամ բացօթեայ «յամելոյ» եւ կիզիչ արեւի տակ եւ իրենց երկարապատում ճառերով ուղղակի ձանձրոյթ են պատճառում շատերին:

Հանդիսականները առհասարակ չեն սիրում երկար եւ մանաւանդ գրաւոր ճառեր լսել, եւ առաւել եւս երբոր բանախօսը հռետորական ձիրք եւ ուժեղ ձայն չունի: Նկատուած է որ այսպիսի դէպքերում հանդիսականներից շատերը անուշադիր եւ անհամբեր սպասում են ճառին վերջաւորութեան որպէսզի շունչ քաշեն:

Անշուշտ հանդիսականները մեծ հաճոյքով լսում են նաեւ երկարաշունչ ճառեր, եթէ խօսողները օժտուած են հռետորական տաղանդով, կամ եթէ կարդացածը դասախօսութիւն է:

Ով որ օրուան հանդէսի կամ տօնի առթիւ երկար ասելիք ունի — կարող է իր ճառը գրի առնել եւ յանձնել մամուլին: Անյարմար է հարիւրաւոր եւ նոյն իսկ հազարաւոր մարդկանց մէկ սրահի մէջ թխել եւ կամ բացօթեայ վայրերում ոտքի վրայ պահել եւ ժամերով ճառեր հրամցնել ... Աւելի եւս բանախօսների ճառերը պէտք է կարճ լինեն սգահանդէսներին եւ աւելի քան ուսուր պատշաճի, այսինքն կապուած հանդուցեալի եւ կամ հանդուցեալների կեանքին եւ գործունէութեան հետ: Եւ ոչ թէ որ եւ է սգահանդէսի, ոմանք իրենց ելոյթներում են հրապարակային միթինգում ու սքանչելի արձակում աջ ու ձախ, նախատելով սգահանդէսների վսեմ խորհուրդը:

Մեր ազգային հերոս Անդրանիկի մահուան ուխտամեակի առթիւ տեղի ունեցած սգահանդէսին, օրինակ վրդովիչ էր դերասան Շահխաթունիի ճառի այն մասը, որ վերաբերում էր հայ կուսակցութիւններին եւ նրանց ղեկավարներին: Թոյլ եմ տալիս ինձ ասելու, որ ամբոխավարութիւն է, տեղի եւ անտեղի յայտարարելու թէ. «մեզ պէտք չեն կուսակցութիւնները» եւն.:

Չկայ քիչ թէ շատ քաղաքակիրթ ժողովուրդ, որ զերծ մնացած լինի ներքին կուսակցական պայքարից: Շինծու, թէկուզ նշանաւոր է «Մէկ հօտ, մէկ հովիւ»ը: Այս նշանաւոր քարոզող սեւազգեստները իրենք բաժանուած են մի շարք յարանուանութիւնների — լուսաւորչական, կաթոլիկ, բողոքական, ուղղափառ եւն: Դեռ չենք խօսում իրենց ներքին խմբական պայքարների մասին: Թերեւս փափկասիրտ Շահխաթունիներին հաճելի չեն հայ կուսակցութիւնները եւ նրանց պայքարները. բայց ի՞նչ արած. ամենակարող բնութիւնը չնչատոր էակներին եւ մանաւանդ մարդէակներին ընդունակութիւններ պարգեւելիս չի առաջնորդւում հաւասարութեան, «քրիստոնէական» սկզբունքով: Եթէ մարդիկ իրարից չտարբերուէին իրենց ներքին կարողութիւններով ու պահանջներով, անշուշտ չէր էլ լինի հոգեկան խառնուածքների եւ կարծիքների տարբերութիւն. ուրեմն, եւ իրար դէմ պայքարելու անհրաժեշտութիւնը: Իսկ պայքարի համար անհրաժեշտ են թէ բանակները եւ թէ կուսակցութիւնները: Ժողովուրդների պատմութեան ընթացքում լինում են ժամանակաշրջաններ, ինչպէս ներկայիս մի շարք երկիրներում, երբ որ մի կուսակցութիւն հրով եւ սրով հրապարակից հեռացնում է միւս կուսակցութիւններին եւ միայն ինքը իշխում, մինչեւ որ հակառակորդ կուսակցութիւնները միասին, կամ մէկը առանձին եւ կամ մի նոր կուսակցութիւն տապալում է տիրող կուսակցութիւնը եւ ինքը միայնակ եւ մի քանի կուսակցութիւնների հետ միասին ստանձնում իշխանութեան ղեկը: Եթէ այսօր Խորհրդային Ռուսաստանում, Հիթլէրական Գերմանիայում եւ Փաշական Իտալիայում ասպարէզի վրայ են մէկ մէկ կուսակցութիւններ, այդ դեռ չի նշանակում որ հակառակորդ կուսակցութիւնները այլ եւս չկացին, անհետացել են ընդմիշտ:

Բռնակալ միապետներն ու դիկտատորները իրենց իշխած երկրի մէջ դրակոնեան միջոցներով հալածելով ընդդիմադիր կուսակցութիւններին, աւելի են հրահրում իրենց դէմ եղած պայքարը եւ ուրեմն, է՛լ աւելի խորացնում եւ լայնացնում իրենց եւ հակառակորդների միջեւ եղած խրամատը, որ լցնելու համար անհրաժեշտ հսկեր են հարկաւոր: Պարզ է, ուրեմն, որ բռնութեամբ կամ քարոզներով չի կարելի վերացնել բոլոր ժողովուրդների մէջ գոյութիւն ունեցող բազմաթիւ կուսակցութիւնները, որոնք արդիւնք են հանդիսանում մարդկային կեանքին լծանալ եւ դառնալ անհրաժեշտ: Գիտենք որ հայ գաղթաշխարհում էլ կան անհատներ եւ նոյնիսկ վերջերս կազմուած բլոքներ, որոնք երազում են à la ջէք. Շահխաթունի, Հայոց աշխարհում էլ տեսնել մի հայ Հիթլէր, Մուսոլինի (եւ թերեւս հայ Թագաւոր ?), որ դիկտատորներին յատուկ միջոցներով հայկական ասպարէզից քշէր, հեռացնէր մինչեւ այժմս գոյութիւն ունեցող կուսակցութիւններին եւ ինքը, իր համախոհներով եւ ուղեկիցներով երկիրը կառավարէր...

Եթէ Շահխաթունիները մտահոգ են հայ ժողովուրդի ներկայ ծանր վիճակով, որի մասին կասկած չունինք, եւ փափաքում են տեսնել հայ ժողովուրդին համախմբուած մէկ ընդհանուր ազգային նպատակի իրագործման համար, կարիք չկայ կուսակցութիւնների վերացման անիրագործելի եւ անհեթեթ միտքը արծարծելու: Աւելի լաւ չէ՞ր լինի՝ ե՛ւ օգտակար, ե՛ւ իրագործելի, որ հայրենասէր հայ անկուսակցականները զօրավիգ հանդիսանային այն հայ կուսակցութեան, որ անկեղծօրէն աշխատել է եւ աշխատում է պատմական ճակատի վրայ համախմբել բոլոր հայ կուսակցութիւններին եւ հայրենասէր տարրերին, իրագործելու համար ազատ եւ անկախ Հայաստանի գաղափարը:

ԲԵՆՈ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԷՆ

ՀՐԵԱՆԵՐԸ ՊԱՂԷՍՏԻՆԻ ՄԷՋ

Պաղեստինի բոլոր քաղաքներուն նորակազմ թաղերը, շուկաները Հրեաներով լեցուեցան: Գերմանիայէն իրենց հետ զօրաւոր դրամագլուխ բերին ու շինեցին գեղեցիկ տուներ, հիմնեցին առեւտրական հաստատութիւններ, դրամատուներ որոնք կը գործեն անընդհատ: Յոպպէի կից Թէլ Աւիվը դարձաւ եւրոպական գեղեցիկ քաղաք մը ուր Հրեայ հարուստներ մէկ օրէն միւսը ունեցան զանազան աշխատանոցներ, գործարաններ, ստեղծեցին ճոխ կեանք, փայլուն ու նկարչագեղ տեսարան: Երուսաղէմի մէջ եւս պարիսպէն դուրս կառուցուած մեծ շուկաներ, քաղաքը մեծցուցին անհամեմատ դիրքով: Քսանհինգ տարիներ առաջ ո՞վ մտքէն կ'անցընէր թէ Արաբիոյ աւազուտ ու ժայռոտ այս մասը պիտի վերածուէր Մերձաւոր Արեւելքի ամէնէն բանուկ շուկային, առեւտրական հրապարակին:

Գերմանիայէն գաղթող Հրեաներ չեն գիտեր մայրենի լեզուն, կը խօսին գերմաներէն, կը կարդան «Միւրէր»ի (Առաջնորդ) մասին լոյս տեսած հրատարակութիւններ, մինչեւ իսկ սրճարան, ճաշարաններ կան «գերման ճաշարան» ցուցատախտակով: Թիւ չէ գրադարաններու թիւը: Ցուցափեղկերուն մէջ անգլերէն հրատարակութիւններուն հետ անմիջական տեղ են գրաւած գերմաներէն հրատարակութիւններ: Իրիկունները հրապարակը ողողուած է գոյնզգոյն լոյսերով, զբօսավայրերը կը լորին, աշխարհիկներ կը վայելեն կեանքը բուրումնաւէտ դարձնելով յուսադարդ վայրերը: Ժպտուն, խանդավառ միշտ ուրախ է Հրեան: Հրէութիւն չքմեղէն կենդանի ժպիտը: Բանուորուհին երեկոյեան աշխատանքէ դարձին կը ճաշէ ընկերուհիներու հետ, մանաւանդ երբ իրենց մէջ ունենան ընկերներ: Փողոցներու մէջ համբոյրներ ... սիրտեր ... լուրթ մշեկ տեսարաններ անպակաս են:

Արաբ տեղացի երիտասարդներ կարծես երազէն կը սթափին թէ նոր աշխա՞րհ մը ծնաւ: Իրենց աչքերուն չեն հաւատար, մանաւանդ խոլամ էրիկ մարդը տեսակ մը շլացումով կը դիտէ կիսամերկ կիներ որոնք կը քալեն անտարբեր զուարթութեամբ, համարձակ քայլերով:

Հրեան կեանքի այս վարագոյրէն զատ ունի մտային զարգացման համար հաստատութիւններ, ընթերցարան, լսարան: Հաւաքոյթներ կը սարքեն լուրջ նիւթերու շուրջ բանախօսութիւններ մտիկ ընելու:

Նկատելի պարագայ մըն է անաղմուկ կեանքը: Ժամերով անցիր հրեայ հրապարակներէն ու թաղերէն, կռիւ, պոռչտուք չես լսեր: Անշշուկ խօսակցութիւն: Եռուզեռ:

Կայ սակայն ուրիշ տեսարան մը, երբ կը մտնես հին, այսինքն տեղացի Հրեաներու թաղը, որ բոլորովին անջատ է նորեկներէն: Հագուստ-կապուստով ալ մեծ տարբերութիւն կայ: Նորեկը մաքուր, վայելուչ հագուած, հինը՝ էնթարիով երկայն պատմուճանով, մօրուքով եւ համրիչով:

Ասոնք ալ լռակեաց են, բայց յետամնաց,— «ԼԱՅԻ ՊԱՏ»ին պաշտպանները որ ամէն ուրբաթ երեկոյ կը հաւաքուին ողբ ու լաց սարքելու, յաճախ արտասուական:

Հին տեղացի Հրեաներ շատ կ'աղօթեն ու կը կարդան, իսկ նորեկը կը զբօսնու, առիթ չի փախցներ զուարճանալու: Կեանքը վայելելու ծարաւը կը նշմարուի իրենց դէմքին վրայ:

Ի՛նչ հակասութիւն իրենք իրենց մէջ, երկու ծայրայեղութիւններ քով քովի, մէկ արիւնէ ու մորթէ, մէկ կրօնէ ու ցեղէ...

Իսլամները չունարած նորեկներու ... կեանքէն: Համարձակ Հրեա... հին գիշերները կը լուսցնեն ... Հրեայ թաղերու մէջ կամ քաղաքին ... ցած զբօսավայրերու վրայ:

Արաբը սուղ սուղ կը ծախէ հողերը, քաշէ կը լեցնէ մինչեւ բերանը ... կայն այդ դրամները կը մսխ... գնորդին գիրկին մէջ ... Տեսակ մը գինով չըլլուն այս երկրին համար, ... մը հարկաւ սթափելու համար:

Այսպէս կ'ապրին Հրեաները Պաղեստինի մէջ:

ՏԻՐԱՆ ԼԻՒԼԷՃԵԱՆ

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

«ԻՐ ԱՄԵՆԱՄԵԾ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ»

«Գաստա Տիվա»յէն յետոյ, ... Մարթա Էկէրթի վերջին շարժանկարը: Այս հունգարացի դերասանուհին ալ մէջտեղ եկաւ Շուպերտի «Symphonie inachevée» շարժանկարով.

Այս քանի մը ֆիլմերէն զատ ունի նաեւ ուրիշ օփէրէթներ, որ Ֆրանսայի մէջ թէեւ շատ չներկայացուեցան, ինչպէս «Իշխանուհի Չարտաշ»ն ու «Արքայական Վալսեր»ը, սակայն մնացին շատ յաջող կտորներ:

Լաւագոյն դերասանուհիներու կարգին կ'արժէ դասել այս հունգարացի երգչուհին, մանաւանդ իր երգելու ձիրքը եւ իր բնական խաղարկութիւնը կը գերազանցեն իրար:

Գերմանական է շարժանկարը, բեմադիրը Եօհաննէս Մէյէր, իսկ երաժշտութիւնը կը պատկանի Ֆրանց Կրօթէի:

Պաստառին վրայ նախ եւ առաջ կ'երեւայ լուացարարուհի մը գիսաւոր, ինքն իրեն երգ մը մռլալով: Աղքատ աղջիկ մըն է որ կ'ապրի իր հօրաքրոջ քով: Կ'երեւակայէ մեծ երգչուհի մը դառնալ, թատրոնի մէջ խաղալը իր երազներէն մէկն է:

Անգամ մը կ'երթայ ծանօթ թատերագրի մը, ճերմակեղէնները տանելու: Կը խնդրէ, կ'աղաչէ որ զինքը բեմի մը դերասանուհի մը դարձնէ, սակայն թատերագիրը կարեւորութիւն չի տար: Եւ թուղթ մը տալով ձեռքը, կը սաստէ որ գրէ իր ճերմակեղէններուն հաշիւը:

Աղջիկը արցունքոտ աչքերով կը վերադառնայ աշխատանոց ուր իր բոլոր կերպուհիները անհամբեր կը սպասեն:

Յանկարծ աչքին կը զարնէ նօթագրուած թուղթի կտոր մը, այն թուղթը որուն վրայ ... հաշիւը գրած էր: Վայրկեան մըն է: Կը սկսի երգել: Կը հաւաքուին անցորդներ, պատուհաններէն կը դիտեն աղջիկը: Մինչ այդ ժամուն, խեղճ թատերագիրը կը փնտռէր այդ թուղթի կտորը: Վերջապէս կը լսէ, կուգայ լուացարարուհին ... աղջկան մօտ, սակայն ի՞նչ տեսնէ, դրան առջեւ հաւաքուած են զանազան մարդիկ եւ ներսը աղջիկ մը կ'երգէ:

Ներս կը մտնեն թատերագիրն ու երիտասարդ հեղինակը: Կը հիանան այդ աղջկան ձայնին վրայ: Ապշած կը մնան դրան մէջտեղը կանգնած: Մինչ այդ սակայն աշխատանոցին տէրը գալով, ճամբու կը դնէ խենթ երգչուհին:

Աղջիկը ժամանակի ընթացքին կը դառնայ մեծ երգչուհի մը եւ կը ծանօթանայ ռուս կոմսի մը: Մինչ իր սիրահարը, երիտասարդ հեղինակը, նախանձէն կատղած անգամ մը տեսնելով իր սիրուհին կոմսին սեղանին վրայ, չուզեր այդ աղջկան հետ տեսնուիլ: Աղջիկն ալ նկատելով իր սիրահարին անտարբերութիւնը, կ'որոշէ ամուսնանալ այդ հարուստ կարծած կոմսին հետ: Սակայն խնջոյքի պահուն երեւան կուգայ որ «կոմս»ը պարզ գող մըն է:

Երգչուհին այս անակնկալէն վիրաւորուած եւ մոռացութեան տալու մէջ տաղտուկութեամբ, կ'որոշէ մեկնիլ քաղաքէն: Սակայն իր երիտասարդ սիրահարը համոզելով զայն կը կեցնէ այդ գաղափարէն եւ նոյն գիշերը, գաղտագողի թատրոն առաջնորդելով կը ստիպէ որ երգէ: Անհամբեր կը սպասէր ժողովուրդը:

Կ'երգէ երգչուհին, այդ նախկին լուացարարուհին, կ'երգէ յուզուած, կ'երգէ իր սիրահարին համար եւ այդ կ'ըլլայ «իր ամենամեծ յաջողութիւնը»:

Մարթա Էկէրթ յաջողութեամբ կը տանի այդ դժուարին դերը, մանաւանդ իր ձայնն ալ գրաւիչ ըլլալով, լաւ տպաւորութիւն կը թողու:

Թէօ Լինկէն սիրահարի, մանաւանդ երգչուհիի մը սիրահարի դերին մէջ, թէեւ կատարեալ չէ, սակայն իր առաւելագոյնը կ'ընծայէ:

Ն. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՊԱՏՃԱՌԱՏԵՍՈՒԹԻՒՆԸ ՄՏԱՑԻՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ ՄԷՋ

Ամէնէն հետաքրքրականը թերեւս, մեկնողական զառանցանքներն են: Հիւանդը ախտագին եզրակացութիւններու կը յանգի, այսինքն կարգ մը ճիշդ իրողութիւններ դիտելէ յետոյ, անոնցմէ սխալ հետեւութիւններ կը հանէ: Օրինակի համար, գործ կը փնտռէ ու չի գտներ, ասկէ կը հետեւցնէ որ իր վրայ զրպարտութիւններ բրած են եւ կ'ուզեն արգիլել որ իր ապրուստը շահի: Ետին դառնալով կը տեսնէ որ մարդ մը կը քալէ իր ետեւէն, ուրեմն զինքը հետապնդող կայ, զինքը կը լրտեսեն: Ճաշէն յետոյ ստամոքսը կը սկսի ցաւիլ, ուրեմն մէկը կերակուրին մէջ թոյն խառնած է, եւ զինքը սպաննել կ'ուզեն: Վերջապէս կը գտնէ թէ ով է իր թշնամին, իր դժբախտութեանց հեղինակը: Կը խորհի զայն սպաննել, եւ եթէ գործադրութեան դնէ այս ծրագիրը, կրնաք վստահ ըլլալ որ ամէն ինչ նախատեսուած ամէն ինչ պատրաստուած է, կ'ընտրէ իր զէնքը եւ կը սպասէ իր որոշած ժամուն, եւ իր զոհը կը տապալէ աներկրայ, մաթեմաթիքական ճշդութեամբ: Այս հիւանդը տարակոյս չըկայ որ յստակ կերպով կը տրամաբանէ, այդ չարգիլեր սակայն որ կը սխալի զառանցելու աստիճան, եւ որչափ իր միտքը պայծառ ըլլայ, այնչափ վտանգաւոր կը դառնայ իր սխալը: Այս պարագային պաշտօնական բժիշկը բաւական դժուարութիւն կը կրէ դատաւորներուն առջեւ ապացուցանելու համար այդ մարդուն անպատասխանատու վիճակը: Իրեն կ'առարկեն միշտ. «Բայց շատ լաւ գիտէ թէ ինչ կ'ըսէ եւ ինչ կ'ընէ. ամենապատուական կերպով կը տրամաբանէ, վերջապէս իր ոճիրը զոր չնականօրէն կը խոստովանի, կանխամտածուած է մինչեւ յետին մանրամասնութիւնը»: Եւ սակայն, երբ այդ անհատը կը քննենք անկողմնակալ կերպով, երբ կը տեսնենք իր ներքին սխալին ոյժն ու անտեղիտալի բնոյթը, անոր մնայուն հանգամանքը իբրեւ ախտային երեւոյթ եւ ճակատագրական յառաջացումը ընդհանրապէս, կը ստիպուինք ընդունիլ հիւանդագին վիճակի մը գոյութիւնը, ակնյայտ ու ծանրակշիռ: Այս կարգի մտային խանգարումներն են զորս Պ. Պ. Սէրիէօ եւ Քափկրա նըկարագրած են «տրամաբանող յիմարութիւններ» անունին տակ: Եւ տրամաբանութեան արուեստը բանականութեան գործիքն իսկ է որ, իր ախտային խոտորումովը գործիք կը դառնայ զառանցանքին:

Այս յօդուածը պիտի վերջացնենք հետեւեալ վճիռներով.

1.— Անհատի մը մտքին պայծառութիւնը չի նշանակեր թէ այդ անհատը մտային խանգարում չունի եւ հետեւաբար անպատասխանատու չէ:

2.— Ինչ որ ամէնէն աւելի արգելք կ'ըլլայ հասարակութեան ինչպէս նաեւ դատաւորներուն որպէսզի կարենան ճանչնալ մտային հիւանդութիւնները, սա կանխակալ կարծիքն է թէ յիմարները մտքի յստակութիւն չեն կրնար ունենալ:

3.— Գործնականին մէջ մտքի պայծառութիւն ունեցող յիմարները շատ աւելի բազմաթիւ են քան մնացած յիմարները:

4.— Ընդհանուր կերպով, յիմարի մը միտքը որչափ աւելի պայծառ ըլլայ, այնչափ աւելի այդ յիմարը վտանգաւոր կ'ըլլայ:

5.— Գալով կէս - խենթերուն, ընդհանուր առմամբ կրնանք ըսել թէ գրեթէ բոլորին ալ միտքը յստակ է: Ասով պէտք չէ սակայն եզրակացնենք թէ կէս խենթ ըլլալով կիսովին միայն վտանգաւոր են: Ու եթէ ըստ պատժական օրէնսգրքի տրամադրութեանց, ասոնց պատասխանատուութիւնը մեղմացած կը նկատուի, պէտք է միւս կողմէն, կարելի եղածին չափ կանխաւ, դարմանումի միջոցներ ձեռք առնել անոնց վարհուրելի յանցաւորութեան դէմ, փոխանակ անօգուտ սաստեր ուղղելու անոնց: Պէտք է որ իրապէս գործակցին սա երկու նոր գիտութիւնները, որոնք սահմանուած են մարդկային ընկերութիւնը պաշտպանելու ապաներածներու դէմ,—«Մտային առողջապահութիւն» եւ «Ոճրային կանխազգուշութիւն»:

ՏՈՔԹ. ԼՈՅՍ

(4)

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՀԱՅԵՐԸ ՔԻՐՄԱՆՇԱՀԻ ՄԷՋ (ԻՐԱՆ)

— • —

Թէհրանի «Ալիք»ին կը գրեն Քիր-մանշահէն.—

Քիրմանշահի հայ համայնքը մօտաւորապէս 10 տարուան պատմութիւն ունի: Գործի եւ պաշտօնի բերումով հայ ընտանիքներ հեռուհեռէ եկած են, Համադանէն, Ղազուինէն, Թէհրանէն, Թաւրիզէն եւ այլ վայրերէ ու հաստատուած են Քիրմանշահի մէջ:

Կարելի է ըսել որ համայնքը, վեր-ջերս երթալով կը մեծնայ, շնորհիւ Անգլօ-իրան ընկերութեան ձեռնարկներուն: Այս ընկերութեան մօտ ծառայող հայ պաշտօնեաները պարբերաբար կուգան իրենց ընտանիքներով ու կը հաստատուին հոս:

Խառնիխուռն ու խայտաղ համայնք է Քիրմանշահը, որ եւ է վէճ գոյութիւն չունի: Տարբեր վայրերէ եկող հայ ընտանիքները Քիրմանշահ մտնելէ վերջ իրարու հետ այնպէս հարազատ ու բարեկամական զգացումներով կը վարուին որ կարծես ամէնքն ալ իրարու հետ ազգականներ են:

Այժմ, Քիրմանշահի մէջ կարելի է հաշուել 110 հայ ընտանիք, որոնք մեծ մասով պաշտօնեաներ են, ապա փոխադրական գործով զբաղողներ, շոֆէօրներ եւ որոշ թիւով վաճառականներ ու արհեստաւորներ: Խեղճ ու աղքատ ընտանիքներ գրեթէ չկան:

Իբրեւ հանրային եւ ազգային հիմնարկութիւն, տարիներէ ի վեր կայ դպրոցը, որ այս տարի կոչուեցաւ «Աբիան» ազգ. դպրոց: Վարժարանը բոլոր Հայերու գուրգուրանքի առարկան է: Անոր եկամուտի աղբիւրներն են թոշակներ, նուէրներ, ներկայացումներու հասոյթներ եւ օգնի պատրաստ տուրք:

Քիրմանշահի մէջ գինեգործութիւնը կը գտնուի Հրեաներու եւ Հայերու ձեռքը, հետեւաբար պատմոփէ տուրքը կը ստանան այս երկու համայնքներու դպրոցները:

Վարժարանի աւագ ուսուցիչն է բանաստեղծ ընկ. Արամ Գառօնէն:

«ՎԻՎԱ ԼԱ ՊԱՆՏԷՐԱ ԱՐՄԵՆԻՍ»

— ? —

ՊՈՒԷՆՈՍ - ԱՅՐԷՍ

Օր. Աղնիւ Լօմլօմճեան 1932ին Պ. Այրէս եկած է իր ծնողաց հետ եւ առանց տեղական լեզուն գիտնալու, յաճախած է տեղական դպրոցը եւ իր բոլոր դասերուն մէջ առաջնութիւնը շահած:

Բոլոր ազգային տօներուն, ինչպէս օրէնք է, ամէն ուսանող եւ ուսանողուհի իր կուրծքը պէտք է զարդարէ տեղական զարդանիշով մը:

Արժանթինի ազգային մեծ տօնին, երբ Florencio Balcarce դպրոցի տնօրէնուհին կը զննէ ուսանողները, անոնց մէջ Աղնիւ Լօմլօմճեանը առանձին ուշադրութիւն կը գրաւէ:

Տնօրէնուհին կը հարցնէ՝

— Աղնիւ, կ'ուզե՞ս մեր դրօշակը տեղել:

— Պարտականութիւնս է,— կ'ըսէ Աղնիւը:

Տնօրէնուհին զարդանիշ մը անոր կուրծքը անցընելով կ'ըսէ.

— Ցարդելը ի՞նչպէս գիտնալու ենք:

Աղնիւ «Viva la Bandera Argentina» ըսելով կը ծափահարէ:

Տնօրէնուհին օտարականի մը իրենց դրօշակին ընծայած պատիւէն այդքան աշակերտութեան կը հրամայէ, որ անոնք ալ փոխարինեն «Viva la Bandera Armenia» գոչելով:

Նոյն պահուն բոլոր աշակերտութինը «Viva la Bandera Armenia» պոռալով ու ծափահարելով դպրոցին սրահը կը թնդացնէ:

Եւ տնօրէնուհին Աղնիւին կ'ըսէ որ տեղական դրօշակի կողքին հայկական եռագոյնն ալ կրէ իր կուրծքին, ինչու որ ամէն ազգի դրօշը նուիրական է:

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐԸ ՇՈՒԷՏԻ ՄԷՋ

Քանի մը տեղեկութիւններ եւս, փակելու համար այս շարքը, թէեւ շատ ուշացաւ:

Շուէտի դահամարտանքը ջերմ նամակ մը ուղղեց մեզի, իբրեւ պետի միջազգային բանակումի:

Սկաուտական միջազգային համաժողովը տեղի ունեցաւ Ռիքստագի պալատին մէջ, նախագահութեամբ սկաուտ պետին եւ Շուէտի դահամարտանքին, մասնակցութեամբ 26 ազգերու պատուիրակներու: Ժողովը տեւեց երկու օր: Երէց սկաուտներու միջազգային հաւաքոյթը այս անգամ ներկայացուց 26 երկիրներ միայն, փոխանակ 47 երկիրներու: Ամերիկա ունէր միայն հինգ ներկայացուցիչ, որոնց մէկը Ամերիկայի ելեկտրական լամբարներու թագաւորն է, Սպանիա երկու ներկայացուցիչ, Սիամ երկու ներկայացուցիչ: Ուրեմն մենք մեր ներկայութեամբ առանցմէ նուազ չըլլալով, արժանապէս ներկայացուցինք մեր դրօշը:

Շատ մը հայրենակիցներ մեզի կը հարցնեն թէ, Թուրք սկաուտներ ալ կայի՞ն: Մինչեւ հիմա հայ արիները չորս միջազգային ճամբարներու մասնակցած են եւ տակաւին Թուրք սկաուտներու չեն հանդիպած:

Երրորդ անգամն է, որ կը մասնակցիմ սկաուտական միջազգային հաւաքոյթի մը եւ ինչպէս կը տեսնեմ «ճէմպորի» մը կազմակերպելու համար ոչ միայն երկրի մը երիտասարդութիւնը, այլ ամբողջ ազգը, կառավարութիւնը ձեռք ձեռքի տուած իրենց սկաուտներուն օգնութեան կուգան, որպէսզի անոնց խէժալը բոլոր իրենց եղբայրներու սրտին մէջ թափանցէ:

Համաժողովին որոշուեցաւ որ յաջորդ ճամբարը տեղի պիտի ունենայ 1937ին, Հոլանտայի մէջ: Հաւանաբար 60.000 սկաուտներ ներկայ ըլլան, բոլոր ազգերէ:

Հայ Արիներու Միութեան գործադիր խորհուրդը այս երկու տարիներու ընթացքին իր կարելին պիտի ընէ որպէսզի այդ հաւաքոյթին հարիւր հայ պատանիներ մաս կազմեն: Ուստի հրահանգ կուտայ իր բոլոր մասնաճիւղերուն որպէսզի բազմապատկուին եւ պատրաստուին այդ օրուան համար: Անշուշտ ծնողներն ալ պիտի փութան օգնել:

Գ. Փափազեան

ՏԽՐՈՒՆԻ

Ցաւով կը լսենք թէ հանգուցեալ ուսուցիչ եւ հրապարակագիր Երուանդ Ֆրանգեանի որդին, Վարուժան, մեռած է, Համատանի մէջ, պատուհանէն վար իյնալով:

Հայրն ալ զոհ գացած էր արկածի մը, — սանդուղներէն վար իյնալով:

Մեր ցաւակցութիւնները այրի Տիկ. Եր. Ֆրանգեանի:

ՅԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԵՐ ՏԱՂԿՈՑԻՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

= • =

ԿՐԸՆՈՊԼ (Յապաղած).— Օգոստոսի վերջին կիրակին տեղի ունեցաւ Կ. Խաչի մանկապարտէզին հանդէսը: Հակառակ տեղատարափ անձրեւին եւ ափ մը խանդակիրներու խաղերուն, ժողովուրդը խռնուած էր սրահին մէջ: Հանդէսին նախաձեռնութիւնը ստանձնած էր Ազգ. Միութիւնը: Բեմին աջ կողմը շարուած էին գայլիկներ, իսկ ձախ կողմը՝ ծաղկոցին 40 աշակերտները, մանչ եւ աղջիկ, առաջնորդութեամբ ուսուցիչ Ս. Յովհաննէսեանի: Բոլորն ալ յաջողութեամբ երգեցին եւ արտասանեցին:

Տեղի ունեցան պարեր և մանկական արտախօսութիւններ: Հայ արիներու ընդհ. պետը, որ մեր շրջանը կը գտնուէր օդափոխութեան առթիւ, ճառ մը խօսեցաւ, յորդորելով վառ պահել ազգային ոգին եւ ուժ տալ սկաուտական շարժման: Գայլիկներն ալ երգեցին «Գայլիկ, գայլիկ» եւ խաղացին «Փողկապ»ը: Կ. Խաչի մասնաճիւղը պաղպաղակ պատրաստած էր, որ սպառեցաւ կէս ժամուան մէջ:

Ամբողջ հանդէսը վերջացաւ մեծ յաջողութեամբ եւ ծնողները բաժնուեցան գոհ տպաւորութեան տակ:

Գամէր

ԱՅՍՔԱՆ ԱԼ ԲՈՇԱՅՈՒԹԻՒՆ...

ՄԱՐՍԷՅԼ, 4 սեպտ.— «Յառաջ» խմբագրականով մը անդրադարձած էր Պուլվառ Օտոյի «հակաֆաշական ժողովին, բողոքելու համար դաշնակ պետերու էնթրիկներուն դէմ»: Թոյլ տուէք որ պարզեմ ամբողջ խնդիրը.—

Մեր կարմրուկները խեղագար մը կ'ուղարկեն Պուլվառ Օտոյի նորակազմ Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղի բացման հանդէսին, յատկապէս խանգարելու համար: Այդ կարմիր աքլորը երբեք նկատի չունենար որ սրահը բերնէ բերան լեցուած ժողովուրդը առանց բացառութեան կը գուրգուրայ Կարմիր խաչուհիներու տքնաջան եւ հայրենանուէր աշխատանքին վրայ: Խեղագարը կը համարձակի եռագոյն զարդանիշը ոտքին տակ առնել լպիրշ խօսքերով եւ կը պահանջէ նաեւ որ «Մեր հայրենիք»ը չերգուի: Մօտը եղած կիները խորապէս վիրաւորուած վրան կը յարձակին, բայց շնորհիւ մեր ընկերներու աչալուրջ հսկողութեան եւ պաղարիւնութեան կարելի կ'ըլլայ անվնաս դուրս հանել: Սրիկան փոխանակ շնորհակալութիւն յայտնելու մեր ընկերներուն, որոնք հայ կնոջ զայրոյթէն ազատած էին զինքը, այս անգամ կը սկսի իր աղտոտ լրջմունքը թափել Դաշնակցութեան վրայ: Այլ եւս համբերութինը սպառած, մեր ընկերներէն մին ապտակ մը կ'իջեցնէ:

Եւ ահա հօկը գործի վրայ է: Քանի մը օր առաջ Պուլվառ Օտոյի մէկ թաղամասին մէջ, երեկոյեան ժամը 9ին գործի գացող Բաղէշցի հայրենակից մը նեղ փողոցի մը մէջ կը բռնեն ու կը սկսին վայրենաբար ծեծել, — թէ ինչո՞ւ իր աղջիկը խաչուհի է եղած: Աղմուկէն վրայ կը հասնի Բաղէշցի ուրիշ հայրենակից մը՝ Շահբազ Գէորգեան եւ կ'ուղէ եղբայրական յորդորով կռիւին վերջ տալ: Այս անգամ հերոսները կը դառնան իրեն դէմ, բայց հաշիւը սխալ դուրս կուգայ, չարաչար կը պարտուին եւ նահանջի կը դիմեն: Հերոսներէն մէկը, որ մինչեւ այսօր ալ քիթը բերանը կապած է, նահանջի ժամանակ տիկին Գէորգեանին կը հանդիպի (յղի) եւ վայրագօրէն հարուածելով կը փախչի գետին: Ամբողջ շաբաթ մը բժիշկներու ջանքով հազիւ կարելի կ'ըլլայ մահուան ճիրաններէն ազատել: Մինչեւ այսօր ալ բժիշկները մտահոգութիւն կը յայտնեն:

Այսքանով ալ չբաւականացան մեր ածան հերոսները եւ օգոստոս 29ին միթինկ մը սարքեցին, Հայերէն եւ Ֆրանսերէն թռուցիկներով, որոնց բովանդակութիւնը հրատարակած էր «Յառաջ»: Այդ առթիւ, մենք խնդիրը պարզեցինք ունկնդիր Ֆրանսացիներու, պատմելով թէ ինչու ապտակ զարնուած է: Պէտք է խոստովանիլ որ Ֆրանսացի ընկերները իսկապէս ընկերվարականներ էին եւ մէկ պատասխան տուին,— Իրաւունք ունիք:

Բայց, սիրելի «Յառաջ», խնդիրը առով ալ վերջացած չէ:

Այս վախկոտ նապաստակները օգոստ. 29ի ժողովէն դժգոհ, դիմած են ուրիշ միջոցի մը.— Մարդ վարձել: Եւ ո՞վ վարձեն լաւ,— երկու դատարկապորտներ, Ֆրանսերէն բառով՝ «պապօ»ներ: Այս մարդիկը իրենց հետ ունենալով քանի մը քաջ Նազարներ, կ'որոշեն նոյն օգոստ. 29ի գիշերը գործէն ելլող մեր երկու ընկերներուն ճամբան կտրել (չմոռնամ ըսելու որ քաջ Նազարները հեռու պիտի մնային): Խելքերնին կը կարծեն թէ մենք խոր քուն մտած ենք...

Մեր բարձրագոյն մարմինները պէտք է համապատասխան միջոցներ ձեռք առնեն, որպէսզի որ եւ է առթիւ որեւէ ժամանակ Ֆրանսացի ազնիւ բանուորները խաղալիկ չդառնան այս բարոյապէս մեռածներու ձեռքը:

Արամ Արմաղանեան

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻՆ ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՓՈՐԹ Տ'ԻԹԱԼԻ.— Մեր շրջանի մանկապարտէզի վարութիւնը նախաձեռնութիւնը ստանձնած էր օժանդակ Տիկնանց Միութիւն մը կազմելու:

Առաջին ժողովը գումարուեցաւ դպրոցի սրահին մէջ, 25 տիկիններու ներկայութեամբ: Երկու ժամուան թեր ու դէմ խօսակցութենէ վերընտրուեցաւ վարչութիւն մը, որ անմիջապէս ձեռնարկեց աշխատանքի: Արդէն արձանագրուած են 70 անդամուհիներ:

Սիրելի հայրենակիցներ, մեր փոքրիկները դաստիարակելու պարտականութիւնը կ'իյնայ մեր վրայ: Այրերէն աւելի մենք տիկիններս ենք, որ պիտի սորվեցնենք մեր փոքրիկներուն սիրել հայ լեզուն եւ դպրոցը: Պէտք է որ մտածենք ու հոգ տանինք անոնց կրթութեան համար: Երեք տարիէ ի վեր կը տեւէ մեր դպրոցը, ուր կը յաճախեն 80 աշակերտներ: Գրեթէ նոյնքան մը եւս դուրս կը մնայ եւ կը գրկուի ուսումէ: Մեր պարտականութիւնն է օժանդակել եւ օգնել դպրոցին նիւթապէս եւ բարոյապէս, որպէսզի դպրոցի վարչութիւնը կարենայ բոլորին հասնիլ եւ բոլորը կապել դպրոցին: Մենք թաղեցիներս 80ի տեղ 150 պիտի կրնանք պահել, եթէ ամէն մէկս գիտակցինք եւ չթերանանք մեր պարտականութեանց մէջ: Այս ,աւելին պիտի կարենայ ընել թաղեցին, եթէ անտարբեր չգտնուի: Ի՞նչպէս և ինչո՞ւ ուրիշները կը գուրգուրան եւ հոգ կը տանին մեր փոքրիկներու կրթութեան, եւ մենք անտարբեր պիտի գտնուինք: Ահա օրինակ Համազգային Ընկերութիւնը, որ կ'օժանդակէ մեր դպրոցին. կարելի չէ՞ անոր պարտուական օրինակին հետեւիլ: Վարչութիւնս յանուն թաղեցիներու շնորհակալութիւն յայտնելով կը հրաւիրէ հետեւիլ Համազգայինի օրինակին: Ազգի մը ուժը իր թիւէն կախում չունի միայն, այլ եւ այդ ազգը կազմող անհատներու արժէքէն: Բարոյապէս եւ ֆիզիքապէս զօրացուցած եւ կազմակերպուած մէկ հայ պատանին աւելի կ'արժէ քան բախտին յանձնուած տասը երիտասարդ:

Նկատելով որ շատ մը փոքրիկներ ձգուած են իրենց բախտին, մոռնալով մայրենի լեզուն, պարտք սեպեցինք Միութիւն մը կազմել եւ տալ անոնց հայեցի դաստիարակութիւն:

Ձե՞ք ուզեր օգնել մեզի, այս նուիրական գործին մէջ:

Վարչութիւն

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

ՄԱՄՈՒԼ

ԱԹԷՆՔԻ ԿԱՐԻՃՆԵՐԸ

— • —

Պուքրէշի «Արազ»ը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (25 օգոստ.).

— «Խառնակիչներ մեր գաղութն ալ ունի: Մենք ալ ունինք մեր թփերը, որոնք ամէն բան ըրին ու կը շարունակեն ընել պառակտուած պահելու համար գաղութը, եւ միշտ հրահրելու համար վէները ռումանահայ կեանքին մէջ: Բայց այստեղինններէն ոչ մէկուն յանդգնութիւնը չի հասնիր այն ամօթալի չափերուն, որոնց հանդիսատես կ'ըլլայ այս պահուս յունահայ գաղութը:

Ջուկը գլխէն կը հոտի՝ կ'ըսէ առածը: Այս ժողովրդական ճշմարտութիւնը այնքան տեղին չէ որքան Աթէնքի մէջ, ուր տասը տարիէ ի վեր, Մազլըմեան կոչուած աղտաբեր պատուհաս բազմած իբր առաջնորդ, եպիսկոպոսի անբռնաբերելի ամէն բան կը փորձէ նոխացնելու համար իր չափիքներուն երկար շղթան: Ուր որ կոխեր՝ քէն ու կիրք, չարիք ու պժգանք սերմաներ է հայ եկեղեցականութեան այս անքաւելի պղտորը, ու աղէ՛տ է բերեր իր հովուած թեմին: Կարին է ծներ ու կարին ալ մնացեր ամբողջ կեանքին մէջ: Սկսելով իր պատանեկան գայթակղութիւններէն եւ երիտասարդութեան արկածներէն՝ որոնց գոյնզգոյն պատմութիւնները գիտեն մանաւանդ Պարտիզակցիներն ու Ատափազարցիները, այս սեւախոհ գին իր մաղձը եւ թոյնը թափեց մասնաւորապէս երկու դժբախտ թեմերուն գլխուն, Պանտըրմայի եւ Յունաստանի մէջ, խամբեցնելով ամէն կեանք եւ ցանելով կազ ու կռիւ:

Մեր ընթերցողները լիուլի գիտեն այն բոլոր մեղքերը զոր ան աւելի քան տասը տարիէ ի վեր կը գործէ Աթէնքի մէջ: Ոչ առեղծուած քարոզները զանց ըրաւ, ոչ մատնութեան գիրը,— դաշնակցական բացատրութեամբ՝ ոչ Աստուծմէ վախցաւ, ոչ ամչցաւ մարդոցմէ: Ուղեղը դաւ որոնաց անդադար, ու կիրարկեց իր մտածած բոլոր դաւերը: Երբ ուրիշ գաղութներու մէջ կարեւոր են կրօնական կռիւները, Աթէնքի մէջ չեն թուլնար անոնք: Որովհետեւ սեւ փորձանքը անընդհատ կը հրահրէ զանոնք:

Անշուշտ որ առանձին չէ իր այս ապերասան գործունէութեան մէջ: Հոն ալ պլօք մը կայ, որ ջուրերը կը սիրէ միշտ պղտոր պահել, ու կրքերը ալեկոծ: Ու այդ պլօքը թիկունք է վեղարաւորին: Երկուքը զատ զատ նուազ ահաւոր պիտի ըլլային. միացած՝ պատուհաս են հոծ հայ գաղութի մը գլխուն:

Աթէնքի թերթերը մեզ կը բերեն անոնց մէկ շահատակութեան լուրը: Անոնց մատնութեան հետեւանքով է որ արդարեւ հելլէն կառավարութիւնը սկսած է նեղել հայ կաթոլիկ հոգեւորականները, եւ նոյն իսկ անոնցմէ մէկը երկրէն արտաքսած: Կարծես թէ բաւ չըլլային եղբայրասպան սադրանքները ուրիշ մարզերու վրայ, ահա Մազլըմեան կը բանայ դաւանական վէճերու սեւ գիրքն ալ, զոր հայ ժողովուրդը վաղուց էր աղբանոց նետեր՝ միասին մղուած պայքարներու եւ միասին թափուած արեան մէջ չըքացած հուշակելով յարանուանական ծռուած վէճերը: Ամօթալի է երբ հայ ժողովուրդի ծոցին մէջ վերստին կ'արծարծուին կաթոլիկ - լուսաւորչական հին քաշքշուքները: Բայց երբ այդ պայքարը կը մղուի դաւով, մատնութեամբ, մանաւանդ զրպարտութեամբ ասպարէզէն քշելու համար տարբեր դաւանութեան մը ներկայացուցիչը, այդ արդէն կը գլէ կ'անցնի բոլոր սահմանները»:

ՋՈՐՍ ՀՈՎԵՐԷՆ

— • —

Երկրագունդի վրայ կան 983 միլիոն միաղուան մարդիկ եւ 550 միլիոն բազմաղուաններ:

— Քրիստոնեաներու ընդհանուր թիւը 730 միլիոն է, որմէ 350 միլիոն կաթոլիկներ են, 220 միլիոն բողոքականներ եւ 160 միլիոն ուղղափառներ: Կան 240 միլիոն մահմետականներ:

— Աշխարհի մէջ կան նաեւ 13 միլիոն Մովսիսականներ, որոնք բացառապէս Հրեաներ են:

— Պուտտայականները 430 միլիոն են, բաժնուած 30է աւելի յարանուանութիւններու: Այս կրօնը հիմնուած է 7րդ դարուն, Քրիստոսէ առաջ: Կան նաեւ 230 միլիոն Պրահմաններ, որոնք ունին երեք մեծ աստուածներ: Ըստ Պրահմանականութեան, մահէն ետք, մեռնողներու հոգիները անասուններու կերպարանք կը ստանան:

— Իրաք ունի 458.000 քառակուսի քիլոմէթր տարածութիւն եւ 2.830.000 բնակչութիւն:

— Անդր-Յորդանան ունի 42.000 քռ. քիլոմէթր տարածութիւն եւ 260.000 ժողովուրդ:

— Պաղեստին ունի 26.300 քռ. քիլոմէթր տարածութիւն եւ 1.035.000 ժողովուրդ:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՃԵՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

Վերածեց՝ Պ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

Մուտքերթօսւ պէտք էր որ անգամ մը քննութիւն բանար մակեդոնական երկիրներուն համար եւ յետոյ իր գիրքը անգամ մըն ալ կարդար եւ տեսնէր թէ կրնա՞ր այս յանցապարտութիւններու պատասխանատուութիւնը ստանձնել:

Իրենց մայրենի երկիրը փախչող Իսլամները շատ բնական եւ մարդկային վրէժի զգացումով քանի մը դէպքեր գործելու դրդուեցան, բայց Յոյները հաւատարիմ իրենց սովորութեան աղմուկ հանելով պնդեցին թէ Թուրքերը կը յարձակին, սկսան լեռները բարձրանալ եւ անոնցմէ գիշերը քանի մը խոլամ գիւղեր կրակի տուին եւ սպաննեցին բազմաթիւ Թուրք գաղթականներ: Այս իրողութիւնը Իսլամներու բարկութիւնը աւելի զօրացուց: Վէնիզէլոս սկսաւ դարձեալ իր յանկերգը՝ Թուրքերը Այտընի

Յոյները կը կոտորեն կառավարութեան օժանդակութեամբ: Բայց Թալէաթի կողմէ նշանակուած յանձնախումբը, որ կը բաղկանար օտար դեսպանատուններու թարգմաններէ, ճշտեց թէ ոչ մէկ ճնշում բանեցուած է Յոյներուն դէմ: Ասկէ ետք էր որ Վէնիզէլոս համաձայնեցաւ փոխանակութեան:

Այսպէս յունական եւ արաբական խնդիրները կարգադրուելէ յետոյ, «մարդիկ որոշեցին զբաղիլ մեր ամէնէն կնճռոտ ներքին հարցով — հայկական հարցը, որուն պիտի անդրադառնանք առանձին գլուխ մը նուիրելով, որովհետեւ օգտակար կը համարիմ այս շատ կարեւոր եւ ամփոփ հարցին մասնաւոր գլուխ մը յատկացնել»:

— • —

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՖՐԱՆՍԱՑԻՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ԱՆԳԼԻԱՑԻՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

— • —

Նախկին մեծ եպարքոս Զագգը փաշա Մահմուտ Շէվքէթ փաշայի օրով Լոնտոն ուղեւորեցաւ Պապըալի ծոցին վերաբերեալ զանազան հարցերու լուծման եւ Եգէյնի ու Ատէնի մէջ գտնուող եօթը վիճելի համայնքներու խնդրին համար:

Նոյն ատեն Ճաւիտ պէյ Փարիզ ղրկուած էր մեծ փոխառութեան մը եւ տնտեսական առանձնաշնորհներու վերացման համար: Ֆրանսական պայմանները անտանելի էին Թուրքիոյ համար: Սուրիոյ եւ Պաղեստինի երկաթուղիներու առանձնաշնորհը՝ Դամասկոսէն Մէտինէ, Ռայաքէն Հալէպ չինուելիք գիծը Ֆրանսացիներուն չինել տալ. Եաֆա, Հայֆա, Տրիպոլիս նաւահանգիստներու շինութիւնը, Սամսոն — Սըվազ գիծը եւն. միայն Ֆրանսացիներուն. Ֆրանսական ամէն հաստատութիւն տուրքէ զերծ կացուցանել եւ վերջապէս Ֆրանսական փոխառութեան այդ դրամով ըլլալիք սպառազինական գնումները միմիայն Ֆրանսայէն ընել:

Օսման Նիզամի փաշա, որ չինութեանց նախարար էր Ճէմալէ առաջ, «միշտ կը ձգձգէր գործերը եւ պաշտօնատուներուն «հէյվալէ» կ'ընէր», կուսակցութիւնը դէմ եղաւ այս մարդուն եւ կառավարութենէն հեռացնել ուզեց», քանի որ Խարբերդի խնդրին մէջ ալ ընդդիմադիր եղած էր: Ֆրանսացիներն ալ փափաքող էին Ճէմալի այդ պաշտօնը փոխանցուելուն եւ այս ամիս մը փոխադրաբար գործերը վարելէ յետոյ կը ստանձնէ նախարարի պաշտօնը եւ Ճաւիտ պէյի ջանքերը յաջողութիւն կ'ունենան, փոխառութիւնն ալ կը կնքուի:

Տրիպոլսոյ պատերազմէն ի վեր Իտալացիները գրաւած էին Հոդոս, Սթանքեօյ եւ ուրիշ կղզիներ, վերադարձնելու պայմանով: Պալքանեան պատերազմին առթիւ կը պատճառաբանէին թէ Յոյներուն գրաւելուն արգելք ըլլալու համար յանձնումը կը ձգձգեն: Երբ Լոնտոնի դաշնագիրը կը կնքուի դարձեալ պատճառ կը բռնեն թէ Ահմէտ էլ Շէրիֆ էլ Սէնուսի նեղութիւններ կուտայ իրենց եւ Թուրք սպաներ կը գտնուին անոր ծառայութեան մէջ և թէ Թուրքիա յարգած չէ իր պարտաւորութիւնները: Հակառակ Թըքական ապացոյցներու թէ Թուրքիա ոչ մէկ կապ ունի այդ գործին հետ, կը պնդեն թէ առանց որեւէ փոխարինութեան այդ կղզիները չեն կրնար ձգել, որովհետեւ դէչ տպաւորութիւն պիտի ընէր Իտալիոյ հանրային կարծիքին վրայ: Օր մը դեսպան Մարքիզ Կարոնի կը ներկայանայ Ճէմալի, յայտնելով թէ «Հալճեան էֆէնտի եւ քանի մը ուրիշներ իտալական դրամատիրական խումբի մը կողմէ գործող մարդիկ կը խորհին Ատալիայէն հիւսիս չինուելիք գիծի մը մենաշնորհը խնդրել»: Ճէմալ խիկոյն կը պատասխանէ Իտալացիին թէ կառավարութիւնը չուզեր առ այժմ Ատալիա—Մաքրիմուղլա գիծ մը հաստատել: Կարոնի ցոյց կուտայ գրութիւն մը Սայիտ Հալիմ փաշայի ստորագրութեամբ, որով իբր թէ Իտալացիները իրաւունք ունէին ուսումնասիրական աշխատանքներ ընելու: Բայց այդ թուղթը պաշտօնական հանգամանք չունենալուն համար Ճէմալ դարձեալ կը մերժէ: Կարոնի կը յայտնէ այս անգամ թէ կ'ուզէ որ Երկոտասան կղզիները Թուրքիոյ վերադարձուին եւ ատոր փոխարէն Իտալացի ճարտարագէտներ քննած ըլլան այդ տեղերու յարմարութիւնը, ինչ որ հրապարակ

ուելու պարագային բաւական կը գոհացնէ հանրային կարծիքը: Ճէմալ դարձեալ կը մերժէ ըսելով թէ արտաքին նախարարին հետ պէտք է քննել այդ հարցերը. կղզիները վերադարձնելու հարցը կապ չունի այդ տեսակ փոխարինութեան մը հետ: Եւ յաջորդ օր տեսակցութիւն մը կուտայ «Թասվիրը Էֆքեար»ի խմբագիր Եունուս Նատիի որ «ոչ փոխարինութիւններ, ոչ ալ առանձնաշնորհներ» վերնագիրով յօդուածը կը գրէ: Այս յօդուածը առիթ կուտայ Սայիտ Հալիմ փաշայի քննադատութեան. բայց քանի մը օր ետք անգլիական դեսպանը կը ներկայանայ ըսելով թէ Ատալիոյ գիծը Իտալացիներուն մենաշնորհ ընելու խօսք մը կը լսէ. այդ բանը անգլիական Այտըն գծի ընկերութեան իրաւունքներուն տնանկումը կը նշանակէ. իրաւ ալ անգլիական ընկերութեան պայմանագրութիւնը այդ տեսակ, մինչեւ այն ատեն անծանօթ, յօդուած մը կը պարունակէ եղեր: Այն ատեն Սայիտ Հալիմ փաշա գոհունակութիւն կը յայտնէ որ Ճէմալի ընթացքին շնորհիւ Իտալացիներուն հետ չէր պայմանաւորուած:

(Շար.)

(14)

Իբրեւ զգուշական միջոց օդային ռմբակոծութեան դէմ, Ատտիս - Ապէպայի բոլոր ռազմամթերքը եւ զէնքերը փոխադրուեցան դէպի արեւմուտք, գաղտնի մթերանոցներու մէջ: Այս առթիւ Հապէշները կ՚ըսեն.—« Եթէ Իտալացիները ռումբեր նետեն մայրաքաղաքին վրայ, իրենց զոհերը պիտի ըլլան քաղաքացիներ, իսկ միակ վնասը պիտի կրեն եկեղեցիները, պալատները եւ բնակարանները »:

Գիշեր ցերեկ զինուորներ կը ղրկուին դէպի հարաւային եւ հիւսիսային նահանգները, իտալական սահմաններուն վրայ: Սեպտ. 5ին գիշերը հազար զինուորներ եւ 100 ջորիներ ղրկուեցան չոգեկառքով:

Գնդ. Ճիւլիըն, ամերիկացի « Սեւ Արծիւը » որ Եթովպիա գացած էր իբրեւ օդանաւային հրամանատար, հրաժարեցաւ այդ պաշտօնէն, յայտնելով թէ իր տրամադրութեան տակ դրուած օդանաւերը շատ հին են եւ բանի չեն ծառայեր: Սակայն պիտի շարունակէ զինուորական աշ բազուկը մնալ կայսեր, եւ հրամանատար նշանակուած է կարեւոր բերդաքաղաքի մը:

Հապէշները մասնաւորապէս կը վախնան օդանաւային յարձակումէ, Ասմարի շրջանէն, ուր Իտալացիները 125 օդանաւ եւ 45.000 զինուոր կեդրոնացուցած են:

Կ՚ըսուի թէ Հինտպի Թագաւորը առաջարկած է օդնական ուժ ղրկել Եթովպիոյ բանակին: Այս լուրը չէ հաստատուած տակաւին, բայց ճիշդ է որ կայսրը իր խորհրդականներէն մէկը ղրկած է Հինտպ, առաջին հիւպատոսարանը հաստատելու համար:

Այս պատրաստութեանց հետ, Հապէշները կը շարունակեն ծոմ պահել, աղօթել եւ յուսալ: «Եթէ միայն Անգլիա եւ Ֆրանսա ուզեն, կ՚ազատինք այս փորձանքէն»:

ԵԳԻՊՏՈՍ ԱԼ ԿԸ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԻ

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ առաջին անգամ ըլլալով, Եգիպտոս յարմար դատած է քննել ի հարկին Սուէզի Ջրանցքը փակելու խնդիրը:

Դաշլիճը մասնաւորապէս կ՚ուսումնասիրէ կարգ մը միջազգային համաձայնութիւններ, որոնց մասին խօսած էր Լոնտոնի մեր աշխատակիցը:

Կառավարութիւնը ազդարարութիւն մը հրատարակեց շանդալից զրոյցներու առթիւ, որոնք խուճապի մատնած են Եգիպտոսի ժողովուրդը: Պաշտօնական զեկոյց մը կ՚ըսէ թէ կառավարութիւնը մասնաւոր ուշադրութեամբ կը հետեւի կացութեան եւ թէ ժողովուրդը կրնայ վստահ ըլլալ որ իր շահերը եւ ապահովութիւնը պիտի պաշտպանուին: Այս զեկոյցը անհրաժեշտ համարուեցաւ, որովհետեւ լուր շրջած էր թէ մասնաւոր հրահանգներ տրուած են ոստիկանութեան, ի նախատեսութիւն իտալական ցոյցերու եւ թէ Եգիպտոսի անգլիական բանակը ձեռք առած է հաղորդակցութեան միջոցները եւ զինուորական հրամանատարութիւնը: Կառավարութեան յորդորը մեծ ազդեցութիւն չգործեց Աղեքսանդրիոյ, Փորթ Սայիտի եւ Սուէզի մէջ, ուր ապահովագրական ընկերութեանց գրասենեակները պաշարուած են բազմութեամբ: Շատերը կ՚ուզեն ապահովագրուիլ օդանաւային ռմբակոծութեան դէմ: Անգլիական մարտանաւերու երեւումը որոշ վստահութիւն ներշնչած է, սակայն եւ այնպէս խուճապը կը շարունակուի:

«Պատժական միջոցներ նոյն իսկ պատերազմի գնով»

Անգլիոյ Արհեստակցական Միութեանց համագումարը առջի օր ջախջախիչ մեծամասնութեամբ, 177,000ի դէմ 2.785.000 ձայնով քուէարկեց բանաձեւ մը, որ կը պահանջէ պատժ. միջոցներ անօրինել Իտալիոյ դէմ, «նոյն իսկ եթէ հետեւանքը պատերազմ ըլլայ»: Այս առթիւ բուռն ճառ մը խօսեցաւ համագումարին ընդհ. քարտուղարը, ձաղկելով Փաշական իշխանութեան ռազմաշունչ քաղաքականութիւնը: «Անհրաժեշտ է որ բան մը ընենք, սահմանափակելու համար գրգռիչներուն արարքը: Այսպիսի մարդիկ միայն բանի ուժով խելքի կուգան: Խաղաղասիրական բարեպաշտ բանաձեւերը արժէք չունին Մուսոլինիի համար: Ան խօսք կը հասկնայ ազգերու համաքական ուժին առջեւ: Այս ճամբան կրնայ պատերազմի տանիլ. բայց ուրիշ ճար չկայ»:

Փոքրամասնութիւնը մինչեւ վերջը մաքառեցաւ այս բանաձեւին դէմ, բայց անօգուտ: Մէկը պոռաց,—«Ի՞նչ է այս ամբողջ կեղծաւորութիւնը, փոխանակ պահանջելու որ բրիտանական ազգը զինուի եւ պատերազմի երթայ, ինչո՞ւ չէք հրաւիրեր իտալացի աշխատաւորները որ խորտակեն իրենց կիսատուածը»:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՌԱԶՄԱՓՈՐՁԵՐՈՒ ընթացքին, երկու ռմբաձիգ օդանաւեր ընդհարեցան Սէն - Ժան - օ - Պուա գիւղին վերեւ: Օդանաւերէն մէկը կրակ առաւ քաղաքապետարանին մօտ, եւ հինգ ուղեւորները այրեցան: Միւսը ջախջախուեցաւ դաշտի մը մէջ, եւ իր հինգ ուղեւորներն ալ վայրկենապէս մեռան: Օդանաւերը մաս կը կազմէին 14 սաւառնակներու տորմիղի մը որ ճամբայ ելած էր Նանսիէն:

ՀԱՆՐԻ ՊԱՐՊԻՒՍի մարմինը Փարիզ հասաւ հինգշաբթի օր եւ տեղաւորուեցաւ Արհեստակցական Միութեանց կեդրոնին մէջ: Այսօր ալ կարելի է տեսնել ժամը 8էն մինչեւ կէս օր:

ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՊԱՇՏՕՆԱՏՈՒՆԸ 71, Avenue Kléber
ՀԱՍՑԷՆ ՄԻՇՏ ՆՈՅՆՆ Է
Բաց է ամէն առաւօտ ժամը 10—12.30: — դիմել ամէն կարգի վկայականներու համար:
Խորհուրդներ կը տրուին ինքնութեան թուղթերու վերանորոգման համար:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՎԱՐԴԱՆ Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին Անուվիլի մէջ սովորական հաւաքատեղին: Օրակարգ՝ զեկոյց Շրջ. ժողովի պատգամաւորի:

Գաւառ

ՏԷՍԻՆԻ Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր, Ռոստոմ եւ Զաւարեան խումբերու բոլոր ընկերները վաղը Կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 3ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՍՕԻ (Մարսէյլ) Վռամեան Ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր չորս խումբերը վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 5ին, ծանօթ հաւաքատեղին: Զեկոյց Շրջ. ժողովի եւ կարեւոր հարցեր:

Դ Ա Շ Տ Ա Պ Ա Ր Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս
ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՕՐ

Նուիրուած՝ ՔՐԻՍՏԱՓՈՐԻ, ՌՈՍՏՈՄԻ, ԶԱՒԱՐԵԱՆԻ, ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ, ՀՐԱՅՐԻ, ԱՂԲԻԻՐ - ՍԵՐՈԲԻ, ՍԵԲԱՍՏԱՑԻ ՄՈՒՐԱՏԻ, ԿԱՅԾԱԿ ԱՌԱՔԵԼԻ, ՔԵՌԻԻ, ՀԱՄԱԶԱՍՊԻ, ԳԷՈՐԳ ՉԱՎՈՒՇԻ ԵՒ ՈՒՐԻՇՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ՝ Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ
ԵՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ ԵՒ ԵՆԹ.ԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒ
տեղի կ՚ունենայ 8 Սեպտեմբեր կիրակի, ՇԱԹՕ ԿՈՄՊԷՐԻ ճամբուն վրայ
ԳԸՄՊԸԼԵԱՆԻ «ԼԱ ՊԱՌՕՆ» ԱԳԱՐԱԿԻՆ ՄԷՋ. Camp. «LA BARONNE»
Route de Chateau Combert: Սէն - Ժէռօմէն վեր:
Շարժիթըրէն առնել 5 թիւ ճանրակառքը:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ ԱԶԳԻՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Սը Նուագէ ՎԱՀԱԳՆԵԱՆ Նուագախումբը: Երգ, նուագ, արտասանութիւն, հայկական եւ եւրոպական պարեր եւայլն.:
Սէն Լուիի ՎԱՀԱՆ ԽՈՐԷՆի Թատերախումբը կը ներկայացնէ զաւեշտ մը
ֆանթէզի մը ընկեր ՅԱԿՈԲ ԹՈՐՈՍԵԱՆի կողմէ:

ՃՈԽ ՊԻՒՖԷ, կարելի է ճաշը միասին բերել:
Անուշ ջուրի ԼՈԳՍՈՆՔ, մայօնիդ միասին բերել:
Որոշուած սահմաններէն անդին անցնիլը արգիլուած է:
Դուրսէն մարդոց որ և է բան ծախելը արգիլուած է:
ՏՈՒՈՍԵՐՈՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ 3 ՖՐ.:

Ընկերա-հաւաքական խնջոյք-երեկոյթ
ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նուիրուած՝ ՀԱՅ ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ
կազմակերպուած՝ Հ.Յ.Դ. ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ եւ ՄՈՒՐԱՏ խումբերու կողմէ
Այսօր Շաբաթ իրիկուան ժամը 8էն մինչեւ կէս գիշեր
Հ. Յ. Դ. «ԽԱԺԱԿ» ԱԿՈՒՄԲԻՆ ՄԷՋ
Բանախօսութիւն, Արտասանութիւն, երգ եւայլն.:
Հրաւիրուած է Լիոնէն ՄԱՍԻՍ ճազը (ԳԸՐԸՔՃԵԱՆ): Փոքրիկն պետօ պիտի պարէ կովկասեան պարեր:

«Վ Է Մ»ը

Յաջորդ թիւով ՎԷՄի մէջ կը սկսին տպուիլ ՎԱՀԱՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆի՝ «Դէպքերը Տարօն-Տուրուբերանի մէջ 1915-16ին» եւ Վ. ՄԻՆԱԽՈՐԵԱՆի «Արհաւիրքի Օրեր» յուշերը Ցամսոնի տեղահանութեան եւ յարակից դէպքերու մասին:

Կը հրաւիրենք, յատկապէս, Տարօնցիներու եւ Սասնցիներու ուշադրութիւնը այս երկու ընդարձակ եւ հետաքրքրական գրութիւններու վրայ, որոնց պիտի կցուին նաեւ հազուագիւտ անտիպ պատկերներ:

Տարեկան բաժնեգինը Ֆրանսայի համար՝ 60 ֆր.: Դիմել՝ Լ. Գեւոնեանին, «Յառաջ»ի հասցէով:

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է

ՀԱՅ - ԲՈՅԺ
ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ
Թիւ 12 (ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ)

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.— Խաղող կերէք (Տոքթ. Շ. Այվազեան).— Մա՞նչ թէ աղջիկ պիտի ծնի (Տոքթ. Գ. Սերոբեան). — Սուրճ խմե՞լ թէ չխմել (Տոքթ. Ա. Տէր Անդրէասեան).— Ի՞նչպէս կը բժշկէին Տարօնի մէջ (Մ. Բարխեան). — Գրաճանաչութիւն (Շ. Նարդունի).— Մտերիմ զրոյցներ ապագայ մայրերուն (Տոքթ. Մ. Միքայէլեան).— Հարցարան (Պատասխաններ բաժանորդներու բժշկական հարցումներուն):

Տարեկան բաժնեգինը՝ Ֆրանսա 20 ֆրանք, արտասահման 25 ֆրանք:
Դիմել՝ **Dr. Ch. AIVAZIAN, 17, Rue Damesme,** PARIS **(13e).**

ԿԱՐԵՒՈՐ.— «Հայ - Բոյժ»ի վարչութիւնը վերջ թիւ կուտայ բոլոր անոնց, որոնք իրեն կը վերադարձնեն առաջին 1 եւ 2 թիւերը: «Հայ - Բոյժ»ի բարեկամներէն կը խնդրուի վարչութեան հայթայթել թիւ 1 եւ 2, միշտ փոխարինաբար:

ԱԶԳ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ
Loterie NATIONALE
10ՐԴ ՇԵՐՏԻ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՅԱՌԱՋԻ ընթերցողներուն խնդրանքին վրայ, հրապարակ հանած ենք ՖՐԱՆՍ. ԱԶԳ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ մէկ ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ տոմսեր, (ամբողջական տոմսերը ի պահ դրուած են ՅԱՌԱՋի խմբագրութեան մօտ):

Իւրաքանչիւր 1/10 տոմսակները կ՚արժեն 10 ֆրանք:
Տպգր. ծախք 1 »
11 ֆրանք:

Դաւառէն ապսպրանքի համար ղրկել 2 ֆրանք աւելի:
Արտասահմանէն » » » 4 » »
(ցանձնարարուած նամակի փոխարժէքը)
Դիմել՝ **«HARATCH» 17, Rue Damesme. Paris (13)**

ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է
ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ
ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ
44, Rue de Dunkerque, Paris.
ՀԵՌԱՁԱՅՆ **TRUDAINE: 42-69**
(ԿԱՐ ՏԻՒ ՆՈՐԻ Մ.Ս.):

ՄԱԳՆԻՍԱԿԱՆ ԴԱՐՄԱՆՈՒՄ
ՄԵԼԻՔՍԵԴ
ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՀՈԳԵԲՈՅԺ - ՄԱԳՆԻՍՈՂ
(ՎԱՐԴ - ԽԱՉ ՄԻՍՏԻԿ ԴՊՐՈՑԷՆ)
Կը դարմանէ ՋՂԱՅԻՆ, ՀՈԳԵԿԱՆ եւ ՖԻԶԻՔԱԿԱՆ բազմաթիւ հիւանդութիւններ, ԹԵԼԱԴՐԱԿԱՆ, ՄԱԳՆԻՍԱԿԱՆ եւ ԱՍՏՂԱՅԻՆ մեթոտներով:
Դիմել՝ 42, Rue des JEUNEURS, PARIS (Métro: Bourse).
Ժամը 13էն 19. Tél. Richelieux 90-15

Կ՚ՈՒԶՈՒԻ
Կ՚ՈՒԶՈՒԻ խանութի մէջ աշխատող ՎԵՍՏՈՆ լրացնող լաւ ծառայ մը: Տեւական գործ: Անմիջապէս դիմել՝ դերձակ ԿԱՐԱՊԵՏ 19, Rue Henry Monnier, Paris.

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է

«ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆ ՕՐԵՐԸ»
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԵՐՈՍԱՊԱՏՈՒՄ

Հեղինակ՝ ՖՐԱՆՑ ՎԷՐՖԷԼ Թարգմանիչ՝ ԵՐ. Տ. ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

ԱՄԲՈՂՋ ԳՈՐԾԸ ՊԻՏԻ ԲԱՂԿԱՆԱՅ ԵՐԿՈՒ ՀԱՏՈՐԷ, ՇՈՒՐՋ 1100 էջ
Բաժանորդագրութեան գին՝ մինչեւ Սեպտեմբերի վերջ 50 ֆրանք
կարելի է վճարել երկու անգամէն:
Անկէ վերջ երկու հատորը պիտի ծախուի 75 ֆրանքի:
ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԸ ՍՏԱՆՁՆԱԾ Է
ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ
51, Rue Monsieur-le-Prince, Paris (6).
Chéque Postal. PARIS: 1278-35. Հեռաձայն՝ Danton 88-65
Որուն պէտք է դիմեն բոլոր գործակալներն ու բաժանորդագրողները:
Գիրքը կը ծախուի նաեւ պրակ առ պրակ. պրակը՝ 1 ֆրանքի
Մարսիլիոյ համար դիմել՝ Պ. Ն. ԿԱԿՈՍԵԱՆի. 49, Rue Nationale.

ՆԻՍԻ ՄԷՋ ՅԱՌԱՋ ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ
Պ. ԳԱՐԱԳԱՇԵԱՆի ժամագործի խանութը
Boulevard Gambetta, Marché Central.

Ա Զ Դ

1914ի Թուրքերու կողմէ սպաննուած Շապինգարահիսարի Առաջնորդ. Վարդապետ Վրդ. Թորիկեանի (Ղարապօղազցի) լուսանկարը ունեցողներէն կը խնդրուի մէկ օրինակ ղրկել Յառաջի վարչութեան: Եղած ծախքերը կը վճարուին:

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ
Երգիծաթերթ՝ «Մ Ե Ղ Ո Ւ»
Փարիզի եւ շրջանի Յառաջի ցրուիչ
Պ. ԱԻԵՏԻՍԷՆ:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (29)

"ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՊԷՇՍՏԱՆ"

Ծօրինեց՝ Տիմոթէոս վրդ. Սափրիչեան

— Այդ ամբարտաւան խոր - հուրդներդ մաքէ հանէ, կը պատասխանէ Թէրրօ - Կովայէն. եւ երկիր չունիմ սիրով քեզ յանձնելու երբեք, ո՛վ ծնունդդ Ակօյի վատ երկրին, հոգի անմարմին, անսիրտ եւ վախտ »:

Վակշըմ - Կովայէն արդարեւ նիհար ու ցամքած անձ մըն էր, տեսնողը ամենեւին քաջութիւն մը չէր յուսար Թէրրօ - Կովայի, որ Քաջատամին կը նշանակէ, եւ ինչպէս վերը պատմեցինք, հակայաձեւ եւ հաստամարմին քաջ մըն էր, որու նմանը խիստ քիչ կը գտնուի այն երկիրները, նաեւ Թէոդորոսի քով զօրապետ էր, որ տեսնելով անոր քաջութիւնը եւ քանի մը անգամ պատերազմներէ յաղթութեամբ ետ դառնալը, սիրտը չքաշէր եւ կ՚ուզէր հնարքով մը փճացնել զինքը: Նա ալ զգալով Զարատդայի կողմերը կը փախչի Գոլլա - Ոկըրա րսուած, որոնք ընդարձակ ձորուկուս եւ անկոխ տեղուանք են. հոն է իր հայրենիքը: Եւ կը սկսի ապստամբութեամբ եւ գողութեամբ ապրիլ հոն. քիչ քիչ մերձակայ տեղերուն եւ գիւղերուն կը տիրէ, եւ վեց տար - ուան մէջ բաւական կ՚ընդարձակէ իր տիրած երկիրները: Այսպէս է առհասարակ ապստամբ իշխաններուն զօ - րանալը. նախ գողութեամբ եւ ապստամբութեամբ հիմն կը դնեն իրենց իշխանութեանը, եւ յետոյ գողութիւնը օրինաց դէմ է բսելով՝ նոյն յանցանքին մէջ գտած մարդիկը կը սպաննեն: Այսպէս սկիզբն առած է նաեւ Թէոդորոսի իշխանութիւնը:

Առօրէ եռքը կ՚ապստամբի նաեւ Վակշըմ - Կովայէն, որ Վակշըմի քաջը կը նշանակէ: Վակշըմը Լաստայի ընդարձակ եւ խիստ վայրենի երկրին մէջ կ՚ընկնայ. հոս ծնած է անոր հայրը եւ նախահայրերը, եւ նոյն եր - կրին չէխապետներն ըլլալնին՝ բոլոր իրենց ցեղը երկրին անունովը կոչուած են. ինչպէս են նաեւ իր ազգականները որ կենդանի են, Վակշըմ - Թէֆարի, Վակշըմ - Գըրու, որ կը նշանակեն Վակշըմի Գեղեցիկը, Վակշը - մի Արծաթը: Իր հայրը ապստամբութեամբ տիրած է Լաստայի, զոր Թէոդորոս հնարքով մը բռնելով՝ ձեռքերը եւ ոտքերը կտրելէն ետքը կը կախէ, եւ այնպէս չարաչար կը մեռնի: Նոյն օրէն իւր որդին Վակշըմ - Կովայէն միտքը կը դնէ պատեհ գտնել ու ապստամբիլ եւ հայրենի երկիրներուն տիրել, եւ քիչ քիչ բոլոր Լաստան իւր իշխանութեան տակ կ՚առնէ:

Ինչ ատեն անգղիական բանակը դէպ ի Մակտալա Թէոդորոսին վրայ կը յառաջանար, Վակշըմ - Կովայէն ժամանակ գտաւ անկրկիւղ Թէրրօ - Կովայիին վրայ քալելու եւ իր բաղդը փորձելու: Ինչպէս ըսինք՝ անձամբ նիհար եւ ճղած մարդ մըն էր, բայց մտօք զօրաւոր, հնարագէտ եւ սրտով արի. զօրքերը իր երկրացիներն են, խիստ քաջ, ճարպիկ ու պատերազմասէր. թէպէտ թուով սակաւ, այլ զօրութեամբ քան զթշնամիները գե - րազանցելով, ամենեւին անոնց շատութենէն չվախնար, եւ կ՚ելնէ Թէրրօ - Կովայիին դէմ ճակատելու. «Տեսնենք, կ՚ըսէ, հիմայ պատերազմի դաշտին վրայ յայտնի կ՚ըլլայ նիհարն ու հսկայն»: Կ՚ըսէ ու կը նետուի ձի - ուն վրայ: Թէրրօ - Կովայի ընտիր ձիեր չունենալով, կը պարտաւորի ոտքով անոր դէմ քալելու:(19 մարտ.)

Պատերազմը կը սկսի. առաջի բերան Թէրրօ - Կովայիի աջակողմեան գունդը թշնամեաց բանակին մէկ թեւը խորտակելով ցիրուցան կ՚ընէ եւ կը սկսի կողոպտել եւ աւերել: Այն միջոցին Վակշըմ - Կովայիի հեծած ձին կը վիրաւորի կ՚ընկնի հրացանի գնդակով մը. ասոր վրայ զօրքերուն երկիւղը կը տիրէ եւ միտքերնին կը դնեն փախչելու: Բայց իրենց քով եղած երկրթէ պղինձ թնդանօթը քանի մը անգամ օդին մէջ պարպեցնելով, բաւ որում գործածութիւնը գիտցող չկար մէջերնին, եւ Թէրրօ - Կովայիի զօրքերը անոր ձայնէն սարսափելով, աջ ու ձախ թեւերը եւ Սըմէն ու Ոկըրայի գիւղացի պատերազմականները կը թողուն կը փախչին ըսելով Վակշըմ - Կովայէն. « Ահա քեզ կը թողումք ու ուտես երկրին հացը »: Անհնար իրենց մէջ զրուցուածքի կերպ մըն է, որովհետեւ երկրին տիրելովը անոր հացն ալ արդիւնքն ալ իրը պիտի ըլլայ: Եւ մնաց Թէրրօ - Կովայի իր թշնամեաց դէմ միջին գնդովը որուն ինքը կը հրամայէր, եւ բոլորն ալ իր երկրին մարդիկն էին: Բայց երբ աչքը վեր վերցնելով կը տեսնէ դասալիք ու փախստական զօրքերը, սրտին խորքէն հառաչանք մը հանելով կ՚ըսէ. « Եթէ Աստուած ինծի տուաւ յաղթութիւնը, գիտեմ ինչ պիտի ընեմ ձեզի ». ըսաւ եւ մտաւ կռուոյն ամէնէն սաստկացած տեղը. հարուած հարուածի վրայ կուտայ. ձեռքի հաստարուն նիզակովը արեան գետեր կը բանայ թշնամեաց բանակին մէջ. որուն դէմ կը տկարանայ պահ մը Վակշըմ-Կովայէն, եւ կը մտնէ կը պատսպարի թմբկահարաց գնդին մէջ, եւ անկէ կը սկսի զօրքերը խրախուսել: Երկու կողմէն ալ նիզակներուն իրարու զարնելու ձայնը եւ հրացաններու դառումն ու գնտակներուն շաչիւնը երթալով կը սաստկանան, մահացու վէրքեր կը բացուին: Այն միջոցին Թէրրօ - Կովայի հարուած մը կ՚ըն - դունի ձախ բազկին վրայ եւ կուրծքին աջ կողմին ալ գնտակ մը կը հանդիպի, զորոնք բանի տեղ չդնելով՝ չէր դադարեր դեռ կռուելէն. բայց գնտակ մ՚ալ սրտին կուգայ կը զարնէ, ալ չդիմանար, ձեռքերը կը թողուն, զէնքերը վար կ՚ընկնին եւ իր գիտապաստ գետինը կը փռուի եւ կը փչէ հոգին քաջութեամբ: Վակշըմ - Կովայէն տեսնելով անոր ընկնիլը կը մօտենայ քովը ու կ՚ըսէ. « Ի՞նչ եղաւ բայց, ո՛վ արդեօք յաղթեց, հսկայ՞ թէ նիհարը »: Հոգեվարը որուն պատասխանը վերջին շունչը վրան էր, պատասխան կուտայ. «Հոգ չէ. երկուքս ալ յաղթեցինք »:

Երբ զօրաց գլուխը կամ իշխանը մեռնելու ըլլայ, պատերազմը կը փոխուի, եւ յաղթեալ կողմը կամ կը փախչին եւ կամ յաղթող բանակին կողոպտուիլ կ՚ըլլան»:

Թէրրօ - Կովայիի մահուան լուրը մօտ լեռնաստանը տարածուի, Զարատդայի բնակիչներուն մէջ չզգուշացած, բանակին կռուելով կեանքերը երկաթէն կոտրելով, զէնքերը եւ որ գտնուած վառօդները, յափշտակելով ուրիշ ինչ որ կը գտնեն կը փախչին:

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 փրանք	100 փրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 8 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
DIMANCHE 8 Septembre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2904

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գին 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆՈՅՆ ՕՂԱԿԸ՝ ՍԵՐՈՒՆԴԷ ՍԵՐՈՒՆԴ

Դիւանագիտական ձեռնարկներէն յետոյ, աՀաւասիկ լրագրականը՝ ազդելու Համար Հանրային կարծիքին վրայ:

Քիչ անդին պիտի կարդաք լուրը,— Արտատպելով «Մուսա լեռ»ի մասին Հրատարակուած տեղեկութիւն մը, Պոլսոյ «Ճումհուրիյէթ» լրագիրը փրփուր կը տեղայ ե՛ւ Հեղինակին ե՛ւ շարժանկարի ընկերութեան դէմ:

«Դարձեալ Հակաթրքութի՛ւն»... «Տգեղ զրպարտութիւննե՛ր» ...«Գերմանիոյ ԵաՀուտիներէն Ֆրանց Վերֆէլ անուն մէկը» ... «Մեթրօ Կոլտուին ընկերութիւնը շարժանկարի վերածելու Համար ուրիշ գործ չգտա՞ւ, որ ընդունեց լրբենի զրպարտութիւններով ազգ մը արատաւորելու ձգտող այս վէպը»:

Եւ յետոյ երկու վճռական պաՀանջներ.— Առաջին՝ Ուաշինկթընի Թուրք դեսպանին միջոցաւ դիմել ամերիկեան կառավարութեան եւ արգիլել տալ այս գրքին վաճառումը եւ շարժանկարին ներկայացումը»:

Երկրորդ՝ արգիլել այդ ընկերութեան շարժանկարները, «եթէ Ամերիկա չփութայ ընդունիլ մեր առաջարկը, ինչպէս ընդունեց Գերմանիա»:

Ու վերջարան մը սրտառու՛չ.

— «Մենք չենք կրնար ուրիշներու հետ լեցնել սնտուկները ընկերութեան մը որ կ'ուզէ մեզ աւազակ ներկայացնել աշխարհի, անհիմն հէքեաթներով»:

Տարակոյս չկայ թէ ուրիշ Թուրք թերթեր ալ պիտի խառնուին կարաւանին, եթէ չեն խառնուած մինչեւ այսօր, ճոխացնելու եւ խեղկատակ շարժանկարի մը վերածելու Համար այս նոր «ճիՀատ»ը:

«Մուսա լերան քառասուն օրերը» շարժանկարի վերածելու Համար, Մեթրօ Կոլտուին Մէյէր ընկերութիւնը վճարած է երկու միլիոն տոլար, գործը յանձնելով 63 ծանօթ արուեստագէտներու: Գիրքը թարգմանուած է 24 լեզուներու, միայն անգլիերէն առաջին տպագրութեան սպառումը Հասնելով 200,000 օրինակի:

Քանի մը ամիս առաջ, Հեղինակը ինք Համեստօրէն կը պատմէր մեր մէկ աշխատակցին.

— «Հայերու մասին գիրք մը գրելու գաղափարը յղացայ Մեծ Պատերազմին, երբ եւրոպական թերթերը կարդալով ծանօթացայ հայ ժողովրդի ողբերգութեան: Այնքան ազդուեցայ տմարդի ոճիրէն, որ ուխտեցի պատմական վէպով մը ներկայացնել զայն մարդկութեան: Աւելի քան հարիւր հատորներ կարդացի, նախ քան աշխատանքի ձեռնարկելս: Կրնամ ըսել բոլորովին անկեղծօրէն, որ իմ գրական երկերուս ստեղծագործութեան ընթացքին, ոչ մէկը զիս այնքան չոգեւորեց, որքան ասիկա»:

ԱՀա մարդը, «Գերմանիոյ ԵաՀուտիներէն Ֆրանց Վերֆէլ անուն մէկը»: Եւ աՀա իր գործը,— «Տգեղ, լրբենի զրպարտութիւններով, անՀիմն Հէքեաթներով լեցուն վէպ մը»...

Ոչ մէկ տրամադրութիւն զուարճանալու: ԸնդՀակառակն:

Կարելի չէ կարդալ Թուրք թերթին ամէն մէկ բառը, առանց քար կտրելու:

Գործածեցէք ինչ բառ որ կ'ուզէք,— անյատակ տգիտութիւն, անձակոտոր լրբութիւն, փքուռոյց ամբարտաւանութիւն: Հարցը այն է որ «Ճումհուրիյէթ»ները գիտեն թէ ի՛նչ կ'ընեն:

Միայն մենք ենք որ ոչ գիտենք, ոչ ալ կ'ուզենք սորվիլ: Նոյնիսկ ՀետզՀետէ աւելի տրամադիր կ'երեւանք մեր գիտցածներն ու սորվածներն ալ մոռնալու, ամէնէն կենսական պարագաներուն մէջ:

Թուրք թերթը «Ոմն ԵաՀուտի Վերֆէլ» կ'անուանէ աշխարՀաՀռչակ տաղանդ մը — Հեղինակ քսան գիրքերու:

Յետոյ, լրբութիւնը ծայրայեղութեան տանելով, կը պաՀանջէ որ ամերիկեան կառավարութիւնը արգիլէ «Մուսա լեռ»ը, — ոչ միայն շարժանկարը, այլ եւ գրքին վաճառումը:

Այս բոլորը կ'ընէ պարզապէս Հետեւելով քաղաքականութեան մը, որ կը կազմէ Հիմնական գիծը եկող-գացող Թուրքերուն, ռամկավարական ըլլան թէ պետական վարիչ:

Այդ գիծն է՝ Հաւատարմօրէն պաՀել օղակը՝ երէկուան եւ այսօրուան միջեւ: Սերունդէ սերունդ: ՊաՀել, զարգացնել եւ փոխանցել իբրեւ ներշնչում:

Այլապէս, ինչո՞ւ պիտի Համարձակէր «լրբենի զրպարտութիւններ» կամ «անՀիմն Հէքեաթ» կոչել պատմութիւն մը, որուն վաւերականութեան մասին իրենք տասնապատիկ աւելի բան գիտեն քան Ֆրանց Վերֆէլները:

Ուշադրութի՛ւն,— քէմալական Թուրքերը տարին տասներկու ամիս անիծելով կ'անիծեն սուլթան-խալիֆայական շրջանին չարիքները:

Լեռնակոտակ վաւերաթուղթեր, յուշեր, վէպեր, պատմութիւններ կը Հրատարակեն Եըլտըզի եւ Պապը Ալիի բարբարոսութեանց եւ խայտառակութեանց մասին:

Իսկ երբ կարգը կուգայ Հայաջինջ սարսափներուն, կը դառնան աղէ արձան: Մինչեւ անգամ կ'ըմբոստանան, եթէ յիշեցնես:

Ի՞նչպէս կը բացատրէք այս կոպիտ Հակասութիւնը:

Մէկ բառով,— Հայաջինջ սարսափները ինչպէս միւս կոտորածները արատ չեն կազմեր երէկուան կամ այսօրուան Թուրքիոյ Համար, այլ փառք եւ ժառանգութիւն, յաղթանակ եւ շաՀ:

Ապա ուրեմն, ո՛վ որ կը Համարձակի տարբեր իմաստ վերագրել անոնց, այսինքն իրենց բուն անունով կոչել Թրքական ջարդերը, նկարագրել զանոնք, ըմբոստանալ եւ ըմբոստացնել,— կը դառնայ թշնամի, Հակաթուրք, զրպարտիչ:

Այսպէ՛ս է որ, Հազար օղակներ քակուեցան վերջին տասնամեակի ընթացքին, Հին եւ նոր Թուրքիոյ միջեւ, իսկ այս մէկը մնաց անխախտ: Նոյն օղակը՝ պապերէն մինչեւ թոռները:

Այստեղ ալ Թուրքն է որ դաս կուտայ մեզի:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԻՏԱԼԻԱ ՆՈՐԷՆ ԿԸ ՀԱՄԱԿԵՐՊԻ

5 ՀՈԳԻՆՈՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ ՄԸ, ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԱՆԳԼԻՈՅ, ՖՐԱՆՍԱՅԻ, ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ, ՍՊԱՆԻՈՅ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻՈՅ

Վերջին փորձ մը՝ խաղաղօրէն լուծելու վէճը

Հինգշաբթի օրուան փոթորիկէն վերջը, երբ իտալական պատուիրակը Հեռացաւ Ա. Դ. Խորհուրդէն, չՀանդուրժելով Եթովպիոյ ներկայացուցչին ցեկուցման, տքնաջան աշխատանքներ կատարուեցան, մթնոլորտը մեղմելու Համար: Ուրբաթ ամբողջ օրը խորՀրդակցութիւններ կատարուեցան եւ ի վերջոյ կարելի եղաւ Համոզել Իտալիոյ ներկայացուցիչը, որպէսզի Հաւանի Հինգ Հոգինոց յանձնախումբի մը քննութեան ենթարկել բոլոր վէճերը: Այս Հաւանութիւնը ստանալու Համար մեծ դեր կատարեց Պ. Լավալ, ուղղակի ճնշելով պարոն Ալոյզիի վրայ: Եթէ իտալական պատուիրակութիւնը մերժէր Հինգ Հոգինոց յանձնախումբի առաջարկը, այն ատեն ամբողջ Խորհուրդը բոլոր վէճերը պիտի քննէր իբրեւ մասնաւոր յանձնաժողով, դուրս ձգելով Իտալիան: Այդ պարագային, մեծ դեր կրնային կատարել Լիթվինովի (Խ. Միութիւն) եւ Պենէշի (Չեխոսլովաքիա) պէս մարդիկ, որոնց տրամադրութիւնները շատ ալ նպաստաւոր չեն:

Անակնկալ մը եղաւ այս Համակերպումը, որովՀետեւ դեռ երկու օր առաջ Իտալացիները վճռապէս կը մերժէին ընդունիլ յանձնախումբ մը որուն մէջ ներկայացուցիչ պիտի ունենային Անգլիան եւ Ֆրանսան, մինչ դուրս կը մնար Իտալիա, որ անոնց Հետ ստորագրած է 1906ի դաշնագիրը: Անակնկալ եղաւ մանաւանդ անոր Համար որ, կը կարծուէր թէ Իտալիա պիտի քաշուի Ազգերու Դաշնակցութենէն, քանի որ իր պատուիրակը ձգեց Հեռացաւ եւ պաՀանջեց դադրեցնել Ա. Դ. Խորհուրդին նիստը:

Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակներուն մէջ շատ մեծ արժէք չեն տար Իտալիոյ Համակերպութեան, թէեւ նպաստաւոր երեւոյթ մըն է: ԸնդՀանուր կարծիքն այն է թէ այս ալ ռազմավարութիւն մըն է, ժամանակ շաՀելու եւ բանակցութիւնները շարունակելու, մինչեւ որ անձրեւաբեր եղանակը վերջանայ եւ կարելի ըլլայ զինուորական գործողութեան ձեռնարկել: Ուշագրաւ է որ, Հաւանութիւն յայտնելով Հանդերձ, Իտալիոյ ներկայացուցիչը մերժեց քուէ տալ, երբ սեղանի վրայ դրուեցաւ յանձնախումբի մը կազմութեան առաջարկը:

Միւս կողմէ, տեղի տալով Հանդերձ, Իտալացիները շարունակեցին քէն պաՀել Ա. Դ. Խորհուրդին դէմ, ցորչափ այնտեղ կը նստին Եթովպիոյ ներկայացուցիչը՝ Թէքլէ Հավարիաթ եւ իր Ֆրանսացի խորՀրդականը՝ իրաւագէտ Կասթօն Ժէզ: Երբ երկու ներկայացուցիչները ժողովի Հրաւիրուեցան ըստ կանոնի, պարոն Ալոյզի ձգեց Հեռացաւ ցուցադրական շարժումներով: Ի վերջոյ յանձնախումբը կազմուեցաւ նախագահութեամբ Մատարիակայի (Սպանիա), եւ անդամակցութեամբ Իտընի (Անգլիա), Լավալի (Ֆրանսա), գնդ. Պէքի (ԼեՀաստան) եւ Թ. Արասի (Թուրքիա):

Վիճաբանութեանց ընթացքին, իտալական տեսակէտին դէմ խօսեցաւ նաեւ Մարթէ Կոմէզ, Մեքսիկայի ներկայացուցիչը, մասնաւորապէս շեշտելով.

— «Մեքսիկա խորապէս կը ցաւի որ չի կրնար լուռ մնալ իտալեւՀաբէշական վէճի մասին: Իմ կառավարութիւնս միշտ կուսակից եղած է ազգերու կատարեալ Համաձայնութեան եւ ուժգնօրէն դատապարտած՝ որ եւ է բռնաբարում Ազգաժողովի ուխտին: Մեր կարծիքով ապաՀովութիւնը չի կրնար պաՀպանուիլ, երբ ուխտին տրամադրութիւնները կը խախտուին եւ այն տրպաւորութիւնը կը գոյանայ թէ զօրաւորին կամքն է որ կը յաղթէ ի վնաս տկարին»:

ՄԻՒՍ ԿՈՂՄԷ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ատտիս-Ապէպայէն Հասած Հեռագրի մը Համաձայն, կայսրը ընդՀ. զօրաշարժ Հրամայած է Սեպտ. 6ին: Այս առթիւ Հրատարակուած պաշտօնական յայտարարութիւն մը կ'ըսէ թէ եղածը պարզապէս զգուշական միջոց մըն է եւ թէ Հաբէշական կառավարութիւնը միշտ կը Հաւատայ խաղաղ լուծման: (Նոր Հեռագիր մը կը Հերքէ զօրաշարժի լուրը):

Հաբէշական զօրքին գլխաւոր Համախմբումը տեղի կ'ունենայ Օկատէնի մէջ, իտալական Սոմալիի սաՀմանին գիմաց: Հրամայուած է 30,000 զինուոր կեդրոնացնել այդ ճակատին վրայ: Ուրբաթ օր Հինգ շոգեկառքեր ճամբայ ելան մայրաքաղաքէն, զինուոր փոխադրելով: Զօրքին մէջ կը գտնուէր կին մը որ յատկապէս ուղած է զինուոր երթալ, որովՀետեւ Հայրը մեռած է: Թղթակից մը կ'ըսէ թէ գողերը, չարագործները եւ թափառաշրջիկները դէպի Հարաւ կը ղրկուին, իբրեւ զինուոր ծառայելու կամ սեւ աշխատանքի լծուելու Համար: Կը կարծուի թէ երբ պատերազմը պայթի, բոլոր բանտարկեալները ազատ պիտի արձակուին, որպէսզի կարենան զինուորագրուիլ: Որոշուած է գրաւել գասալիքներուն կամ վեՀերոտներուն ինչքերը:

Եթովպիոյ մէջ կը կարծեն թէ Իտալիա յարձակողականի պիտի ձեռնարկէ Սեպտ. 15—20ին: Այս կարծիքը այնքան ընդՀանրացած է որ, գերմանական Հիւպատոսը Հեռագրով խնդրած է Հիթլէրէն՝ մարտանաւեր ղրկել ճիպութի, Հպատակները փոխադրելու Համար:

«ՈՉ ՄԷԿ ԶԻՋՈՒՄ», Կ'ԸՍԷ ԵԹՈՎՊԻԱ

Հաբէշական կառավարութիւնը Հրահանգեց իր պատուիրակներուն՝ ոչ նոր զիջումներ կատարել, ոչ ալ իրաւախոՀութիւն ընդունիլ: Կը Հաւաստեն

Հաբէշ զինուորներուն Հետ բազմաթիւ կիներ ալ կը ղրկուին, կերակուր եփելու եւ Հող տանելու Համար: ՋափազանՑ զգալի է ռազմանիւթի պակասը: Կառավարութիւնը Հին փամփուշտներ գնելով լեցնել կուտայ:

Թէ որոշ իրաւասութիւններ տրուած են պատուիրակներուն, սակայն ոչ մէկ իրաւունք՝ խախտելու Եթովպիոյ վեՀապետական իրաւունքները:

Որոշուեցաւ շնորՀակալութեան գիր մը ղրկել Պապին, որ Հրամայած էր աղօթքներ կատարել խաղաղութեան Համար:

ՀԱՆՐԻ ՊԱՐՊԻՒՍԻ ՅՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ կատարուեցաւ երէկ, շաբաթ կէսօրէ վերջը, մեծ Հանդիսաւորութեամբ: Մարմինը ամփոփուեցաւ Փէռ Լաշէզի գերեզմանատան մէջ:

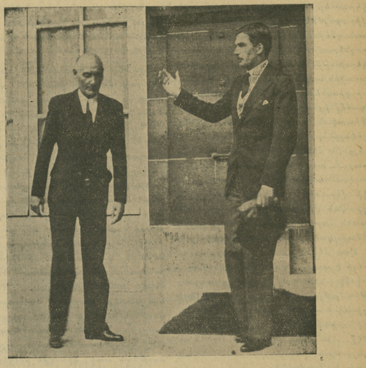

ԱՆԳԼԻՈՅ ԵՒ ԻՏԱԼԻՈՅ Ա. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՆԵՐԸ ԺԸՆԵՒԻ ՄԷՋ
Ձախ կողմինը՝ պարոն Ալոյզի (Իտալիա), միւսը Էնթընի Իտըն (Անգլիա):

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ՀԱՅ-ԲՈՅԺ»

Այս ամսու լրացաւ «Հայ-Բոյժ»ի առաջին տարին,— 12 թիւ:

Տոկալով բազմազան դժուարութեանց, վարչական, մինչեւ իսկ քղքատապրական հոգերն ալ ինք ստանձնելով—ինչպէս մենք՝ է՛ր երբեմն, «Ազդակ»ի եւ «Յառաջ»ի Համար — Նարդունին յաջողեցաւ հիմնաւորել իր ձեռնարկը:

«Հայ Բոյժ»ը արդէն իսկ ընտանի անուն մը դարձած է ամէն կողմ, դառնալով իսկապէս «Տունին բժիշկը»:

Խմբագրութիւնը ինքն ալ գոհունակութեամբ կը յայտարարէ թէ «մինչ բժշկական ուրիշ թերթեր միշտ բացով աւարտած են իրենց առաջին տարին, «Հայ-Բոյժ» առաջին տարուընէ դարձաւ ինքնապահ»:

Մէկ տարուան ընթացքին, ամսագիրը տուած է 224 էջ, փոխան 216ի: Նոր տարեշրջանի ընթացքին պիտի ունենայ 240 էջ, փոփոխելի 16 եւ 24:

Խմբագրութիւնը կը խոստանայ մէկ անգամէն ամսագիրը դարձնել 24 էջ եւ պատկերազարդ, «երբ բաժանորդներուն թիւը կրկնապատկուի»:

Բարեխնամեցէք դիւրացնել իր գործը, կարդալով եւ տարածելով, ձեր իսկ բարիքին Համար:

Բոլորդ ալ առանց աչ-ձախ նայելու կը ծախսէք բժիշկի եւ դեղի Համար: Մէկ այցեփին՝ 30 — 50 փրանք է, այն ալ քանի մը վայրկեանի Համար: Իսկ այս ամսագիրը ամբողջ մէկ տարի պիտանի գիտելիքներ կ'աւանդէ, խրատներ, առողջ ապրելու եղանակներ, դարմաններ կը սորվեցնէ: Լեզուն ալ՝ շատ հանրամատչելի եւ հանելի:

×

Բայց, իմ ըսելիքս ուրիշ բան էր:

«Հայ-Բոյժ»ի բժշկական-առողջապահական արժէքին գնահատումը ձգելով մասնագէտներուն, ես կ'ուզէի շնորհաւորել անոր ուրիշ մէկ առաւելութիւնը:

«Հայ-Բոյժ»ը կը ձգտի ոչ միայն ժողովրդականացնել բժշկական գիտելիքները եւ ընդհանրապէս գիտութիւնը, այլ եւ ճոխացնել հայերէնի գիտական բառարանը:

Ուշադրութեամբ կարդացէք բոլոր թիւերը եւ դուք պիտի տեսնէք բազմաթիւ օտար բառերու եւ յատկապէս բանութեանց հայերէնը, յօրինուած, յարմարցուած, գիրքերէ կամ ժողովուրդին բերնէն քաղուած, փոշիներու մէջէն վերակենդանացած:

Երբ միայն Երեւանցիները աչքէ անցընէին զայն, որքա՛ն պիտի դիւրանար իրենց գործը, մասնագիտական բառերու եւ բացատրութիւններու ճոխացման Համար:

Դժբախտաբար ոչ միայն անոնք, այլ եւ շատերը որ արտասահման կ'ապրին,դեռ գաղափար չունին «մայրենիք»ի ճոխութեան եւ ընդունակութեանց մասին:

Վկայ՝ «Հայ-Բոյժ»ի բացած ակօսը, այնքան տաժանելի պայմաններու մէջ:

ՎԱՀԷ

ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԵՆ ԱՐԳԻԼԵԼ «ՄՈՒՍԱ ԼԵՐԱՆ» ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԸ

Պոլսոյ «Ճումհուրիյէթ» լրագիրը կը գրէ հետեւեալ խորագիրներուն տակ.— «ԴԱՐՁԵԱԼ ՀԱԿԱԹՐՔՈՒԹԻՒՆ.— ՄԵԹՐՕ ԿՈԼՏՈՒԻՆ ՄԷՅԷՐ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ ՄԵԶԻ ԴԷՄ ՏԳԵՂ ԶՐՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ ԼԵՑՈՒՆ ՎԷՊ ՄԸ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ՎԵՐԱԾԵՐ Է.— ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՊԷՏՔ Է ԱՐԳԻԼԷ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ».—

Մէթրօ Կոլտուին Մէյէր ընկերութիւնը, որուն ֆիլմերը ամէնէն աւելի կը գործածուին Թուրքիոյ մէջ, ֆիլմի վերածած է եղեր մեզի դէմ զրպարտութիւններով լեցուն վէպ մը: Մենք շատոնց լուր ունէինք, բայց կը սպասէինք, յարմար չդատելով արտայայտուիլ առանց փաստաթուղթի: Վերջապէս գտանք Ամերիկայի ամենամեծ թերթին՝ Մօշըն Փիքչըր Հէրըլտ-ի 119րդ թիւը, որուն մէջ կայ այդ ֆիլմին շունչալից ծանուցումը: Այդ թերթին մէջ մեծ գիրերով գրուած է հետեւեալը.

«Մէթրօ Կոլտուին Մէյէր գնած է «Մուսա լերան քառասուն օրերը» վէպը ֆիլմի քաշելու իրաւունքը եւ այս ձեւով փայլուն յաջողութիւն մը ունեցած է: Այս ուշագրաւ վէպը Իրվինկ Թալպէրկի կողմէ ֆիլմի առնուած է իբրեւ շարժանկարի պատմութեան ամէնէն յաջող գործը:

Կասկած չկայ թէ այս յաջող գործը պիտի տարածուի աշխարհի ամէն կողմը, որովհետեւ այս սրտապատառ պատմութիւնը պիտի յուզէ ամբողջ աշխարհի զգացումները: Քիչ ժամանակուան մէջ 170,000 օրինակ սպառեցաւ եւ հիմա նոր օրինակներ կը տպուին: Ինչո՞ւ.— որովհետեւ կեանքի իրական ողբերգութիւն մըն է որ գիրք եղած է»:

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

3.— Ժողովին բնախօսութիւնը

Ժողովը կը բաբախէր կարմիր երակով մը։ Ահա թէ ինչո՛ւ գրողներու համագումարը զբաղեցաւ առաւելապէս գրականութեան քաղաքականութեամբ՝ Խորհրդային Գրողներու առաջին համագումարին (Մոսկուա) հանգամանքով։

Պէտք է խոստովանիլ, որ նոր երեւոյթ է գրողներու համագումարի մը կազմակերպութիւնը։ Միշտ կազմակերպուեր են ու կը կազմակերպուին վիրաբոյժներու, բնախօսներու, ուսանողներու համագումարներ, — գրողներու համագումարի մը կազմակերպութիւնը անըմբռնելի կը մնայ առաջին առթիւ՝ երբ նկատի առնենք, որ գրողներու գլխաւոր յատկանիշն է պահել իրենց անհատականութիւնը։ Գիտական համագումարներու մէջ գեկոյցները ծանօթութիւններ կ'աւելցնեն հին ծանօթութիւններու վրայ,— արդ, ի՞նչ նպատակ ունի գրական համագումար մը, հրովարտակի՞ վերածել եւ ամէնուն պարտադրել գրական վարդապետութիւն մը։ Այն ատեն հարկ է ուրանալ մարդկային իմացականութեան բնախօսութիւնը։

Ըստ մեզի, գրական կեանքը կարելի է պատկերացնել իմացականութիւնը առանցխանձարութիւնացարութեամբ միայն։ Թերեւս ոմանք մեզի դիտել տան թէ իմացականութիւնը միշտ փաթթուած է խանձարուրի մէջ,— ա՛յ օրինակ, պիտի ըսեն ու ցոյց տան՝ ընկերային ու անտեսական պայմանները, որոնց դրոշմը կը կրէ իմացականութիւնը պատմական զանազան շրջաններու մէջ։ Զմոռնանք սակայն կենսաբանական ազդակներու յառաջականութիւնը, —ահա թէ ինչու պէտք է աշխատիլ իմացականութիւնը մերկացնել ընկերային ու տնտեսական պայմաններու խանձարուրէն։

Փարիզի գրական համագումարը կրնայ պնդել թէ կ'աշխատի ազատագրել իմացականութիւնը (հիմա շատերուն սիրելի է ըսել՝ քիւլթիւր, իւմանիզմ) ընկերային վատթար պայմաններու (ըստ կարգախօսի՝ ֆաշականութիւն, ցեղապաշտութիւն) ճնշումէն։

Եթէ հարցին մօտենանք փիլիսոփայի մը պատմուճանով, պէտք է անմիջապէս ըսել թէ անիմաստ է իրենց առաքելութեան մասին տրուած բացատրութիւնը։ Եթէ ճիշդ է որ իմացականութիւնը կը գտնուի ֆաշականութեան կամ ցեղապաշտութեան ճնշումին տակ, ճիշդ է նաեւ որ նոյն ճնշումը կը գործէ համայնավարութիւնը իմացականութեան վրայ։ Փարիզի գրական համագումարը, որ ինքնաբերաբար կը ստանձնէ «մշակոյթի պաշտպանութեան» առաքելութիւնը, կրնա՞յ ըսել մեզի թէ հելլէն եւ հռոմէական մշկոյթը վտանգուած է Իտալիոյ մէջ։ Ծիծաղելի պիտի ըլլար գրական պատասխան մը տալ այս հարցումին։ Բայց ապահովաբար այդ մշակոյթը չէ որ կը յայտարարեն «վտանգի մէջ», — այլ միայն խորհրդային իտէալը, դեռ ի լինելութեան։

Այստեղ կը ծագի երկու հարց։ Առաջին հարցը դրաւ Ժիւլիէն Պէնտա.

1. Երբ կը յայտարարէք թէ գրական համագումարը կը ստանձնէ մշակոյթին պաշտպանութիւնը, արեւելեան եւ արեւմտեան քաղաքակրթութեանց այս բախումին մէջ՝ որո՞ւն կուտաք ձեր նախապատուութիւնը, պիտի թողո՞ւք որ քանդուի ու կործանի հելլենեւհռոմէական մշակոյթը, որ պատմութեան տուաւ Եւրոպա մը։

Ահա միակ հարցը, որ բովանդակութիւն պիտի տար համագումարին, սակայն չուզեցի՛ն լսել։ Իլիա Էրէնպուրկ, Journal de Moscou-ի մէջ, հեգնանքով կը խօսի Ժիւլիէն Պէնտայի մասին ու կ'ըսէ.—

«Այս ծերունի ազատականը շատ բան կարդացած է կամ շատ բան գիտէ, բայց կը սխալի՝ երբ կը կարծէ թէ մարդկային մշակոյթի բոլոր գանձերը Պղատոնի փառքի սահմաններէն անդին չեն իյնար»։ Էրէնպուրկ չէ հասկցած Պելֆէկորի հեղինակին միտքը։ Ժիւլիէն Պէնտա, ինչպէս Ֆրանսական արդի իմացականութեան միւս լուսաւոր կարկառը, Վալերի, կը դաւանին թէ իմացականութիւնը ժամանակէ մը ի վեր վտանգի մէջ է, — զգացական աշխարհի ալիքներն են, որ հետզհետէ կը մաշեցնեն իմացականութեան մարմարը։ Դպիրներու դաւանանութիւնով, Պէնտա կ'աշխատէր պարզել մտաւորական գործունէութեան շեղումը զգացական տարրերու ներխուժին տակ։ Արդարեւ ԺԹ. դարը, ռոմանթիզմին ալեկոծութեան տակ, կիսովին սուզեց իմացականութեան գեղեցիկ կոթողը, զոր կանգնած էր ԺԸ. դարը։ Եւ ահա մեր դարը, որ յանուն տնտեսական պահանջներու, նոր արշաւանք մը կը կատարէ իմացականութեան դէմ։ Եթէ վերլուծենք երկու արշաւանքները, պիտի տեսնենք որ տարբերութիւն չունին իրարմէ՝ իրենց էութեան մէջ։ ԺԹ. դարու վարդապետութիւնը կարելի է անուանել հիւանդ ռոմանթիզմ կամ զգացումներու պատանեկութիւն, իսկ այս դարու վարդապետութիւնը՝ իրապաշտ ռոմանթիզմ կամ զգացումներու երիտասարդութիւն։ Արդարեւ, ի՞նչ է մարքսիզմը եթէ ոչ զգացումներու իրապաշտութիւն մը։

Պէնտա, սակայն, կ'աշխատի ոգեկոչել իմացականութեան փառքը, եւ երբ ահազանգ կը հնչեցնեն թէ վտանգի մէջ է մշակոյթը, կը հարցնէ,—Ո՞ր մշակոյթը, այն որ իմացականութի՞ւնը տուաւ թէ այն որ զգացումները պիտի կառուցանեն։

Զհասկցան Պէնտան, եւ ան, իմաստունի մը հանդարտութեամբ, սախալուեցաւ համագումարէն վերջ գրել քանի մը յօդուած, բացատրելու համար իր միտքը, թէ տարբեր բաներ են մտածումը եւ իրականութիւնը։

Շատերուն դժուար կուգայ ըմբռնել թէ ի՛նչպէս կարելի է իմացականութիւնը զարգացնել կեանքէն անջատ։ Հետաքրքրական է, այս առթիւ, Սփինոզայի օրինակը — «Շրջանակը բան մըն է, շրջանակին գաղափարն ալ ուրիշ բան մըն է, որովհետեւ չունի ոչ կեդրոն, ոչ ալ շրջագիծ»։

Անցնինք երկրորդ հարցին —

2. Երբ գրական համագումարը կը ստանձնէ պաշտպանութիւնը մշակոյթի մը, որ պիտի կառուցուի ու զարգանայ ընկերվարութեան մէջ, հարց կը ծագի թէ գաղափարնե՞րն են, որ դէպքերը կը ստեղծեն թէ դէպքերը՝ գաղափարներ։ Բացատրենք — Մինչեւ այժմ ընդունուած էր թէ Ֆրանսական մեծ յեղափոխութիւնը ծնունդն էր Ռուսոյի, Վոլթէրի, Տիտրոյի գաղափարներուն։ Տանիէլ Մոռնէ, իր լայնաշունչ ուսումնասիրութեամբ, կը մերժէ այդ տեսակէտը։ Այժմ կարելի է ըսել թէ Ֆրանսական յեղափոխութեան գաղափարները ծագում առին դէպքերէն։ Արդ, համայնավարութիւնը, որ կ'երազէր համաշխարհային յեղափոխութիւն, տուա՞ւ դէպքեր, որոնք բանաձեւէին, կամ մարմնացնէին նոր մշակոյթը։ Ո՛չ, տակաւին շատեր չեն գիտեր թէ ի՛նչ կը նշանակէ humanisme, այնքան խառնաշփոթի մէջ են միտքերը։ Եւ յետոյ համայնավար յեղափոխութիւնը սկըսաւ տեղականանալ (ոմանք պիտի ըսէին՝ ազգայնանալ)։ Այնպէս որ այս կացութեան մէջ ինչոր կ'ըսուի նոր մշակոյթի մը մասին, չիթ է եւ տարտամ, աւելի քաղաքական դունաւորում ունի քան գրական։

X

Համագումարին մտածման անկախութեան մասին գաղափար մը տալու համար, պատմենք միջադէպ մը եւս.

Ֆրանսացի համայնավար գրող մը, Վիքթոր - Սերժ, խորհրդային քաղաքացի դարձած՝ կ'ապրէր կարմիր դիծէն ներս։ Օր մըն ալ կ'աքսորուի։ Արտասահմանի յեղափոխական գրողները բուռն բողոք բարձրացուցին։ Վիքթոր Սերժ կը մնայ տակաւին աքսորուած, կ'ըսեն՝ հեռաւոր Սիպերիոյ մէջ։ Աքսորի օրերուն, Փանայիթ Իսթրաթի կը գտնուէր Ռուսիա։ Կը կասկածի՝ լսելով այս բռնութիւնը։ Գրուխը ասդին անդին կը զարնէ, անօգուտ։ Իրեն կը պատասխանուի, որ Վիքթոր Սերժ հակապետական դաւադրութեան մը մէջ բռնուած է եւ այժմ կը քաւէ աքսորով։ Միաժամանակ կ'ազդարարուի որ ... շատ չխառնըշտկէ այս խնդիրը։ Կ'ընդվզի Իսթրաթի, հայհոյելով կը հեռանայ Ռուսիայէն եւ համայնավար կուսակցութենէն։ Գիտէ՞ք թէ ինչ էր Վիքթոր Սերժի մեղքը։ Գեղեցիկ յարկարաժին մը կը բնակէր Մոսկուայի մէջ։ Կ'ուզեն ձեռքէն խլել, չեն յաջողիր։ Ամբաստանութիւն մը, եւ լմնցաւ։ Արտասահմանի գրողները խնդրեցին Մոսկուայէն որ գէթ աքսորէն վերադարձնեն զայն եւ վտարեն երկրէն։ Անօգուտ։

Համագումարին մէջ, երբ գրողներու ազատութեան մասին կը խօսուի, խօսք կ'առնէ Տիկ. Մ. Փազ եւ կը պահանջէ ազատ արձակել Վիքթոր Սերժը։ Հայհուչներ ամէն կողմէ։ Կը լռեցնեն տիկինը, (մշակոյթի հրաշալի՛ պաշտպանութիւն)։ Իսկ Արակոն, իր պաշտպանութիւններուն մէջ, Commune (Ցուլիս), կը յարձակի Տիկ. Փազի վրայ, զայն կ'անուանէ տրոցկիստ, հակայեղափոխական, որովհետեւ պահանջեր էր գրողի մը ազատութիւնը։ Աւելի եւս փարկարեկելու համար տիկինը, կը գրէ թէ տրոցկիստ տիկինը կը ճայնակցի ռամիկանութեան եւ քարիզի պարբերականներուն, Candide-ի, Gringoire-ի եւ Je Suis Partout-ի, որոնք եւս նոյն պահանջը կը դնէին։ Սակայն միտքերը հանդարտեցնելու համար, այս համայնավարները (մշակոյթի ախոյեա՛ն, մենք գիրենք կը ճանչնանք նաեւ մեր երկրին մէջ իրենց եղբայրակիցներէն) ըսին թէ Վիքթոր Սերժ չէ՞ղ քացուա՛ծ է միայն, բայց իր կեանքը հաճելի դարձնելու համար ամէն յարմարութիւն տրուած է իրեն։ Այնքան որ մարդուս փափաքը կուգայ երթալ բնակիլ ռուսական աքսորավայրերուն մէջ, միայն կը զարմանանք որ Արակոն տակաւին չէ գացած հաստատուիլ այդպիսի աքսորավայր մը։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ԱՐՀԵՍՏ ՄԸ

Անցեալ օր հայ երիտասարդ մը կը ներկայանայ հայրենակից խանութպանի մը ու կ'ըսէ.

— Անգործ եմ եւ ստիպուած կը վերադառնամ Պուլկարիա։ Մերկ եմ, անօթի եմ, անկօշիկ եմ, անօթի եմ, ծարաւ եմ։ Նայեցէք ողորմեցէք։ Կ'ընդունիմ ճաշ, գինի, դրամ, հագուստ, կօշիկ, նոյն իսկ օգտակար հասցէ մը։

Հայ խանութպանը տասը ֆրանք կը դնէ երիտասարդին ափին մէջ ու կ'ըսէ.

— Քեզի Մամիկոնեանին ղրկեմ, անիկա շատ բուխ սիրտ է։ Անպատճառ քեզի հին հագուստ մը կուտայ... կեցի՛ր, վայրկեան մը, հասցէն գտնեմ...

— Ցողնութիւն մի՛ քաշէք։ Ես իրեն գացած եմ։ Սխալ ճանչցած էք զինքը. կծծիին մէկն է։ Տասը ֆրք. միայն տուաւ...

— Ըսել է ես ալ կծծի մըն եմ, քանի որ ես ալ միայն տասը ֆրանք տուի քեզի...

— Քաւ լիցի։ Դուք տասը ֆրանքէն զատ կը ջանաք օգտակար հասցէ մը տալ ինծի...

— Հա՛, Տանտինեանին գնա, ճաշարան ունի եւ փորդ կը կշտացնէ։ Իմ կողմէս կ'երթաս եւ կ'ըսես որ...

— Ցողնութիւն մի՛ քաշէք։ Անկէ կուգամ։ Երկու պնակ բանջարեղէն տուաւ։ Ոչ միս, ոչ պտուղ, ոչ ալ գինի։ Ես բանջարակեր չեմ։ Շատ կծծի է։ Խնդրեմ ուրիշ հասցէ մը տուէք, օգտակար հասցէ մը...

— Քեզի դերձակ Սիմոնեանին ղրկեմ։ Տարատդ հինցած է, անպատճառ հատ մը կ'ունենայ քեզի տալու եւ կամ...

— Ցողնութիւն մի՛ քաշէք։ Անոր հասցէն ունիմ։ Արդէն ձենէ վերջը անոր պիտի երթամ։ Ինծի անծանօթ հասցէ մը...։

— Քեզի սա մեր նպարավաճառ Նիկողոսեանին ղրկեմ, հոս մօտն է, հասցէն...

—Ցողնութիւն մի քաշէք։ Թրուարիւ Ամազոն։ Անկէ անցած եմ։ Քիչ մը հէլվա հացիւ հաճեցաւ տալ։ Սոսկալի կծծի մըն է։

— Ուրեմն քեզի սափրիչ Սահակեանին ղրկեմ։ Մազերդ կը կտրէ եւ կը սափրէ ազգասիրաբար...

— Ցողնութիւն մի՛ քաշէք։ Իրեն քսան ֆրանք պարտական եմ։ Անպատեհ է...

— Տղաս, ի՛նչ ընեմ, Ռէնատակլար հոս չէ որ, օդափոխութեան գացած է... ան ալ քեզի տասը ֆրանք մը կրնար տալ... շատ բարի է...

— Դուք իր տեղը տուէք եւ վերադարձին իրմէ պահանջեցէք... Ես ստացագիր մը կուտամ...

— Անիկա չեմ կրնար ընել...

— Ուրեմն յոգնութիւն քաշեցէք եւ օգտակար հասցէ մը տուէք...

— Ե՞րբ պիտի մեկնիս Պուլկարիա...

— Երբոր բոլոր օգտակար հասցէներէն անցնելով, ապահովեմ ինծի պէտք եղած առարկաները...

— Այդ հաշիւով այս տարի չես կրնար մեկնիլ...

— Հասցէներուն օգտակարութենէն եւ թիւէն կախում ունի այդ պարագան...

— Այսի՞նքն...

— Այսինքն ճամբորդական պէտքերս կ'ապահովեմ, կառավարութենէն ճանապարհատոմս կ'ունենամ ու մասնաւոր շահ մը գրպանելով ճամբայ կ'ելլեմ...

— Ի՞նչ է այդ մասնաւոր շահը...

— Ցողնութիւն մի՛ քաշէք, չէք կրնար գիտնալ...

— Տասը ֆրանք եւս եթէ տամ...

— Ցողնութիւն մի՛ քաշէք։ Անմիջապէս կ'ըսեմ...

— Մտիկ կ'ընեմ...

— Իմ օգտակար հասցէներս կը ծախեմ...

— Որո՞ւ...

— Օտար երկիր մեկնիլ ուզող կամ մեկնիլ ձեւացնող սկսնակ ճամբորդներու...

— Ի՞նչ կ'ըսես... Ուրեմն հասցէի վաճառականութի՞ւն ալ կ'ընես... եւ վաճառականութիւնը...

— Ցողնութիւն մի՛ քաշէք։ Աշխարհի մէջ ամէն բան...

— Ցողնութիւն չէ որ պիտի քաշեմ, սակայն փառաւոր ծեծ մը կը քաշեմ հիմակ քեզի, անամօթ, անպիտան... Չըսե՞ս որ խաչագողին մէկն ես դուն...

— Ե՞ս, խաչագո՞ղ... պատիւ կը պահանջեմ...

— Քանի որ պատիւ կը պահանջես կը նշանակէ որ պատիւ չունիս, խաչագո՛ղ...

— Խաչագող չեմ քանի որ չեմ գողնար, այլ կը պահանջեմ...

— Յանուն ի՞նչի կը պահանջես...

— Յանուն մարդասիրութեան, ազգասիրութեան, հայրենասիրութեան, յանուն ազգային գոյութեան եւ ցեղին յարատեւութեան...

— Ի՞նչ, ի՞նչ...

— Այո՛, ցեղային յարատեւութեան քանի որ այս մայթերուն վրայ Հայ չի կրնար մնալ։ Ես Պուլկարիա կ'երթամ, այնտեղ ընտանիք պիտի կազմեմ, զաւակներու հայր պիտի ըլլամ, տոհմիկ դաստիարակութեամբ պիտի մեծցնեմ զաւակներս, օր մըն ալ հայրենիք պիտի վերադառնամ։ Կը պահանջեմ յանուն Հայկ Նահապետի, յանուն Ցիսուսի Քրիստոսի, յանուն Մարքսի եւ Լէնինի... կը պահանջեմ յանուն ազգային, կրօնական ու ընկերային արդարութեան... յանուն խղճմտութեան, բախտաւորութեան եւ յանուն անհունութեան որուն առջեւ հաւասար է իմ պահանջելս եւ քու տալդ... յանուն արեգակնային դրութեան, յանուն տիեզերական ներդաշնակութեան, յանուն աստղերուն տեղծած մթնոլորտային կազմութեան եւ աստուածային անքննելի տնօրինութեան...

Խանութպանը սրբայօժար եւ յուզուած տասը ֆրանք եւս կուտայ, նեղութիւն հայցելով...

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՓԱՐՈՍՆԵՐԸ

Նուէր՝ «ՅԱՌԱՋ»ին

Ինչպէս ձեռքեր ջահակիր՝ մթութեան մէջ գիշերին,
Տամալներուն վրայ ծովուն՝ փարոսները կը բոցե՛ն ...

Անդունդներէն խժալուր, բմբռատութիւն մը յաւերժ՝
Կը տանջէ ՛Նաւն յոգնաբեկ,
Եւ ալիքներն, կողերուն պէս մարմար լերան մը սառնորակ՝
Կը ծեծեն կո՛ւրծքը ՛Նաւին ...
Վերէն՝ շանթե՛ր,
Ո՛, ամպերն ամբաձիգ սաւառնակներ կը նմանին,
Կ'իջնեն մինչեւ կայմերուն՝ երդիքներուն վրայ խարխուլ,
Աւա՛ղ, կողերէն ծայր կուտայ սուգախտն, ինչպէս թոքախտ,
Կայմերը կամա՛ց կը հազան,
Մինչ անդունդն անօթի, բացած է երախն իր չար՝
՛Նաւին համար ափին կարօտ ...

Հնամենի ո՛վ ՛Նաւ, փոթորիկէն տպուրեր,
Ծովերն են անօրէն՝ ամբոխներու պէս անհանդարտ,
Խաղաղութի՞ւն հեղձուկին մէջ մրրկոտ — ի՛նչ խարկանք,
՛Նե՛րսէն կուգան հառաչներն զգետնող՝
— Ծովահէններ դարանակալ,
Թա՛փ առ դո՛ւն, երկնցի՛ր դէպի փարո՛սները բոցող,
Անոնց թարթող աչուըներուն նայէ՛ դուն, եւ յառա՛ջ ...

«Մեծ — ցամաքին բազուկն ենք մենք, ջուրերուն մէջ երկնցած,
«Բարբառն անոր մայրենի, յոյսի երգն յաղթապանծ,
«Մենք ճանապարհ ճշմարիտ, կամ շանթարգելն լքումին,
«Կրակէ սուստ՝ խոյանքին դէմ փոթորիկին,
«Երդիքներուն երջանիկ, մենք դեսպաններ վախմաշուք՝
«Կը պաշտպանենք մայր — հողին տարագիրները տարտամ,
«Միշտ դէպի՛ մեզ, ՛Նա՛ւ մոլորա՛ծ ու անզե՛կ,
«Մեր աչքերուն լոյսին նայէ, եւ յառա՛ջ ...

Գիշե՛ր է միշտ, ե՛ւ փոթորիկ, ե՛ւ խաւար,
Ծափահարե՛նք,
Հերոսներու պէս հսկայ, ծովուն մէջէն՝ աստղախուրակ՝
Փարոսները կը բոցե՛ն ...

ՈՍԽՏԱՆ

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԼԵՕՎԷՆՍՔՈԼՏԻ ՄԱՏԱՆԻՆ (*)

(ՀԷՔԵԱԹ)

ՍԷԼՄԱ ԼԱԿԷՐԼՕՖ

Զօրավար Պէնկթ Լէօվէնսքոլտ պատահական գինուոր էր։ Թէեւ ծնած հողագործ, բայց Կարոլոս XII-ին՝ Եւրոպայէն արշաւանքին այնքան լաւ կը հետեւի, որ երբ հայրենիք կը վերադառնայ, կը ստանայ Հէրէպի անուանը՝ իբրեւ պարգեւ իր բոլորանուէր ծառայութեան։ Երբ մեռաւ զինքը թաղեցին իր գեղեցիկ համազգեստով, որ զարդարուած էր պատուանշաններով։ Մատին կը փայլէր մեծ ոսկեայ մատանին, որուն վրայ կնիք կար, եւ որ նուիրուած էր թագաւորին կողմէ։ Զօրավարը ոչ մէկ գնով կը բաժնուէր այդ մատանիէն։

1741 մարտին, Պէնկթ Լէօվէնսքոլտ քանի մը ամիսներէ ի վեր կը ննջէր իր յաւիտենական նինջը, երբ կրկին բացին իր գերեզմանը։ Իր լաւ կին՝ գնդապետ Կէօսան Լէօվէնսքոլտի տըղոցմէն մին մեռաւ կարմրուկէն ու գիւղն ամբողջ մինչեւ գերեզման հետեւեցաւ անոր դագաղին։

Այդ օրը, հակած փոսին վրայ, յիշեցին զօրավարին ոսկիէ գեղեցիկ մատանին։

— Գնդապետը պէտք էր այսօր իսկ փակէր գերեզմանը, ըսաւ գեղջուկ Պարտ Պարտսոնը—որ եւ է մէկը կրնայ այս գիշեր գերեզման սպրդիլ։

Ու այս մտածումը թոյլ չտուաւ որ ննջէ։ Այնպէս որ, վերջիվերջոյ, անքնութենէն նեղուած, ելաւ անկողնէն եւ սկսաւ քալել մութին մէջ. իր կինը կը հետեւէր իրեն. Գերեզմանը աւելի մթին կ'ուրուագծուէր գիշերուան մէջ։

Այն ատեն, ան հասկցաւ թէ դեռ սկիզբէն իր մէջ ծնունդ առած էր անյաղթահարելի ցանկութիւն մը՝ գերեզմանին մէջ թաղուած ոսկիին համբերել։

— Որո՞ւ կը վնասեմ, ըսաւ ինքնիրեն՝ ինքնարդարացման համար՝ երբ գողութիւն կատարած էր ու կը ձգնէր դուրս ելլելու,— ես երբեք պիտի չկոպտէի ողջ մէկը. բայց մեռեալի մը համար այս ոսկին անօգուտ է...

.. Ցնցուեցաւ։ Հոն վարը այգը կը լուսաւորէր հորիզոնը։ Մի՞թէ արշալոյս է արդէն իսկ ... խարկանք ... իրենց տունը կ'այրէր։ Պէնկթ Լէօվէնսքոլտ այրած էր իր կալուածը։

Ալ անկէ յետոյ դժբախտութիւնները թափեցան իրենց վրայ։ Ցորենը սառեցաւ, կենդանիները սատկեցան, կինը՝ խղճահարութենէ տանջուած՝ նետուեցաւ ճահիճին մէջ։ Պարտ Պարտսոն որ տեղաւորուած էր լերան վրայ դանուող փոքրիկ տան մէջ, իր երկու փոքրիկներով, իր ոտքը վիրաւորից կացինով։ Թունաւորում մը ծայր առաւ։ Երբ հասկցաւ թէ պիտի մեռնի, կանչել տուաւ պատուելին, որուն խոստովանեցաւ իր մեղքը եւ անիծեալ մատանին յանձնեց անոր՝ խնդրելով որ զայն կրկին դնեն զօրավարին գերեզմանին մէջ։ Դժբախտաբար, իր տղան Ինկէլպէնթ՝ պատի մէկ հերձուածէն տեսաւ մատանին որ կը փոխփխ ու ընչաքաղցութիւնը հրահրեցաւ որոն մէջ։

—Ես պիտի տանիմ, յարգելի պատուելի, ըսաւ ան, ձեռուն սանձը բռնելով։

Ծերունին, երբ ճահիճին մօտ հասաւ, զգաց որ իր ձին կը հրուի դէպի ծփուն թանձրութիւնը։ Եւ կաշիէ փոքրիկ քսակը, որուն մէջ կը գտնուէր մատանին, նետեց երիտասարդի երեսին ու փախաւ՝ առանց հետապնդուելու այս վերջինէն։

Պատուելին երբ հասաւ Հէրէպի դըռնակը, դուռը ինքնին բացուեցաւ առաջեւ։ Գնդապետը, լսելէ վերջ անոր պատմածը, սաստիկ զայրացաւ։

— Առաջին գողը մեռած է, բայց երկրորդը պէտք է պատժուի, — գոչեց ան,— եւ երբ հօրս վրէժը լուծեմ այլ եւս աթոռիս քով պիտի չլսեմ իր ոտքը։

Ու ճամբայ ելաւ՝ իբրեւ հետեւորդ ունենալով յիսնակ մը անձեր, որոնք զինուած էին սուրերով, մանգաղներով եւ դանակներով։ Երբ անտառ մտան, նկատեցին երեք մարդիկ, որոնք պատգարակով մը կը տանէին մեռեալ մը, որուն դէմքը ծածկեր էին սփռոցներով։

— Անիկա Ինկէլպէնթ Պարտսոնն է, այնպէս չէ՞,— հարցուց գնդապետը։

— Այո, պատասխանեց էրեք Իվար-սոնը, որ երեքէն ամէնէն տարիքոտն էր,— իր հագուստներէ՞ն ճանչցաք զինքը, գնդապե՛տ։

Վերջինը ժխտական պատասխան տուաւ։ Բոլորը այն տպաւորութիւնը ունեցան թէ՝ հրամանատարը հոն է, պատգարակին ծայրը, եւ մատովը ցոյց կուտայ մեռեալը։ Պրպտեցին հագուստները, բայց ոչինչ գտան։ Կասկածը ինկաւ երեք հոգիին վրայ, բայց Էրիք եւ Իվար Իվարսոն գրեթէ ազարակապաններ էին, իսկ Փավէլ Էլիասոն նշանածն էր Մառիթին՝ էրիքի աղջկան։ Պրպտեցին եւ անոնց վրայ՝ իրենց իսկ պնդումներուն վըրայ, եւ Փավէլին քովէն գտան միայն կաշիէ պարապ քսակը։

— Ասոր մէջ էր մատանին, ըսաւ պատուելին։

Այս վկայութիւնը բաւական էր, որպէսզի երեքն ալ բանտարկուէին։ Թէեւ նախնական դատավարութեան միջոցին արդարացան, բայց վճարեկը գիրենք դատապարտեց։ Թագաւորը որոշեց Աստուծոյ դիմել։ Եւ որովհետեւ երեքէն ոչ մէկը որ եւ է խոստովանութիւն չէր ըներ, կարգադրեց որ դատաւորներու եւ ժողովուրդի ներկայութեան, երբ անոնք իրար պիտի զան յառաջիկայ հաւաքումին, երեքն ալ զառ նետեն։ Ով որ նուազագոյն թիւը ունենայ, պիտի կախուի, իսկ միւսները ազատ պիտի արձակուին։ Բոլորը զգացին որ թագաւորը պիտի վարէ խաղը եւ ցոյց պիտի տայ յանցաւորը։ Ի մեծ զարմանս բոլորին, սակայն, երբ երեքը տարուեցան քաղաքապետարանի հրապարակը եւ յետոյ ջորդաբար նետեցին իրենց զարերը քաղաքային մունետիկին թմբուկին վրայ, երեքն ալ միեւնոյն թիւերը ունեցան։ Մառիթ եւ Փավէլ էլիասոն, իրենց երջանկութենէն զինովցած, փաթթուեցան իրարու։ Զօրավարը կ'արդարացնէր երկու ծերուկներն ու երիտասարդը։ Թագաւորը սակայն այլ վճիռ արձակեց։

— Պարզ է որ, ըսաւ ան, Աստուծոյ առջեւ երեքն ալ յանցաւոր են։

Ու երեքն ալ կախաղան հանուեցան։ Զրոյց շրջեցաւ թէ այս անողոք վճիռին պատճառ եղած էր գնդապետ Լէօվէնսքոլտը, որ Սթոքհոլմ էր գացած՝ թագաւորէն արդարութիւն խնդրելու համար։

X

Անցան երեսուն տարիներ։ Մառիթ ու ինքնատոթէս այժմ ղալկահար ու թառամած դէմք ունէր։ Ան առանձին կ'ապրէր փոքրիկ տան մը մէջ այն

(1) Քաղուած հեղինակին վերջին վէպէն, որ լոյս տեսաւ վերջերս Տը - ւէտի մէջ։

«ՅԱՌԱՋ ՄԱՐՏԻՔ»

«Յառա՛ջ մարտիք» հայ մանուկներ եւ մկրտուեցէք նաեւ, իբրեւ նոր ռազմիկ, «Յառաջ»ի աւազանին մէջ, դնելով ձեր ճակատներուն վրայ միւռոնը՝ սրբազան աշխատասիրութեան, բիւրեղ նուիրումի եւ կամաւոր անձնազոհութեան :

«Յառա՛ջ մարտիք» եւ դուք չափահաս հայորդիներ եւ «հաղորդուեցէք սրբութեամբ» «Յառաջ»ի տաճարին մէջ, կենարար հաղորդումը՝ ջինջ եւ անաղարտ հայրենասիրութեան :

«Յառա՛ջ մարտիք» վերջապէս եւ դուք հայ երիտասարդներ եւ երիտասարդուհիներ եւ պսակուեցէք «Յառաջ»ի խորանին առջեւ նարօտելով ձեր սիրտերը հայկական եռագոյնի հոգեկան երիզներով :

«Յառաջ»ին տասնամեակն է : Ուշ էր, խօսքով եմ : Բայց կը մխիթարուիմ, խորհելով թէ՝ « գի եւ ապրած եմ առաքելոց», պատուուած ըլլալով մեր սիրելի «Յառաջ»էն՝ հայ լրագրական գերազանց մակդիր :

Բայց այս բարեբաստիկ տասնամեակը գիւ կը մղէ «Յառա՛ջ մարտիք» ... կարդալու մեր ունեւորներուն, ... որ ձեռք ձեռքի տուած արագական սպարանով մը օժտեն «Յառաջ»ը եւ թոյլ տան անոր անխոնջ խմբագրին հանդարտ գլխով չարուելու իր նուիրական առաքելութիւնը :

Կը խնդամ իմ վրաս, այնպէս չէ՞. Ես ալ գրածիս չեմ հաւատար կոր : Ես ալ գիտեմ որ մեր հարուստներէն մեծ սպասել մեծ ... աչքին արցունք ... կը նմանի : Բայց պէտք էր այս հրապարակային կոչը : Թերեւս ... գտնուի, բացառիկ դէմք մը ... մտածելով ձգէ գիւ :

Յակառակ պարագային մենք գաղթականներս «Յառաջական»ներս բոլորիս սիրելի մեր Շաւարշ ախպօր կամքին ... երթալով, հանդամանքներէն ... անհրաժեշտ պէտքը պիտի հոգանք, ուշ կամ կանուխ :

Այն ատեն ուրեմն, «Յառա՛ջ մարտիք» բոլոր «Յառաջական»ներս :

ՍԵԴՐԱԿ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ

—է—

ՏՐՊՆ, 1 Սեպտ.— Սիրելի Շաւարշ եւ մեր ամէնիս փարթամ ... տասնամեայ «Յառաջ»ի ... մրցաքաղաքին կարող չեղայ ... գտնուիլ ճիշդ օրին : Թէրա... — դուք հաշուեցէք ակամայ— ... այժմ, այգեկութիւն երեսնոր... : Չէ՞ որ ամէն այգի եւ իր ճըր... ունի, իսկ ամէն ճռաքաղ՝ ... վայելքը :

... բաղձանքներ չունիմ աւելցը... այնչափ շատ եւ այնքան բազ... էին արդէն արտայայտ... : Թող նրանց բոլորին, այլ ... ամէնին, ինչ որ դու դեռ ան... գուրգուրանքով փայփայում ... սրտիդ խորքում, գայ աւելա... եւ այս մէկը : Իմ սրտագին բա... ութիւններս քեզ, հայրենա... եւ հայրենաշունչ, սիրելի «ՅԱՌԱՋ» :

Ա. ԱԲԵՂԵԱՆ

ՔՐՏԱԿԱՆ ԼՕ՛,ԼՕ՛ՆԵՐԷՆ

ՏԻՄ-ՏԻՄԻ ԿՌԻՒԸ

Գեղեցիկ էր ու երիտասարդ Խան-Աւդալ իշխանը Տիմ-Տիմայ բերդին Միր-Ջէպէլ-Զեռին(*) կը կոչէին իշխանն այդ գեղեցիկ :

Հէքքեարին՝ երկիրը անոր, մօտիկ աշխարհին Շահնշահ Իսմայէլի ...

Քաջ կտրիճ էր Ասքէր Խանը, Մարաղայ աշխարհին Պարսից :

Թշնամի էր Ասքէր Խանը, Խան Աւդալ գեղեցկին պէկէն,

Քիւրտ-պարսիկ թշնամի իշխաններ ունէին միշտ կռիւ, պատերազմ :

Ցաղթանակ, պարտութիւն փոփոխակի, կողոպուտ եւ աւեր, փոխադարձ ...

Մինչեւ որ Ասքէր Խանը անուանի, տասնըմէկ հազարներ իր զօրքով, հետեւակ ու հեծեալ արշաւեց, պաշարեց Տիմ-Տիմը անառիկ :

Հաւա՛ր Պապօ ... հաւա՛ր ...

Երեք ամիս, օր ու գիշեր արիւն վազեց Տիմ Տիմի բերդին չուրջ, եօթը հարիւր քաջերէն Խան Աւդալի, Տիմ Տիմի մէջ մնացին եօթանասուն մարդիկ : Միւսնե՞րը Աստուած իրենց հոգւոյն ողորմի ...

Սովը եկաւ, մարդ լափեց բերդէն ներս, նեղութիւնն անչափ էր բերդէն ներս :

×

Ելաւ Կիւհէր խանումը ու կանչեց·

— «Հէ՛յ, եկէք, սուր առէք, դէ՛նք կապեցէք, այսօր մէրերու (տղամարդկանց) օրն է, դուրս ելէք Տիմ Տիմի այս բերդէն, կոտորեցէք թշնամին մեր անգութ, որ կերաւ ու լափեց մեր զօրքերը, սով ու մահ տարածեց մեր աշխարհ :

Ելէ՛ք դուք նշանուած աղջիկներ, Ելէք հարսներ գեղանի, թո՛ղ պատրաստեցէք :

Ու երբ որ մեր քաջերը կոտորուին կռուի մէջ, թոյն խմեցէք, թո՛ղ կլլէք, որ ողջ ողջ չիյնաք ձեռքը Ասքէր Խանի :

Ու մէկը, է՛յ հարսներ, թող ձգմէ մէկը քաջ, երբ թշնամին ներս թափի մեր բերդը,

Թող առնէ, կրակ տայ վառօդին, Թող պայթին տակառները վառօդի, Քար քարի չմնայ մեր բերդէն ու մեզ հետ, Ասքէր Խանն ու բանակ, ջարդուին, կոտորուին բերդին տակ» :

×

Լսեցին բոլորն այս հրաման :

Առաւ Խան Աւդալ իր զօրքերը եօթանասուն :Բանեօթըկիները գեղանի բերդին դուռը միացան քաջերուն :

Աղջիկներ նշանուած ու կիներ մանկամարդ թոյն առին,

Թոյն առին, պարխալին միջանցքները գացին :

Ելաւ Խան Աւդալի կինը, աշխարհի գեղուհին Ասիմա Խանումը :

Հաւաքեց վառօդները բոլոր ու տարաւ դրաւ գետնափոր տեղը յարմար եւ պահակ սպասեց պարխալին մօտ :

×

Բացին դուռը Տիմ Տիմի, դուրս դուրս ինկաւ Խան Աւդալը իր քաջերով, ուրբաթ էր օրը, կէս օր էր, կռիւը եղաւ շատ կատաղի :

Կռի՛ւ էր, ի՛նչ կռիւ, Աստուած իմ : Հազար հազարով զինուորներ ինկան հոն, Ասքէր Խանի բանակէն :

Լացի՛ն, լացի՛ն պարխալներէն, կիները, աղջիկները նշանուած :

Հոն աղօթք կար, աղաղակ ու հեծկլտուք :

Կոտորուեցան եօթանասուն քաջերը Տիմ Տիմի, ինկան քառասուն կիներ կուրմանջի :

Հաւա՛ր Պապօ, հաւա՛ր ...

Խան Աւդալն ալ զարնուեցաւ կուրծքէն ...

×

Լեցուեցաւ բերդը ահա, հազար հազար մարդ թշնամի, վազեցին բռնեցին որ տանին հարսները, աղջիկներ Տիմ Տիմի ...

Ասիմա խանում, մատներուդ մատաղ ...

Լեցուն էին պալատն ու միջանցքները թշնամիներով :

Կրակ տուաւ Ասիմա խանումը վառօդին ...

Կործանեցաւ պալատը Տիմ Տիմի, մեռան, կորան բիւր մարդիկ, կոտորուեցան զօրքերը Ասքէր Խանի, թոյն կլլեցին հարս-աղջիկները պալատի ..

Պարխալին տակ գտան դիակը Ասիմա խանումին, անոր գործը պատմեցին աշխարհին ...

Բայց Տիմ Տիմ, այն բերդը անառիկ աւերակ է, ամայի մինչեւ այսօր ...

Աստղազարդ գիշերներուն Հէքքեարիի ու ամբողջ քրտական աշխարհին, ամէն իրիկունը կը պատմեն կնոջ այս քաջութիւնը պանծալի :

Կը հեկեկան, կուլան ու կ'աղօթեն, Տիմ Տիմի զոհերու յիշատակին :

Թարգմ. ԱԶԳԻՆ

ԾԱՆՕԹ.— Այս պատմութիւնը գրի առած է Եաւե Էրզրումի ռուս հիւպատոս Ալէքսանդր ժապա, 1860ին :

(*) «Միր - Ջէպէլ - Զեռին» կը նշանակէ ռաճկրազուկ իշխան :

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՀԱԲԵՇԱԿԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏԸ

Շատեր կը շփոթեն Հապէշիստանի բնակչութիւնը խափշիկներուն հետ, որովհետեւ Աստուածաշունչին մէջ սեւ կը մակակոչուին Եթովպիացիները : Արդէն այս անունը եւս կը ծագի յունական բառէ մը, որ կը նշանակէ սեւ կամ պղնձագոյն, սակայն տարիկա փաստ մը չէ որ Եթովպիացիները սերին խափշիկներէն : Հապէշական տիպարը կը ներկայացնէ նուրբ գլուխ, ձուաձեւ դէմք, նեղ քիթ, գանդ մազեր,— աստնք կը կոչուին ակտու կամ «ազատ մարդիկ» ու կը բնակին բարձր սարահարթերու վրայ : Այս ցեղը եկած է Արաբիոյ հարաւէն,ինչ որ կը հաստատէ թէ խրնամութիւն մը ունին Սաբայեցիներուն եւ Եմէնի սեմական ցեղախումբերուն հետ, թէեւ շատ անգամ պատերազմած են անոնց դէմ եւ յաղթած :

Հապէշիստան գալով՝ անոնք քշած են խափշիկները եւ հաստատուած բարձր սարահարթերու վրայ : Իրենց քաղաքակրթութեան ամէնէն փայլուն շրջանն է Եզանայի թագաւորութիւնը (Դ. դար),— այդ շրջանին է որ քրիստոնէութիւնը մուտք գործած է Հապէշիստանի մէջ : Եզանայի օրով կը տիրապետէին Ամհարացիները, որոնք իրենց անունը կ'առնեն կայսրութեան կեդրոնական գաւառներէն մէկէն : Այսօր Ամհարացիներն են, որ կը ներկայացնեն Հապէշիստանի ամէնէն զարգացած ժողովուրդը : Անոնց լեզուն է որ, գրոց լեզու դարձած է Հապէշիստանի մէջ : Ամհարերէնը զարգացած ձեւն է կէզ բարբառին, որով, իբրեւ կրօնական լեզու, գրուած են Եզանայի գործն ու նուաճումները :

Հապէշիստանի մէջ որոշ ազգեցութին մը կը թողու նաեւ ղպտերէնը, անշուշտ այն օրէն ի վեր՝ երբ հապէշական եկեղեցին կապուեցաւ Աղեքսանդրիոյ ղպտի կրօնապետին :

Տարօրինակ է որ այս հեռաւոր եւ քաշուած երկրին մէջ դուք կը գտնէք զանազան երկիրներու ազդեցութիւնը — այսպէս հապէշական գրականութեան մէջ կարելի է գտնել նոյն իսկ ... հայ գրականութեան հետքերը : Նշանաւոր արեւելագէտ Ռընէ Պասէ ունի ափրիկեան աւանդութիւններու ժողովածու մը, որուն մէջ՝ Հապէշներուն մէկ աւանդութիւնը Հայոց Տրդատ թագաւորին կեանքին մասին : Նարդունի փրանսերէնէ հայերէն թարգմանած է այդ աւանդութիւնը «Նաւասարդ» ամսաթերթին մէջ :

Հապէշական երկրին մէջ բազմազան ազդեցութիւններու այդ խճանկարին վրայ հետաքրքրական է տեսնել հին հեթանոսական աւանդութիւններու կենդանութիւնը :Այսպէս ցուլի զոհաբերութեան աւանդութիւնը :

Մօրիս Կրիօլ, որ վերջերս գեղեցիկ հատոր մը հրատարակեց Հապէշական զբօսանքներու և խաղերու մասին (ուրիշ առթիւ մը կը ներկայացնենք այդ գիրքն ալ), այսպէս կը նկարագրէ ցուլին զոհաբերութիւնը. —

Ցուլին զոհաբերութիւնը կը կատարուի խաղաղեցնելու համար զարը (չար ոգի) եւ բժշկելու համար հիւանդները :

Քրմուհի մը կ'ընտրէ կարմիր ցուլ մը որ ճակտին վրայ ունենայ ձիւնա- թոյր պիսակ մը եւ համաչափ եղջիւրներ, պոչին եւ ոտքերուն վրայ եւս ճերմակ խայտեր :Նախ բուն եւ փարթամ կոխ մը՝ ցուլը տապալելու համար իր աջ կողմին վրայ, մինչ բազմութիւնը կ'երգէ ծիսական երգեր՝ խաղաղեցնելու համար չար ոգին : Այդ միջոցին կը կապուին ցուլին ոտքերը, կենդանին կը տրուի այն դիրքը որ նուիրագործուած է զոհաբերութեան համար : Դանակը կը ճեղքէ անասունին խռչափողը երկայնքէն ի վար եւ ոչ թէ ուղղահայեաց՝ ինչպէս սովորութիւն է մորթելու համար : Կաւէ անօթներու մէջ կը ծծայ խունկը, միաժամանակ կը ծխայ նաեւ ցուլին տաք արիւնը, զոր քրմուհին գաւաթով կ'առնէ եւ կը խմէ : Այնուհետեւ կենդանիին մարմնոյն տասներկու կէտերէն կը փրցնէ տասներկու կտոր միս, համապատասխան այն չար ոգիներուն, որոնց ազդեցութեան դէմ կը կատարուի զոհաբերութիւնը, եւ հում հում կ'ուտէ : Այս գործողութենէն վերջ կը մորթուի այլ եւս կենդանին : Քրմուհին կը կտրէ սոտծանին, որով կը ծածկէ իր գլուխը եւ ուսերը : Այսպէս պիտի պահէ ամբողջ եօթը օր :

Զոհաբերութիւնը կը տեւէ մէկ ժամ սակայն զոհաբերութենէն վերջ տեղի կ'ունենան խրախճանքներ ամբողջ եօթը օր :

Ինչպէս բնիկը, քրիստոնէութիւնը մեծ տեղ մը կը գրաւէ երկրին մէջ : Այնպէս որ հեթանոսական այս աւանդութիւններուն կողքին,երկար ժամանակէ ի վեր կը ծաղկի կրօնական արուեստ մը, որ արժանի է լուրջ ուշադրութեան : Մասնաւորաբար եկեղեցիներու որմնանկարները : Կոտար, որ նախկին մայրաքաղաքն է Հապէշիստանի, ունի 40 եկեղեցի ,բոլորն ալ զարդարուած հետաքրքրական նկարներով : Դիտելի է որ հապէշական այդ նկարներուն մէջ դիմանկարները գծուած են լիադէմ,— կիսադէմ նկարուած են միայն Հրեաները, որովհետեւ «անոնք արժանի չեն յարգանքի», կ'ըսեն Հապէշները :

ՍԷՆ-ՍԱՆՍԻ ԾՆՆԴԵԱՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ

Այս օրերուն կը տօնուի Սէն-Սանսի ծննդեան հարիւրամեակը :

Քամիյլ Սէն - Սանս ծնած է Փարիզի մէջ, 1835ին : Հայրը, որ կը պաշտօնավարէր ներքին նախարարութեան մէջ, հիւծախտուոր՝ կը մեռնի զաւկին ծնունդէն երեք ամիս վերջ : Քամիյլ, պզտիկուց, կը ժառանգէ հօրը հիւանդութիւնը, — ջերմոտ եւ հիւանդ մանկութիւն մը կ'անցընէ : Մայրը նկարչութեան կ'ընէր, իսկ մօրաքոյրը դաշնակի դասեր կուտար : Փոքրիկը կը մեծնայ անոնց խնամքին տակ : Երեսուն ամսու չկար տակաւին՝ բայց գիտէր սոլֆէժի նախատարերքը : Իսկ երբ երեք տարու եղաւ, բաւական բան սորված էր երաժշտութենէն : «Արտակարգ կանխահասութիւն մը, որ կը գերազանցէր նոյն իսկ Մոցարթի վաղահասութիւնը» : Հանճարեղ մանուկը չորսուկէս տարեկան էր՝ երբ դաշնակը նուագեց Տիկ. Տէպորտ - Վալմորի Իրիկունը քեր թուածը : Եօթը տարեկան էր, երբ դաշնակի դասեր կ'առնէր Սթամաթիէն : 6 Մայիս 1846ին այս հրաշքտղան համանուագ մը կուտար Փլէյէլի սրահին մէջ, իր յայտագրին վրայ՝ Մոցարթ, Հէնտէլ, Պախ, Պէթհովէն, զորս նուագեց գոց (յիշողութեամբ) : Կուհօ հիացմունքով կապուած էր Սէն - Սանսի ու կը քաջալերէր զայն : 1848 հոկտեմբերին Սէն-Սանս կը մտնէ Երաժշտանոց : Փայլուն ուսանողութիւն մը, բազմաթիւ մրցանակներ : 1853ին Սէն - Մէրրի եկեղեցին երգեհոնի վարիչ,— այստեղ է որ կը յօրինէ իր առաջին Symphonie en mi bémolը : Երբ Կուհօ կը լսէ այս կտորը, կը յանձնարարէ «քաջել եւ յամառաջանալ շարունակ եւ յիշեցէք միշտ որ դուք մեծ վարպետ մը դառնալու մուրհակ ստորագրած էք այլ եւս» :

Այնուհետեւ գեղեցիկ վերելք մը : Տաղանդը կը ծաղկի շարունակ : Իրարու ետեւէ կուտայ Symphonie en fa, en ré, քառաձայն Պատարագը, որուն վրայ կը հիանայ Լիս : Երբ Մատըլէնի եկեղեցիին երգեհոնի վարիչ կը նշանակուի, գինք լսելու կուգան Շումանի, Հանս ըը Պիւլով,Ռուպինշթայն, Լիս, Սարասաթ : Ցետոյ կը նշանակուի Նիտէրմէյէրի դպրոցին մէջ դաշնակի դասատուն ուսուցիչ, ուր ի բրեն կ'աշակերտին Կապրիէլ Ֆօրէ, Անտրէ Մէսաժէ եւ ուրիշներ : Այս շրջանին կը յօրինէ Spartacusը, Symphonie en la, կապ կը հաստատէ Պերլիոզի, Լիսի եւ Վակնէրի հետ, համանուագներ կը կազմակերպէ Փարիզի եւ գաւառներուն մէջ, կրօնաշունչ նոր գործեր կուտայ, ի վերջոյ կը փորձէ օփերաներ գրել : 1867ին կը գրէ Սամսոն եւ Տալիլային նախագիծը : 1870ին Գերմանիա կը մեկնի եւ Լիսի ցոյց կուտայ այդ նախագիծը : Լիս կը յանձնարարէ աւարտել, որպէսզի ներկայացնել տայ Վայմարի մէջ : Իրապէս ալ 1877ին կը ներկայացուի Վայմարի մէջ : Ֆրանքօ-գերմանական պատերազմին՝ Սէն - Սանս կը զինուորագրուի և կը մեկնի ճակատ : Զինադադարին՝ Ֆօրէի, Լալոյի, Մասընէի եւ ուրիշներու հետ կը հիմնէ Երաժշտական ազգային ընկերութիւն մը, որուն նշանաբանն էր Ars Gallica, սակայն կը պայթի համայնավարական ըմբոստութիւնը եւ Սէն - Սանս կը փախչի Լոնտոն, ուր թշուառ կեանք մը կ'ապրի : Վերադարձին իրարու ետեւէ կուտայ իր հռչակաւոր գործերը,— Մահուան պարը, Ֆրինեայը, Հէրակլէսի երիտասարդութիւնը, կենդանիներու բարեկենդանը, Դեղին իշխանուհին, Բարբարոսները եւ ուրիշներ :

Միաժամանակ կը նուիրուի իր հմտութիւնը ճոխացնելու : Կ'ուսումնասիրէ փիլիսոփայութիւն, աստղագիտութիւն, բանասիրութիւն, հնէագիտութիւն, լրագրութիւն : Ցօղուածներ կը գրէ թերթերուն մէջ՝ պաշտպանելով իր վարդապետներն ու բարեկամները : Իր վառ հետաքրքրութեամբ՝ կը քննէ ամէն նիւթ, իր համայնագիտութեամբ կը յիշեցնէ Վոլթէրը, որ ամէն յարմարութիւն ունէր հրաշալի երաժիշտ մը ըլլալու :

40 տարեկանին կ'ամուսնանայ եւ երկու զաւակ կ'ունենայ, որոնք կը մեռնին իրենց մատղաշ տարիքին մէջ : Արդէն փառքը կը ճառագայթէր իր առջեւ : 1907ին Տիէփի թատրոնին մէջ կը կանգնեն իր արձանը, 1912ին՝ Փարիզի մէջ : Բազմաթիւ ճամբորդութիւններ կատարած է Իտալիա, Եգիպտոս, Գերմանիա, Աւստրիա, Տանիմարքա, Ռուսիա, Հնդկաստան, Պրազիլիա, Արժանթին, Ուրուկուէյ :

Թէեւ տկարակազմ եւ վատառողջ, իր աշխոյժ նկարագիրը թոյլ չէր տար իրեն նստիլ հանգիստ եւ աշխատիլ : Կը սիրէր տաք երկիրներ երթալ՝ վերականգնելու համար իր առողջութիւնը : 1873էն սկսեալ, ամէն ձմեռ կ'անցընէր Ալճերիոյ մէջ եւ մեռաւ այնտեղ 16 Դեկտեմբեր 1921ին : Ազգային յուղարկաւորութիւն մը կատարուեցաւ ու թաղուեցաւ Մոնփարնասի գերեզմանատան մէջ :

Խոր հմտութիւն ունէր եւ ամուր խառնուածք : Ռոմանթիզմը չկլլեցուց գինք եւ երբեք չեղեցաւ դասական գեղեցիկ գիծէն : Նկարագրով կոուազան էր եւ անհանդարտ, կծու եւ խայթող յարձակումներ կը գործէր եւ շատ կը սիրէր հեգնել : Սակայն անշահախնդիր էր եւ երբեք խորապէս չար : Արտաքնապէս փշոտ, հոգիով քնքուշ էր եւ չէ եղած արուեստագէտ մը, որ իրեն չափ օգտակար եղած ըլլայ իր բարեկամներուն՝ կուտելով անոնց հաչւոյն :

Խոր համոզում ունէր արուեստի հարցերու մասին : Ահա թէ ինչպէս կը բացատրէ նաեւ իր արուեստը.— «Ըսի եւ պիտի չդադրիմ կրկնելէ, որովհետեւ բաւեց ճշմարտութիւնն է միայն, թէ երաժշտութիւնը, ինչպէս նկարչութիւնը եւ քանդակագործութիւնը, գոյութիւն ունի ինքն իրմով, այսինքն յուզումէն անկախ : Յուզումը, զգայականութիւնը իրեն կեանք կուտան, սակայն այդ կեանքը, ինչպէս կեանքն իսկ, կը բովանդակէ մահուան սերմ մը : Որքան աճի զգայականութիւնը, այնքան երաժշտութիւնն ու միւս արուեստները կը հեռանան բուն ու մաքրակրօն արուեստէն, եւ երբ զգայնութենէ զատ ուրիշ բան չի պահանջուիր, արուեստն ալ կը մեռնի» :

Արդարեւ, կ'ըսէ իր վրայ հիացող-ներէն մին, Սէն - Սանս, իր խոր արտայայտութեամբ եւ հնչական գրականութեան իր լեզուին պայծառութեամբ,կը հանդիսանայ ամէնէն ընտրեալ երաժիշտներէն մին : Ճարտարապետական կառուցուածքներու իր բնազդով՝ ան զոհած է զգացումն ու նկարչականը իմացական չափին :

... ձեռքին քով, զոր թողած էր իր ... : Իր միակ ընկերուհին՝ Պարզ... Մառթան էր :

Օր մը, Մառիթ, երբ հին ճամբորդական պայուսակը կը խառնչտկէր, գտաւ թանկագին յիշատակ մը,— իր նշանածին գլխարկը, զոր իրեն էին ... այն օրը, երբ ինք մեռած տեսնել էր իր սիրելին ... բայց, ի՞նչ է ... բուրդի խիտ թելերուն մէջէն ... ծանր մատանի մը ... ոսկեայ ... մը, որուն վրայ կնիք կար : ... մատանին այդ աղքատիկ ... մէջ ննջեր էր երեսուն տարիներ : Մառթա օգնեց անոր՝ լուծելու համար հանելուկը :Գլխարկը կը պատկանէր իր եղբօր՝ Ինկէլպէրթի, ու ... էր հիւանդ զայն : Փոլ Էլիասոն ... առած էր մեռնելէն՝ զոր գտեր ... անտառին մէջ, ու զարդարուեր ... անով իր գլխուն վրայ կրելով ... մատանին, որ մահ պատճառած էր ... :

Այժմ ի՞նչ ընել այս առեղծուածին : Զայն պատոն Լէօվէնաքոլտին՝ ... տո՞ւն վերադարձնել : Մառիթ ոչ մէկ գնով ոտք կը դնէր ... դղեակին սեմին :

Այդ բոպէին սենեակ մտաւ իր քրոջ աղջիկը :

— Մառիթ, ահա իմ բարեկամս, Ատրիան Հէնէպլին : Մենք ճամբուն վրայ կը խաղայինք միասին, բայց կորսնցուցինք, եւ պատռեցին իր գլխարկը : Կ'ուզե՞ս զայն կարկտել :

— Այո,— պատասխանեց Մառիթ, նայելով փոքրիկ պարոնին աղուոր դէմքին,— այո՛ ... ես պիտի կարկտեմ զայն ... դուք գացէք ու խաղացէք :

Ու մնաց առանձին՝ գլխարկը ձեռքին մէջ :

×

Կրկին անցան տարիներ : Պարոնուհի Լէօվէնաքոլտ կ'ընդունէր նոր դաստիարակչուհին՝ օրիորդ Սիփաքը, որ պիտի առանձնէր աղախիններու ղեկավարութիւնը : Նորեկ աղջիկը, որ լաւ բայց աղքատ ընտանիքէ էր, երիտասարդ էր, աշխոյժ եւ ճկուն, բարձրահասակ, ոսկեգոյն մազերով եւ վարդագոյն այտերով :

—Պարտաւոր եմ օրիորդին կանխաւ յայտնել որ, կ'ըսէր պարոնուհին, ուրուական մը տեւականօրէն կը պտտի դղեակին մէջ : Իմ տղաքս կ'ըսեն, թէ ամուսնոյս մեծ հօրը՝ զօրավար Լէօվէնաքոլտին կը նմանի, որուն լուսանկարը օրիորդը կրնայ տեսնել վարը : Ոչ ոք գիտէ թէ ինչու մեզի կ'այցելէ ան :

Օրիորդը չափազանց կը վախնար ուրուականներէն եւ կը զարմանար՝ տեսնելով դղեակի բնակիչներուն հանդարտութիւնը : Ամիս մը վերջ սանդուղին վրայ նշմարեց մէկը, որ չարժեցաւ՝ իրեն ճամբայ տալու համար, ու յետոյ անհետացաւ ... Օրիորդը այնքան տժգունած մտաւ ճաշասրահ որ Ատրիան, մանչը, որ նոր էր եկած Ուփսալայէն, գոչեց ·

— Օրիորդը զօրավարն է տեսած ...

Հարց ու փորձ ըրին, ու խնդացին՝ վախցած ըլլալուն համար : Վախնա՛լ զօրավարէն,— ի՛նչ յիմարութիւն ...

— Ես նոյն իսկ կը նախանձիմ ձեզի, —ըսաւ Ատրիան՝ մտախոհ—կը ցանկայի օգնել մեծ հօրս՝ որ հանդարտօրէն ննջէ իր գերեզմանին մէջ, բայց ան երբեք չի յայտնուիր ինծի...

Անգամ մը, սակայն, երբ կը քնանար սենեակին մէջ, թեթեւ աղմուկ մը արթնցուց զինք : Դուռը քիչ մը բացուեցաւ եւ մտայլ ուրուական մը ներս սպրդեցաւ.Զօրավարը վերջապէս կը յայտնուէր իր կալուածին ժառանգորդին : Ան իր ձեռքը երկարեց դէպի Ատրիանը՝ խնդրանքի ձեւով,Ատրիան ելաւ, հետեւեցաւ անոր եւ ի վերջոյ տեսաւ անոր դէմքը : Ի՛նչ զայրոյթ՝ այդ խոր ինկած աչքերուն մէջ ու ի՛նչ մթին ժպիտ՝ իր մեռած շրթներուն վրայ : Երիտասարդը բոլորովին անզօր՝ վերադարձաւ իր ծնողքին սենեակը՝ գոչելով ·

— Մայրի՛կ, հայրի՛կ ... զօրավա՞րը ...

Ու ինկաւ գետին :

Ցուսաբեկութիւնը ծաւալեցաւ ընդարձակ տան մէջ : Ատրիան տը Լէօվէնաքոլտ անշարժ և դալկահար պառկած էր իր ծնողքին մեծ անկողնին մէջ : Մայրը, նստած անոր սնարին վերեւ, նայուածքը բոպէ մը իսկ չէր հեռացներ զաւկէն : Իրեն այնպէս կը թուէր թէ միայն իր ներկայութիւնը ու միայն իր անսահման սէրն է որ արգելք պիտի ըլլայ որ տկար շնչաւորութիւնը լքէ գրեթէ անկենդան մարմինը :Մարդ մը մեկնեցաւ հեռու՝ բժիշկ բերելու համար :Օրիորդը սենեակ կը մտնէր ու կ'ելլէր, ընելով ինչ որ հարկ էր ընել :

— Գիտցը չկա՞յ մէկը, որ կարենայ օգնութեան հասնիլ նման պարագաներու — հարցուց ան աղախիններուն :

— Այո, պատասխանեցին իրեն, Մառիթ էրիքսոնթէրը, բայց պիտի չհամաձայնի կոխել դղեակի սեմէն ներս :

Ինչ փոյթ : Օրիորդը գնաց : Մառիթ կը սպասէր պատին կռթնած :

— Եկած էք գիս Հէնէպլի՞ տանելու, ըսաւ ան, երբ տեսաւ երիտասարդուհին :

— Մառիթ, գիտէ՞ք թէ հիւանդ ունինք դղեակը :

— Այո, բայց չեմ ցանկար գալ :

Օրիորդը, խորտակուած մնաց պատին քով եւ սկսաւ յուսահատօրէն արտասուել :

Մառիթ փակեց աչքերը ... Կը ճանչնար այդ արցունքները : Ինք եւս նոյն ձեւով արտասուած էր՝ ճակատը գլխած տան մը որմին : Օ՛, որքան կը տառապի մարդ նման պահերու :

— Լա՛ւ, ըսաւ ան, պիտի գամ ձեզի հետ :

Երբ դղեակ հասան, ուղեց որ իրեն բերեն բոլոր այն հագուստները, որոնք երբեմն կը պատկանէին պարոնին : Պարպեցին զարակները եւ սնտուկները, բայց ան դեռ եւս կը ... տռէր, ի վերջոյ օրիորդը յիշեց, որ գտած էր հին գլխարկ մը, զոր պահած էր իբրեւ յիշատակ : Բերաւ զայն ու Մառիթ երբ մէկ կողմ տարաւ զայն, գգուեց հաստատ բուրդին թելերը :

Բան մը կը փայլէր հոն :

Օրիորդը հասկցաւ, ու թողուց որ Մառիթ վերադառնայ գիւղ :

×

Երբ մութը իջաւ, բոլորովին առանձին գնաց գերեզմանատուն : Ինչպէս բանար փոսը՝ մեռեալին վերադարձնելու համար այն որ անոր կը պատկանէր : Խոտերուն վրայ ... մը պատճառ եղաւ որ նշմարէ մուկ մը ... Առաւ ոստ մը եւ գլխարկը թեւեց նեղնղանին թողած ծակէն ներ : Ցանկարծ, գլխարկը անյայտացաւ՝ կարծես ձեռք մը քաշած ըլլար զայն : Երբ երիտասարդուհին երադարձաւ, պատոնը գրեթէ առողջացած գտաւ :

— Գիտեմ, ամէն ինչ գիտեմ, գոչեց պարոնը ... կեանքս կը պարտիմ օրիորդին, ու միայն ես չեմ որ շնորհակալ պիտի ըլլամ իրեն : Քանի մը օր վերջ նշանածս պիտի ժամանէ եւ ան եւս իր երախտիքը պիտի միացնէ իմինիս :

Օրորդ Սիփաք խոնարհութիւն ըրաւ... Ան բոպէ մը խորհեցաւ չսպասել նշանածին ժամանման... բայց անմիջապէս յիշեց որ իրեն նման աղքատիկ աղջիկ մը պարտաւոր է երկու անգամ խորհիլ՝ լաւ տեղ մը թողուլ հեռանալէ առաջ :

Թարգմ. ՍՕՍԵԱՑ ՏՂԱՆ

Թուրք թերթը ամբողջ հատուածը թարգմանելէ յետոյ կը շարունակէ.—

«Ընդունինք որ ո՛վ գիտէ մեր ո՛ր թշնամին ծանօթ նպատակով մը այդ գիրքը գրել տուած է Ֆրանց Վերֆէլի. բայց Մեթրօ Կոլտուին ընկերութիւնը ֆիլմի առնելիք ուրիշ գործ չգտա՞ւ որ ընդունեց լրբենի զրպարտութիւններով ազգ մը արատաւորել ուզող այս վէպը։

Այս կացութեան առջեւ երկու պարտականութիւն կ՚իյնայ մեր կառավարութեան. — առաջին՝ Արտաքին գործավարը Ուաշինկթընի մեր դեսպանին միջոցաւ կը դիմէ ամերիկեան կառավարութեան եւ արգիլել կուտայ այս գիրքին վաճառումը ու այդ ֆիլմին ներկայացումը։ Երկրորդ՝ այդ ընկերութեան ֆիլմերը չմացնել Թուրքիա, եթէ Ամերիկա, որ վերջերս կ՚ուզէ լաւ յարաբերութիւններ հաստատել մեզի հետ, չփութայ ընդունիլ մեր առաջարկը, ինչպէս ընդունեց Գերմանիա։

Ձենք կրնար ուրիշներու հետ լեցնել անոնցները ընկերութեան մը որ անհիմն հէքեաթներով կ՚ուզէ մեզ իբրեւ աւազակ ներկայացնել աշխարհի»։

«Ճիւմհուրիյէթ» իր մասին հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ «Մուսա լեռան» մասին.—

«Այս գիրքին հեղինակն է Գերմանիոյ Եահուտիներէն Ֆրանց Վերֆէլ անուն մէկը։ Գիրքը լեցուն է մեզի դէմ զրպարտութիւններով։ Անկէ երկու տարի առաջ, մեր կառավարութեան դիմումին վրայ, Գերմանիոյ մէջ արգիլուեցաւ այդ գիրքին վաճառումը»։

Ի՞նչ կը խորհին Իտալիոյ մէջ

Հռոմէն կը հեռագրեն.— Իտալիա ուշադրութեամբ, սակայն առանց անձկութեան կը հետեւի Ժընեւի խորհրդակցութեանց։ Իրեն համար հապէշական խնդիրը կարգադրուած է։ Հապէշիստան Ազգաժողովէն վտարուի թէ իտալական հոգատարութեան տակ դրուի, Մուսոլինի պիտի պնդէ որ կատարուին Իտալիոյ տենչերը։ Մինչ Ազգաժողովը խաղաղ լուծման ձեւեր կը փնտռէ, Մուսոլինի շարունակ զինուոր կը ղրկէ։ Սեպտ. 7ին 4000 սեւ շապիկաւորներ ճամբայ կ՚ելլեն դէպի Էրիթրէա։ Միեւնոյնատեն դրօշի տակ առնուած են 50,000 նոր զինուորներ։ Այս անընդհատ առաքումները կը ցուցնեն թէ Իտալիա ինչպէս կ՚ըմբռնէ հապէշական հարցին լուծումը։

Այլապէս ուշագրաւ է այն պարագան որ իտալական կառավարութիւնը կը մերժէ որ եւ է յարաբերութիւն ունենալ հապէշական կառավարութեան հետ եւ կը պահէ իր գործելու ազատութիւնը։ Ուրիշ խօսքով՝ կարելի է խզուած համարել երկու երկիրներուն յարաբերութիւնները։ Իտալիա չուզեր նկատի առնել որ եւ է առաջարկ, եթէ անտեսուած է իր գլխաւոր պահանջը,— Եթովպիոյ զինուորական գրաւումը։

⁂ Հռոմի մէջ յուսախաբութիւն պատճառեց ոչ միայն Իտընի, այլ եւ Լավալի ճառը՝ Ա. Դ. Խորհուրդին բացման առթիւ։ Կը կարծուէր թէ Ֆրանսա ուժ պիտի տայ Իտալիոյ տեսակէտին, մինչդեռ աւելի մօտեցաւ Անգլիոյ։ Թերթ մը գիտել կուտայ թէ Լավալի խօսածը «յաւուր պատշաճի» ճառ մըն էր։ «Ամէնքն ալ կը ջանան կանխել Իտալիոյ եւ Ազգերու Դաշնակցութեան խզումը»։ Իտալացիները չեն հաւատար թէ Հապէշիստան պիտի արտաքսուի Ազգերու Դաշնակցութենէն։

Նոր ձեռնարկներ պատերազմի վտանգին դէմ

Արհեստակցական Միութեանց Միջազգային Դաշնակցութիւնը եւ Ընկերվարական Միջազգայինի Գործադիր Խորհուրդը խառն ժողով մը գումարելով Ժընեւի մէջ, պահանջեցին որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը պատժական անօրինութիւններ ձեռք առնէ, եթէ Իտալիա փորձէ զինուորական արշաւանք մը կատարել Հապէշիստանի դէմ։ Այս առթիւ քուէարկուած բանաձեւը կ՚ըսէ.— «Նկատի առնելով կացութիւնը, այս խորհրդաժողովը գերագոյն կոչ մը կ՚ուղղէ Ազգերու Դաշնակցութեան, յանուն միլիոնաւոր բանուորներու, որպէսզի շարունակէ իր առաքելութիւնը ի խնդիր խաղաղութեան եւ պահպանէ իրաւունքին գերակշռութիւնը բռնի ուժին վրայ։ Պատերազմի վերահաս վտանգը բացորոշապէս կը յիշեցնէ Ազգերու Դաշնակցութեան սախլողական պարտականութիւնը եւ անհրաժեշտ կը դարձնէ որ ամբողջապէս գործադրուին Ուխտին տրամադրութիւնները, մէջն ըլլալով պատժական անօրինութիւնները։ Երկու Միջազգայինները, գիտակից՝ իրենց խաղաղասիրական պարտականութեանց, պատրաստ են կատարելու զանոնք ամբողջութեամբ եւ իրենց ներկայացուցած բանուորներու եւ բանուորուհիներու սրտագին աջակցութիւնը կ՚ընծայեն Ազգերու Դաշնակցութեան, անօրինելու համար բոլոր կարելի միջոցները նախայարձակ պետութեան դէմ»։

Մոսկուա կ՚օգնէ Իրանի վերաշինութեան

«Թան»ի թղթակիցը կը գրէ Մոսկուայէն.— Խորհրդային կառավարութիւնը մօտերս պիտի ձեռնարկէ շարք մը գործարաններու շինութեան՝ Թեհրանի շուրջը։ Ծրագրին մէջ կը գտնուին խոշոր շտեմարան մը՝ 65.000 թոն տարողութեամբ, աղօրիք մը, փուռ մը, խմորեղէններու գործարան մը, ելեկտրական գործարան մը՝ 2400 ձիու ուժով եւն։

Խորհրդային «Էքսփորթխթրօյ» կազմակերպութիւնը ապսպրանք առած է նաեւ շինելու քանի չափ ցորենաբարձ մեքենաներ, ելեկտրական կայաններ եւ ուրիշ հաստատութիւններ, որոնք գլուխ պիտի հանուին խորհրդային մասնագէտներու միջոցաւ եւ խորհրդային շինանիւթերով։ Այս ձեռնարկներու առաջին շարքին նուագուրդը կատարուած ատեն, խորհրդային հաստատութիւնները մրցումի ելած էին եւրոպական եւ ամերիկեան կարեւոր Տուներու հետ։

⁂ Ռուսեւիրանեան առեւտրական դաշնագրին համաձայն, Խ. Միութեան վերապահուած է լուցկիի, շաքարի եւ քարիւղի ներածման մենաշնորհը։ Իսկ Մոսկուա ի հարկին պիտի գնէ Իրանի ամբողջ բուրդը, բամպակը եւ կաշին։

ՔՈՆՏԻԼԻՍ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ ՀՐԱԺԱՐԻԼ

Այս միջոցին շատ կնճռոտ հանգամանք մը ստացած է վարչաձեւի խնդիրը Յունաստանի մէջ։ Ամիսներ առաջ որոշուած էր հանրաքուէ կատարել, հասկնալու համար ժողովուրդին կամքը (միապետութի՞ւն թէ հանրապետութիւն)։ Երկու կողմէն ալ կիրքերը չափազանց բորբոքած ըլլալով, շատեր կը նախընտրեն յետաձգել հանրաքուէն։ Վերջին լուրերու համաձայն, Ցալտարիս ալ այս տեսակէտին յարած է, նկատի առնելով միջազգային կացութեան փափկութիւնը։ Արդ, պատերազմական նախարար Զօր. Քոնտիլիս, որ նախապէս հանրապետական էր իսկ այժմ թունդ միապետական, սպառնացեր է թէ պիտի հրաժարի, եթէ յետաձգուի հանրաքուէն։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿԱԹԻՆ ԳԻՆԸ տասը սանթիմ պիտի աւելնայ Սեպտ. 16էն սկսեալ, ծախուելով 1 ֆր. 20ի։

ՔԱՐԻՒՂ ԿԸ ՀՈՍԻ ՈՍԿԵՂՋԻՒՐԻ ՄԷՋ.—Սթէնտըրտ Օյլի քարիւղաբարձ նաւերէն մէկն ընկղմած ըլլալով, 800 թոն քարիւղ խառնուեցաւ Ոսկեղջիւրի եւ Վոսփորի ջուրերուն։ Այնպէս որ, անկարելի է ծով մտնել կամ ձուկ որսալ։ Միջոցներ ձեռք առնուած են որպէսզի հրդեհ չծագի։

ԹՐՔԱԿԱՆ «ՄԻՏԻԼԼԻ» ՆԱՒԸ ԸՆԿՂՄԵՑԱՒ Տարանթէի մէջ, զարնուելով իտալական նաւու մը։ Ուղեւորները փրկուեցան բացի մէկէն։

ՀՐԷԱՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ ՕՐԷՆՔ ՄԸ պիտի մշակուի Գերմանիոյ մէջ, կուսակցական համագումարէն վերջը։ Այդ օրէնքով, Հրեաները ոչ միայն դուրս պիտի ձգուին գերման հասարակութենէն, այլ եւ պիտի ենթարկուին նոր սեղմումներու։ Այսպէս, չպիտի կրնան բնակավայր փոխել առանց նախապէս արտօնութիւն ստանալու։

ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ 20,000 ԿԱԹՈԼԻԿ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐ հաւաքուեցան Հռոմի մէջ, ցոյցեր կատարելու համար ի նպաստ խաղաղութեան։ Անգլիկան կառավարութիւնը արգիլեց 500 նախկին ռազմիկներու մասնակցութիւնը։

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՕՐ

Նուիրուած՝ ՔՐԻՍՏԱՓՈՐԻ, ՌՈՍՏՈՄԻ, ԶԱՒԱՐԵԱՆԻ, ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ, ՀՐԱՅՐԻ, ԱՂԲԻՒՐ - ՍԵՐՈԲԻ, ՍԵԲԱՍՏԱՑԻ ՄՈՒՐԱՏԻ, ԿԱՅԾԱԿ ԱՌԱՔԵԼԻ, ՔԵՌԻԻ, ՀԱՄԱԶԱՍՊԻ, ԳԷՈՐԳ ՉԱՎՈՒՇԻ ԵՒ ՈՒՐԻՇՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ՝ Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

ԵՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԵՒ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ԽՈՒՄԲԵՐՈՒ ԵՒ ԵՆԹ.ԿՈՄԻՏԷՆԵՐՈՒ

տեղի կ՚ունենայ այսօր կիրակի, ՇԱԹՕ ԿՈՄՊԷՐԻ ճամբուն վրայ

ԳԸՄՊԸՂԵԱՆի «ԼԱ ՊԱՌՕՆ» ԱԳԱՐԱԿԻՆ ՄԷՋ. Camp. «LA BARONNE»

Route de Chateau Combert: Սէն-Ժէռօմէն վեր։

Շաբիթրըէն առնել 5 թիւ ճանրակառքը։

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ Պ. ՀԻՒՍԷԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ ԱԶԳԻՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Կը նուագէ ՎԱՀԱԳՆԵԱՆ նուագախումբը։ Երգ, նուագ, արտասանութիւն, հայկական եւ եւրոպական պարեր եւլն.։ ՍԷՆ ԼՈՒԻ ՎԱՀԱՆ ԽՈՐԷՆԻ Թատերախումբը կը ներկայացնէ գաւեշտ մը ֆանթէզի մը ընկեր ՅԱԿՈԲ ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ կողմէ։

ՃՈԽ ՊՈՒՖԷ, կարելի է ճաշը միասին բերել։

Անուշ Ջուրի ԼՈԳԱՆՔ, մայոնիդ միասին բերել։

Որոշուած սահմաններէն անդին անցնիլը արգիլուած է։

Դուրսէն մարդոց որ եւ է բան ծախելը արգիլուած է։

ՏԱԽՔԵՐՈՒ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ՝ 3 ՖՐ.

Ընտանեկան ճաշկերոյթ - Պարահանդէս

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ՝

ՔԷՆԿԻԼԷՐՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

14, Սեպտ. 1935 Շաբաթ իրիկուն ժամը 7էն մինչեւ լոյս

1, QUAI D'ALFORT - ALFORT Մառնի գեղեցիկ ափերուն վրայ

Կը մասնակցի «ԵՓՐԱՏ» նուագախումբը։

Հայկական եւ եւրոպական պարեր։

Ճոխ պիւֆէ խիստ դիւրամատչելի գիներով։

Մասնակցութեան համար 6 ֆրանք, բացի ըմպելիէ։

Հաղոր. միջոցներ.— Պասթիյէն 81, Պիսիթրէն 125. Փորթ-Շառանթօնէն 104 թիւը առնել եւ իջնել Փոն-տը-Շառանթօն։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶԻ Տարօն - Տուրուբերանի հայրենակց. միութեան մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ հայրենակիցներ՝ Պ. Մկրտիչ Պետրոսեանի (Տէսին) իր կնոջ՝ Կիւլիւզարի եւ Պ. Յովհաննէս Դրիգորեանի (Փարիզ) իր կնոջ՝ Սաթաֆի դառնաղէտ մահուանց առթիւ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Սէօլէօզի հայրենակց. միութեան շրջանը լըրացած ըլլալով ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր անդամները այսօր կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Պ. Գարակէօզեանի սրճարանը։ Օրակարգ՝ բարոյական եւ նիւթական հաշուետուութիւն եւ նոր ընտրութիւն։ Ներկաները մեծամասնութիւն կը համարուին։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Եոզկատի եւ Շրջ. ընդհ. հայրենակց. միութեան ընդհ. անդամական ժողովը տեղի կ՚ունենայ այսօր կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, 12, Րիւ Լէօն Կօզլանի սրահին մէջ։ Կը հրաւիրուին բոլոր անդամ եւ համակիր հայրենակիցները։ Օրակարգ՝ խիստ կարեւոր հարցեր։

Գասպար Վարդազարեանց ընտանիքը եւ քոյրերը կը ծանուցանեն իրենց հօրեղբօր եւ եղբօր՝

ՓԻԼԻՊՊՈՍ ՎԱՐԴԱԶԱՐԵԱՆՑԻ

մահը որ տեղի ունեցաւ Սեպտ. 1ին Թիֆլիսի մէջ։

Այսօր, կիրակի (8 Սեպտ.) առաւօտեան ժամը 11.30ին տեղի կ՚ունենայ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ Փարիզի հայոց եկեղեցիին մէջ, 15, rue Jean Goujon.

Մարսէյլէն հասած հեռագիր մը ցաւով կը գուժէ մահը՝

ԳԱՍՊԱՐ ՏԷՐ ՂԵՒՈՆԴԵԱՆԻ

որ տեղի ունեցած է Սեպտ. 6ին 14.30ին, 55 տարեկան հասակին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, այսօր, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին Մարսէյլի Saint Théodore եկեղեցիին մէջ։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այն նկատել։

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(16 ANNÉE)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales

JURISCONSULTE

Droit Français et International Privé

159, Rue Lafayette Tél. Nord 68 - 02

Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փողոցի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ հաշտարար դատարաններու առջեւ, կուտայ certificats de coutumesներ, կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները։

Ամէն տեսակ մասնաւոր հանգամանք ունեցող վաւերաթուղթի խմբագրութիւն, ընկերութեան կազմութիւն եւ հաշուեյարդար։ Նախարարութեանց եւ հանրային վարչութեանց ուղղուելիք խնդրագիրներ ու թղթակցութիւններու կազմութիւն։ Հարկային զեղչեր։ Ներկայ տնտեսական կացութեան պատճառաւ խորհրդակցութիւններ կը տրուին 10 ֆրանքի, իսկ նամակով եղած խորհրդակցութեանց համար 15 ֆրանք։

Կ՚ընդունի ժամը 9—10 եւ 17 — 19։ Նաեւ ժամադրութեամբ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԵԾԵԼԱՆԻՒԻ ՄԵԾ ՄՐՑՈՒՄ

Այսօր, կիրակի տեղի կ՚ունենայ «Paris-Soir»ի հեծելանիւի երրորդ միջազգային մրցումը, Grand Prix des Nations, որուն կը մասնակցին եօթը ազգերու պատկանող 25 իտալացի, պելճիքացի, ֆրանսացի, սպանիացի, գերմանացի, լիւքսէմպուրկցի եւ ալճերիացի հեծելանուորդներ։

Մրցումը տեղի պիտի ունենայ 140 քիլոմէթր հեռաւորութեան վրայ։ Ժամական հաշուով իրար հետապնդելով հեծելանուորդները պիտի մեկնին չորսական վայրկեան տարբերութեամբ եւ պիտի հասնին Սթատ Պիւֆալօ։

Ֆրանսական թերթերը իրենց յոյսը դրած են ֆրանսացի հեծելանուորդ Մորիս Արչամպոյի վրայ։

⁂ Պոլսոյ մէջ ալ տեղի ունեցան հեծելանիւի եւ ֆութպոլի մրցումներ։ Հեծելանիւի մրցումին մէջ յաղթական հռչակուեցաւ Անկարացի Էյուպ անուն հեծելանուորդ մը, 100 քիլոմէթր ճամբան կտրելով 3 ժամ, 29 վայրկեան, 44 երկվայրկեանէն։

⁂ Երկու համաշխարհային ախոյեաններ՝ Ժիւլէ Լատումէկ եւ Մարսէլ Թիլ առջի օր Մոսկուա մեկնեցան, առաջինը՝ շարք մը մրցումներու համար, իսկ երկրորդը՝ իր ամուսնային արձակուրդը հոն անցընելու համար։

⁂ Հինգ խորհրդային հեծելանուորդներ Մոսկուա վերադարձան Խապարովսքէն (Սիպերիա), 5735 մղոն հեռաւորութիւնը կտրելով 57 օրէն։ — Հ. Ս.

ՀԱՐԿԱՏՈՒՆԵՐՈՒ

ԱՆՀԱՏԱԿԱՆ ՇԱՀԵՐՈՒ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

Mr. PARMAC, (Expert-Fiscal)

ՀԱՐԿԱՅԻՆ ՓՈՐՁԱԳԷՏ

28 Bld. Strasbourg, Paris (10)

ՀԵՌԱՁԱՅՆ **Botzaris 17-64**

ԿԸ ՊԱՇՏՊԱՆԷ ԱՄԷՆ ՀԱՐԿԱՏՈՒԻ ԱՆՀԱՏԱԿԱՆ ՇԱՀԵՐԸ

Դիմեցէք անոր՝ ձեր առեւտրական, արհեստագիտական եւայլն. նական կեանքի բոլոր խնդիրներու համար։ Կը լուսաբանէ ՀԱՐԿԱՅԻՆ, ԻՐԱՒԱԳԻՏԱԿԱՆ եւ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆՑ վերաբերեալ բոլոր խնդիրները։

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐ, որպէսզի որ եւ է դժուարութիւններու չհանդիպիք, գործադրեցէք՝ ՓԱՐՄԱՔԻ ՀԱՇՈՒԱԿԱԼԱԿԱՆ մեթոտը, որ կը համապատասխանէ ամէն պահանջի։

Աւելի տեղեկութիւն առնելու համար գրեցէք մեզի (դրոշմաթուղթ մը ղրկելով պատասխանին համար)։

Պ. ՓԱՐՄԱՔ կ՚ընդունի ամէն օր ժամը 9-12 եւ ժամադրութեամբ։

Տոքթ. ԱՐՇԱԿ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

ՎԿԱՅԵԱԼ ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ ՊԵՏ. ՎԿԱՅԱԿԱՆՈՎ

ՄԱՆԿԱԲԱՐՁ, ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԿԱՆԱՆՑ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ

BAUDELOCQUEի ՄԱՅՐԱՆՈՑԷՆ

Հիւանդ կ՚ընդունի Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը ժամը 10 – 12

Maison d'ACCOUCHEMENT

35 ՍԵՆԵԱԿ, ԱՐԴԻԱԿԱՆ CONFORTՈՎ

36, Cours de Vincennes, Մէթրօ՝ Nation, Հեռաձայն Diderot 03-96

ՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐ PRIX à FORFAIT

ՏՈՔԹ. ՍՊԱՐԹԱԼԻ

ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ

Նախկին գլխաւոր բժիշկ եւ վիրաբոյժ Իզմիրի Ազգ. Հիւանդանոցին

33, Rue Poissonnière (Rex սինէմային ճիշդ քովը)

Մէթրօ՝ Bonne-Nouvelle

Ընդունելութիւն ամէն օր ժամը 14–18 եւ ժամադրութեամբ։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԵՂԱՐԱՆ

52, Rue du Fbg. St. Martin. Paris (10)

(ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՍԱՂՆԻՔԻՆ ԿԻՑ)

Մէթրօ՝ St. Martin եւ Chateau d'Eau. Tél. Nord: 82 - 86

Փարիզի կեդրոնը բացուած է ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԵՂԱՐԱՆ, ուր կարելի է գտնել ամէն տեսակի ԴԵՂԵՐ, պատրաստուած մեծ խնամքով ու ճիշդ թարմ։

Բոլոր ՀԱՅ յաճախորդները կրնան օգտուիլ ձրիաբար դեղատան մէջ գտնուող ՀԱՅ ԲԺԻՇԿԻ մը խորհուրդներէն։

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

16, Rue de Vaugirard, PARIS (6e) Մէթրօ՝ ՕՏԷՕՆ կամ ՍԷՆ ՄԻՇԷԼ

ՀԵՌԱՁԱՅՆ՝ ODÉON 76-22

Կ՚ընդունի ժամը 9 – 12 եւ 2 – 8, իսկ կիրակի մինչեւ կէսօր

ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է

ՎԻՐԱԲՈՅԺ-ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

ՀՐԱՉ ՁԱՐԴԱՐԵԱՆ

44, Rue de Dunkerque, Paris.

ՀԵՌԱՁԱՅՆ **TRUDAINE: 42-69**

(ԿԱՐ ՏԻՒ ՆՈՐԻ ՄՕՏ)։

ՄԱԳՆԻՍԱԿԱՆ ԴԱՐՄԱՆՈՒՄ

ՄԵԼԻՔՍԵԴ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՀՈԳԵԲՈՅԺ - ՄԱԳՆԻՍՈՂ

(ՎԱՐԴ - ԽԱՉ ՄԻՍՏԻԿ ԴՊՐՈՑԷՆ)

Կը դարմանէ ՋՂԱՅԻՆ, ՀՈԳԵԿԱՆ եւ ՖԻԶԻՔԱԿԱՆ բազմաթիւ հիւանդութիւններ, ԹԵԼԱԴՐԱԿԱՆ, ՄԱԳՆԻՍԱԿԱՆ եւ ԱՍՏՂԱՅԻՆ մեթոտներով։

Դիմել՝ 42, Rue des JEUNEURS, PARIS (Métro: Bourse).

Ժամը 13էն 19. Tél. Richelieux 90-15

ԿՈՒԶԷ՞Ք ՁՈՒՏ ԽԱՂՈՂԷ ԵՒ ԱՆԻՍՕՆԷ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ ՕՂԻ ԽՄԵԼ

ՀԱՐՑՈՒՑԷՔ ՓՏՏՈՒԵՑԷՔ ԵՒ ԳՆԵՑԷՔ

ՌԱՔԻ ՏԻՒՋ

ԱՐՔԱՅԱԿԱՆ ԽՄԻՉՔ

ԿԱԶԴՈՒՐԻՉ ԱՆԱՐԱՏ ԱԽՈՐԺԱԲԵՐ

Պոլսոյ օղին է որ ձեր ուզածին պէս կը ճերմկնայ եւ քէյֆ կուտայ.

Ֆրանսայի համար արտօնատէր՝ Յ. ՏԱԼԱՔԻՒՐԷԵԱՆ

8, Rue Suffren, MARSEILLE, Tél. D. 70-80

Փարիզի ներկայացուցիչ Գ. ՃԻՏԷՃԵԱՆ,

75, Ave. Victor – Hugo, Clamart (Seine)

Լիոնի ներկայացուցիչ ՃԸՆԿԸՏՐԵԱՆ եւ ԹԷՐԶԻԵԱՆ

211, Rue de Criqui

■ LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ■

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration — 17, Rue Damesme, PARIS (13e) — Téléphone : Clacière 15 – 70

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

(ՆՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ Վ ԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 10 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ — MARDI 10 Septembre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2905 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԼԱՒ ՍՈՐՎԵՑԷՔ ԴԱՍԵՐԸ

Կոմինթէրնի 7րդ համագումարին հակաֆաշական պայքարի բանաձեւին մէջ, որուն պաշտօնական բնագիրը հրատարակուեցաւ բոլոր բոլշեւիկեան թերթերուն մէջ, կը հանդիպինք հետեւեալ վերապահութեան.

— «Սկզբունքով անհաշտ հակառակորդ քաղքենի ազգայնականութեան, իր բոլոր ձեւերուն մէջ, համայնավարները ամենեւին կուսակից չեն ազգային ոչնչականութեան (նիհիլիզմ), արհամարհական դիրքի մը՝ հանդէպ իր սեփական ժողովուրդի ճակատագրին»:

Այս բանաձեւը կցուած է ճիշդ այն գլուխին (Դ.) որ կը պարզէ բոլշեւիկեան կազմակերպութեանց հակաֆաշական պարտականութիւնները, զանազան երկիրներու մէջ:

Տակաւին առիթ կ'ունենանք խօսելու այդ մասին: Մանաւանդ որ, բանաձեւը ոչ միայն սերտ կապ ունի օրուան շարժումին եւ «Ժողովրդական Ճակատ»ի գործունէութեան հետ, այլ եւ ուղղակի կամ անուղղակի թեւ տուած է մեր կարմիր կտուցներուն, մինչեւ անգամ ծաղրանկար եւ բազմադիմակ Հօկին:

Ուրեմն, Համայնավար կուսակցութեան գերագոյն ատեանն անգամ հրապարակաւ, բովանդակ աշխարհի պատգամաւորներու հեղինակութեամբ եւ աշխարհի բոլոր լեզուներով կ'ընդունի, կը յայտարարէ թէ՝ բոլշեւիկները «ամենեւին կուսակից չեն արհամարհանքի՝ հանդէպ իր սեփական ժողովուրդի ճակատագրին»:

Մի՞թէ չկա՞յ կոճակի մը վրայ փորագրելու այս ոսկեղէն կանոնը եւ կախելու հայ կարմրուկներու վիզէն կամ լամբակէն, սկսելով Երեւանէն:

Մենք ինչո՞ւ այսքան աւելորդ պայքարներ, տաղտուկներ կամ դառնութիւններ պիտի ունենայինք, եթէ Երեւանցիներն ու իրենց պաշտօնական եւ կամաւոր մունետիկները հասկնային այս տարրական գիտելիքը:

Ո՞վ կրնայ պնդել թէ՝ նոյն իսկ խորհրդային կարգուսարքին մէջ, մեր մինուճար Հայաստանը պիտի մատնուէր այսքան ուժասպառ եւ ստորադաս վիճակի մը, եթէ Երեւանը առաջին օրէն ըմբռնած ըլլար այս ճշմարտութիւնը: Գոնէ ճիգ մը կատարէր ըմբռնելու:

Եւ, տրամաբանօրէն, Հայկական Արտասահմանն ալ պիտի ունենար բաղդատաբար տանելի վիճակ, եթէ մարդիկ դաւանանք փոխելով հանդերձ, յարած չըլլային «ազգային ոչնչականութեան»:

Ի վերջոյ ի՞նչ է այն պայքարը զոր կը վարենք մենք, «հակայեղափոխականներս», այստեղ եւ ամէն տեղ, զգաստութեան հրաւիրելով իշխանաւորները, եւ մերկացնելով անոնց մանկլաւիկներուն դաւերը:

Պարզապէս պաշտպանութիւն՝ «սեփական ժողովուրդի ճակատագրին»:

Ապուշներ կամ վարձկաններ միայն կրնան ճակատ յարդարել այսպիսի գործունէութեան մը դէմ, իրենց քսոտ քուռակները տանիլ կապելով «Հակաֆաշական» կամ «Ժողովրդական» միացեալ ճակատներու սրընթաց եւ բազմանիւ օթոներուն:

Եւ այդպիսի տիպարներ միայն մեր մէջ կրնան գտնուիլ: Կամ աւելի շատ մեր մէջ:

Մեծազօր Ֆրանսացին— բոլշեւիկը— կամ բախտակից Վրացին ապահովաբար պիտի կարմրէին, եթէ իմանային թէ հայ կարմրուկները «Ժողովրդական ճակատ» կամ «Հակաֆաշական» պայքար կը խաղան, Թուրքերը թողելով ծաղկոցի մը դէմ, ազգային հանդէսներ խանգարելով, եռագոյն դրօշի կամ «Մեր հայրենիք»ի երգեր յարուցանելով եւ ուրիշ իմաստակութիւններ փորձելով:

Այստեղ եւ ամէն տեղ, ո՞վ է միջամտած ո եւ է մէկու քաղաքական դաւանանքին:

Աշխարհը շատ լայն է, եւ իւրաքանչիւր հոսանք ազատ՝ իր գաղափարներն արծարծելու համաձայն իր հանդանակին:

Հայ բոլշեւիկն ալ, եթէ իսկապէս գաղափարական տենդոտ մըն է ու ոչ թէ արկածախնդրական մարզանքներ, կրնայ փրկութիւն, գոնէ բարիք փնտռել իր նախընտրած ճամբով:

Միայն մէկ վերապահութեամբ,— այդ ճամբան իրեն իրաւունք չի տար վերիվայր շրջել բացորոշ իրողութիւններ, եւ գլխաւորապէս խրիլ այնպիսի գործերու մէջ, որոնք ուղղակի կը վնասեն ազգային ինքնապաշտպանութեան:

Այստեղ է որ ամէն մէկս իրաւունք ունինք պոռալու իր երեսին, կամ քաշելու իր թեւէն, ազդարարելով,— Կեցի՛ր:

Այդ «կեցի՛ր»ը կրնաք առնել բազմաթիւ իմաստներով.— Արգիլէ՛: Սթափէ՛: Մի՛ խաբեր: Մի՛ խառնակեր: Անգամ մըն ալ կարդա եւ սերտէ ինչ որ կարդացեր կամ լսեր ես: Մի՛ փորձեր առասպելական կարմիր գօտին կապել մեր մէջքին, կամ պուլվառներու [illegible] թատրոնները չփոթել բուն հայ աշխատաւորներու ցաւերուն եւ պահանջներուն հետ:

Հաւատա՞նք թէ կը սթափին այսուհետեւ, գոնէ հետեւելով 7րդ համագումարի բանաձեւին:

Եթէ Երեւանի մէջ դժուար կ'ըմբռնեն սովորական ճշմարտութիւններ, նոյնութեամբ թարգմանելով «Փրավտա»ներն ու «Իզվեստիա»ները, գոնէ արտասահմանի մէջ թող ճիգ մը փորձեն տառն ու ոգին զանազանելու: Մանաւանդ որ, գտնուելով տեղական (օրինակ՝ Ֆրանսական) կազմակերպութեանց մէջ, անշուշտ կը լսեն, կը սորվին թէ անոնց վարիչները ի՛նչպէս կը բացատրեն իւրաքանչիւր բանաձեւ կամ որոշում:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԵՐԷԿ ԲԱՑՈՒԵՑԱՒ Ա. Դ. ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԸ

ԵԹՈՎՊԱԿԱՆ ԽՆԴԻ՞ՐՆ ԱԼ ՊԻՏԻ ՔՆՆԷ

Մուսոլինի պատասխանի կը սպասէ անհամբեր

ՀՈԳԱՏԱՐՈՒԹԵԱՆ ՁԵՒ ՄԸ, ՆՄԱՆ ԻՐԱՔԻ

Երէկ, երկուշաբթի, բացուեցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան տարեկան (16րդ) ընդհ. ժողովը, մասնակցութեամբ իբր վաթսուն մեծ ու պզտիկ պետութեանց: Բացման ճառը խօսեցաւ Ռուիզ Կուինազու, Արժանթինի պատուիրակը, իբրեւ նախագահ Ա. Դ. Խորհուրդին: Յետոյ ընդհ. ժողովը ձեռնարկեց նախագահին ընտրութեան:

Ընդհ. քարտուղարին զեկուցման մէջ, կը յիշուի նաեւ իտալեւհապէշական վէճը, որ կրնայ զուռ բանալ կարեւոր վիճաբանութեանց, մանաւանդ փոքր պետութեանց համար: Իտալական պատուիրակութեան համար հաճելի չէ այս հաւանականութիւնը: Անոնք շատ գոհ պիտի մնան եթէ խնդիրը դուրս չելլէ Ա. Դ. Խորհուրդէն, որ հինգ հոգինոց յանձնախումբ մը կազմած է արդէն, լուծման եղանակ մը գտնելու համար: Այս յանձնախումբը գործի ձեռնարկած է, օր առաջ վերջացնելու համար իր տաժանելի պաշտօնը: Կ'ըսուի թէ բուն բանաձեւը պիտի յօրինէ Պ. Լավալ, որ Ժընեւէն Փարիզ եկաւ անցեալ օր, կառավարութեան հետ խորհրդակցելու համար:

Ամէնէն մեծ դժուարութիւնը այն է որ Իտալիա կ'ուզէ կարգ մը գրաւումներ կատարել, յառաջ քշելով իր գաղթավայրերուն ապահովութեան խնդիրը: Այս առթիւ, յանձնախումբին անդամները կը խորհին ելք մը գտնել Իրաքի եւ Անգլիոյ միջեւ կնքուած դաշնագրին հիման վրայ: Այս դաշնագիրը, որ կնքուած է «ազատութեան, հաւասարութեան եւ անկախութեան պայմաններու մէջ», տնտեսական իրաւունքներէ զատ, զինուորական առնելիք տուաւ ... «երկու կողմերու շահերուն կը համապատասխանէ Ն. բրիտանական վեհափառութեան էական հաղորդակցութեանց տեւական պահպանումն ու պաշտպանութիւնը բոլոր պարագաներուն մէջ»:

Աւելի պարզ խօսելով, Իրաքի Թագաւորը յանձն կ'առնէ վայրեր սահմանել օդանաւային կայաններու համար, վայրեր զորս Մեծն Բրիտանիա ինք պիտի ընտրէ: Միեւնոյն ատեն կ'արտօնէ բրիտանական զօրք պահել Իրաքի հողին վրայ, ինչպէս եւ ծովային, ցամաքային եւ օդանաւային ապաներ զրկել, իբրեւ խորհրդական Իրաքի բանակին:

Այս դաշնագիրը, որ ստորագրուեցաւ 1930 յունիս 30ին, կրնա՞յ հիմ ծառայել, շտկելու համար Իտալիոյ եւ Եթովպիոյ յարաբերութիւնները: Այս խնդիրը լրջօրէն կը զբաղեցնէ միտքերը: Անշուշտ հարցին լուծումը կախում ունի ոչ միայն Եթովպիոյ կայսեր կամքէն, այլեւ Մեծն Բրիտանիոյ բռնելիք դիրքէն:

Կացութեան ծանրութիւնը իմանալու համար, կը բաւէ յիշել թէ Կիրակի օր օդանաւով Ժընեւ գնաց նաեւ Անգլիոյ արտաքին նախարարը, հակառակ իր հիւանդութեան:

Այս միջոցին Ժընեւ կը գտնուին բազմաթիւ երեւելիներ,— Պ. Պ. Էտըն, Փոլ Պոնքուր եւ ուրիշներ՝ Ֆրանսայի կողմէ, Իրլանտայի վարչապետը, Փոքր Համաձայնութեան եւ պալքանեան պետութեանց վարչապետները կամ արտաքին նախարարները եւն.: Կ'ըսուի թէ Ա. Դ. Խորհուրդին նոր ընտրութեան առթիւ, Լեհաստան պիտի վերընտրուի, իսկ Չեխոսլովաքիոյ տեղը պիտի անցնի Ռումանիա:

ԻՏԱԼԻՈՅ ԱՐՇԱՒԱՆՔԻՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

Քանի մը օրէ ի վեր որոշ լաւատեսութիւն կը տիրէ, մասնաւորապէս Լոնտոնի մէջ, իտալեւհապէշական վէճին խաղաղ լուծման համար: Սակայն ոչ Իտալիա, ոչ ալ Եթովպիա կ'ուզեն խաբուիլ երեւոյթներէն: Առջի օր բազմաթիւ նոր զինուորներ ճամբայ ելան Նափոլիէն, դէպի արեւելեան Ափրիկէ, իսկ Հապէշները կը շարունակեն կարեւոր կէտերու վրայ համախմբել իրենց ուժերը:

Ատտիս - Ապէպայէն կը հեռագրեն թէ Իտալիոյ զինուորական իշխանութիւնները կ'ուզեն ողբագին յաղթանակ մը տանիլ առաջին յարձակողականին, ճիշդ այն կէտին վրայ ուր պարտուեցան 1896ին (Ատուա): Կը կարծուի թէ զրահապատ ինքնաշարժները եւ հրասայլերը կարեւոր դեր մը պիտի կատարեն Իտալիոյ առաջին յարձակման ատեն: Յետոյ պիտի սկսին պաշարել եւ գրաւել ամբողջ շրջանը, իսկ հարաւէն՝ իտալական Սոմալիէն յարձակողականի պիտի սկսի միւս թեւը:

Էրիթրէայի ճակատին հապէշական զօրքի հրամատարն է Ռաս Սէյում: Նկատի առնելով իր բանակին ստորադաս վիճակը՝ իտալական սպառազինութեանց առջեւ, հաւանական է որ հապէշ հրամանատարը առանց դիմադրութեան նահանջէ մինչեւ 100 — 120 քիլոմեթր: Իր բանակին թիւը 35,000ը չանցնիր, եւ հաւանական չէ որ կարենայ նոր ուժեր ստանալ, նկատի առնելով հաղորդակցութեանց դժուարութիւնները: Մասնագէտներ կը կարծեն թէ հապէշ հրամանատարը պիտի նախընտրէ քաշուիլ եւ ներս քաշել իտալական բանակը, ուրպէսզի թակարդը ձգէ հրասակային կռիւներով, անմատչելի լեռներու եւ անդնդախոր ձորերու մէջ: Այդ պարագային Հապէշներու դիմադրութեան կեդրոնը պիտի ըլլայ Կոնտար, ուր կը գտնուի առ նուազն 50,000 զինուոր, հրամանատարութեամբ Ռաս Քասսայի: Ասոնք ամէնէն լաւ սպառազինուած զինուորներն են եւ կ'ըսուի թէ վերջերս մեծ քանակութեամբ զէնք եւ ռազմանիւթ ստացած են գաղտնապէս: (Զրոյցի մը համաձայն Չեխոսլովաքիա մեծ քանակ ռազմանիւթ կը հասցնէ անուղղակի միջոցներով):

Ինչ կը վերաբերի հարաւային ճակատին, ստոյգ տեղեկութիւններ կը պակսին հապէշական ծրագիրներու մասին: Իտալացիները այդ ճակատին վրայ կեդրոնացուցած են 100.000 զինուոր, իսկ Օկատէնի (Եթովպիա) ցեղապետները հազիւ 50,000 զինուոր կրնան հանել: Դեռ կասկածելի է որ հպատակին կայսեր զօրակոչին: Դիմադրութիւնը ամէնէն աւելի պիտի կեդրոնանայ

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔԱՂԱՔԱԿՐԹՈՒԹԻՒՆ ...

Իտալական պատուիրակութիւնը սնտուկներով փաստաթուղթեր եւ լուսանկարներ տարած է Ժընեւ, ապացուցանելու համար թէ Հապէշները բարբարոս են եւ գազան, անարժան՝ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ բազմելու:

Փարիզի եւ Լոնտոնի թերթերը էջերով նմոյշներ հրատարակեցին այդ լուսանկարներէն: Իսկ Իտալիոյ մէջ անշուշտ հատորներ տպուած են:

Ամէնքդ ալ տեսաք անշուշտ.— Ձեռքերը կտրուած գողեր, նամբուն վրայ, ծառէ մը կախուած չարագործներ, ոտքերը շղթայի զարնուած, կամ թեւին մէկը ոտքին կապուած գերիներ, ծախու հանուած ստրուկներ, կամ թիապարտներ երիցս թշուառ:

Ի հարկէ բարբարոսութիւններ են այս բոլոր արարքները: Եւ անվիճելի:

Կ'ըսեն թէ յիսուն տարիէ ի վեր այսպէս է եղեր Հապէշիստանը:

Ատոր ալ ըսելիք չունիմ: Վկայ՝ Տիմոթէոս վրդ. Սափրիչեանը, իր «երկամեայ պանդխտութեամբ»:

Միայն մէկ բան չեմ հասկնար:

Եթէ ազգերու Դաշնակցութենէն պէտք է վտարուի եւ գրաւման ենթարկուի Հապէշիստանը, իբրեւ բարբարոս, հապա ի՞նչ պէտք է ըլլայ այն պետութիւնը որ իր հպատակներուն արիւնը լակելով ապրեցաւ հինգ հարիւր տարի, որ դեռ քսան տարի առաջ ամբողջ ժողովուրդ մը ոչնչացուց,—

Երախաները սնտուկներու մէջ լեցնելով եւ վրան փակելով: Կամ թոյն խմցնելով անոնց:

Կալանաւորները երկ - երկու իրար կապած, գիշերանց բանտէն հանելով, անոնց ոտքերուն քար կապելով եւ ծովը նետելով (կարդալ Տրապզոնի իտալական հիւպատոս Կարոնիի տեղեկագիրը):

Հազարաւոր աղջիկներ եւ կիներ գոմերու եւ ժամերու մէջ լեցնելով եւ մոխիրի վերածելով:

Հարիւրաւոր մտաւորականներ կոտորելով բրիչներու, փետատներու, բիրերու, դանակներու, քարերու հարուածներուն տակ:

Յղի կիներ փորը ճեղքելով եւ երախաները դուրս թափելով:

Քահանաներու ոտքերուն պայտ զամելով կամ անոնց մօրուքը կրակի տալով:

Եօթանասունէն մինչեւ եօթ տարեկան երախաները «Օսմանեան պատմութեան մէջ իսկ չտեսնուած» գազանութեամբ ոչնչացնելով, իսկ աղջիկները ու կիները աջ ձախ բաժնելով կամ շուկան ծախելով իբրեւ աւար:

Այդ պետութիւնը կը կոչուի Թուրքիա եւ անոր ներկայացուցիչը ոչ միայն փառաւորապէս բազմած է Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ, այլեւ նշանակուած է անդամ՝ այն յանձնախումբին որ կը քննէ իտալեւհապէշական խնդիրը, արդարութիւն բաշխելու համար...

Զա՞րմեր գոնէ քանի մը լուսանկար ալ այս ճակատէն ներկայացնել Ազգաժողովին, իբրեւ նիւթ պատմութեան...

ՎԱՀԷ

«Մուսա Լեռ» շարժանկարին առթիւ

Անգարայէն կը հաղորդեն թէ Ռումանիա եւ Եուկօ-Սլաւիա որոշած են չթոյլատրել «Մուսա Լեռ»ի շարժանկարին ներկայացումը: Ձեռնարկներ կը կատարուին նաեւ Ամերիկայի մօտ: Ի հարկին Մեթրօ Կօլտուինի բոլոր շարժանկարներու Թուրքիա մուտքը պիտի արգիլուի:

⁂ «Ճումհուրիէթ» կ'իմանայ թէ այդ Ֆիլմը պատրաստուած է Ռուբէն Մամուլեանի կողմէ:

⁂ Արտաքին գործավարութեան ընդհ. քարտուղար Նուման Րիֆաթ հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ այս մասին.

— «Ծանօթ եմ խնդրին: Ակէ առաջ, երբ իմացանք որ Մէթրօ - Կօլտուին Մէյէր ընկերութիւնը կը պատրաստուի Ամերիկայի մէջ Ֆիլմի առնելու այդ գիրքը, Ուաշինկթընի մեր դեսպան Մունիրի միջոցաւ դիմեցինք ամերիկեան կառավարութեան: Մեր դիմումը մեծ անկեղծութեամբ դիմաւորեցին եւ հարկ եղած միջոցները ձեռք առին: Չեմ յուսար թէ Ամերիկայի մէջ յարդ կը գտնէ շարժանկար մը որ լեցուն է թրքութեան դէմ զրպարտութիւններով:

«Ստոյգ է որ ամերիկ. կառավարութիւնը հարկ եղածը ըրած է այդ ընկերութեան: Իսկ լուր չունիմ թէ հակառակ ասոր շարժանկարը պատրաստուած կամ պատրաստուելու վրայ է: Ասով հանդերձ, մենք ամէն միջոց ձեռք առած ենք որպէսզի այդ շարժանկարը չներկայացուի բարեկամ երկիրներու մէջ: Ես չեմ կարծեր որ այդ չինծու շարժանկարը ներկայացուի որ եւ է բարեկամ երկրի մէջ»:

Նոր ձեռնարկներ Արեւելեան Նահանգներու մէջ

Թուրքիոյ հանրօգուտ շինութեանց գործավար Ալի Չէթինգայա Արեւելեան նահանգները քննական պտոյտի մը ելած է: Գործավարը Սըվազէն յետոյ պիտի այցելէ Երզնկայի, Էրզրումի, Սարըղամըշի եւ Կարսի նահանգները եւ յետոյ Տրապիզոն պիտի երթայ: Հանրօգուտ շինութեանց գլխաւոր գործերու առաջին գծին վրայ կուգան հետեւեալները.— Էրզրումի եւ Կարսի միջեւ ներկայիս գործող երկաթուղին, որ աւելի օգտագործելի վիճակի մը պիտի վերածուի եւ այս գիծն ալ պետական երկաթուղիներու դրութեամբ պիտի բանեցուի: Էրզրումէն մինչեւ Իրանի սահմանը երկարող ճամբուն վրայ օթօպիւսի սպասարկութիւն պիտի հաստատուի պետական երկաթուղիներու վարչութեան կողմէ, եւ այս կերպով առաւելագոյն օգուտը պիտի ապահովուի Իրանի «Թրանզիթ»ի ճամբէն: Սվազ - Էրզրում գծին վրայ Տիվրիկի եւ Քէմախի միջեւ, Պօղազի շինութիւնները, որոնք ամէնէն դժուար մասերն են, պիտի ընդարձակուին:

ԻՐԱՆԵԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ ՄԸ բացուեցաւ Լէնինկրատի մէջ: Ցուցադրուած են բազմաթիւ թանկագին հնութիւններ, ինչպէս հինգ սասանեան բաժակներ որոնց նմոյշները չկան ուրիշ տեղ: Ցուցադրուած առարկաներուն թիւն է 900:

ԶՈՒԻՑԵՐԻՈՅ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ 193,000ի դէմ 510,000 ձայնով մերժեց սահմանադրութեան վերաքննութեան առաջարկը, զոր դրած էր ազգային ճակատը: Այս հանրաքուէն ջախջախիչ յաղթանակ մըն է ձախակողմեան տարրերուն համար:

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ արտաքին գործավարութիւնը կը յիշեցնէ թէ այսուհետեւ ոչ մէկ բնակիչ պիտի կրնայ գիրքեր, հանդէսներ եւ լրագիրներ ստանալ արտասահմանէն, առանց նախապէս արտօնութիւն ձեռք բերելու: Այդ արտօնութիւնն ալ կարելի է ստանալ միայն Գիրքերու Ներածման Տեսչութեան միջոցաւ: Կը նշանակէ թէ ոչ միայն խստօրէն կը շարունակուի արտաքին առեւտուրի մենաշնորհը, այլեւ սաստկացած է գրաքննութիւնը:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՍՈՒՐՀԱՆԴԱԿ

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ՉԷԶՈՔՈՒԹԻՒՆԸ

Իտալօ-եթովպիական հաւանական պատերազմի լուրերը մտահոգութիւն կը պատճառեն նաեւ, այս երկրի թէ՛ ժողովրդական լայն զանգուածներուն եւ թէ՛ կառավարական բարձր շրջանակներուն: Այս երկրի ժողովուրդը դեռ մոռցած չէ վերջին մեծ պատերազմի աւերները: Անոնք, պատերազմի վերապրողները, կը գիտակցին նաեւ որ բարձր գաղափարներու համար յայտարարուած պատերազմը ոչ թէ ապահովեց փոքր ժողովուրդներու ազատութիւնը եւ կամ ժողովրդապետական կարգուսարքի հիմերը, այլ ստեղծեց պատմութեան մէջ աննախընթաց բռնապետութիւններ՝ բոլշեւիզմ, ֆաշիզմ եւ հիթլէրիզմ — բազմաթիւ «իզմ»եր, որոնք կը փորեն ժողովրդական կարգերու հիմերը:

Ասկէ զուրս անոնք գիտեն, նաեւ, որ միլիոնաւոր երիտասարդ Ամերիկացիներ սպաննուեցան եւ վիրաւորուեցան յանուն ոչնչի: Մօտաւորապէս քսան տարի անցած է այն օրէն, երբ Ուիլսընի կառավարութիւնը խորտակելու համար գերմանական բռնակալութիւնը եւ ապահովելու ժողովրդապետական կարգերը, որոշեց գործակցիլ դաշնակից պետութիւններուն: Հակառակ այդ երկար տարիներուն՝ պատերազմի հարուածները դեռ կը կրեն, վեթերաններուն կեանքը նիւթապէս ապահովելու խնդրով:

Անոնք, վերջապէս, շատ լաւ գիտեն որ դաշնակից պետութիւններէն բոլորը մեծ թէ պզտիկ, հարուստ թէ աղքատ, փոխառութիւններ կնքած են՝ պատերազմի ընթացքին եւ վերջը, այս երկրի կառավարութեան միջոցաւ դրամատուներու հետ եւ ··· մերժած են վճարել իրենց պարտքերը:

Այս դառն փորձառութիւններէն յետոյ, դժուար չէր երեւակայել թէ ինչո՞ւ յանկարծակի եւ արագօրէն — միայն 2—3 օրուան ընթացքին, այս երկրի օրէնսդրական բարձրագոյն մարմինները յայտարարեցին չէզոքութեան քաղաքականութիւնը պարտադիր կառավարութեան համար եւ արգիլեցին ռազմամթերքի վաճառումը պատերազմիկ կողմերուն:

Այս հիմնական կէտերու շուրջ խորհրդարանը սեղանի վրայ ունէր հետեւեալ օրէնքը.—

.— Արգիլել ամերիկեան նաւերուն տեղափոխել ռազմամթերք եւ կամ պատերազմի հետ առնչութիւն ունեցող որ եւ է ապրանք, պատերազմիկ պետութիւններու նաւահանգիստներուն եւ կամ չէզոք պետութիւններու՝ պատերազմի մէջ գտնուող կողմերուն փոխանցելու համար:

2.— Արգիլել ամերիկեան քաղաքացիներուն ճամբորդել պատերազմիկ կողմերու նաւերով եթէ պիտի ճամբորդեն, իրենց անձնական պատասխանատուութեամբ միայն, որպէսզի առիթներ չստեղծուին այս երկրին համար միջամտելու պատերազմի մէջ:

3.— Արգիլել պատերազմիկ կողմերուն ամերիկեան նաւահանգիստները գործածել ընդծովեաներու գործողութիւններու համար:

4.— Արգիլել որ եւ է փոխառութիւն պատերազմող երկու կողմերուն ալ եւ վերջապէս, արգիլել տեղափոխութիւն՝ ամերիկեան նաւերով, մարդոց եւ կամ ռազմամթերքի պատերազմող կողմերուն համար: Այս վերջին կէտը կը վերաբերի կամաւորներ տեղափոխելու խնդրին: Հոս, մանաւանդ Ն. Եորքի մէջ, բաւական ուժեղ փրոփականտ կը մղուի որպէսզի սեւամորթներէն կամաւորական խումբեր կազմուին եւ օգնութեան հասնին իրենց նախահայրերու երկրին մէջ վտանգի ենթարկուած միակ անկախ պետութեան:

Արմատական այս միջոցները, ուղղուած են ոչ միայն Իտալիոյ և Եթովպիոյ, այլ եւ Մեծն Բրիտանիոյ քաղաքականութեան դէմ:

Ցայտնի է որ Անգլիացիները, Իտալիոյ հետ ունեցած իրենց վերջին բանակցութիւններու մասին, տեղեակ կը պահեն Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը, այն յոյսով որ կրնային ապահովել բարոյական օժանդակութիւն մը:

Բայց այս երկրի պետական շրջանակները շատ լաւ գիտեն որ նախնական բարոյական օժանդակութենէն յետոյ նիւթական եւ ռազմական օժանդակութեան հարցը պիտի գայ: Անոնց մտքերուն մէջ դեռ թարմ է Անգլիոյ մերժումը՝ Ամերիկայէն կնքուած փոխառութիւնները վճարելու:

Ամերիկայի չէզոքութեան այս օրէնքը, սակայն, մեծապէս եւ անուղղակի պիտի օժանդակէ Իտալիոյ:

Ցայտնի է որ Եթովպիան զինագործարաններ չունի եւ ոչ ալ պատերազմը յաջողութեամբ վարելու վերջին գիտելիքները: Եւրոպական պետութիւններէն շատերը պիտի մերժեն իրեն ռազմանիւթ ծախել, վախնալով թէ Իտալիան կրնայ թշնամական վերաբերմունք ցոյց տալ եւ հին աշխարհի հաւասարակշռութիւնը (եթէ մի այն գոյութիւն ունի) գլորել կրնայ խախտուիլ: Եթովպիա շատ լաւ գիտէ այդ: Իր միակ յոյսը ամերիկեան մեծ հանրապետութեան վրայ էր, վստահ ըլլալով թէ Մ. Նահանգներու հանրային կարծիքն ի նպաստ իր խաղաղասիրական քաղաքականութեան է, ապա ուրեմն հնարաւորութիւն պիտի ըլլար թէ ռազմամթերք գնելու եւ թէ դրամական փոխառութիւններ կնքելու:

Եթովպիոյ այդ յոյսերն ալ խորտակուեցան Մ. Նահանգներու չէզոքութեան քաղաքականութեամբ:

Այժմ ամէն երկիր իր մորթի մասին կը մտածէ եւ բարձր գաղափարներ, արդարութիւն եւ տկարներու պաշտպանութիւն նկատի չեն առնուիր:

Մարդկութիւնը քայլ մը դէպի ետ կ'նրթայ:

Ա. ՆՈՐԵԱՆ

«Հայ-Բոյժ»

— • —

Ժողովրդական Ամսաթերթ
Բժշկութեան եւ առողջապահութեան
«ՏՈՒՆԻՆ ԲԺԻՇԿԸ»
ԽՄԲԱԳԻՐ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ
Բաժնեգինը 20 ֆրանք
Հասցէ՝ Dr. Ch. Aivazian, 17, Rue Damesme, Paris.

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

«ՆԱՒԱԲԵԿՈՒԹԻՒՆ»

— • —

Գեղարուեստական աննշան արժանիքներով՝ ժապաւէններու խճողումին մէջէն, երբեմն գեղեցիկ եւ լուսաւոր կոթողի մը պէս՝ կը ցցուին խորքով եւ կատարումով ուշագրաւ գործեր, որոնց ճերմակ պաստառին վրայ արագասահ անցքէն յետոյ, անջնջելի հետք մը կը մնայ դիտողներուն մտքի եւ սրտի ծալքերուն մէջ անկինը:

Այդպիսիներէն մէկն է «Նաւաբեկութիւնը»:

Ճօն Ֆորրէսթրր ամերիկացի հռչակաւոր թատերագիր ու բեմադիր մըն է: Իր անունը լուսաշող կը փայլի ամէն երեկոյ Ն. Եորքի մեծ թատրոնի ճակտին վրայ:

Սոխաղղական պարագաներու բերումով, կարճ ժամանակով կը մեկնի Եւրոպա, հրաժարելով իր հետ տանիլ ջերմօրէն սիրուած երիտասարդ կինն ու փոքրիկ տղան, իր ապագայ գործակիցը — ինչպէս կ'ըսէ ան:

Այժմ Ֆորրէսթրր հսկայ անդրատլանտեանին վրայ կը պտտցնէ իր հետախուզող հետաքրքրութիւնը, այդ միջազգային կղզիին բնակիներուն մէջ փնտռելով տիպարներ իր ապագայ գործերուն համար:

Նաւապետին հետ, իր պտոյտները կը տանին զինքը երրորդ կարգի ճամբորդներու անհրապոյր սրահներուն մէջ, ուր միջադէպ մը զինքը դէմ դիմաց կը դնէ խեւ ու կատաղի յեղափոխական Քարոթովի հետ:

Այս վերջինը առելութիւն միայն ունի ունեւորներուն համար, եւ արմարհանքով որ կը վերածուի թատերագրի երեսին արձակուած թուքի մը:

Ֆորրէսթրր մեծահոգութեամբ կը մերժէ նաւապետին՝ մեղաւորը բանտարկելու առաջարկը, ու ներելով կ'անցնի:

Իր դասակարգէն կին մը, Հանրիէթ Կրօլան՝ գրաւած է նաեւ թատերագրին բարեկամութիւնը, իր ուշագրաւ խօսակցութեամբ:

Գիշեր է, առաջին կարգի ճամբորդներու լուսաշող մեծ սրահին մէջ պարահանդէս կայ: Ցամաքին ու հողին պարտադրած մտայլկումներէն ազատուած՝ երջանիկ զոյգեր կը դառնան ...

Ընդհարում մը, նաւաբեկութիւն:

Խուճապը ահաւոր է: Մարդը գազան է դարձած: Ամէն մէկը իջնող մակոյկի մը մէջ նետուիլ կ'ուզէ, հակառակ նաւապետներուն եւ սպաներուն հրամանին, — նախ կիները եւ մանուկները, Ճօն Ֆորրէսթրր կ'աջակցի սպաներուն, օգնելով կիներուն, եւ նոյն իսկ իր փրկութեան գօտին տալով Հանրիէթ Կրօլանի:

Հոն է նաեւ Քարոթով, ահաւոր, անձը փրկելու միակ մտածումով բիրտ, ոտնակոխելով կին ու երախայ, արհամարհելով անձնուիրութեան «պուրժուա» առաքինութիւնները ···

Ու յանկարծ դարձեալ ան եւ Ֆորրէսթրր դէմ դիմաց ···

Այս անգամ Ֆորրէսթրր ներողամիտ չէ: Ուժգնօրէն կ'արգիլէ եւ հարուածով մը կը տապալէ մանուկներուն եւ կիներուն տեղը գրաւել ուզող յեղափոխականը:

Քարոթով՝ կատաղի, դաշոյն մը ձեռքին, Ֆորրէսթրրի վրայ խոյացած պահուն կը թաւալի շանթահար:

Ֆորրէսթրրի քով գտնուող սպաներէն մէկը տեսած է դաշոյնը եւ թատերագրին սպառնացող վտանգը, եւ ատրճանակի գնդակով մը վերջ տուած բիրտ պայքարին:

Ահաւոր ճիչերու եւ աղմուկի մէջ շոգենաւը կը խորասուզի ···

Քանի մը մակոյկ այժմ կը մօտենան կղզիի մը, կիներով եւ մանուկներով լեցուն:

Կղզիին բնակիչները շտապած են օգնութեան, նախնական խնամքներու միջոցին կանացի վերարկուի մը մէջ փաթթուած, կիսամեռ կը յայտնուի Ֆորրէսթրրի դալուկ դէմքը: Բարոյական նաւաբեկութիւն ··· Վերջին րոպէին ան մոռնալով կինը, սիրասուն զաւակը, խելացնոր ու անգիտակից, մոռնալով պահ մը առաջ քաջօրէն պաշտպանած բարոյական սկզբունքները, փրկած է իր կեանքը կեղծիքի մը միջոցաւ:

Վեհանձն ձկնորսի մը անկողնին վրայ կիսամեռ, ան արդէն զինքը շրջապատող ծովի մարդերու չիտակ նայուածքներուն մէջ կը կարդայ իր բարոյական դատապարտութիւնը ···

Մեռած է բարոյապէս, պէտք է մեռնի նաեւ ֆիզիքապէս ···

Ու իր ինքնութիւնը հաստատելու համար եկած պաշտօնեայի հարցումին.

— Ձեր անո՞ւնը:

Կը պատասխանէ խուլ ձայնով մը:

— Քարոթով ···

Միայն զինքը հիւրընկալող ձկնորսը գիտէ իր ինքնութիւնը, թղթատանակը քննած ըլլալով:

Ան այդ ծանր գաղտնիքը պիտի պահէ միշտ՝ Ֆորրէսթրրի խոստովանութենէն յետոյ:

Վերադարձին՝ ան չի համարձակիր երեւալ իր կնոջ ու զաւակին՝ որ արդէն չափահաս է եղած:

Իր փրկութեան գօտին միջոցաւ ազատուած Հանրիէթ Կրօլան հերոսի մը համբաւ տարածած է իր մասին:

Տարիներ անցած են:

Միշտ պահուած կեղծ անունի մը տակ, Ֆորրէսթրր կը հետեւի՝ արդէն իբրեւ թատերգակ եւ բեմադիր՝ իր տեղը գրաւել փորձող զաւկին աշխատանքներուն:

Բայց որդին հօրը տաղանդը չունի:

Առաջին ներկայացումը անկում մըն է:

Հասարակութիւնը հեռացած է դժգոհ, երիտասարդ Ֆորրէսթրր ընկճուած կը մնայ իր գրասեղանին առջեւ մինակ ···

Դուռը բացուած է լռիկ:

Կիսաստուերին մէջ մարդկային կերպարանք մը կը յառաջանայ:

Երիտասարդը ցնցուած է, անծանօթի երեսին կը գոչէ.

— Ո՞վ թոյլ տուաւ ձեզի ներս մտնել, ո՞վ էք···

Երբ Ֆորրէսթրր կարեկցութեան ու սիրոյ արտայայտութեամբ լեցուն աչքերով կը մօտենայ իր տղուն, կը խօսի խաղի մասին, ցոյց կուտայ յաջող կողմերը, կը մատնանշէ տկար մասերը, եւ կը յաջողի ոգեւորել զայն, ու համոզել գալ իր փոքրիկ ու մենաւոր բնակարանը, վերաշինելու համար կործանած թատերական գործը:

Երիտասարդ Ֆորրէսթրր պզտած է անծանօթին հեղինակութիւնը, եւ ոգեւորուած անով:

Նոր գործը նոր բեմադրութեամբ՝ պիտի յայտնուի հասարակութեան, որ եկած է չահագրգռուած:

Խաղը կ'ընթանայ յաջող, եւ կը վերջանայ հիացական ծափողջոյններու մէջ, անվերջ բեմ գալու ստիպելով երիտասարդ Ֆորրէսթրրը:

Վերը, ձեղունին տակ՝ ժողովրդական նստարաններուն վրայ՝ իր հայրը կը ժպտի, կը դիտէ անյագօրէն իր զաւկին յաղթանակը:

Ինք մեռած չէ: Ֆորրէսթրրի անունը դարձեալ կը ծափահարուի իր թատրոնին մէջ:

Բայց երիտասարդ հեղինակը յանկարծ բեմէն կը յայտարարէ, թէ արդար չէ յաջողութիւնը ամբողջապէս իրեն վերագրել, թէ ունեցած է բաստուերին մէջ մնացած աշխատակից մը՝ որ ներկայ է, եւ որուն պէտք է տալ ծափերուն կէսը ···

Հայրը առաջին բառերուն իսկ՝ աշխատակիցը ծափահարող բազմութիւնը ճեղքելով, անհետացած է:

Ցաջողութեան ճամբուն վրայ դրած է իր զաւակը: Այժմ ան կրնայ հեռանալ:

Իր սենեակին մէջ մինակ, բաց պայուսակ մը սեղանին վրայ, Ֆորրէսթրր կը պատրաստուի մեկնիլ:

Դուռը կը զարնուի, կը բանայ:

Իր զաւակը դիմացն է: Տիկին Ֆորրէսթրր կ'ընկերանար իրեն, եւ ակնբեւ զարմանքով դիտէ անծանօթ աշխատակիցը:

Ժիր հեղինակը այլայլած է: Դէմքը կը ծածկէ՝ պայուսակին վրայ հակած եւ մեկնելու ստիպուած ըլլալուն համար ներողութիւններ մրթմրթալով··

Դժբախտաբար չպիտի կրնայ յաղթանակը տօնող բարեկամներուն միանալ ···

Տիկին Ֆորրէսթրր կը հեռացնէ իր տղան, ղրկելով զայն իր բարեկամներուն քով, սպասցնելու համար, քանի որ ինք վստահ է համոզելու իրենց խորհրդաւոր բարեկամը:

Ֆորրէսթրր այժմ կը նայի քայլ առ քայլ մօտեցող կնոջը աննկարագրելի յուզումով փայլող աչքերուն:

Դէմ դիմաց են.

— Ճօ՛ն ···

— Մարկարէ՛թ ···

Ու Ճօն Ֆորրէսթրր կը փլի իր կնոջ խանդակաթ թեւերուն մէջ···

Հեծեծանքներու եւ ժպիտներու մէջ խոստովանութիւնն է այժմ, դառն ու դժուարին, որոշումը յաւէտ թաղուած մնալու ովկիանոսին մէջ, չաղարտելու համար իր զաւկին կրած անունը ....

Մարկարէթ համակերպած է: Ամէնուն համար մեռած Ճօնը կ'ապրի այժմ միայն իրեն եւ իրենց զաւակին համար՝ որ պիտի անգիտանայ միշտ իր աշխատակցին անունը ···

Եւ Ֆորրէսթրրի սիրուած անունը պիտի ծափահարուի երկար մեծ թատրոնին մէջ:

Ուօլթրր Քօննըլի երանգաւոր, խորունկ եւ ճշգրիտ խաղարկութեամբ մը ձեւաւորուած է Ճօն Ֆորրէսթրրի դժուարատար տիպարը, որ ամբողջ խաղին կը տիրապետէ իր մարդկային արժանիքներուն տպաւորիչ ցուցադրութեամբ:

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

Կը խնդրուի յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ բնթեռնելի եւ մելանով:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ՊՏՈՅՏ ՄԸ ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

— • —

ՏԵՍԱՐԱՆ Ա.

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ

Առտուան ժամը 8ին միջազգային գործազուրկ բանուորներու հսկայ բազմութիւն մը տարածուած է, Պուլվառ Նաշիոնալ, օտարականներու դրասենեակին առջեւ, բոլորն ալ կը սպասեն երկաթեայ մեծ դրան բացումին, որպէսզի հաստատել տան իրենց անգործութիւնը:

Ահա խումբեր զանազան ազգերէ, պատերուն կրթնած կամ ծառի մը հովանիին տակ կծկուած կը խօսին ու վիճին չարունակ:

— Ինչ պիտի ըլլայ այս մեր վիճակը, մինչեւ ե՞րբ պիտի չարունակենք այսպէս:

— Ծո՛վը, ծովը կը մաքրէ մեզ, փոխանակ այսպէս չարչարուելու՝ մէկ անգամէն կը փրկուինք թէ մենք եւ թէ մեզ այսպէս չարչարողները:

— Ինչո՞ւ այսպէս կը խօսիք, եւ ձեւ լաւ կը ճանչնամ, օրուան հացի կարօտ չէք, ձեր այս կեանքը պէտք է բաղդատէք 5—6 տարի առաջուան կեանքին հետ, այլ պէտք է յիշէք աքսորական կեանքը Տէր Զօրի եւ Թլ. Աբիյատի, անջրդի անապատներուն մահուան սարսափը:

— Ի՞նչ կ'ըսէք, Հայրենակից, միթէ հոս չկա՞յ մահուան սարսափը: Ի՞նչ պիտի ըլլայ այս անգործութեան հետեւանքը, անօթութիւն, ժամթափութիւն, թոքախտ: Հասպատալներո՞ւմը, ամէնէն վտանգաւոր դէմքն է մեզ նման անմխիթար ազգերուն համար:

Եւ ահա թրքախօս հայրենակից մը կը խառնուի վիճաբանութեան ու պոռայ:

— Մենք մարդ չենք ըլլար, չունինք գլխաւոր մը: Ես կը յիշեմ մեր հայրենակից աշուղի մը տաղը կ'երգէր. —

Զօք իւէն գազմբշլըգ ազլըք,
Շիմտիտէն կէրի տիւնմեյա կէլմէզ խազլք,
Պաշսըզ պէլիրսիզ սուրպաշըտան գալըփ,
Զօպանը պուլունմազ Հայըգ սիւրիւ:

Ահա կը խլրտի ամբոխը եւ կը ժէ չէնքէն ներս, ոստիկաններ կը մշտկեն, կը սաստեն, երբեմն ալ կը զարնեն:

Նոր թիւեր կը բաժնեն եւ գլխաւոր ոստիկան մը բարձր քարի մը վրայ ելած կը յայտարարէ.—

— Այսօրուընէ սկսեալ շաբաթը երկու անգամ պէտք է ներկայանաք գրասենեակ, եւ երկուշաբթի օրեր, բոլոր Հայերը պէտք է ստանան մէկ մէկ թիւ որպէսզի շարունեն թիւի կարգով: Նախ պէտք է անցնին Իտալացիները եւ Սպանացիները, որոնք կանոնաւոր կերպով կը ստանան իրենց նպաստները, եւ ապա Ռումանացիները, Պուլկարները, Ալպանացիները, Ռուսերը, Թուրքերը, Սերպերը, Ցոյները եւ ամէնէն վերջը Հայերը:

Ո՞ր գործին մէջ առաջինն ենք արդէն, բացի անմխիթարութենէն:

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ԽԱՂՈՂ ԿԵՐԷՔ

Օրհնեալ պտուղ մը, որուն պատմութիւնը կապուած է Հայաստանի անունին:

Արդարեւ, ըստ աւանդութեան, երբ Նոյ դուրս ելաւ իր տապանէն, Հայաստանի լեռներուն վրայ, Ջրհեղեղէն դեռ թաց դաշտերուն մէջ ազատ ձգեց նոխազ մը, որ քիչ յետոյ վերադարձաւ բոլորովին գինով, — վայրի տունկ մը ճարակեր էր: Նոյ գտաւ այդ տունկը, որուն պտուղով յաճախ ինք եւս պիտի գինովնար ետքէն: Սակայն սատանան չորցուց որթատունկը: Նոյ շատ աղաչեց: Այն ատեն սատանան ըսաւ.

— Եթէ կ'ուզես որ նորէն կանանչնայ, ոռոգէ զայն եօթը կենդանիներու արիւնով:

Նոյ մորթեց առիւծ մը, արջ մը, վագր մը, շուն մը, աղուէս մը, անծեղ մը եւ աքաղաղ մը, եւ անոնց արիւնով ոռոգեց չորցած որթատունկը: Խաղողենին, որ նախապէս մէկ տեսակ պտուղ կուտար, յաջորդ տարի տուաւ եօթը տեսակ պտուղ, աւելի ճիշդը՝ խաղող մը, որ ունէր եօթը յատկութիւն:

Այսպէս, այնուհետեւ եւ մինչեւ հիմա, ով որ կը գինովնայ խաղողին ջուրով, նախ կը դառնայ առիւծի նման քաջ, յետոյ արջի նման ուժեղ, վագրի նման անգութ, շան նման կռուասէր, աղուէսի նման խորամանկ, անծեղի նման չատախօս եւ աքաղաղի նման պոռչտան:

Թէեւ աւանդութիւնը որթատունկին մշակութիւնը եւ առաջին գինովութիւնը կը վերագրէ Նոյի, սակայն Ս. Գիրքը կը պնդէ թէ մարդիկ գինիին համը գիտէին Նոյէն ալ առաջ. «Եւ որպէս եղեւ յաւուրս Նոյի, նոյնպէս եղիցի եւ յաւուրս Որդւոյ մարդոյ: Ուտէին, ըմպէին, կանայս առնէին եւ արանց լինէին, մինչեւ յօրն յորում եմուտ Նոյ ի տապանն, եւ եկն ջրհեղեղն եւ կորոյս զամենեսին» (ՂՈՒԿ. Գլ. ԺԷ. 27):

Այսպէս թէ այնպէս որթատունկը «ի վաղուց անտի» մշակուած է Հայաստանեայց աշխարհին մէջ, եւ այսօր ծանօթ են հայկական պատուական խաղողներ, որոնց ջուրը, կ'ըսեն, կը վառի ձէթի պէս: Թէ որքա՛ն սիրելի է այս պտուղը մեր ժողովուրդին, կը վկայեն մեր շարականները, որոնք, քրիստոնէական խառնեալ աւանդութիւններու խծբ կրելէ վերջ անգամ, փառք կ'երգեն խաղողին ու գինիին, բանաստեղծական հրաշալի բացատրութիւններով, անսովոր ուրիշ օտար ժողովուրդներու գրականութեան մէջ: Եւ մինչեւ վերջերս, Հայ ժողովուրդը տարին տեղով կը փոխադրուէր իր այգիներուն մէջ, Օգոստոսէն մինչեւ Հոկտեմբեր: Խաղողին հետ կ'աճէին ու կը խայծէին մանուկները, խաղողին արիւնով կ'երիտասարդանար Հայկական արիւնը:

Արդարեւ, առողջարա՛ր է խաղողին ջուրը, հրաշագործի մը պէս կը բժշկէ տեսակ տեսակ հիւանդութիւններ: Վկայ Հայերէն հին Բժշկարանը, որ կը գրէ. «Խաղողը լաւ է քան զամենայն միրգ, երբ լինի հասուն ու քաղցր, եւ զանձն լաւ կերակրէ. գկուտն ու զփեճոկն ձգէ, զի անհալ է: Եւ չորս իրք է. Փեճոկ, Միս, Կուտ եւ Ջուր: Փեճոկն է հով ու չոր եւ անհալ, Միսն տաք ու գէճ է՝ հասածն, կուտն հով ու չոր եւ քիչ կծու, վասն այն յուշ գնայ ի ստամոքսէ, եւ Ջուրն կաթ — ված լաւ է քան զընձառնի կոխած, եւ լաւ կերակրէ, բայց գինին այն քամի ձգէ քան զամենայն գինի: Եւ է խաղող՝ որ խիստ քաղցր է, է որ ստիպտակ, է որ թթու, եւ է որ գինեհամ, մուղն ի մէջ է ընդ հովն եւ ընդ տաքն, եւ լաւ այն է որ օր միջակ է: Թթուն լաւ է սափրայոտ մարդոյ, զստամոքսն ուժովցնէ, եւ զանձն լաւ կերակրէ զան զայլն. եւ լաւն մեծպտուղ եւ հասուն եւ շատ օրեր պահածն է. բայց պլղամոտ մարդոյ սեւն լաւ է քան զսպիտակն, եւ տաք բնութեան՝ սպիտակն քան զսեւն, եւ ամենայն հասուն՝ տաք ու գէճ է, եւ չոյտ գնայ ի ստամոքէ: Ժուռն հով ու չոր է, օգտէ սափրայոտ մարդոյ: Զամչէն մ... սըն տաք ու կակուղ է. կուտն՝ հով ու չոր. եւ որ թթվութիւն ունի քիչ մը կապէ, եւ երկոսեան ցեղեր զբնութիւն ուժովցընեն եւ զլեարդ եւ զփայծաղն. բայց որ ընդ քաղցր ու ընդ մուղն ի մէջն է, շատ ունի քան զայլ, եւ որ միսն շատ է՝ լաւ կերակրէ զանձն. զկուտ որբէ, զստամոքսն պնդէ, թոքաց օգտէ: Եւ որ պչամիչ անկուտ ու կակուղ պահէ զբնութիւն, եւ օգտէ փողցավի եւ կրծացավի, եւ տուն՝ լաւ է աղէցն, զի փոթոթ է. եւ չամիչ՝ հով բնութեան լաւ է քան զխաղող, ապա տաք բնութեանն՝ խաղողն է լաւ»:

Կիլիկեան անկախութեան շրջանի այս հայ բժշկութիւնը կը վերանորոգուի այսօր, երբ այնքան յարգի է խաղողաբուժութիւնը (Cure de raisins):

Արդարեւ հիմա բժիշկները, Գերմանիոյ, Ֆրանսայի, Ամերիկայի, Իտալիոյ մէջ, ժողովուրդը կը հրաւիրեն խաղողակերութեան շաբաթ, աշնան այս եղանակին:

Ի՞նչ արժէք կը ներկայացնէ խաղողը:

Սքանչելի սնունդ մըն է, նախ: Թարմ վիճակի մէջ, հարիւրէն 75 կը պարունակէ ջուր, հարիւրէն 25 շաքար, այսինքն առէք 100 կրամ խաղողի հատիկ եւ կերէք, 75 կրամը ջուր է, 25 կրամը շաքար: Եւ դեռ ջուրին մէջ կան բազմատեսակ օգտակար աղեր եւ կենսանիւթեր: Իբրեւ սնունդ, մանաւանդ իբրեւ մկանային ուժի աղբիւր՝ խաղողին արժէքը ցոյց տալու համար, Տոքթ. Ռ. Պլոնտէլ կը գրէ թէ Գոլորադոյի քիւրտ բեռնակիրները 100 քիլօնոց բեռները թեթեւօրէն կը փոխադրեն Բերայի կողերն ի վեր՝ միայն խաղող ու հաց ուտելով:

Երկրորդ, բուժարար եւ առողջարար տարր մըն է խաղողը: Իր ... ջուրով կը չէզոքացնէ արեան թթուութիւնը, կ'աշխուժացնէ լեարդի աշխատանքը, կը նպաստէ երիկամներու զտողական գործին: Իր ... սանիւթերով մեծապէս կ'օժանդակէ սննդառութեան: Շնորհիւ իր ...

ՏԵՍԱՐԱՆ Բ.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ

Դեռ մթնշաղ է։ Ժոլիէթի հրապա-րակի եռուզեռը սկսած է արդէն, նա-ւահանգիստի վերակացուները կը հր-ամցնեն բանուորներուն մէջ, ընտրելու իրենց բանուորները աւելի կայտառներն ու գոր-ծունեաները։

Գործի ժամն է, բանուորները իրենց կուրծքերը ցցուն կը ներկայանան վե-րակացուներուն, որոնք կը պտտին ու ընտրելով կը պտտին ու կը կրկնեն չա-րունակ.

— Օտարականները թող չսպասեն, ի զուր կը յոգնին, այսօր գործ չկայ իրենց համար։

— Գառնիկ, եկուր երթանք, հան-րակառքի ծախքն ալ վրայ տուինք, անօգուտ է սպասել։

— Ես կը սպասեմ, ուզողը թող եր-թայ, զաւակներս հաց կ'ուզեն, եկած եմ հաստատ կ'ուզեն, ես վերա-կացու մը կը ճանչնամ, երբ գիս տես-նէ անպայման գործ կու տայ։

Անոնք խումբ մը անբախտներ են մէկ մը յուսահատ, որ կ'ուզեն երթալ, սակայն կը սպասեն։

Եւ ահա բախտաւորները։

— Գառնիկ, վերակացուն քեզ կը փնտռէր, չտեսա՞ր, մենք արդէն ամ-բողջ եղանք, կ'երթանք կրմինար բեռ-ցնել շոգենաւին, ահա կուգայ մարդը, Գառնիկ, փակիր։

Գառնիկ, հակառակ իր քառասու-նը անցած տարիքին, հպարտօրէն անկը-կցաւ վերակացուին առջեւ եւ «բարի լոյս» բառը պղլատագին։

— Եկուր, Գառնիկ, թէեւ բանուոր-ներուս թիւը լրացած էր, սակայն ե-կուր, բան մը կ'ընենք։

Միւսները մնացին ափ ի բերան, եր-ջանիկ Գառնիկ կ'երթար վերակա-ցուին ետեւէն, պահէ պահ նայելով իր անգործ ընկերներուն, որոնք գլխա-կոր մտածկոտ ետ կը դառնային գիւղ տուն։

ՏԵՍԱՐԱՆ Գ.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ

Սէն Լուի մէջ եմ, Մարսէյլի հա-յաշատ արուարձաններէն մին։ Գար-լէթի ու Քօսէրի մեծ գործարաններէն զատ այս գիւղին մօտ կը գտնուին բիլի, չուանի եւ չիչի գործարաննե-րը։ Այս իսկ պատճառաւ ժամանակ մը բարեկեցիկ վիճակ ունէին բոլոր հայրենակիցները, իսկ այսօր բացի Քօսէրէն ոչ մէկ գործարան օտարա-կան կ'ընդունի։ Անգործներու նպաս-տի դադարումէն վերջ, եղբայրական օգնութեան առաջին ազդանշանը տը-ւաւ Սէն Լուին, սահեղծելով օրինաւոր մարմին մը, չոր հացի դրամ բաժնե-լու համար չքաւոր ընտանիքներուն։

Սակայն ըստ հայկական սովորու-թեան, այս գերազանցապէս մարդա-սիրական ձեռնարկը ձախողեցնելու համար կազմուեցաւ երկրորդ մը Բա-րեգործականի մանկլաւիկներուն կողմէ։

Զարկ պտոյտ մը հայկական տու-ներու մէջ կրնայ յստակօրէն պատ-կերացնել երբեմնի չէնչող այս գիւ-ղին ներկայ վիճակը։

Կրան Փէնի եւ Թրավէրս Շըվալիէի թաղամասերէն կ'անցնիմ, լսելու ու-րախալի խօսք մը, տեսնելու մխիթա-րական երեւոյթ մը։

Լուռ է ամէն կողմ։

Նպարավաճառի մը խանութին առ-ջեւ երեք կիներ կը խօսին իրենց ցա-ւերէն։ Քիչ վեր հայ մսավաճառ մը արձագանգն կը բողոքէ թէ կառավա-րութիւնը երեք հազար ֆրանկի չա-հատուրք է պահանջեր, իսկ դրացի կին մը կը մխիթարէ զայն ըսելով.

— Դուն խանութ ունիս որ լիքն է զանազան տեսակ միսերով, տարե-կան չահէդ բաժին մը կը պահանջէ կառավարութիւնը, թէեւ քիչ մը չատ բայց կրնաս տալ, տուր եւ ազատէ, հապա ես ի՞նչ ընեմ, ո՞ւր երթամ, որո՞ւ դիմեմ, ամուսինս երկու տարի է անգործ է երկու ֆրանսահպատակ անչափահաս զաւակներ ունիմ, նպաս-տամատոյցի տուած ամսական 70 ֆը-րանքով ի՞նչպէս կարելի է ընտանիք ապրեցնել...

Կը չարունակեմ պտոյտս, կը մտնեմ հայկական սրճարանէ մը ներս, «պլո-թ»ի սեղանին չուրջ չորս հոգի կան միայն, երկու հոգի ալ ուրիշ անկիւն մը յիմարապատում թաւցիկ մը կը կարդան...

Ս. ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ

— ջ —

Քաղուածաբար նախկին կրթա-կան գործավար Լ. Արիսեանի յօդուա-ծէն.—

Առողջապահութեան ճակատին վը-րայ կատարուած աշխատանքները չատ ետ կը մնան տակաւին, մանա-ւորաբար գիւղերու մէջ։ Պարզ այն պարագան, որ մենք մեր բոլոր գիւղե-րուն մէջ ունինք 200էն քիչ մը աւելի բժիշկ, այլ ընդհակառակն 4 քաղաք-ներու մէջ՝ 300 բժիշկ, ցոյց կու տայ թէ որքան տկար է առողջապահու-թեան ճակատը եւ որքան քիչ ուշա-դրութիւն կը դարձնենք այդ պահան-ջին։

Առողջապահական գործավարու-թիւնը կ'աշխատի պատասխանատը-ւութիւնը նետել իր վրայէն, քննա-դատելով կուսակցական եւ ընկերա-յին կազմակերպութիւնները, որոնք իբր թէ չեն օժանդակեր իրեն։ Ճիշդ չէ։ Իրաւ է որ գաւառական կուսակ-ցական կամ հանրային կազմակեր-պութիւնները կը ձգձգեն առողջապա-հական աշխատանքները, բայց առող-ջապահական մարմին չեն այդ կազ-մակերպութիւնները։ Եթէ հիւանդա-նոցներուն հոգ չի տարուիր, եթէ հիւանդանոցներուն մէջ անհանդուր-ժելի սարսափ կեղտոտ կը պահուին գործիքները, եթէ հիւանդանոցներու մէջ փոշի եւ աղտոտութիւն կը տես-նուի, այդ ամէնուն համար պատաս-խանատու կարելի չէ նկատել կուսակ-ցական եւ ընկերային կազմակերպու-թիւնները։ Միակ պատասխանատո-ւութիւնը պէտք է փնտռել անոր մէջ, որ առողջապահական ցանցին աշխա-տաւորները ոգէտ են և իրենց գործին անյարմար։ Եթէ խայտառակ վիճակ կը տիրէ հիւանդանոցներու մէջ, պատճառն այն է, որ առողջապահա-կան մարմինները լաւ կազմակերպը-ւած չեն գաւառներու մէջ։

Շատ քիչ են բժիշկները գիւղերուն մէջ։ Սակայն պէտք է արձանագրել այստեղ կարգ մը դժուարութիւններ, որոնց կը բախի առողջապահական գործավարութիւնը։ Եւ բազմապիսի են այդ դժուարութիւնները։ Բաւա-կան մեծ թիւ մը կը կազմեն այն բժշ-կուհիները, որոնք ընտանեկան եւ այլ պայմաններու պատճառով չեն կրնար պաշտօն ստանձնել գաւառնե-րու մէջ։ Երբեմն ալ կեանքի տարրա-կան պայմանները կը պակսին նոր հասած բժիշկի մը համար։ Վերջապէս նուազ կարեւոր դեր մը չի խաղար հովանաւորումի քաղաքականութիւ-նը, զոր ցոյց կու տան պատասխանա-տու ընկերներ՝ ամէն գինով Երեւանի մէջ պահելու համար իրենց բարեկամ բժիշկները։ Այսպէս առողջապահա-կան գործավարութիւնը կը բախի մեծ դժուարութիւններու։ Սակայն պէտք է պայքարիլ եւ հարթել այդ դժուա-րութիւնները, բժիշկ հասցնելու հա-մար գիւղերուն։ Այս տարի արդէն 50 բժիշկ կը ղրկէ։ Լաւ, այն ատեն ի՞նչպէս չկրցաւ գաւառ ղրկել այդ բժիշկները, դեռ անցեալ տարի։

Թերի է գիւղական բուժակայան-ներու ցանցը, հիւանդներուն տրուած խնամքը ոչ միայն գիւղերու, այլ եւ շրջանային կեդրոններու հիւանդա-նոցներուն մէջ։ Պէտք է արձանագրել նաեւ, որ գոհացուցիչ չէ հիւանդա-նոցներու պարէնի մատակարարու-թիւնը, երբեմն չեն ղրկեր պարէնը, երբեմն ալ ամէնէն գէշ պարէնը կը ղրկեն, այսպիսով հիւանդներուն անհանգստութիւնը կը տուժէ եւ դարմա-նումն ալ կը տկարանայ։ Վերջապէս փաստ է, որ հիւանդանոցներու յատ-կացուած բրինձը, չաքարը եւ միսը կը հասնին հիւանդանոց, նոյն իսկ մին-չեւ խոհանոց, բայց չեն հասնիր հի-ւանդին, այլ կ'երթան պաշտօնէու-թեան։ Ուրիշ խօսքով՝ հիւանդներուն պարէնը կը յափշտակուի, եւ անոնց կը տրուի, փոխարէն, գէշ սնունդ մը։

Շրջանային կեդրոններու կարգ մը հիւանդանոցներուն վիճակը անտա-նելի է իրապէս։ Ահա թէ ինչու յա-ճախ պարապ են այդ հիւանդանոց-ները։ Ի հարկէ ատիկա միշտ նշան չէ թէ հիւանդ չկայ այդ շրջաններուն մէջ, այլ փաստ է որ հիւանդները կը նախընտրեն պառկիլ իրենց տունը, քան թէ երթալ հիւանդանոց մը, որ երբեք յարմարութիւն չունի դարմա-նելու։ Օրինակ, երբեմն ժանտատեն-դով վարակուած հիւանդ մը կը ստիպ-ուի պառկիլ կոտրած ապակիով պա-տուհանին առջեւ, միջանցիկ հովին մէջ։ Եւ դեռ փաստեր՝ պառկիլ աղ-տոտ անկողինի մէջ, կուշտ չուտել, այս ամէնուն վրայ՝ լաւ դարմանում չստանալ։

Սխալ մը եւս այն որ երկրորդական գիծի վրայ նետուած է բժշկական եւ դարմանական գործը, առաւելա-պէս զբաղելու համար կանխարգելու-չական գործով։ Ահա թէ ինչու բժշ-կական կարեւոր ճիւղեր, ինչպէս վի-րաբուժութիւնը, կնախտաբանութիւ-նը, դարմանաբանութիւնը, չափա-զանց ետ կը մնան Հայաստանի մէջ։

Ետ կը մնայ նաեւ առողջապահա-կան քարոզութիւնը գիւղերու մէջ։ Այսպէս, անսովոր չէ որ գիւղերու մէջ մարդիկ պառկին աղտոտ զգեստ-ներով, ընտանիքներու մէջ բոլորը ուտեն նոյն ամանէն, մանուկները թո-ղուն երկար ժամանակ առանց լոգան-քի։ Ժամանակ է վերջ տալու այս սո-վորութիւններուն։ Պէտք է աշխատիլ այնպէս մը, որ կարճ ժամանակուան մը ընթացքին գիւղերը ունենան ար-տաքնոց, հիւանդանոց, սափրիչի խանութ, եւ վերջապէս հաւաքական գիւղատնտեսութեան կազմակերպու-թիւնները զբաղին նաեւ մաքրու-թեամբ ոչ միայն հանրային վայրե-րու, այլ եւ իրենց տուներուն եւ ըն-տանիքներուն մէջ։ Անհրաժեշտ է ա-նոնց բացատրել կարեւորութիւնը ի-րաքանչիւրը զատ ամանի մէջէ ճաշե-լուն, մանուկները մեծերուն հետ չը-պառկեցնելու՝ այլ առանձին անկողի-նի մէջ քնացնելու, կանոնաւորաբար երախաները լոգցնելու, եւն., եւն.։ Այդպիսի չափազանց տարրական բա-ներ կրնան ընել իրենք՝ գիւղացիները, առանց բեռ ըլլալու առողջապահա-կան գործավարութեան, կը բաւէ որ ուժ տրուի՝ որպէսզի գիւղերու մէջ հաստատուի մարդավարի կեանք, պայքար մղուի կարգ մը հիւանդու-թեանց դէմ՝ որպէսզի հասնի եւ ծաղկի առողջ սերունդ մը, հայրենի-քի պաշտպան։

Երկու խօսք եւս մօր եւ մանկան պաշտպանութեան մասին.— Այս ճա-կատին վրայ եւս կը մնանք չատ ետ, կարելի է նոյն իսկ ըսել՝ բոլորէն ետ։ Մեր ըսածը հաստատելու համար՝ բա-ւական է քանի մը թիւ բերել մայրու-թեան եւ մանկութեան պաշտպանու-թեան հիմնարկութեան տնօրէն փրոֆ. Արէշեանի զեկոյցէն։

Մենք ամբողջ Հայաստանի մէջ ու-նինք մօտ 200 մանկաբարձական մահ-ճակալ, 120ը ծննդաբերական տունե-րու կամ մայրանոցներու մէջ (75ը՝ Ե-րեւան, 35ը՝ Լենինական, 10ը՝ Կիրո-վական), իսկ մնացեալ 80ը՝ շրջանա-յին հիւանդանոցներու մէջ։ Այսպի-սով՝

Քաղաքներու մէջ, 120 մահճակալ, որ եթէ բաշխուի բնակչութեան վրայ, կը ներկայացնէ 32-35 տոկոս մը։

Գիւղերու մէջ, 80 մահճակալ, որ եթէ բաշխուի բնակչութեան վրայ, կը ներկայացնէ 2.3 տոկոս մը։

Այժմ բաղդատեցէք.—

Ռուսիոյ եւ Ուկրանիոյ քաղաքային բնակչութեան ծննդաբերական սպա-սարկութիւնը կը ներկայացնէ 100 տոկոսով, գիւղական բնակչութեան ծննդաբերական սպասարկութիւնը Մոսկուայի շրջանին մէջ՝ 27 առ հա-րիւր, Ստալինկրատի շրջանին մէջ՝ 30 առ հարիւր, Ուկրանիոյ մէջ՝ 42 առ հարիւր, Խրիմի մէջ՝ 62 առ հա-րիւր։

Այս թիւերը ցոյց կու տան, որ մենք ամօթալի կերպով ետ կը մնանք ա-ռողջապահական աշխատանքներու այս կարեւոր ճակատին վրայ։

Թիւերը կը խօսին այն պայրացու-ցիչ եւ անհոգի վերաբերմունքին մա-սին, որ կ'իշխէ առողջապահական մարմիններու մէջ մօր եւ մանուկնե-րու առողջութեան պահպանութեան հարցին նկատմամբ։ Այսպէս Երեւանի փողոցներուն մէջ դուք երբեք չէք հանդիպիր մօր մը, որ ծծկեր երա-խան գիրկն առած՝ բուժարան այցե-լութեան երթայ։ Այսպիսի մայրեր դուք կը տեսնէք Ռուսիոյ քաղաքնե-րուն մէջ։ Մայրն ու մանուկը յետին մակարդակին վրայ կը մնան առող-ջապահական մեր մարմիններու աշ-խատանքին մէջ։

Մեր մէջ չատ ետ կը մնայ նաեւ բանուորուհիներու եւ գիւղացուհինե-րու կնախտաբուժական սպասարկու-թիւնը։ Բոլորովին անգոհացուցիչ է կնախտաբանական հաստատութեանց թիւը, եղածներն ալ կը տառապին սարքաւորումի պակասէն, երբեմն ալ թափթփածութենէն։

Հետաքրքրական է իմանալ թէ ի՛նչ վիճակի մէջ կը գտնուի մեր դպրոցա-կան հասակի մանուկներուն առողջա-պահութիւնը։ Այստեղ եւս ետ կը մնանք։ Երեւանի 33 դպրոցներուն մէջ ունինք միայն 12 բժշկական խորհր-դարան։ Այս հաշիւով, Երեւանի 2500 աշակերտութեան կ'իյնայ մէկ բժիշկ։ Անհանդուրժելի է այս։ Հարկ չկայ գրելու թէ գիւղերուն մէջ կացութիւ-նը աւելի գէշ է։

Մեզի կ'ըսեն թէ ատոր պատճառն այն է որ մանկաբոյժներու թիւը քիչ է։ Ի հարկէ ճիշդ է այդ, որ քիչ են մանկաբոյժները։ Բայց ատոր մէջ մենք ենք մեղաւորը, քանի որ առող-ջապահական մարմիններուն կ'իյնայ վարել մասնագէտներու պատրաստու-թեան գործը։ Յետոյ պէտք է գիտել տալ, որ մեր մանկաբոյժները չենք գիտեր օգտագործել բանաւոր ձեւով։ Եւ երրորդ, ո՞ւր գրուած է որ, երբ մանկաբոյժները կը պակսին, կարելի չէ օգտագործել բժիշկները դպրոցա-կաններու բժշկական քննութեան եւ օգնութեան հարցին մէջ։

Փոխանցման շրջանի (արբունք) հասակին առած աշակերտութեան մէջ գոյութիւն ունեցող կարգ մը վատա-ռողջ երեւոյթներու մասին չատ գր-ուեցաւ թերթերուն մէջ,— այդ փաս-տերը ուղակի կ'ազդակեն։ Զան-գուածային դաստիարակչական աշ-խատանքը, երախաներու առողջու-թեան պահպանութեան, դպրոցական տղոց եւ աղջիկներու առողջապահա-կան հարցերու մասին կազմակերպը-ւած կանոնաւոր դասախօսութիւնները լայն թափ կրնան տալ մեր դպրոցնե-րու առողջութեան։

Ընկերվարական շինարարութիւնը կը ծաւալի հետզհետէ, սակայն տա-կաւին կարգ մը գաւառներուն մէջ չունինք հասարակ մանկաբարձուհի-ներ, իսկ եղած մանկաբարձուհիներն ալ չենք օգտագործեր ըստ իրենց կոչ-ման։ Գորիսի մէջ աշխատանքէն հե-ռացուցեր են մանկաբարձուհի մը, որ քննադատեր է տեղական իշխանու-թիւնը։ Եւ հիմա յայտնի չէ թէ ուր գացած է այդ մանկաբարձուհին, իսկ շրջանը մնացած է առանց մանկաբար-ձուհիի։ Միւս կողմէ, Երեւանի Բ. հի-ւանդանոցին մէջ կ'աշխատին երեք մանկաբարձուհիներ իբրեւ ...հիւան-դապահուհի։

Ահա թերութիւններ, որոնց ուշա-դրութիւն պէտք է դարձնէ առողջա-պահական գործավարութիւնը առա-ջին առթիւ։

ՄԱՄՈՒԼ

ԷՋՄԻԱԾԻՆ ԵՒ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐԸ

— • —

«Հայրենիք» հետեւեալ խորհրդա-ծութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ, ամերիկահայ Երեսփ. Ժո-ղովի գումարման առթիւ (27 օգոստ).

— «Նախորդ Երեսփոխանական ժո-ղովին մէջ ճշդուեցաւ այն հիմնական սկզբունքը, որով պէտք է առաջնոր-դուի Երեսփ. Ժողովը Ազգային Սահ-մանադրութեան վերաքննութեան հարցին մէջ: Եւ այդ սկզբունքը հե-տեւեալն է. ընդունելով Էջմիածնի կաթողիկոսի հեղինակութիւնը իբրեւ Հայոց Առաքելական Եկեղեցւոյ հոգե-ւոր պետի, ամերիկահայ թեմը, իր վարչական խնդիրներու կարգադրու-թեան մէջ, բացարձակ կերպով ան-կախ պիտի ըլլայ Էջմիածնէն: Ան-շուշտ որ այս Երեսփ. Ժողովը Սահ-մանադրութեան վերամշակումի հար-ցին մէջ պիտի ղեկավարուի նոյն այս առողջ եւ, ներկայ պայմաններուն տակ, միակ բանաւոր սկզբունքով:

Այդ սկզբունքը կը բխի նոյն ինքն Հայոց Եկեղեցւոյ դարերով նուիրա-գործուած ժողովրդապետական ոգիէն, աւանդութիւններէն եւ փորձէն :

Էջմիածինը այսօր մատնուած է այնպիսի կացութեան մը, որ արտասահ-մանի թեմերուն համար ուրիշ ելք չի մնար, բայց եթէ ամուր կառչիլ ի-րենց իրաւունքներուն եւ ետ մղել Էջ-միածնի իշխանութիւնը վարչական խնդիրներու մէջ, պահելով կաթողի-կոսի հեղինակութիւնը միայն Հայոց Եկեղեցւոյ ծիսական եւ դաւանական հարցերուն մէջ:

Հայոց Եկեղեցւոյ ժողովրդապետա-կան ոգին անվթար պահելու տեսակէ-տէն, այսօր, արտասահմանեան թե-մերը եւ մասնաւորապէս ամերիկա-հայ թեմը, կ'ընեն այն, ինչ որ Էջ-միածինը ինք պարտաւոր էր ընել :Ար-տասահմանեան թեմերը այսօր կը պաշտպանեն իրական Էջմիածինը ընդ-դէմ այն Էջմիածնի, որ օտար բռնա-կալ իշխանութեան մը ձեռքը գործիք դարձած, կը քանդէ Հայոց Եկեղեց-ւոյ հիմերը: Այս լոյսին տակ, բոլ-շեւիկեան Չեկայի կատարած ոտնձը-գութիւններուն դէմ վերջին երկու տարիներու ընթացքին ամերիկահայ թեմի մղած պայքարը կը կորսնցնէ իր տեղական բնոյթը, կը դադրի ա-ռաջնորդի մը, Երեսփ. ժողովի մը կամ Ազգ. Կեդր. Վարչութեան մը շուրջ մղուող պայքար ըլլալէ եւ կը դառնայ ընդհանուր, համահայկական պայ-քար, փրկելու համար այն բոլոր գե-ղեցիկ արժէքները, որ դարերու մէջէն ծնած զոհողութիւններու եւ տառապանքներու գնով Հայոց Եկեղե-ցին բերեր եւ մեզ է հասցուցեր: Եւ եթէ այս պայքարի մէջ հայ հոգեւո-րականներէն շատեր, համբուն քահա-նայէն մինչեւ արքեպիսկոպոսներ, իրենց ժողովրդի կողքը կենալու փո-խարէն, գործակից եւ յաճախ գոր-ծիք դարձած են Հայոց Եկեղեցին քանդող, օտար եւ բռնակալ իշխանու-թեան մը ձեռքը, ատոր պատասխանը անոնք թող տան իրենց խղճին եւ Աս-տուծոյ, որուն անունով կը քարոզեն ամէն օր:

Երեսփ. ժողովը, եթէ հարկ ըլլայ, նոյն իսկ պիտի երկարաձգէ իր նիս-տերը, բայց լրացնէ եւ հաստատէ Սահմանադրութեան բարեփոխութիւ-նը: Բարեփոխուած Սահմանադրու-թիւնը անհրաժեշտ է ներկայացնել առ ի վաւերացում պատկան պետական իշխանութեանց եւ անյապաղ դնել գործադրութեան, խափանելու հա-մար յետագայ ոտնձգութիւնները:

Անհաւանական չէ, որ Էջմիածնի մէջ հաստատուն կերպով տեղաւոր-ուած Չեկան, վաղը, արտասահմանե-եան թեմերու առաջնորդներու փո-խարէն՝ դաւանանքի կոմիսար մը, եւ Սահմանադրութեան փոխարէն՝ Ստա-լինեան *դեկրէտ* մը ղրկէ յանուն Ամե-նայն Հայոց Կաթողիկոսի»:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՑԵՂԱԿՐՕՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ, գրեց՝ դոկտ. Ա. Բարսեղեան։ Հրատ. Հ. Յ. Դ. Ցեղակրօն Ուխտերու Կեդր. Վար-չութիւն։ Տպ. Պոսթըն, 1935։

ԻՆՁԻ՞ ՀԱՄԱՐ Է ԾԱՂԻԿԸ.— ԳԵ-ՐԻ ԱՐԾԻՒԸ.— Մանկական դրադա-րան «Մասիս» թիւ 12։ (Պատկերա-զարդ).— Փարիզի համար դիմել «Վէմ»ի խմբագրութեան, 13, Rue des Platanes, Plessis - Robinson (Seine).

...դերուն՝ առատ մէզ կ'արտադրէ, չնորհիւ իր չաքարին՝ կ'արծարծէ ...ական այրումները։ Երբեք թոյն չի սահղծեր, որովհետեւ բը-...չի պարունակեր։

Վերջապէս, խաղողը անհաման ազդակ մըն է մեր կազմախօսութիւ-նը ...բոլոր տեսակի թոյներէն, օգտակար՝ յօդատապ ունեցո-ղին, ...արտաղութենէ տառապողին, պնդութիւն ունեցողին, լեարդի հիւանդութենէ տառապողին, բնասպիտ միզողին, գէրերուն, արիւ-նառատ մարդոց, որոնց մորթին վրայ արեան բարակ երակները կ'եր-եւին կարմիր դերձանի պէս, մանտրտիկ մողէսներու նման։ Հրա-չալի դեղ մըն է նոյնպէս աղահատութեան (régime déchloruré) ենթա-կաներուն։ Անզուգական մաքրողական մը աղիքներու, երիկամներու ...։ Պատուական դեղ մը յօդացաւի (rhumatisme)։ Անոնք որ ...կը սնանին ժամանակ մը, թարմութիւն մը կը ստանան ոչ միայն իրենց ներքին գործարաններուն բնախօսութեան մէջ, այլ եւ իրենց մորթին ու դէմքին վրայ, որ կ'երիտասարդանայ կարծես։

Լաւ, ի՞նչպէս կատարել խաղողաբուժութիւնը։

Խաղողաբուժութիւնը պէտք է տեւէ 3–6 չաբաթ։ Օրական պէտք է ուտել 500 կրամէն սկսելով մինչեւ 3 քիլօ, աստիճանաբար եւ օրէ օր աւելցնելով քանակը։ Ոմանք կը յանձնարարեն մինչեւ 5 քիլօ, ինչ որ չափազանց է, վասնզի 5 քիլօ խաղողը կը պարունակէ 1,250 կրամ չաքար, որ կրնայ խանգարել լեարդին առողջութիւնը։

Օրական չափը որոշուելէ վերջ, պէտք է բաժնել երեք մասի, կէսը պէտք է ուտել առտուն կանուխ, նախաճաշէն ժամ մը առաջ, ժամը 6–8ի ատենները։ Կէս ժամը բաւական է այդ գործողութեան։ Մնաց-եալին կէսը, ուրեմն ամբողջին քառորդը, պէտք է ուտել կէսօրուան ճաշէն ժամ մը առաջ, վերջին քառորդը՝ իրիկուան ճաշէն ժամ մը առաջ։

Ի՞նչպէս ուտել,— հատիկ հատիկ, ակռաներուն տակ պայթե-ցնելով։ Բժիշկներուն մեծամասնութիւնը կը յանձնարարէ հատիկ-ները պայթեցնելէ եւ բերնին մէջ ջուրը քամելէ վերջ՝ դուրս նետել մաշկն ու կուտերը։ Ընդհակառակն Ավինեոնի դպրոցը կը թելադրէ ծամել նաեւ կուտերը, որոնք կը պարունակեն թանկագին հանքային աղեր (օրինակ՝ phosphate de chaux)։ Անհամ է անշուշտ ծամուած կու-տը, բայց խոստովանինք միշտ որ օգտակար։ Առանց ծամելու երբ կը կլլէք կուտը, կտաւատի հունտի պէս կը նպաստէ «փոր քակելու»։ Գալով մաշկին՝ ես պիտի յանձնարարէի չնետել, վասնզի, ինչպէս ամէն պտուղի, նոյնպէս եւ խաղողին մաշկին մէջ արեւին ճառա-գայթները դրած են կենսարար տարրեր, եւ յետոյ այդ մաշկը կը ծա-ռայէ «աւլելու» աղիքներուն ներսը, եթէ ջուրը կը ծառայէ «լուալու»։ Այսուհանդերձ, անհրաժեշտ է ընդունիլ որ երբ կը սկսիք օրական 2—3 քիլօ խաղող ուտել, մաշկով ու կուտով՝ բեռը կը չատնայ ստամոք-սին մէջ, — այդ պարագային՝ կարելի է հրաժարիլ։

Իտէալ խաղողաբուժութիւնը կարելի է կատարել միայն այգինե-րուն մէջ,— կթել որթատունկը ոչխար կթելու ձեւով եւ ճաշակել տեղւոյն վրայ։ Պատճա՞ռ,— օգտուելու համար կլիմայական պայ-մաններէն։ Այս նպատակով, կարգ մը երկիրներու մէջ, հրաշափառ այգիներու կողքին ներկայիս սահղծուած են խաղողաբուժութեան կա-յաններ։ Յիշենք Գերմանիոյ մէջ՝ Պինկէն, Ռիւտէշայմ, Կլայսվայ-լէր, Զուիցերիոյ մէջ՝ Վէվէյ, Հայտըն, Ֆրանսայի մէջ՝ Սէլ - լէ - Պէն (Արտէշ), Ռուայեա, Իտալիոյ մէջ՝ Թիրոլի կողմերը։

Սակայն տնական ճաշասեղաններու վրայ կատարուած խաղողա-կերութիւնը չատ բան չի կորսնցներ իր արժէքէն, բացի կլիմայական պայմաններէն,— այնպէս որ կը յանձնարարեմ մեր աղքատ ժողո-վուրդին՝ խաղողակերութիւնը կատարել իրենց տան համեստ սեղան-ներուն վրայ։

Խաղողաբուժութեան հետ կը յանձնարարուի կատարել մարմնա-մարզ, որպէսզի կարելի ըլլայ այրել ամբարուած չաքարը։ Այդ մար-զանքը կարելի է կատարել ամէն տեղ,— քալելը բաւական է։

Այստեղ արձանագրենք նաեւ որ ոմանք կը յանձնարարեն «աշնա-նային ծոմ» մը՝ խաղողէ զատ ուրիշ բան չուտելով։ Գէրերուն, յօ-դացաւէ տառապողներուն եւ բնասպիտ միզողներուն օգտակար է ան-շուշտ այս ծոմը, սակայն կրնայ վնասել ուրիշներու՝ երբ քիչ մը եր-կար կը տեւէ եւ կազմախօսութիւնը բոլորովին կը զրկէ անհրաժեշտ բնասպիտէն։ Ուստի լաւագոյնն է խաղողակերութեան հետ չարունա-կել սովորական սննդառութիւնը, անշուշտ քիչ մը աւելի ժուժկալ ճաշով, իսկ խաղողը առատ ուտելով ճաշէ դուրս։

Ո՞ր խաղողը ուտել։

Լաւագոյնն է չամիչ խաղողը, ֆրանսերէն chasselas, հայերէն ա-լեւորուկ։ Սակայն պէտք է գիտնալ որ բոլոր խաղողներն ալ օգտակար են, եւ խաղողաբուժութիւն կարելի է կատարել ամէն տեսակ խաղո-ղով։

Վերջացնելու ատեն, անհրաժեշտ կը գտնենք կրկնել, որ խաղո-ղակերութիւնը 3 — 6 չաբաթուան ընթացքին, աշնան այս եղանակին, օգտակար է դարմանելու համար միզային թոյներու եւ աւազի կազ-մութիւնը, պնդութիւնը, աղիքներու տկարութիւնը, թութքը (մա-յասըլ), լեարդի թուլութիւնը եւ աւազը, ապաքինումի հետեւանք հիւծախտը։ Կարգ մը բժիշկներ կը պնդեն թէ կը կանխարգիլէ խլիրդը (ֆանէր)։

Արգիլուած է միայն չաքարախտ ունեցողներուն։

Եւ վերջապէս, արեւի մէջ հասունցած, արեւով եփած՝ խաղողը արեւ կը պարգեւէ ամէնուն։

Խաղող կերէք, ուրեմն, քանի եղանակն է եւ խաղողը առատ։

ՏՈՔԹ. Շ. ԱՑՎԱԶԵԱՆ

«ՀԱՅ - ԲՈՅԺ»

Հարրարի եւ Ճիճիգայի մէջ։ Այս ճակատին վրայ եւս Իտալացիները լայն միջոցներ ունին։

⁂ Հապէշական կառավարութիւնը փակեց երեք ազգայնական թերթեր, որոնք կատաղի պայքար մը կը մղէին Իտալիոյ դէմ։ (Այս երեք թերթերը կը կազմէին Հապէշական մամուլին կէսը)։ Խմբագրապետներն ալ ձերբակալուեցան։ (Մէկը Հարրարի կուսակալ էր, երբ առաջին դէպքը պատահեցաւ Իտալիոյ եւ Եթովպիոյ միջեւ։ Այս տնօրինութիւնը մեծ դժգոհութիւն պատճառեց ժողովուրդին։

«Պատրաստ ենք մեռնելու Առաջնորդին համար»

Ամերիկեան թղթակից մը, կը հեռագրէ թէ Ասմարայի եւ հապէշական սահմանագլուխին կէս ճամբուն վրայ, Սականէյթէն ճամբայ ելաւ իտալացի ճարտարագէտներու վաշտ մը որուն ամէն մէկ անդամը երդում ըրած է մեռնիլ, Հապէշները քշելու համար ամէնէն անմատչելի կիրճերէն։ Այս վաշտին զինուորները կամաւոր արձանագրուած են Մուսոլինիի ծննդավայրէն կամ շրջանէն, բոլորն ալ պատրաստ՝ մեռնելու «Առաջնորդ»ին համար։ «Մեզմէ ոչ ոք ողջ պիտի վերադառնայ», կ՚ըսեն բոլորն ալ։ Իրենց բանակավայրին մէջ շինած են Մուսոլինիի քարէ արձանը եւ ուրիշ խորհրդանշաններ։

⁂ «Ոչ մէկ բան կրնայ ետ կեցնել Իտալիան իր ծրագիրներէն», յայտարարեց կոմս Չիանօ, Իտալիոյ մամուլի եւ քարոզութեան նախարարը, խօսքն ուղղելով Մ. Նահանգներու ժողովուրդին։ «Անոնք որ գերագոյն որոշումներու պատասխանատուութիւնը կը կրեն այս ծանրակշիռ ժամուն, պէտք չէ մոռնան թէ 43 միլիոն Իտալացիներ ունին մէկ դաւանանք եւ մէկ կամք,— ապահովել Իտալիոյ ապագան ո եւ է մէկուն կամ որ եւ է բանի դէմ։ Իտալիա վճռած է միանգամընդմիշտ հեռացնել եթովպական սպառնալիքը՝ իր գաղթային սահմաններուն համար։ Եւ անդառնալի է այս որոշումը։ Իտալիոյ ժողովուրդը պատրաստ է ստանձնելու ամէնէն ծանր պատասխանատուութիւնները, դուրս հանելու համար իր պատմական առաքելութիւնը»։

⁂ Հռոմի մարզական մրցումին առթիւ, որուն մասնակցեցան 30,000 յառաջապահներ Իտալիոյ բոլոր կողմերէն, Մուսոլինի ճառ մը խօսեցաւ 50,000 ունկնդիրներու առջեւ եւ բացագանչեց.

— «Ընկերներ, անհաւասիկ այն երեք բառերը զորս կը սպասէք ինձմէ, այս փառաւոր օրէն վերջը.— «Շիտակ դէպի նպատակը»։

Հռոմի մէջ հաւաքուած կաթոլիկ ռազմիկներու առջեւ ալ ճառ մը խօսելով, «Առաջնորդ»ը յայտարարեց.

— Իտալիա խաղաղութիւն կ՚ուզէ, պայմանաւ որ արդարութիւնը գործադրուի։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՄԻՒՆՈՅՆ ՃԱԿԱՏԷՆ

Իտալական կառավարութիւնը փակեց հինգ հիւպատոսարաններ՝ Եթովպիոյ զանազան մասերուն մէջ։

⁂ Իտալիոյ զեղչի սակը 4ուկէս առ հարիւրէն բարձրացաւ 5 առ հարիւրի, սեպտեմբեր 9էն սկսեալ։

⁂ Հռոմէն կը հեռագրեն թէ 72 սուզանաւեր պիտի մասնակցին յառաջիկայ ռազմափորձերուն։ Եթէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը պատժական տնօրինութիւններ սահմանէ Իտալիոյ դէմ, այդ սուզանաւերը գործողութիւններ պիտի կատարեն Մեսինայի եւ Տրիպոլսոյ ջուրերուն մէջ։

⁂ Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ իտալական գործակալներ պայքար կը մղեն Եգիպտոսի մէջ, բրիտանական գրաւման դէմ։ Իսկ իտալական թերթերը գիտել կուտան թէ ընդհակառակն բրիտանական գործակալներ են որ Իտալիոյ դէմ կը գրգռեն Ափրիկեան Տրիպոլսոյ ցեղերը։

⁂ Ֆրանսայի գաղթային բանակէն ջոկատ մը ճամբայ ելաւ դէպի Ճիպութի, պաշտպանելու համար ֆրանսական շահերը։

⁂ 24 անգլիական մարտանաւեր համախմբուած են Աղեքսանդրիոյ առջեւ։ Օդանաւ մըն ալ անդադար շրջան կ՚ընէ Աղեքսանդրիոյ եւ Ապուքիրի շրջակաները։

Բուռն դժգոհութիւն Գերմանիոյ մէջ

Նիւ Եորքի հարցաքննիչ դատաւորը վճռեց թէ հիմք չկայ դատի քաշելու այն հինգ ամբաստանեալները որոնք գերմանական «Պատմէն» շոգենաւին մէջ խուժելով, քաշած նետած էին հիթլէրական դրօշը։ Այս վճիռը բուռն գայրոյթ պատճառեց Գերմանիոյ մէջ, որ կը պահանջէ չեղեալ համարել զայն եւ արժանի պատիժը տնօրինել յանցաւորներուն։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ ԲՈՒՌՆ ՑՆՑՈՒՄՆԵՐ զգացուեցան սեպտեմբեր 8ին, Իզմիրի մէջ։ Կարեւոր վնասներ չկան։

300,000 ՀՈԳԻՆՈՑ ԲԱԶՄՈՒԹԻՒՆ ՄԸ հետեւեցաւ Պաղլիսի յուղարկաւորութեան, շարաթ կէսօրէն յետոյ։ Թափօրը տեւեց երկու ժամ։ Յուղարկաւորութենէն վերջ փողոցները կը թնդային յեղափոխական կանչերով։

252 ԹԻԱՊԱՐՏՆԵՐ ԵՒ 411 ուրիշ դատապարտեալներ Կույանա ղրկուեցան շարաթ օր, տաժանակիր աշխատանքներ կատարելու համար։ Այս դժբախտներուն մէջ կը գտնուի նաեւ Հայ մը, Զէյթունցեան, որ դատապարտուած է 101 տարուան, իր քոյրը սպաննած ըլլալով Նիսի մէջ։

ՄԱՌՆԻ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏԻՆ 21րդ տարեդարձը տօնուեցաւ կիրակի օր, Մոյի մէջ։ Եկեղեցական արարողութեանց կը մասնակցէր գերապայծառ Պատուհասեան։ Պատերազմական նախարարը ճառ մը խօսելով, ջերմ կոչ մը ուղղեց համերաշխութեան եւ համբերութեան։

ԾԵՐԱԿՈՒՏԱԿԱՆ ԼՕՆԿ, որ «Ամերիկայի Հիթլէրը» կը կոչուէր իր զարմանազան ծրագիրներով, առջի օր ծանրապէս վիրաւորուեցաւ ատամոքսէն, քաղաքական հակառակորդի մը կողմէ։ Մահափորձը տեղի ունեցաւ Լուիզիանայի խորհրդարանին ատրբեկրեայ մէկ անցքին մէջ։ Մարդասպանը, վիրաւոր մը, սպաննուեցաւ ծերակուտականին պահակներուն կողմէ։

ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐՈՒ ՆՈՐՈԳՈՒՄԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Այն օտար աշխատաւորները որոնց թղթածրարը յանձնուած է 21 Rue Edmond - Rostand փոխան ընկալագրի, պէտք է անձամբ կամ փոխանորդով ներկայանան հետեւեալ օրերը.—

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, 9 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ.— Թիւ 13,001—13,100։
ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, 10 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ.— Թիւ 13,101—13,200։
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, 11 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ.— Թիւ 13,201 — 13,300։
ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, 12 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ,—Թիւ 13,301 —13,400։
ՈՒՐԲԱԹ, 13 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ, — Թիւ 13,401— 13,500։

Թերացողներուն թղթածրարը կը ջնջուի առանց այլ եւ այլի։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՎԱԼԱՆՍԻ Կոմիտէին ընդհ. ընկերական ժողովը տեղի կ՚ունենայ վաղը Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը ճիշդ 8ին Հ. Յ. Դ. «Սիամանթօ» Ակումբին մէջ։

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 14 Սեպտեմբեր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Զարդարեան» Դպրոցին մէջ 181, Cours Lafayette.

«Վ Է Մ»ի

Յաջորդ թիւով ՎԷՄի մէջ կը սկսին տպուիլ ՎԱՀԱՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆի՝ «Դէպքերը Տարօն-Տուրուբերանի մէջ 1915-16ին» եւ Վ. ՄԻՆԱԽՈՐԵԱՆի «Արհաւիրքի Օրեր» յուշերը Սամսոնի տեղահանութեան եւ յարակից դէպքերու մասին։

Կը հրաւիրենք, յատկապէս, Տարօնցիներու եւ Սամսոնցիներու ուշադրութիւնը այս երկու ընդարձակ եւ հետաքրքրական գրութիւններու վրայ, որոնց պիտի կցուին նաեւ հազուագիւտ անտիպ պատկերներ։

Տարեկան բաժնեգինը Ֆրանսայի համար՝ 60 Ֆր.։ Դիմել՝ Լ. Գեւոնեանին, «Յառաջ»ի հասցէով։

ՕՐԻՈՐԴԱՑ ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
ԱՆԱՐԱՏ ՅՂՈՒԹԵԱՆ ՔՈՅՐԵՐՈՒ
1 Avenue du Chateau, St. Gratien. (S.&O.)

Վարժարանի բացումը տեղի կ՚ունենայ ՀՈԿՏ. 1ին, երեքշաբթի օր։

Վարժարանը կ՚ապահովէ տոհմային լեզուի ու դաստիարակութեան հետ նաեւ ֆրանսական մշակոյթ։ Աշակերտները կը վայելեն մայրական գուրգուրանք եւ մասնաւոր ուշադրութիւն իրենց ֆիզիքական զարգացումին համար։

Գեղեցիկ դիրք, մաքուր եւ անարատ սնունդ, դիւրամատչելի պայմաններ։

Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ վարժարանի տեսչութեան չորեքշաբթի, շաբաթ եւ կիրակի օրերը։

Հաղ. միջոց.— կար տիւ նորէն շոգեկառք եւ իջնել St. Gratien կամ Enghien եւ անկէ օթօպիւս։

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է

«ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆ ՕՐԵՐԸ»
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԷՊՈՍԱԳԱՏՈՒՄ
Հեղինակ՝ ՖՐԱՆՑ ՎԵՐՖԷԼ Թարգմանիչ՝ ԵՐ. Տ. ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ
ԱՄԲՈՂՋ ԳՈՐԾԸ ՊԻՏԻ ԲԱՂԿԱՆԱՅ ԵՐԿՈՒ ՀԱՏՈՐԷ, ՇՈՒՐՋ 1100 ԷՋ
Բաժանորդագրութեան գին՝ մինչեւ Սեպտեմբերի վերջ 50 ֆրանք։
կարելի է վճարել երկու անգամէն։
Անկէ վերջ երկու հատորը պիտի ծախուի 75 ֆրանքի։
ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԸ ՍՏԱՆՁՆԱԾ Է
ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ
51, Rue Monsieur-le-Prince, Paris (6).
Chèque Postal, PARIS: 1278-35. Հեռաձայն՝ Danton 88-65
որուն պէտք է դիմեն բոլոր գործակալները ու բաժանորդագրութեան ուզողները։
Գիրքը կը ծախուի նաեւ պրակ առ պրակ, պրակը՝ 1 ֆրանքի։
Մարսիլիոյ համար դիմել՝ Պ. Ն. ԿԱԿՈՍԵԱՆի, 49, Rue Nationale.

ԿԱՐԻՆԻ Հինգ գիւղի հայրենակիցներէն կը խնդրուի իրենց հասցէն իմացնել Սարգիս Աբրահամեանի, 97 Ave. Bobigny, Noisy-le-Sec, Seine.

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme. PARIS (13)

ՀԱՐԿԱՏՈՒՆԵՐՈՒ
ԱՆՀԱՏԱԿԱՆ ՇԱՀԵՐՈՒ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆ
Mr. PARMAC, (Expert-Fiscal)
ՀԱՐԿԱՅԻՆ ՓՈՐՁԱԳԷՏ
28 Bld. Strasbourg, Paris (10)
ՀԵՌԱՁԱՅՆ Botzaris 17-64

ԿԸ ՊԱՇՏՊԱՆԷ ԱՄԷՆ ՀԱՐԿԱՏՈՒԻ ԱՆՀԱՏԱԿԱՆ ՇԱՀԵՐԸ

Դիմեցէք անոր՝ ձեր առեւտրական, արհեստագիտական եւ անձնական կեանքի բոլոր խնդիրներու համար։ Կը լուսաբանէ ՀԱՐԿԱՅԻՆ, ԻՐԱՒԱԳԻՏԱԿԱՆ եւ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆՑ վերաբերեալ բոլոր խնդիրները։

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐ, որչափ ալ որ եւ է դժուարութիւններու չհանդիպիք, գործադրեցէք՝ ՓԱՐՄԱՔԻ ՀԱՇՈՒԱԿԱԼԱԿԱՆ մեթոտը, որ կը համապատասխանէ ամէն պահանջի։

Աւելի տեղեկութիւն առնելու համար գրեցէք մեզի (դրոշմաթուղթ մը ղրկելով պատասխանին համար)։

Պ. ՓԱՐՄԱՔ կ՚ընդունի ամէն օր ժամը 9-12 եւ ժամադրութեամբ։

ԱԶԳ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ
Loterie NATIONALE
ՅՈՐԴ ՇԵՐՏԻ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՅԱՌԱՋԻ ընթերցողներուն խնդրանքին վրայ, հրապարակ հանած ենք ՖՐԱՆՍ. ԱԶԳ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ մէկ ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ տոմսեր, (ամբողջական տոմսերը ի պահ դրուած են ՅԱՌԱՋԻ խմբագրութեան մօտ)։

Իւրաքանչիւր 1/10 տոմսակները կ՚արժեն	10	ֆրանք։
Տպգր. ծախք	1	»
	11	ֆրանք։

Գաւառին ապսպրանքի համար ղրկել 2 ֆրանք աւելի։
Արտասահմանին » » » 4 » »
(ցանկանարարուած նամակի փոխարժէքը)
Դիմել՝ «HARATCH» 17, Rue Damesme. Paris (13)

Կ՚ՈՒԶՈՒԻ
Կ՚ՈՒԶՈՒԻ խանութի մէջ աշխատող ՎԵՍՏՈՆ լրացնող լաւ ծառայ մը։ Տեւական գործ։ Անմիջապէս դիմել՝ դերձակ ԿԱՐԱՊԵՏ 19, Rue Henry Monnier, Paris.

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ
Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ
61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)
Մեթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Danton : 52 - 73
Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ։

ԲԱՑՈՒՄ
Photo ARAX & HENRY
ՆՈՐ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՉԱՏԱՆ

Փարիզահայ ծանօթ լուսանկարիչ ԱՐԱՔՍ, այս անգամ ընկերակցութեամբ Հ. ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆի, փոխադրուած է՝
31, Bld. RASPAIL (Հեռ. Lit. 76 - 39).
ուր այսուհետեւ նոր աշխատանոցը պիտի գործէ
Photo ARAX & HENRY անուան տակ։

Օժտուած լոյսի ու այլ զետեղումներու վերջին յարմարութիւններով, նոր լուսանկարչատունը ի վիճակի է կատարելագործում տալու, հին ու նոր բոլոր խստապահանջ յաճախորդներուն, որոնք հոն պիտի գտնեն սիրալիր ընդունելութիւն եւ արուեստի ու ճաշակի ճշմարիտ դրոշմ, վստահուած բոլոր գործերուն մէջ։

Աշխատանոցը՝ որ հաստատուած է խանութի եւ գետնայարկի մէջ, մասնաւորապէս մեծ յարմարութիւններ ունի երախաներու, հարսանեկան զոյգերու եւ խմբական լուսանկարներու համար։

Ամաթէօրներու յատուկ աշխատութիւններ կը կատարուին մեծ խնամքով եւ չափաւոր գիներով։

Հաղորդակցութիւն.— (Métro: Sèvres - Babylone).

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (30)

“ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱԲԵՇՍՏԱՆ”

Յօրինեց՝ Տիմոթէոս վրդ. Սափրիչեան

Թալալօ եւ Թագատի երկրին ժառանգ եղող Հայլօ — Մարեամ իշխանն ալ՝ որ հոն բանտարկուած էր, ան ալ արձակուելով կը փութայ իր երկիրը եւ ապստամբութեան դրօշակը կը բանայ. ասիկայ մեզմէ կէս աւուր ճանապարհ հեռի էր։ Երբ լսեցինք (24 մարտ) մենք ալ մեր իշխանին մահը՝ չուարեցանք մնացինք, եւ նոր ապստամբաց ձայներն ալ աւելի թունդ կը հանէին մեր սրտերը. որովհետեւ մեր չորս սնտուկները եւ մնացեալ զոյքերնիս դեռ ձեռք չէինք բերած, եւ ուր ըլլալնին ալ չէինք գիտեր։ Թէ որ նոր ապստամբ Հայլօ — Մարեամը գայ մեզի առնու տանի, զոյքերնիս՝ որ հարկաւ գիւղացւոց քովն էր, Վակշըմ — Կովազիին ձեռքը պիտի անցնին, եւ պիտի կորսուին անդառնալի։ Ուստի փութացինք Վակշըմ — Կովազիին նամակ մը գրելով հասկցնել եւ անոր անձնատուր ըլլալ՝ քանի թէ անանշան ապստամբի մը ձեռքը ընկնալ։ Շատ աշխատեցանք եւ չը գտանք գիր գրող մը բազմաթիւ կարդացողաց եւ ժողովրդոց մէջէն։ Ես քիչ շատ Հաբեշերէն տառերը ճանչնալուս՝ մէկուն հեգել կուտայի գրուելիք տառերը եւ ես կը նշանակէի գրելթէ մեքենաբար, բայց կարողացայ իմացնել անով մեր ո՞վ եւ ո՞ւր ըլլալնիս. մինչ անգամայն եւ մեր Պալտըրավային խորդախութիւնները եւ սիրտը ճանչցած ըլլալով եւ վախնալով որ չարութիւն մը չհասցընէ մեզի, անոր համար ալ շնորհակալութիւն յայտնեցինք, եւ խնդրեցինք որ դարձեալ մեր քովը թողլու զինքը նոյն պաշտօնով, եւ նամակը խրկեցինք մեր սպասաւոր Նազարէթցի էլիասին հետ։

Թըրսօ — Կովազիի տիկինը երբ Զոնկէն Զարտոգա եկաւ իր տունը, անձամբ քովն երթալով ըսինք. «Ձեր իշխան էրկանը հոգւոյն եւ անոր սիրոյն համար ըլլայ մեր բեռներն ուր որ են, մեզի շնորհելնիդ կը խնդրենք։ Նա իր կենդանութեանը ժամանակ հրաման ըրած էր որ մեզի դարձնեն զանոնք։» Երբ լսեց տիկինը բարկացաւ իր սպասաւորներուն, եւ ինչ որ քովերնին կար մեր զոյքերէն՝ հանեցին տուին մեզի։ Քանի մը կտոր բան ալ մեր քովն եղած եկեղեցւոյն քահանային տուած էին որ մեզի յանձնէ. նա առջի բերան կ՚ուրանար, բայց յետոյ ստիպուելով հանեց տուաւ եւ իր գողութեամբը խայտառակուեցաւ։ Անոնք իրենց ժողովրդոց քով սուրբ համարուած են։

ԳԼՈՒԽ Ը.

Վաշկըմ — Կովազիի բանակին մէջ պատուով ընդունուելնիս։ Փոխ-առաջնորդին բանտարկութիւնը։ Վակշըմին հետ ըրած խօսակցութիւննիս. տուած բնծաննիս։ Թէոդորոսի մահուան համբաւը. Վակշըմի ուրախութիւնը։ Տոփա—Քիտանը — Մերեթ գիւղը բնակելնիս, եւ Վակշըմին Ամպաճարա երթալն ու զօրանալը։ Կոճակի՝ Ուկալի — Տեստան իշխանը։ Վակշըմ թագաւոր կը հրատարակէ զինքը։ Նաքիէր զօրատա — Պրու մեր Պալտըրավայի վարքը. անկէ բաժնուելնիս, եւ նոր թագաւորին դիմաց դատի մտնելնիս։ Պակլօ բռնած երդման ձեւը։ Պալտըրավայի դատապարտութիւնը։ Պելեսայու մէջ Թէքլէհէմ — Անօր գիւղը բնակելնիս։

ՎԱԿՇԸՄ — ԿՈՎԱԶԻՆ մեր խրկած նամակը կարդալով եւ իմանալով մեր ով եւ ինչ պատճառի այն երկիրները եկած ըլլալնիս, անմիջապէս լուր կը խրկէ իր փոքր եղբօրը Վակշըմ — Պրուի, որ իր զօրքերովը Զարտոգայի մօտ երթալով եւ զմեզ առնելով իր քովը տանի։ Վակշըմ — Պրու զօրք խրկելով տանիլ տուաւ մեզի։ Մարտի 30, 1868, սուրբ Զատկի խթման օրը ճամբայ ելանք. հետեւեալ օրը Զատիկը Պիզավա գիւղին մէջ կատարեցինք, եւ Մեռելոցի օր հասանք Վակշըմ — Պրուի քով, որ մեծ սիրով ընդունեց մեզի վրանի մը ներքեւ հանգիստ առնելով։ Առաւօտուն ուրիշ աւելի ուժեղ ջորիներ բերել տուաւ, որպէսզի մէկ աւուր մէջ իր եղբօրը մեծ իշխանին քով հասցրնէ, որ Ոկըրայի մէջ բանակած էր։

Յատուկ վրան մը պատրաստել տրուած էր մեզ համար Վակշըմ — Կովազի, թէպէտ չխտակ իրեն չներկայացանք, սակայն իր հրամանին համեմատ պատուեցին մեզի անոր բանակը հասնելնուս։ Երկու եզ, հինգ ամման կերակուր, երկու կուժ մեղրագինի, երեք կուժ կորեկօղի եւ հարիւր հատ հաց մեզի պարգեւ բերին։ Եթէ իբրեւ ճշմարիտ քրիստոնեայ՝ եկեղեցականները պատուելու համար էր, եւ կամ նահապետական սովորութեամբ լոկ հիւրասիրութիւն կամ մարդասիրութիւն էր ըրածնին, արդարեւ գովութեան եւ վարձատրութեան արժանի գործ մըն էր. բայց մենք ստոյգ գիտէինք որ մեր սնտուկներուն վրայ մեծ ակնկալութիւններ ունենալէն էր, զորոնք երբ իմացաւ այլոց ձեռքն անցած ըլլալնին, անմիջապէս հրաման ըրաւ գիւղացւոց, որ չուտով ուր որ են՝ գտնեն իրեն բերեն։ Ժամանակ չանցաւ՝ սնտուկներն իրեն դիմացը բերուեցան. կանչեց մեզի ալ որ բանանք եւ մէջի պարունակութիւնները իրեն ցուցընենք։ Յետոյ դարձաւ դէպի իր մեծամեծներուն ու ըսաւ. «Արդարեւ ասոնք երեւելի մարդիկ են, պէտք ենք պատուել զիրենք»։ Ետքը մեզի դառնալով հարցուց թէ՝ ո՞ւր պիտի մնան այս սնտուկները։ «Դուք գիտէք, տէր, պատասխանեցինք. ձեր հրամանացը ներքեւ են»։ Եւ հրամայեց որ մեր քով տանինք։ Նոյն օրը սնտուկները բանալնուս բաւական ընծաներ տուինք իրեն. բայց Թէոդորոսին համար յատկացեալ քանի մը կտոր պատուական ընծաներն եւ իմ նախկան հօյակապ գաւազանը եւ փիլիկ ոսկի խաչը(*) տեսնելնուն սիրահարեցաւ Վակշըմ — Կովազին աչքը անոնց մնաց։ Դարձեալ ըսին. «Տէր իմ, ասոնք մեր Լեգաթին փառքը (Պատրիարքը) Թէոդորոսի համար խրկած է. բայց ճշմարիտ թագաւորը այսօր ով ըլլալը յայտնէ էր Զերմեռանդութեամբ լեցուելով իր սիրտը՝ ձեռքս սեղմելով երկու անգամ ծածկաբար համբուրեց սուրբ խաչը հաւան զի իրեն հոգեւոր տեսուչը ներկայ ըլլալուն՝ չէր ուզեր կասկածանքի եւ խօսելու տեղիք տալ։

(*) Ականակուռ մեծ խաչը որուն մէջ զետեղուած կար կենաց փայտէն մաս մը, յափշտակուած էր Բաղ Ամպա լեռը։

(Շար.)

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ
Երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ»
Փարիզի եւ Շրջանի Յառաջի ցրուիչ
Պ. ԱԻԵՏԻՍ էն։

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 11 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI 11 Septembre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2906

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ՉԵ՛Ն ՏԵՍՆԵՐ ԹԷ ՉԵՆ ԸՄԲՌՆԵՐ

Բա՛ծ եղանք թէ բարձրաստիճան կղերը եւ մանաւանդ Էջմիածինը առնէ մը ի վեր չարաչար կը գործածեն իրենց դիրքն ու իրաւասութիւնները, Հայկական Արտասահմանի հանդէպ:

Բացատրեցինք օրը օրին, անուններով եւ փաստերով, թէ՝ նորանշան կղերապետութեան մը սառնաշունչ հովերը կը փչեն, գաղութէ գաղութ, ընդ հովանեաւ Էջմիածնի:

Յայտարարեցինք, վերջապէս, թէ Էջմիածինը, եւ, անոր կանխէն՝ Երեւանը իրաւունք չունին խնամակալութեան մը լուծը պարտադրելու կամ խռչընդոտներ յարուցանելու, երբ Արտասահմանը կը փորձէ կազմակերպել իր ներքին կարգուսարքը, ազատօրէն վարել իր ճակատագիրը:

Եւ ահաւասիկ, նորէն անճոռնի կանչեր, մէկը՝ Եգիպտոսէն, միւսը՝ Փարիզէն: Երկուքն ալ՝ պարզապէս դաշնակցական տեսակէտի մը դէմ խօսած ըլլալու համար:

Բառ մը պաղպաղակ բառեր շարելով եւ վերէն վար խեղաթիւրելով «Յառաջ»ի երկու խմբագրականները, Եգիպտոսի ռամկավար պաշտօնաթերթը կը հարցնէ չարախինդ նենգամտութեամբ.

— «Իրա՞ւ, ձեր մտահոգութեան առարկան գաղութներու կազմակերպութեան գո՞րծն է. բայց ատո՛ր է որ ձեռնարկած է Էջմիածնի Գերագոյն Խորհուրդը: Ալ ինչո՞ւ համար փոթորիկ պիտի պայթի»: (Արեւ, 27 օգոստ.):

Միւսը, նոյն կուսակցութեան Փարիզի օրկանը, կը զարմանայ որ դաշնակցական մամուլը «հերթական» հարց դարձուցեր է «անգոյ վտանգ մը»: (Ապագայ, 6 սեպտ.):

Իր չար բախտէն, այդ խմբագրականին մէջ իսկ, Փարիզի ռամկավար օրկանը կը փախցնէ խոստովանութիւն մը, որ կը հաստատէ ոչ թէ իր, այլ մեր տեսակէտը:

Կարդացէք եւ դատեցէք.

— «Գաղտնիք չէ թէ վերջին կաթողիկոսական ընտրութենէն ետք Էջմիածին կ'աշխատի իրեն վստահուած հաստատութեան — հայ եկեղեցիին— մէջ կենդանութիւն ստեղծել, ինչ չափով որ հնարաւոր է իրեն համար: Երբ այդ հնարաւորութիւնը պակաս է բո՛ւն երկրին մէջ, տիրող կարգերուն հետեւանքով, կ'աշխատի առաւելագոյն չափով կատարել իր պարտականութիւնը երկրէն դուրս, սերտ կապ պահելով, թղթակցութիւնով թէ պատուիրակի առաքումով»:

Նոյն ձեւով ալ, Կիլիկիոյ կաթողիկոսները եւ Երուսաղէմը աշխատած են վերազարթնում մը տալ հայ եկեղեցիին կապուած կրթական, հոգեկան եւ գրական գործունէութեան»:

Ըսել կ'ուզէ թէ իրար անցնելու բան չկայ, եւ հոգեւոր պետերը պարզապէս իրենց պարտականութիւններն է որ կը կատարեն, վերակենդանացնելու համար Հայ. Եկեղեցին:

Դժբախտաբար, բոլորովին ուրի՛շ բան է որ կը կատարուի, առարկիր բազմութեանց գլխուն վերեւ:

Եւ այդ՝ ճի՛շդ անոր համար որ, գործելու «հնարաւորութիւնը պակաս է բո՛ւն երկրին մէջ, տիրող կարգերուն հետեւանքով»:

Բուն երկրի մէջ, Էջմիածինը ոչ միայն չի կրնար «կենդանութիւն ստեղծել», այլ եւ չի կրնար գործել, վանքին պատուհաններէն դուրս նայիլ, նոյն իսկ եղածը պահել:

Ուրեմն, Թաթը կ'երկարէ սահմանէն դուրս: Աւելի ճիշդ՝ կը հրեն որ երկարէ, ոչ թէ եկեղեցին փրկելու կամ վերակենդանացնելու, այլ ուրիշ գործեր եփելու համար, գիտակցօրէն կամ հակառակ իր կամքին:

Տարրական տրամաբանութիւնը պիտի ըսէր,— Եթէ եկեղեցին վտանգուած է, այդ վտանգը շատ աւելի մեծ է հայրենիքին մէջ, ինչո՞ւ չէք ծառանար անոր դէմ:

Տիրող կարգուսարքը թոյլ չի՞ տար: Լաւ: Բայց նոյն կարգուսարքը ինչո՞ւ այդքան բարեհաճութեամբ կը հովանաւորէ Էջմիածնի արտաքին գործունէութիւնը, ներշնչելով, հրահրելով թունդ կղերապետական հակումներ եւ յաւակնութիւններ, բոլոր ճակատներուն վրայ:

Մեր հակառակորդները ո՛չ այս «ինչու»ն կը հարցնեն, ոչ ալ անոր պատասխանը կը փնտռեն:

Անոր համար է որ, հոն ուր դաշնակցական մամուլը կասկածելի երեւոյթներ կը տեսնէ, անոնք պարզապէս օրհնութիւն կը գտնեն: Եւ գետնամած կը խոնարհին, ւսեսնելով թէ Էջմիածնի Գերագոյն Խորհուրդը արդէն ձեռնարկած է գաղութներու կազմակերպութեան:

Անչո՛ւշտ, անչո՛ւշտ: Այդ ձեռնարկին շնորհիւ է որ,—

1. Մինչեւ այսօր ալ Աթէնքի մէջ բազմած կը մնայ հասարակ թշուառական մը, Կարապետ Մազլըմեան, որուն չորս բոլորտիքը վար բռնած են բանկայի բոլոր բրածոները, հովանաւորութեամբ ռամկավարներու:

2. Այդ նոյն ձեռնարկին շնորհիւ է որ, ուրիշ փորձանք մը, Թորքէն Մանասեան, Պաղտատէն ճամբուելէ յետոյ, ատառ մը կը նշանակուի նուիրակ Հարաւ. Ամերիկայի, եւ, վերջին պահուն, սաղմնորդ՝ Իրաքի, վրան — բաց խայտառակութեամբ մը, — 30 երեսփոխաններու 9ին քուէներով:

3. Այդ նոյն ձեռնարկին կամ հոգածութեան կը պարտինք հիւսիսային Ամերիկայի ամբողջ ողբերգութիւնը, որ կը տեւէ մինչեւ այսօր:

4. Այդ ձեռնարկին կամ աչխուժացման հետեւանքով է որ, նոյն ինքն կաթող. նուիրակը, մէկ տարի արտասահման բնակելէ յետոյ, տակաւին չի կրնար վճռել ծուռն ու շիտակը,— չի համարձակիր կարգի հրաւիրել նոյն իսկ հանրածանօթ սրիկաներ, — գոնէ կղերին պատիւը փրկելու համար:

Այդ դեռ արտաքին երեսն է:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՍՏԻՆ ԺՈՂՈՎ, ԱՆԴԻՆ ԶՕՐԱՇԱՐԺ

ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ՅՈՅՍԸ ՉԷ ՄԱՐԱԾ ԴԵՌ

Եթովպիոյ կայսեր չորս նոր առաջարկները

Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովը նախագահ ընտրելով Պ. Պէնէշը, անմիջապէս անցաւ իր օրակարգին: Վեց — փոխ նախագահներու համար թեկնածու մը ունէր նաեւ խորհրդային պատուիրակութիւնը, բայց չընտրուեցաւ, Մեքսիկայի պատուիրակը առաւելագոյն քուէն ստացած ըլլալով:

Միջանկեալ ըսենք որ Ա. Դ. այս ընդհ. ժողովը արտակարգ նշանակութիւն ունի թէ իր կազմութեամբ եւ թէ սեղանի վրայ դրուած հարցերով: Ժողովին կը մասնակցին իբր 60 պետութեանց ներկայացուցիչները, որոնց մէջ կան երկու վարչապետներ եւ 20 արտաքին նախարարներ: Ֆրանսայի վարչապետը, որ Փարիզ եկած էր 48 ժամուան համար, աճապարանքով վերադարձաւ երեքշաբթի օր:

Տոքթ. Պէնէշ նախագահութիւնը ստանձնելէ անմիջապէս վերջը, առաջարկեց յաջորդ ընդհ. ժողովին ձգել պատերազմիկներու ռազմանիւթ եւ հում նիւթ չհայթայթելու խնդիրը եւ ուրիշ հարցեր:

Ընդհ. ժողովին հետ զուգընթաց, կը գործէ Ա. Դ. Խորհուրդին կողմէ ընտրուած հինգ հոգինոց յանձնախումբը, որ գործնական առաջարկներ պիտի ներկայացնէ իտալեւհապէշական վէճին կարգադրութեան համար: Յանձնախումբը երեք հոգինոց մասնախումբ մը կազմեց, ուսումնասիրելու համար Իտալիոյ յուշագիրը՝ Եթովպիոյ դէմ:

Տոքթ. Պէնէշ, որ նախագահ ընտրուեցաւ 53 քուէարկուներու 49 ձայնով, մասնաւորապէս շեշտեց իր բացման ճառին մէջ.

— «Սխալ պիտի ըլլար ծածկել օրուան վտանգները: Ուրեմն, բոլորիս պարտքն է մեր հաւատարմութեամբ աշխարհի ներշնչել ոչ միայն նոր յոյս մը, այլ եւ այն ստուգութիւնը թէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը պիտի յաղթահարէ ներկայ դժուարութեանց եւ այս նստաշրջանին արդիւնքով նոր միջոցներ պիտի պատրաստէ աշխարհի խաղաղեցման համար»:

Կարգ մը թերթեր կը հաւաստեն թէ իտալական պատուիրակութիւնը հաշտարար տրամադրութիւններ կը ցուցնէ այս միջոցին, անյարմար նկատելով սուր ընդհարում մը՝ Մեծն Բրիտանիոյ հետ: Բայց եւ այնպէս, չէ հրաժարած իր հիմնական պահանջներէն:

Իսկ Ատիս — Ապէպայէն քաշուած հեռագիր մը կ'ըսէ.— Կայսրը անցեալ շաբթու յանկարծ մայրաքաղաք հրաւիրեց իր խորհրդականները, որոնք ժամերով աշխատեցան, բանաձեւ մը մշակելու համար: Կ'ըսուի թէ կայսրը տրամադիր է կատարելու հետեւեալ չորս զիջումները.— 1. Իտալիոյ ձգել Օկատէնի նահանգին մէկ մասը.— 2. Ազգերու Դաշնակցութիւնը խորհրդականներ նշանակէ հապէշական կառավարութեան համար.— 3. Ճամբայ մը շինել Էրիթրէայէն Կոնտար.— 4. (Այս կէտը գաղտնի կը պահուի, թերեւս մենաշնորհ մը):

Կայսրը միշտ կ'ընդդիմանայ որ եւ է հոգատարութեան կամ թեւարկութեան, վախնալով թէ քաղաքացիական պատերազմ կրնայ ծագիլ, եթէ շատ լայն զիջումներ կատարէ:

ՏԵՆԴԱԳԻՆ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԲՈԼՈՐ ՃԱԿԱՏՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

Ատիս — Ապէպայէն կը հեռագրեն թէ՝ հակառակ տեղատարափ անձրեւներուն, որոնք ողողած են գետինը, իտալական զօրքը կասկածելի շարժումներ կը կատարէ հապէշական սահմանին վրայ: Սեպտեմբեր 9 թուակիր պաշտօնական զեկոյց մը կ'ըսէ թէ Էրիթրէայի իտալական զօրաբաժինները դէպի հապէշական սահմանը կը յառաջանան ռազմական դասաւորումով: Իտալացիները գրաւած են բոլոր կարեւոր կէտերը, լուրջ յառաջխաղացութեան մը համար: Եթովպիոյ գլխաւոր զօրապետները եւ պաշտօնատարները մայրաքաղաք հրաւիրուեցան: Յարաբերութիւնները շատ լարուած են սահմանին վրայ եւ ամբողջ մթնոլորտը պատերազմ կը հոտի: Իբրեւ ապացոյց պատերազմի պատրաստութեան, կը բաւէ յիշել թէ շուէտացի մարզիչները երկրէն դուրս կը հանեն իրենց կիներն ու զաւակները: Չորս ֆրանսացի սպաներ ոստիկանական ուժ մը կը կազմակերպեն, երկաթուղին եւ օտարականները պաշտպանելու համար: Այս ուժին կեդրոնը պիտի ըլլայ Տիրէտավա, Ճիպութիթիի գծին վրայ:

Կիրակի օր, երբ կայսրը պալատ կը վերադառնար, Ղպտիներու եկեղեցիին արարողութենէն վերջը, խլամ ունկնդրականներու բազմութիւն մը ջերմապէս ծափահարեց: Եկեղեցին շրջապատուած էր գաւառներէն եկած ռազմիկներով, որոնք վայրենի երեւոյթ մը ունէին, բայց բոլորն ալ քրիստոնեաներ են: Անոնք ալ սկսան երգել եւ ծափահարել, ծնծղաներով եւ թմբուկներով:

Հակառակ զինուորական տենդագին պատրաստութեանց եւ իտալական արշաւանքի վախերուն, շատեր կը կարծեն թէ կարելի պիտի ըլլայ խաղաղօրէն լուծել վէճը, երեք ազդեցութեան շրջանակներու վերածելով Եթովպիան.— անգլիական, ֆրանսական եւ իտալական:

Թղթակից մը կը հեռագրէ թէ հեղեղանման անձրեւներու հետեւանքով, կարելի չէ փողոցներէն անցնիլ առանց ջուրի նստելու: Կը կարծուի թէ անձրեւը պիտի տեւէ մինչեւ սեպտեմբերի վերջը:

⁂ Հապէշ հրամանատարներէն Տէճամաչ Անտէ, որ 10,000 զինուոր ունի, հրաման ստացաւ պատրաստուիլ Օկատէն մեկնելու, 25,000 զինուորով, առաջին ազդանշանին վրայ:

Իտալական արշաւանքին ծրագիրը

Լոնտոնի թերթերուն թղթակիցները նոր մանրամասնութիւններ կը հրատարակեն իտալական արշաւանքի ծրագիրներու մասին: Սեւ շապիկաւոր բանակը, առաջին առթիւ պիտի գրաւէ Ատուան, ապացուցանելու համար թէ փաշական Իտալիան կրնայ հաշտեցնել նոր արծուեղրօշը պարզել հոն ուր 1896ին Իտալիոյ խորհրդարանական կառավարութիւնը նուաստացուցիչ պարտութիւն մը կրեց 1896ին:

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ...

Ճիշդ երկու շաբաթ եղաւ Դ. Շահվերդեանի ժամանումը:

Ոչ միայն թերթերը, այլեւ ներգաղթի յանձնաժողովը պաշտօնապէս հաղորդեցին աւետաբեր լուրը:

Եւ սակայն, ո՞ւր է Դ. Շահվերդեան:

Կը հարցնեմ բոլոր «Հայաստանասէր»ներուն, կը թղթատեմ անոնց թերթերը,— ոչ մէկ ստոյգ տեղեկութիւն:

Նոյնիսկ իր բնակարանը անյայտ կը մնայ: Այսինքն ծանօթ՝ միայն ափ մը թիկնապահներու:

Առանց պրպտելու այս խորախորհուրդ քաղաքագիտութեան գաղտնիքները, չէ՞ք ընդունիր թէ ինչ մը չափը կ'անցընեն Երեւանցիները:

Չմեռ էր, գարուն եղաւ, գարունը դարձաւ ամառ, աշունն ալ իր օրերը կը համրէ արդէն,— եւ դեռ պիտի բարեհաճին ծանուցանել իրենց կարգադրութիւնները:

Նոյնիսկ ժընեւի Հինգերու յանձնախումբը այսքան գաղտնապահութեամբ չի գործեր, գիտնալով հանդերձ որ իր բանաձեւէն կախում ունի խաղաղութեան խնդիրը:

Չմեռ էր, երբ ներգաղթի պահանջը դրուեցաւ Երեւանի առջեւ, զանազան հաստատութեանց կողմէ:

Ուրեմն, մէկ տարի տեւեց, մինչեւ որ բարեհաճեցան լիազօր մը ղրկել:

Արդ, ո՞ւր է եւ ե՞րբ գործի կը սկսի այդ լիազօրը: Ե՞րբ կը կազմուին, կը գտուին, կը մաղուին ցանկերը, Փարիզէն մինչեւ Մարսէյլ: Ե՞րբ նամբայ կը հանուին: Ե՞րբ կը հասնին Երեւան:

Անշուշտ ձիւն — ձմրան, Սեւ Ծովու փոթորիկներն ալ՝ իբրեւ յաւելուած:

Ի՞նչ «սկզբունքային» հարց է որ չի լուծուիր եւ անվերջ կը քաշքշուի, ըսէ բերնէ բերելու համար 1000—1200 տարագիրներու վերադարձը:

Հոկի ներքին վէճերուն եւ մանաւանդ հաշիւներուն քննութի՞ւնն է որ կ'ուշացնէ ներգաղթի գործողութեանց փութացումը:

Չար բերաններ կ'ըսեն թէ կը փնտռուի ոչ միայն Դ. Շահվերդեանը, այլեւ բանաձեւ մը՝ Հոկին երկու թեւերը կամ վարչական «քիֆ»ները հաշտեցնելու: Միեւնոյն ատեն կը փնտռուի 3000 սաչափ ֆրանքի գումար մը, որ հալեր է ինչպէս «Արմենիա» հիւրանոցին 45,000ը, կամ վտարեալ քարտուղարին վերագրուած գումարը:

Կարելի չէ՞ ազդի մը վերածել այս «կը փնտռուի»ները, եւ անմիջապէս ձեռնարկել ներգաղթի գործողութեանց:

Պ. Շահվերդեանի ոլքան ալ «փնտռուելու» պատրուակներ նարէ, պէտք չէ մոռնայ մէկ բան,— եկածը ձմեռ է եւ ներգաղթի կարաւանին մաս պիտի կազմեն ամբողջ ընտանիքներ,— այր, կին, երախայ:

ՎԱՀԷ

«Ոսկորի գաղթականը» սկսաւ փլցնել

Մարսէյլի մեր թղթակիցը կը գրէ.—

Մարսէյլի քաղաքապետութիւնը սկսաւ փլցնել Ռուսերու կամ Ոսկորի գաղթակայանին հիւղակները, որոնք տարիներէ ի վեր, պատկան իշխանութեան եւ առողջապահական ճիւղին համար նկատուած էին վտանգաւոր եւ անհանդուրժելի:

Ինչպէս ժամանակին գրած եմ «Յառաջ»ի մէջ, բնակչութեան մեծամասնութիւնը կը բաղկանայ Հայերէ եւ Ռուսերէ, որոնք տարիներէ ի վեր հոն հաստատուած էին, թիթեղէ եւ քարէ շինուածի մը մէջ:

Ռուսերը առաջին բնակիչներն էին 1917 հոկտեմբեր յեղափոխութենէն յետոյ: Իսկ Հայերը գաղթի առաջին օրերուն հաստատուեցան:

Այսպէս, քաղաքապետութիւնը, գործակցութեամբ ոստիկանութեան, մտադրած է կարճ ժամանակի մը մէջ, առնուազն մէկ շաբաթ, մաքրել գետինը, չինելու համար հոն բժշկական եւ գիտական հաստատութիւններ:

Յետաձգումէ յետաձգում, վերջապէս յարմար վայր մըն ալ գտած է քաղաքապետութիւնը: Սէն Ժէրոմի շրջանին մէջ, իրեն պատկանող հսկայ շէնք մը, Լա Ռըզոտ տրամադրուած է բնակչութեան, որ կը բաղկանայ 575 ընտանիքէ, ուրիշ հաշիւով 1800 հոգի:

Գործողութիւնը սկսաւ երեքշաբթի օր առտուան ժամը 8ին:

Հայ բանուորի մը չորս մատները կտրուած

ՍԷՆ ՇԱՄՕՆ, 8 սեպտեմբեր.— Օգոստոս 30ին ուրբաթ օր, ցաւալի արկածով մը Պ. Յ. Պուտակեանի ձախ ձեռքին չորս մատները երկու ծանր երկաթներու կեր կը դառնան, երկաթի մեծ գործարանին մէջ: Անմիջապէս կը փոխադրուի Սէնթ Էթիէնի հիւանդանոցը:

Այսօր, կիրակի, հիւանդտեսի կ'երթամ: Առաջին հարցումիս.— «Հիմակու հիմա միջնամատս կտրեցին» կ'ըսէ.— Միւս երեքն ալ ջախջախուած են...

Դժբախտ աշխատաւորը բնիկ Վանի Ալիւր գիւղացի է, 40—45 տարեկան, երեք զաւակներու տէր: Հաւատարիմ ու ղոհաբերող օժանդակ յեղափոխական մը եղած է 1911 — 20ի շրջանին, Եգիպտոսի մէջ, յետոյ Պոլիս: Շուտափոյթ ապաքինում կը մաղթեմ սրտանց.— Ս.

Ուրիշ արկած մը եւս, աւելի ծանր

ՎԻԷՆ, 9 սեպտ. (Յառաջ).— Պ. Սեդրաք Թաշճեան, որ քանի մը տարիէ ի վեր կ'աշխատէր Պ. Փէլի կաշիի գործարանին մէջ, մեռաւ արկածի մը հետեւանքով: Երկու ամիս առաջ իր ձեռքին մէկ մատը մեքենային տակ մնալով կը ճզմուի: Նախապէս բժիշկները վտանգ մը չէին տեսներ, բայց վէրքը բորբոքած ըլլալով, հարկ եղաւ մատը կտրել երկրորդ խաղէն: Ապա թունաւորուեցաւ ամբողջ բազուկը: Դժբախտ բանուորը փոխադրուեցաւ Լիոնի մէկ հիւանդանոցը, ուր կտրեցին արմուկի վերի մասէն, բայց դարձեալ անօգուտ: Եւ Սեդրաք մեռաւ երկար չարչարանքներէ վերջը, սեպտեմբեր 5ին: Թաղումը կատարուեցաւ անցած կիրակի եւ մարմինը ամփոփուեցաւ Լիոնի գերեզմանատան մէջ: Հանգուցեալը բնիկ Ատանացի էր, մօտ 50 տարեկան: Իր ետեւ կը թողու այրին եւ չորս զաւակներ:— Գարունի

ՄԱՅՐ ՄԸ ԽԵՂԴԵՑ իր երկու զաւակները Լիմոժի մէջ, խենդութեան նոպայէ մը բռնուելով: Երրորդը հազիւ կարելի եղաւ փրկել: Ամէնէն մեծը 12 տարեկան էր, միւսները՝ 7 տարեկան եւ 30 ամսու:

ՍԻՈՆԱԿԱՆՆԵՐՈՒ նոր կազմակերպութեան (վերաքննական) համագումարը բացուեցաւ Վիէննայի մէջ, մասնակցութեամբ 350 պատուիրակներու, որոնք կը ներկայացնեն 750,000 քուէարկուներ, 43 երկիրներու մէջ:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

Ն. ՎԵՀԱՓԱՌՈՒԹԻՒՆ ՔԱՐԻՒՂԸ

24.

Նոր անգլեւամերիկեան մրցակցութիւն

ԻՍԿ ԱՄԵՐԻԿԱՑԻՆԵՐՈՒՆ ԲԱԺԻ՞ՆԸ.— ԾՈՎԱԿԱԼ ՉԷՍԹԸՐ ԵՒ ՍՈՒԼԹԱՆ ՀԱՄԻՏ.— ՄԻԵՒՆՈՅՆ ՄԵՆԱՇՆՈՐՀԸ ԵՐԵՔԻՆ ԱԼ.— ՍՈՒԼԹԱՆ ՀԱՄԻՏԻ 22 ԺԱՌԱՆԳՈՐԴՆԵՐԸ.— ՉԷՍԹԸՐԻ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔԸ ԼՕԶԱՆԻ ՄԷՋ.

Ուրեմն 1920ին Մեծն Բրիտանիան եւ Ֆրանսան իրենք իրենց մէջ կարգադրեցին Մուսուլի խնդիրը՝ համաձայն իրենց քաղաքական ու տնտեսական շահերուն: Միջագետքի քարիւղին հարիւրին եօթանասունը կը ստանար Անգլիան, քսանըհինգը Ֆրանսան, իսկ մնացեալ հինգը՝ Գ. Կիւլպէնկեան: Վերջնական կամ անսրբագրելի՞ էր բաշխումի այդ համեմատութիւնը: Ապագայ դէպքերը ժխտական պատասխան կու տան այդ հարցումին, որովհետեւ Լոնտոնի եւ Փարիզի դիւանագէտները գիտակցօրէն «մոցեր էին» Եւրոպայի ափերէն երեք հազար մղոն հեռու, դաշնակից ու բարեկամ պետութիւն մը — Ամերիկան: Ծերունի Ռաքֆէլըրը զայրոյթով լսեց անգլեւֆրանսական համաձայնութեան լուրը: Եւրոպան ի՞նչ իրաւունք ունէր սեփականացնելու Մուսուլի վեհափառ հեղուկը առանց Սթանտըրտ Օյլի հաւանութեան:

Հիմնաւոր էր Ամերիկացիներուն բողոքը: Ուաշինկթընի կառավարութիւնն էր որ առաջին անգամ հետաքրքրուեցաւ Թրքական քարիւղներու մենաշնորհով:

Այստեղ փակագիծ մը՝ պատմելու համար թէ Ամերիկացիները ինչ քայլեր առին այդ ուղղութեամբ:

×

1904ին ծովակալ Չէսթըր «Քէնթըքի» յածանաւով Պոլիս կը հասնէր տեսակցութիւն մը ունենալու համար սուլթանին հետ: Ինչպէս յայտնի է, այդ օրերուն օսմանեան կայսրութեան գահուն վրայ կը բազմէր արիւնարբու գազան մը — Ապտիւլ Համիտ, Կարմիր Սուլթանը, որ իր անասնական հաճոյքին ու հարէմին կը յատկացնէր երկրին հասոյթներուն հարիւրին եռեսունը: Թուրքիոյ ելմտական կացութիւնը յուսահատական էր, օտար պահանջատէրերը մտահոգութեան մատնելու աստիճան: Սնանկ էր պետութիւնը եւ չէր կրնար վճարել իր արտաքին պարտքերը: Վտանգի մէջ էր, օրինակ, ամերիկեան դրամագլուխը:

Ուրեմն, Ուաշինկթընի կառավարութիւնը լիազօր պատուիրակ մը կը ղրկէր բռնակալ ու կնամոլ փադիշահին, իր հպատակներուն շահը պաշտպանելու համար: Ծովակալը հրահանգ ստացած էր նոյն իսկ սպառնալու:

Օտար պետութեանց սպառնալիքները Ապտիւլ Համիտի ծիծաղը կը շարժէին ընդհանրապէս. լաւ ուսումնասիրած էր ան արեւմուտքի «կեավուր»ները եւ գիտէր անոնց հետ խօսելու ձեւերը: Ժամավաճառ չեղաւ այլ եւս: Եըլտըզի պալատը հրաւիրեց Ամերիկացին. սիրալիր ընդունելութիւն ըրաւ. նոյն իսկ տօնախմբութիւն մը սարքեց ի պատիւ ծովակալին, եւ Մէճիտիէի շքանշանը նուիրեց անոր: Յետոյ երկարօրէն նկարագրեց Թուրքիոյ անապատ հարստութիւնները. խոստումներ շռայլեց ու վերջապէս հասաւ իր նպատակին— ամերիկեան կառավարութիւնը մոռցաւ իր սպառնալիքը եւ բարեկամական յարաբերութիւնները վերահաստատուեցան Ուաշինկթընի եւ Եըլտըզի միջեւ: Յածանաւը Ամերիկա վերադարձաւ առանց ծովակալին, իսկ այս վերջինը քննական պտոյտի ելաւ դէպի Անատոլու, աչօք տեսնելու համար երկրին հարստութիւնները:

Ամիսներ ետք Չէսթըր դարձեալ այցելութիւն կու տար Եըլտըզի բորենիին, այս անգամ ոչ թէ սպառնալու, այլ հանքերու եւ երկաթուղիներու մենաշնորհ խնդրելու համար: Սուլթանը «բարեացակամ» մարդ էր. մտիկ ըրաւ Ամերիկացիին բացատրութիւններն ու հաւատիքները եւ համոզուեցաւ … որ իր այդ կեավուրը Թուրքիա եկած էր երկրին տնտեսական ու ելմտական բարւոքումին օժանդակելու առաքելութեամբ. եւ քանի որ այդ բարւոքումը իրերու բնական ընթացքով պիտի բազմապատկէր Նորին Վեհափառութեան հարստութիւնը, ինչպէս նաեւ պալատական պեղուհիներուն համրանքը, դիւանագիտական սխալ մը պիտի ըլլար իր կողմէ, եթէ մերժէր եղած անակնկալ առաջարկը:

— Մենաշնորհը ձերն է, պարոն Չէսթըր, ըսաւ Համիտ եւ քթին տակէն խնդաց:

Ապահովաբար Ամերիկացին չնշմարեց այդ դիւային ժպիտը:

Անդին, Թէմզի ափերուն վրայ քարիւղի արքաները ալչեցան: Լոնտո՞նը մօտ էր Թրքական սահմաններուն թէ Ն. Եորքը:

Եւ ահա Անգլեւպարսիկ ընկերութեան (այժմ անգլեւիրանեան) հիմնադիրը՝ Նոքս տ'Արսի շոգեպլինդ Պոլիս հասաւ ու ներկայացաւ սուլթանին:

— Մեզի տուէք այդ մենաշնորհը, մեր պայմանները աւելի նպաստաւոր են, բացատրեց Աւստրալիոյ միլիոնատէրը:

— Եթէ այդ կարգադրութիւնը հաճոյք կրնայ պատճառել Ձեր Վեհափառ Թագաւորին, ամենայն սիրով, պատասխանեց փադիշահը:

Քանի մը շաբաթ վերջը Եըլտըզի դուռը ափ կ'առնէր Տէօյչ Պանքի ներկայացուցիչը՝ Մուսուլի քարիւղներէն բաժին պահանջելու համար:

Ապտիւլ Համիտ մենաշնորհին երրորդ ապագրութիւնն ալ խոստացաւ Գերմանիոյ Վեհափառին:

Այդ «ալաթուրքա» խոստումներուն յաջորդեցին բանակցութիւնները զորս սուլթանը կը վարէր անձամբ: Չէ՞ որ Մուհամմէտին օրէնքով հայրենիքին ամբողջ հարստութիւնը կը պատկանէր օրուան խալիֆային … Ազգն ու պետութիւնը իրաւունք չէին կրնար ունենալ, օրինակ, Միջագետքի քարիւղներուն կամ Անատոլուի մէջ շինուելիք երկաթուղիներուն վրայ. իսկ նախարարները նշանակուած էին միայն սուլթանին հրամանները գործադրելու եւ անոր առջեւ թէմէննահ ընելու համար:

Ապտիւլ Համիտ հրաշալի ռազմավարութեամբ մը քնացուց միամիտ Եւրոպացիները մինչեւ 1908:

Յուլիս 23ին (10) պայթեցաւ Երիտասարդ Թուրքերու Յեղափոխութիւնը: 1909ի Ապրիլին Մեծ Մարդասպանը կորսնցուց իր գահը եւ աքսորուեցաւ Սելանիկ: Նախընթաց յօդուածով մը բացատրեցինք թէ իթթիհատական վարչութիւնը, ինչպէս օտարներուն հրամցուց Մուսուլի անապատ քարիւղը, շնորհիւ Գ. Կիւլպէնկեանի «անուշ լեզու» դիւանագիտութեան:

1921ին, Սան Ռէմոյի անգլեւֆրանսական համաձայնութենէն գրեթէ տարի մը վերջը, Ամերիկացի փաստաբան մը սուլթան Համիտի ժառանգորդներու անունով հետեւեալ շրջաբերականը կ'ուղարկէ շահակից պետութեանց եւ քարիւղի ընկերութիւններուն.—

«Մուսուլի քարիւղներուն օրինական տէրը հանգուցեալ խալիֆան էր, ան իր իրաւունքներէն չհրաժարեցաւ երբեք եւ իր մահէն յետոյ ժառանգորդ ձգեց քսաներկու իշխան ու իշխանուհիներ:

Արդ, հրահանգ ստացած եմ այս վերջիններէն որպէսզի ամէն միջոցի դիմեմ վերստանալու համար իրենց յափշտակուած հողերը՝ Միջագետքի մէջ: Հետեւաբար կը խնդրեմ որ անմիջապէս պարպէք նաւթային այդ շրջանները, հակառակ պարագային ստիպուած պիտի ըլլամ խիստ քայլեր առնել ձեզի դէմ»:

Ապտիւլ Համիտի ժառանգորդնե՞րն մնացեր էր վերիվայր շրջել Մուսուլի հարցին կարգադրութիւնը. բնականաբար ոչ: Սակայն, փաստաբանին այդ ամբարտաւան բողոքը խմբագրուած էր Մ. Նահանգներու կառավարութեան հաւանութեամբ:

Եւ ահաւասիկ օրին մէկը (1922ին) փաստաբանը զինուորականի մը ընկերակցութեամբ ներկայացաւ Լօզանի խորհրդաժողովին եւ պահանջեց իրաւալից ժառանգորդներուն վերադարձնել աւարը՝ յանուն Օրէնքի եւ Արդարութեան: Այդ ելոյթին յաջորդեց աւելի դրդրդիչ դէպք մը: Խորհրդաժողովին ամէնէն ճակատագրական պահուն, Լօզան հասաւ ծովակալ Չէսթըր եւ պաշտօնապէս բողոքեց կատարուած անիրաւութեան դէմ.

— Դուք, Անգլիացիներդ ու Ֆրանսացիներդ, կ'ուզէք զրկել Ամերիկան յաղթութեան բարիքներէն, կ'արգիլենք …

Արդարեւ ծովակալը աշխատեցաւ արգելքներ յարուցանել՝ Քէմըն-Պէրթլօ համաձայնութիւնը վաւերացնելու համար: 1921ին Թուրքիոյ եւ Ամերիկայի միջեւ ստեղծուած սիրալիր յարաբերութիւնները քաջալերութիւն տուին ծովակալին: Մուսթաֆա Քէմալ՝ Անատոլուն Անգլիացիներէն փրկելու մտահոգութեամբ զիջումներ կատարած էր Ուաշինկթընի կառավարութեան եւ նոյն իսկ 99 տարուան մենաշնորհ մը յանձնած էր Չէսթըրին՝ Միջագետքի, Վանի, Պիթլիսի եւ Էրզրումի քարիւղներուն շահագործման համար: Ի հարկէ այդ մենաշնորհը որ եւ է արժէք չէր կրնար ներկայացնել, քանի որ Միջագետքը կը գտնուէր Անգլիացիներու տիրապետութեան տակ, իսկ մնացեալ երեք հայկական նահանգներու մէջ քարիւղ գրեթէ չկար: Բայց եւ այնպէս, այդ թուղթի կտորն ալ բաւական էր իրարանցում ստեղծելու համար Լօզանի մէջ:

Սակայն, ծովակալը իր մուրատին չպիտի հասնէր:

— Եթէ կատակ է ձեր ըրածը, շատ անհամ էք, ըսաւ Մեծն Բրիտանիան իր ամերիկացի բարեկամներուն, իսկ եթէ լրջօրէն պիտի սպառնաք, ես ալ միջոցներ ունիմ իմ շահերս պաշտպանելու համար …

Եւ Անգլիան պաշտպանեց իր շահերը: Լօզանի երկրորդ խորհրդաժողովին, հանգուցեալ լորտ Քըրզընը անհաւատալի զիջողութիւններ ըրաւ Ըսմէթին եւ փոխարէն ստացաւ Մուսուլի նահանգը ամբողջութեամբ: Ամերիկացի ծովակալը գլխիկոր հայրենիք վերադարձաւ. գրպանը պահած էր միայն հայկական նահանգներու քարիւղի մենաշնորհը …

Այդ ամօթալի պարտութենէն յետոյ տապարեց իջաւ ծերունի Ռաքֆէլըրը, որ դեռ նոր ստացած էր հիւսիսային Իրանի քարիւղներուն շահագործման իրաւունքը (1921):

Ներկայ յօդուածաշարքին սկիզբը երկարօրէն նկարագրած ենք թէ Մուսուլի պատճառով Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներու միջեւ ստեղծուած վէճը ինչ փուլերէ անցաւ եւ ո՛ր աստիճան յառաջ գնաց: Լոնտոնի վարիչներն էին, որ խնդիրը կարճ կապեցին եւ անխուսափելի պատերազմի մը վտանգը անհետացնելու համար Սթէնտըրտ Օյլին յատկացուցին կարեւոր տոկոս մը Մուսուլի քարիւղներէն:

Այսօր Իրաք Փէթրոլիումին արժեթուղթերը բաժնուած են հետեւեալ համեմատութեամբ.—

Մեծն Բրիտանիա՝ հարիւրին 47 ու կէս (որուն 23.75ը կը պատկանի անգլեւիրանեան ընկերութեան, իսկ 23.75ը Րօյըլ Տըչին):

Ֆրանսա՝ հարիւրին 23.75:

Սթէնտըրտ Օյլ՝ հարիւրին 23.75:

Գալուստ Կիւլպէնկեան հարիւրին հինգ:

Գոհացում ստացա՞ւ Ամերիկան. մասամբ: Ճիշդ է որ անգլիական, ֆրանսական եւ ամերիկեան քարիւղի խմբակցութիւնները անջատաբար հաւասար բաժին կը ստանային, բայց երկու կարեւոր խոչընդոտներ մտահոգութիւն կրնային պատճառել Մ. Նահանգներուն:

Նախ, Միջագետքը ենթարկուած էր բրիտանական ազդեցութեան. ուրեմն Լոնտոնի քաղաքական դիրքը այդ շրջանին վրայ որոշ առաւելութիւններ կ'ընծայէր իրեն: Եւ երկրորդ — ամէնէն ցաւալին ու վիրաւորականը — աշխարհի հզօրագոյն պետութիւններուն «գործի ընկեր» էր հալածական ժողովուրդի մը զաւակը.

Յաջորդ յօդուածով պիտի պատմեմ թէ Սթէնտըրտ Օյլը ինչ քայլեր առաւ Գ. Կիւլպէնկեանը գլորելու համար եւ թէ հայկական հարցը ինչ առնչութիւն ունէր քարիւղի քաղաքականութեան հետ: Մուսուլը Անգլիացիներու հաշւոյն յափշտակելէ յետոյ, Կիւլպէնկեան կրցա՞ւ պահել իր համբաւը եւ հարստութիւնը:

ԺԻՐԱՅՐ ՊԻՍԱՔԵԱՆ

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ԹՂԹԱԿԻՑ ԼՈՆՏՈՆ.— Յետաձգել եւ նամակի սպասել:— Վէպին ազդը կամ գիրքը ղրկել:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ՄԻՍ ԿԵՐԷՔ

«Հայ-Բոյժ» իր 12րդ համարի խմբագրականով կը թելադրէ.

— Խաղող կերէք:

Իսկ ես խոնարհաբար աւելի օգտակար թելադրութիւն մը կ'ընեմ ու կ'աղաղակեմ.

— Մի՛ս կերէք, մի՛ս …

Ամէնէն օգտակար սնունդն է միսը, ըլլայ ան եզի, կովու, այծի, ոչխարի, էշու կամ ձիու: Կերէք մանաւանդ մարդու միս: Խորութիւն մ'ընէք հայրենակիցի, դրացիի, բարեկամի մէջ: Որքան ծանօթ ըլլայ անձը՝ այնքան համով կ'ըլլայ միսը:

Հրամանագիր օրէնքով միսը արտօնուած է: Իսկ անհրաման օրէնքով ձրի է մարդկայինը միսը: Ասոր անոր միսը ուտողները միշտ քաջառողջ կ'ըլլան, պինդ կաշի կ'ունենան, երկար կ'ապրին:

Միսը ուտելու համար եղած է: Միս կերէք:

«Հայ-Բոյժ» թող ուզածին չափ ըսէ.

— Արդարեւ, առողջարա՛ր է խաղողին ջուրը, հրաշագործի մը պէս կը բժշկէ տեսակ տեսակ հիւանդութիւններ: Վկայ հայերէն հին Բժշկարանը, որ կը գրէ. «Խաղող լաւ է քան զամենայն միրգ, երբ լինի հասուն ու քաղցր, եւ զանձն լաւ կերակրէ, փկուտն ու գինեճոյն ձգէ, զի անհալ է: Եւ չորս իրք է. Փեճոկ, Միս, Կուտ եւ Ջուր»:

Մենք ալ կրնանք ըսել.

— Արդարեւ, անմահական է միսն համը, հրաշագործի մը պէս կը բժշկէ տեսակ տեսակ հիւանդութիւններ (փորացաւ, դեղին նախանձ, սեւ չարութիւն, չոր չկամութիւն եւ անգոյն խառնակչութիւն): Վկայ հայերէն, ասորերէն, քաքելերէն հին բժշկարանները, որոնք կը գրեն. «Մարդկային միսը լաւ է քան զամենայն միս, երբ լինի թարմ ու փափուկ եւ բարեկամական, եւ զանձն լաւ կերակրէ. զոսկորն եւ զկրճիկն ձգէ, զի անհալ է: Եւ եօթն իրք է. Միս, Արիւն, Ոսկոր, Ծուծ, Կրճիկ, Ճարպ եւ Կաշի: Շատ ապրի ազգակցի միս ուտողն»:

Ժողովուրդը կ'ըսէ.

— Ամէն թռչունի միս չուտուիր:

Եւ սակայն ամէն մարդու միս ալ կարելի է ուտել, մանաւանդ որ ազատ երկրի մէջ ենք եւ մեր կերած միսին համար որ եւ է մէկուն հաշիւ տալու պարտական չենք:

Ուրեմն մի՛ս կերէք, մի՛ս …

Մանաւանդ Հայու համով միս:

Եւ մանաւանդ ձեր ֆրանսացի բարեկամներն ալ հրաւիրեցէք որ անոնք եւս ճաշակեն Հայու միս ուտողներու խնջոյքին:

Այնքան տարի Թուրքը մեր միսը կերաւ, ինչո՞ւ Ֆրանսացին ալ ձեր շնորհիւ չուտէ Հայուն համով եւ դիւրամարս միսը:

«Հայ-Բոյժ»ի խաղո՞ղը …

Ո՛չ եւ ո՛չ …

Խաղողին տեղ գինի խմեցէք եւ անոր հետ միս կերէք:

Վերջերս քիչ մը գիրցած ըլլալով, ինքս սիրայօժար տրամադրած եմ իմ սեփական միսս …

Հազարներ են ուտողները …

Դուք ալ ճաշակեցէք եւ տեսէք զի քաղցր է …

Ալէլուիա՛ …

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՄԻՋԻՆ ԵՒ ԴԱՆՈՒԲԵԱՆ ԵՒՐՈՊԱՆ

Եւրոպայի այդ մասը անտեսական սուր տագնապէ կը գալարուի: Եւրոպայի սիրտը, ուրեմն, հիւանդ է: Ու հարկ է զայն բժշկել: Անոր ամբացումէն կախում ունի ամբողջ եւրոպական ցամաքամասի ապագան: Դիւանագիտութիւնը ծանր փորձութիւններու առջեւ կը գտնուի: Իր գործը դժնդակ է: Տրամագծօրէն հակադիր շահեր պէտք է հաշտուին իրարու հետ: Եւ, հետեւաբար, զիջումներ պէտք է ընեն կողմերը:

Միջին Եւրոպան, պատերազմէն վերջ բաժնուած ըլլալով փոքր պետութիւններու, կը ներկայացնէ վտանգաւոր «երկրաշարժական շրջան» մը՝ իբրեւ կեդրոն ունենալով Աւստրիան:

Գերմանիա կորսնցուց պատերազմը, եւ Պերլին — Պաղտատ ծրագիրը մնաց երազ մը: Միջին Եւրոպան ամբողջական քաղաքական ըմբռնում մը չէ այլ եւս: Ան լոկ աշխարհագրական ըմբռնում մը մնաց, ու հիմա իր մէջ կը բովանդակէ երկու մեծ, երեք միջին եւ երեք փոքր պետութիւններ: Այս ութ զանազան մեծութեամբ պետութիւնները այսօր կը ներկայացնեն Միջին Եւրոպայի դիմագիծը:

Պատերազմի վերջնական հաշուեյարդարը այդ պետութիւնները բաժնեց երկու ճակատի, — յաղթականներ եւ պարտեալներ:

Մէկ ճակատին մաս կը կազմեն, — Լեհաստան, Չեխոսլովաքիա, Ռումանիա եւ Եուկոսլաւիա:

Միւսին՝ Գերմանիա, Աւստրիա, Հունգարիա եւ Պուլկարիա:

Այժմու Միջին Եւրոպան, բաժնուած, ուրեմն, շատ մը պետութեանց, չունի այն հակազդող ուժը, ինչ որ կը ներկայացնէր պատերազմէն առաջ: Ճակատագիրը, փոխանակ զանոնք միացնելու եւ, այդ կերպով, ստեղծելու ուժ մը որ բարերար ազդակ մը դառնար խաղաղութեան եւ բարեկեցութեան, անջատեց իրարմէ ու հակադրեց իրարու, ստեղծելով երկու ճակատներ: Անոնք որոնք բախտին շնորհը կը վայելեն, բնազդօրէն իրարու ձեռք են երկարած, պահպանելու համար այն ինչ որ ձեռք են ձգած: Անիրաւուածները կը փնտռեն ուժեղ հովանաւորողներ՝ ապահովելու համար, նախ, իրենց գոյութիւնը, եւ, մանաւանդ, վերստանալու համար այն ինչ որ կորսնցուցած են:

Պատերազմէն առաջ, երկու մեծ պետութիւններ, — Գերմանիա եւ Աւստրեւհունգարիա — միջին Եւրոպան հզօր ամբողջութեան մըն էին վերածած, որ Իտալիոյ հետ զինակցած, ամբողջ երեսուն տարի կը հաւասարակշռէր Եւրոպայի ուժերը:

Այս ընդարձակ հողամասը անզօր է այժմ քաղաքականօրէն, ու գրեթէ մեռած՝ տնտեսական տեսակէտով: Բնական օրէնք է որ, երբ ուժեղը տապալուի, կը հետեւի ամենատկար ընդդիմութեան ճամբուն:

Միջին Եւրոպան այժմ ենթակայ է օրուան ուժեղներու նուաճումի ձգտումներուն:

Որո՞նք են այդ ուժեղները: Եւ ո՞ւր են անոնք:

Նախ քան պատերազմը ուժեղներ կային Եւրոպայի սրտին վրայ եւ անոր շրջագծին մէջ:

Այժմ Եւրոպայի սիրտը, ինչպէս ըսինք, տկար է: Ուժեղները լոկ անոր շրջագօտիին մէջ են:

Այսպէս, — արեւելեան կողմը հզօր Ռուսաստանը: Արեւմուտքը՝ ֆրանսական մեծ հանրապետութիւնը: Հիւսիսը՝ Ռայխը՝ իր նորաստեղծ ուժով: Իսկ հարաւը՝ Մուսոլինիի Իտալիան:

Իսկ ցամաքէն դուրս, բայց եւ այնպէս անոր ջուրերուն մէջ, Մեծն Բրիտանիան, Եւրոպայի վաղուան ճակատագրի անխուսափելի իրաւարարը:

Այս մեծերէն շրջապատուած է Միջին Եւրոպան: Ու անոնցմէ կախում ունի ինք:

Միջին Եւրոպայի ըմբռնումէն զատ կայ նաեւ դանուբեան Եւրոպայի ըմբռնումը, որ կրկին օրուան քաղաքական խօսակցութեանց ու բանակցութեանց նիւթ դարձած է:

Այս երկու ըմբռնումները լրացուցիչ են իրարու:

Միջին Եւրոպան կը բովանդակէ, ամբողջապէս դանուբեան Եւրոպան: Եթէ Միջին Եւրոպայէն հանենք երկու պետութիւններ — Գերմանիան եւ Լեհաստանը, — մնացեալ վեց պետութիւնները կը կազմեն դանուբեան Եւրոպան (Աւստրիա, Չեխոսլովաքիա, Հունգարիա, Եուկոսլաւիա, Ռումանիա եւ Պուլկարիա):

Այժմ, երեք մեծ պետութիւններ կը մրցին՝ դանուբեան Եւրոպայի մէջ գերակայութիւն ձեռք ձգելու համար, — Գերմանիա, Ֆրանսա եւ Իտալիա:

Այդ պետութիւնները այդ հողամասին վրայ ունին մեծ շահեր:

Պատերազմէն առաջ, Դանուբն ու ամբողջ դանուբեան աւազանը կը գտնուէին Աւստրեւհունգարիոյ քաղաքական եւ տնտեսական ազդեցութեան տակ: Այժմ, այդ ազդեցութիւնը ձեռք ձգելու համար սկսած են մրցիլ վերոյիշեալ երեք մեծ պետութիւնները: Անոնցմէ ամէն մէկը կը ձգտի փոխարինել նախկին դանուբեան միապետութիւնը:

Նախ Գերմանիան էր որ փորձեց տնտեսապէս ու քաղաքականօրէն թափանցել հոն: Ան կ'ուզէր հոն Աւստրիոյ հետ մաքսային միութիւն մը կնքելով, 1931ին: Գերմանիոյ ա[...] փորձը կայծակի նման իջաւ իր հակառակորդներուն վրայ: Անոնք ընդհանուր ճիգերով ընդդիմացան եւ իր սաղմին մէջ խեղդեցին այդ ծրագիրը. Գերմանական այդ մտադրութեան մէջ տեսած էին աշխարհակալական ձգտում մը եւ յարութիւնը գերմանական Տրանկ նախ Օսթէնին:

Արժեզրկելու համար զայն, տարի մը վերջ, 1932ին, քաղաքական բեմ եկաւ Ֆրանսայի ծրագիրը, որ ծանօթ է «Թարտիէօյի ծրագիր» անունով, եւ որ կը ձգտէր տնտեսական համաձայնութիւն մը ստեղծել դանուբեան հինգ պետութեանց միջեւ, — Աւստրիոյ, Հունգարիոյ, Չեխոսլովաքիոյ, Ռումանիոյ եւ Եուկոսլաւիոյ, որպէս ժառանգորդները Աւստրեւհունգարիոյ: Պուլկարիան անտեսուած էր այդ ծրագրին մէջ: Եւ այդ պատճառաւ ծրագիրը արժեզրկուեցաւ որոշ չափով, քանի որ համադանուբեան հանգամանք չէր կրնար ունենալ առանց Պուլկարիոյ: Եւ, այս կերպով, ֆրանսական ծրագիրը եւս ունեցաւ գերմանականին ճակատագիրը:

Իտալիա, որ դանուբեան հարցին մէջ Աւստրեւհունգարիոյ ժառանգորդը կը նկատէ ինքզինքը, վերջին [...] բեւեռը եղաւ բեմին վրայ: Իր ծրագիրը, կարելի է ըսել, լաւագոյնն էր եւ կը ներկայացնէր ամենամեծ հաւանականութիւնները՝ գործադրուելու տեսակէտէն:

1933ին, Իտալիա մասնաւոր յիշատակագիրով մը աշխարհի հաղորդեց իր տեսակէտը՝ դանուբեան հարցի լուծման եւ դանուբեան հողերու տնտեսապէս կազմակերպումի մասին: Իտալական ծրագրի հիմը կը կազմէին հետեւեալ սկզբունքները, — դանուբեան պետութիւնները նախընտրեալ մաքսերով նախ օգտագործեն իրենց արտադրութիւնները եւ ջանան տեղաւորել զանոնք իրենց հողերուն վրայ: Դանուբեան պլոքէն դուրս գտնուող պետութեանց նախընտրութիւն տան միայն այն պարագային, երբ իրենց առեւտրական հաշուեկշիռը դանուբեան պետութեանց տեսակէտէն, բաց ունենայ: Այլ խօսքով, անոնք աւելի շատ գնեն դանուբեան պետութիւններէն, եւ աւելի քիչ ծախեն անոնց:

Իբրեւ սկիզբ իտալական այս ծրագրի գործադրութեան՝ կարելի է նկատել այն համաձայնութիւնը, որ 1934ին, գոյացաւ Իտալիոյ, Աւստրիոյ եւ Հունգարիոյ միջեւ, ու կնքուեցաւ «Հռոմի Ուխտ»:

Քաղաքական համոզումներէ առաջնորդուած, Փոքր Համաձայնութեան պետութիւնները եւս 1933ին կազմեցին այսպէս կոչուած «փոքր տնտեսական համաձայնութիւն»ը, որուն նպատակն էր իտալական նուաճումին հակազդել: Բայց, յիշեալ երկու համաձայնութիւններով կարելի չէր ըլլար անշուշտ ապահովել դանուբեան Եւրոպայի ընդհանուր տնտեսական բարելաւումը: Աշխարհագրական եւ տնտեսական ազդակները աւելի ուժեղ դուրս պիտի գան, քան քաղաքական ուժերու ազդեցութիւնը:

Իտալեւֆրանսական համաձայնութիւնը՝ դանուբեան հարցին շուրջ խոստովանութիւն մըն էր այդ ազդակներու զօրութեան եւ քայլ մը ստեղծելու համար վեց դանուբեան պետութեանց միջեւ «Տնտեսական դանուբեան Եւրոպա» մը:

Այսուհանդերձ, այս լուծումը [...] չխաղաղեցուց Եւրոպայի սիրտը:

Ծանօթ է որ Գերմանիա անվհատօրէն կը շարունակէ հետապնդել Անշլուսի իր ծրագիրը, երկարելու համար մինչեւ Դանուբ, մինչ Իտալիա եւ Ֆրանսա ամէն գնով կը [...] նան Աւստրիոյ անկախութիւնը ապահովել:

Ապագայ պատերազմի մը հաւանականութիւնը առաւելապէս Միջին Եւրոպան կը սարսափեցնէ:

Հաշտութեան դաշնագիրը Եւրոպայի գլխուն ստեղծեց Միջին Եւրոպա [...] մը, որ աւելի մեծ խառնարան է քան Պալքանները:

Մեծերը իրենց հակամարտութիւններուն մէջ, կը ջանան այս հողամասը ենթարկել իրենց, այդ կերպով աւելի զօրանալու եւ հակազդելու համար իրարու:

Ատոր համար է որ անակնկալներ են [...] աւելի շատ հոն ուղղուած քան Եւրոպայի մէկ այլ վայրը:

Միջին Եւրոպան է որ պիտի վճռէ Եւրոպայի ճակատագիրը:

Առանին, այդ ճշմարտութիւնը խոստովանած է նաեւ Նափոլէոնը:

ՄԱՆԱԳԷՏ

ՊԷՏՔ ՁԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

Միքայէլ Արազ.— Գլխագիր տառով կպչած եմ օձիքէդ։ Դժուար թէ օգ-
։ Կը խորհէի մեր անոյշ, քնքուշ ոյ
բարբառին եւ անոր զուտ հայկա-
հնչումին վրայ։ Անկարելի է տալ
գրաւոր կերպով, այդ հնչումը։
մինչեւ իսկ անգլիերէն, զոր օրի-
, voice բառին իրր թէ համազոր
ումը։ Մեր լոյսը, մեր անոյշը, մեր
ը, մեր Թոյրը ուրիշ համ, ուրիշ
ը, ուրիշ հնչելու առեն քան անգ-
ի ոյը եւ ֆրանսերէն այսինչը
գերմաներէն այնինչը։ Եւ դուն
լի կերպով բացատրած էիր
հնչականութիւնը, ան-
ուրիշ " եւ է լեզուի հնչակա-
ին։ Ոչինչ պակաս ձգած էիր։
անթերի սահմանումի մը
այն երբ կը տեսնեմ անոյշը
անո՛ւշ, կ'ընդվզիմ պարզա-
լիդ իմ Արազ, և բացատրու—
պահանջեմ սեռնտորեան
։ — Դո՛ն ըսիր։
մէկ կողմ ձգենք իրր թէ ժո-
այդպէս կ'արտասանէ,
եւ նոյնքան դիւրաչէջ ա-
թիւնը։ Թող որ ժողովուրդը,
մամիկը, անոյշը կ'արտասանէ
քան անոյշ, այնքան անբացատրե-
կերպով անո՛յշ որ սա՛ ոտքերը փը-
«անուշ»ը անոյշ ըլլալէ տարբեր
մը պէտք է նշանակէր անոր քիմ-
վրայ։ Եթէ ժողովուրդը իր առօր-
, սովորական հագճեպին ու ան-
թեան մէջ, ոյին հնչումը ա-
մէջ այնքան թրթռուն չի տար,
իրաւունք չունինք ոյը փոխանա-
, փոխադարձելու յայտնապէս
հնչումի մը, ուի, որքան ալ
ըլլայ ոյին։ Ո՞վ կը նմանի
մարդ մարդու բնաւ չի նմա-
։ Եւ բառերու բնական կեր—
մէջ սկզբնական կամ
բանաւորութիւնը ի—
չունինք զանց ընե-
, կ'ըսէ Բանասիրութիւնը։ Այսպէս,
ի հարկէ պէտք է գրես ոյով,
գոյականը իսկոյն կ'ըլլայ
ութիւն, ոչ թէ անչութիւն?,
արմատական ձեւին ու
կը կորսուի, կը սղուի
ումի, բարդութեան պարագա-
։ Քնքուշ, զոր օր. կ'ըլլայ քնքր-
, քնքշութիւն (ուն կը կորսուի),
մութ կ'ըլլայ մթին, բայց
կ'ըլլայ բուրել, քուն կ'ըլլայ
, բայց գոյն կ'ըլլայ գունատ։
կ'ըլլայ բթանալ, բայց սռոյզ
սուզութիւն (ոչ թէ սոզու-
!!) Այսպէս՝ անուշապուր, ա-
, անուշահամ, որոնք արտա-
պիտի հագնէին՝ եթէ ար-
մէջ անոյշը անուշ գրես։
համով հոտով կ'ըլլայ
, բայց, ի հակառակէն,
անգեղեայ եւ երկրայելի՝ երբ
հայկանուշ ու հնչես բառ այնմ։
, աւելորդ իսկ է այս չարա-
ութիւնը։ Անոյշը անոյշ է, լոյ-
, բոյրը՝ բոյր, ինչպէս փուշը՝
, գութը՝ գութ։
որ իբրեւ ուսուցիչ փոր-
ութիւն մը ըսեմ.— դասարանին
կը բացատրեմ ձայնաւոր եւ
գիրերուն փոփոխումի,
, կորուսումի պարագան։ Կ'ը-
, զոր օրինակ, սա՛ կանոնը, ի մէջ
, թէ արմատական ուն ածանցու-
բարդութեան առեն կը կորսուի
ենթադրենք թէ չարադրութեան
մը մէջ ալ անոյշը անուշ գրած ըլլամ, կամ հաստատական պատասխան տուած ըլլամ աշակերտին այդ մասին ուղղած հարցումին։ Եւ վերի կանոնը բացատրած առեն, տղան յանկարծ վարժապետիս երեսն ի վեր գոչէ.— Բայց, վարպետ, ուրեմն անուշահամը պէտք է անչահա՞մ!! ըլլայ եւ անուշութիւնը՝ անչութի՞ւն։ Ի՞նչ պիտի պատասխանեմ, սիրելի Արազ։ Իրաւ է որ այսուհետեւ երեսս պոռացող աշակերտ չեմ ունենար, քանի որ դասարան չունիմ, բայց նոր ու ապագայ վարժապետներուս ալ չի՞ կրնար նոյնը պատահիլ։ Նոյնիսկ հիմա, արի՛ տես, ես Արազին օձիքէն կպչած կը գոչեմ— ինչո՞ւ անոյշը կը գրես անուշ, բայց գգոյշը կը շարունակես գըրել գգոյշ, մինչդեռ ասոր ու անոյշին մինչեւ վարագան նոյն է։

Իմ գաղափարով շատ օգտակար ըղբուցատրութիւն մըն է այս մեթոտը, զոր ուրիշներ ալ, նամակով կամ բերանացի, յոյժ նպաստաւոր կը համարին մեր լեզուին արդի անքերական զարգացումին մէջ։

×

Պոլսոյ մէջ նորափետուր, սակայն ընտիր գրիչ մը ժամանակէ մը ի վեր անսանձ ազատութեամբ յատուկ անուններուն à la ռուսահայ յաճախ անլի ձեւեր կուտայ, իրր թէ տառադարձելով։ Հիմա, թողունք հին մեղքերը եւ առնենք իր արտառոց կերպով տառափոխած մէկ յատուկ անունը, որ անգլիացի մեծահռչակ ՏԻՔԸՆՍ է։ Գիտենք ամէնքս, նոյնիսկ գիտէ հարկաւ Պոլսեցի դպիրը, թէ մարդուն անունը պէտք է հնչել այնպէս՝ ինչպէս որ է, ինչպէս կը հնչէ ինքը զինքը, իր ընտանիքը զայն, չէ՞։ Արդ, փոփոխութեան սիրահարը (մեհեանը այլ-բելու տղայական սնափառութեամբ) Տիքընս պատուական մարդուն անունը կ'աղճատէ հայերէն՝ Դիկկէնս!! Բնականաբար այս անունը պիտի կարդանք ինչպէս որ գրուած է, եւ եթէ բաւական ուշիմ չըլլանք եւ մեր կարգ մը նորելուկներուն տղայամտութեան մասին գաղափար կազմած չըլլանք, պիտի չհասկնանք թէ սա՛ մեր աշխարհահռչակ Տիքընսն (Dickens) է։ Բայց եկ տես որ տառադարձութիւնն ալ սխալ է մասով մը։ Պէտք է գրէր Դիքկէնս, խնդիր չէ թէ աւելի արտառոց կ'ըլլար, գէթ... չիտակ կ'ըլլար։ Ռուսահայերը կրնան քիչ շատ արդարանալ հայ տառերուն ձայնական հնչումին տարբերութեամբ, բայց այս ազգին սաուար զանգուածը Դն կ'արտասանէ ինծի քեզի պէս, նմանապէս միւս գիրերը, ուստի արտասովոր անուններ մէջտեղ կ'ելլեն, եթէ հետեւինք այդ մեր գրողին նորութեան։ Անգոյ յատուկ անուններու բառացանկ (բառախաղ!) մը պիտի ունենանք, ինչպէս Տարդիեւ, Հերիօ, Պոյնկարէ, Սկոթ, Գեւթէ...

Quo vadis? ՏԱՐԱԶ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԻԱՅՆ ԹԷ ՏԱՆԷԻՆ...

Վիէն (Յառաջ).— Հազիւ թէ ներգաղթի լուրը տարածուեցաւ, Թուղթ եւ մատիտ առնողը հրապարակ իջած է, արձանագրութիւններ կատարելու համար։ Այս անգամ մասնաւորապէս Վերաչինացներն են որ իրար անցած են։ Կոչերն ու շրջաբերական նամակներ կը ղրկեն մասնաճիւղէ մասնաճիւղ, անհատէ անհատ — անուններ արձանագրեցէք, ցանկեր պատրաստեցէք եւ շուտով իրարու ղրկեցէք, ներգաղթի կարաւանները մօտ առնէնէն պիտի մեկնին»։ Հրապարակի վրայ կ'երեւան այնպիսի հայրենակցական միութիւններ որոնց անունը մինչեւ այսօր լսուած չէր։ Օրինակ անցեալ օր աչքիս զարկաւ կոչ մը ուղղուած Վիէնի Խարբերդցիներուն։ Փափաքողները կը հրաւիրուին այսինչին սենեակը արձանագրուելու համար երեկոյեան ժամը 7–8։ (Յիշատակուած են արձանագրողին անունը եւ տունին հասցէն)։ Ուրիշ Վերաչինացներ աւելի վստահութեամբ կը խօսին իրենց հայրենակիցներու ներգաղթի մասին։ Առջի օր երկու հոգի կը խօսակցէին ներգաղթի շուրջ.

— Մեր Արաբկիրցիներէն այս անգամ 250 հոգի պիտի երթան։

— Մեր Մշեցիներէն ալ երկու հարիւր հոգի, այս անգամ քիչ են բայց հոգ չէ, այսուհետեւ ներգաղթի կարաւանները իրարու պիտի յաջորդեն։

Անվերջ են այսպիսի խօսակցութիւնները տունէ տուն, փողոցէ փողոց։

Լսելով այս հէքեաթները, միտքս կ'իյնայ մեր գիւղի տնմնայ աղջիկներու երգը.

Թող մեզ հարս տանէին,
Գոմշու կոտոշով զուռնա փչէին,
Շերեփին գլուխով տավուլ զարնէին,
Միայն թէ տանէին։

Հիմա նոյն երգը մենք կ'երգենք.

Թող Հօկերու բերնով զուռնա փչէին,
Վերաչինացներու գլուխով տավուլ զարնէին,
միայն թէ Հայաստան տանէին...

Պ. Մանուկեան

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

«ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ»ՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

Պ. Հ. Բալուեան, խօսելով, Յառաջի մէջ, «Մշակոյթի Օր»ուան համար տարուած աշխատանքներու մասին, կը տեղեկացնէր թէ այս տարուան հանդիսութիւնները նուիրուած պիտի ըլլան հայ ճարտարապետութեան։

Այս առթիւ, կ'ընէր նաեւ շատ հիմնաւոր մատնանշում մը, յիշեցնելով թէ Թուրքերը մասնաւոր ծրագրով մը կ'աշխատին ի նպաստ իրենց հանրային կարծիք ստեղծել եւ արժէքներ սեփականացնել։

Ամբողջովին բաժնելով Պ. Հ. Բալուեանի մտահոգութիւնը, հարկ զատեցի տեղեկացնել, իմ կարգիս, թէ Էնկիւրիի մասնաւոր կարգադրութեամբ կազմուած է մարմին մը, «—րուն նպատակն է ճարտարագէտ Սինանի բոլոր յիշատակարանները մասնաւոր հոգածութեան առարկայ ընել, մզկիթներէն մաս մը փրկել աղօթողներու ամենօրեայ կոխկրտումներէն, եւ, ինչ որ կարեւոր է, Սինանի գանկը հանել գերեզմանէն ու ենթարկել կենսաբանական ուսումնասիրութեան՝ հաստատելու համար անոր թրքական ծագումը։

Ծանօթ է որ, քանի մը տարիէ ի վեր Սինանի ծննդեան թէ մահուան տարեդարձներուն Թուրքերը մեծ հանդիսութիւններ կը կատարեն։ Անոր բոլոր հրաշակերտութիւնները կը ներկայացնեն իբրեւ Թուրք ճարտարապետութիւն եւ արտասահմանի մէջ մեծ քարոզչութիւն կ'ընեն, իւրացնելով զայն՝ ի նպաստ Թուրք մշակոյթի։

Ինծի կը թուի որ «Մշակոյթի Օր»ուան այս տարուան տօնակատարութեան առթիւ, կազմակերպիչ մարմինդ լաւագոյն գործ մը ըրած կ'ըլլայ, եթէ առաջադրէր զբաղիլ նաեւ Սինանով, վերջնապէս ճշդելու համար անոր դիմագիծը։

Այդ պարագային կարելի էր նաեւ հրատարակել օտարալեզու հրատարակութիւն մը ինչ որ պիտի ապահովէ երկու յաջողութիւն, — քարոզչութիւն՝ ի նպաստ հայ ճարտարապետութեան, եւ ժխտում՝ թրքական ճարտարապետութեան մը գոյութեան որ կը յենու բացառապէս Սինանի վրայ։

Չմոռնանք որ վերջերս օտար թերթեր եւս, Սինանի տարեդարձին առթիւ, գրեր էին անոր նկարը ու որոշ չափով տեղ տուեր «Թուրք հանճարեղ ճարտարապետ»ին կեանքին ու գործերուն...

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Յ. Գ.— Եթէ չեմ սխալիր, Սինանի հայկական ծագման մասին փոքրիկ փաստարկութիւն մը կայ գրավաճառ Պիմէն Զարդարեանի կողմէ վերջին տարիներս հրատարակուած օրացոյցներէն մէկուն մէջ։

Չեմ կարծեր որ յիշեալը այժմ ուզէ օգտակար ըլլալ ոչ միայն Սինանի, այլ եւ իր հայկական ծագման քանի որ կը նաւարկէ «Թուրք քրիստոնեաներու» պղտոր ջուրին մէջ։ Բայց, իր եղբայրը, որ Գահիրէ կը գտնուի, կրնայ, թերեւս, ուրիշներու կարգին, որոշ տեղեկութիւններ հայթայթել։

ՏԻՐՈՒՆԻ

Մկրտիչ Մուրատեան (Պաթիսթ), որ մեռաւ հիւանդանոցի մը անկիւնը, ծնած էր 1887ին, Պիթլիս քաղաքի մէջ։ Հայրը, Մուրատ էֆէնտի ոստիկանապետ էր, եւ մեծ հարստութիւն ունէր, կէս առ կէս տէրն ըլլալով Պուլանըխի հողագործներուն բերքին։ Իրենց տունը միշտ բաց էր գիւղապետներու, առաջնորդներու եւ ուրիշ երեւելիներու առջեւ։ Մինչեւ երկու երեք ամիս վարդապետներ եւ ուրիշ կղերականներ պահած, կերակրած է, ճանապարհածախսն ալ հոգալով։ Այդ բախտաւորներէն ողջ մնացածներ կան, ինչպէս Պելժիայի կաթոլիկ Հայերու հոգեւոր հովիւ Յովհ. վրդ. Նալբանտեան, որ սակայն մէկ անգամ հիւանդանոց չգնաց Մկրտիչը տեսնելու, հակառակ իր խոստումներուն։ Մկրտիչ իր նախնական ուսումը ստացած է իր ծննդավայրի Մխիթարեանց վարժարանը։ Շրջանաւարտ եղած առեն սահուն ֆրանսերէն կը խօսէր արդէն, եւ հայերէնի մէջ ալ բաւական յառաջացած էր, 1916ին, երբ զինուոր էր, ճարպիկութեամբ Ռուսիա կը փախչի ու կը մտնէ կամաւորական գունդի մէջ։ Յետոյ կը գտնայ պաշտօնեայ Հ.Հ. ներքին գործերու նախարարութեան մէջ։ Հանրապետութեան անկումէն վերջը կ'անցնի Պոլիս, յետոյ Մարսէյլ, ուր շատերուն օգտակար կ'ըլլայ ինքնութեան թուղթերը կանոնաւորելու եւ գործ ճարելու համար։ Իրեն կ'օգնէին Ամերիկա գտնուած հօրաքոյրը, մօրաքոյրը եւ եղբայրը՝ Յովհաննէս։ Միշտ զուարթ էր եւ կը սիրէր խնճոյքներ սարքել։ 1930ին քանի մը Իտալացիներ վէճի կը բռնուին եւ Մկրտիչ կը հարկադրուի քանի մը գնդակ պարպել։ Ոստիկանները կը հասնին ու բանտ կ'առաջնորդեն։ Երեք ամիս վերջը վտարման Թուղթը ձեռքը, կ'իյնայ բանտէ բանտ, հիւանդանոցէ հիւանդանոց։ Ոչ բարեկամ, ոչ հայրենակից կը մնայ իր շուրջը։ Ամբողջ տարի մըն է որ կը տառապէր աղիքի հիւանդութենէ, Քոշէն հիւանդանոցին մէջ։ Մահէն առաջ իր քովն էի։ Կը զգայի թէ մօտ է վախճանը եւ հետեւեալ ժողովրդական երգը երգեց ալի արցունքով.

Ղարիբի կեանքն է լալի ողբերգական,
Դառն ու լեղի, լի տրտմութեամբ ի նեղ զնդան,
Յորժամ լինի օտար երկիր թափառական,
Զղարիբն օտարք ոչ ճանաչեն ոչ գիտենան։

Ես ալ իրեն հետ բաւական լացի ու բաժնուեցայ, երբ իր մահագդը կարդացի «Յառաջ»ի մէջ, որ օգնած է Կ. Խաչի եւ ուրիշ միջոցներով։ Սալնոյ Ձորի հայրենակիցներու հետ հողին յանձնեցինք անբախտ Մկրտիչը։ Հանգիստ իր ոսկորներուն։

Ստեփան Ալեքսանեան

ՄԱՄՈՒԼ

ՎԱԽՑԱՒ ՈՒ ՓԱԽԱՒ

Սեւանիկի «Հորիզոն»ը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (4 սեպտեմբեր).

— «Ուրեմն փակուեցա՛ւ Մազլըմեանի կողմէ թերթիս դէմ բացուած դատին պատմութիւնը։ Ու մոռցուեցաւ պատիւը Աթէնքի սեւաւորին, որ երկինք գետին իրար անցուց՝ բարոյական ու նիւթական զոհացում պահանջելով մեզմէ, մարդու եւ եկեղեցականի իր արժանապատուութի՜ւնը «արատաւորողներէս»։ Փակուեցաւ ու մոռցուեցաւ եւ հիմա չենք գիտեր, թէ ո՞ր դուռը ափ պիտի առնէ եւ որո՛ւն օձիքէն պիտի բռնէ ան իր արատաւորուած պատիւը մաքրելու համար։ Դատը չհետապնդելով եւ չկարենալով հետեւաբար տալ մեզի մեր «արժանի դասը» — ինչպէս կը սպառնար — Մազլըմեան, լռելեայն իւրացուցած կ'ըլլայ այն բոլոր հիմնական ու ծանրակշիռ մեղադրանքները, զորս հայ եւ յոյն ուրիշ բազմաթիւ թերթերու կարգին, ըրեր էր նաեւ «Հորիզոն» իրեն դէմ։ Եթէ այդ բոլորը նկատեր էր ծանր վարկաբեկում մը իր անձին և իր կրօնականի հանգամանքին դէմ, ապա այդ վարկաբեկումը կը մնայ վարկաբեկում, յաւիտեանս յաւիտենից։ Մազլըմեան, իր յախուռն յարձակողականին յաջորդած անփառունակ նահանջով իր մեղքերն է որ կը խոստովանի։ Այլապէս, եթէ ճշմարտօրէն ըմբոստացած ըլլար իր մասին բանաձեւուած մեղադրանքներուն դէմ, անիկա, այսքան փրփրելէ վերջ, իր ըրածին զղջացած երկչոտի հոգեբանութեամբ փախուստ չպիտի տար դատարանէն եւ չպիտի լքէր բացած դատը։

Աւելի քան ուշագրաւ է այս իրողութիւնը, որ կը մատնէ մեղաւորներու յատուկ հոգեվիճակ մը։ Գող՝ սիրտը դող մարդու հոգեբանութիւն մը։ Իր ծանր մեղքերուն՝ նաեւ դատական ճամբով հաստատման երկիւղը ունեցաւ Մազլըմեան։ Աչքի բերան՝ տաքցուցած էին անոր գլուխը եւ իր շրջապատի դաւակիցները համոզած էին զայն, որ բանալիք դատը կրնայ շահիլ։ Ու Մազլըմեան, առանց անդրադառնալու իրեն ներշնչուած շատ վըտանգաւոր յանդգնութեան հետեւանքներուն, փութացեր էր դատի յանձնել մեզ։ Հնարաւո՞ր է — խորհիլ տուած էին անոր — անպատիժ կերպով նախատել մէկը, որ վեղար կը կրէ իր գլխուն եւ սուրբհանդերձ եկեղեցականի անուն ունի։ «Բաց դատը, արբազան, բաց եւ քեզ զրպարտողներուն դասը տուր, մենք քու կողքիդ ենք, դուն մեր պատիւն ես, ծախքերդ մենք կը հոգանք, փաստաբանդ մենք կը վարձենք, վկաներդ մենք կը ճարենք, դիմէ դատարան և պատիւդ պահանջէ»։ Ու Մազլըմեան, մեզ պատժել տալու եւ հետեւաբար իր «անմեղութիւնը» ձեռք ձգելու հեռանկարէն խանդավառուած ու քաջալերուած նաեւ իր դաւակիցներու խրախոյսէն, առաւ քայլերուն ամէնէն անմիտը, ամէնէն անհեռատեսը։ Մեզ դատի յանձնեց։

Դատը տեղի չունեցած, սակայն, լախտիառաջին հարուածը իջեցուցինք անոր գլխուն։ Մեր պատճառաբանեալ ամբաստանագիրը անոր քունը փախցուց եւ ուղեղը զայրաց։ Վախը մըտաւ փորը։ Եւ սկսաւ բուի նման մտմտալ, թէ վերահաս նոր վտանգ մը պիտի պայթէր իր գլխուն։ Զարաչա՛ր զղջաց իր ըրածին համար։ Ու փախուստի, եղածը չեղեալ նկատելու ճամբաներ որոնեց։ Սրտցաւ մարդիկ ցոյց տուին իրեն լաւագոյն ճանապարհը.— ինքնաբերաբար եւ առանց որեւէ պայմանի ետ առնել դատը։ Մերժեց։ Արժանապատուութեան չկերցուց թքածը լզել հրապարակով։ Բայց, շուարուն ու ներքնապէս խռովայոյզ, գործեց առաջին նահանջը։ Փախաւ դատարանէն։

Այնուհետեւ, իրերը պիտի զարգանային իրենց բնական ընթացքով։ Մենք համոզուած էինք, որ Մազլըմեան չպիտի ուզէ այս դատը շարունակել։ Որ անիկա պիտի լքէ այս վըտանգաւոր խաղը։ Ու մեր համոզումը իրականացաւ։ Մազլըմեան որոշեց օգտուիլ օրէնքի որոշ տրամադրութենէն, դատը ժամանցումի ենթարկելու համար։ Ու գործեց երկրորդ եւ վերջին անփառունակ նահանջը։ Չհետապնդեց դատը եւ երեսի վրայ լքեց զայն, մինչեւ որ օրէնքը ըսաւ իր վճռական խօսքը։ Մազլըմեանի սիրտը հանգստացաւ։ Ա՛լ դատ չպիտի տեսնուէր։ Ու մղձաւանջը, որուն մատնուեր էր ան, միանգամ ընդմիշտ պիտի փարատէր»։

ՎԵՐԱԲԱՑՈՒՄ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Փարիզի Հարաւային Շրջանի «Յառաջդիմասիրաց» վարժարանը վերաբացուած ըլլալով՝ կը հրաւիրուին ծնողքները որպէսզի իրենց զաւակները վերսկսին ղրկել դպրոց։

Ըստ առաջնոյն փոքրերու երկու կարգերուն դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան կէս օրէ առաջ, իսկ մեծերու երկու կարգերունը կէս օրէ յետոյ։

Կը դասաւանդուին քերականութիւն, ուղղագրութիւն, շարադրութիւն, հայ գրականութիւն, առոգանութիւն, գըրավարժութիւն, Հայոց պատմութիւն եւ Հայաստանի աշխարհագրութիւն։

Նախորդ տարիներու նման այս շրջանին եւս բոլոր ճիւղերը կը դասաւանդէ գրագէտ Նշան Պէշիկթաշլեան։

Վարչութիւն

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՃԵՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

Վերածեց՝ Պ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

ԾՈՎԱՅԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Փետրուարին Զիւրիւք Սուլէյման փաշայի հետ պաշտօնի փոխանակութեամբ Ճեմալ փաշա կ'անցնի ծովային նախարարի պաշտօնին։ Էնվէր փաշա ստանձնելով պատերազմական նախարարութիւնը, մեծ փոփոխութիւններ մտցուցած էր պաշտօնեաներէ ներս եւ անկարողները հանգստեան կոչած, անոնց տեղ բարձրաստիճան զինուորականներ զետեղելով։

Ծովային նախարարութիւնը չէր հետեւիլ բարեկարգումի նոյն ընթացքին։ Չէին աճապարեր Պրազիլի մէջ գնուած «Սուլթան Օսման» նաւի շինութեան լրացման։ «Րէշատիէ»ի շինութիւնը միշտ կը ձգձգուէր։ Պալքանեան պատերազմին վնասուած թրքական նաւերը չէին նորոգուիր եւ անգլիական ծովային առաքելութեան ծրագիրները նկատի չէին առնուիր։ Մինչ կառավարութեան կարծիքով Յոյներու հետ բախումը անխուսափելի էր։ Պէտք էր շուտով վերակազմել տորմիղը։ Այսպէս Էնվէրի եւ Սայիտ Հալիմ փաշայի առաջարկով Ճեմալ փաշա կ'ընդունի ծովային նախարարութիւնը։

Անգլիական առաքելութեան վարիչ ծովակալ Լիմփըսի բոլոր ծրագիրներն ալ քննութենէ կ'անցընէ Ճեմալ փաշա եւ իր առաջին գործը կ'ըլլայ «ծովային խորհուրդ»ը լուծել որովհետեւ ըստ Լիմփըսի Բիւթէմ փաշա ամէնէն պինդ հակառակորդն էր վերակազմութեան։ Քանի մը ծովականներու արձակումէն վերջ, առաջին անգամ Թուրքիոյ մէջ կը հիմնէ ծովային Տեսչութիւններ, Սամսոն, Պոլիս, Իզմիր, Պէյրութ, Կարմիր ծով եւ Պասրայի ծոցը Եփրատ ու Տիգրիսը կապելով այս վերջինին։

Այսպէս կ'ուզէր կարգ-կանոն մտցնել եւ փախստական գործերու առջեւը առնել։ Ճեմալ շատ բան կը խոստանար իրեն այս փոփոխութեամբ եթէ մեծ պատերազմը չըծագէր...

Օրինակներ.—

Դէպի Կարմիր ծով մեկնելիք ռմբանաւ մը դեռ Մահմուտ փաշայի ժամանակ հրաման ստացած էր մեկնելու, բայց չէր մեկնած։ Քննութիւն մը ծովակալ Լիմփըսի հետ կը հաստատէ կանոնաւորութիւնը նաւին եւ լրացնելէ ետք պակասները դրամ եւն. Ճեմալ փաշա հրաման կ'ընէ յաջորդ օր ճամբայ ելլել։ Յաջորդ օր ճիշդ ժամուն կը նայի որ դեռ նաւը հոն կեցած է։ Հրամանատարը կը պատասխանէ թէ «Էֆէնտիմ, փոխ նաւապետը եւ գրագիրը այս գիշեր չվերադարձան եւ առանց անոնց չեմ կրնար մեկնիլ»։ Կը հասկցուի որ ասոնք չէին ուզեր Կարմիր ծով մեկնիլ։ Իսկոյն պաշտօնազրկում եւ խիստ միջոցներ. երեք ժամ վերջը նաւը ճամբայ կ'իյնայ։

«Օր մը, նաւի մը վրայ պաշտօնական այց մը պիտի կատարէի, կ'ըսէ Ճեմալ փաշա։ Հրաման ըրի, բայց օդը անձրեւոտ եղաւ։ Ճիշդ ժամուն հագուած — շքուած ներկայ եղայ, բայց զինուոր չկար նաւին վրայ։ Թահիր պէյի հարցուցի թէ ինչո՞ւ չեն հաւաքուած. «Էֆէնտիմ, օդը անձրեւոտ ըլլալուն կը խորհէի թէ չէիք գար եւ չկեցուցի մարդիկը, որպէսզի չթրջին»։

Երեք օր կախակայում. բայց արդէն շաբաթ մը վերջ ինքը հրաժարեցաւ պաշտօնէն։

«1916ին զանազան առիթներով Դ. զօրաբանակին համար Պոլիս գտնուեցայ։ Ճշդուած էր, ծովային սպայ մը խաբերայութիւններ գործած էր։ Պատերազմական ատեան յանձնուեցաւ։ Բայց ատեանը անպարտ հանեց զայն։ Ստիպուած ընդունեցի վճիռը, բայց ատեանի նախագահ Իսմայիլ պէյ եւ մէկ քանի անդամներ հանգստեան կոչել տուի։ Դ. զօրաբանակի պաշտօնէս հրաժարած էի եւ Պոլիս վերադարձած. Ռուսիոյ հետ հաշտութիւն կնքուած էր։ «Րէշիտ փաշա»յի վրայ անկարգութիւններ կը նկատուէին, քննութեան իբր արդիւնք արձակեցի նաւապետ Հազգըն։ Նաւի բաժանմունքներու դռներուն վրայ անպատմելի բաներ գրուած եւ գծուած էին։ Միւս կողմէ սխալ է թէ Հազգըի արձակումը անոր գերման սպաներու հետ լաւ յարաբերութիւն ունենալու պատճառով տեղի ունեցաւ»։

Այս առթիւ կը խոստանայ Ճեմալ լրացնել իր յուշերը, եթէ հայրենիք վերադառնայ եւ ծովային նախարարութեան դիւանաթուղթերը իր տրամադրութեան տակ ունենայ։

ՆՈՐՈԳՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՊՍՊՐԱՆՔ ՄԱՐՏԱՆԱՒԵՐՈՒ

Ճեմալ փաշայի օրով կը սկսի նորոգութիւնը «Պարպարոս», «Թուրղուտ», «Մէսուտիէ» եւ այլ նաւերու։ Ինքն է որ կը ջանայ «Սուլթան Օսման»ը Մարմարա բերել, իսկ «Րէշատիէ»ն որ իտալեւթուրք պատերազմէն առաջ նոյնպէս Անգլիոյ ապսպրուած էր, դեռ չէր շինուած։ Րէուֆ եւ Վասըֆ պէյերը Լոնտոնէն Պոլիս կը կանչուին եւ կ'որոշուի երկու նաւերուն վերջնական ստացումը։ Խումբ մը նաւաստի Լոնտոն կը ղրկուի Րաշիտ փաշա նաւով, որպէսզի սորվին «Սուլթան Օսման»ի գործածութիւնը։ Լոնտոն կը մեկնին դարձեալ երկու պէյերն ալ, պայմանով որ այլ եւս փոփոխութիւններ չներկայացնեն նաւաշէն ընկերութեան։ Առաջարկուած փոփոխութիւնները պատճառ կ'ըլլային շինութեանց ձգձգման։

Մէկ կողմէ Արմսթրոնկ եւ Վիքըրս ընկերութեան ներկայացուցիչները իրենց Պոլսոյ փաստաբան կոմս Օսթրոկ եւ Պ. Վէնսան Քայառ, միւս կողմէ Թուրքիոյ ծովային նախարարութիւնը աշխատակից ունենալով իրաւագէտ խորհրդական երեսփոխան Հալաճեան էֆէնտին, գումարեցին շատ մը նիստեր եւ հաստատեցին վերջնական պայմանագրութիւն մը Իզմիտի նաւարանին շինութեան եւ զանազան նաւաշինական եւ նաւահանգիստներու արդիական սարքաւորման համար։ Անգլիացիներէ եւ Թուրքերէ պիտի կազմուէր յանձնախումբը, որ Անգլիացի ընդհ. տնօրէնի մը հսկողութեան տակ պիտի վարէր ամբողջ գործը։ «Ի՞նչ կ'ուզեն ըսեն, կը գրէ Ճեմալ փաշա, այսքանը ճիշդ է որ այդ տնօրէնին Պոլիս հասնելէն վերջ շատ բան սկսած էր կարգի մտնել եւ եթէ լրջօրէն շարունակուէր այս ուղղութեամբ, պետութիւնը շատ պիտի օգտուէր։

(Շար.)

Զօր. Տէ Պօնօ, Իտալիոյ սպարապետը եւ իր գլխաւոր ռազմագէտը, Զօր. Կապպա, որոնք երկուքն ալ գաղթավայրերու մէջ շահած են իրենց զինուորական համբաւը, թէեւ գաղտնի կը պահեն բուն ծրագիրը, բայց չեն ծածկեր թէ Ատովան պիտի ըլլայ գլխաւոր նպատակակէտը: Առ այժմ չպաշտուիր կեդրոնացեալ ամբակոծումին՝ մայրաքաղաքին վրայ, թէեւ հաւանական է որ կրնան ձիպութիի երկաթուղին: Իտալիա Էրիթրէայի եւ Սոմալիի մէջ ունի 350 օդանաւեր, որոնք ռումբեր տեղացնելով լեռներու վերեւ, ճամբայ պիտի բանան բանակին համար:

Հարաւային ճակատին վրայ կը գտնուի զօրավար Կրացիանօ, որ Իտալացիներուն մարաջախտ Լիօթէն է: Իր բանակը շատ փոքրաթիւ է, 30,000, բայց թեթեւաշարժ: Ասոր գործը պիտի ըլլայ յառաջանալ դէպի Հարրար, որուն կորուստը նոյնքան ծանր հարուած մը պիտի ըլլայ Հապէշներուն համար որքան Ատովայի գրաւումը:

Մինչ այս մինչ այն, շարունակ նոր զինուորներ կը հասնին Իտալիայէն, թէ հիւսիսային եւ թէ հարաւային ճակատին վրայ:

Իտալացիները կը հաշուեն թէ հինգ ամիս ժամանակ ունին, մինչեւ երկրորդ անձրեւաբեր եղանակը (յունուար): Եթէ այդ հինգ ամիսներու ընթացքին խորտակած չըլլան Հապէշներու բարոյական կորովը, սպանդը սարսափելի պիտի ըլլայ այնուհետեւ:

Օտարականներու փախուստը կը շարունակուի

»»»· ·«««

Նոր լուրերու համաձայն, Եթովպիոյ օտարականներուն արտագաղթը կը շարունակուի մեծ խուճապով: Ամէն օր կարաւաններ կը կազմուին դէպի ձիպութի: Միեւնոյն ատեն կառավարութիւնը միջոցներ ձեռք կ'առնէ, մայրաքաղաքին պաշտպանութեան համար: Օտար դեսպանատուները մեծ քանակութեամբ ուտեստ կ'ամբարեն, ի նախատեսութիւն երկարատեւ պաշարումի մը: Միաժամանակ ստորերկրեայ մառաններ կը շինեն պաշտպանուելու համար օդանաւային ռմբակոծութեան դէմ: Միայն Իտալացիները եւ Ամերիկացիները թաքստոց եւ մառան չեն շիներ, առաջինները՝ անոր համար որ պիտի հեռանան, եթէ պատերազմ ծագի, իսկ Ամերիկացիները թէ կանխահաս կը համարին թաքստոցներու շինութիւնը եւ թէ... դրամ չունին: Վտանգի պահուն ամերիկեան հպատակները անգլիական դեսպանատունը պիտի ապաստանին:

Մինչեւ հիմա մայրաքաղաքէն հեռացած են աւելի քան հազար օտարականներ, մեծ մասով անգլիացի — Հնդիկներ, Արաբներ եւ Եգիպտացիներ— ինչպէս եւ Սուրիացիներ (եւ Հայեր, ինչպէս գրած էինք արդէն): Երեքշաբթի օր հեռացան 22 գերման կիներ եւ մանուկներ, 40 Ֆուէտացիներ եւ ուրիշ օտարականներ: Հեռացողներուն մէջ կան այնպիսիներ որոնք 25—30 տարիէ Հապէշիստան կը գտնուէին իբրեւ միսիոնար, վաճառական կամ պաշտօնեայ:

Դիւանագիտական ճակատին վրայ

Պ. Լավալ, որ կիրակի օր Փարիզ եկած էր 48 ժամուան համար, մասնաւոր խորհրդակցութիւններ ունեցաւ անգլիական եւ իտալական դեսպաններուն, ինչպէս եւ Մ. Նահանգներու գործակատարին հետ: Ֆրանսայի գլխաւոր հոգը այն է թէ մինչեւ ո՛ւր պիտի կրնայ գործակցիլ Անգլիոյ հետ: Եթէ Անգլիա բոլորովին մէկդի դրած չէ պատժական անօրինութեանց խնդիրը, Ֆրանսա անել մը պիտի յանգի, չուզելով վշտացնել ոչ Անգլիան, ոչ ալ Իտալիան: Այդ պարագային, միջազգային միւս խնդիրներու լուծումն ալ պիտի կնճռոտի:

Իտալիոյ մէջ լաւատես չեն ծրնեւի խորհրդակցութեանց արդիւնքի մասին: Կ'ըսուի թէ ի հարկին տեսակցութիւն մը պիտի սարքուի Պ. Պ. Մուսոլինիի, Պօլտուինի եւ Լավալի միջեւ:

⁂ Եթովպիոյ կայսրուհին համաշխարհ ճառ մը խօսեցաւ սեպտեմբեր 10ին, յանուն խաղաղութեան: Ինք խօսեցաւ ամհարիկ լեզուով, որ Հապէշիստանի ազգային բարբառն է, իսկ իր աղջիկը, որ Եւրոպայի մէջ ուսած է, անգլերէնի թարգմանեց ճայնարձակին առջեւ:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱՑԻՆԵՐՈՒ (ՀԻԹԼԷՐԱԿԱՆ) երրորդ համագումարին համար մեծ պատրաստութիւններ կը տեսնուին Նիւրընպէրկի մէջ: Ահագին բազմութիւն պիտի խռնուի այս անգամ եւս,— 600,000 պաշտօնական մասնակցողներ, 300,000 հանդիսատեսներ: 180,000 անկողին շտկուած է կուսակցութեան մեծ եւ պզտիկ վարիչներուն համար: Ուրիշ հազարաւորներ, երիտասարդները եւ 16000 զինուորներ վրաններու տակ պիտի բնակին:

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ մէջ հարիւրին 50 ձեռնպահ մնացին ընտրողները, իբրեւ լուռ բողոք սահմանադրական ազատութեանց կրճատման դէմ: Զանազան դէպքերու հետեւանքով մեռան 3 հոգի, վիրաւորուեցան 35 հոգի: Քանի մը հարիւր հոգի ալ ձերբակալուեցան:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Աղաւնի Ղեւոնդեան եւ զաւակը Լեւոն, Պ. Պ. Մասիս եւ Արայ Ղեւոնդեան եղբայրներս, Տէր եւ Տիկին Թաշճեան եւ զաւակունք, ինչպէս նաեւ Ղեւոնդեան, Թաշճեան, Պօղոսեան, Յակոբեան, Թոթովեան եւ Դաւիթեան ընտանիքները շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ամուսնոյն, հօր, մօրեղբօր, եղբօրորդւոյն, փեսին, քենեկալին եւ ազգականին ԳԱՍՊԱՐ ՂԵՒՈՆԴԵԱՆի դառնակսկիծ մահուան առթիւ:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԱՆԵԼՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 17 Րիւ Ամբէր, Քաշանու Ընթացիկ հարցեր:

Գաւառ

ՎԱԼԱՆՍԻ Կոմիտէին ընդհ. ընկերական ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը ճիշդ 8ին Հ. Յ. Դ. «Սիամանթօ» Ակումբին մէջ:

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 14 Սեպտեմբեր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Զարդարեան» Դպրոցին մէջ 181, Գուր Լաֆայէթ:

Ընկերա-հասարակական խնջոյք-երեկոյթ

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նուիրուած՝ ՀԱՅ ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

կազմակերպուած՝ Հ.Յ.Դ. ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ եւ ՄՈՒՐԱՏ խումբերու կողմէ

Այս Շաբաթ իրիկուան ժամը 8էն մինչեւ կէս գիշեր

Հ. Յ. Դ. «ԽԱԺԱԿ» ԱԿՈՒՄԲԻՆ ՄԷՋ

Բանախօսութիւն, Արտասանութիւն, երգ եւլն.:

Հրաւիրուած է Լիոնէն ՄԱՍԻՍ ճազը (ԳԸՐԸՔՃԵԱՆ): փոքրիկն Պետօ պիտի պարէ կովկասեան պարեր:

Ընտանեկան ճաշկերոյթ - Պարահանդէս

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ՝

ՁԷՆԿԻԼԷՐՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

14, Սեպտ. 1935 Շաբաթ իրիկուն ժամը 7էն մինչեւ լոյս

1, QUAI D'ALFORT - ALFORT Մառնի գեղեցիկ ափերուն վրայ

Կը մասնակցի «ԵՓՐԱՏ» Նուագախումբը:

Հայկական եւ եւրոպական պարեր:

Ճոխ պիւֆէ խիստ դիւրամատչելի գիներով:

Մասնակցութեան համար 6 ֆրանք, բացի ըմպելիէ:

Հաղոր. միջոցներ.— Պաստիյլէն 81, Պիսիթրէն 125, Փորթ-Շառանթօնէն 104 թիւը առնել եւ իջնել Փոն-տը-Շառանթօն:

ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է

ՎԻՐԱԲՈՅԺ-ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

44, Rue de Dunkerque, Paris.

ՀԵՌԱՁԱՅՆ **TRUDAINE: 42-69**

(ԿԱՐ ՏԻՒ ՆՈՐԴ ՄՕՖ):

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Կ'ՈՒԶՈՒԻ խանութի մէջ աշխատող ՎԵՍՏՈՆ լրացնող լաւ գործաւոր մը: Տեւական գործ: Անմիջապէս դիմել՝ դերձակ ԿԱՐԱՊԵՏի, 19, Rue Henry Monnier, Paris.

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է

ՀԱՅ — ԲՈՅԺ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ

Թիւ 12 (ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ)

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.— *Խաղող կերէք* (Տոքթ. Շ. Այվազեան).— *Մա՞նչ թէ աղջիկ պիտի ծնի* (Տոքթ. Գ. Սերոբեան).— *Սուրճ խմե՞լ թէ չխմել* (Տոքթ. Ա. Տէր Անդրէասեան).— *Ի՞նչպէս կը բժշկէին Տարօնի մէջ* (Մ. Բարխեան).— *Գրաճանաչութիւն* (Շ. Նարդունի).— *Մոռցուած գրօյցներ աղաղայ մայրերուն* (Տոքթ. Մ. Միքայէլեան).— *Հարցարան* (Պատասխաններ բաժանորդներու բժշկական հարցումներուն):

Տարեկան բաժնեգինը՝ Ֆրանսա 20 ֆրանք, արտասահման 25 ֆրանք:

Դիմել՝ **Dr. Ch. AIVAZIAN, 17, Rue Damesme,** PARIS **(13e).**

ԿԱՐԵՒՈՐ.— «Հայ - Բոյժ»ի վարչութիւնը վերջ թիւ կուտայ բոլոր անոնց, որոնք իրեն կը վերադարձնեն առաջին 1 եւ 2 թիւերը: «Հայ - Բոյժ»ի բարեկամներէն կը խնդրուի վարչութեան հայթայթել թիւ 1 եւ 2, միշտ փոխարինաբար:

ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՊԱՇՏՕՆԱՏՈՒՆԸ *71, Avenue Kléber*

ՀԱՍՑԷՆ ՄԻՇՏ ՆՈՅՆՆ Է

Բաց է ամէն առաւօտ ժամը 10—12.30: — Դիմել ամէն կարգի վկայականներու համար:

Խորհուրդներ կը տրուին ինքնութեան թուղթերու վերանորոգման համար:

ՀԱՐԿԱՏՈՒՆԵՐՈՒ

ԱՆՀԱՏԱԿԱՆ ՇԱՀԵՐՈՒ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

Mr. PARMAC, (Expert-Fiscal)

ՀԱՐԿԱՅԻՆ ՓՈՐՁԱԳԷՏ

28 Bld. Strasbourg, Paris (10)

ՀԵՌԱՁԱՅՆ **Botzaris 17-64**

ԿԸ ՊԱՇՏՊԱՆԷ ԱՄԷՆ ՀԱՐԿԱՏՈՒԻ ԱՆՀԱՏԱԿԱՆ ՇԱՀԵՐԸ

Դիմեցէք անոր՝ ձեր առեւտրական, արհեստագիտական եւանձնական կեանքի բոլոր խնդիրներու համար: կը լուսաբանէ ՀԱՐԿԱՅԻՆ, ԻՐԱՒԱԳԻՏԱԿԱՆ եւ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆՑ վերաբերեալ բոլոր խնդիրները:

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐ, որպէսզի որ եւ է դժուարութիւններ չհանդիպիք, գործածեցէք՝ ՓԱՐՄԱՔԻ ՀԱՇՈՒԱԿԱԼԱԿԱՆ մեթոտը, որ կը համապատասխանէ ամէն պահանջի:

Աւելի տեղեկութիւն առնելու համար գրեցէք մեզի (դրոշմաթուղթ մը ղրկելով պատասխանին համար):

Պ. ՓԱՐՄԱՔ կ'ընդունի ամէն օր ժամը 9-12 եւ ժամադրութեամբ:

ԿՈՒԶԷ՞Ք ՁՈՒՍ ԽԱՂՈՂԷ ԵՒ ԱՆԻՍՕՆԷ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ ՕՂԻ ԽՄԵԼ

ՀԱՐՑՈՒՑԷՔ ՓՏՏՈՒՑԷՔ ԵՒ ԳՆԵՑԷՔ — **ՐԱՔԻ ՏԻԻՋ** — ԱՐՔԱՅԵԱԿԱՆ ԽՄԻՉՔ — ԿԱԶԴՈՒՐԻՉ ԱՆՈՅՇ ԱՆՄՐՑԵԼԻ

Պղտոր օղին է որ ձեր ուզածին պէս կը ճերմկնայ եւ ըէյֆ կուտայ

Ֆրանսայի համար արտօնատէր՝ Յ. ՏԱԼԱՔԻՒԼԵԱՆ

8, Rue Suffren, MARSEILLE, Tél. D. 70-89

Փարիզի ներկայացուցիչ Գ. ՃԻՏՃԵԱՆ,

75, Ave. Victor – Hugo, Clamart (Seine)

Լիոնի ներկայացուցիչ ՃԸՆԿԸՏՐԵԱՆ եւ ԹԷՐՋԻԵԱՆ

211, Rue de Criqui

ՆԻՍԻ ՄԷՋ **ՅԱՌԱՋ** ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ

Պ. ԳԱՐԱԳԱՇԵԱՆի ժամագործի խանութը

Boulevard Gambetta, Marché Central.

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Աստանայի Հայր. Միութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Թաշճեան ընտանիքի բոլոր անդամներուն ու ազգականներուն, իրենց սիրելի հօր, ամուսնոյն եւ ազգականին՝

Հայրենակից ՍԵԴՐԱԿ ԹԱՇՃԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ:

Վիէն, 9 *Սեպտ.* 1935

ՍՏՈՐԵՒ նշանակուած գումարները ստացած ենք եւ յանձնած «Ժամանակի» ընկ. Աճարոնեանի.— *Թաւրիզէն Կ. Կ.ի միջոցաւ* 936 *ֆր.: Նոր Ջուղայի Քանանեան վարժարանի Զ. դասարանի աշակերտ-աշակերտուհիներէն* 474 *ֆր.* 75 *ս.: Պուքրէշի Գէմալեան խաչէն* 210 *ֆր.: Արաքի (Պարսկաստան) Հայոց ազգ. վարժարանի Հոգաբարձութենէն* 874 *ֆր.: Պարսկաստանէն* 148 *ֆր.* 90 *ս.:*

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՍԱԼՆՈՅ ՁՈՐԻ Հայր. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի անդամական ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Յովհաննէսեանի սրահը, 13, Րիւ Փիէր Գիւրի, Պիւթօ: Բոլոր հայ ընակիչներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռուի Դումզաբուցի (Սիս) Օրթա փողոց բնակող Մար[illegible] Նիզամեան, հօր անուն՝ Սարգիս, [illegible] անուն՝ Վասիլիքա: 1915ին [illegible] աքսորուած է Անատօլու: Իր մ[illegible] լուր ունեցողներէն կը խնդրուի [illegible] մացնել Սարգիս Աբրահամեանի, [illegible] Ave. Bobigny, Noisy-le-Sec Seine.

— Կը փնտռեմ խոտորջուրի [illegible] մխուտ գիւղացի (կարինի [illegible]) մայրս Վարդուշ (կը կոչուէր [illegible]) Քիւսկեան, եղբայր[illegible] Բարսեղ 30 տարեկան, Նաբոլէ[illegible] քոյրս Թագուշ 34, հօրս ան[illegible] Պետրոս որ 1914ին Թիֆլիս [illegible] մեռաւ: Մայրս, եղբայրներս եւ [illegible] ըերս 1915ին տարագրուած են[illegible] րենց մասին ստոյգ տեղեկու[illegible] ունեցողներէն կը խնդրուի իմաց[illegible] Սարգիս Աբրահամեանի 97 A[illegible] Boligny, Noisy-le-Sec. (S.)

— Պ. Մինաս Վարդանեան եւ եղբայրները՝ Գէորգ եւ Յակոբ[illegible] րենց մօր անունը՝ Էլպօ (Ալաշկեր[illegible]) Համադ գիւղացի որ 30 տարի [illegible] կած են Ղարսի շրջանի Աչմի [illegible] բա գիւղը) կը փնտռեն իրենց [illegible] քայրը՝ Սամսոն Վարդանեան որ [illegible] կարծուի թէ կը գտնուի Ֆրան[illegible] իմացնել Ս. Աբրահամեանի 97 Av. Bobigny, Noisy-le-Sec. (S.)

Կը խնդրուի արտասահմանի թերթերէն արտատպել:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (31)

«ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱԲԵՇՍՏԱՆ»

Յօրինեց՝ Տիմոթէոս Վրդ. Սափրիչեան

Որովհետեւ այս մարդը կը յորդորէր զինքը որ իրրեւ եպիսկոպոս չըճանչնայ զԳիր. Իսահակ սրբազանը, եւ անոր խաչին օրհնութիւնը չընդունի, այլ կ'ուզէր որ Ապունա — Սելամի տեղ ուրիշ Ղպտի եպիսկոպոս մը բերել տայ, սակայն Վակշըմ — Կովազի 10,000 թալէր խրկելու կարողութիւն չունէր Ղպտւոց Կաթողիկոսին եւ անորմէ առաջնորդ խնդրելու: Հոգեւոր տեսուչը ուրիշ մը թելադրելով խրատ կուտայ մեծ իշխանին, ըսելով. «Թէ որ ասոնք եւ ճամբելու ըլլանք, չեն թողուր որ եպիսկոպոս գայ հոս, ուստի վար դիր ասոնք մինչեւ որ մարդ խրկես Եգիպտոս եւ սիրով եպիսկոպոս մը բերել տաս՝ այս դաշինքով որ սովորական տուրքը չպահանջեն մեզմէ. ապա թէ ոչ՝ կ'իմացնես Կաթողիկոսին որ հոս Հայ եպիսկոպոս մը ունինք ձրի, եւ այն մեզի առաջնորդ կը հաստատենք: Ասոր վրայ վստահ եմ ես՝ որ այս անգամ ասոնց մէկ պահանջմունքի եպիսկոպոս մը կը խրկէ: Ցետ այնորիկ կ'ուզես կը խրկես ասոնք իրենց երկիրը, եւ կամ կ'ուզես վար կը դնես:» Այս խրատները ի գործ կը դրուին: Բայց Թէկրիի իշխանը խրկած մարդիկը բռնելով կ'արգիլէ, ըստ որում անոր երկրէն կ'անցնէին. եւ կ'ըսէ թէ՝ «Ինձ կը վերաբերի եպիսկոպոս առաջնորդ մը բերել տալը ըստ հին օրինաց եւ սովորութեան»:

Վակշըմ — Կովազի մեծ իշխանին բանակը հասնելնուս հետեւեալ առտուն իր կողմէն մէկը գալով, զոր մեզի իբր Պալըրքրավայ ցոյց տուած էր, ըսաւ. «Տէրս կը բարեւէ ձեզի. երէկ ձեր գալու ժամանակը կ'ուզէր նկարէթներով (զինուորական թմբուկներով) դէմն իր բանակը ընդունիլ, բայց քնացած ըլլալով՝ չկրցաւ, ուստի ներումն կը խնդրէ»:

Այս տեսակ կեղծ քաղաքականութեանց խիստ վարպետ են Հապէշք:

Ցետոյ կը հրաւիրէ զմեզ իր տիրոջը քով տեսութեան երթալու: Ներս մտած ատեննիս ոտքի կը կանգնի կը բարեւէ. իր աջ դին նստած էր հոգեւոր Տեսուչին, որ մեր տուած ողջոյնը խոժոռ դէմքով ընդունեց, եւ բաւական կրօնաւորներ կային իր քովը, որոնց ամէնուն աչքը մեզ կը նայէին: Հարցուց մեզի մեծ իշխանը՝ կրկին անգամ մեր այն երկիրը գալու պատճառը, եւ մենք պատմելով՝ ասա ալ աւելցուցինք ու ըսինք. «Ժամանակ ժամանակ թէ Րաս — Ալիին եւ թէ Թէկրիի Ուպիէ իշխանին օրով մեր սրբազան Պատրիարքին գրութիւններ եւ մարդիկներ գալով առաջնորդ խնդրած են, բայց անոնց խնդիրքը զանց առնուած են թէ ճանապարհին վտանգներուն եւ թէ այս երկրիս միշտ խռովութեան եւ պատերազմի մէջ ըլլալուն պատճառաւ:

Այժմու Թէոդորոս թագաւորն ալ առաջ 15 տարի առաջ եւ երկրորդ անգամ երեք տարի առաջ առաջնորդ եպիսկոպոս մը խնդրեց մեր սրբազան պատրիարքէն, բայց նա պատասխանեց թէ Հապէշու երկրէն առաջնորդական իրաւասութիւնը Ղպտւոց կաթողիկոսին կը վերաբերի. մենք չենք ուզեր անոր այս իրաւունքը յափշտակել. անիկայ խեղճ է, թող անոր հասուցանեն տասը հազար թալէր իրաւունքը եւ առաջնորդ մը խնդրեն՝ եթէ Ապունա — Սելամին մեռած է»:

Մեր այս կերպ խօսելուն վրայ՝ Տեսչին երեսին վրայ քաղցր ժպիտ մը երեւցաւ. բայց եւ այնպէս իրենց սովորութեան համեմատ կը պարտաւորին մեր կրօնը քննել իմանալ, թէպէտ եւ ուրիշներէն արդէն լսած էին: Մեծ իշխանը աւելի քաղաքավարութիւն ցոյց տալով կ'ըսէ անոնց. «Այս կարգաւորները Աստուծոյ հրամանաւ եկած են հոս թագաւորին քով երթալու. հիմայ մեր հիւրերն են. ի՞նչ հարկ կայ հաւատաքննութեան. մանաւանդ ասոնց կրօնը ամէնուս յայտնի է»:

Այսպէս խօսելով նա՝ չէր ուզեր իր տիրոջ եւ իր զաղտնի խորհուրդը Տեսչին յայտնել, որուն վրայ ամէնքն ալ լռեցին, ասոնց կրօնի վրայ խօսք բանալու. եւ դարձանք պատուով մեր տեղը:

Մեծ իշխանին քով առջի անգամ մտնելնուս եւ սենեակները իր ներկայութեան բացուած ժամանակ թէ — պէտեւ քիչ շատ ընծաներ մատուցած էինք, երեք օրէն ետքը քանի մը ուրիշ արժանաւոր ընծաներ եւս նուիրեցինք, որ էին՝ պատուական գզրոց մի Երուսաղէմայ չէնք. պարսկական երկու ընտիր օթոց, կերպասեղէններ եւ կտաւեղէններ. նաեւ թուղթ, կարմիր կնքամոմ, ապարմաչէթ, զանազան գունով ուլունքներ, որոնք խիստ ընդունելի են իրենց քով:

Ասոնք շնորհակալութեամբ ընդունած ատեն պատասխանեց. «Տէր, իմ ծերունազարդ Սրբազան Հայրս հոգետեսութեամբ Թըրսօ — Կովազի վախճանը իմանալով, չուզեց անոր եւ ոչ մէկ ընծայ մը շնորհել. բայց ձեր Տէրութեանն աւելի մեծնալը եւ թագաւորութեան պատուոյ բարձրանալը գուշակելով կը շնորհէ ասոնք. եւ կը խնդրէ որ գերագոյն իշխանութեան հասնելու ժամանակնիդ չը մոռնաք մեզի:

— Ես ոչ թէ միայն չը պիտի մոռնամ զձեզ, ըսաւ, այլեւ կը փափաքիմ որ ձեզի նկատմամբ իմ ունեցած բարի խորհուրդներս կատարեմ. շնորհակալ եմ ձեր այս փառաւոր նուէրներէն»:

Իր եղբայրը Վակշըմ — Պրուն ալ եւ ուրիշ քանի մը անձինքներ եւս իր[illegible] սատիճանին համեմատ ընծայ[illegible] պատուեցինք, եւ համարէ թէ ա[illegible] տուկները զատարկացան. եւ կամ[illegible] իրենց անհրաժեշտութեամբը զատար[illegible] ցուցին, վասնզի շատերը գալով [illegible] կը խնդրէին, եւ վերջի եկողնե[illegible] սնոտի ստիպուեցանք պարապ ցոյց տալ:

Ապրիլ 6ին յանկարծ Թէոդոր[illegible] անձնապատութեան լուրը [illegible] Վակշըմ — Կովազին, որ հրաման [illegible] րաւ իր զօրաց ուրախութեան [illegible] դէններ ընելու, ըսելով թէ՝ Աստ[illegible] ազատեց մեզի անոր հրոյ սպառ[illegible] լիքներէն:

Երկրին բոլոր եկեղեցական[illegible] թմբուկներ զարնելով ու [illegible] խումբ խումբ իշխանին մօտ կուգ[illegible] իրենց խնդակցութիւնը յայտնելու:

(Շար.)

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ

Երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ»

Փարիզի եւ Շրջանի Յառաջի ցրիչ

Գ. ԱԻՆՏԻՍԷՆ:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Clacière 15 – 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 փրանք	100 փրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 12 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ JEUDI 12 Septembre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2907

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Ի ՋՈՒՐ ԿԸ ՃԳՆԻՆ ԺԽՏԵԼ

Ինչ որ կղերապետութիւն կը կոչենք, միայն բուն կղերին յանցանքը չէ։

Հայ կղերը չպիտի համարձակէր այսքան յառաջ երթալ, եթէ իր գլխուն վերեւ, իր կոնակը կամ թեւերուն տակ չունենար մարդիկ եւ հոսանքներ, որոնք սեւ ու ճերմակ իրար կը խառնեն։ Ուրիշ խօսքով, կը մթագնեն հանրային գիտակցութիւնը։

Անոնք հայրենասիրութիւն կը համարեն պարտկել անպարտ-կելին եւ պաշտպանել անպաշտպանելին։ Կը բաւէ որ պարսա-տիկն ուղղուած ըլլայ Դաշնակցութեան դէմ։

Այս ճամբուն վրայ, իրար կը գիմաւորեն կղերամիտն ու կար-միր տիրացուն, հաստափոր առեւտրականն ու «ողջամիտ» ագա-տականը։

Հարցուցէք այս մարդոց թէ ինչո՛ւ խնդիր չունինք Իրանեան Ատրպատականի մէջ, ուր պատկառելի առաջնորդ մը բազմած է տարիներէ ի վեր։

Ներսէս արքեպիսկոպոս ալ կղերական մըն է,— վերջին մնա-ցորդ մը Խրիմեաններու եւ Իզմիրլեաններու սերունդէն։

Մէկդի դնելով ամէն կանխակալ կարծիք, մեր հակառակորդ-ները պիտի կրնա՞յին պնդել թէ ան կը դառնէ Էջմիածնի կամ Հայ. Եկեղեցւոյ շահերուն դէմ, եւ կամ իշխանասաստ յաւակնութիւն-ներ կը սնուցանէ։

Ամփոփուած՝ իր հոգեւոր պարտականութեանց մէջ, ան պար-զապէս պատուակալ նախագահն է Թեմական Խորհուրդի մը, որ տիրաբար կը վարէ շրջանին գործերը։

Եւ անշուշտ զարմանալի չէ որ, երբ խորհրդային իշխանու-թիւնը առ նուազն ութ անգամ, նոյն իսկ Թեհրանի դեսպան Դա-վիթեանի միջոցաւ փորձեց հեռացնել զայն, ամէնէն առաջ Թե-մական Խորհուրդը եւ իր ներկայացուցած ժողովուրդն էին որ ըմ-բոստացան։ Նոյն իսկ Իրանի կառավարութիւնը հարկադրուեցաւ դաս մը տալ, առ որ անկ է։

Եթէ ուրիշ պարագաներ մոռցուած են, գոնէ թող բարեհա-ճին յիշել թէ ի՛նչ ընդունելութիւն գտաւ հռչակաւոր դաւադիրը, Արսէն եպիսկ. Ղլտճեան, երբ Թեհրան գնաց մասնաւոր առաքե-լութեամբ, բայց չկրցաւ Թաւրիզ մտնել։

Այս նոյն սեւերեսն է որ այժմ տիրաբար բազմած Էջմիածնի Գերագոյն Խորհուրդին մէջ, ամէնէն գարշելի խաղերը կը խաղայ գաղութներու գլխուն, օգտուելով տիրող կարգ ու սարքէն։ Ան է բուն տեղեկատուն եւ կազմակերպիչը բոլոր դաւերուն, Մարսէյ-լէն մինչեւ Աթէնք եւ Քալիֆորնիա։

Եւ տեսէք ողբերգութիւնը.— Էջմիածին չի ճանչնար Ներսէս արք.ը եւ իր օրացոյցին մէջ թափուր կը հռչակէ Ատրպատականի առաջնորդութիւնը (ինչպէս, երբեմն, Մարսէյլի թեմը), բայց կը ճանչնայ ու կը հովանաւորէ Աթէնքի անօրայ Մագլմեանը։

Նոյն Էջմիածինը իշխանասաստ կոնդակներով կը սեւցնէ Քա-լիֆորնիոյ առաջնորդը, Գարեգին եպիսկ. Տրապիզոնի, յետոյ նաեւ տեղապահը, երիտասարդ վարդապետ մը, բայց «հայրապե-տահաստատ» իրաւասութիւններ կը շնորհէ ոմն Գալֆայեանի, Մարսէյլի «աչքեր սրմա» վարդապետին, եւ Էջմիածին կը հրա-ւիրէ եպիսկոպոսացնելու համար …

Ցիշենք, դարձեալ, Պաղտատի երբեմնի նուիրակին, Ռուբէն եպիսկ. Մանասեանի պարագան։

Այս տնօրինութիւններէն ոչ մէկը պիտի հետաքրքրէր մեզ, ե-թէ անոնք հիմնուած ըլլային նուազապէս կրօնական կարգ – կանոնի եւ նախանձախնդրութեան վրայ։

Կրօնականը երկրորդական է այդ բոլորին մէջ։ Սեւ ձեռք մըն է որ կը վարէ այս հակաժողովրդական դաւերը, իր թաթին տակ առնելու համար գաղութներու կազմակերպութեան գործը, որ հիմարիտ մղձաւանջ մը դարձած է Երեւանի համար։

Եւ մեր բանկալի ասպետները ընդ առաջ կ'երթան այս բոլոր խաղերուն։ Ու կը սրտմտին, երբ զգաստութեան կը հրաւիրես։

Կը բաւէ որ ո եւ է եպիսկոպոսի կամ վարդապետի խելքին փչէ դիրք բռնել Դաշնակցութեան դէմ, ոտնձգութիւններ կատարել սահմանադրական կարգ ու սարքի մէջ, մոռացութեան տալ Ապրիլ Յովսէփեանի կամ վար առնել ազգային դրօշը, — արդէն կը դառ-նայ խորհրդանշան։ Մարդիկ այլ եւս անոր վեղարին մէջ կը տե-սնեն իրենց սեփական խելքը, եւ կը հետեւին անոր փիլոնին ծալքերուն, որ եւ է ազգային խնդիր քննած ատեն։

Ահա թէ ինչո՛ւ իրար չենք հասկնար, ամէնէն տարրական հար-ցերուն մէջ։

Ահա թէ ինչո՛ւ մարդիկ իրենց հաւասարակշռութիւնը կը կոր-սնցնեն, երբ դիտել կուտաս թէ Էջմիածինը, երկու կաթողիկոս եւ երկու պատրիարք իրաւունք չունին ազգային սահմանադրութիւն ջնջելու, այնքան խորհրդաւոր պայմաններու մէջ եւ այնքան անվարի մեթոտներով։

Անոնք, մեր հակառակորդները, պարզապէս ըսել կ'ուզեն, խօսքով թէ գործքով,— Ինչ որ ալ պատահի, մենք իրար չպիտի հասկնանք։ Թող վարդապետներ եւ եպիսկոպոսներ տնօրինեն ինչ-պէս որ յարմար կը գտնեն։ Այժմ «Ամենայն Հայոց»ալ ունինք, որ հրահանգներ կուտայ կոնդակներով։ Ալ ի՞նչ կազմակերպութիւն, ի՞նչ մտահոգութիւն։ Մանաւանդ որ, կղերին վարած քաղաքա-կանութիւնը մեզ կը փրկէ ո՛ր եւ է պարտականութենէ եւ պատաս-խանատուութենէ։

Այս նկուն եւ նենգ հոգեբանութիւնն է որ կ'ընդվզեցնէ մեզ։ Ոչ թէ անոր համար որ կը վնասէ Դաշնակցութեան, այլ որովհե-տեւ կը մթագնէ հանրային գիտակցութիւնը, յամրաբար կը փորէ արտասահմանի աշխարհական կազմակերպութեան հիմերը, եւ կը թուլցնէ ցիրուցան բազմութեանց ինքնապաշտպանութեան ազ-դակները։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

«ԿԱՄ ԱՄԷՆ ԲԱՆ, ԿԱՄ ՈՉԻՆՉ»

ԱՆԳԼԻՈՅ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՄԵԾ ՃԱՌԸ

ՀԻՆԳԵՐՈՒ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ ԱՆԵԼԻ ՄԱՏՆՈՒԱԾ

Նորէն թանձր ամպեր կուտակուած են Ժընեւի վրայ, իտալեւհաբէշական վէճին առթիւ։ Կը թուի թէ բոլորովին ձախողած է հինգերու յանձնախումբին աշխատանքը եւ ամբողջ հարցը նոյնութեամբ պիտի վերադառնայ Ա. Դ. Խոր-հուրդի սեղանին վրայ։ Յանձնախումբին նախագահը, Պ. Մատարիակա, հա-մաձայն տրուած որոշման, առջի օր ներկայացաւ Իտալիոյ գլխաւոր պատուի-րակին եւ խնդրեց բացէ ի բաց պարզել իտալական տեսակէտը, որպէսզի հաս-կնայ թէ կարելի՞ է հաշտարար լուծման մը համար հիմ ընդունիլ Փարիզի մէջ եղած առաջարկները։ Պարոն Ալոյզի յայտարարեց թէ Իտալիա չի կրնար գո-հանալ այդ առաջարկներով եւ թէ անհրաժեշտ է ոչ միայն հողային եւ տնտե-սական զիջումներ կատարել, այլեւ զինուորական ապահովութիւն ընծայել։

Ուրիշ խօսքով, Իտալիա կը պահանջէ կա՛մ ամէն բան կամ ոչինչ։ Յանձ-նախումբին նախագահը յետոյ այցելեց հաբէշական պատուիրակին, հասկնա-լու համար թէ իր կառավարութիւնը տրամադի՞ր է նոր զիջումներ կատարե-լու։ Հակառակ երէկ հրատարակուած հեռագիրներու, հաբէշական պատուի-րակը պատասխանեց թէ նոր հրահանգներ չէ ստացած հողային, տնտեսական եւ ուրիշ զիջումներու մասին։

Այս տեղեկութիւններէն վերջը, յանձնախումբը ժողովի նստաւ շատ յո-ռետես մթնոլորտի մը մէջ։ Նիստն ալ կարճ տեւեց. որովհետեւ նախագահը (Սպանիոյ պատուիրակը) յայտարարեց թէ ինք անձնապէս կը կարծէ որ այլ եւս ուրիշ ընելիք չունին, եթէ ոչ Ա. Դ. Խորհուրդին ներկայացնել իրենց տե-ղեկագիրը եւ քաշուիլ։ Յետոյ որոշուեցաւ 48 ժամ սպասել, քանի որ երեքնե-րու մասնախումբը երկու կողմերու փաստաթուղթերը պիտի քննէր չորեք-շաբթի օր։ Այսօր, հինգշաբթի, հինգերու յանձնախումբը նորէն պիտի գու-մարուի, եւ թերեւս վերջին անգամ, իր տեղեկագիրը ներկայացնելու համար։ Տեղեկագիրը անշուշտ ժխտական պիտի ըլլայ։ Այն ատեն Ա. Դ. Խորհուրդը պիտի գտնուի ճիշդ այն կացութեան մէջ ուր ժողովի նստաւ անցեալ շաբթու։ Ամբողջ բրածը՝ յանձնախումբի մը ընտրութիւնը եւ անոր ձախողումը պիտի ըլլայ։

Իրազեկներ կը կարծեն թէ դեռ ամէն յոյս կորսուած չէ եւ մեռասնե-րորդ ժամուն գերագոյն փորձ մը պիտի կատարուի, հաշտարար ելք մը գտնե-լու համար։ Այս առթիւ մեծ յոյսեր դրուած են Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի արտա-քին նախարարներու երկար տեսակցութեան վրայ, որ տեղի ունեցաւ երեք-շաբթի օր։ Լաւատեղեակ աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ Սըր Ս. Հօր բացորոշա-պէս պարզելով Մեծն Բրիտանիոյ տեսակէտները, պահանջած է որ Պ. Լավալ եւս յստակօրէն յայտնէ Ֆրանսայի տեսակէտը, փոխանակ ընդհանուր սկզբ-բունքներ պարզելու։

Այս տեսակէտէն մեծ կարեւորութիւն ունի Անգլիոյ արտաքին նախարարին ճառը։ Նոյնքան մեծ նշանակութիւն կը տրուի նաեւ Պ. Լավալի ճառին։ Երկու մեծ պետութեանց վերջնական դիրքը վճռական ազդեցութիւն պիտի ունենայ գործերու ընթացքին վրայ։

Ի՞նչ խօսեցան Սըր Ս. Հօր եւ Պ. Լավալ

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ երկու նախարարներու տեսակցութեան ա-տեն, Պ. Լավալ յայտնած է որ Ֆրանսա իր ամբողջ ազդեցութիւնը պիտի գործադրէ որպէսզի համոզէ եւ ծայրայեղութիւններէ զգուշացնէ Իտալիան, բայց չի հաւատար թէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը կրնայ արդիւնքի մը հաս-նիլ սպառնալիքով կամ բռնութեամբ։ Ֆրանսայի տեսակէտով՝ պատժական տնօրինութիւնները համազօր են պատերազմի։ Ֆրանսայի բոլոր ճիգերը կը ձգտին սահմանափակել վէճը եւ թոյլ չտալ որ եւրոպական տագնապի մը վե-րածուի։ Ուրեմն, Ֆրանսա մինչեւ վերջը պիտի ընդդիմանայ պատժական տնօրինութեանց, որոնց մեծ մասը անգործադրելի կը համարուի, իսկ ամբող-ջութիւնը պիտի ծառայէ թշնամացնելու Իտալիան եւ ջուրը ձգելու խաղաղա-սիրական բոլոր ջանքերը։ Պ. Լավալի կարծիքով, Ազգերու Դաշնակցութեան ջանքերը պէտք է ձգտին սահմանափակելու տագնապը։ Յետոյ, անգամ մը որ Իտալիա արշաւէ դէպի Եթովպիա, Ազգաժողովը պէտք է ջանայ, նոր հիմերու վրայ, նախ հաշտութիւն յառաջ բերել Իտալիոյ եւ Եթովպիոյ միջեւ, յետոյ գործակցութիւն մը հաստատել, ընդ հովանեաւ Ազգերու Դաշնակցութեան, Եթովպիոյ վարչական վերակազմութեան եւ բնական հարստութեանց շահա-գործման համար։

Մինչ այս մինչ այն, հաբէշական պատուիրակը հետեւեալ հեռագիրը ուղ-ղեց Ազգերու Դաշնակցութեան.— «Հիւսիսային նահանգներէն հասած հեռա-գիրներ կը հաղորդեն թէ իտալական զինուորներու կարեւոր շարժումներ տեղի կ'ունենան Էրիթրէայի սահմանին վրայ, հաւանաբար յարձակողական գոր-ծողութիւն մը կատարելու համար մօտերս»։

ԴՂՐԴԱԳԻՆ ՓՈՐՁ ՄԸ ԵՒՍ ԻՏԱԼԻՈՅ ՄԷՋ

Տասը միլիոն սեւ շապիկաւորներու զօրաշարժը

Մուսոլինի սեպտեմբեր 10ին հրաման արձակեց որ փորձ-զօրաշարժ մը կատարեն ամբողջ Իտալիոյ եւ գաղթավայրերու սեւ շապիկաւորները։ Հրա-մանը կ'ըսէ.— «Առաջնորդը հրամայած է որ մօտաւոր ապագային, բոլոր նահանգներուն եւ գաղթավայրերուն մէջ ուժերու ընդհանուր համախմբում մը կատարուի։ Նշանակուած օրը ազդանշանը պիտի տրուի աշտարակներէ արձակուած շեփորներով, եւ թմբուկներ պիտի զարնուին բոլոր մեծ կեդրոն-ներու եւ գաւառական քաղաքներու մէջ։ Այդ ազդանշանին վրայ, բոլոր կազ-մակերպութեանց անդամները երկրին ուժերուն հետ պիտի հագնին իրենց հա-մազգեստները եւ պիտի փութան իրենց պատկան կայանները կամ ընդհ. քար-տուղարին կողմէ նշանակուած վայրերը։ Զինուորները պիտի երթան իրենց զօրանոցները։ Անոնք որ արտասահման կը բնակին, առժամապէս կամ տեւա-կանօրէն, պէտք է անմիջապէս հեռագրեն իրենց խմբակցութեան քարտուղա-րին։ Զօրաշարժի ենթարկուած այս բոլոր ուժերը պէտք է իրենց դիրքերուն վրայ մնան մինչեւ կէս գիշեր։ Պալիլաններու (պատանիներ) կազմակերպու-թեան անդամները իրենց դիրքերուն վրայ պիտի մնան մինչեւ ժամը 9։ Ուրիշ

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԼԵԶՈՒԱԿԱՆ ԱՆԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

ՅԱՌԱՋ պայքար է բացած լեզուա-կան անիշխանութեան դէմ,— պայ-քար մը որ այնքան գնահատուեցաւ, ինչպէս կը վկայեն մեզի հասած նա-մակները, որոնց արձագանգ պիտի տանք յարմար առիթով մը։ Ես չեմ ուզեր լեզուական ոստիկանի դեր ստանձնել այդ պայքարին մէջ, զոր հեղինակաբար եւ վայելչօրէն կը կա-տարէ արդէն Տարազ, (կարելի է ան-ուանել զինք տարազն հայ լեզուի)։

Միայն մէկ դիտողութիւն այստեղ. — Տարազ, ինծի ուղղելով իր խօսքը, ամէն մարդ ալ կը կարծէ թէ մատնա-նշած բոլոր սխալներն ալ ես եմ ըրեր ապահովաբար, թէեւ ան ուրի՛շ կը յուայ… կռնակիս վրայ։

Չեմ ուզեր, ըսի, լեզուական ու թարգմանչական ոստիկանի դեր ստանձնել,— այնքան բարձր է այդ դե-րը իմ կարողութենէս։

Սակայն չեմ ալ կրնար զսպել ինք-զինքս, երբ կը տեսնեմ սխալներ, որ կը զրան՝։

Օրինակ մը.—

Փարիզի փրանսերէն թերթերը, ժամանակ առ ժամանակ, սինեմայի տակ կը նետեն 5–6 տողնոց լուր մը, որուն մէջ կը յիշատակուի l'exécuteur des hautes oeuvres։ Գիտէ՞ք թէ ի՛նչ կը թարգմանեն մեր հայերէն թերթե-րը,— Բարձր գործակատար?

Դահիճը… բարձր գործակատա՛ր, հրաշալի է իրապէս,— արդարեւ l'exécuteur des hautes oeuvres կը նշա-նակէ պարզապէս դահիճ, Ֆրանսացի-ները բարեկիրթ մարդիկ են, չեն սի-րեր դահիճ ըսել՝ դող չհանելու հա-մար ընթերցողներուն սիրտը։ Կ'երե-ւի, մեր հայ հրապարակագիրները կ'ուզեն Ֆրանսացիներուն նման «բար-կրթել» իրենց այն պաշտօնը (դահիճ) զոր կը կատարեն հայ լեզուի մէջ։

×

Կ'ըսեն թէ գնչուներն են միայն, որ կը միջամտեն ուրիշներու կռիւին՝ ո-րոշ ակնկալութիւններով անշուշտ։

Վէճի մը առթիւ, որ իր ընդդիմա-խօսովը որքան ցաւ, նոյնքան զըզ-ուանք պատճառեց ինծի վերջերս, մէջտեղ ելան քանի մը գնչուներ՝ որոշ ակնկալութիւններով անշուշտ։

Այդ գնչուներէն մին, սակայն, ար-ժեցուց խարազանը որ ահա.—

Լօզան կը նստի այդ մարդը։ Եւ ա-տեն ատեն յօդուածներ կը գրէ Պոլսոյ եւ Փարիզի դեղին թերթերուն մէջ։ Վերջերս ալ, ծանօթ վէճին առթիւ, յօդուածով մը (զոր տեղտեղ չհասկը-ցայ, որովհետեւ շնորհքով հայերէն չի կրնար գրել այդ գնչուն), քար մը գլորեր էր ինծի՝ «մեծանուն» եւ այ-լանուն տիտղոսներ տալու համար իր մեծաւորին։ Այս թշուառը, քանի մը ամիս առաջ, իրեն իրաւունք կուտար քննադատել Երեւանցիները, որոնք շփոթեր էին դիմանն ու հրուշակը, բայց մեզի իրաւունք չի՛ տար մատ-նանշելու որ եւ է սխալ այն երկրին մէջ, որու մասին կը խօսին իրենց ա-գարակին մասին խօսելու ձեւով մը անպայման։

Քանի որ կը յանդգնի քար գլորելու վրաս, դաս մըն ալ իրեն.—

7–8 տարի առաջ, Լ. Թիւթիւնճեան կոչուած այս մարդը Պոլսոյ մէկ թերթին (Ժամանակ.)մէջ կը թարգմանէր գլուխ մը էտուար Շիւրէի Les Grands Initiésն։ Այդ շրջանին շատ տար-ուած էի Շիւրէի գործերով, այնպէս որ զարմանքէս աչքերս չորս բացի՝ երբ տեսայ որ ինծի ծանօթ էջ մը կը հրատարակուի Լեւոն Թիւթիւնճեան ստորագրութեամբ։ Արդարեւ Ժամա-նակի մէջ նախ առանց Շիւրէի անու-նին, առանց «թարգմանութիւն» ծա-նօթագրութեան հրատարակուեցաւ Յիսուսի վերաբերեալ գլուխը։ Նոյէն աւելցուեցաւ Շիւրէի անունն ալ։ Ը-սինք՝ տպագրական վրիպակ էր (կ'ըլ-լայ՝ կ'ըլլայ)։

Ուզեցի քննութիւն մը կատարել թարգմանութեան յաջողութեան վը-րայ, (Թիւթիւնճեանէն առաջ Հրանտ Սամուէլ եւս թարգմանած էր, բայց շատ յաջող)։

Լղրճուած լեզուով մը թարգմանու-թիւն էր կատարեր Թիւթիւնճեան։ Սակայն գլուխ-գործոց մըն էր թարգմանութիւնը հետեւեալ նախա-դասութիւն.— L'oppression de l'intellect humain,de la Religion, de la Science et de l'Art par le pouvoir politique déifié.

Այս խօսքին պոչէն սկսելով՝ թարգ-մաներ էր Մարտահրաւէր(!) կարգա-ցող քաղաքական իշխանութեան կող-մէ …

Հէ՞։ Թիւթիւնճեան արդեօք այսօ՞ր ալ չի գիտեր թէ ի՛նչ կը նշանակէ déifié։ Այն ատեն լաւ կ'ընէ որ ուրիշի կռիւին մէջ չխցնայ… գնչուի պէս։ Մանաւանդ երբ գործ ունի անոր հետ, որ տարիէ կը շինէ ատոր անոր թերա-ցումները, սայթաքումները եւ մեղ-քերը, ի հարկին պայթեցնելու հա-մար։

ԱՐԱՋ

Ե՞ՐԲ ԿԸ ԿԱՏԱՐՈՒԻ ՆԵՐԳԱՂԹԸ

Երկու տարբեր աղբիւրներէ մեր քաղած տեղեկութեանց համաձայն, այս անգամ երկար պիտի տեւեն ներգաղթի արձանագրութեանց գործողութիւնները, այնպէս որ հազիւ երկու երեք ամիսէն կարելի պիտի ըլլայ նամբայ հանել կարաւանը։ Ներգաղթը սահմանափակուած է միայն Ֆրանսայի գաղութին համար, 1200 հոգի։

Ներգաղթի կեդր. յանձնաժողովը նիստ ունէր երկուշաբթի օր, եւ անշուշտ մամուլին պիտի հաղորդէ իր զեկոյցը։

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»ՈՒԱՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻՆ ԿԸ ԼՐԱՆԱՅ «ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»ՈՒԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ։ ԱՅՍ ԱՌԹԻՒ ՄԵԾԱԴԻՐ ԱԼԲՈՄ ՄԸ ՊԻՏԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿԷ Հ. Յ. Դ. ԵՒՐ. ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷՆ, ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՆԿԱՐՆԵՐՈՎ ԵՒ ՇՔԵՂ ՏՊԱԳՐՈՒԹԵԱՄԲ։

ԻՍԿ «ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՑԱՌԻԿ ԹԻՒԸ ԼՈՅՍ ՊԻՏԻ ՏԵՍՆԷ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՆԴԷ-ՍԻՆ ՕՐԸ։ ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ՄԵՐ ԱՇԽԱՏԱԿԻՑՆԵՐԷՆ ԵՒ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐԷՆ ՈՐ ԱՌԱՋ ՂՐԿԵԼ ԻՐԵՆՑ ՅՕԴՈՒԱԾՆԵՐԸ։

ԷՄԻՐԽԱՆԵԱՆԻ ՄԻԼԻՈՆՆԵՐՈՒՆ ԱՌԱՍՊԵԼԸ

Մատրասի հոգեւոր հովիւ Տրդատ քահանայ յայտարարութիւն մը ուղղե-լով Երուսաղէմի պատրիարքին, կը ծանուցանէ թէ «Մատրաս քաղաքում եւ շրջանում Ամիրխանեան անուամբ վաճառական չէ եկած, ու ոչ կտակ ու հա-րստութիւն թողած, զուր տեղը ժամավաճառ չլինեն»։ Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

«Չարշաֆ»ը չէ վերցած ամբողջ Ալպանիա

Հակառակ միջազգային կացութեան բարդութեանց, Աթաթիւրք միջոց կը գտնէ ներքին-ընկերային խնդիրներով, մանաւանդ թրքուհիներու վիճակով զբաղելու։ Իր հրահանգին վրայ, հրամանագիր մը հրատարակուեցաւ 35 կա-րեւոր քաղաքներու մէջ, արգիլելով որ կիները նետեն հարէմական զգեստը եւ եւրոպական տարազ գործածեն։ Անսաստողները խստօրէն պիտի պատ-ժուին։ Հին սերունդին ներկայացուցիչները կը շարունակեն «չարշաֆ» հագ-նիլ։

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՍՈՒՐՀԱՆԴԱԿ

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ ԵՒ ԽՈՐՀՐԴ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

Երրորդ Միջազգայինը, որ կազմուած էր «համաշխարհային յեղափոխութիւն յառաջ բերելու համար», հանդիսացաւ պատճառը փաշականութեան եւ ուրիշ միջազգային փոթորիկներու: Իր վերջին համագումարը ահա, կը ստեղծէ, առիթներ ոչ միայն Մ. Նահանգներու եւ Խ. Միութեան դիւանագիտական յարաբերութիւններու լարման, այլ եւ ուրիշ անակնկալներու: Մ. Նահանգներուն կը հետեւի Ճափոնը, որ հաւանօրէն, բոլորովին տարբեր եւ գործնական նպատակներ կը հետապնդէ, թերեւս աւելի վտանգաւոր «սոցիալիզմի հայրենիք»ի պաշտպաններուն համար: Րուզվելթի կառավարութենէն ոչ ոք կը հետեւի Ճափոնը, որ հաւանօրէն, գիր մը, որով այս երկրի կառավարութիւնը կը բողոքէ կոմինտէրնի վերջին համագումարին մէջ արտասանուած հակամերիկեան ճառերուն դէմ:

Մարդիկ 1933ին հոս ուղարկեցին իրենց արտաքին գործավարը, Լիթվինով, դիւանագիտական յարաբերութիւնները վերահաստատելու համար: Ան իր նամակի մէջ, ուղղուած նախագահ Րուզվելթին, հանդիսաւորապէս խոստացած էր թոյլ չտալ Ռուսաստանի հողին վրայ որ եւ է կազմակերպութիւն կամ փրոփականտ այս երկրի կառավարութեան դէմ եւ կամ բանի միջոցներ զայն տապալելու համար:

Երկու տարի չանցած, 160 միլիոնոց ժողովրդի մը արտաքին գործավարը կը դրժէ իր խոստումը եւ թոյլ կուտայ որ Գերմանացի, Պուլկար, Ամերիկացի եւ ուրիշ համայնավար պատգամաւորներ ոչ միայն քննադատական ճառեր խօսին, այլ եւ ընդհանուր գործադուլի մը հրաւէր կարդան՝ խորտակելու համար պայքարը Մ. Նահանգներու քաղքենի կարգուսարքին դէմ:

Դեռ ռուսեւամերիկեան բանակցութիւններու ատեն, Ամերիկայի աշխատաւորական կազմակերպութեան նախագահ Ուիլեըմ Կրին ղեկուցում մը ուղարկած էր նախագահ Րուզվելթին, ներկայացնելով բոլշեւիկներն այնպէս ինչպէս որ են,— խաբեբայ, ստախօս, խոստմնադրուժ եւ կասկածելի:

«Մոսկուան իր հրահանգներով, կ'ըսէր Կրին, ստեղծած է գաղտնի կազմակերպութիւններ Մ. Նահանգներու մէջ, բաւական ուժեղ ստորերկրեայ կուսակցական մեքենայ մը՝ գաղտնի դիւանաթուղթերով, գաղտնի տպագրական մեքենաներով ··· եւ ռմբագործներու խումբ մը համայնավարներու ղեկավարութեան տակ: Բազմաթիւ փաստեր, հաւաքուած ամերիկեան աշխատաւորական կազմակերպութեան միջոցաւ, ցոյց կուտան թէ գոյութիւն ունին բջիջներ՝ ահաբեկչական ուժերու, մարզուած, հրահանգուած եւ պատրաստ անմիջական գործունէութեան» (էջ 27 եւ 45):

Միացեալ Նահանգներու ճանաչման դէմ բողոքեցին, նաեւ, վեթերաններ եւ բազմաթիւ եկեղեցական կազմակերպութիւններ: Հակառակ այդ բոլոր բողոքներուն, Րուզվելթի կառավարութիւնը անդրդուելի մնաց: Ան երկու կարեւոր նպատակներ կը հետապնդէր.— Նախ՝ պատեհութիւն մը տալ նորակազմ ընկերվարական հանրապետութեան՝ միջազգային դիւանագիտական մարզին մէջ իր հաւակցողութիւնները երեւան բերելու եւ որ կարեւորն է, օրինական լոյսի տակ դնել այս երկրի համայնավար կուսակցութիւնը՝ ծանօթանալու անոր ուժին, նպատակներուն, կազմակերպութեան եւ ղեկավարութեան:

Կը թուի թէ Րուզվելթ հասած է իր նպատակին — երեւան հանելով Սովետներու անկարողութիւնը՝ քանի մը հարիւր միլիոն պարտքի խնդիրը լուծելու եւ ծանօթանալով այս երկրի համայնավար կազմակերպութեան նպատակներուն — միանալ դժգոհ եւ բողոքող տարրերուն, կազմակերպել անտեղի եւ վնասակար ցոյցեր, անդամահատել այս երկրի անտեսութիւնը՝ արհեստի գործադուլներով, գրգռել սեւամորթները՝ ամերիկեան կառավարութեան դէմ եւն.:

Եւ այժմ, երբ ատենը հասած է, ան կ'ըսէ թէ խօսքը միշտ պատրաստ է իրականացնելու:

Ամերիկեան կառավարութեան վերջին ծանուցագիրը մեծ հետաքրքրութիւն եւ յուզում առաջ բերած է լայն խաւերու մէջ — Աշխատաւորականներն ու վեթերանները կազմած են զանգուածային ցոյցեր եւ բողոքներ, պահանջելով որ դիւանագիտական յարաբերութիւնները խզուին Խ. Միութեան հետ:

Օրէնսդրական մարմնի անդամները պատրաստութիւններ կը տեսնեն նոր եւ խիստ օրէնքներ անցընելու՝ պատժելու համար ոչ միայն տեղացի, այլ եւ օտարածին քաղաքացիները եւ այս երկրէն հեռացնելու այն օտարականները որոնք կը բողոքեն այս երկրի կառավարութեան դէմ:

Այդ շարժումը հիմը պիտի դնէ նոր վիճակի մը, որուն անունը պիտի ըլլայ ամերիկեան փաշականութիւն: Անոր սաղմերն արդէն գոյութիւն ունէին:

Հին Արեւելքի մէջ, կը պատմեն, եօթնգլխանի վիշապ մը եկած նստած էր կառավարութեան մը սահմաններուն մօտ ու կը պահանջէր ամէն օր իրեն հասցնել 50ական երիտասարդ տղայ եւ աղջիկ, իբրեւ կերակուր:

Կառավարութիւնը, անզօր՝ այդ վիշապի գլուխը կտրելու, համաձայնած էր անոր առաջարկներուն: Օրեր, շաբաթներ եւ ամիսներ կ'անցնին եւ երկրի երիտասարդութիւնը կը նուազի: Թագաւորն իր իմաստունները ժողովի կը հրաւիրէ ճար — զարման մը գտնելու այս դժբախտութեան: Օրերը կ'անցնին եւ ոչ մէկ խելացի, գործնական առաջարկ: Ծերունի իմաստուն մը, որ աշխարհ պտտած է, հետեւեալ միտքը կը յայտնէ,— վիշապին դէմ կռուելու համար ուրիշ վիշապ մը պէտք է եւ մենք մեր մէջ չունինք: Ես կ'առաջարկեմ շինել խոշոր հայելի մը եւ դնել եօթնգլխանի վիշապի դիմաց, որպէսզի երբ իրեն պէս մէկը տեսնէ սարսափի:

Այդ հայելին կը պատրաստուի, ինչպէս նաեւ պետական զօրքերը եւ օր մը, առաւօտեան, երբ վիշապը կ'արթննայ, իրեն նման մէկը կը տեսնէ հայելիին մէջ եւ յաւելեալ՝ բազմաթիւ զինուորներ: Այդ օրուընէ վիշապը այցելութիւն չի տար այդ երկրին:

Այդ իմաստուն ծերունին Մուսոլինին էր, որ հիմ դրաւ փաշականութեան յար եւ նման բոլշեւիկեան կ'արթննայ, իրեն նման մէկը կը տես—ջոցներուն: Այդ միջոցաւ նաեւ խորտակեց բոլշեւիզմ — վիշապը՝ Իտալիոյ մէջ: Անոր հետեւեցան Լեհաստան, Գերմանիա եւ ուրիշ երկիրներ:

Այժմ ալ Ամերիկան կը պատրաստուի վիշապասպան հայելի մը պատրաստելու գործին, որու մէջ բոլոր մեծ ու փոքր վիշապները, անոնց մէջ նաեւ հայ ծապլվարեանները, իրենց պատկերը տեսնելով պիտի սարսափին:

Ա. ՆՈՐԵԱՆ

ԿԱՄ ՄԵՆՔ ԿԱ՛Մ ՀԱՅԵՐԸ

ԽՄԲ.— Լիբանանի յայտնի գրագէտներէն Պ. Քէրէմ Միլհէմ Քէրէմ, որ խմբագրապետն է Պէյրութի «Էլ Ահվալ» օրաթերթին, սոյն թերթի 21 օգոստոսի թիւին մէջ ստորագրած է հետեւեալ հակահայ յօդուածը: Հինգ տարի առաջ Պ. Քէրէմ Միլհէմ Քէրէմ, Պէյրութի ամենամեծ օրաթերթի՝ «Էլ Ահրար»ի մէջ ստորագրած էր յաջորդական խօթ յօդուածներ, որոնցմով ոչ միայն կը պաշտպանէր մեր ժողովուրդի իրաւունքները, այլ եւ կը քննադատէր կառավարութիւնը «այդ թշուառներով» չհետաքրքրուելուն համար···

Անգործութիւնը սկսաւ մեր հայրենիքի մէջ Հայերու Լիբանան ու Սուրիա գալէն ետք:

Մինչեւ այդ ատենները մեր դպրոցները սկսած էին ուսումնական եւ պատրաստուած շրջանաւարտներ պարգեւել: Շարժումը շուկայի մէջ ու հողերը առեւտրական հրապարակի վրայ տեսական էր: Մեր ուսումնաւարտները շատ դիւրաւ պաշտօն կը գտնէին եւ որեւէ դժուարութիւն գոյութիւն չունէր: Ամէն մարդ իր ունեցածը կը ծախէր անհոգ եւ նոր շահեր կ'ապահովէր:

Սակայն մեր առեւտրականներուն, արհեստաւորներուն կացութիւնը իսկոյն փոխուեցաւ Հայերու ներգաղթէն ետք: Մեր վաճառականները առաջին օրերուն չկրցան գուշակել գալիք չարիքը: Սակայն արհեստաւոր ու աշխատաւոր դասակարգը առաջին օրէն իսկ կրեց ամբողջ դառնութիւնը այդ արշաւին: Եկող Հայերը մերկ էին եւ անօթի. դրամ չունէին: Հետեւաբար շուկայի մէջ չէ որ պիտի սկսէր իրենց մրցակցութիւնը: Ծննութեանց եւ արհեստներու մէջ, սափրիչութենէ սկսած մինչեւ ներկարարութեան բոլոր աշխատանքները դրաւեցին անոնք եւ անողորմ մրցակցութեան սկսան: 5 դահեկանի ծախուող բանը անոնք չորսի ծախեցին, դրաւելով թէ տեղացին եւ թէ օտարը: Մեր բնիկ հայրենակիցները առանց անդրադառնալու աղէտին, սկսան Հայերու հետ առեւտուր ընել:

Այդ կացութեան առաջ, տեղացի արհեստաւորներ ստիպուեցան փակել իրենց արհեստանոցներուն դռները:

Տեղացիներ տկարացան եւ Հայեր զօրացան:

Մերկ ու աղքատ Հայեր, այդ թեթեւ շահով եւ աշխատանքով հարստացան եւ դրամատէր դարձան: Որովհետեւ անոնք ոչ վարձք կուտային եւ ոչ ալ տուրք: Թիթեղեայ տուներու մէջ ձրի կը բնակէին եւ իրենց արհեստները ի գործ կը դնէին այդ տուներու մէջ: Հայերը շատ հեզ են. անցեալի մէջ հարուստ եւ դիրք ունեցող մարդիկ մինչեւ ներկարարութեան իջեցան, իրենց ապրուստը հոգալու համար:

Այս ձեւով, Հայերը հարստանալէ եւ դրամ դիզելէ ետք սկսան դէպի հրապարակ, առեւտրական ասպարէզ իջնել, եւ այդ մարզի մէջ ալ տեղացիները ընկճեցին: Ծուկայի մէջ անոնք զգալի դարձուցին իրենց տիրապետութիւնը:

Հայերը թէ առեւտրական հրապարակը եւ թէ ալ արհեստները ձեռք առնելէ ետք չգոհացան եւ սկսան կառավարական պաշտօններ պահանջել: Այնքան առաջ տարին իրենց պահանջները, որ բնակչութեան թիւի համեմատութեամբ պաշտօններ ուզեցին: Յաջողեցան նոյնիսկ մեր խորհրդարանին մէջ ներկայացուցիչ ունենալ:

Ոչ մեր տեղական կառավարութիւնը եւ ոչ ալ մարդպանութիւնը ճար չմտածեցին եւ կարեւորութիւն չտուին տիրող սաստիկ մրցակցութեան: Հովանաւորութիւնը լուռ մնաց··· Իրաւունք ունի ան յանկու. որովհետեւ Հայերու ցրուումին ու տեղահանութեան պատճառը Ֆրանսան է: Եթէ Մուսթ. Քէմալ զանոնք դուրս վանտեց Կիլիկիայէն, պատճառը ուրիշ բան չէ եթէ ոչ Հայերու գործակցութիւնը Ֆրանսացիներու եւ յարձակումը Թուրքերու վրայ: Ֆրանսա այժմ չուզեր վշտացնել եւ դրկել զանոնք, քանի որ իր զոհերն են: Պարապ տեղ մը պէտք էր զանոնք տեղաւորելու համար եւ այդ տեղը մեր երկիրը եղաւ:

Այս ձեւով մերկ եկած Հայերը հարուստներ դարձան եւ անկէ ետք արգելք հանդիսացան մեր ճամբուն առջեւ: Եթէ մեր կառավարութիւնները արթուն ըլլային, հովանաւորութեան պաշտօնական անձնաւորութիւններուն ցոյց կուտային եւ կը հասկցնէին, թէ այս երկիրը երկու աղքատ ժողովուրդներու համար բաւականաչափ հաց ու ջուր չունի: Մեր վախկոտ կառավարութիւնը սակայն, ոչ միայն չբողոքեց ու ցոյց չտուաւ այդ չարիքը, այլ արտօնեց որ անոնք ընդունին Լիբանանի եւ Սուրիոյ հպատակութիւնը եւ զանոնք մեզի պէս քաղաքացիներ:

Շատ նեղ է մեր երկիրը եւ աղքատ: Անբաւական է երկու ուռող ժողովուրդներու: Այս նեղ սահմաններու մէջ Հայերը մեծ ձուկերու պէս մեզ կ'ուտեն, որպէս փոքր ձուկեր:

Այս երկրին մէջ մէկ ժողովուրդ պէտք է մնայ:

ԿԱՄ ՄԵՆՔ, ԿԱՄ ՀԱՅԵՐԸ:

Հայերու ներկայութիւնը հոս, մեր երկրին մէջ, անգործութեան շէնքին անկիւնաքարը կը կազմէ, կ'ամրանայ, եւ չենք գիտեր ի՞նչ պիտի ըլլայ վախճանը:

ՕԴԱՅԻՆ ԱՐԿԱԾ ՄԸ ԱՆԳԱՐԱՅԻ ՄԷՋ

Անգարայի մէջ, սեպտ. 5ին սաւառնակի փորձերու միջոցին, ծանր արկած մը տեղի ունեցաւ, որուն զոհ գնաց օտար սաւառնորդ մը: Հոլանտացի սաւառնորդ Պառօն Կէրհարտ Սամտալէրկ իր Ֆոքէր դրութեամբ սաւառնակով փորձի թռիչքներ կ'ընէր քանի մը օրէ ի վեր: Երէկի փորձի միջոցին, հոլանտացի սաւառնորդը պահ մը 3000 մեթր բարձրանալէ վերջ երբ վար կ'իջնէր, յանկարծ սաւառնակին թեւերը վեր դարձան եւ ահաւոր անկում մը տեղի ունեցաւ: Սաւառնակը կտոր կտոր եղաւ եւ բեկորները հեռաւոր տեղեր նետուեցան, սաւառնորդին դիակն ալ անճանաչելի դարձած էր:

ՀԱՊԷՇԻՍՏԱՆԻ ԱՐԻՒՆՈՏ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐԷՆ ՎՐԱՅ...

1857.

Եթովպիան բաժնուած է փոքրիկ նահանգներու, որոնք կը կառավարուին «ռաս»երու կողմէ: Ատեն ատեն, այս ռասերէն մին կը յաջողի ինքզինքը պարտադրել միւսներուն, եւ իր իշխանութեան տակ միացնել քանի մը նահանգներ: Այն ատեն կը ստանայ «արքայից արքայ» տիտղոսը,—«Նէկուս Նէկուսթի»:

Ասիկա, սակայն, առանց կռուի չէ որ տեղի կ'ունենայ: Ի վերջոյ, անոնց միջեւ երեւան եկաւ վիպային դէմքը ռաս Քասայի, որ յաջողեցաւ ինքզինքը Նէկուս հռչակել՝ Թէոդորոս Գ. անունով:

Եկաւ խաղաղութեան շրջան մը, ինչպէս եւ յառաջդիմութեան, զոր օգտագործեց արթնամիտ ու յաւակնոտ Թէոդորոս՝ երկիրը կազմակերպելու մտօք: Ան նոյն իսկ կապ հաստատեց եւրոպական մեծ պետութեանց հետ: Բայց, իր այդ յաջողութեանց պատճառաւ մոլեցաւ ինքզինքը: Օր մը, ան Վիքթորիա Թագուհիին հաղորդեց թէ կը փափաքի որ դահակալուհին այցելութիւն մը տայ Հապէշիստանի: Թագուհին ընթացք տուած չըլլալով անմիջապէս, Թէոդորոս, զայրացած, բոլոր Անգլիահպատակները բանտարկեց: Անգլիական հիւպատոսը՝ Քամերոն շղթայուեցաւ անկարգապահ նաւազի մը նման···

Այս անգամ Թագուհին անմիջապէս պատասխանեց ղրկելով 16,000 զօրքեր՝ թնդանօթներով զինուած, զորս կը կրէին փիղերը, Ռոպէրթ Փանիէրի հրամանատարութեամբ:

Թէոդորոս արագօրէն պատրաստուեցաւ դիմադրելու համար: Անգլիացիները իբրեւ լաւ դիւանագէտներ, անմիջապէս չքալեցին դէպի մայրաքաղաք, որ այն ատեն Մակտալան էր: Անոնք նախ ապահովեցին բարեկամութիւնը մէկ քանի ռասերու, որոնք թշնամի էին Թէոդորոսին: Անոնցմէ մին էր Թիկրէի ռասը — կարեւոր նահանգ մը, որմէ կ'երթուի Մակտալա:

Ռասին ու Անգլիացիներուն միջեւ հանդիպումը տեղի ունեցաւ տաղաւարի մը ներքեւ: Շատ հետաքրքրական էր: Մէկ կողմէ կը յառաջանային ռասի զինուորները՝ կաթսաներու հնչումին տակ, որոնք կը փոխարինէին թմբուկները: Միւս կողմէ կը մօտենային անգլիական զօրքերը: Երկու զօրապետները հեծած էին փիղերու վրայ: Անոնք փոխանակեցին նուէրներ: Ռասը ստացաւ քարաբին մը, երկու ապակեայ գաւաթներ եւ արաբական սքանչելի նժոյգ մը, Սըր Փանիէրի պատերազմական ձին: Փանիէր ստացաւ շատ ճոխ կերպով զարդարուած ջորի մը:

Նոյն գիշերն իսկ զինակցութիւն կնքուած էր: Երկու օր վերջ, անգլիական զօրքերը, Թիկրէցիներու առաջնորդութեամբ կը յառաջանային:

Աննիբալէն վերջ, առաջին անգամն էր որ փիղերը կ'օգտագործուէին պատերազմի մէջ: Անոնք դիւրաւ կը բարձրանային լեռները, որոնց վրայ զետեղուած էր Մակտալան: Ամէն մէկ փիղ թնդանօթ մը կը կրէր:

Առաջին անգամն էր որ Եթովպիոյ մէջ թնդանօթը կը գոռար, ինչ որ սարսափ կը ստեղծէր: Մակտալա քաղաքը հիմնովին քանդուեցաւ: Թէոդորոս, գերի չիյնալու համար Անգլիացիներուն ձեռքը, գանկը փշրեց: Անգլիացիները միայն երկու սպաննուած եւ շուրջ քսան վիրաւոր ունեցան:

Ռասը իր ծառայութեան համար հռչակուեցաւ «Նէկուս Նէկուսթի», իսկ ինք, որպէս նշան երախտագիտութեան՝ դէպի իր նոր բարեկամները, առաւ Եոհանէս անունը:

1884:

Նէկուս Եոհանէս դեռ կը թագաւորէ Եթովպիոյ մէջ: Սկսաւ վախնալ Իտալացիներէն, որոնք հաստատուած են Կարմիր ծովուն եզերքը, Ասապ, գնելով առեւտրական մենաշնորհ մը: Անոնք սկսած են տարածուիլ դէպի ներս: Նէկուս Եոհանէս կռուի կերպով ընդդիմացաւ եւ զօրք ղրկեց: Քանի մը Իտալացիներ սպաննուեցան: Այն ատեն իտալական կառավարութիւնը որոշեց զինուորական արշաւախումբ մը ճամբայ հանել: Այդ որոշումը մեծ ոգեւորութիւն ստեղծեց Իտալիոյ մէջ: Ամէն կողմէ վազեցին եկան կամաւորներ, որոնք կ'ուզէին Ափրիկէ մեկնիլ: Նափոլիի մէջ զինուորները շոգենաւ կը նստէին նուագի հնչիւններուն տակ եւ չափազանց խանդավառ՝ ամէնքը ողջերթ կը մաղթէր իրենց: Երբ Մասաուա եկան, անոնք պատրաստութիւն տեսան յարձակելու համար Եոհանէսին, որպէսզի Եթովպիոյ վրայ հաստատեն իրենց հովանաւորութիւնը: Ինչպէս կը տեսնուի, հովանաւորութեան գաղափարը նոր չէ Իտալացւոց մօտ:

Իտալացիները, հետեւելով Անգլիացիներու օրինակին, ապահովեցին ռաս Մենելիքի բարեկամութիւնը ու գործակցութիւնը: Մենելիք թշնամի էր Եոհանէսի եւ կը յաւակնէր Եթովպիոյ գահը բարձրանալ:

Մութ գիշեր մը, Եթովպիացիք անսպասելի յարձակեցան Իտալացւոց վրայ: Գազաններու նման խոյացան ու այնքան արագ որ Իտալացիք ժամանակ իսկ չունեցան իրենց զէնքերը գործածելու: Բայց, Եթովպիացիք չգոհացան Տոկալիի առջեւ իրենց ունեցած յաջողութիւնով: Եոհանէս սպաննուեցաւ Սուտանցիներու դէմ կռուի մը ընթացքին: Խառնաշփոթութեան մէջ, Իտալացիք Նէկուս հռչակեցին Մենելիքը: Անոր հետ հաշտութեան դաշնագիր մը կնքեցին Ուչչիալի մէջ (1889), որուն համաձայն իրենք կրցան առնել Մասաուան եւ Էրիթրէի մէկ մասը, բայց առանց որ եւ է քաղաքական կամ տնտեսական ազդեցութիւն ձեռք ձգելու Հապէշիստանի վրայ:

1894:

Տասը տարիներ անցած են Տոկալիի կռուէն ի վեր, ու դառն յիշատակները ջնջուած: Մենելիք Նէկուս է դեռ: Միայն թէ Իտալացիք իր բարեկամները չեն: Անոնք աւելի մեծ գաղութներու պէտք ունենալով, աչքերնին, անցեալին նման, սեւեռած են Եթովպիոյ վրայ: Անոնք Մենելիքի առաջարկած են երկիրը դնել Իտալիոյ հովանաւորութեան տակ: Մենելիք մերժած է առաջարկը, յիշեցուցած է նախկին զինակցութիւնն ու Ուչչիալի դաշինքը:

Եւ սակայն, հոգինները հրահրած են: Հռոմի մէջ որոշած են նոր զօրքեր ղրկել:

Շատ լաւ յիշելով Տոկալի մէջ իրենց պարտութիւնը, Իտալացիք այս անգամ աւելի լաւ են կազմակերպուած: 20,000 զօրքեր մեկնած են Հապէշիստան: Իտալացիները վստահ են արագ յաղթանակի մը մասին, ինչ որ միանգամայն վրիժառութիւն մը պիտի ըլլայ:

Զօրավար Պարաթիէրի, որուն զինուորական արժանիքները ոչ ոքի կողմէ կը ժխտուին, անցած է զինուորական առաքման գլուխը:

Միւս կողմէ, Նէկուսը, տեղեակ Իտալացիներու պատրաստութեան, սկսած է պատրաստուիլ իր կարգին:

Ռաս Մաքոնէնը, Նէկուսի որդին, հապէշական բանակին հրամանատարն է: Առաջին բախումները նպաստաւոր են Հապէշներուն: Պարաթիէրի մէկ քանի յաջողութիւններ ունեցաւ: Բայց զինուորական գործողութիւնները երկար տեւեցին: Հռոմի մէջ համբերութիւնները սպառած են, բայց, Պառաթիէրի, որ շատ լաւ կը ճանչնար իր թշնամիին ուժը, խորհած է թէ 20,000 զօրքը քիչ է՝ Եթովպիոյ սիրտը մտնելու համար: Ու վարանած է՝ այդ արկածախնդրութիւնը վճռելէ առաջ:

Քանի մը տեղեկագիրներով ան յայտնած է իրողութիւնը եւ ուզած է որ օգնութիւն ուղարկուի իրեն, մանաւանդ ռազմանիւթ: Բայց, նախարար Քրիսփի ցանկացած է քաղաքական յաջողութիւն մը՝ հանրային կարծիքին առջեւ: Իր պատասխանը եղած է պարզ ու կտրուկ.—«Պէտք է անձրեւային եղանակը սկսելէ առաջ իտալական դրօշակը ծածանի Ատովայի վրայ»:

Պառաթիէրի ենթարկուած է եւ գործողութեան սկսած: Հակառակ զինուորներու քիչ թիւին եւ ռազմանիւթի պակասին, ինչպէս եւ բանակի յոգնութեան, ան կրցած է յաղթել եւ գրաւել Ատովան:

Բայց··· անցք մը, երկար նրբանցք մը երեւցած չէ զինուորական քարտէսներուն վրայ: Ու երբ զայն նկատած են, ուշ էր արդէն: Իտալական զօրքերը, պատերուն միջեւ սեղմուած, կարելիութիւն ունեցած չեն ցրուելու:

Թնդանօթները լոկ աղմուկ բարձրացուցած են: Զօրագունդերը իրարու ետեւէ ջարդուած են, առանց կարենալ իրարու օգնելու:

Ջարդը ահաւոր է եղած: Երբ վերջին թնդանօթ ու գնդացիրն է մնացած, գերեզմանային լռութիւն մը տիրած է հոն ուր կը գտնուէին Իտալացիք: Հապէշները խուժած էին լեռներու ցից գագաթներէն: Անոնք իրենց սուրերով հնձած են աջէն ու ձախէն, մինչեւ որ մէկ հատիկ չուք ոտքի մնացած չէ···

Կռուէն վերջ, Ատովայի մէջ վիրաւորներ չկային···

8000 դիակները պառկած էին նրբանցքին վրայ: Իտալական զօրքը փճացած էր:

Իտալիա ստիպուած էր ճանչնալ Եթովպիոյ անկախութիւնը:

Այսօր եւս հին պատերազմական երգ մը կ'երգուի Եթովպիոյ մէջ, որ կը փառաբանէ Ատովայի յաղթութիւնը:

— «Իտալացիները գրաւած էին մեծ բերդ Ասմառը ու բերած էին մեծ թիւով հրացաններ: Բայց անոնք մոռցած էին Ս. Գէորգի (Եթովպիոյ հովանաւորին) սուրն ու վահանը: Ան իր սուրով ջնջեց թշնամին»:

ՕՐԱՆԺ
ԵՒ ԻՐ ՉՈՐՍ ՀԱՅ ԸՆՏԱՆԻՔՆԵՐԸ

Գիւղաքաղաք մը 12,000 բնակիչով, Լիոնէն 200 քիլոմեթր հեռու, Մարսէյլի գծին վրայ: Հռոմէացիներու շրջանէն մնացած (առաջին դար) թատրոն մը կը վկայէ թէ շատ հին պատմական քաղաք մըն է:

Սովորական տօներէն զատ տարին ունի երկու բացառիկ տօներ, մէկը քաղաքի տօնն է, (այս շրջանին մէջ շատ մը գիւղեր եւ քաղաքներ իրենց տօնը ունին, տարուան մէջ երեք օր կը յատկացնեն այդ օրերուն, ամէն տեղ ժողովուրդը խրախճանքով կը մասնակցի տօներուն): Բոլոր հաստատութիւնները գոց կ'ըլլան, շրջակայ գիւղերէն հարիւրաւոր երիտասարդներ կը լեցուին ու կը մասնակցին ուրախութիւններուն, խոշոր հրապարակի մը վրայ մասնաւոր տեղ մըն է պատրաստուած, եւ քաղաքապետութեան վարձած 20 հոգինոց նուագախումբը շարունակ կը նուագէ պարի սիրահարներուն համար, որոնք պարած ժամանակ հովէ սարսռացող ցորենի հասկերու տպաւորութիւնը կը ձգեն անցորդին վրայ:

Երկրորդ տօնի օրն է քաղաքի պատմական թատրոնի օրը, Թէաթր Անթիք տ'Օրանժ: Ամէն տարի կը սկսի յուլիսի վերջին կիրակիէն եւ կը տեւէ երեք օր: Բոլոր նուագող, խաղացող եւ երգիչ արուեստագէտները կը հրաւիրուին Փարիզէն: Այս տարի երգիչ Ժորժ Թիլը թատրոնին տնօրէն ընտրուած: Աշխարհի չորս կողմէն հազարաւոր ունկնդիրներ կը լեցուին: Թատրոնը շինուած է առաջին դարուն, իսկ շատեր ալ կ'ըսեն որ Քրիստոսէ շատ առաջ գոյութիւն ունէր, դատելով շէնքին պատերէն: Շէնք ըսելով պէտք է հասկնալ 40 մեթր բարձրութեամբ եւ հարիւր մեթր երկայնութեամբ հսկայ պարիսպ մը, քովի պատերուն մեծ մասը փլած են, մնացեալն ալ փլելու ենթակայ: Ետեւի մասը կոթնած է բլրակի մը, վրան ամբողջութեամբ բաց է: Ինչ որ բեմ կը կոչուի, ներկայացման օրը կը պատրաստուի տախտակներով, միայն բոլորաձեւ քարէ շինուած նստարաններն են որ կը պահեն իրենց տոկունութիւնը: Թատրոնի այս տարուան հասոյթը շատ նպաստաւոր եղած, միայն մէկ օրուան եկամուտ 200,000 ֆրանքէն աւելի է եղած:

Օրանժի հայ գաղութը կը բաղկանայ չորս ընտանիքէ, մէկը՝ բողոքական, մէկը կաթոլիկ, եւ երկուքը առաքելական: Բողոքական եւ կաթոլիկ ընտանիքները իրարու հետ չեն խօսիր, բողոքականը կ'ուզէ որ առաքելականը իրենց հետ խօսի, կաթոլիկին կարելիութիւն չտայ, միեւնոյն նկատումը ունի նաեւ կաթոլիկ ընտանիքը, իսկ միւսները բոլորին հետ հաւասար վարուիլ ուզած ըլլալով, այժմ երեք դաւանանքի պատկանող ընտանիքները իրարու հետ չեն խօսիր: Դեռ աւելին,— կաթոլիկ ընտանիքը ինքզինքը Հայ չի համարեր, եթէ ազգութիւնը հարցնես՝ «կաթոլիկ եմ» կը պատասխանէ: Անունները փոխելէ զատ մականուններն ալ փոխելու վրայ են: Հայերէն գիտնալով հանդերձ կը խօսին··· Թուրքերէն, մինչ անդին հայերէն չգիտցող թրքախօս ընտանիք մը որքան կը ցաւի մայրենի լեզու չգիտնալուն եւ գազանաբարոյ ազգի մը լեզուով խօսելուն համար: Իսկ չորրորդը կեսարացի հայախօս ընտանիք մըն է, Սարգիս Յովհաննէսեան, մայրը եւ եղբայրը: Պէտք է մօտէն ճանչնալ հասկնալու համար հայկական շրջանակէ դուրս ինկած այս խլեակներուն հայրենասիրական զգացումները: Որքան կը փափաքին Հայերու մօտ ըլլալ, հայ ընկերներ ունենալ, կը հետաքրքրուին Հայաստանով, հայկական երգ լսել կ'ուզեն, կը ծաղր...

...եան բարբառը, երգերը, եւ
...ցերը: Տատերու նման այս ընտա-
...ալ մաս է կազմած աքսորական
...անին, հազար ու մէկ տեսակ
...ներու ենթարկուած, զոհեր
...ծ, ու զաւակութեան վերջին բա-
...պարպած
...չորս ընտանիքներ գաղութի մը
...որ դժբախտաբար կը հա-
...նէ աւելի բազմամարդ
...թներու վիճակին, դեռ կու-
...կան վէճերն ալ աւելի: Այս
...ներու տակ ինչպէ՞ս կ'ուզէք
...թշնամին չհրճուի ու դիւային
...չարճակէ:
...Օրանժի մէջ գործերը այս եղա-
...լաւ են: Կան մետաքսի, կօշի-
...աւելի, եայլն գործարաններ, մեր
...ակիցները կ'աշխատին կօշիկի
...րանի մը մէջ, գործատէրը Պ.
...Գամէք շատ լաւ վերաբերմունք
...ներու հանդէպ, նոյնպէս տե-
...ները:
...մէջ կայ նաեւ ձէթի գոր-
...մը, Պ. Շարլը Կրա, որուն
...տարուան մէջ միայն է —
...կ'աշխատի գիշեր ու ցորեկ,
...ձօտ բանուորներով: Գործա-
...Թրքական անցեալ պատմութե-
...տեղեակ է, գիտէ որ
...Եգիպտոսը, Սուտանը,
...Տրիպոլիսը Թուրքիոյ կը
...անէին, գիտէ Թրքական արշա-
...րը մինչեւ Վիեննայի դուռնե-
...գիտէ նաեւ Թրքական պար-
...թիւնը: Պատերազմի միջոցին Հա-
...կրած տառապանքները, ջար-
...ու Թրքական բոլոր բարբարո-
...թիւնները բացատրելէս վերջ, մար-
...ուքերը խոշոր մը բացած կը բա-
...ցականչէ.
— Ինչպէս կ'ըլլայ որ այդպիսի
...ներ ազգի մը իրաւունք կուտան
...պրելու, ինչպէ՞ս Թոյլ կուտան
...գեն Եւրոպայի հողամասին վրայ
...բնակինայ, եւ վերջնականօրէն
...չեն մաքրեր այդ արատը:
...կը հրաւիրէ որ կէսօրէ վերջ ի-
...երթամ, Հայերու կեանքէն տե-
...թիւններ տալու համար:

Մ. ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

«...ՀԱՆԳՍՏԱՆԱԼՈՒ ԵՒ ԶԱՐԳԱՆԱԼՈՒ ՀԱՄԱՐ»

...Երեւանի քաղաքային պար-...
...մէջ (կոմունարներու այգին):
...մէջ կը նշմարուին շրջող-
...նաեւ երգողներ, նա-
...ալ կան, բայց կան նա-
...ներ:
...ագրական պարերու հրա-
...: Պարուհին ամէնէն կենդա-
...է այդ: Այդտեղ կը հա-
..., ամէն օր, զբօսաւէր հասա-
...թիւնը, — անվաւեր զոյգեր,
...ական ամուսիններ, մանուանդ
...ներ, ուզ, ինը, տասը, տասն-
...տարեկան երախաներ:
— «Փայլանչօ'», հրաման կուտայ
...վ, ծունր դնելով փայ-
...մը, եւ կը սկսի խրախճանքը:
..., ապուշ, խանդավառութիւն:
— «Մշու խը'ռ»:
...փոքրին, նոյն «հանգիստը» եւ
...«ինքնազարգացումը»:
...կարծէք թէ կը փոխուի՞ կացու-
...երբ անոնք կը պարեն «Տրնգի»
...«Լեզգինկա»: Ո՛չ, փոքրին միջա...

Մենք չենք մեղադրեր «հանգիստ»ի եւ «ինքնազարգացում»ի պարտէզի հանգիստ վարչութիւնը, ոչ ալ կ'ափսոսանք պարողներուն կօշիկներուն համար, չենք եւս նախանձիր գիտող վաւերական եւ անվաւեր զոյգերուն, բայց կը պահանջենք, որ կամ պարերու հրապարակը մաքրուի փոշիէն, կամ մանուկները դրկեն այդ «երջանկութենէն» եւ կամ փակեն հանրային առողջապահութիւնը վտանգող հրապարակը: Լաւ կ'ըլլայ ափսոսանքով ծեփել: (ԽՈՐՀ. ՀԱՅԱՍՏԱՆ):

ՄԵԾ ՄԱՐԶԱՀԱՆԴԷՍ

— • —

Մարմնակրթութեան Գերագոյն Խորհուրդը որոշեց կազմակերպել հսկայ մարզահանդէս մը, որ տեղի պիտի ունենայ Երեւանի մէջ Սեպտ. 30ին:

Այս հանդէսին պիտի մասնակցին 35,000 հոգի, 24 հազարը մարզիկներ, 100 հոգի մեքենագործարանի բանուորներ, 100 հոգի Սպարտակէն, 1000 հոգի զօրամասերէն, 1000 հոգի մեքենական մարզանքի բաժնէն (հեծելանուորդ եւն.), 7000 հոգի դպրոցներէն:

Հանդէսին ղեկավար մարմինը կազմուած է հետեւեալներէն՝ Ա. Գուլոյեան, Հանէսօղլեան, Մուղդուսի, Աբխեան, Մամիկոնեան, Շաղրաթեան, Վարդապետեան, Տանին, Աբրահամեան:

Մարզահանդէսին մասնակցողները պիտի հագնին յատկապէս պատրաստուած զգեստներ, 13,000 հոգի ճերմակ, 22,000 հոգի մարզական զգեստներ:

Զգեստներու պատրաստութեան համար ապսպրանք տրուած է Երեւանի գործարաններուն, նոյնպէս մարդ ղրկուած է մինչեւ Մոսկուա:

Հանդէսին օրը Երեւան քաղաքը բացառիկ ձեւով պիտի զարդարուի: Մասնաւոր ուշադրութեան առարկայ պիտի դառնան քաղաքին բոլոր հրապարակները, մարզարանը եւ գլխաւոր փողոցները: Մարզարանի հանդիսութեանց պիտի մասնակցին 8000 հոգի:

Սեպտ. 24ին մարզահանդէսներ տեղի պիտի ունենան Հայաստանի գլխաւոր քաղաքներուն մէջ, — Լէնինական, Կիրովական, Դիլիջան, Ալլահվերդի, Ղափան: Այս քաղաքներուն մէջ մարզահանդէսին մասնակցողները ետքէն ճամբայ պիտի ելլեն դէպի Երեւան, մասնակցելու համար մայրաքաղաքի մարզահանդէսին, սեպտ. 30ին:

12,310 ՀՈԳԻ ԿԸ ՀԱՆԳՍՏԱՆԱՆ

— • —

Դիլիջանի ապաքինարանէն, Ծաղկաձորի եւ Կիրովականի հանգստեան տուներէն զատ, Հայաստան ունի նաեւ Արզնիի բնաբուժական կայանը, Ստեփանաւանի, Ախթալայի, Գիւլագարակի հանգստեան տուները, Նորքի, Քանաքեռի եւ Ստեփանաւանի նորաբաց մանկական ապաքինարանները, վերջերս բացուած Իստի — Սուի գիւղատնտեսական ապաքինարանը: Հարուստ պայմաններ՝ աշխատաւորութեան մատակարարելու համար հանգստութիւն եւ առողջութիւն:

Առողջապահական գործավարութեան պատրաստած ցանկին համաձայն, այս տարի Հայաստանի յիշեալ ապաքինարաններուն եւ հանգստեան տուներուն մէջ հանգչելու պիտի ղրկուին 11,860 հոգի: Այս բազմութենէն 2,145 հոգի կազդուրուելու պիտի ղրկուին Դիլիջանի եւ Արզնիի մէջ, 7,605 հոգի՝ Կիրովականի, Ախթալայի, Ծաղկաձորի, Գիւլագարակի մէջ, 1,210 դպրոցականներ՝ Ստեփանաւանի մէջ, 840 հոգի՝ Նորքի, Քանաքեռի մէջ, 60 հոգի՝ Իստի — Սուի մէջ:

Հանգստանալու եւ առողջանալու ղրկուելիք աշխատաւորներուն եւ դպրոցականներուն թիւը այս տարի աւելի է անցեալ տարուան թիւէն:

Հայաստանէն Անդրկովկասեան ապաքինարանները պիտի ղրկուին 450 հոգի:

ԻՆՔՆԱՇԱՐԺԻ ՎԱՐԻՉՆԵՐԸ Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԸ ՇԱՐԺԻՆ

— • —

Նկատելով որ օրէ օր կը շատնան ինքնաշարժի արկածները, որոնց ոչ միայն զոհ կ'երթան մարդկային կեանքեր, այլ եւ կը վնասուին մեքենաները եւ կառքերը, յատկապէս խորհրդակցութեան կը կանչուին ինքնաշարժի ընկերութեան վարիչները, ճամբաներու շինութեան վարչութիւնը եւ ինքնաշարժի մեքենավարներու միութեան վարչութիւնը Երեւանի մէջ:

Այս խորհրդակցութիւնը ցոյց տուաւ որ արկածները հետեւանք են պատրաստուած մեքենավարներու պակասին, մեքենավարներու գինովութեան, վնասուած կառքերով ճամբորդութեան, մեքենավարի խցիկներուն մէջ 3—4 հոգի տեղաւորուելուն:

Արկածներուն դէմ պայքարելու համար հրահանգ տրուեցաւ բժշկահոգեբննական աշխատանոցին լաւ ընտրել մեքենավարի թեկնածուները, յետոյ քննութիւն կատարել ճամբաներուն վրայ:

Այդպիսի քննութիւն մը կատարուեցաւ Երեւան — Սեւան ճամբուն վրայ: Ահա արդիւնքը այդ քննութեան.—

Փորձաշինութեան Միութեան փոխադրական ինքնաշարժին վարիչը, որ հանգստեան ղրկուած բանուորները Երեւան կը բերէր Ծաղկաձորէն, գինով էր:

Գինով էին նաեւ երկու ուրիշ ինքնաշարժներու վարիչներ, որոնք ճամբորդ կը փոխադրէին:

Փոխադրական ինքնաշարժի մը վարիչն ալ կառքին ղեկը վստահեր էր մէկու մը, որ արտօնուած չէր կառք վարելու:

Համալսարանի բեռնատար ինքնաշարժի վարիչը, պաշտօնեայ Ս. Ցարութիւնեանի առնշումին տակ, մեքենավարի խցիկին մէջ կը նստեցնէ երեք հոգի:

Հողային գործավարութեան մարդատար ինքնաշարժը կը մերժէ կենալ ճամբուն վրայ՝ երբ հրաման կը տրուի կանգ առնելու:

Ճամբորդ փոխադրող ինքնաշարժներու բոլոր վարիչներն ալ երրորդ կարգի վարիչներ էին, որոնց մեծ մասը մեքենավարի արտօնագիր չունէր:

Բեռնատար եւ մարդատար ինքնաշարժներու մէջ մեքենավարին քով մարդ նստեցնելը արգիլուեցաւ խստիւ:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՂՈՒԹԷՆ

Դաշտահանդէս

— • —

ՄԱՐՍԷՅԼ, 8 սեպտ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէի նախաձեռնութեամբ եւ մասնակցութեամբ Մարսէյլի եւ արուարձաններու Հ. Յ. Դ. խումբերուն եւ ենթակոմիտէներուն տեղի ունեցաւ դաշտապարահանդէս մը, սեպտ. 8ին, կիրակի, Շաթօ Քոմպեր ընկ. Յ. Գըմպլեանի ծառաստանագարակին մէջ, պաղ ջրի աւազանի շուրջ:

Հանդէսը յիշատակի տօն մըն էր նուիրուած Անդրանիկի, Հրայրի, Աղբիւր Սերոբի, Սեբաստացի Մուրատի, Կայծակ — Առաքելի, Քեռիի, Համազասպի, Գէորգ Չաւուշի, եւն.:

Կէս օրէ ետք ժամը 3ին ագարակի ծառաստանի եւ աւազանի շուրջ տեղ գրաւած էր հոծ բազմութիւն մը՝ մասնաւորապէս ընտանիքներէ բաղկացած:

Բացի ընկերներէ ու համակիրներէ գաղութին զանազան խաւերէն շատ մը արուարձաններէ գիտակից եւ ազգանուէր հայրենակիցներ փութացած էին, իրենց յարգանքի բաժինը բերելու: Ագարակը ընդարձակ ու խտաւ վայրի մը վերածուած էր:

Դրան առաջ, աջ ու ձախ կը ծածանէին հայկական եւ ֆրանսական դրօշները:

Ոգեւորութիւնը բազմակողմանի էր: Թառիստ Արգար հայրենի յուշեր կ'արթնցնէր հայկական եւ արեւելեան եղանակներով: Պատանիներ եւ երիտասարդներ պաղ ու անուշ ջուրի լողանքներ կը կատարէին: Իսկ ընտանիքները, քաշուած ծառերու շուքին տակ կ'ճօրուան ճաշը կ'ընէին:

Ամէն ոք պահ մը մոռցած օրուան մտահոգութիւնը կ'ապրէր հին օրերու երջանկութեամբ, կ'երազէր գալիք ապագան:

ԶՈՄ-ի Եփրատ նուագախումբը «Մեր հայրենիք»ով հանդէսը բացաւ, մասնակցութեամբ դաշնակցական ընկերներու եւ յաճախակի ունկնդրութեամբ հանդիսականներու: Հանդէսին նախագահեց մեր երիտասարդ ընկ. Մ. Թաշճեան:

Բացման խօսքը ըրաւ ընկ. Պ. Հիւսեան, որ մէկ ժամ տեւող կուռ բանախօսութեամբ մի առ մի թուեց յեղափոխական նահատակներուն գործն ու անցեալը: Յորդորեց նոր սերունդը, որ ապրին անոնց յիշատակով եւ գոնէ տարին մէկ անգամ կազմակերպեն յիշատակի տօներ, դաշտահանդէսներ:

Գեղարուեստական բաժինը ճոխ էր եւ խնամուած: Իրենց մասնակցութիւնը բերին հայ երգի, խօսքի, ընթերցումի սիրահար երիտասարդներ: Արտասանեցին եւ երգեցին ընկերներ Մ. Դաւիթեան, Ն. Մանուկեան, Պ. Վ. Քէչեան (Անմնակալներ), արենուշ Օր. Մարի Հայգազրեան: Զ.Ո.Մ.ի նուագախումբը եւ Թառիստ Արգար կը հրահրէին ոգեւորութիւնը, Սէն-Լուի «Վահան Խորէնի» թատերախումբը ներկայացուց «Խէչոյի Թուղը», գրեթէ կէս ժամ զուարճութիւն սփռելով: Ընկերներ Ն. Սարգիսեան, Յ. Ալիքսանեան, Սէրէնկիւլեան իրենց ստանձնած դերերը կատարեցին մեծ յաջողութեամբ: Արենուշները փայլեցան խմբերգներով:

Օրուան բանախօս ընկ. Ա. Մարտիրոսեան խնամուած բանախօսութեամբ մը ոգեւորեց բազմութիւնը:

Ընկերը Հ. Յ. Դ. անցեալ 45ամեայ կեանքին վրայ ակնարկ մը նետելէ ետք, մի առ մի թուեց Հ. Յ. Դ. հիմնադիր երրորդութեան՝ Քրիստափորի, Ռոստոմի, Զաւարեանի ինքնայատկութիւնները, նկարագրեց միւս հին յեղափոխական, մարտական առաքեալներու մտքի, բազուկի կեանքն ու գործը:

Հանդէսին գեղարուեստական բաժինը լրացաւ ժամը 7ին եւ սկսաւ պարահանդէսի բաժինը: Մինչ զոյգերը ոգեւորութեամբ կը պարէին եւ անդին դաշնակցական ընկերներն ու համակիրները սեղաններու շուրջ հաւաքուած բաժակաճառեր կ'արտասանէին, արենուշներու խմբերգներն ու պարերն ալ այնպէս ոգեւորիչ պատկեր մը կը պարզէին:

Հանդէսը տեւեց մինչեւ ժամը 9ը:

Լամբրանցի

ՄԱՄՈՒԼ

ԷՋՄԻԱԾԻՆՆ Է ՓԼԵՐ . . .

— • —

«Մշակ», Ֆրէզնոյի անկախ հայաթերթը, գիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (9 օգոստոս).

— «Ութ ամիսէ ի վեր է որ Էջմիածնէն պտտաահիման եկած է Հայրապետական պատուիրակ Գեր. Տ. Գարեգին Արքեպիսկոպոս Յովսէփեան: Սրբազանը որպէս Հայրապետական ներկայացուցիչ՝ եկած է գաղթաշխարհի եկեղեցական վէճերը կարգադրելու եւ խաղաղութիւն հաստատելու առթելու թեամբ իրարմէ բաժնուած եղբայրներու միջեւ: Այս էր իր առաքելութեան բուն նպատակը, ինչպէս կը բացատրէր իր գալուստը աւետող Հայրապետական կոնդակը:

Անցան ութ ամիսներ: Պատուիրակ Սրբազանը Ռումանիայէն անցաւ Պուլկարիա, Ֆրանսա եւ անկէ Լոնտոն, ուր կը մնայ ցարդ: Ահա երկու ամիս եւս, եւ արդէն լրացած կ'ըլլայ իր գաղութներ մնալու համար սահմանուած պայմանաժամը: Մինչեւ հիմա իր բանախօսութիւններէն եւ ձեռնարկներէն մեր առած տպաւորութիւնը այն է թէ Նորին Սրբազնութեան բուն նպատակը եղած է ԴՐԱՄ հաւաքել վերանորոգելու համար խարխլած Էջմիածինը.— Հայեր, Էջմիածինը կը փլի, օգնութեան հասէք:

— Այս եղած է Սրբազանին սրտառուչ կոչը:

Ութ ամիսներ յետոյ տրուած տեղեկութիւնները ցոյց կուտան թէ այդ ուղղութեամբ ձեռք բերուած արդիւնքը խղճալի է: Էջմիածինը, Հայոց յոյսերուն եւ երազներուն դարաւոր վառարանը, խարխլած է եւ հայ ժողովուրդը կը դժկամակի իր առատաձեռն նուէրը տալու անոր վերանորոգման համար:

Ինչո՞ւ:

Անտեսելով կուսակցական մոլեռանդութեամբ կուրացած ցաւագարներու անտեղի վերագրումները, մենք կը պատասխանենք.

— Անոր համար որ նուիրական Էջմիածնէն առաջ արդէն քայքայուիլ սկսած է մեր հոգեւոր եւ ԱԶԳԱՅԻՆ Էջմիածինը: Երբ ջուրը ակէն պղտորած է, ծիծաղելի բան է զայն մաքրելու համար մղոններով հեռուն երթալ պատճառներ գտնելու:

Պատուիրակ սրբազանի հայրենասէր հոգին չի՞ կսկծար ի տես աւերումին հայութեան հոգեւոր Մայր Տաճարին, որուն վրայ միայն նիւթական էջմիածինը իր գոյութիւնը կրնար պահել:

Չէ՞ք տեսներ, սրբազան, հոգեւոր աւերը որ կը գործուի մեր ՄԱՅՐ ԱՇԽԱՐՀԻ բարոյական անդաստանին մէջ, ո՞ւր են ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ Հայաստանի բազմաթիւ թեմերը ու անոնց եկեղեցիները: Ո՞ւր գացին մեր անձնդիր հովիւները, պարզ քահանաներէն սկսած մինչեւ բարձրաստիճան եկեղեցականները: Ինչո՞ւ ապարէզը մընացած է ՎԱՏԵՐՈՒՆ եւ ՄԱՏՆԻՉՆԵՐՈՒՆ, անոնց որոնք կտոր մը հացի համար իրենց լոյս հաւատքը կը ծախեն: Չէ՞ք տեսներ որ մեր երկրին մէջ մեր դարաւոր հաւատքը իր ԱՐՄԱՏԷՆ արդէն կացինահար կ'ըլլայ: Իսկ գաղութներուն մէջ, ուր ազատութիւն կայ եւ բարօրութիւն, առեւտուրը եւ կռիւն են բոյն դրեր Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ զաւակներուն մէջ: Մեր եկեղեցիները փոխանակ սիրոյ եւ խաղաղութեան պատգամը հնչեցնելու, պատերազմի դաշտերու վերածուած են: Ահա վիճակը մեր հոգեւոր էջմիածնին եւ դուք եկեր քարով ու փայտով շինուած տաճարի վերականգնումի մասին կը մտահոգուիք:

Մեզի վերադարձուցէք մեր հայրերու անսահման հաւատքը: Մի՛ թողուք որ մեռնի կամ մեռցնեն մեր մէջ անցեալի սրբութեանց պաշտամունքը, հզօր կերպով հնչեցուցէք այս ազատ երկիրներու տակ խաղաղութեան եւ սիրոյ շեփորը, խարազանով դուրս վտարեցէք մեր տաճարները սրբապղծող նոր օրերու լումայափոխներն ու վաճառականները, վերականգնեցէք մեր հոգեւոր էջմիածինը եւ այն ատեն վստահ եղէք թէ այս ժողովուրդը ոչ թէ մէկ այլ տասնեակ մը էջմիածիններ կրնայ վերաշինել սիրայօժար, ինչպէս շինած է անցեալին մէջ:

Փլեր կ'երթայ, սրբազան, ժողովուրդն ու ազգը, Հայաստանեայց եկեղեցին ամբողջութեամբ, եւ դուք եկեր էջմիածնի խարխլած պատերով կը մտահոգուիք:

Այո՛, նուիրական է մեզի էջմիածինը ամէնուս համար, բայց անկէ առաջ սրբազան, նուիրական են մեզի այն ոգին եւ այն արժէքները որոնցմով մեր հայրերը մեր էջմիածինները կանգնեցին ու պահեցին իրենց արիւն քրտինքով:

«Ջուրը ջաղացքն է տարեր, դուք ջախջախը կը փնտռէք», սրբազան»:

ՖՈՏՕԻՄ

«PHOTO ARAX & HENRY»

— • —

Ծանօթ լուսանկարիչ Գ. Ճօլօլեան (Ֆօթօ Արաքս) նոր լուսանկարչատուն մը բացած ըլլալով ընկերակցութեամբ Հ. Նալպանտեանի, պաշտօնական բացումը տեղի ունեցաւ կիրակի օր, համակիրներու լայն շրջանակի մը մէջ: Այս առթիւ սարքուած էր ճոխ գինեսեղան մը: Նոր լուսանկարչատունը կը գտնուի ոչ միայն բանուկ պողոտայի մը վրայ (31, Պուլվառ Ռաթփայլ, գետնայարկ), այլ եւ օժտուած է արդիական բոլոր նորութիւններով եւ գեղարուեստական ամէն յարմարութիւններով, որոնք աւելի փայլուն յաջողութիւններ կը խոստանան:

Հիւրասիրութիւնները տեւեցին ժամը 3էն մինչեւ իրիկուն:

Ն.

...ՆԻԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՃԷՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

Վերածեց՝ Պ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

...երկու ամսուան քննութենէ ...ընդհ. տնօրէնը յայտնեց թէ ...դէրքը յարմարագոյնն է ...նաւարանը հաստատելու ...եւ Իզմիտ փոխադրելու պէտք ... Եթէ հիմակուան շէնքերը ար-...նաւագործարաններու վե-...եւ «տոք»երու մէջ քանի մը ...փոխութիւններ մտցուին, առա-...չորս տարիէն կարելի կ'ըլ-...մեծագոյն նաւարանը շինել: Հե-...պէտք էր հրաժարիլ Իզմիտի ...շինելէն եւ ամբողջ ուժը տրա-...Ոսկեղջիւրի նաւարանին: ...մը որ համեմատաբար քիչ դը-...կարելի է յաջողցնել: Տնօրէնը ...ընկերութեան հաւա-...առնել այս ծրագրին հա-...«Դժբախտաբար ընդհ. պատե-...սկիզբը Թուրք թերթերը հրա-...կեցին գերման թերթերէ առ-...լուր մը: Հոն կ'ըսուէր թէ ընդհանուր տնօրէնը անգլիական նաւային պատուիրակութեան հրամանով անգործածելի դարձուցած է Թուրք նաւերը նորոգելու պատրուակով անոնց մէջէն վերցնել տալով կարեւոր կազմածներ: Այս լուրը առի, երբ չորրորդ զօրաբանակի հրամանատար էի Սուրիա: Որովհետեւ ենվէր փոխանորդաբար կը վարէր ծովային նախարարութիւնը, խնդրեցի իրմէ որ պաշտօնապէս հերքէ այդ լուրը: Անգլիացիները մինչեւ իրենց աշխատած վերջին օրը բարեխղճութեամբ ծառայած էին: Դեռ չեմ գիտեր թէ այդ հերքումը հրատարակուա՞ծ է: Դժբախտաբար այս լուրը զարմանալի արագութեամբ մը տարածուեցաւ եւ պատճառ եղաւ բազմաթիւ անհեթեթ հրատարակութիւններու, թէ մեր եւ թէ Գերմանացիներուն դէմ: Այստեղ բարոյական պարտք կը համարիմ կրկնել թէ ծովակալ Լիմփուսի սպաները, անգլիացի աշխատաւորներն ու ճարտարագէտները իրենց պարտականութիւնը կատարած են բարեխղճութեամբ: Այնքան վստահութիւն ներշնչած էին անոնք որ, սկսած տեղաւորման աշխատանքներն իսկ անոնց յանձնած էի Տարտանէլի եւ Կարմիր ծովու մէջ, այս ծրագրով ալ Տարտանէլի ականներու առաջին գիծը դնել տուի: Որովհետեւ նպատակս է որ այս գիրքը ճշմարտութեան ծառայէ, պարտաւոր եմ պատմել հետեւեալը.— Նեղուցները փակելու հաւանականութիւնը օրէ օր կ'աւելնար: Ծովակալ Լիմփուս մօտս եկաւ եւ ըսաւ.

— «Եթէ կը կարծէք որ Նեղուցները ականներու միջոցով փակելու էք, կ'առաջարկեմ Տարտանէլի նեղուցը ականներ զետեղել որքան որ կ'ուզէք, բայց Սեւ ծովու ճամբան բաց թողուցէք եւ կեղծ ականներ դրէք, յայտարարելով թէ առանց առաջնորդի նաւարկութիւնը արգիլուած է Վոսփորի մէջ: Բնականաբար Ռուսերը չպիտի համարձակին Վոսփորի կողմը զօրացնել: 1870ին Գերմանացիները այսպէս ըրին. յայտարարեցին թէ Հիւսիսային ծովու եզերքը ականներ դրած են, իրականին մէջ ոչ մէկ հատ: Ֆրանսական նաւատորմը սակայն այս վախէն չհամարձակեցաւ որ եւ է յարձակում կատարել: Այլապէս Սեւ ծովի զօրաւոր հսամնքէնկրնայ ըլլալ որ ական մը փրթի եւ մինչեւ Ոսկեղջիւր հասնի յետոյ առեւտրական կամ ճամբորդի նաւ մը հանդիպելով ականին . . . Այն ատեն ամբողջ Եւրոպայի հանրային կարծիքին առջեւ պատասխանատու կ'ըլլաք:

Ծովակալին խօսքը լսելէ յետոյ ըսի թէ Սեւ ծովու պարագան չի նմանիր Հիւսիսային ծովին, Վոսփորը չի բաղդատուիր Հիւսիսային եզերքին, որովհետեւ եթէ թշնամին կերպով մը տեղեկանայ անպաշտպան այդ կացութեան, կրնայ անդարմանելի վտանգ յառաջ գալ:

Ես չեմ գիտեր թէ ծովակալը ինչ մտքով ըրած էր իր առաջարկը, բայց նկատելով որ Տարտանէլի համար ալ նոյն առաջարկը չըրաւ ուր անգլ. նաւատորմը ամէնէն աւելի կը մասնակցէր, աւելի հակամէտ եմ հաւատալու ծովակալին պատուաւորութեան թէ այն խորհուրդը կը բխէր ռազմագիտական մտահոգութենէ մը մի-այն»:

Արմսթրոնկ եւ Վիքըրսի հետ մեր խորհրդակցութիւնները կը կազմէին ապսպրանք նորագոյն ձեւի դրահաւորի մը, երկու ընդծովեայի: Զրահաւորին անունը որոշուեցաւ «Ֆաթիհ»: Ֆրանսացիներուն ապսպրուեցաւ վեց Թորփիլահալած, ինչպէս եւ Քրէօզոյէն՝ երկու ընդծովեայ: «Ֆաթիհ»ը 22 ամիսէն պէտք էր վերջանար: Միւս նաւերն ալ մինչեւ այդ ժամանակաշրջանը յանձնուած պիտի ըլլային Թուրքիոյ: «Սուլթան Օսման»ը մինչեւ 1914 յուլիսի վերջը յանձնուած պիտի ըլլար, իսկ «Րէշատիէ»ն 1915ի սկիզբը: Որով 1916ին նոր նաւատորմ մը պիտի ունենար Թուրքիա երեք դրահաւորներով, երկու յածանաւերով, 12 Թորփիլանաւերով եւ չորս սուզանաւով: Նոյնպէս երկրորդ կարգի տորմիղ մը կազմուած՝ հին մարտանաւերէ, իսկ ամբողջը աւելի զօրաւոր պիտի ըլլար քան յունական նաւատորմը:

Բայց ամէն բանէ առաջ ձեռնարկուեցաւ հին նաւերու նորոգութեան եւ 1914ի յուլիս 22ին «Մեսուտիէ», «Պարպարոս», «Թուրղուտ» եւ միւս նաւերը նաւային մարտափորձեր կատարեցին: Յոյները մտահոգուեցան Թուրքիոյ աշխուժութենէն եւ իրենց նաւատորմը զօրացնելու համար Ֆրանսայի ապսպրեցին մէկ դրահաւոր վեց Թորփիլանաւ, իսկ Գերմանիայէն գնեցին վեց Թորփիլանաւ: Այս նաւերը Թուրքիոյ համար վտանգ մը չէին համարուիր, որովհետեւ օգոստոսի վերջը «Սուլթան Օսման»ը Պոլիս գալով առ այժմ յունականէն զօրաւոր պիտի ըլլար Թրք. տորմիղը, իսկ 5—6 ամիսէն «Րէշատիէ»ն գալով աւելի պիտի զօրանար: Յոյները այս բանը գիտնալով կ'ուզէին առաջքը առնել «Սուլթան Օսման»ի Պոլիս գալուն: Երբ 1914 մայիսի կէսին գերմանական «Կէօպէն»ը եկաւ, Անգլիացիները Պոլիս ղրկեցին յունիսի կէսին Միջերկրականի տորմիղի հրամանատար ծովակալ տը Ռոպէքը, որպէսզի «Ն. Վեհափառութիւն կայսեր շնորհաւորութիւններ յայտնէ»: Ծովակալը կը հարցնէր թէ ինչ միջոցներ ձեռք առնուած է «Սուլթան Օսման»ի անվտանգ Պոլիս գալը ապահովելու համար: Այս պարագան, կ'ըսէր ան, Յոյները շատ վախցուցած է եւ ամէն միջոց կը խորհին այս վտանգէն պաշտպանուելու համար:

(Շար.)

Հրահանգներ պիտի տրուին համախմբման հրամանին հետ»։

Այս հրամանին համաձայն, տասը միլիոն Իտալացիներ — անդամ Փաշական կազմակերպութեան կամ «բոլորտիքեան»—ոտքի պիտի կանգնին մէկ մարդու պէս, ամէն քաղաքի եւ գիւղի մէջ, Ալպեաններէն մինչեւ Սիկիլիոյ եւ գաղթավայրերու ամէնէն հեռաւոր անկիւնները, Ափրիկեան Տրիպոլսէն մինչեւ Հապէշական ճակատը, հաւատարմութիւն ուխտելու «Առաջնորդ»ին, ինչպէս եւ ապացուցանելու իրենց կամքը՝ անոր ծրագիրներուն գործադրութեան համար։ Զօրաշարժի ազդանշանը պիտի տրուի միջնադարեան բոլոր միջոցներով, մինչեւ իսկ եկեղեցիներու կոչնակներով։ Զօրաշարժը տեսակ մը հանրաքուէ պիտի ըլլայ, ապացուցանելու համար թէ ամբողջ երկիրը համաձայն է իր Առաջնորդին ափրիկեան քաղաքականութեան։ (Ճիշդ ինչպէս ըրաւ Հիթլէր)։

«Մուսա Լեռ»ը փախցուած է Թուրքերուն խուճը

Պոլսոյ Թուրք մամուլը եւ մասնաւորապէս «Ճումհուրիէթ» կը շարունակեն բուռն պայքար մղել «Մուսա լեռ»ի շարժանկարին դէմ։ Այս առթիւ սիւնակներով հրատարակութիւններ կ'ըլլան։ Այսօր կուտանք լուր մը միայն, մնացեալը յետաձգելով վաղուան.—

«Ճումհուրիէթ» կը գրէ.— Գրած էինք թէ Ուաշինկթընի մեր դեսպանը դիմումներ կատարած է ամերիկեան կառավարութեան մօտ, որպէսզի շարժանկարի առնուի «Մուսա լերան 40 օրերը» անուն վէպը, որ գրի առնուած է Եահուտիի մը կողմէ եւ լեցուն է մեզի դէմ լրբենի զրպարտութիւններով։

Յայտնի չէր թէ ո՞ր ատեան յաջողած են այս դիմումները։ Մէջտեղը չատ մը պնդումներ կային։ Այսպէս, Իփէքճի եղբայրները որոնք Մէթրո Կոլտուինի շարժանկարները կը ներկայացնեն Իսթանպուլի մէջ, կ'ըսեն. «Թէ մեր եւ թէ Ուաշինկթընի մեր դեսպանին ձեռնարկներուն վրայ, ընկերութիւնը հրաժարած է շարժանկարի վերածելէ այդ գործը զոր գնած է 100 հազար տոլարի։ Առանց մեր կառավարութեան արտօնութեան շարժանկարի չպիտի վերածուի այդ գործը»։

Ասոր փոխարէն, ուրիշներ ալ կը պնդէին, հիմնուած լրագրական այն տեղեկութեանց վրայ թէ շարժանկարի պատրաստութիւնը արդէն իսկ սկսած է.— «Ընկերութիւնը չի կրնար հրաժարիլ գործէ մը որուն համար այդքան ծախք ըրած է։ Ամերիկեան կառավարութիւնն ալ իրաւունք չունի ընկերութիւնը ետ կեցնելու իր գործէն»։

Եւ վերջապէս, բողներ կային թէ ընկերութիւնը բարեփոխած է գործը եւ այս մասին նոյնիսկ հարցուցած է մեր կարծիքը։

Այս անորոշ կացութիւնը լուսաբանելու համար, սեպտեմբեր 5ին անթելով հեռագիր մը ղրկեցինք ընկերութեան, հարցնելով, «Մուսա Տաղի շարժանկարը պիտի պատրաստուի՞»։ Ահա պատասխանը անթելով.— «Մինչեւ հիմա ո եւ է եւ է որոշում այս մասին»։

Անատօլուն գաղթավայր Իտալիոյ համար...

ԺԸՆԵՒԻ ԹԵՐԹԻՆ ԱՌԱՋԱՐԿԸ ԵՒ ԻՏԱԼԻՈՅ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ

«Ազդակ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Ժընեւէն.— Այսօր, 5 սեպտեմբեր, «Ժուռնալ տը Ժընեւ»ի առաջնորդող սիւնակին մէջ հրատարակուած է Իտալիոյ տնտեսական պահանջներուն նուիրուած գրութիւն մը, գրի առնուած արեւելեան գործերուն մասնագէտ անձի մը կողմէ, եւ ղրկուած զուրէն, ինչպէս ծանօթութեամբ մը կը յայտնէ թերթը։ Յօդուածին մէջ կան սա տողերը.

«Երբ այս է տնտեսական յարաբերութեանց եւ բնակչութեան աճումի կացութիւնը, իտալական ո եւ է կառավարութիւն ստիպուած է իր աչքերը դարձնել այնպիսի երկիրներու որոնք կրնան ապահովել 43 միլիոննոց ժողովուրդի մը ապագայ զարգացումը։ Այն հողերը զոր Իտալիա կրնայ ձեռք բերել, նախանիւթերու համար Եթովպիան է, իսկ բնակչութեան տեղաւորման համար՝ Անատոլուի ծովեզերքը»։

«Այս անխմաստ եւ տարօրինակ գրութիւնը մեծ զարմանք եւ ցաւ առաջ բերած է Ժընեւի իտալական պատուիրակութեան շրջանակներուն մէջ։ Այս հրատարակութիւնը կը նկատուի մէկ մեքենայութիւնը անոնց որ կ'ուզեն աւելի բարդացնել արդէն իսկ դժուար կացութիւն մը։

⁂ Իտալիոյ տարածման օրինաւոր պահանջներուն յատկացուած յօդուածի մը մէջ, «Ժուռնալ տը Ժընեւ»ի ակնարկած էր նաեւ Փոքր Ասիոյ, իբրեւ յարմար հողամաս մը՝ ընդունելու համար Իտալիոյ բնակչութեան աւելորդ մասը։ «Ճօրնալէ տ'Իթալիա» կը յայտարարէ թէ Իտալիա երբեք չէ խորհած դպչիլ Փոքր Ասիոյ ծովեզերքի հողերուն, որոնք կը պատկանին ազգի մը որ բնաւ չի կրնար բաղդատուիլ Եթովպիոյ հետ եւ որուն հետ Իտալիա կապուած է անկեղծ եւ ապահով բարեկամութեամբ մը։ «Իտալիա, կ'ըսէ «Ճօրնալէ տ'Իթալիա», կը յարգէ կատարեալ իրաւունքը, վեհապետութիւնը եւ հողային ամբողջականութիւնը Թուրքիոյ, որուն հետ կրնայ ունենալ միայն անկեղծ գործակցութեան քաղաքականութիւն մը, փոխադարձաբար օգտակար, եւ իրաւունքներու ու դիրքի ամբողջական եւ կատարեալ հաւասարութեան հիման վրայ»։

Հրամանը ուղղուած ըլլալով բոլոր այրերու եւ պատանիներու, կը կարծուի թէ աւելի քան քսան միլիոն հոգի պիտի պատասխանեն կոչին։

Եթովպիա յոյսը դրած է Անգլիոյ վրայ

Լոնտոնի թերթերուն համաձայն, պաշտօնապէս հաւաստիք տրուած է հապէշական կառավարութեան թէ անգլիական կառավարութիւնը պիտի վերցնէ զէնքերու արտածման արգելքը, վարկ պիտի բանայ եւ սահմանիւթի փոխադրութեան դիւրութիւններ պիտի ընծայէ Սուտանի մէջ, եթէ Իտալիա մերժէ ընդունիլ հինգերու յանձնախումբին որոշումը։ Ուրիշ դիւրութիւններ ալ պիտի ընծայուին անգլիական Սոմալիլէնտէն։

Հակառակ տրուած հերքումներուն, կը հաւաստեն թէ Անգլիա կ'աւելցնէ իր ուժերը Սուտանի եւ Եգիպտոսի մէջ։ Մօտ 40 նոր սաւառնակներ ղրկուած են այդ կողմերը։ Սոմալիլէնտի անգլիական պահակազօրքն ալ աւելցած է։ Ֆրանսացիներն ալ իրենց կարգին գիշեր ցերեկ կ'աշխատին, ամրութիւններ շինելու համար։

25,000 հապէշական հեծելազօրքեր, որոնք մեծ թիւով բաղկացած են Կալլա կոչուած հռչակաւոր ռազմիկներէն, հրաման ստացան Օկատէն երթալու, հրամանատարութեամբ Աստվայի յաղթականներէն Զօր. Հափթա Միքայէլի։

Շփոթ կացութիւն Յունաստանի մէջ

Քանի մը օրէ ի վեր նորէն ծանրացած է Յունաստանի վիճակը, իբրեւ հետեւանք հանրապետական - միապետական պայքարին։ Վարչապետ Պ. Ցալտարիս հազիւ վերադարձած, ստիպուեցաւ յայտարարել թէ կուսակից է միապետութեան վերահաստատման, նոյնիսկ յանձնարարեց որ ազգը քուէարկէ այդ ուղղութեամբ։ Պատճառը այն է որ ծանր դէպքեր պատահած էին նախընթաց օր։ Զօր. Փանայոթօքոս, Ա. զօրաբանակին հրամանատարը, որ հանրապետական է, անտառատ ըլլալով պատերազմական նախարար Զօր. Քոնտիլիսի հրամանին, ոտքի հանած էր Աթէնքի պահակազօրքը։ Նախարարը հրամայեց ձերբակալել հրամանատարը, որ ընդդիմացաւ եւ սուինի հարուածով մը վիրաւորուեցաւ ծնօտէն։ Այդ միջոցին նիստ ունէր նախարարական խորհուրդը։ Զօր. Քոնտիլիս կը պահանջէր կամ հրաժարեցնել զօրավարը, կամ ընդունիլ իր հրաժարականը։ Ի վերջոյ պաշտօնանկ եղաւ հրամանատարը։ Ասոր վրայ հրաժարեցաւ ներքին նախարար Պ. Րալլիս, նոյնպէս հանրապետական։ Կ'ըսուի թէ հանրապետ. նախագահն ալ պիտի հրաժարի, եւ այն ատեն երեսփ. ժողովին ատենապետը պիտի գործէ իբրեւ նախագահ, մինչեւ որ միապետութեան խնդիրը վճռուի։ Նախկին Թագաւոր Եորկիոս արդէն պատրաստուած է Աթէնք երթալու։ Առջի օր ընդունուեցաւ Անգլիոյ Թագաւորին կողմէ։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԱՆԷԼ-ՔԱՇԱՆԻ «Աբծիւ» Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 17 Րիւ Ամբէր, Քաշանի Ընթացիկ հարցեր։

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «Վարդան» Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, ընկեր Յ. Պուճիկեանի բնակարանին մէջ Առնուվիլ։ Օրակարգ.— Շարունակութիւն նախորդ ժողովի։

Գաւառ

ՎԱԼԱՆՍԻ Կոմիտէին ընդհ. ընկերական ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը ճիշդ 8ին Հ. Յ. Դ. «Սիամանթօ» Ակումբին մէջ։

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Զարդարեան» Գրադարանին մէջ 181, Գուր Լաֆայէթ։

ՓՕՆ Տ'ՕՊՆԱՅԻ կոբիւն Ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին գրադարանի սրահը։ Օրակարգ՝ նոր վարչութեան ընտրութիւն եւ հաշուետուութիւն։ Կը խնդրուի Սէն Փիէռի եւ Լեվանսի ընկերներէն, որոշուած ժամուն ներկայ գտնուիլ։

Ընկերա-հաւաքական խնջոյք-երեկոյթ

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նուիրուած՝ ՀԱՅ ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

կազմակերպուած՝ Հ.Յ.Դ. ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ եւ ՄՈՒՐԱՏ խումբերու կողմէ

այս Շաբաթ իրիկուան ժամը 8էն մինչեւ կէս գիշեր

Հ. Յ. Դ. «ԽԱԺԱԿ» ԱԿՈՒՄԲԻՆ ՄԷՋ

Բանախօսութիւն, արտասանութիւն, երգ եւլն.։

Հրաւիրուած է Լիոնէն ՄԱՍԻՍ ճազը (ԳԸՐԸՔՃԵԱՆ)։ փոքրիկն գետօ պիտի պարէ կովկասեան պարեր։

Ընտանեկան Ճաշկերոյթ - Պարահանդէս

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ՝

ՉԷՆԿԻԼԷՐՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

14, Սեպտ. 1935 Շաբաթ իրիկուն ժամը 7էն մինչեւ լոյս

1, QUAI D'ALFORT - ALFORT Մառնի գեղեցիկ ափերուն վրայ

կը մասնակցի «ԵՓՐԱՏ» նուագախումբը։

Հայկական եւ եւրոպական պարեր։

Ճոխ պիւֆէ խիստ դիւրամատչելի գիներով։

Մասնակցութեան համար 6 ֆրանք, բացի ըմպելիքէ։

Հաղոր. միջոցներ.— պասթիյլէն 81, պիսիթըէն 125, փօրթ-Շառանթօնէն 104 թիւը առնել եւ իջնել փօն-տը-Շառանթօն։

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

16, Rue de Vaugirard, PARIS (6e) Մէթրօ՝ ՕՏէՕՆ կամ ՍԷՆ ՄԻՇԷԼ

ՀԵՌԱՁԱՅՆ՝ ODÉON 76-22

Կ'ընդունի ժամը 9 – 12 եւ 2 – 8, իսկ կիրակի մինչեւ կէսօր

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԱԼՆՈՅ ՁՈՐԻ Հայր. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի անդամական ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Յովհաննէսեանի սրահը, 13, Րիւ Փիէր Գիւրի, Պիսէթր։ Բոլոր հայ՚ բնակիչներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՄԱՐՍԷՅԼի Ամասիոյ Հայրենակց. Երկսեռ Միութեան բոլոր անդամ եւ ոչ անդամները ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը ճիշդ 2.30ին, Գաֆէ տը Ֆրանսի վերնայարկը, 66, rue de la Paix, կայարանի դիմացը։ Օրակարգ.— Նոր վարչութեան ընտրութիւն։ Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի։

50 մէթր հեռու իՍիի կայարանէն եւ 23 եւ 32 թիւ հանրակառքերու կայարանէն. վարձու են 1 եւ 2 փիէսնոց (tout confort) յարկաբաժիններ, շարժ. շօֆաժ միասին 2200 եւ 2800. երկու խանութներ 6000 եւ 2500 ֆր.։ դիմեցէք տեղւոյն վրայ, 73 Bld. Rodin. à Issy-les-Moulineaux.

⁂ Իտալական կարգ մը մարտանաւեր յունական նաւահանգիստներ մտած ըլլալով, կառավարութիւնը բողոքեց։ Պատասխանուեցաւ թէ փոթորիկէ բռնուած էին։

«ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՀԻԹԼԷՐԸ», ծերակուտական Լոնկ, մեռաւ իր ստացած վէրքերուն հետեւանքով։ 42 տարեկան էր եւ ինքնատիպ դէմք մը։ Վերջերս ծրագիր մը կազմած էր, որուն համաձայն պետութիւնը պէտք է ամէն ընտանիքի պահովէ բնակարան, ուտեստ եւ հագուստ, տեւական գործ, շաբաթը 30 ժամ աշխատանք, ինքնաշարժ մը, իսկ 60 տարեկանէն վերջը՝ 30—40 տոլար հանգստեան թոշակ եւայլն։

ՀԱՐԿԱՏՈՒՆԵՐՈՒ

ԱՆՅԱՏԱԿԱՆ ՃԱՅԵՐՈՒ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

Mr. PARMAC, (Expert-Fiscal)

ՀԱՐԿԱՅԻՆ ՓՈՐՁԱԳԷՏ

28 Bld. Strasbourg, Paris (10)

ՀԵՌԱՁԱՅՆ **Botzaris 17-64**

ԿԸ ՊԱՇՏՊԱՆԷ ԱՄԷՆ ՀԱՐԿԱՏՈՒԻ ԱՆՀԱՏԱԿԱՆ ՇԱՀԵՐԸ

դիմեցէք անոր՝ ձեր առեւտրական, արհեստագիտական եւանձնական կեանքի բոլոր խնդիրներու համար։ կը լուսաբանէ ՀԱՐԿԱՅԻՆ, ԻՐԱՒԱԳԻՏԱԿԱՆ եւ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆՑ վերաբերեալ բոլոր խնդիրները։

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐ, որպէսզի որ եւ է դժուարութիւններու չհանդիպիք. գործադրեցէք՝ ՓԱՐՄԱՔԻ ՀԱՇՈՒԱԿԱԼԱԿԱՆ մեթոտը, որ կը համապատասխանէ ամէն պահանջի։

Աւելի տեղեկութիւն առնելու համար գրեցէք մեզի (դրոշմաթուղթ մը ղրկելով պատասխանին համար)։

Պ. ՓԱՐՄԱՔ կ'ընդունի ամէն օր ժամը 9 12 եւ ժամադրութեամբ։

ՄԱՐՇԷՅԼԻՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Confection BARMIN

(Prop. BAROUTDJIAN)

Spécialité de tabliers d'enfant

Blouses de dames. robes barboteuses etc. etc.

31, Rue Bergère 31. Paris (9)

Métro: MONTMARTRE

Ապսպրանքները կը ղրկուին Ֆրանսայի ամէն կողմերը contre remboursement ով։

ՎԱՐՁՈՒ Է կեդրոն թաղամասի մէջ գեղեցիկ եւ լուսաւոր խանութ մը 4 ուկէս մէթր ճակատով։ Վարձը ամսական 200 ֆր.։ Բացի կօշկակարութենէ եւ սափրիչութենէ իւրաքանչիւր կը տրուի ամէն գործի։ Մասնաւորապէս յարմար դեղարանի. Լաւ պատեհութիւն։ Դիմել ՅԱՌԱՋի վարչութեան։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԵՂԱՐԱՆ

52, Rue du Fbg. St. Martin. Paris (10)

(ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԲԱՂՆԻՔԻՆ ԿԻՑ)

Մէթրօ՝ St. Martin եւ Chateau d'Eau. Tél. Nord: 82-86

Փարիզի կեդրոնը բացուած է ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԵՂԱՐԱՆ, ուր կարելի է գտնել ամէն տեսակի ԴԵՂԵՐ, պատրաստուած մեծ խնամքով ու ճիշդ թարմ։

Բոլոր ՀԱՅ յաճախորդները կրնան օգտուիլ ձրիաբար դեղատան մէջ գտնուող ՀԱՅ ԲԺԻՇԿԻ մը խորհուրդներէն։

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(16 ANNÉE)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales

JURISCONSULTE

Droit Français et International Privé

159, Rue Lafayette **Tél. Nord 68-02**

Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փողոցի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ հաշտարար դատարաններու առջեւ, կուտայ certificats de coutumesներ, կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւններ։

Ամէն տեսակ մասնաւոր հանգամանք ունեցող վաւերաթուղթի խմբագրութիւն, ընկերութեան կազմութիւն եւ հաշուեյարդար։ Նախարարութեանց եւ հանրային վարչութեանց ուղղուելիք խնդրագիրներ և թղթակցութիւններու կազմութիւն։ Հարկային զեղչեր։ Ներկայ տնտեսական կացութեան պատճառաւ խորհրդակցութիւններ կը տրուին 10 փրանքի, իսկ նամակով եղած խորհրդակցութեանց համար 15 փրանք։

Կ'ընդունի ժամը 9—10 եւ 17 — 19։ Նաեւ ժամադրութեամբ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (31)

"ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՊԷՇՍՏԱՆ"

Յօրինեց՝ Տիմոթէոս վրդ. Սափրիչեան

Ես ալ Գեր. Իսահակ սրբազանի կողմէն ներկայացայ եւ մեր խնդակցութիւնը յայտնելէն զկնի ըսի իրեն. ձեզ պարզացնելը թէ ձեզի եւ թէ մեր Սրբազան Հօր կողմէն ըսած քանի մը խօսքերս. ահաւասիկ այսօր կատարուեցան անոնք. եւ ես հիմա իմ Սրբազան Հօրս կողմանէ ձեր առջեւը կը խոնարհիմ արքայական պատիւ տալով ձեզ»։ ըսի ու խոնարհեցայ, կեցցէ նոր Թագաւորը կանչելով։

Այս խօսքերուս վրայ ուրախութեամբ լեցուած՝ հրաման ըրաւ սպասաւորաց որ մալէֆեա (ընտիր) օթոցը իմ ներքեւս փռեն. նստայ վրան, եւ քիչ մը տեսութենէ ետեւ ըմպելիքներ մեծարելով մեկնեցայ քովէն։

Կովայի իշխանը հօգեւոր տեսուչէն գաղտուկ իր մայրը մեր քովը ղրկեց, որ առաւօտուն կանուխ եկաւ բղուղ մը արդար իւղ հետը ընծայ բերելով. եւ Սրբազան Հօր օրհնութիւնն առաւ, եւ յատկապէս խնդրեց որ իւր մէկ հատիկ որդւոյն անփորձութեանն ու զօրաւորութեանը համար միշտ իւր աղօթքին մէջ յիշելով Աստուծոյ օգնականութիւնը խնդրէ։ Վակշըմ – Պրուի մայրը զատ ըլլալուն համար, միակ որդի կ'անուանէր Վակշըմ Կովայի մայրը։

Քանի մը օր ետքը մեծ իշխանը իւր քովը կանչեց մեզի ու ըսաւ ներումն խնդրելով. «Ես պարտաւորած եմ միշտ թափառական շրջելու այս դիւ այն դին ապստամբաց վրայ. ուստի իմ բանակիս հետ ձեր բեռներովը ըլլալը ձեզ պարզացնելը թէ ձեզի եւ թէ ինծի ծանր է եւ անհանգստութիւն։

Այս երկրիս մէջ Տօքքա Քիտանը Մերէթ եկեղեցւոյն մօտ տուն մը պատրաստել տուած եմ ձեզի համար, եւ հրամայած եմ այն կողմի գիւղացւոց՝ որ երկու ամսուան համար պաշարք տան ձեզի. 10 չան(*) ընդեղէն (զախրէ), 100 աղ. 3 կուժ կարմիր պղպեղ. 7 կուժ սոխ. մէկ եզ, մէկ բղուղ արդար իւղ եւ երկու բղուղ մեղր։» Անոր այս շնորհքներուն վրայ ոտքի կանգնելով շնորհակալ եղանք ու ըսինք. «Ձեր հրամանները մեր գլխուն վրայ. բայց լաւ գիտէք դուք որ այս Հապէշիստանի երկիրը երբեք խաղաղութեան երես չէ տեսած, մանաւանդ այս միջոցներուս մէջ. ուստի երբոր դուք մեզմէ հեռանալու ըլլաք, մեր վիճակն ինչպէս կ'ըլլայ. 4 կողմերէնիս միշտ վտանգները պակաս չըլլալէն զատ, քանի մը ամիսէն ձըմեռն ալ վրայ պիտի գայ հասնի, եւ մեր դժուարութիւնները պիտի աւելնան. ուստի կը խնդրեմք որ սիրով բարեհաճիք հրաման տալ մեր երկիրը դառնալու, ապա թէ ոչ ձեզմէ բաժնուելիք չունինք երբէք, ուր որ երթաք՝ մենք ալ կուգանք. այս երկիրներն առանց կառավարող իշխանի միշտ երկիւղալի է։

«Այս երկու ամիսը հոս կեցէք ... ... մեզի, յետոյ ժողովքով ... խորհինք. կամ հոս մեր քով կը ... նաք, եւ կամ ձեր երկիրը կը ... նաք. հիմակուհիմայ կատարեալ ... չեմ կրնար տալ ձեզի»։

Այս խօսքերս որքան որ ... հասկընայինք, թարգմանող ... ունէինք հետերնիս Յովհաննէս ... ծերունի Ասորի մը Յամթեցի, որ ... տարիէն ի վեր հոն է եւ ... թեամբ եւ մերկութեամբ կ'ապրի ...

Յետոյ հրաժարական ողջոյն ... բաժնուեցանք իշխանին քովէն, ... մեր առջի Պալըրավայի առաջնորդ ... դութեամբ Տօքքա - Քիտանը - Մերէթ եկեղեցւոյն գիւղին մօտ ... համար պատրաստուած տունը եկ...

(Շար.)

(*) Տասը ճարա արմտիքը մէկ չան է. տասը չանը հազար հօխայէն աւելի կուգայ։ Այս չափերը բոլոր Հապէշու երկրին մէջ մի եւ նոյն չեն. ամէն մէկ երկիր իրեն համար որոշեալ չափ ունի։ Նոյնպէս հացերն ալ միեւնոյն չափով չեն ամէն տեղ։

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵրգիծաԹերթ՝ «ՄԵՂՈՒ» ... Յառաջի գրասենեակին ... Փարիզի եւ Շրջանի ...

Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Dameame, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 փրանք	100 փրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 13 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
VENDREDI 13 Septembre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2908

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՃԱՌԵՐՈՒ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏԸ ԺԸՆԵՒԻ ՄԷՋ

Անգլիոյ արտաքին նախարարէն յետոյ, կարգը եկած էր Պ. Լավալի, որ պիտի պարզէ Ֆրանսայի տեսակէտը:

Ի՞նչ խօսք որ շատ բան կախում ունի Ֆրանսայի վերջնական դիրքէն:

Լոնտոն առենէ մը ի վեր ծանրապէս կը ճնշէ Փարիզի վրայ, որպէսզի ճշդէ իր դիրքը: Մինչեւ հիմա տրուած հաւաստիքները չեն գոհացներ Մեծն Բրիտանիան:

Իսկ հիմա որ Սըր Ս. Հօր, թունդ ազնուապետական, յայտնեց Անգլիոյ մտադրութիւնները, կը սպասէ որ իր պաշտօնակիցն ալ խօսի նոյնքան յստակ եւ վճռական:

Լոնտոն պարզապէս կ'ըսէ.— Կամ եւս կեցուցէք Իտալիան Եթովպիոյ դէմ սարքած արշաւանքէն, գործադրելով ձեր հեղինակութիւնը, Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտը եւ ուրիշ միջոցներ, եւ կամ ես կը վերադառնամ իմ չքեղ մեկուսացման, ամբողջ պատասխանատուութիւնը ձգելով ձեր վրայ:

Այդպիսի հեռանկար մը երբեք ձեռնտու չէ Ֆրանսայի համար: Այդ պարագային ցնորքի մը պիտի վերածուի հաւաքական ապահովութեան ծրագիրը, որուն այնքան կառչած է այս երկիրը:

Միւս կողմէ, Անգլիոյ ներկայացուցիչը որոշապէս կը հասկցնէ թէ չպիտի հանդուրժէ Եթովպիոյ գրաւման: Մեծն Բրիտանիոյ համար այս բոլոր խնդիրները ... բնական հարստութեանց բաշխման շուրջ կը դառնան:

Արդ, կարելի՞ է որ եւ է հարստութիւն բաշխել, առանց Ալբիոնի հաւանութեան:

Ա՛յս է որ կը կոչուի անշահախնդի՛ր խաղաղասիրութիւն, ուխտ, փոքր ժողովուրդներու իրաւունք եւ մնացեալը: Մինչեւ որ ... ժամանակը հասուննայ:

Ամէն պարագայի մէջ, Մեծն Բրիտանիա ոչ միայն կանգնած կը մնայ պատժական տնօրինութեանց տեսակէտին վրայ, այլ եւ կը սպառնայ նոր անակնկալներ սարքել:

Քաղաքական եւ տնտեսական շահերու ընդհարումը, երկու աշխարհակալութեանց ճակատումը կը սպառնան անգամ մը եւս փոթորկել աշխարհը, որ շատոնց նստած է հրաբուխի վրայ:

Կացութեան ամէնէն չարաշուք տարրը այն է որ, Մեծն Բրիտանիա երկար առենէ ի վեր ցոյց տուած չէր այսքան վճռական դիրք, երեւութապէս յանուն խաղաղութեան դատին, բայց իրականին մէջ աւելի լայն բանալու համար բրիտանական աշխարհակալութեան դրօշը:

Անշուշտ նոյնքան վճռական է, նաեւ, Հռոմը: Մանաւանդ այնքան չընդունելի պատրաստութիւններէ յետոյ: Բայց, պիտի կրնա՞յ տանձնել ահաւոր պատասխանատուութիւնը նոր բոցավառութեան մը:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՄԻՇՏ ԱՆՈՐՈՇ

ԱՆԳԼԻՈՅ ԱՐՏ. ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՃԱՌԸ

Կը հասկցնէ որ Անգլիա պիտի քաշուի, երբ Ազգերու Դաշնակցութիւնը ձախողի

ՊԷՏՔ Է ՋՆՋԵԼ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԲՈԼՈՐ ՊԱՏՃԱՌՆԵՐԸ

Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովը չորեքշաբթի օր լսեց Սըր Ս. Հօրի ճառը, որ մեծ տպաւորութիւն գործեց իր վճռականութեամբ: Թէեւ Անգլիոյ արտաքին նախարարը նշանաւոր հռետոր մը չէ, ինչպէս, օրինակ, հանգուցեալ Պալֆուրը, սակայն իր ճառը բացառիկ արժէք ունէր, նկատի առնելով պարագաները: Որքան դիւանագիտական, նոյնքան վճռական լեզու մը գործածեց նախարարը, շեշտելով թէ «Մեծն Բրիտանիոյ ժողովուրդը վճռած է իր ուժին ամբողջ ծանրութիւնը նետել միջազգային խաղաղութեան նժարին մէջ: Եթէ պատասխանատուութիւններ պիտի ստանձնուին, պէտք է ստանձնել հաւաքաբար: Պէտք է ջնջել պատերազմի կարելի պատճառները»: Ստորեւ կ'ամփոփենք այդ պատմական ճառին հիմնական մասերը.

— Չեմ կարծեր որ Ա. Դ. ընդհ. ժողովի պատմութեան մէջ աւելի դժուարին պահ մը եղած ըլլայ [illegible] եւ ճառի համար: Երբ աշխարհ տրուած է հակէշտական վէճով, դիւրին է արտասանել բառ մը որ կրնայ աւելի տագնապալի դարձնել կացութիւնը եւ աւելի դժուարացնել Ա. Դ.-ի խորհուրդին գործը: Սակայն եւ այնպէս, մեր պատասխանատուութիւնը կը պարտադրէ բացորոշապէս եւ հաստատապէս պարզել մեր տեսակէտները՝ Ազգաժողովին եւ անոր ապագայի մասին: Մենք այստեղ անդամներն ենք հաւաքական կազմակերպութեան մը, միմէ իւրաքանչիւրը կապուած է կարգ մը պարտաւորութիւններով եւ անձկութեամբ կ'ուզէ ապահովել աշխարհի ապագան հաւաքական գործունէութեամբ: Մեծն Բրիտանիա Ազգերու Դաշնակցութեան ուժ տուած է անշահախնդիր շարժառիթներով: Ան տեսած էր որ զինակցութեանց նախկին դրութիւնը անկարող է խափանելու համաշխարհային պատերազմ մը: Չորս տարուան աւերումներէն յետոյ, անգլիացի ժողովուրդը վճռած է իր ուժին ամբողջ ծանրութիւնը նետել նժարին մէջ, միջազգային խաղաղութիւնը պահպանելու եւ կարգ կանոն ստեղծելու համար: Անգլիացի ժողովուրդը տրամադիր չէ լքելու այդ խաղը: Ահա թէ ինչու խորապէս պիտի ցնցուի, եթէ անդարձ կործանի այն հաստատութիւնը որուն ընծայած է իր տեւական աջակցութիւնը:

Սպառազինութիւնները կ'աւելնան...

Բաւական չէ զգացում մը յայտնել եւ իտէալ մը սահմանել: Պէտք է նաեւ քննել թէ ինչպէս կրնայ գործադրուիլ այդ իտէալը եւ որո՛նք են անոր հասնելու միջոցները: Ազգերու Դաշնակցութեան անդամի մը, աւելի եւս Ազգաժողովին համար ծանր սխալ մը պիտի ըլլար մոլորիլ ընդհանուր խօսքերու մէջ եւ ուշադրութեամբ ինչպէս եւ քաջութեամբ չքննել ամէնէն գործնական մեթոտները՝ իր խաղաղասիրական նպատակներուն համար: Այն պահուն ուր Ա. Դ. Խորհուրդը ձեռնարկած է դժուարին կացութեան մը մանրամասն քննութեան, պիտի փորձեմ ընդհ. ժողովին առջեւ պարզել այն պայմանները որոնց մէջ կ'աշխատինք բոլորս: Նախ ճշդենք թէ ի՛նչ է Ազգերու Դաշնակցութիւնը: Ան գեր-պետութիւն մը չէ. ոչ ալ անջատ ամբողջութիւն մը որ գոյութիւն ունի ինքնին, անկախ՝ զինքը կազմող պետութիւններէն: Անոր անդամները չեն հրաժարած իրենց վեհապետական իրաւունքներէն եւ Ա. Դ. ուխտը չի պահանջեր այդպիսի բան: Անոնք իրենց անդամակցութեամբ իսկ կապուած են պարտաւորութիւններով, համաձայն ուխտին: Ազգաժողովը այն է ինչ որ կ'ուզեն ըլլալ պետութիւնները: Եթէ կը յաջողի, պատճառը այն է որ իր անդամները համախորհուրդ՝ իրարու հետ, ուխտին սկզբունքները գործադրելու կամքը եւ ուժը ունին: Եթէ կը ձախողի, պատճառը այն է որ իր անդամները կամեցողութիւն կամ ուժ չունին կատարելու իրենց պարտաւորութիւնները: Ազգերու Դաշնակցութեան ուժը կամ տկարութիւնը կախում ունին իր անդամներուն թիւէն, կարեւորութենէն եւ հաւատքէն եւ այն աջակցութենէն զոր կառավարութիւնները կը վայելեն իրենց ժողովուրդներէն: Եթէ ազգային աջակցութիւնը զօրաւոր է, Ազգաժողովը զօրաւոր կ'ըլլայ, եթէ տկար է կամ անստոյգ, Ազգաժողովին քաղաքականութիւնը չի կրնար հաստատուն եւ վճռական ըլլալ: Հաւաքական ապահովութիւնը, որ կը նշանակէ խաղաղութեան կազմակերպումը եւ պատերազմի վանումը հաւաքական միջոցներով, իր իտէալ ձեւին մէջ պարզ ըմբռնում մը չէ, այլ բարդ: ԱՆ ՇԱՏ ԱՒԵԼԻ ԲԱՆ ԿԸ ՆՇԱՆԱԿԷ ՔԱՆ ԱՅՆ ԻՆՉ ՈՐ ԿԸ ԿՈՉՈՒԻ ՊԱՏԺԱԿԱՆ ՏՆՕՐԻՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ: ԱՆ ԿԸ ՆՇԱՆԱԿԷ ՈՉ ՄԻԱՅՆ 16ՐԴ ՅՕԴՈՒԱԾԸ, ԱՅԼ ԱՄԲՈՂՋ ԴԱՇԻՆՔԸ: ԱՆ ԿԸ ՏՐԱՄԱԴՐԷ ԲԱՐԵԽՂՃՕՐԷՆ ՅԱՐԳԵԼ ԴԱՇՆԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ԲՈԼՈՐ ՏՐԱՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ: Ան հիմնուած է բոլոր անդամներու կողմէ ազատօրէն ընդունուած պարտաւորութեանց վրայ, որ կը տրամադրեն պատերազմի տանող բոլոր վէճերը ենթարկել խաղաղասիրական մեթոտներու, համաձայն ուխտի կանոններուն եւ պատերազմի չդիմել վէճերու կարգադրութեան համար, բռնաբարելով ուխտը: ՀԱԿԱՌԱԿ ԱՅՆ ՊԱՐՏԱՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ԶՈՐ ՈՒԽՏԸ ԿԸ ԴՆԷ ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԻՆ ԱՆԴԱՄՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ, ՀԱՄԱՁԱՅՆ ԱՅՍ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՆՈՐ ԿԱՆՈՆԻՆ, ԳԼՈՒԽ ԿԸ ՑՑԷ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՈԳԻՆ, ԻԲՐԵՒ ԳՈՐԾԻՔ ԱԶԳԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ: ՇԱՏ ՄԸ ՎԱՅՐԵՐՈՒ ՄԷՋ, ՊԱՏԵՐԱԶՄԷՆ ՎԱԽՆԱԼՈՎ, ՍՊԱՌԱԶԻՆՈՒԹԵԱՆՑ ՍԱՀՄԱՆԱՓԱԿՄԱՆ ԵՒ ԿՐՃԱՏՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԿԱՐԳ ՄԸ ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ՄԱՍՆԱՒՈՐԱՊԷՍ ՄԵՐ ԿՈՂՄԷ ՏՐՈՒԱԾ ՕՐԻՆԱԿՆԵՐԸ ՀԵՏԵՒՈՐԴ ՉՈՒՆԵՑԱՆ, ԵՒ ԱՅԺՄ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԵՐԿԻՒՂԸ ԾԱՆՐԱՆԱԼՈՎ, ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ ՄԵԾ ՄԱՍԻՆ, ԵՒ ԱՄԷՆԷՆ ՎԵՐՋԸ՝ ԻՄ ԵՐԿՐԻ ՍՊԱՌԱԶԻՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ Կ'ԱՒԵԼՆԱՆ. ԱՅՆՊԷՍ ՈՐ ԱՆԿԱՐԵԼԻ ԵՂԱԾ Է ԱՅՍ ՈՒՂՂՈՒԹԵԱՄԲ ՈՐ ԵՒ Է ՅԱՌԱՋԴԻՄՈՒԹԻՒՆ ԿԱՏԱՐԵԼ ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԻ ԾՐԱԳՐԻՆ ՄԷՋ:

Միւս կողմէ, Ազգաժողովը, սկիզբէն իսկ, իր անդամներուն մէջ ունեցած չէ կարգ մը հզօր ազգեր եւ ուրիշներ ալ կորսնցուցած է, անկէ ի վեր: Տիեզերականութեան այս պակասը անխուսափելի կերպով յառաջ կը բերէ անստուգութիւն՝ համաշխարհային կարծիքին բերելիք աջակցութեան աստիճանի մասին: Շատ պարապ աթոռներ կան մեր սեղանին շուրջը եւ մենք կ'ուզենք որ ուրիշներ չաւելնան: Ա. Դ. ուխտին պարտաւորութիւնները կը մնան: Անոնց բեռը պէտք է կրեն բոլորը: Եթէ վտանգներ կան խաղաղութեան համար, այդ վտանգները պէտք է կրեն բոլորը: Պետութեանց մեծ մասին ապահովութիւնը կարելի չէ երաշխաւորել միայն ոմանց ջանքերով:

Ազգերու իրաւունքներն եւ պարտականութիւնները

«Մենք կը կարծենք թէ փոքր ազգերը իրաւունք ունին կեանքի եւ պաշտպանութեան, եւ այդ իրաւունքը կրնայ ապահովուիլ հաւաքաբար, պահպանելու համար անոնց ազգային կեանքը:

Մենք կը խորհինք թէ բոլոր ազգերը պէտք է իրենց աջակցութիւնը բերեն մարդկութեան բարօրութեան համար, եւ կը կարծենք թէ յետամնաց ազգերը, պահելով իրենց անկախութիւնն ու հողային ամբողջութիւնը, իրաւունք ունին սպասելու որ այդ աջակցութիւնը իրենց ընծայուի աւելի յառաջդէմ ազգերու կողմէ, իրենց հարստութեանց զարգացման եւ իրենց ազգային կեանքին կազմաւորման համար:

Բաւական չէ միասին պնդել թէ պատերազմ չպիտի ծագի կամ եթէ ծագի, շատ շուտ պիտի վերջանայ: Պէտք է այնպէս շարժիլ որ փարատին պատերազմի պատճառները: Միջազգային ուժերու բնական գործունէութիւնը բարձրացնելու համար, պէտք է ուրիշ միջոց գտնել քան զինեալ ուժը:

«Ամէն պահանջ կարելի չէ լսել»

Փոփոխութեան բոլոր պահանջները անպատճառ արժանի չեն լսուելու: Իբրեւ պահպանողական մը, ես հակառակ եմ որ եւ է փոփոխութեան որ կանխահաս պիտի ըլլայ կամ անօգուտ: Փոփոխութեան պահանջ մը պէտք է արդարանայ իրողութիւններով եւ այդ իրողութեանց ազատ քննութեամբ: Պահանջի մը արդարութիւնը անպատճառ համեմատական չէ այն ազգային կիրքերուն որ կ'արծարծուին ուժ տալու համար անոր: Մնաց որ, այդ կիրքերը կրնան գիտակցաբար հրահրուիլ արդի կեանքին ամէնէն վտանգաւոր մէկ միջոցով,— կառավարական քարոզութեամբ: Շատ յաճախ, բաղձացած փոփոխութիւնը աւելի շատ անարդարութիւններ կը ստեղծէ քան կ'անհետացնէ: Շատ անգամ ազգային զգացումի արհեստական գրգռումը արդարացում կը համարուի պարտաւորութիւն մը դրժելու կամ բանի ուժով սպառնալու: Բայց եւ այնպէս, աշխարհը անշարժ վիճակ չունի եւ անհրաժեշտ է, ժամանակ առ ժամանակ, փոփոխութիւններ կատարել: Ա. Դ. ուխտն ալ կ'ընդունի այդ կարելիութիւնը: ԲԱՅՑ ԱՅԴՊԻՍԻ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՊԷՏՔ Է ԸԼԼԱՆ ԵՐԲ ԻՐԱՊԷՍ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ ԵՆ ԵՒ ԵՐԲ ԺԱՄԱՆԱԿԸ ՀԱՍՈՒՆՑԱԾ Է, ԵՒ ՈՉ ԹԷ ԱՌԱՋ: ԱՅԴ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՊԷՏՔ Է ԿԱՏԱՐՈՒԻՆ ՀԱՒԱՆՈՒԹԵԱՄԲ, ԵՒ ՈՉ ԹԷ ՊԱՐՏԱԴՐՈՒԹԵԱՄԲ, ՀԱՃՈՒԹԵԱՄԲ ԵՒ ՈՉ ԹԷ ՊԱՏԵՐԱԶՄՈՎ ԿԱՄ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔՈՎ: ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԻՆ ԱՆԴԱՄՆԵՐԸ ՊԷՏՔ Է ԱՆՈՐ ԴԻՄԵՆ:

ՆԿԱՐ ՄԸ՝ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՎԵՐՋԻՆ ՌԱԶՄԱՓՈՐՁԵՐԷՆ

ԻՐԱՔԻ «ՆՈՐԸՆՏԻՐ ԱՌԱՋՆՈՐԴԸ» ԱՆՎԱՒԵՐ

«Յուսաբեր» կը գրէ թէ Իրաքի դատական նախարարը անվաւեր հռչակած է առաջնորդ Ռուբէն եպիսկ.ի «ընտրութիւնը», որ տեղի ունեցած էր խարդախութեամբ, 30 երեսփոխաններու 9ի ձայնով: Միեւնոյն ատեն արգիլուած է Իրաք ընդունիլ եպիսկոպոսը:

Մեր պաշտօնակիցը իբրեւ զրոյց կը տեղեկացնէ թէ Իրաքի կաթող. նուիրակ նշանակուած է Արտէն եպիսկ. Ղլտճեան ...

ՀԻՆԳ ՏԱՐԵԿԱՆ ՏՂՈՒ ՄԸ ԱՐԿԱԾԸ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

ԽՄԲ.— Երէկ ցաւով իմացանք Տէսինի մեր գործակալին պատահած դժբախտութիւնը.—

ՏԷՍԻՆ, 10 սեպտեմբեր, (Յառաջ).— Երկուշաբթի կէսօրէ յետոյ, ժամը 8.30ին ընկեր Մ. Գրիգորեանի 5 տարեկան մանչ զաւակը, Վրէժ, Ժան Ժօրէսի պողոտայէն անցած ատեն, ինքնաշարժի մը անիւներուն տակ մնաց եւ ձախ թեւը երկու տեղէ արմուկէն վեր կոտրեցաւ, իսկ մարմնին զանազան մասերը թեթեւօրէն վնասուեցան: Բարեբախտաբար բժիշկի բնակարանի մօտ կը պատահի արկածը եւ ներկաները անմիջապէս տղան ներս կը տանին ուշաթափ վիճակի մէջ, ուր նախնական դարմանումէն յետոյ կը սթափի: Բժիշկին խորհրդով եւ նոյն ինքնաշարժով Վրէժ կը փոխադրուի Լիոնի Էտիօ հիւանդանոցը, ուր անմիջապէս գործողութեան կ'ենթարկեն գլուխն եւ թեւն ալ գաճի մէջ կը դնեն, միեւնոյն ատեն լուանալու յոյսեր տալով:

Տեղն է յիշեցնել թէ միեւնոյն փողոցի վրայ գրեթէ ամիս չանցնիր որ արկած չպատահի: Արագ ապաքինում կը մաղթեմ փոքրիկին: — Վեհունի

Ամբողջ խնդիրը տնտեսական է...

«Նախանիւթերու առատութիւնը մասնաւոր առաւելութիւն մը կուտայ զանոնք ունեցող երկիրներուն: Դիւրին է չափազանցել այդպիսի առաւելութեան մը վճռական հանգամանքը. որովհետեւ կան երկիրներ որոնք հարստութիւններ քիչ ունին կամ բնաւ չունին, եւ սակայն բարգաւաճ եւ զօրաւոր դարձած են ճարտարարուեստութեամբ եւ վաճառականութեամբ: Բայց եւ այնպէս իրողութիւն է որ կարգ մը երկիրներ իրենց հողով կամ անդրծովեան ստացուածքներով ունին առաւելութեանց գերակշռութիւն, իսկ ուրիշներ, նուազ բախտաւոր, անձկութեամբ կը դիտեն այդ իրողութիւնը: Բրիտանական կառավարութիւնը կը կարծէ թէ խնդիրը աւելի տնտեսական է քան հողային: Նախանիւթերու բաշխման խնդիր մը, որ լրացուցիչ քննութիւն կը պահանջէ: Ես վստահ եմ թէ իմ կառավարութիւնս պատրաստ է գործակցելու այդպիսի քննութեան մը»:

Խնդիրը այսպէս ... տափակցնելէ վերջ, Սըր Ս. Հօր կրկին շեշտեց թէ Մեծն Բրիտանիա կը պահէ իր անայլայլ հաւատարմութիւնը հանդէպ Ազգերու Դաշնակցութեան եւ թէ այդ ընթացքը չպիտի փոխուի, ցորչափ Ազգաժողովը կը մնայ արդիւնաւոր մարմին մը եւ անխախտ կը պահուի գլխաւոր կամուրջը՝ Մեծն Բրիտանիոյ եւ ցամաքային Եւրոպայի միջեւ: (Ուրիշ խօսքով, Անգլիա պիտի քաշուի, եթէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը չկարենայ կատարել իր դերը):

*** Այս ճառը գաղջ տպաւորութիւն ձգեց Փարիզի մէջ, իսկ խոր դառնութիւն եւ յուսախաբութիւն Հռոմի մէջ: Իտալական թերթերը ուժգնօրէն կը բողոքեն «Ժընեւի դաւադրութեանց» դէմ, շեշտելով թէ Մուսոլինի պիտի շարունակէ իր ճամբան:

Հապէշիստան քննութիւն կը պահանջէ

Նոյն օրը իր առաջին ճառը խօսեցաւ հապէշական պատուիրակը, Թէքլէ Հաւարիաթ, քաղաքակիրթ մարդկութեան պաշտպանութիւնը խնդրելով իր երկրին համար: Իտալական պատուիրակը, պարոն Ալոյզի, ոչ միայն դուրս չելաւ ժողովասրահէն, այլ եւ տեղը փոխեց, աւելի լաւ լսելու համար: Հապէշական պատուիրակը հանդիսաւորապէս ազդարարեց թէ ցեղային պատերազմներ կրնան ծագիլ, եթէ Իտալիա եւ Եթովպիա զարնուին: «Գունաւոր ցեղերը իրենց մշակոյթին եւ գոյութեան համար վտանգ մը պիտի տեսնեն այս ռազմաշունչ գործողութեան մէջ, պիտի կործանի իրենց հաւատքը՝ Եւրոպայի քաղաքակրթիչ ազդեցութեան վրայ եւ ընդմիշտ պիտի կորսուի իրենց վստահութիւնը»:

Յետոյ հերքեց բարբարոսութեանց վերագրումները եւ պահանջեց որ Ազգաժողովը անմիջապէս յանձնախումբ մը ղրկէ, տեղին վրայ քննութիւն կատարելու համար: «Մեզ կը մեղադրեն գերեվաճառութեամբ: Արդ, Եթովպիոյ նահապետական բարքերը երբեմն թոյլ կուտան գերիներուն՝ յաճախ աւելի երջանիկ ըլլալ քան անոնք որ կը կոչուին ազատ մարդիկ: Կայսրը մասնաւորապէս ուշադիր է բարենորոգման, բայց այդ բոլորը աստիճանաբար կրնան

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻԾԷՆ ՆԵՐՍ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԴՊՐՈՑԸ

«Պրաւտա» եւ «Իզվեստիա» թերթերու սեպտեմբեր 4ի թիւերու մէջ Մոլոտովի եւ Ստալինի ստորագրութեամբ տպուած են նոր օրէնքներ՝ դպրոցներու մասին։ Նոյն թերթերը յատուկ խմբագրականներ նուիրած են խորհրդային դպրոցին։

Խ. Միութեան մէջ 25 միլիոն երեխաներ դպրոց կ'երթան եւ տարեկան միլիառներու հասնող գումար կը կլանէ դպրոցական գործը։ Խորհրդային իշխանութիւնը մեծ ջանքեր է թափած կանոնաւորելու դպրոցները։ Սակայն, ինչպէս կը հաստատեն նոր օրէնքին լուսաբանութիւններն ու խմբագրականները, մինչեւ այսօր ալ խորհրդային դպրոցը դեռ կարգ ու կանոնի տակ չէ մտած։

Որո՞նք են մատնանշուած թերութիւնները։

1. Խորհրդային բոլոր հանրապետութիւններու կրթական գործավարութիւնները մինչեւ այժմ անտեսած են գործավարներու խորհուրդին եւ Կեդր. Կոմիտէին որոշումները։ Նախնական, տարրական եւ միջնակարգ դպրոցներու բաժանումները քմահաճօրէն կը ձեւափոխուին։ Ուսումնական ծրագիրներն ամէն տարի փոփոխութիւններու կ'ենթարկուին եւ այդպիսով կը խանգարուի դասաւանդման կարգը՝ շփոթութեան մատնելով թէ ուսուցիչը եւ թէ աշակերտը։ Այդ պատճառով աշակերտներն անբաւարար կրթութիւն կ'առնեն եւ բարձրագոյն դպրոցներու մէջ ուսումը շարունակելու համար հարկ եղած նախապատրաստութիւնը չեն ստանար։

2. Դասերու բաժանումը կը կատարուի անխնամ եւ աշակերտները չափէն աւելի կը ծանրաբեռնուին (օրական 6–7 դաս ունենալով)։ Աշակերտներու սորվելու կարողութեան եւ ընդունակութեան գնահատանքը յատակ չորոշուիր, անհնար դարձնելով անոնց որակի ճշդումը։ Նոյնպէս անկանոն կը կատարուի դպրոցէ դպրոց եւ դասարանէ դասարան փոխադրութիւնը։ Դպրոցէն ներս եւ դուրս կարգապահութեան յատուկ կանոններ գոյութիւն չունին եւ բոլորովին անտեսուած է դպրոցը մաքուր պահելու գործը։

3. Նոր աշակերտներու ընդունելութիւնը շատ բարդ հիմերով կը կատարուի եւ բազմաթիւ աւելորդ վկայագիրներ կը պահանջուին։ Եւ որ գլխաւորն է, դպրոցներու մէջ կը տիրապետէ այն մտայնութիւնը, թէ կրթութիւն առնելու համար այնքան ալ կարեւոր չեն ուսուցիչներն ու դասագիրքերը ...

Վերը յիշատակուած թերութիւններու հետեւանքով է, որ միջնակարգ դպրոց աւարտած աշակերտները կրթական շատ ցած մակարդակ կ'ունենան եւ համալսարան կը մտնեն թերուս։ Համաձայն «Պրաւտա»ի, միայն Մոսկուայի մէջ բարձրագոյն դպրոցներու ուսանողութեան հարիւրին քսանը շնորհքով ռուսերէն գիտեն։

Այս խայտառակ կացութեան վերջ դնելու համար, գործավր. խորհուրդ եւ Կեդր. Կոմիտէն կ'որոշեն.—

Ա. Դպրոցները արձակել եւ վերաբանալ տարուան որոշ օրերը։ Նոյնպէս ձմեռային եւ գարնան արձակուրդներու յատուկ օրեր կը նշանակուին։ Կը չափաւորուին դասերու թիւը եւ կը ճշդուի դասերու եւ դասամիջոցներու տեւողութիւնը։

Բ. Ընդունելութեան համար կը նշանակուին յատուկ օրեր։ Աւելի ուշադիր վերաբերում դէպի ծնողքը եւ տղաքը՝ յատկապէս ճշդելով վերջիններուն ընդունակութեան աստիճանը եւ առողջական վիճակը։ Ընդունելութեան առեն պահանջել խնդրագիր եւ տարիքի ու ծաղիկի վկայականներ։ Հետեւաբար չհետաքրքրուիլ տղուն ընկերային ծագումով։ Նկատի առնելով ընդհանուր եւ պարտադիր ուսման ձեւը, ժամանակէն ուշ տղան դպրոց ուղարկող ծնողքը պատասխանատուութեան ենթարկել։ Որոշուած ժամանակէն ուշ դպրոց ընդունիլ միայն բացառիկ պարագաներու մէջ։

Գ. Մէկ դպրոցէն միւսը փոխադրուած աշակերտները ընդունիլ առանց քննութեան։ Քննութիւններու առեն առաջնորդուիլ աւելի բազմակողմանի ծրագրով եւ վերջ տալ ամէն մէկ աշակերտին քննելիք նիւթը նախապէս յայտնելու ձեւին։ Դպրոց վերջացնող աշակերտին տալ շրջանաւարտի վկայագիր, որու մէջ նշանակել անոր սորվելու, յառաջդիմութեան եւ վարքի աստիճանը։ Սահմանել աշակերտի ջանասիրութիւնը եւ ընդունակութիւնը որոշող հինգ նիշեր։ Լաւ սորվողներուն տալ գնահատական վկայագիր, իսկ յատկապէս յաջող շրջանաւարտները համալսարան ընդունիլ առանց քննութեան։

Դ. Աշակերտը դպրոցէն վտարելու իրաւունքը վերապահել քաղաքային եւ շրջանային լուսաժողովներուն։ Թերացող աշակերտներու համար յատուկ կարգ ու կանոնով դպրոցներ հիմնել։

Ե. Ռուսաստանէն զատ, ազգային հանրապետութիւններու դպրոցներու մէջ, սովորական դասերէն դուրս, շաբաթական մէկ դաս աւելի յատկացնել ռուս լեզուին։

Դպրոցական ծրագիրները կազմել Կեդր. Կոմիտէի դպրոցական տեսուչներու համաձայն եւ ամբողջ Միութեան համար ունենալ կրթական ընդհ. ծրագիր մը։

Զ. Կազմել հինգ հոգինոց յանձնախումբ մը, որ մինչեւ 1936 յունուար 1ը պէտք է գործավարներու խորհուրդին ներկայացնէ դպրոցական կանոնագրի նախագիծ։

Այդ կանոնագիրը պէտք է վերջնապէս ճշդէ իւրաքանչիւր ձեւի դպրոցի նպատակը, կազմակերպական կառուցուածքը, դպրոցի վարչութեան իրաւասութիւններն ու պարտականութիւնները, կրթական վարչաձեւը, դպրոցի ներքին կարգաւորումը եւ աշակերտներու կարգապահութիւնը դպրոցէն ներս ու դուրս։

Իւրաքանչիւր աշակերտի իր մայրենի լեզուով տրուելու է աշակերտական տետրակ մը, որու մէջ տպագրուած պէտք է ըլլայ դպրոցական կանոնագիրը։ Բոլոր դպրոցներու համար որոշել աշակերտական հագուստի մէկ ընդհանուր ձեւ։

Աշակերտներու վարք ու բարքի սահմանները ճշդած առեն հիմք ընդունիլ.—

«Խիստ եւ գիտակից կարգապահութիւն, քաղաքավար վերաբերում հանդէպ ուսուցիչներու, ընկերներու եւ մեծերու, կիրթ բարքեր, հոգածու վերաբերում դէպի դպրոցական ու հանրային ինչքը, ինչպէս եւ պայքարի կարուկ միջոցներ աշակերտներու սրիկայական արարքներու դէմ»։

Պէտք չէ մոռնալ, որ այս օրէնքը կը հրատարակուի խորհրդային իշխանութեան տիրապետութեան 18րդ տարին։ Ուրեմն 17 տարիներ շարունակ ոչ միայն դպրոցէն ներս կարգ ու կանոն չէ եղած, այլ եւ շրջանաւարտները կատարեալ թերուսներ են մնացած՝ կեանքի ասպարէզ իջնելով առանց նախնական գիտելիքներու։ Եւ կրթական այդ մակարդակը ունեցող սերունդն է, որ այսօր կ'իշխէ խորհրդային աշխարհին մէջ։ Թերուսներու եւ ադէտներու բանակն է, որ «սոցիալիզմ» կը կառուցանէ աշխարհի մէկ վեցերորդ մասին վրայ ...

Կրթական եւ դպրոցական գործը խորհրդային կեանքի ամէնէն փայլուն էջը կը կազմէր։ Մինչեւ այժմ աշխարհ կը շլացնէին թիւերով ու դրդրդագին պարծենքոտ յայտարարութիւններով։ Պէտք էր որ 17 տարիներ անցնէին ու դպրոցական խայտառակութիւններու կործանարար հետեւանքները բացայայտ դառնային, որպէսզի Ստալին եւ Մոլոտով խելքի գային ու վերականգնէին նախկին ցարական դպրոցը։ Ով որ ծանօթ է Ռուսիոյ նախկին դպրոցներուն եւ մանաւանդ աշակերտած հոն, կը տեսնէ որ ոչ մէկ տարբերութիւն նոր օրէնքի տրամադրութիւններու եւ ցարական ու քաղքենի դպրոցներու կարգ ու կանոնին միջեւ։

Միշտ այդ է եղած բոլշեւիկեան գործունէութեան բնոյթն ու էութիւնը,— կործանել ու խորտակել հինը, տարիներ շարունակ անլուր տառապանքներու ենթարկել ժողովուրդը, այլասերել ու չփացնել նոր սերունդը ի վերջոյ վերադառնալ դէպի հինը, նախկինը։ Նոյնը եղաւ եւ տնտեսութեան եւ կենցաղի ու այլ բնագաւառներու մէջ։ Տուժողը երկիրն է ու ժողովրդի հօծ բազմութիւնները։

Թէեւ ուշ, բայց ուրախալի է դպրոցական այս նոր օրէնքի հրատարակումը։ Մանաւանդ ուրախալի է, որ դպրոց ընդունուելու առեն նկատի չառնուիր տղոց ընկերային ծագումը։ Այլ եւս ծնողքին «յանցանքը» չի քաւեր զաւակը։

Սակայն վրդովիչ են մանաւորապէս երկու պարագաներ։ Առաջին՝ ազգային դպրոցները անզգալաբար ռուսացման կ'ենթարկուին՝ ռուսերէնի յաւելումով եւ երկրորդ՝ մինչ այժմ ազգային կրթական գործավարութիւնները միակ հաստատութիւններն էին որ որոշ չափով կը պահէին ինքնավար վիճակ, նոր օրէնքով կը վերնայ «անկախութեան» այդ պատրանքը եւ միւսներու նման ազգային կրթական գործն ալ կը յանձնուի Մոսկուայի տնօրինութեան։ Իսկ թէ ինչ հետեւանքներ կրնայ ունենալ այդ նոր կարգադրութիւնը, շատ պարզ է, երբ նկատի առնենք այն ոգին, որ կը տիրապետէ խորհրդային դպրոցներու մէջ։

«Պրաւտա» մեծ գովեստով կը խօսի նոր օրէնքի մասին։ Սակայն, առանց խոստովանելու թէ նախկին ցարական դպրոցներու ձեւն է որ կը վերահաստատուի, կը յայտարարէ, թէ տարբերութիւնը հինի եւ նորի մէջ այն է, որ ցարական դպրոցներու մէջ կ'իշխէր ծեծը, իսկ խորհրդային դպրոցը զերծ է քաղքենի այդ ախտէն։

Երեւի «Պրաւտա»ն մոռցած է իր իսկ էջերուն վրայ տպուած այն թղթակցութիւնները, որոնց համաձայն խորհրդային դպրոցին մէջ ոչ միայն կը ծեծեն աշակերտները, այլ եւ դէպքեր են եղած, երբ ուսուցիչները կարգով պղծած են աշակերտուհիները։ Դեռ շաբաթներ առաջ էր, որ խորհրդային մամուլը վրդովումով կ'արձանագրէր հետեւեալ դէպքը.— Դպրոցի վարիչը իր ներկայութեամբ մերկացուցած է բոլոր աշակերտուհիները, պարտադրելով բժշկին ստուգել անոնց կուսութիւնը։

ԱՇՈՏ — ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՌԱԶՄԱՓՈՐՁԵՐԸ

Խաղաղութեան երկար տարիներու ընթացքին, բանակները կը մարզուին կը դաստիարակուին եւ կը սպասեն որոշ շրջանի մը գործողութեան՝ որ կը կոչուի պատերազմ ... Արդարեւ պատերազմն է բանակներու (միաժամանակ ժողովուրդներու) փորձաքարը, պատերազմի համար եւ պատերազմի համար եւ պատերազմի մէջ է, որ բանակները կը կատարեն իրենց վրայ դրուած բարոյական, ֆիզիքական եւ քաղաքական պարտաւորութիւնները։ Կռուի դաշտի, զոռ ճակատամարտներու մէջ է, որ երեւան կուգայ թէ բանակները ի՞նչ աստիճանի կ'արդարացնեն խաղաղութեան առեն իրենց վրայ ծախսուած միլիոններու զոհողութիւնը, ինչպէս եւ ցոյց կուտան բանակին մարտունակութեան արժէքը։

Ամէն տարի պատերազմ չի ծագիր։ Այնուամենայնիւ ամէն տարի անհրաժեշտ է քննական բովէն անցընել բանակը իր ամբողջ կարգուսարքով — զինուոր, հրամանատար, անասուն, մեքենայ, փոխադրական միջոցներ, հաղորդակցութեան սպասարկութիւնը, մէկ խօսքով մարդեղէն եւ նիւթեղէն բոլոր տարրերը։ Զինուորական այդ քննութիւնները կարելի է կատարել միայն ռազմափորձերով։ Ռազմափորձերու ընթացքին է, որ իրական շարժման մէջ կը դրուին բանակի բոլոր բաղադրիչ մասերը եւ անոր տեւողութեան է որ մեծ ճիգ կը թափուի կարելի չափով նմանցնել զայն իրական պատերազմին եւ անկէ քաղել առաւելագոյն փորձառութիւնները։

Ճիշդ այդ նպատակով, բոլոր պետութիւնները տարին մէկ անգամ եւ առհասարակ աշնան կողմ, կը կատարեն մեծ ռազմափորձեր։ Բայց այս տարուան իտալական ռազմափորձերը ունէին կրկնակի նշանակութիւն, քանի որ եթովպիական վտանգաւոր թնճուկի մէջ մտած Իտալիա ստիպուած է միշտ զէնքի վրայ կենալ, եւ ատոր համար մեծ միաւորներով ռազմափորձեր կատարել օգտակար է իրեն համար։ Նախ որ այդ բոլոր ուժերը պատրաստ վիճակի մէջ կը գտնուին բոլոր հաւանականութիւններու հանդէպ։ Երկրորդ քննութեան մէջ դնելով բանակը եւ մանաւորապէս մեքենաշարժ միջոցները (թրուփ մօթօրիզէ) — հեծելազօր, թեթեւ լեռնային հրասայլեր, զրահապատ գնդացիրային կառքեր, հեծելանուրդներ, տեսնել անոնց պակասները եւ դարմանել։ Երրորդ, վերջապէս այդ քաղաքական խոշոր ցոյց մըն էր — սպառնալիքի ձեւով Փաշական մարտունակութիւնը եւ հզօրութիւնը ցուցադրելու համար։ Այս անհրաժեշտ փոքրիկ ծանօթութիւններէն յետոյ անցնինք բուն ռազմափորձերուն։

Նախ բոլոր ռազմափորձերու համար անհրաժեշտ է գծել ռազմական խնդիր մը (թէմ) զոր կը դասաւորէ գլխաւոր սպայակոյտը։ Յետոյ կ'ընտրուի որոշ հողամաս— ռազմաբեմ ու կը նշանակուին երկու հակառակորդ կողմեր, որոնք սովորաբար կարմիր եւ կապոյտ անուններով կը յիշուին։

Իտալական ռազմափորձերը տեղի ունեցան Աւստրիոյ սահմաններուն կից Ատիճէ գետի ակունքներու, լեռնային հողամասերուն մէջ։ Ըստ ռազմական խնդրին՝ հիւսիսէն կարմիր կողմը պիտի յարձակէր դէպի հարաւ եւ հարաւային կապոյտ կողմը պիտի կասեցնէր անոր յառաջխաղացումը, սակայն կապոյտ կողմի թուական գերազանցութիւնը տեսնելով, կարմիր կողմը սկիզբէն իսկ ստիպուեցաւ մնալ պաշտպանողականի վրայ։

Երկու կողմերու ուժերը դասաւորուած էին հետեւեալ կերպով.— Հիւս. կարմիր կողմը՝ Պրէնէրի զօրաբաժինը բռնած Ատիճէի արեւմտեան բարձունքները, աւելի աջ. Բուէնօ Ալպեան զօրախումբը Մօնթէ Բօրնոյի դիրքերը, իսկ ձախ կողմը 28րդ զօրաբաժինը (պատկերացուած)։ Կապոյտ կողմը կը բաղկանար 4րդ եւ 5րդ զօրաբանակներէն։ 5րդ զօրաբանակը որ բաղկացած էր 2 պատկերացնող զօրաբաժիններէ, դասաւորուած էր 28րդ կարմիր զօրաբաժնի դէմ, 4րդ զօրաբանակը Պրէննէրի զօրաբաժնի դէմ։ Փրէտեսթինօ ալպեան զօրախումբը եւ իշխան Ամէտէի թեթեւ զօրաբաժինը կը գտնուէին Բուէնօ կարմիր զօրախումբին դէմ։ Ռազմափորձերը ղեկավարող վարչութեան ձեռքին տակ, իբրեւ պահեստի, տրամադրելի ուժ կը մնան Էմմանուէլ Ֆիլիպէրի թեթեւ զօրաբաժինը, 7րդ գունդը եւ Պոլզանոյի ուսանողական գումարտակը։

Օգոստոս 25ին առաջին շարժումները կը սկսին կապոյտ բանակին կողմէ։ Աջը խաղաղ է։ Կեդրոնը՝ Փասուպիօ զօրաբաժինը կը յառաջանայ Պրէննէրի վրայ։ Ձախ կողմէն կեղծ յարձակողական մը ծածկելով զայն խոշոր թանձր մուխով մը, կեդրոնէն ուժգնօրէն յարձակեցաւ մասնակցութեամբ թեթեւ հրասայլերու։ Աւելի դէպի արեւմուտք, Փրէտեսթինօ զօրախումբը յառաջացաւ լեռնային մասերուն մէջէն Սօլի հովիտը։

Ռազմափորձերու այս առաջին փուլին կարեւոր արդիւնքները աչքի զարկին մանաւորապէս հեծեալ եւ մեքենաշարժ զօրամասերու գործածութեանց մէջ։ Իւրաքանչիւր զօրաբաժնի կցուած են 15 թեթեւ հրասայլեր 3 թօննոց, որոնք օժտուած են 2 գնդացիրներով։ Նոյնպէս փորձի ենթարկուեցան անթել սպասարկութիւնը եւ պարենաւորման ճիւղը։

Օգոստոս 26.— Ռազմափորձերու առաջին իսկ օրէն սկսած սարսափելի անձրեւ եւ լեռնային ճանապարհներու սակաւութիւնը մեծ չափով կը դժուարացնեն յառաջխաղացումը։ Ասկէ զատ՝ լեռնային անցքերը եւ ճանապարհները իրարմէ հեռու ըլլալով, ջոկատներու ճակատները շատ կ'ընդարձակուին։ Փորձի ենթարկուեցաւ մեքենաշարժ զօրաբաժնի մը յառաջխաղացումը, որ երկար ժամանակ դրաւ մինչեւ կռուի գիծը հասնիլը։

Օդային ուժերը մշուշի պատճառաւ բաւական նեղութիւն կրեցին թէեւ, բայց ցերեկէն յետոյ հետազօտութեան եւ ռմբակոծման ահագին փորձեր կատարեցին։

Կարմիր կողմը իր թուական տկարութեան պատճառաւ ստիպուեցաւ նահանջել, թէեւ փորձելով հակայարձակում մը եւ անյաջողութեան մատնուելով։ Նոյն օրը Պոլզանօ հասաւ Մուսոլինի, որ անձամբ դիտեց ու ցորեկ կը հետեւի շարժումներուն։ Պէտք է յիշել նոյնպէս որ այս ռազմափորձերուն կը մասնակցէին թագաւորը, բազմաթիւ ծերակուտականներ, նախարարներ եւ երեսփոխաններ։ Այդ շրջանի ազգաբնակչութիւնը աննախընթաց խանդավառութեան եւ կարծես տօնական օրերու մէջ գտնուէր։

Օգոստոս 27.— Կարմիր կողմը ստիպուած ըլլալով նահանջել, գիշերով անցաւ Նօս գետը, զոր ցերեկն իսկ դժուար էր ապահով անցնիլ։ Կեդրոնանալով Նօվէլլա ձորին ետեւ, ճակատ կազմեց անոր դէպի արեւելք եւ արեւմուտքը։ Կապոյտ կողմը ուզեց աւելի զարգացնել իր յառաջխաղացումը եւ կտրել հակառակորդի, Մէնտօլա — Պոլզանօ նահանջի գիծը։ Սակայն բոլոր այս շարժումները հակառակ հրետանիի մեծագոյն օժանդակութեան՝ կատարուեցան շատ դանդաղ, պարզապէս հողամասի լեռնային կազմուածքի պատճառաւ։ Կէս օրին դադար տրուեցաւ ռազմափորձերուն եւ Մուսոլինի աչքէ անցուց զօրամասերը, խանդավառ խօսքեր ուղղելով բոլորին։

Օգոստոս 28.— Երկու կողմերն ալ պահեստի ուժեր ստացան։ Կապոյտ կողմը շարունակեց իր յառաջխաղացումը դէպի հիւսիս, իսկ կարմիր կողմը կը ջանար ամէն գնով Մէնտօլայի կիրճը պահել դէպի Պոլզանօ կարենալ նահանջելու համար։ Մինչեւ ժամը 10ը կանոնաւորապէս պահեց իր առաջաւոր դիրքերը, մտադրելով գիշերուան ընթացքին նահանջել դէպի վերին Ատիճէի հովիտը։ Սակայն կէս օրին տրուած հրամանին համաձայն, վերջ գտան ռազմափորձերը։

Ռօնզօնէի մօտ հաւաքուեցան երկու կողմերու հրամանատարները, գերասպաները, մամուլի ներկայացուցիչները, զինուորական կցորդները եւ ինք Մուսոլինին։ Կատարուեցաւ ռազմափորձերու քննադատումը, խօսք առին ռազմափորձերու վարիչ Զօր. Ակօ, կարմիր կողմի հրամանատար Զօր. Թուա, կապոյտ կողմի հրամանատար Զօր. Պօպպիօ։

Անոնց բոլոր արտայայտութիւններէն կարելի է ամփոփել հետեւեալը. — Այս ռազմափորձերու գլխաւոր ուսումնասիրութիւնն էր թեթեւ զօրաբաժիններու — հեծելազօր եւ լեռնային հրասայլերու գործածութեան ձեւը, հաղորդակցութեանց ու կապի պահպանման գործնականութիւնը, պահեստի ուժերու անհրաժեշտութիւնը եւ զանոնք ժամանակին գործածութեան դնելու չիտակ ըմբռնումը։ Այս բոլոր փորձերը տուած են բաւարար արդիւնք։

Յետոյ ինչ որ կարեւոր է, ռազմափորձերու ընթացքին երեւան եկան իտալական զինուորին չարքաշութեան եւ դիմացկունութեան յատկութիւնները, ինչպէս եւ բանակատեղիներու եւ բոլոր սպասարկութեանց մէջ տիրող օրինակելի կարգապահութիւնը։ Աչքի զարկած է նոյնպէս հրամանատարութեան պաղարիւնը հրամանները տալու եւ գործադրելու մէջ։

Մնացեալը պիտի հասկցուի բուն պատերազմի ընթացքին։

Տ. ԲԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

"ՄՈՒՍԱ ԼԵՌ"Ը ԵՒ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ՋԱՅՐՈՅԹԸ

«Հայ ազգամոլութեան գործիք մը չլլայ»

Թուրք մամուլը կը շարունակէ ջղագրգռութիւն սերմանել «Մուսա Լեռ»ի վէպին եւ շարժանկարին առթիւ։

«Ճումհուրիէթ» կը գրէ.— Մեր քաղած տեղեկութիւններէն կը հետեւի թէ Մէթրօ Կօլտուին ընկերութիւնը չէ հրաժարած իր ծրագրէն։

Կը թուի թէ, մեր կառավարութեան կատարած ձեռնարկներուն վրայ, ընկերութիւնը կը վարանի։ Հետեւաբար Ուաշինկթընի մեր դեսպանը ամէն առենէ աւելի հիմա ուժ տալու է իր ձեռնարկներուն, որովհետեւ անգամ մը որ ընկերութիւնը սկսի ֆիլմ քաշել, այլեւս շատ դժուար, թերեւս ալ անկարելի դառնայ արգիլել։ Այս ձեւով ամբողջ աշխարհի մէջ պիտի տարածուի գործ մը որ լեցուն է զզուելի զրպարտութիւններով՝ մեր երկրին ու ազգին դէմ։ Շահագրգռուողները գիտնալու են ասիկա։

⁂ Պոլսոյ Ամերիկացիներէն մէկը որ լաւ կը ճանչնայ Մէթրօ Կօլտուին ընկերութիւնը եւ Ամերիկան, հետեւեալ յայտարարութիւնը բրած է նոյն թերթին.

— «Ամերիկեան օրէնքով, Ուաշինկթընի կառավարութիւնը չի կրնար արգիլել ֆիլմ մը։ Կառավարութիւնը միայն յանձնարարութիւններ կ'ընէ, բայց չի կրնար օրինական որեւէ միջոցի դիմել»։

«Հետեւաբար գործին ամբողջ ծանրութիւնը կ'իյնայ Թուրք դեսպանին վրայ։ Եթէ դեսպանը յաջողի համոզել ընկերութիւնը, խնդիրը կը լուծուի։ Եւ սակայն, այս գործը կարծուածին չափ դիւրին չէ։ Մէթրօ Կօլտուին Մէյէր հրէական ընկերութիւն մըն է եւ հետեւաբար դրամ շահելու մտահոգութիւնը գերիվեր է ամէն բանէ։

«Եթէ չեմ սխալիր, այս խնդիրը առաջին անգամ արծարծուեցաւ անցեալ տարի նոյեմբերին։ Եթէ ընկերութիւնը բարեացակամ ըլլար, գործը մէկ տարի չէր ձգձգեր, այլ կը լուծէր։ Բայց եւ այնպէս, կրնայ պատահիլ որ Թուրք դեսպանը վերջին պահուն կը համոզէ ընկերութիւնը։ Իրողութիւնը այն է որ, ընկերութիւնը մինչեւ հիմա չէ հրաժարած այդ ֆիլմը պատրաստելէ»։

⁂ «Ճումհուրիէթ» միւս կողմէ դիտել կուտայ այս վերնագրով.— Մուսատաղի շարժանկարի խնդիրը եկաւ անգամ մըն ալ հաստատելու թէ ազգի մը արժանապատուութեան պաշտպանութիւնը միայն զէնքը չի կազմեր, այլ անոր մաս կը կազմէ նաեւ արտասահմանի մէջ ինքզինքը ծանօթացնելու պատրաստութիւնը։

Եթէ մէկ կողմ դնենք Երեւանի կառավարութիւնը որ լուծուած է բարեկամ Սովետներու բաղադրութեան մէջ, աշխարհի փոքրամասնութիւններէն զատ հայ ազգ անունով գոյութիւն մը չկայ։ Բայց մեծ ու փոքր խումբերով երկրագունդի վրայ ցրուած Հայերը կը յաջողին պահել իրենց ազգութիւնը, մանաւանդ հակաթրքութիւնը իրենց նշանաբան ընտրած մասը մեծ ճարտարութեամբ հակաթրքութիւնը կը գործածէ իբրեւ դրօշը զօրաւոր քարոզութեան մը որ յենակն է իրենց ազգ. գոյութեան։

«Մուսա Տաղի մէկ 40 օր»ը հայկական դրամով եւ դրդումով նահուտիի մը գրչէն ելած գործ մըն է։ Հերոսները երեւակայական են, գործը անհիմն է, գռեհիկ է եւն., բայց խոստովանինք որ միջազգային համբաւի կարծիքին կողմէ ընդունելութիւն գտած գործ մըն է, բազմաթիւ լեզուներու թարգմանուած է եւ հարիւր հազարաւոր անձերու կողմէ կարդացուած։ Որովհետեւ վայրենութեան շրջաններուն անգամ չտեսնուած վայրենութիւններ վերագրուած են Թուրքերուն եւ այս ձեւով պատրաստուած է շատ զգայացունց եւ յուզիչ գործ մը։

«Մուսա Տաղ» կրնայ ֆիլմի չվերածուիլ, բայց մինչեւ հիմա մօտ 10 տպագրութիւն ունեցած է եւ ընելիքը բրած։ Միայն Ամերիկայի մէջ 170000 գիրք սպառած է. այնպէս որ նոր աշխարհի մէջ միջին հաշուով մէկ միլիոն հոգի կարդացած են զայն։ Կը նշանակէ թէ այսօր Ամերիկայի մէջ կան 1,000,000 հոգի որոնք հաւատացած են Թուրքին վայրենութեան, արիւնարբուութեան, որոնք գգուած են Թուրքէն եւ սիրած Հայերը։ Ասոր վրայ կրնանք աւելցնել նաեւ քանի մը միլիոն Եւրոպայի մէջ։ Արդ, գիտէ՞ք թէ որքան դժուար է Թուրքերու այս 3–4 միլիոն նոր թշնամիներուն հասկցնել թէ իրականութիւնը իրենց հաւատացածին պէս չէ։

Ասոր փոխարէն ի՞նչ կ'ընենք մենք։ Կրնանք ըսել որ՝ ոչինչ։ Մեզի աշխարհի քաղաքակրթութեան ծանօթացնող գործերը ամբողջովին Թուրքիա կը գտնուին, իսկ չենք կրնար ամէն մարդ հոս բերել եւ անոր ցուցնել այդ գործերը։ Միայն ամբողջ աշխարհի մէջ տարածուած օտար լեզուով գիրքերով, գրքոյկներով եւ շարժանկարներով կրնանք աշխարհի ծանօթացնել Թուրք քաղաքակրթութիւնը, Թուրք պատմութիւնը, Թուրք ընկերային կեանքը։ Ըրի՞նք ասիկա.— Թերեւս՝ բայց այնքան քիչ որ, խատնակից Եահուտիի մը զրպարտիչ գիրքը միլիոնաւոր ունկնդիր ականջ կրնայ գտնել։ Երբ յերիւրածոյ պատմութիւն մը աշխարհի կէսին մէջ մեզ կը ներկայացնէ իբրեւ Հայեր սպաննող, այն առեն ինչի՞ ծառայած եղաւ մեր մարդկութիւնը, որով, 11 սեպտեմբեր 1922ին երկիրը թշնամիներէն մաքրած առեն, տարիներով մեզ կոնակէն զարնողներուն մազին անգամ չդպանք եւ իբրեւ եղբայր գոյութեան իրաւունք տուինք անոնց։

Ըլլալով ահագին ազգ մը եւ պետութիւն մը, մի՞թէ չե՞նք կրնար ասոր կամ այն փոքրամասնութեան, այս կամ այն հեղինակին չափ քարոզութիւն կատարել եւ գտնել հարկ եղած նիւթերը, տարրերը եւ առիթները՝ աշխարհի մէջ տարածելու համար փաստերը թրքական մարդութեան, որուն ոչ մէկ ազգ արժանացած է։

Մենք արեւելեան կղզիացած համայնք մը չենք, այլ ազգ մը որ քար հանած է շատ մը ազգերու, ընկերային կեանքի մէջ նորութեան, մարդկայնականութեան եւ քաղաքակրթութեան ամէնէն անմանները ցուցնելու տեսակէտով։ Մեզի որ քարոզութիւն չունինք։ Մենք կ'ուզենք քարոզութիւն մը որ օտարներուն ծանօթացնէ մեզ, մեր ներքինը եւ մեր գործերը։

Թերեւս բարեկամ Ամերիկա փափկանկատութիւն ընէ եւ ֆիլմը չներկայացուի։ Միայն թէ գիրքը թարգմանուելու վրայ է շատ մը լեզուի։ Գոնէ բանանք մեր աչքը եւ արթննանք ասիկա...։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՆԿԱՐԳԵԼՈՎ ՓՈՐՁԵՐԸ

— • —

Խորհ. Հայաստան կը գրէ անկարգելով վայրէջքի փորձերուն մասին.

Օդին տիրապետելու եւ օդային դժուարութեանց յաղթահարելու լաւագոյն միջոցն է անկարգելով վայրէջքի վարժութիւնը, զոր հետզհետէ կ'իւրացնեն մեր երիտասարդները:

Նման փորձերը առաջին անգամ տեղի ունեցան անցեալ տարի, եւ անկէ ի վեր անվիճելի նուաճումներ կատարեցինք:

Երեւանի օդային ակումբին եւ օգանաւային դպրոցին աշխատանքներուն շնորհիւ, այսօր ունինք անկարգելով վայրէջքի մասնագէտներ, թիւով թէեւ քիչ, որոնցմէ մէկ քանին վերջերս մասնակցեցան անդրկովկասեան օդային տօնին: Շուտով անոնք կը մասնակցին նաեւ համերկրային օդային տօնին, որ տեղի պիտի ունենայ Մոսկուայի մէջ: Անկարգելով վայրէջքի մեր մասնագէտներն են Մ. Մեղաւորեան, Ա. Սարգսեան, Պ. Ա. ւետիսեան, Ն. Ղարաջեան (կին), Ե. Աւետիսով, Լ. Դաւթեան, Ա. Խաչատրեան, Գ. Բաղդասարեան, Մ. Աւետիսեան:

Այս կորիզէն զատ, մեր օդանաւային դպրոցին մէջ ներկայիս անկարգելի վարժութեանց կը հետեւին 22 հոգի (4ը կին): Այս օրերուս անոնք կ'աւարտեն իրենց դասընթացքը եւ 600 մեթր բարձրութեան վրայ փորձեր կատարելով քննութիւն պիտի տան:

Անկարգելով վայրէջքի վարժութիւնը տարածելու համար երիտասարդութեան մէջ, մօտ օրէն Երեւանի օդային ակումբը կը բանայ միամսեայ դասընթացքներ, որոնց պիտի հետեւին 50 հոգի:

Այսպիսի մարզանքներու ծաւալումին եւ յաջողութեան կը նպաստեն յատկապէս կառուցուած աշտարակները,— կարգ մը կազմակերպութիւններ արդէն ձեռնարկած են աշտարակներու շինութեան: Ներկայիս այդպիսի աշտարակներ կան Երեւանի եւ Լենինականի մէջ: Օդային ակումբը պայմանաւորուած է քիմիական գործարանին հետ, որ յանձն առած է շինել 35 մեթր բարձրութեամբ աշտարակ մը, այս տարի: Նման աշտարակ մըն ալ պիտի շինուի Երեւանի Աշխատանքի Պալատին հրապարակին վրայ: Օդային ակումբին հաշիւներուն համաձայն, այս տարի այդ աշտարակներէն պիտի կատարուին անկարգելի 8000 փորձեր, մինչեւ այսօր կատարուած են 3000 փորձեր: Այս փորձերուն մասնակցած են ընդհանրապէս գործարաններու երիտասարդ բանւորները: Երեւանի ատաղձարանին բանւորներուն հարիւրէն 75ը անկարգելով վայրէջքի փորձեր կատարած են արհեստական ձգախէժի մասնաւոր աշտարակէն:

Պէտք է խոստովանիլ, որ անկարգելային աշտարակներուն թիւը շատ քիչ է տակաւին: Այդ մարզանքներէն զրկուած են գիւղատնտեսութեան նուիրուած աշխատաւորները: Ահա թէ ինչու հարկ է որ աշտարակներ շինուին, այս աշունէն սկսեալ, Վաղարշապատի, Հոկտեմբերեանի, Ղամարլուի, Ստեփանաւանի, Բայազետի մէջ:

Միւս կողմէ գործարաններու վարիչները պէտք է նպաստեն այդ վարժութիւններուն՝ ընտրելի երիտասարդներ տալով: Պէտք է արձանագրել նաեւ, որ անհրաժեշտ թիւով անկարգելներ չունինք: Հրահանգ տրուած էր Երեւանի կարգ մը կազմակերպութեանց, որ իրենց միջոցներով աշխատին անկարգել գտնել, սակայն մինչեւ հիմա անկարգել ճարած են «Արարատ» գործարանն ու Ատոմին արհեստներու ընկերութիւնը:

Անկարգելով վայրէջքի վարժութիւնները մեծ նշանակութիւն ունին կեանքի մէջ, ոչ միայն իբրեւ մարզանք, այլ եւ իբրեւ երկրի պաշտպանութեան միջոց: Աշտարակներէն անկարգելով վայրէջքը երիտասարդներուն մէջ կ'ամրացնէ կամքը, կը կռէ կը կոփէ անոնց համարձակութիւնն ու յամառութիւնը եւ կուտայ ինքնավստահութիւն յաղթահարելու բոլոր դժուարութիւններուն:

ՈՃԻՐԻ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

— • —

Երեւանի դատարանները ներկայիս կը քննեն գազան մսագործի մը ոճիրը.—

Սրբուհի Մնացականեան 21 տարիներէ ի վեր կը տառապէր իր ամուսնոյն ձեռքը: Այդ ամուսինը, Գեղամ, արհեստով մսագործ, անլուր զրկանքի եւ չարչարանքներու ենթարկած էր իր կինը: Ի վերջոյ, 1933ին Սրբուհի կը յաջողի իրաւունք ստանալ ամուսնալուծման, եւ աղջկանը հետ կ'ապրի ամուսինէն բաժնուած: Սակայն մսագործը հանգիստ չի տար ամուսնալուծուած իր կնոջ: Իր «պատիւը վիրաւորուած» կը համարի, երբ կը տեսնէ որ Սրբուհի կը խօսի երիտասարդներու հետ: Կ'աշխատի նորէն միանալ իր կնոջ, սակայն Սրբուհի կը մերժէ բացարձակապէս: Երբ մսագործ Գեղամ կը տեսնէ որ վերստին կենակցելու իր բոլոր փորձերը կ'անցնին ապարդիւն, կը դիմէ իր ... արհեստին: Յունիս 16ին լաւ մը կը գինովնայ, «լօլիկ կը դառնայ», յետոյ կը վերցնէ մսագործի իր դանակը եւ կը քալէ դէպի Մարքսի փողոցը, ուր կը բնակի իր կինը: Այնտեղ կը սպասէ իր կնոջ երեւումին: Երեկոյեան ժամը 5ին կը հասնի կինը: Գեղամ կը բռնէ կնոջ ձեռքէն, կը քաշէ բակին մէջ ու դանակը կ'իջեցնէ ու կ'իջեցնէ: Զի գոհանար այդ գազանային յարձակումով, ոչ ալ կը խղճայ կնոջ արտաքսմլիկ աղաղակներուն: Այս անգամ դանակը կը զարնէ կնոջ լանջակրծին, զոր կը կտրէ եւ անշունչ գետին կը փռէ դժբախտ կինը:

Ահա այս վայրագ մարդասպանն է որ կը դատուի, այս օրերուս, Երեւանի ժողովրդային երրորդ դատարանին մէջ:

ԴԵՐԱՍԱՆԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑ

— • —

Հայաստանի շրջանային թատրոններուն համար դերասան պատրաստելու նպատակով, կրթական գործավարութիւնը վերջերս Երեւանի մէջ բացաւ երկամսեայ դասընթացքներ:

Այդ դասընթացքներուն կը հետեւին 25 հոգի, 15ը շրջաններէն գրկուած, 10ը Երեւանի գործարաններէն:

Այս դասընթացքներուն մէջ կ'ուսուցանեն դերասանական վարժութիւններ, արտասանութեան արուեստ, ձեւընկալ եւ կշռութաւոր շարժում, լեզու, գրականութիւն, թատրոնի պատմութիւն, երգ, նկարչութիւն եւ այլ անհրաժեշտ առարկաներ: Դասախօսութիւնները կուտան Հայկ Գիւլիքեօխվեան, Ա. Գուլոյեան, Գէորգ Արով, Վարդանեան եւ ուրիշներ: Կրթական գործավարութիւնը կը խորհէր այս տարի ուսանողներուն թիւը հասցնել 40, սակայն կարգ մը շրջաններու (Աշտարակ, Կոտայք, Ստեփանաւան) կրթական տեսչութեանց անհոգութեան պատճառով կարելի չեղաւ գտնել ուսանողներ:

ՄԱՐԶԱԽԱՂԵՐԸ ԳԱՒԱՌՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

— • —

«Խորհ. Հայաստան» կը գրէ թէ վերջին ութ ամսուան ընթացքին լայն ծաւալ ստացան մարզախաղերը Ստեփանաւանի շրջանին մէջ:

Այս շրջանին մէջ կը կատարուին հետեւեալ մարզախաղերը.— Ֆութպոլ, պասքէթպոլ, վալէյպոլ, ծանր եւ թեթեւ աթլէթիզմ:

Մարզական կեանքը լաւ հիմերու վրայ դրուած է մասնաւորաբար Ուռուտ, Կուրթան եւ կարգ մը ուրիշ գիւղերու մէջ, ինչպէս նաեւ Ստեփանաւանի տպարանին ու դպրոցներուն մէջ:

Վերջերս մրցումներ կատարուեցան ուրիշ շրջաններու մարզական խումբերուն հետ, եւ Ստեփանաւանի խումբերը շահեցան առաջնութիւնը վալէյպոլի մրցումներուն մէջ, Հայաստանի 14 շրջաններուն կարգին Ստեփանաւան գրաւեց առաջին տեղը: Թեթեւ աթլէթիզմի կարգ մը մարզախաղերուն մէջ, (հեռաւորութիւն ցատկել, բարձրութիւն ցատկել, բակուատակ նետել եւն.), աչքի կը զարնէին Ստեփանաւանի շրջանի մարզիկներուն յաջողութիւնները, մասնաւորաբար Սամուէլ Սարգսեան, Տիգրան Ամբարջանեան, Պօղոս Նիկողոսեան: Այս վերջինը 73 մեթր հեռու նետեց գունդը եւ սահմանեց Անդրկովկասեան մրցանիշը:

Կարեւոր թերութիւնն այն է շրջանին մէջ, որ մարզախաղերու համար հրապարակ չկայ, ոչ ալ սրահներ:

«Էմիրխանեան» կտակի խնդիրը

— • —

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Մատրասէն (Հնդկաստան) Հայոց հոգեւոր հովիւ Արժ. Տրդատ քհյ. Ցովակիմեան (St. Mary's Armenian Church. 1 Armenian Street. Madras) ուղղած է Ամեն. Ս. Պատրիարք հօր 27 յուլիս 1935 թուակիր գրութիւնը վերոգրեալ հարցի վերաբերեալ.

«Պատիւ ունիմ խոնարհաբար յայտնելու ամենապատուութեանդ որ հետզհետէ ստացած եմ Եգիպտոսի, Պոլսի, Սուրիայի եւ Նոր-Ջուղայի ազգայիններից — որոնք որ իրենց համարում են ԱՄԻՐԽԱՆԵԱՆ ժառանգորդներ — նամակներ եւ հեռագիրներ, տեղեկութիւն կը հարցնեն ԱՄԻՐԽԱՆԵԱՆ կտակի եւ հարստութեան մասին:

Նաւասպ 1926 թուից սկսեալ առաջին եւ երկրորդ անգամ տեղս վիճակաւորութեանս ժամանակ, հետզհետէ ժառանգորդ եւ փաստաբան եկած են տեղս. վերոյիշեալ կտակի մասին պրպտումներ են կատարած դատաստանատուն, եւ պանքային հաստատութիւն, եկեղեցի եւ գերեզմանատուն, գիւղ ու գաւառ:

Այս անուամբ կտակ ու հարստութիւն բնաւ գոյութիւն չէ ունեցած. անմխիթար վերադարձել են,«գինի բաւականաչափ դրամ ծախսելուց»:

(Արժանապատիւ նամակագիրը հոս կը յիշէ Լիբանանէն գացած Հայ փաստաբան մը, ինչպէս նաեւ Հնդիկ երկու տեղացի փաստաբաններ, որոնք Պոլսոյ փաստաբան մը կը ներկայացնեն, ու անոնց համար կ'ըսէ):

«Ներկայացան դատաւորի առանձնարան տարւոյս 14 մարտի:

Դատաւորը տեսնելով որ երկու հակառակորդ փաստաբաններէ ձեռքում ոչ մի օրինաւոր փաստ չկայ, ասել է՝ խնդիրը փակուած եմ համարում:

Տեղացի փաստաբանները նոյն օրը դատաւորից խնդրել էին որ իրենց ժամանակ տայ, կտակը եւ հարստութիւնը ցոյց կուտան:

Նա ժամանակ էր տուել մինչ ներկայ ամսոյս 23ը. նորից նոյն օրը ներկայացան, զարձեալ ոչ մի փաստ:

Ներկայիս, երեք փաստաբաններ կան տեղս եւ երեքն ալ իրար հակառակորդ ժառանգորդներ ունեն:

Ցաւում եմ որ զուր տեղը մեր ազգայինները դրամ են վատնում:

Մեր ազգայինների այս վնասը տեսնելով, սրբազնութենէդ կը խնդրեմ եթէ կարելի է, ՍԻՈՆ ամսագրի կամ այլ թերթում նուաստիս անուամբ յայտարարուի որ Մատրաս քաղաքում եւ շրջանում Ամիրխանեան անուամբ վաճառական եկած չէ. ու ոչ կտակ ու հարստութիւն թողած. զուր տեղը ժամավաճառ չլինեն»:

ՄԱՄՈՒԼ

Ի՞ՆՉ ԿԸ ՍՊԱՍԵՆՔ ԵՐԵՒԱՆԷՆ

— • —

Աթէնքի «Նոր Օր»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (4 սեպտ.).

— «Երբ կ'ընդունինք որ Հայաստանի տէրն ու տիրականը Կոմկուսն է — անվիճելի ճշմարտութիւն — եւ Հայաստանի Կոմկուսը կ'առաջնորդուի Մոսկուայի որոշումներէն, եւ քանի որ վերջին համագումարին որոշումները, աշխատաւորական տարրերու եւ կազմակերպութիւններու գործակցութեան կարեւորութիւնը կը նշեն, իրաւունք ունինք մտածելու որ Երեւան մինչեւ այժմ որդեգրած միտքերը պղտորելու եւ վէճերը յաւերժացնելու քաղաքականութեան վերջ տալով, որդեգրէ ստամբանական եւ իր իսկ շահերէն բխող ուղղութիւն մը, որմէ անհունապէս պիտի օգտուին Հայաստանն ու գաղութները:

Մեր ուզածը միայն գաղութներու համդարտութիւնը չէ, այլ բան մը աւելի: Երեւան թող բնաւ չգրգռէ գաղութները, անոնց ներքին կազմակերպութիւններով եւ հոգերով: Դադրի դասակարգային շերտաւորումներ եւ միջազգայնական կորիզներ ստեղծելէ: Այսքանը կը բաւէ, որպէսզի բնականոն վիճակը վերահաստատուի գաղութներու մէջ, ազգային ճակատին վրայ բացուած ճեղքը վերնայ եւ բոլոր ուժերը համախմբուին, պահելու համար դիրքերը: Անոր մէջ շահ ունի Երեւանն ալ: Մենք չենք հաւատար թէ Հայաստանի Կոմկուսի գաղթային քաղաքականութիւնը կ'առաջնորդուի միջազգայնական սկզբունքներէն: Հայաստանի թերթերուն այդ իմաստով հրատարակութիւնները պարտաւորիչ տուրք են: Ոչ աւելի:

Գաղթահայութիւնը ջախջախիչ մեծամասնութեամբ բանուորներէ եւ մանր արհեստաւորներէ կը բաղկանայ: Զանազանուած չենք ըլլար, եթէ ըսենք թէ աշխարհի միակ աշխատաւոր ազգը հայ ազգն է: Ընչազուրկ, անիրաւուած, հալածուած եւ մշտապէս զոհ բուրժուական դիւանագիտութեան: Իսկ աշխատաւոր ըլլալու համար՝ համայնավար մկրտուիլը պայման չէ:

Երեւան՝ այս ուղղութեամբ աշխատանքին տանելու եւ զանգուածները սիրաշահելու պէտք չունի: Ան պէտք է ուրիշ ուղղութեամբ աշխատի, եթէ կ'ուզէ անպատճառ գործ ունենալ գաղութներուն հետ: Եթէ չի կրնար հեռու մնալ վէճերէ եւ պայքարներէ, եթէ անհրաժեշտ կը նկատէ իր երեւումը գաղթային պողոտաներուն վրայ, այդ պարագային թող դառնայ Հայաստանի իսկական խորհրդանշանը իր շուրջը հաւաքելու համար բոլորը, առանց հերթանոսի եւ քրիստոնեայի խտրութեան:

Այդ խորհրդանշանը թող դառնայ միութեան, գործակցութեան եւ զօրութեան ներշնչման աղբիւր: Այդ խորհրդանշանը թող դառնայ հայութիւնը առաջնորդող գիտակից ատոմը: Անոր շունչին եւ ազդեցութեան տակ, թող լուսաւոր ճամբայ մը բացուի արհաւիրքէն տառապած եւ խորն անգամ խաչուած սա ցաւատանջ ժողովուրդին համար, որ խաղաղութիւն եւ անդորրութիւն կ'երազէ դարերէ ի վեր:

Միացած, մէկ դրօշի տակ հաւաքուած, եղբայրակցած հայութիւն մը մեծագոյն յենարանը պիտի ըլլայ Հայաստանի գոյութեան: Եթէ իրականանայ այս ցանկութիւնը, տասնեակ մը տարիներ յետոյ պիտի ունենանք մեր երազած Հայաստանը, առանց Մոսկուայի օժանդակութեան: Մեր միջոցներով ի վիճակի ենք հրաշքներ գործելու, եթէ միայն Երեւան ուզէ եւ գոնէ ասկէ վերջ փոխէ իր վերաբերումը գաղթահայութեան հանդէպ, առաջնորդուելով եւ ներշնչուելով Միջազգայինի 7րդ համագումարին որոշումներէն»:

ԾԻԾԱՂ

ԹԻՒՐԻՄԱՑՈՒԹԻՒՆ

— o —

Ասոլֆ Պօխորովսքի Պերլինի ոստիկանատունը կ'երթայ անունը փոխելու խնդրանքով:

— Անպիտան, խայտառակ, «րիկայ», կեղտոտ Հրեայ, կը մռնչէ ոստիկանապետը անոր երեսին. չէ՞ս գիտեր որ Հրեաները իրաւունք չունին իրենց մականունը փոխելու ...

— Ներողութիւն, պարո՛ն, եկած եմ անունս փոխելու ո՛չ թէ մականունս ...

«ՎԷՄ»

Հանդէս Հայ Մշակոյթի
եւ պատմութեան
ԽՄԲԱԳԻՐ՝ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ
Տարեկան բաժնեգինը 60 ֆր.
Դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան

... ՏԱՐԱԾԵՑԷ՛Ք
«ՅԱՌԱՋ»Ը

... ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՋԵՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

Վերածեց՝ Պ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

... -ցնել զայն Անգլիոյ ... -ուած են ճամբորդութենէն ... վերջին փորձերու առենր ... ընդմէջ զայն եւ եթէ ... իրենց ամբողջ տոր- ... ձակին յունական ... -տեն»: Ծովակալին ... էր որ Թուրքիա սպասէր ... -ութեան»ի լրացումը եւ եր- ... միասին զային Պոլիս: ... մը կը հաստատեր թէ բա- ... խորհուրդ մըն էր եղածը, ... Անգլիոյ եւ Ֆրանսաստանի ... կերծակալներն ալ կը հաս- ... -ական միջոցներու ան- ... -թիւնը: Ծովակալ Լիմփոսի ... որ Թրքական նաւատորմ- ... -կան եղէ եւ կրեակի ... «Սուլթան Օսմանի»ին: ... Ֆրանսա ճամբորդու- ... Ըսաֆ պէյ Անգլիայէն ... -ելով տուած էր զայնի

հրամանագիր մը, որով «Սուլթան Օսման»ի ծովակալը ամբողջ տորմիղին հրամանատար կը նշանակուէր եւ կը գծուէր ճամբու ուղղութիւնը ձիթ-բալթարէն մինչեւ Թրք. նաւատորմի հետ հանդիպիլը:

Անգլիական կառավարութիւնը, սակայն յուլիս 21ին գրաւեց Թրքական զրահաւորը եւ «ճակատագիրը չուզեց որ Թրքական դրօշը պարզուէր գեղեցիկ նաւին վրայ»:

ՖՐԱՆՍ ԵՒ ԹՈՒՐՔ ՄԵՐՁԵՑՈՒՄ

═ • ═

Պալքանեան պատերազմէն յետոյ, Իթթիհատ-Թէրաքքըն փոխեց իր ուղղութիւնը ներքին թէ արտաքին քաղաքականութեան մէջ, անցնելով կրաւորականէն ներգործականի: Օ-րակարգի վրայ էր մեծամասնութեան եւ փոքրամասնութիւններու բարեկամական հասկացողութեան խնդիրը: Արաբներուն հետ լեզու մը գտնուած էր, որ եթէ արաբ քաղաքագէտները ամբողջութեամբ չէր գոհացներ, ամէն պարագայի մէջ խմբերու մեծամասնութեան համար գոհացուցիչ կը համարուէր: Պուլկարներուն հետ կարգադրուած էր փոխանակութիւնը, «Մէկ հատիկ Պուլկար չէր մնացած սահմանէն աղին»: Յոյները «չփացած տղոց պէս» իրենց թագաւորին Կոստանդին Ժ.Գ.ի անունը տալով կը յուսային բիւզանդական հին կայսրութիւնը վերահաստատել եւ ոչ մէկ կասկած կը ձգէին թէ մօտերս վերջնական բախում մը տեղի պիտի ունենայ, հետեւաբար պէտք էր միջոցներ խորհիլ որպէսզի գոնէ ներքը ապրող Յոյներու դաւաճանութեան դէմ չերթար Թուրքը ... Մէկ կողմէ Այոլնի նահանգին Յոյներուն փոխանակութիւնը կը կատարէին Մակեդոնիոյ Իսլամներուն հետ, միւս կողմէ բանակն ու նաւատորմը կը զօրացնէին եւ կը փորձէին պայմանագիրներ կնքել օտար պետութիւններու հետ:

«Ամենակարեւոր ներքին քաղաքական հարցը սակայն հայկական հարցն էր: Իմ ընթերցողներուս պիտի արամադրեմ ամէն ապացոյց պարզելու համար թէ Իթթիհատ կուսակցութիւնը նոյնինքն Հայկական Հարցը կ'ուզէր լուծել Հայերը գոհացնելով եւ Հայերու բարօրութեան ի նպաստ: Խնդիր չէ թէ նոյնպէս ապացոյցներ կրնամ տալ որ պատճառներ ալ եղան այս ծրագրին ձախողման: Բայց առանձին գլուխով մը այս շատ կարեւոր հարցի մասին խօսիլը աւելի ճիշդ կ'ըլլայ:

Եթէ Թուրքիոյ մէջ հայկական հարց մը ծագի, ամէն անգամ ռուսական հարց մը պահուած կ'ըլլայ ետին: Ի- նիքեօյի մեծ պետութեանց Ա. Թարգմաններէն բաղկացած յանձնախումբին մէջ, որ պիտի որոշէր Հայաստանի մէջ մտցուելիք բարենորոգումներու տեսակն ու ձեւերը, ռուսական դեսպանատան առաջին թարգմանը ծրագիր կը ներկայացնէր առաւելագոյն պահանջներով, մինչ գերմանական Ա. Թարգմանը նուազագոյն ծրագիր մը կը պաշտպանէր: Մէկ կողմէ անգլիական եւ ֆրանսական թարգմանները, միւս կողմէ իտալական եւ աւստրիական թարգմանները կը բռնէին միջին դիրք մը: Եւ որովհետեւ բազմաթիւ նիստերէ վերջ համաձայնութեան մը չյանգեցան, երկու դեսպանատուները ներկայացուցին առաւելագոյն եւ նուազագոյն ծրագիրներ, յետոյ այս խնդիրներու արծարծումը տեղի ունեցաւ Բ. Դրան մէջ միայն ռուս եւ գերման դեսպաններուն եւ Մեծ Եպարքոսին միջեւ: Միւս դեսպանները այս գործէն քաշուեցան յայտարարելով որ ամէն որոշման համամիտ կը գտնուէին՝ եթէ երկու դեսպանները առաւելագոյն եւ նուազագոյն ծրագիրներէն վերջնական ձեւի մը վրայ համաձայնութիւն գոյացնէին:

Այս դիրքը որոշապէս ցոյց կուտայ թէ Ռուսիոյ կողմէն ապահով ըլլալու համար Թուրքերուս ուրիշ միջոց չէր մնար բայց եթէ շահիլ համակրանքը Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ, մանաւանդ այս երկիրներու հանրային կարծիքին:

Չէինք կրնար երեւակայել ընդհանուր պատերազմ մը. նոյնպէս չէինք կրնար հաւատալ թէ Գերմանիա մեզի համար պատերազմ կը յայտարարէր Ռուսիոյ դէմ: Կը խորհէինք. ի՞նչ ըրաւ Գերմանիա երբ իր ամենահաւատարիմ դաշնակիցը մեր սահմանադրութենէն քիչ օր ետք գրաւեց Պոսնիան եւ Հերցեկովինան (Պոսնա - Հէրցէք), յուսախաբ ընելով մեզ: Իտալիան որ անակնկալ յարձակեցաւ Տրիպոլիսոյ վրայ, վերջ ի վերջոյ Գերմանիոյ դաշնակիցը չէ՞ր: Գերմանները տնտեսական շահեր կը հետապնդեն եւ պիտի աշխատին որ անոնք վտանգուին: Այդ պարագային հայկ. բարենորոգումներու խնդրին իրենց միջամուխ ըլլալը միայն այն նպատակով է որ արգելք ըլլան ռուսական ազդեցութեան Պաղտատի դիծէն տարածուելուն: Այլապէս Գերմանիոյ միտքէն իսկ չէր անցնիր Թուրքիան հովանաւորել, եթէ վտանգ մը սպառնար:

Ահա այս մտածումները զօրս ունեցանք եւ երբ դիմեցինք Գերմաններուն Թուրքիոյ յառաջդիմութեան պէտք եղած դրամը ձեռք բերելու համար, անոնք չմերժեցին անմիջապէս, ըսելով թէ Ֆրանսայի հետ լաւ յարաբերութիւն մշակեցէք, որպէսզի Փարիզի հրապարակէն փոխառութիւն ստանաք: Ահա այս պայմաններուն տակ որոշեցինք լաւագոյն յարաբերութիւններ մշակել նախ Ֆրանսայի հետ, յետոյ Անգլիացիներուն հետ, զանոնք ապահովցնելու համար թէ մենք կը փափաքինք ներքին բարենորոգումներ կատարել եւ կ'ուզենք իրենց պաշտպանութիւնը ռուսական յարձակումի մը դէմ:

(Շար.)

ըլլալ: Որովհետեւ իր ազգային գոյութեան սպառնացող վտանգը կ'աճի ժամէ ժամ, Եթովպիոյ ժողովուրդը գերագոյն կոչ մը կ'ուղղէ մարդկութեան սրտին, աշխարհի բոլոր այրերուն եւ կիներուն»:

⁂ Եթովպական կառավարութիւնը լուր առած է թէ իտալական արշաւանքը պիտի սկսի սեպտ. 24ին: Զրոյցի մը համաձայն, Հայլէ Սելասիէ հոգեւոր մը լեցուն զէնք ստացած է:

Հիթլէրի ռազմաշունչ խօսքերը
Հրեաներու եւ բոլշեւիկներու դէմ

Հիթլէրական տարեկան համագումարին առթիւ, որ բացուած է Նիւրընպէրկի մէջ, կարդացուեցաւ Հիթլէրի ճառը, որ կը պարունակէ հետեւեալ ռազմաշունչ խօսքերը.—

«Տարիներով մեր ժողովուրդը գերութեան մէջ ապրեցաւ, բայց այժմ Գերմանիա այլ եւս անպաշտպան խաղալիք մը չէ աշխարհի: Ան կանգնած է ապահով, ոչ թէ դաշնագիրներու շնորհիւ, այլ իր վարիչներուն վճռական կամքով եւ ազգին իրական ուժով: Մեր բանակը մեր ամէնէն թանկագին եւ պանծալի հարստութիւնն է: Մենք ուժ ունինք եւ պիտի պահենք զայն: Թող չպիտի տանք որ ո եւ է մէկը փորձէ կազմակերպուիլ այդ ուժին դէմ, այլ ուղղակի պիտի ջախջախենք ամէն ընդդիմութիւն: Մենք գիտենք որ Գերմանիոյ անկման պատասխանատու են հետեւեալ երեք խմբակցութիւնները,—Հրեայ մարքսեանները եւ անոնց խնամիները՝ Ս. Դեմոկրատները, քաղաքականապէս եւ բարոյապէս բթամիտ կեդրոնի խմբակցութիւնը, բթամիտ քաղքենի յետադիմական դասակարգի մը տարրերը: Կ'ապրինք խռովայոյզ աշխարհի մը մէջ: Սկզբունքները եւ անոնց վճռական գործադրութիւնը միայն կրնան զօրացնել մեզ, փրկելու համար Գերմանիան բոլշեւիկեան քաոսէն: Կուսակցութիւնը չուզեր կռուիլ քրիստոնէական կրօնին դէմ, բայց որ եւ է պարագայի տակ չպիտի թոյլատրէ որ քաղաքական գործունէութեան նուիրուին զանազան դաւանութիւններ, որ եւ է քօղի տակ»:

Կրակոտ ճառ մըն ալ խօսեցաւ կուսակցութեան վարիչը, շեշտելով թէ պայքարը պիտի չարունակուի անխնայ:

Ազգային վիճակահանութիւնը

Ֆրանսայի ազգային պարգեւախաղին 10րդ շերտին վիճակահանութիւնը տեղի կ'ունենայ Սեպտեմբեր 28ին, շաբաթ կամ 30ին, երկուշաբթի: Լիոն խնդրած ըլլալով որ վիճակահանութիւնը այս անգամ տեղի ունենայ Լիոնի մէջ, ելմտական նախարարութիւնը ընթացք տուած է այդ խնդրանքին:

Այրի Տիկին Աղաւնի Ղեւոնդեան եւ զաւակը Լեւոն, Տիկին Սանա Ղեւոնդեան եւ զաւակները (Խարբերդ), Մասիս եւ Արա Ղեւոնդեան եղբայրներ, Հայր Մանուէլ վրդ. Թաշճեան (Վենետիկ), քոյրեր (սէօռ) Օղիտա (Պոլիս) եւ Պէաթրիս (Հռոմ) Թաշճեան, Պ. Յովհաննէս Թաշճեան եւ աղջիկը՝ Հռիփսիմէ (Ուստըր), Տէր եւ Տիկին Աւետիս Թաշճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Շաւարշ Թաշճեան, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Թաշճեան եւ զաւակները (Պոսթըն), Տէր եւ Տիկին Խաչատուր Պօղոսեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Յակոբեան եւ զաւակները (Նիւ Եորք), Պ. Միհրան Դաւիթեան, Շէրիֆ Նշան Թաշճեան եւ եղբայրները (Քալիֆորնիա), Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Հէքիմեան, Այրի Տիկին Եղսայ Գինոսեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Միհրան Թերզեան, ինչպէս նաեւ Ղեւոնդեան, Թաշճեան, Պօղոսեան, Յակոբեան, Դաւիթեան եւ Թոթովեան ընտանիքները իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, նամակով, ծաղկեպսակով եւ հեռագրով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր, մօրեղբօր, հօրեղբօր, եղբօրորդոյն, քեռայրին, քենեկալին եւ ազգականութեան՝

ԳԱՍՊԱՐ ՂԵՒՈՆԴԵԱՆԻ

(Թաշճեան — Խարբերդ — Հիւսէյնիկցի)

դառնաղէտ մահուան առթիւ որ տեղի ունեցաւ սեպտեմբեր 6ին, 55 տարեկան հասակին, իր բնակարանին մէջ, 6, ռիւ տէ Փըթիթ Մառի, Մարսէյլ:

ՀՐԱՒԻՐԱԳԻՐ

Այրի տիկին Նազլը Գալուստեան, որդին Գ. Գալուստեան եւ զաւակունք, եւ իրենց բոլոր պարագաները կը ծանուցանեն իրենց բոլոր բարեկամներուն եւ ծանօթներուն թէ՝ յառաջիկայ կիրակի սեպտեմբեր 15ին, ժամը 10ին, հոգեհանգիստ- պատարագ պիտի մատուցուի իրենց վաղամեռիկ հարսին, կնոջ եւ մօր՝

ՏԻԿԻՆ ՎԱՐԴՈՒՀԻ ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, Պոմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցիին մէջ:

ԳՈՅԱՄԱՐՏ Օրացոյց 1936 Է. տարի

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ԼՈՅՍ ՊԻՏԻ ՏԵՍՆԷ 15 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻՆ, հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

1— Ազգային Քննական Պատմութիւն (Շար. անցեալ տարուընէ, Ռուբինեանց հարստութեան վերջաւորութիւնը, հետեւողութեամբ Հ. Ս. Տէր Մովսէսեանի):

2.— Ամփոփ նկարագրութիւն ազատագրական պատմական դէպքերու եւ դէմքերու:

3.— Կրօնական տօներու լիակատար յիշատակութիւն:

4.— Օրացոյցին կողքի ճակատը գետեղուած է Հ. Յ. Դ. Զինանշանը՝ եգերուած հայկական գոյդ Եռագոյն Դրօշակներով:

5.— Մէջտեղը գետեղուած է ՍՊԱՍՈՒՄ՝ նկար Հ. Ալեանաքի:

6.— Օրացոյցին ներքեւի մասը գետեղուած է Դաշնակցութեան Երրորդութիւնը:

7.— Կողքին աջ եւ ձախ կողմը գետեղուած են ՄՈՒՇԵՂ ԵՐԿԱԹԻ (Արշաւիր Կամսարական), ԵԳԻՊՏԱՑԻԻ (Արտաշէս Դեւեան), ՄՈՒՐԱՏ ԴԻՑՕՑԵԱՆԻ (Սաքօ) եւայլ նկարներ:

8.— Օրացոյցին թերթիկներուն մէջ գետեղուած են մօտ 12 նկարներ հին, պատմական, ազգային եւ յեղափոխական դէմքերու եւ դէպքերու:

« ԳՈՅԱՄԱՐՏ » Օրացոյցը Ազգային գեղեցիկ հրատարակութիւն մըն է, ամէնէն շատ փնտռուածը եւ ամենատարածուածը:

Օրացոյցը այս տարի լոյս կը տեսնէ Փարիզ Յ. ՃԱՐԵԱՆ տպարանի շքեղ տպագրութեամբ, ինչ որ գեղարուեստական նոր հմայք աւելցուցած է:

ԳԻՆ՝ Ֆրանսա եւ գաղութներ նաեւ ուրիշ երկիրներ 5.50 ֆրանք, Սուրիա եւ Պալքաններ 5 ֆրանք, Ամերիկա 6 ֆրանք, Մարսէյլ 5 ֆրանք:

Դիմել հետեւեալ հասցէին՝ M. Gaïzak DJARAYAN, 49, Rue Nationale, Marseille - France.

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԱՐՆՈՒՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Salle-Gallemant սրահին մէջ

կը ներկայացուի **ՁԱՐՇԸԼԸ ԱՐԹԻՆ ԱՂԱ**

Մուտք 5 ֆր., պզտիկներու 3 ֆր.:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Աբծիւ» Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 17 Րիւ Ամբէր, Քաշանի Ընթացիկ հարցեր:

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «Վարդան» Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, ընկեր Յ. Պուճիկեանի բնակարանին մէջ Առնուվիլ: Օրակարգ.— Շարունակութիւն նախորդ ժողովի:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Զարդարեան» Գրադարանին մէջ 181, Գուր Լաֆայէթ:

ՓՕՆ Տ'ՕՊՆԱՅԻ կոչուն Ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին գրադարանի սրահը: Օրակարգ՝ նոր վարչութեան ընտրութիւն եւ հաշուետուութիւն: Կը խնդրուի Սէն Փիէռի եւ Լեվանսի ընկերներէն, որոշուած ժամուն ներկայ գտնուիլ:

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ (քաղաքամէջի) բոլոր ենթակոմիտէներու եւ խումբերու ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին (ծանօթ հաւաքավայրը) վաղը Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին: Օրակարգ՝ զեկոյց Շրջ. ժողովի:

Վռամեան ենթակոմիտէի եւ Աւօ խումբի միացեալ ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ, ժամը 2.30ին: Զեկոյց՝ Շրջ. ժողովի:

Ընկեր Կարօ ենթակոմիտէի ժողովը այս կիրակի կէս օրէ ետք ժամը ճիշդ 7ին (սովորական հաւաքատեղին): Զեկոյց՝ Շրջ. ժողովի:

«Նիկոլ-Դուման» խումբի ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Դաշնակցութեան Տան մէջ: Զեկոյց՝ Շրջ. ժողովի:

«Վրէժ» խումբի ժողովը Երկուշաբթի (Սեպտ. 16) երեկոյ ժամը 9ին: Զեկոյց՝ Շրջ. ժողովի:

Ընկերա-համակրական խնջոյք-երեկոյթ

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նուիրուած՝ ՀԱՅ ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ եւ ՄՈՒՐԱՏ խումբերու կողմէ

վաղը Շաբաթ իրիկուան ժամը 8էն մինչեւ կէս գիշեր

Հ. Յ. Դ. «ԽԱԺԱԿ» ԱԿՈՒՄԲԻՆ ՄԷՋ

բանախօսութիւն, արտասանութիւն, երգ եւյլն.:

Հրաւիրուած է Լիոնէն ՄԱՍԻՍ ծագը (ԳԸՐԸՔՃԵԱՆ): փոքրիկն պետօ պիտի պարէ կովկասեան պարեր:

Թատերական ներկայացում Պոմոնի մէջ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. «ՋԱԽԱՐԵԱՆ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Պոմոնի ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ սրահին մէջ

կը ներկայացուի ղեկավարութեամբ Յ. ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ

եւ մասնակցութեամբ դերասանուհի ՍԵՐՈՒՇԻ

Պ. Պ. Վ. ՏԷՐ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ, Վ. ՔԷՉԷՃԵԱՆԻ, Վ. ՄԱՄՈՒՐԵԱՆԻ, Ս. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆԻ եւ ուրիշներու: կը ներկայացուի՝

ՊԷՊՕ

Տոմսերու գիներ՝ 5 եւ 4 ֆրանք:

Ընտանեկան Ճաշկերոյթ - Պարահանդէս

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ՝

ՉԸՆԿԻԼԷՐՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

14, Սեպտ. 1935 Շաբաթ իրիկուն ժամը 7էն մինչեւ լոյս

1, QUAI D'ALFORT - ALFORT Մառնի գեղեցիկ ափերուն վրայ

կը մասնակցի «ԵՓՐԱՏ» նուագախումբը:

Հայկական եւ եւրոպական պարեր:

Ճոխ պիւֆէ խիստ դիւրամատչելի գիներով:

Մասնակցութեան համար 6 ֆրանք, բացի ըմպելիքէ:

Հաղոր. միջոցներ.— Պաստիյլէն 81, Պիսիթրէն 125, փոռթ Շառանթօնէն 104 թիւը առնել եւ իջնել Փոն-տը-Շառանթօն:

ՕՐԻՈՐԴԱՑ ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ԱՆԱՐԱՏ ՅՂՈՒԹԵԱՆ ՔՈՅՐԵՐՈՒ

1 Avenue du Chateau, St. Gratien. (S.&O.)

Վարժարանի բացումը տեղի կ'ունենայ ՀՈԿՏ. 1ին, երեքշաբթի օր:

Վարժարանը կ'ապահովէ տոհմային լեզուի ու դաստիարակութեան հետ նաեւ ֆրանսական մշակոյթը: Աշակերտները կը վայելեն մայրական գուրգուրանք եւ մասնաւոր ուշադրութիւն իրենց ֆիզիքական զարգացումին համար:

Գեղեցիկ դիրք, մաքուր եւ անարատ սնունդ, դիւրամատչելի պայմաններ:

Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ վարժարանի տեսչութեան չորեքշաբթի, շաբաթ եւ կիրակի օրերը:

Հաղ. միջոց.— կար տիւ Նորէն շոգեկառք եւ իջնել St. Gratien կամ Enghien եւ անկէ օթօպիւս:

ՀԱՐԿԱՏՈՒՆԵՐՈՒ

ԱՆՀԱՏԱԿԱՆ ՇԱՀԵՐՈՒ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

Mr. PARMAC, (Expert-Fiscal)

ՀԱՐԿԱՅԻՆ ՓՈՐՁԱԳԷՏ

28 Bld. Strasbourg, Paris (10)

ՀԵՌԱՁԱՅՆ **Botzaris 17-64**

ԿԸ ՊԱՇՏՊԱՆԷ ԱՄԷՆ ՀԱՐԿԱՏՈՒԻ ԱՆՀԱՏԱԿԱՆ ՇԱՀԵՐԸ

Դիմեցէք անոր՝ ձեր առեւտրական, արհեստագիտական եւայլն. նական կեանքի բոլոր խնդիրներու համար: կը լուսաբանէ ՀԱՐԿԱՅԻՆ, ԻՐԱՒԱԳԻՏԱԿԱՆ եւ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆՑ վերաբերեալ բոլոր խնդիրները:

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐ, ոպէսզի որ եւ է դժուարութիւններու չհանդիպիք, գործածեցէք՝ ՓԱՐՄԱՔԻ ՀԱՇՈՒԱԿԱԼԱԿԱՆ տետրը, որ կը համապատասխանէ ամէն պահանջի:

Աւելի տեղեկութիւն առնելու համար գրեցէք մեզի (դրոշմաթուղթ մը ղրկելով պատասխանին համար):

Պ. ՓԱՐՄԱՔ կ'ընդունի ամէն օր ժամը 9-12 եւ ժամադրութեամբ

ՎԱՐՁՈՒ Է

կեդրոն թաղամասի մէջ գեղեցիկ եւ լուսաւոր խանութ մը 4 ուկէս մեթր ճակատով: Վարձք տարեկան 200 ֆր.: Բացի կօշկակարութենէ եւ սափրիչութենէ իր լուծ կը տրուի ամէն գործի: Մասնաւորապէս յարմար դերձակի պատեհութիւն: Դիմել ՅԱՌԱՋի վարչութեան:

ԿՈՒԶԷ՞Ք ՁՈՒՏ ԽԱՂՈՂԷ ԵՒ ԱՆԻՍՕՆԷ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ ՕՂԻ ԽՄԵԼ

ՀԱՐՑՈՒՑԷՔ ՓՏՏԵՑԷՔ ԵՒ ԳՆԵՑԷՔ

ՐԱՔԻ ՏԻԻՁ

ԱՐՔԱՅԱԿԱՆ ԽՄԻՉՔ

ԿԱԶՈՒՐԻՉ ԱՆԱՐԱՏ ԱԽՈՐԺԱԲԵՐ

Պոլսոյ օղին է որ ձեր ուզածին պէս կը ճերմկնայ եւ բէյֆ կուտայ

Ֆրանսայի համար ստրտօնատէր՝ Յ. ՏԱԼԱՔԻՒՐԵԱՆ

8, Rue Suffren, MARSEILLE, Tél. D. 70-89

Փարիզի ներկայացուցիչ Գ. ՃԻՏԷՃԵԱՆ,

75, Ave. Victor – Hugo, Clamart (Seine)

Լիոնի ներկայացուցիչ ՃԸՆԿԸՏՐԵԱՆ եւ ԹԷՐԶԻԵԱՆ

211, Rue de Criqui

ՍԱՐԹ

Վերացման Ս. Խաչի տօնի առթիւ այս Կիրակի Սէն Ժէռոմի Եկեղեցիին մէջ Հոգեհանգիստ - Պատարագ պիտի կատարուի եկեղեցիին շինութեան նիւթապէս կամ իրենց աշխատութեամբ սատարող հայրենակիցներու եւ երկսեռ Դէպ բաց Դասի անդամներու ննջեցեալներու յիշատակին: Թաղիս երգչախումբը պիտի մասնակցի արարողութեան. Պատարագէն վերջ Խաչհանգիստ: Երեկոյեան ժամը 6ին Խաչվերացի Թափօր շրջագայում: Լուսավառութիւն տեղի պիտի ունենայ եկեղեցիի գիմացի պարտէզին մէջ: Կը հրաւիրուին Մարսէյլի եւ շրջակայ թաղերու հայրենակիցները:

Երկուշաբթի Մեռելոցի առթիւ Հոգեհանգիստ պիտի կատարուի թաղիս գերեզմանատան մէջ առաւօտեան ժամը 8—12:

Կիրակի, սկիզբ. ժամը 7, պատարագ ժամը 10ին, հոգեհանգիստ 11.30ին, խաչհանգիստ 12ին:

Թաղ. Խորհուրդ Սէն Ժէռոմի

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆր. Կ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղը իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ Պ. Շ. Թաշճեանի, որ 50 ֆր. նուիրած է փոխան ծաղկեպսակի Պ. Գասպար Ղեւոնդեանի մահուան առթիւ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Կուտէնվիլի «Տայ[...] խումբը իր ցաւակցութիւնը յայտնէ Տէր եւ Տիկ. Ստեփան [...] քիփասեանի իրենց որդւոյն դառն մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկ. Ստեփան Սուլ[...]եան իրենց շնորհակալութիւնը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ կամ գրաւոր իրենց ցաւակցութիւնները յայտնեցին իրենց սիրելի որդւոյն դառնակսկիծ մահուան առթիւ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԱՂՆՈՅ ՁՈՐԻ Հայր. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի անդամակցական ընդհ. ժողովը այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Յովհաննէսեան սրահը, 13, Րիւ Փիէր Գիւրի, [...]ւէթրը: Բոլոր հայրենակիցներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ամասիոյ Հայրենակցական Երկսեռ Միութեան բոլոր անդամները եւ ոչ անդամները ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը ճիշդ 2.30ին, Գաֆէ [...] Ֆրանսի վերնայարկը, 66, rue de la Paix, կայարանի դիմացը: Օրակարգ.— Նոր վարչութեան ընտրութիւն: Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (32)

"ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՊԷՇՍՏԱՆ"

Յօրինեց՝ Տիմոթէոս վրդ. Սափրիչեան

Հետեւեալ օրը Վակշըմ Կովազի ալ չուզեց գնաց անկէց դէպ ի Ամպաճարա երկիրը, եւ ճամբայ ելնելու ժամանակը բարեւ խրկեց մեզի ըսելով. «Հոդ թող չըսեն. երկու ամսէն ետքը տեղ կը պատրաստեմ եւ զիրենք քովս բերել կուտամ», եւ իմ աջակից Վակշըմ Պրու եղբայրս կը թողում այս կողմերը Ոկըրայի մօտ Մըսան Տենկեա (զմբարայի քար) երկիրը, որ արեւմտեան հարաւային կողմը Թեքելէի եւ Գոլըա Ոկըրա երկիրներուն նոր գլուխ վերցնող ապստամբները սիրով հնազանդեցընէ:

Վակշըմ Կովազին Ամպաճարա եկած ատենը Թէոդորոսէն փախչող զօրքերը եւ զօրապետները կուգան իրեն բանակին մէջ կը գինուորին. նոյնպէս եւ Մակտելա լեռը հազար հոգիէն աւելի բանտարկեալներէն շատերը կուգան իրեն կը հնազանդին, եւ Վակշըմ Կովազի զօրութիւնն երթալով կ'աւելնայ:

Կոճամի իշխան Ոււալը Տեստան, որ հօրն իշխանութեանը յաջորդելով ապստամբաց երեսէն նեղութիւններ կը քաշէր, Վակշըմ Կովազին զօրանալը լսելով՝ ընծաներ խրկեց եւ շընորհաւորեց անոր տիրապետութիւնը. նա ալ ուրախանալով՝ խոստացաւ իր աղջիկը տալ անոր ու իրեն փեսայացընել: Այս ուրախառիթ լուրը առնելուն Ոււալը Տեստան, իմացուց բոլոր իր երկրի ապստամբներուն ու յորդորեց զիրենք որ սիրով գան հնազանդին իրեն:

Ասոր վրայ ոմանք կուգան կը հպատակին, եւ չեկողները բռնութեամբ կը հպատակեցընէ, եւ իր եղբայրը որ հարճէ մը ծնած էր, կը բռնէ իր քովը կը շղթայէ:

Վակշըմ Կովազին բնութեամբ գոռոզ եւ խիստ խորամանկ ըլլալով, այս անակնկալ յաջողութիւններն երբ կը տեսնէ, միտքը բերելով մեր նախագուշակութիւնները, ղինքը թագաւոր հրատարակել կուտայ առանց օծումի, եւ իր երկիրներուն մէջ պատերազմական նկարիթները հնչեցնել կուտայ բոլոր տօնախմբաւ եղած տեղուանքը. եւ մէկ ամիսէ ետքը իր անունն ալ փոխելով Թէքլէ Կորկիս (Գէորգ) կը կոչէ զինքը. եւ կը ծանուցանէ մունետիկի ձեռօք, որ այսուհետեւ ով որ Կովազի անունը տայ՝ պատժոյ կը հանդիպի:

Անկէ ետքը կը սկսի հաստատութիւնը գործի մը մէջ հարկ եղած ժամանակ Թէքլէ Կորկիս թագաւորին անունը երդուընել:

Երբ Թէոդորոս վտանգը նշմարելով լաւ համարեց քաջութեամբ իր ձեռքովն իր կեանքը դրաւել քան թէ Անգլիացւոց ձեռքն ընկնիլ, Սըր - Ռոպէրդ Նարիէր ընդհանուր հրամանատարը բանակին՝ ետ դառնալու ատենը լուր կը խրկէ Թէքլէ - Կորկիսին, ինչպէս որ պատմեցին մեզի, որ փութով իր քովը գայ եւ ի նշան իր շընորհակալութեանը վարձատրութիւն ընդունի:

Վասնզի՝ Նարիէր Լաստայի երկրէն անցած ատեն Վակշըմ Կովազին իշխան մը անոր առաջնորդ տուած էր մինչեւ Մակտելայի լեռը (Ամպան) հետը երթալու: Այս օրինակ ծառայութիւն մըն ալ Տէճազմաջ Քասսան ըրաւ Անգլիական բանակին:

Թէքլէ Կորկիս ուզեց ընդունել [...] նոր հրաւէրը, եւ կը յուսար որ [...] բէէրի միտքը զինքը Թէոդորոսին [...] թագաւորեցընել է. բայց յետոյ [...] գլխաւոր մարդոցը տուած մեկ[...]թիւններէն կասկածելով, որոնք [...] ալին թէ Անգլիոյ բանակին հրա[...] նատարը վարպետութեամբ զքեզ [...] ձգելով՝ միտքը Տէճազմաջ իշխ[...] յանձնել է եւ զանիկայ թագաւոր[...] նել, վախցաւ ու չգնաց անոր քով, [...] հետեւապէս զրկուեցաւ վարձատր[...]թենէ:

Իսկ Տէճազմաջ Քասսան անգլիա[...] տէրութեան վեհանձնութենէն [...] չկասկածելով ընդունեց Նարիէրի հ[...] րաւէրը, եւ վարձատրուեցաւ իր [...] տուցած ծառայութեանը փոխարէն:

Ինչպէս երես 79ին մէջ [...] տացանք մեր Պալըրըավային վար[...]ցը վրայ խօսիլ, եւ հոս կարգը գալ[...] կը փութանք կատարել մեր [...] մունքը, ըստ որում անոր մեզի մա[...] տուցած ծառայութեան հետ աղերս[...] թիւն ունին նշանաւոր դէպքեր որ [...] գի պատահեցան:

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Clacière 15 – 70

(ՆՐԹԻՆԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 14 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ SAMEDI 14 Septembre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2909

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՍՊԱՍԵԼ, ԵՒ ՅՈՒՍԱԼ...

Ամէն կողմէ հարցումներ կ'ուղղուին մեզի, ներգաղթի մասին եղած կամ ծրագրուած կարգադրութեանց մասին:

Մենք ալ, մեր կարգին, նոյն հարցումներն ուղղեցինք իրատես շրջանակներու, եւ ահա թէ ինչ իմացանք.—

1. Այս անգամ արձանագրութիւնները պիտի կատարուին մանրակրկիտ քննութեամբ: Ատոր համար ալ, Պ. Շահվերտեան պտոյտներ պիտի կատարէ Ֆրանսայի բոլոր հայաշատ կեդրոններուն մէջ:

2. Կառավարութիւնը արտօնած է միայն 1000–1200 հոգի, բայց առ նուազն հինգ հազար հոգի դիմում կատարած են:

3. Ներգաղթէն առաւելապէս պիտի օգտուին անոնք որոնց Հայր. Միութիւնը գիւղեր կամ տուներ շինած են: Նաեւ մասնագէտներն ու արհեստագէտ բանուորները:

4. Լաւագոյն պարագային, դժուար թէ դեկտեմբերէն առաջ կատարուի փոխադրութիւնը: Նոյն իսկ վախ կայ որ ձգձգուի մինչեւ 1936 փետրուար:

Դեռ ուրիշ անհամ տեղեկութիւններ ալ իմացանք, սակայն զանց կ'առնենք, սպասելով ներգաղթի յանձնաժողովին կամ նոյն ինքն Պ. Շահվերտեանի պաշտօնական զեկուցման:

Հրատարակուած լուրերը բաւական են, հաստատելու համար թէ այս անգամ ալ յուսախաբութեան պիտի մատնուին անոնք որ վարդագոյն յոյսեր կը սնուցանեն, կամ հօլուերգութիւններ կը թխեն:

Յաւելուած մը եւս, նոյն ինքն Պ. Շահվերտեանի բերնով, եւ Փարիզի բանուորական շաբաթաթերթին միջոցաւ.

— «Ներգաղթողները պիտի լեցնեն մասնաւոր նոր հարցարան մը որ անհրաժեշտ լրացուցիչ տեղեկութիւններ կը պարունակէ: Մօտ օրէն այդ հարցարանի տպագրութիւնը պատրաստ կ'ըլլայ եւ կ'ուղարկուի Հօկի մասնաճիւղերուն վերարձանագրութեան համար:

Հարկ չկայ ուրեմն անձամբ ինծի դիմում կատարելու:

Միակ կէտ մը կ'ուզէի որ շեշտուէր. այդ այն է, որ արձանագրուողները պէտք չէ կարծեն թէ ատով իրենց դիմումը ընդունուած է: Թող ուրեմն ոչ ոք իր զբաղումը ձգէ կամ ո եւ է կարգադրութիւն ընէ, մինչեւ որ պաշտօնապէս չտեղեկանայ իր դիմումի արդիւնքին»:

Այս պայմաններուն մէջ, Երեւանի «շնորհ»ը ներգաղթ կոչելն իսկ հեգնութիւն մըն է: Դեռ չենք խօսիր գործադրութեան եղանակի մասին, որ այլապէս վրդովիչ է,— նոյն հաւատաքննութիւնը, յաւելեալ եւ ճոխացեալ տպագրութեամբ:

Կը նշանակէ թէ ոչինչ փոխուած է Երեւանցիներու քաղաքականութեան մէջ, գոնէ այս կենսական հարցին առթիւ: Եւ այնքան թախանձագին կոչերէ յետոյ:

Ընդհակառակն, աւելի պրկուած են օղակները, եւ աւելի խորթ հով մը կը փչէ Երեւանէն:

Այդ մասին աւելի «կազդուրիչ» տպաւորութիւններ կ'ունենաք, երբ լիազօրն ու իր արբանեակները ձեռնարկեն արձանագրութեանց, զտման, վաւերացման եւ առաքման:

Այս բոլոր պարագաները նկատի ունենալով, մենք ալ, իբրեւ «թշնամի», պիտի յանձնարարէինք գուլպաները չհանել առանց ջուրը տեսած ըլլալու:

Որքան տաժանելի է ինքնութեան թուղթի կամ աշխատանքի արտօնագրի նորոգման համար պատասխանի սպասել այս երկրին մէջ, նոյնքան եւ աւելի վրդովիչ է այս պատկերը: Եւ ըմբոստացուցիչ, քանի որ առաջինը օտար է, իսկ երկրորդը՝ հայկական: Մանաւանդ բանուորա – գիւղացիական:

Հիթլէրի նոր անակնկալը, կիրակի օր

Նացիներու տարեկան համագումարին առթիւ, Հիթլէր որոշեց խորհրդարանը արտակարգ նիստի հրաւիրել կիրակի օր, Նիւրընպէրկի մէջ: Այս առթիւ շատ կարեւոր ճառ մը պիտի խօսի, պարզելով Գերմանիոյ արտաքին քաղաքականութիւնը: Կ'ըսուի թէ մասնաւորապէս պիտի ծանրանայ Լիթուանիոյ վրայ, ուժգնօրէն արծարծելով Մէմէլի խնդիրը:

Ցայտարարութիւնը տեսակ մը կոչ մը պիտի ըլլայ, ուղղուած այն պետութեանց որոնք երաշխաւորներն են Մէմէլի համար հաստատուած կարգ ու սարքին: (Անգլիա, Ֆրանսա, Իտալիա եւ Ճափոն): Ճառը պիտի խօսուի մարտական ուժերու ցուցադրութեամբ մը որ աննախընթաց է: Առաջին անգամ է որ խորհրդարանը նիստ կը հրաւիրուի Պերլինէն դուրս (բացի Փոցտամէն), 300 մղոն հեռու տեղ մը: Հիթլէր պիտի ազդարարէ թէ Մէմէլի խնդիրը եւ ուրիշ տագնապներ ուղղակի կը սպառնան խաղաղութեան: Անշուշտ պիտի խօսի նաեւ օրուան հարցերու մասին:

**Հիթլէր առջի օր աչքէ անցուց 54.000 երիտասարդներ, աշխատանքի ճակատէն, որոնք բահեր բռնած էին իրենց ուսերուն վրայ: Թափորը տեւեց երեք ժամ:

Վենիզելոս նոր՞ն կը խլրտի

Աթէնքի թերթերը կը գրեն թէ հանրապետութիւնը լրջօրէն վտանգուած ըլլալով, Վենիզելոս ինք անձամբ պիտի վարէ հանրապետական պայքարը, դուրսէն թէ ներսէն:

Կացութիւնը միշտ անստոյգ է: Հանրապետական թերթերը կը պահանջեն որ նախագահը հրաժարի եւ պատգամագիր մը ուղղէ ժողովուրդին: Պ. Զայմիս առ այժմ սպառողական դիրք մը բռնած է: Վարչաձեւի համար հանրաքուէ պիտի կատարուի հոկտ. 27ին:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՎԵՐՋԻՆ ՃԻԳ ՄԸ ԵՒՍ Ի ԽՆԴԻՐ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ

Պ. Լավալի ճառը Ազգաժողովին առջեւ

Աւելի լաւատես տրամադրութիւններ

Երէկ, ուրբաթ, Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովին առջեւ կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ Պ. Լավալ, պարզելով Ֆրանսայի տեսակէտը: Բոլորն ալ անհամբերութեամբ կը սպասէին այս ճառին, մանաւանդ որ Անգլիոյ արտաքին նախարարը անուղղակի ապարէզ կը կարդար, Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտը պաշտպանելու կամ լքելու համար: Ինչպէս կը հաստատէ Պ. Լավալի ճառն ալ, Ֆրանսա կը ձգտի անխախտ պահել Ազգաժողովին ուխտը, բայց խուսափիլ պատժական տնօրինութիւններէ: Եթէ անկարելի ըլլայ կանխել Իտալիոյ արշաւանքը, Ֆրանսա պիտի աշխատի սահմանափակել զայն միայն հաբէշական ճակատին վրայ:

Այս առթիւ, շատ ուշագրաւ է տեսակցութիւն մը որ տեղի ունեցաւ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի արտաքին նախարարներուն միջեւ, Պ. Լավալի ճառէն առաջ: Ֆրանսայի ներկայացուցիչը հարցուցած է թէ Անգլիա միեւնոյն դիրքը պիտի բռնէ՞, եթէ Գերմանիա փորձէ կցել Աւստրիան: Այս իմաստով հարցումներ ուղղած է նաեւ Լոնտոնի ֆրանսական դեսպանը: Անգլիոյ ներկայացուցիչները պատասխանած են թէ չեն ուզեր այժմէն կանխակալ վճիռներ տալ Գերմանիոյ մասին եւ թէ յարձակման իւրաքանչիւր պարագայ պիտի քննուի առանձին: Բայց եւ այնպէս, հաւաստած են թէ Անգլիա միշտ պիտի կանգնի Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին սկզբունքներուն վրայ:

Ֆրանսայի դիրքը դժուարացած է նաեւ անոր համար որ փոքր ազգերը՝ Շուէտ, Նորվեկիա, Հոլանտա եւ ուրիշներ կուսակից են պատժական տնօրինութեանց եւ կը սպառնան հեռանալ, եթէ Իտալիա խախտէ Ազգաժողովին ուխտը: Եւ վերջապէս, Ֆրանսացիները կասկածներ ունին Անգլիոյ բարեմտութեան մասին, քանի որ անգլեւգերման նաւային համաձայնութիւնը կնքուեցաւ առանց Ֆրանսայի գիտութեան:

Մինչեւ վերջը Անգլիոյ հետ զուգընթաց երթալու համար, Ֆրանսա կը սպասէ որ անգլիական կառավարութիւնը յանձն առնէ նոյն հաւատարմութեամբ հետեւիլ ազգաժողովի ուխտին՝ կեդր. Եւրոպայի գործերուն առթիւ: Այդ փաստաթուղթը չունին Փարիզի մէջ:

Ի՞նչ պիտի առաջարկէ հինգերու յանձնախումբը

Իտալեկներ նորէն կը պնդեն թէ Հինգերու Յանձնախումբը պիտի առաջարկէ Իտալիոյ համար ընդունած եղանակով կարգ ու սարք մը հաստատել Եթովպիոյ մէջ, Իտալիոյ թեւարկութեան տակ: Յանձնախումբին նախագահը մասնաւոր տեսակցութիւններ ունենալով իտալական պատուիրակութեան հետ, յաջողած է բաւական համոզիչ առաջարկներ ներկայացնել, պայմանաւ որ ընդհանուր համաձայնութիւն գոյանայ:

Այս ուղղութեամբ անկարելին կը փորձէ նաեւ Պ. Լավալ, որուն գործօն մասնակցութեամբ պիտի խմբագրուին վերջնական առաջարկները: Բրիտանական պատուիրակը առաջարկած է միջազգային ոստիկանութիւն մը հաստատել, փոխանակ անգլեւիրաքեան դաշնագիրը հիմ բռնելու. բայց գիտել տուած են թէ Մուսոլինի չի կրնար ընդունիլ այդպիսի առաջարկ մը: Ի վերջոյ կարելի եղած է սկզբունքի համաձայնութիւն մը գոյացնել անգլիական եւ ֆրանսական պատուիրակներուն միջեւ, բայց մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին:

Այս լուրերուն վրայ էր որ լաւատեսութիւնը վերահաստատուեցաւ առջի օր, թէեւ ամէն ժամ անակնկալ մը կրնայ պատահիլ: Մանաւանդ որ, Իտալիոյ մէջ այն համոզումն ունին թէ Մեծն Բրիտանիա կ'ուզէ վիժեցնել իր ծրագիրները, Ազգերու Դաշնակցութեան միջոցաւ կամ ուրիշ սպառնալիքներով:

Ֆրանսայի վարչապետը մասնաւոր տեսակցութիւններ ունեցաւ նաեւ Պ. Պէնէշի հետ, որ նախագահն է Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովին: Խօսակցութեան գլխաւոր նիւթն էր Անգլիոյ արտաքին նախարարին ճառը, որուն ամփոփումը հրատարակեր էինք երէկ: Պ. Լավալ իր ճառին պատրաստութեան համար խորհրդակցեցաւ ոչ միայն Պ. Էրիոյի, Փօլ Պոնքուրի եւ ուրիշ խորհրդականներու հետ, այլ եւ բարեկամ պետութեանց պատուիրակներուն հետ:

Սուէզի ջրանցքը կարելի է փակել

Եգիպտոսի կառավարութիւնը սեպտ. 12ին քննութեան ենթարկեց տեղեկագիր մը, որ կազմուած էր ծանօթ իրաւագէտ Պէտէվի փաշայի կողմէ, Սուէզի ջրանցքին փակման պայմաններու մասին: Տեղեկագրին եզրակացութիւնները գաղտնի կը պահուին, բայց կը հաւաստեն թէ կառավարութեան իրաւագէտ խորհրդականը հետեւեալ կարծիքը յայտնած է.—Եգիպտոս ստորագրած ըլլալով Փարիզի դաշնագիրը, որով օրէնքէ դուրս կը հռչակուի պատերազմը, իրաւունք ունի հաւանելու Սուէզի ջրանցքին փակման, եթէ պատերազմ ծագի: Տեղեկագրին եզրակացութիւնները ամբողջովին հիմնուած են հին եւ նոր դաշնագիրներու եւ պայմանագրութեանց վրայ: Եգիպտոս Ազգ. Դաշնակցութեան անդամ չըլլալով, չի կրնար պատժական տնօրինութեանց դիմել, բայց Սուէզի ջրանցքի ընկերութիւնը պարտաւոր է գործադրել Ա. Դ. խորհուրդին որոշումը, քանի որ անդամներուն մեծ մասը հպատակներն են Ազգաժողովին մասնակցող պետութեանց:

⁂ Ամերիկացի ծերակուտական Փօփ կոչ մը ուղղելով մամուլին, կ'առաջարկէ որ Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը խորհրդաժողովի մը հրաւիրէ Պրիան - Քէլլոկ դաշնագրին ստորագրող պետութիւնները, եւ գործնական միջոցներու դիմէ, արգիլելու համար պատերազմը: Այս առաջարկը ղրկուած է նաեւ Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարին եւ կը թելադրէ պատժական տնօրինութեանց դիմել, քանի որ պատերազմը օրէնքէ դուրս հռչակուած է:

ՁԻՆՈՒՈՐՑՈՒ ԻՏԱԼԱՑԻՆԵՐՈՒ (20—26 տարեկան) ինքնութեան թուղթերը ետ կ'առնուին ֆրանսական իշխանութեանց կողմէ, որպէսզի հարկադրուին վերադառնալ: Զախակողմեան թերթերը այս լուրերը տալով, կառավարութիւնը կ'ամբաստանեն իբրեւ մեղսակից Մուսոլինիի:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԻՆՉԵՒ Ե՞ՐԲ...

Ամերիկահայ թերթի մը մէջ կը կարդամ, «շքեղ դաշտահանդէս»ի մը ծանուցման առթիւ.—

«Իրենց մասնակցութիւնը պիտի բերեն Գրնաթանի Տօնօն եւ տավուլճի Խաչօն... Առանց պատրաստութեան եկէք, անօթի չէք մնար»:

Դարձեալ ամերիկահայ թերթի մը կողքին վրայ, նոյնպէս դաշտահանդէսի առթիւ.—

«Շիշ քէպապ, խըյմա, պաղպաղակ, թանիք, պիրա, քօրն եւայլն»:

Պարսկահայ թերթի մը ծանուցումներու բաժինէն.—

«Կը լինի նաեւ LOSO.— պիտի բռնաւնան դրամ խւրաքանչիւր խաղի ՏԵՌՆՈ շահողները: ԿԱՏԵՕԼ շահողին կը տրուի 100 րիալ:— Մուտքը ԴԱՄԱՆԵՐԻՆ եւ անդամներին 2 րիալ»:

Եւ դեռ ինչ որ կ'ուզես.— Կը բաւէ որ տրամադրութիւն եւ ժամանակ ունենաս պրպտելու թերթերը, մանաւանդ անոնց չորրորդ էջերը:

«Յառաջ»ն ալ յաճախ կը տպուի նոստալջիք, նուիրագործելով շուկայի մէջ շինուած բառեր: Նոյն իսկ... «տավուլ - զուռնա» ծանուցանելով, այս կամ այն միութեան . հանդէսին առթիւ:

Բայց, խոստովանինք որ այս տեսակէտէն անմրցելի են ամերիկահայ թերթերը: Եւ համերաշխ՝ գոնէ այս գետնին վրայ:

Դեռ կարելի էր յիշել հռչակաւոր «քիւֆթէ»ներու պատմութիւնները, մեծատառ եւ շողշողուն:

Պիտի առարկուի թէ տեղական սովորութիւններ են եւ կարելի չէ մէկ օրէն միւսը ջնջել:

Բայց, չէ՞ որ 40 — 50 տարի անցաւ ամերիկահայ գաղութին վրայ, իսկ 10—12 տարի՝ ֆրանսականին:

Ի վերջոյ սովորութիւնները, նաշակները ալ ենթակայ չե՞ն բարեշրջումին:

Օրինակ, տակաւին քանի՞ տարի «մօտէռն» հայ կիներ, աղջիկներ կամ երիտասարդներ հանելի պիտի գտնեն «Զիֆթէ թէլլի» խաղալ գոց սրահներու մէջ կամ ծառերու տակ, տեղացի անցորդներու աչքին առջեւ...

Դառնալով թերթերու մէջ եղած ազդերուն, կը կարծեմ թէ դժուար չէ կամաց - կամաց մոռացութեան տալ «քիւֆթէ»ներն ու «խըյմա»ները, «տավուլճի»ները ու «գրնաթանի»ները:

Ի՞նչ գաղափար պիտի կազմէր օտարական մը, եթէ իմանար թէ «քիւֆթէ»ն կամ «տավուլ»ն են որ բազմութիւններ կը նարեն մեր հանդէսներուն:

Յետոյ, քիչ մը աւելի ուշադրութիւն ալ եւ է ազգի լեզուին: Շատ քիչ անգամ կը պատահի որ բուն բառը չունենանք:

«Այսպէս ալ կ'ըլլայ, այնպէս ալ»ի հոգեբանութիւնը օր մը բոլորովին անճանաչելի պիտի դարձնէ մեր լեզուն:

Արդէն իսկ հասեր ենք նորօրինակ բաբելոնի մը դուռներուն առջեւ:

ՎԱՀԷ

Ֆրանսա կը խստացնէ արգելքը

Պաշտօնաթերթը առջի օր հրամանագիր մը հրատարակեց, որուն համաձայն նոր սեղմումներու կ'ենթարկուին զէնքերու վաճառումն ու փոխադրութիւնը: Այս հրամանագրին տրամադրութեամբ, առ այժմ Ֆրանսայէն զէնք եւ ռազմամթերք չպիտի կրնան ստանալ ոչ միայն Եթովպիա, այլ եւ ուրիշ երկիրներ, մէջն ըլլալով Իտալիան: Հրամանագրին հրատարակութենէն շատ առաջ, ընկերվարական եւ համայնավար թերթերը մերկացումներ հրատարակած էին, մասնաւորապէս յիշելով թէ երկու կառախումբ լեցուն խրամային հրանօթներ եւ ռազմանիւթ փոխադրուած է դէպի իտալական սահմանագլուխ: Հրամանագիրը կը բացատրէ իր յառաջաբանին մէջ.— «Այն պահուն երբ կառավարութիւնը կ'ուզէ սեղմել իր հսկողութիւնը զէնքի, ռազմանիւթի եւ օդանաւային իրերու արտածման վրայ, անհրաժեշտ է սահմանել այն ձեւակերպութիւնները որ պիտի կատարուին այս առթիւ»:

Հրամանագիրը զանազան կարգերու կը բաժնէ ռազմանիւթը եւ կը սրամտրէ պաշտօնական արտօնութիւն ստանալ օտար ապրանքներու առթիւ, իւրաքանչիւր տեսակի համար: Կարգ մը ռազմանիւթեր կարելի չէ նոյն իսկ ցուցնել օտար գնորդներու, առանց պաշտօնական արտօնութեան: Ելմտական նախարարը արտօնութիւն պիտի կրնայ տալ միայն այն ատեն երբ արտաքին նախարարը եւ ազգային պաշտպանութեան իրաւասու իշխանութիւնները հաւանութիւն յայտնած են: Ասկէ զատ, արտածիչները երբ նախատաւոր պատասխան ստանան, պէտք է հաւաստիքներ տան թէ ապրանքը պիտի ղրկեն միայն այն երկիրները որոնց անունները արձանագրուած են բեռնագիրներուն վրայ:

Իտալական բանակը կազմ եւ պատրաստ

«Նիւ Եորք Հէրըլտ»ի մէկ թղթակիցը, որ իտալական ճակատին վրայ կը գտնուի (Ասմարա), ուշագրաւ տեղեկութիւններ կը հաղորդէ զինուորական պատրաստութեանց մասին: Ահա գլխաւոր մասերը.—

1. Մուսոլինիի եւրոպական ամենամեծ բանակը կեդրոնացուցած է Ափրիկէի մէջ, անվեհեր եւ սպառազէն ուժ մը, օժտուած բոլոր յարմարութիւններով, գերազանց՝ նոյն իսկ այն ուժէն զոր Ճափոն շարժման մէջ դրած էր Մանչուրիոյ համար:

2. Պարենաւորումը, որ անլուծելի հարց մը կը համարուէր երեք ամիս առաջ, այժմ կարգի մտած է. նաւահանգիստը չակուած, ցորեն ամբարուած, ճամբաներ շինուած են:

3. Հիւանդութիւնը որ կը սպառնար 10 առ հարիւր ջլատել բանակը, իբրեւ հետեւանք ջուրի նուազութեան եւ փոխադրութեան դժուարութեանց, այլ եւս զանցառելի համեմատութեան մը իջած էր: 18.000 տաղաւարներ եւ 9 հիւանդանոց - նաւեր պատրաստուած են, քինինի, պատուաստի եւ ուրիշ բոլոր յարմարութիւններով եւ բժիշկներով:

4. Զախջախիչ յաղթանակ մը անխուսափելի է, (եթէ Մեծն Բրիտանիա չմիջամտէ) սեպտ. 21էն մինչեւ յունուար 5, որ կը համարուի առաջին շրջանը զինուորական գործողութեանց: Լրտեսական ցանցն ալ շատ լաւ կազմակերպուած է:

5. Արշաւանքին երկրորդ շրջանը պիտի բացուի անձրեւաբեր եղանակին եւ Ազգաժողովի յունուարի ժողովին հետ: Արդ, Մուսոլինի կը յուսայ մինչեւ այդ օրը ապացուցանել թէ Եթովպիա գերիշխան պետութիւն մը չէ, եւ թէ շատ դիւրին է գնահատել ընել անոր զանազան մասերը, բանալով անգլիական, ամերիկեան, ֆրանսական եւ իտալական դրամագլուխին առջեւ:

Նէկիւսին ճառը եւ 45000 հոգինոց ճաշը

Եթովպիոյ թագուհիէն վերջը, թագաւորն ալ (Նէկիւս) ճառ մը խօսեցաւ ձայնասփիւռին առջեւ, երէկ, ուրբաթ, ֆրանսերէն լեզուով, որ անմիջապէս թարգմանուեցաւ անգլիերէնի: Կէս գիշերին Արքայից Արքան երկրորդ ճառ մը խօսեցաւ, այս անգամ խօսքն ուղղելով Մ. Նահանգներուն: Լեզուն ամհարերէն էր, որ նոյնպէս ֆրանսերէնի թարգմանուեցաւ:

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱԶԳԵՐՈՒ ԱԶԱՏԱԳՐՈՒՄԸ ԵՒ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ

Հայ աշխատաւոր զանգուածներու մտքին մէջ եթէ այս խնդրին շուրջ շփոթութիւն մը եւ անհասկացողութիւն մը չտեսնուէր, թերեւս անժամանակ նկատուէր անոր քննութիւնը: Բայց յաճախ կը նկատուի, հանդէսներու միջոցին եւ անհատական խօսակցութիւններու ատեն, թէ շատ մը աշխատաւորներ կան, որոնց մտքին մէջ ազգերու ազատագրութեան գաղափարը կը հակասէ աշխատաւորութեան ազատագրման գաղափարին, թէ անոնց համար համաձայն ըլլալ առաջինին կը նշանակէ դէմ ըլլալ միւսին, ազգայնականութիւն է, «փաշիզմ» է, «շովինիզմ» է պահանջել ճնշուած ժողովուրդներու ազատութիւնը, անհայրենիք զանգուածներու հայրենիք մը:

Մէջբերումներ չպիտի փորձեմ ընկերվարութեան հիմնադիրներու եւ առաջնորդներու գրութիւններէն, համոզելու համար այս տեսակէտն ունեցողները եւ պարզելու իրենց սխալը: Ընկերվարական գրականութեան մէջ այս խնդրին շուրջ շատ նիւթեր կարելի է գտնել: Մարքսէն մինչեւ Լէնին եւ Ստալին առատ նիւթեր կուտան համոզող նոյն իսկ ամէնէն ծայրայեղները: Հակասութիւն չկայ ազգերու ազատագրման պահանջին եւ աշխատանքի ազատագրման միջեւ: Այս երկու պահանջներուն ալ հիմքը արդարութեան եւ հաւասարութեան սկզբունքն է: Երբ կը պահանջենք դրամատիրական կարգերու կեղեքման ջնջումը, երբ կը պահանջենք աշխատաւորներուն համար վայելումը իրենց աշխատանքի լրիւ եւ ամբողջական արդիւնքին, մեր պահանջը կը հիմնաւորենք գլխաւորաբար երկու ճշմարտութիւններու վրայ. կ'ընդունինք որ մարդ արարածը, ինչ ցեղի, կրօնքի եւ համոզումներու ալ պատկանի, ինչ կլիմայի տակ ալ գտնուի, ամէն տեղ եւ ամէն ատեն նոյն իրաւունքները եւ նոյն ազատութիւնները ունի այս երկրագունդին վրայ, հարուստ մարդը, Եւրոպա կամ Ամերիկա գտնուող քաղաքակրթուած մարդը, ճերմակ մարդը եւ կամ քրիստոնեայ մարդը աւելի իրաւունքներ կամ ազատութիւններ պէտք չէ ունենան, քան աղքատը, Ասիա եւ Ափրիկէ բնակողը կամ դեղինն ու խափշիկը, իսլամն ու հեթանոսը: Մարդոց հաւասարութեան սկզբունքն է որ կ'ընդունինք եւ կը յայտարարենք ուրեմն: Երկրորդ սկզբունքը արդարութեան պահանջն է: Զենք ներեր ու կ'ընդվզինք երբ դրամ եւ հարստութիւն ունեցողներ առանց աշխատանքի կ'ըմբոշխնեն կեանքի բոլոր վայելքները, ուրիշներու աշխատանքի արդիւնքը կը վայելեն մակաբուծօրէն եւ աւելին ըլլալով իրենց բարեացակամութեան կը կապեն իրենց բաղդին ու միտքը միայն ապրելու միջոց ունեցող միլիոնաւոր մարդոց կեանքի իրաւունքը, թոյլ կուտան անոնց աշխատիլ, այսինքն ապրիլ երբ իրենց հաճոյ է եւ կամ վերցնել այդ հնարաւորութիւնը երբ իրենց հաճոյ չէ կամ շահաւոր չէ: Երբ կ'ընդվզինք մարդկութեան այս ձեւով դասակարգերու բաժանման համար, երբ անթոյլատրելի կը գտնենք գոյութիւնը խումբ մը մարդոց որոնց կեանքը բացարձակօրէն ապահով է, ուրիշէն կախում չունի եւ գոյութիւնը մնացող միլիոններուն որոնք կրնան ապրիլ միայն միւս խումբի մարդոց շնորհիւ, անոնց կամքով, մեր այս ընդվզումի արմատները կը գտնուին արդարութեան զգացումին մէջ, անարդար են այս կարգերը կ'ըսենք, հակամարդկային ու անբնական է այս վիճակը, կը յայտարարենք:

Ընկերվարական զանազան վարդապետութիւններու ամբողջ կառուցուածքը հիմնուած է այս երկու սկզբունքներուն վրայ եւ փոխադարձաբար այս սկզբունքներուն կռթնած որ եւ է իրողութիւն եւ պահանջ ոչ միայն չի հակասեր ընկերվարութեան, այլ եւ հաշտ է անոր հետ, կարելի է ըսել նոյն իսկ անկէ կը բխի: Ազգերու ազատագրութեան պահանջը դէմ չէ ու չի կրնար ըլլալ ընկերվարութեան, որովհետեւ այդ պահանջը հիմնաւորուած է միայն ու միայն հաւասարութեան եւ արդարութեան սկզբունքներուն վրայ: Ուրացումը եւ ժխտումը ազատագրութեան պահանջին ու հետեւաբար պայքարին դէմ է նոյն իսկ ընկերվարութեան, իր այսօրուան պատմական փուլին մէջ:

Շատ մը մտքերու մէջ սպրդած շփոթութիւնը եւ թիւր հասկացողութիւնը անկէ յառաջ կուգայ որ ըսուած է թէ ընկերվարութիւնը նպատակ ունի միացնել բոլոր ազգութիւնները, ջնջել պետութիւններու սահմանները եւ ստեղծել համամարդկային մէկ իշխանութիւն, ապահովելու համար բոլոր մարդոց հաւասարութիւնն ու ազատութիւնը: Այս վիճակին մէջ ի հարկէ ազգերու ազատագրութեան հարց գոյութիւն չունենար, որովհետեւ ազգի մը ուրիշի մը վրայ տիրապետութիւնը դադրած կ'ըլլայ, բռնագրաւումները անհետացած: Բայց մինչեւ այդ կարգերու հաստատումը, չէ՞ որ փաստօրէն եւ պատմականօրէն կան տիրապետուած եւ ճնշուած ժողովուրդներ, տիրապետող ու ճնշողներու այս վիճակին հանդէպ ի՞նչ կրնայ ըլլալ ընկերվարութեան դիրքն ու վերաբերումը: Իր սկզբունքներու եւ վարդապետութիւններու ուրացումով միայն կրնայ հաշտուիլ այս կացութեան հետ եւ չպահանջել ճնշուած եւ կեղեքուած ազգերու ազատագրումը, բռնութիւնն ու ոյժը իբրեւ ընկերային օրէնք ընդունելով միայն կրնայ հանդուրժել տիրող գոյավիճակը: Երկու Միջազգայիններու մաս կազմող զանազան հատուածներու կրաւորական այժմու վերաբերումը այս խնդրին հանդէպ անբացատրելի եւ անհասկնալի կ'ըլլար, եթէ միջազգային շփոթ կացութիւնը չմղէր զանոնք ծայրայեղ զգուշութեան եւ իրենց սկզբունքներու ժամանակաւոր անտեսումին: Գաղափարական գետնի վրայ սակայն անոնք երկու կարծիք չեն կրնար ունենալ: Ինչպէս դէմ են դասակարգի մը ճնշումին եւ բռնութեան ուրիշ դասակարգի մը վրայ, դէմ են նաեւ ազգի մը ճնշումին եւ տիրապետութեան ուրիշ ազգի մը վրայ: Անկէ ալ չէ՞ բխիր խորհրդային հանրապետութիւններու սահմանադրութեան այն կէտը ուր շեշտուած է թէ խորհրդային դաշնակցութեան մաս կազմող որ եւ է հանրապետութիւն, կրնայ իր ուզած ատեն եւ առանց արգելքի բաժնուիլ դաշնակցութենէն, եթէ իր շահերուն համապատասխան կը գտնէ այդ բաժանումը: Եթէ կեանքը ցոյց տուած է որ թուղթի վրայ միայն գրուեր է այդ յօդուածը, բայց գրուիլն իսկ նշանակելի պարագայ մըն է որ կ'ապացուցանէ թէ ընկերվարական որ եւ է վարչաձեւ սկզբունքով չի կրնար դէմ ըլլալ ազգերու ազատ ինքնորոշման եւ ազատագրութեան:

Այսքան պարզ ըլլալէ յետոյ դրուած հարցին շուրջ ընկերվարական հասկացողութիւնը, մարդ կը դժուարանայ բացատրել հայ համայնավարներու ընթացքը հայ ազատագրութեան անլոյծ եւ միշտ հրատապ խնդրին շուրջ: «Հայ ազատագրութեան խնդիր գոյութիւն չունի, ան լուծուած է Խ. Հայաստանի հաստատումով» բացատրութիւնը աւազին մէջ գլուխը թաղած ջայլամին պատմութեան կը նմանի: Խնդիրը կայ, գոնէ արտասահմանի բոլոր Հայերը իրենց մորթին վրայ կը զգան զայն, կ'ապրին անով: Զենք կրնար «շարժում չկայ» յայտարարող յոյն փիլիսոփային պէս, քալող մարդուն ըսել թէ դուն չես շարժիր: Կը մտածեմ որ հայ համայնավարները այս կերպի բացատրութեան մը մէջ ինկած են, որովհետեւ ուրիշ ըսելիք չեն գտած, ըսելիք մը որ չհակասէ իրենց վարդապետութեան: Ճի՞շդ է որ արտասահմանի մէջ 7—800.000 հայութիւն կայ, ճի՞շդ է որ այդ ժողովուրդին մեծ մասը չէ յարմարած իր նոր միջավայրի պայմաններուն եւ ինքզինքը միշտ օտար եւ խորթ կը զգայ, ճի՞շդ է որ ան իր երկրէն, հողէն բռնութեամբ դուրս նետուած է: Զեմ խօսիր այդ ժողովուրդի պահանջներու եւ ցանկութեանց մասին, որովհետեւ կրնան միշտ վիճելի ըլլալ, բայց եթէ ճիշդ են եւ իրողութիւն այդ բոլորը, ի՞նչ խօսք պիտի ըսենք այդ անհանդիստ զանգուածին: Տեսականօրէն կարելի է ըսել որ ամէն Հայ իր կեցած տեղին յարմարի, իւրացնէ իր բնակած երկրին սովորութիւններն ու բարքերը, դառնայ երկրացի, այսինքն մոռնայ ինքզինքը, իր ծագումը, իր երկիրը: Լուծման ձեւ մըն է այս, որուն համակիրները պէտք է քաջութիւնն ունենան բաց ու պարզ կերպով ըսելու: Հայ համայնավարները կը դժուարանան այս միջոցը առաջարկելէ, որովհետեւ ոչ թէ կը վախնան հանդիպելէ դարաւոր ժողովուրդի մը բնազդներուն եւ արդար ընդդիմութեան, այլ որովհետեւ ազգի մը ուրիշի մը մէջ լուծումը եւ այսպիսով անհետացումը պիտի նշանակէր զօրաւորին եւ ուժեղին տիրապետութիւնը, այսինքն ուժի օրէնքին տիրակալութիւնը, ինչ որ դժուար է հաշտեցնել հաւասարութեան եւ արդարութեան սկզբունքներու հետ:

Երբ գաղափարականօրէն յանձնառելի չըլլար այս ձեւը, պարտաւոր պիտի ըլլաս առաջարկել միջոց մը, որ ապահովէ ժողովուրդին գոյութիւնը:

Ո՞ւր ալ դառնաս, ընկերային ի՞նչ գիտութիւններու վրայ ալ հիմնաւորուիս, ժողովուրդի մը տեւական գոյութիւնը ապահովող երկու կամ աւելի միջոց չկայ, կայ միայն մէկ հատ. այդ ալ այդ ժողովուրդին երկիր մը, հայրենիք մը տալն է: Տուէք այդ հայրենիքը հայ ժողովուրդին, եթէ կ'ուզէք որ ան ապրի ու դրէք զայն ձեր վարչաձեւին տակ, եթէ կ'ուզէք, բայց անբարեխղճութիւնը մի գործէք «փաշիստ», «շովէն» յայտարարելու այն հայ աշխատաւորը որ իր հայրենիքը ունենալ կ'ուզէ, ինչպէս ուզած եւ ունեցած են Ռուսը, Ֆրանսացին, Թուրքը: Հայրենիք ունենալը, իր երկրին մէջ ապրիլ ուզելը «փաշիզմ» չէ եւ մեր աշխատաւոր ընկերները ամենայն հպարտութեամբ կրնան այդ պահանջը դնել ամէն ատեն: Հակընկերվարական չէ, աշխատաւորութեան շահերուն եւ սկզբունքներուն դէմ չէ իրենց պահանջը, ընդհակառակն անոր լիակատար գոհացումով, մարդկութիւնը մեծ քայլ մը առած կ'ըլլայ դէպի արդարութեան եւ հաւասարութեան նոր իրաւակարգերը որոնց հաստատումը եթէ հեռու կ'երեւի այսօր, բայց պատմական անխուսափելի անհրաժեշտութիւն է:

Լ. ԶՈՐՄԻՍԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԻՏԱԼԻԱՅԷՆ

ԾՈՎԷ ԾՈՎ

ՄԻԼԱՆ.— Ահա քաղաքական ծրագիր մը, պիտի ըսեն շատերը, բայց պիտի սխալին: Մեր նպատակը տարբեր է, կ'ուզենք խօսիլ հեւհեւ կատարուած ճամբորդութեան մը մասին, Չեզէնաթիքոյէն Փիզայի ծովափը, Ադրիականէն Միջերկրական: Մէկ օրուան մէջ երթուդարձ: 522 քիլոմեթր ճամբայ: Վերջապէս մրցանիշի արժանի ճամբորդութիւն մը, գոնէ մեզի համար:

Առաւօտեան ժամը 5ին արդէն ճամբայ ելած ենք: Մեր ինքնաշարժը 12 ձիու ուժով «Պալիլա» մը, կը սուրայ առանց յոգնութեան: Քարտէսը մեր ծունկերուն՝ ուշադրութեամբ կը քննենք ամէն նշան: Ժամադրուած ենք, եւ որոշուած ժամուն մեր ժամադրավայրը պէտք է գտնուինք: Վայ մեզի եթէ ճամբան սխալինք եւ ժամանակ կորսնցնենք: Շուտով կը սկսինք բարձրանալ Ապէնինեան լեռը: Հակառակ ամառնային արեւին, օդը երթալով կը զովանայ, լերան կողերուն փակած գիւղերը կ'արթննան, կեանքը կը սկսի: Ժամը 6.40ին լերան գագաթը կը գտնուինք. 1173 մեթր բարձրութիւն: Ուրախ ու զուարթ ենք: Ամէն կողմ կանաչութիւն, Իտալիոյ գիւղացիները անմշակ թիզ մը հող իսկ չեն ձգած: Նայուածք մը մեզ շրջապատող վիհերուն, ու մեր կոնակը կը թողունք Փորլի նահանգը եւ կը սկսինք իջնել: Զառիվայրը աւելի հեշտ է, հեռուէն կը տեսնուին ձիթենիներու անտառներ եւ Թոսքանայի այգիները որոնց կը պարտինք նշանաւոր «քիանթին»: Լեռ մը եւ մենք տարբերութիւններ կը նշմարենք ժողովուրդի բարքերուն ու լեզուին մէջ: Կը կեցնենք ինքնաշարժը եւ հարցումներ կ'ուղղենք մեզ հանդիպող գիւղացիներուն, պարզապէս իմանալու համար իրենց խօսելու կերպը: Թոսքանացիներու խօսելակերպը իսկապէս որ երաժշտութիւն է ինչպէս կ'ըսէր ողբացեալ Վարանդեանը: Հազիւ Ֆիրենցէ կը մտնենք, փոքրիկ նախաճաշ մը եւ կը շարունակենք մեր ճամբան: Կը հեռանանք քաղաքէն ընթանալով յայտնի Արնօ գետին եզերքէն: Մեր մտքին մէջ իրարու կը յաջորդեն դէպքեր ու դէմքեր, որ այսօր պատմութեան կը պատկանին: Ժամը 10ին Փիզա ենք: Կ'առնենք Փաշական կառավարութեան ներկայացուցիչը եւ կը մեկնինք ծովափ: Հասնելու համար մեր առջեւ ունինք 13 քիլ.: Այստեղ մեր պաշտօնակիցը աչքէ կ'անցընէ նոր կառուցուելիք ծովային կայան մը նախագիծը, տեղին վրայ կը կատարէ անհրաժեշտ քննութիւնը, կը բացատրէ նախագիծին առաւելութիւնները եւ պակասները: Իշխանութիւնները ոգեւորուած են, պատրաստակամութիւն ցոյց կուտան ամէն դիւրութեան, կը բաւէ որ կարելի ըլլայ ապրելու աւելի լաւ պայմաններ ստեղծել իրենց յանձնուած փոքրիկներուն: Անոնք ծովափը կ'երգեն, կը խաղան եւ կը դիտեն շոգենաւերը որ կը տեսնուին հորիզոնին վրայ: Թուեց, կը մտածենք, այդ շոգենաւերուն մէջ կը գտնուի այս փոքրիկներուն հայրը կամ եղբայրը որ կ'երթայ կռուելու հայրենիքին համար: Ծովափին մեր ուշադրութիւնը կը գրաւեն երկու ուրիշ հսկայ կայաններ որոնք իրենց տարածութեամբ թաղ մը կը կազմեն: Առաջինը որ առաջնակարգ ու շքեղ պանդոկի մը տպաւորութիւնը կը թողու, յատկացուած է արտասահմանի Իտալացիներուն զաւակներուն, իսկ երկրորդը, որ Մուսոլինիի մօրը անունը կը կրէ, յատկացուած է թղթատար - հեռագրական եւ երկաթուղիներու պաշտօնեաներու զաւակներուն: Կ'ըսեն թէ այս 12 միլիոն արժած է: Մեր գործը աւարտած ենք. վերադարձի ճամբան բռնելէ առաջ, կ'այցելենք նաեւ նոր կառուցուող շարժանկարի քաղաքը՝ Թիրէնիա: Շարժանկարի ճարտարարուեստին անհրաժեշտ բոլոր առաւելութիւններով օժտուած կեդրոն մը: Ամառ ձմեռ երկինքը միշտ կապոյտ, առատ լոյս, ծով ու նոճիներու անսահման անտառներ. քաղաքին հիմնադիրը, հանրածանօթ Ֆորցանօ, արդէն կառուցած է իր հաստատութիւնը որուն բակը կը բարձրանայ իր թատերական արտադրութիւններուն կարեւոր դերակատարներէն ... կառափնատը:

Կրկին Փիզա ենք եւ անօթի: Կը ճաշենք ու կը պատուենք «քիանթին»: Այցելութիւն մը հակեալ աշտարակին, քանի մը լուսանկար ու ճամբայ կ'ելլենք: Փիզան անցեալին եղած է հանրապետութիւն, եւ երկար ժամանակ առեւտրական ընդարձակ յարաբերութիւններ ունեցած է Արեւելքի հետ: Եթէ ժամանակը ներէր, մեզ հետաքրքրող շատ նիւթեր պիտի գտնէինք այնտեղ, կը մեկնինք ուրիշ անգամ վերադառնալու յոյսով:

Ֆիրենցէ, որուն գեղարուեստի ծընունդավայր Ճիոթթոյի, Տանթէի, Պոկաչչիոյի, Միքել Անճելոյի, Մաքիավելլիի եւ շատ մը ուրիշ նշանաւոր Իտալացիներու, որոնք մարդկութեան կը պատկանին: Օրեր եթէ ոչ ամիսներ հարկաւոր են արժանաւոր կերպով այցելելու համար թանգարանները, ճարտարապետական գեղեցկութիւնները եւ պատմական վայրերը: Այս քաղաքին մէջ կ'ապրին նաեւ հայրենակիցներ, բոլորովին կղզիացած, որոնց պիտի փափաքէինք այցելութիւն մը տալ, բայց ժամանակը սուղ է: Քաղաքին գլխաւոր հրապարակը կ'իջնենք ինքնաշարժէն, սուրճ մը, քանի մը տող բարեկամներուն եւ կը վազենք աչք մը նետելու նոր կառուցուող շոգեկառքի կայարանին, որ իր նոր ոճով աղմուկ հանեց ժամանակին գեղարուեստական աշխարհին մէջ: Արագ գաղափարի փոխանակութիւն, ոճին ու գործածուած նիւթերուն մասին ու կը բարեւենք Ֆիրենցէն: Մութը չկոխած որքան կարելի է աւելի ճամբայ պէտք է կտրել: Հրաշալի կղզուղիները կարելիութիւնը կուտան նոյն իսկ երբեմն 100 քիլոմեթր արագութեամբ վազելու: Մեր բարեկամը խանդավառութեամբ առիթներէն կ'օգտուի: Մեր ետեւին վրայ կը ծանրանայ ոճիր մը, յառաջխմութեան զոհ ... հաւ մը: Իրիկուան ժամը 7.30ին կրկին լերան գագաթն ենք: Արեւը արդէն մարը մտած է եւ մութը կոխած է ամէն կողմ: Կը վառենք լոյսերը. [illegible] Լուռ ենք, մենք մեր մտածումներով, իսկ մեր բարեկամը իր մտահոգութիւններով դժգոհ, քանի որ ինքնաշարժին ղեկը իր ձեռքն է: Ճամբաները թաց են, եւ տեղ տեղ մեր առջեւ կը ցցուին հողի կոյտեր ու ժայռի կտորներ: Մեր բացակայութեան [illegible]

Գիշերուան 9.30ին հասած ենք Չեզէնաթիքօ, մեր պաշտօնակիցին ճաշասեղանին ու կը պատմենք մեր տպաւորութիւնները: Յոգնած ենք, բայց գոհ: Խնդութիւն մըն էր գալը մեր այս ճամբորդութիւնը, բայց առանց [illegible] ...

Հրապարակաւ շնորհակալութիւն կը յայտնենք մեր պաշտօնակից Mr. M Rodolfiին որ մեզ կարելիութիւնը տալով կատարելու այս պատմական ճամբորդութիւնը, ուզեց իր համակրանքը յայտնել հայ մամուլին:

Ա. ՍԱՐԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՏԱՐԱԾԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱԼԺԵՐԻԱՅԷՆ

ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻ ՔԱՌԱՍՈՒՆՔԻՆ

ՊԼԻՏԱ.— Ինչ մեղքս պահեմ, ընկերներ, մեր սիրելի «Յառաջ»ին հետ քէն բռնած եմ ատենէ մը ի վեր:

Քանի մը անգամ բողոքեցի, ու վերջապէս «պիտի հրատարակուի» երկտող պատասխան մը առի «Յառաջ»ի նամակատուփէն: Ու դեռ մինչեւ օրս կը սպասեմ որպէսզի «Շատերէն մէկ»ուն նուիրուած սրտաբուխ հայրենի ապրումներս հրատարակուին ... Բայց ներողութիւն, սիրտս կը բողոքէ, միտքս կ'ալեկոծի, կարելի՞ է քէն պահել «Յառաջ»ի հետ:

Դիւրին բան չէ արտասանել տասը տարի, երբ «Յառաջ»ը բաղդատութեան կը դնես անոնց հետ, որոնք առաւելեցին գաղթահայ լեզուին, մրոտելով, սեւը ճերմակին խառնելով, դէպի ուծացում առաջնորդելով նոր սերունդը գիտակցօրէն, ի հեճուկս Դաշնակցութեան ...

Մենք այսօր տասը տարի վերջ աւելի հպարտ ենք ու այդ հպարտութիւնը «Յառաջ»էն առինք: Մենք մարմնացած ենք իր գաղափարական մեծութեան հետ. «Յառաջ»ը մերն է, իսկ մենք «Յառաջ»ինը ...

Կը յիշեմ երբ այս խորթ պողոտաներուն վրայ ոտք դրինք նախկին որբանոցականներս, տեսանք մեր շուրջը բարձրացող համակրանքը եւ հակակրանքը, կարդացինք ու լսեցինք հայ մամուլի դատողութեան չափանիշը հանդէպ մեզի, եղան վատ հոգի խմբագիրներ որոնք մեր դաստիարակութիւնը, մեր խոյանքը պախարակեցին, իրենց մաղձը թափելու համար: Այս խառնիճաղանճին առաջին հակազդողը եղաւ «Յառաջ», դառնալով մեր պաշտպան ջահակիրը, մանաւանդ այն օրերուն երբ առուծախի խնդիր կար ֆրանսացի ագարակատէրներուն հետ ... Այդ օրերուն «Յառաջ» իր շինարար շունչով, բարոյական դաստիարակութեամբ, եւ ուղղամիտ կեցուածքով հարիւրաւորներ առաջնորդեց դէպի բարին, դէպի ազնուագոյնը եւ դէպի ազգային յեղափոխութեան ճամբան: Ու մենք այսօր իր տասը տարիներու տքնաջան աշխատանքի աշակերտներս կ'ողջագուրենք իր անխոնջ սիրելի խմբագրապետին հետ եւ մեր սրտագին խնդակցութիւնը միացնելով ուժ եւ եռանդ կ'առնենք իրմէ, որովհետեւ դեռ սորվելիք, պահանջելիք շատ բան կը սպասենք, մանաւանդ այս օրերուն երբ շրջապատուած ենք հեղձուցիչ մթնոլորտով մը:

Խոստովանինք, անհանդուրժելի է մթնոլորտը, մարդիկ առուծախի են հանած իրենց արժանիքը, բարոյական ըմբռնումներն ու անհատական արժանապատուութիւնը: «Յառաջ», դուն մեզի սորվեցուցիր որ հայրենասէր մը, Դաշնակցական մը երբեք իր արժանիքը ծախու չի հաներ, առոր անոր հաճելի երեւնալու համար: Ան որ Դաշնակցութեան կրթութեան կը հետեւի նոյն իսկ առանց Դաշնակցական ըլլալու, կրնայ պարծիլ այդ առաքինութեամբ:

Դաշնակցականը քծնիլ, ստրկանալ չի գիտեր: «Յառաջ» այս կողմէն ալ շատ բարձր է եւ այդ բարձրութիւնը պէտք է նկատել իր գտած ժողովրդականութեան մէջ:

Սիրել «Յառաջ»ը, կը նշանակէ հետեւիլ նուիրական գաղափարի մը: Որովհետեւ մեր հայրենասէր տարագիր հոգիներու հայելին է: Մենք անոր էջերուն մէջէն դաս առինք եւ ազնուացանք, թօթափելով որբանոցներու պատուհասական փոշին: «Յառաջ»ն է որ տասը տարի անընդհատ մեզի ներարկեց հայրենասիրութեան ոգի, պաշտամունք սրբութիւններու, երկիւղած յարգանք բոլոր նուիրեալներու, պարտաճանաչութիւն եւ զոհողութիւն ազգի եւ հայրենիքի համար:

Սիրել «Յառաջ»ը կը նշանակէ յարգել գաղափարական պայքարն ու անյողդողդ յարատեւութիւնը, որոնց միակ պաշտպան վահանն է Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը: Միայն դաշնակցական մամուլի էջերէն կրնան յորդիլ արթուն գիտակցութիւն, կորովի կեցուածք եւ միշտ երիտասարդական խոյանք, բոլոր այլամերժ հակազգային շարժումներուն դէմ ...

Սիրել «Յառաջ»ը կը նշանակէ ունենալ հաստատուն ըմբռնում չարը բարիէն զատելու, սրել գիտակցութիւնը:

Սիրել «Յառաջ»ը կը նշանակէ մոռնալ բոլոր անհատական եսասիրութիւնները, զոհել մէկը բոլորին համար, բոլորը մէկին համար, ըլլալ իրապաշտ, դատել ու դատապարտել յանձնել բոլոր անոնք որ իրենց մութ գործերով կը վնասեն Դաշնակցութեան կամ ազգային նուիրական շահերուն:

Ահա, սիրելի «Յառաջ» ես այս ձեւով կ'ողջունեմ քու տասը տարուան արդասաբեր խոնջէնքդ, ներէ որ բարոյախօսութեամբ գրիչ շարժեցի այսօր, եւ փորձեցի տասը տարուան սորվածիս հայելին տալ, միշտ վախնալով որ օրհնեալ մկրատիդ բերանը կ'իյնամ ...

Ես օրհնութիւնն ունիմ տասը տարուան բծախնդիր եւ անողորմ մկրատիդ, որուն շնորհիւ այսօր քու էջերու մէջ կը տեղաւորուինք շատերս, նախանձը շարժելով շատերուն ...

Ես կրնամ ճակատաբաց հպարտանալ ձեզմով, ինչպէս դուն հպարտ ու առնական ես քու հասունցուցած աշակերտներովդ ...

Թող միշտ վառ մնայ բոցավառ, յուսատու կրակը մեր սրտերուն մէջ, սիրելի «Յառաջ»:

ԱՆՇԷՆ ՈՐԲՈՒԿ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ԽՄԲ.— Ալի Նաճի Քարաճան հետեւեալ խմբագրականը գրած է թուրքերէն «Թան»ի մէջ.—

Ըսմէթ Ինէօնիւ ութ հազար քիլոմեթր երկարութեամբ պատմական ճամբորդութիւն մը ըրաւ, քառասուն օրուան ընթացքին, արեւելեան նահանգներուն մէջ:

Ան մեր Արեւելքի ամէնէն թաքուն ու ամէնէն հեռաւոր անկիւնները այցելեց:

Վարչապետը, երբ կը հաշուէր չորս հարիւր հազար քառ. քիլոմեթր տարածութեամբ այս հողամասին նահանգները, գաւառակները եւ գիւղերը, հանդիպեցաւ երկու իրողութեանց որոնք արեւուն տեսքին պէս անփոփոխ են եւ կատարեալ ամբողջութիւն մը կը ներկայացնեն:

.— Ճամբան, գիւղերը, քաղաքները եւ վերջապէս ամէն մէկ օթեւանի մէջ Աթաթիւրքի հանդէպ հաւատքը, սէրը, յարգանքը եւ յոյսը նոյնն էին, կարծես միեւնոյն ընտանիքի, միեւնոյն օճախին մէջ եղած ըլլային բոլորը:

2.— Դարձեալ այս ընդարձակ երկրին մէջ հրամանատարներու, սպաներու եւ զինուորներու կարգապահութիւնն ու հեղինակութիւնը անփոփոխ մնաց, կարծես այցելած ըլլար միայն մէկ զինուորական կամ ոստիկան՝ զինուորներու պահակախումբին:

Արեւելեան նահանգները որ վերջին հարիւր տարուան ընթացքին իրենց կուրծքին վրայ կրեցին ցարական պատերազմներուն տառապանքները, հերոսներու այդ երկրին մէջ, այս անգամ ձեռք պիտի առնուին վարչական եւ անդորրեցուցիչ միջոցներ, ինչ որ հանրապետութեան մը տահօգութիւններէն մին է:

Դարձեալ այդ ընդարձակ մարմնին թաքուն ու անօգուտ հարստութիւնները, ակերը, հանքերը, անտառները շահագործել եւ գեղեցիկ հովիտները ոռոգել թէեւ ժողովուրդի կեանքին համար նպաստաւոր է եւ թէ պետութեան համար հասութաբեր, այդ նպատակով կատարուած ուսումնասիրութիւնները, ուրեմն, արեւելեան մասին տնտեսական բարձրացումին կը ծառայեն:

Պետական երկաթուղին մեծ թափով եւ քաղաքականութեամբ մը Պարսկաստանի սահմանները կը հասնի, նոր գլխաւոր գիծերը երկու տարի առաջ, Երզնկա հասան, անկէ Կարին: Բայց մանաւանդ Իրանի թրանզիթ գործը պիտի վերստանայ իր նախկին պատմական եւ բնական ուղղութիւնը, ինչ որ աւետիս մըն է Արեւելեան նահանգներու բնակչութեան բարօրութեան տեսակէտէն:

Առողջապահական, տեղաւորման եւ մշակութային խնդիրներու մասին վարչապետին պատշաճ մտածումները, ինչպէս նաեւ այդ ուղղութեամբ ու կատարուելիք զոհողութիւններն ու պայքարները արեւելեան նահանգները կենդանացնելու եւ բարձրացնելու կոչուած են:

Վարչապետը երբ մէկ կողմէ արեւելեան նահանգներուն մեծ գործերը այսպէս կառավարական միջոցներով կ'աշխատէր, մէկ առ մէկ լուծելու, միւս կողմէ գիւղացիին ու ժողովուրդին բոլոր դասակարգերուն հետ հոգեկան [illegible] Տեսաւ անոնց կենդանիները, ու հա-

«ՄՈՒՍԱ ԼԵՌ»Ի ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԸ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԲՈՂՈՔԸ

Թուրքերէն Թան թերթը կը գրէ.—

Մեր պաշտօնակից Ճումհուրիէթ չաբաթէ մը ի վեր լրագրական պայքար մը (քէմփէյն) բացած է «Մուսա Տաղի մէջ 40 օր» ֆիլմին շուրջ, այդ պայքարը յուզումնալից դարձնելու փափաքով տոգորուած։

Խնդիրը սա է.— Քանի մը տարիէ ի վեր յայտնի է որ օտար հեղինակ մը գրած է «Մուսա Տաղի մէջ 40 օր» վերնագրով գիրք մը, որ կ'ուզէ կենդանացնել այն քարոզութիւնը թէ ընդհ. պատերազմին Հայերը խժդժութեան ենթարկուած են Թուրքերու կողմէ։ Գիրքը վերէն վար յերիւրածոյ է եւ լեցուն քինախնդրութեամբ։ Մեր թերթերն ալ բազմաթիւ առիթներով զատապարտած են զայն։

Մեր պաշտօնակից Ճումհուրիէթ չաբաթէ մը ի վեր անդադար խօսքի նիւթ կ'ընէ այն պարագան որ Մեթրօ Կոլտուին ընկերութիւնը ֆիլմի վերածած է այս գործը եւ դէպքին շուրջ գործածելով զգէթաճիութեան բոլոր հնարքները, կ'ուզէ խնդիր մը, մեծ խնդիր մը ստեղծել։

Մեր պաշտօնակիցը նախ հաւատաց թէ գիրքը ֆիլմի վերածուած է եւ այս ուղղութեամբ հրատարակութեան սկսաւ։ Յետոյ, երբ պաշտօնական բերաններ յայտնեցին թէ տակաւին ֆիլմի չէ առնուած, այս անգամ փոխեց խօսքը ըսելով թէ «ինչո՞ն յայտնի է որ չպիտի առնուի», սկսաւ ուրիշ ուղղութեամբ գրել անոնց սակայն պակսեցնելու խառնութիւնը։

Գանք խնդրին իրողութեան։

Արդարեւ, Մեթրօ Կոլտուին երեք ամիս առաջ ծանոյց թէ գնած է այդ գիրքը եւ շարժանկարի պիտի վերածէ։ Իփէքճի եղբայրներու կողմէ ամերիկեան դեսպանատան առեւտրական կցորդին մօտ կատարուած դիմումին վրայ, դեսպանը կացութիւնը կը հաղորդէ իր կառավարութեան եւ երեք օր առաջ կանչելով Իփէքճի եղբայրները, անոնց կը ցուցնէ արտաքին նախարար Հըլի ստորագրութեամբ եկած հեռագիր մը, ուր կ'ըսուէր թէ՝ «Այդ ֆիլմը չպիտի պատրաստուի, մինչեւ որ չառնուի Ուաշինկթընի Թուրք դեսպանատան հաւանութիւնը եւ արտօնութիւնը»։

Հակառակ անոր որ ամերիկեան կառավարութիւնը չի կրնար միջամտել ընկերութեան մը գործին, պարզապէս ապացոյց մը տալու համար մեզի հանդէպ Ամերիկացիներուն ըղձացած բարեկամութեան, ընկերութիւնը կը հրաժարի ֆիլմ պատրաստելու իր ծրագրէն։ Նկատելով որ այս բարեկամական շարժումները ծախահարելի է եւ ֆիլմի ձեռնարկն ալ ամբողջովին մէկ կողմ դրուած է, խնդիրը փակուած կը համարուէր։ Հակառակ ատոր մեր պաշտօնակից Ճումհուրիէթ նորէն չուզեց հանդարտեցնել փոթորիկը զոր պայթեցուցած էր գաւաթ մը ջուրի մէջ։ Կ'իմանանք թէ ատոր վրայ ամերիկեան դեսպանատունը նորէն կը դիմէ իր կառավարութեան եւ կը հարցնէ թէ ֆիլմը պիտի պատրաստուի՞։ Եւ երէկ Ամերիկայի առեւտրական նախարարէն ալ պատասխան կուգայ. «Ոչ, այդ ֆիլմը չպիտի պատրաստուի առանց Թուրք դեսպանին արտօնութեան»։

Կը նշանակէ թէ խնդիրը այլեւս չէ հանդուրժելի աւելորդ չահագործման եւ աղմուկի։ Մեր ըսելիքն է ոչ թէ աւելորդ աղմուկ փրցնել, այլ շնորհակալութիւն յայտնել ամերիկեան կառավարութեան որ ֆիլմի վերածել չէ տուած իսկապէս շատ խայտառակութեամբ գրուած այդ ստոր քարոզութեան գիրքը։ Ասկէ աւելին կ'ըլլայ լրագրական առեւտուր մը որ շատ աւելի դէշ է քան ֆիլմի առեւտուրը. իսկ կասկած չկայ թէ մեր պաշտօնակիցը շատ վեր է նման փոքր հաշիւներէ։

*** Շարունակելով իր հրատարակութիւնը, Ճումհուրիէթ կը գրէ վերի խորագրին տակ.— Օտար թերթերէն կը հասկնանք թէ «Մուսա Տաղ»ի ֆիլմին առթիւ մեր դեսպանին կատարած ձեռնարկները շատ անիրաւ եւ անտեղի ջղայնութիւն մը առաջ բերած են կարգ մը թերթերու մէջ։ Այսպէս Ամերիկայի ամենամեծ թերթերէն «Նիւ Եորք Հէրըլտ Թրիպիւն» կը գրէ մեր դեսպանի ձեռնարկին առթիւ.

«Ամերիկեան կառավարութիւնը ինչո՞ւ պիտի թոյլատրէ որ Թուրքերը գրաքննութեան ենթարկեն այդ ֆիլմը, ընկերութեան կողմէ պատրաստուած ժամանակ։ Թուրք կառավարութիւնը ի՞նչ կը խառնուի մեր առնելիք ֆիլմերուն։ Թուրքե՞րն են որ պիտի ճշդեն թէ ի՞նչ տեսնելու ենք շարժանկարի մէջ»։

Պահ մը հակառակ կացութիւնը երեւակայենք.— Ամերիկայի թշնամի կարգ մը անձեր Թուրքիոյ մէջ կ'աշխատին շարժում մը առաջ բերել Ամերիկայի դէմ։ Ուաշինկթընի կառավարութիւնը բարեկամական ձեռնարկներ կը կատարէ արգելք հանդիսանալու համար։ Թուրք մամուլն ալ կրակ կը ժայթքէ այս ձեռնարկներուն առթիւ։ Արդեօք ի՞նչ պիտի հրամմէին ամերիկեան թերթերը, չպիտի՞ ըսէին թէ երբ անդին կայ Թուրք եւ ամերիկեան բարեկամութիւնը, սակայն Թուրք թերթերը միացած են Ամերիկայի թշնամիներուն, կասկածելի եւ գձուձ շահերու սիրոյն։ Մեր լեզուն առայժմ առաջ չերթար ասիկա ըսելու ամերիկեան մամուլին համար։

*** Ճումհուրիէթ միւս կողմէ կարեւորութեամբ կը յանձնարարէ Թուրքիոյ մասին ֆիլմ մը պատրաստել տալ աշխարհի ամենամեծ ընկերութեան մը եւ տարածել ամբողջ աշխարհի մէջ։

«Ամերիկայի մէջ, կ'ըսէ, մեզ վայրենի կը կարծեն։ Թուրքի թշնամիներ կան որ այսպէս կը ծանօթացնեն մեզ։ Անոնք կ'աշխատին ոչ միայն Ամերիկան այլեւ աշխարհի ամէն կողմը Թուրքերը մեզի դէմ։ Շատ վնասակար է ուրանալ քարոզութիւններու աւելի ուժը։

Դեռ երէկ յաղթեցինք մեր հողերուն վրայ արշաւող ամբողջ աշխարհի մը։ Մի՞թէ գլո՞ւխ պիտի ծռենք քանի մը անվարժներու առջեւ, որոնք այսօր յարձակում կը գործեն մեր պատիւին վրայ»։

Թարգմանութիւնը դնել, ինչպէս բառեր սխալ գործածուած զորին համար։ Այսինքն՝ այն գրողները որոնք չեն կրնար ճշդել որի կամ զորի տարբերութիւնը, միանգամ ընդմիշտ կը դադրին ծիծաղելի ըլլալէ, երբ զով «զոր» բնաւ չգործածեն, եւ բաւական սեպեն որ գործածել թէ ուղղական թէ հայցական, նոյն իսկ նախընտրելով հայցականի համար որը, քան սխալ զորը։

Ծիչդ տեղն է ըսել՝ ականջի օղ պէտք է ընել այս կէտը։

Կը տեսնենք յաջորդով։

ՏԱՐԱԶ

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՐՈՒԱԾ ՄԸ ԵՒՍ...

«Յուսաբեր» կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (3 սեպտ.).

— «Իրաքի դատական նախարարը անվաւեր հռչակած է Մանասեանի «ընտրութիւնը»ը եւ արտօնած չէ անոր մուտքը Պաղտատ։

Այլ վախճան անկարող էր ունենալ այն անպատիւ խաղը, որ օգոստոս 3ին տեղի ունեցաւ Պաղտատի մէջ։

Անդրադառնալով այդ խաղի մանրամասնութեանց, կը գրէինք մեր օգոստոս 28ի խմբագրականին մէջ.

«Այս պայմաններու տակ հնարաւո՞ր է, որ Մանասեանի թոյլ տրուի Պաղտատ վերադառնալու։

«Ոչ, անհնար է։ Իրաքի իշխանութիւնները այսքան խոր արհամարհանք չունին դէպի Օրէնքը եւ դէպի մեր ժողովուրդը»։

Եզրափակելով մեր խօսքը, անվարան կը յայտարարէինք.

«Օգոստոս 3ի անպատիւ խաղը պիտի քլի կրած ծանրագոյն պարտութիւններէն մէկը պիտի դառնայ։

«Տեղ մը արձանագրեցէք նաեւ այս փաստը»։

Ըմբռնելու համար բովանդակ դառնութիւնը այն կացութեան, որ ստեղծուած է այսօր Իրաքի հայ գաղութին համար, պահ մը անդրադարձէք կառավարական սաստին։

Գաւառ.ը Իրաքի հայ գաղութի գերագոյն մարմինն է, անոր պատիւը, անոր վարկը, անոր բարոյականը։

Ցանուն այդ Գաւառականին՝ խումբ մը մարդիկ կը ներկայանան կառավարութեան եւ արտօնութիւն կը խնդրեն Ռուբէն Մանասեանի վերադարձին համար, յայտնելով, թէ գաղութը, յանձին իր գերագոյն ժողովի, զինք առաջնորդ կարգած է Իրաքի մէջ։

Կառավարութիւնը քննութիւն բանալով՝ չեղեալ կը հռչակէ «ընտրութիւն»ը եւ կ'արգիլէ Ռուբէն Մանասեանի մուտքը Պաղտատ։

Ջուր է մեկնաբանել այս որոշումներուն իմաստը։ Եթէ պլոքճին իր հոգիին մէջ պատուազգածութեան նշոյլ մը ունենար, յանուն իր ժողովուրդի վարկին եւ համբաւին՝ ծանր խաչ մը կը քաշէր իր հանրային գոյութեան վրայ։

... Անարժան կղերականներու դաժան հարուածներու տակ կը նարնատի այն բարոյական շէնքը, որ Հայ Եկեղեցի կը կոչուի։

Ոչ ոք աւելի ցեխ կը նետէ այդ հաստատութեան ճակտին, որքան Մանասեանները։

Ոչ ոք աւելի մուր կը քսէ այդ հաստատութեան անունին, որքան Դըլտեանները։

Ոչ ոք աւելի կ'արտաւորէ Հայ Եկեղեցին, որքան Մազլըմեանները։

Եւ ոչ ոք աւելի կը սպանէ բարոյական ոգին այդ հինաւուրց Տան, որքան Դուրեանները։

Եկեղեցին նաեւ եկեղեցականնե՛րը ստեղծեցին, իրենց կեանքով, իրենց բարոյականով, իրենց հմայիչ եւ անբասիր անունով։ Դուրեան Սրբազանի մը անձին առջեւ ակնածանքով գլխարկ կը հանէր բովանդակ հայ ժողովուրդը, անոր անձին վրայէն — եւ անոր անձին շնորհիւ — ակնածանքի խոշոր բաժին հանելով նաեւ Հայ Եկեղեցիին։ Ատրպատականի թեմի փառաւոր հայ հոգեւորականի՝ Ներսէս Սրբազանի հմայիչ անուան առջեւ պատկառանք՝ով ոտքի կը կենայ հայ ժողովուրդը, անոր անձին վրայէն — եւ անոր անձին շնորհիւ — իր երախտագէտ զգացումներէն բաժին հանելով նաեւ անոր մարմնաւորած Տան՝ Հայ Եկեղեցիին։ Եթէ այս վերջինը հմայք ունի, զայն ստեղծեցին բոլոր ժամանակներու Եղիշէներն ու Ներսէսները. եթէ այս վերջինը կը նեխի իբրեւ դիակ, զայն կը նեխեն բոլոր ժամանակներու Ռուբէնները, Արսէնները ու Կարապետները»։

Ասոնք կ'աշխատին ոչ միայն Ամերիկան այլեւ աշխարհի ամէն կողմը Թուրքերը մեզի դէմ։ Շատ վնասակար է ուրանալ քարոզութիւններու աւելի ուժը։

ՍՊԱՌՆԱԼԻՔ ՀԱՅ ԲԺԻՇԿԻ ՄԸ

Հալէպէն կը գրեն Դամասկոսի «Էլիֆ Պա» թերթին.—

Հալէպի մեծահարուստներէն Տքթ. Ալթունեան, ստացաւ նամակ մը հայերէն լեզուով գրուած եւ X ստորագրուած, որով 150 օսմ. ոսկի կը պահանջուի անկէ։ Նամակը ցոյց տալէ վերջ գրողներու դրամական կարիքը, կը մատնանշէ կարելի եղածին չափ արագ հայթայթումը, այլապէս ըսպառնալով մահուան ենթարկել։ Սպառնագիրը կը վերջանայ հետեւեալ տողերով.— «Եթէ այս նամակը ոստիկանութեան յանձնէք, ձեր եւ ձեր ընտանիքին կեանքը վտանգուած է։ Ոստիկանութիւնը չպիտի կրնայ մեզ ճանչնալ եւ ձերբակալել»։

Տոքթ. Ալթունեան, հակառակ այդ սպառնալիքներուն, նամակը յանձնեց ոստիկանութեան, որ քննութեան ձեռնարկած է։ Բժիշկն ալ կարգ մը մարդիկ վարձած է եւ անոնց հսկողութեան յանձնած իր բնակարանն ու դարմանատունը։

Այս սպառնագրին թողած տպաւորութիւնը այնքան դէշ չպիտի ըլլար, եթէ Տոքթ. Պապիկեանի սպանութեան յաջորդած չըլլար։

45 ՀԱՅԵՐ ԴԷՊԻ ԷՐԻԹՐԷԱ

Պէյրութէն կը գրեն թէ խաչողենաւով մը դէպի Էրիթրէա մեկնած է երկրորդ կարաւանը գործաւորներու, բաղկացած 120 հոգիէ։

Տեղական թերթեր կը գրեն որ մեկնողներէն 40ը Հայեր են, որոնք հագած են ֆաշական տարազ։

«Հայ-Բոյժ»

Ժողովրդական Ամսաթերթ
Բժշկութեան եւ առողջապահութեան
«ՏՈՒՆԻՆ ԲԺԻՇԿԸ»
ԽՄԲԱԳԻՐ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ
Բաժնեգինը 20 փրանք
Հասցէ՝ Dr. Ch. Aivazian, 17,
Rue Dameseme, Paris.

ՆՇԽԱՐՆԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՃԷՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅՈՒՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

Վերածեց՝ Պ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

Ֆրանսացիներուն նիւթական շահեր տալով կ'ուզէինք ի նպաստ մեզի դարձնել Ֆրանսայի հանրային կարծիքը։

(18) (Շար.)

Սեպտ. 12ին, Հապէշական Ամանորին առթիւ, կայսրը վիթխարի ճաշ մը սարքեց պալատի պարտէզին մէջ: Հրաւիրուած էին 45.000 գիւղացիներ եւ զինուորներ: Այս առթիւ մորթուած էին 240 եզներ եւ 400 ոչխարներ: Կէս օրին ուրիշ սեղան մըն ալ սարքուեցաւ երեւելիներու համար:

Պատերազմի վախերը Սուրիոյ մէջ

Պէյրութի թերթերը կը գրեն թէ հետզհետէ աւելի կը սաստկանան տիրող մտահոգութիւնները եւ հրապարակը մատնուած է անորոշութեան: Մինչեւ Սեպտեմբերի առաջին շաբաթը Պէյրութի դրամատունէն քաշուած է 40,000 օսմ. հնչուն ոսկի: Այս գումարին մեծ մասը իտալական դրամատունէն զանձուած է:

Դրամական այս անապահովութեան գլխաւոր պատճառը, վերջերս, Մուսոլինիի կողմէ տրուած հրահանգն է, որով կ'ազդարարէր իտալացի դրամատէրներուն՝ քաշել իրենց արտասահման ունեցած դրամները: Պատերազմի հաւանականութիւնն ալ անվստահութիւնը կրկնապատկած է:

Հնչուն ոսկիի սովը կը տիրէ հրապարակներու վրայ: Ամէն մարդ իր թղթադրամները ոսկիի վերածելու մտահոգութեամբ ոսկի կը փնտռէ, յառաջ բերելով արդի տագնապը:

Միւս կողմէ Պաղեստինէն բազմաթիւ միջնորդներ Սուրիա կ'երթան ոսկի փոխադրելու համար: Պատերազմի վախը Պաղեստինի մէջ եւս ստեղծած է տագնապալի կացութիւն մը:

Հայ ուսանող մը Նիւ-Եորքէն Նորվեկիա

Անցեալները, հայ ուսանող մը, Փոլ Ոսկանեան, Նորվեկիացի Թոր Սոլպէրկի հետ Ամերիկա-Նորվեկիա — 3950 մղոն — յաջող թռիչք մը կատարած էր, մեծ հետաքրքրութիւն արթնցնելով:

Թռիչքը յաջողութեամբ պսակուած եւ մեծ խանդավառութիւն առաջ բերած է մասնաւորաբար Նորվեկիոյ մէջ:

Սոլպէրկ-Ոսկանեան թռիչքը կազմակերպած էր Nordisk Tidenie (Նորվեկեան Ժամանակ) մեծ թերթը որուն կազմակերպիչը, Պ. Սոյլանտ, տեսակցութեան մը միջոցին մեծ գովեստով կը խօսի Հայերու մասին:

Գալով Փոլ Ոսկանեանի, Պ. Սոյլանտ հետեւեալ ըսած է. «Նիւ Եորք Թայմզ»ի հանդուցեալ հրատարակիչը յանձնարարեց մեզի Պ. Ոսկանեանը, խանդավառօրէն յայտնելով թէ ան 5 տարի գործակցած է Քէփթըն Պարլթ-թի, սառուցեալ գօտիներու մէջ ծանր պայմաններու տակ կատարած թռիչքներու միջոցին: «Տեսնուեցայ Պ. Ոսկանեանի հետ եւ զայն գտայ համակրելի ու լաւ պատրաստուած երիտասարդ մը: Միչիկընի համալսարանէն շրջանաւարտ է ու 31 տարեկան: Համեստ բայց ինքնավստահ երիտասարդ մըն է: Թռիչքին յաջողութիւնը անգամ մըն ալ զօրացուց մեր հաւատքը Հայերու մասին»:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՇՏՕՆԱՆԿ ԵՂԱՒ Արժանթէյի համայնավար քաղաքապետը, Տիսփու, որ յուլիս 14ին գինով հրշէջի մը ձեռքէն քաշած առած էր ֆրանսական եռագոյնը:

ՆԱԽԱԿՐԹԱՐԱՆՆԵՐԸ կը վերաբացուին երկուշաբթի, 16 սեպտեմբեր, Սէնի եւ ուրիշ 44 նահանգներու մէջ:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ
ԾՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Salle-Gallemant սրահին մէջ
կը ներկայացուի ԶԱՐՇԸԼԸ ԱՐԹԻՆ ԱՂԱ
Մուտք 5 ֆր., պզտիկներու 3 ֆր.:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԱԼՆՈՅ ՁՈՐԻ Հայր. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղի անդամական ընդհ. ժողովը վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Յովհաննէսեանի սրահը, 13, Րիւ Փիէր Գիւրի, Պիւթէօ: Բոլոր հայրենակիցներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ամասիոյ Հայրենակց. Երկսեռ Միութեան բոլոր անդամ եւ ոչ անդամները ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը ճիշտ 2.30ին, Գաֆէ տը Ֆրանսի վերնայարկը, 66, rue de la Paix, կայարանի դիմացը: Օրակարգ.— Նոր վարչութեան ընտրութիւն: Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի:

ՀԱՅ Լէգ. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղը տարեկան ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր անդամները վաղը կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, Պար տը լա Փոսթ, Րիւ Քօլպէր: Կը խնդրուի ներկայ ըլլալ անդամատետրով:

ԱԶԴ

Վերացման Ս. Խաչի տօնի առթիւ վաղը Կիրակի Սէն Ժէռոմի Եկեղեցիին մէջ Հոգեհանգիստ-Պատարագ պիտի կատարուի եկեղեցիին շինութեան նիւթապէս կամ իրենց աշխատութեամբ սատարող հայրենակիցներու եւ երկսեռ Դըպրաց Դասի անդամներու ննջեցեալներու յիշատակին: Թաղիս երգչախումբը պիտի մասնակցի արարողութեան: Պատարագէն վերջ Խաչհանգիստ: Երեկոյեան ժամը 6ին Խաչվերացի թափօրի շրջագայում: Լուսավառութիւն տեղի պիտի ունենայ եկեղեցիի դիմացի պարտէզին մէջ: Կը հրաւիրուին Մարսէյլի եւ շրջակայ թաղերու հայրենակիցները:

Երկուշաբթի Մեռելոցի առ ի Հոգեհանգիստ պիտի կատարուի Թաղիս գերեզմանատան մէջ առաւօտեան ժամը 8—12:

Կիրակի, սկիզբ. ժամը 7, պատարագ ժամը 10ին, հոգեհանգիստ 11.30ին, խաչհանգիստ 12ին:

Թաղ. Խորհուրդ Սէն Ժէռոմի

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 17 Րիւ Ամբէր, Քաշան: Ընթացիկ հարցեր:

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «Վարդան» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, ընկեր Յ. Պուճիկեանի բնակարանին մէջ Առնուվիլ: Օրակարգ.— Շարունակութիւն նախորդ ժողովի:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Զաւարեան» ենթակոմիտէի ժողովը 16 Սեպտ. Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.20ին: Օրակարգ՝ Զեկոյց Շրջ. Ժողովի:

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ «Անտօք» ենթակոմիտէի ընկերական ժողովը վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին: Կը հրաւիրուին Թալոտիէրի, Ռոշթայլի եւ Սէն Շամոնի «Վարուժան» խումբի ընկերները: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ՓՕՆ Տ'ՕՊՆԱՅԻ կոչուն ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին գրադարանի սրահը: Օրակարգ՝ նոր վարչութեան ընտրութիւն եւ հաշուետուութիւն: Կը խնդրուի ի Սէն Փիէռի եւ Լեվանսի ընկերներէն, որոշուած ժամուն ներկայ գտնուիլ:

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ (Քաղաքամէջի) բոլոր ենթակոմիտէներու եւ խումբերու ընկերները ժողովի կը հրաւիրուին (ծանօթ հաւաքավայրը) այսօր Շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին: Օրակարգ՝ զեկոյց Շրջ. ժողովի:

Վռամեան ենթակոմիտէի եւ Աւօ խումբի միացեալ ժողովը վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ, ժամը 2.30ին: Զեկոյց՝ Շրջ. ժողովի:

Ընկեր Կարօ ենթակոմիտէի ժողովը վաղը կիրակի կէս օրէ ետք ժամը ճիշտ 7ին (սովորական հաւաքատեղին): Զեկոյց՝ Շրջ. ժողովի:

«Նիկոլ-Դուման» խումբի ժողովը վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, դաշնակցութեան տան մէջ: Զեկոյց՝ Շրջ. ժողովի:

«Վրէժ» խումբի ժողովը երկուշաբթի (Սեպտ. 16) երեկոյ ժամը 9ին: Զեկոյց՝ Շրջ. ժողովի:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Զաւարեան կոմիտէի ժողովը 16 սեպտ. երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին: Օրակարգ՝ զեկոյց Շրջ. ժողովի:

Ընկերա-համակրական խնջոյք-երեկոյթ
ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ
Նուիրուած՝ ՀԱՅ ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ
կազմակերպուած՝ Հ.Յ.Դ. ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ եւ ՄՈՒՐԱՏ խումբերու կողմէ
Այսօր Շաբաթ իրիկուան ժամը 8էն մինչեւ կէս գիշեր
Հ. Յ. Դ. «ԽԱԺԱԿ» ԱԿՈՒՄԲԻՆ ՄԷՋ
բանախօսութիւն, արտասանութիւն, երգ եւայլն:
Հրաւիրուած է Լիոնէն ՄԱՍԻՍ ճագը (ԳՐԸԼՔՃԵԱՆ): փոքրիկն պետօ պիտի պարէ կովկասեան պարեր:

Թատերական ներկայացում Պոմոնի մէջ
կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. «ԶԱՒԱՐԵԱՆ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ
Այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Պոմոնի ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ սրահին մէջ
կը ներկայացուի ղեկավարութեամբ Յ. ՂԱԶԱՐԵԱՆի
եւ մասնակցութեամբ դերասանուհի ՍԵՐՈՒՇի
Պ. Պ. Վ. ՏԷՐ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆի, Վ. ՔԷՉԷՃԵԱՆի, Վ. ՄԱՄՈՒՐԵԱՆի, Ս. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆի եւ ուրիշներու: կը ներկայացուի՝
ՊԷՊՕ
Տոմսերու գիներ՝ 5 եւ 4 ֆրանք:

Ընտանեկան ճաշկերոյթ-Պարահանդէս
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ՝
ՉԷՆԿԻԼԷՐՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
14, Սեպտ. 1935 Շաբաթ իրիկուն ժամը 7էն մինչեւ լոյս
1, QUAI D'ALFORT - ALFORT Մառնի գեղեցիկ ափերուն վրայ
կը մասնակցի «ԵՓՐԱՏ» նուագախումբը:
Հայկական եւ եւրոպական պարեր:
Ճոխ պիւֆէ խիստ դիւրամատչելի գիներով:
Մասնակցութեան համար 6 ֆրանք, բացի ըմպելիքէ:
Հաղոր. միջոցներ.— Պասթիյէն 81, Պիսիթրէն 125, Փորթ-Շառանթոնէն 104 թիւը առնել եւ իջնել Փոն-տը-Շառանթոն:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի տիկին Նազլը Գալուստեան, որդին Գ. Գալուստեան եւ զաւակունք, եւ իրենց բոլոր պարագաները կը ծանուցանեն իրենց բոլոր բարեկամներուն եւ ծանօթներուն թէ՝ յառաջիկայ կիրակի սեպտեմբեր 15ին, ժամը 10ին, հոգեհանգիստ-պատարագ պիտի մատուցուի իրենց վաղամեռիկ հարսին, կնոջ եւ մօր՝

ՏԻԿԻՆ ՎԱՐԴՈՒՀԻ ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, Պոմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցիին մէջ:

ՀԱՐԿԱՏՈՒՆԵՐՈՒ
ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՇԱՀԵՐՈՒ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆ
Mr. PARMAC, (Expert-Fiscal)
ՀԱՐԿԱՅԻՆ ՓՈՐՁԱԳԷՏ
28 Bld. Strasbourg, Paris (10)
ՀԵՌԱՁԱՅՆ Botzaris 17-64
ԿԸ ՊԱՇՏՊԱՆԷ ԱՄԷՆ ՀԱՐԿԱՏՈՒԻ ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՇԱՀԵՐԸ
Դիմեցէք անոր՝ ձեր առեւտրական, արհեստագիտական եւ անձնական կեանքի բոլոր խնդիրներու համար: Կը լուսաբանէ ՀԱՐԿԱՅԻՆ, ԻՐԱՒԱԳԻՏԱԿԱՆ եւ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆՑ վերաբերեալ բոլոր խնդիրները:
ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐ, որպէսզի որ եւ է դժուարութիւններու չհանդիպիք, գործադրեցէք՝ ՓԱՐՄԱՔԻ ՀԱՇՈՒԱԿԱԼԱԿԱՆ մեթոտը, որ կը համապատասխանէ ամէն պահանջի:
Աւելի տեղեկութիւն առնելու համար գրեցէք մեզի (դրոշմաթուղթ մը ղրկելով պատասխանին համար):
Պ. ՓԱՐՄԱՔ կ'ընդունի ամէն օր ժամը 9-12 եւ ժամադրութեամբ:

CAFÉ-VINS
44, Rue du BAIGNOIR, MARSEILLE. Tél. Col. 82-36
ՍՈՒՐԷՆ ԸՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ
Շաբաթ օր կը բացուի մեր խանութը ուր պիտի գտնէք մեր հին SCHERIF սուրճը, ՀԷՄԱԼՄՕՉԼԱՆի կողմէ մասնագէտօրէն պատրաստուած ԼԷՊԼԷՊԻ, ԳԻՆԻ, ՉՈՐ ՆՊԱՐԵՂԷՆՆԵՐ, ձէթ, օճ ու եւայլն:
Այս առթիւ 15 օրուան համար միայն բոլոր մեր ապրանքները պիտի ծախենք ՅԱՅՏՈՒԿ ԳԻՆԵՐՈՎ:
250 ԿՐԱՄ ՍՈՒՐՃԻՆ 5 ֆրանքէն սկսեալ պիտի տանք հետեւեալ նուէրները.—
1.— 200 Թէմպր, 2.— Լօթըրի նախնական մասնակցութեան համար տոմսակ մը՝ նուիրուած Paris Timbreի կողմէ, 3.— մէկ պալօն Paris Timbreէն, 4.— մէկ քիլօ շաքար 3 ֆրանքի:
ԳԻՆԻ
Սքանչելի ԳԻՆԻ լիթրը միայն 1 ֆրանք: Չոր նպարեղէններ ՄԵԾԱՔԱՆԱԿԻ գինով. ԼԷՊԼԷՊԻ քիլօն 4 ֆր. 50:
Ապրանքներ կ'ընդունինք նաեւ գաւառներէն յարմար գիներով:
ՕԳՏՈՒԵՑԷ՛Ք ԱՅՍ ՅԱՅՏՈՒԿ ԱՌԻԹԷՆ:

ՎԱՐՁՈՒ Է կեդրոն թաղամասի մէջ գեղեցիկ եւ լուսաւոր խանութ մը 4 ուկէս մէթր ճակատով: Վարձ ամսական 200 ֆր.: Բացի կօշկակարութենէ եւ սափրիչութենէ իրաւունք կը տրուի ամէն գործի: Մասնաւորապէս յարմար [illegible] լաւ պատեհութիւն: Դիմել ՅԱՌԱՋի վարչութեան:

ԲԱՑՈՒՄ
Photo ARAX & HENRY
ՆՈՐ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՉԱՏԱՆ
Փարիզահայ ծանօթ լուսանկարիչ ԱՐԱՔՍ, այս անգամ ընկերակցութեամբ Հ. ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆի, փոխադրուած է՝
31, Bld. RASPAIL (Հեռ. Lit. 76-39).
ուր այսուհետեւ նոր աշխատանոցը պիտի գործէ
Photo ARAX & HENRY անուան տակ:
Օժտուած լոյսի ու այլ զետեղումներու վերջին յարմարութիւններով, նոր լուսանկարչատունը ի վիճակի է կատարեալ գոհացում տալու, հին ու նոր բոլոր խստապահանջ յաճախորդներուն, որոնք հոն պիտի գտնեն սիրալիր ընդունելութիւն եւ արուեստի ու ճաշակի ճշմարիտ դրոշմ, վստահուած բոլոր գործերուն մէջ:
Աշխատանոցը՝ որ հաստատուած է խանութի եւ գետնայարկի մէջ, մասնաւորապէս մեծ յարմարութիւններ ունի երախաներու, հարսանեկան զոյգերու եւ խմբական լուսանկարներու համար:
Ամաթէօրներու յատուկ աշխատութիւններ կը կատարուին մեծ խնամքով եւ չափաւոր գիներով:
Հաղորդակցութիւն.— (Métro: Sèvres-Babylone).

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Damesme, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (33)

"ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՊԷՇՍՏԱՆ"

Ցօրինեց՝ Տիմոթէոս վրդ. Սափրիչեան

Թըրսօ Կոլալին, ինչպէս իր տեղը պատմած ենք, Բասր Սամպալէն հանելով Ոկըրայի Զօնկ ըսուած տեղը իր հետը տարաւ մեզի. հոն Թէոդորոսի քովէն փախչող Պլաթաս Պրու անունով քրիստոնեայ Հապէշ մը սկսաւ մեր քովը յաճախել: Ասոր արհեստը հիւսնութիւն էր, կամ լաւ եւս՝ փայտատաշող, ուստի Թըրսօ Կոլալի Զարատայի մէջ եկեղեցի մը շինել տալ ուզելով, այս մարդը անոր շինութեանը վերակացու կը կարգէ: Մենք, որովհետեւ ճշմարիտ քրիստոնէի ու բարեպաշտ մարդու մի կարօտ մնացեր էինք, տեսնելով այս մարդուն ջերմեռանդ հաւատքն ու պարզութիւնը, կը զարմանայինք թէ ինչպէս եղեր է որ Հապէշստանի մէջ այսպէս քրիստոնեայ մը գտնուեր է: Աղօթագիրքերը միշտ հետը կը պտըտցընէր. վիզը խաչ մը կախած եւ ձեռքը համրիչ մը կը դարձընէր միշտ. խօսքերը քաղցր ու դրա-լէչ. եւ կրօնի վրայ քիչ շատ տեղեկութիւն ունէր. եւ հոգեւոր խօսակցութիւններ ըրած ատեններս այնպէս ճիտը խոնարհած մտիկ կ'ընէր եւ կը զմայլէր, եւ փարելով մը մեր ձեռուըները կը համբուրէր ու կ'ըսէր. «Սուրբ Հարք իմ, դուք ուր որ երթաք՝ ձեզմէն չպիտի զատուիմ, թէ Երուսաղէմ մեկնելու ըլլաք եւ թէ այս երկիրը մնաք. վասնզի դուք կենաց խօսքեր ունիք, որով իմ հոգիս կը կերակրէք»:

Գիշերը մեր քով պառկելու ատեն երկար կ'աղօթէր, ամէն օր ծոմապահութիւն կ'ընէր, առաւօտները կանուխ եկեղեցի կ'երթար. ամէն շաբաթ կը հաղորդուէր:

Կ'ըսէր մեզի թէ՝ իրենց երկրի մարդոց շատը գող, ստախօս եւ դէշ են, բազմակին են եւ քրիստոնէի պարտքերը չեն ճանչնար. «Ամենեւին չեմ սիրեր զանոնք, կ'ըսէր, վասնզի հաղորդուող եմ, սուտ չեմ սիրեր, մարդու դէշութիւն չեմ ուզեր, Կորավի(*) կին ունիմ:

Ես երբ իշխանութեան վրայ էի եւ երկրի տէր, իմ հասոյթներէս աղքատաց, եկեղեցեաց եւ քահանայից բաժին կը հանէի. զրկողութիւն եւ յափշտակութիւն ինչ է՝ չեմ գիտեր.» այս խօսքերը միշտ կը կրկնէր մեզի, եւ երբեմն յիշեցնել կուտար մեզ սուրբ Աւետարանի փարիսեցին:

Իր արտաքին շարժումներն ալ խօսքերուն կը համապատասխանէին, որոնց առջի բերան խաբուելով Աստուծոյ սրտին համեմատ մարդ մը, ճշմարիտ Իսրայէլացի մը կը կարծէինք զինքը:

Թըրսօ Կոլալի երբ Զարատա իջնելու եղաւ մեզի, այս մարդը տուաւ Պալըրրաւա եւ գործակատար՝ որ մեր վրայ եւ բոլոր ընչիցը հսկէ եւ հոգ տանի ամէն կողմէն, եւ մենք, որովհետեւ արդէն կը ճանչնէինք զինքը, շատ գոհ ու շնորհակալ եղանք մեծ իշխանին՝ որ ասանկ ջերմեռանդ ու քրիստոնեայ անձ մը յանձնեց մեզի հոգատար:

Բայց Պլաթաս Պրու երբ այս պաշտօնը ստացաւ, քիչ քիչ սկսաւ իր առջի վարքը փոխել: Թըրսօ Կոլալիի մահուանէն ետեւ ոչ եւս իբրեւ սպասաւոր կամ հոգատար, այլ իբրեւ տէր սկսաւ հետերնիս վարուիլ, այն աստիճան որ չէ թէ միայն իբրեւ փարիսեցի մը, այլ իբրեւ գող, ստախօս եւ յափշտակիչ, եւ բոլոր իր պարծեցած առաքինութեանցը հակառակ՝ մոլի անձ մը սկսանք նկատել զինքը:

Բայց որովհետեւ անիշխանութեան միջոցին էր, ստիպուեցանք համբերել՝ ձայն չհանել, թէպէտ եւ խիստ կը տառապէինք եւ շատ գիշեր արթուն կը հսկէինք իրմէ վախնալնուս, եւ Աստուծոյ այցելութեանը կը սպասէինք: Այս միջոցին էր որ ամէն դիէն ապստամբութեան ձայներ կը լսէինք. գլուխը հինգ տասը հոգի ունեցողը իշխան կ'ըլլար. ամէն տեսակ դէշութիւններ եւ յափշտակութիւններ հասարակ եղան. զօրաւորը տկարին ընչիցը կը տիրէր, մահ եւ սպանութիւն պակաս չէր: Մեր Կորավին եւ սուրբ կարծուած Պալըրրաւան ժամանակը բարեպատեհ համարելով մեր երեք ջորիները իրեն գրաւեց, յառաջուց ասոնք իմս էին ըսելով. մենք վախեր-նուս ձայն չէինք կրնար հանել: Շատ ատեն չանցաւ մունետիկներու միջոցաւ Վակշըմ Կոլալիի տիրապետութեան լուրը տարածուելով՝ խառնակութիւնները դադրեցան, մենք ալ եկանք այս նոր իշխանին մօտ, բայց առանց զանգատ մը ընելու անոր մեր Պալըրրաւայէն եւ քովերնիս մնալու որպէսզի չըլլայ թէ մեր վրայ զանազան զրպարտութիւններ կուտելով մեր անունը աղարտէ, ինչպէս սովոր են այն երկրին ծառաները ընելու երբ տէրերնուն քովէն կը վռնտուին, այլ կ'ուզէինք որ սիրով քովերնէս հեռացընենք, բայց չեղաւ:

Տօքքա Քիտանը Մերեթ եկեղեցւոյն գիւղը բնակած ատեննիս, մեծ իշխանին մեզի շնորհած արմտիքներուն եւ ուրիշ պարգեւներուն կէսէն աւելին ինքը կ'առնու եւ զանոնք գաւմով ծախելով՝ դրամը գիւղացւոց կաշառք կուտայ որ հարկ եղած ժամանակ իր անիրաւութեանց դէմ ըլլայ պաշտպանելու եւ բարի վկայութիւն տան:

Ասոնք բոլոր գիտէինք, բայց կը լռէինք, որովհետեւ մեծ իշխանը մեզմէ հեռացած էր եւ կարելի չէր որ անմիջապէս հետը ըլլայինք, կամ խօսք մը խօսէինք:

Քանի մը օր առանց աղի եւ [...] խուղի չըրօ (*) ըսուած կերակուրը [...] տելով եւ այս օրինակ զրկողութիւն[...] մը չը կրնալով համբերել, Ոկ[...] գլխաւորին քով անձամբ գացի, [...] դաշելով խնդրեցի իրմէ որ զբ[...] գտնէ քիչ մը աղ տայ մեզի. ընդ[...] խնդիրքս ու յիսուն դրամի չափ [...] տուաւ ու ըսաւ. «Քանի մը օր [...] բաւականացէք, եւ շուտով [...] ուրնիդ խրկեցէք որ գիւղի մը [...] զօրք հանելով աղ բերել տամ [...] համար:

(Շար.)

(*) Կորավի կը կոչուին անոնք որ կը հաղորդուին սրբազան խորհրդոյն:

(*) Շրօ բաժը տեսակ մը [...] (լոպիա) է կոճեկի, սիսեռի, [...] ալիւրով եփած, որու մէջ [...] կարմիր պղպեղ ալ կը խառնեն:

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԻՐԱՒՈՒՆՔԷ ԶՐԿՈՒՈՂՆԵՐՈՒՆ
Բոլոր այն Հայերը, որ ինքնութեան թուղթի վերանորոգման առթիւ [...] խատանքի իրաւունքէ զրկուած են, [...] հրաւիրուին իրենց անունները [...] նագրել տալ Գաղթականաց Օֆիս[...] րուն՝ 71, Avenue Kléber կամ 15, [...] Jean Goujon.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 փրանք	100 փրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 15 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
DIMANCHE 15 Septembre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2910

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԹՇՈՒԱՌՈՒԹԻՒՆ ԹՇՈՒԱՌՈՒԹԵԱՆՑ

Երկու պաշտօնական յայտարարութիւններ, մէկը՝ Ներգաղթի Ֆոնտի կեդր. Յանձնաժողովէն, միւսը՝ նոյն ինքն քաղաքացի Շահվերտեանէ, կը հաստատեն այն տեղեկութիւնները զորս հաղորդած էինք երէկ, որոշ վերապահութեամբ:

Ուրեմն, ինչ որ «ներգաղթ» կը կոչեն եւ որուն անհամբեր կը սպասուէր մէկ տարիէ ի վեր, պարզապէս հայրենակիցներու եւ ազգականներու վերապահուած շնորհ մըն է: Այն ալ՝ չափազանց նեղ պայմաններու մէջ:

Ներգաղթի լիազօրը ինքն է որ կ'ազդարարէ, առանց վերապահութեան.—

1. Ներգաղթը պիտի կատարուի միմիայն Ֆրանսաբնակ հայ աշխատաւորներէ (1200 հոգի):

2. Որ եւ է բացառութիւն կարելի չէ ընել այս մասին, նոյն իսկ ֆրանսական գաղութներու համար:

3. Բազմաթիւ արձանագրութիւններ կատարուած են, ես ինքս ալ ցանկեր բերած եմ, սակայն անհրաժեշտ է նոր հարցարաններ լեցնել:

4. «Արձանագրութիւնը տակաւին չի նշանակում ներգաղթի իրաւունք ստանալ»:

5. Ձեր տեղէն մի՛ շարժիք, «մինչեւ մեկնումի մասին իմ անելիք յայտարարութիւնը»:

Ահա, իր չոր ու ցամաք վիճակին մէջ, Երեւանի «աւետաբեր» կարգադրութիւնը:

Մնացեալը կը լրացնէ Ներգաղթի Յանձնաժողովին զեկոյցը, որ հրատարակուած է քիչ անդին, միւսին հետ:

Երկու զեկոյցները իրար կ'ամբողջացնեն նաեւ իբրեւ համահայկական ողբերգութիւն:

Եթէ մէկը պաղ ջուր կը լեցնէ վարդավառ երազներու վրայ, ներգաղթը վերածելով ծաղրանկարի մը, միւսն ալ պաշտօնապէս կը հաստատէ ապիկարութիւն մը, որուն մասին արտայայտուած ենք բազմաթիւ առիթներով:

Ուրեմն, լման երկու տարի թքնելէ յետոյ, այնքան շողշողուն հովանաւորութեամբ կազմուած յանձնաժողովը կրցեր է հաւաքել միայն 160,000 փրանք, բնակարան կառուցանելու եւ ներգաղթ ապահովելու համար:

Անշուշտ երկու – երեք բնտանիք ալ այս միջոցաւ պիտի փոխադրուին, եթէ գումարը իր նպատակին յատկացուած եւ գոնէ մէկ բնակարան շինուած է...

Ուրա՜խ եղէք որ յանձնաժողովը չէ յուսահատած: Հանգանակութիւնը պիտի շարունակուի «նոր թափով եւ մեծ հաւատքով» — եւ գեղատիպ դրօշմաթուղթեր ծախելով:

Մենք պիտի առաջարկէինք նաեւ գանձանակներ հաստատել արտասահմանի բոլոր եկեղեցիներուն մէջ, ինչպէս ունինք Էջմիածնի եւ Երուսաղէմի համար:

Ինչո՞ւ մենք այս ըմբոստացուցիչ թշուառութեան պիտի մատնուէինք, եթէ Երեւանը ունենար հիմնական մտահոգութիւններ ե՛ւ գաղութներու ե՛ւ ներգաղթի մասին: Նոյն իսկ իբրեւ ուղեցոյց պահելով աշխատաւորական քաղաքականութիւնը:

Եւ, ինչո՞ւ տարիներո՛վ պիտի շարունակուէր այս ողբերգութիւնը, եթէ Արտասահմանը ինք ունենար հասուն գիտակցութիւն եւ հաւաքական ուղեղիծ, Երեւանի հետ խօսած կամ ի դիմաց առնոր գործած ատեն:

Ի վերջոյ որո՞ւ համար գաղտնիք է որ, չնորհարաշխի եւ չնորհընկալի յարաբերութեան վերածուեր է կապը՝ Երեւանի եւ Արտասահմանի միջեւ:

Մէկը՝ իր պարտականութիւնը կատարած կը սեպէ պարբերաբար ողորմութիւն բաշխելով, միւսն ալ՝ շնորհաւորութիւններ ուղղելով եւ ողորմութիւններ հաւաքելով, յանուն հայրենիքի վերաշինութեան եւ ներգաղթի:

Ա՛յս հոգեբանութիւնն է որ պէտք է փոխուի, եթէ կ'ուզենք խնայել նոր յուսախաբութիւններ:

Որովհետեւ, ա՛յս հոգեբանութիւնն է որ տուն կը քանդէ, ե – րեւուէտ ինքնագոհութեան մը պատեանին մէջ ամփոփելով Երեւանը, եւ, միւս կողմէ, չուարման մատնելով Արտասահմանը:

Երեւանը չի՞ գիտեր որ չաղ–չաղ հիւրանոց մը կամ արհեստանոց մը կարելի է շինել ժապաւէնեալ տոմարով եւ դրօշմաթուղթ ծախելով:

Արտասահմանը բաւական չի՞ սեպեր գոնէ վերջին երկու տարուան փորձը, իր 160,000 փրանքով եւ մնացեալ խեղկատակութեամբ:

Եւ, երկուքը մէկ, ժամանակը հասած չէ՞ն նկատեր գլուխ գլխի, սրտաբաց խորհրդակցութիւն մը կատարելու, փոխադարձաբար սահմանելու իրաւունքներն ու պարտականութիւնները:

Հայրենիքի վերաշինութեան բոլոր «պլան»ներուն մէջ – հնգամեայ կամ տասնամեայ — ինչո՞ւ անվերջ կ'անտեսուի ամէնէն սրտխօղականը, բնակարաններու կառուցումը եւ ներգաղթը, — երկուքն ալ գերազանցապէս պետական գործեր: Կարօտ՝ պետական ծրագրի ու վարկի:

Յունաստան եւ Պուլկարիա չոգենաւ եւ ուրիշ դիւրութիւններ տրամադրեցին, մէկ դիմումի վրայ: Մենք վստահ ենք որ Ֆրանսան ալ ի հարկին կը ստանձնէ փոխադրութեան ծախքը, գոնէ գործազրկութեան հոգերը թեթեւցնելու համար:

Ինչո՞ւ իրաւունք չպիտի ունենայինք այսքան մը աջակցութիւն ալ Մոսկուայէն սպասելու: Եւ ինչո՞ւ Երեւանը իր ուշադրութիւնը չպիտի լարէր այդ ուղղութեամբ, փոխանակ ողորմութեան սպասելու կամ պարտադրանցութեամբ մեղադրելու գաղութները եւ ձեռքերը լուալու:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Պ. ԼԱՎԱԼԻ ՃԱՌԸ ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌՋԵՒ

ՖՐԱՆՍԱ ԵՒՍ ՀԱՒԱՏԱՐԻՄ Ա. Դ. ՈՒԽՏԻՆ

ԱՄԷՆ ՄԻՋՈՑ ՊԻՏԻ ՓՈՐՁՈՒԻ ՅԱՆՈՒՆ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ

Շատ կարճ էր Պ. Լավալի ճառը, որ արտասանուեցաւ ուրբաթ օր, Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովին առջեւ: Կարճ, բայց նշանակալից՝ իրեւ քաղաքական տեսակէտ: Ինչպէս կը սպասուէր, Ֆրանսա եւս կ'ուզէ հաւատարմութեամբ հետեւիլ Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին, որ իրական խարիսխը կը համարուի հաւաքական ապահովութեան:

Ֆրանսայի արտաքին նախարարին ճառը շատ լաւ տպաւորութիւն գործեց ոչ միայն իր իսկ երկրին, այլեւ Անգլիոյ եւ Ամերիկայի մէջ: Նոյնիսկ Իտալացիները չեն ծածկեր թէ Պ. Լավալ յաջողութեամբ կատարեց իր փափուկ պաշտօնը, թէ Մեծն Բրիտանիոյ գործակցութենէն չզրկուելու եւ թէ Իտալիոյ հետ կնքուած համաձայնութիւնները անխախտ պահելու մտահոգութեամբ:

Ստորեւ կ'ամփոփենք իր ճառին գլխաւոր մասերը.

— «Ազգերու Դաշնակցութիւնը ծնաւ մարդոց տառապանքէն: Ան շինուեցաւ աւերակներու վրայ եւ յղացուեցաւ խափանելու համար պատերազմին վերադարձը: Այն անվերապահ անդամակցութիւնը զոր բերինք մենք, թէ խանդավառ էր եւ թէ մտածուած: Մենք մեր յոյսը կը դնենք բոլոր ժողովուրդներու գործակցութեան վրայ, իրականացնելու համար խաղաղութեան մեր իտէալը: Երբեմն պատահած է որ, դժուարին պահերու մէջ, իրական յուսախաբութիւններ կրենք ժընեւէն, եւ սակայն մեր հաւատքը երբեք չէ տկարացած: Յարատեւութեամբ մը որ երբեք չէ խախտած որ եւ է դժուարութեան առջեւ, Ֆրանսայի ներկայացուցիչները շարունակ ճգնած են աւելցնել միջազգային համերաշխ հաստատութեան բարոյական հեղինակութիւնը: Անոնք ուզած են եւ միշտ ալ կ'ուզեն աւելի զօրացնել զայն, գործելու միջոցներ ճարել անոր: 1924ի պայմանագրութենէն մինչեւ սպառազինութեանց սահմանափակման խորհրդաժողովը, Ֆրանսայի ներկայացուցիչները միեւնոյն ջերմեռանդութեամբ պաշտպանած են հաւաքական ապահովութեան վարդապետութիւնը: Այդ վարդապետութիւնը Ֆրանսայի դաւանանքն է եւ այնպէս ալ պիտի մնայ: Ազգերու Դաշնակցութեան դաշինքը մեր միջազգային օրէնքն է: Մենք ի՞նչպէս կրնանք թոյլ տալ որ տկարանայ այդպիսի օրէնք մը: Այդ պիտի նշանակէր ուրանալ մեր իտէալը, պիտի նշանակէր հակառակ երթալ մեր իսկ շահերուն: Ֆրանսայի քաղաքականութիւնը ամբողջովին հիմնուած է Ազգերու Դաշնակցութեան վրայ: Մեր բարեկամներուն եւ զինակիցներուն հետ կնքուած բոլոր համաձայնութիւնները այսօր ժընեւէն կ'անցնին կամ հոն կը յանգին: Կը բաւէ յիշել Լոքառնոյի դաշինքը, Փոքր Համաձայնութեան հետ կնքուած դաշնագիրները, ֆրանքօ-խորհրդային դաշինքը կամ Հռոմի համաձայնութիւնները: Ժընեւի հաստատութեան տրուած ամէն հարուած պիտի ըլլայ հարուած մը մեր իսկ ապահովութեան:

«Երէկ յաջողեցանք, պիտի ձախողի՞նք վաղը»

«Իմ պաշտօնակիցս, Սըր Ս. Հոր, յայտարարեց առջի օր թէ Մեծն Բրիտանիա վճռած է առանց վերապահութեան յարիլ հաւաքական ապահովութեան դրութեան: Ան հաստատեց թէ այդ կամքը եղած է եւ պիտի ըլլայ Մեծն Բրիտանիոյ միջազգային քաղաքականութեան ղեկավար սկզբունքը: Ոչ մէկ երկիր այնքան մեծ գոհունակութեամբ չէ ընդունած Մեծն Բրիտանիոյ արտաքին նախարարին խօսքերը որքան Ֆրանսա: Ոչ մէկ երկիր կրնայ աւելի լաւ գնահատել եւ չափել այդպիսի յանձնառութեան մը տարողութիւնը: Ամէն տեսակ պատասխանատուութեանց համերաշխութիւնը՝ բոլոր պարագաներու եւ վայրերու մէջ՝ նոր թուական մը կը բանայ Ազգերու Դաշնակցութեան պատմութեան մէջ: Ես ուրախ եմ իմ երկրիս հետ, որ լիովին կ'ըմբռնէ ամբողջ անհրաժեշտութիւնը սերտ գործակցութեան մը Մեծն Բրիտանիոյ հետ, ի խնդիր խաղաղութեան եւ Եւրոպայի ապահովութեան: Ես կը խօսիմ յանուն երկրի մը որ չի վախնար պատերազմէն, բայց կ'ատէ զայն, երկրի մը որ կ'ուզէ զօրաւոր մնալ եւ որ, օժտուած՝ զինուորական ամենաբարձր առաքինութիւններով, միեւնոյն ատեն տոգորուած է խաղաղութեան մոլեռանդ կամքով մը: Մենք որ եւ է կանխակալ կարծիք չենք սնուցաներ որ եւ է ժողովուրդի դէմ: Մենք խաղաղութիւն կ'ուզենք բոլորին համար, բոլորին գործակցութեամբ:

«Անցեալ յունուար 7ին, Պ. Մուսոլինի եւ ես ոչ միայն մեր երկու երկիրներուն, այլեւ Եւրոպայի խաղաղութեան համար վերջնապէս կարգադրեցինք ամէն խնդիր որ կրնար բաժնել մեզ: Զափելով ֆրանքօ-իտալական բարեկամութեան բովանդակ արժէքը, ես չանտեսեցի որ եւ է բան որպէսզի չվտանգուի Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ միջեւ հաստատուած նոր քաղաքականութիւնը: Սթրէզայի մէջ, բրիտանական կառավարութեան պատուիրակներուն հետ, մենք Իտալիոյ վարչապետին քով տեսանք միեւնոյն հոգը եւ միեւնոյն կամքը՝ ծառայելու խաղաղութեան: Ես գիտեմ որ ան պատրաստ է յարատեւելու այդ գործակցութեան մէջ: Ես չինայեցի որ եւ է հաշտարար ճիգ: Ես դեռ կը յուսամ թէ Ա. Դ. Խորհուրդը պիտի կրնայ կարճ ատենէն գլուխ հանել իր հաշտարար դերը: Անկասկած տաժանելի է գործը, բայց ես կը շարունակեմ հաւատալ թէ անյոյս չէ: Հինգերու յանձնախումբին մէջ, մենք կ'ուսումնասիրենք որ եւ է առաջարկ որ կրնայ գոհացնել Իտալիոյ օրինաւոր տենչերը, յարգելով հանդերձ Ազգերու Դաշնակցութեան անդամ պետութեան մը վեհապետական իրաւունքը: Թող աշխարհ գիտնայ թէ որ եւ է վէճ գոյութիւն չունի Ֆրանսայի եւ Մեծն Բրիտանիոյ միջեւ, գտնելու համար այդ խաղաղ լուծման արդիւնաւոր ելքը: Վերջին տարիներու ընթացքին մենք տեսանք դժուարութիւններ որոնք անյաղթելի կը թուէին: Բոլորն ալ կարգադրուեցան: Որովհետեւ Սարի խնդիրը եւ հունգարեւեուկոսլաւ վէճը եւրոպական խնդիրներ էին, պէ՞տք է եզրակացնել թէ տասր համար ալ աւելի դիւրաւ պիտի լուծուէին: Երէկ յաջողեցանք: Պիտի ձախողի՞նք վաղը: Այն ատեն, նոր, բոլորիս համար շատ աւելի յուզումնալից կացութիւն մը պիտի ունենանք մեր առջեւ: Մենք բոլորս կապուած ենք համերաշխութեամբ մը որ կը սահմանէ մեր պարտականութիւնը: Մեր պարտաւորութիւնները արձանագրուած են Ա. Դ. դաշինքին մէջ: Ֆրանսա չպիտի խուսափի անոնցմէ»:

(Շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

«ՄՈՒՍԱ ԼԵՌ»Ը ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ

ՀԵՂԻՆԱԿԸ ՓԱՐԻԶ ԿՈՒԳԱՅ

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ Պ. Ֆրանց Վէրֆէլ, «Մուսա լեռ»ի գերման հեղինակը, Փարիզ պիտի գայ մօտերս, յետոյ Ամերիկա երթալու համար: Շուտով լոյս կը տեսնէ գրքին ֆրանսերէն թարգմանութիւնը, Ալպէն Միշէլի հրատարակութեամբ:

Պիտի թելադրէինք այժմէն ծրագիր մը կազմել, արժանավայել ընդունելութիւն մը կատարելու համար ի պատիւ աշխարհահռչակ հեղինակին, որ իր մէկ վէպով եւ իր իսկ նախաձեռնութեամբ շատ աւելի մեծ դեր կատարեց, հայկական տառապանքն ու դիմադրական ոգին պատկերացնելու համար, քան բազմաթիւ հայկական կամ հայանպաստ կազմակերպութիւններ:

ՆԵՐԳԱՂԹԷՆ ՍՈՒԻԵԼԱՊԷՍ ՊԻՏԻ ՕԳՏՈՒԻՆ

«Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ ԱԶԳԱԿԱՆ ՈՒՆԵՑՈՂ» ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐԸ

ԽՄԲ.— Ներգաղթի Ֆոնտի կեդր. մարմինէն ստացանք հետեւեալ զեկոյցը, սեպտեմբեր 13 թուականով.—

Անցեալ երկուշաբթի, Ներգաղթի ֆոնդի կենտրոնական մարմինը, ներգաղթի լիազօր ընկ. Շահվերտեանի նախագահութեամբ նիստ գումարելով, ուրախութեամբ արձանագրեց Ֆրանսայէն կատարուելիք մօտալուտ ներգաղթը: Ժողովականները իրենց շնորհաւորութիւնները յայտնեցին Խ. Հայաստանի կառավարութեան որ, ընդառաջ երթալով ներգաղթի մասին եղած դիմումներուն, արտօնած է 1200 հոգիի ներգաղթը: Ընկ. Դ. Շահվերտեան տըւաւ կարգ մը լուսաբանութիւններ, ուրկէ կը հետեւի որ ազատ բնակարաններ կը գտնուին մասնաւորապէս նորակառոյց աւաններու մէջ, Նուպարաշէն, Նոր Արաբկիր, Նոր Մալաթիա, Նոր Խարբերդ, Նոր Տիգրանակերտ, Նոր Բիթլիս եւայլն: Այդ աւաններու շինարարական մարմինները իրենց յանձնած են ֆրանսաբնակ իրենց հայրենակիցներուն ցանկերը:

Ներգաղթը պիտի կատարուի ուրեմն առաւելապէս Խ. Հայաստանի մէջ ազգականներ ունեցող հայրենակիցներու գծով:

Ներգաղթի կեդրոնական մարմինը, անգամ մը եւս ընդգծելով այն հանգամանքը որ ներգաղթը միմիայն կապուած է Խ. Հայաստանի բնակարանային շինարարութեան հետ, ներգաղթի ծրագրին աւելի լայն չափով եւ արագ կերպով իրականացման համար, կրկին կոչ կ'ընէ արտասահմանի, մասնաւորապէս Ֆրանսայի հայ գաղութին, որպէսզի մեծագոյն գործունէութիւն կատարէ բնակարանային ֆոնտի հրապարակային հանգանակութեան յաջողութեան համար:

Մօտ երկու տարի առաջ, այս ուղղութեամբ մեր կատարած կոչը անհետեւանք չմնաց: Կազմուեցան բազմաթիւ հանգանակիչ յանձնախումբեր, Հօկի, Բարեգործականի Հայրենակցական Միութեանց, եւայլ հանրային կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներէ: Հանգանակուեցաւ 160,000 փրանքի գումար մը որ, ծախսերը զեղչուելէ վերջ, դրուած է Խ. Հայաստանի կառավարութեան տրամադրութեան տակ:

Այս արդիւնքը կարելի չէ բաւարար համարել, տրուած ըլլալով բնակարանային խոշոր տագնապը եւ մեր կառավարութեան վրայ ծանրացող պարտականութիւնը, որուն մէկ մասը, որքան ալ չնչին ըլլայ ան, մեծ յոյս ունինք, որ արտասահմանը կը փափաքի յօժարութեամբ ստանձնել:

Ֆրանսայէն, Միջին Արեւելքէն եւ ուրիշ գաղութներէ ներգաղթի պահանջը այնքան մեծ է եւ գործազրկութեան ու այլ պատճառներով մեր հայրենակիցներէն շատեր այնպիսի սրտանմլիկ կացութեան մը մատնուած են որ մեր վրայ պարտք կը դնեն նոր թափով եւ մեծ հաւատքով կրկին աշխատանքի լծուիլ:

Հանգանակութիւնը արդիւնաւէտ դարձնելու համար տպագրել տուած ենք 25,000 պրակ: Իւրաքանչիւր պրակ կ'արժէ 5 փրանք եւ կը պարունակէ 12 գեղատիպ դրոշմաթուղթեր, որոնք կը ներկայացնեն Խ. Հայաստանի բնական տեսարաններ, շէնքեր, գործարաններ, եւն.:

Կը խնդրենք հանգանակիչ յանձնախումբերէն որ, ժապաւէնեալ տոմարներու միջոցաւ հանգանակութեան զուգընթաց, ջանան սպառել, մեծ թիւով դրոշմաթուղթերու պրակները:

ՈՒՐԻՇ ԶԵԿՈՅՑ ՄԸ, ՆԵՐԳԱՂԹԻ ԼԻԱԶՕՐԻՆ ԿՈՂՄԷ

«ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ՏԱԿԱՒԻՆ ՉԻ ՆՇԱՆԱԿՈՒՄ ՆԵՐԳԱՂԹԻ ԻՐԱՒՈՒՆՔ ՍՏԱՆԱԼ»

ԽՄԲ.— Միեւնոյն ատեն ստացանք հետեւեալ յայտարարութիւնը, «Ներգաղթի լիազօր ներկայացուցիչ» Դ. Շահվերդեանի ստորագրութեամբ եւ զարձեալ սեպտեմբեր 13 թուականով.—

Ներգաղթի մասին ինձ եղած բազմաթիւ դիմումներին իւրաքանչիւրին առանձին պատասխանելու հնարաւորութիւն չունենալով, խնդրում եմ ձեր թերթի միջոցով հանէք հրատարակել հետեւեալը:

Ինչպէս նախապէս յայտարարուել է, ներգաղթը պիտի կատարուի միմիայն ֆրանսաբնակ հայ աշխատաւորներից եւ կարաւանը բաղկանալու է 1200 հոգուց: Նրանք ովքեր այս կարաւանին չկարողանան մաս կազմել, նրանց հարցը կը վերապահուի հետագայ կարելիութիւններին:

Ֆրանսայից դուրս (հաշուելով նոյնիսկ Ալժերի, Մարոք, Սուրիա) գտնուող երկիրներից կատարուած դիմումներին դժբախտաբար հնարաւոր չէ հետեւանք տալ: Որ եւ է բացառութիւն կարելի չէ ընել այս մասին: Հետեւապէս, նրանք ովքեր մտածում են Ֆրանսա գալ ներգաղթի այս կարաւանին մաս կազմելու նպատակով, պէտք չէ ի զուր ծախսերի ենթարկուին:

Բազմաթիւ արձանագրութիւններ կատարուել են արդէն Հօկի, Բարեգործականի եւ Հայրենակցական Միութիւնների կողմից: Ես ինքս միասին բերել եմ խորհրդային Հայաստանում նոր աւաններ կառուցանող շին. մարմինների ցանկերը իրենց ֆրանսաբնակ հայրենակիցներին վերաբերեալ:

Բայց լրացուցիչ տեղեկութիւնների համար անհրաժեշտ է նոր հարցարաններ լեցնել: Այս հարցարանները կը տրամադրուին շահագրգռուողներին վերոյիշեալ մարմինների միջոցով: Հարկ չկայ ուրեմն անհատապէս ինձ դիմում կատարելու:

Կը ցանկայի շահագրգռուողների մասնաւոր ուշադրութիւնը հրաւիրել այն կէտի վրայ, որ *արձանագրութիւնը տակաւին չի նշանակում ներգաղթի իրաւունք ստանալ*: Խնդրում եմ նկատի ունենալ այս հանգամանքը եւ մեկնումի ոչ մի տեսակ պատրաստութիւն տեսնել կամ կարգադրութիւն անել մինչեւ մեկնումի մասին իմ անելիք յայտարարութիւնը:

Իմ ընդունելութեան ժամերը երկուշաբթի, չորեքշաբթի եւ ուրբաթ օրերը ժամը 10·30—12, ՀՕԿ, կեդրոնատեղին, Պուրտալու փողոց, թիւ 9:

ԵԱՎՈՐԲԱ

Երբ Պուլկարիոյ մեծ քնարերգուն՝ Պենչոյ Սլաւէյքով իր «Արիւնոտ երգ»ով հայրենիքի անկախութեան հերոսավէպը կերտեց, փէու Եավորով նոր, ազատ Պուլկարիոյ պատգամախօսը հանդիսացաւ, ու ոչ միայն երգով, այլ եւ գործով։

Եւ տարօրինակ բան. անթափանց մելամաղձոտութեամբ թաթաւուն անհատականութիւն մը, որուն հայրենիքը «կէս գիշերն է, երբ փոթորիկը կը շաչէ, մառախուղի ծովը կը փրփրի, եւ խաչերը գերեզմանատան մէջ կը սկսին պարել»... Ու միեւնոյնատեն, ինքնամոռացութեան հասնող նուիրումով իր տեսանելի, իրական հայրենիքին կապուած։ Մռայլ սկեպտիկ, որուն համար երջանկութեան հաղիւ պլպլացող աստղն իսկ պէտք է մարի։ Եւ անձնուէր մարտիկ, որ մոլեռանդօրէն կը հաւատար իր ժողովուրդի ապագային ու կ'երթար զոհուելու իր այդ հաւատքի սիրոյն...

Կը յիշեմ զինքը 1912էն, երբ Պուլկարիա օրհասական պայքար կը մղէր Թուրքերու դէմ, յանուն Մակեդոնացի ազգակիցներու ազատագրման։

Պատերազմի սկզբնական շրջանն էր։ Ամէն օր, նոյն ժամուն Եավորով կուգար «Պուլկարիա» պանդոկին սրճարանը եւ կը նստէր անկիւնը, միշտ նոյն անկիւնը, միշտ նոյն սեղանին մօտ։ Շուրջը անօրինակ եռուզեռ, անընդհատ երթեւեկ, միշտ նոր լուրեր ռազմադաշտերէն եւ դիւանագիտական աշխարհէն։ Կռահումներ ու դուշակութիւններ, վէճ ու աղմուկ։ Իսկ ան՝ լուռ ու անյոյզ, գաւաթ մը սեւ սուրճ առջեւը, շարունակ կը ծխէր, երեւութապէս անմասն այդ ամէնուն։

Անգամ մը մօտեցայ իրեն։ Օրեր առաջ մեզ ծանօթացուցած էին, բայց ես հազիւ քանի մը ձեւական խօսք միայն փոխանակած էի իրեն հետ։

Պարագայ մը անբացատրելի էր ինծի։ Այն ատեն, երբ պուլկար բոլոր մտաւորականները զօրակոչի ենթարկուելով՝ կամ իբրեւ պահեստի սպաներ ճակատ ղրկուած էին եւ կամ կ'աշխատէին ռազմագիծէն անդին՝ պատերազմին հետ կապ ունեցող հաստատութեանց մէջ, Եավորով՝ հակառակ իր երիտասարդ տարիքին (ծնած էր 1877ին), հեռու կը մնար այն մեծ գործէն, որուն կը մասնակցէր բովանդակ երկիրը։

Ինքը երբեք չէր խօսիր իր մասին. ուրիշներն ալ քիչ անգամ կը փնտռէին անոր ընկերութիւնը, որ մեծ չահեկանութիւն չէր խոստանար իրենց։ Ու Եավորով կը մնար մեկուսացած եւ— խորհրդաւոր...

Ինչպէս ալ կը յուսայի՝ խօսակցութիւնս իրեն հետ տուաւ ինծի լուսաբանութիւնը, զիս հետաքրքրող խնդրին։

Ժպիտի նման բան մը երեւցաւ իր թախծոտ դէմքին վրայ, երբ սեղմեցի ձեռքը եւ քովը նստելու թոյլտուութիւնը խնդրեցի։

—Հրամմեցէ՛ք,—ըսաւ ան անկեղծ, անսեթեւեթ եղանակով։

Ըսի թէ որքան երախտապարտ ենք իրեն մենք, Հայերս, իր «Արմէնցի» ոտանաւորին համար, որու շնորհիւ ամբողջ կարդալ գիտցող Պուլկարիան կարեկցութենէ աւելի համակրանք կը զգայ մեր ժողովուրդին հանդէպ։

— Աննշան բան է, — դիտեց Եավորով գրեթէ ամօթխածօրէն,— թոյլ արտայայտութիւնը այն անչափելի խոր տպաւորութեան, զոր գործած է վրաս ձեր ազգին ճակատագիրը. ճակատագիր մը, որ տակաւին երէկ մերն էր, եւ որուն նզովքը այսօր ալ դեռ կը ծանրանայ մեր ազգակիցներու մէկ խոշոր զանգուածին վրայ։

— Բայց հիմա, պատերազմէն ետք, որու յաջող ելքի մասին տարակոյս չկայ, ձեր մակեդոնացի եղբայրները վերջապէս կ'ազատուին թրքական լուծէն։

— Այո, այդ ակնկալութիւնն է միայն, որ կ'արդարացնէ ներկայ արիւնհեղութիւնը եւ մեր անթիւ զոհերը, ու ան է որ այնքան ժողովրդական դարձուցած է պատերազմը, մանաւանդ Պուլկարիոյ մէջ։ Ձեմ գիտեր, թէ ինչ կը խորհին մեր քաղաքագէտները, բայց մեր ժողովուրդը, մեր ամբողջ հայրենասէր ու ազատասէր մտաւորականութիւնը, նկատի ունին միայն Մակեդոնիոյ ազատագրումը ու հազարաւորներ պատրաստ են զոհուելու այդ նպատակին համար։ Դուք տեսա՞ք Մակեդոնացի եունաֆներու գունդերը, այդ գրեթէ տակաւին պատանի կամաւորները, որոնք անկէ ռազմադաշտ գացին այնպիսի տրամադրութեամբ, որ կարծես մարմնակրթական մարզանքի կ'երթային։ Անոնք արդէն տուած են առաջին զոհերը, եւ իրենց շուտով պիտի հետեւինք մենք։

Եւ, իրապէս շատ չանցած, Մակեդոնացի խումբի մը հետ, իբրեւ պարզ զինուոր, ճակատ մեկնեցաւ նաեւ Եավորով։ Ձեւ չէր այդ եւ ոչ ալ ցուցամոլութիւն. «Արմէնցի»ի մելամաղձոտ հեղինակին օտար էին թէ մէկը, թէ միւսը։ Արիւնոտ պայքարի կ'երթար ան, եւ իր ընկերներէն քիչերը վերադարձան։ Ու եթէ Եավորով այս վերջիններուն մէջ էր, մեղքը իրեն չէր։ Ան ոչ մէկ վայրկեան խորհած էր իր ապահովութեան մասին..

Խորշոմներով ակօսուած դէմքը, որու պղնձագոյն մորթէն տակ կը թրուի թէ նեարդերու կծկումը կր տեսնես,— այսպէս կը յիշեմ Եավորովը 1915էն — «Պուլկարիա» սրճարանին նոյն անկիւնը, ծխախոտի մուխին մէջ հազիւ տեսանելի ու հիմա այլ եւս լիովին ինքն իրեն, իր խոհերուն եւ մտորումներուն ձգուած։

Խոր տառապանք մը կը կարդացուէր իր աչքերուն մէջ, դժնդակ ցաւ մը, զոր միայն անամոքելի վիշտը կրնայ պատճառել։

Եւ իրապէս ծանր, հոգեմաշ վիշտ մը ունէր ան. վիշտ մը, որ հին, յամրընթաց հիւանդութեան մը նման կը կրծէր իր էութիւնը։

Լ. ՆԱԶԱՐԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ՓԻԼԻԿԸ

Փարիզի շրջակայ գիւղերէն մէկուն մէջ ճանչցայ Փիլիկը։ Մարմարայի եզերքի քաղաքներէն մին էր ծնած ու պատերազմի ընթացքին գտնուած Եգիպտոս։ Կամաւոր արձանագրուած եւ մտած Կիլիկիա, յաղթական բանակին հետ։ Անկէ Սուրիա ու վերջապէս Ֆրանսա։

Գիւղին մէկ գործարանին մէջ կ'աշխատէր, շահելով օրական քսանըհինգ ֆրանք։

Օրական տասնըհինգ ֆրանք սակայն կը վճարէր գինիի, ինչպէս նաեւ ախորժագրգիռ եւ մարսողական ըմպելիներու։

Մնացեալ տասը ֆրանքը սենեակի վարձք, հագուստ, լուացք եւ ուտելիք։ Ա՛լ կարելի է ենթադրել իր վիճակը։

Խորին երանութեամբ ու հեշտանքով ան կը կանգնէր գինետան հաշուեսեղանին առջեւ եւ ումպ առ ումպ կուլ կուտար իր փէրնօն, չատարանելով գինեպանին կամ գինեպանուհիին հետ։

Փիլիկին այնպէս կը թուէր որ խորան մըն է գինետան հաշուեսեղանը եւ խորանին մէջ գտնուող կիսատուածներ են գինեպան ժօրժը եւ իր կինը՝ մատամ Անթուանէթը։

Իր հոգին երջանկութեան մէջ լիւղ կուգար, քանզի կը հաղորդուէր կիսատուածներուն հետ, ժամերով ու ժամերով։

Կը խօսէր օդի մասին, չխմող կամ քիչ խմող տղէտներու մասին, քաղաքականութեան մասին, ինչպէս նաեւ իր փառապանծ անցեալին մասին։

Խմած ու խօսած ժամանակ ինք զինքը կը զգար վերացած ու հասած կիսատուածներու աստիճանին։

Ու երբոր լրացած էր արարողութիւնը, կը քաշուէր իր խցիկը՝ խոնարհաբար կրծելու իր հացն ու երշիկը։

Նոյնն էր պատկերը հետեւեալ օրը, ամէն օր։

Տեսարանը աւելի գունաւոր կը դառնար շաբաթ, կիրակի եւ տօն օրերը։

Փիլիկ ախորժագրգիռներ կը հրամցնէր գինեպանին, անոր կնոջ, աղջրկանը ու նշանածին։

Փոխադարձ մեծարանքներ։

Գինեպանը չէր մոռնար զովեստի քանի մը խօսքեր ըսել Փիլիկին համար, իր միւս յաճախորդներուն առջեւ, ներկայացնելով Փիլիկը իբրեւ տղամարդ, քաջ տղամարդ, առատաձեռն, ազնիւ ըմպելիներ ճաշակող, ապրիլ գիտցող։

Փիլիկ տասնեակ մը ժպիտներով կը խաւալէր ուրախութենէ գուարթութեան, գուարթութենէ երջանկութեան եւ անկէ ալ չիտակ երանութեան։

Ու երբոր գինեպանը կը քաշուէր, հանդերձ ընտանեօք ճաշելու, Փիլիկ դատարկ հաշուասեղանին առջեւ կը յամառէր մնալ իր փէրնոյի եօթնեւորդ բաժակին հետ...

Փիլիկ որքան խմեց ախորժագրգիռները, դարձաւ այնքան հայատեաց։

Անիկա կծու կերպով կը քննադատէր իր հայրենակիցները ըսելով.

— Հայերուն մէջ էրիկմարդ չմնաց, չմնա՛ց... Ամէնքն ալ քաֆէ քրէմ կամ քաֆէ նաթիւր խմողներ են... Ազգը այնքան սուրճ խմել սկսաւ որ մեր ազգային ճակատագիրն ալ սեւցաւ... Ազգը այնքան կաթ խմել սկսաւ որ ամէն Հայ՝ մանուկի կամ կնիկ մարդու փոխուեցաւ... Սա սուրճ խմողներըտասը փարայի ըրին մեր ազգային պատիւը։ Ֆրանսացիները մեզի դրած են կծծի, վատասիրտ, խեղճ ու կրակ մարդերու տեղ։ Ըլլալիք բան չէ։ Հայերը առտուն սուրճ կը խմեն, կէսօրին սուրճ, իրիկուան սուրճ, գիշերը սուրճ։ Գոնէ սուրճին հետ տիժէսթի՞ֆ մը առնեն։ Քասկնին ալ, փորերնին ալ կը ցաւի։ Անցեալ օր Ֆրանսացի մը տեսայ որ Հայերուն անունը դրեր է.— Քաֆէ նաթիւր։ Եղբայր, ըլլալիք բան չէ։ Փէրնօ, սիւզ, տիւպօնէ, վէրմութ, Ռօսի, ամօրբէր, օքսիժէնէ, մալակա, ֆաքի Ֆօրս, ֆօրթօ այս բոլորը ինչո՞ւ սատեղծուեր են։ Ամօ՛թ է, ամօ՛թ... Հայ ըլլալուս կ'ամչնամ եւ ստիպուած եմ ուրիշներու փոխարէն ալ խմել քանի մը հատ...

Վերջերը քիթին տակէն միայն կ'առնէր Հայերուն բարեւները։

Երբ ինծի պատահէր, փշրուած ժպիտով մը կը մօտենար ու կ'առաջարկէր մեհեան մտնել...

Ու կը բարբառէր.

— Դուն պէտք է խրատես սա Հայերը որ այլեւս հրաժարին սատանայի ըմպելիէն՝ քաֆէ նաթիւրէն։ Ամօթ է, եղբայր, գետնին տակը կ'անցնիմ կոր, ամէնքը կը խնդան կոր մեր վրայ... Քաֆէ նաթիւր... Մտաւորականներու ըմպելի է եղեր... ինծի համար քաֆէ նաթիւրը սուգի, տխրութեան ըմպելի է... Հայերը առաջ այսքան քաֆէ նաթիւր չէին խմեր եւ իրենց մորթը ճերմակ էր, հիմակ, Ֆրանսայի մէջ, այնքան քաֆէ նաթիւր խմեցին որ սեւցաւ... Շատերը մեզի ափրիկեցի սկսած են կարծել... խափշիկի ըմպելի է այդ անիծեալ քաֆէ քրէմը։

Փիլիկ ամբողջ Հայերը կնքած էր երկու մականունով.

— Քաֆէքրէմեանց։

— Քաֆէնաթիւրեանց։

Երկու տարի կար չէի տեսած Փիլիկը։

Անցեալ օր երբ իր բնակած գիւղը դացի, առաջին դէմս ելլող Հայուն հարցուցի Փիլիկի մասին...

— Օ՛, Փիլիկը քեզի օրեր...

— Ի՛նչ կ'ըսես, ի՛նչ եղաւ...

— Ի՛նչ կ'ուզէիր որ ըլլար, ոտքերը անկեց... իրիկուն մը, իր սիրական գինետունէն դարձին, ճամբուն ինքն իր վրայ փլաւ ու հոգին փչեց...

— Մ'ըսե՛ր... ըսել է մա՛նք...

— Անիկա հիմակ քաֆէ նաթիւր ալ չի կրնար խմել... գիւղին գերեզմանոցն է... Անձրեւի ջուր կը խմէ...

— Մ'ըսեր, մեղք է...

— Մենք մեղքը չէ՞նք... Ուրիշներու հետ մէկ եղած քաֆէ նաթիւրխաններս կը ծաղրէր... կը յարձակէր մանաւանդ սուրճին սեւ գոյնին վրայ ու ինք կուլ կուտար գոյնզգոյն ախորժագրգիռներ ... Տեղեկութիւն չունէր որ բոլոր գոյներուն խառնուրդովն է որ կը կազմուի սեւը... գերեզմանին։

— Ինչ որ ալ ըլլայ, եկուր մէյ մէկ հատ խմենք իր յիշատակին։

— Ամենայն սիրով, սակայն ես իր յիշատակին համար կը խմեմ միմիայն... քաֆէ նաթիւր։

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՄԻ ՄԵԾ ԴԷՊՔ ՍՊԱՆԴԻ ՕՐԵՐԻՑ

...Ամէն մինը մի մօր որդի,
Ամէն մինը մի տան ճրագ.
Որը կինն է թողել էնտեղ,
Աչքը ճամբին, խեղճ ու կրակ...

ՅՈՎՀ. ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ

Հորթարած Պետին մի շուն ունէր — գայլախեղդ մի գամփռ։ Տարիներ առաջ, երբ ես փոքր էի, մթին ու անձրեւոտ գիշերները լսում էի հովիւ Վահանի հուժկու ձայնը արխաջից, եւ նրան անմիջապէս հետեւում էր այդ շան սպառնագին հաչոցը մօտակայ ձորում։ Վահանը Պետոյի մեծ եղբայրն էր, իսկ Փալաշը՝ նրա հաւատարիմ օգնականը։

Վեհանձն էր այդ շունը՝ առիւծի նման։ Փոքրերին, անզէն ու խեղճ մարդկանց չէր դիպչում։ Բայց վա՛յ այն մարդուն, որ զինուած կ'անցնէր մեր չէնքի մօտով, վա՛յ գողին, աւազակին։ Նա ձիաւորին իջեցնում էր ձիուց, իսկ զինուածին՝ երկու միջոց կար՝ կամ սպաննել շունը, կամ հրացանը ցած գցել ու պառկել անշարժ։

Երբ հովիւ Վահանը սարից չափեւ լուց դարձած՝ հանգիստ էր առնում սարալանջում, Փալաշը ոչխարի հօտը հաւաքում ու տեղաւորում էր այրի տակ եւ ինքը պահապան կանգնում։ Երբ հովիւ Վահանը փռում էր եափնջին չաղոտ կանանչի վրայ եւ իր սրինգով, ինչպէս ինքն էր ասում, «էրում - խորովում էր սարուր աղջկերանց», որոնք երազի մէջ էլ կարծես լսում էին հովիւ Վահանի սրնգի մեղեդին,— այդ պահին Փալաշը պառկում էր փորի վրայ, գլուխը դնում թաթերին եւ աչքը գցում տիրոջ աչքերին։ Այդ պահին՝ գայլի մօտենալը (որ նա զգում էր իր սուր հոտառութեամբ) միայն կարող էր նրա կլանուած ուշադրութիւնը խլել։

Այդ պահին հովիւ Վահանը վեր էր թռչում ու օրօրալով վազում շան կողմը.

— Փալա՛շ, հասի՛ր, հէ՛յ ...

Այդ ձայնն այժմ էլ, երբ անցել է աւելի քան քսան տարի, հնչում է իմ ականջին այնպէս յստակ, ինչպէս մանկութեանս օրերին լսած սրինգի մեղեդին։ Եւ այժմ էլ այդ հեռաւոր կանչը յիշեցնում է ինձ լայնաթի[կուն]... կուռք, մեծ ու կոր քթով ջլապինդ կարմիր հովիւ Վահանին իր հաւա[տա]րիմ Փալաշի հետ ...

Նա իր կեանքում սարերից չէր իջ[ել] եւ չգիտէր թէ դիմացի Գէօղ-Դ[աղ] սարի ետեւն ի՛նչ աշխարհ կայ։

Այնուամենայնիւ նրան ցած [իջ]ցրին սարից. առաջ կաքով տար[ան] ապա գնացք նստեցրին ու տարան [հե]ռու աշխարհներ, զինուորական զգ[եստ] հագցրին ու զէնք տուին ձեռքը, եւ [...] հարբածի նման տեսաւ, թէ ի՛նչպ[էս] անտառն աղմկում է վշտագին [...] ռեր ճիւղահան ու տերեւահան են [...] նում արճիճի կարկուտից։

Նրա մօտ կայծակի նման [...] պայթեց, ծառը փշրուեց ու [...] տեց, եւ նա ընկաւ խլացած։ Նրա[...] քերը կարմրել էին եւ նա ոչինչ [...] հասկանում այդ գեհենից։ Երբ [...] ւած երեսով ընկաւ խոնաւ մի [...] ու ծանրացան նրա կոպերը, նրան [...] ւաց թէ լեռան աղջիկն արտասու[...] աչքերը յառել է իր վրայ։ Այդ [...] րը սարսափի ու պաղատանք էին [...] տայայտում։ Ապա նրան թուաց [...] Փալաշը փարւում է իր ծնկներ[ին] կանգնում յետին ոտների վրայ [...] թաթերը դնում Վահանի լանջին [...] նոյնպէս կարօտով նայում է իր [...] քերին։ Վահանը գլուխը յենեց [...] րդոտ վզին ու ննջեց։ Ապա մի գն[դակ] գլուխ լուեց, մի տաք բոց նրա երե[սը] գիպաւ։

— Գէ՛լը, Փալաշ, հասի՛ր, հէ՛յ...

×

— «Մին էլ գրի, որ, Նանի ջան, [...] աչառը կը ծախես՝ Աթոյի [...] կը տաս։ Մին էլ շատ եմ [...] անում, որ Պետնին լաւ մտիկ անէ [...] ուսումի տակ։ Մին էլ գրի, որ Փա[լաշ]ին եմ շատ կարօտել, երազումս [...] մեր սարի արխաջումն եմ, Փալաշ[ը] աչքիս առաջ է՝ գլուխը դրած թա[թե]րին»։

Այսպէս էր գրել տալ իր վերջին [...] մակը հովիւ Վահանը, դիրքերում [...] զինուոր ընկերոջը, Դարաչիչակցի [...] տղայի։

Ամբողջ տնեցիք հաւաքուել էին [...] նենց վրանի դուռը եւ լսում էին [...] մակի ընթերցումը։ Փալաշը պառկ[ած] նամակ կարդացող պատանու առջ[եւ] ուշադիր նայում էր թղթին։ Կա[րծես] չկայ, որ հոտից հասկացել էր [...] Վահանինն է։ Երբ ընթերցող [...] նին բարձր ձայնով ասաց՝ «եր[ազումս] միշտ արխաջումն եմ, Փալաշ[ը] առաջ պառկած ա, գլուխը դր[ած] թեւերին», շունը տխուր վնգ[աց] դունչը մեկնեց - հոտոտեց թուղթ[ը] պա մոլոր քայլերով, ծերացած[...] ման, քարշ եկաւ դէպի ցած, [...] ձորի շրթունքին ու նայեց [...] ուր ծանօթ այրն է եւ ուր գիշեր[...] էր Վահանի հօտը։

Իրիկնադէմին լսւում էր [...] տխուր ու սիրտ մորմոքող [...] Այդ ոռնոցը շատերի աչքերից [...] ցունք քամեց, շատերը ողբացի[ն] րենց կորուստը։

— Եարա՛բ, ո՞ր քարի տակ ես [...]

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՒԱՆԴԱՎԷՊ ՄԸ ԵԹՈՎՊԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

ԽՄԲ.— Այս ավանդավէպը գրված է կէզ լեզվով, որ գործածական էր ամհարերէնից առաջ Եթովպիոյ մէջ։ Ռընէ Բասէ, որ ֆրանսերէնի թարգմանած է զայն ուղղակի կէզ լեզուէն, կը գրէ թէ բնագիրը մաքուր է եւ արաբական ազդեցութենէ զերծ, հետեւաբար կ'ենթադրէ թէ բնագիրը գրի առնուած է կէզ գրականութեան սկզբնական շրջանին։ Թէ ի՛նչպէս հայկական պատմութիւն մը ճամբորդած է մինչեւ Եթովպիա, բանասիրական հետաքրքրական նիւթ մըն է այդ,— դիտելի է միայն որ հայկական պատմութիւնը շատ փոխուած, գրեթէ առասպելային ձեւ առած է Եթովպիոյ մէջ։

Յանուն Հօր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ, ի մի Աստուած։ Շնորհօքն Տեառն սկսանիմք գրել զպատմութիւն Սարգսի Հայաստանցւոյն եւ որդւոյն Դրղակայն, թագաւորին ի վերայ Հայաստանի, եւ թագաւորին Հռովմայ, եւ զեղանակս բաժանման Հայոց ի Հռովմայեցւոց եւ ի հաւատոյ նոցա, խաղաղութեամբ առ Աստուած, Հօրն մերոյ։ Ամէն։

Մտիկ ըրէք, եղբայրներս ու հայրերս։ Այս Դրղակին քաղաքն էր Դուրբէժը, որ մայրաքաղաքն է Հայաստանի։ Անիկա այս երկրին թագաւորին որդին էր։ Օր մը թշնամիները եկան յարձակեցան Հայոց թագաւորին, այս Դրղակին (հօրը) վրայ։ Անիկա պատերազմի մտաւ եւ յաղթուեցաւ։ Իր որդին, որ պզտիկ էր, սոնտուն առաւ եւ փախցուց տարաւ Հռովմի քաղաքը։ Անիկա հոն մնաց եւ հոն մեծցաւ։ Երբ ալ մեծցած էր, անիկա գնաց զօրապետի մը տունը եւ ծառայութեան մտաւ։ Այս երիտասարդը ուժեղ մէկն էր։ Երբ իր տէրը տեսաւ իր ուժն ու զօրութիւնը, շատ սիրեց զինքը։ Քիչ յետոյ բարբարոսներու թագաւորը կռուի եկաւ Հռովմի թագաւորին վրայ։ Այս լուրը առնելով, Հռովմի թագաւորը հաւաքեց իր բանակը եւ զօրապետները, անոնց հետ մեկնեցաւ Դրղակի տէրը։ Անոնք կռուի գացին։ Երբ երկու բանակները իրարու հանդիպեցան, եւ դէմ դէմի էին, բարբարոսներու թագաւորը մարդ ղրկեց ըսել տալու համար Հռովմի թագաւորին.— «Ինչո՞ւ համար մեր պատճառով զինուորներուն արիւնը թափենք, աւելի լաւ է որ ես եւ դուն, մինակնիս դէմ դէմի կռուինք։ Եթէ յաղթես, առ զինուորներս եւ երկիրս, իսկ եթէ ես յաղթեմ ես պիտի առնեմ քու զինուորներդ եւ թագաւորութիւնդ»։ Երբ Հռովմի թագաւորը լսեց այս խօսքերը, սաստիկ վախցաւ, որովհետեւ անոր չափ ուժով չէր։ Կանչեց իր զօրապետները եւ անոնց ըսաւ.— «Ձեզմէ ո՞վ կրնայ կռուիլ բարբարոսներու թագաւորին հետ»։ Անոնք պատասխանեցին.— «Մեզմէ ոչ ոք կրնայ անիկա ընել, ինչու որ անիկա ուժով է ու վայրենի»։ Դրղակի տէրը, զօրապետը, ըսաւ թագաւորին.— «Իմ ծառայութեանս տակ ուժեղ երիտասարդ մը ունիմ, որ կրնայ կռուիլ անոր հետ»։ — «Բեր բերել տուր» ըսաւ թագաւորը։ Այն ատեն անիկա կանչեց Դրղակը եւ զայն տարաւ արքային առջեւ, որ հարցուց.— «Բարբարոսներու պետին հետ կրնա՞ս կռուիլ»։ — «Այո՛, կրնամ, բայց տուր ինծի քու ձի՛դ, քու սուրդ եւ արքայական նշաններով բրդեւաս»։ Թագաւորը աւելցուց.— «Կռուէ՛ եւ յաղթէ բարբարոսներու թագաւորին, եւ ես քեզի կնութեան պիտի տամ աղջիկս, ամենուրեք պատիւներու պիտի արժանացնեմ քեզ, եւ թագաւորութեանս ալ կէսը քեզի նուէր պիտի տամ»։ Անոր տուին թագաւորին ձին, սուրը եւ զգեստը։ Հեծաւ ձիուն վրայ եւ մօտեցաւ բարբարոսներու պետին։ Այս վերջինը վրան նայեցաւ եւ քալեց յառաջ, կռուելու համար։ Դրղակ խորամանկութեամբ անոր ըսաւ.— «Ինչո՞ւ համար հետդ բերած ես զինուորներդ, միթէ համաձայնած չէի՞նք մինակ կռուելու համար»։ Այս խօսքը լսելով, բարբարոսներու թագաւորը ետին դարձաւ, տեսնելու համար որ իր զինուորները ետեւէն կուգայի՞ն։ Երբ ետին դարձնելուն պէս, Դրղակ քաշեց սուրը, անոր գլուխը կտրեց եւ զայն տարաւ Հռովմի թագաւորին։ Այն ատեն թագաւորը հալածեց բարբարոսներու զինուորները, զանոնք բնաջինջ ըրաւ, առանց մէկ հոգի խնայելու եւ իրեններուն հետ դարձաւ իր քաղաքը մեծ ուրախութեամբ եւ հրճուանքով։ Անիկա ըսաւ Դրղակին.— «Ուզէ՛ ինչ որ կը փափաքիս, եւ պիտի տամ քեզի, եթէ նոյն իսկ թագաւորութեանս կէսը չի բաւեր»։—«Ինծի զինուոր տուր, պատասխանեց Դրղակ, որպէսզի գրաւեմ հօրս թագաւորութիւնը, որովհետեւ ես որդին եմ թագաւորին Դուրբէժ քաղաքին, որ Հայաստանի մայրաքաղաքն է»։ «Ա՛ռ այնքան զինուոր, որքան կ'ուզես»։ Անիկա տըւաւ մօտաւորապէս 50.000 քաջ ձիաւորներ եւ յետոյ ըսաւ անոր.— «Անկէ յետոյ մենք մէկ հոգի կը կազմենք, եթէ վրադ թշնամիներ գան, ես քեզի պիտի օգնեմ, դուն ալ նոյնպէս»։ Անոնք փոխադարձաբար այսպէս խոստում տուին իրարու եւ Դրղակ մեկնեցաւ, առնելով իր զինուորները։ Երբ Հայաստան հասաւ, սպաննեց թագաւորը որ սպաննած էր հայրը, եւ թագաւորեց Դուրբէժ քաղաքին վրայ (մայրաքաղաք) հօրը թագաւորութեան։ Երկրին բնակիչները հպատակեցան իրեն եւ ճանչցան իր իշխանութիւնը։ Անիկա ունէր քառասուն հերոս, որոնք պատերազմի մէջ շատ զօրաւոր էին, անոնցմէ մէկը, Սարգիս, ամէնէն ուժեղն էր։

Երկար ժամանակ ետքը, պատերազմ ծագեցաւ Հռովմի թագաւորին եւ բարբարոսներու թագաւորին միջեւ, որ եկած էր իր զինուորներովը, այնքան շատ, որքան ծովին աւազը։ Այդ լուրը առնելով, Հռովմի թագաւորը վախցաւ եւ սարսափեցաւ։ Անիկա կանչեց իր բոլոր զինուորները, որ հաւաքուին ու կռուին, եւ մարդ ղրկեց լուր տալու Դրղակին, Հայոց թագաւորին, իր բարեկամին.— «Տղա՛ս, գիտցիր որ բարբարոսներու թագաւորին աստղատակութեան առջեւ կը գտնուիմ, անիկա իր հետ բերած է բազմաթիւ զինուոր, օգնութեան հասիր, գուակս, եւ ղրկէ ինծի բանակ մը»։ Այն ատեն Դրղակ կանչեց իր քառասուն հերոսները, եւ անոնց հետ՝ Սարգիսը իր առջեւը հանել տուաւ, եւ ըսաւ անոնց.— «Գիտցէք որ պատերազմ ծագած է հօրս, Հռովմի թագաւորին դէմ, դուք օգնութեան պիտի երթաք, ինչու որ անոր կը պարտիմ թագաւորութիւնս իմ երկրիս վրայ։ Երդում ըրէք ինծի, ուրեմն, Խաչին եւ Աւետարանին վրայ, որ դուք պիտի չվերադառնաք իմ մօտս առանց կտրելու գլուխը այն թշնամիին, որ դէմ ելեր է հօրս, Հռովմի թագաւորին։

Հռովմի թագաւորին ըսին.— «Քառասուն հերոսներ եկած են Դրղակի, Հայոց թագաւորին կողմէ, անիկա քեզի ուղարկեր է զանոնք, որպէսզի օգնեն պատերազմի մէջ»։ Այս լսելով, փութով իր մօտ կանչեց եւ ըսաւ.— «Միայն քառասո՞ւն հոգի ղրկեց, երբ ես կը կարծէի որ պիտի ղրկէ 50.000 զինուոր կամ աւելի։ Ի՞նչ կ'ուզէք, դուք հոս եկած էք, բայց ես պէտք չունիմ ձեզի։ Թող չտեսնեմ ձեր երեսը, դարձէք ձեր տիրոջ մօտ»։

— Տէ՛ր թագաւոր, ըսին, եթէ մենք քեզի չբերենք իր գլուխը, սպաննէ մեզ»։ Արքան չհաւանեցաւ, այլ դուրս հանել տուաւ զանոնք եւ ճամբեց։ Երբ անոնք դուրս ելան, իրարու մէջ ըսին.— «Ի՞նչ պիտի ընենք, եթէ մեր երկիրը դառնանք՝ մեր տէրը պիտի սպաննէ մեզ, ինչպէս ինքն ըսաւ։ Եկէք մեր հաւատքը դնենք Աստ[ուծոյ] վրայ եւ քալենք թշնամիին դէմ, [...] հասեր է, եւ կռուինք Հռովմի թ[ագա]ւորին կողմէ»։

Այս քառասուն հերոսները [...] այն տեղը, ուր կը գտնուէր բար[բա]րոսներու թագաւորը, եւ իրար[ու] երդում ըրին փոխադարձաբար [...] չքեն զիրար թէ մահուան եւ [...] կեանքի մէջ։ Այսպէս դէմ ելան [...] բարբարոսներու թագաւորին զինուոր[ներ]ուն։ Երբ այս վերջինները [...] տեսան, ծաղրեցին եւ ըսին.— «[...] դէօք մեզի դէմ կռուելո՞ւ եկան [...] թէ մեր երկրին մէջ բնակելո՞ւ [...] գացին լուր տալու իրենց [...] Սակայն այս հերոսները սկսան [...] ձակիլ բարբարոսներու բանակ[ին] վրայ եւ մեծ մասը բնաջինջ [ըրին]։ Թագաւորին ըսին.— «Ահա [...] տերազմիկները, որոնց վրայ [...] խօսեցանք, մեր զինուորներուն [...] զարկին սպաննեցին»։ Անիկա [...] քաջ ձիաւորներ ղրկեց անոնց դէմ, [...] րոնք բոլորն ալ ջարդուեցան։ [...] գաւորին լուր տուին թէ ղրկած [...] նակը բնաջինջ եղած է։ Անիկա [...] եալ անյաղթ ձիաւորներ ղրկեց [...] դէմ, սակայն Հայերը նորէն բնա[...] ջնջեցին զանոնք, առանց մէկ հոգի [...] նայելու։ Այս լուրը առնելով [...] ւորը ապշած եւ զարմանահար [...] Այն ատեն անոնց դէմ ղրկեց 10.0[00] ձիաւորներ, որոնք եւս կոտորեցա[ն] առանց բացառութեան։ Եւ թագաւ[ո]րը ելաւ իր բանակին [...] գնաց ու պատերազմի մտաւ [...] սուն հերոսներուն հետ։ Սակայն [...] նոնք արի եւ անյաղթ էին, մարդ [...]

...ա՛ր, քնած վախտ ո՞վ ա քեզ
...ածկում, իմ Թառլան բալա ...

×

Երկրորդ տարին էր, որ նամակ չը-կար Վահանից: Սարից իջնելիս՝ եկաւ ... մեծ եղբօր Թորոսի սպանութեան ...: Զորրորդ տարին էր, որ գերը... ճակատում գերի էր ընկել ... անտէր կորել Պետնի միւս ... Արտեմը: Մեր հարեւան ընտանիքներում մէկը չկար, որ մի ջա-... զոհ տուած չլինէր: Սպան-... Ալիխանենց Գրիգորի չորս տը-ղերքն: Մեր հարեւան աղքատ Պապանի ... երեք տղէն եա չեկան:

Հոբթարած Պետնի որինդն աւելի ... էր փչում Թուրքական սրտա-... բայրթին:

— Վա՛յ, մօրդ աչքերը քոռանան, վո՛ւահ... մզկտում էր մայրը, գոգնոցի փէշերով սրբում աչքերն ու ...:

— Պետի՛, ա՛յ տղայ բեղովլաթ, ... անտէր հօրթը Թոկը կտրել ծծում ... քոռացե՞լ ես ...

Այդ բոլորից ես բան չէի հասկանում, ինձ ամէնից շատ տանջում էր Փալաչի տեսքը: Վահանին գինուոր տանելու օրից, երբ հօլի տղան կըռացաւ համբուրեց իմաստուն կենդանու աչքերն ու չուխի թեւքով աչքերը սրբեց գնաց եւ երբ Փալաչին չըթայակապ պահեցին,— այդ օրից ... չունն այլ եւս հօտի հետ չգընաց: Մենք ամէն օր նրան տեսնում էինք ձորի գլխին պառկած, աչքն անթարթ յառած դիմացի քարայրին ...

Իսկ ուշ աշնանը, ձմեռանոցում, երբ հարեւանները սեւ շալերով հաւաքեցին Պետնենց տունը, ու սուգ արին, չունը բարձրացաւ կտուրը, աղիողորմ ոռնաց, ապա քարշ գալով իջաւ աղբիւրի ձորին ու երեք օր մընաց այնտեղ:

Պետնի եւ մօր յորդորանքները չօրողացան չանը պոկել այն քարից, որի վրայ նստում էր Վահանն ու նայում, թէ ի՛նչպէս ոչխարները, մեղմ կըռկըռոցով, ուտում են ձեան վրայ փըռուած խոտը:

Չորրորդ օրը մենք Փալաչին գտանք գլուխը թաթերի վրայ դրած՝ սատկած:

Վ. ԱՆԱՆԵԱՆ

ԹՈՒՐՔ ՆՈՐ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵՆԷՆ

ԱՐԵՒ ԿԱՅ

—•—

Այշէի աչքերը գործողութեան ենթարկեր էին:

Այն աչքերը, որոնք, տասնըվեց տարեկանէն, ուրեմն եւ՝ հինգ տարիէ ի վեր կորսնցուցեր էին իրենց տեսողութիւնը, կարերը քակելէ վերջ կամաց կամաց պիտի վարժուէին լոյսին, եւ վերջապէս, քանի օր անցած պիտի տեսնէին:

Այժ, հիւանդանոցի մթին սենեակին մէջ կռնակի վրայ պառկած այնքան կ'ուրախանար որ չէր զգար իսկ թէ որ քանիդեղինազդեցութիւնը կը ... այնքան կը սաստկանար:

Հիւանդապահը պահ մը՝

— Այսօր արեւ կայ, ըսեր էր:

«Արեւ կա՛յ»:

Լաւագոյն լոյսերը անոնք են, զորս կ'երեւակայենք: Այշէ եւս, իր աչքերուն խոր գիշերին մէջ երեւակայելով պարիկներու հէքեաթներուն յատուկ ... մը, հրճուանքէն կը բողբոջէր:

«Արեւ կա՛յ»:

Ան երեւակայեր է նաեւ սաղեր, որոնք այդ արեւին չուրջ իրենց ոսկե-... կը թափեն դէպի երկինք: Այդ երեւակայութենէն յետոյ, իր ... մէջ ցայտեցին եւ կարգ մը ..., — կանաչ մարգագետնի մը մէջտեղը, սպիտակ այծեր՝ ... ոտքերով՝ ոստոստուն կ'երթեւեկեն, խնձորենիի մը ճիւղերը կ'ասեղնագործուէին երկինքի մութ կապոյտին վրայ, նշենիները ծիծեռ-... հետ՝ զաղջ ձիւն մը կը հիւսեն եւ ... իրենց սաղարթները թռչնո-... կուզան կը հպին Այշէի փոսացած այտերուն ...

Ա՛, զարունը երիտասարդ աղջկան մը բանտուած միսին, արիւնին մէջ խռովքներ կ'արթնցնէ ... «Արեւ կա՛յ»: Հիմա, գիւղին չուրջ, արեւէն տաքցած, կարմիր յակինթներու նըման ով գիտէ հարսնուկները ո՛րքան կարմրած են: Նոճիներու ներքեւ, գարնան ջուրերը եւ փոքրիկ ակերը ի՛նչ աղուոր կ'ուռին՝ տատասն հովերուն հետ: Ու ծիծեռնակները իրենց թեւերը անուշ անուշ թափահարելէն կ'անցնին:

«Արեւ կայ»:

Այս երկու բառերը, «արեւ կայ», զոր ափ մը թարմ խոտի նման խածած էր Այշէ, անոր շրթներուն չուրջ անուշ ժպիտ կը ստեղծէին:

×

Օրեր վերջ, Այշէին աչքերը հետզհետէ բացուեցան, իր չուրջ ամէն ինչ տարտամ էր ու զողզոջուն: Ու ոչ մէկ բան ամբողջապէս կը տեսնէր դեռ:

Բայց, շուտով վարժուեցաւ:

Ու վերջապէս լաւապէս տեսաւ բըժիշկն ու հիւանդապահները, որոնք իր չուրջ կը դառնային: Իսկ ինք, անհուն հրճուանքով մը կը ժպտէր:

Հիւանդանոցին մէջ, ամէնքին զարմանք պատճառած էր այն համբերութիւնը զոր այս աղջնակը ցոյց էր տըւած: Ան դիմացած էր, անտրտո՛ւնջ, գործողութեան ու դարմանումներուն: Իսկ մանաւանդ երբ սկսած էր զարունը երեւակայել, այլ եւս ան-... էր եղած, իր շրթներուն վըրայ, իր քաղցր ժպիտը:

Ան այլ եւս կը ժպտէր անոնց եւս զորս աղօտ կերպով կը նշմարէր իր չուրջ:

Բժիշկը ծռելով Այշէի վրայ.

— Ի՞նչ կը բաղձայ հոգիդ, հարցուց:

— Պատուհան ...

Բժիշկը, հասկնալով թէ լոյսի եւ գոյնի որքան կարօտ ունի երիտասարդ աղջիկ մը, որուն աչքերը հինգ տարիէ ի վեր փակ մնացած էին, անոր մահճակալը փոխադրել տուաւ ուրիշ անկիւն մը, եւ լոյսի յատուկ կարգադրութիւններ ընելէ վերջ, վարագոյրն ու պատուհանը բացաւ:

Այշէին աչքերը կարմրած ու խոշորցած էին:

Պատուհանը կը նայէր աւերակի մը վրայ:

Կ'անձրեւէր:

Հեռախօսի թելերէն ջուր կը կաթէր:

Ու խիստ հով մը կը փչէր: Հով մը որ ցեխոտ հողը կը մաղէր:

Պատերուն ներքեւ կը սլքտար թըջած շուն մը:

Անդին՝ անախորժ հոտ մը, որ խոհանոցէ մը կուգար: Թանձր մշուշ մը: Կանչ մը: Հազի ձայն ...

Ա՞յս էր զարունը:

Գարունը ա՞յս էր:

Արե՞ւը,— ո՞ւր էր ան:

Այշէի գլուխը ինկաւ բարձին վըրայ: Աչքերը կը ճմռէր ու կը փնտռէր այն զարունը զոր ինք երեւակայած էր երբ կոյր էր:

Եւ բժիշկին ու հիւանդապահներուն զարմացական ակնարկին տակ, Այշէ սկսեր էր հեղձամղձուկ արտասուել...

ՄԻ - ՖԱ

Թարգմ. Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Մեղուներու մասին

—•—

Հինէն ի վեր գիտունները եւ բանաստեղծները հիացած են մեղուներուն վրայ:

Առաջին ... համայնավարներն են մեղուները: Ի՛նչ սքանչելի կազմակերպութիւն եւ աշխատանքի գեղեցիկ բաժանում:

Դարերու պատմութիւն մը ունին անոնք: Պեղումներու ընթացքին, նախապատմական շրջանի հողաշերտերու մէջ թաղուած մեղուներու գոյութիւնը կը հաստատէ թէ «ոսկէթեւ» այս միջատները կը բզզային նախ քան մարդոց երեւումը երկրիս վրայ: Մարդկային քաղաքակրթութիւնը, եղբն, բանաստեղծն ու մեղուն մօտեցուց իրարու,— եւ ի՛նչ քերթուածներ: Կարծես մեղուն էր որ կը բերէր իր «ոսկեգոյն» թեւերով «լուսոյ մրմունջը», «արեւափառ ուրախութիւն» մը: Դասագիրքերը լեցուեցան մեղուներու աշխատանքին եւ կարգապահութեան ուսումով: Գիտունները չձանձրացա՛ն փորձելով թափանցել մեղուաբուծութեան զաղտնիքներուն: Հապա մե՛ղրը, զոր կը պատրաստեն մեղուները: Միայն ու միայն արջը չէ որ գիտէ մեղրին համը: Վիրգիլիոսի հերոսը քիչ մը մեղրախորխով կը խաբէր դժոխքի պահապան շունը:

Մեղուներու մասին խօսած են հիներէն՝ Հերոդոտոս, Պլինիոս, Վիրգիլիոս (ո՞վ կրնայ կշտանալ կարդալով Մշակականը, որուն Դ. գիրքը նուիրուած է մեղուներուն՝ անբաղդատելի գիտութեամբ եւ նկարագրութեամբ): Նորերէն՝ Տարվին, Ֆապր, Միշլէ, Մեթերլինկ: Հայերուս մէջ՝ Վահան Ցարութիւնեան:

Շարլ Սիլվէսթր, որ գրական աղուոր լեզուով մը բնապատմութեան դասեր կուտայ «Թան»ի մէջ, Վիրգիլեան շունչով մը կը նկարագրէ մեղուն, «կենդանի կաթիլը, որ կը սլանայ վեր եւ կ'երթայ պղպջալ ծաղիկներուն մէջ»:

Մեղուն օժտուած է ձայնով մը որ կը փոխուի համաձայն իր տրամադրութիւններուն: Երբ խաղաղ բզզիւն մը կ'արձակէ, կը նշանակէ թէ բարկութեան և գրգռութեանմէջ է, պատրաստ յարձակելու: Այլ քաղցր է իր բզզիւնը, երբ ծաղիկներուն նեկտարով բեռնաւոր՝ ուրախ կը վերադառնայ փեթակ: Ան ձայներ ունի նաեւ աշխատանքի կանչելու կամ հանգստութեան, կամ վերջապէս վտանգի մը ազդանշանը տալու: Երբ կը կտրէք եղջերիկները, մեղուները կը կորսնցնեն իրենց իմացականութիւնը, — այլ եւս դժուար կը շարժին եւ չեն կրնար սնանիլ: Հինգ աչքեր ունի, — երկուքը խոշոր են որ հազարաւոր երեսակներ ունին, ու կը ծառայեն տեսնելու հեռուն եւ ամէն կողմ: Միւսները փոքր են եւ եռանկիւնաձեւ, ու կը ծառայեն տեսնելու մօտը, մինչ առջեւը եւ երկու կողմերը: Աչքի գունդերուն երեսակներէն, որոնց թիւը, ինչպէս ըսինք, հազարներու կը հասնի, իւրաքանչիւրը աչք մը կը կազմէ, սակայն այդ հազար աչքերը մէկ պատկեր կը շինեն, մէկ նայուածք կը կազմեն: Բերնին մէջ ակռաները տնկուած են ուղղահայեաց, ու կը ծառայեն ծամելու, ձեւի բերելու մեղրամոմը, հաւաքելու բեղմնափոշին, ակնմոմը: Ունի հոտառական զգայարանք մը, որ կը ծառայէ ճանչնալու իր ընկերները եւ հեռուէն հոտն առնելու մեղրալի ծաղիկներուն: Իր լեզուն, երկար եւ սուր, կրնայ հանդրիճել ոլորելով, կծկելով,— կը ծառայէ ծծելու եւ լզելու: Ունի երեք զոյգ ոտքեր, որոնք մազոտ են եւ խոզանակաւոր: Առաջին զոյգը կը գործածէ բռնելու բեղմնափոշին, մաքրելու եղջերիկները եւ լեզուն՝ երբ քաղը կ'աւարտի: Երկրորդ զոյգը կը գործածէ մաքրելու եռեւի զոյգ մը ոտքերուն խոզանակները: Այս վերջին երրորդ զոյգը ամէնէն երկարն է եւ ամէնէն ամուրը, անոնց ծայրը հաստատուած են տեսակ մը զգալներ, որոնց մէջ կը տեղաւորէ ինչ որ կը քաղէ ծաղիկներէն: Դարձեալ, այս վերջին զոյգ մը ոտքերով է որ փորին վրայէն կը վերցնէ մեղրամոմի կաթիլները,— մեղուն մեղրամոմը կը պատրաստէ իր մարմնոյն այս մասին մէջ: Վեց ոտքերն ալ կը վերջանան ճանկերով եւ ծծցներով, որոնք կը ծառայեն անսայթաք քալելու ամէնէն ողորկ առարկաներուն վրայ: Շնորհիւ այդ կազմութեան՝ մեղուները կրնան իրարու կապուիլ եւ կազմել մեղուապարը:

Մեղուները շնչառութիւնը կը կատարեն փորով, որ ծածկուած է թեփով: Իրենց խայթոցը առանձին զործարան մըն է, որ կը բաղկանայ սաեղէ մը կամ կիծէ մը ատամնաւոր,— այս սաեղը, անգամ մը մխելէ վերջ, չի կրնար հանել այլ եւս: Սաեղը կը մնայ վէրքին մէջ թոյնի կաթիլին հետ միասին: Ու խայթող մեղուն կը մեռնի քիչ վերջ: Ոմանք կ'ըսեն թէ խայթող մեղուները անձնասպանութիւն մը կատարելու ձեւով է որ կը խայթեն, առանց աշխատելու հանել սաեղը: Սակայն ամերիկացի մասնագէտներ կը պնդեն թէ մեղուն կ'աշխատի հանել սաեղը, բայց չի կրնար, քանի որ ատամնաւոր է:

Փեթակ մը, որպէսզի պտուղ (մեղր) տայ, պէտք է ունենայ թագուհի մը, — առանց թագուհիի մը ներկայութեան՝ չեն աշխատիր մեղուները: Թագուհին երկու անգամ աւելի մեծ է աշխատաւոր մեղուներէն, չունի խոզանակ ու մազոտ ոտքեր: Իր պարտականութիւնն է հաւկիթ ածել, միայն ածել: Օրական կ'ածէ 3—4 հազար: Իր բեղնաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ օդին մէջ,—բեղնաւորուելէ վերջ այլ եւս չի բաժնուիր փեթակէն: Ամէն թագուհի կրնայ բեղնաւորուիլ ծնունդէն մէկ շաբաթ վերջ:

Աշխատաւոր մեղուները, բոլորն ալ էգ, մէկ փեթակին մէջ կը կազմեն մօտ 20.000 բնակչութիւն մը: Փոքրերը, երբ դեռ մէկ շաբթուան կեանք ունին, փեթակին մէջ կը մնան եւ խորիսխ կը շինեն, կը խնամեն անոնք որ կը ծնին, այսինքն դուրս կ'ելլեն բըջիջներէն: Ցետոյ փեթակին տաքութիւնը կը մեղմեն՝ հով տալով, թրթռացնելով իրենց թեւերը: Ոմանք կը սպասեն փեթակին բերանը իբրեւ պահապան: Բուն աշխատաւորները, լոյսը կաթելուն պէս դուրս կ'ելլեն փեթակէն, դաշտերն ու պարտէզը կը լցնեն իրենց երգով: Անոնք փեթակ կը վերադառնան մինչ իրենց զգալները լեցուցած քիչ մը ջուրով եւ նեկտարով: Այր մեղուները, որոնք պլինձի ձայնով բզզիւն մը կ'արձակեն եւ կըրակի պէս կը թռչտոին (արեւին ճառագայթներէն կը փայլփի իրենց կուրծքը եւ յաճախ կրակի կը նմանին միջոցին մէջ), քիչ են թիւով, ոչ դըզալ ունին, ոչ ալ երկար լեզու: Թագուհին բեղնաւորելէ զատ ուրիշ գործ չունին, այնպէս որ աշխատաւորները զանոնք կը սպաննեն մեղրաշինութենէն վերջ:

Մեղուի բազմաթիւ ցեղեր կան,—իտալականը զեղեցիկ կազմուածք մը ունի, մարմնոյն վրայ դեղին գիծեր: Շատ աշխատասէր է այս ցեղը, եւ լաւ կռուող՝ երբ հարկ է փեթակը պաշտպանել ասպատակներու դէմ: Հրաշալի հոտառութիւն ունի: Սեւտրիական մեղուն մութ գոյն մը ունի, բայց ճերմակ մազեր ոտքերուն վրայ: Դիմացկուն է եւ ցուրտէն չի վախնար: Ուրիշ շատ մը ցեղերու կարգին, յիշենք նաեւ կովկասեան մեղուն, որ հեզ է, ընդհակառակն չափազանց չար է կիպրոսեան մեղուն:

Քանի մը խօսք եւս փեթակներու մասին.— Ռուսիոյ մէջ փեթակները ծառը փորուած կոճղեր են: Սպանիոյ մէջ կը շինուին կարմիր կաւով: Ալճերիոյ մէջ՝ անկակաղնիէ: Ֆրանսայի մէջ՝ փրովանսեան փեթակը կը նմանի պզտիկ խրճիթի մը, Պէրրիի փեթակը՝ աշտարակի, պասքեան փեթակը՝ մեծ չիչի:

Հետաքրքրական եւ բարդ հարց մը մեղուներու իմացականութեան վէճը, որուն մասին թեր ու դէմ արտայայտուեցան քանի մը տարի առաջ, Փըրանսերէն թերթի մը մէջ, Մէզոննէօվ եւ Վ. Ցարութիւնեան (այս վերջինին յօդուածը թարգմանեցինք Ցառաջի մէջ):

Վերջին խօսք մըն ալ մեղրին մասին: Անբաղդատելի սնունդ մըն է, կենսանիւթերով հարուստ: Օգտակար մեծին ու պզտիկին: Վիրգիլիոս «երկնային ցօղ» կ'անուանէ, որովհետեւ հին ատեն կը կարծէին թէ մեղուն մեղրը կը շինէ առնելով ցօղն երկինքէն եւ նեկտարը՝ ծաղիկներէն:

ՎԻՔԹՕՐ ՀԻԿՕ ԿԸ ՀԱՒԱՏԱ՞Ր ԱՍՏՈՒԾՈՅ

—•—

Ժամանակ մը սովորութիւն էր հարցնել օրուան փառքերուն, անոնց մահուան վայրկեանին, թէ կը հաւատայի՞ն Աստուծոյ կամ հոգւոյ անմահութեան: (Այդ հարցումը կը պատմեն թէ բրած են նաեւ Պետրոս Դուրեանի): Որքան ալ ծիծաղելի ըլլայ այդ հարցումը հիմա՝ երբ հոգեբանութիւնը դարձած է այլ եւս գիտութիւն մը հին հոգեբաններուն բոլորովին անճանաչելի կամ, ինչպէս կ'ըսուի, «հոգեբանութիւն առանց հոգիի», վերջապէս երբ հիմա հոգին կը սահմանուի հիմնովին յեղափոխուած տեսակէտներով, այսուհանդերձ հետաքրքրական է գիտնալ թէ ի՛նչ կը մտածէր Վիքթոր Հիւկօ կրօնքի, հոգւոյ անմահութեան կամ Աստուծոյ մասին:

La Quinzaine Protestanteի մէջ, պաստեւի Հ. Պարպիէ կ'աշխատի պարզել Հիւկոյի կրօնական ըմբռնումները:

Վիքթոր Հիւկօ այսպէս կը գրէր իր կտակին մէջ.—

Չեմ ուզեր որ կրօնական յուղարկաւորութիւն մը կատարուի որ եւ է եկեղեցւոյ կողմէ, կը խնդրեմ կատարել միայն հոգեհանգիստ մը բոլորին համար: Կը հաւատամ Աստուծոյ:

Հիւկոյի կտակին այս հատուածն առնելով՝ Պարպիէ կ'աշխատի Թշուառներուն հեղինակը զգեստաւորել հաւատացեալի մը խնկահոտ քուրձով:

— Կրօնասէր էր եւ հաւատացեալ: Եւ այն, զոր կը սիրեն մեզի ներկայացնել իբրեւ «հպարտութեան հրէշ» մը, կը ճռաստանայ, կը խոնարհի, կը բշուառանայ Աստուծոյ առջեւ, կը խոստովանի իր տկարութիւնը եւ

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

կրնար անոնց առջեւը կենալ: Անոնց յարձակումը այնպէս էր, ինչպէս է անապատին կրակը, որ կ'այրէ կը հատցնէ խոտը: Անոնք սպաննեցին թագաւորը, իր զօրապետները եւ բոլոր զինուորները, ու թագաւորին եւ զօրապետներուն գլուխները առին եւ տարին Հառմի թագաւորին: Անոնք ... առջեւ կեցան եւ ըսին անոր ...ներուն.— «Լաւ տը-... մեր տէրոջը, որ բարբարոսնե-... թագաւորին եւ անոր զօրապետներուն գլուխները իրեն կը բերենք»: ... թագաւորը լսեց այս խօսքերը, ... ցուց զանոնք եւ անոնք ըսին ... որ պատահած էր: Թագաւորը չափազանց զարմացաւ, ու թէեւ իրեն ... թշնամի թագաւորին եւ զօրապետներուն գլուխները, չհաւատաց անոնց: — «Եթէ դուն չես հաւատար մեր խօսքին, ըսին անոնք, ... ղրկէ տեսնելու համար սպաննուած բարբարոս զինուորները, ձիերը, ջորիները եւ զինուորներուն ըղ-... ները, որոնք չափազանց շատ են, եւ մարդ չունենալնուս համար՝ ... չկրցանք բերել»: Թագաւորը բանակ մը ղրկեց, հասկնալու համար թէ իրա՞ւ կ'ըսէին, եւ զանուեցան բարբարոսներու դիակները, իրարու վըրայ դիզուած եւ լեռ մը ձեւացուցած, ձիերը եւ զէնքերը աստին անդին ցըրուած, եւ մարդ չկար որ պահպանէր: Զինուորները եկան տեղեկացնելու թագաւորին ինչ որ տեսան: Այս լուրը ... առնելով, թագաւորը զարմանքով եւ ... թեամբ լեցուեցաւ:

Այն ատեն իր զօրապետներուն հետ խորհրդէ մտաւ եւ ըսաւ անոնց.

— «Եթէ սանոնք բարբարոսները այսպէս բնաջինջ ըրին, ի՞նչպէս պիտի կարենանք դիմադրել, երբ պատերազմ ունենանք իրենց թագաւորին հետ. անոնք մեզ պիտի սպաննեն եւ մեր երկիրը պիտի աւերեն: Խորհեցէք ձեր մէջ, ո՛վ մեծամեծներ, ո՞րն է լաւագոյն ճամբան, որուն հետեւինք հանդէպ այս մարդոց: Ես զանոնք իմ պալատս պիտի տանիմ, խնջոյք մը պիտի պատրաստեմ, եւ իրենց պիտի ըսեմ.— «Երեք օր սպասեցէք»: Ժամանակը չլմնցած, իւրաքանչիւրը ձեր տունները տարէք եւ սպաննեցէք»: Թագաւորը երեք օր անոնց խնջոյք սարքեց: Զանոնք զգեստաւորեց հրաշալի հանդերձեղէններով եւ մեծ պատիւներ ըրաւ: Երեք օր վերջ, զօրապետները զանոնք տարին իրենց տուները, ինչպէս խորհուրդ տուած էր թագաւորը եւ զանոնք խեղդեցին, առանց մէկուն խնայելու, բացի միայն Սարգիսէն: Հոն մանկամարդ աղջիկ մը կար, որ հայերէն լեզուն կը հասկընար: Անիկա գնաց կեցաւ տանը դրան առջեւ եւ ըսաւ անոր.— «Քեզի եւ քու երիտասարդութեանդ գեղեցկութեան համար վիշտի մէջ եմ, մէկ ժամ մնացած է, քեզ պիտի սպաննեն, ինչպէս ընկերներդ սպաննեցին»: Այդ պահուն ճաշի վրայ էին, կը խմէին ու կը զուարճանային: Մանկամարդ աղջըկան ըսաւ.— «Կրնա՞ս ինծի բերել ձիս իր սարքովը, ըրէ ասիկա» : — «Այո՛, կրնամ» պատասխանեց աղջիկը: Պարմանուհին բերաւ ձին եւ կեցուց այդ տունին դրան առջեւ:

Սարգիս հագաւ իր զգեստները, դուրս ելաւ եւ ձին հեծաւ: Իրեն հարցուցին,— «Ո՞ւր կ'երթաս»: «Կերածս եւ խմածս կը ճնշեն ստամոքսիս վրայ, ըսաւ, ձիով պտոյտ մը ընելէ վերջ կը վերադառնամ»: Քաղաքէն դուրս ելաւ, ձին աստին անդին վազցուց, յետոյ արագօրէն ուղղուեցաւ դէպի իր երկիրը եւ այդ ուղղութեամբ կորսուեցաւ: Այս տեսնելով՝ Հառմի մարդիկը ձիով հետապնդելու ելան, սակայն Սարգիս ետ դարձաւ, զանոնք սպաննեց եւ անոնք բան մը չկրցան ընել իրեն: Շատ մը զինուոր մեռցուց եւ իր երկիրը հասաւ:

Դրդակի լուր տուին որ «Սարգիս եկաւ Հառմէն եւ կ'ուզէ ընդունուիլ տէր արքային կողմէ»: Թագաւորը պատասխանեց.— «Ըսէք Սարգիսին, որ ինծի երդում ըրած էր վերադառնալ թշնամիին գլուխը ձեռքը բռնած»:— «Ես սպաննեցի զայն, ըսաւ ան, եւ գլուխը հետս կը բերեմ»: Երբ թագաւորը լսեց այս խօսքերը, ներս կանչեց Սարգիսը, որ իրեն պատմեց ինչ որ պատահած էր սկիզբէն մինչեւ վերջ: Դրդակ մեծ վիշտ զգաց եւ դառնապէս լացաւ ըսելով.—«Վա՜յ ինծ, վա՜յ ինծ, ահա իմ քաջերս, երկրիս սիւները, զէնքերս՝ թշնամիին դէմ, առանց պատճառի բնաջինջ եղեր են: Ո՞վ պիտի լուծէ վրէժս Հըռովմի անարդար թագաւորէն Սարգիս ըսաւ.— «Ես պիտի լուծեմ, եթէ ուզես»: Այն ատեն անիկա առաւ Հայաստանի ամբողջ բանակը եւ քալեց Հառմի վրայ: Հոն հասնելով, ասպարէզ կարդաց.— «Բերէք ինծի այն Հառմայեցին որուն պիտի հանդիպիմ առաջին անգամ, որպէսզի ձեռքովս մարթեմ զայն»: Ահաւասիկ ինչ որ ըսաւ Սարգիս իր սրտին խորքէն, եւ սկսաւ արշաւել երկրին մէջ եւ բնաջինջ ըրաւ Հառմի թագաւորին բանակը: Անիկա գնաց այն տեղը, ուր կը գտնուէր թագաւորը, որ դուրս ելաւ պատերազմելու իրեն հետ: Կռիւ ըրին, Սարգիս սպաննեց թագաւորը, ինչպէս եւ անոր բոլոր զինուորները, եւ մեկնեցաւ իր երկիրը ուրախութեամբ եւ գոհունակութեամբ:

Սակայն, երբ քնանալ կ'ուզէր, երազին մէջ ինքզինքը կը տեսնէր այեան ծովի մէջ, սարսափով կ'արթննար եւ չէր կրնար քնանալ: Ասիկա տեսնելով, թագաւորը վշտակրեցաւ Սարգիսին համար: Կանչեց բոլոր եպիսկոպոսները, երէցները, աբեղաները, եւ ըսաւ անոնց.— «Ձեզմէ կը խնդրեմ որ դարման մը գտնէք, որովհետեւ ահաւասիկ Սարգիս, իմ բարեկամս, քնացած ատեն ինքզինքը կը գտնէ արեան ծովի մէջ»: Անոնք պատասխանեցին.— «Շատ արիւն թափելուն համար է, բայց թող շինէ իրեն համար քառասուն եկեղեցի, եւ զանոնք զարդարէ իր հարստութեամբը, եւ հօգայ երէցներուն կարիքները, սաով կը քաւուին իր մեղքերը եւ կը բժշկուի, իսկ մենք Հայերս 3 օր ծոմ կը պահենք իրեն համար, ամէն տարի, մինչեւ գալուստը մեր Տէրոջ»: Երբ Սարգիս լսեց անոնց խօսքերը, 42 եկեղեցի հիմնեց, ըրաւ ինչ որ պատուիրած էին, եւ բժշկուեցաւ հիւանդութենէն: Հայերը այսօր ալ տակաւին, տարին 3 անգամ, անոր անունով ծոմ կը պահեն: Ցետոյ Սարգիս չարունակեց ծոմ պահել, աղօթել, իր հարստութիւնը բաշխել աղքատներուն եւ թշուառներուն, առանց իրեն բան մը ձգելու: Աստուած ընդունեց իր աղօթքները, իր ծոմերը, իր ողորմութիւնները, յետոյ ան մեռաւ խաղաղութեան մէջ:

Հիմա դառնանք Հառմայեցիներէն Հայոց բաժանումի պատմութեան:

Երբ այս պատերազմը ծագեցաւ երկու երկիրներուն միջեւ, թագաւորը, եպիսկոպոսները եւ ժողովուրդը խորհուրդի նստան եւ ըսին.— «Ասկէ վերջ ա՛լ պիտի չունենանք հաստակաց բան մը Հառմի հետ, ոչ երէցներու եւ ոչ ալ գիրի խնդիրով»: Իրաւ ալ, առաջները անոնք հայերէն գիր ու գրուածք չունէին, այլ հառմմէական գիրքերը կը կարդային եւ երէցները կը զրկուէին Հառմէն: — «Երէցներու համար ի՞նչպէս պիտի ընենք» հարցուցին: Ցետոյ խորհուրդ ըրին եւ ըսին.— «Թող ամէն արքեպիսկոպոս որ մեր երկրին մէջ կը գործէ եւ բոլոր եպիսկոպոսները ձեռնադրութիւն կատարեն»: Եւ այդպէս ըրին: Արդար եւ պատուական երէց մը, Թաղէոս անունով, Հայոց համար (Աստուծոյ) բարեխօսեց, ծոմ պահեց եւ աղօթեց 3 օր չարունակ, եւ Հոգին Սուրբ անոր ցոյց տըւաւ տասներկու տառ: Այդ տառերով դեռ կարելի չէր կարդալ գիրքերը, անիկա այդ գիրերը գրեց եկեղեցիի մը քարերուն վրայ եւ մնաւ դեռ չամբողջացուցած իր այբուբենը:

Ցետոյ (Աստուծոյ) բարեխօսեց Մարտիրոս եպիսկոպոս, որ քուրձ հագաւ, մոխիրի մէջ երկրպագութիւն ըրաւ, ծոմ պահեց, քառասուներկու ժամ աղօթեց լալով եւ ողբալով: Ցետոյ երեք օր նորէն ծոմ պահեց: Եւ Աստուած լսեց իր խնդրանքը: Տէրոջ մէկ հրեշտակը վար իջաւ եւ անոր ցոյց տուաւ 10 տառեր եւս, առաջիններէն զատ: — «Գնա՛, ըսաւ անոր, եւ սանոք աւելցուր այն տառերուն վրայ, զորս Թաղէոս երէցը գրած է. անոնցմով թիւը պիտի ամբողջանայ, քսաներկու գիր կ'ըլլայ, եւ ինչ որ տէրը խօսեցաւ, պիտի կատարուի »: Այս եպիսկոպոսը ըրաւ ինչ որ Աստուծոյ հրեշտակը հրամայեց: Այսպէս ամբողջացուց հայ լեզուին տառերը: Այս լեզուով գրուեցան Նոր եւ Հին կտակարանները, եւ (Հայերը) մեծապէս հրճուեցան Հառմի հետ խզուելնուն համար: Կանչեցին տասներկու երէցներ, որոնք կը ճանչնային գիրերը, եւ զանոնք ղրկեցին Ասորիք, Ֆրանքներուն երկիրը, Եգիպտոս, հաւաքելու համար մեկնութիւնները ամէն լեզուով գրուած գիրքերուն, ինչպէս եւ պատուիրանքները, աղօթք եւ մարտիրոսաց վարքերը: Այս մարտիրոսները (sic) գրուեցան Եգիպտոսի, Ֆրանքներու երկրին եւ Ասորիքի մէջ, անթիւ գիրքեր հաւաքեցին եւ ճոխացան գիրքերուն եւ մեկնութիւններուն խօսքերով: Այսպէս է որ ուղղափառ եւ ճշմարիտ հաւատքը ընդունեցին (Հայերը):

Այս եղաւ պատճառը բաժանումին Հայոց եւ Հառմայեցւոց:

Վախճան պատմութեանս Հայոց եւ Հառմայ, թագաւորին Դրդակայ եւ Սարգսի, ողջունիւ Աստուծոյ Ամէն:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՆ ԱԼ ԿԸ ՅԻՇԵՑՆԵՆ

Պ. Հըլ, Մ. Նահանգներու արտաքին նախարարը (ոչ թէ պետական քարտուղար!) գրով մը յիշեցուց Պրիան-Քէլլոկի դաշինքը ստորագրող պետութեանց, որպէսզի կատարեն իրենց պարտականութիւնը, խուսափելու համար պատերազմէն, որ օրէնքէ դուրս հռչակուած է։ Այս զեկոյցը ուրախութիւն պատճառեց Ժընեւի բոլոր պատուիրակներուն, բացի, անշուշտ, Իտալացիներէն։ Բոլորն ալ կը կարծեն թէ այս ազդարարութիւնը եւ Պ. Լավալի ճառը պիտի չափաւորեն Մուսոլինիի եռանդը։ Ներկուտական Փոփ, Մ. Նահանգներու ներկայացուցիչը, կարճ տեսակցութիւն մը ունեցաւ իտալական պատուիրակին հետ, այս առթիւ բարեկամական հաւաստիքներ տալով։ Պարոն Ալոյզի վերապահ մնաց։

Ուրիշ ճառեր եւ ազդարարութիւններ

Ուրբաթ օրուան նիստին մէջ, Պ. Լավալէն յետոյ պիտի խօսէր Պ. Լիթվինով, բայց յետաձգեց յաջորդ օրուան։

Առիթէն օգտուելով խօսք առաւ Պ. Չարլզ Ուօթըր, Հարաւ-Ափրիկէի Միութեան Լոնտոնի ներկայացուցիչը, որ ազդարարեց թէ ահռելի հետեւանքներ պիտի ունենայ ցեղային պատերազմը, եթէ կռիւ ծագի Եթովպիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ։ «Մենք այստեղ կը գտնուինք հիմնական հարցերու առջեւ, — վտանգ Եւրոպայի համար, Ափրիկէի համար, ամէնուն համար։ Իմ կառավարութիւնս եւ ամբողջ ժողովուրդը, սեւ թէ ճերմակ, խոր մտահոգութեամբ եւ անձկութեամբ կը դիտեն պատերազմի ախտին յամր յառաջխաղացութիւնը մեր ցամաքին վրայ։ Մի մոռնաք թէ Ափրիկէի երկայն յիշողութիւնը երբեք չի մոռնար եւ երբեք չի ներեր որ եւ է անարդարութիւն կամ թշնամանք»։

Խօսեցաւ նաեւ Ազա խան, Հնդկաստանի ներկայացուցիչը, միեւնոյն ազդարարութիւններն ուղղելով։

⁂ Եթովպիոյ կայսրն ալ քաղաքական ճառ մը խօսեցաւ հապէշական տարեգլուխին առթիւ, ձայնարձակին առջեւ։ Շեշտեց թէ հապէշ ժողովուրդը ջերմապէս կապուած է խաղաղութեան, բայց եւ այնպէս կը սիրէ իր հայրենիքը եւ պարտաւոր է դիմադրելու որ եւ է յարձակման։ «Եթովպիոյ զինուորները նախանձախնդիր են իրենց անկախութեան եւ գիտեն գործածել սուրն ու նիզակը, ինչպէս արօրը, երբ անհրաժեշտ է պաշտպանել իրենց մշակած հողերը»։

Ճառը ֆրանսերէն էր, բայց ֆրանսական կառավարութիւնը չարտօնեց որ լսուի Ֆրանսայի մէջ։ Այդպէս վարուած էր նաեւ անգլիական կառավարութիւնը, երբ անգլերէն ճառ մը խօսեցաւ Եթովպիոյ կայսրուհին։

ՎԷՀԻՊ ՓԱՇԱ ՉԻ ՀԱՒՏԱՐ ԻՏԱԼԻԱՅ ՅԱՂԹՈՒԹԵԱՆ

«Կէս միլիոն զինուոր պէտք է կռուելու համար»

Ամերիկեան թերթի մը թղթակիցը, որ միեւնոյն ատեն կ'աշխատակցի «Փըթի Փարիզիէն»ի, յաջողած է տեսակցութիւն մը ունենալ Վէհիպ փաշայի հետ, Ճիճիգայի մէջ։ Թուրք հրամանատարը, որ պետն է Եթովպիոյ հարաւային բանակի ընդհ. սպայակոյտին եւ կը գտնուի Հարրարէն 80 քիլոմեթր հեռու, մեծ վստահութեամբ արտայայտուած է ապագայի մասին։ Ահա իր խօսքերը.

— «Կրնայ ըլլալ որ Իտալիա անհրաժեշտ համարի կռուիլ, փրկելու համար երեւոյթները։ Սակայն Եթովպիոյ դէմ լուրջ գործողութիւններ կատարելու համար կէս միլիոն զինուոր պէտք է։ Իտալացիները ի՞նչպէս պիտի կրնան պարենաւորել այդպիսի ուժ մը։ Ամբողջ երկիրը նուաճե՞լ։ Անկարելի է։ Իտալական Սոմալիի մէջ, այժմ կան 20,000 Իտալացիներ, այսինքն սպիտակամորթ զինուորներ, եւ իբր 20.000 տեղացի զինուորներ։ Իտալացիները ի՞նչպէս կրնան աղէկ գործողութիւններ կատարել այդպիսի ուժով մը։ Քարտէսին վրայ նայեցէք եւ պիտի համոզուիք որ մեր բռնած գիծը նոր Վէտէօն մը պիտի ըլլայ»։

Թղթակիցը կ'աւելցնէ թէ Վէհիպ փաշա «մէհարի»ներու գունդ մը կը կազմէ, յար եւ նման Թուրքիոյ։ Իր կարծիքով, Իտալական Սոմալիի եւ ուրիշ վայրերու Իսլամները դասալիք պիտի ըլլան եւ իր բանակին պիտի միանան։ «Ես երբեք մարգարէութիւն չեմ փորձած, բայց կը կարծեմ թէ Փաշականութեան գերեզմանը պիտի փորուի Եթովպիոյ մէջ։ Ես արշաւներ չպիտի կազմակերպեմ, այդպիսի գործողութիւնները ապարդիւն են։ Բայց, եթէ ուզեմ, կրնամ կէս ժամէն գրաւել Վալ-Վալը եւ ուրիշ սահմանային կայաններ։ Եւ սակայն ի՞նչ բանի կը ծառայէ այդ։ Կը յայտարարեմ թէ Եթովպիա վախնալու պատճառ չունի ոչ հիւսիսային, ոչ ալ հարաւային ճակատէն։ Մենք պատրաստ ենք, թէեւ կը խոստովանիմ թէ պէտք եղածին չափ դեղ, հիւանդանոց եւ հիւանդապահ չունինք»։

750,000 հապէշ զինուոր

Ատիս-Ապէպայէն կը հեռագրեն թէ արդէն տրուած է բոլոր հապէշներու զօրակոչի հրամանը, բայց հրապարակ չպիտի հանուի մինչեւ որ խաղաղութեան ամէն յոյս կորսուի։ Այդ պարագային, զէնքի տակ պիտի առնուին մօտաւորապէս 750.000 ռազմիկներ, առանց հաշուելու անոնք որ զինուոր են արդէն։ Իրազեկ աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ զօրակոչի հրամանը վճռի առարկայ եղած է կայսեր եւ իր խորհրդականներուն միջեւ։ Խումբ մը կ'ուզէր որ անմիջապէս հրապարակ հանուի, բայց միւսները կ'առարկէին թէ անխոհեմութիւն է այդպիսի ձեռնարկ մը կատարել, երբ խորհրդակցութիւններ կը կատարուին Ժընեւի մէջ։ Զէնքի պակասը մեծապէս զգալի է երկրին մէջ։

⁂ Իտալական թերթերը կը գանգատին թէ Անգլիա արտակարգ պատրաստութիւններ կը տեսնէ, մարտանաւեր եւ զօրք համախմբելով Միջերկրականի մէջ, մասնաւորապէս Սուէզի բերանը։

⁂ Եթովպիոյ կայսրը մերժեց արտօնել որ զօրացնեն ֆրանսական դեսպանատունը։ Հակառակ այս արգելքին, 600 ֆրանսական զինուորներ Մարսէյլէն ճամբայ ելան դէպի Ճիպութի։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆՁՆԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ ՓՈՐՁԵՑ ռուս տարագիր մը, Քորտիով, 49 տարեկան որ եօթն անգամ դատապարտուած էր իբրեւ անստատող վտարման վճիռի։ Ոստիկանները գացեր էին ձերբակալելու, երբ սենեակը քաշուելով, պատուհանը բացաւ եւ վար նետուեցաւ։ Ծանրապէս վիրաւորուած ըլլալով, հիւանդանոց փոխադրուեցաւ։

ՍՈՒԷԶԻ ՋՐԱՆՑՔԻՆ ՓԱԿՄԱՆ խնդիրը ուսումնասիրելու համար, միջազգային իրաւագէտներու ժողով մը հրաւիրեց Ջրանցքի ընկերութիւնը, որուն կեդրոնը կը գտնուի Փարիզի մէջ։ Ընկերութիւնը լուր առած է թէ վերջին վեց ամիսներու ընթացքին 84.185 իտալական զինուորներ անցած են Ջրանցքէն, եւ առնուազն 200.000 տոլար տուրք վճարուած է։

ԻՆՔՆԱՇԱՐԺ ՄԸ ԳԼՈՐԵՑԱՒ ՄԵԹՐՈՅԻՆ ՄԷՋ, Փուասոնիէռի կայարանին առջեւ՝ երբ կը փորձէր խուսափիլ ընդհարումէ մը։ Բանուոր մը, որ կայարանը կը մաքրէր այդ միջոցին, սանդուղներէն վար գլորեցաւ այդ արկածին հետեւանքով։ Բարեբախտաբար թէ բանուորը եւ թէ շարժավարը ազատեցան թեթեւ վէրքերով։

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ տեղեկագիրը 519 հոգիի յաւելում կը ցուցնէ անցեալ շաբթուան վրայ, 380.664էն բարձրացած ըլլալով 381.183ի։ Անցեալ տարի նոյն շաբթուն 329.021 էր։

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐԱԿԱՆ ԶՕՐԱՒՈՐ բջիջ մը երեւան հանուեցաւ Սօֆիայի մէջ։ Ծրագրուած էր խորհրդային հանրապետութիւն հաստատել։

ՆՈՐ ԶԱՐՕ ԱՂԱ մը երեւան ելած է Խարբերդի մէջ։ Մարդահամարի տոմարէն կ'երեւայ որ 123 տարեկան է։ Նախկին հովիւ մըն է, եւ կեանքին 60 տարին անցուցած է լեռներու մէջ։ Ունի 13 զաւակներ, ամէնէն մեծը 78 տարեկան։ Կինն ալ հարիւր տարեկան է։

ԵՐԵՔ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՍՊԱՆԵՐ սպաննեց եւ յետոյ անձնասպան եղաւ Սենեկալցի զինուոր մը, Թաֆիլէթի մէջ (Մարոք), խելագարութենէ բռնուած ըլլալով։ Ուրիշ սպայ մըն ալ սպաննուեցաւ Ռապաթի մէջ, Նիքոլա Մորլէվինով անուն Ռուսի մը կողմէ։

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐՈՒ ԴԷՄ բուռն ճառ մը խօսեցաւ Տոքթ. Կէօպէլս, յայտարարելով թէ «ով որ դաշինք կը կնքէ անոր հետ, կը կործանի անոնց միջոցաւ»։

Հ. Յ. Դ.

Կազմակերպական

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Զաւարեան» ենթակոմիտէի ժողովը վաղը (16 Սեպտ.) Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.20ին։ Օրակարգ՝ Զեկոյց Շրջ. ժողովի։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Վրէժ» խումբի ժողովը վաղը Երկուշաբթի (Սեպտ. 16) երեկոյ ժամը 9ին։ Զեկոյց՝ Շրջ. ժողովի։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Զաւարեան կոմիտէի ժողովը 16 սեպտ. երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին։ Օրակարգ՝ զեկոյց Շրջ. ժողովի։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԱՐՆՈՒՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Salle-Gallemant սրահին մէջ

կը ներկայացուի ՉԱՐՇԸԼԸ ԱՐԹԻՆ ԱՂԱ

Մուտք 5 ֆր., պզտիկներու 3 ֆր.։

ՏՕՔԹ. ՍՊԱՐԹԱԼԻ

ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ

Նախկին գլխաւոր բժիշկ եւ վիրաբոյժ Իզմիրի Ազգ. հիւանդանոցին

33, Rue Poissonnière (Rex սինէմային ճիշդ քովը)

մեթրօ՝ Bonne-Nouvelle

ընդունելութիւն ամէն օր ժամը 14—18 եւ ժամադրութեամբ։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԵՂԱՐԱՆ

52, Rue du Fbg. St. Martin. Paris (10)

(ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՔԱՂՆԻՔԻՆ ԿԻՑ)

Մեթրօ՝ St. Martin եւ Chateau d'Eau. Tél. Nord: 82-86

Փարիզի կեդրոնը բացուած է ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԵՂԱՐԱՆ, ուր կարելի է գտնել ամէն տեսակի ԴԵՂԵՐ, պատրաստուած մեծ խնամքով ու ճիշդ չափով։

Բոլոր ՀԱՅ յաճախորդները կրնան օգտուիլ *ձրիաբար* դեղատան մէջ գտնուող ՀԱՅ ԲԺԻՇԿԻ մը խորհուրդներէն։

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(16 ANNÉE)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales

JURISCONSULTE

Droit Français et International Privé

159, Rue Lafayette **Tél. Nord 68 - 02**

Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փողոցի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ հաշտարար դատարաններու առջեւ, կուտայ certificats de coutumesներ, կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները։

Ամէն տեսակ մասնաւոր հանգամանք ունեցող վաւերաթուղթի խմբագրութիւն, ընկերութեան կազմութիւն եւ հաշուեյարդար։ Նախարարութեանց եւ հանրային վարչութեանց ուղղուելիք խնդրագիրներ և թղթակցութիւններու կազմութիւն։ Հարկային գծեր։ Ներկայ տնտեսական կացութեան պատճառաւ խորհրդակցութիւններ կը տրուին 10 ֆրանքի, իսկ նամակով եղած խորհրդակցութեանց համար 15 ֆրանք։

Կ'ընդունի ժամը 9—10 եւ 17 — 19։ Նաեւ ժամադրութեամբ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՈՐ ԳՐԱՏՈՒՆ

66, Rue Mouffetard. PARIS (5)

Tél.: Port-Royal 01-42 Métro: Place Monge

ԷԼԷԿՍԱՆ տպարանին կից բացուած է նաեւ գրատուն մը, ուր պիտի գտնէք հայերէն եւ ֆրանսերէն ամեն տեսակ գիրքեր ինչպէս նաեւ դասագիրքեր եւ բառարաններ՝ *խիստ չափաւոր գիներով*։

50 մէթր հեռու Իսիի կայարանէն եւ 23 եւ 32 թիւ հանրակառքերու կայարանէն. վարձու են 1 եւ 2 փիէսնոց (tout confort) յարկաբաժիններ, շարժ. շոգեաւ միասին 2200 եւ 2800. երկու խանութներ 6000 եւ 7500 ֆր.։ դիմեցէք տեղւոյն վրայ, 72 Bld. Rodin, à Issy-les-Moulineaux.

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17, Rue Damesme. PARIS (13)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կեսարիոյ գիւղացի Ստեփան Խաչիկեան կը փնտռէ իր եղբօրորդին *Անդրանիկ Խաչիկեանը*, որ ժամանակին Պոլսոյ որբանոցներուն մէջ էր, յետոյ փոխադրուեցաւ Յունաստան։ Կը յուսացուի գաւառային շրջանը ըլլայ։ Տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի տեղեկացնել հետեւեալ հասցէին S. Katchikian, 17, Bld. de la Pugette, St. Marguerite, Marseille.

Կը խնդրուի Յունահայ թերթերէն արտատպել։

(Շար. ը Գ. էջէն)

կը հայցէ ողորմութիւնը անոր՝ որուն աղօթելէ չէ դադրած երբեք։ Զէ՞ որ կը խոստովանէր Փօլ Սրաֆէրի. «Ամէն օր կ'աղօթեմ եւ մէկ աղօթքէս միւսը 4 ժամ չեմ անցուցած բնաւ»։

Պարպէ, աշխատելով Հիւկոյի կրօնականին ու գրականութեան մէջ գտնել վկայութիւն մը, որ հաստատէր անոր հաւատքը հոգւոյ անմահութեան մասին, մոռցեր է ուսումնասիրել նախ Հիւկոյի հոգեբանութիւնը — այդ աշխատանքը գեղեցիկ վկայութիւն մը պիտի ըլլար անշուշտ հաստատելու թէ ֆրանսական ռոմանթիզմին այդ հայրը չարունակական մակընթացութիւններու եւ տեղատուութիւններու պատկեր մը կը պարզէր գաղափարներու ծովուն վրայ։ Հիւկօ այն գրագէտն է որ, այդպիսի հարցերու մէջ, ցամաք չէ տեսած երբեք։ Ծառազայթարձակ հանճար մը, որ հոգեկան երկրադունդին յուղական մասն է միայն լուսաւորած։ Ահա թէ ինչու կրնա չի ներկայացներ Հիւկոյի վկայութիւնը հոգեկան աշխարհի միւս կիսագունդի բաներուն մասին, որոնք մտածում կը կոչուին։

ՀԱՐԿԱՏՈՒՆԵՐՈՒ

ԱՆՀԱՏԱԿԱՆ ՇԱՀԵՐՈՒ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

Mr. PARMAC, (Expert-Fiscal)

ՀԱՐԿԱՅԻՆ ՓՈՐՁԱԳԷՏ

28 Bld. Strasbourg, Paris (10)

ՀԵՌԱՁԱՅՆ **Botzaris 17-64**

ԿԸ ՊԱՇՏՊԱՆԷ ԱՄԷՆ ՀԱՐԿԱՏՈՒԻ ԱՆՀԱՏԱԿԱՆ ՇԱՀԵՐԸ

Դիմեցէք անոր՝ ձեր առեւտրական, արհեստագիտական եւ անհատական կեանքի բոլոր խնդիրներու համար։ Կը լուսաբանէ ՀԱՐԿԱՅԻՆ, ԻՐԱՒԱԳԻՏԱԿԱՆ եւ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆՑ վերաբերեալ բոլոր խնդիրները։

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐ, որպէսզի որ եւ է դժուարութիւններու չհանդիպիք, գործածեցէք ՓԱՐՄԱՔԻ ՀԱՇՈՒԱԿԱԼԱԿԱՆ մեթոտը, որ կը համապատասխանէ ամէն պահանջի։

Աւելի տեղեկութիւն առնելու համար գրեցէք մեզի (դրոշմաթուղթ մը ղրկելով պատասխանին համար)։

Պ. ՓԱՐՄԱՔ կ'ընդունի ամէն օր ժամը 9-12 եւ ժամադրութեամբ։

ՏՕՔԹ. ԱՐՇԱԿ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

ՎԿԱՅԵԱԼ ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ ՊԵՏ. ՎԿԱՅԱԿԱՆՈՎ

ՄԱՆԿԱԲԱՐՁ, ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԿԱՆԱՆՑ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ

*BAUDELOCQUE*ի ՄԱՅՐԱՆՈՑԷՆ

Հիւանդ կ'ընդունի Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը ժամը 10 - 12

Maison d'ACCOUCHEMENT

35 ՍԵՆԵԱԿ, ԱՐԴԻԱԿԱՆ CONFORTՈՎ

36, Cours de Vincennes, Մեթրօ՝ Nation, Հեռաձայն Diderot 03-

ՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐ PRIX à FORFAIT

ՄԱՐՇԷՃԻՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Confection BARMIN

(Prop. BAROUTDJIAN)

Spécialité de tabliers d'enfant

Blouses de dames, robes barboteuses etc. etc.

31, Rue Bergère 31. Paris (9)

Métro: MONTMARTRE

Ապրանքներ կը ղրկուին Ֆրանսայի ամեն կողմերը contre remboursementով։

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - **ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ**

ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

16, Rue de Vaugirard, PARIS (6e) Մեթրօ՝ ՕՏԷՕՆ կամ ՍԷՆ ՄԻՇԷԼ

ՀԵՌԱՁԱՅՆ՝ **ODEON 76-22**

Կ'ընդունի ժամը 9 – 12 եւ 2 – 8, իսկ կիրակի մինչեւ կէսօր

CAFÉ-VINS

44, Rue du BAIGNOIR, MARSEILLE. Tél. Col. 82-36

ՍՈՒՐԷՆ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ

Շաբաթ օր կը բացուի մեր խանութը ուր պիտի գտնէք մեր համեղ SCHERIF ՍՈՒՐՃԸ, *ԿԷՄԱԼ ՄԱՉԵԱՆ*ի կողմէ մասնագիտօրէն պատրաստուած ԼԷՊԼԷՊԻ, ԳԻՆԻ, ՉՈՐ ՆՊԱՐԵՂԷՆՆԵՐ, ՁԻԹԱՅՈՒ եւայլն։

Այս առթիւ 15 օրուան համար միայն բոլոր մեր ապրանքները պիտի ծախենք *ԲԱՑԱՌԻԿ ԳԻՆԵՐՈՎ*,

250 ԿՐԱՄ ՍՈՒՐՃԻՆ 5 ֆրանքէն սկսեալ պիտի տանք հետեւեալ նուէրները. —

1.— 200 թէյալը, 2.— Լօթըրի Նասիօնալի մասնակցութեան համար տոմսակ մը՝ նուիրուած Paris Timbreի կողմէ, 3.— մէկ պալօն Paris Timbreէն, 4.— մէկ քիլօ շաքար 3 ֆրանքի։

ԳԻՆԻ

Սքանչելի ԳԻՆԻ լիթրը միայն **1** ֆրանք։ Չոր նպարեղէններ ՄԵԾԱՔԱՆԱԿԻ գինով. ԼԷՊԼԷՊԻ քիլօն 4 ֆր. 50։

Ապսպրանքներ կ'ընդունինք նաեւ գաւառներէն յարմար գիներով

ՕԳՏՈՒԵՑԷ՛Ք ԱՅՍ ԲԱՑԱՌԻԿ ԱՌԻԹԷՆ

ՎԱՐՁՈՒ Է *կեդրոն թաղամասի մէջ գեղեցիկ եւ լոյս խանութ մը 4 ուկէս մեթր ճակատով։* ամսական 200 ֆր.։ Բացի կօշկակարութենէ եւ սափրիչութենէ գործերէ, լունք կը տրուի ամէն գործի։ Մասնաւորապէս յարմար գինետան համար։ Լաւ պատեհութիւն։ Դիմել ՅԱՌԱՋի վարչութեան։

ԿՈՒԶԷ՞Ք ՉՈՒՏ ԽԱՂՈՂԷ ԵՒ ԱՆԻՍՈՆԷ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ ՕՂԻ ԽՄԵԼ

ՀԱՐՑՈՒՑԷՔ ՓՈՐՁԵՑԷՔ ԵՒ ԳՆԵՑԷՔ

ՐԱՔԻ ՏԻԻՋ

ԱՐՔԱՅԱԿԱՆ ԽՄԻՉՔ

ԿԱԶԴՈՒՐԻՉ ԱՆԱՐԱՏ ԱԽՈՐԺԱԲԵՐ

Պոլսոյ օղին է որ ձեր ուզածին պէս կը ճերմկնայ եւ քէյֆ կուտայ

Ֆրանսայի համար արտօնատէր՝ Յ. ՏՈԼԱՔԻՒՐԵԱՆ

8, Rue Suffren, MARSEILLE, Tél. D. 70-89

Փարիզի ներկայացուցիչ Գ. ՃԻՏԷՃԵԱՆ,

75, Ave. Victor-Hugo, Clamart (Seine)

Լիոնի ներկայացուցիչ ՃԸՆԿԸՏՐԵԱՆ եւ ԹԷՐԶԻԵԱՆ

211, Rue de Criqui

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 17 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ MARDI 17 Septembre 1935

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2911

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԳԾՈՎ»...

Կիրակի օր հրատարակուած պաշտօնական յայտարարութիւնը կ'ըսէր.— «Ներգաղթը պիտի կատարուի ուրեմն առաւելապէս Խ. Հայաստանի մէջ աւան ունեցող Հայրենակցականներու գծով»:

Այս կարգադրութիւնը անոր համար որ՝ «ազատ բնակարաններ կը գտնուին մասնաւորապէս նորակառոյց աւաններու մէջ.— Նուպարաշէն, Նոր Արաբկիր, Նոր Մալաթիա, Նոր Խարբերդ, Նոր Տիգրանակերտ, Նոր Բիւթանիա եւն.»:

Գ. Շահվերդեան ալ իր զեկոյցին մէջ կը յայտնէր.— «Ես ինքս միասին բերել եմ Խ. Հայաստանում նոր աւաններ կառուցող շինարարական մարմինների ցանկերը իրենց ֆրանսաբնակ հայրենակիցների վերաբերեալ»:

Ուրեմն, ոչ միայն ներգաղթը պիտի կատարուի բացառապէս Ֆրանսայէն, այն ալ 1200ը չանցնելու պայմանով, այլ եւ «Հայրենակցականներու գծով»: Ո՛վ որ աւան ունի եւ ազգական, գիւղացի, վրայ տեղ ունի: Ամէն պարագայի մէջ, կը համարուի առանձնաշնորհեալ:

Երեւանը ինք եւ իր հովանաւորած շինարարական մարմինները նկատի առած են ոչ թէ Ֆրանսայի կամ ուրիշ գաղութներու աշխատաւորութեան կացութիւնը, այլ տրամադրելի բնակարաններն ու անոնց... բնական ժառանգորդները՝

Ո՛ր Հայրենակցական Միութիւնը որ ժամանակին խելք ըրած է աւանի մը կամ գիւղի մը հիմերը դնելու, ինքնին շահած է անդրանկութեան իրաւունքը: Եւ ցանկերն ալ յանձնած է արդէն, իր անդամներով եւ բարեկամներով:

Այնպէս որ, եթէ օրինակ, Մարսէյլի մէջ շատ աւելի Թչուառ Մշեցիներ, Վանեցիներ, Խնուսցիներ, Տրապիզոնցիներ կամ Կիլիկեցիներ կան, դժուար թէ արձանագրուին եւ անցագիր ստանան, որովհետեւ՝ ոչ խրճիթ մը շինած են, ոչ ալ Վերաշինաց մը կազմած:

Նոյն տրամաբանութեամբ, Իզմիրցին, Պոլսեցին կամ Ռոտոսթոցին ալ պարտաւոր են պոչ կապել, սպասելով «յետագայ կարելիութիւններին», եւ կամ Բարեգործականի բարեխօսութեան, գոնէ Նուպարաշէնի արժանի համարուելու համար:

Քաղքենի երկիրներու մէջ ալ այսպէս կ'առնուին բանուորները: Նախ տեղացին, յետոյ միւսները, պոչ կազմելով գործարաններու առջեւ:

Եւ ա՛յս է որ կը կոչուի հայրենիքի վերաշինութիւն կամ ներգաղթ:

Մինչ մենք, արտասահմանի մէջ, տարիներէ ի վեր անկարելին կը փորձենք տեղական հայրենասիրութեան չարիքները սահմանափակելու, ահա նոր փորձութիւն մը՝ Երեւանի ճամբով: Նոր պառնութիւն մը՝ բոլոր անոնց համար որ համահայկական տեսակէտներ ունին:

Անշուշտ գնահատելի է որ եւ է նախաձեռնութիւն:

Եթէ Արաբկիրցին, Մալաթիացին կամ Խարբերդցին ժամանակին աշխատանք թափեր եւ նոր բոյներ հաստատեր են, իրաւունք ունին վայելելու անոնց բարիքները:

Այս տեսակէտէն, շատ ալ խոտելի չպիտի համարուէր իրենց նախանձախնդրութիւնը.— ամէնէն առաջ իրենց ազգականներն ու հայրենակիցները փոխադրելու բաղձանքը:

Խոտելին եւ ըմբոստացուցիչն այն է որ՝ բանուորներու եւ գիւղացիներու իշխանութիւնը ինք չունենալով միտք եւ կամք՝ իբրեւ հիմնական ծրագիր հետապնդելու ներգաղթը, անոր ճակատագիրը կը կապէ այս կամ այն Հայրենակցականի կարողութեան եւ ճարպիկութեան:

Խուսափելով զոհողութենէ, ան կը նուիրագործէ հայրենակցական նախապաշարումները, ցեղախումբերու կը բաժնէ տարագիր աշխատաւորութիւնը:

Սովորական ժամանակներու մէջ, կարելի էր չտեսնելու զարնել երկուստեք մշակուած այս «հայրենակցական գիծը»: Կարելի էր կարդալ ու անցնիլ, իբրեւ կամքէ անկախ երեւոյթ մը որ պիտի շտկուի ժամանակի ընթացքին:

Դժբախտաբար արմատախիլ բազմութեանց վիճակը այնպիսի պահանջներ կը ներկայացնէ, որ դժուար է փիլիսոփայական կամ հաւաքական դիրք բռնել:

Այդ կացութիւնը կը պահանջէ նոյնիսկ առժամեայ օրէնքներ հաստատել Հայաստանի մէջ, ինչպէս կը պատահի ամէն երկրի, նոյնիսկ Խ. Միութեան մէջ:

Թող անխախտ պահեն հաստատուած կարգ ու սարքը: Թող աչքերն ու ականջները լարուած մնան դէպի Մոսկուա:

Բայց, ի վերջոյ կարելի չէ՞ տեսակ մը «նէպ» հաստատել Երեւանի մէջ, 3–5 տարի պայմանաժամով, դուռները քիչ մը աւելի լայն բանալու եւ մանաւանդ բնակարաններու շինութիւնը դիւրացնելու համար:

Դեռ անցեալ տարի չէ՞ր որ նոյն Մոսկուան բացառիկ դիւրութիւններ ընծայեց, հրէական ինքնավար շրջան մը հաստատելու համար հեռաւոր Սիպերիոյ մէջ:

Որքան կը յիշենք, այդ առթիւ հրատարակուած հրամանագիրը կը տրամադրէր ոչ միայն ձրի հող, այլեւ ճամբու ծախք, ձրի կամ աժան փոխադրութիւն գոյքերու եւ գործիքներու, ապահարկութիւն եւն.:

Այդպիսի տնօրինութիւն մըն է որ կը սպասուի նաեւ Հայաստանի համար: Մանաւանդ անոր համար:

Կա՛մ պետական ծրագրի վերածեցէք ներգաղթն ու վերաշինութիւնը, ապահովելով համապատասխան վարկ:

Եւ կամ, հաստատեցէք հայկական հնգամեակ մը, դուռները լայն բանալով ոչ միայն տարագիրներուն, այլեւ անոնց դրամագլուխին եւ նախաձեռնութեան առջեւ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՄԷՆ ՅՈՅՍ ԿՈՐՍՈՒԱԾ ԿԸ ՀԱՄԱՐՈՒԻ

«ՈՉ ՄԷԿ ԻՐԱԽՈՀՈՒԹԻՒՆ»

ԻՏԱԼԻԱ ԿԸ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԻ ՔԱՇՈՒԻԼ ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵՆԷՆ

Շաբաթ օրէն առդին աւելի վրդովիչ կ'երեւայ կացութիւնը՝ իտալեւհապէշական ճակատին վրայ: Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի արտաքին նախարարներուն ճառերէն վերջը, Մուսոլինի արտակարգ նիստի հրաւիրեց նախարարական խորհուրդը, քննելու համար կացութիւնը, թէ քաղաքական եւ թէ զինուորական տեսակէտով: Այդ առթիւ հրատարակուած պաշտօնական զեկոյցը կ'ըսէ.

— Զինուորական տեսակէտով, արեւելեան Ափրիկէի մէջ մեր պատրաստութիւնը կը շարունակուի յարաճուն թափով, որպէսզի ապահով ըլլանք եթովպական զօրաբանակներու առջեւ, որոնց զօրաշարժը սկսած է արդէն: Միջոցներ ձեռք առած ենք նաեւ զօրացնելու համար Լիբիոյ մեր սահմանագլուխի պաշտպանութիւնը ամէն վտանգի դէմ: Առաջնորդը շարք մը մանրամասնութիւններ հաղորդելով, հաստատեց թէ Իտալիոյ ցամաքային, ծովային եւ օդային ուժերու ամբողջութիւնը ի վիճակի է պատասխանելու որ եւ է սպառնալիքի, ինչ որ ալ ըլլայ եւ ո՛ր կողմէն ալ գայ: Շնորհիւ ռազմանիւթերու չինութեան համար հաստատուած տեւչութեան, զինուորական պիտոյքներու հայթայթումը կը շարունակուի կանոնաւորապէս: Գալով քաղաքական տեսակէտին, փարչապետը յիշեց հինգերու յանձնախումբին կազմութիւնը եւ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի արտաքին նախարարներուն ճառերը, որոնք ուրիշ կերպ չէին կրնար ըլլալ, նկատի առնելով երկու երկիրներուն դիրքը Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին հանդէպ: Ճիշդ ատոր համար ալ անոնք ամենամեծ հանդարտութեամբ ընդունուեցան Իտալիոյ պատասխանատու շրջանակներուն եւ ժողովուրդին կողմէ: Նախարարական խորհուրդը գոհունակութեամբ կ'արձանագրէ նախարար Լավալի սիրալիր խօսքերը՝ 1935 յունուարի ֆրանքօ-իտալական համաձայնութեանց եւ անոնց շնորհիւ նուիրագործուած բարեկամութեան մասին, բարեկամութիւն մը զոր Իտալիա կ'ուզէ զարգացնել եւ զօրացնել, ոչ միայն երկու երկիրներու, այլեւ եւրոպական գործակցութեան շահուն համար: ԱՅԴ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՉԻ ԿՐՆԱՐ ՀԱՍՏԱՏՈՒԻԼ ԳԱՂԹԱՑԻՆ ՎԷՃՈՎ ՄԸ ԿԱՄ ՊԱՏԺԱԿԱՆ ՏՆՕՐԻՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ ՈՐՈՆՔ ԵՐԲԵՔ ԶՍԱՀՄԱՆՈՒԵՑԱՆ ԿԱՄ ԶԳՈՐԾԱԴՐՈՒԵՑԱՆ ՆԱԽԸՆԹԱՑ ԵՒ ՇԱՏ ԱՒԵԼԻ ԾԱՆՐ ՀԱԿԱՃԱՌՈՒԹԵԱՆՑ ԱՌԹԻՒ: Նախարարական խորհուրդը պարտականութիւն կը համարի բացորոշապէս հաստատել թէ ԻՏԱԼԵՒՀԱՊԷՇԱԿԱՆ ՎԷՃԸ ՈՐ ԵՒ Է ԻՐԱՒԱԽՈՀՈՒԹԻՒՆ ՉԸՆԴՈՒՆԻՐ, ԻՏԱԼԻՈՅ մեծ ճիգերէն եւ զոհողութիւններէն եւ Ազգերու Դաշնակցութեան ներկայացուած յուշագրէն յետոյ: Նախարարական խորհուրդը որոշեց շնորհաւորութեան եւ յուշագրէն հեռագիր մը ուղղել Զօր. Պոնոյի (հրամանատար արեւելեան Ափրիկէի բանակին):

ՖՐԱՆՍԱ ԲՈԼՈՐՈՎԻՆ ՀԱԿԱՌԱԿ Է ՊԱՏԺԱԿԱՆ ՏՆՕՐԻՆՈՒԹԵԱՆՑ

«Տէյլի Մէյլ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Ժընեւէն, կիրակի օրուան թուականով.— Ցաջողեցայ ամէնէն հեղինակաւոր շրջանակներէն ստուգել ֆրանսական կառավարութեան տեսակէտներն ու մտադրութիւնները իտալեւհապէշական վէճի մասին եւ կրնամ ըսել վճռապէս, բան իսկ աղբիւրէն քաղելով.— Ֆրանսայի դահլիճը որոշած է, ինչ որ ալ ըլլայ, չառնել որ եւ է քայլ որ կրնայ ծանրացնել կացութիւնը: ԱՆ ՎԵՐՋՆԱՊԷՍ ԵՒ ԱՆԴԱՐՁ ՈՐՈՇԱԾ Է ՄԵՐԺԵԼ ՈՐ ԵՒ Է ՊԱՏԺԱԿԱՆ ՏՆՕՐԻՆՈՒԹԻՒՆ.— ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ, ՍԵՂԱՆԱՒՈՐԱԿԱՆ ԹԷ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ: Այս որոշումը տուած են նկատի առնելով տագնապին բոլոր մանրամասնութիւնները: Ֆրանսական կառավարութեան կարծիքով, ներկայիս պատժական տնօրինութիւնները անգործադրելի են եւ վտանգաւոր: Միւս կողմէ, Իտալիոյ նախարարական խորհուրդին որոշումները կը փարատեն ամէն պատրանք եւ վարանում: Այլեւս կասկած չկայ թէ Իտալիա անդառնալի կերպով որոշած է յառաջ տանիլ իր մանրակրկիտ ծրագիրը՝ Եթովպիոյ հանդէպ: Անժխտելի է որ Իտալիոյ այսօրուան զօրքին մակարդակը շատ աւելի բարձր է քան անցեալ տասնամեակներու ընթացքին:

⁂ Ուրիշ թղթակիցներ ալ, մասնաւորապէս անգլիացի եւ ամերիկացի, կը հեռագրեն թէ Ժընեւի մէջ անխուսափելի կը համարուի պատերազմը: Անցեալ շաբթու խօսուած ճառերէն վերջը, մուկերու ժողովին պատկերն է որ կը կրկնուի.— Ո՞վ պիտի կախէ բոժոժը կատուին վիզէն ...Ա.Դ. Խորհուրդը կը սպասէ որ Մեծն Բրիտանիա ստանձնէ այդ նախաձեռնութիւնը. բայց անոր արտաքին նախարարը հասկցուց թէ Անգլիա չուզեր առանձին գործել: Արդ, Ֆրանսա Ա. Դ. ուխտին կառչած ըլլալով հանդերձ, չի կրնար աչքերը գոց Անգլիոյ ետեւէն քալել: Պ. Լավալի ձեռքերը կապուած են Հռոմի մէջ տրուած խոստումներով: Միւս կողմէ, Լոնտոնի ֆրանսական դեսպանը կը ջանայ ըստուգել թէ Անգլիա նոյն ուղեգիծը պիտի բռնէ՞ «ամէն տեղ եւ ամէն ժամանակ»: Օրինակ՝ եթէ Գերմանիա ուզէ կլլել Աւստրիան... Ֆրանսական մամուլն ալ մեծամասնաբար հակառակ է պատժական տնօրինութեանց առաջարկին, վախնալով որ անդարմանելի խրամատ մը կը բացուի Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ միջեւ:

ՀԱՊԷՇԻՍՏԱՆԻ ԱՐՏԱԿԱՐԳ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

1,139,000 ԶԻՆՈՒՈՐ, 155,000 ԶԷՆՔ

«Նիւ Եորք Հէրըլտ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ թէ Հապէշիստան արտակարգ պատրաստութիւններ տեսած է, ի նախատեսութիւն պատերազմի: Արքայից արքան կը յուսայ 1,139,000 զինուոր հանել, բայց տրամադրելի ունի միայն 155,000 զէնք:

Կիրակի օր 3000 առեւտրականներ եւ իրենց սպասաւորները քալելով գացին կայսերական պալատ, զէնք եւ ռազմանիւթ խնդրելու համար: Պատերազմական նախարարը շնորհակալութիւն յայտնեց որ պատրաստ են պաշտպանելու հայրենիքը: Բազմութիւնը առաւօտ արշալոյսին հաւաքուած էր մայրաքաղաքի Ս. Գէորգ մայր եկեղեցիին առջեւ: Ժամը 9ին բոլորը մէկ ճամբայ ելան ջորի նստած կամ քալելով, եւ թափօր կազմեցին մայրաքաղաքին մէջ: Ով որ հրացան մը ունէր, միասին առած էր: Միւսները ունէին գեղարդներ,

(Տար. ը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՌԱՋԱՐԿ ՄԸ

Ջեխոսլովակ լրագրող մը, Ժ. Թոսէ-վիչ որ անցեալ տարի Թուրքիա էր այցելեր, իր թերթին տեսրէն Փրոֆ. Շվիխովսքիի գործակցութեամբ «Արդիական Թուրքիան» անուն գիրք մը հրատարակած է: Գիրքը բաւական ընդունելութիւն գտած է Ռումանիոյ, Եուկոսլաւիոյ, Լեհաստանի եւ Աւստրիոյ մէջ: Առիթ տուած է նաեւ կարգ մը վիճաբանութեանց:

Թոսէվիչ կը խօսի, նախ, Պոլսոյ գեղեցկութեան մասին, յետոյ կը քննէ հին ու նոր կենցաղները, ու ծանօթութիւններ կուտայ Թուրքերուն պատմութեան մասին: Կ'անցնի Աթաթիւրքի, կը խօսի Ափրիկեան Տրիպոլսոյ եւ մեծ պատերազմներու ընթացքին անոր կատարած գործերու մասին, կը նկարագրէ ազատագրական պայքարը եւ տեղեկութիւններ կուտայ նոր Թուրքիոյ ազգային քաղաքականութեան մասին:

Կը խօսի նաեւ երկրին տնտեսական վերելքի, երկաթուղիներու եւ նոր Էնկիւրիի մասին, որ «Արեւելքի փարիզն ըլլալու կոչուած է: Արեւելքի բոլոր երկիրները Էնկիւրիէն օրինակ կ'առնեն»: Հիացում կը յայտնէ նաեւ թուրք բանակի մասին:

Զմռնամ յիշել որ հեղինակը երիտասարդ մըն է՝ դեռ երեսունին ոտք չկոխած ու բաւական երկար ապրած է Թուրքերու միջեւ: Գիտէ նաեւ թուրքերէն:

Իսկ իր գիրքը կը բաղկանայ ընդամէնը 27 էջերէ:

Այսինքն՝ ծաւալ մը որ յօգնութիւն չի պատճառեր, դիւրութեամբ ու ամէն տեղ կը կարդացուի, մանաւանդ է ամէն դասակարգի եւ ուզուած տպաւորութիւնը կը թողու,— նպաստաւոր կարծիք Թուրքիոյ մասին:

«Յառաջ»ի մէջ թարգմանաբար ու յաջորդաբար կուտանք այն բոլոր յօդուածները որոնք միեւնոյն ձեւով գրի կ'առնուին վերջերս եւրոպական թերթերու մէջ: Ահա «Նուվէլ Լիթէռէռ»ն ալ լայն տեղ տուեր է Պոլսոյ, եւ Իզմիրի ֆրանսերէն թերթերուն, խօսելով նաեւ անոնցմէ ոմանց թուրք խմբագիրներու արժանիքներու մասին:

Ստոյգ է այլեւս, որ Հիթլէրեան Գերմանիան եւս նպաստաւոր գիրք բռնած է Թուրքիոյ հանդէպ: «Մուսա լեռ»ը արգիլեց: Տնտեսական վերակազմութեան եւ սպառազինման համար հսկայ վարկ է բացած: Իսկ անցեալ օր գերմաններէն թերթ մը կը դրուատէր իրենց «պատերազմի զինակից»ները, նախկին յարաբերութեանց վերամշակումին պէտք շեշտելով:

Այս բոլորին մէջ անվիճելի երկու պարագաներ կան:

Առաջին,— Թուրքիոյ քաղաքական նպաստաւոր դիրքը:

Երկրորդ.— Թուրքերու յամառ եւ ծրագրեալ հետապնդումը արտաքին քարոզչութեան:

Ահա ամենավերջինը,— 27 էջնոց պրակ մը որ 4–5 լեզուի կը թարգմանուի եւ ահագին դեր կը կատարէ:

Փաստեր չեն պակսիր հակառակը ապացուցանելու: Երբ ճիշդ է որ մեծ ձեռնարկներ չենք կրնար ընել, ճիշդ է նաեւ որ պրակներու մասին անգամ չենք խորհիր: Այսքան մը բան կրնան ընել նոյնիսկ երեք չորս անձեր, գծելով որոշ ծրագիր մը, խորհելով համեստ պիտոյքի մը մասին ու գործակցութեան հրաւիրելով մարդիկ որոնք, հայ ըլլան թէ օտար, ի վիճակի են ճշմարտութիւնը ըսել Թուրքին ու Թուրքիոյ մասին:

«Յառաջ»ը, օրինակ, չի՞ կրնար ֆրանսերէն լեզուով բացառիկ թիւ մը հանել, ճիշդ այն վարանումով որով սկսաւ «Յուսարէր»ը պարսիկ քերթողին նուիրուած իր թիւը, վերջացնելու համար նոյն յաջողութեամբ:

Զայն կրնայ արտատպել անգլերէն «Հայրենիք» շաբաթաթերթը:

Մուսա լերան ըմբոստութեան շարժանկարը... ըմբոստացուցեր է Թուրքերը:

Ատիկա ապացոյց է թէ որքան կը վնասէ իրենց, հակաթուրք քարոզչութիւնը:

Անդրանիկներու գերեզմաններուն ուխտի երթալու ուրիշ ձեւ մըն ալ ատ չէ՞: Անոր գործադրութեան ձեւերէն մէկը:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

«ՄՈՒՍԱ ԼԵՌ»Ի ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԸ ԻՐԱ՞Ւ ԼՔՈՒԱԾ Է

«Ճումհուրիէթ» կը հաստատէ թուրքերէն «Թան»ի այն լուրը թէ Ամերիկայի առեւտրական նախարարը Էնկիւրիի ամերիկեան դեսպանատան հաղորդած է որ Մէթրօ Կոլտուին ընկերութիւնը խոստացած է այդ գործը չարժանկարի չվերածել, մինչեւ որ չառնէ թուրք դեսպանին հաւանութիւնը:

Միւս կողմէ, կ'ըսուի թէ ընկերութիւնը ջնջած է հակաթուրք մասերը եւ ներկայացուցած է թուրք դեսպանին, անոր թոյլտուութիւնը ստանալու համար:

Թուրք թերթը գոհունակութեամբ կը շեշտէ թէ իր ուղածը եղաւ եւ պատկանեալ պաշտօնատունները որոշած են Թուրքիոյ վերաբերեալ ֆիլմեր պատրաստել ու ներկայացնել արտասահմանի եւ երկրին մէջ:

ՑԱՒԱԼԻ ԱՐԿԱԾ ՄԸ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Վիէն, 16 սեպտ. ((Յառաջ).— Ուրբաթ իրիկուան ժամը 10ին, ինքնաշարժի արկածի մը հանդիպեցաւ ընկ. Յով. Ուզունեան, երբ Փասկալի հայկական թաղէն տուն կուգար: Ինքնաշարժ մը որ կը սուրար 70 – 80 քիլոմեթր վրայ, անկիւնադարձի մը վրայ յանկարծ կը զարնէ ընկերոջ, նետելով մայթին վրայ եւ վիրաւորելով աջ սրունքի ծունկին վարի մասը:

Անմիջապէս կը փոխադրուի հիւանդանոց, ուր բժշկական քննութենէ վերջ կը հաստատուի որ սրունքին ոսկորը ճաթած է: Երկու օր հիւանդանոցը մնալէ վերջ այսօր տուն փոխադրուեցաւ:

Նոր խլրտումներ Յունաստանի մէջ

Զօր. Մազարաքիս Յունաստանի վարչապետին մատոյց գիր մը, ստորագրուած՝ զինուորական գերագոյն խորհուրդի բոլոր զօրավարներուն կողմէ, իբրեւ բողոք անցեալ երկուշաբթի օրուան դէպքերուն դէմ, որոնց միջոցին վիրաւորուեցաւ Զօր. Փանայոթոքոս: Գանգատագիրը կը խնդրէ պատժական տնօրինութիւններ ձեռք առնել, վերահաստատելու համար կարգապահութեան ոգին բանակին մէջ, միեւնոյն ատեն հեռացնել պատերազմական նախարար Զօր. Քոնտիլիսը, իբրեւ գլխաւոր պատասխանատու: Կը խնդրէ նաեւ վերահաստատել Զօր. Փանայոթոքոսը իր պաշտօնին մէջ (հրամանատար Ա. զօրաբանակի):

⁂ Շաբաթ օր երեք ժամուան գործադուլ մը հռչակուեցաւ Քանիայի մէջ (Կրետէ), իբրեւ բողոք միապետութեան վերահաստատման ձեռնարկին դէմ:

ՄԷԿ ԺԱՄՈՒԱՆ ՄԷՋ 566 ՔԻԼՈՄԵԹՐ 490 մ. արագութեան հասաւ ամերիկացի միլիոնատէր օդանաւորդ Հօուըրտ Հիւզ, թռչելով Քալիֆորնիոյ մէջ եւ կոտրելով համաշխարհային մրցանիշը զոր կը պահէր Ֆրանսացի մը, Տէլմօթ (505 քմ. 848: Ջրօդանաւի մրցանիշը, 709 քիլոմեթր, շահած է իտալացի մը, Անճէլլօ):

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԴԷՊԻ ՀԱՊԷՇԻՍՏԱՆԻ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԸ

Իտալեւհապէշական վէճը օրուան հրատապ հարցը կը կազմէ: Այդ առթիւ Հապէշներու մասին շատ մը գիրքեր եւ ուսումնասիրութիւններ հրատարակուած են, որոնք իրենց չահեկանութեամբ, մէկէ աւելի հետաքրքրաշարժ երեւոյթներ կը պարզեն:

Պելժ օրագրող մը վերջերս ճամբորդութիւն մը կատարած ըլլալով դէպի Ատտիս - Ապէպա, Հապէշիստանի մայրաքաղաքը, տեղական թերթի մը գրկած է երկար յօդուածաշարք մը, որուն մէջ կը նկարագրէ իր կրած տպաւորութիւնները: Նկատի առնելով նիւթին այժմէութիւնը, յաջորդաբար կուտամ այդ թղթակցութեան ամփոփումը.—

Ճիպութիէն կը մեկնի երկաթուղիի միակ գիծ մը, որ Հապէշիստանի ընդարձակ հողամասը կը միացնէ Ատէնի ծովախորշին հետ: Այդ նեղ գիծը, որ մէկ մեղր լայնութիւն ունի, ժամանակին շինուեցաւ ամենամեծ դժուարութիւններով, քանի մը ֆրանսացի դրամատէրներու նախաձեռնութեամբ: Անոնց համար այս հսկայ ձեռնարկը աղետալի եղաւ, Հապէշիստանի վեհապետին նեղմութեան եւ ծայրայեղ ընչաքաղցութեան պատճառաւ:

Ճիպութիի ֆրանսական բնակչութեան մեծագոյն մասը բաղկացած է ֆրանսացի պետական պաշտօնեաներէ: Տեղական առեւտուրը կեդրոնացած է սուրիացի, հայ եւ յոյն վաճառականներուն ձեռքը, որոնք պատեհութիւնը չեն փախցներ իրենց առեւտրական հնարագիտութիւնը առանց խղճահարութեան կիրարկելու ի վնաս եւրոպացի նորեկ գաղթականներուն:

Ճիպութիի առաջնակարգ պանդոկի մը մէջ առիթն ունեցայ ծանօթանալու ֆրանսացի առեւտրականի մը հետ, որ երկար տարիներ ապրած ըլլալով Հապէշիստանի մէջ, մօտէն իրազեկ է երկրին տնտեսական ու քաղաքական կացութեան: Այդ ձեռնհաս ու արժանահաւատ մարդուն կարծիքով, Հապէշիստանի ընդունելութիւնը Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ՝ ժամանակին խոշոր սխալ մը եղաւ, նկատի առնելով երկրին յետամնաց եւ բոլորովին անքաղաքակիրթ վիճակը, երկիր մը՝ ուր տակաւին գոյութիւն ունի գերեվաճառութիւնը: Բազմաթիւ օտար վաճառականներու ձեռնարկները չկրնալով այլեւս հանդուրժել տիրող մթայնութեան, աւատապետներու ընչաքաղցութեան եւ հապէշ պաշտօնեաներու կաշառակերութեան, ստիպուեցան լքել իրենց գործերը եւ հեռանալ երկրէն: Հապէշիստանի մէջ ոչ օրէնք գոյութիւն ունի, եւ ոչ ալ կարգ ու կանոն: Թէ օտար եւ թէ տեղական ապրանքներու վրայ աժաններ մաքսեր դրուած են, այնպէս որ ոչ դուրսէն կարելի է ապրանք ներածել եւ ոչ ալ ներսէն ապրանք արտածել: Աւելի՛ զատ, հարկահաւաք պաշտօնեաները ըստ կամս տուրքեր կը գանձեն երկրին մէկ մասէն միւսը փոխադրուած ապրանքներու համար:

Շոգեկառքը ժամը 7ին մեկնեցաւ Ճիպութիի փոքրիկ կայարանէն: Ներմակ ներկուած վակոն մը միայն տրամադրուած էր առաջին ու երկրորդ կարգի ճամբորդներուն համար, միւս բոլոր վակոնները յատկացուած էին ապրանքներու փոխադրութեան: Կառախումբը դանդաղ ու միօրինակ ընթացքով սկսաւ թաւալիլ Տանքալիի լայնածիր անապատներուն մէջէն: Հեղձուցիչ տաք մը կը տիրէր ամէն կողմ: Ճիպութիէն քանի մը մղոն հեռու կառախումբը սկսաւ դէպի վեր բարձրանալ, ամբողջ ճամբորդութիւնը շարունակական վերելք մըն էր, ծովի մակերեւէն սկսեալ մինչեւ 2500 մեթր բարձրութիւն ունեցող լեռնադաշտը, որուն վրայ շինուած է Հապէշիստանի կայսրութեան մայրաքաղաքը: Միօրինակ ու տխուր տեսարաններ իրարու կը յաջորդէին: Ոչ մացառ, ոչ ծառ եւ ոչ ալ որ եւ է բուսականութիւն կը տեսնուէր: Անապատներու այդ անսահման ամայութեան մէջ շոգեկառքը երբեմն կը հանդիպէր սեւաձեւ ժայռերու, խորամէջ ձորերու, անանցանելի հեղեղատներու եւ հսկայ սրահետներու: Այդ քարուտ ու խորտուբորտ հողամասերուն վրայ բանուկ ճամբայ գոյութիւն չունի, այնպէս որ կանոնաւոր բանակներու անցքը բացարձակապէս անկարելի է: Ամէն կողմ կը տիրէ մեռելական լռութիւն մը: Իբր բնակիչ այդ անմարդաբնակ վայրերուն, մարդ միայն կը հանդիպի մեծ անգղերու, որոնք հոս ու հոն թառած հեռադրած թեւերու ձողերուն վրայ եւ չորս բացած իրենց անձառանի աչքերը, անտարբեր դէմքով կը դիտէին կառախումբին աղմկալի ընթացքը:

Քանի մը ժամ յետոյ տեսարանը բոլորովին փոխուիլ: Սոմալիներու խեղճ ու փոքր խրճիթները իրարու կը յաջորդէին: Սեւամորթ աղտոտ տղաք ցնցոտիներ հագած հոս ու հոն կը վազէին եւ տարօրինակ շարժումներով կը դիմաւորէին կառախումբը:

Ահա կը նշմարենք Արքայից Արքային կանանչ դեղին կարմիր դրօշակը եւ կը մտնենք բուն Հապէշիստանի առաջին կայարանը, որ Տաուալէ անունը կը կրէ: Անմիջապէս կառախումբը կը մտնեն զոյգ համազգեստ հագած մօրուաւոր պատերազմիկ մարդիկ: Անոնք անցագրի պաշտօնեաներ են, անգրագէտ եւ բրտիկ, որոնք Ճիպութիի հիւպատոսարանին կնիքը միայն տեսնելով կը գոհանան, եւ առանց այլեւայլի իրենց կարգին անցագրերուն վրայ կը դնեն հապէշական կառավարութեան կնիքը:

Հապէշիստանի կայարաններուն մէջ ոտքերէն մինչեւ գլուխ զինուած զինուորներ կը հսկէին կառախումբերու ժամանումին: Անոնց մեծագոյն մասը կիսամերկ ու բոկոտն էին, եւ վրանին տառած տեսակ մը գօտի ու աղտոտ պարեգօտ: Սակայն պէտք է խոստովանիլ թէ անոնք քաջ ու մարտական երեւոյթ մը ունին, խրոխտ ու առնական կեցուածքով: Հրացաններուն մեծագոյն մասը ֆրանսական հին դրութեամբ շինուած զէնքեր են:

Հապէշիստանի մէջ կառախումբերը միայն ցերեկ ատեն կ'երթեւեկեն, որովհետեւ ճամբաները ամայի են եւ գիշերը երկաթուղիով ճամբորդութիւնը ապահովութիւն չի ներկայացներ: Ճամբորդները ամէն գիշեր պարտաւոր են պանդոկներու մէջ իջեւանիլ: Ես ալ իմ կարգիս գիշերը անցուցի Տիրէ Տաուայի մեհմանաւոր պանդոկին մէջ, որուն տէրը Յոյն մըն էր, եւ մեծ յարգանքով կը խօսէր Հայլէ Սէլասիէ կայսեր մասին: Կարմիր Ծովին տաք ու հեղձուցիչ կլիմայէն յետոյ, այդ բարձունքին վրայ զով հով մը կը փչէր: Պանդոկին շուրջը գիշերուան մթութեան մէջ շնագայլերը կը հաչէին շարունակ եւ բորենիները կ'ոռնային անդադար: Երբ այդ վայրենի կենդանիները շատ կը մօտենային պանդոկին, պանդոկապետին երկու հսկայ շուները այնպիսի անտանելի աղմուկ մը կը հանէին, որ կարելի չէր քնանալ:

Յաջորդ առտու արեւածագին ուրիշ ճամբորդներու հետ վերադարձանք կայարան: Ուրուականի երեւոյթով խումբ մը սեւամորթներ մեր բեռները շալկած, տաղի քալուածքով կը հետեւէին մեզի: Օդը ցուրտ էր, եւ անոնք իրենց ճերմակ ու թեթեւ պարեգօտներուն մէջ ցուրտէն դողահար կը մակէին:

Կառախումբը իր ճամբան շարունակելով, հասաւ ծովէն 1000 մեթր բարձրութեան մը վրայ: Օդը զով էր, գետինը սկսած էր հետզհետէ կանանչնալ, որովհետեւ անձրեւներու եղանակին մէջ կը գտնուինք: Փակագիծի մէջ ըսենք թէ Հապէշիստանի մէջ տարին վեց ամիս պայծառ ու տաք օդ կ'ըլլայ, եւ վեց ամիս ալ շարունակ կ'անձրեւէ, երբեմն տեղատարափ, բոլորովին անանցանելի դարձնելով ճամբաները:

Ուղտերու հսկայ ու անվերջանալի կարաւաններ հանդարտ ու դանդաղաքայլ ընթացքով իրարու կը յաջորդէին, կարծես առանց նպատակի: Իրենց բախտին ձգուած քուռակներ թեթեւ ու յանձնապաստան ոստումներ կ'ընէին: Երբեմն երկաթուղիի գիծին շատ մօտիկ կը տեսնուէին յամօրինեներու հօտեր, որոնք վայրաշարժի աղմուկէն անհարկած, իրենց երկիւղած գլուխները կը ցցէին, իսկ սիրուն ու փոքր վիթեր խոյս կուտային ոստոստելով: Երկու մեծ կապիկներ ծառի մը տակ պառկած, խոժոռ երեւոյթով մը ակնայ կը կճռէին կառախումբին:

Հասանք կայարան մը, ուր տեղացի ժողովուրդը հոծ բազմութեամբ ի բարանցումի եւ սաստիկ յուզման մատնուած էր: Պատգարակի մը վրայ պառկած մարդ մը, որ ծանրապէս վիրաւորուած էր եւ խոշոր վիրակապերով ծածկուած, դրուեցաւ մեր վակոնին մէջ: Ծանօթ ցեղապետ մըն էր, որ իր հակառակորդը նախատած ըլլալուն պատճառաւ, վիրաւորուած էր անկէ: Գնդակը մտած էր ստորին ծնօտին մէջ եւ դուրս ելած աչքէն:

Կառախումբը որքան կը մօտենար Ատտիս - Ապէպայի, այնքան կը շատնար հրացանակիր մարդոց թիւը, որոնցմէ ոմանք զիրք բռնած էին կայարաններուն մէջ, իսկ ուրիշներ կը պաշտպանէին երկաթուղիի գիծն ու կամուրջները:

Կառախումբը հետզհետէ կը մագլցէր սարահարթերու վրայէն միշտ դէպի աւելի բարձրերը: Հասած էինք ծովի մակերեւէն 2000 մեթր բարձրութեան մը վրայ: Թանձր ու զոյշ ամպերու շեղջակոյտեր բարձրաբերձ լեռներու կատարներէն դէպի վար կախուած՝ կը սպառնային տեղատարափ անձրեւով մը ողողել լեռնադաշտերն ու ձորերը: Օդը ցուրտ էր եւ թանձր մշուշ մը կը պատէր միջնոլորտը:

Հասանք վերջապէս Ատտիս - Ապէպայի կայարանը, ուր սեւամորթերու խառնիճաղանճ բազմութիւն մը դիմաւորեց մեր կառախումբը, անօրինակ եռ ու զեռի մը մէջ:

Հ. ՏԷՐՈՍԿԻ

ԱՊԱԳԱՅ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐԸ

—•—

Նախկին պատերազմներին ընդհանրապէս անհատ զինուորի դերը զգալի չէր: Վաշտի զինուորները թեւթեւի կպած, բաժանւած որոշ մասերի, կռւում էին հաւաքաբար: Խոշոր զանգուածներով: Նահանջը նոյնպէս տեղի էր ունենում զանգուածօրէն: Ընդհանրապէս իրար դէմ կռւելու միջոցներն ու պայմանները այնպէս էին, որ թշնամի բանակները իրար դէմ էին ելլում կռւելու խոշոր զանգուածներով: Հայրուպիտ դէպքերում եւ այն էլ փոքրիկ կռիւներում միայն անհատ զինուորների վիճակւել է որոշ դեր կատարել միայնակ: Կռւելու հաւաքական սիստեմը ընդունուած եւ կիրառւում էր մինչեւ հիմա բոլոր երկիրների բանակների մէջ: Ինչպէս յայտնի է, զինուորը կազմում է իրենց օղակի մի մասնիկը, օղակը՝ բաժնի, բաժինը՝ դասակի, դասակը՝ գումարտակի, վաշտի, եւն.: Զօրքին վարժեցնում են կռւել ժամանակ զինուորական կարգով, շարքերով ու միասին առաջանալ, աջ ու ձախ եւ յետ դառնալ, վազել, ցատկել, պառկել, ծնկել գալ եւ ելլել: (Բացի որոշ պարագաներից, երբ անհրաժեշտ է դատ-դատ կամ զոյգ - զոյգ կատարել վերեւ յիշուած գործողութիւնները): Մանաւանդ եթէ զօրքը զինուորական կարգով չնահանջէ, անկարելի կը լինի նահանջը կասեցնել եւ յար - մար պարագային հակայարձակի դիմել: Եթէ նահանջի ժամանակ զինուորները խուժանավարի եւ փախչին ամէն մէկը իր ուզած ուղղութեամբ, անխուսափելի կը մատնուին ծանր կորուստների եւ նոյն իսկ ամբողջովին ոչնչացման: Ամիսներով ու տարիներով զինուորներին վարժեցնելով հաւաքական սկզբունքով, զինուորի անհատականութիւնը վերածւել է գրեթէ զէրոյի: Այս հաւաքական սիստեմի նշանաբանն է.— Մէկը բոլորի եւ բոլորը մէկի համար:

Մինչեւ մեր հայդուկները այն ժամանակուայ առանձնայատուկ դըժուարին պայմաններում, կռիւներին յաճախ ստիպուած էին դատ դատ գիրքերում ինքնանկախ գործել, մինչեւ իրենց վերջին շունչը եւ կամ կռւի վերջը: Վաշտի մեր փոքրաթիւ հայդուկային խմբերը յաճախ զուրկ էին թէ օգնական ուժերից, որից օգտւելով թշնամի զօրքերին յաջողւում էր չորս կողմից մերոնց պաշարել: Այսպիսի պարագաներին մեր հայդուկները զուրկ էին նաեւ ռազմապաշար ստանալու հնարաւորութիւնից, որի պատճառով իրենց վրայ կրում էին իւրաքանչիւրը 250—300 եւ նոյն իսկ աւելի փամփուշտ: Մինչեւ պետական զինուորները պատերազմի ժամանակ իրենց վրայ կրում են առ առաւելն 120 փամփուշտ, որովհետեւ թիկունքից կանոնաւոր բանակներին շարունակ հասցնում են թէ ռազմամթերք եւ թէ ամէն ինչ: Յաճախ է պատահել, որ առաջին շարքի հրամանատարին ու օգնականները ծանր վիրաւորուելու կամ սպանուելու պարագային, զինուորները գլուխները կորցրած կամ նահանջել են անկարգ եւ կամ գերի ընկել:

Սակայն զինուորական արհեստագիտական զարգացման շնորհիւ աստիճանաբար հաւաքական սիստեմի փոխարինելու է անհատականը խոշոր զանգուածներին՝ փոքրիկ խմբակների սիստեմը: Առաջ երբ գոյութիւն չունէր գնդացիրը, անհատ զինուորը որքան էլ քաջ լինէր, մի առանձին գիրքից թշնամի զօրքին չէր կարող այնքան վնաս հասցնել, որքան հիմա յաճախ - ւում է գնդացիրով կռւել (գնդաձիգին), որովհետեւ ամէնից վարժ զինուորը մէկ վայրկեանի մէջ հազիւ թէ կարողանայ 10 — 15 փամփուշտ արձակել, գնդացիրով կռւողին (գնդաձիգը) մէկ վայրկեանում արձակում է մինչեւ 600 փամփուշտ: Մէկ հրացանով հազիւ թէ կարելի լինի մի քանի մարդու դէմ կռւել, իսկ մէկ գնդացիրով մի ամբողջ հարիւրեակի կարելի է դիմադրել:

Վերջին մեծ պատերազմին գերմանացի գնդաձիգները կռւում էին իրենց գնդացիրով դատ - դատ, առանց նայելու իրենց ընկերներին: Քիչ չէ պատահել, որ գերմանական գնդացիրը լռել է այն ժամանակ միայն, երբ որ իր դիրքի մէջ գնդակահար կամ սուինահար է եղել գնդաձիգը: Գերմանացիները իրենց զինուորներին ներթարկում էին յատուկ զօրման, ուսուցման եւ վարժութեան: Սրանց պէս թրծուած եւ ամէն ինչի համար պատրաստուած ռազմիկները պէտք է վճռեն կռւի բախտը: Ապագայ պատերազմին անհատ սլինի կռւի զանգուածի մէջ, բայց առանձին, նրա թիւը չի դպչելու իր հարեւան ռազմիկի թեւին: Յաճախ իրարից բաժանուած են լինելու հողակոյտով, բետոն - երկաթով ու պողպատով: Իւրաքանչիւր կռւող թողնւած է լինելու իր նախաձեռնութեանը, հնարաւորութեանը եւ ջիգերին: Գնդաձիգը իր բնի մէջ, սաւառնորդը իր սաւառնակի, կառավարն ու գնդաձիգը՝ հրասայլի մէջ, նաւազը նաւի խցիկի մէջ, հետեւակ զինուորը իր թաքստոցի մէջ, եւ սորանք բոլորը կռւելու են դատ-դատ, համաձայն իրենց եղած հրահանգի: Պէտք է կռւեն մինչեւ վերջին շունչը, առանց հաշւի առնելու իրենց կինք օգնութեան եւ կամ փոխարինութեան:

Առաջուան մէկը բոլորի եւ բոլորը մէկի համար նշանաբանի փոխարէն, ինչպէս նկատում է կարմիր բանակի ռազմագէտ Մուկլեւիչը, պէտք է կիրառւի նոր նշանաբանը «մէկը բոլորի եւ իրեն համար»: Վասնզի, ինչպէս նկատում է նոյն հեղինակը, բոլորը մէկի համար կռւել չեն կարող այնտեղ, որտեղ վճռւում է կռւի, երկրի, դասակարգի ճակատագիրը:

Մուկլեւիչը վերջին մեծ պատերազմից հետեւեալ դէպքն է բերում: Հունգարական հիւսարների մի հարիւրեակ, զօրահանդէսի չքեղ համազգեստով հեծնել կարգով գրոհ է տւել հետեւակազօրքի մի խրամատի վրայ: Տեսարանը շատ գեղեցիկ էր բայց ոչ կարեւոր եւ գործի յաջողութեան տեսակէտից վնասակար: Դիմացինն գնդաձիգը այսպիսի կռւում կարողանում է դիմադրել մի հարիւրեակ քաջ հիւսարների: Եւ յետոյ աւելացնում է: «Ոչ թէ հունգարացի հիւսարների, այլ գերմանացի գնդաձիգների պէս պէտք է դաստիարակել ու մարզել մեր հրամանատարներին ու զինուորներին: Պաղարիւնութիւն, դիմացկունութիւն եւ ուժեղ ջիղեր: Ահա հիմնական յատկութիւնները: Այս հիմնական յատկութիւնները կարող են ամբողջովին երեւան գալ մի - միայն քաղաքականապէս բարձր հասունացած ռազմիկների մէջ»:

Ուրեմն պարզ է թէ ռազմական արհեստագիտութեան (թէքնիք) յառաջ ձռւն զարգացման շնորհիւ, ապագայ կատաղի պատերազմների համար աւելի մեծ ուշադրութիւն պէտք է դարձնել ռազմիկներին դաստիարակելու, կրթելու եւ մարզելու աշխատանքին: Ապագայ զինուորը, յաճախ իրերի բերումով, որպէս առանձին միաւոր, կատարելու է վտանգաւոր եւ պատասխանատու դերեր, եւ թերեւս կռւելու է, ինչպէս մեր ռազմի մէկ երգի մէջ է ասւած.— Մէկը հազարի դէմ:

Այն գաղափարական ոգիով որ կըրթւում էին մեր մեծ մարտիկները, այսուհետեւ պէտք է կրթւեն նաեւ պետական բանակների հրամանատարներն ու ռազմիկները:

ԲԵՆՕ

— Հապէշիստանի մէջ, հապէշ լեզուով առաջին տպարանը բացուած է կաթոլիկ միսիոնարներու կողմէ ներկայ դարու սկիզբը: Իսկ Ատտիս - Ապէպայի մէջ կառավարութեան կողմէ տպարան հաստատուած է 1918ին:

Մինչեւ 19րդ դարու վերջը, Հապէշ գրականութիւնը կը բաղկանար լոկ որոշ թիւով ձեռագիրներէ — մեկնութիւններ կամ վէճեր կրօնական խնդիրներու:

Իսկ Հապէշ բանաստեղծութիւնը միայն երգեր թողած է 14, 15 եւ 16րդ դարերէն:

Նոր կը բովանդակէ երեք տեսակ երգեր — ԿԷՔԷՄԱ (իրական բանաստեղծութիւն), ԶԱՔԱՆ (ուրախ երգ), ԼԻՔՍՕ (թաղման երգ):—

ԶՄԻՒՌՆԻՈՅ ԱՂԷՏԻՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Չկար քաղաքական գործիչ մը, չկար մտաւորական մը, որ Արգիպեղագոսի գեղեցիկ ափերուն վրայ ծլած այդ սիրուն քաղաքին ուժին, ժրաջան եւ ազգասէր գաղութով չհետաքրքրուէր:

Փոթորիկներն ու սարսափները մեր ցեղին հունտ մըն ալ հոն ձգեր էին եւ հետզհետէ զօրացած, իր արուար - ձաններովն ու թեմերովը ոչ միայն առեւտրական հարուստ կեդրոն մը, այլ եւ կրթական եւ մտաւորական ճոխ վառարան մը դարձած էր Իզմիրը:

Թէեւ դարեր առաջ բռնի հեռացուած մայր հայրենիքէն, Իզմիրի գաղութը անոր պատմական բարքերն ու աւանդութիւնները իր սրտին վրայ քանդակած, անոր սիրովը կ'ապրէր, անոր անկախութիւնն ու ազատութիւնը կ'երգէր ու կ'երազէր:

Կարինն ու Վասպուրականը, Մուշն ու Զէյթունը, Արարատն ու Հայկական դաշտը սուրբ տեղեր էին Զմիւռնիոյ հայ գաղութին համար: Ան կը հաւատար թէ իր հայրենիքը երկիր դրախտավայրն է: Անոր համար Հայաստանցին, քաջ, կարիճ հերոս էր եւ ամէն յարգանքի արժանի:

Զմիւռնիոյ շրջանները աւելի հայ — բնակէր քան բուն իսկ կեդրոնը, իրենք զիրենք Հայաստանցի կը նկատէին: Բարոյական ոչ մէկ կապ կար տեղւոյն եւ տեղացիին հետ:

Ամէնուն համար միայն մէկ երազ կար, — Հայաստան երթալ եւ հոն մեռնիլ:

Ըլլարդի մահափորձէն յետոյ ձերբակալուած հայ յեղափոխականներ, առանց նկատի առնելու գնտանն ու կախաղանի սարսափները, թրքական դատարաններու մէջ քաջաբար պաշտպանեցին իրենց յեղափոխական տեսակէտները ու ճակատաբաց յայտարարեցին թէ իրենք անձնական շահ չէ որ կը հետապնդեն, այլ Հայաստանի անկախութիւնն ու հայ ժողովուրդի ապահովութիւնը:

1922ի Զմիւռնիոյ աղէտին տխուր տարեդարձն է Սեպտեմբեր ամիսը: Եւ ակամայ մեր յիշողութիւնները կ'երթան անցեալին:

Սարսափի օրե՜ր, ջարդ, կրակ, գերութիւն, գնդակահարութիւններ եւ անթաղ մեռելներ:

Մէկ շաբթուան մէջ կործանած էր դարերու աշխատանքը եւ դարձած բուերու բոյն, աւերակ եւ մոխիր:

Եւ սակայն, այսօր, մենք վերապրողներս անմոռանալի յիշատակներ եւ անկորնչելի դասեր ունինք պահած, մեր քաջ եւ աշխատասէր հայերու կեանքէն:

Ծունկի կուգանք անոնց անմեռ շիրիմներուն առջեւ եւ կ'ընենք մեր ուխտը, որ ուխտն է նաեւ անոնց:

Զմիւռնիոյ հոյակապ Ս. Ստեփաննոս եկեղեցին Էջմիածնի յատակագծով կառուցուած էր, Զմիւռնիացին առով ալ մայր հայրենիքին նմանիլ կ'ուզէր:

Գրգապաճի Ս. Աստուածածնի եկեղեցին ալ Զմիւռնիոյ քոյր եկեղեցին կը նկատուէր իր ճարտարապետական ձեւովը:

Ի՜նչ գեղեցիկ եւ վսեմ յիշատակներ կ'արթնցնեն այսօր «հիներուն» վերապրողներուս մտքին մէջ, — եկեղեցի եւ դպրոց:

Գօրտէլիոյի աննման ծովեզերքին մօտ կանգնած Ս. Աստուածածնի եկեղեցիին տօնախմբութեան տարեդարձը եւ ազգային սրտաբուխ խանդավառութիւնը իր ազգ. հաստատութիւններուն, երկսեռ վարժարաններուն եւ մանկապարտէզին շուրջ, օտարներուն իսկ նախանձը կը գրգռէր:

Հայնոցի կուրծքին վրայ կանգնուած ազգ. հիւանդանոցը, իր մաքրութեամբ ու մատակարար մարմիններով համայն հայ գաղութին գուրգուրանքին առարկան էր:

Մեսրոպեան եւ Հռիփսիմեանց երկսեռ վարժարանները … սերունդներ հասցուցեր էին: Եւ լոյս կը բաժնէր իր շուրջը, լոյսը գիտութեան եւ ազգասիրութեան:

Մատթէոս Մամուրեան, Մ. Նուպարեան, Գ. Չիլինկիրեան, Զմիւռնիոյ ազգ. հնոցին մէջ զարգացած մէկ մէկ անկորնչելի կոթողներ են իրենց գործովն ու գրչովը:

Խօսէմիշը՝ ամբողջ ջիղ, ազգասէր Խօսէմիշը, աչքերը արեւելք յառած իր մայր հայրենիքին փառքը կ'երազէր: Հեռաւոր Տէնիզլին ու Նազիլլին իրենց եկեղեցին ու դպրոցին շուրջ բոլորուած կեդրոնէն լոյս կը ստանային:

Յեղափոխական Մաղնիսան, ի՜նչ կեանք, ի՜նչ ազգային եռանդ, ի՜նչ հաւատք կար այդ գաղութին մէջ: Զմիւռնիայէն յետոյ, Մաղնիսան յեղափոխական շարժման արժանաւոր կեդրոնը: Պատիւ անոր հերոս եւ նահատակ մահ զաւակներուն: Գասապա, Ակհիսար, Պերկամա, Թիրէ, այդ հայկական լոյսը, Զմիւռնիոյ արժանաւոր մոլորակները մրցման ելած էին իրենց կրթական հաստատութիւններով նախանձելի դարձնելու համար:

Կորա՜ն, յաւիտեան կորան, բայց սերունդը կ'ապրի, գործը կը շարունակուի:

Հանգիստ ձեր չարչարուած ոսկորներուն, մեծ հայրեր:

Յարգա՜նք ձերկատարած սուրբ գործին, արժանաւոր վարպետներ:

Այսօր ձեր գերեզմաններէն հեռու, մեր սրտերէն մխացող խունկին ծուխը թող ձեր ազնիւ եւ հերոս հոգիներուն ըլլայ:

Կ'ուխտենք շինել ու կրկին շինել, հետեւելով ձեր օրինակին, շինել նոյն երդիքը, աւելի հաստատուն, աւելի ամուր գետիններու վրայ: Մայր հայրենիքին փառաւոր լեռներուն կարկաչահոս ջուրերուն կողքին, անոր պարտէզներուն ու այգեստաններուն խաղաղ շուքին տակ դնել ձեռքին երգել ու երգել Հայուն երգը ու Հայաստանը:

Կ. Տ.

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ԼՍԱՐԱՆ

Ո՞ւր են մեր երիտասարդները

—Հ.—

«Յառաջ» տասը տարուան կեա[նք] ունի եւ այդ տասը տարուան [մէ]ջ բազմաթիւ անգամ խօսուած է հայ[երի]տասարդութեան մասին, մասնա[ւոր] գրութիւններ են հրատարակուա[ծ] կարծիքներու փոխանակութիւն է [ե]ղի ունեցած, նոյն իսկ որոշ ծրագ[իր]ներ մէջտեղ դրուած են գաղթա[կան] երիտասարդութիւնը կազմակերպե[լու] եւ համախմբելու մէկ դրօշի տա[կ]: Դժբախտաբար այս բոլոր աշխա[տ]անքները ոչ մէկ գործնական ա[ր]դիւնք չեն տուած, յայտնուած խո[]քերը եւ մշակուած ծրագիրները [մ]նացած են թուղթի վրայ: Հայ երի[]տասարդութիւնը կը մնայ քարայ[ր] իր տեղը:

Վերջերս «Յառաջ»ի մէջ ընկ[եր] Զարմինեան «Նոր Խմորումներ» [ո]նանչելով, գիտել կուտար թէ եր[ի]տասարդութեան մէջ անհանգստութ[իւն] մը, դժգոհութիւն մը, անգործութ[եան] ցաւ մը կը նշմարուի, պարբերաբ[ար] եւ կ'եզրակացնէր գոյութիւն ունեցո[ղ] կազմակերպութիւնները չեն գոհացը[ներ] ներ երիտասարդներու մեծ մասը:

Ես ինքս ըլլալով երիտասարդ մը եւ որոշ չափով ծանօթ ներկայ իրակ[աւ]նութեան, անոր մէջ գործող եւ ա[յն] գործ բոլոր կազմակերպութիւններ[ուն] ինչպէս եւ այն բոլոր գրութիւններ[ուն] եւ թափուած ջանքերուն որ տարի[ներէ] ի վեր ... կը տարուին հայ երիտասարդ[ու]թիւնը կազմակերպելու համար, կ'ուզէի կարծիքս յայտնել այդ մա[ս]ին: Որո՞նք են դժգոհ երիտասարդ[]ները: Ո՞ւր էր այդ երիտասարդ[ու]թիւնը, երբ այս թերթին էջերուն մէ[ջ] հարցը կ'արծարծուէր «Երիտասարդ[ա]կան լսարան» խորագրին տակ: Եթէ իրապէս հայ ժողովուրդի ցաւերով ու հոգերով տոգորուած երիտասարդ[]ներ կ'ուզեն իրենց գործօն դեր[ը] ունենալ մեր ներկայ ալեկոծութեան մէջ, եւ իրենց արժանի տեղը գրա[ւ]ել, թող ասպարէզ գան, բացէ ի բաց գործելու հրապարակի վրայ: Եթէ գոր[]ծող կազմակերպութ. են, թող ի[]րենց գործն ու աշխատանքը ցոյց տան եւ մենք իրենց հետեւինք: Այդ ո՞ր հայկական կազմակերպութիւնն է որ չպիտի փոխէ իր գործելակերպը, եթ[ե] համոզուի թէ այդ փոփոխութիւն[ո]վ հայ ժողովուրդն է որ պիտի [շ]ահի: «Յառաջ»ի սիւնակները միշ[տ] բաց եղած են եւ են որ եւ է օգտակ[ար] կարծիք կամ ծրագիր յայտնելու հա[]մար: Սրճարաններու կամ տուներ[ու] անկիւնները ազգային խնդիրներ[ու] շուրջ վիճաբանելո՞վ օգտակար պիտ[ի] դառնան ազգին: Մեր մէջ կայ երի[]տասարդութիւն մը որ ամէն բան[ի] մասին կը վիճի: Երբ քանի մը հոգի իրարու քով հաւաքուին, կը վիճին ազգային զանազան խնդիրներու շուրջ եւ կը քննադատեն այս կամ այն կազմակերպութեան գործերը, բայց որ եւ է պատասխանատուութիւն չեն ստանձներ: Անոնք ընդհանրապէս շուտ թուլամորթներ են եւ քաջութիւն չունին հրապարակ նետուելու եւ գործելու, միայն կը շաղակրատեն: Երբ մէկը գործելու ընդունակ չէ, անպայման կը պիտի քննադատէ, սակայն հայ ժողովուրդի մէկ ախտաւոր կողմն է: Վա՛յ

քեզ Հայ երիտասարդ որ ազգային գործերով կը հետաքրքրուիս, բայց գործարաններու անկիւնէն դուրս չես գար:

Քիչ մըն ալ հիներու եւ նորերու մասին: Նորերը կը մեղադրեն հիները թէ իրենց տեղերը չեն ուզեր զիջանիլ նորերուն, թէ հիները սխալ ճանչցած են Եւրոպան եւ իրենց կատարած աշխատանքը չէ տուած սպասուած արդիւնքը եւն.: Այս հարցին մէջ ալ բոլորը արդար չեն: Մեր մեղադրանքները արդար չեն: Մեր գործիչներէն շատերը հաստատ կեանք չեն ունեցած Եւրոպայի մէջ, եթէ շատ մը սխալներ ալ գործած են, մենք չենք որ պիտի արդարացնենք: Մնաց որ, այդ սերունդը հետզհետէ կ'անհետանայ, իսկ անոնց տեղը թափուր կը մնայ, նորերը ինչո՞ւ չեն գրաւեր անոնց տեղը: Ո՞վ կ'արգիլէ որ աշխատին ի նպաստ հայկական դատին: Տակաւին քանի մը տարի առաջ էր Ամերիկայի Փրէս Պիւրօն կը յայտարարէր թէ Վահան Գարդաշեանի մահով շատ բան կորսնցուց հայկական դատի արծարծումը: Յիշենք ողբացեալ Վարանդեանը, եւ ուրիշներ, որոնք գնահատելի աշխատանքներ են կատարած եւ կամաց կամաց կը հեռանան հայկական հորիզոնէն, թափուր ձգելով իրենց տեղերը:

Այս բոլորը աչքի առջեւ ունենալով, ես շատ ալ հիմնաւոր չեմ գտներ նորերուն կարգ մը մեղադրանքները եւ պահանջները: Փոխանակ շաղակրատելու կամ գոյնզգոյն ծրագիրներ որոճալու, թող ասպարէզ նետուին եւ գրական աշխատանք կատարեն: Ո՛վ որ կը գործէ մեր արդար դատին համար, ժողովուրդը անոր հետ է:

ՎՐԷԺ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ՇՈՒՐՋ

Հանր. շինութեանց գործ. Ալի Ձէթինքայա հետեւեալը յայտարարած է.— Ճիշդ չէ թէ քննական պտոյտ մը պիտի կատարեմ արեւելեան նահանգներուն մէջ: Քննութիւններ կը կատարենք տուրքի օրէնքի բարեփոխման համար: Թէ այդ քննութիւնները եւ թէ այն նորութիւնները զորս վարչապետը անհրաժեշտ գտաւ՝ արեւել. նահանգներու մէջ իր վերջին պտոյտի ընթացքին, հիմք պիտի ծառայեն օրէնքի փոփոխման: Արեւել. նահանգներու ելմտական կազմակերպութիւնները ամրացնելու համար, այս տարի այդ նահանգները պիտի զրկենք ելմտական վարժարանի շրջանաւարտները: Պիտի ջանանք աւելի կանոնաւոր այդ վայրերու ելմտական գործերը: Ճիշդ չէ թէ ամսաթոշակներէն անվճար յառաջացումներ պիտի ըլլան այն պաշտօնեաներուն որոնք հոն պիտի զրկուին: Թէեւ օրէնքին մէջ նըտրել այդ վայրերու ելմտական գործադրենք զայն:

ՆՈՐ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆԵՐԸ

Ալի Ձէթինքայա Սեբաստիայէն յետոյ ուսումնասիրութիւններ պիտի կատարէ նաեւ Երզնկայի, Կարնոյ, Սարիղամիշի եւ Կարսի նահանգներուն մէջ: Պիտի երթայ նաեւ Տրապիզոն:

Հետեւեալներն են գիծերն ու հիմքերը այն գործերուն որոնք պիտի կատարուին արեւել. նահանգներու մէջ: Այն երկաթուղին որ կը բանի Կարնոյ եւ Կարսի միջեւ, պիտի դըրուի այնպիսի վիճակի մը մէջ որ պահանջը կարենայ գոհացնել: Այդ գիծին վրայ եւս պէտք է կիրարկուի պետական երկաթուղիներու կանոնը: Կարնէն մինչեւ Իրանի սահմանը պիտի հաստատուի օթօպիւսի սպասարկութիւն, զոր պիտի բանեցնէ պետական երկաթուղիի վարչութիւնը: Անոնցմէ զատ, այն վայրերուն մէջ ուրկէ պիտի անցնի գործավարը, խճուղիներ եւ ճամբաներ պիտի բացուին գործի քաղաքները կապելու համար երկաթուղիներուն: Աւելի պիտի ընդլայնուի այն աշխատանքը որ կը տարուի Պոզապի մէջ, Սեբաստիոյ եւ Կարնոյ գծին վրայ, եւ որուն շինութիւնը ամենադժուարինն է: Հանրապետութեան 12րդ տարեդարձին, Իրմաք-Զիլէ, Զէվզի փաշա-Տիգրանակերտ, Աֆիոն-Սպարթա գծերը պիտի սկսին բանիլ: Բացումները պիտի կատարէ գործավար Ձէթինքայա: 200.000 հոգի պիտի մասնակցի այդ հանդիսաւոր բացումներուն: Գործավարը Իրմաքէն Զիլա պիտի երթայ նախ, յետոյ Կեսարիա Ատանա ճամբով Տիգրանակերտ՝ բացումը կատարելու համար:

ԱՃՈՒԽ ԵՒ ԵՐԿԱԹ ԿԵՍԱՐԻՈՅ ՄԷՋ

Կեսարիայէն կը տեղեկացնեն թէ Էրքէօյ գաւառակին մէջ երկաթի հանք մը գտնուած է: Նոյն գաւառակին մէջ գտնուած է նաեւ ածխահանք մը: Քննութիւն կը կատարուի:

ԵՐԵՍՈՒՆ ՀԱԶԱՐ ԳԱՂԹԱԿԱՆ

Սեպտ. 15էն վերջ, Ռումանիայէն երեսուն հազար գաղթականներ պիտի երթան Թուրքիա:

ԿԱԿԱՎՈՒԶՆԵՐՈՒ ՇՈՒՐՋ

Աթէնքի «Մէսաժէ տ'Աթէն» Փրանսերէն թերթը հրատարակած է յօդուած մը՝ ստորագրուած Օք. Լիսովի կողմէ: Յօդուածագիրը, խօսելով Ռումանիայէն Թուրքիա գաղթող Կակավուզներու մասին, կ'ըսէ թէ իրր կէս միլիոն այդ զանգուածը Յոյն է, բայց երկար հալածանքներու, ջարդերու եւ ճնշումներու հետեւանքով, դարերու ընթացքին կորսնցուցած է իր մայրենի լեզուն ու կը խօսի Թուրքերէն: Յօդուածը բաւական երկար է ու պատմական փաստերով կը ջանայ հաստատել այդ պարագան:

Այս յօդուածը չափազանց անհաճոյ թուած է Թուրքերուն: Իր կարգին, Նիզամէտտին Արիֆ «Կակավուզները Թուրք են» խորագրով յօդուածաշարք մը ստորագրած է ու կը ճգնի հակառակը ապացուցանել: «Լիսով այդ յօդուածը գրած է քինախնդրութեամբ մը որ արդիւնք է այն իրողութեան թէ աշխարհիկ Թուրք հանրապետութեան սահմաններէն օրէս կէս միլիոն Թուրքեր մտնելով, այդ կէս միլիոն քրիստոնեայ Թուրքերուն հելլենացումին խաչը յաւիտենապէս ցնդած կ'ըլլայ»:

ՄԻԱՅՆ ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ ՊԻՏԻ ԽՕՍՈՒԻ

Ինչպէս գրեցինք, հեռախօսի ընկերութիւնը ծախուեցաւ կառավարութեան:

Փոխանցումը արդէն իսկ կատարուեցաւ: Պատկան գործավարութիւնը կարգ մը հրահանգներ տուած է, որոնց կարգին նաեւ կը հրամայուի թէ հեռախօսով կատարուելիք բոլոր խօսակցութիւնները Թուրքերէն պէտք է ըլլան:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԽԱՂՈՂԻ ԱՐԴԻՒՆԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆԸ

Օգոստոսի սկիզբը, նիստ գումարեց Տնտեսական Խորհուրդը, նախագահութեամբ Գուլոյեանի: Հողային գործավար Մամիկոնեան, պետական յատակագծերու յանձնախումբի նախագահ Ջալլաթեան զեկոյցներ տուին Հայաստանի այգեգործութիւնը զարգացնելու հեռանկարներու մասին:

Հայաստան ամէն հնարաւորութիւն ունի նոր հողամասեր յատկացնելու այգեգործութեան, ոռոգելու որթատունկերու մշակութիւնը, եւն.: Այս տուեալներէն առաջնորդուած՝ որոշուեցաւ որթատունկի մշակութեան յատկացուած հողամասերու տարածութիւնը, որ անցեալ յունուարին կը հասնէր 12.559.300 հեկտարի, հասցընել 15.569.300 հեկտարի:

Այս հաշիւով, այս տարի պիտի տնկուին 660 հեկտար տարածութեամբ նոր այգիներ, 260 հեկտարը հողային գործավարութեան եւ սնունդի արդիւնաբերութեան գործավարութեան միջոցներով, իսկ գալ տարի՝ 1050 հեկտար, 1937ին՝ 1300 հեկտար:

Այս նոր այգիներուն տունկ հասցընելու նպատակով՝ 1936ին պիտի հիմնուի 78 հեկտար տարածութեամբ տնկարան, 1937ին՝ 89 հեկտար:

Մասնաւոր որոշումներ տրուեցան նաեւ խաղողի արդիւնաբերութեան մասին.— Հայաստանի այգիներուն տարածութիւնը բաշխուեցաւ համաձայն արդիւնաբերական նպատակներու: Բերքին 30 առ հարիւրը պիտի յատկացուի թարմ գործածութեան, 7 առ հարիւրը՝ խաղողաջուրի պատրաստութեան, 5 առ հարիւրը՝ քիշմիշի, 50 առ հարիւրը՝ գինեգործութեան, 8 առ հարիւրը՝ մթերումի:

Նորատունկ այգիներու բերքը պիտի յատկացուի այսպէս.— 695 հեկտար՝ թարմ գործածութեան, 1450 հեկտար գինեգործութեան, 280 հեկտար՝ մթերումի, 250 հեկտար խաղողաջուր պատրաստութեան, 335 հեկտար քիշմիշի:

Որոշումներ տրուեցան նաեւ պայքարելու որթատունկի հիւանդութեանց դէմ (Ալլահվերդի, Իջեւան, Շամշադին), ամերիկեան պատուաստի ձեւն ընդունելու մասին: Միաժամանակ գրքոյկներով, մասնագէտներու պատրաստութեամբ պիտի ծանօթացուին այգեգործութեան տարրական գիտելիքները:

ՋՐԱՅԻՆ ՄԱՐԶԱԽԱՂԵՐԸ

«Խորհ. Հայաստան» կը գրէ.—

Մարմնակրթութեան ասպարէզին մէջ ջրային մարզախաղերը մեծ տեղ մը կը գրաւեն, որովհետեւ աւելի աժան կը նստին քան միւս մարզախաղերը:

Մեր խօսքը մասնաւորելով լողալու վրայ, պէտք է առաջին առթիւ ըսել թէ Հայաստան հարուստ է գետերով, լիճերով, արհեստական աւազաններով: (Վաղարշապատ, Կիրովական, Լենինական):

Դժբախտաբար, սակայն, մարզախաղերու բոլոր ձեւերուն մէջ ամէնէն լքուածը կը մնայ լողալու վարժութիւնը: Թէեւ վերջերս Երեւանի մարզարանին շուրջը ջրային վարչութիւնը որոշ աշխուժութիւն ցոյց կուտայ, սակայն չենք կրնար ըսել թէ գոհացուցիչ է այդքանը: Մեր մարզիկներէն շատ քիչերը կը հետեւին լողորդութեան: Լողորդներուն թիւը շատ է, բայց չկայ կազմակերպուած լողորդութիւն: Լողորդութեան վարչութիւնը վերջերս սկսաւ կազմակերպել, սակայն քիչ են դեռ իր անդամները: Մեքենագործարանի մարզական միութիւնն ալ լողորդութեան վարչութիւն մը հիմնեց: Հողային գործավարութեան մարզանքի վարչութիւնն ալ 18 հոգինոց լողորդներու խումբ մը կազմեց: Առանձին արհեստանոցներու ընկերութեան մարզական միութիւնն ալ, Սպարտակ, ունի լողորդներու իր խումբը: Սակայն այս բոլորը հիմնական աշխատանք կատարած չունին:

Լողորդութեան ասպարէզին մէջ մեր վարպետ մարզիկները չեն օգտագործուիր անհրաժեշտ եղանակով: Մեր վարպետ լողորդները, Խուդավերդեան, Վ. Եսայեան, Մելնիչենկօ, Օ. Աւագեան եւ ուրիշներ, կրնան հարիւրներով լողորդներ պատրաստել: Վերջերս ձեռնարկուեցաւ ձեւաւոր լողալու ուսուցման, սակայն տակաւին ապահովուած չեն անհրաժեշտ յարմարութիւնները:

Լողորդութեան հետ ետ կը մնայ նաեւ թիավարութիւնը իբրեւ մարզախաղ, մինչ այնքան յարմարութիւններ ունինք,— Սեւանը, Վաղարշապատի ընդարձակ աւազանը:

⁂ Օգոստոսի կիսուն, Մարմնակրթութեան Գերագոյն Խորհուրդի ջրային բաժինը լողորդներուն մրցում մը կազմակերպած էր Երեւանի մէջ: Մրցումին կը մասնակցէին քաղաքին այր եւ կին լողորդները: Մրցումին նպատակն էր երեւան բերել լաւագոյն լողորդները: Յիսուն եւ հարիւր մեթր զանազան ձեւով լողալու մրցումին մէջ (փորի վրայ, կռնակի վրայ, ազատ լողալ, եւն.), չափահասներէն առաջնութիւն շահեցան Գէորգեան՝ իր արագութեամբ եւ ձեւաւոր շարժումով: Կիներէն Կավչովա: Հարիւր մեթր տարածութիւնը 2 վայրկեան 57 երկվայրկեանէն կտրեց ուրիշ կին մը, Մատվէյեւա: Իբրեւ լաւ լողորդներ ուշադրութիւն գրաւեցին դպրոցականներ Սակրկիով եւ Նալբանդեան, բանուորներ Մելնիչենկօ եւ Ստեփանեան: Իսկ բարձրութիւն ցատկելու եւ ծիծեռնակաձեւ կամ ձկնաձեւ լողալու մէջ՝ Օ. Աւագեան, Ա. Պապեան:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈՒՔՐԷՇԻ ԴՊՐՈՑԸ

ՊՈՒՔՐԷՇ (Յատուկ).— Հոգաբարձութիւնը իր գլուխն ունենալով Պ. Աւետիքեանը, իր առաջին գործը ըրաւ դպրոցը մաքրել ապիկար կամ ապազգային տարրերէ: Վերընտրուեցաւ իբրեւ ուսուցիչ Պ. Յ. Պապիկեան որ մէկուկէս տարի առաջ տարեշրջանի ընթացքին դուրս հանուած էր ծանօթ խմբակին կողմէ: Պիտի հրաւիրուի նաեւ իբրեւ փոխ տնօրէն Պ. Յ. Տէվէճեանը (Արմէն Սեւան): Արձանագրութիւնները կը շարունակուին եւ դպրոցը պիտի բացուի երկուշաբթի 16 սեպտեմբերին: Կը խորհուի դնել երկրորդ վարժարան մը, որ քանի մը տարիէ ի վեր կը գործէր, եւ թաղականութիւնը ազատել աւելորդ վարձէ:

Թղթակից

Տասնամեայ տղեկի մը եղերական մահը

ՄԱՐՍԷՅԼ (Յատուկ).— Խումբ մը հայ փոքրեր 8էն 12 տարեկան, սեպտ. 9ին ճաշէն յետոյ կը հաւաքուին եւ կ'երթան նաւահանգիստի կողմը: Այնտեղ արգիլուած պարտէզի մը դուռը բանալով կը մտնեն ներս, թուզ ուտելու համար: Թզենին կը գտնուի պարիսպին վրայ, որուն տակէն առու մը, շինուած քարերով, զառիվար մինչեւ քառասուն մեթր, իսկ վարը ջուրերու կեդրոնը ուր կը հաւաքուին ազատ ջուրերը, վազելով դէպի ծով: Առուին խորութիւնն էր մօտ հինգ մեթր: Տասնամեայ Համբարձում Կրնոյեան (Բաբերդցի) կ'ուզէ պարիսպին վրայէն երկարիլ դէպի թուզը, բայց սահելով գլխի վրայ կ'իյնայ ջուրը քառասուն մեթր գլորելով կը նետուի հորը: Գլուխը կը զարնուի քարերուն, կը ջախջախուի եւ ուղեղը դուրս կը թափի: Իր ընկերները կը վազեն տուն լուր տալու, իսկ ականատես օտար բանուոր մը շուտով չուան կը բերէ հորը մտնելու համար եւ օգնական մըն ալ կը կանչէ եւ երկուքով կը հանեն տղան կիսամեռ վիճակի մէջ: Ուղեղը հաւաքելով եւ մարմինն ալ կառքի մը վրայ դնելով կը փոխադրեն Օթէլ Տիէօյի հիւանդանոցը: Ծնողները լսելով լեղապատառ կը վազեն հիւանդանոց, բայց տղան իրենց գրկին մէջ մէկուկէս ժամ չարչարուելով կը մեռնի:

Առաջին անգամ չէ որ կը պատահին այսպիսի արկածներ, ծնողներու անհոգութեան հետեւանքով: Ուշադրութիւն, հայրեր ու մայրեր:

Տ. Ս.

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հայ մարզիկի մը յաղթանակը

ՊՈՒՔՐԷՇ.— Ռումէնները հետեւելով Ֆրանսայի օրինակին, կազմակերպեցին Ռումանիոյ շրջանը հեծելանիւով: Մարզական այս համարձակ փորձը առաջինն է Ռումանիոյ համար: Մրցումներուն մասնակցեցան նաեւ օտար լաւագոյն մրցանիշեր: Մրցումը միջազգային հանգամանք առած էր. Թուրքիան ալ կը մասնակցէր երկու մրցորդներով, որոնց մէկը Հայ մըն էր, Գրիգոր, որ իր հեծելանիւով ամբողջ 15 օր վազեց Ռումանիոյ խճուղիներուն վրայէն: Երբ իր ընկերները մէկիկ մէկիկ կ'իյնային, յոգնած կամ վիրաւոր, Գրիգոր, չյուսահատեցաւ ոչ յոգնութենէ ոչ ալ վիրաւոր եւ արիւնլուայ վիճակէն: (Անգամ մը ինկաւ գետին, վիրաւոր եւ մարած մնաց հինգ վայրկեան), եւ յետոյ նորէն երբ արթնցաւ, շարունակեց իր խօլական վազքը եւ առաջինը մտաւ Պուքրէշ շահելով բաժակը:

Ներկայ հասարակութիւնը (15.000 հոգի) ջերմապէս ծափահարեց Գրիգորը, գոչելով — Bravo Armeanu (կեցցէ՛ Հայը):

Բոլոր թերթերը իր լուսանկարը կը հրատարակեն գովելով «Թուրք» Գրիգորը, քանի որ ան պաշտօնապէս Թուրքիոյ կողմէ կը մասնակցի:

Թղթակից

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Կ. Խաչի թէյասեղանը

ՄԱՐՍԷՅԼ (Յատուկ).— Կ. Խաչը իր շրջանի մասնաճիւղերուն հետ յիշատակելի ամիս մը բոլորեց կատարելով կազմակերպական լուրջ աշխատանքներ: Վերջերս տեղի ունեցաւ վարչութեան կողմէ սարքուած թէյասեղանը «Կաֆէ Նոայլ»ի ներքնասրահին մէջ: Տիկ. Բիպլիթճեան սեղանին բացումը կատարելով, ներկաներու ցանկութեամբ սեղանապետ ընտրուեցաւ Տիկ. Հ. Սէրէնկիւլեան: Երաժշտական այս հաճելի պահէն վերջ, շարունակուեցան նոյնքան հաճելի մեներգները Օր. Պ. Գէորգեանի եւ արտասանութիւնը Օր. Գ. Մարտիրոսեանի: Այսպէս յարգանքի խօսքերն ու արտասանութիւնները կը համեմուէին մերթ Զէօրէքճեանի, մերթ ալ Ժ. Մալայեանի նուագով: Տիկ. Բիպլիթճեան փառաբանեց Հայ կնոջ առաքինութիւնները եւ Կ. Խաչին գործը գաղութներու մէջ: Սեղանը սարքուած ըլլալով ի պատիւ Տիկ. Շ. Մխաքեանի, այս առթիւ գովեց անոր եռանդն ու աշխատանքը: Խմբերգ մը կ'առաջարկէ սեղանապետը եւ սրահը կը թնդայ «Կուեցէք տըղերք, կուեցէք քաջ քաջ» ղեկավարութեամբ Տոքթ. Շահպազեանի: Տիկ. Բիպլիթճեան խորապէս ազդըւած կ'երգէ Սայաթ Նովայի մէկ տաղը:

Յետոյ կը լսուի «Զախորդ օրերը»:

Կը խօսի նաեւ Պ. Ս. Միլոնեան գնահատելով Կ. Խաչի աշխատանքները հիւանդանոցներէն ներս եւ դուրս, մանուկներու ուսման եւ պաշտպանութեան համար եւն.: Վերջին խօսքը տրուեցաւ Տիկ. Շ. Մխաքեանի որ ամփոփ ակնարկ մը նետելով Կ. Խաչի ընդհանուր գործունէութեան վրայ, շեշտեց.

— Կարմիր Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղը իր այս թէյասեղանով ուզած է պատուել զիս, սակայն ես այս պատիւը կը փոխանցեմ այն 8000 խաչուհիներուն, որոնք թէեւ անուն չունին, բայց անօրինակ զոհաբերութեամբ կը ճգնին բարձր պահել Կարմիր Խաչի անունն ու սրբազան գործը»:

Մ. Նուրհան

ԲԱՆԿԱԼԹԻԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏԱՆ ԴԱՏԸ

Իրաւական Ա. ատեանը սեպտ. 9ին կարեւոր որոշում մը տուաւ Բանկալթիի գերեզմանատան մասին, Բերայի թաղականութիւնը իրաւասու նկատելով անոր համար դատ բանալու:

Դատարանը նկատած է որ գերեզմանատան մասին իրաւական Դ. ատեանին կողմէ տրուած եւ վճռաբեկին կողմէ վաւերացուած որոշումը դատին էութեան չի վերաբերիր, այլ միայն կը ժխտէ պարիսպքին դատախազի հանգամանքը: Իսկ նկատելով որ Բերայի թաղականութիւնը կը ներկայացնէ թաղին ժողովուրդը և իր այս հանգամանքը հաստատուած է դատարանին ներկայացուած փաստաթուղթերով, միւս կողմէ նկատելով որ «վագֆ»ներու նոր օրէնքը կ'ընդունի թաղային մարմիններու պատասութիւնը, դատարանը կ'որոշէ թէ Բերայի թաղականութիւնը, իբրեւ Իւչ Խորան (Ս. Երրորդութիւն) եկեղեցիի միւթէվէլլին՝ կրնայ գերեզմանատան համար դատ բանալ:

Այս որոշումով, դատարանը ասկէ վերջ պիտի քննէ դատին էութիւնը, ինչ որ չէր եղած մինչեւ հիմա:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՃԷՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

Վերածեց՝ Պ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

Մեծ եպարքոսը իրր ուղղութիւն կը գրուի ընկերութեան:

յայտնէ Ճէմալ փաշայի թէ «Փրանսական կառավարութեան ուշադրութիւնը հրաւիրեցէք կղզիներու հարցին վրայ, յայտնեցէք թէ մենք ինչ կը սպասենք այս առթիւ Փրանսական քաղաքականութենէն»:

Ճէմալ փաշա յուլիս ամսու սկիզբը կը հասնի Փարիզ ընկերակցութեամբ երկու ծովային սպաներու: Կը հանդիպի Բէուֆ եւ Վասըֆ պէյերուն: Բէուֆ պէյ կ'ըսէ թէ «ուշադրաւ դանդաղութիւն մը կայ վերջերս Անգլիացիներուն մօտ, ամէն անգամ պատրուակ մը կը գտնեն «Սուլթան Օսման»ի յանձնելուն դէմ»: Ընկերութիւնը կը պատրուակէ թէ տասնըչորս թնդանօթներուն երկուքը դեռ չէ տեղաւորած նաւին մէջ եւ աւելի է որ ժամանակ կը պահանջէ ... Ճէմալ փաշա իսկոյն կ'որոշէ նաւը առնել այնպէս ինչպէս որ է, յետոյ Պոլսոյ մէջ լրացնելու պայմանով: Այս մասին ալ կը

Երկու օր Փարիզ մնալէ ետք Ճէմալ փաշա կ'անցնի Թուլոն եւ երեք օր հոն կ'ըլլայ ծովակալ Փուէ տը Լափէյրէի մօտ «Գուրպէ» դրահաւորին վրայ, հրաշալի Քոթ տ'Ազիւրէն դիտելով Փրանսական նաւային զօրաշարժերը: Ճէմալ փաշա կը գովէ ծովակալին հիւրասիրութիւնը:

Վերադառնալով Փարիզ, կ'այցելէ յաճախ արտ. գործերու պաշտօնատունը՝ Վիվիանիի: Երկրորդ այցելութեան Վիվիանի կ'ըսէ թէ «հակառակ շատ կարեւոր հարցերու մասին ձեզի հետ խօսելու փափաքիս Երեսփ. Ժողովին մէջ տեղի ունեցող վիճաբանութիւնները այնքան կը զբաղեցնեն միտքս որ չեմ կրնար ուրիշ ուղղութեամբ մտածել: Շատ կարեւոր է Ռուսիա այցելութիւն մը նախագահին հետ, բայց ընկերվարականները կ'ընդդիմանան եւ չեն քուէարկեր անհրաժեշտ վարկը: Հետեւաբար Պ. Տը Մարկըրիէն խնդրեցի որ ձեզի հետ մանրամասնօրէն տեսակցի: Կը կարծէի թէ պիտի իրականանար փափաքս: Այդ տեսակցութիւնը շատով տեղի ունեցաւ Տը Մարկըրիի հետ, որ յայտնեց թէ գոհունակութեամբ ընդունած են իմ ձգտումներս Փրանքեւ-Թուրք յարաբերութեանց մասին եւ թէ երկու ժողովուրդներուն պետութիւններու միջեւ եղած անհամաձայնութիւնները վերջացած պէտք էր համարել այլ եւս»:

Ճէմալ փաշա կը պատասխանէ.

— Ինչպէս գիտէք, բազմաթիւ յարձակումներու հետեւանքով Թուրքիա շատ տկարացած ելաւ Պալքանեան պատերազմէն, այլ եւ վրայ տուաւ գրեթէ իր ամբողջ եւրոպական հողամասը եւ իր կղզիներու մեծ մասը: Մեր ամէն միջոցներով կ'աշխատինք վէրքը բուժել եւ ալդը վերականգնանացնել: Բայց ներկայ կացութիւնը ի դերեւ կը հանէ մեր ջանքերը: Կղզիներու հարցը մեր եւ յունաստաններու դժգոհութիւններուն պատճառ է: Անոնք քաղաքական իմաստութիւն կը համարին միշտ Յոյները հովանաւորել ցոյց տալ անոնց իրենց համակրութիւնը յուսալով թէ անոնք ապագային օգտակար կրնան ըլլալ: Բայց եթէ քարտէսին նայիք կը տեսնէք թէ Թուրքերը օր մը աւելի օգտակար կրնան ըլլալ ձեզի, քան Յոյները: Օսմանեան կառավարութիւնը կը խորհի թէ Փրանքեւանգլիական քաղաքականութիւնը կը ձգտի երկաթէ ցանցով մը կապել կեդրոնական պետութիւնները: Միայն հարաւ արեւմուտքը չէ գոցուած: Եթէ Թուրքիա միանայ համաձայնականներու ծրագրին, Պալքաններու մէջ բոլորովին առանձին մնացած Պուլկարիան ամէն պարագայի սախպուած պիտի ըլլայ նոյնպէս միանալ համաձայնականներուն: Դըրէք լուծում մը Յոյներուն եւ մեր միջեւ գոյութիւն ունեցող կղզիներու հարցին եւ պաշտպանեցէք մեզ ռուսական վտանգին դէմ որ ռուսական կողմէն կը ցցուի մեր դէմ, առնելով մեզ ձեր համաձայնութեան մէջ: Եթէ մեզի օգնէք մեր յառաջդիմական ձգտումներուն մէջ, քիչ ատենէն Արեւելքի մէջ կ'ունենաք շատ վստահելի զինակից մը: Կը կարծեմ թէ Սէրայէվոյի ոճիրը կրնայ համաշխարհային պատերազմի մը պատճառ ըլլալ. ատանկ վայրկեանի մը մեծ կարեւորութիւն ունի որոշումները արագ տալը»:

Առաջարկը պարզ էր — Յոյները եւ Թուրքերը գոհացնող լուծում մը կղզիներու հարցին մէջ: Զինակցութիւն Թուրքիոյ հետ, ամբողջապէս գոցելու համար Գերմանիոյ ճամբան դէպի Արեւելք: Երկաթասայլ կղզիները առնել իտալիայէն, ինքնավարութիւն Արգիպեղագոսի կղզիներուն՝ Թրքական հովանաւորութեան տակ: Այս կղզիներու բնակիչները ազատ պիտի ըլլային զինուորական ծառայութենէ եւ պիտի վայելէին շատ մը ուրիշ առաւելութիւններ, ինչպէս տուրքերու մասը գործածել տեղական պէտքերուն եւն.:

Պ. Տը Մարկըրի կը յայտնէ թէ կղզիներու հարցը լուրջ նկատողութեան առնելիք առաջարկ մըն է եւ ճիշդ է կեդրոնական պետութիւններուն մասին Թրքական տեսակէտը, բայց Համաձայնականներու խումբին մէջ Թուրքիոյ մուտքը ընդունելու համար մեր ընկերներու հաւանութիւնը պէտք է առնենք, ինչ որ ինծի հարցական կը թուի»: Եւ կ'աւելցնէ թէ հարցերը պիտի պարզէ նախագահին եւ Վիվիանիի անոնց Ռուսիա ճամբորդութեան ընկերակցելէ առաջ: Դժբախտաբար փրանսական կառավարութիւնը չի կրնար ինքնիրեն որեւէ գործողութեան ձեռնարկել, մեր ընկերակիցներուն հետ որոշելէ յետոյ հարկ եղած ուղղութիւնը կուտանք մեր դեսպաններուն»:

«Բարեկամս Ժորժ Ռէմոն որ ինծի կ'ընկերանար Ֆրանսա ճամբորդութեան ամբողջ տեւողութեան ընթացքին, հարցուց թէ գո՞հ էի այդ օրուան տեսութենէն: Պատասխանեցի թէ չէի կարծեր որ այնքան յուսախաբութեան կրնայի մատնուիլ: Եւ երբ յուլիս 18ին Փարիզէն վերադարձի ճամբորդութիւնս ընելու վրայ էի, Ժորժ Ռէմոն յանձնեց ինծի գրքոյկ մը, որուն մէջ կ'ըսուէր Ճէմալ փաշա Փարիզ եկաւ: Ներկայ եղաւ Փրանսական ռազմափորձերուն, սիրալիր ընդունուեցաւ պաշտօնական հաստատութիւններու կողմէ, ստացաւ պատուոյ լէգէոնի նշան: Այս ամէնը լաւ, բայց Ճէմալ փաշա ի՞նչ կը տանի իր հետ Ֆրանսայէն Թուրքիա: Իր անձին ուղղուած յարգանքը զինք չի գոհացներ, եթէ գոհացում չեն գտած իր առաջադրած նպատակները իր հայրենիքին համար: Եթէ ան ձեռնունայն վերադառնայ, այն ատեն մենք ալ իրաւունք չունինք բարկանալու, եթէ ան ալ իր կարգին միջոցներ ձեռք առնէ որոնք Ֆրանսայի համար հաճելի չըլլան թերեւս»:

(19) (Շար.)

բրիչներ կամ սուրեր, շատեր ալ՝ հնօրեայ վահաններ: Կայսրը կը դիտէր պատուհանէ մը: Կամաւորները խռնուեցան պալատի բակերէն մէկուն մէջ, եւ իրենց ներկայացուցիչները ուղերձ մը մատուցին պատերազմական նախարարին, որ կեցած էր սանդուղին գլուխը: Բազմութեան մէջէն անհատներ բարձրաձայն կը բացատրէին թէ ի՛նչեր պիտի ընեն Իտալացիներուն, եթէ զէնք եւ ռազմանիւթ ունենան: «Շնորհիւ Հայլէ Սէլասիէի (կայսեր) մենք ծով պիտի թափենք զանոնք. լեռներն ի վար պիտի գլորենք»: Եւ բազմութիւնը կը ծափահարէր: Վեթերան մը իր գեղարդը շողացնելով եւ վէրքերը ցուցնելով բացագանչեց.— «Ահա թէ ինչպէս կռուեցայ Ատուայի մէջ (1896): Հրացաններն եւ գեղարդը փրկեցին զիս»:

Կայսրն ալ ճառ մը խօսելով, խոստացաւ զէնք ճարել: Կայսեր քաշուելէն վերջը, հարկ եղաւ խարազանի հարուածներով հեռացնել այս կամաւորները, որոնք պատերազմական պաշտօնատուն գացին «Ատուա՛, Ատուա՛» պոռալով: Այնտեղ զէնք եւ ռազմանիւթ բաժնուեցաւ:

«Տէյլի Մէյլ»ի թղթակիցը կը հաստատէ թէ կիրակի օր կայսեր ներկայացան բազմաթիւ Հապէշ ցեղապետներ, ինչպէս եւ 100 Արաբներ՝ Եէմէնէն: Կայսրը պատուանշաններ եւ տիտղոսներ կը բաշխէ, իբրեւ եկամուտի աղբիւր, համաձայն հին աւանդութեան մը: Արհեստական մետաքսէ երիզ մը, որ կ՚արժէ 4 շիլին, կը գնուի 30 անգլ. ոսկիի: Այս շնորհաբաշխութենէն կրնան օգտուիլ նաեւ Իսլամները, նոյնիսկ հեթանոս Շանքալաները եւ Կիւրաղիները:

Միւս կողմէ կը շարունակուի օտարականներու արտագաղթը: Վերջին շոգեկառքով հեռացան շուէտացի, իտալացի, անգլիացի կիներ եւ աղջիկներ, ինչպէս եւ բազմաթիւ Յոյներ: Միեւնոյն շոգեկառքին մէջ կը գտնուէր Զօր. Ապթէ Միքայէլ, Եթովպիոյ զինուորական առաջնորդը, որ Օկատէնի շրջանը վարելու կ՚երթայ: Իրեն հետ էր կինը, որ քաջ ռազմիկի համբաւ կը վայելէ եւ իրեն պիտի ընկերանայ մինչեւ ճակատ:

Անգլիոյ մեծ ռազմափորձերը

Վաթսուն մարտանաւ, 40,000 զինուոր

Վաթսուն անգլիական մարտանաւեր համախմբուած են Փորթլէնտի առջեւ, աշնան ռազմափորձերուն առթիւ: Գործողութիւնները պիտի կատարուին բրիտանական ջուրերուն մէջ, բայց մարտանաւերը ի հարկին պիտի յածին մինչեւ Միջերկրական, ի հարկին ճնշում բանեցնելու համար Իտալիոյ վրայ: Ռազմափորձերուն պիտի մասնակցին 40000 զինուորներ: Շարժման մէջ պիտի դրուին 96 օդանաւեր, 300 հրասայլեր եւ բազմաթիւ թնդանօթներ:

⁂ Երկու հազար անգլիական զինուորներ ցամաք ելան Աղեքսանդրիա, հրասայլերով: Ուրիշ փոխադրանաւ մը եւս կը սպասուի: Եգիպտական թերթերը կը գրեն թէ ծովակալ Ֆորպս, Միջերկրականի անգլիական նաւատորմին հրամանատարը յայտնած է Եգիպտոսի վարչապետին թէ ամէն միջոց ձեռք առնուած է, ի նախատեսութիւն զանազան դէպքերու:

Իրազեկ աղբիւրէ կը հաստատեն թէ Անգլիա երեսփոխանական նոր ընտրութիւններ պիտի կատարէ նոյեմբերին, մասնաւորապէս մէջտեղ դնելով բանակի յաւելման, նոյնիսկ պարտաւորիչ զինուորութեան ծրագիր մը, քանի որ բարդացած է միջազգային կացութիւնը:

Նոր եւ աւելի ծանր օրէնքներ Գերմանիոյ մէջ

ԱՐԳԻԼՈՒԱԾ Է ՑԵՂԱԽԱՌՆ ՀՐԵԱՆԵՐՈՒ ՀԵՏ

Գերմանիոյ խորհրդարանը կիրակի օր արտակարգ նիստ մը գումարեց Նիւրընպէրկի մէջ, նացիներու համագումարին առթիւ, եւ վաւերացուց կարգ մը օրէնքներ: Հիթլէր կրակոտ ճառ մը խօսեցաւ ներքին եւ արտաքին հարցերու մասին, մասնաւորապէս ձաղկելով Լիթուանիան, որ «գողցած է» Մէմէլը, եւ «պոլշեւիկ հրէութիւնը», որ թշնամին է Գերմանիոյ վերածնութեան: Այս առթիւ յայտարարեց թէ Գերմանիոյ միակ ազգային դրօշն է կեռ խաչը՝ կարմիր պաստառի վրայ: Ահաւասիկ հաստատուած նոր օրէնքները, որոնք գործադրելի են 1936 յունուարէն.—

1. Արգիլուած է ամուսնութիւնը՝ գերման քաղաքացիներու եւ Հրեաներու միջեւ:

2. Արգիլուած է արտա — ամուսնական յարաբերութիւնը՝ գերման քաղաքացիներու եւ Հրեաներու միջեւ:

3. Հրեաները չեն կրնար գերման ծառաներ գործածել 45 տարեկանէն վար:

4. Հրեաներուն արգիլուած է կեռ խաչի դրօշը (այժմ միակ ազգային դրօշը) գործածել:

5. Հրեաները կրնան իրենց յատուկ ցեղային դրօշ մը գործածել, վայելելով պաշտօնական պաշտպանութիւն:

Առաջին երեք յօդուածներուն անսաստողներ (ամուսնութիւն եւ սեռային յարաբերութիւն) կը դատապարտուին տաժանակիր աշխատանքի: Չորրորդ յօդուածին անսաստողները՝ պարզ բանտարկութեան:

Երկրորդ օրէնք մը հետեւեալ կերպով կը սահմանէ քաղաքացիութեան իրաւունքը.—

1. Գերմանիոյ քաղաքացիները միայն գերմանական արիւնէ կրնան ըլլալ կամ Գերմանի մը հետ խնամութեամբ եւ կամ այդ պատիւը շահելով:

2. Միայն Գերմանիոյ քաղաքացիները կրնան վայելել այդ տիտղոսին շնորհած իրաւունքները:

Օրէնքին տրամադրութեամբ, ոչ — քաղաքացիները կը կոչուին «անդամներ» կամ հպատակներ, որոնց իրաւունքները դեռ չեն ճշդուած:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «ԵՓՐԱՏԱՑԻ» Կոմիտէն կը հրաւիրէ իր ընկերները ընդհ. ժողովի այս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը ճիշդ 8.30ին Gobelinsի սրճարանը, 32, Ave. Gobelins. Օրակարգ՝ Զեկոյց Պատգամաւորի:

ԱՆԻԷՌ-ՍՈՒՐ-ՍԷՆԻ «Արամ» Ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը այս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

Գաւառ

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ «Անտօք» Ենթակոմիտէի ընկերական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8ին «Դուրեան» Գրադարանը: Օրակարգ.— Շարունակութիւն նախորդ ժողովին:

«ՎԷՄ»

Մամուլի տակ է եւ քանի մը օրէն լոյս կը տեսնէ ՎէՄի ԺԱ. Թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Վ. Փափազեան, «Համաշխարհային Պատերազմը եւ Տարօնի աշխարհը»: Ց. Զաւրեան, «Հայաստանի Մշակութային Պատմութիւնը»: Դր. Ա. Գասպարեան, «Լէօն իբրեւ պատմագիր»: Ռ. Աբրահամեան, «Շահնամէն եւ Զինական վէպը»: Վ. Մինախորեան, «Սրհաւիրքի օրեր»: Ա. Ն. Մանտէլշտամ, «Ռուսաստանի քաղաքականութիւնը Թուրքիայում»: Խմբագրութեան կողմից, «Պ. Ա. Մանտէլշտամի յօդուածի առթիւ»: Հայաստանի Խորհրդի արձանագրութիւնները: Հին Թուղթեր, «Ռոստոմի Նամակները»: Անցեալը: Կեանք եւ Մշակոյթ: Գիրք եւ Մամուլ: Գրախօսական՝ Ն. Բ.: Վ. Մանկունի, «Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը»: Նկարներ:

Գործակալներէն եւ բաժանորդներէն կը խնդրուի փութացնել բաժնեգնի առաքում:

Տարեկան բաժնեգինը Ֆրանսայի համար՝ 60 Ֆր.: Դիմել՝ Լ. Գեւոնեանին, «Յառաջ»ի հասցէով:

ՕՐԻՈՐԴԱՑ ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
ԱՆԱՐԱՏ ՅՂՈՒԹԵԱՆ ՔՈՅՐԵՐՈՒ
1 Avenue du Chateau, St. Gratien. (S.&O.)

Վարժարանի բացումը տեղի կ՚ունենայ ՀՈԿՏ. 1ին, երեքշաբթի օր:

Վարժարանը կ՚ապահովէ տոհմային լեզուի ու դաստիարակութեան հետ նաեւ ֆրանսական մշակոյթը: Աշակերտուհիները կը վայելեն մայրական գուրգուրանք եւ մասնաւոր ուշադրութիւն իրենց ֆիզիքական զարգացումին համար:

Գեղեցիկ դիրք, մաքուր եւ անարատ սնունդ, դիւրամատչելի պայմաններ:

Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ վարժարանի տեսչութեան չորեքշաբթի, շաբաթ եւ կիրակի օրերը:

Հաղ. միջոց.— կառ տիւ Նորէն շոգեկառք եւ իջնել St. Gratien կամ Enghien եւ անկէ օթօպիւս:

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԿՐԹԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ որոշեց պետական նահանգներու կրթական բարեկարգումը կատարել հետեւողութեամբ Խ. Միութեան ծրագրին:

ՎԱՆԱՅ ԼԻՃԻՆ շահագործումը ներքին գործավարութենէն փոխանցուեցաւ տնտեսական գործավարութեան, որ ներկայացուցիչ մը ղրկած է, ուսումնասիրութիւններ կատարելու համար:

ԿՐԹԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ շրջաբերականով մը պատուիրեց ամէն յարաբերութիւն խզել Ուսուցիչներու արհեստակցական միութեան հետ, նկատելով որ ծայրայեղ տարրերը տիրական դեր կը կատարեն անոր մէջ եւ կ՚ըմբոստանան կառավարութեան տնօրինութեանց դէմ:

ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆԵՐՈՒ ՍԱԿԱՅՈՅՑԻ (ստորակական, բանուորական, բաժանորդ եւն.) կարգ մը բարեկարգումներ հաստատած է հանրօգուտ շինութեանց նախարարութիւնը: Աւելի պարզ ձեւի մը վերածուած են կարգ մը ձեւակերպութիւններ եւ կարեւոր զեղչեր նշանակուած: Հարիւրին 40 միօրինակ զեղչ մը պիտի ըլլայ մինչեւ 200 քիլոմեթրի վրայ եւ 50 առ հարիւր՝ անկէ անդին, շաբաթական տոմսակներու համար: Կարելի պիտի ըլլայ ամսէ ամիս վճարել բոլոր բաժնեգիները, փոփոխել կամ ջնջել բաժանորդագրութիւնը, հարիւրին 50 զեղչել բոլոր խմբական ճամբորդութեանց տոմսակները, առանց նկատի առնելու խմբակցութեան հանգամանքը եւն.: Այս նոր սակացոյցը գործադրելի է հոկտեմբեր էն սկսեալ:

26 ՏԱՐԵԿԱՆ ԽԵՆԴ ՄԸ, որ յիմարանոցէն արձակուած էր իր ծնողքին խնդրանքով, շաբաթ օր հրացանով սպաննեց նախ մայրը, յետոյ հայրը, եւ հետեւեալին նստելով գնաց յիմարանոց, պատմելու համար իր քաջագործութիւնը:

ՀԱՐԿԱՏՈՒՆԵՐՈՒ
ԱՆՀԱՏԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

Mr. PARMAC, (Expert-Fiscal)

ՀԱՐԿԱՅԻՆ ՓՈՐՁԱԳԷՏ

28 Bld. Strasbourg, Paris **(10)**

ՀԵՌԱՁԱՅՆ **Botzaris 17-64**

ԿԸ ՊԱՇՏՊԱՆԷ ԱՄԷՆ ՀԱՐԿԱՏՈՒԻ ԱՆՀԱՏԱԿԱՆ ՇԱՀԵՐԸ

Դիմեցէք անոր՝ ձեր առեւտրական, արհեստագիտական եւ անձնական կեանքի բոլոր խնդիրներու համար: Կը լուսաբանէ ՀԱՐԿԱՅԻՆ, ԻՐԱՒԱԳԻՏԱԿԱՆ եւ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆՑ վերաբերեալ բոլոր խնդիրները:

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐ, որպէսզի որ եւ է դժուարութիւններու չհանդիպիք, գործադրեցէք՝ ՓԱՐՄԱՔԻ ՀԱՇՈՒԱԿԱԼԱԿԱՆ մեթոտը, որ կը համապատասխանէ ամէն պահանջի:

Աւելի տեղեկութիւն առնելու համար գրեցէք մեզի (դրոշմաթուղթ մը ղրկելով պատասխանին համար):

Պ. ՓԱՐՄԱՔ կ՚ընդունի ամէն օր ժամը 9-12 եւ ժամադրութեամբ:

ՎԱՐՁՈՒ Է կեդրոն թաղամասի մէջ գեղեցիկ եւ լուսաւոր խանութ մը 4 ուկէս մեթր ճակատով: Վարձ ամսական 200 Ֆր.: Բացի կօշկակարութենէ եւ սափրիչութենէ իւրաքանչիւր ուրիշ գործի: Մասնաւորապէս յարմար գերձակի պատենութիւն: Դիմել ՅԱՌԱՋի վարչութեան:

ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է

ՎԻՐԱԲՈՅԺ-ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ
ՀՐԱՉ ՉԱՐԴԱՐԵԱՆ

44, Rue de Dunkerque, Paris.

ՀԵՌԱՁԱՅՆ **TRUDAINE: 42-69**

(ԿԱՐ ՏԻՒ ՆՈՐԻ Մ.Ց):

ԲԱՑՈՒՄ

Photo ARAX & HENRY

ՆՈՐ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՉԱՏԱՆ

Փարիզահայ ծանօթ լուսանկարիչ ԱՐԱՔՍ, այս անգամ ընկերակցութեամբ Հ. ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆի, փոխադրուած է՝

31, Bld. RASPAIL (ՀԵՌ. Lit. 76-39).

ուր այսուհետեւ նոր աշխատանոցը պիտի գործէ

Photo ARAX & HENRY անուան տակ:

Օժտուած լոյսի ու այլ զետեղումներու վերջին յարմարութիւններով, Նոր լուսանկարչատունը ի վիճակի է կատարեալ գոհացում տալու, հին ու նոր բոլոր խստապահանջ յաճախորդներուն, որոնք հոն պիտի գտնեն սիրալիր ընդունելութիւն եւ արուեստի ու ճաշակի ճշմարիտ դրոշմ, վստահուած բոլոր գործերուն մէջ:

Աշխատանոցը՝ որ հաստատուած է խանութի եւ գետնայարկի մէջ, մասնաւորապէս մեծ յարմարութիւններ ունի եքախմբերու հարսանեկան զոյգերու եւ խմբական լուսանկարներու համար:

Ամառթէօրներու յատուկ աշխատութիւններ կը կատարուին մեծ ԽՆԱՄՔՈՎ եւ ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆԵՐՈՎ:

Հաղորդակցութիւն.— (Métro: Sèvres-Babylone).

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մեր եւ մեր Շրջանի բոլոր ընկերներու կողմէ մեր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնենք ընկ. Արամ Կոյունեանի, իր որդւոյն՝ Համբարձումի դառնակսկիծ ու եղերաբաղդ մահուան առթիւ:

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէ

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Սրտի անհուն կսկիծով, իմ եւ իմ ընտանիքիս կողմէն ցաւակցութիւն կը յայտնենք Տէսին Սամուէլ Մանուկ Գրիգորեանի որդւոյն, Սամուէլ Վրէժի պատահած արկածին առթիւ եւ կը մաղթենք արագ ապաքինում:

Կնքահայրը՝ Մ. Բարխեան

ՆԻՍԻ ՄԷՋ ՅԱՌԱՋ ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ

Պ. ԳԱՐԱԳԱՇԵԱՆԻ ժամագործի խանութը

Boulevard Gambetta, Marché Central.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (34)

"ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՊԷՇՍՏԱՆ"

Յօրինեց՝ Տիմոթէոս վրդ. Սափրիչեան

Խրկեցինք Ապպա Գոտոսս (սուրբ հայր) անունով Հապէշ սպասաւորնիս. բայց ճամբան դժբաղդաբար Պալըըրավան իրեն հանդիպելով եւ անոր ուր երթալն իմանալով, եւ բարկանալով որ իրեն վերաբերեալ գործը այն կը կատարէ, լաւ մը կը ծեծէ իր արբանեակներուն օգնութեամբը եւ կը ստիպէ որ ուրիշ ճամբէ մը իր երկիրը դառնայ. բայց նա անոր ոտքը համբուրելով կ՚աղաչէ որ ներէ իրեն. վերջապէս Պալըըրավան երդում կուտայ անոր որ մեզի բան մը չըսէ. կը դառնայ սպասաւորնիս ձեռնունայն մեր քովը:

Հոն սպասաւորը ծեծած տեղերնին Պալըըրավան իւր արբանեակներուն հետ կ՚երդուըննան, որ նոյն գիշերը մեզի սպաննելու համար ըրած խորհուրդնին կատարեն քնացած ժամանակնիս:

Ապպա Գոտոսս անոնց դաւաճանութեան խորհուրդը իմանալով, կու գայ՝ տըքտըքալով մը չխտակ իւր տեղը կը պառկի առանց բերանը բանալու:

Զգացինք որ անոր գլխուն բան մը պատահած է, չուզեց ըսել մինչեւ որ տուած երդումէն արձակեցինք զին. քը. անոր վրայ պատմեց մեզի կերած ծեծը եւ անոնց չար խորհուրդը. որոնք մեզի սպաննելով, եւ մեր քով գտնուած եկեղեցական զգեստներն ու անօթները յափշտակելով՝ Թագասի երկիրը իրենց մէկ սպասամբ բարեկամին քով պիտի փախչէին: Այս լուրը իմանալնուս պէս փութացինք Ոկըբայի գլխաւորին քով երթալ ու ամէն ինչ անոր իմացընել: Բայց Պլաթատա Պրու, որ մարդը ծեծելէն ետքը դարձեր մեր քովն եկեր էր անմեղ դառնուկի նման, չը թողուց որ ջորիները հեծնանք գլխաւորին քով երթալու այն օրը, որպէսզի գիշերը ի գործ դընեն իրենց խաղալիք մահուան դերը: Մեր սպասաւորաց հարկ եղաւ որ բանութեամբ խլեն ջորիները, ուրկէց կռիւ մը ծագեցաւ երկու կողմէն, հայհոյութիւններ տեղացին, որոնց յաջորդեց ծեծը:

Երբ չչուկն ու աղաղակները լսեցինք, դուրս վազեցինք որ մէջ մըտնենք եւ արգիլենք. նոյն կէտին սկսեր էին քարի հարուածներ տալ իրարու. գազանաբարոյ Պալըըրավան եւ արբանեակները լաւ առիթ գտնելով այս միջոցը, ահագին քար մը նետեցին յանկարծ Սրբազան Հօր կռնակին, որուն սաստկութենէն ընկաւ մարեցաւ. անոր օգնութեան վազեցի առանց մըտիկ ընելու իմ վրաս ալ տեղացող քարերուն, որոնք բարեբախտաբար չէին դիպեր, միայն մէկ քար մը ձախ կըտես գալով քիչ մը ցաւցուց, բայց անվնաս էր:

Վերցուցինք Սրբազան Հայրը մեր սպասաւորաց օգնութեամբը ու ներս տարինք հարկաւոր դարմանները ընելու: Երկու Նազարէթցիները վրէժխնդրութեան ոգւով վառուած ու զայրանալով ապերախտ Պլաթատա — Պըրուի վրայ, քարերով յարձակեցան անոր եւ իւր մարդոց դէմ. կը բռնեն զէնքը եւ իրենց ձեռքի արջառաջիլ խարազաններու տակ ձգելով չարաչար կը ծեծեն, եւ անոր վեց մարդոցը եւ երկու տղոցը ետեւէն ընկնելով կը հալածեն:

Գործը բաւական ծանր էր եւ մեր վտանգը կրնար աւելի մեծնալ, ըստ որում Պալըըրավայի կողմը զօրաւոր էր. լսել ձեռք չէր տար, ուստի գիւղապետին լուր խրկեցինք, որ անմիջապէս եկաւ բանեց մարդիկը, եւ գիւղի ծերունիները ժողվելով՝ կռւոյն պատճառները սկսաւ քննել: Գիւղացիք որ արդէն կաշառուած էին անկէ, կ՚արդարացընեն անզգամը եւ Սրբազան Հօր կռնակէն քարով զարնուիլը կ՚ուրանան: Բայց գիւղապետին մէկ սպասաւորը եւ ուրիշ օտար մէկը հոն գտնուելով՝ իրենց տեսածը կը վկայեն: Հետեւապէս Պալըըրավան եւ իւր մէկ դողխաթանման սպասաւորը թեւերնէն կը շղթայուին եւ միւսները կ՚արձակուին, եւ մեր քովն ալ պահապան կը դրուի ըստ սովորութեան տեղւոյն:

Հետեւեալ օրը Ոկըբայի գլխաւորին քով դանդատի երթալով պատմեցի իրեն բոլոր եղածները, եւ ըսի թէ՝ եպիսկոպոսի մը քար նետելը ուրիշ բան չէ՝ բայց եթէ եկեղեցին քարկոծել. եւ այս յանցանքը խիստ մեծ կը համարուի թէ որ կրօնական ատենի առջեւ դատուելու ըլլայ:

Ասոր վրայ հրաման ըրաւ գլխաւորը եւ խկոյն բացօթեայ տեղ մը իրենց սովորութեան համեմատ երկու հարիւրի չափ մարդիկ ժողվեցան, որովհետեւ ամէն մարդ ազատ է դատաստանի մը ներկայ գտնուելու: Հոն կանչուեցաւ Պլաթատա - Պրուն պատասխանատու ըլլալու, եւ մենք մեր կողմէն սպասաւորնուս մէկը փոխանորդ կարգեցինք. երկու կողմն ալ զրուցել տալէն ետքը՝ գլխաւորը կ՚իմանայ մեր իրաւունքը, բայց հարկ է կ՚ըսէր՝ վկայ բերել եպիսկոպոսին զարնուելուն:

Շուարեցանք մենք քիչ մը, բայց մէկէն միտս առնելով ըսի. «Տէր, այս օտար երկրին մէջ մեզի համար ո՞վ կը վկայէ. մեր ճշմարիտ վկայն Աստուած է, որ ամէն ինչ կը տեսնէ եւ գիտէ առանց քարկոծելը»:

Երբ դեռ խօսքը բերանս էր, յանկարծ Թէֆաէրայէն մէկը, որ իրենց քով կարդացող եւ դպիր կը համարուէր, ոտքի ելնելով ըսաւ. «Մտիկ ըրէք ինձի սիրով՝ ինչ որ պիտի խօսիմ այս ատենիս մէջ ճշմարտութենէն թելադրուելով:

Ես այս ճերմակ մարդիկը չեմ ճանչնար, եւ տեսութեան համար ալ վերնին ալ գացած չեմ բնաւ, բայց գործին եղելութեանը ականատես եղայ, ճամբու մը հոն ներկայ գտնուելով ծեր եպիսկոպոսին քարով զարնուիլը աչօքս տեսնելով կը վկայեմ, որպէս իմ խիղճս հանդարտի. եւ կ՚իմացնեմ այս ատենիս մէջ որ սոյն անձն եպիսկոպոսին քարով զարնողը»:

Բոլոր ժողովը միաբերան պոռաց թէ «Յանցաւոր է». եւ հրաման ըրաւ գլխաւորը որ Պալըըրավայի թեւերը երկաթի զարնելով՝ գիւղին մէջ բանտը բանտարկուի:

Բայց որովհետեւ մեր գիւղին մէջ էր անոր բնակարանը եւ բոլոր գիւղացիք անոր պաշտպան եւ կուսակից էին, կրկին անգամ գլխաւորին քով երթալով խնդրեցի որ մեր քովէն հեռացընէ զանիկայ, եւ մեզի ալ թողտուութիւն քով խրկէ:

(Շար.)

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ

Երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ», Փարիզի եւ Շրջանի Յառաջի ցրուիչ Պ. ԱԻՆՏԻՍԷՆ:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 18 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI 18 Septembre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2912

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ՓԻՓԻՐԵՐԱՒ ԳԵՐՄԱՆԻԱՆ

Ամբողջ մէկ շաբաթ շոնդալից տեսարաններ պարզելէ յետոյ, երկուշաբթի օր փակուեցաւ Գերմանիոյ ազգային – ընկերվարական կուսակցութեան երրորդ համագումարը:

Այս առթիւ, հարիւր հազարներ խռնուած էին պատմական քաղաքին՝ Նիւրընպէրկի մէջ: Միայն պաշտօնական մասնակցողներուն թիւը կը հաշուէին 600,000, անոր կէսին չափ ալ՝ հանդիսատեսներ:

Ամէն պարագայի մէջ, այս տարի եւս որ եւ է նորութիւն եւ ճիգ չէր խնայուած, կարելի եղածին չափ ծաւալուն եւ դղրդագին հանդիսութիւններ տալու համար համագումարին, մանաւանդ անոր հետ կապուած մարտական ցոյցերուն:

Սկիզբէն մինչեւ վերջը, սարքուած ժողովներն ու թափօրները, արտասանուած ճառերը եւ ուրիշ բազմազան արտայայտութիւններ կը մատնէին մէկ հիմնական առաջադրութիւն.— Ապացուցանել թէ աշխարհ իր դիմացն ունի նոր Գերմանիա մը, միատարր և միաձոյլ, ինքնակամ եւ հզօր: Պետութիւն մը՝ որ այլեւս չի հանդուրժեր ոչ ներքին պառակտումներու, ոչ ալ արտաքին ճնշումներու կամ նուաստացումներու: Իշխանութիւն մը, որ կը ձգտի վերատանալ պատերազմով եւ հաշտութեան դաշնագիրներով կորսնցուցած իրաւունքները:

Այս քաղաքականութիւնը գունաւորելու համար, Հիթլէր 300 մղոնի հեռաւորութիւն մը կտրել տուած էր նաեւ իր երեսփոխաններուն, խորհրդարանի արտակարգ նիստ մը սարքելով Նիւրընպէրկի մէջ:

Եւ ժողովը մէկ նիստի մէջ երեք օրէնքներ քուէարկեց ճիշդ այնպէս ինչպէս կարգադրուած էր,— Առանց վիճելու, յոտնկայս եւ ձեռամբարձ:

Այդ երեք օրէնքներն ալ, իրենց կարգին, կը կազմեն լրացուցիչ տարրերը միեւնոյն պիրկ եւ միահեծան քաղաքականութեան,— Գերմանիան եւ Գերմանը ամէն Ըրանէ վեր, ոտքի տակ առնելով նոյն իսկ դարաւոր, համամարդկային եւ բնական պահանջներ ու առանձնութիւններ:

Օրէնքներուն առաջինը ազգային դրօշ կը հռչակէր կեռ խաչով խորհրդանշանը, գոյները նշանակելով սեւ, կարմիր եւ ճերմակ: (Սեւ խաչ մը՝ ճերմակ շրջանակի մը մէջ, կարմիր ութանկիւնի մը մէջտեղը):

Այս կարգադրութեամբ, հիթլէրականութիւնը անգամ մը եւս կը նուիրագործէ իր հեղինակութիւնը, իբրեւ միահեծան տնօրինողը Գերմանիոյ ճակատագրին:

Դրօշը վաւերացնելէ յետոյ, կարելի՞ է մերժել անոր խորհուրդներն ու ներշնչումները, ինչքան ալ յանդուգն ըլլան:

Եւ աՀաւասիկ երկրորդ եւ երրորդ օրէնքները, որոնք իրենց նմանը չունին ազգերու ժամանակակից պատմութեան մէջ:

Այսպէս, երկրորդ օրէնքը սահմանելով քաղաքացիութեան պայմանները, կը հաստատէ երկու տարբեր հասարակութիւններ, – բուն քաղաքացին՝ Գերմանը (գերմանածին կամ խնամի), եւ հպատակը (կամ անդամ):

Միայն առաջինը կրնայ վայելել քաղաքական իրաւունքներ, այն ալ պայմանաւ որ իր վարք ու բարքով ապացուցանէ թէ կ'ուզէ եւ կրնայ հաւատարմօրէն ծառայել գերման պետութեան եւ ժողովուրդին:

Շատ աւելի դաժան է երրորդը,—«գերման արիւնին եւ պատիւին պաշտպանութեան օրէնքը»:

Հիթլէրական իշխանութիւնը ամբողջ դրութեան մը վերածելով եւ մանրակրկիտ նրբութեան հասցնելով իր հակահրէական աշխարհահայեացքը, օրէնքով կ'արգիլէ, հայրենադաւութիւն կը հռչակէ Հրեաներու եւ Գերմաններու կամ խնամիներու ամուսնութիւնը, նոյն իսկ եթէ կնքուած ըլլայ արտասահմանի մէջ:

Դեռ աւելին,— կ'արգիլէ նոյն իսկ սեռային յարաբերութիւնը՝ երկու տարրերուն միջեւ:

Եւ, ի՜նչ հեռատեսութիւն — Հրեաներուն արգիլուած է 45էն վար Գերմանուհիներ կամ ցեղակիցներ վարձել, իբրեւ սպասուհի:

Այս արարքներէն ո՛ր եւ է մէկը ենթակայ է արտակարգ խստութեանց, — խցարգելութիւն կամ սովորական բանտարկութիւն եւ տուգանք:

Հրեաներու դէմ հաստատուած այս խեցեվճիռին վերեւ, տարօրինակ չէ՞ թուիր … ազգային դրօշ պարզելու իրաւունքը:

Օրէնքը Հրեաներուն կ'արգիլէ գործածել գերմանական դրօշը, բայց կ'արտօնէ բուն հրէականը, նոյն իսկ պաշտպանութիւն խոստանալով:

Հիթլէրականները տարր ալ բանաձեւը գտած են,— զայն կը համարին ոչ թէ զրկանք, այլ վեհոդի եղանակ մը՝ յարգելու փոքրամասնութեանց իրաւունքները: Եւ կ'ըսեն, բայց իրաց,— ուրիշ ո՞ր երկրին մէջ այսպիսի պաշտպանութիւն գտած են Հրեաները…

Հիթլէրականութիւնը — ինչպէս Փաշականութիւնը — եթէ ներսէն այնքան կը պրկէ օղակները, վերիվայր շրջելով ամբողջ ընկերային կարգուսարքը, պատճառն այն է որ կ'ուզէ աւելի ուժգնօրէն իր փրփրերախ երիվարն արձակել արտաքին ճակատին վրայ:

Նիւրընպէրկի դղրդագին ցոյցերը նշանակալից էին նաեւ այս տեսակէտով: Աւելի շատ՝ այս ուղղութեամբ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄԵԾ ԹԷ ՓՈՔՐ, ԲՈԼՈՐԸ ՀԱԿԱՌԱԿ ԻՏԱԼԻՈՅ

Մուսոլինի կը մեղադրէ Մեծն Բրիտանիան

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆ ԲՈԼՈՐ ՃԱԿԱՏՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

Այսօր, չորեքշաբթի, չարաշուք օր մը կը համարուի, Ժընեւի մէջ: Երեւոյթներէն դատելով, այսօր է որ Իտալիա կա՛մ պիտի համակերպի, Հինգերու յանձնախումբին առաջարկները ընդունելով իբրեւ հիմ բանակցութեանց, եւ կամ, աւելի մեծ հաւանականութեամբ, պիտի առնէ քայլ: Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովը վերջացած է արդէն, պարզելով բացառիկ պատկեր մը.— Մեծ ու փոքր բոլոր պետութիւնները հակառակ են Իտալիոյ վարած քաղաքականութեան: Քիչ անգամ պատահած է որ մեծ պետութեան մը պատուիրակութիւնը այնքան մինակ մնացած ըլլայ: Նոյնիսկ մեծ պատերազմին ատեն, Գերմանիա կուսակիցներ ունէր: Ազգաժողովի վերջին մէկ շաբթուան նիստերու ընթացքին, խօսք առին 55 ազգերու 23 ներկայացուցիչները, մէջն ըլլալով երեք մեծ պետութիւններ — Անգլիա, Ֆրանսա եւ Խ. Միութիւն — եւ բոլորն ալ հանդիսաւորապէս պահանջեցին հաւատարմութեամբ հետեւիլ Ա. Դ. ուխտին: Ոչ մէկ պետութիւն փորձեց պաշտպանել Իտալիոյ բռնած դիրքը: Մասնաւորապէս ուշագրաւ էր Մեծն Բրիտանիոյ գաղթապետութեանց վճռականութիւնը: Ոչ միայն Քանատա, Նոր Զելանտա, Աւստրալիա, Հնդկաստան եւ Հարաւ. Ափրիկէ, այլեւ Իրլանտայի Ազատ Պետութիւնը ուժգնօրէն պաշտպանեցին Ա. Դ. ուխտը: Տակաւին առջի օր այս մասին ամէնէն ազդու ճառը խօսեցաւ Տէ Վալէրա, Իրլանտայի վարչապետը:

Միւս փոքր ազգերը ինքնապաշտպանութեան բնազդէն մղուած եւ վախնալով որ եթէ Իտալիան ազատ ձգեն Եթովպիան գրաւելու, օր մը կարգը իրենց պիտի գայ, կեցան մեծ պետութեանց կողքը: Այսպէս, Փոքր Համաձայնութեան, Սկանտինաւեան եւ միւս երկրորդական պետութեանց ներկայացուցիչները պահանջեցին պաշտպանել փոքր ազգերու իրաւունքները:

Հինգ աշխարհամասերու ժողովուրդները ձայն բարձրացուցին Իտալիոյ դէմ, իրենց ներկայացուցիչներուն միջոցաւ: Հիւսիսային եւ կեդրոնական Ամերիկայէն չորս պետութիւններ—Քանատա, Հոնտուրաս, Հայիթի եւ Փանամա— պահանջեցին որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը ամուր կրնայ իր բռնած դիրքին մէջ: Մեքսիկայի ներկայացուցիչը ուժգնօրէն բողոքեց նախընթաց շաբթու, Ա. Դ. Խորհուրդին մէջ: Նոյն իմաստով խօսեցան նաեւ Էքուաթորի (Հարաւ. Ամերիկա), Հարաւ. Ափրիկէի եւ Աւստրալիոյ ներկայացուցիչները:

Բացակայ երեք մեծ պետութիւններէն Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը արտաքին նախարարին միջոցաւ բարոյական աջակցութիւն ընծայեց Ազգաժողովին, յիշեցնելով Քէլլոկ - Պրիան դաշինքը: Ճափոն տնտեսական յարաբերութիւն չահեր ունենալով Եթովպիոյ մէջ, վճռապէս հակառակ է Իտալիոյ ծաւալման: Միայն Գերմանիան է որ անուղղակի կը դարպասէ Փաշական կառավարութեան, յուսալով վերահաստատել այն բարեկամութիւնը զոր կորսնցուց, իբրեւ հետեւանք անցեալ յուլիսին Վիէննայի մէջ սարքուած հիթլէրական յեղափոխութեան:

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ ՍՈՒՍԻ ՔԱԼԵՑ

Ա. Դ. Ընդհ. ժողովի չարաթ օրուան նիստին մէջ, Պ. Լիթվինով եւս քննադատելով Իտալիոյ բռնած դիրքը, անուղղակի մեղադրանքներ ուղղեց Լեհաստանի: Առանց անուն տալու, հասկցուց թէ մինչ իրենք հաւաքական ապահովութեան կը ծառայեն, Ա. Դ. ուխտով, Ֆրանքօ-խորհրդային դաշինքով եւ ուրիշ պայմանագրութիւններով, Լեհաստան եւ Գերմանիա տարբեր նպատակներ կը հետապնդեն միակողմանի դաշնագիրներով:

Գնդ. Պէք, Լեհաստանի արտաքին նախարարը, երկուշաբթի օրուան նիստին մէջ կարճ յայտարարութեամբ մը բողոքեց այս վերագրման դէմ: Երբ Լիթվինով բեմ ելաւ բացատրութիւններ տալու համար, գնդապետը առաւ քալեց սրահէն, ամբողջ լեհական պատուիրակութեան հետ: Խ. Միութեան արտաքին գործավարը յայտարարեց թէ ինք նկատի չունէր Լեհաստանը կամ լեհական քաղաքականութիւնը, երբ իր դիտողութիւնները կը յայտնէր եւ թէ միակողմանի դաշինքները դատապարտած ատեն աչքի առջեւ ունէր ուրիշ կառավարութիւն մը: (Կ'ակնարկէ Գերմանիոյ):

Քիչ յետոյ կարելի եղաւ ձեւ մը գտնել եւ հաշտեցնել երկու պատուիրակութիւնները:

«Հրէշային բան է ըր Անգլիա…»

ՄԷԿ ՄԻԼԻՈՆ ԶԻՆՈՒՈՐ ԿԱԶՄ ԵՒ ՊԱՏՐԱՍՏ

«Մաթէն»ի թղթակիցը սեպտեմբեր 16ին կարեւոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Մուսոլինիի հետ: Ահա գլխաւոր կէտերը.

— «Իտալիան ալ խաղաղութիւն կ'ուզէ, բայց արդարութեան վրայ հիմնուած խաղաղութիւն մը: Մենք անկեղծ բարեկամութիւն մը կը սնուցանենք անգլիացի ժողովուրդին համար, բայց հրէշային բան է դիտել թէ այդ ազգը որ կը տիրապետէ աշխարհին, մեզի կը մերժէ կտոր մը հող՝ ափրիկեան արեւուն տակ: Քանի քանի անգամներ եւ բազմաթիւ ձեւերով եւս հաւաստիք տուած եմ Անգլիոյ թէ բարեխղճօրէն պիտի ապահովուին իր շահերը Հապէշիստանի մէջ: Բայց այն շահերը որոնց համար այնքան դաժանօրէն կ'ընդդիմանայ մեզի, ուրիշ բան են եւ չըսեր: Մենք «փոքէր» խաղալու չենք երթար: Մենք ուղղակի պիտի քալենք դէպի մեր նպատակը: Մեր կողմէ թշնամական արարք չպիտի կատարուի որ եւ է եւրոպական ազգի դէմ: Բայց եթէ պատերազմական գործողութիւն մը կատարեն մեզի դէմ, հետեւանքը պիտի ըլլայ պատերազմ: Իտալիա պատերազմ չուզեր, բայց վախ ալ չունի: Կ'ուզե՞ն որ գաղթային գործողութեան մը կորուստներուն փոխարէն ունենանք միլիոնաւոր մեռելներ: Ես չեմ հասկնար այդ մարդոց միտքը: Անոնք տեսնելով որ տուն մը բռնկած է, կ'ուզեն կրակի տալ ամբողջ քաղաքը: Ինչ որ ալ պատահի Ափրիկէի մէջ — նոյնիսկ ամբողջ Ափրիկէի մէջ— կ'արժէ՞ որ ատոր համար արիւնահեղութեան մատնուի Եւրոպան եւ ամէնէն աՀռելի աղէտին՝ ամբողջ քաղաքա-

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՆՈՐԷՆ… ՊԱՏԻՆ ԵՏԵՒԷՆ

Այլեւս սովորութիւն դարձաւ ինծի, — Ամէն առաւօտ երբ կ'արթննամ, նո՛յն հարցումը կուգայ շրթներուս.

— Որո՞ւնն է կարգը, այսօր, հաջելու եւեւեւս:

Արդարեւ, ամէն օր հաջոց մը կը լսեմ, հիւսիսէն, հարաւէն, հոտած որջի մը մէջէն կամ փլած պատի մը ետեւէն:

Ահա վերջինը, նոյնման գարշելի:

Մէկը (դժուա՛ր է ինծի իր անունը տալ) Եգիպտոսի *Արեւ* թերթին մէջ տոմսով մը կը գրէ թէ *Յառաջ* (20 օգոստոս) Մարսէլ Սովաժի յօդուածաշարքը թարգմանած ժամանակ՝ cimetière (գերեզմանատուն) թարգմանած է cimeterre (ծազումով պարսկերէն՝ *շիմշիր*) բառը:

Ու կ'աւելցնէ.—

«Կը նուիրեմ այս կէտ սուրը *Յառաջ*ի թարգմանիչին, որպէսզի եթէ Արազն է ան, հարաժիրի ընէ անով…»:

Այս բուխ-սիրտ բանաստեղծը Թուրքի նաշա՞կ ունի, որ եաթաղանով մահ մը կը կամենայ ինծի: Չեմ գիտեր ատիկա, բայց գիտեմ որ շա՛տ պիտի ցաւի, երբ ըսեմ թէ Մարսէլ Սովաժի այդ յօդուածը թարգմանաբար *Յառաջ*ի մէջ տպուած ժամանակ՝ Արազ իր կեանքին ամէնէն երջանիկ օրերը կ'ապրէր Միջերկրականի եզերքը, թաղուած՝ Միսթրալի քերթուածներուն մէջ, մոռցած՝ աշխարհը, նոյնիսկ … ռամկավար բանաստեղծը(*):

Գարշելի՛ն է ան,— նորէ՛ն,— որ արժեցուց եւ կ'արժեցնէ այդ անունը, վասնզի

1.— Ոեէն իսկ կրնար հասկնալ թէ Արազը չէ թարգմանիչը, ինչպէս ես ոեէն հասկցայ թէ ո՞վ է պատին ետեւինը, նաեւ:

2.— Երբ սեպտեմբեր 4ին կը գրէր իր տոմսը *Յառաջ*ի 20 օգոստոս թիւով տպուած յօդուածին մասին, անշուշտ կարդացած էր նաեւ 22 օգոստոսի *Յառաջ*ն ալ, ուր կը գրուէր թէ տասը օրէ ի վեր Արազ բացակայ է Փարիզէն:

3.— Ես երբ որ եւ է սխալ մատնանշեր եմ, *միշտ մեղադրեր եմ հեղինակը եւ ոչ թէ տպող թերթը*: Որ եւէ աշխատակիցի սխալին համար երբ *Յառաջ*ը պիտի մեղադրէ՝ այն ատեն կրնամ օձիքէն բռնել *Ապագայ*ին, *Արեւ*ին եւ բոլոր նման դեղնած թերթերուն:

Միմիակութենէն fռատած այս մարդուն, որ հիմա խմբագիր է նշանակուեր *Արեւ*ին,— ի՞նչպէս, ուրեմն դարձաւ՝ իր ո՞րջը մտաւ,— արգահատանքէ զատ ուրիշ խօսք չունիմ այլեւս:

Գանք Զօպանեանին, որ ահա նորէ՛ն կը բարբառի.—

1.— Դդումի համ տուիր, ծերո՛ւկ:

2.— Ըսի թէ հայերէն չես գիտեր (մոռցեր ես), հիմա կ'ըսեմ որ հայերէն ալ չես հասկնար: Այսպէս, կրնա՞ս ինծի բացատրել սա հարցումին իմաստը.— «*Ամէն բան այսպէ՞ս կը թարգմանէին Կովկասի մէջ*:»

3.— Զո՛ւր է, երեւանցիներուն աչքը չես կրնար մտնել,— չե՛ս կրնար, չե՛ս կրնար, «Արշա՛կ, օղլո՛ւմ, չե՛ս կրնար» (թող լո՛յս իջնէ Ս. Պարթեւեանի գերեզմանին վրայ):

4.— Երեւանցիներուն սխալները ցոյց տալէս շատ առաջ, եւ Տարազէն ալ առաջ, ուրիշ անունով, երկար ատեն, քննադատած եմ արտասահմանի մէջ տպուած լեզուական սխալները: Փաստ որ անկողմնակալ եմ:

5.— Շատ կը պնդես որ խենթ եմ: Սակայն իմ գիտցածս այն է որ ինծի խենթ բողին մասին այդպիսի բաներ գրուեցան, ժամանակ մը, Պոլսոյ թերթերուն մէջ: Ճի՞շդ է:

Ես կարծիքս ունիմ սակայն, ահա թէ ինչո՛ւ ալ պիտի չպատասխանեմ, որքան ալ աղմկես:

ԱՐԱԶ

(*) Խմբ.— *Թարգմանութիւնը կատարուած է ծանօթ աշխատակցի մը կողմէ, որ նոյնքան հայերէն եւ ֆրանսերէն գիտէ որքան «Արեւ»ին չտեսը, բայց պատահաբար զոհ գացած է տեսողութեան վրիպումի մը:*

ԱՆԳԼԻԱ 250.000 ՈՍԿԻ ԿԸ ՅԱՏԿԱՑՆԷ ԱՍՈՐԻՆԵՐՈՒ ՏԵՂԱՒՈՐՄԱՆ ՀԱՄԱՐ, ԵԹԷ…

Ուրբաթ օր Անգլիոյ ներկայացուցիչը, Պ. Իտըն, յայտարարեց Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդին առջեւ թէ իր կառավարութիւնը աւելի քան 250 հազար անգլ. ոսկիի վարկ մը պիտի սահմանէ Ասորիներու Սուրիա տեղաւորման ծախքերուն համար, իբրեւ իր առաջին եւ վերջին բաժինը, ինչ որ ալ ծախսելու ըլլայ Ազգաժողովը: Այս աջակցութիւնը կ'ընծայուի պայմանաւ որ 1. խորհրդարանը վաւերացնէ.— 2. Իրաքի կառավարութիւնն ալ Անգլիոյ հաւասար նպաստ մը յատկացնէ, փոխան 125,000 ոսկիի գումարին զոր յանձն առած է.— 3. Ազգերու Դաշնակցութիւնն ստանձնէ մնացեալ ծախքը, որ շատ մեծ գումար մը չպիտի կազմէ: Ֆրանսական կառավարութիւնն ալ իր կարգին ամէն աջակցութիւն պիտի ընծայէ տեղաւորման: Ան արդէն ամէնուն գնահատման արժանացաւ, Սուրիոյ մէջ տեղ տրամադրելով Իրաքի Ասորիներու տեղաւորման համար:

Այս առթիւ «Թայմզ» դիտել կուտայ խմբագրականի մը մէջ.— «Անգլիոյ բարոյական պատասխանատուութիւնը Ասորիներու հանդէպ՝ դառն խորհրդածութեանց տեղի տուաւ Մօտաւոր Արեւելքի եւ Եւրոպայի, ինչպէս եւ այս երկրին մէջ: Պատերազմէն առաջ Ասորիները լեռնական քաջ ցեղ մըն էին՝ որ գլխաւորաբար կը բնակէին Հէքեարիի լեռներուն մէջ: 1914ին թէ Թուրքիա եւ թէ Ռուսիա դարպասեցին այս ռազմավար լեռնականներուն, որոնք ի վերջոյ ապստամբեցան Թուրքիոյ դէմ, պարզապէս յուսախաբ ըլլալու համար Ռուսիոյ խոստացած աջակցութենէն: Ստիպուեցան Իրան փախչիլ եւ յետոյ, ափ մը անգլիացի զինուորներու հետ, իջնել Իրաք, ճամբան հազարաւորներ կորսնցնելով Թուրքերու, Քիւրտերու եւ Պարսիկներու յարձակումներուն, ինչպէս եւ հիւանդութեանց հետեւանքով: Անգլիացիները Պաղտատի հիւսիսակողմը հաստատեցին գաղթակայան մը, ուր մարդասիրական մեծ գործ կատարուեցաւ վերահաստատելու համար ժողովուրդին առողջութիւնը եւ վստահութիւնը: Գրեթէ բոլորն ալ ուրիշ բան չտեսան բայց միայն աղքատութիւն: 1924ին բրիտանական կառավարութիւնը փորձեց Հէքեարին առնել Իրաքի սահմանին մէջ, որպէսզի Ասորիները կարենան հոն վերադառնալ, բայց Ա. Դ. յանձնախումբը հակառակեցաւ այս առաջարկին: Ասորիները կը մեղադրեն մեզ որ զուր յոյսեր ներշնչեցինք իրենց հայրենի լեռները վերադառնալու, յետոյ զինուորագրեցինք իրենց երիտասարդները (ինչ որ Իրաքցիներու նախանձը գրգռեց), իսկ ամէնէն աւելի՝ որ վերջ տուինք հոգատարութեան, 1932ին: Անշուշտ Իրաքի տիրապետութեան անմիջական արդիւնքը սոսկալի եղաւ Ասորիներուն համար: Իրաքի մէջ անոնց մնայուն բնակութիւնը անկարելի է եւ լաւագոյն կարգադրութիւնն է որ անոնք բոյն մը կրնան հաստատել սահմանէն անդին:

ՀԱՊԷՇԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԻՆ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ ԻԶՄԻՐԻ ՄԷՋ

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն թէ Իզմիրի իտալական դրամատուները դադրեցուցած են բոլոր վարկերը: Թուրք դրամատուները միջոցներ ձեռք առած են, որպէսզի հրապարակը խուճապի չմատնուի:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՍՈՎԽՈԶ, ԿՈԼԽՈԶ ԵՒ ՈՒՐԻՇ ԳԻՏԵԼԻՔՆԵՐ

Հայրենիքի եւ ընտանիքի գաղափարին անուշը

ԽՄԲ.— Փրոֆ. Ա. Զլաթարով, գիտական եւ գրական հեղինակութիւն մը եւ անկախ, Պուլկարիոյ կողմէ մասնակցեցաւ համագումարի մը որ օգոստոսին տեղի ունեցաւ Լէնին-կրատի մէջ: Հազիւ վերադարձած, իր մօտ հրաւիրեց պուլկար մամուլի ներկայացուցիչները ու անձամբ առնոնց հաղորդեց իր տպաւորութիւնները որ ահաւասիկ.—

Ես ուզեցի իմ ժամանակիս մեծ մասը յատկացնել Ռուսիան ուսումնասիրելու գործին: Ինծի համար առաւելապէս հետաքրքրական էին անշուշտ սովխոզներն ու կոլխոզները, անոնց կառուցումը եւ մաս կազմող գիւղացիներու վիճակը: Խորհրդային յայտնի գիտունի մը ընկերակցութեամբ, ես այցելեցի Լէնինկրատի շրջակայ կոլխոզներէն մին, զոր ես էի ընտրած:

Նախ, սակայն, հետաքրքրական է գաղափար մը ունենալ ռուսական ռուբլիի արժէքի մասին: Որովհետեւ ան տեղ չունի օտար սակարաններու մէջ: Խ. Ռուսիոյ պետական դրամատունը ռուբլիին արժէքը կը ճշդէ օտար դրամով՝ ըստ իր գնահատումին: Այնպէս որ, օտարականներուն համար արտակարգօրէն սուղ է ռուբլին: Պուլկարական դրամով, ան կ'արժէ 70—80 լէվա: Ասիկա է որ օտարականներու կեանքը արտակարգօրէն սուղ կը դարձնէ Ռուսիոյ մէջ: Այսպէս, օրինակ, Լէնինկրատի այն պանդոկին, ուր ես մնացի, քանի մը պատկերազարդ քարտերու, դրօշմաթուղթերու եւ քաղաքին տեսարաններ ունեցող ալպոմի մը համար պէտք էր վճարել, ի մեծ սարսափ ինծի, շուրջ հազար լէվա (մէկ ֆրանքը կ'արժէ 5 ու կէս լէվա): Ածիլուիլը ինծի արժեց 120 լէվա: Բայց, տեղացի բնակիչներուն համար արժէքը բոլորովին ուրիշ է: Օրինակ, եթէ ռուսական արտադրութեան մը գինը բաղդատենք պուլկարական միեւնոյն արտադրութեան գինին հետ, ռուբլին կը հաւասարի 2.50 լէվայի: Այդ պարագային, խորհրդային քաղաքացիները աւելի աժան կ'ապրին, իրենց ռուբլիներով, քան օտարականները:

Կոլխոզը, ուր ես այցելեցի, կ'արտադրէ կաթ ու չոր խոտ: Մանրամասնօրէն աչքէ անցուցի հաշուետետրերը, զորս հոն կը բռնեն: Ցեղոյ կովերը, խոզերը, ձիերը, արտադրուած խոտը: Անկէ վերջ ջանացի ծանօթանալ կոլխոզնիկներու վիճակին: Մինչեւ 1934 կոլխոզնիկներուն կը վճարուէր նիւթով,— իրենց կուտան եղեր ապրուստի համար նուազագոյն չափով անհրաժեշտը, իսկ մնացեալը կը հաւաքէր պետութիւնը: Ասիկա պատճառ դարձած է խափանարարութեան՝ գիւղացիներու կողմէ, ու ծայր տուած է ահաւոր սով մը սովետ Ռուսիոյ մէջ, որմէ մեռած են, նոյնինքն խորհրդային գիտուններու խոստովանութեամբ, ԵՐԵՔ ՈՒ ԿԷՍ ՄԻԼԻՈՆ ՀՈԳԻ: Կառավարութիւնը հարկադրուած է փոխել ձեւը: Այժմ այլեւս ոչ թէ նիւթով, այլ դրամով կը վճարուի աշխատանքի օրը: Մասնագէտներու կողմէ հաշուուած է թէ բանուոր մը միջին հաշուով որքան կրնայ քաղել մէկ օրը, որքան կաթ կրնայ կթել կովէ մը՝ բարեխղճօրէն աշխատելով: Ու ամէն մէկ բանուոր, որ կուտայ այս միջին չափի աշխատանքը, կը ստանայ ճշդուած օրավարձը: Սկզբունքով՝ 8 ժամ կ'աշխատին: Բայց, շատ մը գիւղացիներ կ'աշխատին յաւելեալ, ոչ թէ 8, այլ եւ 16 նոյնիսկ 18 ժամ՝ օրական՝ աւելի մեծ օրավարձ ձեռք ձգելու համար: Երբ կոլխոզնիկները կը ցրուին դաշտերուն մէջ, մասնաւոր քննիչներ կը շրջին եւ կը հետեւին՝ ստուգելու համար թէ բարեխղճօրէն կ'աշխատի՞ն: Աւելի մեծ չափով ճիգ մը կամ անբարեխիղճ վերաբերում մը կը նկատուի ու կ'ազդէ օրականի մեծութեան վրայ: Այս ձեւով նախաձեռնողութիւն մը երեւան կուգայ: Միջին օրականն է 4 ռուբլի կամ մեր դրամով 10 լէվա (մօտաւորապէս 2 ֆրանք): Առով կ'ապրին կոլխոզնիկները: Փորձեցի հասկնալ թէ ասիկա բաւակա՞ն է ապրելի կեանքի մը համար: Ամէն կերպով երեւան կուգայ որ այդ օրավարձը այլեւս կրնայ պարտկել կոլխոզնիկներու ամէնէն էական պէտքերը: Որովհետեւ, ամէն բանէ առաջ, անոնք վարձուած են ապրելու շատ աւելի քիչով, ու յետոյ՝ անոնց արտադրութիւնները իմանք, մերիններուն բաղդատմամբ, աւելի աժան են, իսկ վերջերս արդէն կը կիրարկուի սեփականատիրութիւն՝ կովու եւ այլ կենդանիներու, ինչ որ կարելիութիւն կուտայ աւելի լաւ սնանելու: Հիմա, զուտ երկրագործական շրջաններու մէջ, ամէն կոլխոզնիկ իրաւունք ունի 2—3 կովու, 2—3 խոզի, 20—25 այծի կամ ոչխարի, անսահման թիւով հաւերու եւ նապաստակներու եւ մինչեւ 20 մեղուի փեթակի սեփականութեան: Աւելի ուժեղ կենդանաբուծութիւն ունեցող շրջաններու մէջ այս թիւերը նկատելի չափով կ'աւելնան: Այս կացութիւնը կը ստեղծէ սեփականատիրութեան զգացում մը եւ ապահովութիւն՝ երկրագործութեան մէջ: Իմ համոզումս եւս այն է որ սովը ասկէ վերջ կարելի պիտի չըլլայ Ռուսիոյ մէջ:

Գիւղական տունը մասնաւոր արժէք մը չի ներկայացներ: Ինծ կը թուի, նոյնիսկ, քիչ մը աղտոտ: Իմ այն հարցումիս թէ՝ երջանի՞կ են, կոլխոզնիկներէն ոմանք չպատասխանեցին.— «երջանիկ եմ»: Բայց, անոնց մէջ գոյութիւն ունի գոհունակութիւն մը՝ հակառակ տարապարհակ աշխատանքին, հաստուցում գտած ըլլալու գոհունակութիւնը: Անշուշտ, կան եւ դժգոհներ:

Ջանացի հասկնալ թէ կառավարութիւնը որքան բաժին կը հանէ իրեն՝ այս եգիպտական աշխատանքէն: Բարեկամաբար խօսեցայ զարգացած ու մտաւորական անձերու հետ, որոնք ինծի ըսին.

— Ճիշդ է, պետութիւնը կ'առնէ ոչ պակաս քան 50 առ հարիւր: Օրական՝ պետութիւնը 10ական լէվա կ'առնէ ամէն մէկ գիւղացիէ եւ ամէն մէկ բանուորէ, ինչ որ կը նշանակէ թէ ամէն օր պետութիւնը կը ստանայ 500ական միլիոն լէվա (քիչ պակաս հարիւր միլիոն ֆրանքէն), որ կ'երթայ կառուցումի: Տեսայ Մեթրոյի (փապուղի) կառուցումը: Ուզեցի տեսնել այն տեղը ուր այժմ կ'աշխատին գետնին տակ մութ տեղեր, սոսր երկնային սարսափազդու արքայութեան մէջ: Հոդ աշխատանքը իրապէս տարապայման ծանր է: Եւ, ինչ որ ամենակարեւորն է, այդ գործին մասնակից է նաեւ կնոջ աշխատանքը: Տեսայ դեղջկուհիներ, որոնք հարիւրներով քիչօ բեռ կը կրեն կոնակով մինչեւ վակոնիկները:

Ասիկա ինծի թուեցաւ ահաւոր, անտանելի աշխատանք մը՝ կիներու համար: Ու դառնութիւն զգացի:

Այս ծանր աշխատանքին փոխարէն բանուորներու կեանքը հանգստաւէտ ու լաւ սարքուած չէ: Ու այդ կեանքը կը տարուի մեծ մասամբ անոր համար որ անցեալին մէջ ռուս մուժիքը հիմակուընէ աւելի գէշ է ապրած: Բայց, ձեզ կը վստահեցնեմ թէ ոչ միայն պուլկար բանուորը եւ գիւղացին, այլ եւ նոյնիսկ աւելի յետամնաց երկրի մը աշխատաւորներն ու գիւղացիները եթէ դրուին այդպիսի պայմաններու մէջ, պիտի չկարենան տանիլ զանոնք ոչ մէկ կերպով: Անոնք պիտի ըմբոստանան եւ պիտի ըսեն.— «Մենք չենք ուզեր այս դրախտը»:

Խորհրդային կառավարութիւնը պիտի կարենար բարձրացնել կեանքի մակարդակը: Ան պիտի կարենար նուազեցնել այն միջոցները զորս կը նուիրէ կառուցումներու, եւ կարելիութիւն պիտի տար աւելի լաւ կեանքի մը: Բայց ան կ'ըսէ.

— Մենք պատերազմի մէջ ենք արտաքին աշխարհին հետ: Մենք կ'աճապարենք ամրանալ, իսկ ատոր համար մեզի պէտք պիտի ըլլան դեռ տասը տարիներ: Տասը տարի վերջ մեզի պէտք պիտի ըլլան դեռ 15 տարիներ՝ որպէսզի գայ երազուած արքայութիւնը: Այժմ մենք դեռ չենք ապրիր բոլշեւիկեան կեանք: Մենք կ'ապրինք անոր դժնդակ կառուցումը:

Ես չեմ բաժներ այս տեսակէտը: Ամէն սերունդ պէտք է ունենայ եւ իր հրճուանքները: Այս ինքնաժխտումն ու յամառ աշխատանքը տանելի է միայն ռուս ժողովուրդին համար: Այս ազգը պրկուած է, զօրաշարժի ենթարկուած խիստ ծրագրով մը, որ կը հետապնդուի անտեղիտալի կերպով ամբողջ բրտութեամբ: Եթէ չաշխատիս այդ ծրագրով, պիտի մեռնիս շան պէս ու ոչ ոք վրադ պիտի նայի: Բայց, ասիկա՝ միւս կողմէ՝ կուտայ աշխատանքի նոր մարդիկը:

Գացի փութիլովեան վինագործարանները: Տեսայ այն ահաւոր մթնոլորտը, որուն մէջ կ'աշխատին: Հազարներով բանուորներ կը մտնեն գործարանին ահաւոր ուժականութեան եւ տաքցած մթնոլորտին մէջ, ու կ'աշխատին կոշտ պայմաններու եւ պահանջկոտութեան ներքեւ: Այժմ այդ գործարաններուն մէջ կ'աշխատին 120 հազար հոգի:

Խորհրդային Ռուսիոյ մէջ բանակը պաշտամունքի հասած է: Անցնող զօրաշարքերը ուժգնօրէն կը ծափահարուին անցորդներէն: Բայց, կարմիր զինուորներու հետ՝ ինչպէս Ռուսին, նոյնպէս եւ օտարին սերտ շփումը անկարելի է: Օդային տորմիղի յաջողութիւնը տեսանք 18 օգոստոսին՝ օդային տօնի օրը: Վերջին ձեւի օդանաւեր ունին: Սովետները շատ մեծ հոգածութիւն ցոյց կուտան դէպի բանակը: Այժմ ամէնէն երջանիկ կեանքը կ'ապրին ոսկերը, մեծ գիտունները եւ զինուորները: Ռուսիոյ մէջ կը զարգանայ ինքնատիպ մոլեռանդութիւն մը: Երբ կը խօսին «մեր հայրենիք»ի մասին, իրենց սրտերը կը տրոփեն: Կը ճամբորդէք մէքրոյով: Ձեզի պիտի հարցնեն.

— Ուրիշ որ եւ է տեղ տեսա՞ծ մէթրո կա՞յ:

— Չկայ, պատասխանեցէք իրենց:

Ու կը զգաք թէ ի՛նչպէս կը լեցուի հարցում տուողներուն սիրտերը: Ասիկա Մեծն Ռուսիոյ կախարդանքն է՝ սկսած Մեծն Պետրոսէն, որ մինչեւ այսօր տարբերք մը մնացած է:

Բոլորին սրտին մէջ սէր մը կը կառուցուի դէպի հայրենիքը: Փողոցներուն մէջ շատ տեղեր կան ցուցատախտակներ՝ հետեւեալ նշանախօսքերով.— «Չենք ուզեր թիզ մը օտար հող, բայց մեր արեան մինչեւ վերջին կաթիլը պիտի կռուինք՝ մեր հողին ամէն մէկ մանիկին համար»: Ամէն տեղ կը խօսուի «մեր մեծ հայրենիք»ի մասին: Ռուսիան սիրուած է ոչ թէ միայն կուսակցականներէն, մեծամասնականներէն: Ես խօսակցեցայ ազնուականներու հետ, գիւղացիներու հետ: Բոլորը տոգորուած են զօրեղ հայրենասիրութեամբ:

Ու այդ զգացումով՝ Ռուսիոյ մէջ ջանադրութեամբ կը կառուցանեն: Հիւսիսային ծովը Նէվային միացնող ջրանցքներու նման ձեռնարկ մը, որուն համար անգլիացի փորձագէտներ նախաձեռնած էին առնուազն հինգ տարի, լրացած է մէկուկէս տարիէն: Այժմ ճիգերը ուղղուած են երկաթուղային ցանցի եւ ճամբաներու շինութեան: Եւ որպէսզի ապահովուի այդ կառուցման հանդարտութիւնը, Խորհրդային Ռուսիա դաշնագիրներ կը կնքէ այն պետութեանց հետ որոնք գոհ մնացած են պատերազմէն, որովհետեւ իր այժմու եւ առժամեայ շահերը հաշտ են անոնց շահերուն հետ:

Մեծ ճիգեր կը թափուին գիտական կաճառներու, դպրոցներու, գիտական աշխատանոցներու համար: Գիտուններն կը վայելեն շատ մեծ հոգածութիւն: Անոնց տրամադրութեան տակ կը դնեն լայն միջոցներ: Պետութիւնն է որ կը հոգայ ուսանողներու պէտքերը:

Այսուհանդերձ, ընտանիք գոյութիւն ունի Խ. Ռուսիոյ մէջ: Նկատելի բան մը տեղի կ'ունենայ հոն: Տեղի կ'ունենայ վերադարձ մը դէպի ընտանիքը, ամրացում մը: Սկսած են հասկնալ թէ ընտանիքը կենսաբանական անհրաժեշտութիւն մըն է, առանց որուն պիտի փլչէր ամէն հասարակութիւն:

Այցելեցի ամուսնութեանց դիւանատուն մը: Մկրտութիւնը, ամուսնութիւնները եւ ամուսնալուծումները տեղի կ'ունենան պաշտօնական արարողութեամբ: Բայց պաշտօնական հոգածութիւնը կ'ապահովուի: Վերջերս հետաքրքրական երեւոյթ մը ստեղծուած է: Մասնաւոր գիրքերով եւ այլ ձեւերով արդէն իսկ քարոզչութիւն կը կատարուի ի նպաստ ընտանիքին: Վեց զաւակով ընտանիքները կը ստանան մրցանակ, որ բաւական է իրենց պէտքերուն:

Անջատ պաշտօնեաներու ինչպէս նաեւ վարչական ճիւղերու մասին քննադատութիւնը արտօնուած է, ու տեղի կ'ունենայ մեծ չափով. բայց ոչ մէկ կերպով կ'արտօնուի քննադատութիւններ ընել գլխաւոր ղեկավարի մասին: Պէտք է բոլորը ենթարկուին այդ ղեկավարին: Հանրային դէմքերու մասին պաշտամունք կը ստեղծուի եւ անոնց անուններու շուրջ՝ հէքեաթներ: Անոնց համար հեղինակութիւն, ազդեցութիւն:

Պիտի պատերազմի՞ Ռուսիան: Իմ կարծիքս այն է որ Ռուսիա այժմ շատ իրատես քաղաքականութիւն մը կը տանի ու չի խորհիր պատերազմի մասին: Ան ոչ մէկ պարագայի միջազգային պատերազմ պիտի չմղէ:

Շատ մը տեղեր՝ ուր կան եկեղեցիներ, լեցուն են հաւատացեալներով: Նկատեցի որ մեծ մասը տարիքոտ անձեր են: Պատճառը այն է որ ուսանողներուն եւ աշակերտներուն արգիլուած է եկեղեցի երթալ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ՑԱՂԱՑՍ ՄԽԻԹԱՐՈՒԹԵԱՆ

Մխիթարուիլ գիտնալը իմաստուն գիտութիւն մըն է:

Մխիթարուիլ գիտնալը անհրաժեշտ մասնագիտութիւն մը պէտք է ըլլայ Հայերուս համար, քանզի մենք որ եւ է ազգէ աւելի ենթակայ ըլլալով հալածանքի, ջրկանքի, բազում տառապանքի եւ չարչարանաց, պէտք ունինք այդ հրաշալի փիլիսոփայութեան, մեր կեանքի չար ալիքներուն դէմ տոկալու համար, առանց յուսահատութեան:

Անցեալ օր հայրենակից մը կ'ըսէր.

— Ասկից տարի մը առաջ բոլորովին անգործ էի: Շատ տեղեր էի դիմած ընդունայն: Օր մը, բոլորովին յուսահատած կը քալէի, պողոտայի մը վրայէն: Սեւ միտքեր պաշարած էին զիս: Առանց չափազանցութեան կը խորհէի անձնասպանութեան մասին: Հոգիս լեցուած էր ծանր յոռետեսութեամբ: Ինծի այնպէս կը թուէր թէ բոլոր դուռները փակուած են առջեւս, մխանդամընդմիշտ: Անգործութենէ զատ, այդ օրերուն հիւանդկախ էի ու պարտքերու տակ ճնշուած: Ստիպուած էի նաեւ օգնութեան հասնիլ հեռու գտնուող մօրս, որ ինծմէ զատ ոչ ոք ունէր իր մասին հոգացող: Կեանքիս մէջ առաջին անգամն էր որ ինկած էի յուսահատութեան այն ճամբուն մէջ որ մարդս կը տանի դէպի անձնասպանութիւն: Կը զգայի թէ ուղեղս խոյս կուտար ինծմէ: Աշխարհը սեւ կը տեսնէի:

Այդ վիճակով, ինչպէս ըսի, կը քալէի պողոտայի մը վրայէն, երբ յանկարծ, մայթին վրայէն խարխափելով առաջացող երիտասարդ մը տեսայ որ դաւազանին օգնութեամբ կը քալէր: Կոյր մըն էր:

Խորունկ, խորունկ նայեցայ իրեն ու լոյս մը ծագեցաւ մտքիս մէջ: Այդ լոյսը գաղափար մըն էր, մխիթարութիւն մըն էր, ներքնապէս բացագանչեցի.

— Ես դեռ երջանիկ եմ, երջանի՛կ եմ: Ես բաղդատելով ինքզինքս այս կոյր երիտասարդին հետ՝ երջանիկ եմ: Ես ունիմ երկու աչք: Անոնք աւելի կ'արժեն քան աշխարհի ամէնէն թանկագին գոհարեղէնները: Ահաւասիկ մէկը որ զուրկ է երկու աչքէ ու իր այնքան դժբախտ վիճակին մէջ չի մտածեր անձնասպանութեան մասին: Պիտի ապրիմ, պիտի պայքարիմ, պիտի յաղթեմ, պիտի ապրիմ:

Այս մտածումի լոյսը թափանցեց հոգիիս մէջ, փարատելով տրտմութեան լեռնակուտակ ամպերը:

Զգացի թեթեւութիւն մը, զուարթութիւն մը եւ խանդավառութիւն մը:

Իրիկունը քանի մը բարեկամներու մօտ էի եւ ուրախ անցուցի ժամանակս: Քանի մը օր վերջ կ'աշխատէի ու աւելի քան երջանիկ էի:

Մարդ պէտք է միշտ իրմէ դժբախտներուն նայի ու գիտնայ մխիթարուիլ:

Եւ ամէն մարդ կրնայ մխիթարուիլ ըսելով.

— Զոյգ մը աչք ունիմ ...

— Երկու ձեռք ունիմ ...

— Ոտքեր ունիմ ...

Նոյն իսկ կոյրերը, թեւատները կամ անոտունները կրնան մխիթարուիլ:

Իրաւունք ունէր հայրենակիցս: Կարեւորը մխիթարութեան գիտութիւնը ունենալն է:

Անցեալ չարաթ ակռաս կը ցաւէր սաստկօրէն, անտանելի ձեւով մը: Ես կը մտածէի ակռայ չունեցողներուն վրայ ու կը մխիթարուէի: Միեւնոյն ժամանակ կը յայտարարէի, ակռայի ցաւ չունեցող բարեկամներուս.

— Դուք ամէնքնիդ ալ երջանիկ էք, քանի որ ակռայի ցաւ չունիք: Չի բաւեր երջանիկ ըլլալ: Պէտք է գիտակցութիւնը ունենալ երջանկութեան:

Ու կեանքի մէջ չկայ կատարեալ երջանկութիւն:

Համր մը եւ կոյր մը կրնան իրարու համար ըսել.

— Ի՛նչ դժբախտ է դիմացինս որ բառ մը արտասանել չի գիտեր: Ես իր քով երջանիկ եմ:

— Ի՛նչ դժբախտ է քովինս որ աշխարհէն տեսարան մը չի կրնար դիտել: Ես իր առջեւ երջանիկ եմ:

Ու դուք, ընթերցողներ, միմիայն հետեւեալը մտածելով, կրնաք երջանիկ զգալ ձեզ.

— Ի՛նչ լաւ է որ գրող ծնած չեմ, ընթերցող եմ ...

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

"ՄԵՐԺՈՒԱԾ"ՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Այսպէս կը յորջորջուին բոլոր անոնք որ աշխատելու իրաւունքէն կը զրկուին, թուղթերու նորոգութեան առթիւ: Կեանքի այս դժնդակ պայմաններուն մէջ, մեծ է թիւը այդպիսիներուն, որոնք չեն գիտեր ինչ ընեն կամ ուր երթան: Դժբախտ լուր մը կը ստանամ էքսէն եւ կը հարկադրուիմ երթալ:

Աշնան զովասուն առաւօտ մըն է, եթերային կապոյտ սաւանը կը ցնցեղէ վերէն. քաղաքին նեխած փողոցները հանդարտիկ՝ կը սպասեն իրենց սովորական յաճախորդներուն:

Առաւօտ է եւ ամէն կողմ լռութիւն. միայն հանրակառքերն են որ կը բանին մարդ փոխադրելու համար: Կ'առնեմ «Մաթէյի» մը, որ արդէն լեփ լեցուն է: Արագ սուրացող կառքը կը սկսի կծկել քաղաքին նեղ ու գիկզակ փողոցները անադմուկ:

Քաղաքէն դուրս ենք: Աշնանային գեղնորակ արտերը մերկացած են, կանանչութիւնը մեզի կը նայի ծիծաղով մը: Անոյշ բոյր մը կը պատէ մթնոլորտը, գիւղի կեանք է վերջապէս: Այգիները իրենց ցօղազարդ որթատունկերով եւ հարուստ ողկոյզներով զիրենք կթող ձեռքերու կը սպասեն: Այգեկո՛ւթք ... Ճամբուն եզերքին շարուած ծառերը խաղաղութեան պահակներու դերը կատարելու գործին մէջ են լռիկ ու մնջիկ: Կապոյտ եթերէն արձակուող արփաշեղ արեւը կը խղէ լռութիւնը ու մեր կառքը որ երջանիկներով լեցուած է բացի ինծմէ, կը սուրայ անյագ: Փոքրիկ բլուրի մը վրայ նստած տուն մը ծառերու կանանչութեան հովանիին ներքեւ խաղաղութեան չարականը կը սաղմոսերգէ, առանց անդրադառնալու իր մօտէն անցնող ու գացողներու կեանքի մասին, աքաղաղ մը վազայարոյց՝ իր սուր կուկուլիկուները կը տեղացնէ, գիւղացիին հանդիսար մասամբ խանդաբերելով: Ու ահա մեր կառքը կը հասնի էքս: Երջանիկներ, որոնք կեանքի վայելքը ըմբոշխնելու համար ինծ հետ էին, կը հեռանան, ես միս մինակ ճակատագրական պայքարի մը անձկութեամբ կը սպասեմ լայնանիստ մայթին վրայ: Ցերեկ աշուն է, սեպտեմբերեան անձրեւ հեշտօրօր ալէլուիայով կը սկսի մաղուիլ: Էքսէն դուրս ծառախիտ նեղլիկ ճամբայ մը ձեռք կ'առնեմ, հայրենակ գիւղը երթալու համար: Գիտեմ, քչիկ մը մեր հայրենի գիւղերուն կը նմանի, ածուներու կանաչութիւնը եւ նազելի հարսներու կեցուածքնին միտքս կ'ալեկոծեն: Բոլորին հետ միասին կանանչազարդ դաշտը կը տանի զիս խորհուրդներու մեհեանը: Կը թողում ածուները իրենց գովական վիճակին մէջ, ու կը յառաջանամ դէպի ջրհորին շուրջ համախմբուած տիկինները, որոնք օրական կեանքին ու տանջանքին վրայ ծեփելով հանդերձ՝ կը կարենան կարկատել, իսկ ոմանք ածուներու «քաղհան» կ'ընեն: Քիչ անդին տիկիններ կը ցատկոտեն ու կը ճռվողեն փրանսերէն: Խեղճ մանուկներ, որոնք հայրենիքի պաշտամունքին զրկուած են ու կը բարբառին օտարանալու լեզուով, օտարանալու համար:

Կը մօտենամ երեք զաւակներու մօր մը, որ չափազանց սրտայոյզ զանակով կը սկսի պատմել իր դժբախտ վիճակը, ինկապէս ալ պէտք է որ դիմանայ: Ամուսինը բանտ կը բնակի տասը տարիէ ի վեր հանգստեան ու չարքաշ գործաւոր մը այսօր «մերժուած» թուղթ մը ձեռքը, ինչ ընելը կամ ուր երթալ չի գիտեր:

Նկատելով որ օրէ օր կ'աճի «մերժուած»ներու թիւ, աւելի լաւ պիտի ըլլար որ Ներգաղթի լիազօր Պ. Դ. Ծահվերդեան հետաքրքրուէր այսպիսիներու վիճակով ու զանոնք ղրկէր դէպի հայրենիք:

Բոլորովին ճարահատներու բախտ կեանքին տեղեկանալէ յետոյ, խորախորհուրդ մտածումներու սուզուելով կը թողում գիւղը եւ կը հեռանամ:

Մ. Խ. ԹԱՇՃԵԱՆ

ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԸ

Վերջերս Ժընեւի մէջ տեղի ունեցաւ փոքրամասնութեանց ԺԱ. համաժողովը:

Նոր կազմակերպութիւն մըն է այս, ծնած՝ Ժընեւի մէջ: Պարբերաբար համաժողովներ կը գումարէ եւրոպական մայրաքաղաքներու մէջ, ինչպէս Վիէննա, Պէրն: Կը զբաղի առաւելապէս եւրոպական պետութեանց փոքրամասնութիւններուն դատով: Նախապէս Հրեաները մեծամասնութիւն կը կազմէին համաժողովին մէջ,— գրեթէ Հրեաներն էին որ նախաձեռնեցին ու վարեցին կազմակերպութիւնը: 1933ին հեռացան անոնք, երբ համաժողովը չուզեց բողոքի բանաձեւ մը ընդունիլ եւ հրատարակել՝ ի նպաստ Գերմանիոյ Հրեաներուն, որոնք ծանր հարուածներու կ'ենթարկուէին: Այսպիսով համաժողովը կորսնցուց ոչ միայն փորձառու տարր մը, այլ եւ համաժողովին այլազան հոսանքները չափաւորող կամ հաւասարակշռող ուժ մը: 1927ին հեռացան նաեւ Գերմանիոյ լեհ, դանիացի, լիթուանացի փոքրամասնութիւնները: Այսպէսով համաժողովը կորսնցուց ոչ միայն թուական արժէք մը, այլ եւ քաղաքական կշիռ մը, որովհետեւ համաժողովը հետզհետէ ինկաւ Գերմանացիներուն ազդեցութեան տակ:

Այս վերջին համաժողովին կը մասնակցէին 24 ազգային խմբակցութիւններ, որոնք կուգային 14 երկիրներէ,— այսպէս ներկայացուցիչներ ղրկած էին Եսթոնիոյ, Լեհաստանի, Հունգարիոյ, Եուկոսլավիոյ, Պելժիոյ եւ Չեխոսլովաքիոյ Գերմանացիները, Տանիմարքայի Գերմանացիները ներկայացուցիչ չէին ղրկած ներքին երկպառակութիւններու պատճառով) Աւստրիոյ Սլովէնները, Խրուաթները, Վիէննայի Չեխերը, Սպանիոյ Քաթալաններն ու Պասքերը, Պեսարապիոյ Ռուսերը, Լեհաստանի Ուքրէնները, եւն.:

Ինչպէս ըսինք, Գերմանացիները կը տիրապետէին համաժողովին մէջ,— Չեխոսլովաքիայէն եկած էին չորս գերմանացի նախկին երեսփոխաններ, որոնցմէ մին յայտարարեց թէ կը խօսի յանուն երեքուկէս միլիոն Գերմանացիներու, որոնք կը բնակին Չեխոսլովաքիոյ մէջ:

Համաժողովին նախագահն էր Վիլֆան, Սլովէն, նախկին երեսփոխան իտալական խորհրդարանին մէջ,— հակառակ նախագահին ջանքերուն համաժողովը զերծ պահելու որ եւ է ազդեցութենէ, Գերմանացիները յաջողեցան իրենց ուժը ցոյց տալ, նորհեւ ընդհ. քարտուղար ... Ամմէնտէի (Եսթոնիոյ Գերմանացիներէն):

Այսպէս, յանուն Չեխոսլովաքիոյ Գերմանացիներուն՝ երբ Հէնլայն յայտարարէր թէ իրենք շատ օրինապահ դիրք մը բռնած են երկրին մէջ միշտ ուզելով նպաստել չեխ ժողովուրդին հանրապետութ. ամրապնդումին, համաժողովին նախագահը, Վիլֆան, գիտել տուաւ թէ այնքան օրինապահ չէր իրենց դիրքը վերջին ընտրութեանց միջոցին:

Չեխոսլովաքիոյ Հունգարներու ներկայացուցիչը եւս յայտարարեց եթէ իրենք օրինապահ մնացած ասիկա չի նշանակեր թէ բողոք մը կէտ մը չունին, եւ քննադատեց ... խական վարչաձեւը, աւելցնելով ... կատարած քննադատութիւնները անձնական տեսակէտներէն կը ...

Իտալիոյ Սլովէններուն կողմէ ... ցաւ Պեսեմնիակ, նախկին երեսփոխան: Իտալիոյ մէջ, ըսաւ, փոքրամասնութեանց իրաւունքները ... ուած են բոլորովին, եւ ամէն ... գործ կը դրուի ձուլելու համար ... րամասնութիւնները, մինչդեռ Գեր... մանիոյ մէջ փոքրամասնութիւն... կ'ապրին երկրին ժողովուրդէն ... նուած, կը վայելեն մշակութ... անկախութիւն՝ առանց սակայն ... ղաքական իրաւունքներու:

Համաժողովը վերջացաւ այն ... հանուր եզրակացութեամբ թէ ... րամասնութեանց կացութիւնը ... վատթարացած է ներկայիս:

Համաժողովը, գումարուելով ... նեւի մէջ, ուզած է ազդեցութ... գործել ազգաժողովին վրայ: ... առթիւ քննութեան առնուած է ... յարաբերութիւնը Ժընեւի ազգ... վին հետ: Փոքրամասնութեանց ... մաժողովը, այդ յարաբերութ... րուն մասին, քուէարկեց ... բանաձեւը.—

Փոքրամասնութեանց համաժող... վը, գնահատելով հանդերձ ... կարեւորութիւնը Ազգերու Դաշն... ցութեան, անհրաժեշտ կը գտնէ ... րել որ քիչ մը աւելի զբաղի փոքր... մասնութեանց հարցով, եւ ... տէպ ներկայացնէ Լահէյի ժողով...

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ... ընթեռնլի եւ մելանով:

...Ի ՊԷՏՍ ՋԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

Սիրելի Արազ.— Ըլլա՛յ հիմա, ըլ-...յ ամէն առաջ, ո եւ է իրաւացի ...ստճառ չեմ տեսներ բայերուն ...մ. ներկայ եւ անկատար ժամա-...ներուն կը եւ կու (միավանկ բա-...յերուն, գամ, տամ, լամ միայն գոր-...ծուելի) տեսակ մը մանկիկներուն ի-...նց բայէն հեռի չարուելուն կամ ...րագրութեան համար: Միտքս լաւ ...մարեմ.— Հիմա ամէն մարդ իր ...ուոր դժուարութիւնները ունի ...ելու, թուղթ փոխելու, հարիւ-...ելու, ...տանին մէջ ըլլալու, Տաճիկ-...նին գալուն սպասելու, գալոց ...թիւն մաս կազմելու, տակա-... ինչ գիտնամ, ասանկ բաներու ...: կը, կու-ի մասին ո՞վ կը մտա-...ը', իրաւ է: Սակայն ամէն ...իր ... հինցած ապրանքը ունի ..., որ, ան ալ, իր օգտակարու-...ունի: Հիմա քանի՞ հոգի դեր-... կ'երթայ իրր թէ նոր չափի մը-...րան կարել տալու: Հազար ու մէկ ...երուն պէս լուսաւոր խանութ-...կան, ուր մարդ կրնայ մտնել, ի ...եւ ի տարաժամու, ոտքը կամ ... բան մը անցընելու համար: ...կան է որ աժան ըլլայ եւ գանէ ...: Մեր գործն ալ այն ...ը եկած է, սիրելի Արազ: ... ապրանքն ալ բան մը կ'արժէ, quand même: (Երբեմն Ֆրանսերէն բա-... խառնենք, արդիական կերպասի ...ը տալու համար):

..., կ'ըսենք — ինչո՞ւ, ի՞նչ հի-... կը, կու կը հեռացնենք իր ..., կը չարենք, զոր օր. կու գամ, ... ըսենք...: Ի՞նչ է այս բա-...թեան պատճառը: Գրաչարին գիւ-... տալու, կամ տպարանատէ-...ցնելո՞ւ համար արդեօք ... այդ մանկիկները ուղղա-... պէտք է կապուին, անոր ... քիթ քիթի, կռնակ կռնակի, որ-... կամ սիրուրտին կամ տաքնան ... Անո՛նք, այդ մանկիկները անջատ, ... բաներ չեն, անոնք իրենց բայո-... միայն կ'ապրին, սա տեսակ մը ... պէս՝ որ յաճախ, իրրեւ ..., ծառին կեղեւին կպչած կ'ըլ-..., կամ մեղրի պէս, եւ գիտես ար-..., թէ ինչ մեծ դժուարութեամբ ... անոնք ծառին մարմի-...: Որչափ ալ քակես՝ հետքը կը մը-... ծառին վրայ:

... նաեւ այս կը, կու-ին համար: ... ստորադասական ներկայէն ... [illegible] դանադանուի, սահմ. ... եւ անկատար անցեալին մը-..., կը կը գնենք, կը փակցնենք: ... մէջ քովքովի կըդր-... գրաչարը, բատ սովորութեան, ... զանոնք, մէկ ... քիլո-... թողլով երկուքին միջեւ, ... միտքը զուգած է սակայն: Սա՛ ... քահանա՞յ մըն ալ ...: Զոր Աստուած զուգեաց ... մի' մեկնեսցէ:

... թէ տրամաբանօրէն, ... նաեւ գրչութեան եւ տպա-...թեան տեսակէտով կու եւ կը-ին ... հեռու չչարուիլը անհրաժեշտ ... սակայն դուք ձեր գիտցածը ...:

... վերինին համաձայն չըլլա, ... կրնամ ըսել, սիրելի Արազ, ո-... շատ պայմաններու հետ ... է այս կէտը:

... քերականական յայտնի սը-... չէ՞ միթէ գրել անքննին, ան-գննին, փոխանակ գրելու՝ անքնին, անգնին, մէկ ն-ով: Առանց բայը քըն-նել, գննել է, որոնց արմատը կ'ըլլայ քնին, գնին, ծայրի ն քննել, գննել ա-ներեւոյթին երկու ներքն մէկն է: Եթէ գրենք այսպէս՝ անքննին, անգննին, ընդունած կ'ըլլանք թէ առանց անե-րեւոյթը երեք նով է,— քննել, գննել: Վարժութիւն եղեր է անքննին երկու նով հնչելու. այդպէս ըլլալուն համար սխա՞լ պէտք է գրել ուրեմն: Մեր գիւղացիները մինչեւ հիմա շի-տակը կ'արտասանեն չիտակ, երկու Տով, ուրեմն այնպէ՞ս գրենք ... Ֆը-րանսացիք, ընդհակառակն, մէկ բա-ռի մէջ գտնուած երկու բաղաձայն-ներէն մէկը միայն կը հնչեն, բայց երկուքը կը գրեն, aller եւն. եւն. եւն.: (Մե՛նք որ մենք Հայերս այս ձեւ Ֆը-րանսերէն բառերուն երկու բաղա-ձայնները անանկ ուժով մը կ'արտա-սանենք որ կարծես չիտակ արտասա-նելով մեղք գործած կ'ըլլանք...):

Գրուածքի մը մէջ, որ ոճով, իմաս-տով, բովանդակութեամբ արդարեւ հոյակապ էր, տեսայ բօթը փոթ ե-ղած: Մահուան փոթը: Երբեք ներելի չեն այս տեսակ անճշդութիւններ, ո-րոնք մահուան տխուր դէպքի մը առ-ջեւ անգամ ծիծաղ կը շարժեն: Արթն-ցէ՛ք պահ մը, արթննանք բոլոր գրող-ներս: Խորհի՛նք, երբ գրիչը ունինք մեր մատներուն ծայրը, եւ երբ մա-նաւանդ գեղեցիկ կտորներու շուրջ կը դառնանք, խորհի՛նք, այն, որ ... «փոթ չկոտրենք»: Հարուստ է մեր լեզուն, եթէ կը դժուարինք բառա-րան նայելու, հոմանիշը փնտռենք գործածենք — գոյժ. կամ եթէ գոյ-ժը ... գուշ պիտի ըսենք, բօթը գոր-ծածենք:

Գաղափարի այս շարքին վրայ թոյլ տուր ինծի, սիրելի Արազ, անգամ մը եւս խնդրել նոր գրողներէն, որոնք ժա-մանակի չար բերումով քերականու-թեան վարժութիւն չեն ըրած, նորէն խնդրելոր յարաբերական դերանու-նին հայցականը բնաւ չգործածեն երբ կատարելապէս վստահ չեն. երբեք սխալ չէ կամ իմաստը չի խանգար-ուիր, եթէ զոր, զորս, զորոնք չըսենք, այլ ըսենք, յամենայն դէպս առանց զի: Շատ լաւ գրուած յօդուածի մը մէջ, անթերի ոճի եւ պէսպիսուն ի-մաստներու յետ... կար «զոր կը նշմարուէր» մը, որ, աւա՜ղ, սա-կարկութեան կ'ենթարկէր իր այլա-պէս անգնահատելի գրութիւնը:

Ուրեմն այսուհետեւ միշտ որ փո-խանակ զոր ի, ... ցնոր անօրինու-թիւն որ չուշանար:

ՏԱՐԱԶ

ՎԷՆՍԷՆԻ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

Վէնսէնի հայ մանկապարտէզին վերամուտը կը սկսի սեպտ. 22ի կի-րակի առաւօտ Ecole du Nord դպրոցին մէջ: Դասաւանդութիւնները տեղի պիտի ունենան ամէն կիրակի եւ հինգ-շաբթի առաւօտները 9էն մինչեւ կէս-օր: Վարժուհին է Օր. Մայտա Ճօշ-քունեան:

Միացեալ վարչութիւնս կոչ կ'ընէ Վէնսէնի, Մոնթրէօյի, Սէն Մանտէի եւ շրջակաները բնակող բոլոր ծնո-ղներուն որ վերոյիշեալ թուականէն սկսեալ իրենց զաւակները ղրկեն դպ-րոց, որոնք անխտիր սիրով պիտի ընդունուին: Մուտքը ձրի է ինչպէս նաեւ գրենական պիտոյքները:

Վարչութիւն

ՀԵՏԵՒԵՑԷՔ ԲԱՐԻ ՕՐԻՆԱԿԻՆ

Ազգային մշակոյթի եւ արուեստի զարգացման կարեւոր հիմքերից մէկն է անհատի ստեղծագործութեան հա-ւաքումն ու պահպանութիւնը թան-գարաններում: Մինչեւ այժմ այդ դե-րը հնարաւորութեան սահմաններում մէջ Մ. Աթոռն էր կատարում, այժմ երբ պետական կեանքով ապրելու պայմաններն են ստեղծուած, այդ պարտականութիւնը իր վերան է առել Հայաստանի կառավարութիւնը:

Ուրախ ենք յայտնելու մեր սփիւռ-քի հայութեան, որ այդ ուղղութեամբ մեծ գործ է կատարուած Խ. Հայաս-տանում. կազմակերպուած այնպիսի մի թանգարան ունինք Երեւանում, իբր գեղարուեստական, պատմական-հնագիտական, ազգագրական եւն. բաժիններով, որ պատիւ կարող է բե-րել աւելի մեծ ազգի եւ աւելի հին պետութեան, քան մերն է: Բայց նո-րա ճոխութիւնն ու բարգաւաճ վիճա-կը թանգ եւ զուրգուրանքի առարկայ պիտի լինի ոչ միայն Հայաստանի կառավարութեան եւ ժողովրդի հա-մար: Սփիւռքի հայութիւնն էլ իր յատուկ բաժինը բերելու հնարաւո-րութիւնն ունի, արտասահմանում ապրող հայ արուեստագէտների գոր-ծերը գնելով եւ մայր հայրենիքին նուէր ուղարկելով, Եդգար Շահէնի, Գիւրջեանի, Մախոխեանի, Փաշմա-նի, Տիգրան Փոլատի, Ալխազեանի, Շիշմանեանի, Տիկին Բաբայեան-Կարբանէլի, Օր. Բոյաճեանի, Ա-դամեանի, Աճէմեանի, եւ այլ վաստա-կաւորների գործերն էլ պէտք է իրենց պատուաւոր տեղն ունենան Երեւանի պետական թանգարանում, որպէս համայն հայութեան ստեղծագործու-թեանց ցուցադրավայր եւ ներշնչման ու ոգեւորութեան աղբիւր: Ուրիշ կա-րեւոր խնդիրների հետ այս էլ կը լինի մեր հոգեւոր միութեան եւ կենդա-նութեան մի նոր ապացոյց եւ գոր-ծակցութեան գիծ, բայց եւ տեղա-կան արուեստագէտների համար խրա-խոյս:

Այդ ուղղութեամբ վերջերս գեղե-ցիկ օրինակ տուաւ Պ. Վահան Խո-րասանճեան, Վեհափառ Հայրապետի միջոցով Երեւանի պետական թանգա-րանին նուիրելով մի շատ մեծարժէք գործ, Այվազովսկու մի ծովանկարը իւր շքեղ շրջանակով: Յիշատակելի է նոյնպէս Լիվրպուլում գործող բժիշկ Մ. Բարսեղեանի նուէրը՝ իւր անձնա-կան մատենադարանը եւ երեք մար-մարինէ անդրիներ՝ Շէքսպիրի, Միլ-տոնի եւ Բայրընի՝ համալսարանին եւ թանգարանին: Այսպիսի առիթներ չեն պակասում եւ ուրիշների համար, միայն բարի կամեցողութիւնը լինի:

Մենք մեր կողմից հետեւեալը կա-րող ենք մատնանշել, ԺԷ. դարի վար-պետ Մինասի գործերը գեղեցիկ կեր-պով վերարտադրել է մեր բազմա-վաստակ նկարիչ Սարգիս Խաչատ-եանը Նոր-Ջուղայում. նրանցից մի քանիսն արդէն վաճառուած են, բայց արուեստագէտի մօտ կան դեռ եւս բաւական թուով նրանցից: Մենք խո-սել ենք արուեստագէտի հետ. նա պատրաստ է մեծ զիջողութիւն անել գների մէջ, եթէ նրանք ձեռք բերուին յատկապէս Երեւանի թանգարանի համար:

Ո՞վ կը կամենայ բարի օրինակին հետեւել եւ Մինաս վարպետի գործե-րը գնել Հայաստանի թանգարանի համար:

ԳԱՐԵԳԻՆ ԱՐՔ. ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Փարիզ, 12 սեպտ. 1935

Հապէշիստանի

ԲՈԼՈՐ ՀԱՅԵՐԸ ՄԵԿՆԱԾ ԵՆ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԷՆ 8 ՕՐ ՆԵՐՍ՝ ՃԻՄՄԱ ՔԱՂԱՔԸ

Ատիս Ապէպայէն ծանօթ ազգայինի մը գրուած նամակէ մը «Ազդարար» կը տեղեկանայ թէ Հայերը մեկնած են մայրաքաղաքէն ութ օր դէպի երկրին ներսը եւ վտանգի գօտիէն հեռու Ճիմ-մա քաղաքը: Թուրք դեսպանը շատ հոգածութիւն ցոյց տուած է եւ ըսած է իրենց թէ՝ եթէ կ'ուզէք մեկնեցէք. եւ որպէսզի անկորուստ մնան իրենց գոյքերն ու ինչքերը, անոնց լիակա-տար ցանկը ուզած, եւ ճշդած, վաւե-րացուցած ու կնքած է, մէկ օրինակը իր քով պահելով:

Ճիմմա գեղեցիկ քաղաք է, բնիկ բը-նակչութիւնը բոլորովին սեւամորթ է. օտարատեաց չեն, իսկ վայրի ցե-ղերը երկրին շատ խորերն են, մայ-րաքաղաքէն երեսուն օր հեռու (ջորիի գնացքով):

Հ. Մ. Ը. Մ.

Նոր մասնաճիւղ

ՇՈՒԱԶԻ - ԼԸ - ՌՈՒԱ.— Սեպտ. 15ին մեր գիւղին մէջ տեղի ունեցաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտական շարժու-մին բարեկամներուն ժողովը, որու կողմէ ընտրուեցաւ մասնաճիւղի առ-ժամեայ վարչութիւն մը: Ընտրուե-ցան.— Ատենապետ՝ Յ. Գ. Պալէօ-եան, քարտուղար՝ Ղուկասեան, գան-ձապահ՝ Հ. Շիրինեան, հաշուակալ՝ Ե. Շահպազեան, խումբի վարիչ՝ Կ. Նիկոլեան, գոյքապահ՝ Ա. Եօփեան, խորհրդականներ՝ Մ. Շահկիտան-եան, եւ Շ. Սողոմոնեան:

Մասնաճիւղը կը բաղկանայ վեց գայլիկներէ, ութ սկաուտներէ, վեց արենոյշներէ (զորս կը վարեն Օր. Մ. Աչճեան եւ Օր. Մ. Պալէօեան) եւ 15 գործող անդամներէ:

Մասնաճիւղի վարչութիւնը որոշեց սկսիլ հայերէն լեզուի եւ սկաուտա-կան արհեստագիտական դասաւան-դութիւններու:

Կ. Նիկոլեան

ՄԵՍՐՈՊ ԴԱՒԻԹ ԹԱՂԻԱԴԵԱՆՑԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Թէհրանէն մեզի ղրկուած կոչէ մը կ'իմանանք թէ «ԹՀԵԴՆԱ» Միութիւ-նը ձեռնարկած է վայելուչ յուշարձան մը կանգնել Հայոց եկեղեցին, ուր թաղուած է ուսուցիչ-հրապարակա-գիր Մեսրոպ Թաղիադեանց:

«Այդ առթիւ կոչ է անում իր հայ-րենակիցներին, մանաւանդ Նոր-Ջու-ղայի, Թաւրիզի եւ Հնդկաստանի հա-յութեան, որ աջակցեն իրեն, կազմա-կերպելով նրա Պարսկաստան մտնելու 100ամեակի առթիւ (1834—1934) ա-ռաջիկայ հոկտեմբերին յոբելենական հանդէսներ, հասոյթը յատկացնելու այդ նպատակին, կեդրոնացնելով «Թհեդնա» Միութեան մօտ»:

Հասցէ.— A. Thérian, Banque Pehlèvi, Téhreran (Iran):

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՆԱՀԱՊԵՏ ՆԱՀԱՊԵՏԵԱՆ, տրամա չորս արարով: Գրեց՝ Ա. Սարվազ-եան: 1935, գին՝ 7.50 ֆր.:

ԳԹԻՑ ԴՈՒՌՍ, տրամա չորս արա-րով: Գրեց՝ Ա. Սարվազեան: 1935: Գին 5 ֆրանք: (Կը ծախուի նաեւ «Յառաջ»ի խմբագրատունը:

ՄԱՄՈՒԼ

Պարզ եւ յստակ

«Ապարէզ» դիմել կուտայ այս խո-րագրով խմբագրականի մը մէջ (23 օգոստոս):

— «Դաշնակցութեան հակառակորդ մամուլը եւ անոր շուրջ համախմբուած յայտնի ու անյայտ աշխատակիցները սովորութիւն դարձուցած են սուտ խենթ ձեւանալով՝ դիմելու գռեհիկ ամբոխավարութեան:

Գաղութահայութեան մէջ ստեղծ-ուած ժողովրդավարական շարժումը ներկայացնելով իբրեւ համայնքներու պառակտում եւ եկեղեցական իշխա-նութիւններու դէմ անհնազանդու-թիւն, պարզապէս այս Նազարներու քեալլագէօղութիւններ են, որոնք կեղծաւորաբար ձգտումն ունին երե-ւոյթները շրջել իրենց ուզած կողմը, ամբոխային գրգռութիւններ ստեղծե-լու վատ ցանկութեամբ:

Հարցերը շատ պարզ են եւ բացատ-րելու ու անհասկնալի դարձնելու բնաւ կարիք չկայ: Խորհրդային իշ-խանութեան սահմաններէն ներս, մեր կամքէն անկախ, մտրակի ուժին տակ, դադար առած է իր ներքին ազգային եկեղեցական գործերը վարելու ժողո-վրդավարական իրաւունքը: Անկէ կա-րելի չէ հետեւցնել թէ դադար առած է կամ պէտք է առնէ այդ իրաւունքը նաեւ սփիւռքի մէջ, ուր կ'ապրին մօտ 800,000 հոգի:

Սփիւռքի հայութիւնը իր առանձնա-կան իրաւունքով եւ սահմանադրա-կան օրէնքներով՝ կ'ուզէ ստեղծել իր սեփական իշխանութիւնը իր քուէնե-րով: Այս ցանկութեան դէմ են ոչ մի-այն իրենց կոչումին դաւաճանող ե-կեղեցական իշխանաւորները, այլ նա-եւ անոնց տկարութիւնները շահագոր-ծող բարեբարներու ամբողջ ֆլիքը:

Այս իրողութեան կենդանի ապա-ցոյցներ են — Իրաքի նախկին առաջ-նորդ Մանասեան, հին Յունաստանի ինքնակոչ առաջնորդ Մազլըմեան, Ռումանիոյ առաջնորդ Յուսիկ արք., թիւ 2 Բաբգէն կաթողիկոս եւ ուրիշ-ներ, որոնք, իրենց իշխանութեան սահմաններուն մէջ փուն եւ կեղծ պատրուակներով տասնեակ տարիներ աշխատած են արգելք հանդիսանալ ժողովրդային ընտրութիւններուն: Իսկ ուր որ ժողովուրդը յաջողած է իր իրաւունքին տէրը կանգնիլ եւ ընտրութիւններ կատարել, անոնք աշ-խատած են բամբասանքներով ու զը-պարտութիւններով բեկանել տալ ընտ-րութիւնները: Այս տեսակէտէն անոնք ունին բանուկ ճամբայ մը.— Էջմիած-նի Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդը, որ խորհրդային իշխանութեան սաս-տին տակ հարկադրուած է ընթացք տալ իրենց ցանկութիւններուն, նոյն իսկ օրինազանցօրէն կախակայել ժո-ղովուրդի սահմանադրական իրա-ւունքները անորոշ ժամանակով (Քա-լիֆորնիոյ շրջան):

Սփիւռքի հայ ժողովուրդին բանի-մաց զանգուածը այլ եւս անհանդուր-ժելի գտնելով այս կացութիւնը, կ'աշխատի իր ձեռքն առնել իր ճա-կատագիրը, պահանջելով իր իրա-ւունքները ոտնահարողները: Այսպէս բրին Քալիֆորնիա, Հար. Ամերիկա, Յունաստան, Իրաք, Ռումանիա, Մար-սիլիոյ շրջանը, եւայլն:

Ժողովուրդի այս վճռականութիւնը ջախջախելու պատրուակ ցանկու-թեամբ, յիշեալ հոգեւոր իշխանաւոր-ները կը գործածեն երկու զէնք.— 1. մատնել զանոնք պատկան պետական իշխանութիւններուն առջեւ շինծու զրպարտութիւններով. 2. խորհ. իշ-խանութեան միջամտութեան դիմելով Էջմիածնի հայրապետութեան միջո-ցով տեւականացնել իրենց իշխանու-թիւնը:

Առանց Դաշնակցութեան կռնակը խածնելու, պարզ եւ որոշ թող պա-տասխանեն թէ՝ գաղութներու հայ ժողովուրդը իրաւունք ունի՞ սահմա-նադրութեան օրէնքներով իր գործե-րը վարելու թէ ոչ:

Առանց խեղաթիւրումներու եւ կեղծաւորութեան, թող պատասխա-նեն թէ Էջմիածնի Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդը իրաւունք ունի՞ իր ուզած պահուն որ եւ է շրջանի մէջ սահմա-նադրութիւնը կախակայելու, հակա-ռակ ժողովուրդներու մեծամասնու-թեան կամքին:

Ու վերջապէս առանց ծեքծեքումնե-րու թող պատասխանեն թէ՝ ո՞վ է վարչական իրաւատէրը, կամայակա-նութեամբ ինքզինք պարտադրող իշ-խանաւո՞րը, թէ օրինապահ ժողո-վուրդը»:

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՎԱԽԵՐԸ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՄԷՋ

Պէյրութի թերթերը կը գրեն թէ Ի-տալական գաղութը տենդագին աշխա-տանքի լծուած է եւ մանաւոր ժո-ղովներ ու հաւաքոյթներ կ'ունենայ օգնելու համար մայր հայրենիքին: Մէկ կողմէ կամաւոր կը գրուին՝ մեկ-նելու համար Էրիթրէ եւ միւս կող-մէ ալ գնումներ կ'ընեն բանակի հա-մար: Աքքարի շրջանէն գնած են 4200 եզ, ղրկելու համար Էրիթրէ: Գնում-ները կը շարունակուին:

Գիւղացիները, որոնք նիւթական նեղ կացութեան մը մատնուած են, սիրով կը ծախեն իրենց եզներն ու ոչխար-ները:

Պատերազմի վախը կը շարունակէ մտատանջել հովանաւորեալ երկիրնե-րու բնակչութիւնը: Ալիւրի եւ այլ ու-տելիքներու գնումները կը շարունակ-ուին: Գիւղացիներուն մէջ խօսակցու-թեան միակ նիւթը պատերազմն է:

Բոլորն ալ սարսափով կը վերյիշեն մեծ պատերազմի օրերուն իրենց կը-րած թշուառութիւնն ու դժբախտու-թիւնը:

Լիբանանի ժողովուրդին վրայ շատ գէշ տպաւորութիւն մը ձգած են Թուրքիոյ վերջին ռազմափորձերն ու պատրաստութիւնները:

Պէյրութի մէջ այս վերջին օրերու ալիւրի եւ ցորենի առեւտուրը չորս անգամ աւելի եղած է քան անցեալ տարուան այս եղանակին: Կատար-ուած քննութիւն մը հաստատած է որ գնորդներուն մեծ մասը եղած են Լի-բանանի գիւղացիները որոնք կը սար-սափին պատերազմի հետեւանքներէն յիշելով 1915—1918 սովը: Ամէն հա-ւանականութենէ զերծ մնալու հա-մար, գիւղացիները արմտիք կ'ամբա-րեն բաւական երկարատեւ շրջանի մը համար:

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՏԱՐԱԾԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ը

...ԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՃԷՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

Վերածեց՝ Պ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

...ն ճիշդ էր Ֆրանսացի, ինծի ... (եւ հիմա ալ չեմ յիշեր ա-...) հրապարակագիրներու տեսու-...:

...րադարձիս խիկոյն տեղեկացու-...ենք եպարքոսին եւ բարեկամնե-... իմ տեսակցութիւնը ըր Մար-...ի հետ եւ անկէ հանելիք հետե-...ները:

ԳԵՐՄԱՆ ԵՒ ԹՈՒՐՔ ԶԻՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

...ալ է թէ ընդհ. պատերազմի ըն-...ջքին կնքուեցաւ գերման եւ թուրք ...կցութիւնը: Թէեւ 2 օգոստ. ... ստորագրուեցաւ, բայց խոր-...կցութիւնները շատ աւելի առաջ ...ած էին:

...րանսայէն վերադարձին, Թալէա-... հետ տեսակցած ատեն Թալէաթ ...է Ճէմալ փաշայի.

...փաշա, ի՞նչ կ'ըսես եթէ Գեր-... այս — այս պայմաններով զի-...կցութիւն մը առաջարկէ: Կը տես-... թէ Ֆրանսայէն յոյս չկայ: Ֆը-...յէն մերժում ստանալէ յետոյ պիտի մերժէ՞ք Գերմանիոյ առաջար-կը: Ճէմալ փաշա կը պատասխանէ թէ «պիտի ընդունէ՞ր զինակցութիւն մը, որ Թուրքիան կ'ազատէ իր չէզոքաց-ուած դրութենէն»:

23 յուլիսին ազգային տօնի առթիւ Լէվէնտ Չիֆթլիկի առջեւ մեծ զօ-րանցք մը տեղի կ'ունենայ: Գերման դեսպան Ֆօն Վանկէնհայմ Ճէմալ փաշայի քով երթալով կ'ըսէ.

— Կը տեսնէ՞ք, Ճէմալ փաշա, թէ ի՞նչ արդիւնք ձեռք ձգուած է այնքան քիչ ատենուան մէջ գերման սպանե-րու շնորհիւ: Ահա թրքական բանակ մը, որ ոչ մէկ բանով վար կը մնայ աշխարհի յառաջոյն բանակներէ: Գեր-ման սպաները միաձայն կը գովեն թուրք զինուորին բարոյական ուժը, որ սպասուածէն աւելի մեծ արդիւնք ցոյց տուած է. կարելի է մեծ յաջո-ղութիւն մը նկատել զինակիցը ըլլալը կառավարութեան մը, որ ասանկ բա-նակ մը ունի»:

Ճէմալ փաշա որ եւ է լուր չունէր այդ ատեն տեղի ունեցած Թուրքեւ-գերման զինակցութեան մը խորհր-դակցութիւններէն: Քանի մը օր ետք երբ Շիշլիի իր տանն առջեւ ինքնա-շարժ կը կենար, կը տեսնէ ուրիշ ինքնաշարժ մը, որուն մէջ նստած էին Էնվէր, Թալէաթ, եւ Խալիլ: Ինք-նաշարժը կը դառնայ Օսման պէյ պար-տէզին անկիւնէն դէպի Էնվէր փաշա-յի տունը տանող փողոցը: Ճէմալ փա-շա կը խորհի թէ այդ պահուն ուրկէ կրնային գալ անոնք — ապահովա-բար մեծ եպարքոսի ծովեզերեայ ա-պարանքէն: Կը կասկածի առաջին ան-գամ որ իր ընկերները գործեր կը տեսնեն առանց իրեն իմացնել ուզե-լու: Մինչեւ այդ պահը բան մը չէր պատահած որ կասկած ներշնչէր: Տուն վերադարձին Էնվէր փաշային հեռախօս կ'ընէ եւ կը հարցնէ թէ ո՞ւրկէ կուգար այդքան ուշ ատեն: Էնվէր կը պատասխանէ թէ ժամանակ անցընելու համար մեծ եպարքոսին էր այցելած եւ Թալէաթ եւ Խալիլ պէ-յերն ալ հոն գտած էր, որոնց հետ տուն վերադարձեր էր: Այս պատաս-խանը տրուելու ձեւը աւելի կը զօրա-ցնէր Ճէմալ փաշայի կասկածը:

Յաջորդ օրը կը հրաւիրուի նախա-րարական խորհուրդին մասնակցելու կէսօրէ վերջ, մեծ եպարքոսի ծովե-զերեայ ապարանքը: Երբ Ճէմալ փաշա կը հասնի այնքան անձրեւ եւ հով կար որ անկարելի կ'ըլլայ ճամբան ինքնա-շարժով շարունակել: Երկար ատենէ ի վեր Պոլիս այդքան անձրեւ եւ փո-թորիկ տեսած չէր: Ծովային նախա-րարութիւն դառնալով շոգեմակոյկը կը նստի եւ կ'ուղղուի դէպի Ենի-քէօյ:

— «Ո՞ւր էիք, կ'ըսէ մեծ եպարքոսը, երկար ատեն սպասեցինք ձեզի եւ վեր-ջապէս ելան գացին: Կարծեցինք թէ արկածի մը եկած էք, քանի որ նա-խարարութենէն կը տեղեկացնէին թէ ճամբան էք: Այժմ նորութիւն մը պիտի յայտնեմ ձեզի, որ ձեզ պիտի ուրախացնէ ապահովաբար, ձեր մտ-քէն կ'անցնի՞ թէ խնդիրը ինչ բանի շուրջ է»:

— Կ'ենթադրեմ թէ այն որոշման մասին է զոր Էնվէրի, Թալէաթի եւ Խալիլի հետ առիք իմ բացակայու-թեանս, թէեւ բովանդակութիւնը չեմ կրնար գուշակել, կը պատասխանէ Ճէմալ փաշա:

— Գերման կառավարութիւնը զի-նակցութիւն մը առաջարկած է մե-զի: Որովհետեւ այս առաջարկը երկրի շահերուն նպաստաւոր կ'երեւայ մե-զի, այսօր ստորագրեցինք պայմանա-գրութիւնը դեսպան Ֆօն Վանկէնհայ-մի հետ:

— Եթէ պայմանները իսկապէս հա-մապատասխան են երկրի շահերուն, այն ատեն քաղաքական կարեւոր դէպք մը կարելի է նկատել զայն, կ'ը-սէ Ճէմալ փաշա:

— Պայմանագրութիւն մըն է որ երկու երկիրներու շահերը նկատի ու-նի եւ երկուքին իրաւունքն ալ հաւա-սարապէս պաշտպանուած է անանկ ձեւով մը որ ցարդ ոչ մէկ կառավա-րութեան յաջողուած է ընել:

Այս ըսելով մեծ եպարքոսը կ'երթայ իր աշխատութեան սենեակը եւ դա-րակէն կը հանէ դաշնագիրը որ բազ-մաթիւ յօդուածներ կը պարունակէր: Ճէմալ փաշա կը կարդայ եւ կը տես-նէ որ լաւ պայմանագրութիւն մըն է երկու անկախ պետութիւններու մի-ջեւ եւ հաւասար իրաւունքի վրայ հիմնուած:

— Հապա՞ Աւստրիան, կը հարցնէ Ճէմալ:

— Կէս ժամ առաջ, մեր ընկերնե-րու երթալէն քանի մը վայրկեան վերջ դեսպան Փալլավիչինիէն առացայ այս նամակը որով կը յայտնէ թէ Աւստրի-ան ալ նոյն պայմաններով դաշինք մը կապելու պատրաստ է:

— Հապա Իտալիա՞ն:

— Նկատելով որ Գերմանիա մինչեւ հիմա չէ իմացուցած Իտալիոյ մեր մուտքի մասին երրեակ զինակցու-թեան մէջ, ան այժմ ոչ մէկ լուր ու-նինք այդ կողմէն: Գերմանիա կ'ուզէ առաջ հող պատրաստել եւ մենք չենք կասկածիր որ Իտալիան ալ Աւստրիոյ պէս մեր զինակցութիւնը պիտի ընդու-նի՞:

Ճէմալ փաշա կը հարցնէ մեծ եպար-քոսին վերջապէս թէ ի՞նչ հիմքի վրայ յենլով իրմէ պահեցին այդ խորհր-դակցութիւնները: Մեծ եպարքոսը կը պատասխանէ թէ ինք անձնապէս կատարած է ամէն բան եւ այսօր մի-այն իմացուցած անոնց. Ճավիտ պէյ դեռ չի գիտեր, նոր կանչած է զայն իր մօտ նոյնպէս դաշնագիրը ցուցնե-լու համար: Նախարարներու մէջ անձ-նաւորութիւններ կան որոնք դէմ պի-տի ըլլային այս տեսակ ձեռնարկի մը եւ կրնային այս պետական գաղտնիքը տարածել — ինչ որ այս պահուս ան-բաղձալի էր — խորհեցայ միայն Շէյխ իւլ Իսլամին, Թալէաթի, Ճավի-տի, Էնվէրի, Խալիլի եւ ձեզի տեղե-կացնել:

(20) (Շար.)

կրթութիւն մը: Մենք բացէ ի բաց ըսինք թէ ինչ կ'ուզենք ստանալ այս գաղթային գործողութեամբ: Նախ՝ մեր ապահովութիւնը, յետոյ ծաւալման հնարաւորութիւններ խաղաղասէր ժողովուրդի մը համար որ յաճախ ապէ - րախտ հողի մը վրայ մշակած ըլլալով ամէն ինչ որ մշակելի է, չուզեր անօթի մեռնիլ: Մենք ստիպուած ենք պզուչական միջոցներ ձեռք առնել Էրիթրէի եւ Սոմալիի մէջ: Այնտեղ կան 400,000 սպառազէն Եթովպիացիներ եւ 250,000 Իտալացիներ, որոնք նոյնպէս հրացաններ ունին: Դուք առիթ ունեցաք դատելու Իտալիոյ բարոյական աննուաճելի ուժերը: ՄԵՆՔ ԶՕՐԱՇԱՐԺԻ ԵՆԹԱՐԿԱԾ ԵՆՔ ՄԷԿ ՄԻԼԻՈՆ ԶԻՆՈՒՈՐ: ԵՐԿԻՐԸ ՊԱՏՐԱՍՏ Է ԱՒԵԼԻՆ ՏԱԼՈՒ ՈՒԺՈՎ ԲԱԽՈՒԹԵԱՄԲ: ՄԷԿ ԱԶԴԱՆՇԱՆԻՍ ՎՐԱՅ, ԴՈՒՔ ՊԻՏԻ ՏԵՍՆԷՔ ՎՃՌԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻ ՄԸ ԱՄԷՆԷՆ ԱՀԱՐԿՈՒ ՑՈՅՑԸ,— ՏԱՍԸ ՄԻԼԻՈՆ ՄԱՐԴ ՈՏՔԻ՝ ՄԷԿ ՕՐՈՒԱՆ ՄԷՋ: Եւ նկատի ունեցէք որ այս զօրափորձէն զատ ունիմ քանուորական միութիւնները որոնց վայրկեանները թանկագին են, որովհետեւ անոնք կը բանին ազգային պաշտպանութեան համար:

Անոնք որ, եսամոլութեամբ կը ժխտեն Իտալիոյ ապրելու իրաւունքը եւ պատժական տնօրինութեանց մասին կը խորհին, թող իրարու պատմեն,— ՀԵՏԵՒԱՆՔԸ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՅ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՔԱՐՏԷՍԻՆ ՎԵՐԱԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆԸ»:

Զինուորական շարժումներ եւ բացառիկ օրէնքներ

Հռոմէն կը հեռագրեն թէ Իտալիոյ Նախարարական խորհուրդը իր շաբաթ օրուան նիստին մէջ որոշած է արտակարգ նիստի հրաւիրել խորհրդարանը, պատերազմական բացառիկ օրէնքներ մշակելու եւ երկրին համերաշխութիւնը ապացուցանելու համար: Ժողովին թուականը յայտնի չէ, բայց կը հաւատեն թէ պիտի զուգադիպի տասը միլիոն սեւ շապիկաւորներու ընդհ. զօրաշարժին հետ: Եկեղեցին ալ պիտի օգնէ այս զօրաշարժին, Պապը արտօնած ըլլալով զանգահարութիւնը:

Հաւանական է որ խորհրդարանը օրէնքի վերածէ մայիս 23ին հրատարակուած մասնաւոր հրամանագիր մը, որուն համաձայն կառավարութիւնը իրաւասութիւն կը ստանայ օրէնքներ հրատարակելու «ափրիկեան գաղթավայրերու պաշտպանութեան եւ զօրացման համար», մինչեւ 1935 դեկտեմբեր 31:

Իտալեկներ կ'ըսեն թէ Մուսոլինի միջոցներ խորհած է նոյնիսկ չորս տարի շարունակելու կռիւը՝ Հապէշիստանի դէմ: Անընդհատ կը շարունակուի զինուորներու առաքումը: Որոշուած է 120,000 զինուոր դրօշի տակ առնել երեսուն օրուան մէջ: Երկուշաբթի օր Նափոլիէն եւ Ճենովայէն ճամբայ ելան 14 հազար զինուորներ, «դէպի Ափրիկէ»: (Նախապէս կը գրէին «Արեւելեան Ափրիկէ»):

⁂ Անգլիական կառավարութիւնը գրաւոր յայտարարութիւն մը յանձնեց եգիպտական կառավարութեան, յայտնելով թէ պատերազմի պարագային բացառիկ միջոցներ չպիտի առնէ Եգիպտոսի մէջ, առանց անոր հաւանութեան:

Անգլիական ծովային ուժեր ռազմափորձ կը կատարեն Սուէզի եւ Փորթ Սայիտի շրջակաները, իսկ ամէն օր օդնական մարտանաւեր եւ զինուորներ կը հասնին Անգլիայէն դէպի Միջերկրական: Առջի օր Ճիպրալթար հասան հինգ թորփիլանաւեր: Օդանաւերը գիշերային հետազօտութիւններ կը կատարեն Մալթայի վրայ:

Արդէն իսկ խուճապ ծագած է Աղեքսանդրիոյ մէջ եւ բազմաթիւ ընտանիքներ կը հեռանան քաղաքէն: Հեռագիր մը կ'ըսէ թէ Իտալացիները փշաթելերու երրեակ ցանց մը կազմած են եգիպտական սահմանին վրայ, 150 մղոն հեռաւորութեամբ:

⁂ Հապէշիստան ալ ժամէ ժամ ժընեւի լուրերուն կը սպասէ, ընդհ. զօրաշարժ հռչակելու համար: Անձրեւները կը շարունակուին դեռ եւ կրնան տասը օր ալ տեւել:

Ի՞նչ կ'առաջարկէ միացեալ յանձնախումբը

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի դիւանագիտական խմբագիրը կ'իմանայ թէ Հինգերու յանձնախումբը պիտի առաջարկէ 1.— Բարենորոգումներ հաստատել Եթովպիոյ մէջ, առանց դպչելու վեհապետական իրաւունքներուն. 2.— Օտար խորհրդականներ տրամադրել՝ թէ կեդրոնական կառավարութեան եւ թէ շրջանային վարչութեանց համար. 3.— Զօրացնել ոստիկանութիւնը եւ սահմանային պահակախումբեր կազմել. 4.— Իտալիոյ ձգել ոչ միայն Օկատէնի հողամասի (հարաւ), այլ եւ Տանաքիլը, Էրիթրէի սահմանագլուխին երկայնքը: Անգլիա եւ Ֆրանսա պատրաստ են դէպի ծով ելք մը յատկացնելու Եթովպիոյ:

Արտակարգ միջոցներ Մալթայի մէջ

Մալթայի կառավարութիւնը հետեւեալ երեք հրամանագիրները հրատարակեց, արգիլելու համար սուտ կամ նպատակաւոր լուրերու տարածումը.— 1. Մէկ ամիս բանտարկութեան պիտի դատապարտուին անոնք որ սուտ եւ խռովայոյզ լուրեր կը տարածեն.— 2. Կառավարութեան լիազօրութիւն կը տրուի որ եւ է լրագիր դադրեցնելու եւ առաւելագոյն վեց ամիս բանտարկութեան դատապարտելու համար անոր խմբագրապետը, սուտ եւ խռովայոյզ լուրեր հրատարակած ըլլալուն համար.— 3. Արգիլուած է Մալթա մտցնել կասկածելի թերթեր եւ գիրքեր:

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ բրիտանական զինարաններէ ընդծովեայ ականներ ղրկուած են գաղտնաբար, Մալթան պաշտպանելու համար, եթէ պատերազմ ծագի Իտալիոյ եւ Եթովպիոյ մէջ:

Հիթլէրի փակման ճառը

Սեպտեմբեր 16ին փակուեցաւ Նացիներու համագումարը, Նիւրընպէրկի մէջ: Այս առթիւ նոր ճառ մը խօսելով, Հիթլէր պարզեց կուսակցութեան եւ պետութեան պարտականութիւնները:— 1. պետութիւնը պէտք է ապահովէ վարչութիւնը՝ օրէնքի շրջանակին մէջ եւ անոնց օգնութեամբ.— 2. Կուսակցութիւնը պէտք է ապահովէ իր ներքին կազմակերպութեան զարգացումը եւ ժողովուրդը դաստիարակէ ազգային - ընկերվարական ուղղութեամբ: Կուսակցութիւնը պէտք է ապահովէ պետերու կազմութիւնը: «Վերջնական նպատակն է մեր վարդապետութեամբ թրծել եւ մեր կուսակցութեան մէջ առնել բոլոր Գերմանները: Եթէ չուզեր վնասել ինքն իրեն, ազգային - ընկերվարութիւնը հարկադրուած է երբեմն աններող ըլլալու, այսինքն՝ իր տեսակէտը պարտադրելու բոլոր պարագաներուն մէջ: Անհրաժեշտ է կոյր հնազանդութիւն իշխանութեան, զսպելու համար անհատներու կամքը եւ կազմելու բոլորին անդիմադրելի կամքը: Կարելի չէ վիճիլ Առաջնորդին տուած հրամաններու մասին: Ինչպէս որ ես ինքզինքս կը նկատեմ շարժման մէկ մասը, նոյնպէս կուսակցութիւնը ինքզինքը կը նկատէ իբրեւ իմ մէկ մասս»:

Ալպանիոյ կիները ալ առանց քողի

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Ալպանիոյ կիներն ալ մօտերս պիտի արտագրուին Զօկու թագաւորին մէկ հրովարտակով: Մասնաւորապէս պիտի ջնջուի «եաշմաք»ը (քօղ), աղջկանց յատուկ դպրոցներ պիտի բացուին, կիները պիտի կրնան վարչական պաշտօններ վարել, ինչպէս եւ ազատօրէն ընտրել իրենց ամուսինները: Այս տնօրինութիւնները խոր ցնցում պիտի պատճառեն, քանի որ Ալպանիոյ կիներուն 70 առ հարիւրը իսլամ են եւ հարէմական կեանք կը վարեն թրքական տիրապետութենէն ի վեր: Տարակոյս չկայ թէ երիտասարդութիւնը ուրախութեամբ պիտի ընդունի այս բարենորոգումները, իսկ թունդ պահպանողականները պիտի դրդուին:

ՏԱՂՍՏԱՆԻ մէջ մահուան դատապարտուեցաւ Մանչէնքօ անուն մարդ մը, որ երկու տարիէ ի վեր քարիւղ կը գողնար նաւթուղիէն, ծակեր բանալով խողովակներուն վրայ: Նոյնիսկ հոգ չէր տաներ ծակերը գոցելու համար: Կարելի չէ հաշուել գողցուած քարիւղին քանակը:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» Կոմիտէն կը հրաւիրէ իր ընկերները ընդհ. ժողովի վաղը Հինգշաբթի երեկոյ ժամը ճիշդ 8.30ին Gobelinsի սրճարանը. 32, Ave Gobelins. Օրակարգ՝ Զեկոյց Պատգամաւորի:

ԱՆՐԷՈ-ՊՈՐԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ «Արամ» Ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը վաղը Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

Գաւառ

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ «Անտօք» Ենթակոմիտէի ընկերական ժողով այս Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8ին «Դուրեան» Գրադարանը. Օրակարգ.— Շարունակութիւն նախորդ ժողովին:

ԳՈՅԱՄԱՐՏ Օրացոյց 1936 է. տարի

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ ՀԵՏԵՒԵԱԼ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԵԱՄԲ.—

1— Ազգային Քննական Պատմութիւն (Շար. անցեալ տարուընէ, Ռուբինեանց հարստութեան վերջաւորութիւնը, հետեւողութեամբ Հ. Ս. Տէր Մովսէսեանի):

2.— Ամփոփ նկարագրութիւն ազատագրական պատմական դէպքերու եւ դէմքերու:

3.— Կրօնական տօներու լիակատար յիշատակութիւն:

4.— Օրացոյցին կողքի ճակատը զետեղուած է Հ. Յ. Դ. Զինանշանը՝ եռագոյն Հայկական զոյգ Եռագոյն Դրօշակներով:

5.— Մէջտեղը զետեղուած է ՍՊԱՍՈՒՄ՝ նկար Հ. Ալեանաքի:

6.— Օրացոյցին ներքեւի մասը զետեղուած է Դաշնակցութեան Երրորդութիւնը:

7.— Կողքին աջ եւ ձախ կողմը զետեղուած են ՄՈՒՇԵՂ ԵՐԿԱԹԻ (Արշաւիր Կամսարական), ԵԳԻՊՏԱՑԻի (Արտաշէս Դեւեան), ՄՈՒՐԱՏ ԴԻՅՕԲԵԱՆԻ (Սագօ) եւայլ նկարներ:

8.— Օրացոյցին թերթիկներուն մէջ զետեղուած են մօտ 12 նկարներ հին, պատմական, ազգային եւ յեղափոխական դէմքերու եւ դէպքերու:

«ԳՈՅԱՄԱՐՏ» Օրացոյցը Ազգային գեղեցիկ հրատարակութիւն մըն է, ամէնէն շատ փնտռուածը եւ ամենատարածուածը:

Օրացոյցը այս տարի լոյս կը տեսնէ Փարիզ Յ. ՃԱՐԵԱՆ տպարանի շքեղ տպագրութեամբ, ինչ որ գեղարուեստական նոր հմայք աւելցուցած է:

Գին՝ Ֆրանսա եւ գաղութներ նաեւ ուրիշ երկիրներ 5.50 ֆրանք, Սուրիա եւ Պալքաններ 5 ֆրանք, Ամերիկա 6 ֆրանք, Մարսէյլ 5 ֆրանք:

Դիմել հետեւեալ հասցէին՝ M. Gaïzak DJARAYAN, 49, Rue Nationale, Marseille - France.

ՏԵՍԷՔ ՄԵՐ ԳԻՆԵՐԸ
ԵՒ ՁԵՐ ԸՆԵԼԻՔ ՇԱՀԸ

1000 Նամակաթուղթ, ընտիր թուղթ	50 ֆր.
1000 Ծաքթիր »	50 »
1000 Առեւտրական քարտ	10 »
1000 Պահարան, ճերմակ	40 »
100 Հարսանեկան հրաւիրագիր պահարանով	50 »
1000 Թռուցիկ – ծանուցում	[illegible] »

(Բազմաթիւ հազարներու համար աւելի պակաս գին)

ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԵՒԱՅԼ ԳՈՐԾ[illegible]Ր
ԱՐԱԳ, ՄԱՔՈՒՐ ԵՒ ԱԺԱՆ

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ ԱՆՄՐՑԵԼԻ ԳԻՆ
225 ՖՐԱՆՔ 16 ԷՋՆՈՑ ՊՐԱԿԸ, ԿՈՂՔՈՎ ԵՒ Կ[illegible]ՏՈՒԱԾ

Դիմել՝ ՏԷՐ – ՅԱԿՈԲԵԱՆ ՏՊԱՐԱՆ
17, Rue Damesme – PARIS (13e) կամ հեռախօսել՝ Glacière 15 – 70

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ 125 արքայական երեսփոխաններ, մասնաւորապէս երեսփ. ժողովին կէսը, հանրագրութիւն մը ստորագրեցին, պահանջելով ջնջել հանրապետութիւնը եւ նիստի հրաւիրել խորհրդարանը, եղած օրէնքները չեղեալ հռչակելու եւ արքայական ընտանիքը վերադարձնելու համար, ժողովրդական քուէարկութենէն առաջ: Ուրիշ լուրի մը համաձայն, հանրաքուէն, որ նշանակուած էր հոկտեմբեր 27ին, յետաձգուած է նոյեմբեր 3ին:

«ԳԻՒՂԱՅԻԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ»ի վարչութիւնը հրամայեց հողագործներուն՝ մերժել տուրքերու վճարումը, մինչեւ որ կառավարութիւնը բարւոքէ Ֆրանսայի հողագործութեան ողբալի վիճակը: Տուրքի ազդերը պէտք է ղրկուին կեդրոն: Միեւնոյն ատեն կը յանձնարարուի կարելի եղածին չափ կրճատել դրամները եւ առեւտուր ընել այն խանութպաններուն հետ որոնք ստորագրած են բողոքի հարագրութիւնը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (35)

«ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՊԷՇՍՏԱՆ»

Ցօրինեց՝ Տիմոթէոս վրդ. Սափրիչեան

Ուստի կանչել տալով գիւղապետը պատուիրեց անոր որ մեզի իբրեւ Պալըրրավա հսկէ եւ գալիք շաբթու - ներէ պահպանէ մինչեւ թագաւորին գալը. եւ այն անգամն ալ իր տրնէն հանել բանակը բերել տալ կ'ուզէր:

Բայց նա «եղած տեղս եկեղեցի է(*), հոն ապաստանած եմ ես» ըսելով դէմ կը կենար:

Բարկացաւ գլխաւորը եւ բռնութեամբ բերել տուաւ քովը ըսելով. «Ես հրաման ըրի որ հոն բանտարկուիս, եւ ոչ թէ ղուն հոն փախչելով ապաստանեցար եկեղեցւոյն մէջ.» եւ անմիջապէս բանակին մէջ բանտարկել տուաւ:

Հոն բանտարկուած միջոցին խորամանկ Պլաթտա Պրուն հնարքներ մտածելով՝ բարեկամները Ամպաճարա կը խրկէ թագաւորին մեծամեծներուն քով եւ անոր հոգեւոր տեսչին, որուն մեզի չսիրելը լաւ գիտէր, եւ զանազան գրպարտութիւններ ընելով մեր վրայ՝ կ՚ըդրդուէ զանոնք: Անոնք ալ թագաւորին կ'իմացընեն, որ անմիջապէս զօրք հանելով Ոկրրայի դըլխաւորէն կը պահանջէ թէ մեզի եւ թէ մեր ոսոխը:

Զինուորը մին ալ կուգայ մեր գոյքերը պահպանելու, որ չըլլայ թէ մէջէն բան մը վերցընենք:

Պլաթտա Պրուի թեւերէն շղթաները քակեցին, որովհետեւ ինքն եղաւ մեզի դատախազ, եւ սկսաւ այնուհետեւ խրոխտալ մեր վրայ:

Մայիս ամսոյ 22ին ճամբայ հանեցին մեզի խեղճութեամբ, հետերնին առին նաեւ գիւղապետը, ու Ճըմպըլէ, Դըհամեսա, Մարեամ Ուհա գիւղերը հանդիպելով՝ չորրորդ օրը հասանք յԱմպաճարա թէքէլ Կորկիսի (Վակշըմ Կովազիի) բանակը, ուր ամենավատ ու անարդ խուղ մը տուին մեզի բնակելու անպատիւ կերպով մը, եւ քովերնիս մարդ չթողուցին որ գան, եւ գիշերն ալ անօթի մնացինք: Բայց մեր աչքին ոչ հաց կ'երեւար եւ ոչ ուրիշ բան. մեր հացը արտասուաց հացն էր, եւ մեր խմելիքը վըշտաց եւ նեղութեանց զառն բաժակը: Բոլոր գիշերն ուրիշ բան չէինք մտածեր, բայց եթէ մեր տարաբաղդութիւնը, կրնամ ըսել թէ՝ այն Անգղիացի բանտարկեալները, որոնց ազատութեանը համար միջնորդելու եկած էինք, մեզի չափ նեղութիւն եւ տառապանք չէին կրած: Այս վիճակիս մէջ մեծ մխիթարութիւն էր մեզի մեր հոգեւոր պաշտօնը, զոր Քրիստոսի եկեղեցւոյն համար յանձն առած էինք անձնուրացութեամբ. այսու ամենայնիւ մարդս կը պարտաւորի թէ իր անձը եւ թէ իր պատիւը՝ որ բարոյական կեանք ըսել է, պահպանելու համար բոլոր իր ճիգը թափել, եթէ գիտնայ որ անոնց զոհողութեան եկեղեցւոյն օգուտ մը չկայ: Համար այն գիշեր, մեր ազա[illegible] եւ առաջիկայ դատաստանէն [illegible] րես ելնելու համար խորհ[illegible] եաեւ, վերջապէս Աստուծոյ [illegible] կամացը յանձնեցինք մեզի: [illegible] ոսոխը գիշերն ի բուն [illegible] զաները պըտըելով անոնց [illegible] բաւելու միջոցներ բանեցու[illegible]:

Առաւօտուն գացինք այն [illegible] տեղ դատաստանական ատեա[illegible] կազմուէր. Թագաւորը դեռ [illegible] այլ մեծամեծք հեղհեղէ [illegible] կը հաւաքուէին հոն, որոնք [illegible] նըզգամ ոսոխը հետերնին [illegible] ատեն՝ կը զանայէին դէպի [illegible] նայէին:

Երեք հարիւրի չափ մարդի[illegible] խռնեցան, որոնց մէջ էին [illegible] սար Ամպայի իշխանները [illegible] զոպաեր էին մեզի, վասն որոյ [illegible] ներկայութիւնն անոնց անհա[illegible] լով՝ ժամ մը յառաջ խայտառ[illegible] թեամբ երկրէն դուրս վռնտ[illegible] կը փափաքէին:

(Ш[illegible]

(*) Երեւելի եկեղեցիներդ յանցաւորաց ապաստանարան կը համարուին Հապէշիստանի մէջ, ուր փախչողը պատժէ կ'ազատի, նոյնպէս է նաեւ եկեղեցւոյն կից եղած գիւղը, որ անոր անուամբը կոչուելով՝ եկեղեցի կը համարուի:

ՀԱՐԿԱՏՈՒՆԵՐՈՒ
ԱՆՁՆԱԿԱՆ ԾԱԽԵՐՈՒ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

Mr. PARMAC, (Expert-Fiscal)

ՀԱՐԿԱՅԻՆ ՓՈՐՁԱԳԷՏ

28 Bld. Strasbourg, Paris (10)

ՀԵՌԱՁԱՅՆ **Botzaris 17-64**

ԿԸ ՊԱՇՏՊԱՆԷ ԱՄԷՆ ՀԱՐԿԱՏՈՒԻ ԱՆՀԱՏԱԿԱՆ ՇԱՀԵՐԸ

Դիմեցէք անոր՝ ձեր առեւտրական, արհեստագիտական եւ անձնական կեանքի բոլոր խնդիրներու համար: Կը լուսաբանէ ՀԱՐԿԱՅԻՆ, ԻՐԱՒԱԳԻՏԱԿԱՆ եւ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆՑ վերաբերեալ բոլոր խնդիրները:

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐ, որպէսզի որ եւ է դժուարութիւններու չհանդիպիք, գործածեցէք՝ ՓԱՐՄԱՔԻ ՀԱՇՈՒԱԿԱԼԱԿԱՆ մեթոտը, որ կը համապատասխանէ ամէն պահանջի:

Աւելի տեղեկութիւն առնելու համար գրեցէք մեզի (դրոշմաթուղթ մը ղրկելով պատասխանին համար):

Պ. ՓԱՐՄԱՔ կ'ընդունի ամէն օր ժամը 9-12 եւ ժամադրութեամբ

ՎԻՐԱԲՈՅԺ – **ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ**

ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՄՈՒՆԻ

16, Rue de Vaugirard, PARIS (6e) Մէթրօ՝ ՕՏԷՕՆ կամ ՍԷՆ ՄԻՇ[illegible]

ՀԵՌԱՁԱՅՆ՝ ODEON 76–22

Կ'ընդունի ժամը 9 – 12 եւ 2 – 8, իսկ կիրակի մինչեւ կէսօր

CAFÉ - VINS

44, Rue du BAIGNOIR, MARSEILLE. Tél. Col. 82-36

ՍՈՒՐԷՆ ԸՐՁՈՒՄԱՆԵԱՆ

Շաբաթ օր կը բացուի մեր խանութը ուր պիտի գտնէք [illegible] համով SCHERIF ՍՈՒՐՃԸ. ԿԷՄԱԼՄԱՋԵԱՆի կողմէ մասնագէտօրէն պատրաստուած ԼԷՊԼԷՊԻ. ԳԻՆԻ, ՉՈՐ ՆՊԱՐԵՂԷՆՆԵՐ, [illegible] ՕՃ Ու ԽԱՅՏԻ:

Այս առթիւ 15 օրուան համար միայն բոլոր մեր ապսպրանքները պիտի ծախենք ԲԱՑԱՌԻԿ ԳԻՆԵՐՈՎ.

250 ԿՐԱՄ ՍՈՒՐՃԻՆ 5 ֆրանքէն սկսեալ պիտի տա[illegible] հետեւեալ նուէրները.—

1.— 200 թէյպր. 2.— Լօթըրի նասիօնալի մասնակցութեան համար տոմսակ մը՝ նուիրուած Paris Timbreի կողմէ, 3.— [illegible] պալոն Paris Timbreէն. 4.— Մէկ քիլօ շաքար 3 ֆրանքի:

ԳԻՆԻ

Սրանչելի ԳԻՆԻ լիթրը միայն 1 ֆրանք: Չոր նպարեղէններ ՄԵՆԱՔԵԱՆԱՆԻ գինով. ԼԷՊԼԷՊԻ քիլօն 4 ֆր. 50:

Ապսպրանքներ կ'ընդունինք նաեւ գաւառներէն յարմար գին[illegible]

ՕԳՏՈՒԵՑԷ՛Ք ԱՅՍ ԲԱՑԱՌԻԿ ԱՌԻԹԷՆ.

ԿՈՒԶԷ՞Ք ՁՈՒՏ ԽԱՂՈՂԷ ԵՒ ԱՆԻՍՈՆԷ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ ՕՂԻ Խ[illegible]

ՀԱՐՑՈՒՑԷՔ ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԳՏԵՑԷՔ **ՐԱՔԻ ՏԻԻՋ** ԱՐՔԱՅԱԿԱՆ ԽՄԻՉՔ ԿԱԶԴՈՒՐԻՉ ԱՆԱՐԱՏ ԱԽՈՐԺԱԲԵՐ

Պոլսոյ օղին է որ ձեր ուզածին պէս կը ճերմկնայ եւ քէյֆ կու[illegible]

Ֆրանսայի համար արտօնատէր՝ Յ. ՏԱԼԱՔԻԻԲԵԱՆ

8, Rue Suffren, MARSEILLE, Tél. D. 70-80

Փարիզի ներկայացուցիչ Գ. ՃԻՏԷՃԵԱՆ,

75, Ave. Victor – Hugo, Clamart (S[illegible]

Լիոնի ներկայացուցիչ ՃԸՆԿԸՏՐԵԱՆ եւ ԹԷՐԶԻԵԱՆ

211, Rue de Criqui

Croix Rougeի (ԿՐԸՆՈՊԼԸ) ՄԷՋ ՅԱՌԱՋ ԿԸ ԾԱ[illegible]

ՊԻԻՐՕ ԹԱՊԱ 14, Grand'Rue, Croix Rouge.

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Damesme. PARIS (13) Imprimerie A. DER (AGOP[illegible]

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Clacière 15 – 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 փրանք	100 փրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 19 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ JEUDI 19 Septembre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2913

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՊԱՅԹՈՒՑԻԿ ՆԻՒԹԵՐ ԱՋ ՈՒ ՁԱԽ

Ըսինք թէ Նիւրընպէրկի դղրդագին ցոյցերը նշանակալից էին մանաւանդ արտաքին քաղաքականութեան տեսակէտով:

Իրականին մէջ, Հիթլէրական Գերմանիոյ բոլոր տնօրինու-թիւնները, ներքին յեղաշրջումներն ու զինուորական վերակազմութեան աշխատանքները ամէն բանէ առաջ նկատի ունին արտաքին ճակատը:

Գերմանիա կ'ուզէ ոչ միայն մաքրել վերջին պարտութեան արատը եւ գործնապէս չեղեալ համարել Վերսայլի դաշնագիրը, այլ եւ նոր դիրքեր գրաւել:

Առոր ամէնէն ազդկալի ազդանշաններն եղան Ազգերու Դաշնակցութենէն հրաժարումը, երկու տարի առաջ, եւ պարտաւորիչ զինուորութեան վերահաստատումը՝ 1935 մարտ 16ին:

Որքան ալ բուռն, Հիթլէր իր ծրագիրը յառաջ կը տանի որոշ զգուշութեամբ: Կը գործէ աստիճանաբար, սակայն մեթոտիկ, հոգեբանական պահեր ստեղծելով եւ օգտուելով միջազգային բարդութիւններէ:

Այդպիսի պատկեր մը պարզուեցաւ այս անգամ ալ, Նիւրընպէրկի ցոյցերուն առթիւ:

Փառաբանելէ յետոյ իր կուսակցութեան կոչումն ու զօրութիւնը, եւ բարձրաձայն ողջունելով բանակը, «Առաջնորդ»ը յայտարարեց հարիւր հազարներու առջեւ, եւ ի լուր աշխարհի.

— «Պատմութեան մէջ տեղ մը պիտի սահմանուի մեզի եւ անոնց որ ստեղծեցին գերմանական բանակը: Մեր կուսակիցներէն հազարաւորներ պիտի մեկնին տոգորուած նոր խանդավառութեամբ: Ա՛յդ ոգիով է որ կ'ողջունենք բանակը եւ մեր գերման ժողովուրդը»:

Ուրիշ արտայայտութիւն մը, աւելի խորիմաստ.

— «Զինուորութիւնը երբեք բռնի ծառայութիւն մը եղած չէ Գերմանիոյ մէջ, այլ միշտ պատուոյ ծառայութիւն մը: Ամէն Գերմանի համար տաժանելի է զինուորութիւն չընել: Վերջին պատերազմի զինուորներուն համար տաժանելի է նուաստացուցիչ պայմաններու մէջ ծառայած ըլլալ: Այդ բոլորը փոխուեցան: Մենք վերստացանք մեր վեհապետութիւնը եւ մեր բանակը օժտուած է արդիական միջոցներով: Ամէն Գերմանացի նոր բանակին շարքերէն պիտի անցնի... Գերման ժողովուրդը չէր հաւատար իր ինքնիրեն, ան այլեւս բանի մը չէր հաւատար: Այսօր, ան վերագտած է իր հաւատքը, իր կամքը, իր քաջութիւնը: Ան չուզեր ազատ ըլլալ իր երկիրը»:

Այս ճառէն առաջ, Գերմանիոյ վարչապետը ուժգնօրէն քրքրած էր հին վէրք մը, Մէմէլի խնդիրը:

Հաշտութեան դաշնագիրներով Լիթուանիոյ յանձնուած այդ երկրամասը սուր փուշ մըն է, իրապէս մխուած՝ Գերմանիոյ կողին: Հիթլէրի աչքին՝ «գողութիւն» մըն է այդ, նուիրագործուած՝ Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ:

Այդ շրջանը ինքնավարութիւն պիտի վայելէր երեք պետութեանց հովանաւորութեամբ, բայց Գերմանիա միշտ կը գանգատի թէ իր ազգակիցները անխնայ կը հալածուին:

Այս առթիւ ալ, նշանակալից ազդարարութիւն մը ուղղեց «Առաջնորդ»ը.

— «Ամէն պարագայի մէջ, 65 միլիոննոց ազգ մը իրաւունք ունի սպասելու որ իր պահանջները յարգուին գոնէ այնքան որքան երկու միլիոննոց ազգի մը կամայական արարքները»:

Այս բոլորին վրայ, կարմիր գիծի մը պէս կը շողայ հիթլէրական Գերմանիոյ ուրիշ մէկ ձգտումը, նոյնքան հիմնական, — կատաղի, ճակատ ճակատի կռիւ՝ համայնավարութեան դէմ:

Այստեղ ալ, միեւնոյն մղձաւանջն է որ կը հալածէ արդի Գերմանիոյ վարիչները, — հրէութիւն:

Ի հարկէ այդ բանաձեւին տակ ծածկուած են շատ աւելի խոր ենթեր: Հիթլէրականութիւնը միայն համայնավարութիւնը չէ որ նկատի ունի, այլեւ բուն Ռուսաստանը, իր անծայրածիր տարածութեամբ եւ քաղաքական հեղինակութեամբ: Աւելի պարզ խօսելով, ունի ազդեցութեան պայքար եւ աշխարհակալութեան ձգտումներ, խորախորհուրդ ծրագիրներ, որոնք ինչքան ալ քօղարկուած ըլլան, անթափանցելի չեն:

Այս իրողութեան համոզուելու համար, կը բաւէ յիշել թէ հիթլէրական Գերմանիոյ յարաճուն վերելքէն վերջն էր որ Խ. Միութիւնը անցուկը մոռցուկ հռչակելով, փութաց մտնել «աւազակներու որջ»ը, — Ազգերու Դաշնակցութիւն, եւ զինակցութիւն կնքել քաղքենի դրամատիրական Ֆրանսայի հետ:

Այդ օրէն ի վեր, Մոսկուա հետզհետէ աւելի անձկութեամբ կը հետեւի Գերմանիոյ բոլոր շարժումներուն: Մինչեւ անգամ կոմինթերնը իր բանաձեւերուն մէջ ամէն բանէ առաջ Գերմանիան կը յիշէր, իբրեւ յառաջապահը Փաշականութեան, դրեթէ մոռացութեան տալով Իտալիան:

Հայեչական տագնապին առթիւ ալ, նոյն մտահոգութիւնն էր որ ամէնէն ջերմ ճառը խօսիլ կուտար Լիթվինովի՝ հաւաքական ապահովութեան մասին:

Արդարեւ, եթէ Իտալիա նախընթաց մը ստեղծէ, ի՞նչպէս կարելի պիտի ըլլայ կասեցնել Գերմանիան, որ աչքերն ուղղած է դէպի հիւսիսային - արեւելեան Եւրոպա:

Մանաւանդ որ, ինչպէս կը բացատրեն Մոսկուայի թերթերը, Գերմանիա լրջօրէն յենարաններ կը փնտռէ Պալքաններուն մէջ, ձգտելով քանդել թէ Փոքր Համաձայնութիւնը եւ թէ պալքանեան Միութիւնը:

Տարակոյս չկայ թէ պայթուցիկ նիւթերու ամէնէն վտանգաւոր վառարանները կը գտնուին Եւրոպայի մէջ, ինչպէս 1914ին:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԻՆԳԵՐՈՒ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

ՅԱՆՁՆՈՒԵՑԱՆ ԻՏԱԼԻՈՅ ԵՒ ԵԹՈՎՊԻՈՅ

Օտար Խորհրդականներ Հապէշիստանի համար

ԿԸ ԿԱՐԾՈՒԻ ԹԷ ԻՏԱԼԻԱ ՊԻՏԻ ՄԵՐԺԷ

Եւ անմիջապէս յարձակողական պիտի ձեռնարկէ

Հինգերու յանձնախումբը, որ Ա. Դ. Խորհուրդին կողմէ նշանակուած էր իտալեւհապէշական վէճին բոլոր մանրամասնութիւններն ուսումնասիրելու եւ գործնական առաջարկներ ներկայացնելու համար, սեպտեմբեր 17ին վերջացուց իր աշխատանքները: Տեղեկագրէն մէկ մէկ պատճէն յանձնուեցաւ իտալական եւ հապէշական պատուիրակութեանց, որպէսզի ուսումնասիրեն եւ անմիջապէս պատասխանեն: (Իտալական պատուիրակութեան յանձնեց Պ. Լավալ (Ֆրանսա), հապէշականին՝ Պ. Իտըն (Անգլիա): Կը կարծուի թէ պարզ ձեւակերպութիւն մըն է եղածը, քանի որ Իտալիոյ նախարարական խորհուրդը շաբաթ օր վճռեց թէ չի կրնար ընդունիլ որ եւ է իրաւախոհութիւն:

Յանձնախումբին անդամները երդում ըրած էին որ եւ է լուր չհաղորդել ժողովի անցուդարձին եւ տրուած որոշումներու մասին: Սակայն ճարպիկ թղթակիցներ, մանաւանդ Անգլիացիներ յաջողած են քաղել հետեւեալ տեղեկութիւնները. —

Հինգերու յանձնախումբին ծրագիրը հիմնուած է այն կարգադրութեան վրայ որ կը նախատեսուէր Մարոքի համար, 1906ին, Ալճէզիրասի խորհրդաժողովին առեն: Ծրագիրը յօրինած է երեքներու մասնախումբը եւ տեսակ մը միջազգային թեւարկութիւն կը հաստատէ Եթովպիոյ վրայ, գերակշռութիւն տալով Իտալիոյ: Հինգերու յանձնախումբը երկու անգամ նիստ գումարեց երեքշաբթի օր, մէկը առտուն, միւսը՝ կէս օրէն յետոյ: Վիճաբանութեանց առեն երկար պայքար մը մղուեցաւ ընդմէջ անգլիական պատուիրակութեան, որուն ուժ կուտային Սպանիոյ եւ Թուրքիոյ ներկայացուցիչները, եւ ֆրանսականին, որուն հետ դիրք բռնած էր Լեհաստանի պատուիրակը: Անգլիական ներկայացուցիչը կը ջանար կարելի եղածին չափ պահել Եթովպիոյ կայսեր վեհապետական իրաւունքը, իսկ Ֆրանսականը կ'ուզէր որ աւելի լայնզիջումներ ըլլան ի նպաստ Իտալիոյ: Ի վերջոյ կարելի եղաւ համաձայնիլ գլխաւոր սկզբունքներու մասին:

Երեքշաբթի օրուան ժողովին առթիւ հրատարակուած պաշտօնական գիրը կ'ըսէ. — Հինգերու յանձնախումբը այսօր վերջացուց իր աշխատանքը՝ հաշտարար ելք գտնելու համար: Վաղը նոր ժողով մը պիտի գումարէ, վերջնապէս ձեւակերպելու համար իր թելադրութիւնները՝ իբրեւ հիմ բանակցութեանց: Այդ վաւերագիրը երկու կողմերուն յանձնուելով, պիտի խնդրուի զայն նկատել, ոչ թէ իբրեւ Ազգերու Դաշնակցութեան վերջնական որոշումը՝ ամբողջութեամբ ընդունուելու կամ մերժելու համար, այլ իբրեւ հիմ քննութեան»: Ասկէ զատ, յանձնախումբին զեկոյցը բառին բուն նշանակութեամբ տեղեկագիր մը չէ, ինչ որ կը նշանակէ թէ Ա. Դ. Խորհուրդը դեռ չի գործեր ուխտի 15րդ յօդուածին տրամադրութեամբ: Այդ մասին պիտի մտածեն երբ կողմերէն մէկը մերժէ եղած առաջարկները: Հաւանաբար քանի մը օր անցնի, մինչեւ որ Իտալիա եւ Եթովպիա կարենան ուսումնասիրել պաշտօնագիրը: Թէեւ, ընդհանուր կարծիքն այն է թէ Մուսոլինի կ'ուզէ անպատճառ զինուորական ցոյց մը կատարել, Ատովան գրաւելու եւ 1896ի պարտութեան արատը մաքրելու համար:

Ի՞ՆՉ ԿԸ ՊԱՐՈՒՆԱԿԷ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐԸ

Անգլիական շրջանակներու մէջ գոհ կ'երեւան Հինգերու յանձնախումբին ծրագրէն, որ կ'ապահովէ Եթովպիոյ անկախութիւնը: Թէեւ, այս պարագան ճիշդ է միայն երեւութապէս: Ծրագիրը կը թելադրէ հաւաքական աջակցութիւն Եթովպիոյ տնտեսական եւ ընկերային բարգաւաճման համար, հովանաւորութեամբ Ազգերու Դաշնակցութեան: Այս որոշումը տրուած է նկատի առնելով այն պարագան որ Հապէշիստանի պատուիրակը դեռ վերջերս կը յայտարարէր թէ իր կառավարութիւնը պատրաստ է ընդունելու «որ եւ է թելադրութիւն որ կրնայ բարձրացնել երկրին տնտեսական, ելմտական կամ քաղաքական մակարդակը, պայմանաւ որ այդ բոլորը կատարուին Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ եւ համաձայն անոր ուխտին տրամադրութեանց»:

Միեւնոյն աղբիւրէն տրուած լուրերու համաձայն, տեղեկագիրը կ'առաջարկէ օտար սպաներ եւ մասնագիտական խորհրդականներ նշանակել նախաձեռնութեամբ Ազգերու Դաշնակցութեան, բայց կայսեր կողմէ վաւերացուելու պայմանաւ: Ազգերու Դաշնակցութիւնը լիազօր պատուիրակ մը պիտի նշանակէ, որ իր ներկայացուցիչները պիտի ունենայ նահանգներու մէջ: Այս օտար վարիչները պիտի համարուին իբրեւ Եթովպիոյ կայսեր պաշտօնեաները:

Տնտեսական տեսակէտով, Իտալիա շատ լայն առաւելութիւններ եւ շարք մը մենաշնորհներ պիտի ստանայ, մէջն ըլլալով քարիւղը: Յետոյ սահմանագծի սրբագրութիւններ պիտի կատարուին, ընդարձակելով Էրիթրէի եւ Սոմալիի իտալական գաղթավայրերուն տարածութիւնը: Այս բոլորին փոխարէն, Եթովպիա ելք մը պիտի ստանայ դէպի ծով, անգլիական եւ ֆրանսական Սոմալիներու մէջէն:

Վիճաբանութեանց առեն, Անգլիոյ ներկայացուցիչները ուժգնօրէն պայքարեցան որ եւ է առաջարկի դէմ որ կը ձգտէր քաղաքական կամ զինուորական տիրապետութիւն շնորհել Իտալիոյ կամ սահմանափակել Եթովպիոյ անկախութիւնը: Այս հիման վրայ, յանձնախումբը անսահման իրաւասութիւններ կուտայ Ազգերու Դաշնակցութեան, օտար խորհրդականներու ընտրութեան համար: Կը նշանակէ թէ անոնք անպատճառ Իտալացիներ չպիտի ըլլան: Ուրիշ ապահովութիւն մը այն է թէ որ եւ է անուանում չի կրնար կատարուիլ առանց կայսեր հաւանութեան: Բարենորոգման ծրագրին մէջ նախատեսուած է նաեւ օտարականներու ապահովութեան եւ սահմաններու պաշտպանութեան խնդիրը: Այդ ծրագրին առթիւ էր որ լուր շրջեցաւ թէ միջազգային ոստիկանութիւն մը պիտի կազմուի Եթովպիոյ համար

(Շար. ը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

Վերջերս Ամերիկայէն Հայաստան գացած երիտասարդ մը Փարիզ հանդիպելով, կ'այցելէ ռամկավար օրկանին խմբագրատունը, եւ «լուսաւոր» բաներու կարգին, կը պատմէ «երկու շատ փիատեցուցիչ տեղեկութիւններ» — դադրած են 1. քաուչուկի գործարանին եւ 2. Երեւան - Աղստաֆա երկաթուղիին շինութեան աշխատանքները:

Երիտասարդը չի գիտեր թէ ի՛նչու կանգ առած են այս աշխատանքները: «Լսած է միայն քաուչուկի մասին տարաձայնութիւն մը, թէ գործարանը պիտի փոխադրուի եւ կառուցուի Թիֆլիս»:

Տղան պատմած կ'ըլլայ նաեւ, «բարեմիտ միամտութեամբ».

— «Սահակ Տ. Գաբրիէլեանի օրով Հայաստան աւելի դրամ կը ստանար Մոսկուայէն...»:

Միջանկեալ ըսեմ որ նոյն երիտասարդը Յառաջի ալ հանդիպած եւ նոյն բաները պատմած էր, աւելի կամ պակաս, բայց խմբագրութիւնը...չէր համարձակած հրատարակել:

Այս վրդովիչ լուրերը հազիւ հրատարակուած, ռամկավար թերթին դիտել կուտան թէ հրատարակելու չէր: «Գէշ կ'ազդէ»:

Եւ ահաւասիկ նոր մը՝ «Հայաստանասէր» եւ իրաւագէտ խմբագրին կողմէ.

— «Համաձայն չենք անոնց որ «գէշ կ'ազդէ»ի մտահոգութեամբ պիտի ուզէին հրապարակուած չտեսնել մեր երկրին վերաբերեալ բացասական երեւոյթներ:

«Մեր համոզումով, արտասահմանի հայ ժողովուրդի գիտակցութիւնը Հայաստանի մասին այնքան խոր է, որ չի ազդուիր բացասական ամէնէն ծանր երեւոյթներէն:

... Եւ վէրքերը ծածկելով չէ որ կը բուժուին»: (10 սեպտեմբեր):

Թերեւս տեղեկութիւնը նո՞ր է: Այն առեն, ինչո՞ւ չեն հերքեր: «Եթէ կառավարութիւնը հեռու է, այստեղ է կառավարութեան անդամներէն Դ. Շահվէրդեան»:

Հերքում կամ լուսաբանութիւն չէ եղած մինչեւ այսօր: Ուրեմն «վրդովեցուցիչ» տեղեկութիւնները նի՞շդ են: Չեմ գիտեր:

Անշուշտ առտու մը կը ճշդուի ծուռն ու շիտակը:

Սպասելով այդ օրուան, միտքս կ'իյնայ ուրիշ պատմութիւն մը:

Քանի մը տարի առաջ, հարիւրաւոր փախստականներ հասան Թաւրիզ, աչք առնելով խեղդուիլ Արաքսի մէջ:

Այս լուրերը հրատարակելու դժբախտ պարտականութիւնն առաջին անգամ ինկաւ Յառաջի վրայ:

— Սո՛ւտ է, պոռացին, մէկ բերան, բոլոր «Հայաստանասէր»ները, իրենց գլուխն ունենալով ռամկավարները:

Յառաջ պարտք սեպեց հրատարակել ոչ միայն անուն-մականուն, ծննդավայր, տարիք, սեռ, արհեստ, այլ շարք շարք լուսանկարներ, բացառիկ ծախք մըն ալ կրելով:

— «Գէշ կ'ազդէ», ըսին բարեմիտ մարդիկ: Անոնց կանչեր արձակեցին չարամիտներ:

Յառաջ բացատրեց թէ «վէրքերը ծածկելով չէ որ կը բուժուին»:

— Երեւանի մէջ սովէն մեռածներու լուսանկարներն ալ կրնա՞ն հրատարակել, — բացագանչեց ազգային երեւելի մը, փրփուրը բերնին, նարտասանական շարժուձեւերով:

... Չար բերաններ կ'ըսեն թէ այդ երեւելին նիշդ այն «Հայաստանասէր» իրաւագէտն է, որ այժմ կը խմբագրէ ռամկավար օրկանը, եւ որ... Կարդացիք արդէն:

ՎԱՀԷ

Ասորիներու տեղաւորումը Սուրիոյ մէջ

Մուսուլէն կը հեռագրեն սեպտեմբեր 16 թուականով. — Սեպտեմբերի սկիզբէն ի վեր 2300 Ասորիներ փոխադրուած են Մուսուլէն եւ հիւսիսային Իրաքէն դէպի Սուրիա: Յառաջիկայ քանի մը ամիսներու ընթացքին օդը թոյլ չպիտի տայ որ ստուարաթիւ ընտանիքներ մեկնին, բայց անոնք պիտի հետեւին իրենց հօտերով:

Ինչպէս գրած էինք երէկ, անգլիական կառավարութիւնը 250,000 անգլ. ոսկի պիտի տրամադրէ տեղաւորման համար, եթէ նոյնքան ալ Իրաքը վճարէ եւ Ազգերու Դաշնակցութիւնը հոգայ մնացեալ ծախքը:

900 ՄԻԼԻՈՆ ՖՐ. ՎԱՐԿ ՀԱՆՐՕԳՈՒՏ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱՄԱՐ

Աշխատանքի նախարարութիւնը ընդարձակ զեկոյցով մը կը ծանուցանէ թէ գործադրկութեան յանձնաժողովը նիստ գումարեց նախագահութեամբ նախարար Պ. Ֆրոսարի: Ժողովին ներկայ էր նաեւ հանրօգուտ շինութեանց նախարարը: Որոշուեցաւ իբր 900 միլիոն փրանք տրամադրել հանրօգուտ շինութեանց, որոնք պիտի կատարուին շուտով, աշխատանք ճարելու համար գործազուրկներուն: Այս առթիւ հաստատուեցաւ թէ նպաստընկալ գործազուրկներու թիւը, որ 503,000ի բարձրագոյն թիւին հասած էր ձմրան վերջը, աստիճանաբար պակսելով առաւ իջած էր 380,000ի: Այս նուազումը վերջնական չի թուիր: Եկածը ձմեռ ըլլալով, նոր բարուքում մը չսպասուիր: Ուստի, աշխատանքի նախարարին առաջարկով, կառավարութիւնը որոշած է փութացնել նախապէս ծրագրուած հանրօգուտ շինութիւնները: Ծրագիրը կը տրամադրէ նոր ճամբաներ շինել, սկսելով Փարիզէն, նորոգել հին ճամբաները, ընդարձակել Հավրի նաւահանգիստը, թումբեր կառուցանել գետերու շուրջը կամ փոխել կարգ մը ջուրերու ընթացքը, անտառային բարեզարդութիւններ կատարել եւայլն: 112 միլիոն փրանք յատկացուած է 1937ի ցուցահանդէսին շինութեանց համար, որով զարձեալ գործ պիտի ճարուի բազմաթիւ աշխատաւորներու: (60 միլիոն փրանք յատկացուած է Թրոքատէրոյի պալատին համար որ փլցուելով պիտի վերաշինուի):

ՀԱՊԷՇԻՍՏԱՆԻ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ինը պելժիացի սպաներ Ատտիս - Ապէպա հասան սեպտեմբեր 15ին, մասնաւոր պաշտօններ ստանալու համար կայսրէն: Իրենց գլխաւոր պարտականութիւնը պիտի ըլլայ մարզել նորագիր զինուորները զաւառներու մէջ եւ զինուորական խորհուրդներ տալ տեղական հրամանատարներուն: Ուրիշ շուէտացի եւ ֆրանսացի սպաներ ալ կը սպասուին:

Հիւսիսային Հապէշիստանէն հասած լուրեր կը հաստատեն թէ 53,000 ընտիր զինուորներ կեդրոնացած են Էրիթրէի սահմանին վրայ: Այդ շրջանի իտալական ուժերը ճշդուած չեն: 30,000 հոգինոց հապէշական ուժ մը պիտի յարձակի անապատի ճամբուն վրայ, հրամանատարութեամբ Տէճէզմաչ Մուհամմէտի, եթէ պատերազմը ծագի:

⁂ Պրիւսէլի թերթերը կը գրեն թէ ազգ. պաշտպանութեան նախարարութիւնը որոշած է ետ կանչել այն պահեստի սպաները որոնք օտար ծառայութեան մէջ մտած են առանց մասնաւոր արտօնութեան: Անոնք Պելժիա հասնելէ յետոյ պիտի դատուին համաձայն զինուորական օրէնքի:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ՌԱԶՄԱՓՈՐՁԵՐԸ

Թուրքիոյ օդանաւային ստորմիղը ռազմափորձեր կատարեց սեպտեմբեր 11էն 14: Պոլսէն, Էսկիշէհիրէն, Սըվազէն եւ Ատալիայէն օդային ստորմիղներ երեք օրուան թռիչքներ կատարեցին, ամրակածութեան վարժութիւններ փորձելով գլխաւոր քաղաքներուն վրայ:

ՍԵՒՆ ՈՒ ՃԵՐՄԱԿԸ ԴԷՄ ԴԻՄԱՑ

Հապէշիստանի ներքին կացութիւնը

Դաւանափոխ Լիճի Եասու Թագաւորին եռամեայ իշխանութիւնը (1913—1916) աղետալի եղաւ Հապէշիստանի համար, որովհետեւ քրիստոնեայ եւ իսլամական հոսանքներուն բախումը պատճառ եղաւ որ կեդրոնի կառավարութիւնը կորսնցնէ իր հեղինակութիւնը զոր Մենելիք կայսրը հաստատուն հիմերու վրայ դրած ժամանակին: Ամբողջ տասը տարի ներքին կացութիւնը շատ անստոյգ էր: Խնամակալ Րաս Թաֆարին, դեռ շատ երիտասարդ, չկրցաւ պէտք եղածին չափ կռուիլ պահպանողական տարրերուն դէմ՝ բարենորոգումներու ծրագիրը իրագործելու համար: Սակայն 1926ին պայմանները աւելի նպաստաւոր էին ապագայ Նէկիւսին համար: Նոյն տարին մեռաւ պատերազմական նախարարը որ իր գլխաւոր հակառակորդն էր: Գահաժառանգը անմիջապէս օգտագործեց այդ պատեհութիւնը եւ կարգ մը կարեւոր նահանգներու կառավարիչ նշանակեց իր համախոհները: Նորէն ընդհարումներ տեղի ունեցան Հապէշիստանի մէկ ծայրէն միւսը: Այս անգամ, սակայն, կեդրոնի կառավարութիւնը իրեն օժանդակ ունեցաւ բանակը: Յետադիմական տարրերը պարտուեցան եւ 1928ին Րաս Թաֆարի գահ բարձրացաւ: Այդ թուականէն ասդին Հայլէ Սէլասիէ կ'աշխատի իր դրօշին տակ համախմբել երկրին ապստամբ հոսանքները: Որոշ յաջողութիւններ ունեցած է այդ ուղղութեամբ: Ատիս Ապէպան շրջապատող գաւառները, Հարարն ալ միասին, հաւատարիմ են օրուան կառավարութեան: Սակայն ֆրանսական, իտալական եւ անգլիական գօտիներուն սահմանակից նահանգները տակաւին չեն ճանչնար Նէկիւսին իշխանութիւնը, թէեւ ապստամբ ցեղախմբերուն շարժումը քաղաքական հանգամանք չունի:

Ինչ կը վերաբերի արեւմտեան շրջաններուն, կարելի է ըսել թէ այնտեղ Հապէշները որ եւ է թշնամութիւն չունին կեդրոնի կառավարութեան դէմ եւ հազիւ թէ կը հետաքրքրուին անոր գոյութեամբ: Սակայն, կ'ըսեն թէ, պատերազմի մը պարագային այդ լեռնաբնակ ցեղերը մասնակցութիւն չպիտի պատճառեն Արքայից Արքային եւ ընդհակառակն օգնութիւն պիտի հասցնեն անոր՝ հայրենիքը պաշտպանելու համար: Անցեալ յուլիս 18ին երբ կայսրը գահաճառ մը արտասանեց օրուան դէպքերուն մասին, ապստամբ նկատուած կարգ մը գաւառներ իրենց հաւատարմութեան մասին ապահովութիւններ տուին կառավարութեան: Հայրենասիրութիւնը նոր երեւոյթ մըն է Հապէշիստանի մէջ եւ տակաւին վերջերս էր որ կազմուեցաւ «Երիտասարդ Հապէշներու» Միութիւնը, որ կը ձգտի արծարծել եւ վառ պահել հայրենիքի ու պետութեան գաղափարը նորահաս սերունդին մէջ:

Հապէշիստան ունի երեք միլիոն քրիստոնեաներ որոնք կը բնակին Ատիս Ապէպայի հիւսիսը՝ մինչեւ իտալական Էրիթրէայի սահմանը եւ Ցանա լճին արեւմուտքը: Իսկ 4—5 միլիոնոց մահմետականութիւնը հաստատուած է ընդհանրապէս արեւելեան նահանգներուն մէջ: Եկեղեցիին պետն է պատրիարքը:

Վարչական տեսակէտէն Հապէշիստան դեռ բաւական հեռու է արդիական պետութիւն մը ըլլալէ: Մինչեւ քանի մը տարի առաջ երկիրը կը կառավարուէր նահապետական ձեւով: 1931ին կայսրը սահմանադրական օրէնք մը պատրաստեց եւ ներկայացուց նահանգներու կառավարիչներուն: Երեսփ. ժողովի եւ ծերակոյտի անդամները կը նշանակուին գաւառներէն՝ կայսեր հաւանութեամբ, իսկ օրէնքներու գործադրութեան կը հսկեն նախարարները որոնք պատասխանատու են վեհապետին: Պետութիւն վարելու այս արդիական ձեւը այն աստիճան տարօրինակ ու անըմբռնելի է ցեղապետներուն որ, ամէն երեք ամիսը անգամ մը Խորհրդարանին ամբողջ կազմը կը նորոգուի, որպէսզի եկող-գացող երեսփոխանները վարժուին վարչական աշխատանքներուն:

Հակառակ այս ճիգերուն, սակայն, ծայրագաւառները բարեկարգուած չեն տակաւին, ամէն շրջան ունի իր մասնաւոր վարչաձեւը: Դատական հարցերու մէջ կառավարութիւնը թելադրութիւններ եւ աջակցութիւն կը խնդրէ յաճախ օտար հիւպատոսներէն:

Պելժ եւ շուէտական երկու մարմիններ կ'աշխատին կազմակերպել բանակն ու ոստիկանութիւնը: Բանակին ընդհանուր թիւը կարելի չէ ճշդել: Անձնապահ գունդին մէջ կը հաշուեն հարիւր հազար զինուոր, իսկ նահանգները կրնան ի հարկին տրամադրել վեց հարիւր հազար հոգի՝ խաղաղութեան ատեն: Պատերազմի մը պարագային Նէկիւսը կը յուսայ մէկ միլիոնի բարձրացնել այդ համրանքը: Դժբախտաբար, սակայն Հապէշիստան զէնք եւ ռազմանիւթ չունի: Հազիւ քանի մը հարիւր թնդանօթ կամ զրահապատ ինքնաշարժեր կան երկրին մէջ՝ մեծ մասով անգործածելի: Հրացաններն անգամ ժանգոտած են, կը գրէ անգլիացի թղթակից մը: Օդանաւի պակասն ալ չափազանց զգալի է այժմ:

Գերութիւնը խոշոր չարիք մը եղած է Հապէշիստանի համար: «Մարդասէր ու քրիստոնեայ» Եւրոպան տարիներէ ի վեր կ'աշխատի դարմանել այդ ախտը, բայց արգելքները այնքան բազմաթիւ են այդ երանելի հայրենիքին մէջ որ, կատարուած աշխատանքները որ եւ է չօշափելի արդիւնք տուած չեն: Անշուշտ բարեկամեցողութիւնը չէ, որ կը պակսի Արքայից Արքային մօտ: Վերջին տասնամեակին կառավարութիւնը կարգ մը ծրագիրներ մշակեց չարիքը սահմանափակելու համար, մանաւանդ որ որոշ յանձնառութիւններ տուած էր ան Ազգերու Դաշնակցութեան: 1932ին Նէկիւսը քանի տարուան պայմանաժամ մը խնդրեց բարեկարգումը գլուխ հանելու խոստումով, դրասենեակներ բացուեցան գլխաւոր կեդրոններու մէջ, քարոզութիւններ կատարուեցան, սակայն եւ այնպէս ծրագիրը կէս ճամբան մնաց: Պատճառը հասկնալի է — հեռաւոր նահանգները՝ աշխարհէն ու քաղաքակրթութենէն կտրուած, չեն ճանչնար կառավարութեան հեղինակութիւնը: Ազգերու Դաշնակցութեան անունն անգամ լսած չեն եւ գերութիւնը կը նկատեն տեսակ մը ազգային աւանդութիւն որուն դէմ կարելի չէ դաւաճանել: Անշուշտ Ժընեւի հիմնարկութեան բաղձանքներն ու պատմական ճիգերը բաւական չեն արմատախլելու համար այդ հաւատքը, որ այնքան խոր արմատ նետած է Հապէշիստանի լեռնական ու յետամնաց ժողովուրդին հոգեբանութեան մէջ:

Տնտեսական տեսակէտէն Հայլէ Սէլասիէի հայրենիքը գրեթէ ինքնաբաւ է: Բարեբեր է հողը եւ առատօրէն կ'արտադրէ ամէնէն անհրաժեշտ նիւթերը — ցորեն, գարի, բամպակ, ձգախէժ եւն.: Լեռնային շրջաններուն մէջ մարդիկ կը զբաղին խաշնարածութեամբ. բնականաբար ճարտարարուեստի նշոյլն անգամ չկայ Հապէշիստանի 350.000 քառակուսի մղոն տարածութեան վրայ. ոչ գործարան, ոչ հանք, ոչ երկաթուղի: Արտաքին առեւտուրը նոյնպէս սահմանափակ է: 1929—30ին ներածումներուն քանակն էր 981.228 անգլիական ոսկի, արտածումները 951.514: Արտածման նիւթերն են սուրճ, կաշի, մորթ, մեղրամոմ եւ պտուղ: Հապէշիստան իր ամբողջ հիւսուածեղէնն ու արդիւնաբերական նիւթերը կը ներածէ գլխաւորաբար Ճափոնէն: Անգլիա կը ծախէ տարեկան հազիւ յիսուն հազար ոսկի արժողութեամբ ապրանք: Գլխաւոր նաւահանգիստն է Ճիպութին որ, ինչպէս յայտնի է կը գտնուի ֆրանսական գօտիին մէջ: Հապէշիստան ծով չունի, որովհետեւ իր բարեխնամ պաշտպանները այդպէս յարմար տեսած են: Շրջապատած են երկիրը հիւսիսէն, հարաւէն, արեւմուտքէն եւ արեւելքէն եւ բարեհաճած են «յարգել» անոր անկախութիւնը ցնոր տնօրինութիւն: Ահաւասիկ իտալական սպառնալիքը որ եզրակացութիւնն է յիսուն տարիէ ի վեր կատարուած մեքենայութիւններուն: Իտալիա պլըֆ չէ որ կ'ընէ. այդ մասին ոչ մէկ տարակոյս: Իտալիոյ բարեկամները Հապէշիստանի դատը չէ որ կը պաշտպանեն Ժընեւի մէջ. ոչ մէկ տարակոյս նաեւ այդ մասին: «Ասպետական» ու «քաղաքակիրթ» Եւրոպան ուրիշ ձիւթ ունի ծամելիք: Զպիտի զարմանանք եթէ վաղը մեծերը ապահովութիւններ ստանան Մուսոլինիէն իրենց քաղաքական շահերու պահպանման մասին եւ երես վրայ թողուն Արքայից Արքան:

Հայ ժողովուրդի պատմութիւնն է որ կը կրկնուի հեռաւոր Ափրիկէի մէջ:

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՌԱԶՄԻԿԻՆ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԷՆ

ՖՐԱՆՍ. ՌԱԶՄԱՓՈՐՁԵՐԸ

Ֆրանսայի այս տարուան ռազմափորձերը — որոնք տեղի ունեցան ճիշդ այն հողամասերուն վրայ, ուր քանի տարի առաջ յամառ ու կատաղի կռիւ մղեցին երկու թշնամիներ — բացառիկ նշանակութիւն ունին այն տեսակէտէն, որ այդ ահաւոր օրերէն ի վեր, առաջին անգամն ըլլալով երկու մեքենաշարժ եւ մեքենական զօրաբաժիններ շարժման մէջ կը դրուին կռիւի մէջ անոնց լաւագոյն փորձառութիւնները հրապարակ բերելու նպատակով:

Մեքենաշարժ միաւորներու (unités motorisées) կը կոչուին այն զօրամասերը որոնք ինքնաշարժ միջոցներով (կառք, հեծանիւ եւն.) պահանջուած վայրը կը հասնին ու հողամասի վրայ իջնելով կը կռուին: Իսկ մեքենական միաւորները (unités mécaniques) այն զօրամասերն են, որոնք դարձեալ ինքնաշարժ միջոցներով կը փոխադրուին — հրասայլ, ինքնաշարժ-գնդացիր եւն.— սակայն անոնց մէջէն եւ անոնց զրահներու պաշտպանութեան տակ կը կռուին:

Ռազմափորձերու գօտին կը կազմէր Մայի-Շալօն սիւր-Մառն-Ռէնս գծի արեւելք տարածուող հիւսիսէն հարաւ 120 քիլոմեթր խորութեամբ եւ արեւելքէն արեւմուտք 30—50 քիլոմեթր լայնութեամբ հողամասի շերտը:

Ռազմական խնդիրը պարզ է: Հարաւային բանակը (Զօր. Կէթռի) հրաման ստացած է դէպի հիւսիս, մինչեւ Էն գետի միւս ափը քշել հիւսիսային իր հակառակորդը: Իսկ այս վերջինը (Զօր. Ֆօռի) կարելի բոլոր միջոցներով պէտք է դանդաղեցնէ հարաւային կողմէն յառաջխաղացումը, իր նահանջը կարենալ շարունակելու համար: Զօր. Կէթռի (հարաւ) իր տրամադրութեան տակ ունի 6րդ Զօրաբանակի մասերը, եւ 12րդ մեքենաշարժ զօրաբաժինը, որ իր հաշւոյն միայն օժտուած է 2200 ծանր եւ 400 զրահապատ ինքնաշարժ կառքերով: Իսկ Զօր. Ֆօռի (հիւսիս) ոյժը կը կազմէ 3րդ հեծելակ զօրաբաժինը, օժտուած մեքենաշարժ միաւորներով: Ռազմափորձերու վարիչն է Զօր. Փէթրա:

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1ԻՆ ԳԻՇԵՐԸ, Սեռօնի բանակատեղիէն հիւսիսային կողմ մը սկսաւ շարժիլ Ռէթէլի ուղղութեամբ, իր յառաջապահները մղելով մինչեւ Մառնի եզերքները: Հարաւային կողմը յառաջացաւ դէպի Ֆէռ-Շանփընուազ եւ յետոյ դէպի Մառն, ուր նկատելով որ կամուրջները չեն քանդուած, կրցաւ անցնիլ եւ հաստատուիլ Մաէօյի շրջակայքը: Սեպտեմբեր 2ի ցերեկուան ընթացքին համարեա թէ շարժումներ տեղի չունեցան: Գերազանց տպաւորութիւն թողուց հարիւրաւոր հրասայլերու, զրահապատ-գնդացիր կառքերու արշաւը, դաշտերու, տուներու, ճահիճներու եւ խորդուբորդ հողամասերու ընդմէջէն:

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 3ԻՆ շարժումները աւելի կարեւոր եղան, նախ որ հակառակորդ մասերը սկսան շփում ունենալ իրարու հետ, եւ մասնաւորապէս գործեցին գնդացիրներ, թնդանօթներ եւ հրասայլերը (թանք): Աչքի զարկին նոյնպէս ամրաշինական մասերու աշխատանքները — թումբերու եւ կամուրջներու շինութիւնը եւայլն:

Հիւսիսային կողմը, ամբողջ գիշեր եւ ցերեկ նահանջելով, կեդրոնացաւ Վալ գետի ետեւ: Յարձակող կողմը խոր հետազօտութիւն մը կատարելով, նկատեց թէ ճանապարհը բաց է եւ մինչեւ իսկ Շալօն եւ Էփէռնէյի միջեւ եղած կամուրջը չէ քանդուած: Օգտուելով այն առիթէն, իր հերթին, առաջացաւ եւ բախեցաւ Վէսլի առջեւ, հակառակորդ ուժերու, որոնք արիաբար դիմադրեցին: Սակայն մշուշի ու օդանաւերու ընձեռած օժանդակութեան շնորհիւ հարաւային որոշ մասեր երկու կէտերէն յաջողեցան անցնիլ գետը:

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 4.— Նախորդ օրուան ընթացքին, երկու կողմերն ալ օգնական ուժեր ստացան: Հարաւային կողմի յարձակումը Փոմբէլ ամրոցի վրայ անյաջող անցաւ, որովհետեւ Զօր. Ֆօռի (հիւսիս) կատաղի կերպով պաշտպանեց շնորհիւ մասնաւորաբար իր զրահապատ միջոցներուն: Հետեւաբար հարաւային կողմը, գիշերուան ընթացքին իր ամբողջ ուժերը կեդրոնացնելով գետին եզերքը, առաւօտեան ժամը 7ին ընդհանուր յարձակման դիմեց: 8րդ գունդը եւ մեքենաշարժ զօրաբաժինը, առաջին գրոհ տուողները եղան: Ժամը 9ին ամբողջ մասերը գետը անցած էին արդէն եւ հակառակորդը (հիւսիս) կը նահանջէր դէպի Ռէնսի հիւսիսը, նպատակ ունենալով Սուիփի շուրջ դասաւորել իր պաշտպանութիւնը: Կէս օրուան մօտ դադար տրուեցաւ ռազմափորձերուն:

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 5.— Գործողութիւններ սկսելէ առաջ, հոգեհանգստեան կարճ արարողութիւն մը կատարուեցաւ Պլինիի մէջ ներկայութեամբ իտալացի մարաջախտ Պատոկլիոյի: Այդ տեղ, 1918ին հերոսաբար ինկան 5000 իտալացի զինուորներ: Մարաջախտը պատուոյ լեգէոնի պատուանշանը ստացաւ Ֆրանսայի ընդհանուր սպայակոյտի պետ Զօր. Կամլէնի ձեռքով:

Կէսօրէն յետոյ ռազմափորձերը շարունակուեցան: Հիւսիսային կողմը այս անգամ պարտականութիւն ստացած է պահել Էն գետի ճակատը, իսկ հարաւային կողմը պէտք է շարունակէ իր յառաջխաղացումը հակառակորդը միշտ դէպի հիւսիս շպրտելու միտքով: Առաջին բախումը տեղի կ'ունենայ Ռէնսէն 12 քիլոմ. հիւսիս արեւելք եւ շուտով կրակը կը բռնկի ամբողջ ճակատի վրայ, ահաւոր կրակ մը հրացաններու, գնդացիրներու եւ թնդանօթներու: Օդանաւերու շարժումն ու սոսկալի աղմուկը կուգայ եւս աւելի խաբկանքը տալու ճշմարիտ ճակատամարտի մը: Հիւսիսային կողմը տեղի կուտայ իսկ հարաւայինը անխնայ կը հալածէ զայն մինչեւ գետին եզերքները: (Նոյն օրը երկու զինուորական օդանաւերու բախում եւ 10 մարդու մահ):

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 6.— Գիշերը կռիւները շարունակուեցան: Հիւսիսային մասը գետի միւս ափը կեդրոնանալէ յետոյ ամբողջ կամուրջները քանդեց: Հարաւային մասը հնարաւոր եղած չափով մօտեցաւ կազմելով անոր դէմ 30 քիլոմ. ճակատ մը: Հիւսիսային կողմը լաւ ամրացուցած էր մասնաւորաբար իր աջ եւ ձախ թեւերը, տկար վիճակի մէջ ձգելով Ռէթէլի արեւելքը գտնուած 10 քիլոմեթր հողաշերտ մը: Այդ տեղէն ալ օգտուելով, հարաւային մասը ուզեց բռնի անցնիլ գետը: Մինչեւ երեկոյ երկու կողմերն ալ պահեցին իրենց դիրքերը: Սակայն շուտով ամրաշէն դասը կամուրջ մը կապեց եւ յարձակող մասերը սկսան անցնիլ հակառակ դիմացի ուժեղ կրակին:

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 7.— Այսօր ռազմափորձերու վերջին փուլն էր որուն ներկայ եղան հանրապետութեան նախագահը, պատերազմական եւ օդային նախարարները, ինչպէս եւ բազմաթիւ բարձրաստիճան սպաներ:

Արշալոյսին մեքենաշարժ զօրաբաժինը սկսաւ յառաջանալ, եւ քշելով հիւսիսային կողմը որ իր վերջին դիմադրութիւնը փորձեց: Հետեւակներու հետ միաժամանակ օթօ—գնդացիրները յառաջացան մինչեւ հակառակորդ խրամները: Անոնց թեթեւ հրասայլերուն դէմ յառաջացան մեքենաշարժ հետեւակի հրասայլերը: Ասոր վրայ յանկարծ իրենց տեղէն դուրս ցցուելով հիւսիսի ծանր հրասայլերը, կողմնակի բուռն կրակ մը բացին հարաւի հրասայլերուն վրայ եւ զանոնք չէզոքացուցին իսկոյն: Այդ բոլորը կատարուեցան քանի մը վայրկեանի մէջ, սակայն այդ ալ եղաւ փորձառական մեծ դաս մը վարիչ սպայակոյտին համար: Այդ տեղ ալ վերջ գտան ռազմափորձերը:

Առհասարակ բոլոր ռազմափորձերու մէջ — ինչպէս տեսանք — փորձի կ'ենթարկուին զինուորին դիմացկունութիւնը եւ շարժունակութիւնը, ամբողջ զէնքերու եւ զինուորական նիւթեղէնի սպասարկութիւնը եւ մասնաւորապէս գերագոյն սպաներու ռազմավարական ընդունակութիւնները: Սակայն Ֆրանսայի ռազմափորձերու — գոնէ այս տարուան — բուն նպատակը եղաւ, մեքենական եւ մեքենաշարժ մեծ միաւորներու արժէքն ու զնահատութիւնը յարձակողական եւ պաշտպանողական կռիւներու ընթացքին: Եւ այդ եղաւ բաւարար: Գործնականապէս հաստատուեցաւ թէ ինչպէս կարճ ժամանակի մէջ ինքնաշարժ միջոցներով կարելի է մէկ կէտի վրայ կեդրոնացնել զանգուածային ուժեր եւ զօրաւոր կրակ մը, զրահներու պաշտպանութիւնն ալ վայելելու առաւելութեամբ:

Կը մնայ միայն պատերազմի տեւողութեան, կարենալ մատակարարել այդ նորագոյն միջոցները անվրէպ, ինչ որ հնարաւոր է ճարտարարուեստական երկիրներուն համար միայն:

Տ. ԲԱՂԴԱՍԱՐԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԿԵԱՆՔԸ

ՀԻՒՂԱԿՆԵՐՈՒ ՔԱՆԴՈՒՄԸ.— ՀԱՄԱՏԱՐԱԾ ԹՇՈՒԱՌՈՒԹԻՒՆ.— ՆՊԱՍՏԱԲԱՇԽՄԱՆ ԳՈՐԾԸ ԿԸ ԿԱՂԱՅ.— ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ.— ԱԶԳԱՅԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ԸՆԹԱՑՔԸ.

Անցեալ շաբաթ հաղորդեր էի Ոսկորի գաղթակայանին քանդումին լուրը: Ահա քանի մը լրացուցիչ տեղեկութիւններ եւ տպաւորութիւններ:

Սէն Շարլի կայարանին անմիջական մօտիկը հաստատուած այս հսկայ հողամասը, Մարսէյլ քաղաքի կեդրոնական գերեզմանատունն էր, մինչեւ 1914: Քաղաքը բարեզարդելու եւ մեծցնելու առաջադրութեամբ, այն օրերու քաղաքապետական իշխանութիւնները քանդեցին զայն, վերածելով հարթ դաշտավայրի մը: 1915էն մինչեւ զինադադար, այդ դաշտավայրը ծառայեց իբրեւ բանակատեղի 141րդ զօրաբանակի:

Ռուսական յեղափոխութենէն եւ հայկական գաղթէն վերջ, պատկերը փոխուեցաւ: Հոն հաստատուեցան բոլոր գաղթողները, շինելով իրենց համար տախտակէ, թիթեղէ ու քուրջէ բոյներ:

Բնակչութեան մաս կը կազմեն նաեւ բաւական թիւով Ֆրանսացիներ, Արաբներ եւ Ասորիներ:

Հայերը, Արաբները, Ասորիները եւ մաս մըն ալ Ֆրանսացիներ, շտկուեցան Սէն Ժէրոմ, Լա Ռոնօտ չէնքին մէջ հաստատուելու համար: Իսկ Ռուսերը գացին հաստատուիլ Լա Թուրէն փողոցը, նախկին հիւսուածեղէնի գործարանի մը մէջ: Ի՞նչու այս տարբերութիւնը: Ինչո՞ւ հաւաքուեցան բոլոր Ռուսերը, մէկ յարկի տակ: Ինծ հաւաստեց իրաւասու անձնաւորութիւն մը թէ այդ առանձնութիւնն արդիւնք է Ռուսերու գաղթականական մարմիններու դիմումներուն:

Իսկ մե՞նք ... լուր ունէի՞նք, կամ մեր ազգային մարմինները օր մը օրանց հետաքրքրուեցա՞ն թիթեղէ ու քուրջէ տաղաւարներու մէջ տապլտկող մեր թշուառ հայրենակիցներուն հետ:

Ո՛չ, ոչ դժբախտաբար: Նոյնիսկ երբ անցեալ տարի տպաւորութիւններս գրեցի Ոսկորի գաղթակայանին մասին, գտնուեցան մարդիկ որ գիս եւ թղթակցութիւնս համահաւասար գետնի վրայ դրին ... Ռոպաթէներու եւ անոնց թխածոյ գիւտերուն հետ:

Անցեալ շաբաթ օր «Յառաջ»ին համար գացի Ոսկորի գաղթակայանը:

Ողբերգութի՛ւն իրապէս:

Մարդիկ, մեծ թէ պզտիկ, դուրս խուժած են թիթեղէ կոյտերու մէջէն: Կարգի կը սպասեն որպէսզի օր առաջ փոխադրութեան համար յատկացուած կառքերուն մէջ նետուին իրենց բեռներով: Գաղթակայանին մեծ մասը արդէն քանդուած է: Թիթեղի ու փայտի հսկայ կոյտեր աջ ու ձախ:

Տեղին վրայ ծանօթացայ պաշտօնեայի մը, որ յիշեցուց ինծի —հասկնալէ վերջ հանգամանքս— թէ կարելի չեղաւ մէկ շաբթուան մէջ մաքրել գետինը: Կայ տակաւին մաս մը ժողովուրդ, որ յառաջիկայ շաբաթ պիտի մեկնի:

Կը նկարեմ քանի մը յատկանշական նկարներ:

⁂ Ծանօթ է որ տող մը բան չեմ գրած տիրող թշուառութեան մասին: Սակայն, սիրելի «Յառաջ», ի՞նչ եւ ինչպէս կ'ուզես որ գրեմ:

Ամիսներ անդադար գրեցինք ու գրեցինք: Օգո՞ւտը: Դուն ըսէ:

Սրտցաւ մարդիկ օրը օրին կարդացին ու յուզուեցան: Վերջը՞: Ի՞նչ կ'ուզես որ ըլլայ վերջը: Ականջները վարժուեցան այդ սրտակեղեք կոչերուն եւ մարդոց սիրտերը քար կապեցին:

Անօթին անօթի է միշտ, իսկ ունեւորը ունեւոր:

Աղքատը իր սեւ օրը կուլայ, իսկ ունեւորը աւելի ու աւելի կը յղփանայ շուայտութեան մէջ:

Ամառ է, օգտուելով եղանակին յարմարութենէն՝ շատեր այդ թշուառներէն մէկ մէկ տոպրակ իրենց ուսերուն վրայ կամ ձեռնաքարշ կառքով մը, ձմերուկ, սեխ, եւ խաղող կը ծախեն, չոր հացի մը դրամ վաստկելու համար:

Իսկ ամառը վերջանայ ի՞նչ պիտի ըլլայ իրենց վիճակը:

Օրինակ մը միայն: Անցեալ կիրակի յաղթանդամ Հայորդի մը, հայաշատ թաղի մը մէջ կը ղեկերէր՝ աւելի ճիշդ կը մուրար: Ուզածը դրամ չէր, այլ փոր մը հաց: Անօթի էր խեղճը եւ կը դողդղար, հակառակ իր թիկնեղ հասակին:

Միամտութիւնն ունեցայ այս եղե-

լութիւնը պատմելու ունեւորի մ
Ի՞նչ կ'ուզէիք որ պատասխանէր:
— «Անօթութիւնը քանի՞ օր է,
տասուն օր: Վերջը կը վարժուի»:
⁂ Նպաստառու բանուորնե
համար Նահանգապետական ժողով
ամսական 30.000 ֆր. յատկացուց
էր:
Ինչպէս ծանօթ է, մինչեւ այդ
մարին գանձումը, զանազան խմբ
ցութիւններ ու անհատներ իրար
ցան բաշխումի գործը իրենց ձե
առնելու համար:
Նահանգապետի ներկայաց
արդար ստատէն վերջ գու
բաշխման գործը յանձնուեցաւ
բակ փաստաբանի մը Ցովկեան
վերստուգիչ մարմնի մը հսկողու
թեան տակ:
Եւ սակայն «արքայն զրօնու
Փոխանակ անմիջապէս գործի
նելու եւ թշուառներուն ձեռք տա
հարս ու փեսայ կը խաղան Ցովկ
նին դրասենեակին մէջ: Ցովկեան
համար վերստուգիչ մարմնի մ
յութիւնը եւ կայ եւ չկայ: Աւելի
րին է նահանգապետը տեսնել քան
խեղճ ու կրակ փաստաբանը:
Մեր բանուորական աղբարի
լուռ են: Ձայն ու ծպտուն չեն հան
Գիտէ՞ք ինչու: Իրենց մարդ
մէկը՝ ոմն Հեթումեան 30.000 ֆր
գումարէն ամսական 500 ֆրանք
գանձէ իբրեւ «հաշուակալ»:
Իսկ անդին խեղճ նպաստառ
կարգի կը սպասէ որպէսզի ամի
ֆրանք տան իրեն:
⁂ Ինքնութեան թուղթերու
եղած խստութիւնները կը մնան
փոփոխ: Երջանիկ է այն որ
է իր թուղթերը երկու տարուան
մար:
Դժբախտաբար շատ է թիւը
որ չեն ստացած նպաստաւոր պա
խան: Շատերը տէր են քանի մը
բախաներու:
Ի՞նչ պիտի ընեն խեղճերը
չկայ, աշխատանքի արտօնութ
չկայ:
Ա՛յ, բարի մարդիկ, հայելի
հասցէ մը այս ժողովուրդին:
⁂ Ազգային գործերը «կայուն
ճակ մը ունին: Այս ճակատին
ալ ոչ մէկ շօշափելի երեւոյթ:
Թող. Նուիրակին ապարդիւն ձեռ
կէն յետոյ, քիչ մը կիրքերը լռ
էին զանազան հատուածներու մէ
Երկար չտեւեց այս ջղագարութ
Միւս կողմէ նուիրակին կազմած
գանակիչ մարմինը կէս ճամբան
նաց: Իրազեկներ կը հաւաստե
հազիւ 5000 ֆրանք կրցած են հա
քել: Հանգանակութիւնը կատար
ցաւ միայն քաղաքին մէջ:
⁂ Այս ամսու վերջը Մարսէյլ
սպասուի Հարաւային Ֆրանսայի
մի առաջնորդ Գարեգին եպիսկ
շատրեան:
⁂ Տնտեսական տագնապէն ազդ
ցան նաեւ գրեթէ բոլոր
ներու թաղականութիւնները,
ծանր պարտքերու բեռան տակ
տքան:
Այսպէս Պոմօնը որ համեմատ
աւելի լաւ վիճակ մը ունէր,
րութեան մատնուած է, պարտք
հաշիւ ամսավճարները կատար
համար:
Անցեալ կիրակի խորհրդակցա
ժողովի մը կանչած էին բոլոր
ղեցինները, սակայն, հազիւ
տասնեակ մարդ կար:
Զկամութեա՞ն թէ կամաւոր
տակից անտարբերութեան վեր
այս երեւոյթը: Պէտք է նոր
թարմացնել ներկայ թաղական
նը: Այլապէս տխուր վիճակ մը
սպասուի Պոմօնի մատուռ-մա
պարտէզին:
⁂ Կ'ուզէի խօսիլ նաեւ «Ազգ.
Հուրդ» կոչուած խեղկատակութ
մասին, բայց ... խմբագրութ
թոյլ չի տար: Եթէ վստահ ըլլայ
գոնէ մէկ անգամ կարմիր մա
կը խուսափիմ, ինչե՛ր ունէի պ
մելիք ... Մանաւանդ որ հիմա
Հուրդ»ը մէկ ալ չէ, այլ երկու:

ՀՐԱՉԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն
թղթակիցներէ իրենց գրութիւ
գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ
ընթեռնելի եւ մելանով:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Երեւանի դիտարանէն

ուած:

Այդպիսի ուսումնասիրութիւններ կատարուած են նաեւ Արզնիի մէջ: Լուսանկարչական այս աշխատութեանց զուգընթաց կատարուած են տեսողական քննութիւններ եւ քարտէսներու վրայ ճշդուած օդերեւոյթներու մօտ 200 ուղիներ:

Ներկայիս կը մշակուին կատարուած քննութեանց արդիւնքները:

ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ԱՆԱՍՆԱԿԱՆ Կ'ԷՏԱՂՈՒԹԻՒՆԸ

— • —

Լամբալուի մէջ, Գերագոյն Դատարանի արդինաբերական հատուածը, նախագահութեամբ Մելոյեանի, դատեց երեք Թուրք ... անասուններ, որոնց պատմութիւնը ահաւասիկ. —

14 օգոստոսին, Ալլահվերդիի շրջանին մէջ ծխախոտի մշակներէն խումբ մը բանուորներ եւ բանուորուհիներ անտառ կ'երթան զբօսանքի: Խումբէն հինգ բանուորուհիներ կը բաժնուին եւ կը յառաջանան անտառին մէջ, մինչ մնացեալ 7 հոգին (2ը այր) կը յառաջանան ուրիշ ուղղութեամբ:

Անտառին մէջ եօթը հոգինոց չարագործներու խումբ մը կը յարձակի առաջին խումբին վրայ: Բանուորուհիները, սարսափահար, կը փախչին, սակայն չարագործները կը հասնին ու կը բռնեն երեք բանուորուհիներ, եւ ...

Տաք-ջուրի կայանը

— • —

Ազիզբէկովի շրջանին մէջ Իսթի-Սու (տաք ջուր) կոչուած վայրը այս տարի հիմնուեցաւ Հայաստանի դիւղատնտեսական աշխատաւորներուն յատուկ առաջին բնաբուժական կայանը, որ կը գտնուի ծովուն մակերեւէն 2000 մեթր բարձրութեան վրայ:

Այս նոր կայանը ունի հարուստ բնութիւն՝ գեղեցիկ ձորերով, բլրակներով եւ անտառներով: Սակայն ամէնէն արժէքաւոր ազդակները իր հանքային աղբիւրներն են, որոնք կը բխին Արփաչայի երկու կողմերէն:

Այս կայանին հանքային աղբիւրներէն օրական կը ստացուի 300.000 լիթր ջուր, որուն ջերմութեան աստիճանն է 36—45:

Այս հանքային ջուրերը իրենց բուժական յատկութեամբ կարելի է համեմատել Քարլսպատի հանքային ջուրերուն հետ:

Բացառիկ արժէք կը ներկայացնէ Իսթի Սուն Հայաստանի հանրապետութեան մէջ եւ արժանի՝ մասնաւոր ուշադրութեան, որովհետեւ այստեղ բուժուող հիւանդութիւնները մինչեւ այժմ անկարելի էր բուժել Հայաստ...

ՄԱՄՈՒԼ

ՈՐՈ՞Ւ ԴԷՄ

— • —

«Հայրենիք» կրկին խօսելով Թուրքիոյ զինուորական պատրաստութեանց վրայ, գիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (24 օգոստոս).

— «Վիէննայի պարտութենէն ի վեր Թուրքիա անընդհատ անդամահատուեցաւ եւ մէկը միւսին ետեւէն կորսնցուց իր հողերը թէ՛ Եւրոպայի, թէ՛ Ափրիկէի եւ թէ Ասիոյ մէջ:

Վիէննայի պարտութեան տակ կրած պարտութենէն ի վեր, Թուրքիա միայն մէկ անգամ զինու զօրութեամբ հողեր գրաւած է եւ այդ 1918 թուին, փետրուարին, Պրեսթ-Լիթովսքի մէջ Սովետ Ռուսիոյ հետ կնքած դաշնագրով, որով Թուրքիոյ զիջուած են Կարսը, Արտահանը եւ Սուրմալուն: Ուշագրաւ է որ, Սուրմալուն, 1918էն առաջ, երբեք թրքական տիրապետութեան տակ եղած չէ:

Եւ բնաւ զարմանալի չէ երբ համաթուրանական ծրագիրներ որոճացող էնկիւրին իր յետագայ ընելիքներուն համար նպաստաւոր եզրակացութիւններ հանէ Պրեսթ-Լիթովսքի դրքանեզակի, նոյնքան հրապուրիչ փորձէն:

Պրեսթ Լիթովսքը սորվեցուց Թուրքին թէ, կարելի է առանց Սովետ Ռուսիոյ բարեկամութիւնը կորսնցնելու հողային նուաճումներ ընել Կովկասի մէջ:

Այսօր ալ, Ստալինեան Ռուսիոյ անկեղծ բարեկամ ձեւացող Թուրքիա առիթը չի փախցներ շեշտելու իր վերապահումը Սովետ Միութեան մէկ մասին՝ այն է Հայաստանի վերաբերմամբ:

Թերթերը հաղորդեցին որ, Թուրքիոյ վարչապետ Ըսմէթ Ինէօնիւ, Սովետ-թրքական սահմանագլխին վրայ իր շրջագայութենէն օգտուելով, անցած է Արաքսը եւ հիւրասիրուած Երեւանի խորհրդային կառավարութեան կողմէ:

Պոլսոյ *Գուրուն* թերթի երեսփոխան խմբագրապետ Արամ Ուս, խմբագրականի մը մէջ, անդրադառնալով Ըսմէթի կողմէ Երեւանի վարիչներուն ...

ՉԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՅ ՀԵՐՈՍՆԵՐՈՒ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ՏԻՐՈՒՆԻ

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

«ՅՈՒՆԱՐԷՆ ՃԵՆՏԵՍՆԵԱՆԻ ՎԱՍՏԱԿԻՆԻՐԸ»

M. Mich. H. Partikian P. O. Box 94 Athènes (Grèce)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ, ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՑՈՒՌԱՋ»Ը

ՆՈՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՃԵՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

Վերածեց՝ Գ. ՓՐԻՆՃԵԱՆ

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ

(21)

(Տար.)

Ֆրանսա նեղացուցիչ հարցումի մը պատասխանը կը սպասէ Անգլիայէն

Անգլիոյ նախարարական խորհուրդը կարեւոր նիստ մը գումարեց սեպտ. 17ին, քննելու համար ոչ միայն իտալեւ-հաբէշական վէճը, այլեւ Ֆրանսայի կողմէ դրուած խնդիր մը: Այս երկրին կառավարութիւնը կ'ուզէ իմանալ թէ Մեծն Բրիտանիա միեւնոյն ամուր դիրքը պիտի բռնէ՞, համաձայն Ա. Դ. Ուխտին, եթէ Գերմանիա փորձէ յարձակում գործել Աւստրիոյ դէմ կամ ուրիշ անակնկալ գործողութիւն մը կատարել: Ֆրանսա կ'ուզէ բացորոշ երաշխիքներ ստանալ այս հարցերու մասին:

Նախարարական խորհուրդը տեւեց մէկուկէս ժամ: Ներկայ էին բոլոր կարեւոր նախարարները եւ մասնագէտ խորհրդականներ: Արտաքին նախարարը տեղեկութիւններ հաղորդեց Ազգաժողովի աշխատանքներու մասին, որոնց հիման վրայ որոշումներ տրուեցան ապագային համար: Մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին: Անգլիոյ տալիք պատասխանէն կախում ունի Ֆրանսայի դիրքը՝ Իտալիոյ համար ծրագրուած պատժական տնօրինութեանց մասին: Նախկին վարչապետ Լոյտ Ճորճ եւ ուրիշներ յանձնարարեցին Ֆրանսայի հանդէպ չստանձնել որ եւ է յանձնառութիւն որ կրնայ նոր պատերազմի մը առաջնորդել: Լոյտ Ճորճ շեշտեց թէ Ֆրանսայի մէջ թաղուած անգլիացի զինուորներուն գերեզմանները բաւական են իբրեւ երաշխիք թէ Մեծն Բրիտանիա հաւատարիմ պիտի ըլլայ ապագային ալ, ինչպէս եղաւ անցեալին մէջ: Սակայն եւ այնպէս, կ'ըսուի թէ կարգ մը նախարարներ կը կարծեն որ Անգլիա պէտք է փոխարինէ Ֆրանսայի ներկայ գործակցութիւնը, Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհանուր պարտաւորութեանց փոխարէն ստանձնելով որոշ յանձնառութիւններ:

Արտաքին նախարարը արդէն սկսած է խմբագրել պատասխանը, որ Ֆրանսայի պիտի յանձնուի կարելի եղածին չափ շուտ: Անգլ. կառավարութիւնը չուզեր պատասխանել Մուսոլինիի այն մեղադրանքին թէ քանիցս առաջարկուած է համաձայնութեան մը յանգիլ հաբէշական հարցի մասին:

Միւս կողմէ, Մեծն Բրիտանիա կը շարունակէ իր զինուորական պատրաստութիւնները: Ինչպէս գրեցինք, 60 մարտանաւեր եւ 40,000 զինուորներ տրամադրուած են մեծ ռազմափորձերուն համար: Ամէն բան լաւ գտնելով, վարչապետ Պ. Պոլտուին նորէն օդափոխութեան գնաց, մէկ շաբթուան համար: Նախարարական նոր ժողով մը պիտի գումարուի հաւանաբար յառաջիկայ երեքշաբթի, թէ Ֆրանսայի տրուելիք պատասխանը քննելու եւ թէ Իտալիոյ դէմ միջոցներ ձեռք առնելու համար:

Առտակարգ շարժումներ Միջերկրականի մէջ

Առջի օր Ճիպրալթար հասան Անգլիոյ ամէնէն հզօր զրահաւորներէն երկուքը, «Հուտ» եւ «Րինօուն», ընկերակցութեամբ երեք յածանաւերու եւ չորս թորփիլահալածներու: Մասնագէտներ կ'ըսեն թէ մէկ միլիոն թոն տարողութեամբ մարտանաւեր կը յածին Միջերկրականի մէջ, առանց հաշուելու այն փոխադրանաւերը որ զօրք եւ ռազմանիւթ կը տանին դէպի Աբեսիա: Մեծ պատերազմէն ի վեր այսքան ռազմական գործունէութիւն չէր տեսնուած Միջերկրականի մէջ:

Արտասովոր իրարանցում կը տիրէ ամէն նաւահանգիստի, նաւային կամ օդային կայանի առջեւ: Հազարաւոր թոներով ռազմանիւթ, ուտեստ, զէնք կը բեռցուին նաւէ նաւ, ցամաքէ ցամաք: Օդանաւեր եւ հրետաններ պատերազմական վիճակի մէջ կը դրուին, եւ աշխարհ նոյնքան անձկութեամբ կը հետեւի Միջերկրականի անցքերուն որքան հաբէշական ճակատին:

Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ 26 զրահաւորներէ եւ յածանաւերէ բաղկացած նաւատորմիղ մը, ինչպէս եւ 45 թորփիլահալածներ յունական ջուրերը պիտի այցելեն սեպտեմբեր 25ին եւ հոկտեմբեր 15ին:

Ուրիշ հեռագրի մը համաձայն, 5000 իտալական զինուորներ ցամաք ելած են Լերոս, որ Երկոտասան կղզիներէն մէկն է:

⁂ Իտալական թերթերը կը գրեն թէ Մեծն Բրիտանիա կրնայ Միջերկրականի մէջ կեդրոնացնել 15 մեծ մարտանաւեր, 455,000 թոն տարողութեամբ եւ 118 մեծ թնդանօթներով, բայց այդ նաւատորմին ապահովութիւնը խախտ է, նկատի առնելով օդանաւային յառաջդիմութիւնը:

ՎԷՀԻՊ ՓԱՇԱ Կ'ՈՒԶԷ ՅԱՐՁԱԿԻԼ

Վէհիպ փաշա, հաբէշական բանակի ընդհ. սպայակոյտին պետը, դէպի Հարար-արեւելեան ճակատը մեկնեցաւ, եւ հրամանի կը սպասէ, հրասակային կռիւ մը բանալու համար: Հաբէշները կ'ուզեն որ առաջին գնդակը Իտալացիները արձակեն: Վէհիպ կ'ըսէ.— «Կ'ընդունիմ թէ իտալական ռումբերը իրապէս վտանգաւոր պիտի ըլլան, բայց երբ դիրկընդխառն կռիւի բռնուինք, չեմ կարծեր որ Իտալացիները կարենան յաղթել: Իմ Հաբէշներս վարպետ են սրագէնի մէջ, սուրն ըլլայ թէ սուր»:

Նոր մահապատիժներ Ալպանիոյ մէջ

Թիրանայէն կը հեռագրեն թէ քաղաքական ատեանը մահուան դատապարտեց երեք նոր ամբաստանեալներ, որոնք մասնակցած էին վերջին ապստամբութեան: Ասով 32ի կը հասնի մահապարտներուն թիւը: «Պէստ» թերթը, որ Զօկու թագաւորին օրկանն է վերջերս անխնայ պատիժ պահանջելով, իբրեւ օրինակ կը յիշէ Հիթլէրը որ զոհեց իր իսկ ընկերները: «Գերմանացիները ամէնէն անարգ մահը կրել կուտան քաղաքական յանցաւորներուն, կացինին յանձնելով անոնց գլուխները: Մահապատիժի այս ձեւը, որ շատ հին ժամանակներէն կուգայ մեզի, նախընտրելի է բոլորէն, որովհետեւ կը գոհացնէ հանրային կարծիքը»:

Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ այս պայքարը մեծապէս ազդած է դատաբանին վրայ, միեւնոյն ատեն ծանր տպաւորութիւն ստեղծելով օտար շրջանակներու մէջ: Կը կարծուի թէ թագաւորը չպիտի ուզէ ծայրայեղութեան տանիլ գործերը:

Գիւղացին սիրաշահելու համար

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ խորհրդային կառավարութիւնը յառաջ կը տանի հաշտարար քաղաքականութիւնը, խաղաղեցնելու համար միտքերը: Շարունակ ներումներ կը հրատարակուին ամէն տեսակ դատապարտեալներու, բայց մանաւանդ հաւաքական տնտեսութեան թշնամի գիւղացիներու հանդէպ: Ներման աղերսագիրները, որոնք երբեք 100,000ի չէին հասած նախընթաց տարիներու ընթացքին, 105,000ը կ'անցնին, ներկայ տարուան առաջին ութ ամիսներու ընթացքին: Գործավարներու խորհուրդը կարգ մը միջոցներ ձեռք առաւ, ներման յանձնաժողովին աշխատանքը դիւրացնելու եւ փութացնելու համար:

ՀԱԲԷՇԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ տակաւին հրահանգ չէ տուած որպէսզի ճամբայ ելլեն չորս իտալական հիւպատոսներ, ներքին քաղաքներէն: Երբ հրաման տուան, հազիւ երեք օրէն կրնան մայրաքաղաք հասնիլ:— Անձրեւներու դադարման կը սպասուի մինչեւ տասը օր: Այդ առթիւ պիտի կատարուի Հաբէշներու աւանդական տօնը, «Մասքալ»:

ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ընդհ. ժողովին մէջ, Ֆրանսայի վարչապետը պահանջեց հարիւրին 10 կրճատել կազմակերպութեան ծախքերը: (Ֆրանսայի բաժինն է 11,430,000 ֆրանք): Ուրիշներ հակառակեցան եւ խնդիրը յղղուեցաւ յանձնախումբի մը:

ԱՀԱՒՈՐ ՓՈԹՈՐԻԿ մը պայթեցաւ Մանշի եւ Ատլանտեանի մէջ, մասնաւորապէս տուժելով բրիտանական ծովեզերքը: Անգլիոյ մէջ այսպիսի փոթորիկ չէր տեսնուած տասը տարիէ ի վեր: Բազմաթիւ նաւաբեկութիւններ տեղի ունեցան: Հինգ հոգի խեղդուեցան:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» Կոմիտէն կը հրաւիրէ իր ընկերները ընդհ. ժողովի այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը ճիշդ 8.30ին Gobelinsի սրճարանը, 32, Ave. Gobelins. Օրակարգ՝ Զեկոյց Պատգամաւորի:

ԱԼՖՈՐ-ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՆՊԻ «Արամ» Ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը այսօր Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» Կոմիտէի ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Շաբթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ՊԱՆԵԼՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Աբրիլ» Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 17 Ռիւ Ամբէր, Քաշան: Զեկոյց՝ Պատգամաւորի:

Գաւառ

ՆԻՍ Էթիէնի «Անտօք» Ենթակոմիտէի ընկերական ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8ին «Դուրեան» Գրադարանը: Օրակարգ.— Շարունակութիւն նախորդ ժողովին:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՏԻԿ. Կ. ԽԱՉԻ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, ՀԱՅ ԱԿՈՒՄԲԻՆ մէջ,
տեղւոյն սիրողներու մասնակցութեամբ
Կը ներկայացուի ՈՒՇ ԼԻՆԻ, ՆՈՒՇ ԼԻՆԻ
Մուտք 5 եւ 3 ֆրանք:

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԶՒԱՐՃՈՅԹ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ
ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՒ ՍԻՓԱՆ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ
տեղի կ'ունենայ այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3էն 8
Salle Voltaireի մէջ, 1 Place de l'Odéon.
Ոչ անդամներու համար մուտք 2 ֆր. իբր ծախքերու մասնակցութիւն:

ՇԱՊԻՆ ԳԱՐԱՀԻՍԱՐԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ 20ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ
նախաձեռնութեամբ ՌՈՄԱՆԻ ՇԱՊԻՆԳԱՐԱՀԻՍԱՐԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ
Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին EDENի սրահին մէջ
Կը խօսի՝ Պ. ԵՐՈՒԱՆԴ ՏԷՐ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ
Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Ծախքերու մասնակցութիւն 2 ֆր.:

ՏՈՔԹ. ԱՐՇԱԿ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ
ՎԿԱՅԵԱԼ ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ ՊԵՏ. ՎԿԱՅԱԿԱՆՈՎ
ՄԱՆԿԱԲԱՐՁ, ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԿԱՆԱՆՑ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ
BAUDELOCQUEի ՄԱՅՐԱՆՈՑԷՆ
Հիւանդ կ'ընդունի Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը ժամը 10 – 12
Maison d'ACCOUCHEMENT
35 ՍԵՆԵԱԿ, ԱՐԴԻԱԿԱՆ CONFORTՈՎ
36, Cours de Vincennes, Մէթրօ՝ Nation, Հեռաձայն Diderot 03-96
ՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐ PRIX à FORFAIT

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Բարձր-Հայքի Հայր. Միութիւնս շնորհակալութեամբ ստացաւ Հ. Բ. Ը. Միութենէն 490 ֆր. ի նպաստ Մարսէյլի ծանօթ կարօտեալ հայրենակիցներու:

50 մէթր հեռու ԻՍԻի կայարանէն եւ 23 եւ 32 թիւ հանրակառքերու կայարանէն, վարձու են 1 եւ 2 փիէսնոց (tout confort) յարկաբաժիններ, շարժ. շօգաժ միասին 2200 եւ 2800. երկու խանութներ 6000 եւ 7500 ֆր.: Դիմեցէք տեղւոյն վրայ. 72 Bld. Rodin. à Issy-les-Moulineaux.

ԶԵԿՈՅՑ

Վերջերս Փարիզահայ թերթերու մէջ երեւցաւ գրութիւն մը որ անուղղակի մեր Միութեան քաղաքական գոյն մը կուտար:

Արդ, Վարչութիւնս ներկայ գրութեամբ պարտք կը համարի յայտարարել թէ մեր միութիւնը բացարձակապէս չզբաղիր քաղաքականութեամբ:

Հայ Շէօֆէօրներու Միութիւն
Ատենապետ Հայկ Սամուէլեան,
Ատենադպիր Վ. Թերզեան:

ՊԱՏԱՐԱԳ

Այս Կիրակի, Փարիզի Եկեղեցւոյ Օծման տարեդարձին առթիւ Շահէ Արք. Գասպարեան Պատարագ պիտի մատուցանէ եպիսկոպոսաբար:

ՄԱՐՇԷՃԻՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ
Confection BARMIN
(Prop. BAROUTDJIAN)
Spécialité de tabliers d'enfant
Blouses de dames. robes barboteuses etc. etc.
31, Rue Bergère 31. Paris (9)
Métro: MONTMARTRE
Ապսպրանքները կը ղրկուին Ֆրանսայի ամէն կողմերը contre remboursementով:

ՀԱՐԿԱՏՈՒՆԵՐՈՒ
ԱՆՀԱՏԱԿԱՆ ԾԱԽԵՐՈՒ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆ
Mr. PARMAC, (Expert-Fiscal)
ՀԱՐԿԱՅԻՆ ՓՈՐՁԱԳԷՏ
28 Bld. Strasbourg, Paris (10)
ՀԵՌԱՁԱՅՆ **Botzaris 17-64**
ԿԸ ՊԱՇՏՊԱՆԷ ԱՄԷՆ ՀԱՐԿԱՏՈՒԻ ԱՆՀԱՏԱԿԱՆ ՇԱՀԵՐԸ
Դիմեցէք անոր՝ ձեր առեւտրական, արհեստագիտական եւ անձնական կեանքի բոլոր խնդիրներու համար: Կը լուսաբանէ ՀԱՐԿԱՅԻՆ, ԻՐԱՒԱԳԻՏԱԿԱՆ եւ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆՑ վերաբերեալ բոլոր խնդիրները:
ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐ, որպէսզի որ եւ է դժուարութիւններու չհանդիպիք, գործածեցէք՝ ՓԱՐՄԱՔԻ ՀԱՇՈՒԱԿԱԼԱԿԱՆ Տետրը, որ կը համապատասխանէ ամէն պահանջի:
Աւելի տեղեկութիւն առնելու համար գրեցէք մեզի (դրոշմաթուղթ մը ղրկելով պատասխանին համար):
Պ. ՓԱՐՄԱՔ կ'ընդունի ամէն օր ժամը 9-12 եւ ժամադրութեամբ

ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է
ՎԻՐԱԲՈՅԺ-ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ
ՀՐԱՉ ՉԱՐԴԱՐԵԱՆ
44, Rue de Dunkerque, Paris.
ՀԵՌԱՁԱՅՆ **TRUDAINE: 42-69**
(ԿԱՐ ՏԻԻ ՆՈՐԻ ՄՕՏ):

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԵՂԱՐԱՆ
52, Rue du Fbg. St. Martin. Paris (10)
(ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԲԱՂՆԻՔԻՆ ԿԻՑ)
Մէթրօ՝ St. Martin եւ Chateau d'Eau. Tél. Nord: 82-86
Փարիզի կեդրոնը բացուած է ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԵՂԱՐԱՆ, ուր կարելի է գտնել ամէն տեսակի ԴԵՂԵՐ, պատրաստուած մեծ խնամքով ու սիշտ թարմ:
Բոլոր ՀԱՅ յաճախորդները կրնան օգտուիլ ձրիաբար դեղատան մէջ գտնուող ՀԱՅ ԲԺԻՇԿԻ մը խորհուրդներէն:

ՎԱՐՁՈՒ Է կեդրոն թաղամասի մէջ գեղեցիկ եւ լուսաւոր խանութ մը 4 ուկէս մէթր ճակատով: Վարձը ամսական 200 ֆր.: Բացի կօշկակարութենէ եւ սափրիչութենէ ամէն ճիւղի կը յարմարի: Մանաւորապէս յարմար դեղատան պահեստ: Դիմել ՅԱՌԱՋի վարչութեան:

Etude de Mᵉ BERNARD WAHÉ
(16 ANNÉE)
Licencié en Droit de la Faculté de Paris
Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales
JURISCONSULTE
Droit Français et International Privé
159, Rue Lafayette Tél. Nord 68-02
Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս ճանփողոցի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ հաշտարար դատարաններու առջեւ, կուտայ certificats de coutumesներ, կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւններ:
Ամէն տեսակ մասնաւոր հանգամանք ունեցող վաւերաթուղթի խմբագրութիւն, ընկերութեան կազմութիւն եւ հաշուեյարդար: Նախարարութեանց եւ հանրային վարչութեանց ուղղուելիք խնդրագիրներ եւ թղթակցութիւններու կազմութիւն: Հարկային գծեր: Ներկայ տնտեսական կացութեան պատճառաւ խորհրդակցութիւններ կը տրուին 10 ֆրանքի, իսկ նամակով եղած խորհրդակցութեանց համար 15 ֆրանք:
Կ'ընդունի ժամը 9—10 եւ 17 — 19: Նաեւ ժամադրութեամբ

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13) Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (36)

"ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՊԵՇՍՏԱՆ"

Յօրինեց՝ Տիմոթէոս Վրդ. Սափրիչեան

Ամէնէն վերջն եկաւ Թագաւորը, ու մեզի բարեւելէն ետքը իրեն համար յատկացած երկար դիրքով բազմոցի մը վրայ նստաւ, ու ըսաւ. «Այսօր ամէն բանէն յառաջ այս մարդոց դատը պէտք ենք տեսնել:»

Եւ հրամայեց որ ամբաստանեալքն ու դատախազը ատեան գան:

Մենք դարձեալ մեր կողմէն մեր Հաբէշ սպասաւորին մէկը փոխանորդ կարգեցինք. նախ Պլաթտա Գրուի հրամայեցին որ խօսի, որ Համբիչը ձեռքը բռնած ու աղօթաւորի կերպարանքով ըսաւ բարձրաձայն. «Ով Թագաւոր, ես Կորավի (Հաղորդաւոր) եմ, կը խնդրեմ որ մեր այս դատաստանը ճշմարտութեամբ եւ արդարութեամբ տեսնէք Աստուծոյ սիրոյն համար եւ առանց աչառելու»:

Այս կերպ յառաջաբանելէն վերի սկսաւ գրպարտութիւններու եւ ստութիւններու շարք մը մէջ բերել մեր թարգմանին վրայօք, եւ երբեմն գլխալ մէջ խառնելով, եւ սրբազան Հայրը թերեւս իւր ծերութեանը խնայելով՝ անմեղ կը ցուցընէր: Կ'ըսէր նա իւր զրպարտութեանցը մէջ թէ՝ մեր թարգմանին թելադրութեամբն ու առաջնորդութեամբը բոլոր մեր գոյքերը հետերնիս առած գիշերով պիտի փախչէինք երթայինք Թէկրիի իշխանին մօտ, որ Թէքլէ Կորկիսի աչքին ատելի էր. եւ թէ ինքն արգիլել ուզելով մեզի՝ կռուի բռնուած ու զէնքը գանակոծ ըրած ենք, եւ գիւղացւոց վրայ հասնելովը չենք կրցած փախչիլ: Այս ինքնահնար ամբաստանութեանց վրայ զարմանալով կը մտածէինք, որպէսզի Դանիէլի ծերերուն նման խայտառակուի զանոնք հնարողը:

Մեր փոխանորդ Հաբէշը մաիկ ըսնելէն ետքը բերանը բացաւ ու մեզի պաշտպանելով ըսաւ. «Կ'աղաչեմ զամէնքդ ալ որ լաւ ունկնդրութիւն ընէք ինծի: Մեր ստոխին մէջ բերած ամբաստանութիւնները այս առաջին անգամն է որ կը լսենք, եւ մեզի խելացնոր մարդու շաղփաղփութիւններ կ'երեւան:

Մեր դատը, ինչպէս որ բոլոր աշխարհ իմացաւ, Ապունայի քարկոծուելուն կամ չքարկոծուելուն վրայ է. ուստի կը խնդրեմ լաւ մտիկ ընէք»:

Եւ կը սկսի սկիզբէն մինչեւ վերջը Ոկըրայի գլխաւորին նախագահութեամբ երկու հարիւրի մօտ ժողովուած բազմութեան առջեւ տեսնուած դատը պատմել եւ կարդացող դպրին վկայութիւնը յիշել, եւ մեր ու դատախազին մէջ տեղը կանգնող զինուորին էիպամին ծայրը կապ ընելով եւ իւր ձեռքը բռնելով՝ ըսաւ. «Այս երկու Ապունայից երկու ջորիներուն պակլօ(*) :

(*) Պակլօ բսածը երդման ձեւ մըն է Հաբէշներուն քով: Թէ որ ոսոխը իր դատին վստահելով՝ նոյն կապը քակելու ըլլայ, եւ միւս կողմը չկրնայ վկաներով հաստատել, երկու ջորի կը տուժէ: Բայց եթէ նա ալ վստահ է իւր դատը վաստըկելուն, տուգանքը հետզհետէ կ'աւելցնէ, եւ եթէ ոսոխը ընդունելով քակելու ըլլայ կապը, եւ միւս կողմի վկաներովը իր ստութիւնը յայտնուի, բոլոր տուգանքը վճարելու կը դատապարտուի ոսոխը:

(Շար.)

ՆԱՒԱԿԱՏՈՒՔ

ՎԱԼԱՆՍ, Գործ.— 252 ֆրանք:
ՆԻՍ, Պէօր.— 140:
ԺԸՆԷՎ, Յ.— 35:
ԱՆԻԷՌ, Յ. Մ.— Ստացանք Սեպտեմբեր 18էն:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՖՐ. Կ. Խաչի Շավիլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 4ին, մասնաճիւղի սրահին մէջ: Բոլոր անդամ-անդամուհիներու ներկայութիւնը պարտադիր է: Կը հրաւիրուին համակիրները եւս: Կարեւոր օրակարգ:

ՖՐ. Կ. Խաչի Տէօյինի մասնաճիւղը ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամուհիները այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Հ. Յ. Դ. Տան մէջ: Օրակարգ. Ընթերցում եւ Շրջաբերականի ընթերցում, վարչութեան ընտրութիւն:

ՖՐ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Շաբաթ կէս օրէ ժամը 3ին, 11, Րիւ տը Լէքօլ Մէտըսին: Կը խնդրուի ներկայ լալ անպայման:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ .... 140 ֆրանք 70 ֆրանք 35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա ..... 250 » 130 ֆրանք —
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ .... 200 ֆրանք 100 ֆրանք —

ՈՒՐԲԱԹ 20 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
VENDREDI 20 Septembre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2914
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ՍԻՐԻՇ ՊԱԼԱՐՆԵՐ ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՍՐՏԻՆ ՎՐԱՅ

Հաբէշական տագնապը պատճառ եղաւ որ կրկին քրքրուին բազմաթիւ խոցեր ու վէրքեր, Եւրոպայի սրտին վրայ:

Մէմէլի (Քլայփէտա) խնդիրը միայն մէկն է, Գերմանիոյ կողմէն մխուած: Եւ եթէ Հիթլէր յարմար գտնեց իր վերջին ճառին մէջ արծարծել զայն, չարժաւորթը միայն նոր ընտրութիւններն չէն: Կացութիւնն ալ ձեռնտու է, այդ կարգի հարցեր յուզելու եւ արդարակ սրելու համար:

Այսպէս է որ, պարբերաբար կ՚արծարծուի, նաեւ, գաղթավայրերու խնդիրը:

Եթէ Իտալիան տարածուելու պահանջ կը զգայ եւ յաղթականները տրամադիր են որոշ զոհացումներ տալու, ինչո՞ւ Գերմանիան ալ պիտի չօգտուի պատեհութենէն: Ժամանակը եկած չէ՞ գոնէ նախապատերազմեան գաղթավայրերը վերադարձնելու համար, քանի որ 65 միլիոն Գերմանիան ալ տարածուելու, շնչելու պէտք ունի...

Թէեւ պաշտօնապէս եւ վճռապէս մէջտեղ դրուած չէ այս հարցը, բայց զանազան կազմակերպութիւններ եւ թերթեր որ եւ է առիթ չեն փախցներ, զայն հասունցնելու համար: Նոյնիսկ պատասխանատու պաշտօնատարներ եւ նախարարներ յաճախ կ՚արտայայտուին:

Հիթլէր որոշած ըլլալով գործել ատրճանաբար եւ մեթոտիկ, առ այժմ չուզեր հրապարակ հանգամանք տալ գաղթային իրաւունքներու: Բայց, բոլոր երեւոյթները կը ցուցնեն թէ աւելի վճռական դերք մը պիտի բռնէ, եթէ Իտալիան զոհացում ստանայ խաղաղութեամբ կամ պատերազմով:

Մնաց որ, թէեւ բուն բառով գաղթային խնդիր չէ, բայց տարածուելու քաղաքականութիւն մըն է որ կը հետապնդէ, անդադար յիշեցնելով Մէմէլի խնդիրը եւ ճակատ յարդարելով հրէական - համայնավարական վտանգին, ուրիշ խօսքով՝ Մոսկուայի դէմ:

Իր անմիջական նպատակն է թեւերը լայն բանալ բուն իսկ Եւրոպայի մէջ, դէպի հիւսիս – արեւելք եւ դէպի հարաւ: Գոնէ առ այժմ:

Հակառակ բոլոր խոչընդոտներուն, հիթլէրական Գերմանիան երբեք չէ հրաժարած Աւստրիոյ կցումէն: Ան փորձեց բոլոր միջոցները, կուսակցական թէ քաղաքական: Նոյն իսկ յանդուգն դաւեր սարքուեցան, թէեւ ապարդիւն:

Արդ, ճիշդ այս միջոցին աւստրիական մղձաւանջն է որ կը սաւառնի Ֆրանսայի եւ Փոքր Համաձայնութեան պետութեանց գլխուն վերեւ:

Այն օրէն ի վեր որ Մեծն Բրիտանիա լրջօրէն կը ճնշէ Փարիզի վրայ, ձեռք ձեռքի տալու եւ պատժական միջոցներ տնօրինելու համար, Փարիզ ուղղակի եւ անուղղակի կը հարցնէ,— Ինչ որ կ՚առաջարկէք Իտալիոյ դէմ, համաձա՞յն էք տնօրինելու նաեւ ուրիշներու դէմ, տարբեր պարագաներու մէջ:

Բացատրութեան կը կարօտի՞ այս հարցումը:

Փարիզ ըսել կ՚ուզէ.— Ձեռք ձեռքի պիտի քալե՞ք, եթէ Գերմանիան նոր ելոյթ մը սարքէ, օրինակ նոր փորձ մը՝ Աւստրիան միացնելու կամ Պոհեմիան անդամատելու:

Լոնտոն որոշ պատասխան չի տար: Զուզեր աւելի բան ըսել քան ինչ որ յայտարարեց իր արտաքին նախարարը, Ազգերու Դաշնակցութեան առջեւ:

Ճիշդ է որ Անգլիոյ նախարարական խորհուրդը զբաղեցաւ այս հարցով եւ արտաքին նախարարին յանձնարարեց խմբագրել պատասխանը:

Բայց, մինչեւ հիմա եղած քաշքշուքը, խուսափողական դիրքը ինքնին կ՚ապացուցանեն թէ Լոնտոն չուզեր որոշ յանձնառութեանց տակ մտնել, «իւրաքանչիւր պարագայ առանձին քննելու» ճարտարամտութեամբ:

Ուրիշ խօսքով, կ՚ուզէ պահել իր գործելու ազատութիւնը, որպէսզի արժեցնելու համար իր քաղաքականութիւնը:

Ահա թէ ինչո՛ւ Ֆրանսան ալ, իր կարգին, կը խուսափի մինչեւ ծայրը հետեւիլ Մեծն Բրիտանիոյ անողոք ճամբուն, իտալեւ-հաբէշական տագնապին մէջ:

Եթէ երեւոյթները չեն խաբեր, Փարիզ նոյնիսկ համակերպած է իտալական արշաւանքին, չուզելով բոլորովին ջղագրգռել զայն եւ նետել Գերմանիոյ գիրկը:

Այդ պարագային, ո՞վ կրնայ նախատեսել հետեւանքները: Բոլորովին ճարտասանական թռիչք մը չէ որ ըսել կուտայ Մուսոլինիի.

— «Անոնք որ եսամոլութեամբ կը ժխտեն Իտալիոյ ապրելու իրաւունքը եւ պատժական տնօրինութեանց մասին կը խորհին, թող պատմեն իրարու,– հետեւանքը պիտի ըլլայ Եւրոպայի քարտէսին վերակազմութիւնը»:

Այդպիսի պատահականութենէ մը վախնալու ամէնէն զօրաւոր պատճառներն ունի Ֆրանսա: Ոչ միայն հեռատեսութեամբ, այլ եւ փորձառութեամբ: Զէ՞ որ Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտը գոյութիւն ունի 15 տարիէ ի վեր, բայց, առաւել կանուխ արթնցողը ստացաւ իր ուզածը, Ճափոնէն մինչեւ Գերմանիա:

Ի՞նչ նշանակութիւն ունեցաւ Ժընեւի մէջ քուէարկուած բարոյական պարսաւի բանաձեւը, երբ Գերմանիան այսօր ախրաբար կը գործադրէ պարտաւորիչ զինուորութեան օրէնքը:

Երբեք այսքան վտանգաւոր պալարներ դիզուած չէին Եւրոպայի սրտին վրայ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ ԱՆԸՆԴՈՒՆԵԼԻ ԵՒ ԾԱՂՐԱԿԱՆ ԿԸ ԳՏՆԷ ԺԸՆԵՒԻ ՄԷՋ ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԱԾ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ

«ԿԸ ԿԱՐԾԵՆ ԹԷ ԵՍ ԱՆԱՊԱՏՆԵՐՈՒ ՀԱՒԱՔԻՉ ԵՄ»

Վերջնական պատասխանը՝ վաղը, Շաբաթ

Հինգերու յանձնախումբին թելադրութեանց հաղիւ տեղեկացած, Իտալիոյ նախարարական խորհուրդը արտակարգ նիստ մը գումարեց չորեքշաբթի առտու: Ընդհանուր տպաւորութիւնը այն էր թէ վճռական որոշումներ պիտի առնուին, սակայն ժողովը գոհացաւ միայն տնտեսական - ելմտական տնօրինութիւններով, եւ որոշեց կրկին գումարուիլ վաղը, շաբաթ, վերջնական պատասխան տալու համար: Իտալիոյ Ա. պատուիրակը, պարոն Ալոյզի, Հռոմ գնաց, Հինգերու յանձնախումբին տեղեկագիրը ներկայացնելու եւ անձամբ լուսաբանութիւններ տալու համար:

Ճիշդ է որ այս նոր յետաձգումը որոշ վարանում կը մատնէ, սակայն յուսահատութիւնը չէ փարատած: Երբ Հռոմի մէջ իմացան Հինգերու յանձնախումբին թելադրութիւնները, բազմաթիւ թղթակիցներ փութացին Մուսոլինիի եւ ուրիշ իրազեկ անձերու մօտ: «Առաջնորդ»ը հետեւեալ նշանակալից յայտարարութիւններն բրաւ «Տէյլի Մէյլ»ի թղթակցին.

— «Հինգերու յանձնախումբին ծրագիրը ոչ միայն անընդունելի է, այլեւ ծաղրական: Երեւի կը կարծեն թէ Իտալիոյ ծաւալման պահանջները պէտք է գոհացում գտնեն երկու անապատներու մատուցումով, մէկը՝ աղի, միւսը՝ քարի անապատ,— Տանաքիլ եւ Օկատէն: Մարք Թուէյնի գիրքերէն մէկուն մէջ կը գտնուի տիպար մը: Այս մարդը այնքան կը սիրէր արձագանգները որ, երկու լեռներ գնեց որոնք շատ գեղեցիկ արձագանգներ կուտային, եւ տուն մը շինեց անոնց միջեւ: Կը թուի թէ Ազգերու Դաշնակցութեան յանձնախումբը կը կարծէ որ ես անապատներու հաւաքիչ մըն եմ: Դեռ վերջերս 110,000 քառ. մղոնի (180,000 քառ. քիլոմեթր) տարածութիւն մը ստացայ Սահարայի անապատէն, Ֆրանսայի միջոցաւ: Գիտէ՞ք որքան բնակիչներ կը գտնուին այդ ամայի անապատին մէջ: Ճիշդ վաթսուներկու: Հարկ եղաւ փնտռել ինչպէս ասեղը յարդի դէզին մէջ եւ վերջապէս գտնուեցան հովիտ մը խորը ուր բաւական ջուր կար հող մշակելու համար: Տանաքիլի երկրամասը, զոր Հինգերու յանձնախումբը կ՚առաջարկէ Իտալիոյ ձգել, անկողինն է ցամքած ծովու մը, 800 ոտք (260 մեթր) բարձր՝ ներկայ ծովու մակերեսէն, ճերմակ աղի ամայի տարածութիւն մը 200 մղոն երկայնութեամբ եւ գրեթէ անանցանելի: Շիւղ մը խոտ իսկ չի բուսնիր այնտեղ եւ Հաբէշներն անգամ չեն կրնար ապրուստ ճարել, Միւս կողմէ, Օկատէնն ալ անապատ մըն է քարոտ: Աւազոտ անապատ մը կարելի է օգտուիլ այսպէս կամ այնպէս: Մենք ոռոգեցինք Լիբիոյ անապատը, հիւսիսային Ափրիկէի մեր գաղթավայրերուն մէջ եւ բնակելի դարձուցինք. բայց կարելի չէ որ եւ է բան ընել հսկայ ժայռերու խանձուած ամայութեան մը մէջ:

«ՅԱՊԵՏԱԿԱՆ ԱԶԳ ՄԸ ԳՈՅՈՒԹԻՒՆ ՉՈՒՆԻ»

«Միջազգային վարչութեան եւ ոստիկան զօրքի ծրագրին մէջ, կը թուի թէ Իտալիան ներկայացուցիչ պիտի չունենայ: Կարծես ըսել կ՚ուզեն թէ արեւելեան Ափրիկէի 200,000 իտալական զինուորները պէտք է հայրենիք վերադառնան եւ իմանան թէ պարզապէս պտոյտի համար հոն ղրկուած էին: ԱՅԴ ԲԱՆԸ ՉԻ ԿՐՆԱՐ ԸԼԼԱԼ ՈՐ ԵՒ Է ՊԱՐԱԳԱՅԻ ՄԷՋ: Շատ աւելի լաւ պիտի ըլլար, եթէ Հինգերու յանձնախումբը զբաղէր կացութեան կեդրոնական հարցով, այսինքն ըմբռնէր թէ հաբէշական ազգ բուռած բան չկայ: Ինչ որ Հաբէշիա կ՚անուանուի, տիրապետող ցեղ մըն է — Ամհարա — որ իր լուծին տակ կը պահէ իր գերութեան ենթարկուած ցեղերը, գրեթէ բնաջինջ ընելով զանոնք: Այս հպատակ ցեղերը շատ աւելի լաւ պիտի ապրէին իտալական իշխանութեան տակ, իսկ բուն Հաբէշիստանը, Ամհարաներու երկիրը, կրնայ քաղաքակրթութեան վայելուչ մակարդակի մը հասնիլ շնորհիւ այն վարչաձեւին որ նախապէս գոյութիւն ունէր Իրաքի մէջ եւ որ դեռ կը գործադրուի Մարոքի մէջ»:

Մուսոլինի յետոյ ցաւ յայտնեց Անգլիոյ եւ Իտալիոյ յարաբերութեանց անլարման համար, թիւրիմացութեան վերագրելով փոխադարձաբար տիրող անվստահութիւնը:

Ներքին փոխառութիւն եւ ուրիշ միջոցներ

Ինչպէս ըսինք, Իտալիոյ նախարարական խորհուրդը չորեքշաբթի օրուան բացառիկ նիստին մէջ զբաղեցաւ ելմտական - սեղանաւորական խնդիրներով: Ժողովը որոշեց «ազգային եւ մշտնջենական» փոխառութիւն մը հրապարակ հանել, հարիւրին 5 տոկոսով եւ իւրաքանչիւր փրանքը 95 հաշուելով: Կարելի է արձանագրուիլ դրամով կամ պետական արժեթուղթերով: Փոխառութիւնը զերծ է որ եւ է տուրքէ: Այս առթիւ տրուած զեկուցումը կը յայտնէ թէ զինուորական ծախքերը արդէն հասած են 2000 միլիոն լիրի: Թէեւ գումար որոշուած չէ նոր փոխառութեան համար, սակայն կը կարծուի թէ 5000 միլիոն լիրէն պակաս պիտի չըլլայ հաբէշական պատերազմը, առաջին շրջանին մէջ: Պետութիւնը 9000 միլիոն լիր պիտի ստանայ, եթէ ամբողջովին սպառին 3ուկէս առ հարիւրի պարտաթուղթերը, որոնց գինը 68ի շուրջը կը յածի սակարանին մէջ: Կառավարութիւնը այս պարտաթուղթերը 80ի պիտի ընդունի 100 լիրի անուանական արժէքին դիմաց, 5 առ հարիւրի նոր փոխառութեան համար, որ կրնայ վճարուիլ 35 լիրի մասնավճարներով:

Դուճէն որոշեց նաեւ նոր տուրք մը հաստատել ճամբու փոխադրութեանց վրայ, եւ աւելցնել ապրանքներու փոխադրութեան սակը: Ուրիշ կարգ մը տնօրինութիւններով կը յուսան հաւասարակշռել 1936 — 1937ի ելմտացոյցը:

ՊԱՆԵԼՕՒ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ ՎԱԽՑԱՒ առջի գիշեր, երբ ազդարար սուլիչներ լսուեցան: Տուները դուրս թափեցան, կարծելով թէ քաղաքը յարձակման ենթարկուած է: Յետոյ ճշդուեցաւ որ համայնավարական թռուցիկ մը պատռուած ըլլալով, վտանգի նշան տրուած է, ընդդէմ Հրեղէն խաչի:

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱԲԷՇ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐ ԱՏՏԻՍ - ԱԲԷԲԱՅԻ ՄԷՋ

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ »

«Յառաջ» լեզուագիտական - ֆոնետիկական դասընթացք մը բացած եղաւ իր էջերուն մէջ, ծանօթ հեղինակութեան մը... վարձու տալով իր այս խորագիրը:

Եւ «Տաքազ» տիրաբար կը խօսի շաբաթը երկու անգամ, ինչպէս դասատու մը՝ ամպիոնին առջեւ: Երբեմն խոժոռ կամ վարժապետական, բայց ընդհանրապէս նկուն եւ հանելի: Մանաւանդ ինքնատիպ:

Անշուշտ շատերը պիտի օգտուին իր դասերէն: Մանաւանդ անոնք որ դպրոց չտեսան, կամ կէս ձգեցին:

Եթէ միայն «գիտեմ» բառերը լրջօրէն հետեւէին, ի՛նչքան պիտի շահէր «մայրենիք»ը:

Դժբախտաբար, ամէնէն աւելի անոնք են որ ոչ կը մտնան, ոչ ալ կը սորվին:

Անոնք են որ կը նուիրագործեն «յետ այսու»ները, «մանրազննին»ները, «մայլէլիօրէն»ները, «բօղածածկ»—ները, «Անգլիացւոց»ները, եւայլն:

Խեղճ Ղազիկեանը իր դասերը գրքի վերածեց, բայց... նոյնիսկ խմբագիրներ խելքի չեկան:

Բայց եւ այնպէս, պէտք է շարունակել:

Պէտք է անընդհատ յիշեցնել, բացատրել, համոզել, երբեմն ալ զարնել մուրճի պէս: Եթէ կարծրացածները չօգտուին, գոնէ նորավարժները կը զգուշանան:

Ատեն պիտի գայ որ այս բաները ուսուցանող ալ չպիտի գտնենք...

×

«Յառաջ» ազատ ձգելով իր իմուտ աշխատակիցը, անպատճառ համաձայնած չըլլար անոր բոլոր տեսակէտներուն:

Տաքազ ինքն ալ երբեմն շատ մը բաներ գրի կ՚առնէ իբրեւ անձնական դիտողութիւն կամ բաղձանք: Իբրեւ նիւթ խորհրդածութեան:

Օրինակ՝ սա «կը»ի եւ «կու»ի պարագան (բային միացնել, ոչ թէ զատել), որ քիչ մը խորթ է եւ ոչ բոլորովին ճիշդ:

Կարեւորը՝ հիմնականն է, լեզուին գիտական, քերականական, փիլիսոփայական տարերքը: Անոնց վերլուծումը եւ ուսուցումը: Ինչպէս եւ զարգացումը:

Այս մտահոգութեամբ, ես կ՚ուզէի մէջտեղ դնել ուրիշ հարց մը:

Ո՛չ միայն բազմաթիւ ածանցումներ, խոնարհումներ եւ հոլովումներ կ՚աղճատուին անհոգութեամբ, սովորամոլութեամբ կամ տգիտութեամբ, այլեւ շատ մը բառեր սխալ կը գործածուին, կորսնցնելով իրենց նրբութիւնը:

Այս ալ, նորէն, իբրեւ հետեւանք ծուլութեան կամ անգիտութեան:

Օրինակ, բազմաթիւ գրիչներ դեռ կը շարունակեն «կացութիւն»ը եւ «վիճակ»ը թարգմանել «դրութիւն», որ «սիստէմ»ն է: Կան ալ որ կը գրեն... «սիտուացիա», (situation):

Սֆանչելի «ուղեգիծ»ը դարձեր է... «վարքագիծ»: Նոյնիսկ Զօպանեանի եւ ուրիշ ծանօթ գրողներու գրչին տակ:

«Զգաստ»ը կը գործածուի «արթուն»ի փոխարէն, մինչդեռ բոլորովին ուրիշ բան է, ֆրանսերէն chasteը, գոյականն ալ՝ «զգաստութիւն»:

Դեռ ունինք... «դիմումնագիր» մը, փոխան «խնդրագիր»ի (երբեմն ալ՝ «աղերսագիր»):

«Խանդ»ը, որմէ կը ծնի «խանդավառ»ը, շատերուն համար կը նշանակէ «նախանձ»:

Դեռ ուրիշ հոգ մը, որ բոլորովին երեսի վրայ ձգուած է:

ՎԱՐԱԶ

Ղարաբաղի եկեղեցին չի ճանչնար Պատրիարքարանը

«Ժամհուրիէթ» կը գրէ.— «Կ՚իմանանք թէ Ղալաթիոյ թաղականութեան ատենապետ եւ կեդրոնական լիճէի հիմնադիր Յովհաննէս Բէշիշեան որոշած է բաժնուիլ Հայ Պատրիարքարանէն եւ անկախ եկեղեցի մը հիմնել Ղալաթիոյ մէջ: «Ժամանակ» լրագիրը հետեւեալը կը գրէ այս մասին. «Բէշիշեան Պատրիարքարանին հաղորդած է թէ Ղալաթիոյ եկեղեցին պիտի անջատէ Պատրիարքարանէն, եթէ չլուծուին Ղալաթիոյ եկեղեցիին եւ Պատրիարքարանի միջեւ գտնուող առկախ խնդիրները: Բէշիշեան հաղորդած է որ այս պարագային չպիտի ճանչնայ Պատրիարքարանի եկեղեցական իշխանութիւնը»:

Այս լուրին վրայ, կ՚աւելցնէ «Ժամհուրիէթ»— քննութիւն կատարեցինք հայկական շրջանակներու մէջ: Մեզի հաղորդուած տեղեկութեանց համաձայն, Յովհ. Բէշիշեան կրօնականի մը միջոցաւ Պատրիարքին հաղորդած է թէ անկախ եկեղեցի մը հիմնել է իր մտադրութիւնը:

Այս առթիւ կ՚ըսուի թէ Յովհ. Բէշիշեան արդէն չի ճանչնար Պատրիարքարանը եւ Վարչութիւնը եւ հաշիւ անգամ չի տար անոնց: Ղալաթիոյ եւ Պատրիարքարանի միջեւ գտնուող խնդիրները անլոյծ մնացած ըլլալով, Բէշիշեան որոշած է հետեւիլ Փափա Էֆթիմի օրինակին եւ Պատրիարքարանէն անջատուելով անկախ եկեղեցի մը հիմնել Ղալաթիոյ մէջ: Յայտնի չէ թէ եկեղեցական մը պետ պիտի կարգուի՞ թէ ոչ կազմուելիք անկախ եկեղեցիին:

ԽՄԲ.— Եթէ չենք սխալիր, Հայոց Փափա Էֆթիմը պիտի ըլլայ պատ. ճախկին տեղապահ Գէորգ արք. Ասլանեան...

15,000 օտարականներ դուրս Ռումանիայէն

Պուքրէշէն կը հեռագրեն թէ իբրեւ հետեւանք տեղացի աշխատաւորներու պաշտպանութեան օրէնքին, 15,000 օտարականներ հրաման ստացան հեռանալու Ռումանիայէն: Անոնց մէջ կը գտնուին Անգլիացիներ ալ, որոնք մեծ մասով կ՚աշխատին քարիւղի գործերու մէջ: Օտարականները բողոքեցին, բայց կառավարութիւնը պատասխանեց թէ որոշումը անդառնալի է:

ՀՕԿԸ

(ԻՐ ՎԵՐՋԻՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ ԱՌԻԹՈՎ)

Հօկը իր ետին աւելի քան տասնամեայ անցեալ ունի արտասահմանի մէջ: Այս տասը տարիներու ընթացքին Հօկը ոչինչ խնայեց հայրենիքի օգնութեան գործը վարկաբեկելու եւ զայն վերջնապէս խորտակելու համար: Երեւանին անծանօթ չէին տարագիր հայութեան ըմբռնումներն ու տրամադրութիւնները: Խորհ. իշխանութիւնը գիտէր, որ լաւագոյն հովանին սփիւռքի մէջ ծաւալելու համար — հայրենիքն է: Անոր անունով բոլշեւիզմը արտասահման անցաւ եւ այս տասը տարիներու ընթացքին ամէն պղծութիւն կուտակեց գաղութներու մէջ: Չեկայի հերթական դաւը քօղարկելու համար՝ մենք հանրութեան մէկիկ-մէկիկ ցուցադրեցինք այն բոլոր անպիտանութիւնները — միշտ պառակտիչ ու միշտ անբարոյական — որ Հօկը կը գործէր արտասահմանի մէջ: Իր այս գործերը (եւ ոչ իր անունը) հիմ առնելով, մենք կը յայտարարէինք.

Ա. Հօկը ոչ թէ անկուսակցական (ու համաժողովրդային) կազմակերպութիւն մըն է, այլ գերազանցօրէն կուսակցական (ու համայնավար) ձեռնարկ մըն է:

Բ. Հօկը իրականին մէջ ոչ Հօկ է, այսինքն՝ Հայրենիքի Օգնութեան Կոմիտէ, այլ Պօկ, այսինքն՝ պոլշեւիզմի օժանդակ կոմիտէ:

Գ. Պօկեան նպատակներ հետապնդելով՝ ոչ թէ Հօկը կ՚օգնէ հայրենիքին, այլ հայրենիքը Հօկին:

Իր տասնամեայ կեանքով արտասահմանի մէջ Հօկը եկաւ վկայելու բովանդակ ճշմարտութիւնը մեր յայտարարութեանց: Իսկ այս տեսակէտով բացառիկ եղաւ այն դերը, որ վերապահուած էր Հօկի Ֆրանսայի շրջանի վերջին, 6. Պատգ. ժողովին, մասնակցութեամբ քանի մը պատգամաւորներու նաեւ Սուրիոյ եւ Պելճիքայի կարգ մը վայրերէն (Դամասկոս, Անդր-Նահր, Պէյրութ, Պրիւքսէլ եւն.):

Իր այս ժողովին մէջ Հօկը հետեւեալ գործերը կը ծրագրէ՝ գաղութահայութեան նիւթական օժանդակութիւնը ապահովելու համար հայրենիքի վերաշինական վերելքին:

1. Ֆրանսայի մէջ «վտանգուած ընկեր»ները «մասնաւոր դիւրութիւններով» ճամբել Հայաստան:

2. Առանձին ջանք թափել արտասահմանի մէջ Կին-Բաժիններ եւ Երիտ. Հօկեր կազմելու համար:

3. Հօկեան երգչախումբեր, թատերախումբեր եւ մարզախումբեր ստեղծել.

4. Հօկեան դասագիրքեր հրատարակել.

5. Հօկեան դպրոցներ բանալ. («իսկ այն տեղերը, — կը կարդանք գաղտնի որոշումներուն մէջ, — ուր հնարաւորութիւն չունինք հօկեան դպրոցներ բանալու, աշխատիլ գոյութիւն ունեցողները մեր ձեռքը առնել եւ կամ առնուազն մեր ազդեցութեան ենթարկել»):

6. Հօկեան մամուլ պահել.

7. Հօկեան մասնաճիւղերը օժտել խորհրդային գրականութեամբ.

8. Անգրագիտութեան վերջ տալու համար՝ ստեղծել հօկեան գիշերային դասընթացքներ.

9. Զարկ տալ մտաւորականներու եւ ուսանողներու ներգրաւումին.

10. Նոր կենցաղի նօթագրուած երգարաններու տպագրութիւնը դիւրացնել.

11. Մտնել Հայր. Միութիւններու մէջ եւ «տանիլ համապատասխան աշխատանք՝ հաշուետու մնալով Հօկեան մասնաճիւղերուն».

12. «Պլանային աշխատանքը ընդհանրացնել եւ Հօկ-մրցման եւ հարուածայնութեան լայն չափերով կիրառել մասնաճիւղերու մէջ»:

13. «Ամէն ամիս նոր լոզունգներ հրապարակ հանել եւ տեղեկագրել մասնաճիւղերուն».

14. «Միջոցներ ձեռք առնել դիւրացնելու համար դաշնակ տարրերին դէմ գացած մեր ընկերներու ընտանիքներու Հայաստան փոխադրութիւնը»:

Ոչ թէ Հօկ, այլ կատարեալ բազմարուեստեան ճեմարան, ճշմարիտ պոլիտեխնիքո՛ն...

Անգամ «Ապագայ», ռամկավար կեդր. օրգանը, որ տարիներ շարունակ կատարեալ հեզութեամբ Հօկի նուագին տակ կը պարէր, անկարող իր զայրոյթը զսպելու, խմբագրական սիւնակներէն, յանուն նոյն ինքն «կուսակցութեան», կ՚աղաղակէ (տես օգոստ. 2ի թիւը).

— «Հօկը չի կրնար, իրաւունք չունի իր դերը փոխել. իր կոչումը միայն նիւթական է: Հայաստանը ընկերային եւ քաղաքական տեսակէտով ճանչցնել, սիրցնել եւ անով խմորել՝ քաղաքական կազմակերպութիւններու գործ է եւ այդ գործը կը կատարուի արդէն: Հօկը մէկ բանաձեւի պէտք ունի եւ ուղղելի ամէնուն. — Օգնեցէք Հայաստանի վերաշինութեան: Հօկը իր չափահասներուն, իր դեռատի անդամներուն, իր Կին-Բաժիններուն համար իբրեւ դաստիարակութիւն, իբրեւ ներշնչում դարձեալ մէկ նշանաբան միայն կրնայ ունենալ, — օգնեցէք Հայաստանի վերաշինութեան: Ասկէ դուրս մնացած հարցերուն, բանաձեւերուն, դաստիարակութեան հոգը ուրիշներու կը պատկանի»:

«Ապագայ» նոր սկսած է ըմբռնել, որ իր գործը իրաւամբ ոչ թէ Հօկի, այլ տխուր ՊՕԿի հետ է:

Ուշագրաւ են նաեւ այն փոփոխութիւնները, որ պատգ. ժողովը կատարած է կանոնագրի անդամակցական յօդուածներու մէջ.

Ա.— «Հօկին կարելի է անդամագրուիլ առնուազն երկու հին անդամի գրաւոր յանձնարարութեամբ եւ մասնաճիւղի վարչութեան որոշումով»:

Բ.— «Ներկայացող թեկնածուները կ՚արձանագրուին մասնաճիւղի տետրակներուն մէջ, բայց անոնց վերջնական ընդունելութիւնն ու հօկեան անդամատետրերու յանձնումը կը կատարուին այն ժամանակ միայն, երբ բացուած ամենայուրջ քննութիւնները հաստատեն անոնց խորհրդային Հայաստանի բարեկամ ըլլալու անկեղծութիւնը»:

Գ.— «Հօկեան անդամատետրերը բարեփոխել այնպիսի ձեւով մը, որ աւելի լայն տեղ տրուի ինքնութեան տուեալներուն եւ յարակից ծանօթութիւններուն»:

Այս քան խիստ չեն անդամակցութեան պայմանները անգամ գաղտնի դաւադրական կազմակերպութեանց մէջ: Եւ պարզ է թէ ինչու: Հօկերու քօղին տակ Չեկան բոլշեւիկեան փաթարագոյն կոմբինէներու ցանցով կը ցանցապատէ գաղթաշխարհը՝ երկրէ երկիր արինաքամ ժողովուրդի մը վերջին բեկորներու յաւելուածագոյն արիւնով ամէն կարգի «սեւամորթ»ներու դասեր պաշտպանելու համար...

«Կուսակցութեան» միւս օրկանը, «Պայքար», իր յուլիս 18ի խմբագրականով կը գրէր.

— «Համաշխարհային յեղափոխութեան երազն ու քարոզութիւնը, որ երբեմն առաջին տեղը կը գրաւէր Սովետներու խորհուրդներուն մէջ եւ անոնց բոլոր արտայայտութիւններուն ու շարժումներուն առանցքը կը կազմէր, այժմ վերջին գիծերուն վրայ քշուած, գրեթէ բարձի թողի եղած է, եւ տիրող տեսութիւնը այն է թէ «համաշխարհային յեղափոխութիւնը թող ինքն գտնէ իր ճամբան»:

Այս տողերուն մելանը տակաւին չչորցած, «կուսակցութեան» միւս բերանը, «Ապագայ», հօկճիներու գոնագեղ բանակին մէջ իտալեւհապէշ վէճին շուրջ սկսած եռուզեռը տեսնելով, իր օգոստ. 9ի խմբագրականին մէջ կը գրէր.

— «Արդարութեան կիրքը եւ անկախութեան սէ՞րը կ՚եռան? «Բանուորական» եւ «Հերոսական» — միշտ թուղթի վրայ եւ յօդուած գրելու եւ շնչալից վերնագրեր կազմելու առեն միայն — երակներու մէջ, բայց ինչո՞ւ չերթալ աւելի մօտը, եւ գտնել հարցեր որ եթովպականէն հարիւր անգամ աւելի զօրաւոր կերպով կը խօսին արդարութեան եւ անկախութեան սէրն զգացողներուն:

«Անկախութեան եւ համաշխարհային արդարութեան ախոյեան ներկայանալէ առաջ՝ հայ «Բանուորական» թէ այլ բոլոր «հերոս»ները նախ պատասխան պիտի տան թէ ի՞նչ բրած են եւ կ՚ընեն իրենց կորսուած դաւառներուն, իրենց Ղարաբաղներուն, Ախալքալաքներուն, Նախիջեւաններուն համար»:

Ձկարծէք թէ այս է բոլորը. ո՛չ. «Ապագայ» ունի շատ աւելի դառն ու հեգնալից տողեր.

— «... Թուրքերն ալ յանուն Եթովպիոյ անկախութեան, յանուն մարդկային իրաւունքներու եւ արդարութեան օգնութեան կը փութան Եթովպիոյ: Ընդունեցէք թէ անմարսելի հեգնութիւն մըն է Ափրիկէի մէջ կողք կողքի տեսնել թուրք կամաւորը եւ «հալէչ ժողովուրդի պաշտպանութեան համար» փութացած հայ կամաւորը, անկախութեան, ազատութեան եւ արդարութեան անունով, երբ աշխարհ գիտէ թէ այդ զգացումները չեն որ Թուրքը Եթովպիա կը տանին, իսկ Հայը իր այդ զգացումներուն անկեղծութեան ապացոյցը պիտի տայ նախ փաստելով թէ ինչ ըրած է ու ինչ կ՚ընէ իր այդ հարցերուն համար»:

Այդ «անկեղծութեան» լաւագոյն ապացոյցը այն որոշումներն են, որ Հօկը առած է իր վերջին Պատգամաւորականին մէջ, միշտ հաւատարիմ Մոսկուայի եւ Էնկիւրիի հրահանգներուն:

Հօկի հետապնդած հիմնական քաղաքականութեան այս պղտոր լոյսին տակ այլ եւս անարժէք փաստեր կը դառնան իր դրամական վաստակումները: Հօկի Կեդր. վարչութեան թեկնածուներէն բանաստեղծ Ա. Խաչիկեան (սեւցած գաղտնի ընտրութեան առեն եւ «ընտրուած» բա՛ց քուէարկութեամբ, բայց եօթքէն խոհեմաբա՛ր հրաժարած), «Ճշդում եւ լուսաբանութիւն» մը ուղղած է «Յառաջ»ի (9 օգոստ.), ուր կը ջանայ ապացուցանել, թէ «Հօկը ոչ մի բան ունի ծածկելիք իր հաշիւներու մէջ: Ամէն գործունէութիւն, պարզ ու մեկին, դառնում է թէ հօկեան եւ թէ ժողովրդի սեփականութիւն»: Իր գրածին վրայ ամէնէն աւելի ինք՝ այս թափառող թռչունը կը ծիծաղի, ինքն իրեն իր հին երգը կրկնելով.— «Ես երգիչ եմ, երկնի թիթեռ...»: Այս «թիթեռ»ը գիտէ անշուշտ, որ իր ճչումը լոյս չունի իր մէջ եւ իր լուսաբանութիւնը ճշմարտութիւն չունի իր մէջ,— սկզբնագիրէն մինչեւ ծայրակէտը յերիւրանք եւ սո՛ւտ: Ինչպէս որ միւս անհամար հաշիւները կորզած է Հօկը այլ գաղութներու մէջ, նոյն ձեւով մաքրագործած է ան նաեւ Երեւանի պանդոկին համար հանգանակուած 45 հազար ֆրանքը Ֆրանսայի մէջ (փոխարէնը Լէօի գարշապատումը, իբրեւ շինարարակա՛ն տուրք, ճամբելով Երեւան):

(Խմբագրական «ՅՈՒՍԱԲԵՐ»ի)

ԹԱՏՐՈՆ

«ՌՕՔԼԱՆՏԻ ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԳԻՇԵՐԸ»

«Երկու դիմակներ»ու թատրոնին նոր տնօրէնութիւնը անցեալ գիշեր հրաւիրած էր բարեկամներ եւ թատերական քննադատներ, կատարելու համար Հուպըրթ Երնիկի նշանակելի գործին վերջին փորձը:

Թատերախումբին գլխաւոր ուժը կը կազմէ մեր մեծատաղանդ արուեստագէտ Մաքսուտեան, շրջապատուած կարող դերասաններէ, ինչպէս Ժան Հէօզէ, Ժորժ Քաճիզաք, Հանրի Վէ-ուիթէ, Մառի Թալյօ եւն.:

Խաղը կը սկսի խորհրդաւոր ու առինքնող ձեւով:

Ռօքլանտի կղզեակին վրայ գտնուող միակ շէնքն է Կրէկորի Սլօնի (Ժան Հէօզէ) դղեակը, ուր այդ փոթորկալից գիշերը հաւաքուած են իր քանի մը հրաւիրեալները՝ այր ու կին:

Դուրսը քամին կը սուլէ շարադուշակ եղանակներով: Մօտակայ փարոսի մը չէջտակի նայուածքը մեքենական կանոնաւորութեամբ մը կը մխրճի սրահէն ներս՝ փայլակներուն միացած, ստեղծելով սահմռկեցնող մթնոլորտ մը:

Հրաւիրեալներուն մէջ կը գտնուի յայտնի վիպասան Պրայս (Հանրի Բիքէլ), որուն ոճրա-ոստիկանական վէպերը մեծ յաջողութիւններ ապահոված են իրեն:

Ու խօսակցութիւնը կը դառնայ ոճիրներու շուրջը, անգտանելի ու խորհրդաւոր մարդասպաններու մասին, հակառակ Սլօնի տհաճութեան:

Պրայս՝ իր ոճիրի պատմութիւններով տարկան է մանաւանդ կիներուն հետաքրքրութեան:

Խորհրդաւոր եւ ինքնամփոփ, Օսթին (Մաքսուտեան) կը հետեւի խօսակցութեան:

Ան ակներեւ կը հետեւի երեւակայութեամբ՝ Տիկին Մառի Օսթինի (Մ. Թալյօ) եւ իր սիրահար երիտասարդ Տօնըլտ Սքօթի (Իվ Կլատին) ծովեզերեայ պտոյտին՝ փոթորիկը դիտելու պատրուակով...

Եւ յանկարծ միջամտելով խօսակցութեան.

— Վարպետ ոճրագործ մը միշտ անգտանելի կը մնայ, որովհետեւ կը կարգադրէ իր ոճիրը այնպէս, որ ուրիշ մը կասկածելի դառնայ...

— Գեղմարդասպան մը, կը յարեն ձայներ:

Օսթին լուռ է՝ արդէն հեռացած:

Ճաշասրահ կ՚անցնին բոլորը, բացի Օսթինէն, որ վարագոյրի մը ետին կը պահուի, լսելով իր կնոջ եւ Տօնըլտի ձայները, որոնք կը յայտնուին սրահին մէջ՝ սիրային սրտադեղումներով:

Օսթին այլ եւս կասկած չունի, այլ ստուգութիւն:

Վարագոյրին ետեւէն ու պատշգամին վրայ բացուած պատուհանէն կ՚անհետանայ աննշմար:

Եւ երբ քիչ յետոյ հրաւիրեալները հաւաքուած են կրկին՝ ճաշասրահէն գալով՝ մեծ սրահին մէջ, կը շարունակեն խօսիլ ոճիրներու մասին:

Յանկարծ՝ դուրսէն տարաժամակի հարուած մը...

Եւ Սլօն գլուխը ձեռքին ներս կը մտնէ, սարսափահար կիներուն եւ ապշած բարեկամներուն առջեւ ցցուած՝ յայտարարելով.

— Տօնըլտը սպաննեցի... պատ-

ճառներ ունէի տալու համար:

Տիկին Օսթին կը նուաղի:

Զինաթափ եղած եւ արգելափ
ուած սենեակի մը մէջ, այժմ
իրական ոճրի մը դիմաց, կը
պատճառները քննել:

Անօգուտ ու երկար բանակ
յետոյ, հրաւիրեալները իրենց
եակները կը քաշուին:

Խաւարած սրահին մէջ
կը յայտնուի:

Խարխափելով կը հասնի
կան կոճակի մը: Սրահը կը լու
ուի:

Տօնըլտ սրահին մէջ է,
դէմքով մը, սիկառէթ մը
եւ կը թաղուի թիկնաթոռի
ձեռքերը շփելով:

Երազանքը երկար չի տեւեր
իր դէմն է այժմ:

Բացատրութիւնը հարկադր
Զուարթ շեշտով մը Տօնըլտ
տրէ Օսթինի, որ նեղսրտած
բերուն ոճրասէր մտայնութ
Սլօն եւ ինք կազմակերպած
տեսարան մը, խաբէութիւնը
պարզելով, անոնց դաս մը
տագրութեամբ:

Օսթին լուռ ու խորհրդաւ
տիկ կ՚ընէ.

— Ուրեմն ոչ ոք չի՞ գիտեր
ողջ էք, բայց մեր երկուքէն.

— Ոչ ոք:

Ուրեմն եթէ Տօնըլտ իսկա
սպաննուած գտնուի, մարդ
անկասկած Սլօնը պիտի նկատ

Օսթին սեղանին վրայ մնացած
տրճանակը առած ... կը
սարսափահար Տօնըլտին,
վճռական, անոր երեսին
խաբէութիւնը, պոռթկալով
եւ նախանձը, իր համբերութ
պատրաստուած վրէժը ...
կը պայթի գիշերուան լռութեան
Տօնըլտ չանթահար կ՚իյնայ:

Օսթին պատուհանէն անհետ
է..:

Այժմ բոլորը սրահին
դուռներէն ներս թափած են:

Սլօն եւ Օսթին ներկայ են

Ոճիրը կնճռոտած է:

Ո՞վ բերաւ Տօնըլտի դիակը
մէջ:

Ի՞նչու տարաժամակի երկրորդ
ուածը ...

Սլօն ապշահար է: Կատակը
ուած է իրական ողբերգութեան:

Ո՞վ սպաննեց:

Ի դուր կը ձգնի այժմ
հիւրերուն կազմակերպուած
կախաղը: Ոչ ոք կը հաւատայ

Երկար պիտի ըլլար մանրա
րէն թուել զանազան հիւսուած
խաղին, որուն վերջաւորութեան
լօն անտեսանելիօրէն կ՚ոճն
թինի եւ իր կնոջ միջեւ
ցութեան:

Մարդասպանը Օսթինն է,
հարկ է որ ան դիմակազերծ

Սլօնի եւ Օսթինի միջեւ
սարան մը միջոցին, Օսթին
ձէ թունաւորել իր հիւրընկալ
զգոյշ է. գաւաթները կը փո

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԳԻՏՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ... ԽՂՃՄՏԱՆՔԸ ՀՈԳԵԲՈՅԺՆԵՐՈՒՆ ՄՕՏ

ԽՄԲ.— Տոքթ. Լոկրի յօդուածին գեղեցիկ թարգմանութենէն վերջ, ահա քանի մը դիտողութիւններ թարգմանիչին կողմէ, որ եթէ բժիշկ մը կամ հոգեբոյժ մը չէ, եղած է հոգեբան-ուսուցիչ մը եւ մօտէն ծանօթ՝ յիմարանոցներու կեանքին: Երբ մասնագիտական հարցերու եւ բարդ գիտութեան մը մասին, որ հոգեկան ախտաբանութիւնն է, իր դիտողութիւններուն մէջ մերժելիք կէտեր շատ կան, արդիւնք սխալ ճանաչումի մը, (օրինակ՝ կարգ մը հիւանդներու պատրանքները ··· անթելով գաղտնի եւ բռնի դարմանումի), կան եւ մարդկային խիղճի ըմբոստութեան շեշտեր՝ մասնաւորաբար արգելափակումի խստութիւններու եւ գայթակղութիւններու մասին: Արդէն շատեր ըմբոստացած են այդ ծայրայեղութիւններուն դէմ եւ շատեր գրած, բայց հիմա կը նշմարուի հոսանք մը յիմարը եւս նկատելու իբրեւ հիւանդ եւ ոչ թէ իբրեւ բանտարկեալ, յիմարանոցը վերածելով հիւանդանոցի եւ ոչ թէ բանտի: Մասնագէտ բժիշկները կրնան համարիլ ստորեւ ներկայացուած դիտողութիւնները ··· հեթանոսի խօսքեր, բայց չեն կրնար ուրանալ խղճմտանքի հարցը որ կ՚արծարծի եւ որով պարտք կը ստանան ոչ-մասնագէտի մը այս դիտողութիւնները:

Ուրիշ առթիւ ու վայրի ձգելով Տքթ. Լոկրի յօդուածին մանրամասն վերլուծումը, այստեղ ներկայացնենք քանի մը դիտողութիւններ միայն:

Ինչպէս տեսանք, պայծառատեսութիւնը մտային հիւանդութեանց մէջ խորագրին տակ խմբուած են զանազան ախտային վիճակներ, մոլութիւններ, ոճրային հակումներ, ջղային նոպաներ եւն.: Եզրակացութիւնն այն է որ այդ բոլոր երեւոյթները կրնան վտանգաւոր դառնալ ընկերութեան համար եւ հետեւաբար առ ի զգուշութիւն ենթական պէտք է արգելափակուի յիմարանոցի մէջ: Այդպիսիներուն թիւը խիստ շատ կը համարուի բժիշկներուն կողմէ:

Չպիտի անդրադառնայինք այս վիճակներուն վրայ, եթէ ընկերութիւնը մաքրագործելու այս չափազանց եռանդին զոհերը դիտած չըլլայինք տարիներ շարունակ: Անտարակոյս, մարմնոյ հիւանդութեանց նման մտային հիւանդութեանց ալ սկզբնական թաքուն վիճակներ կրնան գոյութիւն ունենալ մեր մէջ եւ ոչ ոք դիտողութիւն պիտի ընէր՝ եթէ այդ վիճակները ազատ դարմանումի մը ենթարկուէին: Բայց քանի որ արգելափակումի նման ահաւոր աղէտ մը կը ցցուի ստուար բազմութեան մը աչքին առջեւ, անհրաժեշտ է նշանակել զեղծումը, զանազանել օրէնքին տառը եւ ոգին եւ վերջապէս ցոյց տալ թէ որու համար ստեղծուած է յիմարանոցը:

Ֆրանսական օրէնքին մէջ ըսուած է. «Յիմարները պէտք է արգելափակուին, նոյն իսկ երբ իրենց յիմարութիւնը մասնակի է»: Այս վերջին տարտամ բառը պատճառ դարձած է զարհուրելի խառնաշփոթութեան մը, նախ անոր համար որ որ եւ է բանի մը մէկ մասը կրնայ այնչափ խոշոր ըլլալ որ գրեթէ հաւասարի ամբողջին, եւ կամ ընդհակառակն այնչափ փոքր ըլլալ որ մերձենայ զէրոյի: Այս պարագային ո՞վ պիտի ճշդէ եւ ո՞վ պիտի ըլլայ դատաւոր, եւ վերջապէս ի՞նչպէս պիտի գործադրէ օրէնքին ահաւոր տրամադրութիւնը՝ արգելափակում:

Միւս կողմէ, յիմարութենէն տարբեր մտային ու բարոյական հիւանդութիւնները, որոնք աւելի յաճախադէպ են անհատին մէջ եւ որոնց ծագումն ու յառաջացումը աւելի զգալի եւ տեսանելի է դեռ սուր վիճակին չհասած, երբ կը նոյնացուին խենթութեան հետ եւ կ՚ենթարկուին օրէնքի տրամադրութեան, կարելի է ըսել թէ այլ եւս ոչ ոք զերծ կը մնայ օր մը ինքզինք արգելափակուած տեսնելու սարսափէն: Փոքր կասկած մը, անհանգստութիւն մը, ջղայնութիւն մը, նոյն իսկ պարզ զրպարտութիւն մը, բաւական պիտի ըլլան օրէնքին գործադրութեան համար: Բժիշկը որուն կը յանձնուին, կրնայ պնդել թէ հիւանդութիւնը արդէն սկսած է, եւ կամ թէ ամէն պարագայի տակ ենթական պէտք է յիմարանոց զրկուի որոշելի քանի մը ամիս քննութեան ենթարկելու զայն: Եւ անգամ մը որ ներս մտար...

Ուրեմն բժիշկներու գիտակից կամ անգիտակից խեղաթիւրումը յիմարութիւն բառի իմաստին եւ օրէնքին մէջ տրուած սա անորոշ «մասնակի» բառը, սահմանափակած են մարդկային ազատութիւնը Ֆրանսայի մէջ եւ ասպարէզ տուած են բազմաթիւ զեղծումներու: Արգելափակման գործողութիւնը կը կատարուի ընդհանրապէս բաւ բախտի, պղտոր ապասարկութեան մը քմահաճոյքներով եւ կարգ մը միջակ բժիշկներու վաւերացմամբ:

Ասոր համար է որ յիմարանոցները կը ներկայացնեն անօրինակ խառնակոյտ մը մտայնութեան եւ առողջութեան ամէն աստիճանի մարդոց: Հոն կողք կողքի կ՚ապրին անգիտակից խենթը, ջղայինը, լուսնոտը, անդամալոյծը, քաղաքական բանտարկեալը, հալածուածը, գինեմոլը, անբարոյականը, ոստիկանութեան հետ կռիւ ըրողներ, թափառական մուրացկանը, անձնասպանութեան փորձողները, ալիքէ տառապողները, խաչագողը, մարդասպանը, հասարակ աղքատն ու ծերացածը, իր ընտանիքէն իրաւազրկուածը, անարդարութեան դէմ բողոքողները եւն.:

Գալով արգելափակուածներու իրական վիճակին, կրնանք ըսել որ Ֆրանսական օրէնքն ու սովորամոլութիւնը ծայրայեղութեան գացած են պարզապէս: Ինչ որ ալ ըլլայ անհատի մը մտային հիւանդութեան իրական կամ ենթադրեալ աստիճանը, այն օրէն սկսեալ երբ ան ներս կը մտնէ յիմարանոցէն, կը կորսնցնէ քաղաքացիական ամէն իրաւունք: Եթէ դուրսը որ եւ է պաշտպան մը չունի, իր ինչքերը կը գրաւեն եւ շատ չանցած կը ծախեն: Իր նամակները պէտք է անցնին յիմարանոցի վարչութեան գրաքննութենէն եւ փոքր անհաճոյ ակնարկութիւն մը կը բաւէ որ անոնք վար դրուին: Իր թափած բոլոր ճիգերը ազատութիւնը վերստանալու համար, ընդհանրապէս կը մնան ապարդիւն, եթէ դուրսը իր ընտանեաց անդամներն ու պարագաները յաճախակի դիմումներ չկատարեն այդ մասին՝ պատկանեալ իշխանութեան, որ այս պարագային ոստիկանութիւնն է: Ուրեմն երբ մէկը ընտանիք ունի, կրնայ ազատութիւն յուսալ եւ թերեւս ստանալ, բայց մեծագոյն մասը կը մնայ ընդմիշտ արգելափակուած, քիչ շատ կ՚աշխատի հաստատութեան գրասենեակներուն կամ ագարակներուն մէջ, կը փոխադրուի յիմարանոցէ յիմարանոց եւ օր մըն ալ կը մեռնի:

Երբ այս է արգելափակեալներու ընդհանուր վիճակը, ի՞նչպէս չընդվզիլ Տոքթ. Լոկրի դէմ՝ երբ կ՚ուզէ համոզած մարդը անպատասխանատու նկատել որ եւ է գործուած եւ կամ դեռ չգործուած յանցանքի համար եւ զայն նետել յիմարանոց:

Իր թուած մտային հիւանդութեանց վերջին երկուքին վրայ միայն կանգ պիտի առնեմ, բայց կ՚ուզեմ նախ երկու բառեր ըսել լուսնոտներու մասին, որոնք մեծ քանակութեամբ կը գտնուին յիմարանոցներու մէջ: Ա-

սոնց միակ յանցանքն է երբեմն
տին իյնալ զգայազիրկ, օրն
մը, ամիսն անգամ մը, նոյն իս
ամիսն անգամ մը, հիւանդին
մար: Այդպէս անգիտակից
մէջ կը մնան շատ շատ կէս ժա
վորաբար տասը կամ հինգ վայրկ
Եթէ այս ախտին համար
են անոնք հիւանդանոցի մէջ
բայց ինչո՞ւ փակել յիմարանոց
մէջ մինչեւ իրենց մահը,
քաղաքացիական եւ մարդկային
իրաւունքներէն, եւ թոյլ
իսկ որ դուրս ելլեն իրենց ծան
րուն կամ ազգականներուն հետ
կրնան քանի մը վայրկեան օգ
տագնապ մը պատահի: Արդէ
նոտները բոլորն ալ կ՚աշխատ
րանոցին մէջ, եւ տագնապի
բժիշկը կամ հիւանդապահը
օգնութեան կը հասնի իրենց,
մի բախտակից մէկ ընկերը
դը քանի մը վայրկեան
բունէ աթոռին վրայ կամ
հագուստ կը գետեղէ
երբ արդէն ինկած է:

Տոքթ. Լոկրի մեկնողական
ցանք կոչածը կրնանք սահման
խենթութիւն բառերով: Նախ
որ մեկնիլը մտային անհրաժեշտ
ծողութիւն մըն է, ամէնուն
որովհետեւ ներկայ քաղաքակր
թեան պարտադրած կեանքի պայմ
ներուն մէջ չկայ որ եւ է մարդ
ընթացք, խօսք կամ գրուած
բացարձակապէս անկեղծ ըլլայ
տիպուած ենք մեկնիլ,
Սակայն մարդ էակը մարդէ
կրնայ յաճախ սխալիլ եւ
ալ մեծ անպատեհութիւն

կեղծէ թունաւորուած ըլլալ եւ կը թաւալի գետին:

Օսթին յաղթանակած է, վրայ հասած իր կնոջ ցոյց կուտայ Սլօնի դիակը, իր երկրորդ զոհը, ու կը պարծենայ իր հնարամտութեամբ...

Տիկին Օսթին օգնութիւն կը գոչէ.

Սլօն ցցուած է Օսթինի դէմ...

Օսթին ատրճանակը կրկին կ'ուղղէ.

— Մի՛ կրակեր, կ'ըսէ Սլօն, ձեռքդ կը դողայ, պիտի վրիպիս:

Օսթին պարտուած է. ձեռքերը կ'իյնան վար:

Սլօն եւ հրաւիրեալները վերջին քախս մը կը ձգեն Օսթինի, դռնացող փոթորիկին մէջ մեկնիլ եւ անհետանալ, փոքրիկ շոգեմակոյկին մէջ նստած...

Օսթին կը մեկնի գլխահակ... Մեկնող մակոյկին մեքենային ձայնը կը լսուի յստակօրէն:

Խաղը վերջացած է ողբերգութեամբ:

Մաքսուտեանի Օսթինը եղաւ ու մնաց մշակուած եւ ճշմարիտ տիպար մը, սեղմ, ճշգրիտ եւ խորութեամբ ապրող կեանքով մը: Իւրաքանչիւր շարժում եւ նայուածք կը շեշտէին իր հոգեկան ողբերգութեան յարաճուն փոթորիկը, որուն պայթումը — իր կնոջ հետ ունեցած բացատրութեան տեսարանին մէջ — սահմռկեցնող եղաւ չանթի անկումի մը նման:

Իր գեղեցիկ խաղը չքաւորեցին Հէօղ՝ կատարեալ Սլօն մը, Պարքէրի դերին մէջ Հ. Վէօնիթէ, Հ. Բիքէլ՝ վիպագիր Պրայսի դժուարին անձնաւորութեան ուշագրաւ կերտումով, ինչպէս նաեւ Տիկիններ Թալպօ եւ Քափրի:

Ճարտարօրէն կերտուած խաղը՝ արագ գործողութիւններով ու կենդանի, սրամիտ խօսակցութիւններով հետաքրքրութիւնը կը պահէ լարուած [illegible] հեւքոտ:

Թատերախաղ մը՝ որ առանց փոփոխութեան կրնայ շարժանկարի վերածուիլ:

ՀՐ. ԱԼԵՄԱՆԱՔ

ԻՏԱԼԵՒՀԱՊԷՇ ՎԷՃԸ
ԵՒ ԿԱԶԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Իտալեւհաբէշ պատերազմը պէտք է ստանայ, ինչպէս կ'երեւի, գաղթային պատերազմի մը հանգամանքը: Որովհետեւ Իտալիա ստիպուած պիտի ըլլայ պատերազմիլ հեռու իր շրջագիծէն եւ չափազանց աննպաստ պայմաններու ներքեւ՝ վայրի կլիմայի եւ այլ տեսակէտէն:

Իտալիա արդէն իսկ ուղարկած է 200.000 զինուորներ, որոնք հրաշալիօրէն զինուած են: Անոնց, ինչպէս նաեւ զինուորական եւ կառուցողական նիւթերու փոխադրութեան համար չարժման մէջ դրած է իր ծովային ամբողջ տորմիղը: Նոյն իսկ Միջերկրականի եւ Սեւ ծովու կարգ մը կարեւոր գիծերուն վրայ երթեւեկը նուազեցուցած է կամ ջնջած: Այդ միջոցին դիմած է, որովհետեւ պէտք ունի մեծ թիւով ճամբորդական նաւերու՝ փայտեղէն, մեքենական կազմածներ, զէնք, թնդանօթ, օդանաւ եւ զինուոր փոխադրելու համար:

Կարելի է զանազան ենթադրութիւններ ընել՝ Իտալիոյ կողմէ օդային տորմիղի ունենալիք գործունէութեան եւ կազերու գործածութեան մասին: Ամէնէն հաւանականը այն է որ մեծագոյն մասնակցութիւնը առնեն ռմբաձիգները: Անոնց գլխաւոր նպատակը պիտի ըլլայ հալածել այն անջատ անջատ ու հրոսակային խումբերը կամ գունդերը որոնք ցրուած պիտի ըլլան ամէն տեղ: Նաեւ՝ օրինաւոր բանակը: Բայց երբեք խաղաղ բնակչութիւնը, որովհետեւ Իտալիա կ'երթայ գաղթավայրի վերածելու այդ երկիրը ու շահ չունի բնակչութիւնը վախցնելու կամ թունաւորելու մէջ: Ասկէ զատ, կարելի ալ չէ նիւթական մեծ կորուստներ պատճառել հաբէշական բնակավայրերուն, որովհետեւ, բացի Ատիս-Ապէպայէն, բնակավայրերը ցրուած կամ ծածկուած են հովիտներու եւ 2—3000 մեթր բարձրութեամբ լեռներու մէջ: Այն ինչ որ թշնամի օդանաւերու կողմէ պիտի քանդուի, կրնայ քանի մը օրուան ընթացքին կառուցուիլ, քանի որ թեթեւ ու յարդէ շինուած խրճիթներ են գրեթէ բոլորը:

Աւելի քիչ մասնակցութիւն պիտի ունենան քանդիչ օդանաւերը: Անոնք իրենց դէմ չունին կոխ տանելիք օդանաւեր: Որովհետեւ, Եթովպիա, բացի 10, 12 օդանաւերէ, օդային տորմիղ չունի: Քանդիչ օդանաւերը աւելի շատ պիտի ծառայեն պաշտպանելու ռմբաձիգները եւ զանոնք հովանաւորելու ցամաքէն եղած յարձակումներուն դէմ: Ընդհանուր առմամբ, ամբողջ օդային տորմիղը պիտի ծառայէ բարոյական ազդեցութիւն մը ձեռք ձգելու՝ գոնէ առաջին շրջանին եւ հետախուզելու:

Խնդիրը կը փոխուի, եթէ պատերազմը յարուի եւ Եթովպիա սկսի ուժեղ կերպով պաշտպանուիլ, ինչպէս կը պարզուի արդէն իսկ: Այդպիսի որոշման մը ան կրնայ յանգիլ միայն այն պարագային, երբ հաւաստիք ունի եւրոպական կամ ասիական որ եւ է կամ մէկէ աւելի պետութեանց օժանդակութեան մասին:

Բայց, հակառակ ատոր, Իտալիա կը պատրաստուի նաեւ կազային յարձակումի: Այն սահմանափակումը որ դրուեցաւ ծծումբի առեւտուրին, ինչպէս եւ տարրաբանական նիւթերու վրայ, մեծ սակարաններու փակումը, կազեր պատրաստող քիմիական գործարաններուն անմատչելի դառնալը, կարգ մը տարրաբաններու անազմուկ զինուորական ծառայութեան անցնիլը եւն. ցոյց կուտան թէ Իտալացիները տրամադրութիւն ունին կազային յարձակում կատարելու:

Եթովպիոյ մէջ պիտի յաջողի՞ կազային յարձակում մը եւ օդային տորմիղը պիտի կրնա՞յ ձեռք ձգել այն արդիւնքները, որոնք ստացուեցան ռազմափորձերուն ատեն,— ատիկա ուրիշ խնդիր է:

Պէտք չէ մոռնալ թէ Եթովպիոյ մէջ ջերմութեան աստիճանը կը հասնի 50—60 աստիճանի, որուն մէջ պէնզինը կը շոգիանայ եւ կը ցնդի: Այդպիսի պարագայ մը արձանագրուած է ընդհ. պատերազմին, Սելանիկի ճակտին վրայ, գերման հէքեաթային օդանաւորդ Ծվէկէի կողմէ: Իսկ աւելի նուազ տաք մթնոլորտ գտնելու մտօք աւելի բարձր թռչելու պարագային, անկարելի կը դառնայ ցանկալի արդիւնքը ձեռք ձգել:

Ամէն պարագայի մէջ, Իտալացիներուն համար կազային պատերազմը դժուար պիտի ըլլայ՝ բացի կլիմայական պատճառներէն, ցեղային պատճառներով ալ: Ծանօթ է որ «Իփէրիթ»ը դժուար կը նուաճէ սեւամորթներուն սեւ մորթը: Իսկ «իփէրիթ»ը ներկայիս ամէնէն ուժեղ կազն է: «Ֆօսկէն»ով պատերազմիլ կը նշանակէ հարիւրաւոր թոն կազ փոխադրել՝ նոսրաբնակ վայրեր:

Բայց Եթովպիան եւս արդէն իսկ միջոցներ ձեռք կ'առնէ կազային յարձակման դէմ պաշտպանուելու համար: Ատիս Ապէպայի մէջ հակակազային թաքստոցներ կը շինուին, իսկ կասկած չկայ որ դէպի հոն ճամբայ են հանուած դիմակներ:

Ինչքան ալ կարճ տեւեն զինուորական գործողութիւնները, Իտալացիները պիտի գործածեն կազեր: Իսկ եթէ պատերազմը երկարի, Իտալացիները պարտաւոր պիտի ըլլան իրենց զինուորները եւս պաշտպանել կազերու դէմ: Որովհետեւ, այդ պարագային, ուրիշ պետութիւններ եւս Եթովպիան պիտի օժտեն օդանաւերով եւ կազերով ու պիտի օգնեն կարելի եղածին չափ հաւասարացնել Իտալիոյ հետ:

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ԶԷՆԿԻԼԷՐՑԻՆԵՐՈՒ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Զէնկիլէրի Հայր. Միութեան Կեդր. Վարչութիւնը երեկոյթ պարահանդէս մը սարքած էր Մառն գետին վրայ, հայրենակիցներու միջեւ սերտ կապեր հաստատելու եւ միեւնոյն ատեն յարգելու համար իր ողբացեալ զաւակներէն Սարգիս Մինասեանի, Մկրտիչ Մեղպուրեանի եւ դերասան Յ. Ալեքսանեանի յիշատակը: Ներկայ էին մօտ 400 հոգի: Հանդէսը բացուեցաւ Մկր. Մեղպուրեանի «Ով մեծաքանչ»ով զոր հնչեցուց «Եփրատ» նուագախումբը, խոր տպաւորութիւն ձգելով նոյն իսկ Ֆրանսացիներու վրայ:

«Եփրատ»ը հրաւիրուած էր պայմանաւ որ ոչ մէկ Թուրքերէն կտոր նուագէ: Եւ իսկապէս բոլոր երգերը հայերէն էին, հայրենասիրական թէ ժողովրդական,— «Մեր Հայրենիք», «Տալուրիկ», «Լուսին չկար», «Հայաստան», «Գնդակ որոտաց», «Հօյ Հելինէ», եւն.: Յաջող անցաւ նաեւ աճուրդը: 500 ֆր. մինուագ վճարելով շահեցաւ Պ. Փիլիպպոս Աղամեան (հաւ մը եւ մէկ շիշ շամփանիա):

Երեկոյթը տեւեց մինչեւ առտու, հայկական եւ եւրոպական պարերով:

Փ. Ուստուլիկեան

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

18 ԸՆՏԱՆԻՔՆԵՐ ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ ՄԱՏՆՈՒԱԾ

ՓՐԻՎԱ, 17 սեպտ. (Յառաջ).— Երէկ կէս օրէ վերջ, Մէզօն Վէօլ Պէրժէ հաստատութիւնը, որ վերջերս Տէպիէ եւ ընկ. փոխանցուեցաւ, աշխատաւորները մեծ յուզման մատնեց: Երկտող ազդով մը կը յայտարարէ թէ սեպտեմբեր 30էն վերջը գործարանը պիտի գոցուի: Վերաբացումը յոյս չտալէ զատ, վարչութիւնը կը յայտարարէ թէ մինչեւ նոր կարգադրութիւն գործարանը գոց պիտի մնայ:

Ամէնէն աւելի հայ գործաւորներն են որ յուզուած են, որովհետեւ ոչ գործ գտնելու յոյս կայ եւ ոչ ալ պետական նպաստ: Բառին բուն իմաստով, ամէնքն ալ չքաւոր են: Արդէն օրավարձքերը ողորմելի էին: Այրերը կը շահէին 12 ֆր., իսկ կիները՝ 8: Համեմատելով ուրիշ տեղերու, Փրիվայի կապրուստը աւելի սուղ է: Ուրեմն 18 ընտանիք, մօտաւորապէս 60 հոգի փողոց պիտի մնան:

Կ. Ֆարշեան

ԹՈՒՐՔԻԱ

«ՀԱՅԵՐԸ ԿԸ ՇԱՀԱԳՈՐԾՈՒԻՆ»

Ծանօթ գրող եւ մամուլի վերատեսչութեան ներքին խորհրդական Սաամի Էթէմ, «Գուրուն»ի մէջ գրել կուտայ թէ «Մուսա լեռ»ի ֆիլմը վերջին արարն է այն ողբերգութեան զոր աշխարհակալ պետութիւնները երկար ատենէ ի վեր կը բեմադրէին, իբրեւ նիւթ ունենալով ըմբոստութիւնը, իսկ իբրեւ դերակատար՝ Թուրքիոյ փոքրամասնութիւնները:

«Ոչ միայն Թուրքիոյ, Ասիոյ կարգ մը վայրերու եւ Եւրոպայի մէջ ալ բեմադրեցին նման խաղեր: Եահուտիներու ջարդերը եւ Կովկասի մէջ ցարական բանակներու կոխկռտած Հայերը այս խաղերուն «ֆիկիւրան»-ներն էին:

Աշխարհակալները զարկերով խոստումներ տուին եւ շատ մը մարդիկ ըմբոստութեան մղեցին: Այս խոստումները չահագործում մըն էին, բառին կատարեալ առումով: Աշխարհակալները չահագործեցին անոնց միսը, արիւնը եւ ոսկորը:

Հայերն ալ այս տեսակ փորձութիւն մը անցուցին եւ մինչեւ իրենց մահը չահագործուեցան իրենց դեբուսոյներուն կողմէ: Այս չահագործումէն աշխարհակալութիւնը շահեցաւ, հարստացաւ, փճացնելով քաղաքներ եւ ըմբոստութեամբ ձեռք բերելով այն ինչ որ չկրցաւ ընել բանակներով:

Հիմա այլ եւս չահագործուելիք բան մը մնացած չէ անոնց արիւնին մէջ, ահա գրականութիւնը եւ արկածախնդրութիւնը շուկայ հանուած են հայրաչ մէզաք:

Շուկայ հանուած ներկայացումները հայկական արկածախնդրութիւններն են: Եւ ծախքը կ'ուզեն ապահովել՝ Թուրքին պատիւը վաճառելով:

Թուրքիոյ մէջ կարելի չէ որ եւ է վարչաձեւի դէմ շարժանկար ներկայացնել: Կը կարծենք թէ բարեկամ ազգերը չպիտի դիտեն «Մուսա Տաղ»ի շարժանկարին ցնականութիւնները»:

ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔԸ ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

Սելանիկի «Հորիզոն»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ, «Մուսա լերան» շարժանկարին դէմ մղուած պայքարին առթիւ (13 սեպտ.).

, «Մուսա լեռան» շարժանկարին դէմ Թուրքերու մղած բուռն պայքարը մէկ արտայայտութիւնն է այն ճիգին, որով անոնք կ'ուզեն երկու արշին հողի տակ թաղել ու մոռնալ՝ դեռ քսանամեակ մը առաջ, իրենց իսկ ձեռքով շղթայազերծուած ահաւոր արհաւիրքը եւ անոր եղերական հետեւանքները: Կ'ուզեն որ աշխարհ մոռնայ — եւ մոռնալով ներէ՛ — մէկ միլիոն Հայերու ջարդը եւ իրենց ի րենին չտայ՝ բոլոր ժամանակներու մեծագոյն ոճիրը:

Իրենց այս ընթացքով, սակայն, այսօրուան Թուրքերն ալ կը հաստատեն, թէ բոլորովին կ'իւրացնեն ու կ'արդարացնեն Թալէաթներու ձեռքով սարքուած մեծ եղեռնագործութիւնը: Այս մասին անհամար փաստեր կային արդէն հրապարակի վրայ: Այժմ անոնց վրայ կ'աւելնայ նաեւ նոր փաստը, *Մուսա լերան* դէմ հրահրուած պայքարով: Անոնք զինադադարէն յետոյ մինչեւ այսօր իրենց համամտութիւնը յայտնեցին **1915 — 1918**ի հայաջինջ սպանդներուն, երբ «շէհիտ» (նահատակ) որակեցին հրէշներուն հրէշը եղող սատկած Թալէաթը, երբ Պոլսոյ մէջ *ազգային* յուղարկաւորութիւն կազմակերպեցին ուրիշ շանսատակ երեւելիի մը՝ Սայիտ Հալիմին համար, երբ համաթրքական սուգով ողբացին այդ նիւաղներու սպանութիւնը վրիժառու անաբեկիչներու կողմէ, երբ անէն առթիւ, անհատանելի լրբութեամբ մը զոհը նստեցուցին դահիճի աթոռին վրայ եւ երբ վերջապէս իրենք ալ միեւնոյն վայրագ քաղաքականութիւնը հետապնդեցին մեծ սպանդէն վերապրած մեր բեկորներուն դէմ:

Այսպէս շարժելով եւ հետեւաբար ազգային գոյն տալով հայասպան մեծ ոճրագործութեան, Թուրքերը իւրացուցած եղան ամբողջ աշխարհին ծանօթ եւ ամէն կողմէ դատապարտուած հայկական տարագրութիւններն ու կոտորածները: Այսպէս կը շարժին եւ հիմա, երբ գրքի մը շարժանկարման առթիւ անգամ մըն ալ կ'արծարծուի թրքական ոճիրը եւ Թուրքերը, կրակ կտրած, «հէքեար» եւ «զրպարտութիւն» կ'ոռնան վէպին մէջ յիշատակուած դէպքերը:

Քէմալական Թուրքիան, երեւոյթները փրկելու մտահոգութիւնն իսկ չունի: Երբ համիտեան բռնապետութիւնը տապալեցաւ, ոճրապարտ Իթթիհատը դատապարտութեան խօսք բաւ Համիտի սարքած արեան բաղնիքներուն դէմ, հոգ չէ թէ նոյն այդ օրերուն նիւթեց Ատանայի կոտորածը, իսկ յետագային թրքական եղեռնագործութեանց մեծագոյնը, **1915—1918**ի հայկական սպանդը: Քէմալական վարչաձեւը, սակայն, որ Իթթիհատի նման **1920—1922**ի կոտորածները գլուխ հանեց Կիլիկիոյ եւ Իզմիրի մէջ, չունեցաւ իր նախորդին մտահոգութիւնը, իթթիհատական արիւնոտ տիրապետութեան շրջանին գործուած ոճիրները դատապարտելու համար: Ընդհակառակն առաջին օրէն իսկ տէր կանգնեցաւ ոճրագործներուն, դարձաւ անոնց փաստաբանը, սեփականացուց անոնց մեղքերը եւ ամէն միջոց ի գործ դրաւ համաշխարհային հանրային կարծիքին առջեւ արդարացնելու համար ամէնէն անարդարանալի, ամէնէն զարհուրելի ոճիրը եւ անոր թշուառական հեղինակները:

Իթթիհատականները կը յայտարարէին թէ ոչ մէկ կապ կայ իրենց եւ համիտեան վարչաձեւի մարդասպաններուն միջեւ: Քէմալականները չկրցան ընել նման յայտարարութիւն մը, իրենց եւ իթթիհատականներու միջեւ կապի մը չգոյութիւնը շեշտելու եւ հետեւաբար եղածին մէջ իրենց որ եւ է մեղք չունենալը պնդելու համար: Չկրցան, որովհետեւ քէմալական վարչաձեւը հարազատ շարունակութիւնն էր իթթիհատականին եւ որովհետեւ ժամանակակից Թուրքերն ալ, իթթիհատականներէն նուազ վարպետ չգտնուեցան Հայերը բնաջնջելու գործին մէջ:

Ահաւասիկ, ուրեմն, շարժառիթներէն մէկն ալ այն աղմուկին, զոր թուրք թերթերը բարձրացուցին վերջերս *Մուսա լերան* վէպի շարժանկարման առթիւ: Եւ ահաւասիկ նոր մէկ ժխտումը ոմանց այն կարծիքին, թէ տարբերութիւն մը կայ քսանամեակ մը առաջուան եւ այսօրուան Թուրքերուն միջեւ: Թուրքը նոյնն է այսօր, ինչ որ էր երէկ: Եւ նոյնը պիտի մնայ յաւիտենապէս»:

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՏԱՐԱԾԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ը

Ընդունելու համար որ մտային այս գործողութիւնը կրնայ խենթութեան վերածուիլ եւ ոճիրներու տեղի տալ, պէտք է որ յառաջ բերուած օրինակները ըլլան յստակ, գիտականօրէն ստուգուած եւ մանաւանդ, ենթադրեալ հիւանդին յայտնած գանգատները հերքուած ըլլան արդարութեան անկողմնակալ քննութեան եւ վճիռին համաձայն: Բան մը որ երբեք տեղի չունենար այստեղ:

Ինչ կ'ըսէ Տոքթ. Լոկր.— «Գործ կը փնտռէ ու չի գտներ, ետին դառնալ կը տեսնէ որ մարդ մը կը քալէ ետեւէն, ատկէ կը հետեւցնէ որ, եւն.»: Ըսել կ'ուզէ որ մարդը խենթեցած է, բայց յիմարներու սպասարկութիւնը լուր չունի եւ իրմով ալ չի զբաղիր: Քիչ մը անդին սակայն, մեղադրանքներու մասին խօսած ատեն, ինք է որ կը խոստովանի. «Եւ ահա ճիշդ այդ պայծառատեսութեան համար է որ իր շուրջինները կ'ընդդիմանան անոր հիւանդանոցի մէջ փակուելուն կամ խիստ հսկողութեան մը տակ առնուելուն»: (Ընդգծումը մերն է): Իրականութիւնը այն է որ, յիմարներու սպասարկութիւնը, որ տեղեկացած է իր հացը չահիլ եւ սանձարձակ ազատութիւն կը վայելէ, կը բաւէ որ հեռուէն հեռու իմանայ սուտ կամ իրաւ լուր մը թէ այսինչը մտային խանգարում ունի, որպէսզի այդ մարդուն հետքը այլ եւս չկորսնցնէ: Բացառաբար միայն հիւանդին ընտանիքը լուր ունի այդ անտանելի հետապնդումներէն: Նպատակը հսկել չէ ինչպէս կը հաւատէ յօդուածագիրը, այլ արգելափակել հիւանդը ի գին ամէն միջոցի: Թէ որո՞նք են այդ միջոցները, ահա ճիշդ հոդ է որ, ինչպէս կ'ըսեն, համեստը կը զարնէ: Իմ անձնական խնդիրէս զատ, շատ տարուան ընթացքին ստուգեցի յիշուած չափ պարագայ: Միեւնոյն մեթոտները, միեւնոյն արդիւնքը: Ինչ որ ալ ըլլայ հետապնդուողին համբերութիւնն ու պաղարիւնութիւնը, սպասարկութիւնը անպատճառ կը յաջողի իր նպատակին հասնելու: Հուսկ ուրեմն կամ ոճիր մը յառաջ կուգայ եւ թերթերը իսկոյն կը տպեն սովորական դարձած տարազը. «Այս ինչը սպաննեց այն ինչը եւ յետոյ ալ անձնասպան եղաւ, ատենէ մը ի վեր հալածախտէ բռնուած էր», եւ կամ աւելի յաճախ պարզ դայթակղութիւն մը կը ծագի, որ միշտ կը բեռցուի ենթադրեալին կռնակը, եւ ատոր համար ալ ան կ'արգելափակուի առանց որ եւ է քննութեան: Կարելի էր մանրամասն նկարագրել այդ հալածանքները, բայց աւելորդ կը նկատեմ:

Մնայուն պատրանային զառանցանք ըսուածը, իրականին մէջ գիտական հալածանք մըն է որ կը կատարուի մագնիսական - ելեկտրական միջոցներով: Բայց տանք նախ Տոքթ. Լոկրի բառերը. «Զառանցանքը ինքնին յստակ է զայն զգացողին գիտակցութեան մէջ, ուրիշին պատմուած ատենն ալ յստակ է: Հիւանդը, այդ զառանցանքի խնդիրէն դուրս, կը տրամաբանէ բացարձակապէս ամէն մարդու նման, ըսենք նոյն իսկ, աւելի լաւ քան իր դիմացինները»:

Եթէ գործէն անտեղեակ ընթերցողները, «վարդապետն ասաց»ի սկզբունքին յենած, ուզեն վաւերական նկատել այդպիսի խենթութեան մը գոյութիւնը, այդ իրենց գիտնալիք բանն է: Մեր տեսածն այն է որ այդ անթելի գործողութիւնները կը կատարուին յիմարանոցներու մէջ միայն, յառաջապէս վարժուած գործաւորներու միջոցաւ, իբրեւ բժշկական դարմանում: Արդէն ուրիշ տեսակ դարմանում գոյութիւն չունի հոն: Եթէ միայն խենթերու վրայ կատարուէին, քիչ շատ տրամաբանական պիտի ըլլար, որովհետեւ կրնային հիւանդը ցնցել եւ խելքը արթնցնել, բայց առողջ մտքերու համար բացարձակապէս անիմաստ է, եթէ սակայն չընդունինք որ առով պարզապէս ուղեղային ֆիզիքական հիւանդութիւն մըն է որ կ'ուզեն դարմանել: Բայց կրնայ ըլլալ որ այս անթելի գործողութիւնը շատ ծանր նաեւ ենթակային եւ իրական խենթութիւն յառաջ բերէ կամ ֆիզիքական առողջութիւնը քայքայէ:

Ամէն պարագայի տակ, որովհետեւ այնչափ բարբարոս են այդ փորձերը, որ անկարելի է օրէնքով վաւերացնել կամ հիւանդին ընտանիքին հաւանութիւնն ստանալ, մեծ բժիշկները բացարձակապէս գաղտնի կը պահեն զանոնք իրենց մէջ, հաւանաբար դուրսը տեղեկութիւն տալով մի քանի բարձր պաշտօնատարներու միայն, որոնք վստահութիւն յայտնած են այդ բժիշկներուն գիտութեանը եւ բարոյականին:

Այսուհանդերձ փոքր յայտնութիւններ ալ տեղի ունեցած են արդէն, մինչեւ իսկ լրագիրներու մէջ ալ արուած են, եւ չեմ գիտեր թէ ինչու շատ կը մոռնայ ընթերցող հասարակութիւնը: «Քօթիտիէն»ի 1932 հոկտ. 3ի թիւին մէջ էր որ յօդուած մը կարդացի այդ մասին: Լրագրող մը կը պատմէր որ Փրոֆ. Վալէրի անուն բժիշկ մը, անգլիացի թէ ամերիկացի, անթելի փորձեր կը կատարէ իրեն յանձնուած հիւանդներուն վրայ, իր մասնաւոր հիւանդանոցին մէջ: Այդ առթիւ լրագրողը այցելած էր նաեւ Ֆրանսական յիմարանոցներու պետերուն եւ անոնց կարծիքը հարցուցած: Անոնք ալ հաստատած էին որ արդարեւ ջղային հիւանդութեանց ենթակաները անթելը կրնան զգալ, առանց որ եւ է գործիքի աջակցութեան: Երբ այս բոլորը արդէն տպուած է, չեմ գիտեր թէ Տոքթ. Լոկր ի՞նչպէս կը ճարտարուրի երեւակայական մանուածապատ բացատրութիւններ տալ հասարակ բժշկական գործողութիւն մը նշանակելու համար: Շատ շատ կրնար պնդել իր պաշտօնակիցներուն պէս թէ միայն հիւանդներն են որ զգային են այդ փորձերուն հանդէպ, թէեւ իմ համոզումս է որ անոնք կրնան յաջողիլ ո եւ է մարդու վրայ, բաւական է որ բժիշկը համբերութիւն ունենայ եւ պէտք եղած գիտական խարխափումները կատարէ մինչեւ որ կարենայ յարաբերութեան մէջ մտնել ենթակային ուղեղին հետ, ու մանաւանդ վստահ ըլլայ որ այդ փորձերէն որ եւ է դատական ձանձրոյթ մը չպիտի ծնի իրեն համար:

Կէտ մըն ալ որ յատկապէս մութի մէջ ձգուած է, ան է թէ այդ գործողութեանց ենթակաները, խենթ ըլլան կամ ոչ, չեն կրնար վտանգ ներկայացնել հասարակութեան համար, քանի որ բոլորն ալ փակուած են արդէն յիմարանոցներուն մէջ, եւ այդ փորձերն ալ հոն է որ սկսած են հոն ալ կը վերջանան սովորաբար: Ու յետոյ, այդչափ «լաւ տրամաբանող» մարդիկ կրնան ըմբռնել որ բժշկական գործողութեանց ազդեցութեան տակ կը գտնուին ու հետեւաբար պէտք չունին երեւակայական թշնամիներ ստեղծելու եւ անոնց վրայ յարձակելու: Արդէն այսպիսիներու կողմէ գործուած ոճիրի օրինակներ չկան: Եթէ բժիշկները կը վախնան այս կարգի արգելափակուածներն ազատելու, պատճառն այն է որ կը կասկածին թէ մի գուցէ իրենց անգութ փորձով վրէժի զգացում արթնցուցած ըլլան ենթակային մէջ:

Առանց երկարելու, եզրակացնենք քանի մը բառերով.

1.— Բժիշկները օրէնքի զեղծում է որ կը կատարեն նոյնացնելով բոլոր ջղային կամ մտային հիւանդութիւնները յիմարութեան հետ, եւ անմեղ մարդոց ստուար բազմութիւն մը զրկելով քաղաքացիական եւ մարդկային իրաւունքներէն, յաճախ մինչեւ անոնց կեանքին վախճանը:

2.— Ոճիրներ եւ դայթակղութիւններ տեղի կ'ունենան գրեթէ միշտ յիմարներու սպասարկութեան անպատասխանատու գործունէութեան պատճառաւ, եւ մեկնողական զառանցանքը շատ անգամ գիտական հիմ չունի իբրեւ իրական յիմարութիւն:

3.— Բուն յիմարներու մնայուն պատրանային զառանցանքը անհաշտ է մտքի մնայուն պայծառութեան հետ: Ոչ - յիմարներու վրայ կատարուած բժշկական գործողութիւնները պարտաւոր են կեղծ խենթութեան մը քօղին տակ, արդէն կասկածի տակ դնել կը նշանակէ այդպիսի դարմանումի մը օգտակարութիւնը եւ բարոյական հանգամանքը:

4.— Եթէ ջղային հիւանդութիւնները դարմանելու համար նախազգուշական եւ առողջապահական միջոցներու դիմել հարկ ըլլայ, այդ միջոցները ի գործ պէտք է դրուին յիմարանոցէն դուրս ազատ պայմաններու տակ, առանց մասնակցութեանը ոստիկանութեան, որ անընդունակ է առողջութեան եւ ազատութեան վերաբերեալ փափուկ հարցերուն միջամուխ ըլլալու:

Տ. Գ.

⁂ Երկրագունդի տարածութիւնն է 150 միլիոն քառ. քիլոմեթր, իսկ բնակչութիւնը՝ 1.800 միլիոն:

⁂ Վերջին վիճակագրութեան համաձայն Մ. Նահանգներու մէջ տարեկան 30.000 մարդ զոհ կ'երթայ արկածներու:

⁂ Աշխարհի մէջ ամէնէն բարձր հասակ ունեցող մարդիկ Շուէտացիներն են:

⁂ Երկրագունդի միայն 2/3 մասը բնակչութիւն ունի: Մնացած մասը անբնակելի է— ջուր, լեռ, անտառ եւ այլն:

⁂ Մ. Նահանգներու մէջ 120 միլիոն կառք կայ:

Աշխարհի մէջ 860 լեզու կը գործածուի:

Կացութիւնը Ազգաժողովի շրջանակներուն մէջ

ԱԼՈՅԶԻ ԵՐԿՈՒ ԺԱՄ ԿԸ ԽՕՍԻ ԼԱՎԱԼԻ ՀԵՏ

Անստուգութեան մատնուած է Ազգերու Դաշնակցութիւնը, հակառակ թափուած բոլոր ջանքերուն։ Հինգերու յանձնախումբին ծրագիրը ստանալէ անմիջապէս վերջը, պարոն Ալոյզի գնաց գտաւ Պ. Լավալը, եւ ամբողջ երկու ժամ խօսեցաւ կացութեան մասին։ Ինչպէս գրած էինք երէկ, ծրագիրը կը տրամադրէ անվթար պահել Եթովպիոյ անկախութիւնը, օտար խորհրդականներ նշանակել միայն կայսեր հաւանութեամբ, տեղական ոստիկանութիւնը վերակազմել սպիտակամորթ սպաներով, որոնք նմանապէս կայսեր կողմէ պիտի նշանակուին եւն.։ Անգլիական պատուիրակութիւնը բացորոշապէս հաւանեցած է թէ չի կրնար ընդունիլ որ եւ է առաջարկ որ Իտալիոյ գերիշխանութեան կ'ենթարկէ Եթովպիան։ Իսկ Իտալիա սկիզբէն ի վեր կը պահանջէ վարչական գերակշռութիւն՝ հաբէշական կառավարութեան բարենորոգման համար, ապահովութիւն՝ իր գաղթավայրերուն համար, ընդարձակում սահմաններու եւ տնտեսական առանձնաշնորհներ։

Իրազեկ թղթակիցներ կը հաւաստեն թէ հաբէշական պատուիրակութիւնը տրամադիր է ընդունելու առաջարկուած պայմանները։ Մինչդեռ իտալական պատուիրակութիւնը անընդունելի գտնելով Հինգերու յանձնախումբին ծրագիրը, օրէ օր հրահանգի կը սպասէ, ժընեւէն հեռանալու համար։ Մինչեւ անգամ կարծողներ կան թէ պարոն Ալոյզի Հռոմ կանչուած է այդ առաջադրութեամբ։

Կացութիւնը կրնայ պարզուիլ շաբաթ օր, կամ երբ Ա. Դ. Խորհուրդը պաշտօնապէս իր կարծիքը յայտնէ յանձնախումբին առաջարկներու մասին, որոնք չպիտի հրատարակուին, մինչեւ որ երկու երկիրները պատասխան չըտան։ Խորհուրդը պարտաւոր չէ նոյնութեամբ ընդունելու այդ առաջարկները, այլ կրնայ փոխել զանոնք իր յարմար դատած եղանակով։ Սակայն իրողութիւն է որ չի կրնար փոփոխութիւն կատարել Իտալիոյ հաճելի ըլլալու համար, որովհետեւ Անգլիա չի հանդուրժեր Իտալիոյ ոչ քաղաքական, ոչ ալ զինուորական գերակշռութեան։

Ի՞նչ պիտի ըլլան իտալական հիւպատոսները

Ատտիս - Ապէպայի իտալական դեսպանը վերջնագիր մը ուղղեց հաբէշական կառավարութեան, պահանջելով որ անհրաժեշտ դիւրութիւնները տրուին, ներքին նահանգներու չորս իտալական հիւպատոսներու ճամբորդութեան համար։ Հաբէշները դժուարութիւններ կը յարուցանեն այս հիւպատոսներու դէմ, որոնք ետ կանչուած են, բայց չեն կրնար ճամբայ ելլել։ Այսպէս, Կոնտարի հիւպատոսը եթէ Ատտիս-Ապէպա երթայ կարաւանի ճամբով, երկու ամիս կը տեւէ, իսկ եթէ ընտրէ Էրիթրէի գիծը՝ երկու շաբաթ։ (Կը նշանակէ թէ շատ քիչ բան փոխուած է 1860ական թուականներէն ի վեր, ինչպէս կը հետեւի Տիմոթիոս վրդ.ի յուշերէն)։

Զինուորական պատրաստութիւններ ամէն կողմ

Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն թէ Մ. Նահանգներու նաւատորմը ի հարկին Ատլանտեան պիտի անցնի, ամերիկեան նաւերու պաշտպանութեան համար, եթէ պատերազմ ծագի Իտալիոյ եւ Եթովպիոյ միջեւ։ Վերջին երկու տարիներու միջոցին ամերիկեան նաւատորմին մեծ մասը կեդրոնացած է Խաղաղականի մէջ։

⁂ Եգիպտական թերթերը կը գրեն թէ 144 անգլիական մարտանաւեր կեդրոնացած են Միջերկրականի մէջ, հետեւեալ դիրքերով.— 28 հատ՝ Աղեքսանդրիոյ առջեւ, 20 Պաղեստինի ջուրերը, 6 Սուէզի առջեւ, 20 Ատէն եւ 70 Ճիպրալթար։ Թերեւս չափազանցութիւններ կան այս թիւերուն մէջ. բայց անվիճելի է թէ Մեծն Բրիտանիոյ ծովապետութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առած է բոլոր ճակատներուն վրայ։ Ռազմական օդանաւեր կը սաւառնին Ճիպրալթարի վերեւ, որ օժտուած է պաշտպանողական բոլոր միջոցներով։

⁂ Հաբէշիստանի կայսերական ընտանիքը հետզհետէ կը հեռանայ մայրաքաղաքէն։ Կայսրուհին առջի օր գաղտնապէս մեկնեցաւ երեք զաւակներէն երկուքին հետ։ Շոգեկառքով մինչեւ որոշ տեղ մը երթալէ յետոյ, անապատային թաքստոց մը պիտի քշուի։ Իսկ արքայից արքան պիտի ստանձնէ բանակին հրամանատարութիւնը։ Կայսրը երէկ սեղան մը սարքեց ի պատիւ 80 օտար թղթակիցներու։ Կացութիւնը օրէ օր կը ծանրանայ։ Սեպտեմբեր 18ին 10,000 քաղաքացիներ պալատ երթալով զէնք պահանջեցին։

Հաբէշիստան 125 միլիոն փամփուշտ ունի

Ատտիս - Ապէպայէն կը հեռագրեն թէ երկիրը այժմ ունի 125 միլիոն փամփուշտ եւ 500,000 հրացան, ուրեմն մարդ գլուխ 250 փամփուշտ, ինչ որ անբաւական է։ Գնդացիրներու թիւն է 200, հազիւ 10,000 փամփուշտով։ Պաշտօնական շրջանակներու մէջ մեծ յոյսեր կը դնեն Անգլիոյ վրայ, մանաւանդ եթէ Իտալիա փորձէ զօրք անցընել Եգիպտոսէն եւ Սուտանէն, իր Ափրիկեան ստացուածքները պաշտպանելու համար։

Պելժ հազարապետի մը հրամանատարութեան տակ, կայսեր անձնապահ գունդը խրամ փորել կը սորվի։ Իսկ հրետաձիգները օդանաւերու դէմ գործելու վարժութիւններ կը կատարեն վեց թնդանօթներով։

⁂ Ճամբորդներ կը պատմեն թէ զինուորական կարեւոր համախմբում մը տեղի կ'ունենայ Պալի նահանգին լեռներուն մէջ, անապատին ափը եւ իտալական Սոմալիի սահմանին վրայ։ Կ'ըսուի թէ այս բանակին թիւը կը հասնի 100 հազար հետեւակի եւ 200 հեծելազօրքի։

Պատերազմի պարագային Եթովպիոյ թագաւորը մայրաքաղաքին մէջ պիտի մնայ, հոն հաստատելով իր բանակատեղին եւ երբեմն քննական պտոյտներ կատարելով։ Կայսրը մէկ ամսէ ի վեր ձեռնարկած է Կարմիր Խաչ մը կազմակերպելու եւ կարեւոր կէտերու մէջ հիւանդանոցներ հաստատելու։ Դիմում կատարուած է Միջազգային Կարմիր Խաչին։

⁂ Սեպտեմբեր 17ին կայսեր անձնապահ գունդէն 7000 զինուորներ թափօր մը կազմեցին մայրաքաղաքին մէջ եւ յետոյ մասնակցեցան իրենց ի պատիւ տրուած սեղանի մը։ Բազմաթիւ ցեղապետներ հասած են մայրաքաղաք, իրենց ռազմիկներով, վերին հրամանատարութեան հրահանգներն ստանալու համար։ Պատերազմական նախարարը անձամբ վարեց ռազմանիւթի նոր ուղղութիւններու բաշխումը։

Օտար հպատակները Ատիս Ապէպայի մէջ

Օտար դեսպանները յանձնարարեցին շատ խոր թաքստոցներ շինել իրենց շէնքերուն մօտ, ի հարկին ամբողջ պաշտօնէութիւնը տեղաւորելու համար։ Հարիւրի չափ հաբէշ երիտասարդներ այժմ հող փորելով շատ աւելի դրամ կը շահին մէկ շաբթուան մէջ քան շահած են ամբողջ տարին։ Ամերիկեան, անգլիական, ֆրանսական եւ գերմանական հաստատութիւններն ալ գործի լծուած են, հպատակներու պաշտպանութեան համար։ Մայրաքաղաքի աւելի քան 3000 օտարականներուն ապահովութեան խնդիրը մեծ հոգեր կը պատճառէ հաբէշական կառավարութեան։ Եթէ զինուորական գործողութեանց սկիզբէն իսկ Ճիպութիի երկաթուղին չքանդուի իտալական օդանաւերու կողմէ, կարելի պիտի ըլլայ պարպել այս բազմութիւնը։

⁂ Ուրիշ աղբիւրէ մը կը հաւաստեն թէ Ատտիս - Ապէպայի 125 Ամերիկացիներէն միայն 12ը մեկնած էին մինչեւ սեպտեմբեր 17։ Գերմանական գաղութին թիւն է 250։ Յունական գաղութը, որ ամէնէն բազմաթիւը կը համարուի, 3500 կը հաշուէ եւ շատ քիչեր մեկնած են։ Անգլիացիները եւ Ֆրանսացիները գրեթէ ամբողջութեամբ պիտի մնան։

▪▪▪▪▪▪▪▪

ԱԶԱՏ ԱՐՁԱԿՈՒԵՑԱՒ եւ Զուիցերիոյ յանձնուեցաւ օրագրող Պէրթլոտ Եաքոպ, որ անցեալ յուլիսին թակարդը ձգուած եւ Գերմանիա փախցուած էր Պէնի մէջ, հիթլէրական գործակալներու կողմէ։ Զուիցերիական կառավարութիւնը որոշեց արտաքսել Եաքոպը։

ՍՈՒՐԻՈՅ ԵՒ ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ հողատարութեանց մասին ընդարձակ զեկուցումներ տուին, Ազգաժողովին առջեւ, Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ ներկայացուցիչները։ Այս առթիւ հաստատուեցաւ թէ մէկ միլիոն տարագիրներ կան ի սփիւռս աշխարհի։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԻՍԻ ԼԸ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» Կոմիտէի ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Շբ. երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՊԱՆԵԽՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Աքծիւ» Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 17 Րիւ Ամբէր, Քաշանի Չեկոյց՝ Պատգամաւորի։

Գաւառ

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ «Անտօք» Ենթակոմիտէի ընկերական ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8ին «Դուրեան» Գրադարանը՝ Օրակարգ.— Շարունակութիւն նախորդ ժողովին։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, ՀԱՅ ԱԿՈՒՄԲԻՆ մէջ,
տեղւոյն սիրողներու մասնակցութեամբ
կը ներկայացուի ՈՒՇ ԼԻՆԻ, ՆՈՒՇ ԼԻՆԻ
Մուտք 5 եւ 3 ֆրանք։

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ՀԱՒԱՔՈՅԹ

ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՒ ՍԻՓԱՆ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԵՐՈՒ
տեղի կ'ունենայ այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3էն 8
Salle Voltaireի մէջ, 1 Place de l'Odéon.
Ոչ անդամներու համար մուտք 2 Ֆր. իբր ծախքերու մասնակցութիւն։

ՇԱՊԻՆ ԳԱՐԱՀԻՍԱՐԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ 20ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

նախաձեռնութեամբ ՌՈՄԱՆԻ ՇԱՊԻՆԳԱՐԱՀԻՍԱՐԻ ՀԱՅՐՆԿՑ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ
Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին EDENի սրահին մէջ
Կը խօսի՝ Պ. ԵՐՈՒԱՆԴ ՏԷՐ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ
գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Ծախքերու մասնակցութիւն 2 Ֆր.։

ՕՐԻՈՐԴԱՑ ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ԱՆԱՐԱՏ ՅՂՈՒԹԵԱՆ ՔՈՅՐԵՐՈՒ
1 Avenue du Chateau, St. Gratien. (S.&O.)

Վարժարանի բացումը տեղի կ'ունենայ ՀՈԿՏ. 1ին, երեքշաբթի օր։

Վարժարանը կ'ապահովէ տոհմային լեզուի ու դաստիարակութեան հետ նաեւ ֆրանսական մշակոյթը։ Աշակերտուհիները կը վայելեն մայրական գուրգուրանք եւ մասնաւոր ուշադրութիւն իրենց ֆիզիքական զարգացումին համար։

Գեղեցիկ դիրք, մաքուր եւ անարատ մթնոլորտ, դիւրամատչելի պայմաններ։

Մանրամասնութեանց համար դիմել վարժարանի տեսչութեան գրասենեակը, շաբաթ եւ կիրակի օրերը։

Հաղ. միջոց. — կար տիւ Նորէն շոգեկառք եւ իջնել St. Gratien կամ Enghien եւ անկէ օթօպիւս։

ՍԵՒՐԻ ՍԱՄՈՒԷԼ-ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒՄԸ

Վենետիկի Մխիթարեան Հայրերու Սեւրի ՍԱՄՈՒԷԼ-ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ վարժարանը կը վերաբացուի յառաջիկայ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1ին։

Արձանագրութեանց համար դիմել ամէն օր ժամը 14-17 վարժարանի քարտուղարութեան։

Թղթակցութեան հասցէ՝ Secretariat du Collège Samuel-Moorat, 26, Rue Troyon, Sèvres (S. et O.).

ՑՈՒՑԱՏԵՍՏ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՇԱՎԻԼԻ մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 4ին, մանկապարտէզի սրահին մէջ։ Բոլոր անդամ-անդամուհիներու ներկայութիւնը պարտադիր է։ Կը հրաւիրուին համակիրներն ալ։ Կարեւոր օրակարգ։

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ ՏԷՍԻՆԻ մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամուհիները այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Հ. Յ. Դ. Տան մէջ։ Օրակարգ.— Շրջաբերականի ընթերցում եւ նոր վարչութեան ընտրութիւն։

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Շաբաթ կէս օրէ յետոյ ժամը 3ին, 11, Րիւ տը լ'Էքօլ տը Մէտըսին։ Կը խնդրուի ներկայ ըլլալ անպայման։

ՓԱՐԻԶԻ Տիգրանակերտի և Շրջանի Հայրենակց. Միութեան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այս կիրակի կէս օրէ ետք ժամը 3.30ին, 0 Քլէր տը լա Լիւնի վերնայարկը։ Մէթրօ Փյաս տ'Իթալի։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՅ ՍԿԱՈՒՏ, Փարիզ.— Ստացանք։
ԼԻՈՆ, Լ. Տ.— Ստացանք 140 Ֆր.։
ՔԱՇԱՆ, Յ. Խ.— 140։
ՊԵՐԼԻՆ, Թղթակից.— Կը խնդրուի փութացնել։

ՆԱՄԱԿ ՈՒՆԻ

Յ. Քէֆէլեան, Լիոնէն։

Le Gérant: H. STEPHAN
17. Rue Damesme. PARIS (13)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ՀԱՐԿԱՏՈՒՆԵՐՈՒ

ԱՆՀԱՏԱԿԱՆ ՇԱՀԵՐՈՒ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

Mr. PARMAC, (Expert-Fiscal)
ՀԱՐԿԱՅԻՆ ՓՈՐՁԱԳԷՏ
28 Bld. Strasbourg, Paris (10)
ՀԵՌԱՁԱՅՆ **Botzaris 17-64**

ԿԸ ՊԱՇՏՊԱՆԷ ԱՄԷՆ ՀԱՐԿԱՏՈՒԻ ԱՆՀԱՏԱԿԱՆ ՇԱՀԵՐԸ

Դիմեցէք անոր՝ ձեր առեւտրական, արհեստագիտական եւ անձնական կեանքի բոլոր խնդիրներու համար։ Կը լուսաբանէ ՀԱՐԿԱՅԻՆ, ԻՐԱՒԱԳԻՏԱԿԱՆ եւ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆՑ վերաբերեալ բոլոր խնդիրները։

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐ, որպէսզի որ եւ է դժուարութիւններու չհանդիպիք, գործածեցէք՝ ՓԱՐՄԱՔԻ ՀԱՇՈՒԱԿԱԼԱԿԱՆ [...] թոտը, որ կը համապատասխանէ ամէն պահանջի։

Աւելի տեղեկութիւն առնելու համար գրեցէք մեզի (դրոշմաթուղթ մը ղրկելով պատասխանին համար)։

Պ. ՓԱՐՄԱՔ կ'ընդունի ամէն օր ժամը 9-12 եւ ժամադրութեամբ.

CAFÉ-VINS

44, Rue du BAIGNOIR, MARSEILLE. Tél. Col. 82-36

ՍՈՒՐԷՆ ԱՐՁՈՒՄԱՆԵԱՆ

Շաբաթ օր կը բացուի մեր խանութը ուր պիտի գտնէք միշտ համեղ SCHERIF ՍՈՒՐՃԸ, ԿԷՄԱԼՄԱՃԵԱՆի կողմէ մասնագէտօրէն պատրաստուած ԼԷՊԼԷՊԻ, ԳԻՆԻ, ՋՈՐ ՆՊԱՐԵՂԷՆՆԵՐ, ձէթ, Օձ Ռ եւայլն։

Այս առթիւ 15 օրուան համար միայն բոլոր մեր ապրանքները պիտի ծախենք ԲԱՑԱՌԻԿ ԳԻՆԵՐՈՎ։

250 ԿՐԱՄ ՍՈՒՐՃԻՆ 5 ֆրանքէն սկսեալ պիտի տանք հետեւեալ նուէրները.—

1.— 200 թէյպր, 2.— Լոթըրի Նասիոնալի մասնակցութեան համար տոմսակ մը՝ նուիրուած Paris Timbreի կողմէ, 3.— մէկ պալօն Paris Timbreէն, 4.— մէկ քիլօ շաքար 3 ֆրանքի։

ԳԻՆԻ

Սքանչելի ԳԻՆԻ լիթրը միայն 1 ֆրանք։ Չոր նպարեղէններ ՄԵԾԱՔԱՆԱԿԻ գինով. ԼԷՊԼԷՊԻ քիլօն 4 Ֆր. 50։

Ապրանքներ կ'ընդունինք նաեւ գաւառներէն յարմար գիներով։

ՕԳՏՈՒԵՑԷ՛Ք ԱՅՍ ԲԱՑԱՌԻԿ ԱՌԻԹԷՆ։

ԿՈՒԶԷ՞Ք ՁՈՒՏ ԽԱՂՈՂԷ ԵՒ ԱՆԻՍՕՆԷ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ ՕՂԻ ԽՄ[...]

ՀԱՐՑՈՒՑԷՔ ՓՏՏՈՒՑԷՔ ԵՒ ԳՆԵՑԷՔ

ՐԱՔԻ ՏԻԿԶ

ԱՐՔԱՅԱԿԱՆ ԽՄԻՉՔ

ԿԱԶԴՈՒՐԻՉ ԱՆԱՐԱՏ ԱԽՈՐԺԱԲԵՐ

Գոյնով օղին է որ ձեր ուզածին պէս կը ճերմկնայ եւ քէյֆ կուտայ։

Ֆրանսայի համար արտօնատէր՝ Յ. ՏԱԼԱՔԻՒԲԷԵԱՆ
8, Rue Suffren, MARSEILLE, Tél. D. 70-89

Փարիզի ներկայացուցիչ Գ. ՃԻՏԷՃԵԱՆ,
75, Ave. Victor - Hugo, Clamart (Seine)

Լիոնի ներկայացուցիչ ՃԸՆԿԸՏՐԵԱՆ եւ ԹԷՐՁԻԵԱՆ
211, Rue de Criqui

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ   Հեռաձայն Dantor : 52-73

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ։

ԿԱՐԴԱՑԷՔ

«LA TRIBUNE DES NATIONS»

(L'Hebdomadaire International) միջազգային շաբաթաթերթ մեծադիր էջերով եւ պատկերազարդ։ Կը հրատարակուի ամէն շաբթի, աշխատակցութեամբ յայտնի դէմքերու, աշխարհի բոլոր մասերէն։ Պարբերաբար բացառիկ թիւեր՝ նուիրուած զանազան երկիրներու։

Գին՝ 2 Ֆր.։ Տարեկան բաժնեգին՝ 80 Ֆր., վեցամսեայ՝ 45 Ֆր. (Ֆրանսա եւ գաղութներ)։

Հասցէ — 150, Champs - Elysées, Paris.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (37)

«ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱԲԵՇՍՏԱՆ»

Յօրինեց՝ Տիմոթէոս վրդ. Սափրիչեան

Պլաթտա - Պրու կը չուարի կը մընայ եւ խօսքը ուրիշ նիւթի կը փոխէ. ժողովականք կը պոռան.«Կապը քակէ, ուրիշ խօսք պէտք չէ». նա իր խօսքը կը շարունակէ. բազմութիւնը կը սկսի բարձր ձայնով խնդալ. թագաւորն ալ իր Էիրամին ծայրովը երեսը ծածկելով ծիծաղը չկրնար բռնել։

Քանի մը անգամ դատաստաններու ներկայ գտնուած եմ, բայց այս անգամինը կարծես թէ թատերական խաղ մը կը ներկայացուէր։ Վերջապէս թագաւորը վախճան մը տալու համար մեր գիւղի Շէխը որ հետերնիս եկած էր, կանչել տալով՝ ըսաւ. «Թէ որ ասոնց կռուոյն ժամանակ ներկայ գտնուեցար, պատմէ ճշմարիտը ինչ որ գիտես»։

Պատասխան տուաւ Շէխը. «Ինձ խօսիլ հարկ չէ. թող իմ տեղս սպասաւորս խօսի»։

Եւ ասոր բառերը համաձայն էին մեր փոխանորդին բառերուն։ Խորհրդութիւն մը տիրեց բոլոր ժողովականաց վրայ. յետոյ թագաւորին հօրեղբօր որդին Վակշըմ Թէֆարին անաչառութեամբ սկսաւ յանդիմանել Պլաթտա Պրուն. «Դուն, ըսաւ, ասոնց վրայ Պալըրրավա կարգեցար, որ գէշութիւն մը չթողուս ասոնց պատահի, եւ դո՞ւն գէշութիւն կ'ընես, կեղծաւոր ու խաբեբայ Կորավի»։

Յետոյ թագաւորը Գեր. Իսահակ սրբազանէն խնդրեց որ խաչին վրայ երդում ընէ իր քարկոծ ըլլալուն. «Թէպէտ եւ հարկ չկայ երդման, կ'ըսէր, յանցաւորին ինքնին խայտառակեցաւ, այսու ամենայնիւ թող ամենեւին կասկած մը չմնայ արդարութեամբ ի գործ դրուելուն»։

Սրբազան Հայրը ի շնորհս թագաւորին երդում տուաւ. ասոր վրայ բարձր ձայնով մը կանոնագիրքը խնդրեց Թէքլէ Կորկիս, եւ մեզի դառնալով ըսաւ. «Դուք տեղեակ էք կանոնագրքին, ի՞նչ պատիժ կը սահմանէ Ապունայի մը քար նետողին։

— Ձեռքերը պէտք է կտրել, պատասխանեցին։ Իսկոյն հրամայեց, եւ դուրս քաշեցին տարին որ ձեռքերը կտրեն։

Շուտ մը ոտքի ելայ ես եւ Սրբազան Հօրը կողմէն այսպէս ըսի. «Ով թագաւոր, մենք հոս եկած չենք որ մարդու վնաս տանք, այլ մարդասիրական նպատակաւ եկած ենք, հոգի մը շահելու եւ ոչ կորսնցընելու. նա մեզի չարութիւններ հասուց, բայց մենք սորված չենք չարին չար հատուցանել, եւ ոչ Քրիստոս մեր տէրը այնպէս կը պատուիրէ մեզի. բաւական է որ մեր քովէն հեռացընես զինքը, որուն վրայ այսուհետեւ վստահութիւն չունինք։

— Ոչ, պատասխանեց թագաւորը, օրէնք ունինք, եւ ըստ օրինաց պէտք է որ գոնէ դրամական պատիժ դնենք իրեն. ըսէք ուրեմն ո՞րչափ դրամ կը պահանջէք փոխարէն իր ձեռքը կտրուելուն»։

Այս միջոցին դատապարտեալը ներս մտցուցին կրկին, եւ ես պատասխանեցի. «Մեծ դումար հատուցանելու կարողութիւն չունի, թող միայն թալէր տուգանք տայ Տօքքոսան Մերեթ եկեղեցւոյն, որ հոգւոյն փրկութեանը եւ յանցանաց թողութեանը համար պատարագ մատուցուի հոն»։

Այս առաջարկութիւննիս բոլոր ժողովականաց զարմանք պատճառեց, որոնք սկսան իրարու կամաց ըսել, թէ արդարեւ այս ճերմակ Աբեղաները գթոտ ու ողորմած կ'ըսուին, սուրբ գրքին՝ Աստուծոյ որդւոյն ծը ասոնք են։

Հրաման ըրաւ թագաւորը Պլաթտա Պրուի որ շուտով քսան թալէր վճարէ, համար երաշխաւոր մը ցուցընէ։ Ըստ սովորութեան ատակը անյապաղ վճարուի։ Ամպայի իշխանը որ հոն ներկայ էր, ինչպէս ըսինք, երաշխաւորեց։

Յետ այնորիկ արմտեաց մեծ մասին ինքը յափշտակելուն վրայ ալ գատ ընելով թագաւորին, վճռեց ատակը որ եօթը չան արմտեաց ատակը տուցանէ. մենք դարձեալ երեք չանին իրեն բաշխեցինք եւ չորս չանին հատուցուած թալէր ալ, որ քառասուն թալէր կ'ընէր, բաշխաւոր մը խնդրուեցաւ իրմէ, բայց այս անգամ չգտաւ, բոլոր ի բեկամները երես դարձուցին իրմէ։

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 21 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
SAMEDI 21 Septembre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2915

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՎԱՅ ԽՕՍՔ

ՔՍՏՄՆԵԼԻ ՀԵՌԱՆԿԱՐԸ

Այս եւս անխուսափելի կը համարուի պատերազմը, թէ մի–[ջազգ]ային մամուլին եւ թէ պատասխանատու շրջանակներուն [մէ]ջ:

Տարակոյս չկայ թէ՝ ամէնէն խրագէկ դիւանագէտն ալ կրնայ [սխա]լիլ: Տակաւին ամէն միջոց սպառած չէ, եւ գերագոյն ճի–[գե]ր կը փորձուին, աղէտը կանխելու կամ գոնէ Ափրիկէի մէջ [սահ]մանափակելու համար:

Դէպքերու ընթացքն է որ յոռետեսութեան կը մղէ խաղաղա–[սէր]ները: Մանաւանդ հիմա, երբ ծանօթ են Հինգերու յանձնա–[խում]բին առաջարկները, եւ երկու սողներուն տեսակէտները:

Անակնկալ մը չէ Հաբէշիստանի համակերպումը: Անոր ամ–[բող]ջ մտահոգութիւնն է կարելի եղածին չափ ժամանակ ազատել: Ա–[նոր] համար ալ, ապաւինած է Ազգերու Դաշնակցութեան, աւե–[լի ճի]շդ՝ Մեծն Բրիտանիոյ պաշտպանութեան:

Իրականին մէջ, այս վերջինն է որ կը ճակատի Մուսոլինիի [ծր]ագիրներուն դէմ: Հաբէշիստանը սոսկ առարկայ մը կամ դիմակ մըն [է], երկու աշխարհակալութեանց մենամարտին մէջ:

Աւարի պահպանման կամ վերաբաշխման պայքար մըն է որ [կը] մղուի, նորէն, յանուն սրտառուչ սկզբունքներու: Իսկ հետե–[ւա]նքները, ինչպէս միշտ, պիտի կրէ տկարը, այս պարագային՝ [Հա]բէշիստանը:

[Հ]ինգերու ծրագիրն իսկ այդ կ'ապացուցանէ:

Երեւութապէս կազմուած՝ Իտալիան գոհացնելու եւ պատե–[րազ]մը կանխելու առաջադրութեամբ, այդ ծրագիրը կը համապա–[տ]ասխանէ, նաեւ, բրիտանական աշխարհակալութեան հիմնական [պա]հանջներուն:

Այսպէս, բոլոր տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ «Հինգե–[րը]» զգուշացած են քաղաքական կամ զինուորական գերակշռու–[թիւ]ն շնորհել Իտալիոյ: Իսկ եթէ հողային զիջումներ կ'ըլլան — [աղ]ի եւ քարի անապատներ, ինչպէս կ'ըսեն — առոր փոխարէն [Մ]եծն Բրիտանիա այլապէս վարպետ խաղ մը կը խաղայ:

Ցանձն առնելով Հաբէշիստանի շնորհել ելք մը դէպի ծով [(Զէյլա)], անգլիական եւ ֆրանսական Սոմալիներու միջեւ, ճի–[շդ ա]յդ գիծով, Մեծն Բրիտանիա կը հետապնդէ խելքի մօտ [ծ]րագիր մը,— ի հարկին նաւակայանի վերածել եւ ճնշել, եթէ [Ի]տալիա փորձէ միահեծան իշխանութիւն հաստատել Եթովպիոյ [մէջ]:

[Ա]յդպիսի խարխիսներ չե՞ն որ կ'ամրացնեն բրիտանական աշ–[խար]հակալութիւնը, իբրեւ ռազմագիտական բանալի, — Ճիպ–[րալ]թար, Մալթա, Կիպրոս, Սուէզ, Ադէն, Սինկափուր եւն.:

Լոնտոնի համար գաղտնիք չէ որ Մուսոլինի կը ձգտի հռոմէ–[ակ]ան կայսրութեան առաջին կայանները հաստատել Ափրիկէի [մ]էջ, սկսելով Հաբէշիստանէն:

Այս հեռանկարը անհանդուրժելի է Մեծն Բրիտանիոյ համար, [որ]ուն անոր ներկայացուցիչները ամէն բան խոչընդոտող կը դի–[տե]ն, Ժընեւի մէջ եւ այլուր:

Ապացոյց՝ ոչ միայն Հինգերու յանձնախումբին ծրագիրը եւ [ա]նգլիական մամուլին արտայայտութիւնները, այլ եւ Մեծն Բրի–[տա]նիոյ արտակարգ պատրաստութիւնները:

Բովանդակ աշխարհ այսութեամբ կը դիտէ բրիտանական [ն]աւատորմերու համախմբումը՝ Միջերկրականի մէջ, ինչպէս եւ [ո]ւրիշ արտասովոր պատրաստութիւններ:

Իսկ Իտալիա ի զուր կը ձգնի ապացուցանել թէ իր ընելիքը [պա]րզապէս «գաղթային» արշաւանք մըն է, եւ կապ չունի Եւրո–[պա]յի կացութեան կամ աշխարհի խաղաղութեան հետ:

Այս խրախոյսմը մասնաւորապէս մտահոգութիւն կը պատ–[ճառ]է նաեւ Ֆրանսայի, ուր արդէն համակերպած են Հաբէշական [ա]րշաւանքին, եթէ միայն վստահ ըլլան թէ անոր կայծերը չպիտի [ցա]տկեն ուրիշ սահմաններու վրայ: Նոյնիսկ լուրջ վախեր [կա]ն անգլեւիտալական ընդհարման մը մասին, որ կրնայ դու–[ռ բա]նալ ահաւոր աղէտներու:

[Զի]նուորական տնօրինութեանց խնդիրը դեռ չէ վճռուած, սակայն [ամէ]ն երեւոյթները կը հաստատեն թէ Մեծն Բրիտանիա չու–[զեր] ընկնդրկելու չարժիլ, այդ գետնին վրայ: Աւելի հաւանական [են ն]տեսական կաշկանդումներ, քան զինուորական տնօրինու–[թի]ւններ:

Մնաց որ, Մեծն Բրիտանիա յաջողած է իր ետեւէն քաշել Ազ–[գ]երու Դաշնակցութեան անդամներուն մեծագոյն մասը, մեծ թէ [պզտ]իկ, ինչպէս եւ իր գաղթապետութիւնները, որոնք երբեք այս–[քա]ն համերաշխ եղած չէին մայր երկրին հետ:

Դեռ անցեալ օր հեռագիր մը կը հաղորդէր թէ՝ Ազգերու Դաշ–[նա]կցութեան ընդհ. ժողովին մէջ, 55ազգերու 23 ներկայացուցիչ–[նե]րը պահանջեցին հաւատարմութիւն՝ Ա. Դ. ուխտին: Ուրիշ [խ]օսքով, պաշտպանած եղան բրիտանական տեսակէտը՝ ընդդէմ [Ի]տալիոյ: Գործադրութեան մէջ, որքան ալ միակամ չքալեն — ինչպէս Ֆրանսա—միայն այս դիրքը մեծապէս կը վնասէ Իտա–[լ]իոյ, իբրեւ բացասական ազդակ:

Ամէն պարագայի մէջ, խորապէս թունաւորուած է մթնոլոր–[տ]ը, եւ մարդիկ այլեւս պատրանքներ չեն սնուցաներ վերջնական [ե]լքի մասին:

Աղէտը կանխելու համար, եթէ դիւանագէտները իրենց հաս–[տ]ակոտութեամբ կ'աշխատին, շատ աւելի գործօն դեր մը կը կա–[տա]րեն աշխատաւորական զանգուածները, ցոյցեր կատարելով եւ [խա]ղաղասէր միջոցներ ծրագրելով:

Արդարեւ, ոչ մէկը պիտի կրնար նախատեսել հետեւանքները, եթէ այս անգամ ալ «գաղթային արշաւանքը» վերածուէր եւրո–[պա]կան փոթորիկի մը:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԱՆԽՈՒՍԱՓԵԼԻ...

ՀԱԲԷՇԻՍՏԱՆ Կ'ԸՆԴՈՒՆԻ ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԱԾ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐԸ

Գերագոյն փորձ մը՝ ժամանակ շահելու համար

ԱՅՍՕՐ ԿԸ ՍՊԱՍՈՒԻ ԻՏԱԼԻՈՅ ԺԽՏԱԿԱՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԻՆ

Կացութիւնը աւելի մթագնեցաւ սերտ. 19էն ասդին, երբ Հինգերու Յանձնախումբին առաջարկները հաղորդուեցան երկու կառավարութեանց: Հաբէշիստանի կայսրը անմիջապէս պատասխանեց թէ կ'ընդունի առաջարկուած կարգադրութիւնը, կարգ մը վերապահումներով: Ատտիս Ապէպայէն Ժընեւ հասած երկար հեռագիր մը կը հաղորդէր այս պարագան:

Իսկ Իտալիոյ պատասխանին կը սպասուի այսօր, շաբաթ: Նախարարական խորհուրդը արտակարգ նիստի հրաւիրուած է այս առթիւ: Ազգերու Դաշնակցութեան իտալական Ա. պատուիրակը, պարոն Ալոյզի, կ'ուզէր Հռոմ երթալ, անձամբ լուսաբանութիւններ տալու համար: Սակայն Մուսոլինի աւելորդ սեպեց: Կ'ըսուի թէ պարոն Ալոյզի անձնապէս կուսակից է միջին ճամբայ մը գտնելու եւ տագնապը խաղաղութեամբ լուծելու, բայց կեդրոնական կառավարութիւնը այլ եւս ուրիշ ելք չի տեսներ եթէ ոչ պատերազմ: Բոլոր տրամադրութիւնները լարուած են այդ ուղղութեամբ: Առանց պաշտօնապէս պատասխանած ըլլալու, թէ Մուսոլինի եւ թէ իտալական մամուլը բացորոշապէս կը յայտնեն թէ եղած առաջարկները անընդունելի են, շատ աւելի անգոհացուցիչ քան ինչ որ կը թելադրուէր Փարիզի ժողովին մէջ:

Կացութիւնը այնքան ծանր է որ, Պ. Լավալ կը ջանայ յետաձգել տալ վերջնական որոշումները, գերագոյն կոչ մը ուղղելով Մեծն Բրիտանիոյ եւ Իտալիոյ ներկայացուցիչներուն: Առջի օր երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ թէ Պ. Իտընի եւ թէ պարոն Ալոյզի հետ: Իրազեկներու կարծիքով, անկարելի է հաշտեցնել երկու կողմերուն տեսակէտները:

Ի՞նչ առաջարկ կը սպասեն զիջումներ

Անոնք որ մօտէն ծանօթ են Հինգերու Յանձնախումբին առաջարկներուն, կը յայտնեն թէ յանձնախումբը աչքի առջեւ ունեցած է հետեւեալ երկու հիմնական կէտերը.— 1. Ազգերու Դաշնակցութեան պարտականութիւնն է պահպանել Ազգաժողովի բոլոր անդամներուն ներկայ հողային ամբողջութիւնը եւ քաղաքական անկախութիւնը.— 2. Անհրաժեշտ է բարեկամական յարաբերութիւններ պահպանել դրացի եւ Ազգերու Դաշնակցութեան անդամ պետութեանց միջեւ:

Արդ, Իտալացիները սկիզբէն ի վեր կը պահանջեն ոչ միայն հողային լայն զիջումներ, այլ եւ բացէ ի բաց կ'ըսեն թէ անկարելի է բարեկամական յարաբերութիւններ պահել Հաբէշիստանի հետ, որ անիշխանական վիճակ մը կը ներկայացնէ: Ցետոյ, Հինգերու Յանձնախումբը պայման դրած է որ առաջարկուած վարչական եւ տնտեսական բարենորոգումները նախապէս ընդունուին Հաբէշիստանի կողմէ: Այստեղ ալ Իտալիա տարբեր տեսակէտ ունի: Ան աւելորդ կը գտնէ Հաբէշիստանի հաւանութիւնը եւ կը պահանջէ բոլոր որոշումները պարտադրել զէնքի զօրութեամբ:

Վարչական վերակազմութեան եւ միջազգային ոստիկանութեան կազմակերպութեան համար, Հինգերու Յանձնախումբը կ'առաջարկէ պաշտօնի կոչել օտար մասնագէտներ: Թէեւ այդ մասնագէտներուն ազգութիւնը չէ որոշուած տեղեկագրին մէջ, սակայն իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Իտալիա գերակշիռ դիրք մը պիտի չունենայ սկզբնական շրջանին: Նոյն իսկ հաւանական է որ ո[չ] եւ է սպայ չունենայ ոստիկան - զօրքին մէջ, որպէսզի Հաբէշիստան չխրտչի: Թէեւ տեղեկագրին մէջ արձանագրուած չէ, բայց կը կարծուի թէ կ'ուզեն Իտալիոյ գերակշռութիւն տալ աստիճանաբար:

Իտալիա կ'ընդդիմանայ այս առաջարկին, միշտ պնդելով թէ իր գաղթավայրերու սահմաններուն ապահովութեան եւ տնտեսական զարգացման համար անհրաժեշտ է զինաթափ ընել Հաբէշական բանակը եւ անմիջապէս զինուորական հսկողութիւն հաստատել այդ երկրին վրայ: Հինգերու Յանձնախումբը մասամբ միայն ընդունած է այս պահանջը, սահմանելով ոստիկան–զօրքին դերը,— Ոստիկանութեան պարտականութիւնը պիտի ըլլայ զսպել գերութիւնը, զինաթափ ընել ոչ - զինուորականները եւ ոստիկան - զօրքեր կեդրոնացնել գլխաւորաբար այն վայրերուն մէջ ուր օտարականօրէն բնակիչներ կը գտնուին, ինչպէս եւ սահմաններու վրայ, արգիլելու համար արշաւանքները եւ աւազակային յարձակումները:

Բաղաքացիներու զինաթափութեան առթիւ, կարծողներ կան թէ յանձնախումբը նկատի ունեցած է նաեւ այն կէս-անկախ ցեղապետները, որոնք կը թուլցնեն կեդրոնական կառավարութեան իշխանութիւնը: Այստեղ ալ յանձնախումբը կը շեշտէ թէ ոստիկանական ուժը անկախ կազմակերպութիւն մը չպիտի ըլլայ, այլ ենթակայ Հաբէշիստանի կեդրոնական կառավարութեան:

Տնտեսական տեսակէտով, յանձնախումբին ծրագիրը լայնօրէն գոհացում կուտայ Իտալիոյ: Այս առթիւ կ'առաջարկուի որ օտարականները տեղացիներուն հաւասար իրաւունքներ վայելեն երկրին տնտեսական զարգացման, երկաթուղիներու, ճամբաներու շինութեան, հանքերու եւ առեւտրական ձեռնարկներու շահագործման համար:

Իսկ վարչական վերակազմութեան համար առաջարկուած պայմանները շատ հեռու են Իտալիոյ ծրագիրներէն: Ճիշդ է որ կ'առաջարկուի օտար խորհրդականներ նշանակել բոլոր պաշտօնատուներուն մէջ, սակայն գլխաւոր անուանումները կայսեր հայեցողութեան ձգուած ըլլալով, կը կարծուի թէ Իտալացիները երկրորդական գծի վրայ պիտի մնան, գոնէ առաջին շրջանին: (Գլխաւոր խորհրդականները պիտի նշանակուին Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ, բայց միայն կայսեր հաւանութեամբ):

Ինչ կը վերաբերի հողային զիջումներուն, առաջարկուած երկու շրջաններն ալ, Օկատէն (հարաւ) եւ Տանաքիլ (հիւսիս) չեն գոհացներ Իտալիան, որ կը պահանջէ բարեբեր հողեր, եւ ոչ թէ անապատներ:

*** Հիմա որ Հինգերու Յանձնախումբին ծրագիրը հաղորդուած է երկու կառավարութեանց, կը սպասուի անոնց պատասխաններուն: Այդ պատասխանները նախ պիտի քննուին Հինգերու Յանձնախումբին կողմէ եւ յետոյ անմիջապէս պիտի հաղորդուին Ա. Դ. խորհուրդին: Այն ատեն է որ պիտի հասկցուի թէ ի՛նչ ընթացք պիտի բռնէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը: Նոյն իսկ եթէ Իտալիոյ պատասխանը աննպաստ ըլլայ, ամէն միջոց պիտի փորձուի, որպէսզի բանակցութիւնները չարունակուին: Արդէն Հինգերու Յանձնախումբին առաջարկները վերջնական չեն եւ կրնան փոփոխուիլ Ա. Դ. Խորհուրդին կողմէ, կամ բոլորովին մէկդի դրուիլ, ուրիշ ծրագիր մը կազմելու համար:

«Մէկ շաբաթէն պատերազմ», կ'ըսէ Լօյտ Ճօրճ

Անգլիոյ նախկին վարչապետը, որ ուշադրութեամբ կը հետեւի օրուան տագնապին, հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ ճառի մը մէջ.

— «Բոլորն ալ կ'ընդունին թէ Իտալիա կը սպառնայ. բայց սպառնալիքը ուղղուած է ոչ թէ Հաբէշիստանի դէմ, այլ Ափրիկէի գաղթավայրերու բաշխման դէմ: Ֆրանսացիները 110.000 քառակուսի մղոն աւազ տուին Իտալիոյ, այժմ անգլիական մեթոտն ալ կը ձգտի երկու նոր անապատներ մատուցանել, մէկը՝ աղի, միւսը՝ քարի: Կարելի չէ անօթի վագր մը ողոքել եւ սիրաշահիլ աղած քարերով: Մինչ այս շաղակրատութիւնները տեղի կ'ունենան եւ վերաւորիչ առաջարկներ կ'ըլլան, ի՞նչ կ'ընէ Իտալիա: Մէկ միլիոնի բանակ մը ոտքի կը հանէ, կը կազմակերպէ եւ հարիւր հազարաւոր զինուորներ կը ղրկէ Էրիթրէ եւ իտալական Սոմալի, լեռնակուտակ պաշար կը դիզէ, որ պիտի բաւէ պատերազմելու ոչ թէ ամիսներ, այլ տարիներ: Այժմ մէկ շաբաթ կամ երկու շաբաթ կը բաժնեն մեզ պատերազմէն, որ պիտի ըլլայ յարձակողական: Ինչ կը վերաբերի տնտես. ճնշումներու, ի՞նչ ըսել կ'ուզէք: Դրա՞մ չպի՞տի տաք, ռազմանի՞ւթ: Շատ ուշ մնացած էք: Այդ բոլորը պէտք էր ընել ամիսներ առաջ. իսկ հիմա, երբ Իտալիա մէկ միլիոն զինուոր դրօշի տակ առած է, եւ 200.000 զինուոր, թնդանօթներ, օդանաւեր, թունաւոր կազեր, լեռնակուտակ ռումբ եւ ռազմանիւթ թափած է Հաբէշիստանի սահմանին վրայ, աւելորդ է խօսիլ տնտեսական ճնշումներու մասին: Ազգերու Դաշնակցութիւնը մէկ երկվայրկեան իսկ հո չկեցուց Մուսոլինին: Ֆրանսա, Անգլիա եւ Մ. Նահանգները միայն մէկ բան ըրին: Անոնց միակ յաղթանակն եղաւ թոյլ չտալ որ Հաբէշիստան նոր ռազմանիւթ գնէ, իր ազատութիւնը պաշտպանելու համար:

Իտալ. մամուլին յարձակումները Անգլիոյ դէմ

ՖՐԱՆՍԱ ՄԻՇՏ Կ'ԸՆԴԴԻՄԱՆԱՅ ՊԱՏԺԱԿԱՆ ՏՆՕՐԻՆՈՒԹԵԱՆՑ

Սաստկագոյն ատելութիւն հասած է անհամբերութիւնը Իտալիոյ մէջ: Մամուլը այլ եւս ժամավաճառութիւն կը համարի գրաղիլ Ազգերու Դաշնակցութեան առաջարկած պայմանները, եւ կծու խօսքեր գրի կ'առնէ Մեծն Բրիտանիոյ դէմ: Կիսապաշտօնական թերթ մը կը գրէ.— «Անգլիոյ արտաքին նախարարը Երեսփ. ժողովին մէջ համակրութիւն կը յայտնէր Իտալիոյ ծաւալման մասին. բայց այժմ ետ առած է զայն: Իտալիոյ կը մնայ կռուիլ իր տենչերուն իրականացման համար: Հինգերու Յանձնախումբին առաջարկները ուրիշ բան չեն եթէ ոչ պատրուակ մը՝ արդարացնելու համար Անգլիոյ ծովային եւ գաղթային նախարարութեանց զինուորական պատրաստութիւնները»:

Նախապաշարումներն ալ մեծ դեր կը կատարեն Իտալիոյ հանրային կարծիքին ջղագրգռութեան մէջ: Հինգշաբթի օր ահագին բազմութիւն խռնուած էր Նափոլիի մայր եկեղեցին, դիտելու համար Ս. Ցունուարիոսի արեան լուծումը: Աւելորդապաշտ Նափոլցիներ բարենշան կամ չարագուշակ հետեւութիւններ կը հանեն արեան լուծման (հեղուկացում) տեւողութենէն: Այս անգամ այդ նախապաշարումը կապելով հաբէշական արշաւանքին հետ, ուրախութեան բացագանչութիւններ արձակուեցան, երբ լուծումը տեւեց հազիւ քանի մը վայրկեան: Կը նշանակէ թէ պիտի կռուին ...

*** Փարիզի մամուլը այլ եւս անխուսափելի համարելով պատերազմը, կը յանձնարարէ կառավարութեան՝ ամէն ջանք թափել գոնէ Ափրիկէի մէջ սահմանափակելու համար զայն: Այս առթիւ, բոլոր հեղինակաւոր թերթերը կը–

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԻՆՉԵՒ ԱՆԳԱՄ ՇՈՒՆԵՐԸ ···

«Քաղաքակիրթ» շրջանակներու մէջ, ո՞ր աղջիկը կամ կինը չունի շնիկ մը: Ատլանտեանի ափերէն մինչեւ Իրան կամ Հնդկաստան:

Մասնաւորապէս այս ափերուն վը - րայ, բազմութիւն մը կը կազմեն անոնք որ շատ աւելի կը գուրգուրան շնիկի մը, քան երախայի մը վրայ:

Հազարաւոր «ուհի»ներ վայրենու - թիւն կը համարին տղաբերքը, առ — կայն ծնունդէն մինչեւ թաղումը կը հետեւին որ եւ է «փինօ»ի կեանքին:

Ու կը սիրեն: Կը սիրե՛ն յանախ իրենց ամուսիններէն աւելի: Անոնց նախանձը շարժելու աստիճան:

Կը սիրե՛ն օրն ի բուն, տունը զտնուին թէ փողոցը: Իրենց ետին ձգե - լով կամ գրկելով: Համբուրելով եւ հոտոտելով:

Աւելի նրբացածները զանազան վար - ժութիւններ եւ պռուետներ ալ կը սորվեցնեն, նորանոր երանութիւններ վայելելու համար:

Մինչեւ անգամ ··· գլխէ կը հանեն հարբեցնել շնիկը:

Այդպիսի դէպքի մը դատը տեսան, սեպտ. 18ին, Լոնտոնի մէջ: Դատարանը 55 անգլ. ոսկի տուգանքի դա - տապարտեց մարդ մը, որուն շունը խածած էր մանկամարդ աղջկան մը վարդակարմիր այտերը:

Արդա՞ր է այս վճիռը:

Չպիտի կրնամ դատել, առանց գիտնալու պատմութիւնը:

Դատապարտեալը շուն մը ունի, որ վարժուած է դիմացինը համբուրե – լու ··· «ըստ խնդրանաց»:

Աղջիկը «գեղեցկութեան սալօն»ի մը մէջ հանդիպելով շնիկին եւ տես - նելով անոր մասնագիտութիւնը, կը խնդրէ որ համբուրէ զինքը:

Շնիկը, չափազանց կնամեծար, կը ցատկէ գիրկը եւ կը համբուրէ:

Երեւի հազուագիւտ երանութիւն մը կը պարգեւէ այս համբոյրը: Եւ աղ - ջիկը քծնելով, հատ մը եւս կ'ուզէ:

Շնիկը նորէն ցատկելով, այս ան - գամ չէնք շնորհք կը խածնէ:

Աղջիկը, սփինլուայ, կը դիմէ դա - տարան:

Վճիռը գիտէք,— 55 անգլ. ոսկի տուգանք:

Չէ՞ք ընդունիր թէ Լոնտոնի դատա - ւորները ապուր են կերած, պարզա - պէս հանելի ըլլալու համար մանկա - մարդ աղջկան մը:

Ես դատաւոր ըլլայի՝ մէկ շաբաթ բանտարկութեան կը դատապարտէի աղջիկը, որպէսզի գոնէ ··· շունե - րէն անկնածի:

Այս պարզ պատմութիւնը իմքնին չամպացուցանիր թէ սալոնական կի - նեըրու եւ աղջիկներու իմքնամատոյց բնաւորութիւնը կ'ըմբոստացնէ նոյն իսկ ··· շուները:

Եւ կամ ուրիշ ճշմարտութիւն մը,— ժամանակակից շուներն անգամ գիր - կէ գիրկ իյնալով, այնքան քաղաքա - կրթուա՛ծ եւ նրբացած են որ, գի - տեն թէ նախ պէտք է համբուրեն, յետոյ խածնեն, յետոյ ···

ՎԱՀԷ

ՄՈՌՑՈՒԱԾ ԴԷՄՔԵՐ

ԳՐԻԳՈՐ ԱՂԱՋԱՆԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Ուղիղ քսան տարի առաջ, մեծ պատերազմի ամենամռայլ օրերին, 1915 սեպտեմբերի 21ին, հողին յանձնեցինք Բագուի կարեւոր եւ եռանդուն ընկերներից Գրիգոր Աղաջանեանին, անդամ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Ոսկանապատի Կ. Կոմիտէի: Գուցէ այն ժամանակուայ մեր ընկերներից եւ ոչ մէկի կորուստը այնքան զգալի չէր իր շրջապատի համար, որքան Գրիգորինը: Չնայելով դրան, նորա մասին չափազանց քիչ է գրուել կամ աւելի ճիշդը համարեա թէ ոչինչ չի գրուել:

Զարմանալի եւ շատ անգամ անհասկնալի անարդարութիւններ կան մարդկային կեանքի եւ պատմութեան մէջ: Յաճախ աննշան եւ անարժէք անձնաւորութիւններ մի անըմբռնելի պատահականութեամբ բարձրանում են պատմութեան վերին խաւերը, գրաւում են հազարաւորների ուշադրութիւնը, երբեմն անցնում են սերնդից սերունդ եւ ընդհակառակն, շատ արժանաւորներ կորչում են անյայտութեան մէջ, նրանց մասին ոչինչ չեն գրում եւ իրենց մահից յետոյ միանգամայն մոռացւում են, ինչպէս մոռացւում են աշնանային անձրեւները կամ ձմեռնամուտի առաջին ձիւնը:

Դժբախտաբար այդպէս է վիճակւել եւ Գրիգոր Աղաջանեանին: Նորա բազմաթիւ բարեկամներից եւ ոչ մէկի գրիչը չշարժւեց նորա մասին, ոչինչ չարւեց նորա յիշատակը մի փոքր աւելի երկարացնելու եւ նա բոլորովին մոռացւել է այժմ ... Կար մէկը լի կեանքով եւ եռանդով եւ յիշատակն անգամ թաղւել է, չնայելով որ նա երկար տարիներ եղել է Բագուի աշխատաւորութեան կարեւոր ղեկավարներէն մէկը եւ վարել է մեր կուսակցութեան գործերը յեղափոխական յատուկ արժանապատւութեամբ եւ անկեղծութեամբ: Նորան առանց բացառութեան յարգում եւ սիրում էին նաւթաշրջանի համարեա բոլոր հայ աշխատաւորները եւ մեծ ակնածանքով էին վերաբերւում դէպի նա:

Եւ իրապէս Գրիգորը արժանի էր այդ յարգանքին, որովհետեւ ամփոփում էր իր մէջ մաքուր յեղափոխականի խառնուածքի հետ մարդկային ամենալաւ յատկութիւնները: Նա իր յարաբերութիւնների մէջ ուղղամիտ էր, իր զգացումների եւ լեզուի մէջ չկային այն տարբերութիւնները ինչ որ մենք յաճախ հանդիպում ենք մարդկային յարաբերութիւնների ժամանակ: Նա գիտէր գնահատել եւ անկեղծութեամբ սիրել արժանաւորներին եւ լաւերին, եւ ընդհակառակն տանել չէր կարողանում կեղծիքը եւ շողոքորթութիւնները, ում կողմից էլ նրանք արտայայտուած լինէին: Նա բոլոր կուսակցական ընկերների մէջ ամենից առաջ մարդն էր փնտռում եւ այդ էր պատճառը, որ թէեւ պայքարում էր այլ կուսակցութիւնների դէմ, այնուամենայնիւ յաճախ մտերմական կապեր ունէր հակառակորդ կուսակցութիւնների անկեղծ եւ մաքուր անդամների հետ, որոնցից շատերը բարերարւել են Գրիգորի կողմից իրենց նիւթական ծանր կացութեան մէջ:

Նա օրկանապէս ատում էր փառասիրութիւնը, եւ տանել չէր կարողանում ցուցամոլներին եւ ցուցամոլութիւնը:

Անշահասիրութիւնը, զոհաբերութիւնը եւ համեստութիւնը նորա բնաւորութեան էական տարրերն էին եւ գուցէ այդ էր պատճառը, որ նորա հետ կապուած էին թէ աշխատաւորական զանգուածները եւ թէ յեղափոխական գործիչներից շատերը:

Գրիգոր Աղաջանեանը ծնած էր 1875ին, Հիւս. Կովկասի Ղզլար քաղաքում եւ լինելով ուշիմ եւ ընդունակ աշակերտ Հայոց ծխական դպրոցի, հոգաբարձութեան ջանքերով 1890ին ուղարկւում է Էջմիածնի ճեմարանը:

Այդ այն ժամանակներն էին, երբ Անդրկովկասի հայութիւնը ապրում էր խանդավառ մի շրջան, երբ խմորւում էր Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը եւ գաղափարական, յեղափոխական երիտասարդութիւնը երկար տարիներ իբրեւ սահմանագլխի ամենայարմար եւ ամենամօտիկ վայր Էջմիածինն էր ընտրել, ուր պատսպարան էին գտնում շատերը եւ յաճախ Էջմիածնի վերայով անցնում էին սահմանը: Դրանցից շատերը հանդիպումներ էին ունենում ճեմարանի ուսանողութեան եւ աշակերտութեան հետ, որի շնորհիւ ուսանողութեան մէջ զարթնել էին սկսել մեծ հետաքրքրութիւն եւ խանդավառութիւն դէպի յեղափոխական շարժումը: Այդ տրամադրութիւնները յաճախ քաջալերւում էին եւ ճեմարանի ուսուցիչների կողմից, որոնք քիչ բացառութեամբ բաղկացած էին գաղափարական երիտասարդ համալսարականներից:

Ճեմարանի ուսուցչական կազմը իր ջանքերը չէր խնայում զարթեցնելու ուսանողների մէջ հայրենասիրական զգացումներ եւ հնար եղած սահմաններում ներշնչում էր նրանց հայ ժողովրդին ծառայելու սրբազան գաղափարը... Բաւական է յիշատակել թէ այդ ժամանակներն էր որ Էջմիածնի ճեմարանը աւարտեցին Օննիկ Դերձակեանը (Վռամեան), Լեւոն Սեղբոսեան (Լեւոն Շանթ), որ դեռ ճեմարանի լսարաններում գրելու ընդունակութիւններ էր ցոյց տալիս եւ ճեմարանում էր որ գրեց իր «Լերան աղջիկը», Արտաշէս Տէր Անդրէասեանը որ ընկաւ Բանկ Օտոմանի գրաւման ժամանակ Սամաթիայի կռիւներում, Կարապետ Բարունակեանը, որ երկար տարիներ անխոնջ կերպով դմազած էր Դաշնակցութեան գաղափարները տարածելով թէ Կովկասի եւ թէ Թուրքիոյ մէջ: Նոյն շրջանի, բայց աւելի տարրական դասարանի աշակերտներից էին Նիկոլ Աղբալեանը, Մարտիրոս Յարութիւնեանը, տողերիս գրողը, Աւետիք Իսահակեանը (որ ճեմարանում էր սկսել իր բանաստեղծութիւնները գրել), Արա Մամիկոնեանը, որին իբրեւ լաւ մանկավարժ էին ընդունում Թուրքիայում, Գէորգ Վարշամեանը, Հայաստանի Խորհրդարանի անդամներից, Գրիգոր Աղաջանեանը, Արամ Զարգը եւ վերջապէս Դերենիկ Դէմիրճեանը եւ շատ եւ շատ ուրիշներ...

Ահա այդպիսի մթնոլորտի մէջ էր որ հասակ նետեց Գրիգոր Աղաջանեանը: 1895ին աւարտելով ճեմարանի դասարանական բաժինը, նա չկամեցաւ շարունակել եւ լսարաններում, անցաւ իր հայրենի Ղզլար քաղաքը, ցանկալով ուսուցչութեամբ օգտակար լինել հայ ժողովուրդին: Սակայն յաջորդ տարին փակուեցան հայկական դպրոցները եւ Գրիգոր Աղաջանեան, ինչպէս Կովկասի հայ մտաւորականներից շատերը, բախտ որոնելու համար ընկաւ Բագու:

Դեռ նոր էր ոտք դրել Բագու, երբ իր մտերիմ ընկերներից Մկրտիչ Սուլթանեանը՝ Ղզլարցի, Բաղդասար Միրզեանը (Կրետացի) եւ Համբարձում Աղաջանեանը (Կարօ) անցան Իրան, մասնակցելու Խանասորի արշաւանքին: Դժբախտաբար, ոչ Սուլթանեանցին եւ ոչ Կրետացուն վիճակւած չէր նորից վերադառնալ Կովկաս...

Խանասորի արշաւանքին մասնակցող սակաւաթիւ նահատակների մէջ էին եւ Ղզլարցի այդ երկու երիտասարդները:

Իր մտերիմների կորուստը այնքան ծանր էր ազդել երիտասարդ Գրիգորի վրայ, որ նա մէկ թէ երկու տարի բոլորովին մեկուսացել էր, խուսափում էր ընկերական հանդիպումներից, եւ միայնութեան մէջ էր որոնում իր հոգեկան հանդիստը...

Սակայն 1901 եւ 1902 թուականների նաւթաշրջանի մէջ տեղի ունեցած նոր շարժումները վերակենդանացրին եւ Գրիգորին եւ հանեցին նորան միայնութիւնից:

Ահա այդ ժամանակներից սկսած նա վերջնապէս մինչեւ իր մահը դարձաւ Դաշնակցութեան արժանաւոր եւ գաղափարական գործիչներից մէկը:

Մտնելով Դաշնակցութեան մէջ, շնորհիւ իր եռանդի եւ երկաթէ տրամաբանութեան, նա աստիճանաբար դարձաւ նաւթաշրջանի Հ. Յ. Դաշնակցութեան կենտրոնական անձնաւորութիւններից մէկը, գրաւելով տեղական մարմնի եւ ապա Կ. Կոմիտէի պատասխանատու պաշտօնները:

Այդ բոլոր ժամանակներում նորա բնակարանը դարձաւ նաւթաշրջանի կարեւոր կենտրոններից մէկը եւ կարելի է ասել ոչ մի գործ չի կատարւել նաւթաշրջանում, որին այսպէս կամ այնպէս մասնակից չլինէր Գրիգոր Աղաջանեանը:

Այդ ժամանակներն էր, որ տեղի էին ունենում նաւթաշրջանի մէջ մեծամեծ պայքարներ աշխատաւորութեան եւ դրամատիրութեան միջեւ: Աշխատաւորութիւնը իր յեղափոխական - տնտեսական պահանջներով եւ գործադուլների սպառնալիքներով կանգնած էր մի բանակում, իսկ գործարանատէրերը եւ ցարական զօրքն ու իշխանութիւնը միւս, եւ միմեանց դէմ կեանքի ու մահուան կռիւ էին մղում:

Անկարելի էր այդ ժամանակները առանց յուզումի եւ հիացումի դիտել Գրիգոր Աղաջանեանին, որ իբրեւ Փիթոյեւի նաւթային ընկերութեան պատասխանատու վարիչներից մէկը եւ իր անձնական շահերով կապուած լինելով այդ ընկերութեան հետ, ընդհակառակն բոլոր ժամանակ կանգնած էր աշխատաւորական տեսակէտների վրայ եւ իր անձնական կամ կուսակցական արժանապատւութիւնից մազաչափ անգամ չշեղելով, դառնում էր միշտ աշխատաւորների ղեկավարների շարքերում, մի կացութիւն, որ չափազանց փափուկ էր: Այլ կուսակցութիւնների բազմաթիւ ղեկավարներ, մինչեւ անգամ, մեր կուսակցութեան մէջ աչքի ընկնող ընկերներ յաճախ չէին կարողանում պահել կուսակցական արժանապատւութիւնը եւ սայթաքելով վար էին գլորւում կամ հեռանալով իրենց կուսակցութիւնից եւ կամ դառնալով անարգ սպասաւորներ մամոնայի ներկայացուցիչների...

1905ին էր, որ Գրիգորը ընտրւեց Ոսկանապատի Կ. Կոմիտէի անդամ եւ այդ պաշտօնի մէջ մնաց անփոփոխ մինչեւ իր մահը:

Հայ - թաթարական ընդհարումների ժամանակ Գրիգոր՝ Յարութիւն Շահրիկեանի հետ նաւթաշրջանի մէջ Զինուորական Մարմնի անդամ էր եւ ապա վարում էր 1905—906 թուականներին Զին. Մարմնին կից Բանուորական Բիւրոյի պատասխանատու ղեկավարութիւնը: Այդ Բիւրօն էր որ այնքան անգնահատելի ծառայութիւն է մատուցել հայ աշխատաւորութեան, նաւթաշրջանի այրւելուց յետոյ:

1907ի անջատական կոչուած շարժումների ժամանակ, Բագուի բազմաթիւ հայ բանուորները սկսել էին վարակւել այդ շարժումով: Եթէ այդ շարժումը համարեա թէ արձագանգ չգտաւ հին նաւթային (Բալախանի) շրջանի աշխատաւորների մէջ, դա տեղի ունեցաւ շնորհիւ մի շարք ընկերների եւ Գրիգորի Աղաջանեանի, որ իր անխոնջ ջանքերով եւ աշխատաւորութեան մէջ ունեցած հեղինակութեամբ կարողացաւ իր ժամանակին չէզոքացնել այդ շարժումը եւ աւելի եւս ամրացնել աշխատաւորական կապը մայր կուսակցութեան հետ:

1909ին, երբ արդէն պարտւել էր վերջնապէս յեղափոխութիւնը ամբողջ Ռուսաստանում եւ գլուխ էր բարձրացրել յետաշրջումը (րէակցիան), ցարական կառավարութիւնը սկսել էր դաժանօրէն պատժել բոլոր յեղափոխականներին, սկսած կենտրոնական Ռուսաստանից մինչեւ ծայրագաւառները:

Սարսափելի հալածանք էր սկսուած եւ Դաշնակցութեան դէմ: Նաւթաշրջանը համարեա թէ ամայացել էր իր ղեկավար ուժերից, ոմանք պատիժներից խուսափելու համար հեռացել էին, ոմանք արդէն բանտ էին ընկել եւ միայն Գրիգոր Աղաջանեանն էր, որ իր ուսերի վրայ մեն մենակ անվրդով տանում էր կուսակցական բոլոր պարտականութիւնները: Թէեւ այն ժամանակները մեծ գաղտնապահութիւն գոյութիւն ունէր կուսակցութեան մէջ, բայց եւ այնպէս գաղտնի ոստիկանութիւնը կարողացաւ հասկանալ, որ նաւթաշրջանի դաշնակցական գործերի վարիչը Գրիգոր Աղաջանեանն է եւ քննիչ Լըժինի կարգադրութեամբ պիտի ձերբակալէին Գրիգորին: Գիշերը երբ շրջապատում են իր բնակարանը, Գրիգոր ճարպիկութեամբ կարողանում է չփոթեցնել ոստիկաններին եւ հեռանում է բնակարանից, պահւում է մի բարեկամի մօտ եւ ազատւում է անմիջական բանտարկութիւնից: Խուզարկւում է նորա բնակարանը եւ թէպէտ կասկածելի ոչինչ չեն գտնում, բայց եւ այնպէս Լըժինի կարգադրութեամբ բանտարկում են Գրիգորի պառամեալ հայրը, յայտնելով որ կը մնայ բանտում այնքան ժամանակ մինչեւ կը ձերբակալուի Գրիգորը: Այս անբարոյական սիստեմը, որ մեծ եռանդով գործադրում են այժմ բոլշեւիկները խորհրդային երկրներում, այն ժամանակուայ ցարական Ռուսաստանի համար համարւում էր անթոյլատրելի եւ գուցէ առաջին անգամն էր այդ շրջանի ռուսական դատական պատմութեան մէջ, որ որդու պատճառով բանտարկեն ծնողներին: Թէպէտ բողոքներ շատ եղան քննիչ Լըժինի այդ ապօրինի վարմունքի դէմ, բայց եւ այնպէս Գրիգորի հօրը չարձակեցին: Հայրը բանտից լուր էր ուղել, որ ինքը սիրով կը նստի բանտի մէջ եւ թող Գրիգորը չերեւայ, բայց Գրիգոր համոզուած լինելով հանդերձ որ իրեն մեծ պատիժ է սպասում, անկարող լինելով համբերել՝ գնաց եւ յանձնւեց դատական քննիչին եւ այսպիսով փրկեց իր հայրը: Բարեբախտաբար ինքը եւս բանտում երկար չմնաց: Շնորհիւ իր անձնական կապերի եւ ազդեցիկ նաւթարդիւնաբերողների միջամտութեան ելաւ բանտից եւ նոյն պատրաստակամութեամբ վարեց կուսակցութեան պատասխանատու ղեկը:

Գրիգոր Աղաջանեանի շնորհիւ, Փիթոյեւի նաւթային ընկերութեան այն հանքում, ուր ինքը վարիչ էր, բացւել էր օրինակելի բանուորական ճաշարան, ուր հանքի բոլոր բանուորները շատ աժան գնով ստանում էին մաքուր եւ սննդարար ճաշ: Նա բացել էր բանուորների համար ընթերցարան գրադարան: Անգրագէտ բանուորների եւ մանուկների համար կար մնայուն ուսուցիչ: Բանուորները ունէին իրենց թատերական բեմը, ուր յաճախ ներկայացումներ էին տեղի ունենում, մի խօսքով այդ հանքի բոլոր բանուորները անխտիր վայելում էին կրթութեան բոլոր բարիքների շնորհիւ մեր ընկեր Գրիգոր Աղաջանեանի:

Մեծ պատերազմի օրերին, նորա համար սկսել էր տանջանքի մի շրջան: Համարեա իր բոլոր ընկերները լծւել էին գործի եւ այսպէս կամ այնպէս իրենց մասնակցութիւնն էին բերում, իսկ ինքը իր վատառողջութեան պատճառով անկարող էր իր անմիջական մասնակցութիւնը բերել: Սակայն երբ 1915ի Վանի նահանջը սկսաւ եւ մարդկային հեղեղը թափւեց Երեւանի փողոցները, Էջմիածնի անտառը, Վաղարշապատ գիւղի տները եւ սովն ու համաճարակը կատաղօրէն սկսան հնձել հարիւրաւոր, հազարաւոր մատաղ կեանքեր, Գրիգոր Աղաջանեան այլ եւս անկարող եղաւ մնալ Բագւում եւ ձգելով իր գործը, գլուխ կանգնելով մի մատակարար արշաւախմբի, Բագուի Մարդասիրական ընկերութեան աջակցութեամբ անցաւ Երեւան եւ Էջմիածին, դեղ եւ դարման հասցնելու հիւանդներին, հաց եւ կերակուր մատակարարելու քաղցածներին...

Անդադար շփումներ ունենալով քաղցած եւ հիւանդ զանգուածների հետ, դժբախտաբար ինքը եւս վարակւեց բծաւոր թիփոյով եւ փոխադրուեցաւ Թիֆլիզ, ուր բժիշկների ջանքերը անցան ապարդիւն եւ 1915 սեպտեմբերի 21ին փակեց իր աչքերը յաւիտենապէս, դեռ իր կեանքի եւ ուժերի հասունութեան շրջանում:

Հազարաւոր հայ եւ օտար բանուորներ ուղեկցում էին նորա թափօրին: Դագաղը բոլոր ժամանակ իրենց ուսերի վերայ էին տանում իր մտերիմ ընկերները, մատուցանելու համար իրենց վերջին յարգանքը, մի քանի սրտառուչ խօսքեր իր շիրմի վերայ եւ հողը ընդմիշտ ծածկեց նորան...

Գրիգորի մահուամբ կորաւ մի բարոյական ուժ մեր կուսակցութեան շարքերից, անհետացաւ մի կարեւոր մարտիկ մեր գաղափարական պայքարի ասպարէզից....

Բագուի Հայոց գերեզմանատան մէջ կանգնած էր մի համեստ մարմարեայ յուշարձան հետեւեալ արձանագրութեամբ.—

Գրիգոր Աղաջանեան
Հ. Յ. Դ. գաղափարական զինուորներից.

Իրօք, որ նա Դաշնակցութեան գաղափարական զինուորներից էր:

Ապրեց, աշխատեց եւ մեռաւ Դաշնակցութեան լուսաւոր իդէալների եւ գաղափարների համար...

Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԵԹՈՎՊԻՈՅ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

Պելժ օրագրողը շարունակելով իր տպաւորութիւնները, հետեւեալ իմաստով կ'արտայայտուի Եթովպիոյ զինուորական կացութեան մասին:

Եւրոպական մամուլին մէջ խիստ այլազան ու հակոտնեայ կարծիքներ տարածուած են Եթովպիոյ զինուորական կացութեան մասին: Հաբէշական բանակներուն արժէքը, ինչպէս նաեւ հաբէշ ժողովուրդին բարոյական կորովն ու հայրենասիրութիւնը թերագնահատուած են, ստեղծելով իրականութեան բոլորովին հակառակ կարծիք մը:

Իրաւ է թէ Իտալիոյ զինուորական պատրաստութիւնները ընդարձակ սահմանի մը վրայ կը տարածուին, եւ նորագոյն զէնքերով եւ ճոխ ռազմամթերքներով օժտուած իտալական ուժեղ բանակ մը համախմբուած է Եթովպիոյ հիւսիսային կողմը, Էրիթրէայի մէջ, սակայն բոլորովին սխալ է ենթադրել թէ իտալական բանակը «զինուորական պտոյտ»ով մը պիտի յաջողի գրաւել Եթովպիան:

Կարելի է ըսել թէ եւրոպական առումով հաբէշական կանոնաւոր բանակ գոյութիւն չունի, թէեւ վերջին տարիներու ընթացքին շուէտացի ու պելժ մարզիչներ լուրջ աշխատանքներ կատարեցին, եթովպական զինուորներու մէկ մասին տալով եւրոպական կրթութիւն եւ կազմակերպելով կանոնաւոր վաշտեր, սակայն պարենաւորումի, ռազմանիւթի, նորագոյն զէնքերու ու ծանր հրետանիներու պակասը, ինչպէս նաեւ հաբէշ սպաներուն ու զինուորներուն իրենց պարտականութեանց հանդէպ ունեցած թերի ըմբռնումը, կարելի չէ բաղդատութեան դնել եւրոպական բանակի մը կազմակերպութեան հետ:

Դժուար է ճշգրիտ գաղափար մը կազմել հաբէշ բանակի թիւի մասին: Իտալական աղբիւրներու համաձայն, կանոնաւոր ու մարզուած զինուորներուն թիւը 250000ի կը հասնի, սակայն այդ զինուորները ամենափոքր մասը կը կազմեն հաբէշական բանակին: Կան նաեւ քաղաքապահ զինուորներ: Ներկայիս Ատտիս - Աբէպայի ամբողջ քաղաքը զինուորական ընդարձակ բանակատեղիի մը վերածուած է, ամբողջ ժողովուրդը օրն ի բուն զինուորական մարզանքներ կը կատարէ: Կայսրութեան բոլոր հպատակները, առանց բացառութեան, շարժման մէջ դրուած են: Ամէն մարդ տեղին վրայ պատրաստ է օրը քանի մը ժամ մարզանք կատարել: Այդ նորակոչ զինուորները ի դէպ ժամու պիտի ղրկուին ռազմաճակատ, զօրացնելու համար կանոնաւոր բանակը: Հայրենասիրութեան ալիք մը տարածուած է ժողովուրդի բոլոր խաւերուն մէջ, սկսելով արքայազններու աշակերտներէն, ծառաներէն, գործաւորներէն գիւղացիներէն, պետական փոքր պաշտօնեաներէն մինչեւ պալատի բարձր պաշտօնատարներն ու աւագանին:

Ամիսներէ ի վեր ձիաւոր պատգամաւորներ ու թմրկահարներ հոս ու հոն կը շրջին երկրին ընդարձակ տարածութեան վրայ, եւ ամենահեռաւոր քաղաքներուն ու գիւղերուն մէջ բնակչութեան ձայնով մը կը հնչեցնեն հետեւեալ մարտակոչը.

— «Լսեցէ՛ք, Հայրենակիցներ, Արքայից Արքան ձեզ պատերազմի կը կանչէ»:

Մօտաւորապէս մէկուկէս միլիոն մարդ տրամադիր է պատասխանելու կայսեր այդ կոչին:

Մեծ գաւառներու զինուորական կառավարիչներուն հրամանով, կայսրութեան բոլոր կողմերէն ցեղապետներ ու ազնուականներ, իրենց զինեալ հետեւորդներով կը համախմբուին ընդարձակ բանակատեղիներու մէջ, ու հոն զինուորական մարզանքներ կը կատարեն: Հակառակ զէնքերու հնութեան եւ ռազմամթերքի պակասին — (շատեր իրենց հրացաններուն համար քանի մը փամփուշտ միայն ունին) — այդ անկանոն զինուորները ոչ դանցառելի ուժեր կը ներկայացնեն: Միւս կողմէ, պէտք է նկատի առնել նաեւ երկրին առանձնայատուկ դիրքն ու կլիման, եւ կանոնաւոր ճամբաներու չգոյութիւնը:

Հաբէշը ի բնէ ժուժկալ ու շարքաշ է, եւ ի տղայ տիոց վարժ՝ զէնքի գործածութեան: Այդ կիսավայրենի ցեղերը յաճախ իրարու դէմ կռիւներ ու ասպատակութիւններ ընելով, վարժուած են լեռնային յարձակողական կռիւներու, այնպէս որ իտալական բանակը անյաղթելի արգելքներու պիտի բախի, խորտակելու համար հաբէշական կանոնաւոր ու անկանոն բանակներուն ահռելի ուժը, ընդարձակ ու լեռնոտ հողամասի մը վրայ, որ Ֆրանսայէն երկու անգամ աւելի մեծ է: Պէտք չէ մոռնալ թէ Մարոքի մէջ Ապտէլ Քէրիմի 70.000 ռազմիկները 15 տարի շարունակ յաջողեցան դիմադրել սպանիական եւ ֆրանսական կանոնաւոր բանակներուն, Ռիֆի լեռներուն մէջ, եւ մինչեւ իսկ ձեռնարկեցին յաղթական մեծ յարձակողական կռիւներու:

Եթովպիոյ բարձր լեռնադաշտերն ու անմատչելի լեռները շրջապատուած են ամայի ու քարուտ անապատներու ընդարձակ գօտիով մը, ուր եւրոպական բանակներու յառաջխաղացումը անյաղթելի դժուարութիւններ կը ներկայացնէ:

Ճիպութիէն մինչեւ Ատտիս - Աբէպա երկաթուղիով ճամբորդող մը միայն կրնայ գաղափար կազմել Տանքալիի այն ընդարձակ անապատի մասին, որ Եթովպիոյ ամբողջ հիւսիսային մասին վրայ կը տարածուի եւ կը կազմէ անանցանելի պատուար մը: Հոն ոչ կեանք կայ, ոչ ջուր եւ ոչ բուսականութիւն. անծայրածիր հեղձուցիչ տափաստաններ, որոնք տեղ տեղ անջատուած են բարձրաբերձ լեռներով, անդնդախոր ձորերով եւ ան ցանելի հեղեղատներով:

Ակիզբները Նէկիւսի զինուորնե մեծ դժուարութիւն կրեցին հպատա կեցնելու համար Տանքալիի ըմբո ու վայրենի ցեղերը, որոնք երկար տեն դիմադրեցին, ի հարկին ապա տանելով իրենց գաղտնի թաքստո ներուն մէջ: Քսան տարիէ ի վեր այն անոնք ենթարկուեցան կեդրո կան կառավարութեան գերիշխանու թեան: Այսօր այդ կիսավայրենի ցեղերը Նէկիւսի բանակին ամենավ խարի ուժը կը կազմեն, երբ օժան զօրագունդեր: Իտալական արշ բանակը պարտաւոր է իսկական պ տերազմ մը մղել 2600 մեթր բարձ թիւն ունեցող սեպաձեւ լեռնաշղթ ներուն վրայ:

Իտալական բանակը հակառա ռազմատենչ խանդավառութեան, տարելագործուած զէնքերուն, ռազմամթերքին եւ օդային ու քային հսկայ ուժերուն, պիտի ծանր ու դժնդակ ընդդիմութեա յամառ ու տոկուն հակառակոր կողմէ, որ իր երկրին մէջ կը գտ ծանօթ է տեղին անհարթութեան վարժ՝ խստամբեր կլիմային:

Կայ նաեւ անձրեւաբեր եղան որուն հետեւանքով Իտալացի պիտի պարտաւորուին 4—5 ամիս սեցնել իրենց բանակներուն յառա խաղացումը: Այդ ընդհատումը պ թոյլատրէ Հաբէշներուն համախ ու զինել իրենց զօրագունդերը, դեռ իտալական բանակին համար տպաւումը, օտար ու թշնամի երկ մէջ, խիստ կլիմայի մը տակ, վհատ ցուցիչ ազդեցութիւն մը պիտի ու նայ:

Հ. ՏԷՐՈ

ՕՐՈՒԱՆ ՀՈԳԵՐԸ

ԲՆԱԿԱՐԱՆԻ ՎԱՐՁՔԵՐՈՒ ՁԵՂ

Տարիներէ ի վեր տեւող անտեսա կան տիեզերական տագնապը ա խընթաց է իր ուժգնութեամբ եւ ւողութեամբ:

Այս պատճառաւ է որ ամէն երկ կառավարութիւն, մտահոգ իր վուրդի ապագայովը, կը խորհի, որոշել եւ գործած մը միջոցներ, գոնէ մեղմացնելու մար այդ տագնապին սաստկ նը:

Այսպէս է որ Մ. Նահանգներ Անգլիան եւ Պելժիան պակսեցուցի րենց ազգային դրամին արժէքը ի գործ դրին ամէն ջանք բարել համար տնտեսական վիճակը:

Անգլիայէն զատ, միւս երկու ե կիրները դեռ չվերջացուցին ի նոր փորձը եւ անկարելի է հիմա ուրնէ վերջնական գաղափար յայտնել փորձուած ջանքերու ար նաւորութեան մասին:

Գալով Ֆրանսայի, յարմար տեց կրկին կոտրել կեանքին ար եւ որոշեց բոլորովին ուրիշ ուղղ թեան մը հետեւիլ,— պաշտպանել րանքին արժէքը, եւ առոր կրճատել իր տարեկան ծախքե հաւասարակշռել ելեւմուտքը եւ քարել ապրուստը աժանցնելու համար:

Նկատի առնելով տնտեսական դրամական կացութեան շատ և լուրջհանգամանքը, պէտք է կարելի եղածին չափ արագ: Հետեւ բար կառավարութիւնը երբ ներկ յացաւ Երեսփ. Ժողովին, խնդրեց իրեն տրուի անմիջապէս բաց իրաւասութիւն մը կարենալ գործ դրելու համար բացառիկ միջոցներ

Երեսփ. Ժողովը քանի մը ան մերժելէ յետոյ այս իրաւասութ ինչ որ պատճառ եղաւ դահլիճ անկման, ի վերջոյ տրուեցաւ հացում տալ:

Այս շատ փափուկ պայման տակ է որ ներկայ կառավարութի կազմուեցաւ եւ սկսաւ հրատար կարգ մը բացառիկ օրէնքներ, սական եւ ելմտական վերականգն մը ստեղծելու համար:

Այդ օրէնքները բացառիկ եւ ժա նակաւոր ըլլալով հանդերձ պատ դարձան նոր բեռներու որոշ դաս կարգերու համար եւ ազդեցին ապրուստի միջոցներուն վրայ:

Վերոյիշեալ կացութեան դարմ մը տանելու համար կառավարութ նը պատշաճ եւ արդար նկատեց ն ւազեցնել միեւնոյն համեմատ թեամբ նաեւ բնակարանի վարձքեր

Այս մտահոգութեամբ է, որ հրատ րակուեցաւ 16 յուլիս 1935ի օրէնք վարձքերու մասին:

Պէտք է յիշել որ արդէն խորհրդ րանը այդ ուղղութեամբ քայլեր

[illegible]

...ինչ վարձքը վերաքննել տալու համար։

Մեր ընթերցողներու մեծամասնութիւնը կազմուած ըլլալով վարձա-...է, ուզեցինք այս կարեւոր ...ութիւնները տալ եւ հետզհետէ ...քաղանել ուրիշ օրէնքներ։

Գ. ՅԱԿՈԲԵԱՆ
(Իրաւագէտ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՂԱՆԱԿԸ Ի՞ՆՉՊԷՍ Է

— • —

Երեւանի օդերեւութաբանական ...թեան տեղեկագրին համաձայն ...ոստոսի վերջերը եղանակը երաշտ ...Հայաստանի մէջ։ Արարատեան ...ին մէջ ջերմաչափը ցոյց կուտար ...ի մէջ 35, արեւին տակ՝ 67։ Մեղ-...ի եւ Ղափանի մէջ՝ 33—34։ Իջեւա-... եւ Դիլիջանի մէջ՝ 32։ Լենինականի ... 30։ Բամպակամշակութեան յա-... շրջաններու մէջ երաշտը կ'ան-...դառնայ բամպակենիին վրայ։ ...եպտեմբերի սկիզբը կը սպասուէր, ...օդը զովանայ՝ եթէ անձրեւ տե-...։

Երեւանի օդերեւութաբանական ...թիւնը միաժամանակ ուսում-...թեան նիւթ դարձուցած է ...անի օդային պայմանները։ ...սիրուած են բուքերու եւ ...ներու պատճառները, ո-... մեծ կարեւորութիւն կը ներ-...ն օդագնացութեան եւ եր-...ով փոխադրութեան ապա-... մէջ ծագած արկածներու տե-...ով։ Միւս կողմէ, գիւղատնտե-...թեան զարգացման համար, ու-...սիրութեան առնուած են նոյն-... երկրին կլիմայական պայման-...՝ գիւղատնտեսական գործերու ... մը կատարելու նպատա-...։

Ներկայիս կ'ուսումնասիրուին Ե-...անի հովերը։

ՊԵՏԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏԱՆՈՑԸ

— • —

Երեւանի Երաժշտանոցը այս տարի ...ուսումնական կը վերսկսի չափ ա-...ի Բարձ եւ հեղինակաւոր ուժերով։ ...կցութիւնները յաջողութեամբ ...րեցան եւ այս տարուընէ սկսեալ ...ոնալարերու համար հեղինակա-... երաժշտագէտներ պիտի գան Ե-րեւան՝ դասախօսելու Երաժշտանոցին մէջ։

Այս տարի Երաժշտանոցին կից կազմակերպուած է սէնֆոնիք նուագախումբի բաժին մը, զոր պիտի վարէ Փրոֆ. Սարաջեան, հրաւիրուած՝ Մոսկուայէն։

Նոյեմբերի սկիզբը կը վերակազմուի Երաժշտանոցի ուսումնասիրութեան բաժինը։ Երաժշտանոցը կ'ունենայ նաեւ ուրիշ նոր բաժիններ,— պատմական, տեսաբանական, մանկավարժական։ Ասոնց համար Լենինկրատէն հրաւիրուած է Փրոֆ. Քուշնարեան։ Ասկէ զատ, Երաժշտանոցի երգի դասարանին համար կանչուած է Մոսկուայէն ծանօթ երաժշտագէտ-դասախօս Կարդեան։

Այս տարի Երաժշտանոցը պիտի ընդունի 150 ուսանող։

Երեւանի Երաժշտանոցը, իր հիմնարկութեան օրէն մինչեւ այսօր հսկայ նուաճումներ կատարած է եւ արդէն դարձած անճանաչելի։ Երաժշտանոցը աճած է նաեւ ուսանողներու թիւով, աշխատանքի որակով, դասախօսական կազմով եւ բոլոր պարագաներով։

ԱՊԱՔԻՆԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Սեպտեմբեր 1ին փակուեցաւ Գիւլագարակ գիւղին (Ստեփանաւանի շրջան) մանկական ապաքինարանը, որ այս եղանակին գործեց երկու ամիս։ Այստեղ ընդունուած էին 280 երախաներ։ Երեխաներուն ծանրութիւնը բաւական բարձրացած է, այսպէս երախաներէ ոմանց քաշը աւելցած է մինչեւ 7 քիլօ։ Մասնագէտներու կարծիքով, Գիւլագարակը կը հանդիսանայ մանկական ապաքինարանի համար բացառիկ յարմարութեամբ օժտուած վայր մը։ Հանգստեան տուներու եւ ապաքինարաններու վարչութիւնը ծրագրած է յառաջիկայ տարի ընդարձակել մանկական այս ապաքինարանը։

Դիլիջանի ապաքինարանը այս տարի պիտի ընդունի եւ խնամէ 1220 հիւանդ, մինչեւ այժմ ընդունուած է 600 հիւանդ։

Արզնիի ապաքինարանը պիտի ընդունի 920 հիւանդ, մինչեւ այժմ ընդունուած է 560 հիւանդ։Այս ապաքինարանը պիտի գործէ մինչեւ 15 նոյեմբեր։

ՈՃՐԱԳՈՐԾՆԵՐԸ ԴԱՏԱՐԱՆԻՆ ԱՌՋԵՒ

— • —

Հայաստանի Գերագոյն Դատարանը, նախագահութեամբ Ս. Տէրնակալեանի, վերջերս ձեռնարկեց խումբ մը մարդասպաններու դատավարութեան։

1933էն մինչեւ 1935, այս մարդասպանները, կը գրէ Խորհ. Հայաստան, կը զրաղէին թալանով, կողոպուտով եւ սպանութեամբ՝ Երեւանի շրջակայքը։ 1933ին անոնք կը սպաննեն հետապնդող ոստիկաններէն մին։ 1934ին կը կողոպտեն Նորագաւիթի հաւաքական գիւղատնտեսութեան մըթերանոցը։ 1935ին կը թալանեն Ղամարլուի գիւղէն (Արթիկի շրջան) Համօ Համոյեանը, կը սպաննեն Երեւանի բնակիչներէն Արեւշատ Եղիազարեանը եւ Բուրաստան գիւղէն (Ղամարլուի շրջան) Ռ. Գէորգեանը։

Վերջապէս մարդասպանները ամբաստանուած էին 19 ոճիրներով։

Ամբաստանեալներն են Ս. Մանուկեան, Ա. Եղիազարեան, Գ. Խաչատրեան, Հ. Ստեփանեան, Ս. Խչոյեան, Շ. Միրզոյեան, Գ. Ղուկասեան։

ԱԶԳԱԳՐԱԿԱՆ ՆԻՒԹԵՐ

— • —

Երեւանի պատմական Թանգարանի ազգագրական բաժինը վերջերս ուսումնասիրական արշաւ մը կատարեց Լոռիի եւ Ղազախի շրջաններուն մէջ։ Արշաւախումբին նպատակն էր հաւաքել հին եւ նոր, այլ առաւելապէս հին կենցաղի յատուկ այնպիսի նիւթեր, որոնք կը հարստացնեն կամ կը լրացնեն Հայաստանի այդ շրջաններու բնակչութեան նիւթական հին պատմութիւնը։

Արշաւախումբը այցելեց Կիրովականի շրջանին մէջ Շահալի, Քոլագիրան, Ստեփանաւանի շրջանին մէջ Վարդաբլուր, Շահնազար, Կալինօ, Ալլահվերտիի շրջանին մէջ Ուզունլար, Կոզը գիւղերը եւ Իջեւան։ Մէկ քանի օրուան մէջ՝ արշաւախումբը հաւաքեց մօտ 200 արժէքաւոր նիւթեր, ինչպէս օրինակ՝ հին ձեռագիրներ, կրօնական առարկաներ, գիւղատնտեսական եւ տնայնագործական զանազան գործիքներ, հին օրերու զգեստներ, եւն.։ Ասկէ զատ, լուսանկարած են մեծարժէք բազմաթիւ յուշարձաններ։

ԱՐԱԳԱԾԻ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԸ

— • —

Ներկայիս Հայաստանի շարժանկարի ընկերութիւնը կը պատրաստուի ժապաւէնի վրայ առնել Արագած լերան տեսարանները։ Այս աշխատանքներուն մասին, վաստակաւոր դերասան Աւետ Աւետիսեան յայտարարեց հետեւեալը.

— Արագածի շարժանկարումը յառաջ կը տարուի մեծ յաջողութեամբ։ Նկարահանումը տեղի կ'ունենայ Օշականի մէջ, ուր շարժանկարի ընկերութիւնը հիմնած է առժամեայ կայան մը։Ժապաւէնի վրայ առնուած են կարգ մը բնական գեղեցիկ տեսարաններ։ Դերասանական խումբը Օշականէն մեկնեցաւ Համբերդ, ուր ժապաւէնի վրայ պիտի առնուին զանազան տեսարաններ, որոնց մէջ 400 հոգինոց բազմութիւն մը եւ օդանաւերու շարժումներ։

Մինչեւ այժմ «Արագած» շարժանկարին մասնակցած են Գ. Աւետեան (դերը՝ գիւղացի), Աւետ Աւետիսեան (ունեւոր գիւղացի), Ցոլակ Ամերիկեան, Մախմուրեան, Դ. Մալեան։

Համբերդէն վերադարձին, խումբը Երեւանի մէջ ժապաւէնի վրայ պիտի առնէ արուեստական տեսարաններ, յետոյ նորէն պիտի մեկնի Օշական։ Դերասանական խումբը ձմեռ անգամ մըն ալ պիտի բարձրանայ Արագած, որպէսզի նկարէ ձմեռնային տեսարաններ։

Աշխատանքները՝ յառաջ կը տարուին այն հաշուով որ ամէն բան աւարտի գալ տարի մայիսին։ Աշտարակի եւ Օշականի երիտասարդութիւնը մեծապէս օժանդակեց այդ աշխատանքներուն։ Տեղական իշխանութիւնը եւս Համբերդ բարձրանալու համար տրամադրեց ձի, ջորի եւ այլ փոխադրական միջոցներ։

Ժապաւէնին վարիչներն են Ձեյդման եւ Ջերջիզ Ժամհարեան։

Թուրքիոյ վախերը

ԻՏԱԼԻՈՅ ՏՐԱԳԻՐՆԵՐԷՆ

— • —

«Նիւ Եորք Թայմզ»ի Կ. Պոլսոյ թղթակից ձէյ Վ. Քերնիք կը գրէ թէ իտալեւեթովպիական պախումը Թուրքերուն կը յիշեցնէ 24 տարի առաջուան դէպքերը, երբ Իտալիա պատերազմ յայտարարեց Թուրքիոյ դէմ եւ զօրք հանեց Տրիպոլիս (Ափրիկեան Թարապլուս եւ Պենկազի)։ Ցարձակման այս արարքէն առաջ, որ ընդհանրապէս անակնկալ էր, իտալական մամուլը հակաթուրք սաստիկ պայքար մը բացած էր։

Այն ատեն Իտալիոյ քայլը կը զօրանար այն իրողութեամբ որ 1907ին Մեծն Բրիտանիա, Ֆրանսա եւ Իտալիա կնքած էին համաձայնագիր մը, որով Տրիպոլիսը կը ճանչցուէր իտալական ազդեցութեան մաս, երբ հաւուցում բրիտանական գերակայութեան՝ Եգիպտոսի մէջ եւ Ֆրանսական ազդեցութեան՝ Մարոքի մէջ։

«Լաւ ծանօթ են այն կարեւոր դէպքերը որոնք հետեւեցան Տրիպոլիսի մէջ Իտալիոյ առած քայլին։ Պալքանեան պետութիւնները յարձակեցան Թուրքիոյ վրայ 1912ին, եւ 1913ին ալ կռուեցան իրարու հետ աւարի բաժանման վրայ։ Եւ 1914ին ալ սկսաւ համաշխարհային պատերազմը։ Զարմանալի է, ուրեմն, որ աշխարհի այս մասին ժողովուրդը բաղդատութեան կը դնէ 24 տարի առաջուան պատահածները այժմու դէպքերուն հետ։ Միակ տարբերութիւնը այն ատենի եւ այժմու միջեւ գոյութիւնն է Ազգերու Դաշնակցութեան Քելլօկ-Պրիան ուխտին, բայց Մուսոլինի եթէ յարմար սեպէ արհամարհել երկուքն ալ, չի՞ կրնար եւրոպական ուրիշ հրդեհ մը առաջ բերել։

Թուրքիոյ պատճառաբանութիւնը սա գծով կ'երթայ.— Հաւանական չէ որ Մուսոլինի մտիկ ընէ բանականութեան եւ սպառնալիքներու, այլ վճռած է պատերազմիլ Եթովպիոյ հետ, ինչպէս իր երկիրը պատերազմեցաւ Թուրքիոյ հետ 1911ին։ Եթէ ան պարտութիւններ կամ մեծ դժուարութիւններ կրէ Եթովպիացիները նուաճելու ատեն, կրնան բարդութիւններ ծագիլ Իտալիոյ կամ կեդր. Եւրոպայի մէջ, անհաշուելի անդրադարձումներով։ Սակայն, իտալական ձեռնարկը եթէ յաջողի եւ Եթովպիոյ մէջ իտալական հզօրութիւն մը հաստատուի, այն ատեն, Մուսոլինի յաջողութենէն գինովցած, կրնայ փորձել ի կատար ածել իր յաճախ արտայայտած մտադրութիւնը վերակազմելու հռոմէական կայսրութիւնը։ Ան կրնայ ճգնիլ հաստատելու իտալական գերակայութիւն մը արեւելեան Միջերկրականի մէջ։

«Երկար ժամանակ չէ որ Իտալիա որոշ փառասիրութիններ կը տածէր հարաւ արեւմտեան Անատոլուի մասին եւ տակաւին կը պահէ Երկոտասան կղզիները ուր կրնայ սկսիլ գործողութիւններու։

«Այն պատճառաբանութեան թէ Եթովպիան պէտք է գաղթային ընդլայնման համար, Թուրքերը հաւատ չեն ընծայեր։ Կը հարցուի թէ ինչո՞ւ այնքան քիչ ճերմակներ հաստատուած են հոն, եթէ ան այդքան փափաքելի երկիր մըն է։

«Ուստի Եթովպիոյ պատահական նուաճումը պիտի չլուծէ Իտալիոյ աւելորդ բնակչութեան հարցը, այլ աւելի պիտի բանայ նոր ընդլայնումի ախորժակը, ինչ որ վտանգաւոր պիտի դառնայ Իտալիոյ մերձակայ երկիրներուն համար։

«Հետեւաբար Թուրքիա դէպքերու ընթացքին կը հետեւի ամենասուր շահագրգռութեամբ եւ կը շարունակէ պատրաստուիլ ամէն պատահականութեան դէմ»։

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

Թղթակցութիւն

— • —

ՄԱՐՍԷՅԼ, 17 սեպտ.—Շաբաթ երեկոյ, 7 սեպտեմբեր, Մարսէյլի համաթողաթցիներու Վերաշինաց Հայր. Միութեան վարչութիւնը ընտրելու համար ուղղուած կոչին պատասխանած էին երեսուն հայրենակիցներ փոխան յիսունի։ Թերեւս բացակաները բանաւոր պատճառներ ունէին։ Այս առթիւ կը խնդրենք որ ներողամիտ գտնուին այն հայրենակիցները՝ որոնք հրաւիրագիր չեն ստացած հասցէի պակասութեան պատճառաւ։

Երեք ժամ վիճաբանելէ յետոյ, մեծամասնութեամբ վարչութեան անդամ ընտրուեցան.— Ատենապետ՝ Յակոբ Գազանճեան, ատենադպիր՝ Յովհաննէս Տէրտէրեան, գանձապահ՝ Գեղամ Նատուրեան, խորհրդականներ՝ Մելքոն Մելքոնեան, Վահրամ Տէրտէրեան, Յարութիւն Ղազարեան։

Միութիւնը որ կազմուած է Տէսինի մէջ, 1931ին, կը ձգտի բոլոր մասնաճիւղերուն հետ ձեռք ձեռքի տալով գարկ տալ Նոր Եւդոկիոյ շինութեան Խ. Հայաստանի մէջ։ Արդէն հիմնաքարը դրուած է շնորհիւ եգիպտաբընակ հանգուցեալ Մէօրէմէտեանի։ Փառք անոր ձեռնարկին եւ հանգիստ իր ոսկորներուն։ Հանգուցեալը իր պանդխտութեան մէջ յիշեց հայրենիքին թափառական զաւակները եւ նուիրեց անոնց ինչ որ կարելի էր, հայրենակիցներու հանգիստը ապահովելու համար Խ. Հայաստանի մէջ։

Նոր Եւդոկիան առաջինը եղաւ Խ. Հայաստանի նոր աւաններուն մէջ, թերեւս մենք ալ ամենավերջինը Մարսէյլի մէջ։

Ուստի կոչ կ'ընենք Մարսէյլի եւ շրջակայից բոլոր հայրենակիցներուն որ փութան արձանագրուիլ, դիմելով հետեւեալ հասցէին. 45, Rue Sainte Barbe, Marseille։

(Կնիք)

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՋՈՒՐԻ ԽՆԴԻՐԸ ԷՆԿԻՒՐԻԻ ՄԷՋ

— • —

Պէրնի «Պունդ Ալէնտսլաթ» թերթը կը գրէ.—

Մօտերս կ'աւարտի այն փակոցը (պատուարը) որ կը շինուի Էնկիւրիէն քանի մը քիլոմեթր հեռու Զուպուքի հովիտին մէջ։ Էնկիւրի, որ նոր Թուրքիոյ կառավարական կեդրոնն է եւ քանի մը տարիէն արդիական քաղաքներէն մին պիտի ըլլայ, դեռ հոգ մը ունի — ջուրի պակաս։ Եթէ բաւականաչափ եւ կանոնաւոր կերպով բաշխուէր ջուրը, քաղաքին շրջակայ ընդարձակ անապատը անմիջապէս բերրի հողի մը կը վերածուէր եւ Էնկիւրիի փողոցներուն փոշին ու ցեխը արագօրէն կ'անհետանային։ Այդ է պատճառը որ տասը տարիէ ի վեր այս խնդիրը Էնկիւրիի համար մեծագոյն դերը կը կատարէ։

Զուպուքի փակոցին շինութեան ձեռնարկեցին 1929ի աշնան։ Էնկիւրին իբրեւ կառավարական կեդրոն որոշելէ անմիջապէս վերջ մասնագէտներու միջոցաւ ուսումնասիրութիւններ կատարուեցան խմելու ջուրի համար, որովհետեւ, այս քաղաքին համար որ արագօրէն կը մեծնար, ջուրը միշտ տակառներով եւ շիշերով Պոլսէն բերել խելքի մօտ բան չէ։ Համաձայն իտալացի մասնագէտի մը տեղեկագրին, Զուպուքի մէջ փակոց մը շինելու որոշում տրուեցաւ։ Նախ 2.324.299 թրքական ոսկիի ծախք մը կ'ենթադրուէր։ Բայց յետոյ հոլանտացի մասնագէտ մը,— որ ցարդ կը ղեկավարէ շինութիւնը — ըսաւ թէ հարկ է որ «պատուար»ը դետին հունէն ոչ թէ 10, այլ 22 մեթր բարձր ըլլայ, որով եւ շինութեան ծախքը բարձրացաւ 4.775.000 թրք. ոսկիի։ Աւազանը պիտի պարունակէ 19.500.000 խորանարդ մեթր ջուր։ 10 միլիոնը պիտի յատկացուի քաղաքին՝ խմելու համար (նկատի առնելով որ Էնկիւրիի բնակչութիւնը 60 հազարէն 200 հազարի պիտի բարձրանայ)։ Մնացեալ 12 միլիոն խորանարդ մեթր ջուրն ալ ոռոգումի պիտի ծառայէ։

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Ա. Խաչատրեանի նկարահանդէսը

— • —

ՍԹՕՔՀՈԼՄ, 16 սեպտ. (Յառաջ).
.. Այսօր բացուեցաւ նկարիչ Ա. Խաչատրեանի իրանեան արուեստի ցուցահանդէսը։ Ներկայ էր մեծ բազմութիւն մը։ Սթօքհոլմի թերթերը լեցուն են գնահատական յօդուածներով, թէ նկարիչին եւ թէ անոր գործերու մասին, որոնցմէ լուսանկարներ ալ կը հրատարակեն։ Սեպտ. 21ին «Club International»ը ի պատիւ Ա. Խաչատրեանի ընթրիք մը պիտի տայ ցուցահանդէսի սրահներուն մէջ։ Ներկայ պիտի ըլլան բազմաթիւ գիտնականներ եւ արուեստագէտներ։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ բաւական ընթեռնելի եւ մելանով։

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ ԱՐԴԱՐ ԵՒ ԱՆԽՈՒՍԱՓԵԼԻ ԷՐ

— • —

Այս միջոցին կատաղի կռիւ մը բռնուած են Ամերիկայի ռամկավարներն ու կարմրուկները։ Ռամկավարներու օրկանը, «Պայքար», խորապէս ազդըւած, հետեւեալ ճշմարտութիւնները կը պարզէ խմբագրականի մը մէջ (27 օգոստ.).

— «Թուրքիա բնակող Հայերը կը յիշեն զինուորական տուրքը, որ 1880էն առաջ անձ գլուխ 19 ղրշ. էր, եւ հետզհետէ բարձրացաւ 57ի, այսինքն եռապատկուեցաւ եւ ամենայն խստութեամբ կը գանձուէր։ Հայերու կալուածատուրքը, շահատուրքը ծանր էր նոյն համեմատութեամբ, եւ այս կացութիւնն էր որ պարարտ գետին պատրաստեց բարենորոգումներու պահանջին եւ ազատագրական շարժման։

Եթէ աւելի քան դար մը առաջ Թուրքիոյ Հայոց մէջ մտաւորական վերածնութիւն ու զարգացում չսկսէր եւ հայ ժողովուրդը, երկրագործ թէ արհեստաւոր, մնար իր նախնական եւ անուս վիճակին մէջ, թերեւս պիտի համակերպէր ու հանդուրժէր իր ստրկական վիճակին։ Սակայն, Հայաստանի եւ Փոքր Ասիոյ յետին գիւղերուն մէջ իսկ բացուած դպրոցներէ ելլան, ոչ միայն ուսեալ, այլ մարդկային իրաւունքներու եւ ազատութեան բարիքներուն գիտակ սերունդներ։ Այս կերպով հայ եւ թուրք տարրերուն միջեւ բացուած խրամատը կարելի չէր լեցնել որ եւ է ձեւով, եւ անխուսափելի էր իմացականապէս զեղասքեանց, աշխատող ու արտադրող, բայց իրաւականօրէն դատապարտուած Հայուն ընդվզումն ու ընդհարումը, յետամնաց եւ տիրող ու յաղթապանծ եւ ատելութեամբ ապրող Թուրքին հետ։ 1908ի սահմանադրութենէն յետոյ Թուրքիոյ վարիչները գիտէին ինչ որ կ'ըսէին, երբ դիտել կուտային թէ Հայերուն եւ Թուրքերու միջեւ այն ատեն միայն իրական համաձայնութիւն կարելի է, երբ Հայեր առ նուազն 50 տարի կը կասեցնեն իրենց զարգացումը եւ կը սպասեն որ Թուրքեր ալ իրենց իմացական մակարդակին հասնին։

Հարկ դատեցինք անգամ մըն ալ շեշտել այս կէտերը ցոյց տալու համար թէ որքան հարեւանցի եւ անհիմն են այն տեսութիւնները իբր թէ Թուրքիոյ Հայոց ազատագրական պայքարը բռնազբօսիկ շարժում մըն է, եւ դուրսէն պարտադրուած է Թուրքիոյ Հայոց՝ եւրոպական պետութեանց շահադիտութեամբ եւ հայ ազգայնականներու եւ *պուրժուա*ներու գրգռութիւններով։

Եւրոպական պետութիւններ գտնըւեցան, որ անխղճօրէն շահագործեցին Թուրքիոյ Հայոց տառապանքն ու դատը, բայց հայութիւնը անոնց շահերուն ծառայելու համար չէ որ իր իրաւունքները պահանջեց ու պայքարեցաւ անոնց համար։ Եթէ Հայեր եւրոպականի պետութեանց դիմեցին, նոյն իսկ թուրք կառավարութիւնը ցոյց տուաւ նամբան։ Ո՞վ չի գիտեր թէ երբ ամէնէն չափաւոր իրաւունքներու պաշտպանութեան համար բոլոր խնդրանքներն ու դիմումները ապարդիւն կը մնային թուրք կառավարութեան մօտ, դեսպանատան պաշտօնեայի մը կամ հիւպատոսի մը մէկ բառն ու բարեւը կը բաւէր անհնարին համարուած խնդիր մը կարգադրելու, եւ ո՞վ կրնայ ցոյց տալ Թուրքիոյ մէջ որ եւ է իրաւունք նուաճում կամ բարենորոգում, որ առանց օտար ազդեցութեան ու միջամտութեան ընդունուած ու գործադրուած է։ Կարելի՞ է մեղադրել Հայերը որ ամէնուն անցած եւ երբեմն նոյն իսկ խոհական Թուրքերու կողմէ թելադրուած նամբուն հետեւեցան։

Կ'ըսուի թէ Հայեր պէտք է թուրք աշխատաւորութեան հետ ձեռք ձեռքի պայքար մղէին սուլթանական բռնակալութեան դէմ։ Հայ ազատագրական շարժումին մէջ դեր կատարող երկու քաղաքական կազմակերպութիւններ — Հնչակեան եւ Դաշնակցական — ծայրայեղ ընկերվարական դաւանանք ունէին, եւ այդ նամբան փորձեցին քանիցս, ի՞նչ եղաւ արդիւնքը։ Գաղտնիոյ *Սաֆթա*յի ցոյցը 1893ին, որու հետեւանքով հինգ Հայեր կախուեցան, հայ յեղափոխականներու ձեռքով կատարուեցաւ ի հաշիւ թուրք ազատականներու։ 1895ին Պապը Ալիի ցոյցին առթիւ Հայերուն ներկայացուցած յիշատակագրին մէջ, ընդհանուր երկրին համար բարենորոգումներ կը պահանջուէին, Հայոց համար առանձին ու մասնաւոր ոչինչ կար։ 1908ի սահմանադրութենէն յետոյ, Թուրքիոյ բոլոր տարրերուն մէջ, Իսլամ Արաբն ու Քիւրտը միասին հաշուելով, Հայերը միայն սերտ աննկեղծութիւն եւ Թուրքերու հետ գործակցութեան յօժարութիւն ցոյց տուին։ Թուրքերու պատասխանն եղաւ Կիլիկիոյ կոտորածը՝ 1909ին, աւելի քան 20,000 զոհերով։

Ոմանց համար դիւրին է հայ եւ թուրք աշխատաւորութեան գործակցութիւն քարոզել, բայց դժուար է ըմբռնել թէ թուրք աշխատաւորութիւն կոչուածը, վերէն տրուած մէկ ազդանշանով, կրօնական ու ցեղային մոլեռանդութեամբ Հայուն վրայ կ'իյնար եւ անխնայ կը ջարդէր ու կը կողոպտէր՝ իբրեւ աստուածահաճոյ գործ։

Սխալ է նաեւ հայ պուրժուաներու վերագրուած դերը հայ ազատագրական շարժման մէջ»։

ՆՈՐ ԴԱՍԱԿԱՐԳԵՐ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Ֆրանսացի լրագրող մը, խօսելով Նիւրեմպէրկի համաժողովին որոշումներուն մասին, կը գրէ թէ Գերմանիոյ բնակչութիւնը պիտի բաժնուի չորս դասակարգերու։

1. Հրեաները, որոնք պիտի զրկըուին ամէն իրաւունքէ, անոնց կացութիւնը պիտի համապատասխանէ գերիներու վիճակին։

2. Աղատագրուածները, որոնք եւս պիտի զրկուին քաղաքացիական իրաւունքներէ,— ասոնք ցեղային, փիլիսոփայական, քաղաքական եւ իմացական տեսակէտով կը նկատուին «պակաս»։

3. Գերմանացիներ, որոնք պիտի վայելեն որոշ իրաւունքներ։

4. «Առաջնորդ դասակարգը» կամ «գերման քաղաքացիները», որոնք ամէն իրաւունք պիտի վայելեն, որոշ առանձնաշնորհներով։ Ասոնք պիտի համապատասխանեն հին ազնուական դասակարգին, այդ բարձրութեան հասած՝ շնորհիւ իրենց արիական անեղծութեան եւ քաղաքացիական կռիւներու մէջ իրենց ցոյց տուած քաջութեան։

Այսպէսով, կ'ըսէ Ֆրանսացի լրագրողը, Գերմանիա կը վերստեղծէ գերմանական հին դասակարգերը։

«Հայ-Բոյժ»

— • —

Ժողովրդական Ամսաթերթ
Բժշկութեան եւ առողջապահութեան

«ՏՈՒՆԻՆ ԲԺԻՇԿԸ»
ԽՄԲԱԳԻՐ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ
Բաժնեգինը 20 ֆրանք
Հասցէ՝ Dr. Ch. Aivazian, 17, Rue Damesme, Paris.

կին եւ կրկին կ՚ընդդիմանան պատժական տնօրինութեանց: Քանի մը թերթեր համաձայն են միայն տնտեսական ճնշումներու: «Թան» կ՚ըսէ թէ «բոլորովին անարդարանալի յիմարութիւն մը պիտի ըլլայ», եթէ թոյլ տրուի որ խտալ - եւհապէշական վէճը վերածուի անգլեւիտալական կամ նոյն իսկ ընդհանուր ընդհարման մը»: Եթէ կարելի չէ պատերազմը արգիլել Ափրիկէի մէջ, իմաստութիւնը կը տրամադրէ որ բոլոր կառավարութիւնները ջանան տեղին վրայ սահմանափակել զայն եւ թոյլ չտալ որ միջազգային հանգամանք առանայ»:

«Ֆիկառօ» կը գրէ.— «Համոզուած ենք թէ մեր երկիրը, նոյն իսկ եթէ հարկադրուի տնտեսական եւ սեղանաւորական խառութիւններ ձեռք առնել, պիտի մերժէ զինուորական տնօրինութիւնները: Մեր թնդանօթը չի կրնար մահ սփռել ժողովուրդի մը մէջ որուն բարեկամութիւնը վերստացանք: Ոչ մէկ գաղթային պատերազմ չի կրնար արդարացնել այս բանը»:

*** Օրուան լուրերը շատ գէշ ազդած են սակարաններու վրայ: Բոլոր արժեթուղթերը ինկան, մէջն ըլլալով Սուէզի ջրանցքին բաժնեթուղթերը: Քրէտի Ֆոնսիէ Էժիփսիէնի թուղթերը 2205էն 2110ի ինկան, առջի օր, Փարիզի սակարանին մէջ:

Ցորենի եւ ուրիշ ուտեստներու գիները մեծապէս բարձրացած են, իբրեւ հետեւանք մեծագումար գնումներու:

Ձնողում պայծժներ Ալպանիոյ մէջ

Թիրանայէն կը հեռագրեն թէ արտակարգ ատեանը վերջացուց իր աշխատանքները, դատելով 539 ամբաստանեալներ, իբրեւ ուղղակի կամ անուղղակի մեղսակից օգոստ. 14ի ապստամբութեան: Տրուած են 213 վճիռներ, որոնց 30ը մահապատիժ, 39ը մշտնջենական թիապարտութիւն, 121ը 10էն 20 տարի բանտարկութիւն:

Տարբեր աղբիւրէ մը կը հաւաստեն թէ օտար դեսպանները խնդրած են որ մահապատիժները չգործադրուին, կիրքերը հանդարտեցնելու համար: Հաւանական է որ կառավարութիւնը մեղմացնէ կարգ մը պատիժներ:

Գերմանիոյ հին դրօշին ջնջումը

Գերմանիոյ ներքին նախարարը հետեւեալ հրամանագիրը հրատարակեց, ի գործադրութիւն սեպտ. 5ի օրէնքին.— 1. Այսուհետեւ պետութեան եւ նահանգներու բոլոր հանրային շէնքերը կեռ խաչով դրօշը պիտի գործածեն.— 2. Այսուհետեւ սեւ, ճերմակ, կարմիր դրօշը եւ նահանգային (նախկին բաղկացուցիչ պետութեանց) դրօշները արգիլուած են.— 3. Համայնքները տեղական տօներու առթիւ կրնան համայնական դրօշը պարզել կեռ խաչով դրօշին քով:

*** Ուրիշ հրամանագրով մը, համալսարաններու ընդունելութեան համար նախապատուութիւն կը տրուի նացիներուն (հիթլէրական), յետոյ զօրականներուն, եւ վերջապէս արեւելեան շրջանի եւ մասնաւորապէս Տանցիկի ուսանողներուն: Այս աշնան համար բոլոր համալսարաններուն մէջ ուսանողներու առաւելագոյն թիւ նշանակուած է 31.800, որոնց 9450ը Պերլինի մէջ:

*** Կրթական նախարարին հրամանով, շաբաթ օրերը պիտի յատկացուին միայն «ազգային քաղաքական կրթութեան» եւ ուրիշ որ եւ է դաս պիտի չտրուի դպրոցներուն մէջ:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՐԻՒՍԷԼԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ պիտի շարունակուի մինչեւ նոյեմբեր 3: Կազմակերպիչները շատ գոհ են այցելուներու թիւէն, թէեւ թագուհիին մահը աննպաստ հետեւանքներ ունեցաւ վերջին շաբաթներու ընթացքին: Մինչեւ հիմա այցելողներուն թիւն եղած է 16 միլիոն, որ կրնայ հասնիլ 20 միլիոնի, մինչեւ փակումը:

ՀՐԱՄԱՆԱԳԻՐ – ՕՐԷՆՔՆԵՐՈՒ նոր շարք մը կը պատրաստուի նախարարական խորհուրդին կողմէ: Կը խորհուի մէկ երրորդ համեմատութեամբ կրճատել պետական պաշտօնեաներու հետ ամուսնացած կին պաշտօնեաներու ռոճիկը, 50ի իջեցնել հանգստեան կոչուելու տարիքը: (Այս երկու լուրերն ալ կը հերքուին իրազեկ աղբիւրէ):

ՆՈՊԷԼԻ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿԸ Պ. Լիթվինովի տալու առաջարկ ներկայացուցած է «Ժ. Միութեան բարեկամներու ընկերութիւնը», Շուէտի մէջ:

ՊԱՌԱԿՏՈՒՄԸ ԿԸ ՇԵՇՏՈՒԻ Անգլիոյ աշխատաւորական կուսակցութեան մէջ, Իտալիոյ դէմ ծրագրուած պատժական տնօրինութեանց առթիւ: Երկու կարեւոր ղեկավարներ հրաժարական տուին:

90 ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՍԱԿԻՆ ՄԷՋ մեռաւ Ժիւլ Քամպօն, Ֆրանսայի ամէնէն մեծ դիւանագէտներէն մէկը, որ Պերլինի դեսպան էր 1914ի ճակատագրական օրերուն: Մասնակցած էր 1870ի պատերազմին, եւ յաջորդաբար զանազան պաշտօններ վարելով, եղաւ դեսպան Ուաշինկթընի, Մատրիտի եւ Պերլինի: Իր եղբայրն ալ, Փօլ Քամպօն, ծանօթ է իբրեւ դեսպան Պոլսոյ եւ Լոնտոնի:

ԱՀՌԵԼԻ ՊԱՅԹԻՒՆ ՄԸ տեղի ունեցաւ Պանեէօյի օդանաւային գործարանին մէջ: Հինգ բանուորներ վիրաւորուեցան: Մէկը կորսնցուց ձախ աչքը:

ՕԴԱՆԱՒԻ ՄԸ ՄԷՋ ՍՊԱՆՆՈՒԵՑԱՒ, Տիթրոյթէն Նիւ Եորք, «Պէյս-Պօլ»ի նշանաւոր վարպետը, Լէն Քէօնէքէ: Մարդասպանն է՝ երկու մեքենավարներէն մէկը, որ կ՚ըսէ թէ Քէօնէքէ գինով էր եւ իրենց վրայ յարձակեցաւ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ դատական նախարարին որոշումով, այսուհետեւ բոլոր օրինագիծները խորհրդարանին յանձնուելէ առաջ, հանրութեան պիտի հաղորդուին, որպէսզի հանրային կարծիքը կարենայ արտայայտուիլ ժամուլին միջոցաւ:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԻՍԻ ԼԷՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» Կոմիտէի ընդհ. ժողովը տեղի կ՚ունենայ այսօր Շբ. երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը տեղի կ՚ունենայ այսօր Շաբ. երեկոյ ժամը 9ին, 17 Րիւ Ամբէր, Քաշանի Ձեկոյց՝ Պատգամաւորի:

Գաւառ

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ «Անտօք» Ենթակոմիտէի ընկերական ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը ճիշդ 8ին «Դուրեան» Գրադարանը: Օրակարգ.— Շարունակութիւն նախորդ ժողովին:

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

ընկեր կաբօ Ենթակոմիտէի ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին: Կարեւոր օրակարգ:

Չամազասպ խումբի ժողովը վաղը կիրակի: Մանրամասնութիւնները տեղին վրայ: Օրակարգ՝ Շրջ. ժողովի զեկոյց:

Քեռի խումբի ժողովը վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին: Օրակարգ՝ Շրջ. ժողովի զեկոյցը:

Վ.րէժ խումբի ժողովը այս Երկուշաբթի (Սեպտ. 23): Օրակարգ՝ Զեկոյց Շրջ. ժողովի:

Վարանդեան խումբի ժողովը յառաջիկայ Ուրբաթ (Սեպտ. 27) ժամը 8ին: Օրակարգ՝ Զեկոյց Շրջ. ժողովի:

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 5ԻՆ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 12ԻՆ
ԼԻՕՆԻ ՄԷՋ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 12ԻՆ

Մանրամասնութիւնները հետզհետէ:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՖՐ. Կ. ԽԱԶԻ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին, ՀԱՅ ԱԿՈՒՄԲԻՆ մէջ,
տեղւոյն սիրողներու մասնակցութեամբ
կը ներկայացուի ՈՒՇ ԼԻՆԻ, ՆՈՒՇ ԼԻՆԻ
Մուտք 5 եւ 3 ֆրանք:

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ՀԱՒԱՔՈՅԹ

ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՒ ՍԻՓԱՆ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԵՐՈՒ

տեղի կ՚ունենայ այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3էն 8
Salle Voltaireի մէջ, 1 Place de l'Odéon.
Ոչ անդամներու համար մուտք 2 ֆր. իբր ծախքերու մասնակցութիւն:

ՇԱՊԻՆ ԳԱՐԱՀԻՍԱՐԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ 20ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Նախաձեռնութեամբ ՌՈՄԱՆԻ ՇԱՊԻՆԳԱՐԱՀԻՍԱՐԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ
Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին EDENի սրահին մէջ
Կը խօսի՝ Պ. ԵՐՈՒԱՆԴ ՏԷՐ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ
Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Ծախքերու մասնակցութիւն 2 ֆր.:

“ԱՐԱՐԱ„Ի ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ 17ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ
ՀԱՅ ԼԵԳԷՈՆԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ
Նախագահութեամբ Միութեան Պատուոյ Նախագահ
Պ. ՏԻՐԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆԻ
կիրակի, 29 Սեպտեմբեր ՇԱԹՕ ՏԷ ՖԼԷՕՐԻ ՄԷՋ
ԴՐՕՇԻ ՅԱՆՁՆՈՒՄ 15ՐԴ ՋՕՐԱԲԱՆԱԿԻ ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐԻՆ ԿՈՂՄԷ
Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

Կ՚ՈՒԶՈՒԻՆ

Կ՚ՈՒԶՈՒԻՆ մեքենայով լաւ կար կարել գիտցող աշխատաւորուհիներ: Էմփէրմիապլի համար աթըլիէի մէջ կամ դուրսը:
Ներկայանալ ժամը 10–12 Maison Haïtayan, 15, Rue Henri Monnier. Մեթրօ՝ Pigalle.

ՕՐ. ՍՐԲՈՒՀԻ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

եւ

Պ. ՀՄԱՅԵԱԿ ԱՇՃԵԱՆ

Ամուսնացած

Փարիզ, 14 սեպտեմբեր 1935

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԻՐԱՒՈՒՆՔԷ ԶՐԿՈՒՈՂՆԵՐՈՒՆ

Բոլոր այն Հայերը, որ Ինքնութեան թուղթի վերանորոգման առթիւ աշխատանքի իրաւունքէ զրկուած են, կը հրաւիրուին իրենց անունները արձանագրել տալ Գաղթականաց Օֆիսին – բուն՝ 71, Avenue Kléber կամ 15, Rue Jean Goujon.

ՆԻՍԻ ՄԷՋ ՅԱՌԱՋ ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ
Պ. ԳԱՐԱԳԱՇԵԱՆԻ ժամագործի խանութը
Boulevard Gambetta, Marché Central.

ՀԱՐԿԱՏՈՒՆԵՐՈՒ

ԱՆՁԱՏԱԿԱՆ ՇԱՀԵՐՈՒ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

Mr. PARMAC, (Expert-Fiscal)

ՀԱՐԿԱՅԻՆ ՓՈՐՁԱԳԷՏ

28 Bld. Strasbourg, Paris (10)

ՀԵՌԱՁԱՅՆ Botzaris 17-64

ԿԸ ՊԱՇՏՊԱՆԷ ԱՄԷՆ ՀԱՐԿԱՏՐԻ ԱՆՀԱՏԱԿԱՆ ՇԱՀԵՐԸ

Դիմեցէք անոր՝ ձեր առեւտրական, արհեստագիտական եւանձնական կեանքի բոլոր խնդիրներու համար: կը լուսաբանէ ՀԱՐԿԱՅԻՆ, ԻՐԱՒԱԳԻՏԱԿԱՆ եւ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆՑ վերաբերեալ բոլոր խնդիրները:

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐ, որպէսզի որ եւ է դժուարութիւններու չհանդիպիք, գործածեցէք՝ ՓԱՐՄԱՔԻ ՀԱՇՈՒԱԿԱԼԱԿԱՆ մեթոտը, որ կը համապատասխանէ ամէն պահանջի:

Աւելի տեղեկութիւն առնելու համար գրեցէք մեզի (դրոշմաթուղթ մը ղրկելով պատասխանին համար):

Պ. ՓԱՐՄԱՔ կ՚ընդունի ամէն օր ժամը 9-12 եւ ժամադրութեամբ

ՎԱՐՁՈՒ Է կեդրոն թաղամասի մէջ գեղեցիկ եւ լուսաւոր խանութ մը 4 ուկէս մեթր ճակատով: Վարձ ամսական 200 ֆր.: Բացի կօշկակարութենէ եւ սափրիչութենէ իրաւունք կը տրուի ամէն գործի: Մասնաւորապէս յարմար դերձակի... Լաւ պատեհութիւն: Դիմել ՅԱՌԱՋի վարչութեան:

ԲԱՑՈՒՄ

Photo ARAX & HENRY

ՆՈՐ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՉԱՏԱՆ

Փարիզահայ ծանօթ լուսանկարիչ ԱՐԱՔՍ, այս անգամ ընկերակցութեամբ Հ. ՆԱՀԱՊԵՏԵԱՆի, փոխադրուած է՝

31, Bld. RASPAIL (Հեռ. Lit. 76-39).

ուր այսուհետեւ նոր աշխատանոցը պիտի գործէ

Photo ARAX & HENRY անուան տակ:

Օժտուած լոյսի ու այլ զետեղումներու վերջին յարմարութիւններով, նոր լուսանկարչատունը ի վիճակի է կատարեալ գոհացում տալու, հին ու նոր բոլոր խստապահանջ յաճախորդներուն, որոնք հոն պիտի գտնեն սիրալիր ընդունելութիւն եւ արուեստի ու ճաշակի ճշմարիտ դրոշմ, փտահուած բոլոր գործերուն մէջ:

Աշխատանոցը՝ որ հաստատուած է խանութի եւ գետնայարկի մէջ, մասնաւորապէս մեծ յարմարութիւններ ունի երախաներու, հարսանեկան զոյգերու եւ խմբական լուսանկարներու համար:

Ամաթէօրներու յատուկ աշխատութիւններ կը կատարուին մեծ ԽՆԱՄՔՈՎ եւ ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆԵՐՈՎ:

Հաղորդակցութիւն.— (Métro: Sèvres-Babylone).

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Վաղը, Կիրակի Փարիզի Հայոց Եկեղեցիին մէջ յետ Պատարագի Հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի ի հանգիստ հոգւոյն՝

ՏԻԿ. ԵՂԻՍԱԲԵԹ ՏԱՄԼԱՄԵԱՆԻ

իր մահուան քառասունքին առթիւ:

Կը հրաւիրուին Տամլամեան ընտանիքի ազգականներն ու բարեկամները:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Յ. Յարութիւնեան, Տէր եւ Տիկին Դ. Սագըզեան, Այրի Տիկին Ն. Քէօլէեան, Այրի Տիկին Մ. Տօղրամաճեան, Տէր եւ Տիկին Կ. Մելքոնեան, Օր. Սաթենիկ եւ Վ. Քէօլէեան իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն ամէն անոնց, որոնք անձամբ կամ գրաւոր իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին մեր սիրելի զաւկին, թոռան եւ քրոջորդւոյն՝

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահուան առթիւ:

ՑՈՒՑԱՏԵՍՐ

ՖՐ. Կ. ԽԱԶԻ Շ ԱՎԻԼ... նաճիւղի ընդհ. ժողովը վաղը կէս օրէ վերջ ժամը 4ին, ... պարտէզի սրահին մէջ: Բոլոր ... դամ-անդամուհիներու ներկայութիւնը պարտադիր է: Կը հրաւիր... համակիրները եւս: Կարեւոր օրակարգ:

Ֆ. Կ. ԽԱԶԻ ՏԷՍԻՆԻ մասնաճիւղը ընդհ. անդամական ժողովի հրաւիրէ բոլոր անդամուհի... վաղը կիրակի կէս օրէ վերջ ... 3ին Հ. Յ. Դ. Տան մէջ: Օրակարգ՝ Շրջաբերականի ընթերցում եւ վարչութեան ընտրութիւն:

ՖՐ. Կ. ԽԱԶԻ ՓԱՐԻԶԻ մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը տեղի կ՚ու... նայ այսօր Շաբաթ կէս օրէ ... ժամը 3ին, 11, Րիւ տը Լ՚Էքօլ ... Մէտըսին: Կը խնդրուի ներկայ ... լալ անպայման:

ՓԱՐԻԶԻՍ Իգրանակերտի ... ջանի Հայրենակց. Միութեան ... ժողովը տեղի կ՚ունենայ վաղը ... րակի կէս օրէ ետք ժամը 3.30 ... Օ Քլէր տը լա Լիւնի վերնայարկ ... Մէթրօ Փլաս տ՚Իթալի:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (38)

“ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՊԷՇՍՏԱՆ”

Յօրինեց՝ Տիմոթէոս վրդ. Սափրիչեան

Ետքը թեւը շղթայի զարկին եւ անոր միւս ծայրն ալ զինուորի մը թեւին կապելով իրենց սովորութեան համեմատ խրկեցին որ երթայ նոյն սաակը ճարէ:

Բերաւ վճարեց քանի մը օրէն ետքը, եւ այնպէս շղթայով կրկին թագաւորին ներկայացուցին որ դատաստանին տուրքերն ալ հատուցանէ:

Բոլոր այն ժամանակին մէջ մենք դեռ բերաննիս բան մը դրած չէինք, անօթութիւնը մեզ կը նեղէր, ուստի պատկառանքը մէկդի թողլով լաւ մեր ինքնակոչ թագաւորին. «Ով արքայ, երէկուանէն մինչեւ այս ժամս որ քու բանակիդ մէջ կը գտնուինք, ծոմապահութիւն կ՚ընենք. սակայն ոչ ձեր մեծութեան պատիւ կ՚ընէ եւ ոչ քրիստոնէական օրինաց եւ մարդկութեան կը վայելէ:»

Թէքլէ Կօրկիս չգիտնալ ձեւացնելով՝ դարձաւ ըսաւ իր սպասաւորաց իբր նեղանալով մը, թէ տարոյգ երէկուանէն ի վեր է բան չէ՞ք տուած որ ուտեն: Ամէնքն ալ լռեցին: Եւ յետոյ հրաման ըրաւ որ ամէն օր տասներկու հաց, եւ երեք աման կերակուր տան: Վակշըմ Թէֆարի իշխանն ալ եզ մը շնորհեց, մենք ալ գիւղացի քահանայի մը յանձնեցինք որ պահէ, բայց յետոյ զօրաց միջոցաւ հազիւ կրցանք ձեռքէն խլելու, որ կ՚ուրանար եւ իւրացնել կ՚ուզէր:

Թագաւորը դարձեալ մեր առջի գիւղը խրկել կ՚ուզէր մեզի, մենք իմմէ խնդրեցինք նախ որ մեր հայրենիքը խրկէ. երբ չհաճեցաւ նա, մենք ալ այն գիւղը չենք երթար ըսինք, եւ չենք կրնար վստահիլ այն գիւղացւոց՝ որոնք Պլաթաս Պրուի ազգականներն ու բարեկամներն են: Վերջը հաճեցաւ Պելեսա երկրին մէջ Թեքլէհէմ Անօթ եկեղեցւոյն գիւղը խրկել. մեր էլիտա նազարէթցի սպասաւորը Տաքքա խրկեցինք որ երթայ մեր գոյքերը Թեքլէհէմ Անօթ բերէ, ուր հազիւ երեք օրւան ճանապարհ կայ, բայց նա մէկ ամսուան մէջ բերաւ շատ մեծ դժուարութեամբ:

Մենք Յունիս ամսոյ սկիզբն էր երբ Պելեսա եկանք: Այս երկրին օդը տաք էր, եւ մարդիկը համեմատութեամբ լաւ էին, նոյնպէս եւ եկեղեցին քիչ շատ օրինաւոր էր քան միւս գեղերունը: Այս կողմի գիւղերէն մէկ չան արմտիք եւ տասն աղ ընդունելու հրաման ըրած էր թագաւորը:

Թ.

Տէջան–Ուպի եւ իր որդիքը: Թեքլէ Կորկիսի արշաւանքները.— Ապստամբութիւնները.— Մեծամեծաց տուած խորհուրդները.— Ռաս - Վոլտէ - Մարիամ կ՚ապստամբի.— Թեքլէ - Կորկիսի եկեղեցականաց դէմ ունեցած ատելութիւնը. անոնց ազդեցութիւնն եւ սուտ գուշակութիւնները.— Ռաս - Վոլտէ - Մարիամ կը հնազանդի.— Թեքլէ - Կորկիսի քով երկրորդ անգամ մարդ խրկելնիս.— Ալի Ֆարիս.— Ըսէյը - Մոսքայրի կրկին կ՚ապստամբի, եւ խալամ Որդի իշխանութիւնը.— Բժշկութեամբ ապրելու միջոցը եւ հազնելեաց կողմէ բաշած նեղութիւնիս.— Նամակ խրկելու դժուարութիւնները.— Հապէշ Միքայէլի հետ նամակ խրկելնիս:

Թէոդորոս թագաւորը Թէկրի երկրին նոր տիրած ատենը Տէճաչ - Ուպի անուն իշխանը երկու զաւկըներովը կը ձերբակալէ. հայրերնին շղթայներու մէջ կը մեռնի, իսկ երկու եղբարք Մակտելա լեռը կը բանտարկուին 16 տարի չափ՝ մինչեւ Թէոդորոսի մահը. յետ այնորիկ կ՚ազատին. բայց Թէկրիի նոր տիրող Տէջաճմաջ Քասսա իշխանին հնազանդիլ չուզելով, կ՚անցնին Որտուպա երկիրը, որ Թէկրիի հարաւակողմը կ՚ըլլայ, եւ Թեքլէ - Կօրկիս թագաւորին իշխանութեան ներքեւ գտնուող նոյն կողմերը իրենց կը հնազանդեցնեն, եւ կը ջանան օրէ օր զօրանալով յառաջանալ:

Այն միջոցներուն Թէքլէ - Կօրկիս յանկարծ իր Վակշըմ - Պրուէ եղբօրը եղած կողմերը կը յարձակի կ՚երթայ արտօրնօք, եւ դեռ հոն չհասած՝ Վակշըմ - Պրուէ իր եղբօրմէն արդէն խորհուրդ առնելով կը յարձակի Տէճաջ - Ուպիի տղոց վրայ եւ կը բռնէ զանոնք եւ շղթայի կը զարնէ, ուր տեղ մէկը կը մեռնի:

Թէքլէ - Կօրկիս Գօլլա - Ուլբա կը մտնէ, որ Թրրսօ - Կոլապիի հայրենի երկիրն էր, որու բնակիչները թէպէտ եւ խիստ զօրաւոր մարդիկ են, բայց հնարքով մը կը հնազանդեցնէ զանոնք: Նոյնպէս Թագատիի ապստամբը կը հպատակի իրեն, եւ իր իշխանութեան մէջ կրկին կը հաստատի: Թագաւորի զօրքերը Գոլայի բոլոր գիւղերը ցրուած էին հաց եւ պաշար ճարելու համար, յանկարծ պատերազմական թմբուկին ձայնը լսելով՝ գիւղերը բոլոր կը կողոպտեն ու կը մեկնին: Այս միջոցին էր որ մեր էլիտա սպասաւորը թագաւորին մօտ խրկեցինք որ մեզի համար պաշար խնդրէ. ան ալ հրաման կ՚ընէ որ երեք չան արմտիք տան մեզ գիւղացիք, եւ մէկ ալ ուր տօնավաճառին գոյացած մաքսն ալ մեզի կը շնորհէ, որու արդիւնքը աղքատօրէն երկու ամիսի չափ կը կերակրէր մեզի: Բայց թագաւորական հրամանները գործադրելու համար կարող մարդ պէտք էր. մենք արդէն անձնաւորութիւնը մէկդի թողած էինք, եւ մեր կենաց պահպանութեանը համար շատ անգամ տեսակ մը բռնութիւն ձեռք առած՝ այնպէս գործադրել կու տայինք արքունի հրամանները:

Թէքլէ - Կօրկիս իր հօրեղբօր որդին Վակշըմ - Թէֆարին Տէմպիայի եւ Ճըլկայի առջի բոլոր նահանգաց իշխան կարգելով՝ հոն կը խրկէ զինքը որ կառավարէ, ասոր հետ կ՚երթան նաեւ Ճըլկայի առջի իշխանները... մեր ընթերցողք լաւ կը յիշեն... խորամանկ մարդիկը կը ... Վակշըմ - Թէֆարին՝ որ իր զօ... կերակրելու համար գիւղերն... ցրուել տայ. այն ալ կը կատ... սածնին: Այն միջոցին Կապրօ... տանի - Ալէմ, որ Ըսար — ... առջի իշխանին հօրեղբօր ... կանխաւ անոր հետ խորհուրդ... ընելով, յանկարծ կը յարձակի ... գայ, կը կոխէ Վակշըմ - Թէֆ... վրանը ու զինքը բռնելով շղթայ... զարնէ, եւ անոր ցրուած զօրքերը ... ղերուն մէջ կը կողոպտէ: Թէֆա... յետոյ կ՚արձակէ զանի եւ թագա... քով կը դարձնէ, բայց թագա... միտքը կը դնէ վրէժխնդիր ... Կապրօ - Մեռանի - Ալէմէն: Այ... ահա Թէքլէ—Կօրկիս որքան ... խարհակալութեան ըղձով յառաջ... թալ կ՚ուզէր, այնքան ... դէմ ապստամբող խումբերը կը ... նային: Վասն որոյ իր մեծամե... խորհուրդ կուտան իրեն ըսելով. (Շար...)

Le Gérant: H. STEPHAN
17. Rue Damesme. PARIS (13e)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 22 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
DIMANCHE 22 Septembre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2916

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

"ՈՉ ԿԸ ՃԱՆՉՆԱՄ, ՈՉ ԱԼ ՀԱՇԻՒ ԿՈՒՏԱՄ,,

Իրականացած է արդէն, ինչ որ կը նախատեսուէր, աւելի քան մէկ տարի առաջ:

1934 յունիսին, խումբ մը հայանուն սրիկաներ կառավարութեան աջակցութիւնն ապահովելով, դուռը կը սարքեն եւ կը գրաւեն Ղալաթիոյ եկեղեցին, Կեդր. վարժարանով եւ բոլոր հաստատութիւններով:

Կառավարութիւնը՝ նախ կը քնացնէ Պատրիարքարանն ու օրինաւոր խնամակալութիւնը, յետոյ, դիմակը պատռելով, կը հաստատէ ինքնիրմէ «Թաղ. խորհուրդը», նախագահութեամբ Յովհ. Քէչիչեանի, եւ բոլոր բանալիները անոր յանձնել կու տայ սրիկաններու միջոցաւ:

Դիմադրութեան փորձ մը կը կատարուի քահանաներու եւ պաշտօնեաներու կողմէ, յանուն Պատրիարքարանի, բայց անօգուտ:

Հատընտիր սրիկան (այժմ Յովհաննէս Տաշին Գայա) հանգիստ մը կը տեղաւորուի իր աթոռակներով:

Հետզհետէ կը խզէ բոլոր կապերը՝ Պատրիարքարանի հետ: Ինքզինքը հիմնադիր կը հռչակէ Կեդր. վարժարանի: Կ'արձակէ: Կ'անուանէ: Կը սաստէ: Կը մատնէ: Կը գանձէ: Կը մսխէ:

Ոչ մէկ պատասխան՝ որ եւ է հարցումի: Ոչ մէկ բացատրութիւն՝ որ եւ է դիտողութեան:

Ուսուցիչ պիտի կարգեն կամ նախահաշիւ պիտի կազմեն.— «Ես եմ տէրը. դուք իրաւունք չունիք խառնուելու»:

Պատրիարքարանի կողմէ փաստաբան մը կը ներկայանայ դատարան, Սանասարեան – կեդրոնական վարժարանի վէճին առթիւ (ծագած՝ խանին դատէն):

Անմիջապէս նամակ մը կառավարութեան — Ես ոչ Պատրիարքարան կը ճանչնամ, ոչ ալ անոր փաստաբանը: Ինծի հարցուցէք:

Մանրամասնութիւնները ծանօթ չեն մեզի: Բայց, Պոլսոյ թերթերուն հրատարակութիւններէն դատելով, Ազգ. վարչութիւնը վերջերս կարգ մը հարցումներ ուղղած կ'ըլլայ Ղալաթիոյ ազգային հաշիւներու մասին:

Հայ էֆթիմը անմիջապէս նամակ մը ուղղելով Թուրք թերթերուն, կը յայտարարէ.

— «Մենք չենք ճանչնար վարչութիւն կոչուած մարմին մը, հանրապետական կառավարութեան օրով: Միայն պետական իրաւասու իշխանութիւնը կրնայ հակակշիռ ի գործ դնել: Անկէ դուրս, ըստ օրինի որ եւ է մարմին իրաւունք չունի մեզմէ հաշիւ պահանջելու... Ժողովուրդի կողմէ ընտրուած մեր մարմինը չի ճանչնար վարչութիւնը եւ հաշիւ ալ չի տար անոր»: (Տես Գ. էջ):

Այս յայտարարութենէն մէկ օր առաջ, արդէն Թուրք թերթերը աւետեր էին բարեբաստիկ դէպքը, մեծատառ վերնագիրներով եւ Թափանցիկ չարախնդութեամբ.

— «Ղալաթիոյ եկեղեցին կը խզէ իր կապը Պատրիարքարանի հետ»:

— «Յովհ. Քէչիչեան որոշած է հետեւիլ Փափա էֆթիմի օրինակին եւ անկախ եկեղեցի մը հիմնել»:

×

Ուրեմն, ճամբան հարթուած է եւ հայ էֆթիմը Ղալաթիոյ պատմական եկեղեցին, Կեդր. վարժարանը եւ կալուածները պիտի վարէ տիրաբար, արհամարհելով որ եւ է ազգային իշխանութիւն եւ ինքզինքը պատասխանատու զգալով միայն կառավարութեան առջեւ:

Ճիշդ է որ բուն Փափա էֆթիմն ալ Ղալաթիայէն սկսաւ. բայց իր ձեռնասունը մրցանիշը կոտրեց: Քէսքինցի տէրտէրին եւ Թոյթը եւ հայ դաւադիրին եփած ապուրը յատկանշական տարբերութիւններ կը ներկայացնեն: Դժուար է որոշել,— ո՞րն է աւելի սեւահոգի եւ չնաբարոյ:

Բայց, դիւրին է նախատեսել թէ՝ հայ սրիկային եւ իր աթոռակներուն սարքած դաւը շատ աւելի ծանր հետեւանքներ պիտի ունենայ:

Երբ յոյն տէրտէրը գործի սկսաւ, 10 – 12 տարի առաջ, կացութիւնը անորոշ էր տակաւին: Քէմալականութիւնը տակաւին ժամանակ չունէր ուղղակի եւ անմիջապէս գործադրելու իր ծրագիրները՝ փոքրամասնութեանց վերջնական կազմալուծման համար: Եւ Փափա էֆթիմ գրեթէ մինակ մնաց ափ մը «օրթոտոքս Թուրք»երու հետ:

Այսօր պարագաները տասնապատիկ աւելի նպաստաւոր են, փոքրամասնութեանց հաւաքական կեանքին հիմերը փորելու համար: Տապարը շատոնց իջած է անոնց գլխուն, իսկ ներսէն ալ հատընտիր դաւադիրներ կամ ապուշներ միշտ պատրաստ են պակասը լրացնելու:

Կ'ըսեն թէ Ղալաթիոյ դաւադիրներուն գլուխը կանգնած կամ անոնց ետին պահուած է արքեպիսկոպոս մը, նախկին տեղապահը:

Եթէ ճիշդ է այս լուրը, կը նշանակէ թէ այս ճակատին վրայ եւս «փայլուն» յաղթանակ մը շահած են հայ դաւադիրները: Մինչ յոյն խաչագողը պարզ տէրտէր մըն է, Հայերուն Փափա էֆթիմը պիտի ըլլայ տիտղոսաւոր արքեպիսկոպոս մը:

Այս պարագան ալ կ'ապացուցանէ թէ Հայոց պատրիարքարանին եւ ազգ. կազմակերպութեան դէմ փորուած ականը շատ աւելի վտանգաւոր է, քան յունականը:

Ղալաթիոյ դաւը մէկ ծայրն է միայն, ամբողջական ծրագրի մը: Եւ շատ աւելի չարաշուք, իբրեւ ախտանշան:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐԷՆ ՅՈՅՍԵՐ՝ ԽԱՂԱՂ ԼՈՒԾՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԹԵԽԱՆՁԱԳԻՆ ԿՈՉԸ ՄՈՒՍՈԼԻՆԻԻ

ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ՏՈՐՄԻՂԻՆ ՀԱՄԱԽՄԲՈՒՄԸ ԼՈՒՐՋ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՊԱՏՃԱՌԷ

Ուրբաթէն շաբաթ նորէն լաւատեսութեան շող մը երեւաց իտալեւհաբէշական ճակատին վրայ, իբրեւ հետեւանք կարգ մը երեւոյթներու որ բարենշան կը համարուին:

Նախ, իտալական մամուլը շարունակելով հանդերձ իր յարձակումները, կը հասկցնէր թէ Հինգերու յանձնախումբին ծրագիրը «անընդունելի է եթէ մեծապէս չբարեփոխուի»: Այս արտայայտութենէն կը հետեւցնեն թէ բոլորովին անընդունելի չէ, եւ կրնայ հիմ ծառայել վիճաբանութեան:

Երկրորդ, Հռոմի Ֆրանսական դեսպանը ուրբաթ օր մասնաւոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Պ. Մուսոլինիի հետ, եւ անոր յանձնեց Պ. Լավալի գիրը, որով կը թախանձէ դիւրացնել տագնապին խաղաղ լուծումը:

Այս առթիւ, գրոյց կը շրջի թէ Պ. Լավալ մասնաւոր տեսակցութիւն մը պիտի խնդրէ Մուսոլինիէն, հիւսիսային Իտալիոյ կամ Հռոմի մէջ: Անշուշտ այսպիսի խօսակցութիւն մը չի կրնար գաղտնի պահուիլ ոչ Անգլիայէն, ոչ ալ Ազգերու Դաշնակցութենէն: Ֆրանսայի վարչապետը կ'ուզէ անկարելին փորձել, յանուն իր կառավարութեան եւ Ազգերու Դաշնակցութեան:

Երրորդ, Հռոմի անգլիական դեսպանն ալ մասնաւոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Իտալիոյ արտաքին գործերու նախարարութեան խորհրդականին՝ Պ. Սուվիչի հետ, որ Մուսոլինիի աջ ձեռքն է միջազգային գործերու մէջ: Անգլիական դեսպանն ալ չեշտեց թէ Իտալիա մեծապէս կը շահի բանակցութիւնները շարունակելով, մանաւանդ հիմա որ եւրոպական պետութեանց յարաբերութիւններ երբեք այսքան լարուած չէին 1914էն ի վեր:

Չորրորդ, մինչ Մուսոլինի մէկ անգամէն մերժեց Փարիզի մէջ առաջարկուած պայմանները, այս անգամ աւելի շրջահայեաց կ'երեւայ եւ անվերջ խորհրդակցութիւններ կը կատարէ: Իրազեկներ կ'ըսեն թէ բրիտանական նաւատորմին կեդրոնացումը՝ Միջերկրականի մէջ (400,000 թոն) լուրջ մտահոգութիւն կը պատճառէ ինչպէս ուրիշ մայրաքաղաքներու, նոյնպէս Հռոմի մէջ:

Ու վերջապէս, Ժընեւի մէջ անընդհատ կը շարունակուին խորհրդակցութիւններն ու մտերմական զրոյցները: Պ. Լավալ ուրբաթ օր երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ իտալական Ա. պատուիրակին հետ, եւ Փարիզ եկաւ, մասնակցելու համար նախարարական արտակարգ ժողովի մը որ պիտի քննէ թէ ներքին խնդիրներ եւ թէ իտալեւհաբէշական տագնապը: Մեծ յոյսեր դրուած են այս նախարարական ժողովին վրայ, որ պիտի ճշդէր Ֆրանսայի վերջնական դիրքը՝ ճնշողական միջոցներու մասին:

Այս առթիւ կը հաւաստեն թէ յանձնարարուած է Լոնտոնի Ֆրանսական դեսպանին՝ բացորոշապէս յայտնել թէ Ֆրանսայի արտաքին քաղաքականութիւնը կը ձգտի.— 1. Պահպանել խաղաղութիւնը Եւրոպայի մէջ.— 2. Այս նպատակով գործակցիլ Անգլիոյ հետ, կարելի եղածին չափ սերտօրէն:

Այս բոլոր երեւոյթներէն դատելով, ընդհանուր տպաւորութիւնը այն էր թէ Իտալիոյ նախարարական խորհուրդը պիտի յետաձգէ բացարձակապէս ժխտական պատասխանը, եւ նոր լուսաբանութիւններ պիտի պահանջէ, ժամանակ շահելու համար:

Իտալիոյ գլխաւոր պահանջն է Հաբէշիստանը դնել իր հոգատարութեան տակ, ճիշդ այնպէս ինչպէս Լիբանանը եւ Սուրիան, կամ Իրաքը, որ այժմ անկախութիւն կը վայելէ: Հինգերու յանձնախումբը կ'ընդունի թէ Հաբէշիստան անկարող է ինքզինքը կառավարելու եւ կը կարօտի եւրոպական պետութեան մը աջակցութեան, բայց որոշապէս չըսեր թէ այդ պետութիւնը պէտք է ըլլայ Իտալիա: Ընդհանուր տրամադրութիւնն այն է որ հոգատարութիւնը կատարեն Անգլիա, Ֆրանսա եւ Իտալիա, յանուն Ազգերու Դաշնակցութեան: Արդ, Իտալիա վիրաւորական կը գտնէ այս կարգադրութիւնը, իսկ Անգլիոյ համար ձեռնտու չէ Իտալիոյ գերիշխանութիւնը՝ Ափրիկէի այդ ցամաքին վրայ:

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱ ՆՈՐԷ՞Ն ՍՕՏԵՑԱՆ

Լոնտոնէն կը հեռագրեն թէ կատարեալ համաձայնութիւն գոյացած է Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ, Կեդր. Եւրոպայի վերաբերեալ գործերու մասին: Այլեւս աւելորդ կը համարուի որ Անգլիա մասնաւոր երաշխիքներ տայ իր բռնելիք դիրքի մասին: Ֆրանսայի ուղղած հարցումներուն պիտի պատասխանուի դիւանագիտական ճամբով: Միւս կողմէ, Ֆրանսա բացորոշապէս կ'ընդդիմանայ որ եւ է զինուորական գործողութեան՝ ընդդէմ Իտալիոյ: Իսկ Հռոմի Ֆրանսական դեսպանը յայտնած է Մուսոլինիի թէ տնտեսական կաշկանդումները անխուսափելի են, եթէ ելք մը չգտնուի: Ֆրանսա այդպիսի միջոցներու ալ հակառակ է, սակայն պարտք սեպած է զգուշացնել բարեկամաբար, որպէսզի աւելի չծանրանայ կացութիւնը:

Փարիզի մէջ կը կարծեն թէ Գերմանիա կրնայ երկու շաբաթէն գրաւել Մէմէլը (Լիթուանիա), իսկ վեց ամիսէն՝ Վիէննան, եթէ Անգլիա եւ Ֆրանսա համախորհուրդ չգործեն այսօր եւ վաղը:

Ֆրանսայի քաղաքականութեան վրայ կ'ազդէ նաեւ ներքին կացութիւնը եւ «Ժողովրդական ճակատ»ին գործունէութիւնը: Անհերեւ անձկութիւն կը տիրէ ոչ միայն քաղաքական եւ լրագրական շրջանակներու, այլեւ սակարանին եւ ուրիշ ասպարէզներու մէջ: «Ժողովրդական ճակատ»ը եւ ուրիշ ձախակողմեան հոսանքներ նոր բանաձեւ մը քուէարկեցին, որ անգամ մը եւս ձաղկելով Իտալիոյ քաղաքականութիւնը, կը պահանջէ Պ. Լավալէն հասկցնել Մուսոլինիի թէ ամբողջովին պիտի գործադրուի Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտը: Աջակողմեան թերթերը կը դատապարտեն այս կարգի ձեռնարկները, բայց, միեւնոյն ատեն, չեն կրնար ծածկել տիրող մտահոգութիւնը: Այս առթիւ դիտել կու տան թէ կարելի չէ նոյնիսկ տնտեսական ճնշումներ գործադրել Իտալիոյ դէմ, քանի որ Ազգերու Դաշնակցութենէն հեռու կը մնան երեք մեծ պետութիւններ,— Գերմանիա, Մ. Նահանգներ եւ Ճափոն:

Թէ աջը եւ թէ ձախը անդարմանելի հետեւանքներ կը սպասեն պատերազմէն: Արմատականներու օրկանը կ'ազդարարէ թէ Մուսոլինի Հաբէշիստանի

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԻՆ ՎՐԱՅ, ՓԷՐ ԼԱՇԷԶ

(Կազմակերպուած Հ. Կ. եւ Մ. Միութեան կողմէ, սեպտեմբեր 1ին: Ուրիշ նկար մը՝ յաջորդ կիրակի):

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՈՍԿԻՆ »

« Իւմանիթէ », համայնավարներու կեդրոնական օրկանը, երեք օրէ ի վեր փրփուր կը տեղայ «էքօ տը Փառի»ի դէմ: Նոյնիսկ դատ բացած է, 300,000 ֆրանք հատուցում պահանջելով:

Պատճա՞ռը:

Սօրիօ, Սէն Տընիի քաղաքապետը, կրակոտ համայնավարը որ վտարուեցաւ կուսակցութենէն, կարգ մը յայտնութիւններ կը հրատարակէ իր թերթին՝ « Էմանսիփասիօն»ի մէջ, « Իւմանիթէ»ի նիւթական աղբիւրներու մասին:

« Էքօ տը Փառի» իւրացնելով զանոնք, կը յայտարարէ թէ Մոսկուան է որ կ'ապրեցնէ Ֆրանսայի համայնավար օրկանը:

Ու կը հարցնէ.— «Ընկեր Մարսէլ Քաշէն, «Իւմանիթէ»ի տնօրէնը, Մոսկուայէն ետ բերա՞ծ է թերթին բաժնեթուղթերուն մեծ մասը, որ ընկեր Փիաթնիսկի յանձնուած էր քանի մը տարի առաջ»:

Այս հարցումին կցելով կարգ մը խորհրդածութիւններ, աջակողմեան թերթը կառավարութեան ուշադրութիւնը կը հրաւիրէ թէ կուսակցութեան եւ թէ անոր օրկանին վրայ:

« Իւմանիթէ »ի վարչութիւնը անմիջապէս նամակ մը կ'ուղղէ ազգայնական թերթին, պահանջելով հետ առնել այս վերագրումը:

« Էքօ տը Փառի » յամառած ըլլալով, այժմ գործը ինկած է դատարան:

Համայնավար օրկանը հրապարակաւ կը յայտարարէ.

1. «Ոչ մէկ ատեն, ոչ մեր ընկերութեան բաժնեթուղթերը, ոչ իսկ անոնց մէկ մասը չեն գտնուած ընկեր Փիաթնիսկի քով կամ չեն տարուած խորհրդային երկիր»:

2. « Իւմանիթէ »ի նոր ընկերութիւնը», որ կը վարէ թերթը, երբեք պէտք չունի նպաստ ստանալու ո եւ է մէկէն, այն պարզ պատճառով որ մեր թերթին շահագործումը եւ գոյութիւնը իսկ ապահովուած են մեր կանոնաւոր եկամուտներով:

3. « Իւմանիթէ», որուն վաճառումը շարունակ կ'աւելնայ, ունի միայն կանոնաւորապէս արձանագրուած հասոյթներ, գոյացած՝ իր վաճառումէն, առեւտրական ազդերէն եւ աշխատաւորներու բաժնեգրութենէն:

4. Մեր միջին սպառումը կ'անցնի 220,000ը, ինչպէս արձանագրել տուած ենք պաշտօնապէս: Վերջին երկու կիրակիները, նորէն աւելցաւ սպառումը.— սեպտեմբեր 8ին 298,712, սեպտեմբեր 15ին՝ 266,745:

5. Մեր տետրակները բաց են. եկէք նայեցէք: Դուք ալ կրնա՞ք նոյն բանը ըսել:

×

Պիտի հարցնէք,— Երկու կողմերէն ո՞րն է արդար: Որո՞ւն պատմութիւնը կը համապատասխանէ իրականութեան:

Կրնաք տարիներով սպասել, պատասխան ստանալու համար:

Խնդիրը այն է որ, իբրեւ «սկզբունքային» հարց, «զգայացունց» դեր կը կատարէ «Մոսկուայի ոսկին», ինչպէս, միւս ճակատին վրայ, ֆաշիստներու Ոսկի Հորթը, իր բաժնետիրական ընկերութիւններով, գաղտնի վարկերով եւ ոսկեբեր ծանուցումներով:

Յեղափոխական պարբերական մը, «Քրափույօ», ամիսներ առաջ երկու բացառիկ թիւեր հրատարակեց, մերկացնելով ֆաշիստ մամուլին զարմանազան գաղտնիքներն ու «շանթաժ»ները:

Տարիներ առաջ, հրատարակուեցան ֆրանսերէն բազմաթիւ թերթերու ընդունած կաշառքները՝ ցարական եւ սուլթանական կառավարութիւններէն:

Բոլշեւիկները ցարական «արխիւ»ը բացին եւ մամուլին յանձնեցին ի լուր աշխարհի:

Կը մնայ սպասել որ... իրենց «արխիւ»ն ալ բացուի, առտու մը:

Մինչեւ այդ՝ մեղադրանքները, վէճերն ու դատերը պիտի շարունակուին փոխադարձաբար:

ՎԱՀԷ

Հաբէշիստանի պատրաստութիւնները

Ուրբաթ օր հինգ հազար զինուորներ ցոյց մը կատարեցին Ատիս – Ապէպայի մէջ, կայսերական պալատին առջեւ, սպառազինուած արդիական զէնքերով: Կայսրը անխուսափելի գտնելով պատերազմը, գիշեր ցերեկ խորհրդակցութիւններ կը կատարէ իր խորհրդականներուն հետ: Հինգերու յանձնախումբին առաջարկներն ալ մանրակրկիտ քննութեան ենթարկուած են եւ պաշտօնական պատասխանին կը սպասուի այսօր:

Վերջին լուրերու համաձայն, արտակարգ իրարանցում կը տիրէ Հարրարի մէջ: Հրամանատարը այժմէն յորդոր կը կարդայ ժողովուրդին որպէսզի քաջաբար տոկայ պատերազմի արհաւիրքներուն: Այս առթիւ մեծ կարեւորութիւն կը տրուի գնդ. Սիւրէյա Թարպակաթէյի ժամանումին: Այս սպան նախագահն է Եէմէնի սուլթանին սպայակոյտին եւ սերտ բարեկամ՝ Եթովպիոյ կայսեր:

Աւելի մեծ պատրաստութիւններ կը տեսնուին հիւսիսային ճակատին վրայ, բայց կարելի չէ լուրեր ստանալ, խիստ հսկողութիւն հաստատուած ըլլալով: Կառավարութիւնը թոյլ չի տար որ օտար թղթակիցներ մտնեն ներքին նահանգներու մէջ: Աւելի քան երբեք զգալի է արդիական զէնքերու պակասը:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՍՈՒՐՀԱՆԴԱԿ

ՊԱՅՔԱՐ ԱՂՄՈՒԿԻ ԴԷՄ

Նիւ Եորքի քաղաքապետութիւնը, պաշտօնապէս պատրաստութիւններ կը տեսնէ պայքարելու աղմուկներու դէմ եւ համապատասխան օրէնքներ հրատարակելու,եթէ սովորական միջոցներն անզօր ըլլան դադրեցնելու մեծագոյն այս քաղաքի ջղայնացնող աղմուկները:

Պէտք գիտնալ որ Ն. Եորքն ունի մօտաւորապէս եօթը միլիոն բնակչութիւն, հաւասար Թուրքիոյ բնակչութեան կէսին: Հաղորդակցութեան միջոցները,այս քաղաք-հսկայի մէջ, բազմազան են.— Ամէն տասնուոտ երկաթուղիները տասնեակ հազարաւոր ժողովուրդ կը բերեն՝ արուարձաններէն, նոյնքան ալ նաւերը՝ շրջակայ վայրերէն: Քաղաքին մէջ դուք ունիք ելեկտրաքարշ, պըսեր (հանրակառք), գետնուղիներ (ճեպընթաց եւ սովորական), էլէվէյթըրներ (վերելակ), օդին մէջ, (սիւներու վրայ շինուած երկաթուղիներ), մասնաւոր եւ հանրային օդանաւեր: Այս բոլորը օրական միլիոնաւոր ժողովուրդ կը տեղափոխեն՝ դէպի առեւտրական կեդրոն եւ դէպի բնակավայրերը:

1933ին Ն. Եորք մտած եւ ելած են 273 միլիոն հոգի: Խոշոր հանրակառքերը Ն. Եորքի մէջ, 1934ին փոխադրած են 200 միլիոն մարդ, իսկ վերջերս շինուած 8րդ Էվընիւի գետնուղին (երկու տարուան կեանք ունի միայն) 1934ին փոխադրած է 16ուկէս միլիոն ժողովուրդ: Ժամանակակից այս Բաբելոնը կը պարունակէ հետեւեալ գլխաւոր ազգութիւններն ու ցեղերը — Իրլանտացիներ (600,000էն աւելի), Իտալացիներ (մէկ միլիոնէն աւելի), Գերմանացիներ՝ 600,000, Ռուսեր եւն.945.000,Հրեաներ (1 միլիոնէն աւելի), Ֆրանսացիներ, Սպանացիներ, Հայեր, 31 տարբեր պետութիւններու հպատակներ՝ իրենց ազգային սովորութիւններով, բնաւորութիւններով եւ յուզումներով:

Այս ամբոխը կառավարելու համար մօտաւորապէս 20,000 ոստիկանական պաշտօնեաներ կը պահուին, ինչպէս նաեւ շուրջ 1000 հրշէջներ:

Ն. Եորքը աղմկալի է— մարդ չի կրնար հանգիստ քնանալ: Քաղաքացիներն ազատ են իրենց ուզած ձեւով անցընելու ժամանակը՝ խնջոյքներ, աղմուկներ, ատրճանակի եւ գնդացիրներու պայթիւններ (ոճրագործներու համար):

Օթօները (ինքնաշարժ) արագօրէն կը սլանան իրենց փողերը փչելով: Ելեկտրաքարշ եւ գետնուղի գնացքներ (մէթրօ) իրենց սուլոցներով եւ դըրդիւններով կը ջղայնացնեն քաղաքացիները: Հիւանդանոցները լեցուն են ջղային հիւանդներով: Մարդիկ, շատ անգամ ակամայ, կը ձգէին քաղաքը, եւ կը բնակէին արուարձաններու մէջ՝ հեռու մնալու համար քաղաքի աղմուկներէն: Այդ պատճառով ալ Ն. Եորք քաղաքի տուներու եւ կալուածներու գիներն աստիճանաբար կ'իջնեն: Պէտք էր պայքարիլ այդ աղմուկին դէմ, ապահովելու համար քաղաքին հանգիստ եւ խաղաղ քուն մը:Վաղուցկազմուածէր ընկերութիւն մը՝ պայքարելու համար աղմուկներուն դէմ: Աստիճանաբար այդ ընկերութիւնը ծաւալեցաւ եւ այժմ ալ պաշտօնական բնոյթ կը ստանայ: Ն. Եորքի քաղաքապետը, ոստիկանապետը, առողջապահական բաժնի վարիչը եւ ուրիշ ականաւոր պաշտօնեաներ եւ անձեր վճռած են կատաղի պայքար մղել բոլոր տեսակի աղմուկներուն դէմ: Զինուորական մը, գնդապետ Քըրըն, կը չափէ աղմուկներու աստիճանները: Իր քննութեան արդիւնքը հետեւեալն է— ամենաշատ աղմկարարները օթօներն են՝ իրենց անախորժ փողհարութեամբ, յետոյ կուգան խոշոր բեռնատար օթօները՝ իրենց ճռոցներով, յետոյ օրաթերթերու օթօներու թէ տեղափոխութեան ատեն հանած աղմուկները եւ թէ լրագրավաճառներու բարձրաձայն կանչը: Չորրորդ տեղը կը բռնէ փողոցներու շինութիւնը, 5րդ՝ գետնաքարշ կառքերը, 6րդ՝ վերելակները, եօթներորդ՝ ռատիօները, որոնք յաճախ ամբողջ գիշերը բաց կը մնան, յետոյ ցածէն թռչող օդապարիկները, նաւերու սուլոցները եւն.:

Այս կարեւոր աստիճանաւորումը որոշելէ յետոյ, քաղաքապետութիւնն ընտրած է յատուկ յանձնախումբեր՝ պայքարի միջոցներու մասին խորհելու: Շուտով տեղի պիտի ունենայ հրապարակային մեծ ժողով մը, ուր ականաւոր բանախօսներ պաշտօնապէս պիտի բանան պայքարը՝ «խեղճ» աղմուկին դէմ:

Ամենաշատ տուժողներն այս պայքարին մէջ, նորէն Հրեաները պիտի ըլլան,—ամէնէն բարձրաձայն խօսողներն ու րատիօի սիրահարները: Նըւազ չափով չպիտի տուժեն, նաեւ, Հայերը, մանաւանդ օղիի եւ սրճարանային կեանքի սիրահարները: Աբեւելեան զուռնան եւ տղեղօրէն երգուած «շարքի»ները պիտի կրեն առաջին եւ ծանր հարուածներն այս պայքարին մէջ:

Ն. Եորքի ոստիկանապետի հրամանն է.

— «Եթէ երկու դրացիներ կը վիճին աղմուկի համար, իրաւունք տալ անոր որ լաւ մը քնանալ կ'ուզէ»:

Տարօրինակ է Ն. Եորքը: Եւ աղմուկի դէմ մղուած այս պայքարը իր գեղեցիկ եւ հաճելի տարօրինակութիւններէն մէկը:

Ա. ՆՈՐԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ԱՐՄԷՆՆԵՐԸ

Փինետան մը հաշուեսեղանին առջեւ յանկայս, Ֆրանսացի բարեկամի մը հետ կը խօսակցէինք, ըմպելով մեր ամպակուտակ օքսիժէնէները: :

Խօսքը Արմէններու մասին էր:

Ֆրանսացին կ'ըսէր.

— Ես շատ հինէն ճանչցած եմ Արմէնիէնները: Պատերազմէն առաջ հետեւած եմ ձեր մասին գրուած յօդուածներուն: Բաժանորդ մը եղած եմ «Փրօ Արմէնիա»յի: Ձեր դատին համար տրուած բանախօսութիւններու ներկայ եղած եմ: Վերջապէս հետեւած եմ այն հայանպաստ շարժումին, որ առեղծուեցաւ Ժոռէսով, Տընի Քոշէնով, Քիյեառով, Փրէսանսէով եւ Անաթոլ Ֆրանսով: Չէք կրնար երեւակայել թէ ինչ չափով կը սիրէի Հայերը: Հիմա, սակայն, կը խոստովանիմ, նոյն սէրը չէ մնացած սրտիս մէջ: Անկեղծօրէն ըսելու համար ես յուսախաբ եմ եղած Հայերէն: Այն ժամանակ, ես անձնապէս չէի ճանչնար Հայերը: Հիմակ կը ճանչնամ խորապէս: Ճանչցայ զիրենք գործի մէջ: Ես կը կարծէի որ Հայերը ազնուական, ճշմարտախօս արդարամիտ, ուղղամիտ քաղաքացիներ են:Դժբախտաբար ամէն օր առիթը կ'ունենամ հակառակը ապացուցանելու:

Բարեկամս վերջացուց իր ճառը ու սկսաւ երեսս նայիլ: Ես, սակայն, գլուխս կախ, կը դիտէի իմ առջեւի բաժակիս անմահական «օքսիժէնէ»ն: Անոր մէջ ամպեր կ'օրօրուէին, շողեր կը բիւրեղանային, ծիրանի գօտիներ կը նուաղէին, ճերմակ շղարշներ կը տատանէին, ծուխեր կը պարէին, սաբ ապառաժներ կը գծագրուէին ու կ'երեւէին տեսարաններ հիւսիսային բեւեռէն: Բիւրեղներ, պրիսմակներ, հրեշտակի թեւեր, ձիւնե՛ր...: Ցանկարծ աչքիս երեւցաւ ձիւնապատ Արարատը, երկնամերձ, ամպածրար, ամենաթռի՛չ ...

Ու կոյլ առի...

Ֆրանսացի բարեկամս իմ լռութենէս յայտնապէս յուզուած կը շարունակէր դիտել զիս:

Ցամբրաբար իրեն դարձայ եւ ըսի ցած ձայնով.

— Կ'ըսէք թէ ճանչցած էք Հայերն ու Հայաստանը: Քիչ մըն ալ ես ծանօթացնեմ: Մտի՛կ ըրէք:

Վառեցինք մէկ մէկ գլանիկ:

Լռութիւն:

— Երեւակայեցէք երկիր մը Ֆրանսայէն մեծ: Երեւակայեցի՞ք:

— Այո՛:

— Շարունակեցէք երեւակայել: Ֆրանսայէն մեծ երկիր մը քարուքանդ: Դպրոցներ, եկեղեցիներ, վանքեր, ակումբներ, գրադարաններ, շէնքեր, ագարակներ, պարտէզներ, այգիներ, արտեր, ճամբաներ քարուքանդ: Քաղաքներ ու գիւղեր մոխրացած, ամայացած: Երեւակայեցէք միշտ: Ֆրանսայէն մեծ երկիր մը ամայի կործանած: Անհուն տարածութիւններ վերածուած գերեզմանատուներու, անապատներու, փլատակներու... Հիմակ դառնանք այդ երկրին զաւակներուն: Ամբողջ հինգ, վեց դար բարբարոսներու անտանելի, անկարելի լուծին տակ: Ջարդեր, կոտորածներ, առեւանգութիւններ, ճնշումներ, կեղեքումներ, տանջանքներ, բանտարկութիւններ, հրդեհներ, կախաղաններ...

Ու պատերազմի ընթացքին մեծագոյնը ողբերգութիւններուն, աննախնթացը նախճիրին.— աքսոր, ջարդ, կոտորած, անօթութիւն, չարչարանքներ: Մէկ միլիոն նահատակ: Ու պատերազմէն վերջ նոր տեղահանութիւններ, նոր գաղթեր, նոր կոտորածներ:

Միշտ երեւակայեցէք, շատ երեւակայեցէք ու քիչ մըն ալ զգացէք: Այս կեանքը ամբողջ վեց դար, ամէն տարի, ամէն օր, ամէն օր: Եւ ահաւասիկ այսօր Հայերը ցրուած ի սփիւռս աշխարհի,— Պուլկարիա, Ռումանիա, Յունաստան, Սուրիա, Եգիպտոս, Ֆրանսա, Ամերիկա:

Եւ ահաւասիկ դուք, Ֆրանսացի մը, որ կը քննադատէ Հայերը եւ կ'ըսէ թէ ուղղամիտ չեն անոնք:

Պատ մը «օքսիժէնէ»:

Բարեկամիս աչքերը լեցուած էին «օքսէժէնէ»ով եւ արցունքով:

Թեւէս բռնեց ու ըսաւ դողդոջուն ձայնով.

— Կը հասկնամ, կ'երեւակայեմ, կը զգամ... ես յիմար էի... Թեթեւօրէն առի... Իրաւունք ունիք...

Շարունակեցի պատասխանս.

— Հիմակ աւելի լաւ մտիկ ըրէք ինծի: Ենթադրեցէք որ պատերազմի ընթացքին Գերմանները յաջողէին Փարիզ մտնել եւ գրաւել ամբողջ Ֆրանսան: Ու վեց դար շարունակ Գերմանները խստօրէն տիրապետէին Ֆրանսացիներուն վրայ: Ու վեց դար վերջ ալ ձեզ ձեր սեփական հայրենիքէն դուրս փտարէին ու դուք ստիպուած ըլլայիք գաղթել Արժանթին, Պրազիլիա, Փէրու, Ուրուկուա, Փարակուա, Քուպա, Մեքսիկա: Եւ օր մը Մեքսիկացի մը կամ Արժանթինցի մը ըսէր.— «Ասո՞նք են Ֆրանսացիները: Ես կը կարծէի որ Ֆրանսացիները կըթուած, ճաշակաւոր, սրամիտ, վայելուչ, ասետական ժողովուրդ մըն են: Ասոնք Գնչուներու նման են»: Ըսէ՛ք, ինծի իրաւունք պիտի ունենա՞ր այդ Մեքսիկացին:

Մենք Արմէններս ահա այդ կացութեան մէջ ենք այսօր: Ու անարդար է քննադատել մեզ: Հարկ է խորապէս ճանչնալ մեր ժողովուրդը: Ահա տասնամերկու տարի է որ կը գտնուինք Ֆրանսայի մէջ ու հաստատած ենք գործարաններ, աշխատանոցներ, խանութներ, շինած ենք տուներ, դըպրոցներ, գրադարաններ: Ունինք թերթեր: Կը սարքենք երգահանդէսներ, նուագահանդէսներ, նկարահանդէսներ, ներկայացումներ:

Եւ յետոյ, ո՞վ ըսաւ թէ բոլոր Հայերը տխպարներ են, հրեշտակներ են:

Անշուշտ Հայերն ալ ունին թերութիւններ: Մի՞թէ դուք ձեր լաւագոյն պայմաններուն մէջ չունի՞ք անբաղձալիներ: Ինչո՞ւ շատ տեսնել տառապած ազգի մը պակասութիւնները:

Ֆրանսացին ըսաւ սրտագին անկեղծութեամբ:

— Ճիշդ է... բոլորովին ճիշդ... Ես անիրաւաբար ցաւցուցի ձեր սիրտը:

Նոր «օքսիժէնէ»ներ ապսպրուեցան:

Բաժակները լեցուեցան: Անոնց մէջ յամրաբար ջուր կաթեցուցի:

Այս անգամ այդ օղեհամ հեղուկին մէջ տեսայ ղովարար ջրվէժներ, փարատուող ամպեր, քայքայուող մշուշներ: Տեսայ Բիւրակնը, Սեւանը, Արաքսը:

Տեսայ Մասիսն ու Մօն Պլանը:

Մօն Պլան լեռ խոնարհութիւն մը ըրաւ մեր հսկայադեղ Մասիսին առջեւ:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Ռ. ՄԱՄՈՒԼԵԱՆ ԵՒ ԻՐ ԳՈՐԾԸ

Ամերիկեան թերթ մը, «Պօսթըն Հէրըլտ», վերջերս ընդարձակ ուսումնասիրութիւն մը հրատարակեց Ռուբէն Մամուլեանի կեանքի եւ գործի մասին, Բ. Ու. Սէնուիքի ստորագրութեամբ: Զանց առնելով իր կենսագրութիւնը՝ Կովկասէն մինչեւ Ամերիկա, կը ներկայացնենք մնացեալը, որ մասնաւորապէս կապ ունի արուեստագէտի գործին հետ.—

Ամերիկան սիրեց զինքը, բայց իր անունը այս երկրին նեղութիւն կը պատճառէր: Անգամ մը երբ ան Ռոչեսթըրի մէջ կը դասախօսէր Ամերիկեան Յեղափոխութեան Դուստրերու, տեղական գործերու վարիչը՝ անոր համբաւին, Եւրոպայի մէջ ունեցած փորձին եւ զայն իրենց հետ ունենալու բարեբախտութեան մասին տասը վայրկեան կրակոտ ճառ մը խօսելէ ետք, այսպէս վերջացուց իր խօսքը. «Տիկիններ, ինծի համար մեծ հաճոյք է ձեզի ծանօթացնել Պ. Լինոլիումը»:

Եւ երբ ան Նիւ Եորք գնաց, Ճորճ Էպպըթ անոր ըսաւ.— «Տղաս, երբեք պիտի չփոխեն անունդ, աւելի լաւ է որ դուք ձեզ Մարմոն կոչէք»: Սակայն Մամուլեանի յաւականչական պատասխանը եղաւ. «Եթէ արժանիք մը ունիմ, պիտի յիշեն զիս, իսկ եթէ արժանիք մը չունիմ, անունը արդէն կարեւորութիւն պիտի չունենայ»: Անկէ քանի մը ամիս յետոյ, «Փորկի»ի բեմադրութենէն ի վեր՝ Ամերիկան անոր անունը յիշելու համար ո եւ է դժուարութիւն չունեցաւ:

«Փորկի»էն յետոյ եկաւ «Թիէթըր կիլտի» ներկայացումներուն անմոռանալի շարքը,— «Մարքօ Միլիոնս», «Ուինկս Օվըր Եուրոփ» եւ շատ մը ուրիշներ:

Ասոնց յաջորդեցին Հոլիվուտն ու տաղապելական տարիները:

Մամուլեանի բեմադրական կե ըր շահեկան մէկ երեւոյթը ցոյց տան այն կատարելութեան, որով նուիրած է ինքզինքը շարժապատկ բեմադրութեանց: Ան կատարեալ գիտակցութիւն ունի պատմութեան ընթացքութեան համար, ու մօտէն կ խատակցի թատերգութիւնը գրո հետ: Ամէն բառ իր հաւանութ կ'ենթարկուի գրուելէ կամ խօս առաջ: Ան կը հսկէ դերասաններ տարազներուն, դերաբաշխութեան ելեւմտացոյցին: Լուսանկար յետոյ ժապաւէնին իւրաքանչիւր քը ինքը անձամբ կը կտրէ: Նկա վերջնական ձեւաւորման ատեն, օրուան քսանըչորս ժամերուն մեծ գոյն մասը կ'անցընէ կտրատում ձայնարկութեան սենեակներուն Գրեթէ յաճախ ինքը կ'ընտրէ երա տական նօթաշարը:Ինքը կ'ընտրէ բոլոր դերակատարներ, ու կը դէ վարէ ամբոխները նոյնքան հա կրութեամբ,որքան նշանաւոր դե սանները: Ամբոխներուն զգացնե տայ թէ իրենք աւելորդներ չեն, դերասաններ: Ան բացարձակ տէ գործատարահին: «Պէքի Շարփ»ի րատութեան ժամանակ, իր գործ պահուն՝ ան նոյնիսկ թոյլ չտուա ըսելու չափ բարձր խնդար Ճան Ուիթնին, որ խաղին ծախքերը հո ցողն է:

Բեմադրութեամբ զբաղած Մամուլեանչատ գեղեցիկ չի հագ այլ կը հագնի հասարակ գործի դուստ, եւ սովորաբար ալ կապ մետաքսեայ շապիկ մը: Միակ ան թեթ թերութիւնը օդակաւոր ա բանջան մըն է, որմէ կախուած շարժի պզտիկ ոսկիէ սուլիչ մը, ան կը կրէ «Փորկի»ի բեմադրութ ի վեր: Սակայն, այդ սուլիչը կը ռայէ գործնական նպատակի մը մար: Զայն կը գործածէ ամբոխ ղեկավարելու ու թէքսիքէպեր (թ սի) կանչելու համար: Գրեթէ յա սիկար մը կը ծխէ, զոր երբեք իր նին մէջ չի պահեր: Քանի մը վայ եանը անգամ մը կը վառէ սիկա ու այսպէս տակաւ առ տակաւ սպառելէ յետոյ, ուրիշ մը կ'առնէ: օգնականները, որոնք իրեն հետ կերէ պատկեր կը պատրաստէ, կը տեն զինքը: Զինքը կը պաշտեն իր ղեկավարած նշանաւոր դեր ներ՝ Կէրի Քուփըրը, Սիլվի նին, Մորիս Շըվալիէն,Մարլ րիխը, Ֆրէտէրիք Մարչը եւ Սթէնը:

Կրեթա Կարպոյին հանդիպելէն առաջ, Մամուլեան կը հիանար եւ զայն կը նկատէր ամէնէն հե քըքրական ու ամէնէն գեղեցիկ թէ՛ բեմին եւ թէ պաստառին Կարպոն տեսնելէ յետոյ «Երգ Եր ց»ի տակաւին անկատար նկարը մէջ գլխաւոր դերակատարը Տիթ էր, խնդրեց որ Մամուլեանը ղեկավարէ իր յաջորդ դերին Այդ դերը «Քրիստինա թագո դերն էր, մինչեւ հիմա ամենաբ

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

"ՆԱ ԻՄ ՈՐԴԻՆ Է"

Հալածանքի ծանր օրեր էին:

Կովկասը հեծեծում էր Պետերբուրգից եկող հրահանգների ներքոյ: Տեղական իշխանութիւնները այդ հրահանգները գործադրում էին ստրկական դաժանութեամբ, առանձնապէս Հայերի վերաբերմամբ:

Ճիշդ այդ օրերին մի խումբ տաքարիւն երիտասարդներ աշխատում էին կազմել մի խոշոր յեղափոխական կուսակցութիւն ցիրուցան հայ ուժերից: Վտանգի ենթարկելով իրենց ապահովութիւնը, նոյնիսկ կեանքը, նրանք գործում էին աւելի եռանդով, քան ոստիկանութիւնը: Սակայն, ամէն ինչ կատարւում էր խուլ անկիւններում. կարելւոյն չափ զգոյշ: Երկիրը չէր պահանջում այդ, այլ գործի լըրջութիւնը եւ գաղափարը, որ սրբութիւն էր ամէնքի համար:

Միայն մի անկիւն կար, ուր կուսակցութեան հիմնադիրները համեմատաբար ազատ էին զգում իրանց: Եւ զարմանալի երեւոյթ, ճիշդ այդ անկիւնն էր ամէնից աւելի աչքի զարնողը, հետեւաբար եւ աւելի վտանգաւորը: Դա մի հսկայ տուն էր, հնաշէն, գրեթէ կիսախարխուլ, գտնւում էր նա Փոխարքայի պալատի կռնակում, այն է՝ Թիֆլիսի կեդրոնական փողոցներից մէկի վրայ, որ կրում էր Պետրոս Մեծի անունը: Տան առջեւ կար մի բաւական ընդարձակ պարտէզ,որ կից էր պալատի պարտէզին եւ որ նրանից բաժանւած էր մարդու հասակի բարձրութեամբ մի պարիսպով: Իսկ փողոցի կողմից, տան ճիշդ դէմ ու դէմ Թիֆլիսի նահանգապետ իշխան Շերվաշիձէի բնակարանն էր, երդուեալ թշնամի ամէն մի յեղափոխական շարժման:

Յաճախ այդ տան մէջ էին տեղի ունենում կազմակերպուող կուսակցութեան ժողովները: Այստեղ հիմնադիրները խօսում ու վիճաբանում էին աւելի ազատ ու համարձակ, քան ուրիշ եւ է եւ ոչ ոք չէր վախենում, որ ոստիկանները կարող էին ներս խուժել եւ ամէնքին ձերբակալել:

Տանտէրը մի փոքրահասակ մարդ էր, միջին տարիքի, ամրակազմ, վերին աստիճանի խոհուն դէմքով: Ազգով Հայ էր նա ,դիրքով սոսկ «չինովնիկ» (պաշտօնեայ): Նա վարում էր Կովկասի վարչական կարեւոր պաշտօններից մէկը: Աստիճանով քաղաքացիական ժեներալ էր: Բազմանդամ ընտանիքի հայր էր, բարձրակիրթ, պարկեշտ, մի քիչ նահապետական, բայց ազատամիտ :Նայարգուածէր ամբողջ քաղաքից առանց ազգերի եւ կրօնքների խտրութեան: Ունէր շատ բարեկամներ երկրի բարձր շրջաններում: Մէկն էր այդ բարեկամներից իշխան Շերվաշիձէն:

Յետոյ, շատ յետոյ իմացուեց, որ բարեխիղճ վրացի իշխանը հայ ժեներալին մի քանի անգամ ասել է:

— Պատուիրեցէք ձեր որդուն, որ ժողովների ժամանակ գոնէ փողոցի կողմի լուսամուտները փակէ: Չէ որ ես ամէն գիշեր անցնում եմ նրանց առջեւով եւ ակամայ լսում այդ անվերջ վիճաբանութիւնները:

Այն էլ ասեմ, որ այդ տան մէջ ապրող ընտանիքի սովորական լեզուն ռուսերէն էր: Այդ լեզուով էին, շատ քիչ բացառութեամբ, խօսում եւ վիճաբանում եւ ժողովների մէջ:

Ժողովները լինում էին բացառապէս երեկոները և երբեմն տեւում էին մինչեւ լոյս:

Ցերեկը ուրիշ գործ էր կատարւում այնտեղ: Ամէն օր առաւօտից սկսած պարտէզին նայող ընդարձակ եւ երկայն պատշգամբին վրայ կարելի էր տեսնել մօտ 24 — 25 տարեկան միջահասակ, ամրակազմ, եռանդուն դէմքով, սեւաթոյր,վառվռուն աչքերով մի երիտասարդ, շրջապատուած տարօրինակ պղնձեայ կաթսաներով, սիֆէններով եւ այլ ու այլ պարագաներով: Ինչպէս մի միջնադարեան ալքիմիկոս, նա շարունակ ինչ որ հեղուկներ ու փոշիներ խառնում էր իրարու, կանխապէս կարդալով սեղանի վրայ դրած ինչ որ գիրք: Նա միշտ խորասուզուած էր անհասկանալի աշխատանքի մէջ եւ այնքան յափշտակուած իր գործով, որ ոչ մի ձայն, ոչ մի աղմուկ չէր գրաւում նրա ուշադրութիւնը: Մերթ ընդ մերթ պատշգամբի վրայ երեւում էր ալեխառն մազերով մի ոչ բարձրահասակ կին համեստ հագնուած եւ լօռնէտը մօտեցնելով իր կարճատես աչքերին, նայում էր երիտասարդին, նայում էր տարօրինակ ափէններին եւ գլուխը տարակուսանքով շարժելով, ասում էր.

—Բաւական է որդի, թող այդ վըտանգաւոր գործը, դու կարող ես քեզ մի փորձանքի մէջ ձգել:

Երիտասարդը չէր պատասխանում նրան, որովհետեւ նրա լսելիքը փակ էր դրսի աշխարհի համար: Բայց երբ կինը մօտենում էր նրան, ձեռք դնում նրա ուսի վրայ ուշադրութիւնը գրաւելու համար, այն ժամանակ նա առնում է.

— Մայր, թող ինձ հանգիստ, մի խանգարիր, գնա ներս:

Եւ մայրը, ցածր հառաչելով հեռանում էր, վասնզի, ճանչնալով իր որդու յամառ ու կրակոտ բնոյթը, չէր համարձակւում դըդել նրան: Նա միայն մտածում էր.

— Ով գիտէ, գուցէ նա խելացի է:

Շաբաթներ տեւեց երիտասարդի աշխատութիւնը:

Մի օր նա իջաւ պատշգամբից պարտէզ եւ սկսեց այնտեղ գործել: Նա փորեց մի փոքրիկ,բայց բաւական խոր փոս: Այնտեղ նա սրբազան զգուշութեամբ տեղաւորեց մատնաչափ մի բան: Այդ բանին նա միացրեց մի պղնձեայ բարակ ու երկայն պարան, փոսը ծածկեց հողով եւ պարանի միւս ծայրը բերեց պատշգամ ու այնտեղ միացրեց մի ինչ որ սարքայի հետ: Այնուհետեւ նա մի քանի վայրկեան կանգ առաւ, մտածեց, տատանուեց, նայեց աջ ու ձախ, փակեց տան պատշգամ նայող դռները,նորէն մօտեցաւ պարանին, նորէն նայեց աջ ու ձախ: Վերջապէս, նա մի վճռական շարժում անելով աջ ձեռի ցուցամատը սեղմեց պարանի ծայրին միացրած կոճակի վրայ:

Լսուեց մի սոսկալի թնդիւն: Այնտեղ, ուր փոսն էր, երկրից պոկուելով մի խոշոր հողակոյտ, օդը ցրեց թանձր փոշիով: Պատշգամբի վրայ գտնուած իրերը իրարու զարնուելով, թափուեցին պարտէզի մէջ: Տան լուսամուտների ապակիները ջարդուփըշուր եղան եւ թռան դէպի պարտէզ. սենեակներից դուրս նետուեցին մի շարք սարսափահար դէմքեր, որոնց թւում եւ երկու փոքրիկներ: Թնդիւնն այնքան զօրեղ էր, որ փողոցի հեռաւոր բնակիչներն անգամ դուրս վազեցին իրանց տներից:

Երբ փոշին նօսրացաւ, եւ օդը պարզեց, պատշգամբի վրայ, ջարդուած սարքաների բեկորների մէջ երեւաց երիտասարդը արձանի պէս անշարժ: Նա ճերմկած էր թղթի պէս եւ հայեացքը յառել էր այն կողմ, ուր փոսն էր: Նրա դէմքն արտայայտում էր մի տեսակ դիւային հրճուանք: Թւում էր, որ նա գոհ էր իր կատարած գործից:

— Տեսա՞ր, տեսա՞ր,— գոչեց նրա մայրը, երբ ուշքի գալով իմացաւ, թէ ի՞նչ է պատահել,— դու մեզ կործանեցիր:

— Ոչ մայր, այսուհետեւ պիտի կործանուեն մեր ազգի թշնամիները,— ասաց երիտասարդը ուրախութիւնից յուզուած ձայնով,— փորձը ապացուցեց աւելի յաջող եղաւ: Ինչ ուժ, ինչ զօրութիւն:

Պարտէզի մէջ երեւացին մի խումբ շփոթուած ոստիկաններ:

— Այստեղ,Նորին Պայծառափայլութեան պալատի՞ քով,— գոչեց նրանցից մէկը, որ գլխաւորն էր, ձերբակալեցէք այդ մարդուն:

Ոստիկանները յարձակուեցին երիտասարդի վրայ:

Այդ վայրկեանին պատշգամբի վ երեւաց ժեներալը, հանգիստ, ան դով:

— Թողէք նրան ազատ,— ասաց հանգարտ ձայնով,— նա իմ որդի

Գլխաւոր ոստիկանը, աջ ձեռքը տեցնելով իր գլխարկին երբեւ պ ուի նշան, արտասանեց.

— Լսում եմ, Ձերդ Գերազանցու թիւն:

Ապա դառնալով իր ընկերներ հրամայեց:

— Գնանք, այս տան մէջ չարագ չի կարող լինել:

Կոստանդին Խատիսեանն էր տասարդը:

Նա որոշել էր Հ. Յ. Դաշնակ թեան համար Պարսկաստանում տատել ռումբերի գործարան եւ խաւ փորձում էր, թէ որքան պիտի լինի իր պատրաստելիք բերի ուժը:

Փորձը յաջողեցաւ եւ նա երջ էր:

ՇԻՐՎԱՆԶԱ

ՏԵՂԱԽՈՐՈՒՄ

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն Քուրէ րէն «Թան»ի.— Կարեւոր որոշում պիտի տրուին՝ Թուրքիա Թուրք գաղթականները ժամ հողի տէր ըլլալու համար: Սեպտ.15 սկսեալ 30 հազար նոր գաղթական ներ պիտի գան: Ասոնք պիտի տեղա ւորուին Թրակիոյ մէջ: Մեր առաջ տեղեկութեանց համաձայն, մա գաղթականներ պիտիտեղաւորուին բեւելեան նահանգներուն մէջ:

Գ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՎԵՐՋԱԼՈՅՍ

Մորթուեց արեգակն այնտեղ արեւմուտքում,
Դարերի տակ ճկուած մի լեռան սապատին,
Ամպերի սպիտակ կուրծքն է արիւնոտում
Արեւան շատրուանն այն բոցակաթիլ,
Եւ նետում է մի ձեռք ահա դէպի երկինք
Արիւնոտ մի դաշոյն՝ իբրեւ լուսնի մահիկ:

Այնտեղ վերջալոյս է, արեւն է մահանում,
Ես զգում եմ նրա հեւքը մահացողի.
Այնտեղ վերջալոյս է եւ աստղերն են ելնում,
Որպէս արցունքները մահը ողբացողի.
Այնտեղ վերջալոյս է երկինքը սգւոր
Իր փիրուզէ դէմքին քաշում է սուգի քօղ:

Եւ իջնում է մութը ու հողմն է բարձրանում,
Փէշերը քսելով սարերին ու հողին,
Եւ գիշերն է ահա թանձրութեամբ ծանրանում՝
Երկիրը մտնում է խաւար մի սենկողին,
Մութի մէջ գծւում է ախլուէտը մի լեռան,
Որպէս արեգակի մի անշուք գերեզման:

Բայց դեռ մարմրում է իմ դէմ մի վերջալոյս
Արեւմուտքի մռայլ, խաւար փոնի վրայ,
Այնտեղ հիւանդ մի մարդ գալարւում է անյոյս,
Եւ դեռ արիւնոտ են շրթունքները նրա.
Եւ դեռ սնւում է նա կեանքով մարդկային,
Ու արիւն է կաթում ժանիքներից իրա:

Այնտեղ մեռնում է նա՝ տիրանը աշխարհի,
Մռայլ քաղաքների տիրակալը դեղին,
Նա՝ որ ցանկանում է հողագունտը վառի
Իբրեւ յոյսը վերջին, գալարքը մեռնողի,
Նա՝ որ ցանկանում է բոցերով հրդեհի
Բանալ արիւնադաւ փրկութեան մի ուղի:

Այնտեղ վերջալոյս է, հոգեվարք է այնտեղ.
Քաղաքների թանձր մշուշներից ահա
Ես տեսնում եմ — բարձր ծխաններից արդէն
Չի բարձրանում ժահրոտ, թունոտ շունչը նրա.
Եւ թոյլ են բաբախում մոտոր ու գործարան՝
Այդ մահացող մարդու խարխուլ սրտի նման:

Ես տեսնում եմ այնտեղ — ահա շրջում է նա՝
Մի ուրուական լուսէ, բազմութիւններ խռովտ,
Որ չօքել են կարծես նրա կրծքի վրայ՝
Որպէս մահապարտու եւ անողոք մի թոք.
Եւ փորւում է այնտեղ մի անդունդ անսահման՝
Մահացողի անյուշ ու խորունկ գերեզման:

Վաղը կը մեռնի նա այնտեղ, արեւմուտքում,
Մռայլ քաղաքների տիրակալը դեղին,
Որ դեռ հազար կեանքեր ու սրտեր է ուտում
Իր՝ մեռնողի անյոյս գալարքներով վերջին.
Վաղը կը մեռնի նա: Եւ մունջ տողերն իմ այս
Գուցէ հնչեն որպէս զուարթաձայն մահազդ:

Այնտեղ վերջալոյս է: Բայց տեսնում եմ ահա
Վաղուայ բոցաճառագ արեգակը չքնաղ
Որպէս պրու առիւծ կանգնած լեռան վրայ,
Թափ է տալիս հպարտ ոսկի բաշը իրա.
Նա մարդկային կեանքի ոսկեդարն է ուսել,
Հրդեհւում են այնտեղ պայծառ արշալոյսներ:

ԳԵՂԱՄ ՍԱՐԵԱՆ

...կաթնակէտը Մամուլեանի չարժապատկերի ասպարէզին: Այսպիսով ան կորեց Հոլիվուտի նկարատախտակը, եւ բարձրացուց Կարպօն Իգոլի ու Մեսկլանոի իշխանութեան:

Ան նոյն իսկ խնդացուց Կարպօն պաստառին վրայ: Երբեմն իր բարեկամներուն հետ առանձինն եղած ատեն՝ Կարպօն տղեկի մը նման ուրախ կ'ըլլէ, սակայն, մինչեւ «Քրիստինա Թագուհի»ի բեմադրութիւնը, պատկերահան մեքենային առջեւ ան բնաւ ժպիտ մը աւելի զուարթութիւն ցոյց չէր տուած: Մամուլեան գիտէր որ «Քրիստինա Թագուհի»ն այն տեսարանին մէջ, երբ ձիւնի մէջ խրած կը գտնէ սպանիական դեսպանը, որ յետոյ իր սիրահարը եղաւ: Մամուլեան Կարպօն համոզելու ամէն փորձ ըրաւ, եւ վերջոյ խաղի մը պատրուակեց: Ան պատուիրեց ձիւնին մէջ խրուած կառքին շուրջ կանգնած ձան կիրպէրթի կառապաններուն որ, երբ Կարպօն դերասան մտնէ՝ իրենց կռնակները դարձնեն պատկերահան մեքենային, եւ երբ ան իրենց մօտենայ՝ ընեն այնպիսի դիմային արտառոց ծամածռութիւններ, որ իրենք կրնան մտածել: Անակնկալօրէն իր քթին տակ տնկուող ձայնագիծ այլանդակ պղերարերաններու տարածուած ցնցումին չկրցաւ դիմանալ Կարպօն, եւ յանկարծական ու երկրաւի քրքիջ մը արձակեց, զոր ձայնագիրմեքենան անմահացուց, նախ քան ան պատահածին վերահասու ըլլալը:

Մամուլեանի գործերուն մէջ յաճախ կ'երեւին իր նկարագեղ ու գունեղ մանկութեան մակոյրները եւ երբեմն ալ ուղղակի այն պատկերները, որոնք տղայութեան օրերուն քանդակուած են իր յիշողութեան մէջ: Իր մեծ հօր հէքեաթներն ու Թիֆլիսի փողոցներուն բզզոցը վերարտադրուեցան հէքեաթային մասերուն մէջ «Սիրէ զիս այս գիշեր»ին, որ Մորիս Շըվալիէի ամենայաջող պատկերն է:

Երբ Մամուլեան կը բեմադրէր Թոլսթոյի «Յարութիւն»ը, զոր Հոլիվուտը վերամկրտելով կոչեց «Մենք դարձեալ կ'ապրինք», ան տանջեց իր ուղեղը, որ յղանար անսովոր բեմադրութիւն մը սիրային տեսարանի մը համար: Յանկարծ ան վերյիշեց իր Թառը ծեր կեսասենիի գաղաթին: Ամբողջ քաղաքը լուսարկուեցաւ եւ վերջապէս գտնուեցաւ փնտռուած ծառը աղքատ մարդու մը տան պարտէզին մէջ: Մարդը յօժարեցաւ զայն ծախել քառասուն տոլարի: Ծառը առնուեցաւ ու Հոլիվուտի սեւեռուն աչքերուն տակ՝ կրկին տնկուեցաւ կոլֆի խաղադաշտին մէջտեղը: Շուարած կոլֆ խաղացողները մտածեցին թէ՝ քանի որ մէկ գիշերուան մէջ լման աճած ծառ մը կրնար բուսնիլ, հրաշքներու դարը պէտք է աշխարհ վերադարձած ըլլար: Սակայն Մամուլեան ունեցաւ ինչ որ կ'ուզէր: Աննա Սթէնը եւ Ֆրետէրիք Մարչը հնազանդօրէն մագլցեցան ծառը, լաստակ մը շինուեցաւ պատկերահան մեքենային համար, ու Մուչրանին մաս կազմեց Հոլիվուտի աւանդավէպին:

Ներկայիս ի հարկէ Մամուլեան գոյնով զբաղած է: Պաստառին վրայ գոյնի համար աշխատիլը՝ անոր համար վերարծուած հին սէր մըն է: Ան նկարչութիւն ուսած է դպրոցին մէջ, եւ կովկասեան լեռներուն, ծառերուն ու պարտէզներուն գոյները միշտ թարմ են իր մտքին մէջ: Ան կը խորհի որ գոյնը հիմնական բնազդ մը, լեզու մըն է: Թատերական ներկայացման մէջ՝ գոյնը կրնայ բանալ եւ աւելցնել բոլոր տարրերը երգիծանքի, թատերախաղի ու սեռի: Պաստառին վրայ յաջողութեամբ գոյնով կարենալ աշխատելու համար, պէտք է գոյները ճանչնալու բնազդը ունենալ, պէտք է կարող ըլլալ գոյները կոկելու եւ գոյնի պատմութիւնը յարմարեցնելու պատկերի պատմութեան: «Պէքի Շարփ»ի պատրաստութեան ատեն, ան գոյնով ապշեցուցիչ փորձարկութիւններ կատարեց, եւ փառաւոր արդիւնքներ ձեռք բերաւ: Մամուլեան պիտի շարունակէ աշխատիլ այս նոր կերպի կատարելագործման համար:

Հոլիվուտի հին ու հանգստաւէտ տան մը մէջ, Մամուլեան խաղաղօրէն կ'ապրի իր ծնողքին հետ, որոնք տարիներ առաջ Ամերիկա եկան իրեն միանալու համար:

Մամուլեան շատ կը կարդայ, եւ տարօրինակ է որ իր ընթերցումներուն մեծ մասը գաղտնի ոստիկանական պատմութիւններ են: Թէպէտ Ամերիկայի մէջ ան չի կրեր երկար փողով կօշիկներ, գօտի ու արծաթեայ կոթով դաշոյն վրացի հուզկահարի մը նման, սակայն կը ձիավարէ կովկասեան յեղուզակներու պէս որոնց մարմնոյն նման իր մարմինն ալ կը նմանի գեղարդի մը՝ լայն ուսերով ու նեղ երանքներով:

Ընկերականօրէն ան շատ հրապուրիչ է, պարզ ու գիրահաղորդ, եւ գերող ու երեւութապէս անկեղծ հետաքրքրութիւն մը ունի գրեթէ բոլոր անոնց հանդէպ, որոնց կը ծանօթանայ: Իմացականօրէն շատ կախարդիչ է:

Հաղուագիւտ ու գեղեցիկ բաները շատ կը հետաքրքրեն զինքը: Արուեստի գնահատման դաս մըն է գիտել զինքը՝ տասներեքերորդ դարու գրչագրուած ձեռագիր մը զննած պահուն: Ան մը նմաքադրոշմներ կը հաւաքէր: Ներկայիս միմիայն հին դրամներ կը հաւաքէ, ու իր հաւաքածոյին ամէնէն արժէքաւորը հին արծաթ դրամ մըն է, որուն վրայ Մեծն Աղեքսանդրի կիսադէմքը քանդակուած է: Ան տակաւին կը սիրէ ծառեր մագլցիլ, բայց այս Մուչրանի եւ հին ու հեռաւոր մրգաստաններն մէջ ըլլալու համար այնքան ալ պատեհութիւն չունի այլ եւս:

Թարգմ. ՍԱՐԳԻՍ ՋՆԿՐԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Ի՚ՆՉՊԷՍ ՍՊԱՆՆՈՒԵՑԱՒ ՄԱՐԱՆ

Յեղափոխական խմորումներու այս շրջանին, կարգ մը գրողներ կ'ոգեկոչեն յիշատակն այն աղջկան, Շարլոթ Քորտէի, որ դանակով մը սպաննեց Մարան, Ֆրանսական յեղափոխութեան ամէնէն անգութ դերակատարներէն մին:

Քսանըհինգ տարեկան աղջիկ մը, գաւառէն, ուխտաւորի մը նման կուգայ Փարիզ, կը մշակէ, կը պատրաստէ իր արիւնոտ ծրագիրը եւ կը գործադրէ յաջողութեամբ:

Մխիթ՞ք մըն էր այս աղջիկը, — ոչ: Սակայն ուսումնասիրութեան արժանի է իր նկարագիրը:

Շարլոթ Քորտէ ծնած էր Օրն նահանգին մէջ 27 յուլիս 1768ին: Հայրը կառավարական մըն էր: Յեղափոխութեան ամէնէն եռուն շրջանին, հին աւանդութիւններով եւ յետաշրջական յամառ գաղափարներով թրծուած ընտանիքի մը մէջ, Շարլոթ կրե՞ց որ եւ է ազդեցութիւն, — չենք գիտեր: Աղջիկը կը մտնէ նախակրթարան, ուր կը յայտնուի իբրեւ «գոց» աղջիկ մը, լռակեաց, ինքն իր մէջ փակուած եւ մելամաղձոտ: Շարունակ կ'օրօրուէր երազներու մէջ: Չէր խօսիր, եւ երբ ուսուցիչները հարցում մը կ'ուղղէին իրեն՝ ցնցում մը կը նշմարուէր վրան, կարծես երազէ մը արթննար:

Ի՞նչ երազանքներ էին, որ կ'օրօրէին այս աղջկան հոգին: Իր նկարագրին ուսումնասիրութեան նուիրուած գիրքերը կը հաստատեն, որ Շարլոթ տարուած էր, տարօրինակ վաղահասութեամբ մը, քաղաքական երազանքով, — Ռուսոյի գիրքերուն համար մասնաւոր սէր մը ունէր, ինչպէս եւ Պլուտարքոսի, Քոռնէյլի հերոսներուն եւ Վոլթէրի: Կրօնասէր չէր, չէր հետաքրքրուէր վարք սրբոցներով կամ Աստուածաշունչով: Եւ երբ վանքերը փակուեցան, այլ եւս համոզուած հանրապետական մըն էր: Իր յեղաշրջումը կատարուեցաւ աստիճանաբար ընորհիւ այն սիրոյն, զոր կը զգար հելլենական քաղաքակրթութեան եւ դասական մշակոյթին մասին: Վերադնահատող եւ քննադատական ոգիով օժտուած՝ գաղտնի կարդաց օրաթերթ, գրքոյկ, հետեւեցաւ քաղաքական եւ ընկերային յեղաշրջումներուն՝ միշտ ցաւելով որ օրուան հերոսները շատ պզտիկ կը մնային համեմատելով դէպքերուն մեծութեան հետ:

Հայրը, իր արքայական գաղափարներով, նեղութիւն կը պատճառէր իրեն: Երկու եղբայրները քաղաքական տարագիրներ դարձած էին: Այս կացութեան մէջ 1792 յունիսին, Շարլոթ կը ձգէ իր օճախը եւ Քանի (Caen) մէջ հիւր կ'երթայ իրենց մէկ ազգականին: Այդտեղ, կ'ըսեն, «դաւադրական ծրագիր մը որոճացողի երեւոյթը կը մատնէր արդէն»: Սեպտեմբերի ջարդերը, Փարիզի մէջ, կը ճնշէին իր հոգւոյն վրայ: Թագաւորին գլխատումը առօթ մը կը համարէր հանրապետութեան համար: Լեցուած էր վրէժխնդրութեամբ, կատղած էր Մարայի դէմ, որ իր թերթով կը հրահրէր եղբայրասպանութիւնները:

Այդ օրերուն Ժիրոնտէնները խիստ հալածանքի ենթարկուած էին, 18 հոգի կը փախչին, Քան կ'ապաստանին: Շարլոթի մէջ կը յորդի իր վրէժխնդրութիւնը այլեւս: Բոլոր այս չարիքները կը վերջանան, եթէ սպաննուի Մարան, — այսպէս կը մտածէ եւ ահա կ'որոշէ սպաննել Մարան:

Անցագիր մը կ'առնէ եւ կ'անցնի Արժանթան: 9 Յուլիս 1793ին կառք մը կը նստի եւ կ'ուղղուի Փարիզ: 11 Յուլիս կէսօրին, մայրաքաղաք հասած է արդէն: 13 Յուլիսին առտուն, դանակ մը կը գնէ եւ գնէ ծոցը:

Մարա, մորթային հիւանդութեամբ մը վարակուած, չէր մասնակցեր Քոնվանսիոնի նիստերուն, տունը կը մնար եւ լոգանք կ'առնէր նեղ տաշտի մը մէջ: Աղջիկը քանի մը անգամ գնաց Մարային տունը, մերժեցին ընդունիլ: Այն ատեն նամակ մը յանձնեց, խնդրելով տեսակցութիւն մը «ծանր յայտնութիւններ» ընելու համար: Մարա հրամայեց զայն ընդունիլ նոյն օրն իսկ, — երեկոյեան ժամը 7.30ն էր, Մարա տաշտին մէջ, վրան ծածկոց մը ձգած, մերկ թեւը երկարեր՝ գիր կը գրէր տաշտին քովը դրուած պզտիկ սեղանի մը վրայ:

Ի՞նչ տեսակցութիւն էր այս, լոգանքի խուցին մէջ: Մարայի սիրուհին, հետաքրքրութենէ մղուած, կը մտնէ ներս ու կը տեսնէ որ աղջիկը կուլայ: Սիրուհին դուրս կ'ելլէ: Շարլոթ քանի մը անուններ կուտայ, գործին յաջողութեան համար՝ կը մատնէ անոնք որ Քան ապաստանած էին: Մարա կ'արձանագրէ անունները, յետոյ կը վերջացնէ. — «Ութ օր վերջ պիտի գլխատուին բոլորն ալ»: Այն ատեն աղջիկը կը հանէ դանակը եւ կը մխէ Փարիզի Սարսափին կուրծքը, — դանակը կը խրէ մինչեւ կոթը: Սիրան ալ կը ծակէ: «Հասի՛ր, սիրականս»: Հազիւ կը մրմնջէ Մարա եւ կը մեռնի:

Հինգ օր վերջ, Շարլոթ կը բարձրանար կառափնատ (Քոնքորտի հրապարակը): Իր վերջին խօսքն եղաւ Վոլթէրի հերոսին ողեկոչումը:

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՌԱԾՆԵՐ

La Grande Revueի մէջ (Օգոստոս), Տոքթ. Քամրան Պէտր Խան եւ Տիկ. Լիւսի Փոլ - Մարկրիթ թարգմանաբար կը հրատարակեն քրտական հետեւեալ առածները. —

1. Կինը բերդ մըն է, այրը՝ բանտարկեալ մը բերդին մէջ:

2. Երբ տուն մը լեցուն է երախաներով, սատանան չի կրնար մտնել հոն:

3. Կնոջ ամբողջ իմացականութիւնը կը յայտնուի տան մէջ միայն: Երբ դուրս կ'ելլէ տունէն, կը կորսնցնէ զայն:

4. Թեթեւ խելքը ծանր բեռ է:

5. Աւելի լաւ է մէկ օր այր ըլլալ, քան թէ կին՝ տասը օր անընդհատ:

6. Քաջ եղէք, — մարդ մէկ անգամ կը մեռնի:

7. Բախտաւոր մարդը աղ ցանէ՝ խոտ կը բուսնի:

8. Եթէ Աստուած չսիրէր գեղուկները, չէր ստեղծեր զանոնք:

9. Թող պառաւ ըլլայ, բայց կոյս:

10. Կին մը, որուն ոտքը մեծ եւ գլուխը պզտիկ է, թող հարս չերթայ որ եւ է տուն:

11. Մեռելին տունը գացին, խրախճանքիւրը լացաւ իր մեռելին համար:

12. Աստուած կը կառավարէր աշխարհը, դեռ Մովսէս եւ Յիսուս չեկած:

13. Միանձնութիւնը վայել է միայն Աստուծոյ:

14. Կտակ գրելով՝ մարդ չի մեռնիր:

15. Աքաղաղը կանչէ կամ ոչ՝ արշալոյսը կը ծագի:

16. Գլուխը բսաւ լեզուին. — «Այնքան ատեն որ հիւր ես ինծի (դրացի ես), պիտի չկարենամ հանգիստ քնել տանս մէջ»:

17. Դիւրին է քահանայ ըլլալ, բայց շատ դժուար է մարդ ըլլալ:

18. Աքաղաղը քաջ է հաւնոցին մէջ:

19. Էշը Պաղտատ է գացեր եկեր՝ ինքզինքը բան մը կը կարծէ:

20. Ամառը հայրն է աղքատներուն:

21. Պատերազմը նախընտրելի է դատարկակեցութենէն:

22. Աղջիկ մը համբուրել իր հօր տանը մէջ՝ սովորութիւն է: Երբ կը համբուրես տանը մէջ՝ ոճիր է:

23. Աշխատանքը կը փոխէ Աստուծոյ կամքը:

Այս վերջին առածին իբրեւ բացատրութիւն՝ աւանդութիւն մը ահա. —

Սուրբ մարդ մը, օր մը, կը պտտէր այգիներուն մէջ: Այգեպանէն ողկոյզ մը խաղող խնդրեց, սակայն այգեպանը մերժեց ըսելով թէ խաղող չըկայ:

— Եթէ չկայ, թող երբեք չըլլայ, ըսաւ սուրբը:

Եւ աղօթեց Աստուծոյ, խնդրելով որ զրկէ այս ազախ: Արդարեւ, ամբողջ երեք տարի բերք չտուաւ այգին:

Այսուհանդերձ այգեպանը չդադրեցաւ այգին մշակելէ, փորեց հողը, խնամեց որթատունկերը: Երեք տարի վերջ որթատունկերը բեռնաւորուեցան նորէն աղուոր ողկոյզներով:

— Տէ՛ր, դրժեցիր խօսքդ, ըսաւ սուրբը Աստուծոյ:

Աստուած պատասխանեց.

— Այգեպանը այնքա՜ն աշխատեցաւ, այնքա՜ն աշխատեցաւ, որ ամչցայ ի վերջոյ:

ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԵԱՆ ԵՒՍԱՍԱՐԴՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի գրող մը, Կապրիէլ Օտիզիօ, վերջերս հրատարակեց գիրք մը, Միջերկրականի երիտասարդութիւն, որ տեսակ մը հանդանակ է՝ քնարական շունչով գրուած:

Մինչ Ֆրանսացի մտաւորականները կը փառաբանեն Միջերկրականեան իմացականութիւնը, Իտալացի մտաւորականները կ'ոգեկոչեն Միջերկրականեան փիլիսոփայութիւնը՝ եթէ կարելի է գործածել այս բառը: Օտիզիօ, ծագումով Իտալացի, կը տարբերի սակայն իր արենակիցներէն անով որ կը մերժէ լատինականութիւնը: Միջերկրականի աւազանին մէջ, ան կ'եղբայրացնէ Սպանիացին, Ֆրանսացին, Իտալացին, Յոյնը, Թուրքը, Սուրիացին ու Եգիպտացին: Օտիզիօ իր հաւատքը կը հիմնէ կլիմայական պատճառներու վրայ: «Քաղաքակրթութեան լիճը» (Միջերկրականը) իր կլիմայական ու ֆիզիքական պայմաններով կը ստեղծէ բնախօսական, նոյն իսկ հոգեբանական խառնուածք մը, ընդհանրական այն բոլոր ժողովուրդներուն համար, որոնք կ'ապրին այդ աւազանին եզերքը:

Օտիզիօյի այս տեսակէտները, որոնք իրենց քնարերգական արտայայտութեամբ կը յաջողին պահ մը համակել մեզ չահիլ, կը կորսնցնեն իրենց հետաքրքրականութիւնը՝ երբ կը ներկայացուին քննադատութեան:

Ժան Վինեօ հայանիկ ակնարկով մը կ'ողջունէ հանդանակը «Միջերկրականեան հայրենիքին», որուն վերապահումներ բանաձեւելով պատմական տեսակէտով, — Միջերկրականը աւազանն է հին արուեստներու, փիլիսոփայութեան եւ մեծ քաղաքակրթութեան մը աւանդութիւններուն, զորս կարելի չէ ուրանալ յանուն Միջերկրականեան երիտասարդ ժողովուրդի մը յաւակնութիւններուն:

Եւ ո՞րն է Միջերկրականեան այդ ժողովուրդը, կը հարցնէ Անտրէ Թէրիվ միւս կողմէ: Մինչ հիմակ, իր ցեղապաշտութեամբ, կը ստեղծէ իմացական régionalisme մը, զարմանալի է տեսնել որ Օտիզիօ կը փառաբանէ մշակութային métissage մը՝ իրար խառնելով լրվանթէնը, Սիւրին, Լատինը, Հրեան, Յոյնը, նոյն իսկ … Թուրքը:

Ըստ մեզի, Օտիզիոյի «Միջերկրական»ը բնախօսական հանդանակ մըն է, եւ փառաբանութիւնը բնազդին: Առավ իսկ կը կորսնցնէ լրջութիւնը, որ կը պահանջուի ամէն վարդապետութենէ: Ան կը մոռնայ, որ անհրաժեշտ են կենսա-հոգեբանական պայմաններ՝ ստեղծելու համար նոր մշակոյթ, նոր քաղաքակրթութիւն, նոյն իսկ երիտասարդութիւն մը որ կարենայ իր անունը արձանագրել պատմութեան մէջ:

ՔՆՆԱԴԱՏՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Ֆրանսացի բանաստեղծ մը, Ֆըրանսիս Ժամ, զոր կարելի է համարել քրիստոնեայ Վիրգիլիոս մը իր հովուերգական շունչով, կը ծառանայ սրբազան ընդվզումով մը ընդդէմ քննադատութեան:

Ժամ կը պնդէ թէ քննադատները երբեք չեն հասկցած զինք, ոմանք ալ կամաւոր լռութեամբ սահած անցած իր գործերուն վրայէն: Քննադատութիւնը, իբրեւ գրական սեռ, արժանի չէ գրիչ բռնելու՝ ըլլայ գնահատութեան համար, ըլլայ դատապարտութեան համար: Քննադատութիւնը յաճախ ծախուած է դրամով: Չկայ անկախ եւ անկեղծ քննադատութիւն, — քննադատները խաղալիկ են քաղաքականութեան ձեռքը, կամ անձնատուր պատեհապաշտութեան: Բոլորը ծառաւ են համբաւի եւ փառքի:

Այս ծանր յարձակողականը պիտի խռովէր անշուշտ Ֆրանսացի քննադատներու շրջանակը: Արդարեւ ոմանք Ֆրանսիս Ժամէն կը պահանջեն արդարացնել իր յարձակողականը: Ու մինչ գրական վիճաբանութիւն մը կը սկսի այս ձեւով, քննադատութեան թեր ու դէմ, անդին Ֆրանսացի քննադատներու ընկերութիւնը կը պատրաստուի կազմակերպել գրական դատ մը՝ այդ ձեւով պաշտպանելու համար քննադատներու արժանապատուութիւնը եւ հեղինակութիւնը:

ԹՈՒՐՔԻԱ

«ՄԵՆՔ ՄԻԱՅՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՇԻՒ ԿՈՒՏԱՆՔ»

Ճումհուրիէթ կը գրէ այս վերնագրին տակ. — Ղալաթիոյ Թաղականութեան ատենապետ եւ Կեդրոնականի հիմնադիր Յովհաննէս Շահին Գայա (Քէչիճեան) նամակ մը ղրկած է մեզի, որով կ'ըսէ.

«Ղալաթիոյ հայ եկեղեցիի համար Թաղականութիւն մը ընտրելու արտօնութիւն առնուեցաւ, 14 յունիս 1934ին ընտրութիւն կատարուեցաւ եւ 7 հոգիէ մարմին մը սկսաւ գործել, «Ղալաթիոյ հայ Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցի եւ Կեդրոնական լիսէի թաղականութիւն» անունով:

Այս ընտրութեան վրայ, Ղալաթիոյ եկեղեցիին գումարը զոցեցին եւ բանալիները յանձնեցին պատրիարքին, ինչպէս ժամանակին գրեցին թերթերը: 15 օր փակ մնալէ յետոյ, եկեղեցին բացուեցաւ եւ թաղականութիւնը սկսաւ գործի:

Հանրապետական կառավարութեան օրով, չենք կրնար վարչութիւն անունով մարմին մը ճանչնալ: Միայն պետական իրաւասու իշխանութիւնը կրնայ հակակշիռ ի գործ դնել: Ասկէ դուրս, ըստ օրինի որ եւ է մարմին իրաւունք չունի հաշիւ ուզելու մեզմէ: Պատրիարքը որուն պաշտօնն է միայն կրօնական գործերով զբաղիլ, հրաւիրեցինք որ գայ եւ տաշջուան նման պատարագէ, բայց չեկաւ: Արդէն պատրիարքը մէկ տարիէ ի վեր չի ճանչնար մեզ եւ կը կարծեմ թէ իրաւացի ենք, երբ մենք ալ չճանչնանք մեզ չճանչցող պատրիարքը:

Ժողովուրդին կողմէ ընտրուած մեր մարմինը չի ճանչնար վարչութիւն եւ հաշիւ ալ չի տար անոր»:

⁂ Այս նամակը հրատարակուած է նաեւ «Գուրուն»ի մէջ:

ՍԵՐՄՆՑՈՒ՝ ԳԻՒՂԱՑԻՆԵՐՈՒՆ

Թուրքիոյ երկրագործական գործավարութիւնը նկատի ունենալով որ ցորենի բերքը քիչ է այս տարի, որոշած է երկրին զանազան վայրերու գիւղացիներուն սերմնացու բաշխել: Գործավարութիւնը երկրագործ. դրամատունէն գնած ցորեններէն երկու հազար թօն կարօտ գիւղացիներուն պիտի յատկացնէ: Գործավարութեան խորհրդականին բառն է. — Ի ձեռին ունինք օրէնք մը որ մեզի կ'արտօնէ չքաւոր գիւղացիներուն մինչեւ մէկ միլիոն ոսկիի արժէքով ցորեն բաշխել երբ հարկ ըլլայ: Գործավարները խորհուրդը պիտի որոշէ թէ ուր պէտք է բաշխել: Այս տարի չկրցանք զանձել փոխառուքները այն ցորեններուն զորս անցեալ տարի բաշխեցինք: Այս տարի, խորհրդարանին պիտի դիմենք յաւելուածի գումարը երկու միլիոնի բարձրացնելու համար:

անկախութեան հետ խաղցած ատեն իր խաղ անկախութիւնն է որ կը վտանգէ։ «Աքսիոն Ֆրանսէզ», արքայականներուն թերթը, կը գրէ.— «Երբ Ա. Դ. Խորհուրդը հրաւիրուի քուէարկելու պատժական տնօրինութեանց բանաձեւը, Ֆրանսայի պատուիրակը չի կրնար ձեռնպահ մնալ. քանի որ ձեռնպահութիւնը չի կրնար խափանել միաձայն քուէարկութիւն մը։ Ան պէտք է ըսէ—«ո՛չ»։

Պ. Պէռանժէ, ծերակոյտին արտաքին գործերու յանձնաժողովին նախագահը, յօդուած մը գրելով պատժական տնօրինութեանց մասին, դիտել կու տայ.— «Յօսք չի կրնար ըլլալ զինուորական տնօրինութեանց մասին, որ եւ է պատրուակով։ Գալով տնտեսական կաշկանդումներու, կարելի չէ խորհիլ պաշարումի մը մասին որ կապ ունի 40 միլիոն մարդկային էակներու հետ. քանի որ Գերմանիա, Մ. Նահանգները եւ Ճափոն մաս չեն կազմեր Ազգերու Դաշնակցութեան»։

ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ԱՐՄԱՏԿԱՆ ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԻ ՄԷՋ

Իտալական թերթերը դիտել կու տան թէ անգլիական տորմիղին համախմբումը Միջերկրականի մէջ, իր տարողութեամբ (400,000 թոն) կը գերազանցէ Իտալիոյ ամբողջ նաւատորմը։ Այսքան վիթխարի ուժի մը կեդրոնացումը Ճիպրալթարէն մինչեւ Փորթ Սայիտ մեծապէս նշանակալից կը համարուի եւ վրդովիչ՝ Եւրոպայի խաղաղութեան տեսակէտով։ Պաշտօնական լուրերու համաձայն, Անգլիա Միջերկրականի մէջ համախմբած է 19 զրահաւոր եւ յածանաւ, երկու օդանաւի փոխադրիչ, 36 թորփիլահալած, 13 սուզանաւ, երեք ականահաւաք եւ ուրիշ բազմաթիւ օժանդակ մարտանաւեր։ Մասնագէտներ կ'ըսեն հազիւ 52 մղոն է Սիկիլիայէն Մալթա, որ կը կազմէ կենսական բանալի մը Մեծն Բրիտանիոյ արեւելեան ճամբուն վրայ։

Ծանր դէպքեր Աթէնքի մէջ

Ուրբաթ օր ծանր ընդհարում մը պատահեցաւ Աթէնքի մէջ, Սինտագմայի հրապարակին վրայ, հանրապետականներու եւ միապետականներու միջեւ։ Կռիւը տեւեց գրեթէ մէկ ժամ, եւ բազմաթիւ մարդիկ վիրաւորուեցան։ Ոստիկանութիւնը ձերբակալեց խումբ մը հանրապետականներ։ Կրետէի կառավարիչը ազդարարեց կեդրոնի կառավարութեան թէ հանրապետականներուն թիւը շատ մեծ է Կրետէի մէջ — Վենիզէլոսի մենաբերդը— եւ թէ բոլորն ալ զինուած են։ Հետեւաբար, արտօնութիւն կը խնդրէ միապետականներն ալ զինելու։ Ուրիշ վայրերու մէջ ալ հանրապետականները կը զօրանան, քանի կը մօտենայ հանրաքուէի օրը (3 նոյեմբեր)։

Կիրքերը չափազանց լարուած են եւ կացութիւնը կը ծանրանայ օրէ օր։

** Կառավարութիւնը արտօնեց որ տասը անգլիական ռմբաձիգ օդանաւեր թռչին Յունաստանի վրայէ, Եգիպտոս երթալու համար։ Ուրբաթ օր իտալական նաւ մը ապաստանեցաւ Արկոսթօլի նաւահանգիստը, առանց արտօնութիւն առնելու։ Նաւապետը պատասխանեց թէ փոթորիկի բռնուած էր։

Իտալական 25 ռմբաձիգ ջրօդանաւեր հասած են Լերոս կղզին (Երկոտասան կղզիներ)։

** Յունական նաւարաժին մը, որ կը բաղկանայ մէկ յածանաւէ, 9 փոքր մարտանաւերէ եւ 6 ջրօդանաւերէ, Պոլիս գնաց բարեկամական այցելութեան մը համար։

Հինգ կիներ վառեցան հրդեհի մը մէջ

Ուրբաթ օր հրդեհ մը մոխիր դարձուց անթել գործիքներու արհեստանոց մը, Քոլոն – Նիվէս փողոցին մէջ։ Հրդեհը այնքան արագութեամբ ծաւալեցաւ որ բանուորուհիները շուարեցան։ Քանի մը հոգի իրենք զիրենք վար նետեցին երկրորդ յարկէն։ Կին մը բոցերուն մէջ մնացած ըլլալով, սարսափէն անելի մը առաւ, կոկորդը կտրեց եւ վար նետուեցաւ։ Ջախջախուած էր բոլորովին։ Ուրիշ չորս կիներ այնքան ածխացած էին որ կարելի չեղաւ ճանչնալ։ Ցղի կին մը ինքզինքը ազատեց պատուհանէ մը ցատկելով, բայց ոտքը կոտրեցաւ։ Ներքին վէրքեր ալ ստացած ըլլալով, վիճակը շատ ծանր է։ Ուրիշներ ալ ծանր վէրքեր ստացան։

Գործարանը ունէր 70 բանուորներ։

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները Ուրբաթ (27 Սեպտ.) երեկոյ ժամը 8.30ին «Զարդարեան» Դպրոցին մէջ 181, Գուր Լաֆայէթ։

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ԺՈՂՈՎՆԵՐԸ

Վրէժ խումբի ժողովը վաղը Երկուշաբթի (Սեպտ 23)։ Օրակարգ՝ Ջեկոյց Շրջ. ժողովի։

ԼԻՈՆԻ վարանդեան խումբի ժողովը յառաջիկայ Ուրբաթ (Սեպտ. 27) ժամը 8ին։ Օրակարգ՝ Ջեկոյց Շրջ. ժողովի։

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ՀԱՒԱՔՈՅԹ

ԿՈՄԻՏԱՍ ԵՒ ՍԻՓԱՆ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԵՐՈՒ

տեղի կ'ունենայ յառաջ այսօր կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3էն 8

Salle Voltaire-ի մէջ, 1 Place de l'Odéon.

Ոչ անդամներու համար մուտք 2 ֆր. իբր ծախքերու մասնակցութիւն։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այսօր, Կիրակի Փարիզի Հայոց Եկեղեցիին մէջ յետ Պատարագի Հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի ի հանգիստ հոգւոյն՝

ՏԻԿ. ԵՂԻՍԱԲԵԹ ՏԱՄԼԱՄԵԱՆԻ

իր մահուան քառասունքին առթիւ։

Կը հրաւիրուին Տամլամեան ընտանիքի ազգականներն ու բարեկամները։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՏԱՐՕՆ ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ Հայրենակց. Միութիւնը իր անկեղծ ցաւակցութիւնը կը յայտնէ հայրենակից Աբէթ ցարութիւնեանի՝ իր որդւոյն դառնակսկիծ մահուան առթիւ։

Փարիզի Վարչութիւն

50 մէթր հեռու ԻՍԻ-ի կայարանէն եւ 23 եւ 32 թիւ հանրակառքերու կայարանէն, վարձու են 1 եւ 2 փիէսնոց (tout confort) յարկաբաժիններ, շարժ, շօֆաժ միասին 2200 եւ 2800. երկու խանութներ 6000 եւ 7500 ֆր.։ դիմեցէք տեղւոյն վրայ. 72 Bld. Rodin. à Issy-les-Moulineaux.

Պ. Հր. Ալեքսանեանէն կը խնդրուի խմբագրատուն հանդիպիլ։

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ» Փարիզի եւ Շրջանի Յառաջի ցրուիչ Պ. ԱԻԵՏԻՍԷՆ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ ՇԱՎԻԼԻ մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այսօր կիր. կէս օրէ վերջ ժամը 4ին, մանկապարտէզի սրահին մէջ։ Բոլոր անդամ-անդամուհիներու ներկայութիւնը պարտաւոր է։ Կը հրաւիրուին համակիրները եւս։ Կարեւոր օրակարգ։

ՓԱՐԻԶԻ Տիգրանակերտի և Շրջանի Հայրենակց. Միութեան ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր կիրակի կէս օրէ ետք ժամը 3.30ին, 0 Բլէր ալ լա Լիւնի վերնայարկը։ Մէթրօ Փլաս տ'Իթալի։

ՓԱՐԻԶԻ ՍԻՕԼԷԶԻ Հայր. Միութեան վարչութեան ատենապետը լրացած ըլլալով ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին միութեան բոլոր անդամները անխտիր, այսօր Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2-30ին Պ. Յ. Գարակէօզեանի սրահը։ Օրակարգ՝ Նիւթական եւ բարոյական հաշուետուութիւն եւ վարչական նոր ընտրութիւն։

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

«ԱՐԱՐԱ»-Ի ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ 17ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

ՀԱՅ ԼԵԳԷՈՆԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Նախագահութեամբ Միութեան Պատուոյ Նախագահ

Պ. ՏԻՐԱՆ ԹԷՔԷՆԵԱՆԻ

կիրակի, 29 Սեպտեմբեր ՇԱԹՕ ՏԸ ՖԼԷՕՐԻ ՄԷՋ

1.— Պատարագ եւ Հոգեհանգիստ Լեգէոնի նահատակներուն հոգւոյն, Փրատոյի Ս. Թարգմանչաց Եկեղեցիին մէջ, ժամը 10—11.30։ 2.— Յաւարտ կրօնական արարողութեանց՝ Եկեղեցւոյ գաւիթին մէջ։ ԴՐՕՇԻ ՅԱՆՁՆՈՒՄ 15ՐԴ ԶՕՐԱԲԱՆԱԿԻ ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐԻՆ ԿՈՂՄԷ

Ուրիշ անրամասնութիւններ յաջորդով։

ՇԱՊԻՆ ԳԱՐԱՀԻՍԱՐԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ 20ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

նախաձեռնութեամբ ՌՕՄԱՆԻ ՇԱՊԻՆԳԱՐԱՀԻՍԱՐԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Այսօր կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին EDEN-ի սրահին մէջ

Կը խօսի՝ Պ. ԵՐՈՒԱՆԴ ՏԷՐ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Ծախքերու մասնակցութիւն 2 ֆր.։

«ՎԷՄ»

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ ՎԷՄ-ի ԺԱ. Թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Վ. Փափազեան, «Համաշխարհային Պատերազմը եւ Տարօնի աշխարհը»։ Յ. Զաւրեան, «Հայաստանի Մշակութային Պատմութիւնը»։ Դր. Ա. Գասպարեան, «Լէօն իբրեւ պատմագիր»։ Ռ. Աբրահամեան, «Շահնամէն եւ Չինական վէպը»։ Վ. Մինախորեան, «Արհաւիրքի օրեր»։ Ա. Ն. Մանտէլշտամ, «Ռուսաստանի քաղաքականութիւնը Թուրքիայում»։ Խմբագրութեան կողմից, «Պ. Ա. Մանտէլշտամի յօդուածի առթիւ»։ Հայաստանի Խորհրդի արձանագրութիւնները։ Հին թուղթեր, «Ռոստոմի նամակները»։ Անցեալը։ Կեանք եւ Մշակոյթ։ Գիրք եւ Մամուլ։ Գրախօսական՝ Ն. Բ.։ Վ. Մանկունի, «Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը»։ Նկարներ։

Գործակալներէն եւ բաժանորդներէն կը խնդրուի փութացնել բաժնեգնի առաքումը։

Տարեկան բաժնեգինը Ֆրանսայի համար՝ 60 ֆր.։ Դիմել՝ Լ. Գեւոնեանին, «Յառաջ»-ի հասցէով։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Ա. ՍԱՐՎԱԶԵԱՆԻ

1.- «ՆԱՀԱՊԵՏ ՆԱՀԱՊԵՏԵԱՆ»

ԴՐԱՄԱ 4 ԱՐԱՐՈՎ. ԳԻՆ 7.50 ՖՐԱՆՔ

2.- «ԳԾԻԾ ԴՈՒՐՍ»

ԴՐԱՄԱ 4 ԱՐԱՐՈՎ. ԳԻՆ 5 ՖՐԱՆՔ

Կը ծախուի նաեւ Յառաջի խմբագրատունը։

ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է

ՎԻՐԱԲՈՅԺ-ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

ՀՐԱՉ ՃԱՐԴԱՐԵԱՆ

44, Rue de Dunkerque, Paris.

ՀԵՌԱՁԱՅՆ TRUDAINE: 42-69

(ԿԱՐ ՏԻՒ ՆՈՐԻ Մ.Ք.)։

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ

ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

16, Rue de Vaugirard, PARIS (6e) Մէթրօ՝ ՕՏԷՕՆ կամ ՍԷՆ ՄԻՇԷԼ

ՀԵՌԱՁԱՅՆ՝ ODEON 76-22

Կ'ընդունի ժամը 9 – 12 եւ 2 – 8, իսկ կիրակի մինչեւ կէսօր

ՎԱՐՁՈՒ Է կեդրոն թաղամասի մէջ գեղեցիկ եւ լուսաւոր խանութ մը 4 ուկէս մէթր ճակատով։ Վարձք ամսական 200 ֆր.։ Բացի կօշկակարութենէ եւ սափրիչութենէ իրաւունք կը տրուի ամէն գործի։ Մասնաւորապէս յարմար դերձակի։ 9 տարի պայմ. Լաւ պատեհութիւն։ Դիմել ՅԱՌԱՋԻ վարչութեան։

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Danton : 52 - 73

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ։

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ մեքենայով լաւ կար կարել գիտցող աշխատաւորուհիներ։ Իմփէրմէապլի համար աթըլիէի մէջ կամ դուրսը։

Ներկայանալ ժամը 10—12 Maison Haitayan, 15, Rue Henri Monnier. Մէթրօ՝ Pigalle.

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(16 ANNÉE)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales

JURISCONSULTE

Droit Français et International Privé

159, Rue Lafayette Tél. Nord 68 - 02

Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փողոցի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ հաշտարար դատարաններու առջեւ, կուտայ certificats de coutumes-ներ, կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները։

Ամէն տեսակ մասնաւոր հանգամանք ունեցող վաւերաթուղթի խմբագրութիւն, ընկերութեան կազմութիւն եւ հաշուեյարդար։ Նախարարութեանց եւ հանրային վարչութեանց ուղղուելիք խնդրագիրներ ու թղթակցութիւններու կազմութիւն։ Հարկային գեղչեր։ Ներկայ տնտեսական կացութեան պատճառաւ խորհրդակցութիւններ կը տրուին 10 ֆրանքի, իսկ նամակով եղած խորհրդակցութեանց համար 15 ֆրանք։

Կ'ընդունի ժամը 9—10 եւ 17 — 19։ Նաեւ ժամադրութեամբ

ՀԱՐԿԱՏՈՒՆԵՐՈՒ

ԱՆՁԱՏԱԿԱՆ ԾԱՌԱՅՈՒԹԻՒՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

Mr. PARMAC, (Expert-Fiscal)

ՀԱՐԿԱՅԻՆ ՓՈՐՁԱԳԷՏ

28 Bld. Strasbourg, Paris (10)

ՀԵՌԱՁԱՅՆ Botzaris 17-64

ԿԸ ՊԱՇՏՊԱՆԷ ԱՄԷՆ ՀԱՐԿԱՏՈՒԻ ԱՆՁԱՏԱԿԱՆ ՇԱՀԵՐԸ

Դիմեցէք անոր՝ ձեր առեւտրական, արհեստագիտական եւ անձնական կեանքի բոլոր խնդիրներու համար։ Կը լուսաբանէ ՀԱՐԿԱՅԻՆ, ԻՐԱՒԱԳԻՏԱԿԱՆ եւ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆՑ վերաբերեալ բոլոր խնդիրները։

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐ, որպէսզի որ եւ է դժուարութիւններու չհանդիպիք, գործադրեցէք՝ ՓԱՐՄԱՔԻ ՀԱՇՈՒԱԿԱԼԱԿԱՆ մեթոտը, որ կը համապատասխանէ ամէն պահանջի։

Աւելի տեղեկութիւն առնելու համար գրեցէք մեզի (դրոշմաթուղթ մը ղրկելով պատասխանին համար)։

Պ. ՓԱՐՄԱՔ կ'ընդունի ամէն օր ժամը 9-12 եւ ժամադրութեամբ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՈՐ ԳՐԱՏՈՒՆ

66, Rue Mouffetard. PARIS (5)

Tél.: Port-Royal 01-42 Métro: Place Monge

ԷԼԷԿՆԵԱՆ տպարանին կից բացուած է նաեւ գրատուն մը, ուր պիտի գտնէք հայերէն եւ ֆրանսերէն ամէն տեսակ գիրքեր ինչպէս նաեւ դասագիրքեր եւ բառարաններ՝ խիստ չափաւոր գիներով։

ՄԱՐՇԷՃԻՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Confection BARMIN

(Prop. BAROUTDJIAN)

Spécialité de tabliers d'enfant

Blouses de dames. robes barboteuses etc. etc.

31, Rue Bergère 31. Paris (9)

Métro: MONTMARTRE

Ապրանքները կը ղրկուին Ֆրանսայի ամէն կողմերը contre remboursement-ով։

ՏՈՔԹ. ՍՊԱՐԹԱԼԻ

ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ

Նախկին գլխաւոր բժիշկ եւ վիրաբոյժ Իզմիրի Ազգ. Հիւանդանոցի

33, Rue Poissonnière (Rex սինէմային ճիշտ քովը)

Մէթրօ՝ Bonne-Nouvelle

Ընդունելութիւն ամէն օր ժամը 14—18 եւ ժամադրութեամբ

Տոքթ. ԱՐՇԱԿ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

ՎԿԱՅԵԱԼ ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ ՊԵՏ. ՎԿԱՅԱԿԱՆՈՎ

ՄԱՆԿԱԲԱՐՁ, ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԿԱՆԱՆՑ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ

BAUDELOCQUE-Ի ՄԱՅՐԱՆՈՑԷՆ

Հիւանդ կ'ընդունի Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը ժամը 10 - 12

Maison d'ACCOUCHEMENT

35 ՍԵՆԵԱԿ, ԱՐԴԻԱԿԱՆ CONFORT-ՈՎ

36, Cours de Vincennes, Մէթրօ՝ Nation, Հեռաձայն Diderot 03-96

ՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐ PRIX à FORFAIT

CAFÉ-VINS

44, Rue du BAIGNOIR, MARSEILLE. Tél. Col. 82-36

ՍՈՒՐԷՆ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ

Շաբաթ օր կը բացուի մեր խանութը ուր պիտի գտնէք մեր համեղ SCHERIF ՍՈՒՐՃԸ, ԿԷՄԱԼՄԱՁԵԱՆ-ի կողմէ մասնագէտօրէն պատրաստուած ԼԷՊԼԷՊԻ, ԳԻՆԻ, ՉՈՐ ՆՊԱՐՆԵՂԷՆՆԵՐ, ՁԻԹԱՅ ԵՒԱՅԼՆ։

Այս առթիւ 15 օրուան համար միայն բոլոր մեր ապրանքները պիտի ծախենք ԲԱՑԱՌԻԿ ԳԻՆԵՐՈՎ։

250 ԿՐԱՄ ՍՈՒՐՃԻՆ 5 ֆրանքէն սկսեալ պիտի տանք հետեւեալ նուէրները.—

1.— 200 Թէյմը, 2.— Լօթըրի նասիոնալի մասնակցութեան համար տոմսակ մը՝ նուիրուած Paris Timbre-ի կողմէ, 3.— մէկ պալօն Paris Timbre-էն, 4.— մէկ քիլօ շաքար 3 ֆրանքի։

ԳԻՆԻ

Սքանչելի ԳԻՆԻ լիթրը միայն 1 ֆրանք։ Չոր նպարեղէններ մեծաքանակ գինով. ԼԷՊԼԷՊԻ քիլօն 4 ֆր. 50։

Ապրանքներ կ'ընդունինք նաեւ գաւառներէն յարմար գիներով

ՕԳՏՈՒԵՑԷ՛Ք ԱՅՍ ԲԱՑԱՌԻԿ ԱՌԻԹԷՆ։

ԿՈՒԶԷ՞Ք ԶՈՒՏ ԽԱՂՈՂԷ ԵՒ ԱՆԽՍՈՆԷ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ ՕՂԻ ԽՄԵԼ

ՀԱՐՑՈՒՑԷՔ ՓՈՐՁԵՑԷՔ ԵՒ ԳՆԵՑԷՔ — ՐԱՔԻ ՏԻԻՋ — ԱՐՔԱՅԱԿԱՆ ԽՄԻՉՔ — ԿԱԶԴՈՒՐԻՉ ԱՆԱՐԱՏ ԱԽՈՐԺԱԲԵՐ

Պոլսոյ օղին է որ ձեր ուզածին պէս կը ճերմկնայ եւ քէյֆ կուտայ։

Ֆրանսայի համար արտօնատէր՝ Յ. ՏՕԼԱՔԻՒԲԷԵԱՆ

8, Rue Suffren, MARSEILLE, Tél. D. 70-89

Փարիզի ներկայացուցիչ Գ. ՃԻՏԷՃԵԱՆ,

75, Ave. Victor – Hugo, Clamart (Seine)

Լիոնի ներկայացուցիչ ՃԸՆԿԸՏՐԵԱՆ եւ ԹԷՐՁԻԵԱՆ

211, Rue de Criqui

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
(ՆԱՄԱԿՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ) Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 24 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ MARDI 24 Septembre 1935

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2917

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆՈՐ ՇԱՐԱԿԱՆ — "ՉԷՖ,, ԵՒ ՇԱՐՔ

Առնէ մը ի վեր նոր շարական մը կ'երգեն հայ կարմրուկնե- Անշուշտ հետեւելով կեդրոնի ազդանշանին:

— Մեր պայքարը ձեզի դէմ չէ, շարքային Դաշնակ, այլ քու «չէֆ»երուդ: Երես դարձուր անոնց: Թօթվէ անոնց լուծը: Ձեռք մեզի, նոյն իսկ առանց հեռանալու շարքերէն, եւ տես ի՛նչ-պէս լաւ կը հասկնանք իրար: Մենք աշխատաւոր, դուն աշխատաւոր, ի՞նչ ունինք իրարու հետ: Քեզի համար ալ բաց են խորհրդային հայրենիքին դուռները, կը բաւէ որ հեռանաս «չէֆ»երէդ կամ զանոնք հեռացնես ասպարէզէն...

Իրականին մէջ նոր չէ բանաձեւը, բայց նոր է եղանակը, առաջապէս մշակուած՝ Մ. Նահանգներուն մէջ, 1933 դեկտեմբեր 24ի ոճիր դէպքէն յետոյ, եւ այժմ փոխադրուած Ֆրանսա եւ ուրիշ ուր որ կարելի է:

Զայն կ'երգեն իրենց թերթերով եւ ճառերով, ինչպէս եւ թըռուցիկներով: Երբ թռուցիկը կամ թերթը ֆրանսերէն է, աւելի աչքի կը զարնէ եղանակը, ինչպէս պարզած ենք բազմաթիւ առիթներով:

Իրենք, այս նորագոյն ռազմավարութեան քարոզիչներն ու կազմակերպիչները հաւատք ունի՞ն անոր անկեղծութեան կամ յաջողութեան մասին:

Հարցումն իսկ աւելորդ է: Եթէ հաւատային, պէտք չունէին ֆրանսացի ընկերներու աջակցութեան դիմելու: Երկու ճառ, երեք ...ուած,— և «չէֆ» ու շարք իրար ձգելով, կը թաղէի՛ն Դաշնակցութիւնը: Ինչպէս ըրին Երեւանի մէջ, տարիներ առաջ...

Բայց, հրամանը արձակուած է եւ հարկ է անկարելին փորձել, գոնէ տեղեկագրի մը նիւթ ճարելու համար:

Պարագաներն ալ շատ նպաստաւոր են,— Տնտեսական տագնապ, «ժողովրդական ճակատ», ներգաղթ, Շահվերդեան:

— Ընկեր Դաշնակ, բաժնուէ՛ «չէֆ»երէդ, անմիջապէս կ'արձանագրուիս ներգաղթի ցանկին մէջ:

Ճիշդ ինչպէս կ'ըսեն Հօկի կեդր. վարչութեան դէմ ըմբոստացած շարքերուն.

— Եթէ այսպէս շարունակէք, ձեր անունները կը ջնջուին կամ չեն արձանագրուիր, եւ Հայաստանի դուռները վերջնապէս կը փակուին ձեր առջեւ:

Տարակոյս չկայ թէ «չէֆ»ի եւ շարքի այս ռազմախաղն ալ պիտի տեւէ այնքան որքան կրնայ տեւել սառախօսին ճրագը: Պարզապէս անոր համար որ, շատոնց մաշած է բանաձեւը, թէեւ նոր եղանակով մը զարդարուած:

Ամէնէն թթու կարմրուկն ալ գիտէ որ՝ Դաշնակցութիւնը չէ ունեցած եւ չունի «չէֆ»երու այնպիսի դրութիւն, ինչպէս բոլշեւիկեան կուսակցութիւնը:

Դաշնակցութիւնը հարիւր տարի տեւէ, չի կրնար յղանալ, արծարծել, պարտադրել այսպիսի սաղմոսերգութիւն.

— Դո՛ւն, Սթալին, մե՛ծ Սթալին, հանճարե՛ղ Սթալին... Սթալինը ըսաւ... Սթալինը հրամայեց... Սթալինը նախատեսած էր... Սթալինը չի սխալիր... Սթալինը փրկեց...

Եւ այս ոչ թէ հասարակ ժողովուրդին, այլ գրող-բրող յեղափոխականներո՛ւ բերնով: Տարին տասներկու ամիս եւ ամէն օր:

Ապահովաբար «աստուածընտիր» ցարերն անգամ լսած չէին այսքան գովասանք: Կամ եթէ լսէին, հասկնալի էր, որովհետեւ փառաբանողները այնպիսի տարրեր էին որ կը շփոթէին Կոստանդինն ու... սահմանադրութիւնը:

Դաշնակցութիւնը շատոնց փլած էր, եթէ մշակած ըլլար այսպիսի հոգեբանութիւն: Նոյնիսկ մէկ տարի:

Մեր սոփեստիկները շատ լաւ գիտեն այս պարագան, բայց կը յամառին անգիտանալ: Կը յամառին ջուր ծեծել, Դաշնակցութեան շարքերը շփոթելով իրենց ոչխարներուն հետ:

Անոնց համար գաղտնիք չէ թէ «չէֆ» չկար Կ. Խաչի հանդէսին մէջ, կամ ո եւ է «չէֆ»է հրաման առնուած չէր, երբ շարքային մը կ'ապտակէր անոպայ մարդ մը, որ բերանը ուրած էր «Մեր Հայրենիք»ի կամ ազգային խորհրդանշանի դէմ (Պուլվառ Օտտօ):

«Չէֆ»եր չէին որ կազմակերպեցին Կրընոպլի ծաղկոցին հանդէսը, ուր ափ մը հայ մանուկներ հայերէն պիտի արտասանէին ու երգէին (25 օգոստոս): Եւ սակայն,— աւելորդ պատիւ պիտի ըլլար անգամ մըն ալ յիշել ինքնակոչ «աշխատանքի խումբ»ին գարշելի թռուցիկը:

Տակաւին յիշե՞նք Սեվռանը, Քաշանը (այլափոխուած) եւ ուրիշ պարագաներ: Եւ այն շան-քարոզները որ կը տպուին զանազան թերթերու մէջ:

Մեր հակառակորդները ի զուր կը ճգնին արւեն պղտորել, այս անգամ ապաստանելով «ժողովրդական ճակատ»ի վահանին տակ: Անոնք այդ «ճակատ»ին բովանդակութիւնն անգամ չեն ըմբռնած, եւ պարզապէս իրենց բթամտութիւնը կամ նենգամտութիւնն է որ կ'ապացուցանեն, խեղաթիւրելով այդ աշխատաւորական շարժումին բուն ոգին:

Եթէ մինչեւ հիմա հրատարակուած փաստերը չեն բաւեր, պատրաստ ենք ուրիշներ ալ ճարելու: Միայն թէ՝ մեր իրաւունքն է պահանջել եւ բացորոշ պատասխան ստանալ հետեւեալ հարցերուն.—

1. Ովքե՞ր են այն հայ «աշխատաւոր»ները, որ կը խօսին «ժողովրդական ճակատ»ի եւ ուրիշ սրտառուչ բաներու մասին:

2. Որո՞ւ հետ կ'ուզեն խօսիլ, Դաշնակցութեա՞ն, թէ ճամբուն վրայ հանդիպած տղու մը հետ, շահագործելով անոր բարեմտութիւնը, եւ որոմ ցանելով:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԻՏԱԼԻՈՅ ՄԵՐԺՈՂԱԿԱՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ ՆՈՐ ԺՈՂՈՎ ՄԸ ԳՈՒՄԱՐԵԼՈՎ ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԻՆ ՀԱՂՈՐԴԵՑ ԻՐ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԸ

Կ'ուզէ կէս առ կէս գրաւել Հապէշիստանը

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՇԱՏ ԾԱՆՐ Է, ԲԱՅՑ ԱՄԷՆ ԴՈՒՌ ՓԱԿՈՒԱԾ ՉԻ ՀԱՄԱՐՈՒԻՐ

Ինչպէս գրած էինք, Իտալիոյ նախարարական խորհուրդը բացառիկ նիստ գումարեց շաբաթ օր, պատասխանելու համար Հինգերու յանձնախումբին թելադրութեանց: Պատասխանը եղաւ ժխտական, թէեւ ոչ բացարձակապէս մերժողական:

Այս առթիւ հրատարակուած զեկոյցը կ'ըսէ.— Վարչապետը ամբողջ մէկ ժամ լայն տեղեկութիւններ հաղորդեց քաղաքական եւ զինուորական կացութեան մասին: Կարդաց եւ բացատրեց Հինգերու յանձնախումբին տեղեկագիրը: Նախարարական խորհուրդը ծանօթացաւ Հինգերու տեղեկագրին մէջ եղած առաջարկներուն եւ ուշադրութեամբ քննեց զանոնք: Նախարարական խորհուրդը գնահատելով հանդերձ Հինգերու կատարած փորձը, ստիպուեցաւ եզրակացնել թէ այդ առաջարկները անընդունելի են, քանի որ բաւարար նուազագոյն հիմ մը չեն ներկայացներ Իտալիոյ իրաւունքներուն եւ շահերուն վերջնական եւ գործնական ճանաչման եւ իրականացման համար: Նախարարական խորհուրդը նորէն պիտի գումարուի երեքշաբթի օր, 24 սեպտեմբեր, հետեւելու համար կացութեան ընթացքին»:

Այս պատասխանը անակնկալ մը չեղաւ Ազգերու Դաշնակցութեան եւ մանաւանդ Անգլիոյ համար: Կիրակի առտու Լոնտոնի թերթերը կը գրէին թէ դուռները փակուած, սակայն կղպուած չեն: Նախարարական ժողովին մէջ, Մուսոլինիի զեկոյցը ոչ միայն կը շօշափէր Հինգերու յանձնախումբին թելադրութիւնները, այլեւ նկատի կ'առնէր կացութեան բոլոր երեսները, մասնաւորապէս անգլիական մարտանաւերու համախմբումը Միջերկրականի մէջ եւ Իտալիոյ զինուորական հնարաւորութիւնները Եթովպիոյ մէջ: Այնպէս որ, նախարարները ամէն բան կշռած էին, երբ ժխտական պատասխան կուտային: Ատոր համար ալ, պատասխանը չափաւոր, գոնէ ոչ – գրգռիչ համարուեցաւ Ժընեւի մէջ:

Հոմէն տրուած հրահանգներուն վրայ, Իտալիոյ առաջին պատուիրակը Հինգերու յանձնախումբի նախագահին քով երթալով, լրացուցիչ բացատրութիւններ հաղորդեց: (Պատասխանը յանձնուած էր Հինգերու յանձնախումբին բոլոր անդամներուն): Պարոն Ալոյզի որ եւ է գրութիւն չյանձնեց նախագահին, բայց պատասխանը պաշտօնական էր: Եւ նախագահը երկուշաբթի օր նիստի հրաւիրեց յանձնախումբը:

ԿԻՐԱԿԻ ՕՐՈՒԱՆ ՄԵԾ ԱՆԱԿՆԿԱԼԸ

Արդ, երեքշաբթի օրուան յետաձգուած նախարարական խորհուրդը գումարուեցաւ կիրակի, Մուսոլինիի կարգադրութեամբ, եւ տեւեց գրեթէ ամբողջ օրը: Նոյն կէս օրին իտալական պատուիրակը Հինգերու յանձնախումբին կը հաղորդէր Իտալիոյ պահանջները, որոնք խոր տպաւորութիւն գործեցին Ժընեւի մէջ:

Շաբաթ օրուան ժողովին վերջը, նախարարներէն շատերը գիւղ գացած էին, եւ անմիջապէս վերադարձան, Մուսոլինիի հեռագրին վրայ:

Հակառակ հաստատուած գաղտնապահութեան, իրազեկ թղթակիցներ յաջողած են իմանալ Իտալիոյ պայմանները: (Պարոն Ալոյզի կիրակի օր կրկին այցելելով Հինգերու յանձնախումբի նախագահին, կարդացած է իր ստացած պաշտօնագիրը, իսկ նախագահը գրի առած է զանոնք): Ահա թէ ի՛նչ կը պահանջէ Իտալիա, չեզոքել համարելու համար իր զինուորական արշաւանքը.—

ՀՈՂԱՅԻՆ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐ.— Հիւսիսէն Իտալիոյ պէտք է տրուին ոչ միայն Տանաքիլի նահանգը, այլեւ Թիկրէի նահանգին մէկ մասը, ինչպէս եւ Աքսում եւ Ատուա քաղաքները: Իսկ հարաւէն՝ Օկատէնի նահանգէն զատ, Շի-պէլի բարեբեր հովիտը:

Այս պահանջը ներկայացնելով, Իտալիա կ'ուզէ միացնել Էրիթրէի գաղթավայրը եւ իտալական Սօմալին, հիւսիսէն հարաւ: Ուշագրաւ պահանջ մըն ալ.— Եթէ ծովային ելք մը պիտի տրուի Հապէշիստանի, այդ ելքը պէտք է ըլլայ ոչ թէ անգլիական հող (Զէյլա), այլ իտալական, անցնելով Էրիթրէի կամ իտալական Սօմալիի մէջէն:

ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐ.— Հապէշական բանակին մէկ մեծ մասը պէտք է զինաթափ ըլլայ եւ արձակուի, իսկ մնացեալը դրուի իտալացի սպաներու հրամանատարութեան տակ:

Ինչպէս կը տեսնէք, Մուսոլինի ոչ միայն երկուքի կը բաժնէ եւ կ'անդամատէ Եթովպիան, այլ իր թեւարկութեան կ'ենթարկէ մնացեալը: Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակներուն մէջ բոլորովին անընդունելի եւ անգործադրելի կը գտնեն այս պահանջները: Բայց որովհետեւ Իտալիա դեռ իր յարաբերութիւնները չէ խզած Ազգաժողովին հետ, կը կարծուի թէ կ'ուզէ սակարկել:

Ամէն պարագայի մէջ, կացութիւնը շատ ծանր է: Պ. Լավալ, որ Փարիզ եկած էր նախարարական արտակարգ նիստին մասնակցելու համար, ստիպողաբար վերադարձաւ Ժընեւ, դերագոյն ճիգ մը եւս փորձելու համար: Փարիզի մէջ կը կարծեն թէ անխուսափելի է պատերազմը, եթէ հրաշք մը չպատահի: Այդ պարագային զինուորական գործողութիւնները կրնան սկսիլ երկու երեք շաբաթէն: Պ. Լավալի գլխաւոր գործը պիտի ըլլայ եթէ ոչ կանխել, գոնէ սահմանափակել, գաղթային արշաւանքի մը վերածել պատերազմը, այնպէս կրնայ յանգիլ անգլօ-իտալական ընդհարման մը: Շաբաթ օրուան նախարարական խորհուրդին մէջ, Հանրապետութեան նախագահը ջերմապէս շնորհաւորեց վարչապետին թափած ջանքերը, անոր «արի եւ ամուր» դիրքը: Հիմա կարգը եկած է ամէնէն տաժանելի բանակցութեանց:

Երէկ ժողովի հրաւիրուած էր Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը: Իսկ այսօր մասնաւոր նիստ մը կը գումարէ Անգլիոյ նախարարական խորհուրդը, կացութեան մասին խորհրդակցելու համար: Պ. Իտըն ընդարձակ տե-

(Շար. ը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՅՍ ԷՐ ՊԱԿԱՍ...

Աթէնքի թերթերը կը գրեն թէ հապէշական ոստիկանութիւնը ձերբակալած է թագաւորին խոհարարը, Ամիրայեանը(?), երբ կը փորձէր տեղեկութիւններ հաղորդել իտալական գործակալի մը, սենեակին մէջ:

Հեռագիրը կ'աւելցնէ թէ՝ իտալական դեսպանատունը բողոքած ըլլալով, կասկածելի Հայը սահմանէն դուրս հանուած է:

Ուրեմն, այս նիւթին վրայ եւս «հայկական պատմութիւններ» պիտի ունենանք: Մանաւանդ երբ թղթակիցները տրամադիր են այս տեսակ մանրամասնութիւններ արտադրելու մեծ քանակով ու միտումնաւոր կերպով, երկու կողմէն ալ...

Բոլշեւիկ «Բանուոր»ը շատոնց տըւած էր ազդանշանը, հեռաւոր Ամերիկայէն,— «Պաշտպանեցէ՛ք հապէշ ժողովուրդը: Ցոյցի ելէք շաբաթ օր, իտալական հիւպատոսարանին առջեւ»:

Երեւի Արքային Արքային խոհարարը փաշական է: Այլապէս, փոխանակ պալատին գաղտնիքները հաղորդելու իտալական գործակալին, կը կարգին ցոյց մը պիտի սարքէր իտալական դեսպանատան դէմ:

Եւ կամ, իբրեւ արհեստակից մտերմանալով դեսպանատան խոհարարին հետ, գաղտնիքներ պիտի կորզէր եւ պիտի տանէր պալատ, ռոճիկի յաւելում, նոյնիսկ պատուանշան ստանալու համար...

Մէկը միւսէն զարշելի արարքներ:

Չեմ գիտեր որքան ճիշդ է Աթէնքի լուրը, որ կրկնուած էր երկու օր:

Բայց, գիտեմ որ «աչքը բաց» մարդիկ պակաս չեն մեր մէջ, իսկ առիթը շատ նպաստաւոր է, պղտոր ջուրի մէջ ձուկ որսալու եւ բախտ շինելու համար:

Թերեւս լուրը սխալ է կամ չարամտօրէն յերիւրուած: Եւ կամ խոհարարը թակարդի մը մէջ ձգուած է պալատական մրցակիցներու կողմէ:

Հապէշիստանն ալ խաւարակուռ երկիր մըն է եւ ամէն բան կրնաք ենթադրել: Իսկ ներքին դաւերն ու խարդաւանքները ...Տիմոթէոս վարդապետին հարցուցէք:

Բայց եւ այնպէս, հեռագրին իրատարակութիւնն իսկ բաւական է, խմբագրէն մինչեւ խոհարարը խեղճի կանչելու համար:

Արդէն, քանի մը տարիէ ի վեր, Հապէշիստանի մէջ ալ ծուռ կը նային Հայերու վրայ, իբրեւ հետեւանք «ինչ ինչ» արարքներու:

Հիմա որ երկիրը խռովայոյզ վիճակ մը կը ներկայացնէ եւ շատեր հեռացած են մայրաքաղաքէն, դէպի երկրին ներսերը (8—15 օրուան ճամբայ), խելացիներուն ականջէն օղ մը, իսկ անխելքներուն ոտքէն քար մը պէտք է կախել:

Այս միջազգային տագնապին մէջ, թող ամէն ազգի մասին խօսին, բացի հայկականէն: Նոյնիսկ եթէ... գովասանք ըլլայ:

Տիմոթէոս վարդապետ եւ Իգնատիոս եպիսկոպոս երկու տարի լեռնէ լեռ թափառեցան, անօթի ծարաւ, թէ-ոդորոս թագաւորին երեսը տեսնելու համար: Բայց, ոչ իսկ անոր սահմանուած նուէրները կրցան փրկել:

Ի՞նչ կ'ուզեն փրկել Հայիլէ Սելասիէի խոհարարը եւ... «Բանուոր»ի խմբագիրը:

Դեռ չեմ խօսիր միւս նիւթի, փաշականի մասին, որ հռոմէական կայսրութեան շիտակ եւ բանուկ ծովափը ձգած, ճամբան կը մոլորի աղի եւ քարի անապատներու մէջ:

Ա՛յնտեղ ալ չկա՞ն «վայրենիներ», արժանի «քաղաքակրթութեան»: Եւ շատ աւելի նրբացած...

ՎԱՀԷ

ԳԵՂԵՑԻԿ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

Շաբաթ օր իմացանք լուրը, պատահական նամակէ մը, եւ չհաւատացինք: Գեղեցիկը մեռած...

Դժբախտաբար ճիշդ է գոյժը: Այս աշխոյժ տղան, որ ամէն տեղ էր եւ ամէն գործի մէջ, Սօֆիա, Ուրուկուէյ, Լիոն, Փարիզ, նորէն Սօֆիա, սեպտեմբեր 17ին մեռեր է Պուլկարիոյ մայրաքաղաքին մէջ, ուր վերադարձած էր ընտանիքին հետ, մէկ ամիս առաջ: «Ազատ Խօսք»ն է որ կը հաստատէ լուրը, աւելցնելով թէ ընկերը զոհ գնաց կարճատեւ հիւանդութեան մը:

Ուրեմն, Գեղեցիկն ալ ոչ եւս է: Գոյժին անմիջական տպաւորութեան տակ, ստիպուած ենք վաղուան ձգել քանի մը ամփոփ տեղեկութիւններ, իր կեանքի եւ գործունէութեան մասին:

Ընկերոջ յուղարկաւորութիւնը կատարուած է սեպտեմբեր 18ին, մասնակցութեամբ Քրիստափոր ընթերցարանի վարչութեան, Մակեդոնական – Օտրինեան հայ կամաւորական վաշտի զինակիցներուն, Հ. Յ. Դ. Խաչի եւ բազմաթիւ ընկերներու:

Մեր խորին ցաւակցութիւնները այրի Տիկին Գեղեցիկի եւ իր չորս զաւակներուն:

Թուրքիա բացառիկ միջոցներ ձեռք կ'առնէ

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ թրքական կառավարութիւնը խորապէս մտահոգ՝ միջազգային դէպքերու ընթացքէն եւ նկատի առնելով որ բազմաթիւ իտալական մարտանաւեր կը գտնուին թրքական ծովեզերքի բացերը, որոշեց անմիջապէս զինուոր համախմբել ռազմագիտական կէտերու վրայ, ուր պաշտպանողական աշխատանքներու պիտի ձեռնարկուի ստիպողաբար:

Յունաստան ալ կազմ ու պատրաստ

Յունական նաւատորմին մը, որ կը բաղկանայ մէկ յածանաւէ, վեց թորփիլահալածէ եւ երեք սուզանաւէ եւ որ թրքական ջուրերը կը գտնուէր, հրաման ստացաւ անմիջապէս վերադառնալ Սալամինայի նաւակայանը:

Յունաստանի հողագործական նախարարը, որ փոխնորդաբար կը վարէ արտաքին նախարարութիւնը, հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ.— Յունաստան կը յուսայ թէ խաղաղ ելք մը պիտի գտնուի իտալ-հապէշական վէճին: Մենք բարեկամ ենք երկու երկիրներուն համար եւ, պատերազմի պարագային, չէզոք պիտի մնանք: Եթէ հարկ ըլլայ աւելի վճռական դիրք բռնել, պիտի խորհրդակցինք պալքանեան միութեան անդամներուն հետ: Իտալական մարտանաւերու անանկնկալ խարսխումը յունական ջուրերու մէջ՝ ծանր իրողութիւն մը չի կազմեր, թէեւ նախընտրելի է որ, ներկայ պարագաներուն մէջ, խստօրէն յարգուին միջազգային սովորութիւնները:

⁂ Աթէնքի հեռագրական գործակալութիւնը կը հերքէ այն լուրերը թէ թրքական դեսպանը ձեռնարկ մը կատարած է պալքանեան միութեան եւ թուրքեւյունական բարեկամութեան մասին:

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՍԱՀՄԱՆԱՊԱՀ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐԸ սեպտեմբեր 17էն 18ի գիշերը կը նշմարեն այր մը եւ կին մը, որ կը փորձէին անցնիլ ռումանական սահմանը: Քանի մը ազդարարութիւններէ վերջ, պուլկար պահակը հրացան պարպելով, կը սպաննէ կինը, իսկ այրը կը վիրաւորուի: Քննութենէն հաստատուեցաւ թէ երկուքն ալ Ռուս են:

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ՏԵՂԱՒՈՐՈՒՄ ԵՒ ՄԱՐԴԱՀԱՄԱՐ

Վերջին քանի մը ամիսներու ընթացքին, Ինկիլըրի մասնաւոր թափով մը կը հետապնդէ Թուրքիոյ սահմաններէն դուրս բնակող ցեղակիցները Թուրքիա փոխադրելու խնդիրը:

Ինչպէս ծանօթ է, այս շարժումը նոր չէ: Այն օրէն ասդին, երբ Թուրքիոյ վարիչները ջանացին կարելի եղածին չափ ազատիլ ներքին ոչ թուրք տարրերէն, միաժամանակ խորհեցան աւելցնել թուրք բնակչութեան թիւը: Անշուշտ, առիկա փոքրիկ ու դիւրաւ իրագործելի ծրագիր մը չէր: Տեղ կար, բայց հարկ էր ունենալ դրամ, օտար երկիրներ բնակող Թուրքերու համաձայնութիւնը, եւ այդ երկիրներու կառավարութիւններուն բարեացակամութիւնը: Այս երեք գլխաւոր պատճառները ուշացուցին այդ ծրագրին գործադրութիւնը: Այսուհանդերձ, ան չլքուեցաւ: Ընդհակառակն, ինչպէս ըսինք, վերջերս նոր թափով մը կը հետապնդուի:

Ինկիլըրի քանի մը նպատակներ կը հետապնդէ այս ներգաղթով:

Առաջինը այն պարզ իրողութիւնն էր թէ՝ կ'ուզէ իր ամայացած երկիրը բնակչութեամբ օժտել: Եւ սակայն, առիկա լոկ ցանկութեան կապուած չէ: Բնակչութիւն մը երկու անհրաժեշտ ազդակներու է կապուած,— կլիմայ եւ զբաղում: Իսկ այս երկու ազդակները կը փոխուին երկրէ երկիր: Հետեւապէս, Ինկիլըրի, որ, Թրակիայէն մինչեւ Կարս տարբեր կլիմաներ ու պայմաններ ունի, չի կրնար իր ուզած գաղթականը իր ուզած տեղը տեղաւորել:

Թուրքիայէն դուրս Թուրքեր կան Կովկաս, Ռումանիա, Պուլկարիա եւ Սերպիա: Ինկիլըրի առայժմ Ռումանիայէն եւ Պուլկարիայէն կը փոխադրէ: Իսկ այս պալքանեան բնակչութիւնը դժուար թէ յարմարի արեւելեան նահանգներուն:

Ճիշդ է որ «Թան»ի համաձայն, մաս մը գաղթականներ կ'ուզեն ղրկել արեւել. նահանգները: Բայց, այդ ձեռնարկը բնաւ յաջողութիւն չի կրնար գտնել, որովհետեւ Տօպրուճայի հողերուն վրայ ամբողջ կեանք մը ապրած տարրը դժուար թէ ընտելանայ Մուշի կամ Կարնոյ պայմաններուն:

Ինկիլըրի, նկատի ունենալով նաեւ այս պարագան, զանոնք կ'ուզէ տեղաւորել Թրակիոյ մէջ, «նաեւ» ըսինք որովհետեւ դատելով երեւոյթներէն, Թրակիոյ մէջ Թուրքեր խոնելու այս աճապարանքը ունի եւ ուրիշ պատճառ մը:

Ուրեմն, բնակչութիւնը բազմացնելու առաջադրութեամբ Ինկիլըրի զարկ կուտայ ներգաղթին:

Իր երկրորդ մտահոգութիւնն է «Թուրքիան Թուրքերուն» նշանաբանը փաստօրէն արդարացնել: Թուրքիոյ ամայութեան մասին ոչ ոք այնքան ճշգրիտ գաղափար ունի, որքան Ինկիլըրն, անշուշտ: Եթէ երբեմնի չէն Խտրնէն հազիւ 30.000 բնակիչ ունի, ինչպէս կը գրէր Խտրնէի երեսփոխանը՝ ներքին գործավարին, կրնանք երեւակայել թէ հեռաւոր Վանը, Կարինը եւ այլ քաղաքներ կամ նահանգներ որքան պարապ են: Ինկիլըրի հետզհետէ կը համոզուի նաեւ որ քաղաքական աշխարհը ոչինչով կը տարբերի նախապատերազմեանէն: Ճումհուրիէթ իրաւամբ կը նկատէր, իտալ-եւհապէշ վէճի առթիւ, թէ մեծերը կրկին իրենք իրենց մէջ կը չափեն ու կը բաժնեն ...

Ինկիլըրի՝ նստած՝ պատմականօրէն ուրիշի պատկանող հողերու վրայ, տէր՝ նօսր բնակչութեան մը, անկարող՝ լաւագոյնս շահագործելու զայն, մեծապէս մտահոգ է անոր պահպանման համար:

Իտալիա գրաւած ըլլալով Ափրիկէի մէջ, Ինկիլըրի առայժմ Թրակեան սահմանովն է մտահոգ: Այն բուռն լեզուն զոր Թուրք թերթերը առեն առեն կը գործածեն Պուլկարիոյ հանդէպ եւ այն զինուորական կեդրոնացումը զոր կատարեցին սահմանին վրայ, այդ մտահոգութեան արդիւնքն է: Թրակիոյ մէջ գաղթականներու տեղաւորումը եւս անոր հետեւանք է: Ստացուած տեղեկութիւններուն նայելով, այդ տեղաւորումը կը տարուի զինուորական թափով: Ճիշդ այնպէս ինչպէս ճակատ զօրք կը փոխադրեն: Ու նոյն թափով ալ գիւղ, ճամբայ կամ տուն կը շինեն:

Տեղաւորումի այս զինուորական հանգամանքը անժխտելի կը դառնայ, եթէ նկատի ունենանք որ Ինկիլըրի այս տարուան իր ելմտացոյցին մէջ գաղթականներու մեծ յատկացում մը ըրած չէր: Բայց, այն օրէն ասդին, երբ սկսան զօրացնել Թրակիան, սկսան եւ ներգաղթը, անշուշտ զինուորական յատկացումներով կամ բացառիկ պիւտճէով:

Կլիմայէն զատ կայ, ուրեմն եւ Թրակիոյ վտանգուած ըլլալու պարագան, որոնց պատճառաւ տեղաւորումը կը կատարուի այդ վայրին մէջ, առայժմ թողլով Արեւել. նահանգները, մինչ, ներգաղթի առաջին ձեռնարկին, ինչպէս կը յիշուի, Արեւելեան Նահանգներուն մէջ կ'ուզէին կեդրոնացնել եկուորները:

Այս պարագան կրկին մեզի մտածել կուտայ թէ Թուրքիա կամ շատ ապահով կը զգայ ինքզինքը արեւելեան ճակտին վրայ, եւ կամ այդ կլիմային յարմար տարր կը խորհի հոն փոխադրել: Այսինքն՝ կովկասեան Թուրքերը: Նկատի ունենալով ռուսեւթուրք սերտ կապը, անհաւանական չէ, որ Մոսկուա համաձայնի ատոր, եթէ, սակայն, Ինկիլըրի հրաժարած է Կովկասի մէջ թուրք զանգուած մը ունենալու շատ մը առաւելութիւններէն եւ անոր շնորհած հեռանկարներէն: Արեւելեան նահանգներու շինարարութիւնը թերեւս եւ այդ նպատակով է:

Խորաթափանց ըլլալու հարկ չկայ, տեսնելու համար թէ ներքին կապ մը կայ ներգաղթի արագացման եւ մարդահամարին միջեւ: Թուրք թերթերը, Ինկիլըրէն տրուած հրահանգին վրայ, ամէն օր խոշոր նշանաբաններ ունին, որոնք կը խօսին քանակի արժէքին, բնակչութեան աճած ըլլալու առաւելութեան մասին: Այդ նշանախօսքերը կարդալ կը բաւէ՝ համոզուելու համար թէ Թուրքիա ճիգ մը ունի իր բնակչութիւնը ցոյց տալու թիւով մը որ արժէք մը ներկայացնէ: Ու հոդ ալ նոյն քաղաքական մտահոգութիւնն է: «Մեծերը իրենց միջեւ կը չափեն, կը բաժնեն»ի համոզումէն բխող նախազգուշութիւնը: Խորապէս վստահ որ իր բնակչութիւնը չարդարացներ այդ ընդարձակ տարածութեան տիրապետութիւնը, ան արուեստականօրէն կը ջանայ որքան կարելի է համապատասխան բնակչութիւն ցոյց տալ, կանխելու համար որ եւ է տրամաբանական պահանջ որ կրնայ գալ որ եւ է տեղէ ... Ու երբեք պէտք չէ զարմանալ, եթէ հոկտեմբեր 20ի մարդահամարը մեզի տայ աւելի քան 20 միլիոն բնակչութիւն ... Այն ծիծաղելի սուտը զոր գլորեցին առաջին մարդահամարին, կրնան կրկնել ու պիտի կրկնեն և՛ այս անգամ, բարդելով քանի մը միլիոններ եւս: Մանաւանդ որ ներգաղթի շռնդալից լուրերով ալ ողողեցին հրապարակը, կանխապատրաստելով միտքերը: Նիզամէտտին Նազիֆ, Թուրքերէն «Թան»ի մէջ, պատասխանելով «Մէսաժէ տ'Աթէն»ի այն յօդուածին թէ Կակաւուզները Յոյներ են, կը ստորագրէ քանի մը տողեր, որոնք կը վկայեն թէ Ինկիլըրի արդէն իսկ ... որոշած է այն թիւը, զոր մարդահամարը պիտի տայ: Այսպէս, Թուրք յօդուածագիրը կ'ըսէ.— «...Մնաց որ, 20 հոկտեմբերին կայանալիք մարդահամարը շատ մը պատճառներով մեզի պիտի տայ շատ աւելի թիւ մը, քան 17 միլիոնը զոր ունեցանք հինգ տարի առաջ՝ նախկին մարդահամարին» ...

Ներգաղթի նպատակներէն մին ալ աշխատող ձեռքեր ունենալն է: Այդ գաղթականները կուգան երկիրներէ, ուր վարժուած են մշակելու, ստեղծագործելու եւ շինելու: Անոնց մէջ կան լաւ հողագործներ, դրամի տէր մարդիկ եւ նոյն իսկ լաւ արհեստաւորներ: Ճարտարագործումին զարկ տալով, Թուրքիա աշխատող ձեռքերէն մաս մը կը տանի գործարաններէն ներս: Դժգոհ՝ հողային աշխատանքէն, գիւղացիներն իսկ կ'երթան քաղաք՝ գործարանային աշխատանք տանելու համար: Իսկ առիկա կը նուազեցնէ երկրագործական ձեռքերն ու բերքը, երբ մանաւանդ այսօրուան աշխատողներով իսկ Թուրք բազմաթիւ գիւղեր սերմնցուի կը կարօտին եւ պատկան նախարարութիւնը ստիպուած է գիւղացիներուն սերմնցու տալու համար յատկացուած մէկ միլիոն ոսկիի գումարը երկու միլիոնի բարձրացնելու առաջարկ ներկայացնել Ազգ. Ժողովին:

Ինկիլըրիի համար մեծ մտահոգութիւն մըն է նաեւ պարագան այն Թուրքերուն, որոնք կը մնան իր սահմաններէն դուրս: Սերպիոյ թուրք զանգուածը «խալամ» է այժմ: Ու այդքան: Գաղութ իսկ չէ իրեն համար: Ոչ մէկ նիւթական կամ բարոյական կապ՝ անոր ու մայր հայրենիքին միջեւ: Ասոր ամէնէն ցայտուն փաստը այն է որ Թուրքիոյ այսքան մեծ ձեռնարկներուն ոչ մէկ օժանդակութիւն եկաւ Սերպիոյ Թուրքերէն:

Բաղդատմամբ Կովկասի Թուրքերուն, Պուլկարիոյ (Ռոտոփներէն վեր, քանի որ Թուրքիա թաքուն ցանկութիւն ունի Քրճալիի շրջանը առնելու, որպէսզի ապահովէ Խտիրնէն, մղուած անշուշտ, այս վերջինը օր մը վրայ տալու վախէն) և Ռումանիոյ Թուրքերը իրեն որ եւ է քաղաքական նպաստ չեն բերեր: Ինկիլըրի դէպի հոդ երկարելու ոչ հնարաւորութիւն ունի, ոչ ալ տրամադրութիւն: Թերեւս ուզէ պահել Կովկասի Թուրքերը Կովկասի մէջ՝ այդ վայրին գոնէ մէկ մասին թեւ զարնելու համար օր մը: Բայց, Պուլկարիոյ եւ Ռումանիոյ մէջ մնալիք թուրք զանգուածը կոչուած է օր մը ըլլալու այն ինչ որ եղած է Սերպիոյ զանգուածը,— «խալամ»: Միանգամայն այդ մտահոգութեան պատճառաւ է որ քամալականները թթուազգայնականութիւն մը սկսած են ներշնչել այդ գաղութներուն՝ քանի մը տարիներէ ի վեր: Ժամանակը, սակայն,— եթէ նոյն իսկ ներկայիս կարելի ըլլայ գտնել միամիտ պետութիւն մը որ չաշխատի զանոնք ձուլել,— անխնայ կը սրբէ անոնց թրքական դիմագիծը, ու, քանի մը տասնամեակ վերջ, անուններ կամ յիշատակներ կը մնան, լոկ այդ հարիւրաւոր հազարներու հասնող թուրք զանգուածներէն:

Ինկիլըրի, այդ զանգուածներուն փոխադրումով կը ջանայ տեւականացնել մարդկային աւար մը, զոր իր նախորդները իրեն ժառանգ են թողած: Երկրէն ներս մինչ կը ջանայ թրքացնել բոլորը— Քիւրտ, Լազ, Չերքէզ ու նոյն իսկ քրիստոնեաներ— երկրէն դուրս, Ռումանիոյ թէ Պուլկարիոյ մէջ, կան տարրեր որոնք եաթաղանի տակ իսլամացած ոչ-թուրքեր են: Օրինակ՝ Կակաւուզները եւ Փոմաքները: Ինկիլըրի, մոլի աշխարհիկ՝ երկրին մէջ, երկրէն դուրս՝ այս զանգուածներուն քով նոյնքան մոլի իսլամ է ու այդ ձեւով կը կապէ զանոնք իրեն՝ քաշելու համար իր սահմաններէն ներս: Ներգաղթի եւ տեղաւորման համար ան գծած է հետեւեալ սահմանաւորումը.— «Թուրքիա իր դռները կը բանայ անոնց առջեւ որոնց երակներուն մէջ թրքական արիւն կայ, ու նաեւ անոնց, որոնք զաւակներն ու թոռներն և 100աւոր տարիներ թուրք մշակոյթով ապրած ու մեծցած տարրերուն»:

Բաւական պարզ է, չէ՞: Մանաւանդ որ մենք եւս հարիւրաւոր տարիներ «Թուրք մշակոյթին» (ճնշումի տակ) մեծ թիւով հարկ տուած ենք, նոյն իսկ մինչեւ մեծ եղեռնը: Հապա քրտախօս Հայերը ...

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ (Տեղահանութի[illegible]

Գործադուրկներու նպաստի դադարումէն առաջ եկած թշուառութիւններու վրայ աւելցաւ հատ մը եւս, աւելի սրտաճմլիկ,— Սէն Շարլի գաղթակայանին քանդումը, որու մասին օրը օրին գրած էր «Յառաջ»:

Իրական պատկերը տալու համար երէկ շրջեցայ բարակ տախտակէ ու թիթեղէ կառուցուած գաղթակայանին մէջ, դիտելով քանդումի գործողութիւնները, ինչպէս եւ իրարանցումն ու շուարումը հայ եւ ռուս գաղթականներու:

Արդար ըլլալու համար պէտք է խոստովանիլ թէ Մարսէյլի նման եւրոպական մեծ ու բանուկ նաւահանգիստի մը կեդրոնը հաստատուած այս գաղթակայանը անպատշաճ էր բարեկարգութեան տեսակէտով եւ վտանգաւոր՝ կայանի բնակչութեան համար: Երեւակայեցէք մօտ 300 ընտանիքներ հայ, ռուս, իտալացի եւ ֆրանսացի, որոնք կը բնակէին իրարու կպած ցած ու հինցած տախտակէտուներու մէջ և նոյն իսկ ազգականական կապեր ունեցող շատ մը ընտանիքներ երկայն տաղաւար մը կարպետով կամ թուղթով քանի մը խցիկներու բաժնած եւ տարիներ ապրած են կողք կողքի, խառնելով կերակուրներու հոտերն իրարու: Երբեմն ալ «սահմանային» կռիւներ ալ տեղի ունեցած են անախորժ դէպքեր ստեղծելով:

Այո, պէտք էր քանդուէր այս գաղթակայանը, որպէսզի հայ բանուորը հեռանար եւ իրեն համար ստեղծէր աւելի տանելի կեանք մը: Սակայն այս տարի, այս ձախաւեր տարին եւ մանաւանդ այս եղանակին տեղափոխութիւնը իսկապէս տաժանելի եղաւ:

Կիրակի առաւօտ է, կը շրջիմ կիսաքանդ տնակներուն մէջ, գրի առնելով տպաւորութիւններս:

Երկու պառաւ կիներ տնակէ մը դուրս գալով կը սկսին աղաչել.

— Ա՛խ, պարոն ի՞նչ պիտի ըլլանք այսպէս, մենք Նշանեան ընտանիքն ենք, մեր զաւակներն ու հարսները այգեկութքի գացին, երկու պառաւներս ի՞նչ կրնանք ընել, ոտքերդ պագնենք, պարոն, մեզի 5—6 օրուան հրաման առէք:

— Դուք ազգին կողմէ կուգաք, այնպէս չէ՞, պարոն, ա՛խ, Աստուած լսեց ձայնս, երկու օրէ խենթի պէս շուարեր եմ, ամուսինս այգեկութքի գնաց, կեսուրս հիւանդ է, պէտք է հիւանդանոց պառկեցնել, իսկ ես այս պզտիկ աղջկանս հետ մնացեր եմ առանձին: Ոստիկանները եւ պաշտօնեաները կը պնդեն որ մինչեւ երկուշաբթի մեկնիմ, ի՞նչպէս կապեմ անկողինները, ի՞նչպէս պատրաստուիմ ձեռքերս ու ոտքերս չեն բաներ:

Տասնէ աւելի կիներ ու երիտասարդներ պաշարած էին զիս, ու ահա տեղատարափ մը, հարցումներ, խնդրանքներ: Գոնէ յուսադրիչ խօսք մը կ'ուզէին ինձմէ:

— Ես ազգին կողմէ չեմ եկած, [illegible] բախտ հայրենակիցներ, իբրեւ [illegible] թակից կը շրջիմ ձեր մէջ եւ կ'[illegible] այս սեւ կեանքը ճերմակ թուղթի[illegible] յանձնել, սակայն կը խոստա[illegible] տեսնել ազգին մեծերը եւ խօսիլ [illegible] համար, որպէսզի քանի մը օր ժամ[illegible] նակ ստանան գոնէ իրենց ամուսի[illegible] ները այգեկութքի գացած ընտանի[illegible] ներուն համար:

Կը շարունակեմ պտոյտս, կ'անցնի[illegible] Ռուսերու տաղաւարներուն առջեւ[illegible] Ահաւասիկ ընտանիք մը իր քանդուած օջախին առջեւ վերջին ընթրիքը կ[illegible] նէ. սեղանը ճոխ է, խորոված [illegible] գինի եւ խաղող:

Քիչ մը վերը հրապարակի [illegible] խումբ մը երիտասարդ Ֆրանսացի[illegible] լուսանկարչական մեքենաներ [illegible] կը շրջագային վիճաբանելով: Ե[illegible] հայ կիներ աղբիւրին մօտ լաթ [illegible] լուան հեւիհեւ, մինչ անդին 5—6 [illegible] տիկներ տախտակի կտորներով [illegible] խատին մանկական տնակներ [illegible] Հայ կամաւոր մը, որ կը մտած[illegible] իր քանդուելիք տնակին կոթ[illegible] գլխ տեսնելով բարեւեց ու խնդրեց [illegible] գրեմ իր բողոքները:

— Կը տեսնէ՞ս այս տաղաւարը, [illegible] մենք կ'ապրինք երեք ընտանիք[illegible] ունինք 13 պզտիկներ, ամէնէն [illegible] 14 տարեկան: Վերջերս ինքնութ[illegible] թուղթերու փոփոխութեան առեն [illegible] խատաւորի իրաւունք ստանալու [illegible] պատակով բոլորն ալ ֆրանսահպ[illegible] տակ ըրինք եւ ահա թէ ի՞նչ:

Այս առաւօտ պաշտօնեաներ եկ[illegible] եւ պնդեցին որ 24 ժամէն մեկնի[illegible] Երբ ըսինք թէ տեղ ցոյց տուէք, [illegible] րենց ուսերը թօթվելով գացին, [illegible] կայն մէկը վերադարձաւ ու ըսաւ[illegible]

— Գացէք տեղ ուղեցէք ձեր մ[illegible] ւորներէն, թող ձեզի համար ալ [illegible] մէկ պզտիկ տնակներ շինեն, ա[illegible] սիկ կառավարութիւնը ձեզի հող [illegible] տրամադրէ Մազարկէն:

— Հասկցա՞ր, բարեկամ, շարուն[illegible] կեց կամաւորը, գիտես որ նպաս[illegible] շատոնց է դադրած, սակայն կ[illegible] րուէինք նորէն պզտիկ առեւտուր[illegible] լով, կիները լաթ կը լուային, [illegible] կը կարէին եւ չոր հացի դրամ [illegible] կրնայինք շահիլ, որովհետեւ [illegible] քին կեդրոնն ենք: Իսկ հիմա [illegible] տուները կը քանդեն, դրամ [illegible] մսավաճառը միս չի տար, հացագ[illegible] ծը՝ հաց, քաղաքացի Շահվերդ[illegible] Հայաստան չի տանիր, իսկ Փարիզ[illegible] աղաներն ու փաշաները բոլոր[illegible] անհոգ են: Գիտե՞ս ինչ, մենք [illegible] դիր էինք մէկ մէկ հեռագիր [illegible] Միացեալ Ցանձնաժողովին, [illegible] Դաշնակցութեան, Ռամկավար[illegible] եւ Բարեգործականի կեդրոնին, [illegible] կայն դուք մեր թարգմանը եղէ[illegible] ըսէք, հարցուցէք այս հսկայ կ[illegible] մակերպութիւններուն թէ ի՞նչ [illegible] մտածեն մեր մասին:

Երբ այս պատուական հայրը [illegible]

ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅ ՈՒՍՈՒՑՉԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Օգոստ. 24, 25ին Նիւ Եորքի մայր եկեղեցւոյ սրահին մէջ առանց աղմուկի, առանց մեծաշուք յայտարարութեան, տեղի ունեցաւ համեստ եւ սակայն այնքան կարեւոր համագումար մը, որու կատարած աշխատանքը պիտի հանդիսանայ դարձակէտը ամերիկահայ կրթական գործի յետագայ զարգացման մէջ: Ամերիկահայ անդրանիկ Ուսուցչական Համագումարն էր այդ, որուն մասնակցելու եկած էին հայ ուսուցիչներ սկսած Տիթրոյիթէն մինչեւ Պոսթըն, Նիւ Եորք եւ Ֆիլատելֆիա:

Դժբախտաբար, ինչ ինչ պատճառներով, Ուսուց. Համագումարի հրաւէրները հասած չէին բոլոր անոնց որոնց ներկայութիւնը շատ ցանկալի պիտի ըլլար: Միւս կողմէն, նիւթական պայմանները եւ համագումարի ժամանակը արգելք եղած էին որ Համագումարին մասնակցելու իրաւունք ունեցող ամէն մէկ ուսուցիչ կարենար Նիւ Եորք գտնուիլ այդ երկու օրերը: Համագումարին մասնակցեցան քսանըհինգ ուսուցիչներ եւ կրթական մարմիններու ներկայացուցիչներ:

Ներկայ էին Նորթ Ֆիլատելֆիոյ, Վեսթ Ֆիլատելֆիոյ, Նիւ Եորքի Արամեան, Ահարոնեան, Մայր վարժարանի, Մամիկոնեան, Պրուքլինի, Քուինզի եւ Պօքստայի, Նիւ Պրիթընի, Ուստրի, Միլֆըրտի, Փրովիտենսի երկու վարժարաններու, Պոսթընի, Սաութ Պոսթընի, Ջըրսիի, Լօրէնսի, Պինկհէմթընի տնօրէնները եւ ուսուցիչները: Տիթրոյիթի ութ վարժարանները, հեռաւորութեան պատճառաւ ուղարկած էին միայն մէկ ուսուցիչ: Անոնցմէ զատ, ինչպէս ըսի, Համագումարին կը մասնակցէին Ազգ. Կեդր. Վարչութեան եւ տարբեր քաղաքներու տեղական կրթական մարմիններու կարգ մը ներկայացուցիչներ:

Համագումարը բացին Ազգ. Կեդր. Վարչութեան կողմէ Տոքթ. Մ. Գարակէօզեան եւ Պ. Խ. Պապայեան, հակիրճ զեկուցումի մը մէջ ներկայացնելով այն հարցերը, որոնցմով պիտի զբաղէր Համագումարը: Ապա անմիջապէս Համագումարը ձեռնարկեց իր աշխատանքներուն, ընտրելով իր դիւանը՝ ատենապետ Պ. Վ. Ահարոնեան եւ ատենադպիր Պ. Ե. Փափազեան եւ երկու կարեւոր յանձնախումբեր օրակարգի ու բանաձեւի եւ ուսման ծրագրի:

Ժամանակի սղութեան պատճառով անհրաժեշտ նկատուեցաւ կրճատել օրակարգը եւ զբաղիլ երեք կարեւոր խնդիրներով՝ ա) ուսման ծրագիր, բ) ուսումնական խորհուրդ եւ գ) ուսուցչական միութիւն: Համագումարը միջոց չունեցաւ զբաղելու կազմական կանոնագրի այնքան կարեւոր խնդրով, սակայն օրակարգի հարցերու լուծման հետ զուգընթաց իրենց լուծումը գտաւ նաեւ կազմական կանոնագրի հիմնական կէտերու մէկ մասը: Ուսման ծրագիրը, որու պակասէն այնքան կը տառապի ամերիկահայ դպրոցը, մշակուեցաւ ամբողջութեամբ եւ յետին մանրամասնութիւններով: Համագումարը իր ժամանակի եւ եռանդի երեք քառորդը սպառեց այդ կենսական խնդրի լուծման վրայ:

Համագումարի կողմէ մշակուած ուսման ծրագրով ամերիկահայ դըպրոցներու համար պիտի հաստատուի վեցամեայ դասընթացք: Վեցամեայ դասընթացքը լրացնող աշակերտները կը ստանան աւարտման վկայականներ:

Ուսման ծրագիրը կ'ընդգրկէ դասաւանդութիւնը Հայոց լեզուի եւ զուգընթացաբար քերականութեան, Հայոց պատմութեան եւ Հայաստանի աշխարհագրութեան: Ուսման ծրագիրը բաժնուած է վեց տարիներու վրայ եւ ամէն տարուան դասընթացքը մշակուած է իր բոլոր մանրամասնութիւններով:

Լրագրական թղթակցութեան սահմանները թոյլ չեն տար հոս ամբողջութեամբ ներկայացնելու ուսման ծրագիրը: Վստահ ենք, սակայն, որ գալիք Կեդր. Ուսում. Խորհուրդը կամ Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնը միջոցներ ձեռք կ'առնեն հրատարակելու եւ ամերիկահայ ուսուցիչներու ու լայն հասարակութեան սեփականութիւնը դարձնելու ուսման ծրագիրը:

Համագումարը քննութեան առաւ այն անբաղձալի վիճակը, որ գոյութիւն ունի ամերիկահայ դպրոցներու մէջ ուսման ծրագրի գործադրութեան տեսակէտէ: Ոչ միայն տարբեր քաղաքներու հայ դպրոցներու, այլ եւ միեւնոյն քաղաքի դպրոցներու մէջ ուսման ծրագիրը ներկայիս կը գործադրուի տարբեր տարբեր մարմիններու կողմէ: Տեղ մը հոգաբարձութիւնն է որ կը թելադրէ ուսուցչին ի՛նչ դասաւանդել եւ ի՛նչ դասագիրք գործածել, ուրիշ տեղ մը դպրոցի խնամակալութիւնն է որ այդ կարգադրութիւնները կ'ընէ, երրորդ տեղ մը տեղական ուսումնական խորհուրդն է որ ընթացք կուտայ ուսման ծրագրին, իսկ ուր որ այս մարմինները գոյութիւն չունին, ամէն ինչ ձգուած է ուսուցչին: Այն դպրոցները, որոնք եւ հոգաբարձութիւն եւ խնամակալութիւն ունին, երբեմն ենթակայ կ'ըլլան այդ մարմիններու զիրար խաչաձեւող կարգադրութիւններուն, չըսելու համար քմահաճոյքներուն: Այս կացութիւնը դարմանելու մտահոգութեամբ, Ուսուցչական Համագումարը եկաւ այն եզրակացութեան, որ իբրեւ հիմնական սկզբունք, ուսման ծրագիրը պիտի գործադրուի Կեդրոնական Ուսումնական Խորհուրդին կողմէ, դպրոցները վարող ուսուցիչներու միջոցաւ: Այն վայրերու մէջ, սակայն, ուր տեղական պայմանները բաղձալի կը դարձնեն տեղական ուսումնական խորհուրդի մը կազմութիւնը, արտօնել կազմութիւնը ձեռնհաս անձերէ բաղկացեալ տեղական ուսումնական խորհուրդներու, որոնք Կեդրոնական Ուսումնական Խորհուրդի վերին հսկողութեան տակ, պիտի գործադրեն ուսման ծրագիրը իրենց ենթակայ ուսուցիչներու միջոցաւ: Ինքնին հասկնալի է որ, ուսուցչի եւ տեղական ուսումնական խորհուրդի միջեւ տարակարծութիւններու պարագային վիճելի խնդիրներու վերջնական լուծումը կը պատկանի Կեդր. Ուսումնական Խորհուրդին:

Այս կարգադրութեամբ դպրոցներու նիւթական մատակարարութիւնը կը պատուի զուտ կրթական գործէն եւ վերջինը կը յանձնուի այդ գործի համար ձեռնհաս անձերէ կազմուած մարմիններու:

Գալով Կեդրոնական Ուսումնական Խորհուրդին, որու կազմութեան իրաւունքը կը պատկանի Երեսփոխանական ժողովին կամ անկէ բխած գործադիր իշխանութեան՝ Ազգ. Կեդր. Վարչութեան, Ուսուցչական Համագումարը անհրաժեշտ կը նկատէ որ Կեդր. Ուսում. Խորհուրդի կազմին մէջ տեղ տրուի ներկայիս ամերիկահայ դպրոցներու մէջ դասաւանդող ուսուցիչներուն եւ Հ. Կ. Խաչին: Հայ Կարմիր Խաչը, որ տարիներէ ի վեր ստանձնած է նիւթական եւ բարոյական հոգատարութիւնը 25է աւելի ամերիկահայ դպրոցներու, արդար է որ ունենայ իր ներկայացուցիչը Կեդր. Ուսումնական Խորհուրդին մէջ:

Մէկ բան վճռական կերպով շեշտեց Ուսուցչական Համագումարը եւ այդ այն է՝ թէ յառաջիկայ Երեսփոխանական ժողովէն անմիջապէս ետք անհրաժեշտ է որ կեանքի կոչուի Կեդր. Ուսումնական Խորհուրդը:

Ուսուցչական Համագումարի վերջին գործը եղաւ ամերիկահայ Ուսուցչական Միութեան կազմութիւնը:

Համագումարի որոշումով ամերիկահայ Ուսուցչական միութեան կրնայ անդամակցիլ ո եւ է հայ ուսուցիչ, որ ներկայիս կը պաշտօնավարէ կամ երբեւիցէ պաշտօնավարած է ամերիկահայ դպրոցներու մէջ:

Ամերիկահայ Ուսուցչական Միու[illegible] թեան նպատակն է բարձրացնել ամ[illegible] րիկահայ դպրոցներու եւ ուսուցի[illegible] ներու մտաւոր եւ բարոյական մակ[illegible] դակը. ընկերական կապ եւ փոխ[illegible] դարձ օգնութիւն ստեղծել հայ ուսու[illegible] ցիչներու միջեւ, պաշտպանել ուսու[illegible] ցիչներու իրաւունքները եւ հսկել [illegible] ամերիկահայ ուսուցիչը գտնուի [illegible] նուիրական կոչման մտաւոր եւ բա[illegible] րոյական բարձրութեան վրայ:

Համագումարին ներկայ գտնուող ուսուցիչները անմիջապէս արձան[illegible] րուեցան անդամ ամերիկահայ [illegible] սուցչական Միութեան, վճարել[illegible] րենց անդամաւորքը: Համագ[illegible] րէն բացակայ գտնուող ուսուցի[illegible] րուն կոչ պիտի ուղղուի [illegible] անդամ արձանագրուելու Ուսուց[illegible] կան Միութեան:

Գաղտնի քուէարկութեամբ [illegible] րուեցաւ ամերիկահայ Ուսուց[illegible] Միութեան անդրանիկ վարչութ[illegible] հետեւեալ կազմով — Տիկիններ Ա[illegible] Տիգրանեան Ահարոնեան եւ Շ. Մ[illegible] եւ Պ. Պ. Վ. Ահարոնեան, Գեղամ [illegible] դակ եւ Արտ. Ղուկասեան:

Քիչ անգամ ամերիկահայ ժողով[illegible] րը եղած են այնքան բարձր [illegible] ներշնչուած, այնքան կրթիչ եւ [illegible] ւորիչ, որքան էր Ամերիկահայ [illegible] սուցչական Համագումարը: Վ[illegible] ենք որ Համագումարի մէջ տիրապ[illegible] տող աննախընթաց կերպով գեղեց[illegible] մթնոլորտը պիտի նոր թափ եւ եռ[illegible] ներշնչէ ամերիկահայ կրթական գ[illegible] ծի բոլոր մշակներուն:

Մ. Վ[illegible]

...եր Ջղայնացած, իրեն զաւակները
...ոց ու անտարբեր կը ճռուողէին
...ւն Փրանսերէնով, իսկ դրան մօտ
...նական կառքի մը մէջ պզտիկ ձձ-
...ը իր բթամատը կը ծծէր փոխան
...ր ստինքին:
...կը պատրաստուիմ մեկնիլ տեղա-
...րման վայրը, Մազարկ, երբ երի-
...արդ հարս մը կը կեցնէ.
— Պարո՛ն, ես անտէր ու անտիրա-
...կին մըն եմ, պզտիկ աղջնակ մը
...նիմ, ամուսինս երկու տարի առաջ
...լեց, ու փախաւ իր սիրած կնոջը
...ւ, հոս ազգականներէս մէկուն քով
...ւմ, հիմա անոնք ալ տեղ չու-
...նայի, ես ալ. ո՞ւր են Ազգային Վար-
...թեան անդամները, ո՞ւր են մեր
...պաշտ քահանաները, գոնէ բա-
...պէս մխիթարելու համար այս
...ած ժողովուրդը:
...մ մը վերջ Մազարկ եմ արդէն.
...24, ընդարձակ ու օդաւէտ
...էզ մը: Մեծ շէնք մը միայն կայ
...պարտէզին մէջ, սրահ մը առանց
...նումի: Քով քովի տեղաւորուած
...րան ընտանիքներ, հայ եւ ռուս
...: Անկիւն մը մահճակալին վը-
...յ յաղթանդամ ծերունի Ռուս մը
...նցած կը խօսկայ բերանը բաց,
...միջապէս քովը հայ ընտանիքի մե-
...ը ճաշին վրայ արեւելեան սուրճ
...խմեն: Դուռնէն դուրս սնտուկի
...վրայ դրուած է Անդրանիկը՝
...ակիէ մեծ շրջանակի մը մէջ:
...բէթէ լեցուած է պարտէզը: Ար-
...ոտ ունեցող դերձակներ ու կօշկա-
...ներ արդէն սկսած են բացօթեայ
...խատանքի, կ'աղօթեն որ անձրեւ
...այ:
...ս եւս հարց ու փորձ ընելով տե-
...կացայ թէ քաղաքապետութեան Ա.
...րիդական Պ. Ֆէրի Փիգանի եկած
...կերգ մը խոստումներ ըրած է:
...նէն ներս պիտի նստին անգործ
...ընտանիքներ, քաղաքապետարանը
...ի ղրկէ տախտակ, աղիւս, գամ
...ւալ, պէտք է անմիջապէս բաժա-
...ներ ըլլան: Իսկ պարտէզին մէջ
...նչպէս պէտք է շինուին աղիւսէ պզ-
...իկ սենեակներ: Մինչ այդ ժողո-
...րդէն մաս մը դուրսը կը գիշերէ:
Մազարկի այս շէնքին ու պարտէ-
...ին մէջ կը գտնուի մօտ 40 ընտանիք:
Դրամ ունեցող հազուագիւտ հայ
ընտանիքներ արդէն տեղաւորուած
...ն պանդոկներու եւ յարկաբաժիննե-
...ու մէջ, իսկ գաղթականյան մնացող-
...երը խիստ չքաւորներ են եւ զաւակ-
...երով բեռնաւորուած ...

Ս. ՄԻԼՏՈՆԵԱՆ

Կոփիցի Մուշը

— • —

Մի կսկծալի անակնկալ եղաւ մեզ համար մեր հին աննման մարտիկ Մուշեղի մահը, որ տեղի է ունեցել ...եր առաջ Սալեհարդում (Պարս-կաստան): Մեր աքանչելի հայդուկի ...անաղէտ մահը արդիւնք է եղել ...յ կարմիրների բարբարոս եղեռնագործութեան: Տարագիր հերոսի ...րին մնացել էր Հայաստանում, ...րիկների, հարազատների հետ, են-...կայ արիւնուշտ Չեկայի հալածանքներին: Քանիցս ձերբակալւում ...տանջանքների է մատնւում: Ամիս-...եր առաջ նորից ձերբակալւում է եւ ...Չեկայի զնտանում խժդժօրէն ըսպաննւում ... Որդու նահատակութեան գոյժը ծանր հարուած է լինում ...ր համար, եւ անհուն կսկիծը մի ...նի օրուան մէջ գերեզման է տանում մեր անզուգական Հայդուկին:

Կենսագրական մանրամասնութիւնները կը պակսին ինձ՝ ողբացեալ մարտիկի կեանքը լիակատար կերպով գծելու համար: Այդ պարտքը պէտք է կատարեն այն ընկերները, որոնք մօտէն ծանօթ են նրա կեանքին եւ գործին: Ես միայն այն գիտեմ, որ փոթորկալից եղաւ նրա ամբողջ կեանքը մեր ազատագրական մարտնչումների ընթացքին՝ Համիտեան ու Թալէաթ-Էնվէրեան ոճրային շրջաններից մինչեւ մեր կովկասեան հոյակապ ոգորումները, մինչեւ Հայաստանի ազգային հանրապետութեան վախճանը եւ փետրուարեան ընդվզումը:

Հանրապետութեան անմոռանալի շրջանին ճանաչեցի սքանչելի Մուշեղին, երբ կարմիրների մայիսեան դաւադրութիւնից յետոյ հարկ եղաւ հրմուտ եւ խիզախ Մուշեղին յանձնել Շիրակի նահանգական ոստիկանապետի ծանր ու պատասխանատու պաշտօնը, որ նա վարեց մինչեւ Ալէքսանդրապոլի անկումը: Այդ շրջանին նա անողոք ու ահաւոր բռունցքը եղաւ բոլոր տեսակի աւազակների ու բախտախնդիրների գլխին: Որքան էլ ճարպիկ ու խորամանկ լինէին աւազակները եւ մութի մէջ ծուարած, նորէն անկարող էին խուսափել Մուշեղի արծուի տեսողութիւնից ու սաստ-նեցուցիչ հարուածից: Միշտ փոթորկայոյզ Շիրակի պահապան ոգին էր հայրենապաշտ Մուշեղը:

Փետրուարեան ընդվզումին Սասունցիների եւ Մշեցիների գլուխն անցած, Արագածի բարձունքներից մինչեւ Սեւանի ափերը կարմիրների սարսափն ու հոգէառն եղաւ: Տեսնել պէտք էր, թէ ինչպէս մեր առիւծը Սասունի եւ Մուշի կորիւնների հետ ճակատից ճակատ էր սլանում ու շեշտակի հարուածում կարմիր բանակորներին:

Տարագիր առիւծը, իր սիրասուն կորիւններից բաժան, պաշտած հայրենիքից հեռու, նրանց կարօտի ծանր վիշտը կրծքին մենաւոր ու սգաւոր, քաշուել էր հեռաւոր Սալեհարդի լեռները՝ մի օրապահիկի ի խնդիր. բայց այնտեղից վառ երազով ու պաշտամունքով կապուած իր հարազատներին ու հայրենիքին, մի օր նորից նրանց գիրկը դառնալու, նրանց նորոգելու տենչանքով:

Բայց կարմիր բարբարոսը, եղեռնօրէն սպաննելով որդուն՝ սպանում է եւ հօրը ...

Ժ. ՊԱՐԹԵՒ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԿՐԱԲԱՆԱԿԱՆ ԱՐՇԱՒՆԵՐ

Գիտութեանց Ակադեմիային կողմէ ներկայիս երկրաբանական արշաւներ կը կատարուին Հայաստանի զանազան շրջաններուն մէջ:

Առաջին արշաւախումբը, երկրաբան Ջրբաշեանի ղեկավարութեան տակ, կ'աշխատի Զանգի գետէն մինչեւ Բաշգեառնի, արեւմուտքէն արեւելք ինկած տարածութեան վրայ: Այստեղ կ'ուսումնասիրուին վառուող թերթաքարերու մօտաւոր յատկութիւնը, պաշարը, շահագործումի կարելիութիւնները, ինչպէս նաեւ պիտի ճշդուին այդ տեղամասին հողաշերտերուն եւ հրաբխային քարերու կազմակցութեան եւ տարիքի (սկզբնաւորութեան) պատմութիւնը:

Երկրորդ խումբը, զոր կը ղեկավարէ երկրաբան Տիգրանեան, կ'աշխատի նոյն տարածութեան հարաւային մասին վրայ, դէպի Արաքսի հովիտը: Արարատեան դաշտի հետ կապ ունեցող ստորերկրեայ ջուրերու գոյութեան, այդ ջուրերով շրջանի ջրամատակարարումի հարցը լուծելու տեսակէտէն մեծ կարեւորութիւն ունի տեղւոյն քարատեսակներու եւ հողաշերտերու կազմակցութեան, ինչպէս եւ Արարատեան դաշտի երկրաբանական կազմին ուսումնասիրութիւնը:

Երրորդ արշաւախումբը, ղեկավարութեամբ Ձերկովի, կ'ուսումնասիրէ Անի չէչաքարի, Աղին կայարանի եւ Ջաջուռի շրջակայքի կրաքարերուն որակն ու քանակը: Եթէ որակը լաւ ըլլայ, տեղւոյն կիրը պիտի օգտագործուի Լէնինականի շրջանի գիւղատնտեսական շինարարութեան՝ ինչպէս նաեւ Կիրովականի գործարանի կարիքներուն համար, — այս վերջին գործարանը մինչեւ այժմ կիրը կը ստանայ Դուալուէն:

Այս բոլորէն զատ, մօտ օրէն ուրիշ արշաւախումբ մը կը մեկնի գաւառ, յատկապէս ուսումնասիրելու համար Հայաստանի շինութեան քարերը (երեսաքար, եւն.), որոնք մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացնեն շինութեանց արտաքին յարդարումին մէջ:

Այս բոլոր արշաւախումբերուն ուրենց ուսումնասիրութեան արդիւն-սումնասիրութեան համար տրուած է երկու ամիս ժամանակ, անկէ վերջ արշաւախումբերը պիտի մշակեն իքը:

ՌՌՈԳՄԱՆ ՄԵԾ ԾՐԱԳԻՐ ՄԸ

— • —

«Գրոհ» կը գրէ.—

Հայաստանի կառավարութիւնը պատրաստած է նախագիծ մը մշակելի դարձնելու համար Ղարասու-Զանգիբասարի շրջանի ճահճային եւ անպէտ հողերը: Նախագծին համաձայն, Ղարասու գետին երկարութեամբ, Զէյվա գիւղին մօտ պիտի կառուցուի ամբարտակ մը, որուն աջ եւ ձախ կողմերը պիտի բացուին ջրանցքներ: Աջ ջրանցքը պիտի հասնի մինչեւ Արաքս գետը, իսկ ձախ ջրանցքը, Ղաղախ եւ Զանգի գետերուն վրայով, մինչեւ երկաթուղին եւ կեդրոնական տրօտավայրերը:

Այդ շրջանի 14.305 հեկտար տարածութենէն 11.406 հեկտարը պիտի օգտագործուի գիւղատնտեսական արժէքաւոր մշակութեանց համար: Այդ հողերէն պիտի չորցուի եւ մշակուի 12.665 հեկտար հող: Ղարասու-Զանգիբասարի շրջանի ճահճային հողերը չորցուելով՝ վերջ կը տրուի ջերմախտին, որ աւերներ կը գործէ այդ շրջանին մէջ:

Ղարասու-Զանգիբասարի ծրագրին իրագործումով այդ անպէտ հողերու վրայ կը ստեղծուի մեքենայացուած համայնական տնտեսութիւն:

Ի՞ՆՉ Կ'ԸՍԷ ՎՈԼԳԻՆ

Ակադեմական Վոլգին, որ Երեւան հասաւ օգոստոսի վերջերը, հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ «Խ. Հայաստան»ի թղթակցին.

— Մոսկուայի Գիտութեանց Ակադեմիային յանձնարարութեամբ՝ եկած եմ Հայաստան, ծանօթանալու Երեւանի Գիտութեանց Ակադեմիային կատարած աշխատանքներուն: Պէտք է անմիջապէս ըսել որ Գիտութեանց Հայկական Ակադեմիան ամէնէն երիտասարդն է Անդրկովկասի քոյր Ակադեմիաներուն մէջ, ահա թէ ինչու արժանի մասնաւոր հետաքրքրութեան: Հայաստանի բնական դիրքը, բազմաթիւ արժէքաւոր պատմական յուշարձանները եւ այստեղ ձեռնարկուած ընկերվարական շինարարութիւնը կը պահանջեն գիտական մաքի մարքս-լենինեան ուղեգիծ ու ղեկավարութիւն:

Հայաստանի Գիտութեանց Ակադեմիան պիտի ունենայ տարրաբանական կենսաբանական, երկրաբանական կաճառներ՝ իրենց ենթակայ բաժիններով, ինչպէս նաեւ պատմութեան, հնէաբանական եւ ազգագրական բաժիններ:

Գալով Ակադեմիային կողմէ ձեռնարկուած բուսաբանական պարտէզին, պէտք է ըսել թէ ողջունելի քայլ մըն է այդ եւ մեծ նշանակութիւն ունի ոչ միայն Հայաստանի, այլ եւ բովանդակ Խորհ. Միութեան համար, որովհետեւ Հայաստանի ինքնայատուկ կլիմայական պայմանները կարելիութիւն կուտան բուսաբանական այդ պարտէզին մէջ մշակել տունկեր, զորս դժուար է մշակել այլ երկրի մէջ:

Առաջին անգամն է որ կ'այցելեմ Հայաստան եւ ստացած տպաւորութիւններս գիս կը համոզեն որ Հայաստանի աշխատաւորութիւնը հերոսական ջանք կը թափէ նորանոր յաղթանակներ ձեռք բերելու համար:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ՇՈՒՐՋ

— • —

Հանրային գործավար Ալի Չէթին-քայա Կարնոյ մէջ ճառ մը խօսած ու ըսած է.— «Վարչապետ Ինէօնիւ, արեւելեան նահանգներու մէջ իր պտոյտի ընթացքին կարգ մը նօթեր առած էր: Գործավարներու ժողովը զատեց ամէն գործավարութեան յատուկ աշխատանքները: Հանրային գործավարութեան բաժին ինկածներուն մէջ կարեւորագոյնն է Կարին-Սեբաստիա գիծին շինութիւնը Կարնոյ կողմէն եւս, Կարին-Սարըղամիշ գծին ամբացումը եւ Տրապիզոն-Իրան թրանզիթի լրացումը: Հոս եկայ տեղին վրայ ուսումնասիրութիւններ կատարելու համար: Այս գիծը նախատեսուած թուականէն երկու տարի առաջ Կարին հասցնելու մասին խօսուեցաւ: Այժմ ալ աւելի շուտ լրացնելու կարելիութիւնները կը փնտռուին: Իմ մասնագէտ ընկերներս ալ ճշդեցին անհրաժեշտ նիւթերը: Զանոնք Ռուսիայէն պիտի բերենք: Այս մասին խօսեցանք նաեւ խորհրդային առեւտրական ներկայացուցչին հետ: Տրւինք յանձնարարութիւններ: Յառաջիկայ ապրիլին պիտի սկսինք շինութեան: Երբ շինութիւնը սկսի, երկու շոգեշարժ մեքենաներ եւ անհրաժեշտ նիւթեր փոխադրելու բաւարար վակոններ երկաթուղիով Պաթում անկէց ալ հոս պիտի ղրկենք:

ՄԻՆՉ ՄԻԼԻՈՆԱՒՈՐ ԱՆՕԹԻՆԵՐԿԱՆ

Միացեալ Նահանգներու մէջ հրատարակուած վիճակագրութեան մը համաձայն, որպէսզի ապրուստի գինները բարձր պահուին, արտադրողները հետեւեալ բարբարոսական միջոցին դիմած են, —փճացնել արտադրութեան մէկ մասը որպէսզի աժան ծախելու չստիպուին:

Այսպէս միայն մարտ ամսուն, Պըրազիլիոյ մէջ 7.750.000 պարկ սուրճ փճացուցած են: 1935ի առաջին եռամսեակին Մ. Նահանգներու մէջ փճացուցած են 6.200.000 խոզ, 200.000 թօնօ եգիպտացորեն: Լօս-Անճէլըս նահանգին մէջ ամէն օր 200.000 լիթր կաթ ծովը կը թափեն, իսկ Հարթ-Ֆըրտի մէջ 20.000 լիթր: Որպէսզի կարագին արտադրութիւնը 100էն 15 պակսեցնեն սպաննած են 60.000 կաթնտու կով:

Ու երեւակայել որ այս վայրագ փճացումը կատարող երկրին մէջ միլիոններ անգործ եւ անօթի են ...

Ահա քաղաքակրթութիւն մը, եւ այն ալ աւետարանական ... քաղաքակրթութիւն:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

ՄԱՄՈՒԼ

ԵԿԵՂԵՑԻՆ ԵՒ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐԸ

— • —

Քալիֆորնիոյ «Մշակ»ը (անկախ հայաթերթ), կը շեշտէ այս հարցին նուիրուած երկրորդ խմբագրական մը (23 օգոստ.).

— «Եթէ Հայաստանի մէջ բոլշեւիկեան սպաննող բռնութիւնը շղթայած է հայ եկեղեցականութեան ձեռքն ու լեզուն, եթէ բոլշեւիկեան բռնութիւնը մահուան սպառնալիքով լռեցուցած է բողոքի ամէն ձայն, հոս, գաղթաշխարհի ազատ մթնոլորտին տակ, ի՞նչ բան կ'արգիլէ մեր եկեղեցական հայրերը իրենց նախնիքներու *արիութեամբ* դուրս գալու կրօնքի թշնամի *ներքին* դէմ:

Մեռա՞ւ արդեօք Սահակներու, Մեսրոպներու, Ներսէսներու եւ Խրիմեաններու արիական ոգին: Ցամքեցա՞ւ քրիստոնէական անկեղծութեան շունչը, որ հոս ալ մեր բարձրաստիճան *աթոռակալները* ծիծաղելի դիւանագիտութեամբ եւ Չեկայի տուներէն կարծես հալածական, կեղծ ու պատիր արտայայտութիւններով կ'ուզեն ծածկել իրականութիւնը, իբր թէ բան մը պատահած չէ, իբր թէ Էջմիածինը այնքան ազատ է որքան առաջ էր:

Կեղծիք եթէ չէ, մեղաւոր լռութիւն անունով կ'ուզենք որակել այն ընթացքը զոր բռնած են Երուսաղէմի եւ Անթիլիասի սրբազան աթոռակալները:

Կ. Պոլսոյ մասին չենք խօսիր, քանզի գիտենք թէ հոն ալ ուրիշ բռնութիւն մը, ուրիշ կերպերով, մեր եկեղեցւոյ հիմերը կը փորէ:

Չորս կամ հինգ տարիէ ի վեր գաղթաշխարհի եկեղեցիները փոթորկալից եւ ալեկոծեալ վիճակ մը կը ներկայացնեն՝ արդիւնք կուսակցական հակամարտութեանց եւ ատելութեանց, որ գաղտնի եւ յայտնի միջոցներով կը ջանան միշտ վառ պահել բոլշեւիկեան փրոփականտն ու խաղերը:

Այս կացութեան մէջ որո՞նց *պարտականութիւնն* է խորհիլ եկեղեցւոյ փրկութեան եւ եղբայրական սիրոյ մասին: Մինչդեռ այն անձերը որոնց պարտականութիւնն է այս տագնապէն առաջնորդել եկեղեցին դէպի փրկութիւն, կամ կեղծաւոր վախկոտ լռութիւն կը պահեն, կամ գործիք դարձած նեղին ձեռքը, իրենք ամէն օր խոլ կը լեցնեն կրակին վրայ:

Ժամանակն է որ սրտցին մեր եկեղեցւոյ գաղթահայ աշխարհի պետերը: Վերջ տան մեղաւոր լռութեան, իրենց յոյսը կտրեն անճար ու բանտարկուած Էջմիածնէն եւ խորհին այս եկեղեցւոյ փրկութեան մասին: Կը սպասենք, եւ ժողովուրդը իրաւունք ունի սպասելու, որ Երուսաղէմ եւ ՃՈՅԹ կաթողիկոսները նախաձեռնող ըլլան գաղթային եկեղեցական համագումարի մը, ուր բաց սրտով եւ ազատ լեզուով քննուին հարցերը, ուշադրութեան առնուին բողոքները ու պահանջները, եւ կազմուի գաղթահայ եկեղեցիներու յատուկ կանոնագրութիւն մը՝ բոլորովին ազատ Էջմիածնի անտեղի միջամտութիւններէն: Այս կերպով միայն կարելի է բարձր պահել Էջմիածնի վարկն ալ եւ ազատել Ամենայն Հայոց հայրապետը բոլշեւիկեան հակակրօն շարժումին ակամայ իբր միջոց ծառայելէ:

Պէտք է շեշտել թէ Սփիւռքի հայրենասէր հայութիւնը շատ ալ կրաւունք ունի իր վերոյիշեալ ակնկալութիւններուն մէջ: Որովհետեւ՝ վայրկեան մը իսկ կարելի չէ տարակուսիլ թէ պատասխանատու բարձրաստիճան հայ հոգեւորականութիւնը, կաթողիկոսներն ու պատրիարքը տեսնող փոթորիկը որ կը սպառնայ աղէտի մեծութեան, կը տեսնեն մօտեցող փոթորիկը որը կը սպառնայ հիմէն տապալել Հայ. Եկեղեցւոյ դարաւոր կառոյցը:

Ուստի այս ամէնէն ետք ի՞նչ բան է որ կ'արգիլէ զիրենք պատասխանատուութիւնը իրենց ուսերուն ծանրացող գիտցող քաջ հովիւներու նըման դիմել համապատասխան եւ արդիւնաւոր քայլերու:

Նոր Տէր ՅՈՒՍԻԿ մը պէտք է ներկայի անյետաձգելի պահանջներուն գոհացում տալու համար: Ո՞վ է որ պիտի դառնայ մեր օրերու Տէր Յուսիկը եւ քաջաբար առաջնորդէ հայ ժողովուրդն ու Հայ. Եկեղեցին այս անել դրութեան մէջէն եւ հասցնէ զայն սիրոյ եւ *միաբանականութեան* հանգրուանը»:

ՕՐ. ՀԵՐՄԻՆԷ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ
(ատամնաբոյժ)
եւ
Պ. ՍԵԴՐԱԿ ՈՍԿԵԱՆ
(ատամնաբոյժ)
Ամուսնացած

15 Սեպտ. 1935

4, Rue Skaïlère, VARNA

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՍԱՆ ՄԸ ԵՒՍ

— • —

Պանկէօ-Քաջանի Ֆրանսահայ Կ. Խաչի մասնաճիւղը 50 ֆրանք կը յատկացնէ սան մը որդեգրելու համար Ցունաստանի Կարմիր Խաչի Քալամաթայի դպրոցին չքաւոր փոքրիկներէն մին:

Մ.

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՃԵՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

Վերածեց՝ Պ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

Միւս կողմէ երբեակ զինակցութեան ...յլն Աւստրիա-Հունգարիա եւ Ի-...ալիա ուզելիք բան մը չունէին այլ ...ւ Թուրքիայէն. արդէն ըրած էին ...էն չարիք զոր կրնային ընել: Շատ ... Իտալիա որոշ միտքեր կը սնուցանէր — ինչ որ համաձայնականներու շահերուն դէմ էր — Ատալիոյ ... Փիւնիկէի ծոցերուն մասին: Գերմանիա միակ պետութիւնն էր որ զօրաւոր Թուրքիոյ մը գոյութիւնը կ'ու-...էր: Գերմանիոյ շահերը միմիայն Թուրքիոյ զօրանալովը կրնային ապահովիլ: Գերմանիա չէր կրնար զա-...թի մը պէս Թուրքիոյ վրան դնել ...իր ձեռքը, որովհետեւ թէ իր միջոցները չէին ներեր եւ թէ իր աշխարհագրական դիրքը անյարմար էր այդ ...անին համար: Հետեւաբար Գերմանիա Թուրքիան կը նկատէր իր շու-...կային մէկ մասը եւ ատոր համար ...դարձած էր վտանգելի պաշտպան մը համաձայնականներուն դէմ, որոնք կը փափաքէին բաժան-բաժան ընել Թուրքիան: Աւելին Թուրքիոյ մէջտեղէն վերնալը պիտի նշանակէր Գերմանիոյ վերջնական պաշարումը: Շնորհիւ Թուրքիոյ էր որ հարաւ-արեւելեան ճակատը ազատ կը մնար: Երկաթէ ցանցին մէջ չճզմուելու համար միակ միջոցը մնացած էր Թուրքիոյ անդամահատումը արգիլել: Կրնա-յի՞նք մերժել Գերմանիոյ առաջարկը:

Նախ որ այլ եւս ոչ մէկ պալքանեան փոքր պետութիւն պիտի համարձակէր գլուխ ցուցնել եւ խառնուիլ ներքին գործերուն երկրի մը որ անդամ է այնքան հզօր զինակցութեան մը: Երկրորդ համաձայնական պետութիւններէն ոչ մէկը պիտի դպչէր մեզի, պատճառ չտալու համար որ եւ է ընդհ. վէճի: Մանաւանդ գերման գիտնականներ, արուեստի եւ առեւտուրի վարպետներ իրենց ծառայութիւնը ի սպաս պիտի դնէին Թուրքիոյ, այսպէս քիչ ատենէն ազատելով մեզ առանձնաշնորհներու կապանքէն:

Թէեւ այս զինակցութեան պատճառով, եւրոպական պատերազմի մը պարագային, համաձայնականները թշնամի պիտի ըլլային մեզի, բայց եթէ վէճը 5—10 տարի յետաձգուէր, այն ատեն նեղուցներն ու ծոցերը այնքան զօրացած պիտի ըլլային, որ վախ չպիտի ունենայինք պատերազմի մը մտնելէ: Եթէ սակայն մէկ-երկու շաբաթէն տեղի ունենար պատերազմը, այն ատեն մեր տկար վիճակով Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Ռուսիոյ դէմ պատերազմի մէջ գտնուիլը սոսկալի բան մը պիտի ըլլար:

Եւ այս բանը նախատեսելուն համար չէ՞ր որ Գերմանիա այնքան շատ տրոչեց զինակցիլ մեզի: Կասկած չկայ որ դարերով տկար եւ անկումի մէջ գտնուող երկրի մը հետ հաւասարէ հաւասար դաշինք կնքելու համար Գերմանիա շատ վախցած պէտք էր ըլլար հակառակորդներու նախապատրաստութիւններէն: Որովհետեւ անըմբռնելի էր որ լրջօրէն վարուող պետութիւն մը Թուրքիոյ պէս բեռ մը իր վրան վերցնէր Թուրքերուն աղուոր աչքերուն համար: Ճիշդ էր որ պատերազմի մօտալուտ ծագումը դժբախտութիւն մը պիտի նկատուէր Թուրքիոյ համար, բայց եթէ թեր ու դէմը կշռել գնէինք, կը տեսնէինք որ աւելի լաւ էր չմերժել այդ առաջարկը: Եթէ ընկերներուս տեղը ըլլայի, ես ալ այսպէս պիտի վարուէի: Միայն պիտի ջանայի քանի մը կէտեր մտցնել պայմանագրին մէջ: Օրինակ՝ եթէ եւրոպական պատերազմ մը պայմանագրի ստորագրուելէն եւ փոխանակուելէն երկու տարի չանցած ծագէր, Թուրքիա չէզոք պիտի մնար եւ միայն պիտի պարտաւորուէր զօրակոչ ընել եւ նեղուցները զօցել պատերազմական եւ առեւտրական նաւերու առջեւ:

Անշուշտ կարելի չէ ըսել թէ այն ատեն ալ Գերմանացիները պիտի հաւանէի՞ն թէ ոչ: Այսպէս ճշդիւ խորհելով ամէն բանի վրայ, ինքնիրենս կրկնեցի այն խօսքը զոր մեծ եպարքոսին ըսեր էի. «Տէրը այս զինակցութենէն օգուտ մը պարգեւէ մեզի» եւ ամբողջովին հաւանեցայ նոր կացութեան: Քանի որ իմ բացատրութիւններս կը ցուցնեն անկասկած թէ ի՞նչ ժամանակի եւ ի՞նչպէս դաշնագիր կնքուած է Թուրքիոյ եւ Գերմանիոյ միջեւ, հասկնալի է թէ ի՞նչքան սխալ են ամերիկեան դեսպանՄորկընթաուի եւ ռուսական դեսպանատան Ա. Թարգման Մանտէլշթամի տարածած լուրերը եւ թէ անոնք ի՞նչ փաղոցային շատախօսութիւններու վրայ հիմնուած են:

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ ԾԱԳԵԼԷ ԵՏՔ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԵՒ ԶՕՐԱԿՈՉ ՕՍՄ. ԲԱՆԱԿՆԵՐՈՒ

— • —

Երբ Աւստրիա սերպիական յուշագիրը անբաւարար նկատելով իր բանակին մէկ մասը զօրակոչի ենթարկեց եւ երբ Ռուսիա ընդհ. զօրակոչով մը պատասխանեց, յետոյ Ֆրանսա և Գերմանիա նոյնպէս զօրակոչի ձեռնարկեցին, կասկած չմնաց թէ եւրոպական ընդհ. պատերազմին Թուրքիա ալ պիտի խառնուէր:

1914 օգոստ. 1ին Գերմանիա Ռուսիոյ դէմ պատերազմ հռչակեց, որով Թուրքիա ալ ըստ դաշնագրին, որուն մելանը դեռ չէր չորցած, պարտաւորուեցաւ վէճին խառնուիլ: Թուրքիոյ մասնակցութիւնը իր դաշնակցին կողքին, պարտաւորիչ էր եւ անխուսափելի պատերազմի պատճառներէն:

Թուրքիա պէտք էր որ իր ամբողջ զօրութեամբ մասնակցէր պատերազմի մը, որուն Գերմանիա եւ Աւստրիա իրենց մեծագոյն ուժը տրամադրած էին: Հակառակ ասոր, Ճէմալ փաշա ուզած է կարելի եղածին չափ յետաձգել Թուրքիոյ մասնակցութիւնը: Նախարարական խորհուրդին մէջ որ այն ատեն գրեթէ ամէն իրիկուն տեղի կ'ունենար Սայիտ Հալիմ փաշայի ծովեզերեայ ապարանքին մէջ Էնվէրի, Թալէաթի, Խալիլի, Ճավիտի եւ իր մասնակցութեամբ, կը պարզէր իր տեսակէտը.— «Թուրքիոյ զօրաշարժին վերջանալէն առաջ պատերազմի մտնելը ոչ միայն օգուտ չպիտի բերէր Գերմանիոյ, այլ ինքնասպանութիւն պիտի նշանակէր Թուրքիոյ համար, եթէ համաձայնականները Տարտանէլի եւ Վոսփորի վրայ յարձակէին, միեւնոյն ատեն Էրզրումի վրայ քալէին քաջ գիտնալով որ սահմաններուն վրայ մարդ չունին Թուրքերը: Ցետոյ Պոլիսը գրաւելէ զատ Էրզրումէն Սըվազ անցնելով Անատոլուի մէջտեղը մտնէին, այն ատեն բանակը մինչեւ պատերազմի վերջանալը չպիտի կրնար իր զօրաշարժը վերջացնել եւ առաջին օրերէն իսկ օսմանեան կայսրութեան կործանումը որոշուած պիտի ըլլար»:

(Շար.)

ղեկավար մը ղրկած է Լոնտոն։ Եթէ կացութիւնը չբարւոքի, Անգլիոյ խորհրդարանն ալ արտակարգ նիստի պիտի հրաւիրուի, կառավարութեան յայտարարութիւնը լսելու եւ վերջնական դիրքը ճշդելու համար, երբ պատերազմ ծագի Հապէշիստանի եւ Իտալիոյ միջեւ։

Անգլիա եւ Իտալիա իրար կը համոզեն...

Հռոմի անգլիական դեսպանը չորեքշաբթի օր Իտալիոյ արտաքին նախարարութեան խորհրդականին ներկայանալով, յանուն իր կառավարութեան հաղորդեց բրիտանական նաւատորմին շարժումները եւ Միջերկրականի պահակազօրքին զօրացումը, աւելցնելով թէ այդ գործողութիւնները չեն ձգտիր յարձակողական նպատակներու։ Դեսպանը բացատրեց թէ այդ միջոցները ձեռք առնուած են իբրեւ բնական հետեւանք այն բուռն պայքարին զոր քանի մը շաբաթներէ ի վեր կը վարէ իտալական մամուլը Անգլիոյ դէմ։ Պ. Սուվիչ պատասխանելով, յանուն իր կառավարութեան յայտարարեց թէ Իտալիոյ զինուորական պատրաստութիւնները Միջերկրականի աւազանին մէջ՝ պարզապէս զգուշական հանգամանք ունին եւ չեն ձգտիր որ եւ է յարձակողական նպատակի։

Այս առթիւ անգլիական թերթերը դիտել կու տան թէ շաբաթներէ ի վեր իտալական մամուլը կրակ կը տեղայ Մեծն Բրիտանիոյ դէմ, թելադրելով յարձակիլ Մալթայի, Ճիպրալթարի, Կիպրոսի, Եգիպտոսի եւ Սուէզի վրայ, եւ քայքայել բրիտանական կայսրութիւնը։ Անգլիա այս յարձակումներուն պատասխանեց զօրք եւ օդանաւ ղրկելով Մալթա, այդ կղզիէն Սուէզի ջրանցքին բերանը փոխադրելով Միջերկրականի նաւատորմը եւ Ճիպրալթար փոխադրելով Ատլանտեանի նաւատորմը։ Իսկ Իտալիա զօրք ղրկեց Լիբիա եւ մարտանաւեր՝ մինչեւ յունական ջուրերը։ Իտալական մամուլն ալ կը յիշեցնէ թէ կարգ մը անգլիական թերթեր իբրեւ խենդ կ'ամբաստանեն Մուսոլինին։ Կիրակի օր ժողովրդական թերթ մը կը գրէր թէ Մուսոլինի եւ արքայական տունը գժտուած են եւ թէ գահաժառանգը կրնայ ըմբոստութիւն մը սարքել «Առաջնորդ»ին դէմ, աջակցութեամբ Զօր. Պալպոյի։

Եթովպիոյ պատրաստութիւնները.— Վէհիպ փաշա

Ատիս — Ապէպայէն կը հեռագրեն թէ Թուրք զօրավար Վէհիպ փաշա ամրութեանց հզօր ցանց մը շինել կու տայ Ճիճիքայի հարաւ — արեւմտեան կողմը (Հարրարի մօտ)։ Առջի օր 4000 զինուորներ մեկնեցան դէպի Օկատէնի ճակատը (հարաւ)։

Հապէշական կառավարութիւնը ամէն զգուշական միջոց ձեռք առած է, որպէսզի որեւէ դէպք չծագի սահմանին վրայ, պատրուակ դառնալով Իտալիոյ յարձակողականին։ Կ'ըսուի թէ հակառակ Թագաւորին չափաւորութեան, զանազան ցեղապետներ կը շարունակեն բոլորովին մերժել որ եւ է զիջում։

Արքայից արքան կիրակի օր նախագահեց «Աթսիէ Մասքալ»ի տարեկան տօնին, շրջապատուած բարձրաստիճան կղերէն, բոլոր դեսպաններէն եւ մանաւանդ իտալական դեսպանատան պաշտօնեաներէն։ Ըստ աւանդութեան, ճշմարիտ խաչին մէկ մասունքը Եթովպիոյ առաջին կայսեր՝ Դաւիթի յանձնուած ըլլալով, այս տօնը հաստատուած է իբրեւ յիշատակ։ Քահանաները պատարագ մատուցին եւ յետոյ ծիսական պարեր կատարեցին, աստուածային պաշտպանութիւն խնդրելով Հապէշիստանի համար։ Ղպտի արքեպիսկոպոսն ալ պահպանիչն ըսաւ։ Այս կրօնական եւ զինուորական տօները պիտի շարունակուին մինչեւ Սեպտեմբեր 27, երբ կը կատարուի «Մասքալ»ի արարողութիւնը, փառաբանելով Հապէշներու հաւատքը եւ հայրենասիրական աւանդութիւնները, ինչպէս եւ անձրեւաբեր եղանակին փակումը։

*** Շուէտացի զօրավար Վիրգէն, կայսեր զինուորական խորհրդականը, հրաժարեցաւ առողջական պատճառներով։ Միւս շուէտացի մարզիչները առ այժմ պիտի պահեն իրենց պաշտօնը եւ իրենց ազգային բանակէն պիտի հրաժարին, երբ որ պատերազմ ծագի։

Հապէշուհիները ալ զինուոր կ'երթան

Խումբ մը Հապէշուհիներ կանացի վաշտ մը կազմեցին, որ առանձին պիտի կռուի, պատերազմի ատեն։ Նորութիւն մը չէ այս ձեռնարկը։ Այսպիսի կազմակերպութիւն մը կար 1896ին, Ատուայի ճակատամարտին ատեն։ Առ այժմ վաշտին մէջ արձանագրուած են հարիւր կիներ, գլխաւորաբար ազնուական դասէն։ Այս թիւը կրնայ աւելնալ, համաձայն պարագաներուն. որովհետեւ յօժարութիւն յայտնող ամէն կին կ'ընդունուի։ Կին զինուորները ունին համազգեստ մը եւ զինուած են ատրճանակով։ Նախագահն է Օյգէրօ Քէօզլէտէվ, իշխանի մը զարմուհին, որ Օկատէնի ճակատը գացած է իր ամուսնին հետ։ Այս զինուորուհիները միեւնոյն ատեն կ'օժանդակեն Կարմիր Խաչին, 500էն 3000 ֆրանք տրամադրելով, ինչպէս եւ վիրարուժական գիտելիքներ սորվելով։ Կիներու յանձնախումբը շաբաթը անգամ մը ժողով կը գումարէ, իսկ միւսները ամէն օր վիրակապեր կը պատրաստեն։

ԶԳՈՒՇԱՑԷՔ ՍՈՒՆԿԵՐԷՆ.— ՀԱՅԵՐ ԱԼ ԹՈՒՆԱՒՈՐՈՒԱԾ

Սունկէն թունաւորուեցան բազմաթիւ ընտանիքներ, Տրոմի նահանգին մէջ։ Վալանս քաղաքին մէջ մէկ հոգի մեռաւ եւ 15 հոգի հիւանդացան, ոմանք ծանրապէս։ Փորթ տը Վալանսի մէջ ամբողջ ընտանիք մը թունաւորուած ըլլալով, մայրը մեռաւ, իսկ միւս հինգ անդամները յուսահատական վիճակի մէջ են։ Զոհերուն մեծ մասը օտարականներ են։ Թերթերու մէջ հրատարակուած անուններուն մէջ կը յիշուին Մանոս (Փանոս?) Լիկիտեան, 31 տարեկան, Փիլօ Բերեան Մաքէոսեան (Մատթէոսեան?), 28 տարեկան եւ Ռուսեր։ Բոլորն ալ ճաշած էին երկու ճաշարաններու մէջ։

Վերջին լուրերու համաձայն, թունաւորեալներուն թիւն է 17։ Ոստիկանութիւնը ձերբակալեց սունկի վաճառականը, որ ծախած էր իր ապրանքը, առանց քննութեան ենթարկելու։

ԾԱՆՐ ԸՆԴՀԱՐՈՒՄ ՄԸ պատահեցաւ, կիրակի օր, Հրեղէն Խաչի եւ համայնավարներու միջեւ։ Առաջին կազմակերպութիւնը յիշատակի տօն մը սարքած էր Մոյի մէջ, Մառնի յաղթանակին առթիւ։ Պետը, գնդ. տը լա Ռոք, ճառ մը խօսելով 40,000 հետեւորդներու առջեւ (իրենք կը հաշուեն 80,000), խստօրէն ձաղկեց թէ նախընթաց գիշեր համայնավարները յարձակում գործած էին 115 ինքնաշարժերու թափօրի մը վրայ, քանի մօտ, քարեր գլորելով եւ ատրճանակ պարպելով։

Պլուայի մէջ ալ գիւղացիական ճակատը ժողով գումարեց, 4000—5000 հետեւորդներով։ Այս առթիւ թռուցիկներ ցրուեցին, յանձնարարելով տուրք չվճարել, մինչեւ որ գոհացում տրուի հողագործներուն։

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ԹԵՐԹԵՐԸ վեց էջէն աւելի չպիտի պարունակեն լուր օրերը, իսկ տասը էջէն աւելի՝ կիրակի։ Ցետոյ, որ եւ է թերթ չպիտի կրնայ օրական երկու տպագրութենէն աւելի հրատարակել։ Այս որոշումը տրուած է պակսեցնելու համար օտար «ճէլիւլօզ»ի ներածումը։

Խորին կսկիծով կը ծանուցանենք դառնաղէտ մահը սիրելի ամուսնիս, մեր բարի հօր, կեսրայրին եւ մեծ հօրը՝

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆԻ

(Բնիկ Զանգեզուրցի, վաճառական, 59 տարեկան)

մահը տեղի ունեցաւ ծանր գործողութեան մը հետեւանքով, Պերլինի մէջ։

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Պերլին, Վիլմերստորֆ-Շմա՛րգենտորֆի գերեզմանատան մէջ 18 Սեպտեմբեր 1935ին։

Շնորհակալութիւն ամէն անոնց որոնք անձամբ, պսակով, կամ նամակով իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին։

Սգակիր ընտանիքին կողմէ՝ ԱՍՏՂԻԿ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» Կոմիտէն կը հրաւիրէ իր ընկերները ընդհ. ժողովի այս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը ճիշդ 8.30ին Gobelinsի սրճարանը, 32, Ave. Gobelins. Օրակարգ՝ Շարունակութիւն նախորդ ժողովի։

ՕՆԻԷՌ-ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՄՊԻ «Արամ» Ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը այս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։ Ընտրութիւն մարմնի։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները Ուրբաթ (27 Սեպտ.) երեկոյ ժամը 8.30ին «Զարդարեան» Դպրոցին մէջ 181, Գուր Լաֆայէթ։

ԼԻՈՆԻ Վարանդեան խումբի ժողովը յառաջիկայ Ուրբաթ (Սեպտ. 27) ժամը 8ին։ Օրակարգ՝ Զեկոյց Շրջ. ժողովի։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի տիկին Ագապի Զարացեան, Տէր եւ տիկին Լ. Տէրտէրեան, Տէր եւ տիկին Մոմճեան, Տէր եւ տիկին Ա. Զարացեան, Տէր եւ տիկին Ե. Լոռիկեան եւ զաւակունք, Նազարեան եղբարք, Տէր եւ տիկին Նալեան, Այրի տիկին Մ. Պուտաքեան եւ զաւակունք, Այրի տիկին Առաքելեան եւ զաւակունք, Պ. Սուրէն Եազըճեան, Տէր եւ տիկին Յարութիւնեան եւ բոլոր ազգականք իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք, անձամբ կամ գրաւոր իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին մեր սիրելի զաւկին, եղբօր, աներորդւոյն, հօրեղբօրորդւոյն, մօրեղբօրորդւոյն եւ ազգականին՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԶԱՌԱՑԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահուան առթիւ։

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ԴԵՐԱՍԱՆՆԵՐՈՒ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Salle d'Horticultureի մէջ

84, Rue de Grenelle. Métro: Bac

12 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ, ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ, ԺԱՄԸ 9ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ

ՎԱ՜Յ, ՎԱԿՈՆԻՆ ՄԷՋԻ՜ՆԸ...

ԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

ՇՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Ս. ԲԱՐԻԿԵԱՆԻ տասը հոգինոց ընտիր օրքէսթրը - ճազով

ՕՐՈՒԱՆ ԹԱԳՈՒՀԻ... ԴԵՐԱՍԱՆՆԵՐՈՒ... ՏՈՂԱՆՑՔ... FARANDOLE!

Ո՛չ վիճակահանութիւն, ո՛չ աճուրդ այլ ՔՕԹԻՅԻՕՆ եւ ՔԷՖ... ՔԷՖ...ՔԷՖ...

Մուտքի գինը խիստ ժողովրդական՝ 7.50 ՖՐԱՆՔ։

ԲԱՑՈՒՄ

Photo ARAX & HENRY

ՆՈՐ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՉԱՏԱՆ

փարիզահայ ծանօթ լուսանկարիչ ԱՐԱՔՍ, այս անգամ ընկերակցութեամբ Հ. ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆի, փոխադրուած է՝

31, Bld. RASPAIL (Հեռ. Lit. 76-39).

ուր այսուհետեւ նոր աշխատանոցը պիտի գործէ

Photo ARAX & HENRY անուան տակ։

Օժտուած լոյսի ու այլ զետեղումներու վերջին յարմարութիւններով, նոր լուսանկարչատունը ի վիճակի է կատարեալ գոհացում տալու, հին ու նոր բոլոր խստապահանջ յաճախորդներուն, որոնք հոն պիտի գտնեն սիրալիր ընդունելութիւն եւ արուեստի ու ճաշակի ճշմարիտ դրոշմ, վստահուած բոլոր գործերուն մէջ։

Աշխատանոցը՝ որ հաստատուած է խանութի եւ գետնայարկի մէջ, մասնաւորապէս մեծ յարմարութիւններ ունի երախաներու, հարսանեկան զոյգերու եւ խմբական լուսանկարներու համար։

Ամանորեայ յատուկ աշխատութիւններ կը կատարուին ՄԵԾ ԽՆԱՄՔՈՎ եւ ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆԵՐՈՎ։

Հաղորդակցութիւն. — (Métro: Sèvres - Babylone).

ՕՐԻՈՐԴԱՑ ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ԱՆԱՐԱՏ ՅՂՈՒԹԵԱՆ ՔՈՅՐԵՐՈՒ

1 Avenue du Chateau, St. Gratien. (S.&O.)

Վարժարանի բացումը տեղի կ'ունենայ Հոկտ. 1ին, Երեքշաբթի օր։

Վարժարանը կ'ապահովէ տոհմային լեզուի ու դաստիարակութեան հետ նաեւ ֆրանսերէնի ուսումը։ Աշակերտներու բնակութիւնը [illegible] մայրական գուրգուրանք եւ մասնաւոր ուշադրութիւն իրենց ֆիզիքական զարգացումին համար։

Գեղեցիկ դիրք. մաքուր եւ անարատ մթնոլորտ, դիւրամատչելի պայմաններ։

Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ վարժարանի տեսչութեան Չորեքշաբթի, Շաբաթ եւ կիրակի օրերը։

Հաղ. միջոց. — կառք տիւ Նորէն շոգեկառք եւ իջնել St. Gratien կամ Enghien եւ անկէ օթօպիւս։

ՀԱՐԿԱՏՈՒՆԵՐՈՒ

ԱՆՀԱՏԱԿԱՆ ԾԱՅԵՐՈՒ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

Mr. PARMAC, (Expert-Fiscal)

ՀԱՐԿԱՅԻՆ ՓՈՐՁԱԳԷՏ

28 Bld. Strasbourg, Paris (10)

ՀԵՌԱՁԱՅՆ Botzaris 17-64

ԿԸ ՊԱՇՏՊԱՆԷ ԱՄԷՆ ՀԱՐԿԱՏՈՒԻ ԱՆՀԱՏԱԿԱՆ ՇԱՀԵՐԸ

Դիմեցէք անոր՝ ձեր առեւտրական, արհեստագիտական եւ անձնական կեանքի բոլոր խնդիրներու համար։ Կը լուսաբանէ ՀԱՐԿԱՅԻՆ, ԻՐԱՒԱԳԻՏԱԿԱՆ եւ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆՑ վերաբերեալ բոլոր խնդիրները։

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐ, որպէսզի որ եւ է դժուարութիւններու չհանդիպիք, գործածեցէք՝ ՓԱՐՄԱՔԻ ՀԱՇՈՒԱԿԱԼԱԿԱՆ մեթոտը, որ կը համապատասխանէ ամէն պահանջի։

Աւելի տեղեկութիւն առնելու համար գրեցէք մեզի (դրոշմաթուղթ մը ղրկելով պատասխանին համար)։

Պ. ՓԱՐՄԱՔ կ'ընդունի ամէն օր ժամը 9-12 եւ ժամադրութեամբ։

ՍԵՒՐԻ ՍԱՄՈՒԷԼ-ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒՄԸ

Վենետիկի Մխիթարեան Հայրերու Սեւրի ՍԱՄՈՒԷԼ-ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ վարժարանը կը վերաբացուի յառաջիկայ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1ին։

Արձանագրութեանց համար դիմել ամէն օր ժամը 14-17 վարչութեան քարտուղարութեան։

Թղթակցութեան հասցէ՝ Secretariat du Collège Samuel-Moorat, 26, Troyon. Sèvres (S. et O.).

ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է

ՎԻՐԱԲՈՅԺ-ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

44, Rue de Dunkerque, Paris.

ՀԵՌԱՁԱՅՆ TRUDAINE: 42-69

(ԿԱՐ ՏԻՒ ՆՈՐԻ ՄՕՏ)։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Տէր եւ տիկին Կ. Ռէյթիկեան (Սարգիս Աբրահամեան) իրենց խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնեն Այրի տիկին Ագապի Զարացեանի եւ իր բոլոր պարագաներուն իրենց զաւկին եւ ազգականին՝

Տիար ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԶԱՌԱՑԵԱՆԻ դառնակսկիծ մահուան առթիւ։

ԼԻՈՆԻ ԵՒ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅ ԼԵԳէՈՆԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ

ԼԻՈՆ, 19 Սեպտ.— Լիոնի նորակազմ Հայ Լեգէոնական Միութեան վարչութիւնը, կը հրաւիրէ Տէսին, Փոն տը Շէրիւ, Վիէն, Սէն Ժօրիս եւ այլ մօտակայ վայրերու ֆրանսական բանակի նախկին կամաւորները (1914 1920), բոլորուիլ իր շուրջը, լաւագոյնս կարենալ պաշտպանելու համար իրենց իրաւունքները։

Անդամագրութեան եւ այլ պայմաններու համար դիմել՝

Տօնապետ Տօնապետեանի, 155, Grande Rue de la Guillotiere. Lyon (R.)

Raki "ERIVAN"

ԵՐԵՒԱՆ օղին, որ ճանչուած է [illegible] առաջնակարգ յատկութեամբ, օղիներու ամէնէն նախընտրելի մեծ վաճառ[illegible] կը ներկայացնէ։

ԵՐԵՒԱՆ օղին արտադրուած է [illegible] մով, բնական անիսոնի խառնուրդ[illegible] խաղողի հիւթով, երաշխաւորուած է [illegible] կան ամէն բաղադրութենէ զերծ ըլլա[illegible]

Պահանջեցէք, փնտռեցէք ԵՐԵՒԱՆ [illegible] Մեծաքանակ գնումներու [illegible]

Արտօնատէր

S. A. GRANDES DISTILLERIES PEUREUX

48, Bld. des Vignes, Marseille

Tél. Colbert 58 - 10

Եւ DISTILLERIE VIAL

18, Rue Fontaine, St. Denis (Seine)

Tél. Plaine 09 - 95

Լիոնի եւ Շրջաններու ներկայացուցիչ՝

D. N. BAHADOURIAN

82, Rue Séigne. Lyon (Rhône)

Նիսի եւ Շրջաններու գործակալ՝

M.M. H. Khatchadourian et Daniel

24, rue Assalit. Nice (A. M.)

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ՓՈՐԹ ՏԻՒԱԼԻԻ եւ Շրջանի մանկապարտէզի երկսեռ անդամական ընդհ. ժողովը վաղը Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին դպրոցի սրահին մէջ, 19 Րիւ տը Փարի, Ժանթիյի։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (39)

«ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՊԷՇՍՏԱՆ»

Ցօրինեց՝ Տիմոթէոս վրդ. Սափրիչեան

«Տէր դու քու զօրաւոր բազկովդ հասուր հանճարովդ այսքան երկիրներու տիրեցիր, եւ խիստ քաջութեամբ գիւղացւոց հետ վարուեցար. բայց անոնք այս քու ցոյց տուած գթութիւնդ եւ մարդասիրութիւնդ չճանչցան, եւ զքեզ միշտ բամբասելով՝ ապստամբելու համար առթի կը սպասեն։ Ահա վերացման Խաչի տօնը մօտ է, եւ տուրք ժողվելու սովորական ժամանակն է, ուրեմն մարդ խրկէ քեզ հնազանդող երկիրները եւ տրոց մէկ մասը հիմակուց սկսիր հաւաքել, ուսկէց տրիպեալ ճանչնան իրենց թագաւորը եւ ապստամբութեան խորհուրդը մէկդի թողուն, ըստ որում գիւղացիք ո՛ր իշխանին որ տուրք տալու ըլլան, այն տարին կամայ ակամայ անոր կը հնազանդին. եւ ասոնց ապստամբելը միմիայն տուրք չտալու համար է։

Եւ մինչեւ զանոնք ժողվելդ, կ'ըսէն իրեն, գետերուն ջրերն ալ կը նուազին, եւ անկէց ետքը ամէնքս ալ հանգիստ ու ապահով կ'ըլլանք։

Իսկ թէ որ մենք հիմայ Ճըլկայի կամ Տենպիայի վրայ քալելու ըլլանք, այս կողմերը կ'ապստամբին. հոս դառնանք զանք առնք զսպելու, այն կողմը գլուխ կը վերցնեն դարձեալ»։

Կ'ընդունի Թէքլէ Կորկիս իր մեծամեծաց տուած հանճարեղ խորհուրդները, եւ անմիջապէս մարդիկ կը խրկէ այն երկիրները, որոնք առ երեսս իրեն հնազանդութիւն ցոյց տուած էին, մէկէն դրամ եւ ուրիշ մը տուրքի տեղ արմտիք կը պահանջէ։

Պեկեմտրու երկրէն միայն, ուր տեղ որ մենք կը գտնուէինք, 1200 թալէր եւ 8000 ճամա արմտիք կը պահանջէր(*)։

Այս հարկապահանջութիւններն որ միշտ վախով էին, մէկէն ի մէկ եա Թողուց՝ երբ իմացաւ Ռաս Վոլտէ Մարիամ անուն երեւելի մարդուն Պեկամտրըրի մէջ ապստամբիլը։

Այս անձը Թէոդորոսի ծառայութեան մէջ էր, եւ անոր մահուանէն յետոյ իր հայրենի երկրէն զատ՝ ուրիշ քաղաքներու ալ սկսած էր տիրել, երեւելի էր իր քաջութեամբ եւ պատերազմասէր բնաւորութեամբը, որ Թէքլէ Կորկիսին իր վրայ խրկած խումբ մը զօրքը ջարդեր, կողոպտեր եւ ցիրուցան ըրեր էր. ասկէ զօրանալով Պեկամտրըր երկրին կիսով չափ կը տիրէ։

Նոյն երկրին ներսի կողմերուն ալ Թագաւորին մօր եղբօր որդի Ալի Ֆարիսը կը տիրէ, որ երկար ժամանակ Մակտելայի մէջ բանտարկուած կը կենար, եւ շնորհիւ անգլիական բ[illegible] կին անկէ ազատեր էր։

Այս ձախորդ լուրերուն վրայ, [illegible] պէս ըսինք, կը թողու Թէքլէ Կոր[illegible] տրոց հաւաքումը, եւ Կապրօ Մ[illegible] Ալէմի վրէժն ալ իր փեսային կ[illegible] իշխանին կը յանձնէ, նոյնպէս [illegible] պիայի աւերումը։ Եւ ինքը Գ[illegible] կըրայի կողմերէն՝ ուր տեղ կը[illegible] նուէր, բոլոր պատերազմը գի[illegible] ները ժողվելով կուգայ Ամպա[illegible] եւ սուրբ Խաչին հանդէսը կատա[illegible] ետքը կը յարձակի շուտով Պեկա[illegible] տըրի վրայ։

Հարկ է գիտնալ որ Եւթովպիո[illegible] րին մէջ եկեղեցականք մեծ գ[illegible] ունին քաղաքական գործոց մէջ, [illegible] րոնք ժողովրդեան կոյր բար[illegible] տութիւնը ձեռուընին գործի ը[illegible] կրնան շատ անգամ թագաւորին [illegible] հուրդները անգործադրելի [illegible] կամ ձախող վախճանի հանդիպցն[illegible]

(Շար.)

(*) Թէոդորոս թագաւորը տարուէ տարի իր հարկապահանջութիւնը սաստկացնելով, վերջին ժամանակները մինչեւ 15000 թալէր Պեկեմտրուէն, 13000 Ոկըրայէն, եւ 8000 Սըմիէնէն կը հաւաքէր, եւ ասոնց նման հարիւրի չափ քաղաքներ կային. այս տրոց մէկ մասը իր սիրած մարդոց կը շնորհէր, մէկ մասն ալ Մուսավայէն բերել տրուած արքաներուն կը վճարէր։

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ՆՐԹԻՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 փրանք	100 փրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 25 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
MERCREDI 25 Septembre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2918

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵԹԷ ՈՒԶԷԻՆ ԸՄԲՌՆԵԼ

Անոնք որ կը փորձեն «Ժողովրդական ճակատ»ի քարոզիչները ըլլալ հայկական կեանքի մէջ, իրականութեան մէկ մասը միայն կ'ըմբռնեն, մնացեալ պահելով իրենց կամ... «զարգացելոյ»:

Անոնք իրենց ուզած եղանակին կը վերածեն «Ճակատ»ին գեղեցիկ նշանաբանները,— Խաղաղութիւն, Ազատութիւն, Հաց:

Ո՞ր յիմարը պիտի ընդդիմանար այսքան մարդկային պահանջներու, որոնց ապահովումէն կախում ունի մնացեալը:

Այդպիսի դերք պիտի կրնային բռնել միայն պատերազմի հաւատացեալներն ու արկածախնդիրները:

Արդ, եթէ նշանաբանները պարզ են, անոնց գործադրութեան համար մղուած պայքարը նոյնքան պարզ չէ:

«Ժողովրդական ճակատ»ին մաս կը կազմեն ընկերվարականները, համայնավարները, արմատականները եւ ուրիշ ձախակողմեան խմբակցութիւններ:

Անշուշտ անոնք համաձայնած են նուազագոյն ծրագրի մը մասին, այնպէս դժուար թէ կարենային գործակցիլ: Իրենց առաջին ցոյցը՝ յուլիս 14ի տօնին առթիւ, պարզապէս մըն էր միայն եւ կրնար ինքնին վերջանալ, եթէ չունենային հիմնական մտահոգութիւններ: Մանաւանդ առաջին երկուքը՝ ընկերվարականներն ու համայնավարները:

Երբ «Ճակատ»ը կ'արդարացնէ պայքար փաշականութեան դէմ, անոր երեք թեւերն ալ միեւնոյն թափով չեն քալեր: Այնպէս որ, երեքը մէկ «փաշականութիւն»ը չեն թարգմաներ այնպէս ինչպէս մեր կարմրուկները:

Կարելի է ըսել թէ «Ժողովրդական ճակատ»ին մէջ ամէնէն ճկունը համայնավարներն են:

Այն օրէն ի վեր որ անոնք լեզու գտան ընկերվարականներուն հետ (1934 յուլիս), Ֆրանսայի մէջ, տագնապները շատ են ամփոփուած: Կոմինթէրնի վերջին համագումարն ալ վաւերացուց այդ գիծը, աւելի ընդլայնելով եւ մանրամասնելով:

Այսպէս, համայնավարները միեւնոյն պահանջները չէ որ կը դնեն, գործակցելով ընկերվարականներուն հետ առանձին, միւսներուն հետ հաւաքաբար (Ժողովրդական ճակատ):

Դեռ անցի օր հրատարակուեցաւ ընկերվարական կուսակցութեան եւ համայնավար կուսակցութեան «հաւաքական գործունէութեան ծրագիրը», որ կը ձգտի պաշտպանել միեւնոյն իրաւունքները — Հաց, Խաղաղութիւն, Ազատութիւն:

Այստեղ պայքարը աւելի բացորոշ է – եւ քաղաքական – քան «ժողովրդական»ին մէջ: Բայց, երկու պարագաներուն մէջ ալ, աչքի կը զարնէ համայնավարներուն «խելօքութիւնը»:

Ընդդիմադիր օրկան մը, «Լը Թոմփս Մարքսիստ», ուշադրաւ յայտնութիւններ կ'ընէ այդ մասին.

— «Ինչ որ ամէնէն աւելի զարմանք կը պատճառէ, համայնավար կուսակցութեան բռնած դիրքն է: Այդ կուսակցութիւնը այնքան երկար ատեն «ամբողջական» յեղափոխութեան ախոյեանն ըլլալէ յետոյ (դեռ յուլիս 14ին համայնավարները «ամէն տեղ սովետ» կը պոռային), այժմ լեզու կը գտնէ ամէնէն չափաւոր արմատականներուն հետ, մեծ շրջահայեցութեամբ հետապնդելու համար վարկի եւ գլխ. ճարտարագործութեանց ազգայնացումը: Այնքան ատեն բարենորոգչական դրութիւնը ծաղրելէ յետոյ, այդ կուսակցութիւնը կը յարի բարենորոգչական լուծումներու ամէնէն տափակին:

« Եւ սակայն շատ հասկնալի կը դառնայ այս դիմափոխութիւնը, երբ յիշենք թէ համայնավար կուսակցութիւնը ուրիշ բան չէ եթէ ոչ կցորդը խորհրդային դիւանագիտութեան եւ թէ իր ամբողջ գործունէութիւնը կը ղեկավարուի այսպէս կոչուած ընկերվարական հայրենիքի պաշտպանութեան նշանախօսքով: Ինքնակոչ խորհրդային կառավարութեան ուզածը Ֆրանսայի աջակցութիւնն է, եւ ֆրանսացի համայնավարներուն էական, չըսելու համար առանձնական պաշտօնն է հսկել որ Ֆրանսայի մէջ գտնուի ֆրանք-խորհրդային զինակցութեան կուսակից կառավարութիւն մը: Անկէ կը ծնի համայնավար կուսակցութեան չափաւորութիւնը այս ժամուն»:

Երբ իրականութիւնը այս է ամբողջին համար, տարբեր չէր կրնար ըլլալ մասնիկը, մանաւանդ հայկականը:

Եւ արդէն այդ է որ կը տեսնենք ամէն օր եւ ամէն տեղ, աւելի քան տասը տարիէ ի վեր:

Հետեւեցէք իրենց գրաւոր եւ բանաւոր քարոզներուն, եւ դուք ուրիշ բան չպիտի տեսնէք բայց եթէ կապկութիւններ, որոնք հեռաւոր կապ անգամ չունին հայկական իրականութեան հետ:

Այդ է պատճառը որ, երբ օտար բոլշեւիկը «անկցի՛ փաշականութիւնը» կ'աղաղակէ, հայ կարմրուկը գայն կը թարգմանէ «մա՛հ Դաշնակցութեան»: Կամ երբ ֆրանսացի ձախակողմեան հոսանքները աշխատաւորներու ճակատ կը յարդարեն, անտեսական եւ քաղաքական պահանջներու համար, մեր խիկարներն ալ ջուրը չտեսած գուլպաները կը հանեն, նոյն սեւահողի առաջադրութիւններով.— իրենց էշը քշել միջազգային փոթորիկներու մէջ:

Մինչդեռ, եթէ կարենային վերադնահատման փորձ մը, գարձ մը կատարել գոնէ այսպիսի խնդիրներու առթիւ, երբեք այսքան պղտորած չպիտի ըլլար կացութիւնը՝ գաղութներու մէջ:

Եթէ միայն «Միացեալ ճակատ»էն նոր բան մը սորված ըլլային, նորէն բարիք էր, նոյնիսկ իրենց եւ Երեւանի համար:

Կարելի՞ է գտատութիւն սպասել այնպիսի տարրերէ, որոնք ոչ թէ տարրական արամաբանութեան եւ սեփական ժողովուրդի հիմնական պահանջներուն, այլ վերէն տրուած եւ իրենց իսկ խելքով խեղաթիւրուած հրամաններու կը ծառայեն, առանց աջ – ձախ նայելու:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԱՆՈՐՈՇ Է ՏԱԿԱՒԻՆ

ԿԸ ՍՊԱՍՈՒԻ Ա. Դ. ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ՈՐՈՇՄԱՆ

ԵԹՈՎՊԻԱ Կ'ԸՆԴՈՒՆԻ ՀԻՆԳԵՐՈՒ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ ԾՐԱԳԻՐԸ, ԱՆԸՆԴՈՒՆԵԼԻ ԳՏՆԵԼՈՎ ՄՈՒՍՈԼԻՆԻԻ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԸ

Հինգերու յանձնախումբը սեպտեմբեր 23ի առտուն ժողով գումարելով, այն եզրակացութեան յանգեցաւ թէ Մուսոլինիի պատասխանը վերջնական մերժում է: Հետեւաբար, իր պաշտօնը վերջացած համարելով, տեղեկագիր մը պիտի ներկայացնէ Ա. Դ. Խորհուրդին եւ պիտի քաշուի:

Դէպքերու ընթացքը որ եւ է յոյս չի ներշնչեր, բայց յամառ լաւատեսներ կը կարծեն թէ կարելի պիտի ըլլայ ելք մը գտնել, քննելով Մուսոլինիի պահանջները:

Եթովպիա պաշտօնապէս իր հաւանութիւնը յայտնեց Հինգերու յանձնախումբին թելադրութեանց, զանոնք ընդունելով իբրեւ հիմ բանակցութեանց: Միեւնոյն ատեն իր պատուիրակութիւնը յայտարարեց թէ Մուսոլինիի պահանջները բացարձակապէս անընդունելի են:

Այժմ հարցը նորէն պիտի գայ Ա. Դ. Խորհուրդի սեղանին վրայ: Հաւանական է որ այսօր իսկ նիստ գումարէ խորհուրդը, քննելու համար թէ տակաւին յոյս կա՞յ խաղաղ լուծման ձեւ մը գտնելու: Եթէ եզրակացութիւնը հաստատական ըլլայ, պիտի վերանորոգուի Հինգերու յանձնախումբին պաշտօնը, նոր առաջարկներ բանաձեւելու համար: Բայց ընդհանուր կարծիքը այն է թէ խորհուրդը նոյնութեամբ պիտի ընդունի յանձնախումբին տեղեկագիրը եւ հարցը պիտի քննէ համաձայն Ա. Դ. Ուխտի 15րդ յօդուածին տրամադրութեանց: Քանի որ Եթովպիա ընդունած է բանակցութեանց առաջարկը, խորհուրդին պարտականութիւնը պիտի ըլլայ թոյլ չտալ որ Իտալիա պատերազմ հռչակէ անոր դէմ: Եթէ Իտալիա չհամակերպի, բռնաբարած պիտի ըլլայ ուխտին տրամադրութիւնները, հետեւաբար ենթակայ՝ պատժական տնօրինութեանց:

Այս առթիւ մէկուկէս ժամուան տեսակցութիւն մը տեղի ունեցաւ երկուշաբթի իրիկուն, Պ. Պ. Լավալի եւ Իտընի միջեւ: Քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ կարեւորութիւն կուտան այս տեսակցութեան: Վաւերական աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ երկու ներկայացուցիչները կրկին հաստատած են Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի կամքը, «սերտ գործակցութեամբ չարժելու ներկայ տագնապալի պահուն»:

Առայժմ իտալական պատուիրակութիւնը որ եւ է նշան չի ցուցներ Ազգերու Դաշնակցութենէն հեռանալու: Ա. Դ. Խորհուրդի երկուշաբթի օրուան նիստին մէջ պարոն Ալոյզի իր տեղն էր, երբ կը քննէին Տանցիկի խնդիրը:

*** Քաղաքական շրջանակներու մէջ անձկութեամբ կը սպասեն Անգլիոյ նախարարական խորհուրդի երեքշաբթի օրուան նիստին եզրակացութեանց: Ընդհ. կարծիքը այն է թէ այս անգամ պիտի վերցնեն զէնքերու արտածման դէմ հաստատուած արգելքը, քանի որ կացութիւնը չափազանց լարուած է, իսկ այդ արգելքին հետեւանքով չարաչար կը տուժէ Եթովպիա: Օրակարգին վրայ կարեւոր տեղ մը կը գրաւէր ազգային պաշտպանութեան խնդիրը: Ներկայ էին բոլոր նախարարները, բացի Պ. Իտընէ, որ չի կրնար հեռանալ Ժընեւէն: Կը կարծուի թէ Անգլիա շուտով պիտի ձեռնարկէ նոր մարտանաւերու շինութեան: Արդէն երկար ատենէ ի վեր կ'ուսումնասիրուի վերազինման խնդիրը:

ՀԻՆԳԵՐՈՒ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

Ազգերու Դաշնակցութիւնը հրատարակութեան տուաւ Հինգերու յանձնախումբին ծանուցագիրը, որ ուղղուած է Իտալիոյ եւ Եթովպիոյ: Յանձնախումբը կ'ըսէ թէ ջանաց բանակցութեանց հիմ մը գտնել, նկատի ունենալով հետեւեալ կէտերը.—1. Յարգել Ազգերու Դաշնակցութեան անդամներուն հողային անկախութիւնը եւ ապահովութիւնը: 2. Բարի դրացնութեան յարաբերութիւններ հաստատել Ազգամժողովին անդամներուն միջեւ:

Ծանուցագիրը բացորոշ առաջարկներ չի ներկայացներ, այլ կը յիշէ թէ Անգլիա եւ Ֆրանսա կը խոստանան «դիւրացնել հողային սրբագրութիւնները» երկու երկիրներուն միջեւ եւ «ճանչնալ Իտալիոյ մասնաւոր շահերը Եթովպիոյ տնտեսական զարգացման մէջ»:

Ամբողջ ծրագիրը խմբագրուած է ընդհանուր խօսքերով: Այժմ կ'սպասուի Իտալիոյ պատասխանին հրատարակութեան:

Զօրաշարժի հրամանը ստորագրուեցաւ

Ատտիս Աբէպայէն կը հեռագրեն թէ կայսրը սեպտեմբեր 23ին ստորագրեց ընդհանուր զօրաշարժի հրամանը, որ հրատարակութեան պիտի տրուի անձրեւաբեր եղանակին դադարէն վերջ (27 սեպտ.): Ստորագրութեան ներկայ էին բոլոր նախարարները: Արքայորդութեան հրաւիրուած էր նաեւ արքեպիսկոպոսը (Աբունա), որ շատ ծեր եւ անկար ըլլալով, բացառիկ պարագաներու մէջ կը կանչուի: Հրամանագիրը, որուն լեզուն կէչէրէն է (Հապէշներու գրաբարը), կը հրամայէ բոլոր տղամարդոց համախմբուիլ իրենց ցեղապետներուն հրամանին տակ:

*** Կայսրը հրամայեց ազատ արձակել բոլոր բանտարկեալները, բացի մարդասպաններէն, պայմանաւ որ յանձն առնեն անմիջապէս բանակին մէջ մտնել: Ներումը կը վերաբերի նաեւ ի բացակայութեան դատապարտուածներուն: Կը հաւաստեն թէ այս տնօրինութեան շնորհիւ հաբէշական բանակին վրայ պիտի աւելնայ 50,000 զինուոր: Տարակոյս չկայ թէ շատերը փորձանք պիտի դառնան բանակի գլխուն: Արդէն արձակուած քանի մը հարիւր բանտարկեալներ վերջերս փորձեցին գողնալ եւ մորթել գիւղացիներու անասունները:

ՂԱԼԱԹԻՈՅ (Պոլիս) Թաղականութեան ատենապետ Պ. Յովհաննէս Թէչիչեան, հաշուետար սրբեան, Պոլսոյ թերթերուն հաղորդեր է թէ սեպտեմբեր 18ին «տարուեցան հին Խնամակալութեանց տոմարները եւ Կեդրոնականի նըկուղին մէջ գտնուած գիրքերը: Նկուղն ալ կնքուեցաւ»:

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ ՔՐԷՏԻ ՖՈՆՍԻԷԻ 1886ի պարտաթուղթերէն թիւ 9985, 1903ի թիւ 406,956 եւ 1911ի 9680 թիւերը 50,000ական փր. շահեցան:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ հեռագրական գործակալութիւնը կը հերքէ այն լուրը թէ Սեւ ծովու ռուսական տորմիղը հրաման ստացած է Միջերկրական երթալու:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԳԵՂԵՑԻԿԸ

Պոլիս, Կեդր. բանտ: 1918:

Առտու մը լուր բերին թէ պուլկար զինուոր մը եկած՝ տեսնել կ'ուզէ զիս:

Պուլկար զինուոր մը ի՞նչ կապ կրնար ունենալ հայ բանտարկեալի մը հետ:

Մինչ կը խորհրդածէի, պահակը արհեստանոցս բերաւ երիտ. զինուոր մը, որ բարեւեց... հայերէն եւ հարցո՛ւց ու պատմեց, հին մտերիմի մը պէս:

Գեղեցիկն էր,— այն որ շատերուն ծանօթ է հիմա, եւ որ շիջեր է Սոֆիայի մէջ, սեպտեմբեր 18ին, «յետ կարճատեւ հիւանդութեան»:

Եկած էր բանտ, նոյնիսկ ազատման ըրս մասին ծրագիրներ որոճալով եւ յանձնառութիւններ ստանձնելով:

Ուրեմն, այդ օրէն ի վեր ծանօթ եմ այս արկածասէր տղուն, որ դեռ մէկ ամիս առաջ խմբագրատունս եկած էր կնոջը, երեք աղջիկներուն եւ մանչուկին հետ, մնաք բարով ըսելու եւ Սոֆիա վերադառնալու համար:

— Շատ լաւ կ'ընէք հեռանալով այս միջավայրէն, ուր չորս աշխատաւոր հազիւ կը բաւեն հինգ բերան հացի համար (պզտիկներն ալ գործի մտած էին շատ կանուխէն):

Եւ ելան գացին:

Լսեր էի որ, յաջողեր է լաւ գործ մը գտնել Սոֆիայի մէջ, եւ ահա մահուան գոյժը:

×

Իր կեա՞նքը...

Այսքան տարի ճանչնալէ վերջն ալ, դեռ երէկ վաւերական տեղեկութիւններ կը մուրայի ուրիշ ընկերներէ եւ իր հայրենակիցներէն:

Այսպէ՛ս է մեր կեանքը: Մինչեւ չմեռնի, լրիւ տեղեկութիւն չես ունենար նոյնիսկ ամէնէն մօտիկ ընկերոջդ մասին: Գիտես որ ա՛ս է, ա՛ն է, հոն գացեր, հոս եկեր է,— բայց չես կրնար կազմել կենսագրականը:

Ո՞ր մէկը, սիրելիս, ո՞ր մէկը:

Ծնած՝ 1890ին, Պարտիզակի մէջ, Գեղեցիկ Յովհաննէսեան պզտիկուց կ'անցնի Պուլկարիա, ուր ազգականներ ունէր, եւ, զանազան պրկետներու հետեւելէ յետոյ, կը դառնայ սափրիչ:

Պալքանեան պատերազմին կամաւոր գրուելով, կռիւներուն կը մասնակցի Գ. Նժդեհի վաշտին մէջ:

Մեծ պատերազմին կ'արձանագրուի զինուոր, իբրեւ պուլկարահպատակ, եւ Սելանիկի ճակատին վրայ վիրաւորուելով, կը փոխադրուի անգլէն զինուորներու շարքը:

Շատոնց Դաշնակցական արձանագրուած եւ միշտ կրակոտ, ամէն աջակցութիւն կ'ընծայէ փախստականներու:

1922ին արտագաղթին, նորէն հանդիպեցայ Սոֆիայի մէջ: Սափրիչի խանութ մը ունէր բաւական բանուկ, բայց ժամ առաջ գործը վերջացնել, դուրս նետուիլ կ'ուզէր,— ընկեր, ժողով, նատ:

Առտու մը իմացանք որ խանութը ծախեր եւ մեկներ է: Ո՞ւր, — Ուրուկուէյ (Հարաւ. Ամերիկա):

Միշտ արկածասէր, յետոյ կը վերադառնայ եւ կը հաստատուի Ֆրանսա: Նախ Լիոնի շրջանը եւ ուրիշ վայրեր, եւ վերջապէս Փարիզ:

Ստամոքսի քրոնիկ տկարութիւն մը ունենալով, այլեւս չէր կրնար դիմանալ գործարանային աշխատանքի:

Պահ մը եկաւ Յառաջի մէջ տեղաւորուեցաւ, կէսօրով, իբրեւ առաքման պաշտօնեայ: Վերջերս յաջողած էր առեւտրականի մը քով մտնել: Բայց, այլեւս կորսնցուցած ըլլալով հաստատուն կեանքի մը հնարաւորութիւնները, եւ տեղի տալով բոլորին ճնշումին, ընտանիքը ժողվեց եւ գնաց Սոֆիա:

Որո՞ւ միտքէն կ'անցնէր թէ կ'երթար ոչ թէ հանգստանալու, այլ մեռնելու:

Հողը թեթեւ կայ վրադ, սիրելի Գեղեցիկ:

ՎԱՐԱԶ

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԸ ՋԵՐՄՈՒԿՆԵ ԸՆՏԱՐԻՆ

Մարսէյլի մեր թղթակիցը կը գրէ.—

Սեպտեմբեր 22ին կիրակի օր, Ա. Ահարոնեան, ընկերակցութեամբ իր կնոջ եւ Տոքթ. Սիմոնեանի, Մոնփելիէի մօտակայ ջերմուկները փոխադրուեցաւ: Տէր եւ Տիկ. Ահարոնեան հոն պիտի մնան մէկ ամիս: Ջերմուկները բաւական օգտակար եղած են:

Տեսակցութիւններ, պատրաստութիւններ, փոխադարձ խոստումներ

Հռոմի անգլիական դեսպանը երկուշաբթի օր ունկնդրութեան ընդունուեցաւ Պ. Մուսոլինիի կողմէ: Հեռագիրը կ'ըսէ թէ տեսակցութիւնը երկար տեւեց եւ շատ աւելի սիրալիր հանգամանք ունէր: Դեսպանը ուրբաթ օր ալ տեսակցած էր արտաքին նախարարութեան խորհրդականին հետ, ինչ որ նպաստեց մեղմացնելու իտալական մամուլի լեզուն: Իսկ Մուսոլինիի հետ եղած տեսակցութիւնը կարդացուեցաւ Անգլիոյ արտաքին նախարարին բաղձանքով:

*** Հապէշական կառավարութիւնը բռնեց իտալական սուրհանդակ մը որ դէպի Ասմարա կ'երթար: Դեսպանը բողոքեց:

*** Իտալիա սկսաւ արագացնել զինուորներու առաքումը: Երկուշաբթի օր Նափոլիէն եւ ուրիշ նաւահանգիստներէ ճամբայ ելան 10000 զինուորներ:

*** Երուսաղէմէն կը հեռագրեն թէ անգլիական կառավարութիւնը կը խորհի աւելցնել Անդրյորդանանի սահմանապահ զօրքը: Հնդկաստանէն ալ զինուոր փոխադրուած է:

*** Մեծն Բրիտանիոյ օդանաւային կազմակերպութիւնը պաշտօնէ արձակեց 70 Իտալացիներ, որոնք կը ծառայէին Ապուքիրի մէջ (Եգիպտոս): Իսկ Իտալիոյ ընդծովեայ հեռագրաթելերու ընկերութիւնը իր կարգին արձակեց բոլոր անգլիացի պաշտօնեաները:

Հազար հոգի Էրիթրէ կ'երթան Լիբանանէն

Պէյրութի թերթերը կը գրեն.—

Էրիթրէ մեկնելու համար արձանագրուած գործաւորներու երրորդ կարաւանը, որ կը բաղկանայ հազար հոգիէ, ճամբայ ելաւ սեպտեմբեր 18ին:

Մեծ մասը եկած է Լիբանանի լեռներէն: Հազիւ 40 Հայեր կը գտնուին անոնց մէջ: Ուրիշ կարաւան մըն ալ պիտի կազմուի 500 հոգիէ:

Իտալական գործակալութիւնը կրկնապատկած է իր գործունէութիւնը: Պէյրութի մէջ հաստատուած են 12 գրասենեակներ, որոնք կը զբաղին ոչ միայն գործաւորներու արձանագրութիւններով, այլ անցագրի գործողութիւններ կը կատարեն եւ հարկ եղած արտօնութիւնները ձեռք կը ձգեն: Մասնաւոր միջնորդներ վարձած են գործաւոր հայթայթելու համար:

Գործակալութիւնը իւրաքանչիւր աշխատաւորի հետ պայմանագրութիւն

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՆԵՐԳԱՂԹԻ ՄԱՍԻՆ

Կարելի չէ ուրանալ այն մեծ գոհունակութիւնը զոր Ֆրանսահայ աշխատաւորութիւնը ունեցաւ դէպի Հայաստան մասնակի ներգաղթի մը համար տրուած որոշման առթիւ։ Արտասահմանի հայութեան ներգաղթի մասին ունեցած մտածման զանազան ձեւերը կարելի է դասաւորել եւ խտացնել այսպէս.— 1. Կան մարդիկ որոնք անվերապահօրէն համաձայն են ներգաղթի, կ'ուզեն եւ կը պահանջեն որ ներգաղթ կատարուի եւ իրենք ալ տրամադիր են անձնապէս երթալու հայրենիք եւ հոն հաստատուելու։

2. Կան ուրիշներ որոնք համաձայն ըլլալով հանդերձ ներգաղթի, կանխահաս կը գտնեն այժմու պայմաններու մէջ Հայաստան երթալը եւ թէ իրենք զիրենք եւ իրենց բարեկամները չեն մղեր անմիջապէս ճամբայ ելլել դէպի Հայաստան. կը թելադրեն սպասել մինչեւ որ աւելի յստականան ընդհանուր պայմանները։

3. Ներգաղթի սկզբունքով հակառակողներ ալ կան։ Անոնք դէմ են քաղաքական նկատումներով, որովհետեւ կը կարծեն թէ արտասահմանի հայութեան թիւի եւ ուժի տկարացումով կը տկարանայ նաեւ հայկական դատը Թուրքիոյ դէմ եւ յետոյ դէմ են չսիրելով Հայաստանի այժմու խորհրդային վարչաձեւը եւ հանդուրժելի չգտնելով այնտեղի կեանքը։

Անմիջապէս պէտք է հաստատել որ ներգաղթի շուրջ տեսակէտներու այս ձեւի դասաւորումը չի նոյնանար քաղաքական ընդհանուր ըմբռնումներու խմբաւորումներուն հետ։ Ներգաղթը բառ էութեան հարց մը չի թուիր որ ճշդէ քաղաքական դաւանանքները։ Գործնական խնդիր մըն է, որուն կը մօտենան անձերը համաձայն իրենց տնտեսական կացութեան եւ իրենց հայրենասիրական ըմբռնումներուն։ Արտասահմանի մէջ չկայ որ եւ է հայ քաղաքական կուսակցութիւն, որ դէմ ըլլայ ներգաղթի. բոլորը իրենց գործնական ծրագրի առաջին տեղերէն մէկը տուած են այս հարցին։ Ճիշդ է որ կան կազմակերպութիւններ որոնք իրենց մենաշնորհը կ'ուզեն դարձնել ներգաղթը, կ'ուզեն որ ուրիշներ անպայման դէմ ըլլան ներգաղթին, իրենց փրոփականտի դրամագլուխը աւելցնելու հաշուով, բայց ճշմարտութիւն է եւ լաւ է որ այլ եւս վիճելի ալ չըլլայ այս ճշմարտութիւնը, որ սկզբունքով ներգաղթին դէմ եղող հայ քաղ. կազմակերպութիւն գոյութիւն չունի։

Շատ ալ հասկնալի է այս իրողութիւնը, որովհետեւ Հայաստանի խորհրդայնացումէն ի վեր բոլոր կազմակերպութիւնները իրենց քաղաքական առաջադրութիւններու իրականացումը հնարաւոր կը գտնեն միայն այժմու Հայաստանի ուժեղացումով։ Իսկ ներգաղթը անոնց համար կը նշանակէ զարգացնել, ուժեղցնել հայրենիքը։ Կուսակցութիւններու միատեսակ այս մտածողութիւնը չարգիլեր, սակայն, անձերուն ունենալէ իրենց անհատական ըմբռնումները այս խնդրոյն շուրջ։ Տնտեսական շատ ծանր պայմաններու մէջ գտնուողներ կան, որոնց համար ապագան ալ շատ մութ է եւ անորոշ, որոնք իրենց ուժերը գործածելու հնարաւորութենէ զրկուած են օտար աշխարհներու մէջ եւ որոնք ուժեղ կերպով կը ցանկան Հայաստան երթալ հաստատելով հոն աշխատանք ունենալ ու ապրիլ։ Այս խումբին պատկանողները շատ անգամ իրենց անձնական շահերէն մղուած այս պահանջը անշահախնդիր դարձնելու մտահոգութեամբ բարձրաձայն գովքը կ'ընեն հայրենասիրութեան եւ խորհրդային կարգերուն։ Այս ճամբով թերեւս աւելի դիւրութեամբ կը հասնին իրենց նպատակին, ու թերեւս պարտաւոր ալ են այդպէս շարժիլ, մուտքի վկայականը ստանալու համար։

Ասոնց կողքին ուրիշներ ալ կան, Հայաստան երթալու իրենց ցանկութեան մէջ անշահախնդիր նկատումներ միայն ունեցողները, որոնք իրենց քրտինքին արդիւնքը դրամատիրական եւ օտար երկիրներու մէջ վատնելը անմտութիւն կը նկատեն, կ'ուզեն իրենց աշխատանքը յատկացնել հայրենի հողին եւ մասնակցութիւնը բերել խորհրդային կարգերու կառուցման գործին։ Ինչ ալ ըլլայ ներգաղթել ուզողներու շարժառիթը, պէտք է յայտնել որ անոնք կեցած են առողջ սկզբունքի վրայ։ Ֆրանսայի մէջ կարեւոր թիւ մըն ալ կը կազմէ այս տարրը, որուն մեծ մասը, տրուած յայտարարութիւններէ յետոյ, դժբախտաբար կը գիտակցի որ հնարաւորութիւն չպիտի ունենայ իրականացնելու իր ցանկութիւնը։ 1200ը անոնց քանակ մը պէտք է ըլլայ բաղդատմամբ դիմողներու թիւին։

Այս վիճակն է որ, շատերու համար վրդովիչ ըլլալով, պէտք է քննուի։ Այս քննութիւնը գիտենք որ գործնական որ եւ է արդիւնքի չի կրնար յանգիլ, արտասահմանի հայութեան տեսակէտը, պահանջը որ եւ է կշիռ չունի այս խնդրոյն մէջ։ Հայաստանի կառավարութիւնն որ պիտի խօսի եւ պիտի գործէ։ Դժբախտութիւն է որ այդ խօսքը մինչեւ հիմա դէթ որոշ եւ յստակ չէ եղած։ Ի՞նչ է ներգաղթի հանդէպ կառավարութեան քաղաքականութիւնը։ Ներգաղթը կը նկատէ՞ պետական խնդիր. ուրիշ խօսքով արտասահմանի հայութիւնը կը նկատէ՞ Հայաստան ապրելու իրաւունք ունեցող տարր, այսինքն Հայաստանի բարոյական քաղաքացի։

Գաղութները այս հարցին պատասխանը կը ստանան, երբեմն դրական, երբեմն բացասական իմաստով։ Հայաստանէն մարդիկ եկած են, քաղաքական որոշ դիրք ունեցողներ ալ, որոնք յայտնած են թէ Հայաստանի կառավարութիւնը Ամենայն Հայոց կառավարութիւն չէ, պարտաւոր չէ զբաղիլ իր սահմաններէն դուրս բնակողներու վիճակով, բայց գործեր ալ կան, մինչեւ հիմա կատարուած մասնակի ներգաղթները, օրինակ, որոնք հակառակը կ'ապացուցանեն։ Գործնական ապացոյցներ են հաստատող որ Հայաստանի իշխանութիւնը կը հետաքրքրուի արտասահմանով։ Այս երկու հակասական վերաբերումներէն ո՞րն է հիմնական ուղղութիւնը։ Ներգաղթը «ի մէջի այլոց» գո՞րծ է, փրոփականտի միջո՞ց է միայն, պայքարի ազդու եւ գործնական զէ՞նք, թէ ծրագիր է, երկար տարիներու վրայ բաժնուած հետեւողական աշխատանք։

Այս հարցին յստակ պատասխանը նախ կարեւոր է եւ կենսական ժողովուրդին համար։ Որովհետեւ եթէ մինդամընդմիշտ փարատին զանգուածներու մէջէն տարակոյսները, շփոթութիւնները ու յստակ գիտակցութիւն ստեղծուի կառավարութեան քաղաքականութեան մասին, շատ մը քննադատութիւններ կը դառնան անիմաստ եւ անզօր, միւս կողմէ վերաբերումը զանգուածներու կ'ըլլայ աւելի խանդավառ ու աւելի գործնական։ Մինչ անկողմնակալ եւ առարկայական մնալու մտահոգութեամբ, կը տարուիմ երբեմն կասկածելու թէ իմ մօքին համա՞ր միայն յստակ չէ այս խնդիրը եւ թէ ուրիշներու համար կասկած ու վարանում տուող որ եւ է կողմ չունի՞ հարցը։ Ճիշդ է որ հնարաւորութիւն չունիմ շատ համայնավար մամուլին հետեւելու, բայց չեմ կարդացած ու լսած որ եւ է հերքում Եսայեանի ծանօթ յայտարարութեան մասին ու չեմ ալ նկատած արտասահմանի մէջ ընդհանուր համաժողովրդական աշխատանք ներգաղթի շուրջ։ Պետական քաղաքականութիւն նկատուած որ եւ է ծրագիր տրամաբանօրէն կը դադրի կուսակցական հանգամանքէ եւ կը դառնայ ժողովրդական։ Ժողովուրդին ամբողջին համար հասկնալի կ'ըլլան պետութեան դժուարութիւնները, տնտեսական միջոցներու անբաւականութիւնները, բնակարաններու պակասը եւն. իսկ հասկնալի եղած այս փաստերուն հետ կամ կը հաշտուի, իր պահանջները հնարաւորութեան սահմանին մէջ միայն կը կատարէ եւ կամ ուժեղ ճիգով մը այդ արգելքները կը վերցնէ մէջտեղէն, ամբողջապէս գոհացնել կարենալու համար ներկայացուած պահանջները։

Մինչեւ հիմա այս ձեւով դրուած չէ խնդիրը դժբախտաբար։ Ներգաղթի աշխատանքներուն տրուած է նկարագիր մը որ երբեք չի համապատասխաներ իր արժէքին ու կարեւորութեան։ Իբրեւ փրոփականտի միջոց տրուած պէտք է սեպել այլ եւս ինչ որ տուաւ ան։ Դժուար թէ կարենայ աւելին տալ. ընդհակառակն այս ձեւով շարունակուելով կրնայ սպառուածին հակառակ արդիւնքն ալ տալ. յուսախաբութիւններ կրնայ ստեղծել եւ հետեւաբար նաեւ դժգոհութիւններ։

Կարելի չէ երկար ատեն օգուտ քաղել շփոթ վիճակներէ, յստակ ըլլալը շատ անգամ աւելի ձեռնտու է եւ շահաւոր։

Լ. ԶՈՐՄԻՍԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՏԱՐԱԾԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

«2ème BUREAU»

Նոր պատերազմի մը նախօրեակին հարկ է չէզոքել, որ բախտորոշ յաղթանակները շահողները եղած են ոչ թէ ռազմավարները, այլ ստուերին մէջ անծանօթ մնացած համեստ ու անծանօթ հերոսներ, զորս լրտես կ'անուանենք։

Մեծ պատերազմին գաղտնի պատմութիւնը լեցուն է այդ անձնազոհներուն աներեւակայելի պատահարներով, որոնք յաճախ վերջացած են ողբերգականօրէն եւ անծանօթ՝ ոչ իրազեկ հսկայ հասարակութեան։

Անցեալ երկուշաբթի Marignanի սրահին մէջ մամուլին ցուցադրուած ժապաւէնը խորապէս յաջողած էր պատկերացնել այդօրինակ դրուագներէն մէկը, քաղուած Շառլ-Ռոպէռ Տիւմայի վէպէն։

.. Գարուն է. մայր բնութիւնը կը վերածնի։ Ծառերը հագած են իրենց բուրումնաւէտ ճերմակ շղարշները, կենսալարդեւ արեւի մը տակ, լայն ճամբու մը ափը։

Երկու ինքնաշարժներ պարապ կը սպասեն։

Քիչ անդին պատերազմին խրամատները յիշեցնող երկար փոս մը, լեցուն կայտառ ու անհանգիստ շուներով, որոնք կը հաչեն...

Վերը խումբ մը խորհրդաւոր մարդիկ կազարգել դիմակներ կ'անցընեն խնամքով իրենց երեսին։

Անոնցմէ մէկը կը յառաջանայ ձեռքը բռնած փոքր գունդ մը։

Կանգ կ'առնէ փոսէն քիչ հեռու, եւ արագ շարժումով մը գունդը կը նետէ փոսին մէջ։

Պայթիւն մը։ Թանձր ծուխ մը, հաչոցները հետզհետէ կը նուաղին, հատ հատ վայիւններ, յետոյ ճնշող լռութիւն մը...

Ծուխը կը սաւառնի ծառերուն վրայ. ծաղիկներ իրենց գլուխները կը հակեն՝ թառամած վաղաժամօրէն։

Քանի մը թռչուններ հեղձամահ վար կ'իյնան...

Մահափորձ փորձը յաջողած է։

Խորհրդաւոր մարդիկը իրարու ձեռք կը սեղմեն։ Երկու ինքնաշարժները կը հեռանան տարբեր ուղղութեամբ։

Մէկուն մէջ կը գտնուի յայտնի քիմիագէտ Վէյկէլման (Ալքովէր) եւ իր քարտուղարը (Ժան Միւռա)։

Գերման գիտնականը ձեռքերը կը շփէ։ Բանակը օժտուած է նոր եւ սարսափելի առաւելութեամբ մը։

Գրասենեակ վերադարձին անախորժ անակնկալ մը։ Հոն նստած կը սպասէ զօրավար Ֆոն Ռօկվից, որ խստօրէն կը յայտարարէ քիմիագէտին, թէ իր գիւտին «ֆօռմիւլ»ը փոխանցուած է ֆրանսական «Երկրորդ Պիւրոյին»։

Վէյկէլման անէծացած է։ Ան վստահ է՝ եւ կ'երաշխաւորէ իր քարտուղարին հաւատարմութիւնը։

Զօրավարը կը մեկնի կասկածոտ։

Քարտուղարը այժմ իր գրասենեակին մէջ արագօրէն աչքէ կ'անցընէ թերթի մը յայտարարութիւններու բաժինը։

Կարճ եւ անվնաս յայտարարութիւն մը «կ'ուզուի»ներու սիւնակին մէջ։

Պայուսակ, վերարկու, գլխարկ, եւ ան քիմիագէտին սենեակը կը մտնէ, յայտարարելով թէ ստիպուած է բացակայիլ կարճ ժամանակով։

Փարիզի մէջ «Երկրորդ Պիւրոյի» մէկ գրասենեակին մէջ գնդապետ Կէնօ (Փիէռ Մայէն) եւ հարիւրապետ Պրնուա (Ժան Միւռա) դէմ դիմաց են ժպտադէմ։

Վէյկէլմանի քարտուղարը լքած է իր ծպտումը, եւ փութացած պատասխանել իր պետին նշանախօսին։

Նոր եւ շատ աւելի վտանգաւոր ձեռնարկ մը կը սպասէ իրեն։

Շաֆֆինկէնի գործարաններուն մէջ, գերման բանակին համար կը պատրաստուին անձայն օդանաւեր, պէտք է կորզել անոնց մեքենաներուն գաղտնիքը։

Հարիւրապետ Պրնուա կը մեկնի կրկին, ինքնավստահ, ժպտուն։

Մինչդեռ զօրավար Ռօկվիցի հրամանով լրտեսուհի Էռնա Ֆիլէնէր Փարիզ կը հասնի գտնելու համար կազերու փառատերթերուն հետքերը։

Ժապաւէնը հաւատարմօրէն եւ մանրամասնօրէն հետեւած է բնագրին, պատկերացնելով ուշագրաւ եւ յատկանշական պատահարներ, տեսարաններ եւ շարժումներ՝ որոնց վրայ ծանրանալը անհնար է այս սիւնակներուն մէջ։

Հետեւինք ֆրանսացի հարիւրապետին, որ հաստատուած է Մօլրսէկլպէրկի մէջ՝ գործարանին մօտ։

Մտնել անկարելի է։ Զինուորական խիստ պահպանութեան տակ է գործարանը։

Հարիւրապետ Պրնուա գեղեցիկ երիտասարդ է, իսկ տեղին հեռագրական գրասենեակին պաշտօնեան՝ մանկամարդ աղջիկ մը, Տօրօթէ (Ժանին Քրիսփէն)։

Սիրային հանդոյցներու մէջ վարպետօրէն պարփակուած, Տօրօթէ յաճախ կը վստահի հեռագրական մեքենան յանձնել գեղեցիկ սիրահարին՝ երբ ինք զբաղած է խոհանոցին մէջ փոքրիկ խնջոյք մը պատրաստելու։

Այսպէս է՝ որ Ֆրանսացի գործակալը պիտի գիտնայ գերման դրամատէրներու գործարան այցելութիւնը՝ իրենց նպաստաւորած մեքենական աշխատանքներուն արդիւնքը քննելու համար, եւ անոնց ուղղուած հրաւէրներէն մէկը պիտի գրպանէ։

Պրնուա այժմ գերման դրամատէր մը բացակայ տնօրէնը կը փոխարինէ՝ ծպտուած։

Ոչ ոք կը կասկածի՝ բաց ի մէկէն, որ արտակարգ կը գտնէ տնօրէնին բացակայութիւնը, եւ անոր ներկայացուցչին տուած բացատրութիւնները։

Պրնուա սակայն առիթը կը գտնէ լուսանկարելու մեքենական կարեւոր մասեր, դիպուածական անկումի մը միջոցաւ՝ գետնէն առնելու մետաղի կտորներ, եւ հեռանալու՝ մեկնումի պատրուակ մը գտնելով։

Կասկածոտ Գերմանացին մինչեւ կայարան ընկերացած է իրեն։ Ան կը յայտարարէ թէ իրմէ առաջ պիտի խօսի հեռաձայնով իր բացակայ բարեկամ դրամատէրին, հարցնելու իր ողջութիւնը։

Վտանգը վերահաս է։ Պրնուա սուրացող շոգեկառքին դուռը բանալով կը նետուի դաշտի մը մէջ...

Ան հեռագրատունն է հիմա, վիրաւորուած բայց աննկուն, մեքենային առջեւ, պաշտած Տօրօթէի ներկայութեան կարդալով հեռագրական հրամանները, որոնք կ'արձակուին սահմաններու պահակներուն։

Տօրօթէ հասկցած է այժմ ... բայց կը սիրէ։ Անկարող է մատնել։ Ինք ալ վտանգուած է. պէտք է ուրեմն միասին փախչիլ։

Եւ Պրնուա զայն ապահով կը հասցնէ հոլանտական սահմանագլուխ, հոն բաժնուելով, եւ ժամադրութիւն տալով Փարիզ։

Էռնա Ֆիլէնէր Փարիզի մէջ ծանօթացած է «Երկրորդ Պիւրօ»ի ստորադաս սպաներէն Քօլլրանէի (Փիէռ Լառքէ) հետ։

Լրտեսուհին այժմ վստահ է քիմիագէտի քարտուղարին եւ Պրնուայի միեւնոյն անձնաւորութիւնը ըլլալուն։

Կոմս Պրօսիլով՝ գերմանական լրտեսական կազմակերպութեան հաշուոյն գործող նախկին ռուս ազնուական մը՝ միջոց կուտայ լրտեսուհիին ծանօթանալ հարիւրապետ Պրնուայի հետ, որու հաշւոյն ալ կը գործէ միաժամանակ։

Աշխարհիկ շրջանակներու մէջ հանդիպումներու ընթացքին Էռնա, յափշտակուած գեղեցիկ հարիւրապետին շնորհներէն, կը մոռնայ իր պետերէն ստացած հրամանները։ Կինը իր մէջ աւելի բարձր կը խօսի, եւ կը չէզոքացնէ լրտեսուհին։

Եւ եթէ Պրօսիլով՝ նոյնպէս սիրահար Էռմայի, գիշեր մը անոր ձեռքով թունաւորուած, կը քաւէ իր երկերեսութիւնը, լրտեսուհին սակայն կը վարանի ֆրանսացի սիրահարը սպաննել։

Ցուցումի ճգնաժամի մը ան կը խոստովանի Պրնուայի իր լրտեսուհի մը ըլլալը։

Պրնուա գիտէ արդէն, բայց նոյնպէս խնայած է անոր։

Տօրօթէ նկատած է Պրնուայի սէրը Էռմայի հանդէպ, եւ կը նախանձի։

Բացատրութեան մը համար կը ներկայանայ լրտեսուհիին բնակարանը։

Էռմա այդ պահուն ընդունած է Պերլինէն հասած տեղակալ Ֆոն Շթրամէրի (Ժան Կալլան) այցելութիւնը, որ եկած է խիստ եւ կտրուկ հրամաններով։

Էռմա պարտաւոր է՝ պտոյտի պատրուակով մը հարիւրապետ Պրնուան դնել լարուած ինքնաշարժի մը — երկրորդ ինքնաշարժի մը մէջ գտնուող Շթրամէրի հսկողութեան տակ, եւ Ֆոնթէնէպլոյի ճամբուն մէկ որոշ կէտին վրայ կառքէն դուրս գլորել հարիւրապետը։

Արկած մը՝ պարզապէս։

Էռմա ահաւոր երկընտրանքի մը մէջ է՝ երբ Տօրօթէ կը ներկայանայ։

Մօտակայ սենեակէն ունկնդրող Շթրամէր առանց Տօրօթէն տեսնելու կը լսէ շրջադարձային փոփոխութեան մասին խօսակցութիւն մը ...

Մինչդեռ Էռմա նշանացի Տօրօթէին յայտնելով վտանգը, թուղթի մը վրայ կը գրէ — հարկ եղած փոփոխութիւնները նշանակելու պատրուակով — Պրնուային սպառնացող վտանգը։

Տօրօթէ կը մեկնի։ Հեռախօսը կը գործէ։

Էռմա եւ Պրնուա այժմ կը սուրան Ֆոնթէնէպլոյի ճամբուն վրայ ...

Ինքնաշարժ մը կը հետեւի իրենց՝ անբաժան. Շթրամէր անձկութեամբ կը սպասէ արկածին ...

Հեռուն ճամբուն լայնքին սեւ գիծ մը...

Կառքերը արագօրէն կը մօտենան, սեւ գիծը որոշ ձեւեր կ'առնէ։

Հրացանները պատրաստ զինուորներու շղթայ մը կը փակէ ճամբան։

Էռմայի ինքնաշարժը կանգ կ'առնէ։

Շթրամէր կը ճգնի չեղիլ եւ խուսափիլ։

Էռմա եւ Պրնուա՝ արագօրէն իջած կը վազեն դէպի լրտեսին կառքը։

Շթրամէր կը զգայ որ կորսուած է. կառքին պատուհանէն ատրճանակը կ'ուղղէ հետապնդողներուն։

Քանի մը արագ պայթիւններ։

Էռմա կը կքի Պրնուայի թեւերուն մէջ...

Պրնուա եւ Տօրօթէ անշնչացած լրտեսուհիին ծառերուն վրայ երկարած մարմնին քով ծնրադիր, գլխահակ, թաղուած են ծանր խորհրդածութիւններու մէջ ... Տօրօթէ կը խզէ ողբերգական լռութիւնը։

— Այս գիշեր միասին կը հսկենք իր վրայ ...

⁂ Էռմա Ֆիլէնէրի դերը կը կատարէ Քոմէտի Ֆրանսէզի լաւագոյն ուժերէն Տիկ. Վէրա Քօրէն, ճապուկ, նուրբ եւ բազմերանգ խաղով մը, փոխակերպելով զայն՝ իր դիմափոխութիւններուն պահանջներուն համեմատ. ծանր դեր մը որ մասնաւոր շնորհով մը կ'ապրի։

Ժան Միւռա խաղին ծանրութիւնը կը բաժնէ անոր հետ, ներդաշնակօրէն, գեղեցիկ խաղի մը մէջ ապրեցնելով Պրնուայի համակրելի տիպարը։

Մասնաւոր յիշատակութեան արժանի է Լառքէ, իր շատ ուշագրաւ եւ բնական խաղին համար Քօլլրանէի դերին մէջ՝ միամիտ, պատուախնդիր... եւ զուարճալի։

Ժան Կալլան սառն, խիստ եւ տպաւորիչ Գերմանացի տեղակալն է, զուսպ շարժումներով եւ խորութեամբ ապրող խաղով։

Փ. Պիլլօնի բեմադրութիւնը կատարեալ է. տեսարանները կորսուած են շատ ուշիմ դատողութեամբ եւ կը հետեւին հաճելի դասաւորութեամբ, շարունակ հրահրելով հանդիսատեսին հեւիհեւ ապրող հետաքրքրութիւնը։ Լուսանկարները ճշգրիտ իրենց գեղեցկութեամբ յաջողութեան տարր մը կը կազմեն։

«Cie Française cinématographique»ի լաւագոյն արտադրութիւններէն մէկն է «2ème Bureau»ն։

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

ՅՕԿԻ ՆԵՐՔԻՆ ԽԼՐՏՈՒՄՆԵՐԸ

Վերջերս, մասնաւորապէս Յօկի Ե. համագումարէն յետոյ մեծ հակամարտութիւն ստեղծուած է Յօկի ներքին պայքարներու շուրջ։

Ես իբրեւ իրազեկ եւ միայն վերջերս Շահվերդեանի գալէն յետոյ բողոքողներէն եւ կեդրոնական «քլիք»էն հեռացողներէն մին, պիտի ըսեմ գիտցածներս որքան հնարաւորութիւն կուտայ մամուլը։

Թող ներեն իմ ընկերները, ես այսուհետեւ ոչ բողոքողներու մաս կը կազմեմ եւ ոչ ալ «քլիք»ի։ Կը մնամ բոլորովին քաշուած իմ պատեանիս մէջ։ Բայց նախ քան այդ կ'ուզեմ ըսել եւ լսել դարձնել իմ գիտցածները, մանաւանդ որ Շահվերդեան այստեղ է։ Թերեւս կարենայ փրկել այս կազմակերպութիւնը քայքայումէ։

Ի՞նչ է Յօկի ներքին կեանքը։

Տարիներու գանգատները, կասկածանքներն ու իրողութիւնները կուգան լեցնել համբերութեան բաժակը, որ վերջ ի վերջոյ կը յորդի Ե. համագումարի խայտառակ պատկերէն յետոյ։ Կեդր. Վարչութեան մէջ բոյն դրած հնչակեան «քլիք»ը որ դեռ երէկ կը հայհոյէր Խ. Հայաստանի, չէ վարանած ամենադաժան աշխատանքները տանիլ ամէններ առաջ, վերընտրուելու համար։

Իրենց ձեռքին մէջ ունենալով «մանտատային» եւ «կոնֆլիկտային» յանձնախումբերը համագումարի ընթացքին, անոնք կ'ուզէին խափանել եւ յաջողեցան, ամէն արդար ձայն որ կուգար համեստ բանուորի մը կողմէ։ Յաջողեցան բոլ, որովհետեւ այս «քլիք»ը նկատած էր որ իր վ ճանը մօտ է, եւ ճիշդ առոր համագումարին մէջ տեղաւորած ապօրինի պատգամաւորներու մը։ Անոնք եկած էին գաւառէն, ճոյակատարներ հանդիսանալու բոլշեւիկ «քլիք»ին, որուն նիւթա եւ բարոյական պատասխանատու թեան մէջ իրենց բաժինն ունին։

Չեմ ուզեր խօսիլ այն լիազորա ներու մասին որոնք եկած էին Ա րիկայէն։ Կեդր. Վարչութեան գտնուող այս քլիքը այդ լիազորա րերը իր մէջ բաժնելով ստեղծած արուեստակեալ ձայներ, որոնք շարժումով մը միայն իրենց դի կատարեցին յաջողապէս։

«Քլիք»ը եւ իր արբանեակներ Փարիզի եւ թէ գաւառի մէջ սպառ ցած էին ընկերներու որ ետ կե պատգամաւորական ժողովին մ նակցելէ, մասնաճիւղի մեծամաս թեան ձայնով ընտրուած ըլլա հանդերձ։ Անոնք որ յանդգնու ունեցան մասնակցելու, գաւառ բաղարձին արտաքսուեցան եւ ձան Թափթփուքներ «Զանգու»ի մէջ։

Անհատական նամակներ ուղղ նախկին Հնչակեաններու ցոյց կու թէ «քլիք»ը իր խնամի ընկերը օգն թեան կը կանչէ ընտրական պայք րին մէջ մեծամասնութիւն շահե համար։ Եւ աւելին,— նոյն իսկ յ տակութիւններ թէ, «օտար հոսա պատկանողներ դուրս շպրտուած մեր շարքերէն եւ Կեդր. Վարչութի նը այսօր նախկին Հնչակեաննե ձեռքն է բոլորովին»։

Պահ մը մտածել կուտայ ինծ պարագան։ Սովորութիւն ըրած պահել թերթերու կարեւոր յօդուա ները։ Իսկոյն կը դիմեմ հաւաքած յիս, ինչպէս մէկը բառարանին ի՞նչ կը տեսնեմ, նամակին պարու կութիւնը կը համապատասխանէ խառնեուած ծրագրին որ «Զանգ շուրջ հաւաքուած մեծ ու պզտիկ չակեաններ ճերմակ թուղթի վրայ տառերով գրած են «Հնչակեան Մ մուլ»ին մէջ, որուն արտօնատէր Դ. Դաւիթեան, այժմ Յօկի քար ղարն է եւ գործիչը։

Այնտեղ Կոստանդինեան կը ներ յացնէ Յօկը վնասակար եւ համա վար կազմակերպութիւն մը։ Եւ կ ւէ.— «Ո՞վ պիտի մաքրէ այդ տախտէ բռնուած կազմակերպու նը։ — Մայր կուսակցութիւնը, Դեմոկրատ Հնչակեան կուսակ թիւնը։ Մենք պէտք է ներսէն ւենք բերդը եւ այսպէսով պէ ձեռք առնենք այդ մասսայական կ մակերպութեան ղեկավարութիւ։

Պարզ եւ հասկնալի, ինչպէս կ' ցուցուի այսօր գործնականին Օգտուելով Յօկի անկուսակցակ հանգամանքէն, այս պարոնները մտնելով անոր մէջ դրաւած են պ տասխանատու պաշտօններ, եւ րած են զայն ըստ իրենց քաղաքա նութեան, եւ այսպէսով ապահո են իրենց աթոռները, չհաշտամ վերածելով Յօկը։

Վերջին երկու տարիներու ընթա քին, Ֆրանսայի Յօկի Կեդր. Վար թեան մէջ բոյն դրած այս «քլի այս ուղեգիծը, ցոյց կուտայ թէ պարոնները կ'ուզեն որ Յօկը դա Հայաստանի օգնութեան կոմիտէ ըլ լալէ եւ դառնայ իր կոչումէն մասսայական կազմակերպութիւ Այս նպատակով է որ համախմբու նախկին եւ դեռ ներկայիս հնչակ թափթփուքներ կ'օգտագործեն Յօկը իրենց ուրոյն քաղաքական ուղեգիծ տանելու համար, չէզոք եւ անկո սակցական շարքի մը քօղին ներքե։

Կ'արժէ հոս յիշել նմոյշ մը գործունէութենէն։ Զ. Խանդամեա օֆիսին կամ ազգային խորհրդի մութեան առթիւ, «քլիք»ը իր նակցութիւնը կը բերէր «Ազգա Խորհուրդ»ին տրամադրելով «Յօկ մասսան», որուն կարծիքը երբեք առնուած։ Նոյնիսկ կեդրոնական վ չութեան անդամներու հաւանութիւ չառած, ան Յօկի մասնակցութիւ տարած էր «Ազգային Խորհրդ»ի Թողունք Գլխաւոր Վարչութեան կ ծիքը» ...։

Եւ աւելին, օգտուելով Յօկի դր մեքենայէն, վարիչ քարտուղար կը պաշտօնական գրով հրահանգներ տեղար այս ու ձախ, օգտագործել Յօկի շրջաբերականը։ Վարիչ քար տուղարը, որ սովորութիւն ունի օրէ նականութեանց մասին խօսելու, օրէ նական գտած էր այս սխալը մը «Ազ գային Խորհուրդ»ի կապելու համար Յօկեան շարքը, բայց յետագային մէ այն ինքը քարտուղարը կապուած նաց, ոչ թէ շարքը։

Վերադառնանք համագումարին, «մ բազէկ» կը խօսի Լիոնցիներու մասին

Ի ՊԷՏՍ ՉԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

— • —

Սիրելի Արազ.— ... Ինչ որ ալ ըլլան Արազը՝ Տարազէն զատելու, չեն յաջողիր կարծեմ, քանի որ հրապարակին վրայ այնքան սխալներ կան եւ զանոնք կերպիւ խիֆ պաշտպանելու չափ ալ ախոյեաններ: — Ես միտքս դրած էի Տառադարձութեան վրայ գրել առանց յառաջաբանի, դուն նորէն պատճառ եղար եւ երրորդ դէմքին դերանունն (նա, ան) ալ դրդեց զիս այս անգամ ալ ներածութեամբ մը որ...: — Իրա՞ւ déifié (աստուածացած, աստուածացուցուած) բառը, ածականը, défi, մարտահրաւէր թարգմանուեր է Ժընեւի մէջ, ուր Ազգաժողովը կը տիրապետէ, բոլոր ազգերէն déifié, աստուածացուցուած: Երեւանի ... սխալը կար, կը յիշե՞ս ար-... ան՝ զոր Պ. Զօպանեան իր ... գայրոյթին մէջ «կոպիտ» ան-... : Հազար տարի ես ալ դուն ... չէինք կրնար գտնել այդ ... ածականը, կոպիտ: Հիմա կը մտածեմ որ այդ Ժընեւական չը-... որակականին վրայ ի՛նչ սրբազնագոյն (sacro-saint) բարկութիւն վառ-... սիրտը մեր ազնուախոհ գրագէտին, որ ապահովաբար այլ եւս երկրորդական աստիճանի վրայ պիտի ... զօրավարին կնիկը եւ ինչե՞ր պիտի չըսէ, եւ իրաւունքով, déifié défi համեցող տիրոջնին համար: — Կը բաւէ ասիկա, ո՛չ թէ միայն ի պէտս չարգացելոց, այլ եւ ի պէտս որոց բառ սահմանն անցանենի:

— Տառադարձութիւն չըլլար նոր յատուկ անուններու, նոր տեղական կամ մարդու անուններու համար: Անոնք կ'արտասանուին ինչպէս որ գրուին ճիշդ այնպէս ինչպէս կ'արտասանուին իրենց երկրին մէջ եւ գիրենք անուանողներուն կողմէ: Ըստ այսմ, երբ Ֆրանսացին Pierre կը գրէ ու կ'արտասանէ դրացի ժողովուրդին անունը, դուն ալ, ճիշդ անոր արտասանածին պէս պիտի գրես Փիէռ, ոչ աւելի ոչ պակաս: Եթէ Արեւելահայը Պօղ կը գրէ, ատոր պատճառը այն է որ Ֆրանսերէն р տառը անոր համար համազօր է Փ տառին, եւ, ուշադրութիւն ընելով, այս բառին պէս կը գտնես, փի պէս կը հնչէ, ոչ ըստ խմ ու քու հնչածին պէս պէ: Եթէ քեզի հանդիպած անունը անգլիական է կամ ամերիկեան, Shakespeare կամ Road, դուն իրաւունք չունիս բատ հնումն կամ բատ ֆրանսականին տալու զանոնք իբրեւ Շաքսփիէառ կամ Ռօատ, այլ հետամուտ պիտի ըլլաս — եթէ այդ անունները քեզի անծանօթ են — գրելու զանոնք Շէքսփի(ր) եւ Ռ(ր)օտ: Բոլոր մնացեալներն ալ այսպէս: Նայէ՛ որ Wilsonը անգամ Ուիլսըն հնչես ու գրես, ոչ թէ... Վիլսօն, առնուազըն կոպիտ կ'ըլլայ: Ամէն պարագայի մէջ չըլլար այն ամերիկեան բարի նախագահը, որ մեր ազգին համար պկիրները շատ աղուոր բաներ մտածեց եւ, յետոյ, Լոյտ Ճորճին եւ Քլէմանսոյին խօսքին գնաց, վերջապէս:

Բայց տառադարձութիւն կ'ըլլայ, եւ պէտք է անպատճառ ըլլայ, երբ խնդիրը հին, դասական շրջանի յատուկ եւ տեղական անուններու վրայ է: Այս պարագային, դուն ֆրանսերէնին նայելու պէտք չունիս բնաւ, որովհետեւ կոպիտ սխալներ գործած կ'ըլլաս, որովհետեւ հին անունները ֆրանսական նոր անուններու տեղ առած կ'ըլլաս: Այսպէս, երբ կը տեսնես կը կարդաս թարգմանութեանց մէջոցին՝ l'apôtre Pierre կամ Paul, պէտք չէ միմիա ըլլաս եւ թարգմանես կոպտօրէն Փիէռ կամ Փօլ առաքեալը, որովհետեւ աս դիմացի նպարավաճառ Փիէռը կամ Ազգային փաճակահանութեան տամսակ ծախողը սրճավաճառ Փօլը չէ, այլ Պետրոս կամ Պօղոս առաքեալն է: Ֆրանսացին Petrusը Pierre ըրեր է, Paulusը Paul: Ուրեմն կը տեսնես թէ մենք որքան աւելի մօտ կ'ըլլանք ճշմարտութեան, մարդոց անունները տալով այնպէս ինչպէս կ'անուանակոչուէին, ոչ թէ արտասոց ձեւերով չփոթելով: Այսպէս՝ երբ պատահի որ դուն, բան մը թարգմանած ատենդ, առջեւդ տեսնես Saint Ignace մը, ի՞նչպէս պիտի տաս այս յատուկ անունը— անշուշտ Սուրբ Իգնատիոս, չէ՞, ոչ թէ ... Սուրբ Ինեաս! Դուն մի նայիր Ֆրանսացիին, ինչո՞ւ պէտք, դուն նայէ, որ մարդուն բուն անունը տաս, Ignatius, ինչպէս որ կը հնչուէր ու կը գրուէր իր բնիկ լեզուով, եւ հայեցի գրականութիւնը այս մասին նախանձելի ճշգրտութեամբ հետեւած է Տառադարձութեան, այսինքն օտար անուններէ իրենց ճիշդ հնչումին համապատասխան գիրերով գրելու սկզբունքին, զոր Տառադարձութիւն կը կոչենք:

Այս է, համառօտիւ, ընդհանուր կանոնը, զոր կարելի է ճոխացնել բազմապատիկ օրինակներով: Այս մասին քիչ շատ իրազեկ ըլլալու համար ուշադիր պէտք է ըլլալ երկու հիմնական կանոնի: Ա. Ֆրանսերէն բնագրէն չկաշկանդուիլ երբեք (անցողակի ըսենք որ անգլիերէնը եւ գերմաներէնը շատ աւելի հաւատարմութեամբ կը պահեն յատուկ անուններուն հին հնչումները, մեզի պէս, ինչպէս, զոր օր. անոնք ալ կը գրեն Ignatius եւն.), եւ, Բ. Պէտք է իւրաքանչիւր գրող, որ յարգ կ'ընծայէ իր արուեստին, հետեւած ըլլայ կամ հետեւի հին գրականութեան կարկառուն գրուածներուն, փիլիսոփայական եւ գիտարանական անխուսափելի ծանօթութիւններու, ինչպէս կ'ընեն ԳՐԱԳԷՏ անունով ճանչցուած բոլոր օտարները, բոլոր ազգերու մէջ:

Նիւթը այնքան շահեկան է որ թոյլ տուր ինծի, սիրելի Արազ, այս մասին քանի մը տող եւս գրելու, ըսելով.— Շարն ընդ հուպ:

ՏԱՐԱԶ

ԹՈՒՐՔԻԱ

«ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ»

— • —

ԽՄԲ.— Ահա քաղուածք մը եւս, ի նպաստ Թուրքիոյ, այս անգամ Տէյլի Վօխէնչաթէն.—

Երկու ամիս անցաւ այն օրէն ասդին, երբ վարչապետ Ըսմէթ Ինէօնիւ կրակոտ հայրենասիրութեամբ առլցուն ճառ մը խօսեցաւ տեւապէս զարգացող օդային զէնքի մասին ու դիտել տուաւ թէ ան բոլոր երկիրներու համար տեւական վտանգ մըն է: Վարչապետը այսպէս՝ ըսած էր.«Երկիր մը ինչքան լեռնային ալ ըլլայ, երբ թշնամիին յարձակումներն արգիլելու համար բաւականաչափ օդանաւ չունի, չի կրնար արգելք ըլլալ իր քաղաքներուն եւ գաւառակներուն քանդումին: Որովհետեւ թշնամի օդանաւերը դիւրութեամբ կը մերձենան, դիւրութեամբ կը վերադառնան»: Եւ, Թուրքիան պաշտպանելու համար ան պէտք տեսած էր «Հազար թեւեր»ու: Բայց որովհետեւ երկրին եկամտացոյցը յատկացուած է մշակութային (?) եւ տնտեսական մարզերու մէջ գծուած առաջադրութիւններուն իրականացումին, Ինէօնիւ ժողովուրդին հրաւէր ուղղեց կարելի զոհողութիւնն ընելու: Այդ հրաւէրը խոր արձագանգներ առեղծեց երկրին մէջ: Հիմնուեցաւ «օդային վտանգին դիտակից»ներու ընկերութիւն մը: Քամալ Աթաթիւրք տասը հազար թրք. ոսկի նուիրեց, ամէն կողմէ անուանի անձնաւորութիւններ իրեն հետեւեցան եւ մեծ գումարներ նուիրելով գլխաւորեցին այդ ընկերութիւնը: Անատոլուի ամէնէն հեռաւոր անկիւններէն դիմումներ եղան: Պետական ու քաղաքապետական պաշտօնեաներ որոնց տասծ ամսաթոշակը հազիւ կը բաւէ Թուրքի մը չափ նեղ ապրիլ գիտցողին, իրենց թոշակներուն երկու առ հարիւրը այդ ընկերութեան յատկացուցին (Յառաջ.— Պարտադիր օրէնք եղաւ): Թուրք գիւղացին եւս, որ այսօր կը գտնուի այն դժուարին ու ծանր վիճակին մէջ, որուն մատնուած էր ատեն մը գերման գիւղացիութիւնը, այս շարժումէն ետ չմնաց: Ատանայի հողագործները իրենց տարեկան հասոյթներուն երեք առ հարիւրը յատկացուցին: Գործատուներու աշխատաւորներն անգամ իրենց արդէն իսկ շատ փոքր օրականներուն մէկ որոշ մասը այդ նպատակին յատկացուցին, իսկ Թուրք կիները Պոլսոյ մէջ, Թաքսիմի հրապարակին վրայ, օդային պաշտպանութեան համար քարոզչութիւն կատարեցին: Վերջապէս, օդային պաշտ. ընկերութիւնը մէկ ու կէս ամիս յետոյ տեղեկացուց թէ 1,174,629 թրք. ոսկի հաւաքած է: Կատարուած ենթադրութիւններու համաձայն, միայն պաշտօնեաներու ամսականներէն տարին 1,700,000 ոսկի պիտի առնուի: Եթէ նկատի առնենք որ Թուրքիոյ 1935—36 տարուան ելմտացոյցը 194,882,727 ոսկի է, կրնաք ըմբռնել այդ գումարին իրական արժէքը: Օդային պաշտպանութեան օժանդակելու ճիգը դեռ կը շարունակուի: Անատոլուի շատ խորերէն, հոն՝ ուր մարդիկ դժուարին պայմաններու մէջ կ'ապրին, այդ վայրերէն եկող առուները կը խառնուին քաղաքներու գետերուն: Կառավարութիւնը այդ ձեւով յառաջ եկած լայն գետերէն կ'առնէ իր ուզած չափովը եւ իր երկիրն ու ժողովուրդը կրնայ փրկել վտանգէ մը, բան մը որուն արգելք չի կրնար ըլլալ ամէնէն խաղաղասէր պետական մարդն իսկ, այնքան ատեն որ կատարեալ հասկացողութիւն մը գոյութիւն չունի, զինաթափութեան կամ սպառազինումի սահմանաւորման մասին»:

«ՍԻՓԱՆ» ԵՒ «ԿՈՄԻՏԱՍ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԵՐՈՒՆ ՀԱՒԱՔՈՅԹԸ

— • —

Անցեալ կիրակի տեղի ունեցաւ «Սիփան» եւ «Կոմիտաս» երգչախումբերու ընկերահամակրական հաւաքոյթները Վօլթէրի սրահին մէջ:

Երկու երգչախումբերու գրեթէ բոլոր անդամները, ինչպէս նաեւ համակիրներու հոծ բազմութիւն մը, պատասխանած էին սոյն հրաւէրին, քաջալերելու համար միեւնոյն գործունէութիւնն ու նպատակը ունեցող քոյր միութեանց այս մերձեցումը:

Պ. Ա. Տէմիրճիպաշեան յանուն զոյգ վարչութեանց՝ հաւաքոյթը բանալով խօսքը տուաւ երաժշտագէտ Պ. Արայ Պարթեւեանի, որ շնորհակալութիւն յայտնելով երկու երգչախումբերու՝ զինքը իբրեւ ղեկավար հրաւիրած ըլլալուն համար, յորդորեց որ ուժ տան այս գեղարուեստական միութեան եւ միասնական զոհողութեամբ աշխատին բարձր պահել Հայ երգն ու երաժշտութիւնը, որ անեղծ միակ սեփականութիւնը մնացած է Հայ ժողովուրդին, այնքան բարբարոս հալածանքներէ եւ բռնագրաւումներէ յետոյ: Խօսեցան Պ. Ա. Շահխաթունի եւ Պ. Սեդրակ Սասունի, իրենց խնդակցութիւնը յայտնելով գեղարուեստական զոյգ միութեանց այս միացման համար, միութեան մէջ գտնելով որ եւ է ժողովուրդի մը գեղարուեստական արժէքն ու ֆիզիքական գոյութիւնն ու ոյժը: Հանդիսականներու խնդրանքին վրայ խօսեցաւ նաեւ Պ. Շ. Միսաքեան «Սիփան»ն ու «Կոմիտաս»ը առնելով իբրեւ խորհրդանշան երկու հզօր բարձունքներու, մէկը Հայրենի լեռը՝ խլուած մեր ձեռքէն, միւսը վարդապետը՝ գեղարուեստի կատար՝ նոյնպէս խլուած յաւ, որոնք սակայն կը շարունակեն թարմացնել մեր սրտերը իրենց հզօր ներշնչումով, բարձր պահել Հայրենի յիշատակն ու Հայ գեղջկական եւ մարտունակ երգը, հակառակ մեր տառապական կեանքին, եւ օտար երկիրներու բարձր մշակոյթի հրապոյրներուն:

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը բերին Օր. Օսմանճեան որ զգայուն եւ մաքուր առոգանութեամբ արտասանեց Ա. Աճէմեանէ կտոր մը, Պ. Սէտֆճեան երգեց «Վերջին վարդը», եւ «Թուքա»ն, Պ. Պալապանեան Օտեանի «Զարչլը Արթին աղա»յով զուարճացուց բոլորը: Օր. Կնեազեան իր քաղցր ձայնով երգեց «Ալագեազ»ը եւ «Պըճինկօ»ն:

Ընկերներու փափաքին վրայ իր հրմայիչ ձայնով երգեց նաեւ Պ. Քէչէճեան «Հայրիկ, Հայրիկ»ը, «Հայաստան»ը եւ «Մոկաց Միրզէ»ն, բոլորն ալ տարբերախ վարդապետէն:

Թէ խօսողները եւ թէ գեղարուեստական բաժնի բոլոր մասնակցողները ջերմօրէն ծափահարուեցան ներկաներէն:

Մէջ ընդ մէջ տեղի ունեցան նաեւ եւրոպական պարեր: Հանդէսը տեւեց մինչեւ երեկոյեան ժամը 8ը, զուարթ եւ ընկերական ջերմ մթնոլորտի մը մէջ:

Կը լսենք թէ միացեալ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Պ. Պարթեւեանի, համերգի մը կազմակերպութեան ձեռնարկած է: Փորձերը տեղի կ'ունենան ամէն ուրբաթ երեկոյ Սալ Ժէօկրաֆիի մէջ: Փափաքող երկսեռ երիտասարդութեան կոչ կ'ուղղենք այս առթիւ երթալ խտացնել երաժշտական այս միութեան շարքերը, ի խնդիր հայ երգի ուսուցման եւ տարածման:

Ներկայ մը

ՄԱՄՈՒԼ

Ջուրի խնդիր

— • —

Պէյրութի «Ազդակ»ը ուշադրութեան կը յանձնէ չարաչահութեան խնդիր մը, այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (13 սեպտ.).

— «Տարապէ մը ի վեր ջուրի տագնապ կայ Պէյրութի քաղաքին մէջ, որուն բնակիչները բացառաբար «զաղթական» Հայեր են: Պաշտօնական եւ անպաշտօն բոլոր դիմումները անզօր մնացած են շարժելու գութը Պէյրութի Ջուրի Ընկերութեան: Ծարաւահիւծ չմեռնելու համար ժողովուրդը հեռաւոր թաղերէ ջուր կը փոխադրէ, յաճախ 5 ս. դ. վճարելով թիթեղ մը ջուրի համար:

Ընկերութեան քննիչները լաւատեղեակ են տիրող տագնապին ու թշուառութեան: Պաղատագին խնդրանքներ կը ներկայացուին իրենց թաղի բնակչութեան կողմէ ամէն անգամ երբ կ'այցելեն այդ շրջանները: Ըստ իրենց սովորութեան կը խոստանան խկոյն կարգադրել եւ հոսեցնել ջուրը:

Կ'անցնին օրեր, նոր դիմումներ կը ներկայացուին, սակայն Ընկերութիւնը, շատ հաւանական է դիտումնաւոր կերպով, կը պահէ իր անտարբերութիւնը, ծարաւահիւծ ընելու սպառնալիքով հարիւրաւոր բնակիչները:

Երեւակայեցէք, ամռան այս տաժանելի օրերուն որքան դժուար է առանց ջուրի մնալ: Եւ ամբողջ թաղ մը այս դժբախտութեան ներքեւ, երբ ափերով ոսկի վճարած են Ընկերութեան՝ կանոնաւոր ջուր ունենալու յոյսով:

Պէյրութի Ջուրի Ընկերութեան արհամարհոտ վերաբերումն ու անբարեխիղճ գործունէութիւնը բազմաթիւ անգամներ տեղական մամուլի մէջ արձագանգ գտած է կորսնցնելով ժողովրդական ամէն վստահութիւն: Ժողովուրդի նիւթական կարելիութիւններ իւրացնելու եւ դրամագլուխը բարդացնելու նպատակաւ կազմուած ընկերութենէ մը կարելի չէր սպասել բարեխղճութիւն եւ գութ:

Կազմուած 1909ին, այս անանուն ընկերութիւնը 41 տարուան համար մենաշնորհ կը ստանար Օսմ. կառավարութենէն: Հրապարակ հանուած 8000 բաժնեթղթերուն իւրաքանչիւրին գինը որ 500ական ոսկի փր. էր կը բարձրանայ մինչեւ 2000 փրանքի: Մեծահարուստ բաժնետէրերը կ'իւրացնեն հրապարակ հանուած բաժնեթուղթերը եւ կը պահեն վստահելի դրամատուներու մէջ: Անկարելի է նշդել այսօրուան գինը այդ բաժնեթուղթերուն, քանի որ դադրած է առուծախը:

Սակայն քանի մը թուանշաններ որոշապէս ցոյց կուտան այս ընկերութեան շահագործումներուն չափն ու քանակը:

1929ին 984,000 ս. ոսկի դրամագլուխ ունեցող Պէյրութի Ջուրի Ընկերութիւնը զուտ շահ արձանագրած է 149,254 ս. ոսկի:

1930ին այդ տարեկան շահը բարձրացած է 151,255 ս. ոսկիի, նշանակելի յաւելում մը ի հարկէ համաշխարհային տագնապի սաստկութեան այդ օրերուն:

1933ին, երբ տնտեսական տագնապը իր գագաթնակէտին հասած էր հովանաւորեալ երկիրներու մէջ եւ սնանկութիւնները իրարու կը յաջորդէին, Ջուրի Ընկերութիւնը շահ կ'արձանագրէր 167,563 ս. ոսկի, 1934ին բարձրացնելով այդ գումարը **175,000** ոսկիի:

Ասիկա եզական երեւոյթ մը չէ՞ ներկայ օրերուն, երբ բազմաթիւ ընկերութիւններ կը սպառեն իրենց դրամագլուխները՝ տարեկան որոշ վնասներ արձանագրելով: Աւելի ճիշդը արդիւնք չէ՞ չարաշահութեան եւ ոչ բարեխիղճ վերաբերումի: Ժողովրդական բոլոր խաւերու սովամահ ըլլալու սպառնալիքին ներքեւ գտնուած օրերուն, Պէյրութի Ջուրի Ընկերութիւնը, իր ձեռքին մէջ ունենալով ջրաբաշխական մեքենային բանալիները, ծարաւամահ ընելու սպառնալիքով քամած է անոնց վերջին քսակները, պարպատացնելով իր դրամագլուխին տոկոսը:

Պէյրութի Ջուրի Ընկերութիւնը, ապաւինելով իր կնքած պայմանագրութեանց ուժին, անփոփոխ պահած է իր բարձր գիները տարիներ շարունակ եւ արհամարհանքով պատասխանած է եղած դիմումներուն՝ զեղչելու համար իր գիները»:

ՕՐ. ԹԱԳՈՒՀԻ ԱՐԱՊԱՃԵԱՆ

ԵՒ

ԸՆԿ. ԱՐՄԵՆԱԿ ԹԷՊՈՅԵԱՆ

Նշանուած

21 սեպտ. 1935, Վալանս

թէ, «յառակապէս ընտրուած յանձնաժողով մը հնարաւորութիւն տուաւ բողոքողներու անգամ մը եւս պաշտպանել իրենց դատը եւ բացարձակ անձնաւորութեամբ տուաւ իր անկողմնակալ վճիռը»:

Երեւայ թէ «Նոր Երկիր»ի Իրաւ. մոռցեր է այն տեսարանը ուր Աւետիք Իսահակեան բեմ բարձրանալով պոռաց կեդր. վարչութեան երեսին.

— «Մէջտեղ հանեցէք շրջաբերականը, դուք ստում էք, գլխաւոր վարչութիւնը ձեզ է մեղադրում, ոչ թէ վտարուածներին»:

Աղմուկ, իրարանցում, աթոռ եւ բռունցք Իսահակեանի դէմ որ երեւան հանեց շրջաբերականի մը թաղումը:

Ինչո՞ւ այդ շրջաբերականը չտրամադրեցիք այն յանձնախումբին որ իր կարգին ծանօթանալէ յետոյ շրջաբերականի տրամադրութեանց, եղրակացութեան գար եւ դատապարտէր ձեզ, ոչ թէ վտարուածները:

Դուք չհամարձակեցաք մինչեւ այսօր այդ շրջաբերականը որ եւ է տեղ, մէջտեղ հանել, որովհետեւ գիտէք թէ ձեր գերեզմանն է որ պիտի պատրաստէր ձեր ներկայութեան: Եւ կը զարմանաք թէ «աւելի յամառութեամբ կը շարունակեն պայքարը, այժմ նոյն իսկ համագումարին եւ նոր կեդր. վարչութեան դէմ»:

Մենք ալ մեր կարգին ըսենք Իրաւ. ... «Թոյլ չենք տար որ այդ «քլիք»ներու անվերջ վէճերը, էնթրիկները, կռիւները մէկ խօսքով քեալլադէօզութիւնները պատճառ ըլլան չէզոք մասսային յուսախաբութեան եւ հօկի քայքայման»: Քեալլադէօզութիւն մըն ալ աս, մեր բանալիքը իրենք կը կանխեն:

«Իրազեկ»ը եւ իր նմանները թող լաւ գիտնան որ պայքարի ելած ընկերները իրենց նման քառասուն շապիկ չեն փոխած, այլ մէկ կեցուածք ունին, այն է Ա. Հայաստանի բարեկամ եւ Հայաստանի օգնութեան գործին սատարող: Ինչպէս մինչեւ այսօր ապկէ յետոյ ալ կրնանք տանիլ մեզ համար նուիրական, պաշտամունքի առարկայ դարձած այս մեծ գործը, առանց ունենալու մեր մէջ ձեզ պէս քաղքենի «քեալլադէօզ»ներ:

Դեռ ունիմ ըսելիքներ:

ԱՆԿԵՂԾ ՀՕԿԵԱՆ ՄԸ

Մարսէյլ

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՃԵՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

Վերածեց՝ Պ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

Գերման դեսպանն ալ այս տեսակէտին համոզեցին եւ չէզոքութիւն յայտարարուեցաւ, միեւնոյն ատեն զօրաշարժ: Նոյն իսկ այն Թուրք նախարարները որոնք տեղեակ չէին դեռ Գերմանիոյ հետ զինակցութենէն, համակարծիք էին զօրաշարժին իբր օգտակար նախազգուշութիւն:

Ճէմալ փաշա կը ստանձնէ ծովանաւատորմին? նախարարութեան կից հրամանատարութիւնը օսմանեան Բ. զօրաբանակին: Օգոստոս մէկի՞ն թէ երկուքին Թուրքիոյ կողմէ «Սուլթան Օսման»ի համար ընկերութեան հաշուին եղած վճարումէն կէս ժամ ետք Անգլիոյ ծովային նախարարը կ'արգիլէր թրքական դրօշակ պարզել նաւին վրայ եւ կը գրաւէր «Սուլթան Օսման»ը եւ «Րէշատիէ»ն: — «Կեանքիս մէջ անմոռանալի է այն ցաւը, զոր զգացի, կ'ըսէ Ճէմալ փաշա, երբ այս լուրը առի: Այն օրը հասկցայ թէ ծովակալ Լըմբէրի? բարեկամական խորհուրդները եւ Արմսթրոնկ ընկերութեան հազարաւոր դժուարութիւնները պատրուակ էին միայն ձգձգելու եւ տիրանալու համար նաւերուն:

Եթէ նոյն իսկ իրաւունք ունի Անգլիա պատերազմի մը պահուն գրաւելու իր նաւարանին մէջ գտնուող նաւերը, այս պարագային սակայն անիրաւ է, որովհետեւ դեռ պատերազմի մտած չէր, ոչ իսկ իր բանակը կամ նաւատորմը զօրաշարժի ենթարկած: Այս անարդարութիւնը նոյն ինքն անգլիացի քաղաքագէտներ խոստովանած են, հետեւաբար պէտք չեմ տեսներ անդրադառնալու: Այս դէպքը կ'արդարացնէր թրքական զօրակոչը եւ տուիթ կուտար օտար դեսպաններուն պատասխանել, որոնք անտեղի կը գտնէին զայն: Նաեւ իրաւունք կուտայ օսմանեան կառավարութեան արտօնելու Կէօպէնի եւ Պրէսլաուի Մարմարա մուտքը:

«ԿԷՕՊԷՆ»Ի ԵՒ «ՊՐԷՍԼԱՈՒ»Ի ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆԸ ՏԱՐՏԱՆԷԼԻ ՄԷՋԷՆ ԵՒ ԱՆՈՆՑ ՊՈԼԻՍ ԳԱԼԸ

«Շատ մը գերմանացի զինուորականներ, մանաւանդ Լիման Ֆօն Զանտէրսի հետեւորդները, որոնք առաւել կամ պակաս չափով տեղեակ էին գերման-թուրք զինակցութեան, բայց չէին գիտեր թէ ինչ պատճառով Թուրքիա չէզոքութիւն յայտարարած էր, տեղի թէ անտեղի առաջարկներ կ'ընէին եւ խոր տխրութիւն մը կը անուցանէին ինծի հանդէպ, որովհետեւ զիս կը համարէին այն անձը որ մինակը ետ կը կեցնէ թրքական կառավարութիւնը պատերազմի մասնակցելէ: Օր մը կը գտնուէինք Սայիտ Հալիմ փաշայի ապարանքին պարտէզին նաւամատոյցին վրայ: Ռուսիայէն եկող շոգենաւ մը, որ լեցուն էր նորահաւաք զինուորներով կ'անցնէր Վոսփորէն եւ կ'ուղղուէր Մարմարա ծով: Գերման սպաներ եւ դեսպանատան մարդիկ, որոնք եւս ներկայ էին, կը խօսակցէին այս շոգենաւին անցնելուն վրայ: Լիման Ֆօն Զանտէրսի հետեւորդներէն մէկը ինծի լսելի ձայնով մը ըսաւ.

— Եթէ Ն. Վ. օսմանեան ծովային նախարարը այս նաւուն Տարտանէլէն անցնիլը արգիլէր, այն ատեն մեր գերման զինուորները արեւմտեան ճակատին վրայ առնուազն 4000 Փրանսացի զինուոր պակաս պիտի ունենային իրենց դէմ: Այս օգտակար ձեռնարկը միայն ծովային նախարարէն կախում ունի:

Բնականաբար չլսելու եկայ եւ նաւը շարունակեց իր ճամբան:

1914 օգոստոս 8ին գերման դեսպանատան ծովային կցորդ Հուման եկաւ ծովային պաշտօնատուն եւ ինծի տեղեկացուց թէ գերման միջերկրականեան նաւատորմը Անգլիացիներու հետապնդումներէն խուսափելու համար կը քաշուի Տարտանէլի ուղղութեամբ եւ նկատելով որ ըստ իր ստացած տեղեկութիւններուն «Կէօպէն»ը ածուխ չունի այլ եւս, պէտք է որ Պոլսէն հոգացուի: Իր խնդրանքին ընդառաջ երթալով եւ խորհրդակցելով միւս նախարարներուն հետ, Տէրինճէի պահեստէն կը տրամադրէ ուզած քանակութեամբ ածուխ: Քանի մը ժամէն «Կէօպէն»ը ածուխով բեռնաւոր կը մեկնի Եգէական ծով:

Օգոստոս 11ի իրիկունը ճաշէն վերջ ըստ սովորականին հաւաքուած էինք մեծ եպարքոսին ապարանքը Թալէաթ, Խալիլ, Ճավիտ եւ ես: Էնվէր փաշա որ վերջը եկաւ, պաղարիւն ժպիտով ըսաւ.

— «Մանչ մը ծնաւ մեզի, «Կէօպէն»ը եւ «Պրէսլաու»ն այս առտու երեւցեր են Տարտանէլի առջեւ: Եւ որովհետեւ անգլիական նաւատորմի կողմէ պիտի հետապնդուէին, խնդրած են արտօնել իրենց Տարտանէլ մուտքը: Արտօնեցի զինակից պետութեան մը նաւերը ազատելու համար փճացումէ. առայժմ Տարտանէլի այս կողմը կը գտնուին անոնք եւ պաշտպանուած ականներէն: Ասոր հետեւանքը այն է որ կը գտնուինք քաղաքական խնդրի մը դիմաց. այս իրիկուն պէտք է որոշում մը տանք այս մասին»:

Ուրեմն պատերազմիկ կողմերէն մէկուն երկու նաւերը կը գտնուէին թրքական ջուրերուն մէջ: Ըստ չէզոքութեան օրէնքին պարտաւոր էինք կամ 24 ժամուան մէջ հեռացնել եւ կամ զինաթափ ընել եւ նաւահանգիստներէն մէկուն մէջ պահել: Իբրեւ Գերմանիոյ զինակիցը, առաջին պարագան չէինք կրնար նոյն իսկ խնդրոյ նիւթ ընել, որովհետեւ զանոնք թշնամիին յանձնել պիտի նըշանակէր այդ ալ հակառակ մեր շահերուն եւ մեր պարտաւորութեան: Ինչ կը վերաբերի երկրորդ պարագային, բացայայտ էր որ Գերմանացիները երբեք չպիտի ընդունէին: Այս տեսակէտով համաձայնականները մեր ընթացքը պատճառ պիտի նկատէին մեզի դէմ պատերազմ մը յայտարարելու: Անշուշտ ուշ կամ կանուխ պիտի պատահէր այս բանը եւ մենք պիտի ստիպուէինք մասնակցիլ պատերազմին: Սակայն օսմ. բանակի կացութիւնը կը ստիպէր մեզ կարելի եղածին չափ յետաձգել այս մասնակցութիւնը:

Ֆրանսական եւ անգլիական դեսպանները բողոքելու համար ներկայացան մեծ եպարքոսին: Թալէաթ եւ Խալիլ Թարապիա գացին, գերման դեսպանին մօտ, խնդրելու որ եթէ կարելի է երկու նաւերը երեւութապէս զինաթափուին: Ժամ մը յետոյ լուրերին թէ դեսպանը անկարելի կը գտնէ ընդունիլ այդ առաջարկը, նոյն իսկ եթէ ասիկա պատճառ ըլլար (հակառակ նոյնինքն Վանկէնհայմի թուրք բանակի անպատրաստ ըլլալը ընդունելուն), Թուրքիոյ չէզոքութեան խանգարուելուն եւ պատերազմի: Էնվէր փաշա համակարծիք էր դեսպանին, բայց ես պնդեցի թէ միջոց մը գտնելու ենք յետաձգելու համար պատերազմի մեր մասնակցութիւնը:

(23) (Շար.)

կը կնքէ եւ կը ստանձնէ ամսական 10 անգլիական ոսկի վճարել:

Ազգայնական շրջանակներ աշխատանքներ կը տանին արգիլելու համար տեղացիներու արձանագրութիւնը:

Պէյրութէն կը հեռագրեն սեպտեմբեր 22 թուականով.— Իտալական գործակալներ քանի մը հարիւր լիրանոցի բանուորներ վարձած ըլլալով, աշխի օր Էրիթրէ ղրկեցին Փրանսական շոգենաւով մը: Այսօր մեծ բազմութիւն մը հաւաքուեցաւ մզկիթին մէջ, բողոքելու համար իտալական գրասենեակ — ներուն դէմ: Այս առթիւ ճառախօսներ պատմեցին թէ Իտալացիները թշնամական դիրք բռնած են Արաբներուն դէմ: Հանրագրութիւններ ստորագրուեցան ղրկելու համար մարդպանութեան եւ Ազգերու Դաշնակցութեան, որպէսզի անմիջապէս միջոցներ ձեռք առնեն իտալական քարոզութեան գրասենեակները փակելու համար: Այսպիսի միթինկ մըն ալ Դամասկոսի մէջ գումարուած է:

Հապէշիստանի կատարած զիջումները

Հապէշիստանի կայսրը պալատ հրաւիրելով «Թայմզ»ի թղթակիցը, ցաւ յայտնեց որ զէնքի արտածման արգելքը պարզապէս կը ծառայէ զօրացնելու Իտալիոյ դիրքը: Ուստի խնդրեց որ վերցնեն արգելքը եւ միեւնոյն ատեն Անգլիա փոխ դրամ յատկացնէ սպառազինութեանց համար, հաստատուն երաշխաւորութիւններով: Իտալիոյ դէմ ծրագրուած պատժական տնօրինութեանց մասին ալ իր կարծիքը յայտնելէ յետոյ, կայսրը հետեւեալ յայտարարու — թիւնները ըրաւ.

— Եթովպիա կարելի բոլոր զիջումները կատարեց ի սէր խաղաղութեան: Այսպէս, յանձն առաւ.— 1. Օկատէնի նահանգը ձգել Իտալիոյ, փոխարէն ըստանալով ելք դէպի ծով.— 2. Հողամաս մը ձգել Էրիթրէի ներքնաշխարհին մէջ, փոխան վճարումի.— 3. Եթովպիան բանալ բոլոր երկիրներու առջեւ, մէջն ըլլալով Իտալիան, կատարեալ հաւասարութեան հիման վրայ.— 4. վարչական բարենորոգում աջակցութեամբ օտար պաշտօնատարներու որոնք պիտի նշանակուին եթովպական կառավարութեան կողմէ.— 5. Վերակազմութիւն ոստիկանութեան եւ դատարաններու, նոյնպիսի աջակցութեամբ.— 6. Վերջնական ճշդում եթովպական սահմաններու, դանոնք դնելով երեք պետութեանց երաշխաւորութեան տակ.— 7. Ցայտարարել Եթովպիոյ չէզոքութիւնը, երաշխաւորութեամբ երեք պետութեանց.— 8. Միջազգային փոխառութիւն մը կնքել, երկրին տնտեսական զարգացման համար, հովանաւորութեամբ Ազգերու Դաշնակցութեան:

Կայսրը աւելցուց թէ պատերազմ ծագած ատեն, Եթովպիա պիտի նահանջէ, ապացուցանելու համար թէ ով է նախայարձակը, յետոյ իր անկախութիւնը պիտի պաշտպանէ բոլոր միջոցներով, միեւնոյն ատեն շարունակելով Ազգաժողովին միջամտութիւնը խնդրել համաձայն ուխտին տրամադրութեանց:

Թուրքիկ յուշիկ կը վերանասահեն...

Խորհրդային իշխանութիւնը հետզհետէ կը վերահաստատէ շատ մը բաներ, որոնք հակայեղափոխական հռչակուած եւ ջնջուած էին ընդհանուր փոթորիկին մէջ: Այս անգամ կարգը եկած է բանակին: Նոր հրամանագրով մը, կը վերահաստատուին զինուորական հետեւեալ աստիճանները,— Ա. եւ Բ. կարգի տեղակալ, հարիւրապետ, հազարապետ, գնդապետ, կիսաբաժնի հրամանատար, զօրաբաժնի հրամանատար, զօրաբանակի հրամանատար եւն.: Միեւնոյն ատեն կը ստեղծուի հին տիտղոս մը, նոր բացատրութեամբ,— «Մարաջախտ Խ. Միութեան», որ կառավարութեան կողմէ պիտի տրուի վերին հրամանատարութեան ամէնէն ականաւոր ներկայացուցիչներուն:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ սպանութեան առթիւ ամբաստանուած երեք Խրուաթները, որոնք բանտարկուած են Էքսի մէջ, վերաքննիչ ատեանին դիմած եւ պնդած էին իրենց անմեղութեան վրայ: Ատեանը հինգ վայրկեանի մէջ արձակեց իր վճիռը, մերժելով դիմումը:

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ԸՆԴՀ. ՔՆՆԻՉ Թահսին իր պաշտօնատեղին մեկնեցաւ, քննական պտոյտ մը կատարելու համար: Ընդհ. քննիչը, որուն կ'ընկերանան տնտեսական, ելմտական եւ առողջապահական երեք խորհրդականներ, Տրապիզոնէն Էրզրում պիտի անցնի եւ իր ամբողջ շրջանակը այցելելէ յետոյ Անգարա պիտի երթայ:

Մեկնելու միջոցին, ընդհ. քննիչը ըսաւ.— «Այս այցելութեանս նպատակն է վարչապետին վերջին ճամբորդութեան միջոցին Արեւել. Նահանգներու մէջ ճշդուած պակասները լրացնել: Տնտեսական բարենորոգումները այս այցելութենէս վերջ պիտի ճշդուին: Գալով ելմտական գործերուն, թափուի եւ հողերու խնդիրները արմատապէս պիտի կարգադրուին»:

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ պատասխանելով հարցումի մը, յայտարարեց թէ աշխատանքէ զրկուած օտարականներու թիւը չափազանցուած է տեղական մամուլին կողմէ, որ նշանակած էր 12,000 հոգի: Հաւանաբար միայն չորս հազար հոգի հրաման ստանան հեռանալու երկրէն, եթէ խստօրէն գործադրուի տեղացի աշխատաւորներու պաշտպանութեան օրէնքը:

ՏԱՈՒՆԻՆԿ ՍԹՐԻԹ ԹԻՒ 10ի երկու հարիւրամեակը պիտի տօնուի այս շաբթու: Այս պատմական շէնքը վարչապետարանն է Մեծն Բրիտանիոյ, 1735 սեպտ. 22էն ի վեր: Բաղդատաբար համեստ շէնք մը՝ երեք յարկով եւ մութ կղմինտրի գոյնով, այս հաստատութենէն է որ կը ծագի լոյսը՝ Մեծն Բրիտանիոյ աշխարհավարութեան:

ԱԼՊԱՆԻՈՅ ԹԱԳԱՒՈՐԸ բանտարկութեան վերածեց վերջին ըմբոստութեան առթիւ արձակուած մահավճիռները: Այս շնորհէն զրկուեցաւ միայն մէկ հոգի, Հէքիան Մանէքի, որ նախապէս երկու հոգի սպաննած եւ մասնակցած էր զօր. Կիլարտիի սպանութեան:

ԿԱՐՄԻՐ ԲԱՆԱԿԻ ՌԱԶՄԱՓՈՐՁԵՐՈՒՆ առթիւ, որ վերջացան անցեալ շաբթու, Քիեվի շրջանին զինուորական հրամանատարը, Զօր. Եաքիր, հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ.— Ռազմափորձերուն մասնակցող զինուորներու 40 առ հարիւրը համայնավարներ էին, 37 առ հարիւրը բանուորներ եւ 54 առ հարիւրը գիւղացիներ: Հրամանատարութեան մէջ համայնավարներու համեմատութիւնը կը հասնէր 70 առ հարիւրի: 5600 ժամ օդային թռիչքի ատեն, միայն երկու ձախէժներ պայթեցան: Շարժման մէջ դրուած 1040 հրասայլերէն միայն 8ը թեթեւ վնասներ կրեցին: Զօրավարը մասնաւորապէս գովեց 600 զինուորներու խմբական վայրէջքը անկարգելով, հրացանները բռնած եւ պատրաստ արձակելու:

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԸ բացուեցաւ երէկ, Միւթիւալիթէի սրահին մէջ: Օրակարգի գլխաւոր հարցն է երկու սէնտիքաներու միացումը, որուն համար աշխատանքներ կը կատարուին երկար ատենէ ի վեր: Միեւնոյն ատեն բացուեցաւ միւս Արհեստ. Միութեան՝ «Ինիթէռ»ի ընդհ. ժողովը, որ նմանապէս պիտի քննէ միացման խնդիրը:

ԵՐԿՈՒ ՌՈՒՍ ԼՐՏԵՍՆԵՐ ձերբակալուեցան Սթրազպուրկի մէջ, կարեւոր փաստաթուղթերով: Այս գործին մէջ ալ կին մը կը փայլի,— «Գեղանին Շարլօթ», որուն վրայ շատ մը մեղադրանքներ կը ծանրանան:

ԹՈՒՆԱՒՈՐ ՍՈՒՆԿԷՆ մինչեւ հիմա մեռած են վեց հոգի, Վալանսի մէջ: Հիւանդ պառկած են քսան հոգի, ոմանք շատ ծանր վիճակի մէջ:

ՄԷՄԷԼԻ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆՑ առթիւ մեծ յուզում կը տիրէ Գերմանիոյ մէջ: Լիթուանիոյ կառավարութիւնը նոր բողոքագիր մը ուղղեց Ազգերու Դաշնակցութեան:

ԿՌՓԱՄԱՐՏԻ ԱՐՏԱԿԱՐԳ մրցում մը տեղի ունեցաւ, երէկ, Նիւ Եորքի մէջ, համաշխարհային նախկին ախոյեան Մաքս Պաէրի եւ Ճօ Լուիզի միջեւ: Ներկայ էին 90,000 հոգի: Տոմսակներէ մուտք գոյացած էր մէկ միլիոն տոլար (15 միլիոն ֆրանք), որուն 30 առ հարիւրը պիտի տրուի Ճօի, 30 առ հարիւրը Մաքս Պաէրի եւ 40 առ հարիւրը կազմակերպիչներուն:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» Կոմիտէն կը հրաւիրէ իր ընկերները ընդհ. ժողովի վաղը Հինգշաբթի երեկոյ ժամը ճիշտ 8.30ին Gobelinsի սրճարա նը. 32, Ave. Gobelins. Օրակարգ՝ Շարունակութիւն նախորդ ժողովի:

ԱՆԻԷՌ-ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ «Արամ» Ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը վաղը Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Ընտրութիւն մարմնի: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները Ուրբաթ (27 Սեպտ.) երեկոյ ժամը 8.30ին «Զարդարեան» Գրադարանին մէջ 181, Գուր Լաֆայէթ:

ՎԻԷՆԻ Կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր եւ Մուրատ խումբերու բոլոր ընկերները այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 1.30ին, իր «Խաժակ» Ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը կարեւոր է:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ Ենթակոմիտէի եւ Քրիստափոր խումբի ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 5ԻՆ
ԼԻՕՆԻ ՄԷՋ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 12ԻՆ

Մանրամասնութիւնները՝ հետզհետէ:

"ԱՐԱՐԱ"Ի ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ 17ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

ՀԱՅ ԼԵԳԷՈՆԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Նախագահութեամբ Միութեանս Պատուոյ Նախագահ

Պ. ՏԻՐԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆԻ

Կիրակի, 29 Սեպտեմբեր ՇԱԹՕ ՏԷ ՖԼԷՕՐԻ ՄԷՋ

1.— Պատարագ եւ Հոգեհանգիստ Լեգէոնի նահատակներուն հոգւոյն, Փրատոյի Ս. Թարգմանչաց Եկեղեցիին մէջ, ժամը 10—11.30: 2.— Ցաւարտ կրօնական արարողութեանց՝ Եկեղեցւոյ գաւիթին մէջ ԴՐՕՇԻ ՅԱՆՁՆՈՒՄ 15ՐԴ ԶՕՐԱԲԱՆԱԿԻ ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐԻՆ ԿՈՂՄԷ

3.— կէսօրին հրաւիրեալները եւ Ֆրանս. Նախկին կռուողներու Միութեանց պատուիրակութիւնները կը պատուասիրուին Շաթօ տը Ֆլէօրի սրահներուն մէջ: կը խօսի՝ Պ. ՏԻՐԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆ:

4.— ժամը ճիշդ 1.30ին ընկերական սեղան յարակից սրահին մէջ. կը հրաւիրուին ամբողջ Լեգէոնական ընտանիքը (կը խնդրուի փոքրիկները չբերել): 5.— ժամը 3.30ին ժողովրդական հանդէս, նոյն սրահներուն մէջ, որու ընթացքին Պ. Տ. ԹԷՔԷԵԱՆ լուսարձակով պիտի պատմէ «ՄՈՒՍԱ ԼԵՌ»ի 40 օրերու հերոսամարտը եւյլն. դրուագներ:

Այս հանդէսին ազատ մուտքի իրաւունք կուտան Միութեանս սարքած վիճակահանութեան տոմսերը, որ պիտի քաշուին տեղւոյն վրայ: 6.— ժամը 10ին (գիշերուան) տեղի կ'ունենայ Հայ Լեգէոնական Միութեան Ֆրանսայի եւ Սուրիոյ շրջաններու առաջին համագումարը:

Կը խնդրուի ծաղկեպսակ չղրկել:

Փափաքողները կրնան մասնակցիլ վճարելով ծախքերուն համար 2 ֆր.:

ԾՆՈՒՆԴ

Փօն տ'Օպնայէն ընկեր Նիկողոս Կըզկըզեան եւ Տիկինը ուրախութեամբ կը ծանուցանեն ծնունդը իրենց երկրորդ զաւկին՝ ՌՈՍՏՈՄԻ:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՓՈՐԹ Տ'ԻԹԱԼԻԻ եւ Շրջանի մանկապարտէզի երկսեռ անդամական ընդհ. ժողովը այսօր Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին դպրոցի սրահին մէջ: 19 Րիւ տը Փարի, Ժանթիյի:

ՖՐ. Կ. ԽԱԶԻ Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղի ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուան ժամը 8.30ին իր դպրոցին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant: H. STEPHAN
17. Rue Damesme. PARIS (13)

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ — Հեռաձայն Danton : 52 - 73

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ:

Croix Rouge-ի (ԿՐԸՆՈՊԼԸ) ՄԷՋ ՅԱՌԱՋ ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ
ՊԻՒՐՕ ԹԱՊԱ 14, Grand'Rue, Croix Rouge.

ՀԱՐԿԱՏՈՒՆԵՐՈՒ
ԱՆՀԱՏԱԿԱՆ ԾԱԽԵՐՈՒ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

Mr. PARMAC, (Expert-Fiscal)
ՀԱՐԿԱՅԻՆ ՓՈՐՁԱԳԷՏ
28 Bld. Strasbourg, Paris (10)
ՀԵՌԱՁԱՅՆ Botzaris 17-64

ԿԸ ՊԱՇՏՊԱՆԷ ԱՄԷՆ ՀԱՐԿԱՏՈՒԻ ԱՆՀԱՏԱԿԱՆ ՇԱՀԵՐԸ

Դիմեցէք անոր՝ ձեր առեւտրական, արհեստագիտական եւ անձնական կեանքի բոլոր խնդիրներու համար: Կը լուսաբանէ ՀԱՐԿԱՅԻՆ, ԻՐԱՒԱԳԻՏԱԿԱՆ եւ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆՑ վերաբերեալ բոլոր խնդիրները:

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐ, որպէսզի որ եւ է դժուարութիւններու չհանդիպիք, գործածեցէք՝ ՓԱՐՄԱՔԻ ՀԱՇՈՒԱԿԱԼԱԿԱՆ մեթոտը, որ կը համապատասխանէ ամէն պահանջի:

Աւելի տեղեկութիւն առնելու համար գրեցէք մեզի (դրոշմաթուղթ մը ղրկելով պատասխանին համար):

Պ. ՓԱՐՄԱՔ կ'ընդունի ամէն օր ժամը 9-12 եւ ժամադրութեամբ:

ՎԻՐԱԲՈՅԺ - ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ
ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

16, Rue de Vaugirard, PARIS (6e) — Մէթրօ՝ ՕՏԷՕՆ կամ ՍԷՆ ՄԻՇԷԼ
ՀԵՌԱՁԱՅՆ՝ ODÉON 76-22

Կ'ընդունի ժամը 9 – 12 եւ 2 – 8, իսկ կիրակի մինչեւ կէսօր

CAFÉ - VINS

44, Rue du BAIGNOIR, MARSEILLE. Tél. Col. 82-36

ՍՈՒՐԷՆ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ

Շաբաթ օր կը բացուի մեր խանութը ուր պիտի գտնէք մեր համեղ SCHERIF ՍՈՒՐՃԸ, ԿԷՄԱԼՄԱԶԵԱՆի կողմէ մասնագէտօրէն պատրաստուած ԼԷՊԼԷՊԻ, ԳԻՆԻ, ՉՈՐ ՆՊԱՐԵՂԷՆՆԵՐ, ՁԷԹ, ՕՂԻ եւայլն:

Այս առթիւ 15 օրուան համար միայն բոլոր մեր ապսպրանքները պիտի ծախենք ԲԱՑԱՌԻԿ ԳԻՆԵՐՈՎ:

250 ԿՐԱՄ ՍՈՒՐՃԻՆ 5 ֆրանքէն սկսեալ պիտի տանք հետեւեալ նուէրները.—

1.— 200 Թէյպր, 2.— Լօթըրի Նասիօնալի մասնակցութեան համար տոմսակ մը՝ նուիրուած Paris Timbre-ի կողմէ, 3.— Մէկ պալօն Paris Timbre-էն, 4.— Մէկ քիլօ շաքար 3 ֆրանքի:

ԳԻՆԻ

Սքանչելի ԳԻՆԻ լիթրը միայն 1 ֆրանք: Չոր նպարեղէններ ՄԵԾԱՔԱՆԱԿԻ գինով. ԼԷՊԼԷՊԻ քիլօն 4 ֆր. 50:

Ապսպրանքներ կ'ընդունինք նաեւ գաւառներէն յարմար գիներով:

ՕԳՏՈՒԵՑԷ՛Ք ԱՅՍ ԲԱՑԱՌԻԿ ԱՌԻԹԷՆ:

ՎԱՐՁՈՒ Է կեդրոն թաղամասի մէջ գեղեցիկ եւ լուսաւոր խանութ մը 4 ուկէս մէթր ճակատով: Վարձք ամսական 200 ֆր.: Բացի կօշկակարութենէ եւ սափրիչութենէ իրաւունք կը տրուի ամէն գործի: Մասնաւորապէս յարմար դերձակի: 9 տարի պայմ.: Լաւ պատեհութիւն: Դիմել ՅԱՌԱՋի վարչութեան:

ԿՌՈՒՉԷ՛Ք ՁՈՒՏ ԽԱՂՈՂԷ ԵՒ ԱՆԻՍՈՆԷ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ ՕՂԻ ԽՄԵԼ

ՀԱՐՑՈՒՑԷՔ ՓՆՏՌԵՑԷՔ ԵՒ ԳՆԵՑԷՔ — ՐԱՔԻ ՏԻՒՋ — ԱՐՓԱՑԵԱՆ ԽՄԻՉՔ — ԿԱԶԴՈՒՐԻՉ ԱՆԱՐԱՏ ԱԽՈՐԺԱԲԵՐ

Պոլսոյ օղին է որ ձեր ուզածին պէս կը ճերմկնայ եւ քէյֆ կուտայ.

Ֆրանսայի համար արտօնատէր՝ Յ. ՏԱԼԱՔԻՒՐԷԵԱՆ
8, Rue Suffren, MARSEILLE, Tél. D. 70-89

Փարիզի ներկայացուցիչ Գ. ՃԻՏՃԵԱՆ,
75, Ave. Victor – Hugo, Clamart (Seine)

Լիոնի ներկայացուցիչ ՃԸՆԿԸՑԻԵԱՆ եւ ԹԷՐԶԻԵԱՆ
211, Rue de Criqui

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (40)

"ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՊԷՇՍՏԱՆ"

Յօրինեց՝ Տիմոթէոս վրդ. Սափրիչեան

Այս էր պատճառը որ Թէոդորոս թագաւորը չէր սիրեր բնաւ իր եկեղեցականները. նոյնպէս եւ Թէքլէ Կորկիսին ալ ատելի են. եւ եկեղեցականք ալ զինքը չեն սիրեր եւ միշտ ժողովուրդը անոր դէմ կը գրգռեն, եւ բռնած որ եւ իցէ գործերը կը պախարակեն:

Ասոնք գուշակութիւն մըն ալ հաներ էին ու բոլոր երկրին մէջ, եւ կը հաւատացնէին ժողովրդեան՝ որ Թէքլէ Կորկիս իր թագաւորական իշխանութեանը բարձրանալէն կամ երեք օր, կամ երեք ամիս եւ կամ երեք տարի եաքը պիտի մեռնի եւ իր թագաւորութիւնը կործանի:

Այս օրինակ սուտ գուշակութիւններ Թէոդորոսին համար ալ կը զրուցուէր եղեր: Երբ երեք օրը անվտանգ անցուց նա, երեք ամիսներուն կը սպասէին. Պեկամտրըրի վրայ յարձակած ժամանակ երեք ամսոյ մօտ ըլլալուն, սկսան բոլոր եկեղեցականք անոր մօտալուտ մահը գուշակելով ամէնուն սիրտը յուզել, եւ իրենց ուրախութիւնը յայտնել: Այս եկեղեցականք աւելի Կապրօ Մետանի Ալէմը կը սիրէին. «Նա պիտի յաջորդէ կ'ըսէին, նա արդար թագաւոր պիտի ըլլայ, անոր հնազանդեցէք, որովհետեւ եկեղեցին կը սիրէ նա. եւ ժողովրդին վրայ հայրաբար կը գթայ»:

Ասոնց այսպէս սուտ գուշակութիւններ տարածելնուն պատճառն էր, թագաւորին զօրացն ու զօրապետներուն սրտին մէջ երկիւղ ու կասկած ձգել, որ պատերազմի ժամանակ անսիրտ ու թոյլ շարժին, գիտնալով որ իրենց թագաւորը անպատճառ պիտի յաղթուի ու ընկնի, եւ որպէս զի անկէ յուսահատեալ շատերն ալ փախուստ տան պատերազմի սկսելէն յառաջ:

Եկեղեցականք ոչ միայն հասարակ ժողովրդոց, այլեւ թագաւորին վրայ կ'ուզեն ազդեցութիւն ունենալ:

Կ'ուզեն որ նա թէ իրենց եւ թէ ժողովրդեան գործած յանցանքներուն միշտ ներէ, պատիժ չտայ, ինչպէս կ'ընէր Թէոդորոսէն առաջ Ամարայի Ռաս Ալի իշխանը, որու ժամանակ գողութիւնը, մարդասպանութիւնը, ստախօսութիւնը ու ամէն տեսակ յանցանք ու մոլութիւնները ներելի էին, վասն որոյ եւ Ռաս Ալի սիրելի էր ամէնուն. թէպէտ եւ նա շատ քրիստոնէից տանջանալու պատճառ կ'ըլլար, երկիրը բոլոր մոլութեանց ասպարէզ դարձած էր, այսու ամենայնիւ զինքը իբրեւ բարի եւ ողորմած իշխան կը պատուէին:

Թէոդորոս այնպէս չէր, յանցաւորի մը գործած յանցանաց համեմատ մատուըներ, ոտքերնին, կամ գլուխնին կտրել կուտար. յետոյ կախակրակի մէջ ալ ձգել յանցաւորները:

Ներկայ Թէքլէ Կորկիս թագաւորն ալ, ինչպէս որ կը լսենք, անոր օրինակին հետեւելով սկսած է ականջ, քիթ, ձեռք, մինչեւ գլուխ կտրել. ասոնք ժողովրդին աչքին ատելի են. սակայն արդարութեամբ խօսելով՝ երկու կողմէն պահանջմանցը մէջ չափաւորութիւն կայ. թագաւորին արժանն է անաչառ՝ բայց միանգամայն գթասիրտ ըլլալ. ժողովրդեան ալ հարկ է թագաւորին գթասիրութեամբը չըղեղծանիլ. եւ գիտնալ որ շատ անգամ Աստուած ժողովրդեան մեղքերը պատժելու համար փարաւոնի նման իշխաններ կուտայ անոնց, որովհետեւ, ինչպէս կ'ըսէ իմաստունը «Սիրտ թագաւորի ի ձեռին Աստուծոյ է»:

Թէքլէ Կորկիսի համար ըրած գուշակութիւններին պարապն ելաւ. Պէմտըր գնաց անիկայ, բայց փոխանակ հոն իւր մահուանը հանդիպելու, յաջողի ալ իւր գործքը, Ռաս Վոլ... Մարիամ ապստամբը կը հնազանդ... անոր հետեւեալ կերպով:

Իւր բանակը աւուր մի ճանապարհ հեռու թողլով, ինքը քիչ մարդով կուգայ թագաւորին վրանին ժամ մը հեռու տեղ կը մօտենայ, մեծկակ քար մը կ'առնու իւր ծոծրակին վրայ(*), ու այնպէս վիզը ծռած թագաւորին ներկայանալով կ'ըսէ. «Քեզի գէշ գործած յանցանքներուս կը խնդրեմ որ ներես»:

(Շար.)

(*) Այս սովորութիւնը ընդհանրապէս ունին, երբ յանցաւոր մը ներում ղութիւն խնդրելու համար մէկուն քով երթայ, քար մը իւր ծոծրակին վրայ կը կրէ ու այնպէս կը ներկայանայ անոր:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
RÉdaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70
Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 26 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
JEUDI 26 Septembre 1935

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2919

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԼՍԷ՛, ՏԷՐ, ԵՒ ՈՂՈՐՄԷ...

Մօտաւորապէս մէկ տարի առաջ, նուիրակ մը եկաւ Էջմիածին։ Բարձրաստիճան կղերական, հմուտ գիտնական, պերճախօս քարոզիչ։

Իր պաշտօնի կատարման ընթացքին, խօսեցաւ ինչպէս Էջմիածնի, նոյնպէս Հայրենիքի մասին։ Խօսեցաւ տաք-տաք, վառեց հոգիները, եւ բոցավառելով տարագիր բազմութեանց կարօտակէզ աչքերը։

Բացի կրօնական առաքելութենէն, ուրիշ իրաւասութիւն չունէր նուիրակը։ Այնպէս որ, միայն խանդավառութիւն ցանեց իր ճամբուն վրայ։ Յոյս եւ հաւատք ու մաղթանք։ Եւ եղաւ խելօք ու զգոյշ, կայսեր բաժինը պահելով կայսեր։

Տարի մը վերջը, մեր մէջ ունեցանք ուրիշ պատուիրակ մը, այս անգամ ի դիմաց «կայսեր»։ Ներկայացուցիչ մը բանիրուն, որուն համար կ՚ըսեն թէ ամէն լիազօրութիւն կը վայելէ յանուն կառավարութեան։ Ինչպէս միւսը՝ յանուն Էջմիածնի։

Եթէ մէկուն յանձնարարուած էր մխիթարել, հաշտեցնել եւ պաղի ժողվել, միւսը կուգար անցագիր բաժնելու եւ մէկ-երկու հազար անբախտներ պանդխտութենէ փրկելու։

Գոնէ այդպէս հաղորդեցին Երեւանէն։ Եւ այդպէս ալ յայտարարեց լիազօրը ինք, դեռ երկու շաբաթ առաջ։ Իր ժամանումէն երկու շաբաթ վերջը։

Միայն թէ, նոյնքան զգոյշ եւ խելօք մարդ, ինչպէս կաթողիկոսական նուիրակը, Դ. Շահվերդեան պարտք սեպեց առաջին օրէն իսկ ճշդել թէ ինք պաշտօն ունի միայն 1200 հոգի արձանագրելու, այն ալ բացառապէս Ֆրանսայէն։

Յետոյ բացատրեց թէ պիտի առնուին առաւելապէս անոնք որոնց Հայրենակցականը գիւղ կամ բնակարան շինած է Հայաստանի մէջ։ Եւ դեռ շարք մը մանրամասնութիւններ, որոնք մեծապէս կը կրճատեն իր լա՛յն իրաւասութիւնները։

Օրինակ՝ Երեւանի ներկայացուցիչը իրաւունք չունի դիմումներ ընդունելու նոյնիսկ Մարսէյլէն, Ալֆորվիլէն կամ Սուրփիլէն, որոնք ֆրանսական շրջան կը համարուին։

Ու վերջապէս, «արձանագրութիւնը տակաւին չի նշանակում ներգաղթի իրաւունք ստանալ»։ Ցուցակները պիտի վերաքննուին, նորեր պիտի կազմուին, պիտի զտուին, պիտի մաղուին, ճարմանդէն չարմաղը պիտի նետուին ու պիտի ղրկուին Մոսկուա, «ի վերջոյ ու պատշաճ տնօրինութիւն»։

Մեղաւորը ի՞նք պիտի ըլլայ, եթէ այս գործողութիւնները ամէն մինչեւ տարեգլուխ կամ գարուն։

Ահա մէկ ամիսը անցաւ եւ լիազօրը ամէն բանէ առաջ գրաւած է... Հօկի հաշիւներով, բարոյական թէ նիւթական։

Անապարելու պատճառ ալ չունի, քանի որ իրաւունք ստացած է հարկին մէկ տարի մնալու այս երկրին մէջ, «հանդերձ ընտանեօք»։ Անշուշտ շատ աւելի կարեւոր պաշտօնով, քան ներգաղթի կարաւանի մը կազմակերպումը։

Եւ հիմա դուք ձեզի պատկերացուցէք այն կացութիւնը որ դէմ դիմաց կը դնէ Հայրենիքն ու Հայկական Արտասահմանը։

Չէ՞ք տեսներ, անդին, Սփինքս մը, աւելի համր քան եգիպտականը, իսկ ասդին՝ զանգուած մը սիրտ ու բերան ու ականջ, որ կ՚աղօթեն, կը կափկափեն եւ պատասխանի կը սպասեն։ Կը սպասեն տարիներէ ի վեր, իսկ այսօր շատ աւելի խոր անձկութեամբ։ Նոյնիսկ աղերսելով եւ արտասուելով.

— Լսէ, տէ՛ր, եւ ողորմէ...

Բայց, ո՞ւր է «տէր»ը։ Կը լսէ՞, կ՚ուզէ՞ լսել «տէր»ը, գոնէ այնքան որքան սա միւս «տէր»երը որ կը կոչուին հիւրընկալ պետութիւն։

Բարեհաճեցէք հարցնել Էջմիածնի նուիրակին եւ Երեւանի պատուիրակին։ Անշուշտ կը պատասխանեն եթէ ուզեն։ Կամ եթէ բան մը գիտեն։

Մի՛ փորձէք աւելին սպասել նոյնիսկ Երեւանէն, հիմա որ ամն Գուլոյեան վարչապետ է նշանակուած։

Թուրքիոյ մէջ – եւ ուրիշ ամէն տեղ – կառավարութիւնը ինքն է որ կը վարէ ներգաղթի գործը, ծրագիրներ կազմելով, համապատասխան վարկ սահմանելով եւ լրջօրէն գործի փարելով։

Իսկ մեր մէջ, կը թուի թէ ներգաղթը փակագիծ մըն է։ Միակեալ տաղտուկ մը, յանձնուած կարգ մը հոգաբարձուներու, որոնց գլուխը կը գտնուին երկու «մասնագէտ»ներ, Գր. Վարդանեան եւ Դ. Շահվերդեան։

Կը չափազանցե՞նք։ Այն ատեն ի՞նչպէս կը բացատրէք Երեւանի ամբարտաւան կամ ապիկար դիրքը եւ հայկական Արտասահմանի նկուն, ողբաձայն աղերսը.

— Լսէ՛, Տէր, եւ ողորմէ...

Տակաւին անցի օր, տասնեակ մը Միութիւններ աղերսագիր մը հասցուցեր էին Պէյրութէն, ուղղուած ներգաղթի լիազօրին, աղաչելով եւ պաղատելով.

— « Ձեռք պահանջեր որ բոլորս մէկէն մեկնինք։ Սակայն առնուազն պարագայի, կը սպասենք որ այս կարաւանին մէջ մեզմէ ալ մի քանի հարիւրներ գտնուին»։

Երեւի զգալով թէ «հայրենասիրական» ջիղը շատ ալ զգայուն չէ Երեւանցիներուն համար, աղերսաւորները կը բացատրէին.

— « Մեր կարաւանին մեկնիլը սոյն տուեալներով ստիպողական ըլլալէ զատ, տեղւոյս Հօկին արժէքին եւ հեղինակութեան հետ կապ ունի. որովհետեւ քանիցս արձանագրութեանց առնուլ մերժելը քիչ վնաս չէ հասցուցած Հօկին, եւ փոքրիկ խումբի մը մեկնիլը կրնայ մեծ եւ բարերար դեր կատարել այս տեսակէտով»։

Կը հասկնանք խմաստը.— Ողորմէ՛, Տէ՛ր, եթէ ոչ Երեւանի, գոնէ Հօկին վարկը փրկելու համար...

Ահա թէ ո՛ւր իջանք, տասը տարի ներգաղթ եւ «պետականութեան» հոլովելէ յետոյ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ա. Դ. ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ ԿԸ ԳՈՒՄԱՐՈՒԻ ԱՅՍՕՐ

ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ ՈՐՈՇՈՒՄ ՏԱԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Հակասական լուրեր Իտալիոյ դիրքի մասին

Ֆրանսա եւ Անգլիա անկարելին կը փորձեն

Հինգերու յանձնախումբը իր տեղեկագիրը յանձնած ըլլալով Ա. Դ. Խորհուրդին, այս վերջինը արտակարգ նիստ պիտի գումարէ այսօր, վերջնական որոշում տալու համար։ Շատ մը հակասական լուրեր կը շրջին այս առթիւ։ Բաղդատելով երկու օր առաջուան կացութեան հետ, որոշ լաւատեսութիւն կը տիրէ կարգ մը շրջանակներու մէջ։ Սակայն եւ այնպէս, դժուար է վճռական կարծիք յայտնել։ Իրար կը հակասարակշռեն չարաշուք եւ բարենշան երեւոյթները։

Իտալիոյ նախարարական խորհուրդը նոր նիստ մը գումարեց երեքշաբթի օր, նախագահութեամբ Մուսոլինիի։ Այս առթիւ հրատարակուեցաւ հետեւեալ համառօտ զեկոյցը.—

« Առաջնորդը համառօտ զեկուցում մը տուաւ քաղաքական կացութեան մասին, շաբաթ օրէն մինչեւ այսօր։ Ճշդեց թէ Իտալիա հակառաջարկներ չէ ներկայացուցած Ազգերու Դաշնակցութեան, այլ պարզապէս բերանացի յայտնած է այն պատճառները որոնց համար անընդունելի են Հինգերու յանձնախումբին առաջարկները։ Ինչ որ անցաւ շաբաթ օրէն ասդին, կ՚ապացուցանէ թէ Իտալիոյ դիրքը չէր կրնար տարբեր ըլլալ։ Առաջնորդը յետոյ պարզեց դէպքերու հաւանական ընթացքը, Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտի կարգ մը յօդուածներու հիման վրայ, ինչպէս եւ այն դիրքը զոր Իտալիա պիտի բռնէ համաձայն պարագաներուն»։

Շատեր այս վերջին նախադասութենէն կը հետեւցնեն թէ Իտալիա պիտի քաշուի Ազգերու Դաշնակցութենէն, եթէ սեղանի վրայ դրուի պատժական տնօրինութեանց խնդիրը։

Ուրեմն, շատ բան կախում ունի Ա. Դ. Խորհուրդի այսօրուան ժողովէն, որ պիտի որոշէ,— հաշտարար նոր փո՞րձ մը կատարել, ինչպէս կ՚առաջարկէ Ֆրանսա, թէ գործադրել ուխտի 15րդ յօդուածին 4րդ հատուածը, ինչպէս կը պնդէ Անգլիա։ Եթէ վերջին առաջարկը քուէարկուի, խորհուրդը ըստ կանոնագրի պիտի խմբագրէ կարգ մը «յանձնարարութիւններ», ինչ որ կրնայ փութացնել Իտալիոյ հրաժարումը Ազգերու Դաշնակցութենէն։

Մէկ խօսքով, տագնապին երրորդ եւ ամէնէն տագնապալի շրջանն է որ կը բոլորուի այսօր։ Նկատի առնելով կացութեան ծանրութիւնը, Լավալ ամէն միջոց կը փորձէ ժամանակ շահելու եւ հաշտարար բոլոր միջոցները սպառելու համար։ Իսկ Անգլիա, որուն կը ձայնակցի խորհրդային իշխանութիւնը, այն տեսակէտն ունի թէ այս ձգձգումներով Մուսոլինի ժամանակ պիտի շահի, մինչեւ որ անձրեւները դադրին եւ կարենայ արշաւանքի ձեռնարկել։ Լոնտոնի մէջ կը կարծեն թէ քանի քաշքշուին բանակցութիւնները, Իտալիա նոյնքան պատեհութիւն պիտի ունենայ որոմ ցանելու Ա. Դ. Խորհուրդի 11 անդամ-պետութեանց միջեւ, որոնք գրեթէ աննախընթաց համերաշխութեամբ տոգորուած են այժմ։

Կը հետեւի թէ այսօրուան ժողովը հակամարտութիւն մը պիտի ըլլայ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ։ Ընդհանուր կարծիքն այն է թէ Ա. Դ. Խորհուրդը 4 – 5 օրէն հազիւ կրնայ կազմել իր տեղեկագիրը։ Ուրիշ ձեւակերպութիւններ ալ հաշուելով, թերեւս տասը օր ալ անցնի։ Միւս կողմէ, Խորհուրդը կրնայ ինք առաջարկներ ներկայացնել Իտալիոյ, խաղաղ լուծման համար։ Միեւնոյն ատեն, Անգլիա եւ Ֆրանսա կրնան շարունակել իրենց դիւանագիտական բանակցութիւնները, միջին ճամբայ մը գտնելու համար։ Մանաւանդ որ, Հռոմի անգլիական դեսպանին վերջին տեսակցութիւնը Մուսոլինիի հետ՝ բաւական մեղմացուցած է մթնոլորտը։ Այս տեսակցութիւնը յանձնարարած էր Անգլիոյ վարչապետը ինք։ Այս առթիւ զրոյց շրջեցաւ թէ Անգլիա, Ֆրանսա եւ Իտալիա առանձին պիտի բանակցին, Իտալեւհապէշական վէճը խաղաղօրէն լուծելու համար, սակայն Լոնտոնէն կը հերքեն այս լուրը։ Անգլիա չուզեր խնդիրը դուրս հանել Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակէն։

*** Անգլիոյ նախարարական խորհուրդը երեքշաբթի օր նիստ գումարելով որոշեց շարունակել մինչեւ հիմա հետապնդուած քաղաքականութիւնը։ Արտաքին նախարարը բացատրեց թէ անձնապէս հեռագիր մը ուղղած էր Պ. Մուսոլինիի, յայտնելով որ անգլիական նաւատորմին համախմբումը «պարզապէս զգուշական միջոց մըն է», եւ չունի որ եւ է յարձակողական նպատակ։ Սըր Ս. Հօր նախապէս Իտալիոյ մէջ ծառայած եւ անձամբ ծանօթ ըլլալով Պ. Մուսոլինիի, կը կարծէ թէ իր ձեռնարկը օգտակար է, երկու երկիրներուն յարաբերութիւնները մեղմացնելու համար։

Ժողովը տեղեկանալով կացութեան, որոշեց շարունակել պաշտպանողական գործողութիւնները։

Կէս միլիոն ձի, ջորի եւ ուղտ...

Հապէշական կառավարութիւնը որոշեց կէս միլիոն ձի եւ ջորի, ինչպէս եւ բազմաթիւ ուղտեր գնել, զինուորական փոխադրութեանց, մանաւանդ Թիկրէի բանակին համար։ Ութսուն հազար ձիեր պիտի ղրկուին Օկատէնի շրջանը։ Բոլոր տրամադրելի անասնաբոյժները շարժման մէջ դրուած են։ Արտասահմանի մէջ ուսանող անասնաբոյժներն ալ կանչուած են։

Հապէշուհիներու պատրաստութիւնները

Հապէշուհիներու հայրենասիրական Միութիւնը մայրաքաղաքին մէջ ժողով գումարելով, հետեւեալ բանաձեւը քուէարկեց.— « Թշնամին մեր դուռը հասած է, մեր ստացուածքներն եւ հարստութիւնները կործանելու բացորոշ առաջադրութեամբ. ուստի յանձն կ՚առնենք անմիջապէս անհրաժեշտ պատրաստութիւնները տեսնել, որպէսզի մեր զինուորները կարենան յաջողութեամբ պաշտպանել մեր ազատութիւնը։

Այս որոշման համաձայն, Հապէշուհիները իւրաքանչիւր զինուորի պիտի հայթայթեն հետեւեալ ուտելիքները,— կէս գրիւ մսի փոշի, երեք գրիւ գարիի ալիւր, մէկ վեցերորդ գրիւ պղպեղի, մէկ լիպրա պղպեղ, մէկ լիպրա աղ, մէկ լիպրա կարագ եւ երկու լիպրա սուրճ։

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԽՕՍՔ ԱՌ... ԲԱՆՏԱՐԿԵԱԼ ՄԸ

Խաչ մը ստացայ յունական Այինա կղզիին բանտէն։

Պատուանշա՞ն մը արդեօք,— եւ սակայն, այն օրէն ի վեր՝ երբ հեռացած իմ քրիստոնէութեան փարախէն, ամէն առարկայ կը խօսի ինծի՝ բայց երբեք խաչը։

Ուստի զայն տուի... տողաշար Աբամին որ *Յառաջի* խմբագրատան սենդուղներուն վրայ խաչեցեալի իր կերպարանքով փշապսակ մըն ալ կը պահանջէ հիմա։

Մեր խաչառաք թղթակիցը ինծի կը դրկէ նաեւ երկու նամակ, յունարէ՛ն։

Բայց իմ ամբողջ գիտցած յունարէնս կը կայանայ հետեւեալ նախադասութեան մէջ.—

Սաղափօ Թատրէյաթօ, լուլուտա-քիմու, Փէնկարաքիմու, փուեհիմու...

Այսուհանդերձ նամակները թարգմանել տուի ընկերոջ մը։

Ափսո՛ս, տխո՛ւր է պատմութիւնը։

Վանեցի երիտասարդ մը։ 1922ին Հայաստանէն կ՚իյնայ Յունաստան։ Տարի մը վերջ կ՚ամուսնանայ։ Գինի՛, գինի՛, եւ լուսնկայ գիշեր։ Կեցցէ՛ Իգմիրցի իր «հրեշտակը»։ Լուսնկայ գիշերը կը վերջանայ, ցերեկ կ՚ըլլայ,— հրեշտակը՝ ցնծուհի առոր անոր գիրկը։ Հայ երիտասարդը ամէն ջանք կը թափէ կինը զգաստացնելու համար։ Իզո՛ւր։ Օր մը յանկարծակիի կը բերէ կինը սիրականին գրկին մէջ։ Ատրճանակը կը պայթէ, յետոյ կ՚երթայ անձնատուր կ՚ըլլայ ոստիկանութեան։ Կը դատապարտուի եւ կը ղրկուի Այինա կղզին, բանտը։ Զաւակը կ՚անցնի օտարներու ձեռք։ Ֆիզիքական քայքայում եւ հոգեկան տագնապ։ Լքուած եւ անպաշտպան։

Եւ ահա այս խաչեալը, ինչպէս ամէն Հայ, աչքերը կը յառէ Փարիզի բայ։

Չեմ ճանչնար զինք։ Ինծի կը թուի թէ իր ծանօթութիւնը կուգայ օրաթերթերու մէկ անկիւնը անունս տեսնելէն։ Շատ ունիմ այդպիսի ծանօթներ։ Միամիտնե՛ր, որոնք թերթերու մէջ մեր անունը տեսնելով՝ *ամենակարող* կը կարծեն մեզ։ Չէ՞ որ Փարիզ կ՚ապրինք։

Ի՞նչ կրնամ յանձնարարել այս խաչեցեալին,— դիմել Յունաստանի Հայ Կ. Խաչին, լաւագոյն մարմինին՝ որ կրնայ պարգեւել թէ պաշտպանութիւն, թէ մխիթարութիւն եւ թէ նիւթական օժանդակութիւն։

Ճի՛շդ է, այստեղ ալ ունինք բարեգործութեան նուիրուած մարմիններ, բայց անոնց վարիչները օր մը օրանց խաչ չեն կրած, ի՞նչպէս հասկնան խաչեցեալին ցաւը, ի՞նչպէս մտածեն հայ խաչեցեալները որոնելու մասին հիւանդանոցներու եւ բանտերու մէջ։

Ուրիշ թելադրա՞նք,— բայց ծանր չէ՞ քեզի համար վարդապետութիւնը, Եղլադայի հին զաւակներուն խօսքը, որուն կը հետեւիմ՝ հրաժարելէ յետոյ խաչէն ու քրիստոնէութենէն։ Այն ատեն ըսէ՛ ինծի հետ.—

Եսասէ, քէ խարասէ, քէ Նափոս-փիսի եփնէքասէ։

ԱՐԱՋ

ԻՏԱԼԻԱ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԷ ՕԳՆԵԼ ԱԼՊԱՆԻՈՅ

Իտալիոյ պաշտօնաթերթը վերջերս հրամանագիր մը հրատարակեց, օգոստոս 13 թուականով, հաղորդելով թէ կառավարութիւնը պիտի շարունակէ կանոնաւորապէս վճարել Ալպանիոյ համար սահմանուած տարեկան վարկը, տասը միլիոն ոսկի ֆրանք։ Այս փոխատուութիւնը պիտի ծառայէր հաւասարակշռելու Ալպանիոյ եկեմուտքը։ Վճարումները ընդհատուեցան պահ մը, երբ Իտալիա կարծեց թէ սխալած է, օգնելով Ալպանիոյ։ Նոյնպէս չշարունակուեցան առեւտրական դաշնագրի համար կատարուած բանակցութիւնները։ Եթէ այժմ կը վերսկսի գործնական աջակցութիւնը, պատճառը այն է որ Իտալիա անհրաժեշտ կը գտնէ ամրապնդել իր դիրքը Ադրիականի մէջ եւ հակշռել անգլիական ազդեցութիւնը, որ գերակշիռ է Աթէնքի մէջ եւ հետզհետէ զգալի կը դառնայ Թիրանայի մէջ։ Ալպանիա առաջնակարգ կարեւորութիւն ունի ռազմագիտական տեսակէտով, քանի որ կ՚իշխէ Օթրանթայի նեղուցին վրայ։ Տնտեսական տեսակէտով, արժէքը բարձրացած է, Տէվոլի հովիտին նաւթահորերու շահագործումէն ի վեր։ Իտալացիները ապահոված են այդ նաւթահորերուն սեփականութիւնը եւ արդէն 300 միլիոն ծախսած են մենաշնորհին գնման եւ 70 քիլոմեթր նաւթագծին համար։ Ուրեմն հասկնալի է որ այժմ նորէն ամէն ջանք կը թափեն իրենց ազդեցութիւնը պահպանելու համար։

*** Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը երկուշաբթի օր զբաղեցաւ Ալպանիոյ փոքրամասնութեանց հարցով։ Ալպանիոյ պատուիրակը յայտարարեց թէ իր կառավարութիւնը երբեք մտքէն չէ անցուցած դպչիլ փոքրամասնութեանց իրաւունքներուն, այլ ուզած է ուղղակի հսկողութեան տակ առնել ուսուցումը։ Այս խնդիրը իրաւագիտական վէճ մը յարուցած ըլլալով, յղուեցաւ Լա Հէյի ատեանին, որ մերժեց ալպանական տեսակէտը։ Ասոր վրայ ալպանական կառավարութիւնը կանոնագիր մը հաստատեց փոքրամասնութեանց դպրոցներու մասին։

***Յունական թերթերը կը գրեն թէ Ալպանիոյ վերջին ըմբոստութենէն յետոյ, Զօկու թագաւորը կ՚աշխատի բարենորոգումներ հաստատել։ Ամէնէն առաջ, կ՚ուզէ բարւոքել Յունաստանի եւ Ալպանիոյ յարաբերութիւնները, ինչպէս եւ մերձեցում հաստատել Անգլիոյ հետ, հետզհետէ թօթափելով Իտալիոյ ազդեցութիւնը, որ կը ձգտի գաղթավայրի մը վերածել Ալպանիան։

ԹՈՒՐՔ ԸՆՏԱՆԻՔՆԵՐ ՍԵՒ ԾՈՎԷՆ ԴԷՊԻ ՎԱՆ

Բիւզէն կը հաղորդեն «Ճումհուրիէթ»ի թէ Բիզէի գիւղերէն մաս մը ընտանիքներ, որոնք ապրուստի նեղութիւն կը քաշէին, իրենց փափաքով Վան պիտի փոխադրուին։ Առաջին առթիւ, Իքիզտէրէ գիւղէն 148անձեր ղրկուած եւ Վանայ լիճին եզերքի բարեբեր մասերուն վրայ տեղաւորուած են։ Կառավարութիւնը այս գիւղացիներուն ճամբու ծախքէն զատ, ցանքի համար ալ դրամ պիտի տայ։

Նախապէս Վան գացած եւ հաստատուած Բիզէցիները նամակով յայտնած են Բիզէ մնացողներուն թէ շատ լաւ կ՚ապրին այնտեղ։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԵԿՈՐՆԵՐ ՊԻԹԼԻՍԻ ԿՈՂՄԵՐԸ

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն թէ Պիթլիս քաղաքին մէջ երկու ընտանիք, Օսնաք գիւղէն երեք տուն, Ճերմակ՝ հինգ տուն, Խօլմէզ՝ վեց, Զաղաձոր՝ մէկ, Զէյնապ երեք, Աղուընիք՝ երկու տուն ընտանիքներ նիւթական օժանդակութեան կարօտ վիճակի մէջ կը գտնուին, եւ կ՚արժէ որ նպաստ ուղարկուի իրենց։ Հասցէ ցոյց տրուած է Մուշեղ Պօյաճեան, որ բարեկեցիկ վիճակի մէջ կը գտնուի, ըսած են, ինչ որ պիտի կրնայ ստուգել նաեւ Պատրիարքարանը։

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՄԱՐՏԱՆԱՒԵՐԸ կը շարունակեն յունական ջուրերը մտնել եւ խարիսխ նետել, առանց նախապէս լուր տալու կառավարութեան։ Աթէնքի թերթերը կը բողոքեն այս ընթացքին դէմ եւ կը պահանջեն միջոցներ ձեռք առնել։

ՄԵՐ ՀԶՕՐԱՆՔԻ ԱԿՆԱՂԲԻՒՐԸ

Հազարամեակներու արիւնոտ ճամբաներուն ոչ միայն փառքեր դիզեցինք, այլ եւ ահաւոր աղէտներ ապրեցանք:

Անկախ էինք, ազատ եւ միացեալ, մէկը Մերձաւոր Արեւելքի հզօրագոյն ազգերէն: Ջախջախուեցանք սակայն եւ դար առ դար մերկացանք մեր բոլոր փառքերէն: Տուինք ե՛ւ անկախութիւն, ե՛ւ ազատութիւն, ե՛ւ հայրենի հողեր:

Բանակ էինք իբրեւ ազգ· սակայն փոշիացանք աղէտ առ աղէտ եւ տրորուած բեկորներ միայն փրկեցինք երբեմնի մեծազանգուած ու հաստատուն ցեղէն:

Անհամար դարերու խորհրդաւոր ճամբաներուն կուտակած էինք չքեղ գանձ մը՝ հայկական ազգութիւնը, դարերով սորուկ եղանք սակայն հայրենի երկրի մէջ եւ հալածական՝ օտար հորիզոններու տակ, ու անկատ, դար առ դար, ճեղքեր տուինք մեր հոգեկան գանձերուն, մեր նկարագրին, ցեղային մեր պերճ ու գունեղ չղախին վրայ:

Այս չէ բոլորը: Կրեցինք հարուած մը եւս, աւելի ծանր, շատ աւելի մահացու, առանց երբեք իր ահաւորութեան անդրադառնալու: Մոռցանք մեր պատմական անցեալը: Մտքով եւ հոգիով կտրուեցանք այն անհամար դարերէն, ուր կուտակած էինք մեր փառքերն ու գանձերը: Նուաստ զգացինք մեզ՝ որովհետեւ կապուած մնացինք միայն մեր տխուր ներկային, որովհետեւ խզեցինք մեր հոգեկան թելերը մեր հզօրութեան ակունքներուն, մեր ցեղի փառաւոր անցեալին հետ: Պահ մը երեւակայեցէք, թէ Հայը կրէր իր հոգիին մէջ իր պերճ անցեալը· գիտնար, թէ ինչ մրրիկներէ անցած է իր ժողովուրդը· մտքով եւ հոգիով իշխէր մեր մոլորակի խորհրդաւոր ցեղերէն մէկուն խորհրդալի պատմութեան: Եթէ այս հրաշքը կատարուէր, հոգիով կը վերածնէր մեր ժողովուրդը· հիմէն կը փոխուէր հոգեկան պատկերը հայ մարդուն, որ իր ցեղէն ժառանգած է ստեղծագործ ու ազնուական կարողութիւններ, առանց սակայն ցեղային նոր փառքեր կերտելու ազնուական գրգիռի: Դժուար է ուրիշը համոզել, սակայն իրողութիւն է— սոսկ եւ անառարկելի— որ մենք խորունկ սէր եւ ջերմ հիացում ունինք մեր ցեղին հանդէպ ոչ միայն անոր համար՝ որ անկէ սերած ենք, այլ նաեւ անոր համար՝ որ մեր ժողովուրդը իրաւամբ աշխարհի հոգեկան իշխաններէն է, տէր զարմանալի կարողութեանց՝ մտաւոր, հոգեկան եւ բարոյական: Եւ որքան ծանօթութիւնը շատ մեր անցեալի մասին, այնքան հաւատքը խոր մեր ապագայի նկատմամբ: Մեզմէ ամէն մէկը արքայ մը պիտի կրէր իր հոգիին մէջ, եթէ երբեք իր պերճ, իր արի ու հզօր ցեղի պատմութիւնը գիտնար:

Թող ներուի մեզ քանի մը «տարօրինակ» մտքեր արձանագրել հոս:

Հայրենիքը ինքը ցեղն է, գիտենք մենք այդ· սակայն ցեղի մը համար շատ աւելի մեծ աղէտ մըն է իր պատմութիւնը կորսնցնել, իր պատմութիւնը մոռնալ եւ զայն ուրանալ, քան իր հայրենիքը:

Հայրենիքի մը յարատեւումին համար ցեղը ամէն բան է, գիտենք նաեւ այս· սակայն իր պատմական անցեալով որակ դարձած փոքրաթիւ քանակ մը շատ աւելի մեծ գանձ մըն է հայրենիքի մը համար, քան այդ անցեալէն կտրուած հսկայ զանգուած մը:

Տարագիր ըլլալ եւ բռնութեանց ենթակայ աշխարհի բոլոր հորիզոններուն տակ, զարհուրանք մըն է ժողովուրդի մը համար, գաղտնիք չէ նաեւ այս· սակայն շատ աւելի զարհուրելի աղէտ մըն է պոկուած ըլլալ ոչ միայն հայրենի հողէն, այլ նաեւ անոր պատմութենէն:

Կորսուած հայրենիք մը դիւրին է վերստին ձեռք բերել, երբ պահած ես պատմութիւնդ:

Ջախջախուած ժողովուրդ մը դիւրին է վերստին ոտքի կեցնել, երբ մոռացումէ փրկած ես անոր անցեալը:

Տարտղնուած ցեղի մը բեկորները դժուար չէ օր մը մէկտեղել իր պատմական հայրենիքին մէջ, եթէ երբեք այդ բեկորներու հոգիներուն մէջ պահած ես ցեղին պատմութիւնը:

«Ծանիր զքեզ», — այս հին պատգամին մէջ դարերու իմաստութիւնը կայ կուտակուած:

Մեր հոգեկան փրկութեան, մեր վերածնունդի բանալին մեր պատմութեան մէջ է: Լեզու, գիր, գրականութիւն, կրօնք, բարքեր ու սովորոյթներ, հոգեկան ու մտաւոր գանձեր, — այս բոլորը կռուաններ են ցեղի մը յարատեւումին համար, սակայն այս բոլորը այն չեն, ինչ որ ցեղի մը պատմութիւնը: Երբ մանաւանդ այդ պատմութիւնը լի է փառքերով, խորհուրդներով եւ իմաստութեամբ:

Անպարտելի ոյժ մը պիտի ըլլայինք, հպարտ, արի, «արքայից արքայ» այս բառի ամէնէն վսեմ ու ազնուական առումով, եթէ երբեք մեր պատմութիւնը գիտնայինք:

(Խմբագրական «ՅՈՒՍԱԲԵՐ»ի)

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԵՐԿՈՒ ԲԱՆԱԿՆԵՐԸ ԴԷՄ ԱՌ ԴԷՄ

Ինչպէս ըսինք, Եթովպիոյ մէջ խաղաղութեան ատեն իսկական բանակ գոյութիւն չունի: Կայ միայն 3000—4000 հոգիէ բաղկացած անձնապահ գունդ մը, որ կայսեր պաշտպանութեան սահմանուած էր: Պելժ մարզիչներ վերջին տարիներու ընթացքին կազմակերպեցին յիշեալ բանակը, տալով անոր զինուորական տիպար կրթութիւն մը եւ օժտելով զայն նորագոյն զէնքերով ու թնդանօթներով: Այսօր անձնապահ գունդը 12.000 զինուոր կը հաշուէ:

Ասկէ զատ, շուէտացի մարզիչներ հիմնեցին Հայլէ Սէլասիէի զինուորական վարժարանը, ուր 200 սպաներ զինուորական լաւ կրթութիւն մը ստացան:

Բացի վերոյիշեալ անձնապահ գունդէն, Ատոլս - Ալէպայի սահմանամերձ գաւառներուն մէջ գոյութիւն ունին նաեւ կառավարական կանոնաւոր զօրագունդեր, զորս կայսրը կ՚օգտագործէ ի հարկին պաշտպանելու համար իր գերիշխանութիւնը ըմբոստ ցեղերու դէմ:

Եթովպիոյ հեռաւոր նահանգները սովորական պատերազմի ատեն կրնան 600.000 հոգի տրամադրել: Այդ նորագիր զինուորները թէեւ զուրկ են զինուորական կրթութենէ, սակայն անոնք չարքաշ ու քաջ մարտիկներ են, վարժ հրոսակային կռիւներու: Լուրջ պատերազմի մը պարագային, երբ երկրին գոյութիւնը վտանգի տակ է ինչպէս այսօր, կարելի է մէկուկէս միլիոնի բարձրացնել հաբէշ զինուորներու թիւը: Բայց շատ զգալի է զէնքի եւ ռազմանիւթի պակասը:

Եթովպիոյ սահմանին վրայ, ճիշդ այն տեղը, ուր 1896ին Իտալացիք ջախջախիչ պարտութիւն մը կրեցին, կարեւոր ուժեր համախմբած է իտալական բանակը: Իր նպատակն է այդ սահմանին վրայ զրահապատ հրասայլերով, արագահարուած թնդանօթներով եւ օդանաւային տորմիղով ուժգին յարձակում մը կատարել, գրաւելու համար Ատովան, եւ տալով ջանալ սրբել իր երբեմնի պարտութեան արատը:

Ատովայէն 20 քիլոմեթր հեռու, սահմանագլուխին զուգահեռական գիծին վրայ, դիրք բռնած է իտալական երկրորդ բանակ մը, նոյնպէս յարձակումի կազմ ու պատրաստ վիճակի մը մէջ:

Այդ երկու ճակատներուն դէմ կանգնած է 35.000 հոգիէ բաղկացած հաբէշական բանակ մը, Ռաս Սէյումի հրամանատարութեան տակ: Սակայն նկատի առնելով մէկ կողմէ այդ ճակատին վրայ իտալական բանակին գերազանց ուժերը, եւ միւս կողմէ ճամբաներու չգոյութեան պատճառաւ օգնական ուժեր հասցնելու անկարելիութիւնը Ռաս Սէյումի զօրաբանակին, այս վերջինը հաւանաբար լքէ իր դիրքերը եւ նահանջէ 120 քիլոմեթր տարածութեան մը վրայ:

Առոր փոխարէն, իտալական բանակը, որքան ներս թափանցէ ու հեռանայ իր գործողութեան խարիսխէն, այնքան պիտի դիւրանայ հաբէշ բանակին գործը, որովհետեւ այն ատեն հաբէշ զինուորները պիտի ձեռնարկեն հրոսակային կռիւներու, որոնց մէջ անմրցելի են:

Հաբէշ բանակին դիմադրութեան կեդրոնը պիտի կազմէ Կօնտար, ուր 50.000 զինուոր համախմբուած է Ռաս Քասսայի հրամանատարութեան տակ որոնք լաւ զինուած են եւ ունին անհրաժեշտ ռազմանիւթը:

Վէհիպ փաշա, Թուրք նախկին զօրավարը, որ ներկայիս հաբէշական բանակին ընդհ. սպայակոյտին պետն է, ստանձնած է հարաւային արեւելեան ճակատին պաշտպանութիւնը, Օկատէնի սահմանային երկրին մէջ, մասնակցութեամբ 100.000 զինուորներու, որոնց մէկ մասը քրիստոնեայ են եւ միւսը մահմետական: Սակայն հակառակ կրօնքի տարբերութեան, այդ ռազմիկները անհամբերութեամբ կը սպասեն թշնամի բանակին յարձակման:

Հարար եւ Ճիճիգա կը կազմեն դիմադրութեան կարեւոր կեդրոններ, ուր Իտալացիք մեծ ուժեր համախմբած են: Վէհիպ փաշայի յառաջապահ բանակը կը գտնուի Օկատէնի սահմանագլուխին վրայ, մացառներու ետին, 1000 մեթր հեռու Ուալ-Ուալէ, ուր դիրք բռնած են Իտալացիք:

Հաբէշներու ռազմական ծրագիրն է ընդարձակ ճակատի մը վրայ մղել պատերազմը, բաժնելու համար իտալական բանակին ուժերը, ի հարկին ետ քաշուիլ եւ վերջապահ բանակին մասնակցութեամբ ջախջախիչ հարուած մը տալ Իտալացիներուն:

Իտալական բանակին յառաջացման համար գոյութիւն ունին լուրջ արգելքներ: Նախ կայ երկրին խիստ ու վատառողջ կլիման, յետոյ կուդանցած գօտիներու մէջ ջուրի պարենաւորման եւ հաղորդակցութեան դժուարութիւնները, կանոնաւոր ճամբաներու չգոյութիւնը, երկրին լեռնային կազմութիւնը, եւ տեղացի ժողովուրդին թիւին գերակշիռ առաւելութիւնն ու քաջութիւնը:

Իտալացիները իրենց բանակին յառաջխաղացումը դիւրացնելու եւ ռազմանիւթի ու ուտեստեղէնի պարենաւորումը ապահովելու համար պարտաւոր են շինել կանոնաւոր ճամբաներ, ինչ որ դժուարին է եւ ժամանակի կարօտ, նկատի առնելով երկրին լեռնոտ ու խորտուբորտ մակերեսը:

Ամէն պարագայի մէջ, իտալական բանակը բուռն ընդդիմութեան մը պիտի բախի հաբէշ բանակին կողմէ, եւ պատերազմը կարծուածէն շատ աւելի երկար պիտի տեւէ, երկուստեք դժնդակ պայմաններու մէջ:

Թէեւ պաշտօնական զօրաշարժի հրաման տրուած է, սակայն սահմանագլուխի կողմը չարունակ տեղի կ՚ունենան զօրագունդերու մեծ շարժումներ: Կիները կ՚ընկերանան ռազմիկներուն, ոչ թէ կռիւներու մասնակցելու համար, այլ իրենց ամուսիններուն ճաշը պատրաստելու եւ ի հարկին զանոնք խնամելու՝ երբ վիրաւորուին: Հաբէշ զինուորը ժուժկալ է եւ պարզ ճաշով կը գոհանայ: Երկաթէ ափսէի մը մէջ բուռ մը այրած ցորենի հատիկ կը բաւէ իրեն: Այդ տեսակէտով հաբէշական բանակը վախ չունի պաշարումի ատեն: Զինուորները միայն իրենց զէնքերը կը կրեն, իսկ կիները կը փոխադրեն անոնց ծրարները, երբ տրամադրելի ջորի չգտնուի:

Եկեղեցիի հոգեւոր պետը (Աբունա տէր·), որ Նէկիւսէն անմիջապէս յետոյ կուգայ, իր կարգին եկեղեցականները պատերազմի կը պատրաստէ· շրջաբերականներ ղրկած է բոլոր եպիսկոպոսներուն ու կղերականներուն, անոնց հրամայելով բանակին ընկերանալ կռուի ճակատին վրայ, խաչերով ու կրօնական պատկերներով:

Եկեղեցիներուն մէջ օրն ի բուն պատարագ կը մատուցուի եւ բազմաթիւ երիտասարդ քահանաներ կամաւոր կ՚արձանագրուին հետեւելու համար բանակին: Կայսրը ամէն օր կ՚ընդունի երկրին ներքին գաւառներէն եկած ռազմիկներ: Անոնք կուգան պզտիկ խումբերով, 500—1500 հոգի, առաջնորդութեամբ իրենց ցեղապետին, եւ Նէկիւսին հաւատարմութեան երդում կ՚ընեն: Արքայից Արքան բազմած իր ոսկեհուռ գահին վրայ, անձամբ կը քննէ անոնց զէնքերը: Երբ կը տեսնէ որ զէնքերը շատ հին են, հրաման կ՚ընէ որ անոնց տեղ նոր զէնքեր տրուին: Քաջալերական խօսքեր կ՚ուղղէ այդ նորակոչ զինուորներուն, որոնք մեծ յարգանքով ու երկիւղածութեամբ կը խոնարհին կայսեր առջեւ, կը համբուրեն գետնի հողը ու կը սկսին ուրախութեան աղաղակներ արձակել:

Այդ արարողութենէն յետոյ, ռազմիկները կ՚առաջնորդուին պետական գանձարանը, ուր կը ստանան իրենց տարեկան թոշակը, որ աստիճանի համաձայն 2—3 անգլ. ոսկիի համարժէք է:

Հ. ՏԷՐՈՍԿԻ

ԿԵԱՆՔԸ ԶԱՀԼԷԻ ՄԷՋ

ԶԱՀԼԷ: 16 սեպտ. (Յառաջ). — Հայ գաղութին մէկ պզտիկ մասը, որ Թուրք սուինէն մազապուրծ, Լիբանանի այս գեղեցիկ գիւղաքաղաքը ապաստանեցաւ, այսօր իր անցեալի սովորութիւններովը, բարքերովն ու վարքերովը օժտուած, մօտ 150 ընտանիք ունի:

Գաղութը որ 15—20 տարիներու կեանք մը ունի, շնորհիւ իր ղեկավարներուն, այսօր կուտայ մեզ առողջ, ընտիր, արմենական հոգիով լեցուած նոր սերունդ մը:

Եւ արդէն, այսօրուան երիտասարդութիւնը որ հասակ նետած է Լիբանանի մէջ, այդ կ՚ապացուցանէ բացորոշապէս:

Մանուկներն ալ ստուար թիւ մը կը կազմեն: Մէկը միւսէն առողջ, ուրախ եւ գեղեցիկ: Լիբանանի արեւը, կարծես, իր կարմիր փոշին ցաներ է անոնց թարմ այտերուն: Ամէնն ալ գիտեն խօսիլ, գրել եւ երգել իրենց մայրենի բարբառով:

Գաղութին իւրաքանչիւր յարանուանութիւնը ունի իր դպրոցը:

Ազգային վարժարանը 250 աշակերտներով, մանչ եւ աղջիկ:

Կաթոլիկներու դպրոցը՝ 60 աշակերտներով:

Բողոքականներու դպրոցը՝ 35 աշակերտներով:

Մտիկ ըրէք, եթէ կ՚ուզէք դուք ալ ինծի պէս հպարտանալ:

... Երկար վազքէ մը վերջ ինքնաշարժէն վար կ՚իջնեմ: Տեղին անծանօթ ո՞ր կողմ երթալս չեմ գիտեր: Կը մօտենամ եւ արաբ խանութպանի մը կը հարցնեմ ֆրանսերէն.

— Ո՞ւր կը գտնուի Հայոց եկեղեցին:

— Դէպի աջ եւ բարձրացէք վեր ...

Կը քալեմ նոյն ուղղութեամբ:

Հազիւ քանի մը քայլ, եւ ահա կը կարդամ խանութի մը վրայ «...եան», որուն դրան առջեւ խումբ մը Հայեր նստած հէքեաթ կը պատմեն, ուրիշ մը իր գործերուն հետ հայրենի երգ մը ունի շրթներուն: Կը դառնամ ձախ պահ մըն ալ աջ, եւ միշտ «եան»ներու շարքն է որ կը պարզուի առջեւս:

Եւ սակայն կը քալեմ: Ահա հայ ձագուկներ: Մին նպարավաճառի խանութի մը խորէն՝ սուր ձայնով մը կը պոռայ.

— Թուղթ, մելան, գրիչ, շաքար եւ կարկանդակներ ...

Ուրիշ մը ներկարարի սնտուկը ուսին՝ տեսէք թէ ինչ կ՚ըսէ.

— Հրամեցէք եւ վստահեցէք մեր ներկին ...

Երրորդ մը պողոտային սրտին վրայ, կրակարան մը առջեւը, եգիպտացորեն կը խորովէ, միշտ միեւնոյն յանկերգը շրթներուն:

Եթէ «Յառաջ» թոյլ տայ ինծ, դեռ կրնամ երկարել շարքը այսպիսիներուն:

Իրիկուան այս պահուն, ուր արեւը մարած է եւ լոյսերը վառած են, Զահլէի գեղեցիկ սրտէն երկսեռ բազմ... թեան մը կարաւանն է որ ծայր կ... տայ:

Մինակս, լուռ, կը խառնուիմ ... բոխին ու կը քալեմ:

Քովս ի վեր, ահա, Հայ երի... սարդներու հրավառ խօսքեր ... մը վեր եւ աջին, բնական կա... շրթներով, անուշ եւ գրաւիչ ... ուածքներով մեր աղջիկներու ... է որ կ՚անցնի թեւ թեւի ... եւ մանուկնե՛ր, մանուկնե՛ր ... իրենց ծնողքին հետ՝ հայրենի բա... բառով ինչե՛ր չեն պատմեր ...

Մտիկ կ՚ընեմ:

Ուրախութենէս սիրտս կ՚ուռ... հպարտանամ, վասնզի հայ լեզ... նոր թեւեր կ՚առնէ կը թռի ...

Ճամբաս փոխելով տարբեր փող... մը ետ կը դառնամ:

Յանկարծ խանութի մը դրան ... խոշոր տառերով գրուած, հա... չափ յայտարարութիւն մը կը ... դամ:

Հ. Մ. Ը. Մ.

Անմիջապէս քանի մը դանդր... երիտասարդներ կը շրջապատեն ... Կը խօսինք:

Հիմա, հազիւ եօթը տարեկան ... ղեկ մը կ՚առաջնորդէ զիս:

Տղեկը քաղաքավարութեամբ մը ... խնդրէ որ պայուսակներս մէկը ... տամ: Տարիքին մեղքնալով կը մ... ժեմ: Կը ստիպէ: Կը համաձայնի...

Տղեկին քաղաքավարութենէն հ... պարտ, անունը կը հարցնեմ:

— Անունս Զօհրապ է, կը պատ... խանէ ուրախութեամբ:

Մեր մտերմիկ խօսակցութենէն ... ւաւորուած՝ յանկարծ, այդ ձագուկ... կը հարցնէ.

— Պարոն, տոմսակ մը չէ՞ք գն... շատ սուղ չէ: 15 ղհ. միայն:

— Ի՞նչ տոմսակ:

— Հ. Մ. Ը. Մ. այս կիրակի հա... դէս մը պիտի տայ Տէր Զօրի հա... կեանքէն, եւ պէտք է ամէն Հայ ... կայ դիտուի ...

— Դուն Հ. Մ. Ը. Մ.ի ձագուկն... րէ՞ն ես.

— Եւ թէ հայ սկաուտ:

Մանուկ առաջնորդիս հայրեն... շունչ խօսքերէն ուրախ, այս գիւ... քաղաքին սրտէն հոսող գետակ... եզրը կեցած՝ հիմա, ուժգին կը ... համբուրեմ ճակատէն իբրեւ վարձ... տրութիւն:

Եւ արդէն քահանային մօտ... Պզտիկ Զօհրապը, իր պարտակա... թեան մէջ հաւատարիմ, քաղաքա... րութեամբ մը ձեռքս սեղմելով ան... տացաւ Զահլէի լուսազարդ փողո... ներէն մէկուն մէջ:

ԾԱՏՈՒՐ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

ՏՈՒՆ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ

Տիգրանակերտէն կը գրեն Թուրքերէն «Թան»ի թէ հոն մեկնած թուրք գաղթականներուն համար տիպ... քանի մը գիւղեր շինուած են: Եթէ ... նիւթական միջոցներ գտնուին, տի... պար գիւղերու թիւը պիտի աւելն...

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԽՆԱՅՈՂՈՒԹԻՒՆ

Երկու տարի առաջ, Թուրքիո... խնայողութիւններու գումարը, որ կը գտնուի ազգ. դրամատուներու մէջ, 50 միլիոն ոսկի էր: Այժմ, կատար... ուած ստուգումներէն կը պարզուի որ այդ գումարը հասած է 70 միլի... ոսկիի:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

Գ. ՏԱՐԱՁԻՆ

Արձակուրդէ վերադարձիս, իրական հաճոյքով մը կարդացի ձեր «Ի Պէտս Զարգացելոց»ներէն մէկ քանին: Ի Պէտս Նորավարժից» ալ կրնաք կոչել զանոնք, որովհետեւ մեղանչումները՝ որոնց կը հանդիպինք հայերէն գրուածքներու մէջ, տեղի կ՚ունենան շատ անգամ քերականական ամենատարրական կանոններու դէմ:

Երկար ատենէ ի վեր հայ լեզուն պէտք ունէր գրական ոստիկանի մը: Բայց, ո՛րքան դէշ կը պատշաճի ձեզի այս յորջորջումը: Դուք չէք այն խստաբարոյ ոստիկանը՝ որ պատժել գիտէ միայն ու սաստել կամ հեգնել, այլ, փափկագրիչ խորհրդատուն էք որ գիտէ համոզել մոլորած կամ տըգէտ գրողը եւ անոր սիրցնել այն պատուէրները՝ զորս կը շռայլէ անվերապահ կերպով. ճշմարիտ Մենտոր մըն էք վերջապէս:

Ի զո՛ւր Տարաղ ծածկանունին տակ պահել կ՚ուզէք ձեր ծանօթ ինքնութիւնը:

Սակայն, պիտի մաղթէի որ սխալած ըլլայի: Գոհունակութիւնս կրկնապատկուած պիտի ըլլար տեսնելով որ հայ լեզուին խորապէս տիրացած գրողները մատի վրայ չեն հաշուուիր դեռ եւ վանքերու չորս պատերուն մէջ մեկուսացած չեն: Իսկ ուրախութիւնս պիտի կրկնապատկուէր երբ իմանայի թէ՝ Տարաղը մեր ամենավերջին գրական սերունդին պատկանողներէն մէկն է, բայց, պատրանքներ չեմ սնուցաներ այս մասին, աւա՜ղ ...

Այս նախաբանէն ետք, ձեր ուշադրութեան յանձնել կ՚ուզեմ հետեւեալ կէտերը.—

1. Թէական իմաստ ունող երկու մակբայ ունինք· թերեւս եւ գուցէ: Նոր գրողները գրեթէ առանց բացառութեան ինչպէս նաեւ հին գրողներ, իբրեւ հոմանիշ կը գործածեն զանոնք: Ձգտում մը կը տեսնուի մասնաւորապէս նախընտրելու գուցէն. ապահովաբար, պատճառը բառին հնչականութիւնն է բաղդատմամբ թերեւսին: Կը մոռցուի թէ երանգ մը կայ այս երկու մակբային մէջ. երկուքն ալ թէութիւն ցոյց կուտան, ճիշդ է: Միայն թէ մինչդեռ թերեւսը պարզ թէութիւն կը յայտնէ, գուցէն վախ ցոյց կուտայ միեւնոյն ատեն: Ինչո՞ւ չզգնել այս զանազանութիւնը, երբ հայ լեզուն արդէն հարուստ չէ երանգաւոր բառերու տեսակէտով:

2. Վերագրգռնում կը գրեն փոխանակ վերագրգռումի: Ի՞նչ դեր ունի սա անիծեալ նուն հոդ, քանի որ բայարմատին մէջ չկայ:

3. Ձգտում մը կայ շատ կարճ նախադասութիւններ կազմելու: Առաջին օրինակը եւրոպական գրականութիւնները տուին: Բայց, մեր մէջ— ինչպէս ամէն նորութիւն — այս նորութիւնն ալ սկսած է չափազանցուիլ: Մակբայներ եւ ածականներ անգամ յաճախ կը կազմեն առանց բայի անկախ նախադասութիւններ: Այս կերպով շատ մը պարբերութիւններ ծիծաղելի ձեւեր կը ստանան. գէթ միջակէտո՛վ բաժնուէին իրարմէ ... Չէ՞ք կարծեր որ այս չափազանցութիւնը անտեղի է:

4. Նպատակայարմար չէ՞ք գտներ որ արեւելեան բարբառով ում տրական ձեւը մերթ գործածուի մեր մէջ ալ: Նախադասութիւնները կը ստանան աւելի առոյգ ընոյթ, մասնաւորաբար այն պարագային՝ երբ քանի մը յոգնակի սեռական եւ տրական աշխարհաբար ձեւեր (երուն) եւ մէջեր իրարու կը յաջորդեն: Ես ինքս դէթ վարանումով գործածած եմ ում-ը, բայց շատ գոհ մնացած: Գիտեմ. հոս հիմնական առարկութիւն մը ունիք ապահովաբար. նորաբանութիւններու գործածութիւնը անհատական նախաձեռնութեան թողլով՝ կը վախնաք թերեւս որ աղեղ եւ խորթ նախընթացներ կը ստեղծուին լեզուին մէջ: Ի՞նչ միջոց կայ ուրեմն այս անպատեհութիւնը բառնալու համար:

5. Լեզուի ներդաշնակութեան տեսակէտով, կարելի չէ՞ արդեօք կարգ մը գրաբար բացառութիւններ գործածել չակերտի մէջ առնելով զանոնք: Ինչպէս գիտէք, եւրոպական լեզուները ամէնքն ալ կը գործածեն լատիներէն բացառութիւններ, առանց անպատեհութեան:

6. Դժուար է համամիտ ըլլալ ձեզի երբ կ՚առաջարկէք կըն եւ կուն միացնել միավանկ բայերուն սահմ. ներկան եւ անկատարը չնելու ատեն: Ի՞նչ պատճառ կայ որ նոյնը չընենք բազմավանկ բայերուն համար ալ: Բայց, այն ատեն կցումը ընդունելով՝ երկարած պիտի ըլլանք շատ մը բայեր, ինչպէս երբ հարկ ըլլայ գրել կըյայտարարեմ, կըբարձրացնեմ, կըռնաբարեմ, եւն.:

Ասկէ զատ, դիտելի կէտ մը կայ, պէ՞տք է որ, ձեր սկզբունքին համեմատ, ապառնի եղանակը յատկանշող պիտին ալ կցուի բային, քանի որ պարագան նոյնն է: Եթէ ոչ ի՞նչ պատճառ կայ տարբերութիւն դնելու ԿԸին եւ ՊԻՏԻին մէջ:

Աշխարհաբարի գլխաւոր թերութիւններէն մէկն ալ չափազանց երկար բառեր պարունակելն է: Մնաց որ ժողովուրդը, ընդհանուր առմամբ, այս կարգի սահմ. ներկայ եւ անցեալները արտասանած ատեն, առոգանութեամբ որոշապէս կը բաժնէ ԿԸն բային:

7. Լաւագոյն աշխարհաբար գործածող գրողներն անգամ զերծ չեն սըխալներ գործելէ. բայց, սխալներ կան որ ներելի չեն: Հակառակ ուշադրութիւն դարձնելուս իմ ձեռագիրներուս մէջ ալ յաճախ կը սպրդին սխալներ որոնց կ՚անդրադառնամ յօդուածներուս տպագրուելէն ետքը միայն: Գէշ օրինակները ո՜րքան կը վխտան մեր գրականութեան մէջ որ, լաւ գրողներն անգամ կ՚ազդուին յաճախ ... Օգտակար կ՚ըլլայ ուրեմն եթէ ձեր քննադատութիւններուն մէջ յիշէք թէ՝ ո՞ւր եւ որո՞ւ ստորագրութեան տակ հանդիպած էք ձեր մատնանշած սխալներուն: Ասիկա պիտի ըլլայ տեսակ մը պատիժ (sanction) ը... զգաստութեան բերելու համար գէ... գրողները: Պէտք է վերջ տալ «աստ... ալ կ՚ըլլայ, անանկ ալ...»ի մօտե... նութեան, երբ խնդիրը հայ լեզու... վրայ է:

Երանի՛ թէ «Յառաջ»ի պէս, մ... բոլոր թերթերն ալ ունենային իրենց «Ի Պէտս Զարգացելոց»ը կամ, «... Պէտս Նորավարժից»ը, փոխանակ ան... շահ եւ երկարապատում նիւթերով լեցնելու իրենց սիւնակները: Հայ լեզ... ուի մշակութեան կեդրոններու նուա... զութեան սա շրջանին, շատ թանկա... գին դպրոցներ պիտի ունենայինք այ... ատեն:

Գ. Գ...

Յ. Գ.— Այս նամակը աւարտած էի արդէն երբ ձեր վերջին յօդուածին մէջ գործածուած տեսայ ի ժամու եւ ի տարաժամու բացատրութիւնը: Ո՞րն է այն աշխարհաբար բացատրութիւնը որ պիտի կրնար այնքան վայելչօրէն տալ նոյն իմաստը:

Ուրախ եղայ տեսնելով որ ... պատասխանած կ՚ըլլաք 5րդ կէտին մէջ ըրած դիտողութեանս:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ինչպէս մենք

Մեզ պատմեցին.— «Կոմբայն» կը կոչուի, Հայաստանի մէջ, այն մեքենան, որ կը ծառայէ հնձելու ցորենն ու գարին, փոր… ու հաճարը: Կը թուի թէ հայ գիւղացին չի սիրեր «կոմբայն»ը, ոչ թէ որովհետեւ անծանօթ օտար բառ է, այլ անոր համար, որ կը կարծէ թէ մեքենան լաւ չի հնձեր, գէթ ինչպէս հնձուորին ձեռքը:

Մեքենական մանգաղը կարելի է անուանել քաղան, ինչպէս ունինք հնձան:

Ի՞նչ դիտողութիւններ ունի հայ գիւղացին մեքենական մանգաղին վրայ:

Քաղանը ցածէն չի կտրեր, 20—24 սանթիմեթր երկար ցողուն մը կը թողու արտին մէջ: Աստղ կենդանիները կը կորսնցնեն կերի կարեւոր բաժին մը, քանի որ յարդի արտադրութիւնը կը պակսի որոշ չափով մը:

Ասոր դէմ կը պատասխանեն գիւղատնտեսները եւ կ՚ըսեն.—

Ցողունին վարի մասը նուազ սննդարար է անասուններուն համար, այնպէս որ եթէ քաղանը ցածէն չի կտրեր, յարդը իր որակէն բան չի կորսնցներ, մանաւանդ որ … սակայն խոտաւորութիւնը, որ կը կատարուի Հայաստանի մէջ, կը լրացնէ այդ պակասը:

Գիւղացիները կ՚առարկեն թէ երբ քաղանը երկար է, աշնան վարը չի կատարուիր պահանջուած յաջողութեամբ: Աղբանը անհրաժեշտ է արտին, բայց կարճ ըլլայ, որպէսզի վարելու ատեն խառնուի հողին եւ փտելով պարարտացնէ զայն:

Գիւղատնտեսները կը պատասխանեն. Երբ քաղանը, վարուցանքի ժամանակ, կը խառնուի հողին, մոլախոտերուն սերմերն ալ կ՚իյնան ակօսներուն մէջ, այնպէս որ ցորենի կամ գարի ցանելու ատեն կը ցանուի նաեւ մոլախոտ: Ընդհակառակն, երբ քաղանը բաւական երկար ծղօտ կը ձգէ արտին մէջ, կարելիութիւն կը ստեղծուի այրելու խոզանը, այսպիսով մոլախոտին … պարարտ մը կը խառնուի հողին: Ինչ խօսք որ մոխրային այդ պարարտը շատ աւելի արժէք կը ներկայացնէ, քան թէ արտին մէջ փտած խոզանը, այն ալ քիչ քանակութեամբ որ ցածէն հնձուած է: Աւելի … խոզանը կ՚այրուի, կ՚այրուին մոլախոտի ոչ միայն ծիլերը, … սերմերը, այնպէս որ ցանքը … մաքուր կ՚ըլլայ:

Այս տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ ո՛րքան ճիշդ է Հայաստանի գիւղատնտեսներուն բացատրական աշխատանքը: Երեւի, հայ գիւղացիներն ալ հետզհետէ ըմբռնելով մեքենական մանգաղներուն, որոնց նախապաշարում…ութիւն ցոյց կուտան քաղանին:

Ահա քանի մը տարիէ ի վեր, հին … գիւղխորհրդներու … տնտեսութեան փոխարէն, Հայաստանի արտերուն մէջ կը բազմանան մեքենական մանգաղները: 3—4 տարի … կ՚ըլլայ, որ մեքենական մանգաղները մուտք գործած են Հայաստան: Անցեալ տարի Հայաստան ունէր միայն 6 քաղան, այս տարի … ղրկուեցան նոր 15 քաղաններ, որով Հայաստան կ՚ունենայ 21 … մեքենայ: Շնորհիւ այս մեքենաներուն, Լենինականի, Արթիկի, Բասարգեչարի, Աշտարակի, Հոկտեմբերեանի, Ամասիայի գիւղացիներուն վրայէն բեռ մը կը թեթեւնայ, եւ մէջքերնին կը շտկի քիչ մը:

ԼԵՆԻՆԱԿԱՆԻ ՍՊԱՆԴԱՆՈՑԸ

Շատ գրած ենք Լենինականի սպանդանոցին մասին: Այս անգամ նկարագրական մը.—

Օգոստոս 5ին շահագործումի յանձնուեցաւ Լենինականի սպանդանոցը: Օրական 200 խոշոր եւ 600 փոքր եղջիւրաւոր անասուն մորթելու, կաշին քերթելու, ջարդելու, սառեցնելու ամէն յարմարութիւն ունի եւ հիմնուած է ամերիկեան սպանդանոցներուն ձեւով:

Ընդարձակ եւ լուսաւոր շէնք մը, ճերմակ պատեր, ամէն կողմ մաքուր, չափազանց մաքուր: Վերջապէս այնպիսի յարմարութիւններով, որ այս սպանդանոցին մէջ կը կորսուի միայն եղան բառաչը, ուրիշ ամէն բան կ՚օգտագործուի:

Նկարագրենք.—

Ներս կը քշեն եզը տախտակէ վանդակի մէջ: Բանուորուհի մը վարպետութեամբ ելեկտրական ձողով կը շոյէ եզան ծոծրակը, մինչեւ որ շշմեցնէ եւ գետին տապալէ անասունը: Վանդակին դուռը կը բացուի, կենդանին կ՚իյնայ բանուոր Յովհաննիսեանի ոտքերուն տակ: Բանուորը նախ կը ստուգէ թէ բոլորովի՞ն ուշաթա՞փ է անասունը: Եթէ ոչ, մուրճի քանի մը հարուած կ՚իջեցնէ, յետոյ եռեւի ոտքերուն կ՚անցընէ շղթան: Այն ատեն բանուոր Արամայիս կը դարձնէ լծակը, եւ ելեկտրական ուժով անասունը կը քաշէ դէպի հոն ուր պիտի մորթուի: Ուրիշ բանուոր մը, այստեղ, երկար սուրով մը կը ճեղքէ անասունին կուրծքը: Արիւնը մասնաւոր խողովակներով կը հոսի կ՚երթայ արեան մշակումի բաժինը: Մինչ բանուորներ կ՚աշխատին եզան վրայ, կը քերթեն կաշին, կը կտրեն գլուխը, ոտքերը, պոչը, կը հանեն փորոտիքը, լեղուն, սիրտը, թոքերը, իւրաքանչիւր գործարան մասնաւոր խողովակներով կը ղրկուի վարի յարկը:

Այս ձեւով կը մորթուին նաեւ փոքր անասունները, այն տարբերութեամբ միայն որ ոչխարները կը մորթուին առանց ելեկտրականութեան:

Պատրաստ միսը կը փոխադրուի հսկայ սառնարանը, որ երեք յարկ ունի: Սառնարանին երկրորդ եւ երրորդ յարկերը յատկացուած են օդատագործման: Ճարպն ու ղմակը կը մշակուին, կը հալեցուին ելեկտրականութեամբ եւ կը լեցուին տակառներու մէջ:

Աղիքները նախ կը պարպուին, կը մաքրուին իրենց աղտեղութենէն, յետոյ կը լուացուին, օդ կը փչեն մէջը՝ ստուգելու համար որակը: Ապա կ՚աղեն եւ կը ղրկեն երշիկի բաժինը:

Սիրտը, թոքերը, լեզուն, երիկամները, լեղին, ուղեղը կը դրուին սառնարան: Արիւնը կը մշակեն եւ կը փոշիացնեն: Կաշին կը լուան, կը մաքրեն, կը չորցնեն, կ՚աղեն: Եղջիւրները, պճեղները, ոտքերը, նոյնիսկ պոչը եւ պոչին մազերը կը մաքրեն՝ օգտագործելու համար:

Փորոտիքը, արեան շիճուկը, աղիքներէն հանուած աղտեղութիւնները, բոլոր աւելցուքները իրար կը խառնեն, կը չորցնեն, հողամաժ խիւս մը կը շինեն, այսպէս հիանալի պարարտանիւթ մը պատրաստելով կամ խոզի կեր:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀՈԳԵՐ

— o —

Ամէն տարի, Սեպտեմբերին, «Խորհրդային Հայաստան» իր էջերը կը լեցնէ գանգատներով, թէ դպրոցները վերանորոգուած չեն, թէ կարգ մը գիւղեր դպրոցի շէնք չունին, թէ դպրոցներու մէջ նստարան չկայ: Տարին կը լրանայ, նորը կը սկսի, եւ ահա նոյն գանգատը: Հետաքրքրական էր իմանալ թէ տարին ի՞նչպէս անցաւ: Երբ անցեալ տարուան նման՝ այս տարի եւս կը գրեն թէ նստարաններ չըկան բազմաթիւ դպրոցներու մէջ, աշակերտները ո՞ւր նստան ամբողջ տարուան ընթացքին:

Հետաքրքրական է նոյնպէս հետեւեալ գանգատը (Խորհ. Հայաստան, 29 Օգոստոս).—

Ես Բասարգեչարի շրջանային կեդրոնի միջնակարգ վարժարանին տնօրէնն եմ:

Յառաջիկայ ուսումնական տարուան ընթացքին պիտի ունենանք 950 աշակերտ, իսկ դպրոցին դրասեղանները կը բաւեն հազիւ 500 աշակերտի: Շրջանին կրթական տեսուչը, Սաֆարով, քանդել տուաւ 48 դրասեղաններ, տարօրինակ է բայց փաստ է: Հակառակ իմ բողոքիս, կրթական տեսուչը... պանդոկի վերածեց դըպրոցը եւ նստարաններն ու դասարաններուն դուռները՝ մահճակալի: Այսպէս ոչ միայն կորսնցուցինք 48 դրասեղան, այլեւ 2 գրատախտակ, 37 պատուհան:

Իմ խիստ բողոքներէս վերջ, կրթական տեսուչը խոստացաւ 3 օրուան ընթացքին վերանորոգել քանդուած դրասեղանները կամ բերել նորերը: Ահա կը սկսի ուսումնական տարին, սակայն կրթական տեսուչը կը դրժէ իր խոստումը: Դեռ աւելին, իմ բողոքներուս կը պատասխանէ.— «Դու մի դպրոցի տնօրէն լինելով՝ ուզում էիր ինձ դասի տալ, այժմ ես քեզ դասի կը տամ՝ ինձ չենթարկուելու համար»:

Դպրոցին վերանորոգութեան յատկացուած 3000 րուբլին չուզեր յանձնել եւ կը մերժէ նորոգել շէնքը:

Զագալուի եւ Ելենովկայի նաեւ հանդիսաններուն մէջ, առանց հսկողութեան, եղերքը թափուած են մեծ քանակութեամբ դրասեղանի եւ դպրոցական առարկաներու մասեր, սակայն կրթական տեսուչը երբեք չի մտածեր փոխադրել զանոնք: Բարեհոգի ժպիտով կը ծաղրէ մեր փութկոտութիւնը եւ կ՚ըսէ.— «Դու կոմունիստ գիւղակար ես, ինչո՞ւ ես փութում, դեռ ժամանակ կայ մինչեւ ուսումնական տարին»:

Այսպիսի տրամադրութիւն փաստի կ՚ենթարկէ երախաներուն ուսման գործը:

Դեռ աւելին.— Կրթական տեսուչին կարգադրութեամբ զանազան մարդիկ գրաւած են դպրոցին կարգ մը սենեակները:

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ԱՄԱՍԻԱՑԻՆԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ (Ցապաղած).— Սեպտ. 15ին տեղի ունեցաւ Ամասիոյ Հայրենակցական Միութեան Ա. ժողովը: Բաւական թիւով հայրենակիցներ պատասխանած էին հրաւէրին, իսկ բացականերու մեծամասնութիւնը մեծ ուրախութիւն եւ համակրանք յայտնած էր, իր աջակցութիւնը խոստանալով: Պ. Ն. Թումայեան բաց - ման խօսքերով շեշտեց վերադարձ - ման անհրաժեշտութիւնը, համոզիչ օրինակով մը ցոյց տուաւ գործի յաջողութեան ելքը: Համերաշխ մթնոլորտի մէջ, կարգ մը հարցեր լուծելէ յետոյ, ընտրուեցաւ նոր վարչութիւնը.— Պ. Նիկողոս Թումայեան՝ ատենապետ, Պ. Յ. Ստեփանեան՝ փոխատենապետ, Պ. Ահարոն Պասմաճեան՝ ատենադպիր, Տիգրան Զորիքեան՝ գանձապահ, Պ. Անդրանիկ Պօլիկեան՝ Պ. Յակոբեան եւ Յար. Չէքէմեան՝ խորհրդականներ:

Պ. Զորիքեան կարդաց քաջալերական քանի մը խօսքեր:

Յարատեւութիւն եւ յաջողութիւն կը մաղթենք մեր հայրենակիցներուն: Անշուշտ վարչութիւնը պիտի գործէ համաձայն այն ծրագիր - կանոնագրին որ ընդունուեցաւ կրկին ընթերցումով: Կը սպասենք որ չաղդուի ոչ աջէն, ոչ ձախէն, այլ անաչառ ու անկողմնակալ ծառայէ իր նպատակին:

Կ. Պօլիկեան

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Շ. ԳԱՐԱՀԻՍԱՐԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԸ

ՌՕՄԱՆ, 23 սեպտ. (Յառաջ)..

Այսօր, երեկոյեան ժամը 15ին, Սալ Ճաէնի մէջ, տեղի ունեցաւ Շ. Գարահիսարի հերոսամարտի 20րդ տարեդարձը կրկին բազմութեան մը ներկայութեան: Ողջերթ ժամուն նախագահ ընկ. Խ. Զաթրեան բանալով հանդէսը, բացատրեց Շ. Գարահիսարի հերոսամարտին իմաստը եւ պատմեց այն թախծալից դէպքերը որոնք իբրեւ անփչանական մնացած էին վաւերական գրող եւ «Մուսա լեռան» թարգմանիչ Պ. Երուանդ Տէր Անդրէասեանը: Երգչախումբ «Իբրեւ Արծիւ»ը շատերուն աչքերը արցունքով լեցուց: Արտասանեցին փոքրիկն Արիստակէսեան, ձեր թղթակիցը, Օր. Արիստակէսեան (Մարսէյլէն), Ալիս Խուպիկեան, Տիկ. Ա. Շէյթանեան, Օր. Սիւզան Հայրապետեան. խաչուհիները հայկական պարերով պահ մը հանդիսականները փոխադրեցին հայրենի աշխարհ: Երգեցին Տիկ. Ն. Շէհէրլեան, Տիկ. Նալբանդեան (Վալանսէն), նուագեց ջութակահար Պ. Նալբանդեան (Վալանսէն): Զ. Ո. Մ.ի կողմէն խօսեցաւ ընկ. Անդրանիկ Փոյաճեան, որուն հրաւէրին վրայ, ներկաները յոտնկայս մէկ վայրկեան լռութիւն պահեցին ի յարգանս Գարահիսարի նահատակուած հերոսներուն: Պ. Ե. Տէր Անդրէասեան իր ատենախօսութեամբ մագնիսացուց հանդիսականները: Իր ճառը կարելի է ամփոփել հետեւեալ կերպով.— «Անդրանիկը ժողովուրդին հերոսը եղաւ եւ կը մնայ: Այսօրուան Հայաստանը չէ այն, որուն համար մենք տառապեցանք, մեր կապը երբեք չխզեցինք անցեալին հետ, հայ ապրինք եւ աշխատինք ունենալ հայրենիք մը ազատ եւ անկախ: Անդրանիկի յիշատակը թող ձեզի համար դէպի ապագայ տանող լուսաւոր ջահը դառնայ: Միայն այս ձեւով է որ հերոսին յիշատակը յարգած կ՚ըլլանք»: Այս բանախօսութիւնը խոր տպաւորութիւն ձգեց ունկնդիրներու վրայ: «Մուսա լեռան» գիրքը աճուրդի դրուելով բարձրացաւ 235 ֆրանքի: Շահեցաւ ընկ. Խ. Զաթրեան:

Սարգիս Պիլալի

ՄԱՄՈՒԼ

ՆՈՐ ՏԱԳՆԱՊԻ ՄԸ ՍԵՄԻՆ

— • —

Սելանիկի «Հորիզոն»ը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (18 սեպտեմբեր).

— «Ինչպէս երէկ գրեցինք, «Շէլլ» քարիւղի ընկերութեան տեղւոյս մասնաճիւղը իմացուցած է իր չորս հայ պաշտօնեաներուն, թէ 3-5 ամսուան ընթացքին վերջ կը տրուի իրենց համապատասխան հատուցում մը եւ կամ շարունակելու իրենց պաշտօնները մինչեւ պայմանաժամի աւարտումը, որմէ յետոյ որ եւ է հատուցում պահանջելու իրաւունք չպիտի ունենան: Մոռցեր էինք այդ լուրին մէջ աւելցնելու, թէ միեւնոյն տնօրինութիւնը եղած է Աթէնքի մասնաճիւղի չորս հայ եւ հինգ անգլիացի պաշտօնեաներուն համար: Անոնք եւս, պայմանաժամը լրանալուն, պիտի հանուին իրենց պաշտօններէն:

Հրամանը եկած է վերէն, ներքին նախարարութենէն: Եւ պատճառաբանուած է յատուկ օրէնքի այն տրամադրութեամբ, թէ օտար կամ տեղական ընկերութեանց եւ կամ այլ հաստատութեանց մէջ ծառայող պաշտօնեաներուն 90 առ հարիւրը յունահպատակներ եւ 10 առ հարիւրը միայն օտարականներ պէտք է ըլլան: Այս օրէնքը, որ, արդէն իսկ գործի մէջ եղող օտար պաշտօնեաներուն համար չէր կիրարկուած մինչեւ այսօր, ըսկած է ուրեմն գործադրութեան դրուիլ: Եւ երբ գործադրութեան կը դրուի մէկ ընկերութեան մէջ, կասկածէ բոլորովին դուրս է որ անկա պիտի ընդհանրանայ նաեւ այլ ընկերութեանց եւ հիմնարկութեանց համար: Եւ օտարական պաշտօնեաներ, որոնք 5—8—10 եւ աւելի տարիներու ծառայութիւն մը ունին եւ ընտանիքներ կը պահեն, մէկ օրէն միւսը պիտի դառնան գործազուրկ, հնարաւորութիւն չունենալով ուրիշ որ եւ է դուռ աղի առնել, քանի որ նոյն արգելքը պիտի դիմաւորէ զիրենք նաեւ ուրիշ դռներու առջեւ:

Աղէտը, սակայն, չպիտի սահմանափակուի այսքանով: Վաղը, նախապատրաստական կերպով եւ օրէնքի միեւնոյն տրամադրութեամբ գործէ պիտի հանուին նաեւ ոչ—հելլենահպատակ բանուորները, 90 առ հարիւրի նախապատուութիւնը տալու համար հելլէն քաղաքացիներուն: Եւ երբ այս ալ տեղի ունենայ, այն ատեն, յունահայ գաղութին համար պիտի ըստեղծուի աննախընթաց տագնապ մը, որուն ահաւոր հետեւանքները նախատեսել դժուար չէ: Որովհետեւ, եթէ ոչ — քաղաքացի հայ պաշտօնեաներու թիւը, ամբողջ Յունաստանի մէջ մեծ բան մը չէ, հայ բանուորներու հազարանքը սակայն կը ներկայացնէ հոծ համեմատութիւն մը: Բազմաթիւ հարիւրներու կը հասնի թիւը մեր այն գաղթական եւ ոչ—հելլենահպատակ հայրենակիցներուն, որոնք զանազան գործարաններու, արհեստանոցներու եւ այլ հաստատութեանց մէջ աշխատելով կը շահին իրենց օրապահիկը եւ կ՚ապրեցնեն իրենց ընտանիքները: Վաղը, երբ աղետաբեր պահը հնչէ, անոնց ջախջախիչ մեծամասնութիւնը պիտի թափի փողոցը, յաջորդ օրն իսկ անօթի մնալու դատապարտուելով:

... Հերթը հիմա կուգայ յունահայ գաղութին այն անվերաքննելի կարգադրութեան, որուն կ՚ենթարկուին Շէլլ ընկերութեան Աթէնքի եւ Սելանիկի 9 հայ պաշտօնեաները: Անկա չարագուշակ սկիզբն է, եւ, բոլոր նախանշանները ցոյց կուտան, որ տագնապը, թերեւս մօտ ատենէն, լայն ծաւալ պիտի ստանայ յունահայ գաղութին համար: Զմոռնանք, որ օրէնքը մինչեւ անգամ խտիր կը դնէ հելլէն քաղաքացիներուն միջեւ: Եւ որ եւ է պաշտօնի, աշխատավարձով վճարուած որ եւ է գործի համար նախապատուութիւն կուտայ երկրի պատերազմ ուժերուն, նախկին պատերազմիկներուն: Գրուեցաւ վերջերս, որ այս վերջիններու կազմակերպութիւնը, աչալուրջ հսկելով իր անդամներու շահերուն վրայ, դատական հետապնդում սկսած է կառավարել զանազան հիմնարկութեանց դէմ, որոնք անտեսած էին նախկին պատերազմիկներուն նախապատուութիւն տուող օրէնքը:

Արդ, երբ այս է կացութիւնը, երբ մինչեւ անգամ խտրութիւն կը դրուի հելլէն քաղաքացիներուն միջեւ, զանոնք եւս բաժնելով երկու դասակարգերու, աւելորդ է ըսել, թէ օտարականներու աշխատանքին վերաբերեալ օրէնքը պիտի սկսի գործադրուիլ իր ամենայն խստութեամբ, ոչ—հելլենահպատակ պաշտօնեաներու եւ բանուորներու հանդէպ: Յունաստան ալ ունի իր անգործները, բանուոր կամ պաշտօնեայ: Ամէն տարի հազարաւոր երիտասարդներ դուրս կուգան վարժարաններէն եւ համեստ թոշակներով գործ կը փնտռեն, բայց չեն կրնար գտնել: Ու անդին, տասնեակ հազարաւոր աշխատաւոր ձեռքեր կան որ անգործ կը մնան: Պետութիւնը, այս պայմաններու տակ, անշուշտ պիտի խորհի նախ իր զաւակներուն համար եւ որ եւ է գործի մէջ նախապատուութիւնը անոնց պիտի տայ»:

«ՀԱՅ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԱԿՈՒՄԲ»

— • —

Փարիզի Հայ Գրական Ակումբը, որ վերջին Ընդհ. Ժողովի որոշումով առած է «Հայ Մտաւորականներու Ակումբ» անունը՝ վերսկսած է իր աշխատանքները, ամառնային դադարէն վերջ:

Ակումբին պարբերական հաւաքոյթները կը սկսին շաբաթ երեկոյ, սեպտ. 28ին, ԳԱՐԵԳԻՆ ԱՐՔ. ՅՈՎՍԷՓԵԱՆԻ մէկ չահեկան բանախօսութեամբ, Café Voltaireի վերնասրահին մէջ (21 Rue de l'Odéon):

Թղթակցութեան համար, Հ. Մ. Ակումբին հասցէն է.— H. Berberian, 10 Bd. Delessert, Paris (16).

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՏՈՐՔ ԱՆԳԵՂ, Ղազարոս Աղայեանի: Մանկական Գրադարան «Մասիս» Թիւ 11: Գինը՝ 10 լէյ: (Ֆրանսայի համար դիմել «Վէմ»ի խմբագրութեան, «Յառաջ»ի միջոցաւ):

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՃԵՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

Վերածեց՝ Պ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

Մեծ եպարքոսը եւ Ճավիտ պէյ համաձայն էին ինծի: Վերջապէս մեր ամէն մէկը հետեւեալ ձեւն առաջարկեց:

— Գերմանացիներն ալ չեն կրնար այս նաւերը առաջուց մեզի ծախած ըլլալ: Անոնց Տարտանէլ մուտքը չէ՞ր կրնար երբեւ յանձնում նկատուիլ: Ամէնքն ալ գոհունակութեան շունչ քաշեցին. համաձայնութեան գետինը գտնուած էր. քիչ ետք հրաւիրեցին դեսպանը (իշխանին տունը Քաղիտ Հալիմ փաշա) յայտնելու համար մեր որոշումը: Ժամ մը տեւող բուռն վիճաբանութենէ վերջ մեծ եպարքոսին, Թալէաթի եւ գերման դեսպանին միջեւ, այս վերջինը խոստացաւ նոյն գիշերն իսկ Պերլինի հետ հաղորդակցութեան մտնել եւ հաւանութիւն առնել: Որոշուեցաւ մինչեւ պատասխան գալը սպասել: Վերջապէս առաւօտեան ժամը 4ին պատասխանը եկաւ, որով ծովակալ Սուշոնի պաշտօնի վրայ պահելու պայմանով՝ նաւերը Թուրքիոյ ծախուած էին: Նկատելով սակայն որ կայսրը իրաւասու չէ առանց Ռայխսթակի որոշման մարտանաւ մը ծախելու, վերջնական վաճառումը պիտի գործադրուէր պատերազմէն յետոյ, եթէ Ռայխսթակը իր հաւանութիւնը տար: Յաջորդ օրը թերթերուն մէջ յայտարարեցի թէ «Կէօպէն» եւ «Պրէսլաու» նաւերը գընեցինք: Խնդրեցի մամուլի ներկայացուցիչներէն որ հրապարակեն այս պարագան թէ Անգլիացիներու կողմէ գրաւուած «Սուլթան Օսման»ի եւ «Րէշատիէ»ի տեղն էին առնուք:

Ամէնէն նուրբ կէտը կը կազմէր ծովակալ Լիմփըսի եւ անգլ. սպաներու հեռացումը օսմ. նաւատորմէն:

Յաջորդ օրը ծովակալը կը շնորհաւորէր օսմ. կառավարութիւնը երկու մարտանաւերուն համար եւ կը յայտնէր թէ ամէնէն ուշ մէկ ամիսէն սպաներն ու նաւաստիները վարժուած պիտի ըլլային այս երկու նաւերուն գործածութեան: Ծովակալին յայտնեցի թէ գերման ծովակալը ինչպէս եւ հետեւորդները շատ յոգնած ըլլալով, որոշ թուական չէին կրցած յայտնել թէ երբ պիտի հեռանան նաւէն: Բարեբախտ առիթ մը պիտի ունենէր որ 4—5 օր վերջ ծովակալէն երկտող մը ստանայի, որով կ՚ըսէր թէ մեծ եպարքոսին արդէն յայտնած է եւ տեղեկագրի մը պատճէնը ներփակած էր: Տեղեկագիրը անգլիերէն գրուած էր: Իսկոյն թարգմանել տուի: Կը յանձնարարէր խիստ չէզոքութիւն: Թուրք նաւային սպաներն ու զինուորները առնուազն 4—5 տարի պատրաստուելու էին նոր զրահաւորները գործածել կարենալու համար: Իսկոյն պատասխանեցի ծովակալին թէ նկատելով որ ինք միմիայն նաւատորմի վերակազմիչի պաշտօն ունի, ենթակայ է ուղղակի ծովային նախարարութեան: Հետեւաբար միայն ինծի ղրկելու էր իր տեղեկագիրը: Յետոյ նաւատորմի բարեկարգութեան միայն նուիրուած իր տեղեկագրին մէջ խրատասու չէր քաղաքական ուղղութիւններ ցոյց տալու օսմանեան կառավարութեան:

Յաջորդ օրը կարճ պատասխան մը ստացայ.— «Ձեր նամակը կը պարզէ ինծ իրական կացութիւնը. պիտի ըդդուշանամ չշեղիլ ձեր տուած ուղղութենէն: Ամէն պարագայի մէջ շնորհակալ պիտի ըլլայի եթէ արտօնէիք ինծի արձակուրդ առնել ակարութեանս պատճառով եւ երթալ աղջկանս մօտ որ կը բնակի Թարապիա»:

Հաւանութիւն տուի, միեւնոյն ատեն յայտնելով որ իր բացակայութեան պատճառով կրնայ ըլլալ որ ծառայող Անգլիացիներու եւ Թուրքերու միջեւ նաւերուն վրայ անհամակացողութիւններ ծագին, որով Անգլիացիները թող պաշտօնատուն ներկայանան, ցրուելու համար նաւաբանի զանազան բաժանումներուն մէջ: Այս հրամանի կարգադրութենէն օր մը ետք ոչ մէկ անգլիացի սպայ մնացած էր Թրքական նաւատորմին մէջ: Ասոր վրայ կայսերական «իրատէ»ով յայտարարուեցաւ թէ գերմ. ծովակալ Սուշոնը Ա. կարգի հրամանատար նշանակուած է: Օր մը ետք երկու նաւերն ալ «Կէօպէն»ի տեղ «Եավուզ» եւ «Պրէսլաու»ի տեղ՝ «Միտիլլի» կոչուեցան: Պարզեցին թրքական դրօշը եւ Պոլիս գալով Մոտայի բացը խարիսխ նետեցին: Քանի մը օրէն Սուլթանը «Էրթողրուլ» նաւով ներկայ եղաւ իշխանաց կղզիներուն առջեւ տեղի ունեցող նաւային արշաւներուն, որոնց կը մասնակցէին երկու նաւերը: Աննկարագրելի է այդ օրեւրու ոգեւորութիւնը Պոլսոյ բնակչութեան: Ամէնքը վստահութիւն ունէին կառավարութեան զինուորական պատրաստութեան վրայ եւ ոչ մէկ խամի կարելի էր հանդիպիլ որ Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ յաղթանակը չցանկար: Ժողովուրդին այս զգացումը կ՚ուրախացնէր Գերմանացիներն ու Աւստրիացիները եւ կը զայրացնէր Անգլիացիները, Ֆրանսացիներն ու Ռուսերը»:

ՋԱՆԱԶԱՆ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԴԵՍՊԱՆՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

— • —

«Կէօպէն» եւ Պրէսլաու» մարտանաւերու Մարմարա ծով մտնելէն յետոյ անշուշտ նեղուցները գոցեցինք: Այն պատճառով որ գերման զինուորները նաւերուն վրայ կը գտնուէին, համաձայնական դեսպանները շարունակ կը բողոքէին թէ չէզոքութեան հակառակ է այս վիճակը: Անոնք տեղեակ չէին մեր զինակցութենէն եւ կ՚ըսէին թէ Գերմանացիներու ներկայութիւնը պատճառ պիտի դառնայ Թուրքիոյ պատերազմի մասնակցելուն եւ իբրեւ չէզոքութիւն պահելու միակ միջոց կ՚առաջարկէին նաւերը պարպել Գերմանացիներէն եւ գերման զինուորական առաքելութիւնը (Լիման ֆոն Զանտերսի) մէջը դնելով ետ ղրկել:

Եթէ իրապէս չէզոք ըլլայինք, բընականաբար ուրիշ կերպ պէտք չէր որ վարուէինք: Սակայն մենք չէզոքութիւն յայտարարած էինք միայն ժամանակ շահելու համար եւ կը սպասէինք մեր զօրաշարժին վերջանալուն: Մինչ այդ, նախարարները որոշեցին որ ես անգլիական դեսպան Սըր Լուիզ Մալլէթի հետ սերտ յարաբերութիւն մշակեմ, իսկ Ճավիտ պէյ Ֆրանսական դեսպանին հետ, աշխատելով ամէն կասկած փարատել մեր զինակցութեան վերաբերմամբ:

(24)

(Շար.)

Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը եւ պատերազմի վտանգը

Աշխատանքի Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովը, որուն կը մասնակցին 1200 պատգամաւորներ, իր առաջին նիստին մէջ իսկ բանաձեւ մը քուէարկեց, որով կը պահանջէ գործադրել Ազգերու Դաշնակցութեան ամբողջ ուխտը եւ ելմտական – տնտեսական խստութիւններ տնօրինել, խափանելու համար պատերազմը Հապէշիստանի եւ Միջերկրականի մէջ։ Համագումարը, որ չորս օր պիտի տեւէ, վճռած է Աշխատանքի Դաշնակցութեան բոլոր ուժը դնել ի սպաս խաղաղութեան, գործադրելու համար որ եւ է տնտեսական տնօրինութիւն՝ նախայարձակ պետութեան դէմ։ Հակառակ «ամբողջ ուխտը» գործադրելու բանաձեւին, համագումարը համաձայն չէ զինուորական տնօրինութեանց։ Կարգ մը պատգամաւորներ դիտել տուին թէ վտանգաւոր են զինուորական տնօրինութիւնները, իսկ ուրիշներ հաստատեցին որ եւ է պատժական տնօրինութեան, բացատրելով թէ տնտեսական խստութիւնները անպատճառ պիտի յանգին թշնամութեանց։ Մինչդեռ Անգլիոյ արհեստակցական միութիւնները անհրաժեշտ կը գտնեն պատժական տնօրինութիւնները։

Աշխատանքի Դաշնակցութեան միւս թեւն ալ, Ինթիթէր, զբաղեցաւ այս հարցով։ Իսկ երկու համագումարներու օրակարգի գլխաւոր հարցն է միացման խնդիրը։ Երեքշաբթի օր Աշխատանքի Դաշնակցութենէն պատուիրակութիւն մը գնաց ողջունելու Ինթիթէրի համագումարը, իսկ երէկ այս վերջինը իր կարգին պատուիրակութիւն մը ղրկեց միւսներու ժողովին։ Առայժմ տրամադրութիւնները շատ բարձր են, երկու կողմէն ալ, թէեւ բոլոր դժուարութիւնները չեն հարթուած տակաւին։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵԳԻՊՏԱՑԻ ԻՇԽԱՆ Իսմայիլ Տաուտ, հռչակաւոր Մէհմէտ Ալիի թոռնորդին, Եթովպիա պիտի երթայ հոկտեմբեր մէկին։ Իշխանը իր ծառայութիւնը առաջարկած ըլլալով, կայսր ընդունած է, առանց որոշելու պաշտօնը։

ԱՐԴԻԱԿԱՆ ԲԱՆՏԻ ՄԸ բացումը կատարուեցաւ Ատոխ – Ապէպայի մէջ, նախագահութեամբ կայսեր, որ շրջապատուած էր նախարարներով և պաշտօնատարներով։ Այս շէնքը վերջին տիպարն է իր տեսակին մէջ։ Երեք հարիւր բանտարկեալներ կրնան տեղաւորուիլ մաքուր եւ օդաւէտ խցիկներու մէջ։ Բանտը ունի բաղնիքներ, դարմանատուն մը եւ ընդարձակ խոհանոցներ։ Առայժմ միայն բանտապահները պիտի բնակին, կայսրը արձակած ըլլալով բանտարկեալները։

ՀԱՑԻՆ ԳԻՆԸ տասը սանթիմ պիտի աւելնայ այսօր, հինգշաբթի, ծախուելով 1 ֆրանք 60ի։

ԹՈՒՆԱՒՈՐ ՍՈՒՆԿԻ զոհերը կ'աւելնան օրէ օր։ Մեր ընթերցողներուն ծանօթ է Վալանսի դէպքը, որ պատճառ եղաւ եօթ հոգիի մահուան եւ շատերու ծանր հիւանդութեան։ Առջի օր Սէն Տիզիէի մէջ թունաւորուելով մեռաւ 62 տարեկան մարդ մը, իսկ Լիոնի մէջ Իտալուհի մը եւ երկու զաւակները թունաւորուեցան։ Ամէնէն պզտիկը մեռաւ։ Մեր հայրենակիցներէն շատերն ալ սունկ ուտելու վարժուած ըլլալով, կը յանձնարարենք զգուշանալ, գոնէ այս օրերս, երբ անխիղճ մարդիկ աւրուած սունկեր կը ծախեն եւ կ'անհետանան։

1500 ԿՂՄԻՆՏՐ՝ ՏՈՒՐՔԻ ՓՈԽԱՐԷՆ. — Փա տը Քալէի շրջանին մէջ կղմինտրի եւ կիրի գործարանատէր մը նեղուրտելով տուրքերու վարչութեան պահանջումներէն, որոշեց կղմինտրով փակել հաշիւը։ Առջի օր 40 բանուոր եւ կառք մը կանչեց եւ 1500 կղմինտր համրելով ղրկեց տուրքերու վարչութեան։ Արժէքը՝ 135 ֆր.։ Ցեղոյ քաղաքապետարան երթալով, գործադրկութեան նպաստի տոմարին մէջ արձանագրեց 40 բանուորները։

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԿՌՓԱՄԱՐՏԻՆ առթիւ (Մաքս Պաէր – Ճօ Լուիզ), բազմութիւնը այնքան խռնուած էր որ աթոռ մը ծախուեցաւ 400 տոլարի։ Երկու հազար ոստիկաններ կը հսկէին բարեկարգութեան, կազարձակ ումբերով եւ գնդացիրներով։ Գլխաւոր երկաթուղիները 50 մասնաւոր կառախումբ բանեցուցին։ Բացարձակապէս անկարելի էր որ եւ է տեղ ճարել պանդոկներու մէջ։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» Կոմիտէն կը հրաւիրէ իր ընկերները ընդհ. ժողովի վաղը Հինգշաբթի երեկոյ ժամը ճիշդ 8.30ին Gobelinsի սրճարանը, 32, Ave. Gobelins. Օրակարգ՝ Շարունակութիւն նախորդ ժողովի։

ԱԼՖՈՐ-ՄԱԶՈՆ-ՊՈՒԱ-ԲՈՒԼՈՆՅԻ «Արամ» Ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը վաղը Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։ Ընտրութիւն մարմնի։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» Կոմիտէի ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Շբ. երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ։ Օրակարգ՝ զեկոյց եւ ընտրութիւն։

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները Ուրբաթ (27 Սեպտ.) երեկոյ ժամը 8.30ին «Զարդարեան» Գրադարանին մէջ 181, Կուր Լաֆայէթ։

ՎԻԷՆԻ Կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր եւ Մուրատ խումբերու բոլոր ընկերները այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 1.30ին, իր «Խաժակ» Ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը կարեւոր է։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ Ենթակոմիտէի եւ Քրիստափոր խումբի ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 5ԻՆ

Salle Ingénieurs Civilsի ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

19, Rue Blanche. Métro Trinité.

Մանրամասնութիւնները յետագային։

ՆՈՒԷՐԱՏՈՒՓ

Հ. Է. ՎԻԷՐԶՈՆ. — Արձանագրեցինք սեպտեմբեր 24էն։

Տիկ. Ե. Ն. ՎԻԷՆ. — Նոյնպէս։

Գ. Ք. ՌՕԱՆ. — Նոյնպէս։ Ստացանք 35 ֆրանք։

Հ. Հ. ԱՎԻՆԵՕՆ. — Արձանագրեցինք Սեպտեմբեր 22էն։

Հ. Մ. ԿՐԸՆՈՊԼԸ. — Ստացանք 35։

ՓԱԹ. ՔՈԼ. — 70 ֆրանք։

ԳՈՐԾ. ՄԱՐՍԷՅԼ. — 880։

Ն. Խ. ՎԻԷՆ. — 220։ Կարգադրեցինք։

Տ. ԼԱ ՊՕՔՔԱ. — 70 ֆրանք։

ՓԻԼ. ԼԻՈՆ. — 70 ֆրանք։

Մ. Գ. ՏԷՍԻՆ. — Այդ աշխարհագրութիւնը չունինք։ Դիմեցէք Աթէնք, «Նոր Օր»ի։

ԱՐԱՐԱՅԻ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Մարսէյլ-Փրատոյի Ս. Թարգմանչաց Մայր եկեղեցիի կրօն. ընկերակցութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ այս կիրակի օր Արարայի հերոսամարտի 17րդ տարելիցին առիթով, Ս. Պատարագէն ետք, մասնաւոր Հոգեհանգիստ պիտի կատարուի Լեգէոնական նահատակներու յիշատակին։ Հոգեհանգիստէն ետք (ժամը 11), եկեղեցիի պարտէզին մէջ պիտի կատարուի, նախագահութեամբ Պ. Տիրան Թէքէեանի, Լեգ. Միութեան Դրօշին յանձնումը՝ 15րդ Զօրաբանակի հրամանատար զօրավարին կողմէ։ Դրօշին ուխտատու-կնքամայր պիտի ըլլայ Տիկին Մ. Թէքէեան։

Raki "ERIVAN"

ԵՐԵՒԱՆ օղին, որ ճանչուած է իր առաջնակարգ յատկութեամբ, օղիներու մէջ ամէնէն նախընտրելի մեծ վաճառանիշը կը ներկայացնէ։

ԵՐԵՒԱՆ օղին արտադրուած է թորումով, բնական անխառն խառնուրդով, եւ խաղողի հիւթով, երաշխաւորուած է քիմիական ամէն բաղադրութենէ զերծ ըլլալը։

Պահանջեցէք, փնտռեցէք ԵՐԵՒԱՆ օղին Մեծաքանակ գնումներու համար՝

Արտօնատէր

S. A. GRANDES DISTILLERIES PEUREUX

48, Bld. des Vignes, Marseille

Tél. Colbert 58 - 10

Նաեւ DISTILLERIE VIAL

18, Rue Fontaine, St. Denis (Seine)

Tél. Plaine 09 - 95

Լիոնի եւ Շրջաններու ներկայացուցիչ

D. N. BAHADOURIAN

82, Rue Séigne. Lyon (Rhône)

Նիսի եւ Շրջաններու գործակալ՝

M. M. H. Khatchadourian et Danielian

24, rue Assalit. Nice (A. M.)

ՄԱՐՇԷՅԼՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Confection BARMIN

(Prop. BAROUTDJIAN)

Spécialité de tabliers d'enfant

Blouses de dames. robes barboteuses etc. etc.

31, Rue Bergère 31. Paris (9)

Métro: MONTMARTRE

Ապսպրանքները կը ղրկուին Ֆրանսայի ամէն կողմերը **contre remboursement**ով։

ՀԱՐԿԱՏՈՒՆԵՐՈՒ

ԱՆՁԱՏԱԿԱՆ ԾԱՀԵՐՈՒ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

Mr. PARMAC, (Expert-Fiscal)

ՀԱՐԿԱՅԻՆ ՓՈՐՁԱԳԷՏ

28 Bld. Strasbourg, Paris (10)

ՀԵՌԱՁԱՅՆ **Botzaris 17-64**

ԿԸ ՊԱՇՏՊԱՆԷ ԱՄԷՆ ՀԱՐԿԱՏՈՒԻ ԱՆՀԱՏԱԿԱՆ ՇԱՀԵՐԸ

Դիմեցէք անոր՝ ձեր առեւտրական, արհեստագիտական եւ անձնական կեանքի բոլոր խնդիրներու համար։ Կը լուսաբանէ ՀԱՐԿԱՅԻՆ, ԻՐԱՒԱԳԻՏԱԿԱՆ եւ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆՑ վերաբերեալ բոլոր խնդիրները։

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐ, որպէսզի որ եւ է դժուարութիւններու չհանդիպիք, գործադրեցէք՝ ՓԱՐՄԱՔԻ ՀԱՇՈՒԱԿԱԼԱԿԱՆ մեթոտը, որ կը համապատասխանէ ամէն պահանջի։

Աւելի տեղեկութիւն առնելու համար գրեցէք մեզի (դրոշմաթուղթ մը ղրկելով պատասխանին համար)։

Պ. ՓԱՐՄԱՔ կ'ընդունի ամէն օր ժամը 9-12 եւ ժամադրութեամբ։

Տոքթ. ԱՐՇԱԿ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

ՎԿԱՅԵԱԼ ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ ՊԵՏ. ՎԿԱՅԱԿԱՆՈՎ

ՄԱՆԿԱԲԱՐՁ, ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԿԱՆԱՆՑ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ

*BAUDELOCQUE*ի ՄԱՅՐԱՆՈՑԷՆ

Հիւանդ կ'ընդունի Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը ժամը 10 – 12

Maison d'ACCOUCHEMENT

35 ՍԵՆԵԱԿ, ԱՐԴԻԱԿԱՆ CONFORTՈՎ

36, Cours de Vincennes, Մէթրօ՝ Nation, հեռաձայն Diderot 03-96

ՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐ PRIX à FORFAIT

ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ Է

ՎԻՐԱԲՈՅԺ-ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺ ՀՐԱՉ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

44, Rue de Dunkerque, Paris.

ՀԵՌԱՁԱՅՆ **TRUDAINE: 42-69**

(ԿԱՐ ՏԻՒ ՆՈՐԻ ՄՕՏ)։

Etude de Me BERNARD WAHÉ

(16 ANNÉE)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales

JURISCONSULTE

Droit Français et International Privé

159, Rue Lafayette **Tél. Nord 68 - 02**

Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փոխանցի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ հաշտարար դատարաններու առջեւ, կուտայ certificats de coutumesներ, կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները։

Ամէն տեսակ մասնաւոր հանգամանք ունեցող վաւերաթուղթի խմբագրութիւն, ընկերութեան կազմութիւն եւ հաշուեյարդար։ Նախարարութեանց եւ հանրային վարչութեանց ուղղուելիք խնդրագիրներ և թղթակցութիւններու կազմութիւն։ Հարկային գծերը։ Ներկայ տնտեսական կացութեան պատճառաւ խորհրդակցութիւններ կը սրբուին 10 ֆրանքի, իսկ նամակով եղած խորհրդակցութեանց համար 15 ֆրանք։

Կ'ընդունի ժամը 9—10 եւ 17 — 19։ Նաեւ ժամադրութեամբ

ՎԱՐՁՈՒ Է *կեդրոն թաղամասի մէջ գեղեցիկ եւ լուսաւոր խանութ մը 4 ուկէս մէթր ճակատով։ Վարձը ամսական 200 ֆր.։ Բացի կօշկակարութենէ եւ սափրիչութենէ, ուրիշ ամէն գործի կը տրուի։ Մասնաւորապէս յարմար գլխարկի։* 9 *տարի պայմ. Լաւ պատեհութիւն։ Դիմել ՅԱՌԱՋի վարչութեան։*

ՑՈՒՑԱՏԵՍ

ՓՈՐԹ ՏԻԹԱԼԻԻ եւ Շրջանի մանկապարտէզի երկսեռ անդամական ընդհ. ժողովը այսօր Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին դպրոցի սրահին մէջ։ 19 Րիւ տը Փարի, Ժանթիյի։

ՅԻ. Կ. ԽԱՉԻ իսի լէ Մուլինոյի *մասնաճիւղի ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուան ժամը 8.30ին իր դպրոցին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։*

ՓԱՐԻԶԻ ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆ Հայր. Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, 45, Րիւ տը լա Տէֆանսի սրճարանը, իսի լէ Մուլինօ։ Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ է անդամներու ներկայութիւնը։

ՆՈՒՊԱՐԵԱՆ Մատենադարանին մէջ վաղը Ուրբաթ իրիկուան ժամը 4.30ին պիտի բանախօսէ Շահէ Արք. Գասպարեան՝ Սուրիոյ հայ գաղութին եւ կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան, եւ Պ. Վահան Քիւրքճեան՝ Ամերիկայի հայ գաղութին մասին։

50 մէթր հեռու Իսիի կայարանէն եւ 23 եւ 32 թիւ հանրակառքերու կայարանէն, վարձու են 1 եւ 2 փիէսնոց (tout confort) յարկաբաժիններ, շարժ, շոգեժ միասին 2200 եւ 2800. երկու խանութներ 6000 եւ 7500 ֆր.։ Դիմեցէք տեղւոյն վրայ, 72 Bld. Rodin, à Issy-les-Moulineaux.

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Le Gérant: H. STEPHAN

17. Rue Damesme. PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (41)

"ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՊԷՇՍՏԱՆ"

Ցօրինեց՝ Տիմոթէոս վրդ. Սափրիչեան

Թագաւորն ալ ներելով կը հաշտուի։ Հետեւեալ օրը բոլոր զօրքերը հետըն առած կրկին կուգայ արքունական վրանին առջեւ կը ներկայանայ. իւր ձիաւորները կը սկսին ձիարշաւութեամբ թագաւորին դէմ ըրած քաջութիւններնին գովել, եւ վերջը ներողութիւն խնդրել։ Ռաս Վոլտէ Մարիամ վրանին դիմացը եւ մերկ սուրը ձեռքին մէջ խաղցընելով ու խօսելով պատոյտ կ'ընէ. «Ստոյգ է, կ'ըսէ նա, որ ես քու շատ մարդիկներդ ջարդեցի. եւ այս բազկովս (թեւը ցուցընելով) յաղթեցի իմ վրաս խրկած բանակիդ, եւ զօրքերդ մերկացուցի ու բանտարկեցի. բայց եւ այնպէս մեծ գթութիւն ալ ցոյց տուի անոնց։

Այս հրացէնքները որ կը տեսնես, ով թագաւոր, (իր զօրաց ձեռքի զէնքերը ցուցընելով), բոլորն ալ իմ ձեռքս եղած փայտովը առի քու զօրքերուդ ձեռքէն։ Ճշմարիտ կ'ըսեմ որ գթացի ես անոնց. թէ որ սխալմամբ ձեռքս սուր առած ըլլայի, եւ ոչ մէկը ողջ կրնար ազատիլ։ Ինձի Ռաս Վոլտէ Մարիամ կ'ըսեն, զուցէ լսած ես. եւ հիմայ գլուս աչքդ կը տեսնես. ոչ ոք կարող էր գլուս ողջ բռնել, ոչ ոք կարող էր ինձի յաղթել։ Ես քու բարի համբաւդ լաւ թագաւոր ըլլալդ լսեցի, եւ բաւ ինքնիրենս, թէ Աստուած ընտրեր է զինքը թագաւորելու, ես ինչո՞ւ չպիտի հնազանդիմ եւ չպիտի խոնարհիմ անոր լծին տակը. այսպէս ըսելով՝ ես իմ յօժար կամօքս եկայ քեզի ծառայելու, քեզի իբրեւ գերի ըլլալու։

Դու ով թագաւոր, հանդիստ կեցիր. քանի որ ես կամ, մի վախնար, բանակդ իմ ես քու թշնամիներդ բռնելու եւ կամ սպաննելու շան մը պէս։

Զանոնք ամէնքն ալ իմ ձեռքովս պիտի մատնեմ »...։

Այսպէս խօսելով եւ իւր առջի յանցանքներուն ներում խնդրելով կը վերջացընէ։

Թագաւորը անմիջապէս անոր հայրենի երկիրները իրեն կը դարձնէ, եւ պատուոյ եւ իշխանութեան զգեստներ հագցնելով անոր՝ երեք քաղաքացը վրայ իշխան կը կարգէ։

Պեկամըտըր երկիրը՝ Կէլալի Թափոր ըսած տեղը գտնուած ժամանակ մեր Ցոյն սպասաւորը փութացուցինք իրեն քով նամակով մը եւ հրաման խնդրեցինք դարձեալ մեր հայրենիքը դառնալու, ապա թէ ոչ՝ խնամք տար մեզի, ըսինք, ինչպէս քու նախորդդ կը տանէր։

Երդում կ'ընէ նա իւր մեռեալ հօրն անուանը վրայ՝ թէ տակաւին տուրք մը ժողված չեմ տեղաց մը, եւ քանի մը թալէռն ալ զօրաց պիտոյիցըծախք կ'ընեմ։

Սպասեցէք, հոգ մի տանիք, Աստուծոյ շնորհքովը ետքը ձեզի ամենայն պատուով կը խրկեմ. վասն զի թէ որ հիմա այսպէս ճամբեմ, ինձի ալ ամօթ է, ձեզի ալ։ Այս կերպ պատասխան խրկելով՝ երեք ամսուան համար ալ 10 չան արմտիք Պեկմտայու գիւղերէն ընդունելու հրաման կ'ընէ, եւ անով ուրիշ պիտոյքնիդ ալ փոխանակութեամբ հոգացէք, կ'ըսէ։

Ցետ այնորիկ Թէքլէ Կորկիս դէպ ի արեւելեան ներքին կողմերը Կալլա բնակած երկրին սահմանագլուխն եղած Ոտըլու եւ Եճճու կ'երթայ, ուր կը տիրէր Ալի Ֆարիս որ Ռաս Ալիի մօտ ազգականն էր, եւ Թէքլէ Կորկիսի ալ մօրեղբօր որդին։

Առիկա Մակտելա լեռը բանտարկուած էր Թէոդորոսի ժամանակ, ինչպէս վերը ըսինք, եւ անոր մահուանէն ետքը կ'երթայ, կը տիրէ յիշեալ երկիրներուն, ուր խառն կը գտնուէին քրիստոնեայք եւ մահմէտական Կալլացիք. եւ Ալի Ֆարիս թագաւորին հպատակելու կամք չունենալով՝ ոչ յայտնի ապստամբութիւն եւ ոչ հնազանդութիւն ցոյց տալով՝ կ'ուզէր ժամանակ անցընել որ կարող ըլլայ աւելի ուժովնալ եւ յետոյ դէմ դնել։ Թէքլէ Կորկիս անոր միտքը իմանալով, շուտ մը անոր երկրին մէջ կ'երթայ բանակը կը դնէ. եւ Ալի Ֆարիս կը թողու կը փախչի Կալլայի սահմաններէն ներս իւր հայրենի երկիրը, եւ Կալլացիք զինքը կը պաշտպանեն։

Ցետ այնորիկ թագաւորը Շօայի Մինիլիք իշխանին լուր կը խրկէ անկէց, եւ անոր հպատակութեան կամաց հաճութիւնը կ'առնու, եւ երկրին բերքերէն ալ զանազան ընծաներ կ'ընդունի, եւ անոր փոխարէն ինքն ալ Ըռէյթ (կին) Մըլթայթի իւլամ իշխանուհւոյն երկրին մէկ մասը անոր կը շնորհէ, նոյնպէս եւ իշխանուհին անոր ներքեւը կը հպատակեցնէ։ Ըռէյթ Մըլթայթի, որ այն միջոցին թագաւորին բանակը կը գտնուէր, ուր իւր հպատակութիւնը ցուցընելու եկած էր, այս արհամարհութեան չկրնալով տանիլ, գիշերով կը փախչի անոր բանակէն եւ կրկին կ'ապստամբի։ Իսկ թագաւորին անոր այս ստոյգ անարգաբար նուաստացընելը ուրիշ բանի համար չէր, եթէ ոչ վրէժխնդիր ըլլալ անոր, ըստ որում Թէքլէ Կորկիս Թըրոս Կովալլի երկրին դեռ չտիրած, այս իսլամուհւոյն հետ կռուի բռնուելով՝ իւր բոլոր զօրքերը գիշերանց ջարդուեր էին(*), եւ ինքը մազապուր փախուստ տուած էր։

Միւս Կալլացի Որգի (ոսկուհի) Շօանուն իշխանուհին ալ յիշեալ իշխանին հարկատու կ'ըլլայ թագաւորին հրամանաւը։

Թէքլէ Կորկիս այս կողմերն եղած ժամանակ, որ մեզմէ վեց աւուր ճանապարհ հեռի էր, զանց ըրած էր մեզի, եւ ամենեւին չէր հոգար մեզի բուստին մասին, մենք ալ չէինք [...] րեր մեր սպասաւորներն իւր քով [...] կել ճանապարհին վախէն, ուստի [...] տիպուեցանք ուրիշ միջոց մը փնտռել [...] ապրելու համար, առանց մեր անձին [...] կան պատիւը վտանգելու, այլ [...] հակառակը աւելի մեծ համբաւ [...] նեցանք ժողովրդեան քով։

Ըսած միջոցս էր հոգեւոր ու մարմնաւոր բժշկութիւնները. մարմնաւոր բժշկութիւնը ամենապարզ դեղերու ծուծկալութեան եւ լուացումներու վրայ կը կայանար, որ բաւական գուտ կ'ընէին իրենց։

(Շար.)

(*) Կալլացւոց սովորութիւնն է, պատերազմի եղած ժամանակ, ցորեկը բոլոր առօրէի կը պարապին, եւ գիշերը վրայ հասնելուն, յանկարծ թըշնամեաց վրայ կը յարձակին, կը ջարդեն ու կը կողոպտեն։

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ Երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ», Փարիզի եւ Շրջանի Յառաջի գրավաճառներէն։
Պ. ԱԻԵՏԻՍԵԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 27 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
VENDREDI 27 Septembre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2920

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ԸՆՏԱՆԻՔԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԲԱՆԱԿԸ

Ցուցիկ–յուշիկ, օրօրուելով, երկու առաջ, մէկ ետ ոստոստելով, խորհրդային իշխանութիւնը «նորութիւն» մը եւս հաստատեց, — զինուորական նուիրապետութիւն:

Երբ կ'ըսենք նորութիւն, իրենց միտքն է որ կը բացատրենք: Ոչ ... խորհրդականին մէջ, նոր հրամանագիրը կը հաստատէ հին կարգուսարքը, անուններով եւ աստիճաններով:

Այսուհետեւ խորհրդային բանակն ալ պիտի ունենայ իր տասնապետները, յիսնապետները, տեղակալները, գնդապետները (Ա. եւ Բ.), հազարապետները, զօրավարները (երեք աստիճան), հրամանատարական աստիճանները: Մինչեւ իսկ՝ մարաշալը, որ գոյութենէ դադրած էր դեռ ցարական օրերուն, 1813–էն ի վեր:

Հրամանագրին հրատարակութենէն անմիջապէս վերջը, խորհրդային մամուլը պարտք սեպեց վերսկսիլ յայյմաւուրքը կամ մերթական բաժակաճառը, — միայն խորհրդային իշխանութիւնը ընդունակ է այսպիսի կարգուսարք հաստատելու, շնորհիւ հանճարեղ Ստալինի ճարտար ղեկավարութեան:

«Փրավտա», կուսակցութեան պաշտօնաթերթը, բացատրեց թէ անհրաժեշտ էր նուիրապետութեան վերահաստատումը, թէ՛ զինուորական արհեստագիտութեան պահանջները լրացնելու եւ թէ կարգապահութեան ոգին զօրացնելու համար:

Տրուած որոշումը միեւնոյն ատեն պիտի ծառայէ խորացնելու բանակի վարիչներուն պատասխանատուութեան զգացումը: Չէ՞ որ «առանց պետի բանակ չկայ, ոչ ալ իշխանութիւն և հեղինակութիւն»:

Երբ կուսակցութեան բերանը այսքան բաց կը խօսի, ալ ին՞չ ... թեւ չառնեն միւսները, կեդրոնէն մինչեւ ծայրագաւառ:

Ինչպէս խլամ խլէմանները բոլոր հարցերու լուծումն ու վերլուծումը կը սկսին Գուրանէն եւ Շէրիաթէն, անոնց համապատասխան բանաձեւ մը ճարելով ամէնէն բարդ կամ արդիական կացութեան համար, նոյնպէս բոլշեւիկ տեսաբաններն ու գրիչները այս առթիւ ալ կը հոլովեն Մարքս, Էնգէլս, Լէնին, Ստալին եւ ...նացեալը:

Տեսէք ինչ խորիմա՛ստ խօսքեր կ'արտասանէ «Փրավտա»ն.

— «Տարակոյս չկայ թէ յեղափոխութիւնը բան մըն է որ ամէն աւելի հեղինակութիւն կը պահանջէ: Ինչպէս ծովուն բացուած նաւ մը, անհրաժեշտ է որ վտանգի պահուն իշխանութիւնը կեդրոնանայ մէկ ձեռքի մէջ, միակ հեղինակութեան մը տակ»:

Մի՛ հարցնէք, — արդեօք տարբե՞ր բան կ'ըսեն եւ կ'ընեն Մուսոլինին ու Հիթլէրը, «Առաջնորդ»ի միահեծան իշխանութեամբ եւ անոր վրայ հիմնուած կամ զայն արդարացնող տեսութիւններով:

Այո՛, տարբերութիւններ կան ասոնց եւ անոնց միջեւ, ինչպէս երէկուան եւ այսօրուան միջեւ:

Խորհրդային մամուլը կը վերլուծէ նաեւ այդ նրբութիւնները: Կը բացատրէ թէ՝ մինչ ցարական իշխանութեան օրով, կամ քաղքենի երկիրներու մէջ, սպաները կ'առնուին առանձնաշնորհեալ դասերէն, Խորհրդային Միութեան մէջ ասպարէզը բաց է ամէն բանուորի եւ գիւղացիի առջեւ:

×

Ի հարկէ բացատրութեան ձեւերը չեն որ արժէք ունին, այլ իրողութիւնները:

Այդ իրողութիւններէն մէկն ալ՝ զինուորական նուիրապետութեան վերահաստատումն է: Նոյնքան բնորոշ որքան հայրենիքի եւ ընտանիքի գաղափարներուն մշտանորոգ արծարծումը եւ ուրիշ «նորութիւն»ներ կամ քաղքենի – դրամատիրական նախապաշարումներ:

«Յառաջ»ի մէջ օրը օրին խօսուած է այդ բոլորի մասին, համապատասխան գիծերով:

Ի՞նչ կ'ապացուցանեն այս իրողութիւնները: Նահա՞նջ, բարեշրջու՞մ, դա՞րձ:

Եւ մէկը եւ՛ միւսը:

Տարուէ տարի զարնուելով գործնական կեանքի ապառաժներուն, եւ յաճախ անհաւ՝ իրենց մարդանքներուն եւ փորձերուն անհերքելի ալեկոծութիւններէն, Գ. Միջազգայինը եւ անոր գործադիր կոմիտէն՝ խորհրդային իշխանութիւնը ելքեր կամ ինքնապաշտպանութեան միջոցներ կը փնտռեն բոլոր ասպարէզներուն մէջ:

Այս տեսակէտէն, նշանակալից է, նաեւ, ընտանեկան կարգ ու կարգի, կնոջ, մօր եւ զաւակներու պաշտպանութեան համար կատարուած վերագնահատումը:

Դժբախտաբար մեր մամուլը անհրաժեշտ ուշադրութեամբ չի հետեւիր այս շարժումին, ինչպէս հայրենիքի գաղափարին զարգացման եւ ուրիշ նորանշան երեւոյթներու:

Դեռ վերջերս խորհրդային իշխանութիւնը քուէարկեց օրինագիծ մը, որով մէկ տարի բանտարկութեան կը դատապարտուին այն հայրերը որոնք չեն հոգար իրենց զաւակներուն ապրուստը, համաձայն ամուսնալուծման օրէնքին:

Այս առթիւ, որոշուեցաւ խորհրդային քաղաքացիներու անձնագիրներուն վրայ նշանակել այն գումարները զորս կը պարտին վճարել ամուսնալուծուած հայրերը՝ զաւակներու պարէնին համար: Այդ պարտքը պիտի դրուի անոնց աշխատավարձքէն:

Ի՞նչ լաւ պիտի ըլլար, եթէ մեր մամուլը աւելի մօտէն հետեւէր այս շարժումներուն, մոռնալով հին պատմութիւնները:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ա. Դ. ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ ԺՈՂՈՎԸ ԵՒ ՕՐՈՒԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Կարելի պիտի ըլլա՞յ խաղաղ ելք մը գտնել

Անմիջական արդիւնք չապասուիր

Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը գումարուեցաւ երէկ, հինգշաբթի, վերստին քննելու համար իտալեւհաբէշական վէճը, քանի որ ձախողեցաւ Հինգերու յանձնախումբին ձեռնարկը: Ժողովէն առաջ, երկար խորհրդակցութիւններ կատարեցին Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի ներկայացուցիչները, Պ. Պ. Իտըն եւ Լավալ, միեւնոյն ատեն տեսակցելով Հինգերու յանձնախումբի նախագահին հետ, որ Սպանիոյ պատուիրակն է, Մատարիակա: Ա. Դ. Խորհուրդը յանձնախումբ մը կազմեց, մասնակցութեամբ բոլոր անդամներուն (բացի Իտալիայէն), տեղեկագիր մը խմբագրելու համար: Յանձնախումբը գործի կը սկսի այսօր, ուրբաթ եւ կը կարծուի թէ հազիւ մէկ շաբաթէն պիտի կրնայ լրացնել իր աշխատանքը: Միեւնոյն ատեն պիտի հետեւի իտալեւհաբէշական տագնապին ելեւէջներուն: Իսկ Անգլիա եւ Ֆրանսա պիտի շարունակեն իրենց դիւանագիտական բանակցութիւնները Հռոմի մէջ եւ պիտի ջանան համոզել Մուսոլինին որ համակերպի բարեկամական կարգադրութեան մը:

Հռոմի ֆրանսական դեսպանը չորեքշաբթի օր այցելեց Իտալիոյ արտաքին նախարարութեան խորհրդականին, յորդորելու համար որ միջին ճամբայ մը գտնեն, մանաւանդ հիմա երբ մեղմացած է անգլեւիտալական հակամարտութիւնը: Իտալական մամուլը կրկին խօսելով անգլիական դեսպանին եւ Մուսոլինիի տեսակցութեան վրայ, յայտնապէս կը շեշտէ այն պարագան թէ իտալիոյ վէճը Հաբէշիստանի հետ է, եւ ոչ թէ Անգլիոյ: Առ այժմ շատ բարեկամական է մամուլի լեզուն, մինչեւ չանթեր կ'արձակէին այս տեսակցութենէն առաջ: Ֆրանսայի բոլոր ճիգերը կը ձգտին ժամանակ շահելու: Ան դեռ չէ հրաժարած վէճը երեք պետութեանց միջեւ լուծելու գաղափարէն, որպէսզի պատժական տնօրինութեանց խնդիր չծագի:

Ինչո՞ւ անընդունելի կը համարուին «Հինգերու» առաջարկած պայմանները

Հինգերու յանձնախումբին թելադրութեանց բնագրին հետ, Ազգերու Դաշնակցութիւնը հրատարակութեան տուաւ Իտալիոյ պատասխանը, որ երկար ծանուցագիր մը կը կազմէ: Ահաւասիկ Իտալիոյ գլխաւոր դիտողութիւնները.—

1. Հինգերու յանձնախումբը պէտք եղած ուշադրութիւնը չէ ընծայած այն իրողութեան թէ Եթովպիա Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ ընդունուեցաւ կարգ մը պայմաններով եւ թէ այլեւս չի կրնար արժանի համարուիլ անդամակցութեան:

2. Հաբէշական հարցը լուծելու համար, պէտք է բուն եթովպական պետութիւնը դնել այնպիսի վիճակի մը մէջ որչափ հնարաւոր վնասել իրեն դրացիներուն եւ բարեկարգել անոր վարչութիւնը, քաղաքակրթութեան բարձրագոյն աստիճանի մը վրայ դնելու համար այդ պետութիւնը: Պէտք է Եթովպիոյ բռնակալութենէն ազատել զանազան ժողովուրդներ որոնք ամարդի պայմաններու մէջ կ'ապրին:

Իտալիոյ կարծիքով, միջազգային հակակշիռը չի կրնար լուծել խնդիրը: Ան միայն հողատարութեան մէջ կը գտնէ ելքը, առանց ուղղակի դնելու հարցը: Գալով հողային հարցին, Իտալիա բացարձակապէս կը մերժէ դէպի ծով ելք մը տալ Եթովպիոյ, պնդելով թէ ծովային պետութիւն մը դառնալով, այդ երկիրը աւելի վտանգաւոր պիտի ըլլայ Իտալիոյ համար: Այս առթիւ ցաւ կը յայտնէ իր Հինգերու յանձնախումբը փոխանակ այսպիսի հարց մը յարուցանելու, լաւ կ'ըլլար որ նկատի առնէր Իտալիոյ հողային պահանջները: Տնտեսական առաջարկները նկատի առնելով հանդերձ, Իտալիա դիտել կու տայ թէ անոնց իրագործումը կախում ունի Եթովպիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ կնքուելիք մասնաւոր համաձայնութիւններէ:

Այս դիտողութիւնները բերանացի յայտնած է Բարոն Ալոյզի, Իտալիոյ Ա. պատուիրակը, առանց որ եւ է վաւերագիր ձգելու: Ասոր համար է որ իտալական կառավարութիւնը յայտարարեց թէ հակառաջարկներ չէ ներկայացուցած:

Հաբէշիստանի կայսեր նոր դիմումը

Եթովպիոյ կայսրը նոր հեռագիր մը ուղղեց Ազգերու Դաշնակցութեան, խնդրելով յանձնախումբ մը ղրկել իր երկիրը, որպէսզի ճշդէ պատասխանատուութիւնները, եթէ որեւէ յարձակում կատարուի: Հեռագիրը կ'աւելցնէ.— «Նկատի առնելով Իտալիոյ յարաճուն զրգռիչ ընթացքը, եւ որպէսզի կասկած չմնայ նախայարձակման մասին, երբ թշնամութիւնները սկսին, մենք հրամայեցինք մեր զինուորներուն սահմանագլուխէն ետ քաշուիլ մինչեւ 30 քիլ. եւ հոն մնալ, որ եւ է միջադէպէ խուսափելու եւ Իտալիոյ նախայարձակման պատրուակ չտալու համար: Այս հրամանները գործադրուած են ամբողջութեամբ»:

*** Լոնտոնի մէջ հեղհեղէ կ'ամրանայ այն հաւատքը թէ Սուէզի ջրանցքը պիտի փակուի, եթէ Իտալիա յարձակի Եթովպիոյ վրայ: Անցեալ օր երեք շոգենաւային ընկերութիւններ որոշեցին փոխել իրենց ճամբան, անցնելով Բարի յուսոյ Հրուանդանէն, որպէսզի չպաշարուին Սուէզի մէջ:

*** Իշխանուհի Ցեհայ, Եթովպիոյ կայսեր 17 տարեկան աղջիկը, կոչ մը ուղղեց Ամերիկայի կիներուն, որպէսզի օգնեն իրենց հաբէշ քոյրերուն, հիւանդները եւ վիրաւորները դարմանելու համար:

Մեմէլի խնդիրը կը ծանրանայ

Կիրակի օրուան ընտրութեանց առթիւ, կիրքերը չափազանց լարուած են Գերմանիոյ եւ Լիթուանիոյ միջեւ: Այն աստիճան որ, Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդը որոշեց գիր մը ուղղել Հիթլէրի, հաւաստիքներ տալով քուէարկութեան կանոնաւորութեան մասին: Այս առթիւ պիտի խնդրուի որ Գերմանիան ալ իր կարգին հաւաստիքներ տայ թէ զրգռիչ քայլեր չպիտի առնէ:

Բանակցութիւն եւ փոխադարձ մեղադրանքները կը շարունակուին երկու երկիրներու ...

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՄԷՆԷՆ ՋԶՈՒԵԼԻՆ ...

Ցամաքորէն կանչած՝ «Դէպի Ա– րեւելք» նշանաբանին, «Յառաջ» վեր– ջերս յաջողեցաւ Լիբանան վերադարձնել երիտասարդ մը, որ տասը տարիէ ի վեր կը տքնէր այս լպրծուն ափերուն վրայ:

Արհեստ ունի — ոսկի ապրշան — հպատակ է, առով իսկ զրկուած՝ աշխատանքի արտօնագրէ: Ալ ի՞նչու կանչիլ Փարիզի, Մարսէյլի կամ Լիոնի:

Համոզուեցաւ եւ գնաց: Թէեւ վերջին պահուն, երբ աշխատանքի նախարարութեան կը դիմէր ձեւակերպութեան մը համար, հարցուցեր էին.

— Ինչո՞ւ կը հեռանաս մեր երկրէն:

— Որովհետեւ աշխատելու իրաւունք չեն տար: Ձեռքէս առին արտօնագիրը:

— Կեցի՛ր, կեցի՛ր, մենք թուղթ ալ կուտանք, գործ ալ կը գտնենք:

Հասկնալի է, — երիտասարդ, արհեստ գիտէ, կը կարգուի, կ'արտադրէ...

Բայց եւ այնպէս գնաց: Եւ լաւ ըրաւ:

Արդ, Լիբանան հասնելէ քանի մը օր վերջը, տղան հարեւանցի շրջան մը կը կատարէ թաղերու կամ գիւղերու մէջ, եւ կը խանդավառուի շատ մը բաներով:

— «Իսկ ամէնէն զզուելին թրքախօսութիւնն է: Կը զարմանաս, կը կատղիս, տեսնելով որ նոյնիսկ երիտասարդներ վարակուած են այդ ախտէն: Այն ալ ամէնէն անսպասելի շրջանակներուն մէջ: Գիտէ՞ք արմատական դարման մը»:

Ի՞նչ մեղք պահեմ, եթէ գիտնայի, ամէնէն առաջ Փարիզի համար կը թելադրէի:

Այստեղ ալ բանակ չե՞ն կազմեր թրքախօսները: Ամբողջ սրճարաններ եւ գրասենեակներ առանց զարշարանութիւններով չէ՞ որ կ'ոգեւորուին:

Եթէ Սուրիան եւ Լիբանանը Թուրքիոյ սահմանակից են, եւ խորապէս պզդուած՝ նախկին տիրապետութենէն, Ֆրանսա՞ն ինչ կապ ունի Թուրքին եւ թուրքերէնի հետ:

Հարցուր ուզածիդ չափ: Փրկէ, սատէ, անծէ, պայթէ, — օգուտ չունի: Մարդիկ ուխտած են շարունակել:

Անշուշտ խօսքը անոնց մասին չէ որ թուրքերէն կը խօսին նարահատ, պարտադրուած ըլլալով պզտիկուց, երբ Թուրքիա կը գտնուէին:

Ի՞նչպէս դարմանել այս նողկալի եւ անպատիւ ունակութիւնը:

Չեմ գիտեր ո՞ր քաղաքին մէջ տուգանք հաստատեր էին, քանի մը տարի առաջ: Ո՛վ որ թուրքերէն խօսէր, տուրք մը կը վճարէր:

Վերջերս պատուախնդիր երիտասարդութիւնը պայքար բացաւ այս ախտին դէմ, Հալէպի շրջանին մէջ: Եւ կարծեմ կը շարունակէ:

Թերեւս ուրիշ պատժական տնօրինութիւններ ալ կան եւ կը գործադրուին:

Ես պիտի առաջարկէի թրքախօսներուն ցանկը հրատարակել թերթերու մէջ, սեւ շրջանակի մը տակ:

Փառք... Ոսկան վարդապետի, ամէն տեղ ալ թերթ ունինք: Յաճախ մէկէ աւելի:

Միայն մէկ վերապահում, — կը վախնամ որ այս հարցին առթիւ ալ նեղք մը կը բացուի:

Տեսակէ՞տ կը պակսի: Ես կը դատապարտեմ, դուն կ'արդարացնես, երրորդը կը չէզոքանայ, եւ... առ քեզի համերաշխութիւն:

ՎԱՀԷ

Զինական պատրաստութիւններ Յունաստանի մէջ

Աթէնքէն կը հեռագրեն.— Զինուորական գերագոյն խորհուրդը քանի մը նիստեր գումարեց նախագահութեամբ վարչապետին: Ներկայ էին ծովային, արտաքին, ելմտական նախարարները, ինչպէս եւ բանակի եւ նաւատորմի սպայակոյտներուն պետերը: Կ'ըսուի թէ նախարարական խորհուրդը կարեւոր որոշումներ տուած է, որոնց մասին ամենամեծ գաղտնապահութիւն կը տիրէ: Այդ որոշումները կապ ունին բանակի եւ նաւատորմի պատրաստութեան եւ օդանաւերու, թօրփիլահալածներու եւ սուզանաւերու ռազմական պատրաստութեան հետ: Ասկէ զատ, զինուորական նախարարը հրամանագիր մը ստորագրած է, որուն համաձայն 1934ի զինուորագրեալները, որոնք մօտերս պիտի արձակուէին, դրօշի տակ պիտի պահուին անորոշ ժամանակի մը համար:

*** Աթէնքի թերթերը ծանուցանելով անգլիական նաւատորմին ժամանումը յունական ջուրերուն մէջ, կ'ըսեն թէ հին սովորութիւն մըն է այս: Հելլէն ժողովուրդը վարժուած է ամէն տարի ողջունելու անգլիական նաւատորմը, ինչպէս եւ ուրիշ բարեկամ պետութեանց տորմիղները որոնք խարիսխ կը նետեն յունական ջուրերուն մէջ:

*** Միջազգային օրէնքներու համաձայն, իտալական թօրփիլահալած մը արտօնութիւն ստացաւ յունական ջուրերուն մէջ խարիսխ նետելու:

*** Գերմանական աղբիւրէ բխած տեղեկութիւն մը կ'ըսէր թէ նաւային եւ օդային ռազմափորձեր պիտի կատարուին Տարտանէլի մէջ, մասնակցութեամբ Թուրքիոյ եւ Յունաստանի, եւ թէ արդէն նեղուցները հասած են հելլէնական մարտանաւեր եւ օդանաւեր: Նոյն հեռագիրը կ'աւելցնէր թէ երկու ռումանական թօրփիլանաւեր ալ կը սպասուին եւ նոյնպէս պիտի մասնակցին ռազմափորձերուն, որոնց ընդհ. հրամանատարը պիտի ըլլայ ծովակալ Սաքելլարիոս:

Յունաստանի ծովային նախարարութիւնը առանց վճռապէս հերքելու, թերիմացութեան կը վերագրէ այս տեղեկութիւնները:

Խանութպաններու բողոքը եւ Էռիօ

Ամէն օր բողոքի ցոյցեր կը կատարուին կառավարութեան տնտեսական քաղաքականութեան դէմ: Անցեալ օր 500 խանութպաններ ժողով մը գումարեցին Սալ Վակրամի մէջ, պահանջելով ջնջել հրամանագիր օրէնքները, վերաքննել ապրանքներու վաճառման գիները (քանի որ շատերուն արժէքը կ'իյնայ իբրեւ հետեւանք միացին խանութներու մրցակցութեանց), ջեղչել առեւտրական շէնքերու վարձքերը, պայմանաժամ տալ տուրքերու վճարման համար եւ աժանցնել կազն ու ելեկտրականութիւնը:

Մարսէյլի մէջ ալ հազար առեւտրականներ ժողով գումարելով, անբաւական գտան առեւտրական վարձքերու զեղչը: Այս առթիւ բանաձեւ մը քուէարկուեցաւ, որով կը պահանջուի նոր հրամանագիր մը հրատարակել, անմիջապէս կրճատելու համար բոլոր առեւտրական վարձքերը:

Իսկ Լիոնի մէջ Պ. Էռիօ իր խօսքն ուղղելով խանութպաններուն, ձաղկեց անոնք որ կը ձայնակցին հրամանագիր օրէնքներու դէմ մղուած պայքարին: Ազդարարեց չխանգարել վերականգնումի ընթացքը այնպիսի ատեն մը երբ որոշ բարւոքում մը երեւան եկած է: Կառավարութիւնը կ'ուզէ ամրապնդել հաւասարակշռութիւնը եւ խանութպաններուն շահը կը պահանջէ աջակցիլ, ոչ թէ խանգարել:

*** Նախարարական խորհուրդը վաւերացուց նոր ելմտացոյցը, որ 7,500–000,000 ֆրանքի զեղչ մը կը ներկայացնէ:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ԱՆՕԹՈՒԹԵԱՆ ԱՐՇԱՒԸ ՊԱՂՈՑՆԵՐՈՒ ՎՐԱՅ

— Կտոր մը հա՛ց:
— Դո՛ւրս, դո՛ւրս:
— Անօթի եմ, անզգամ, կտոր մը հաց:
— Պիտի ելլե՞ս դուրս, թէ ոչ:
— Դրամ չէ որ կ'ուզեմ, հա՛ց, հա՛ց:
— Կ'ըսեմ թէ դուրս պիտի ելլե՞ս, հակառակ պարագային ոստիկանին կը յանձնեմ:
— Խօ՛զ, աղտոտ անասուն, Տիրոջը հաւատքիմ չո՛ւն, կը կարծես թէ այս օրերը այդպէ՞ս պիտի մնան: Կը զլանաս ինծի պէս երիտասարդի մը, պատառ մը հացը ...

Քուռ Պէլզոնսի սրճարաններէն մէկուն մէջ, կէսօրուան սեւ սուրճի գաւաթը հազիւ թէ պարպելու վրայ էի, փոթորիկ մը փրթաւ դուրսը: Բարձրաձայն աղաղակ եւ բացագանչութիւններ: Հազիւ պարպած գաւաթս դուրս կը խոյանամ: Ճիշդ էին լսածներս: Սրճարանին քովընտի ճաշարանի մը ցուցափեղկերուն առջեւն է որ տեղի կ'ունենար անօթութեան ցուցադրութիւն մը:

Երիտասարդ մըն էր, քանի հազիւ անց: Շուրջբոլորը հաւաքուած երկսեռ բազմութեան մը կ'ըսէր ու կը բացատրէր.

— Դրամ չեմ ուզեր, անօթի եմ, պատառ մը հաց:

Եւ խելագարի մը պէս խոյացաւ ճաշարանէն ներս, կանգ առաւ փորը ճարպոտած մարդու մը սեղանին առջեւ, որ կը քրքջար անտարբերութեամբ:

— Հաց պիտի տա՞ս թէ ոչ:

Եւ հացի կտոր մը առնելով դուրս ելաւ, նստաւ պողոտայի ծառի մը տակ, անյագօրէն կուլ տալով հացը: Եւ չէր մոռնար մերթ ընդ մերթ մրմռալ.— Ա՛հ, սա Մարսիլիացիները:

Սակայն երանի՜ քեզ, խեղճ տղայ, որ լեզու ունիս եւ համարձակութիւն:

Քանի քանինե՜ր կան քեզի պէս, տառապանքի բեռան տակ կքած հայորդիներ, որոնք ոչ լեզու ունին, ոչ ալ համարձակութիւն մուրալու:

Եւ մեր մեծ աղաները, յաճախ, բեմերու վրայ թէ թերթերու մէջ, կը սիրեն գովել Հայուն չմուրալու պարագան:

Գիտէ՞ք ինչու: Որպէսզի իրենց ուսին ինկած պարտականութենէն խուսափին:

Խեղճ հայորդիներ, երանի թէ մուրայիք, եւ մեր «փրկիչ»ներն ալ խայթելով այդ երեւոյթէն, գէթ կատարէին իրենց մարդու եւ Հայու տարրական պարտականութիւնը:

×

Սէն Ֆէրէօլ Փրօլօնժէ փողոցին մէջ, ոստիկանատան անմիջական մօտերը ճամբորդական պիտոյքներու խանութ մը կայ:

Ցուցափեղկին առջեւ տղեկ մը նստած կտոր մը հաց կը կրծէ:

Քրջահաւաք մըն ալ ծիւրած ու կորաքամակ, դիմացի մայթին վրայ կը դիտէ տղեկը: Տղէն աւելի հացն է որ իր ուշադրութիւնը կը գրաւէ, եւ յամրաքայլ մօտենալով տղեկին, հացի պատառը ձեռքէն կը խլէ ու կը փախչի:

Տղեկը կուլայ: Քրջահաւաքը կը փախի եւ տղեկին հայրն ալ — վաճառակա՜ն — անոր ետեւէն:

Ուժգին հարուած մը քրջահաւաքին գլխուն եւ ահա գետին փռուած է խեղճ մարդը, արիւնլուայ եւ հացի պատառը բերնին մէջ:

×

Օրուան որոշ պահերուն ամէն սրճարան իր յաճախորդներն ունի: Եւ այդ յաճախորդները կը ճանչնան իրար գէթ դիմագիծով:

Քանի մը օրէ ի վեր անծանօթ երիտասարդ մը կծկուած սրճարանին անկիւնը, սեւ սուրճին գաւաթը առջեւը, եւ ձեռքն ալ Հայերէն թերթ մը, գլուխը կախ, կը կարդա՞յ թէ կը մտմտայ: Չեմ գիտեր:

Մեղրամոմի դիմագիծ ունի խեղճը:

Այսպէս, քանի մը օր իր դիմագիծը սերտելէ վերջ, կը մօտենամ իրեն.

— Ընկեր, կ'ըսեմ, դուք անծանօթ մը կ'երեւիք այս քաղաքին, ի՞նչ կ'ընէք, ի՞նչ է ձեր անունը:

Տղան գլուխը կը վերցնէ, կը դիտէ զիս եւ դարձեալ գլուխը կախ թերթին կը նայի.

— Այ տղայ, կարդալուն վերջը չկայ: Զգէ՛ սա թերթը, քիչ մը խօսինք:

— Ի՞նչ խօսինք:

— Ահա այսպէս. խօսինք այստեղէն այնտեղէն:

Եւ խեղճ հայորդին կը սկսի պատմել.

— «Ալզասի մօտերը ագարակի մը մէջ կ'աշխատէի: Օր մը բուռն փափաքը ունեցայ ճամբորդելու: Առաջին ճամբորդութիւնս: Կայարան գացի, տոմսակս կտրեցի եւ ինքզինքս նետեցի վակոնին մէջ: Չէի գիտեր, հաւատացէք որ չէի գիտեր, գիտումնաւոր չըրի, կայարան մը վերը իջած եմ: Կայարանի քննիչները զիս բռնեցին ու յանձնեցին ոստիկանութեան: Դատ, դատավարութիւն, բանտ եւ ահա աքսորի թուղթ: Եւ այս ամէնը եօթը փրանքի համար: Երեք անգամ բանտարկուեցայ, իբրեւ անսաստող աքսորման հրամանագրին: Մշեցի եմ, եւ իրանահպատակ: Փարիզի իրանեան դեսպանը Իրանի համար մուտքի արտօնութիւն տուաւ: Քառասուն օրուան պայմանաժամ ունիմ: Քսանը անցաւ, քսանը մնաց: Դրամ չունիմ, ի՞նչ պիտի ընեմ»:

Թուղթերը քննեցի, ճիշդ էր տղուն պատմածը:

×

Դաշնակցական ընկեր մը որ Ռուսերու գաղթակայանին բնակիչներէն էր, շաբաթ օր, հանրակառքին մէջ կ'ըսէր ինծ.

— Ընկեր Հրաչեայ, Սէն Թ'Ան գնա տես, քննէ, թղթակցութիւն մը գրէ: Գաղթակայանի բոլոր բնակիչները հոն են, դիզուած իրարու վրայ, ապրանքի պէս: Կահկարասիներս տեղ մը դրած էի, պայմանաժամը լրացաւ եւ յարմար վայր մը չգտայ: Չէ՛, չէ, ոչ մէկ տեղ այսպէս չէր եղած...

Կիրակի: Փրատոյի վրայ մեծ կրկէսի մը մէջ միջազգային ցուցահանդէս կայ: Օգտուելով վայրին մօտաւորութենէն կը փութամ Սէն Թ'Ան:

Հանրակառքի գծին անմիջական մօտիկը ահա աչքերուդ առջեւ կը ցցուի կէս կանգուն ու կէս փլած շէնք մը: Նախկին մանարան մըն է: Շէնքին բոլորտիքը եւ առջեւը իրարու վրայ դիզուած կահկարասիներ: Իսկ ներսը գաղթի տխուր յիշատակը արթնցնող երեւոյթ: Ճիշդ էր Դաշնակցական ընկերոջ բացատրութիւնը,— ապրանքի պէս իրարու վրայ դիզուած էին:

Հարցումիս պատասխանելով այդ խեղճերէն մէկը՝ կին մը, կ'ըսէ.

— «Մեզի ըսին թէ այս շէնքին մէջ բաժանումներ պիտի կատարուին: Բայց մինչեւ հիմա ոչ մէկ բան ըրին: Դրամ ունեցողը չսպասեր, կը վարձէ գէշ աղէկ տեղ մը, կը մեկնի: Իսկ մեզի պէս մեղաւորները ի՞նչ պիտի ընեն»:

×

Անցեալ շաբթուան թղթակցութեանս մէջ գրած էի թէ Ցովիկեանի գրասենեակին մէջ հարս ու փեսայ կը խաղան:

Սո՞ւտ էր, պիտի ըսէք արդեօք:

Ուրեմն մտիկ ըրէք:

Ս. Մարկրիթ բնակող հայրենակից մը՝ Պ. Համբարձումեան, օգոստ. 12էն ի վեր իր նպաստը չի ստանար:

Ցովիկեանը ստորագրած է: Սակայն օգոստ. 12էն մինչեւ սեպտ. 21ի օրը, գանձուելիք նպաստը, 90—100 փրանք կը մնայ առկախ: Երկու չուաններ՝ Ցովնանեան եւ Հեթումեան չեն ուզեր վճարել սոյն գումարը, որովհետեւ անցեալին մէջ կուսակցական խնդիրներ ունեցեր են եղեր:

Իսկ անդին, Պ. Համբարձումեան կը սպասէ այդ դրամին, որպէսզի իր ընտանիքը հիւանդանոց փոխադրէ գործողութեան մը համար ...:

ՀՐԱՉԵԱՅ

ԱՅՍ ԱԼ ՈՒՐԻՇ ՊԱՏԿԵՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— «Յառաջ»ի թղթակիցը տեղեկութիւն տուած էր հիւղաւաններու քանդումի մասին: Ուրիշ մըն ալ նկարագրեց զանազան տեսարաններ: Թոյլ տուէք որ ըսեմ թէ հիւղաւաններու քանդումը եւ ժողովուրդին թշուառութիւնը շատ կը յիշեցնեն 1915 թուականը, թերեւս աւելի: Որովհետեւ մեր մորթին վրայ իսկ կը կրենք այդ թշուառութիւնը:

Տասնըհինգ օր եղաւ որ Մարսէյլի քաղաքապետութիւնը հրահանգած է քանդել տախտակէ եւ թիթեղէ տաղաւարները: Ռուսերը հաւաքաբար դիմում կատարեցին եւ իրենց ձայնը լսելի ընել տուին — թէ մենք չենք ուզեր տարտղնուիլ, որովհետեւ մեր ժողովուրդը եկեղեցի եւ դպրոցի կապուած է եւ կ'ուզենք որ ուր որ ալ ըլլայ, հաւաքաբար տեղաւորէք: Այս խնդրանքին վրայ քաղաքապետութիւնը նախ քանդեց Ռուսերու տաղաւարները եւ գաղթականները տարրու կիցուց Սէն Թ'Ան կոչուած հսկայ գործարանի մը շէնքին մէջ, որպէսզի կամաց կամաց բաժանումներ կատարէ, իւրաքանչիւր ընտանիքի համար զատ զատ: Իսկ վերջէն գացող Հայերուն տեղ չէ մնացած գործարանին ծածքին տակ: Անոնք ալ դուրսը, պարտէզին մէջ ոչխարի հօտի պէս իրարու վրայ լեցուցած են եւ իւրաքանչիւրը իր բախտին ձգուած: Պաշտօնէութիւնը կը հրամայէ որ իրենք իրենց ծախքով մէկ մէկ փոքրիկ հիւղակներ կառուցանեն եւ բնակին: Շատեր կը վախնան նորանոր ծախքերու ենթարկուիլ, ուրիշներ կ'ըսեն թէ մէկ տարուան պայմանաւ տրամադրուած է այդ վայրը: Հետեւաբար չեն գիտեր ինչ ընեն: Ո՞ւսկից պիտի ճարեն շինանիւթերը, տախտակ, կղմինտր եւն.: Քաղաքին մէջ չէ որպէսզի կարելի ըլլայ թեթեւ ծախքով բան մը ընել: Հանրակառքով կէս ժամ հեռաւորութեան մըն է: Ուրեմն փոխադրութեան ծախքերն ալ կան:

Քաղաքին մէջ ուրիշ տեղ մը զօրանոց մը կայ եւ գաղթականներէն մաս մը հոն տեղաւորած են: Շատեր տակաւին կիսաքանդ եւ աւերակ հիւղակներու մէջ կը սպասեն որ տեղ մը ցոյց տրուի: Իսկ պաշտօնեաները եւ գործաւորները թշուառ հայ ժողովուրդը կը շահագործեն: Ով որ կրցաւ միջոցը գտնել եւ մէկուն միւսին աչքը մտնել, կը յաջողի այդ հին զօրանոցին մէկ անկիւնը ծածքի մը տակ տեղաւորուիլ, այն ալ շատ ժլատ կերպով: Կատարեալ քաոս: Շատ մը երեխաներ հիւանդացած եւ հիւանդանոց փոխադրուած են: Եթէ աւելի մութ կէտեր կ'ուզէք, կրնամ յայտնել, քանի որ խաչս շալկած այս ափ մը ճղակոտոր խղճուկներուն հետ կողք կողքի կը քալեմ, իբրեւ բախտակից:

Ուրեմն բաւական չէ՞ այսքան համբերութիւն. վերջապէս ո՞վ պիտի ստանձնէ պատասխանատուութիւնը այս կացութեան: Ո՞վ պիտի կրնայ դեղ եւ դարման հասցնել մեր վէրքերուն: Ո՞ւր են տիտղոսաւոր ազգայինները, պէյերն ու աղաները, «սըմսար»ներն ու փաստաբանները, որոնք միայն հրապարակ կ'ելլեն երբ դրամ եւ նպաստ բաշխելու խնդիր կայ: Ինչո՞ւ լուռ են այդ բոլորը: Ոչ մէկը կը փորձէ պաշտպանել այս անտէր ժողովուրդը:

Ճիշդ վեց հարիւր ընտանիք, 1800 հոգի ենթակայ են այս կացութեան:

ՍՈՒՐՀԱՆԴԱԿ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ԽՕՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՆԵՐԳԱՂԹԻ ՄԱՍԻՆ

— Լսեցի՞ր ինչ է ըսեր Շահվերդեանը ներգաղթել ուզող մտաւորականներուն եւ դերասաններուն համար ...
— Այո՛, լսեցի: Ըսեր է որ Խորհ. Հայաստանը մտաւորականներու եւ դերասաններու պէտք չունի:
— Ի՞նչ ըսել այդ ըսածին ...
— Կատարելապէս իրաւունք ունի: Հայաստանը պէտք եղածին չափ մտաւորական ունի: Փա՛ռք Աստուծոյ, դերասաններն ալ շատ են այնտեղ:
— Անոնցմէ մէկն ալ չէ՞ս կարծեր որ Շահվերդեանն է:
— Կրնայ ըլլալ, սակայն, ա՛լ պէտք չունի դերասանի:
— Եղբայր, մինչեւ հիմա քանի՞ դերասան ներս առին որ ալ պէտք չունի կ'ըսես:
— Իրաւ է որ շատ դերասան չառին, սակայն գլխաւորները ընդունեցին ..
— Օրինակներով խօսէ ...
— Աբէլեանը, Փափազեանը ...
— Ուրի՞շ ...
— Տիգրան Զաւէնը ...
— Ի՞նչ ... Տիգրան Զաւէնը դերասա՞ն է ...
— Կարծեմ դերուսոյց է ...
— Եղբայր, Հայաստանի գիւղերն ու քաղաքները լեցուն են դերասաններով: Վերջապէս Հայաստանն ալ ոչ թատրոն է, ոչ ալ կրկէս ...
— Բայց դերասանները պէտք ունին Հայաստանին ...
— Հայաստանը իրեն պէտք ունեցողներով չի զբաղիր, այլ իրեն պէտք եղածներով ...
— Ի՛նչ տարբերութիւն ուրեմն քաղքենի կառավարութեան մը եւ խորհրդային վարչաձեւերին միջեւ ...
— Մեծ տարբերութիւն: Մինչ քաղքենի կառավարութիւնները ամէն կարգի մարդիկ կ'ընդունին իրենց երկիրներուն մէջ, անդին խորհրդային կառավարութիւնը կը ջոկէ, կը զատէ, անպէտը կը զատէ պիտանիէն ... Այո՛, բարեկամս, այնտեղ աշխատող ձեռքերու պէտք կայ եւ ոչ թէ պարապ մարդոց ...
— Վա՛յ, մտաւորականներն ու դերասանները պարապ մարդե՞ր են ...
— Վերջապէս փոր կշտացնող, հագուեցնող, օգտակար գործեր ըլլալէ աւելի զարդարանքներ են, մտաւորականութիւնը եւ դերասանութիւնը:
— Հապա խորհրդային իշխանութիւնը Մշակոյթի պաշտպանն էր ...
— Մշակո՛յթ, Մշակո՛յթ ... Ամէն բան չափ ու սահման ունի ... Այնտեղ հիմակ իրական մշակներու պէտք կայ, հիւսներու, ատաղձագործներու, երկաթագործներու, փայտահատներու, հացթուխներու, ներկարարներու, սափրիչներու պահանջ կայ ...
— Իսկ եթէ այդ արհեստաւորները թատերասէր են ու իրենց հետ դերասաններ կը պահանջեն, ներկայացումներով ճամբորդելու համար ...
— Ատիկա նկատի առնուելիք պարագայ մըն է: Այդ տեսակ առաջարկ մը ընդունելու պարագային, մտաւորականներն ալ կրնան ճամբան թատերախաղեր գրել, դերասանները կրնան խաղալ ու ներգաղթողները կրնան լաւ զբօսնուլ ...
— Կրնան երաժշտագէտներ ալ ընկերանալ, թատերախաղերը օփէրէթներու վերածելով ...
— Կրնան օփէրէթներն ալ օփերայի վերածել ...
— Այդ պարագային լաւ չըլլա՞ր աշխարհի շրջանը կատարել նաւով եւ օփերա խաղալով ...
— Արդէն ատիկա մնացած է ընելիք «Հայմաթլըս» հայ դերասանին եւ մտաւորականին ...
— Բայց այդ երկուքն ալ ձայն չունին ...
— Աւա՛ղ, անոնց ձայնը անապատի մէջ կը հնչէ ...
— Ուրեմն հայ մտաւորականին եւ դերասանին կը մնայ կամ Եթովպիա երթալ եւ կամ մեռնիլ ... գերեզման:
— Գերեզմանին վրայ կը գետեղենք Շահվերդեանի արձանը, տակը արձանագրելով իր պատմական խօսքը.— «Հայաստան մտաւորականներու եւ դերասաններու պէտք չունի»:
— Կարծես Փանչունիի ծննդավայրն է Երեւանը: Միայն պէտք ունի «միքիչ փողի»:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՈՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՌԱԶՄԱԴԱՇՏԻ ՃԱՄԲԱՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

Սոմալին չատոնց քաղաքականօրէն բաժնուած է Անգլիոյ, Իտալիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ: Բայց, հոն անոնց տիրակալութիւնը լոկ տեսական է, որովհետեւ իշխողներուն շահերը կը սահմանափակուին համեմատելով դէպի Ասիա իրենց ճամբաները ապահովելու մրցակցութեամբ: Այս ծովեզերերուն գլխաւոր վայրն է Ճիպութին, որ հակադիր բեւեռն է անգլիական պաշտպանութեան կայանին՝ Ադէնի: Երբեմն հոս, Ճիպութիի ծովափնեայ գօտիին մէջ, գոյութիւն ունէր լոկ նաւային - ածխային կայան մը, որ կը ծառայէր դէպի Հնդկաստան ճամբու դիւրութեան: Աւելի յետոյ, սակայն, Հապէշիստանի հետ շփումը եւ մինչեւ մայրաքաղաք՝ Ատիս Ապէպա՝ երկաթուղիի շինութիւնը մղում տուին Ճիպութիի արագ եւ ուժգին բարգաւաճման, զայն դարձնելով հիւս. Ափրիկէի ֆրանսական գաղութներու առաջնակարգը: Այսօր, Ճիպութի կը հանդիպին առեւտրական եւ այլ մեծադոյն նաւեր, եւ հապէշական ներածումն ու արտածումը տեղի կ'ունենան անկէ՝ հոն մաքսային սակի ենթարկուելով:

Ափրիկեան ծովեզերերուն վրայ այս գաղթային բնակութիւնները հաւկիթներու նման իրարու կը նմանին:

Տաքը, աւազն ու ջուրի պակասը իրենց դրոշմը դրած են Ճիպութիի վրայ եւ ուղղութիւն կուտան հոն տիրող կեանքի ձեւին, որուն պէտք է յարմարին անոնք որ գոյութեան պայքար կը մղեն հոս: Առաւօտ արշալոյսին իսկ, կեանքը կը սկսի: Անապատի աղքատիկ խրճիթէն դուրս կ'ելլեն հոն բնակողները— Սոմալիացիները եւ կ'ուղղուին դէպի շուկայ՝ իրենց ոչխարի եւ այծի հօտերով, ինչպէս նաեւ բուրդերով եւ հիւսուածքներով՝ ծախելու կամ փոխանակելու համար:

Նոյն ժամուն Եւրոպացին կ'արտօրայ ընելու իր առաւօտուան «տուշ»ը, երբ դեռ հեղնական տարբերութիւն մը գոյութիւն ունի տաքին ու պաղին միջեւ: Երբ դեռ տաքցած չէ գիշերուընէ գոլացած ջուրը, մարդ կրնայ գոլանալ որոշ չափով, որմէ վերջ իբրեւ թէ պաղ խողովակէն կը հոսի տաք ջուր մը ... ածիլելու համար ու այս կը տեւէ մինչեւ յաջորդ առաւօտ:

Ժամը 11ին, կէսօրէ առաջ, Ճիպութիի մէջ կը տիրէ յարաբերական լռութիւն մը: Օրուան գլխաւոր աշխատանքը պէտք է կատարուի մինչեւ այն ատեն: 12րդ ժամուն լռութիւնը գերեզմանային է: Փողոցներն ու հրապարակները կ'ամայանան բոլորովին: Ջերմութիւնը շուքին մէջ՝ կը բարձրանայ 40 աստիճանի (տուներէ ներս) իսկ դուրսը՝ աւազն ու քարը կը ճաթին 60—70 աստիճան տաքութեան տակ: Մարդ ու կենդանի այլ եւս չեն երեւիր:

Տուներու տանիքներուն ներքեւ, քարէ գետիններուն կամ այսպէս կոչուած «ալկաս» (տեսակ մը բէզկեաճ)-ներուն վրայ տեղացիները կը քաշեն իրենց յետմիջօրէի քունը: Եւրոպացիք այդ պահուն կը նստին իրենց տան պատշգամը կամ կը հանգչին վերեւ գետեղուած եւ չորս կողմէ բացուած սենեակի մը մէջ իր անխուսափելի հովարծարծ (վանթիլաթէօռ)ներու ընկերակցութեամբ որ մեղմ շարժում մը կը պատճառեն տաք օդին:

Ժամը 4ի մօտ արեգակնային ճառագայթները կը սկսին իյնալ, ուղիղ չեն զարներ գլուխներուն ու շուքերը կ'երկարին: Ճիպութիի աշխարհը հետզհետէ կրկին կը զարթնու եւ կը կատարէ կիսաթող գործերը: Իրիկուան դէմ ծովուն կողմէն կը փչէ թեթեւ զովութիւն մը: Քաղաքէն մինչեւ երկու քիլոմեթր, մինչեւ ծովուն հովանաւորեալ մասը եւ վերադարձ դէպի քաղաք՝ թափած կ'ըլլան բոլորը, մեծ ու պզտիկ, կը զուարճանան եւ կը փնտռեն՝ որ եւ է արմաւենիի ներքեւ,- որոնք հպարտութեամբ ովասիսներ կը կոչուին—հանգիստ մինչեւ որ մարմինները կը հանգստանան՝ օրուան ծանրութենէն ու տաքութենէն եւ կը հասնի ընթրիքի պահը:

Գիշերը սեւամորթ բազմութիւնները կ'ընկողմանին «ալկաս»ներու վրայ՝ սրճարաններուն առջեւ, կ'ըմպեն իրենց անփոխարինելի ըմպելին զոր կը պատրաստեն սուրճի տերեւներէն, դրած դդումէ ամաններու մէջ եւ կը զուարճանան թղթախաղերով, ինչպէս իրենց ծանօթ խաղը՝ «ռոքամ» եւն.: Պանդոկներու մէջ երաժշտութիւն եւ շարժում: Մարդիկ տեղ կը գրաւեն սեղաններու շուրջ: Բայց, գիշերային կենդանութիւնը երկար չի տեւեր: Կէս գիշերէն իսկ առաջ, լոյսերը կը մարին եւ աղմուկն ու երգը կը դադրին: Գիշերային հանգիստը անհրաժեշտ է հաւասարապէս բոլորին համար:

Օտարին համար՝ այս կեանքը սպաննիչ է: Առաջին օրը կը վազվզես շահագրգռութեամբ՝ ամէն ուղղութեամբ: Երկրորդ օրը կը նեղուիս պանդոկին մէջ, եւ երրորդ օրը յուսահատած, հարց կուտաս թէ շոգեկառքը քանի՞ն կը մեկնի Ատիս Ապէպա: Կը նստիս կայարանը եւ կը սպասես ժամ մը՝ մինչեւ որ ճամբայ ելլէ շոգեկառքը: Շուրջը մարդոց եռուզեռ: Ամբողջ քաղաքը ոտքի է արշալոյսին: Շոգեկառքը նեղ գիծ է: Վակոն մը՝ առաջին եւ երկրորդ կարգերով, ներկուած կուրացուցիչ ստաինճնի ճերմակ, եւ յատուկ Եւրոպացիներուն եւ հարուստ Հապէշներուն: Տեղացիներու ամբոխը իրենց սահմանուած վակոնները կը շրջապատէ: Կը տեսնես որ Սոմալիցի մը ներս կը քշէ ոչխար մը՝ առանց տատամսելու: Արար մը ծայրայեղօրէն վրդովուած է որ ճամբու տոմսակ անհրաժեշտ է եղեր եւ կնոջը համար: Եւ երբ վերջ ի վերջոյ շոգեկառքը կը քաշուի, ներսը վակոնները լեցուած կ'ըլլան մարդոցմով, որոնք գետինը նստած են քով քովի, կամ տեղաւորուած են նստարաններուն եւ կամ պատուհաններուն վրայ՝ իրենց ոտքերը դուրս կախած:

Վայրաշարժը ծանրօրէն կը փչայ՝ զառիվերին վրայ: Քանի մը անկիւնադարձեր եւս անցնելէ յետոյ կը հասնի առաջին շրջանը,— աւազուտ հովիտ մը հսկայ տարածութեամբ ուր կը փայլին ապակիի նման ողորկ քարեր: Անապատ մը, զոր հեռուէն տեսնէն՝ չենք կրնար երեւակայել: Ոչ մէկ կանաչ ոստ. այսուհանդերձ, ոչխարի եւ այծի հօտեր, որոնք կը փնտռեն սնունդ:

Ատեն ատեն երկաթուղին եզրը կ'երեւի կայարան մը: Փոքրիկ քարաշէն շէնք մը եւ քանի մը սոմալիական խեղճուկ խրճիթներ: Կայարանը շրջապատուած է հաստ պատերով, ուր կան ամրացումներ: Սոմալիցիները թուլամորթ մարդիկ չեն, ինչպէս կը թուին այժմ: Քսան տարի չարունակ անոնք մեծ դժուարութիւններ տուած են երկաթուղիներու շինութեան: Հիմա նոյն իսկ իրենց Դրացիները, Տանքալները, ափրիկեան ամենէն վայրի ցեղն են: Երբեմն … մերձենան երկաթուղիին եւ վա… լով կեցած մէկ կողմ, կը դիտեն … մանահրաշ կառաշարը: Ականջն… տեւ կամ մազերուն միջեւ նետ… ցողը կը նկատուի ազատ ու բոլ… րաւունքները ունեցող Տանքալ … ազապ մը, որ ամուսնանալու … րուն վրայ է: Եւ պէտք է սպան… այրեր, որպէսզի ցեղային բարք… արտօնեն զինք ամուսնանալու:

Արեւը կ'այրէ վակոններուն վե… Խմելու համար բերուած ջուրը գ… անգործածելի է այլ եւս: Փ… հովարծարծը իր շուրջի օդը կը … ժտէ: Դեղին աւազը կը կուրց… իսկ խեղդուկը նոյն իսկ բաց … տուհանին առջեւ անտանելի է: Շ… մեքենան կը փչէ ու կը ծխէ եւ … տուհանին շուրջ անօրինակ բա… կը ստեղծուի: Հորիզոնին վրայ … ցող ամպ մը աւազներու եւ … որ կը բարձրանայ, կը դառնայ … նակաձեւ եւ կը տարածուի լայ… երկայնքին: Կառապետը վրդով… ու կը յանձնարարէ փակել պա… հանները եւ դռները: Դուրս կը … յիմ. մթնած է աւազի ահաւոր փ… րիկէն: Նուրբ աւազը կը մտնէ … նափոքր ծակերէն ալ ներս, կը … վակոնները, կը ծածկէ հագուստ… ու նստարանները, կը մտնէ բեր… ներէն ու աչքերէն ներս, ու կը … քիթերը: Տասը բոպէ վերջ, «սա… կը փարատի եւ շոգեկառքը կը շ… նակէ իր ճամբան ...

Պայքար՝ աւազին, տաքին, … քին ու պապակին դէմ: Մարդ կը … կուի ու կ'ենթարկուի խոր անտ… բերութեան, բայց շոգեկառքը … չաններ, ու դուրսը հետզհետէ … փոխուի տեսարանը: Հապէշիստա… Ափրիկէն կը նշմարուին այլ եւս… դին անապատին աւազը կ'անհետ… երեւան կուգան կանաչմացա… Առաջին աքասիաները դէպի եր… կը ցցուին՝ մթին դիմատուեր… նման, եւ իրենց օրօրումներ… գեղեցկացնեն ընդհանուր տեսար… Տարածութիւնը հետզհետէ աւել… զուարթանայ: Հեռուն՝ խիտ ու … րի ծառեր կը ծածկեն լայն տարա… թիւնը եւ լեռնային կապոյտ շղ… ներ կը փռուին հորիզոնին աս… Շոգեկառքը արագօրէն կը … առաջին օրը կը հասնի Հապէշ… սահմանային քաղաքը՝ Տիրէ-…

Տ.Տ.

ՀՕԿԻ ՆԵՐՔԻՆ ԽԼՐՏՈՒՄՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Երեւակայեցէք որ … րեք ամիսէ ի վեր ընտրուած կե… Վարչութիւն մը, դուռնէ դուռ, … ղէ քաղաք ինկած վստահութ… քուէ կը մուրայ, մեծամասնութ… ցոյց տալու համար Շահվերդեան… Ինչո՞ւ այդ անկումը, քանի որ հ… մաղումարի մեծամասնութիւնը իր… կողքին էր, ու միայն փոքր թիւ… ընդդիմադիրներ: Ինչո՞ւ կը … Հօկեան լումաներով գոյացած դ… ները, երբ վստահ էին երեք ամիս … առաջ որ մեծամասնութիւնը զի… ընտրեց: Ասով անգամ մը եւս կ'ապ… ցուցուի որ ճնշումի տակ համագ… մարի մէջ ստեղծուած արուեստակ… մեծամասնութեան արդիւնքն է կեղ… Վարչութիւնը: Եւ ճիշդ առոր հ… է որ գաւառ ինկած են քուէ մուր… լու, անպակաս ընելով «չանթա… եւ ներգաղթի պարագան: Անոնք … որ ըսել կուտան.— Վա՛յ է եկեր … նոնց որ բողոքողներու կամ ար… սուածներու կողմը կը քուէարկեն:

Արդարեւ, ամէն անոնք որ հա… ձակութիւնը կ'ունենան քննադ… կեղծ. Վարչութեան որ եւ է գ… խակոյն կը նկատուին «ձախակո… եաններ», «Դաշնակցութեան ակ… «Հօկը պառակտողներ եւ փրովօք… թէօռ», եւ դեռ ուրիշ ածականներ… Ուրեմն Փարիզէն մինչեւ Մարսէյլ … թայուած են աշխատաւորական շ… հերու դաւաճաններով եւ «ակէնթ… րով:

Ի՞նչ է ասոնց յանցանքը,— այն … ժողովուրդի ծոցէն ծնած աշխատ… ւորներ ոչ մէկ կապ ունեցած են … ցեալին մէջ Հնչակեան կուսակցու… թեան հետ, եւ ոչ ալ ներկայիս:

Ո՞վքեր են այս «քլիք»ին կարկա… ռուն դէմքերը: Սնանկացած փաստ… բան Գ. Թահմազեան եւ զանազա… հացկատակներ, որոնք մահու եւ կե… նաց պայքար կը մղեն իրենց կորս… աթոռները հաստատ հիմերու վրայ … դնելու եւ քօղարկելու համար իրենց …

…նիւթական աղուտութիւնները, որոնց յայտնութիւնը պիտի փճացնէ իրենց «անցեալը»: Աշխատաւորներէ… բոլորանքերով հաւաքուած գումարները փճացնելու ընդունակ այս քլիքը անցեալին մէջ թէ ներկայիս, իրեն… ըրած է մէկ բան. — Խ · Հայաստանը ձեր լումաներուն կարիք ունի:

…է ըսել որ դժբախտ, անգործ, …թութեան մատնուած «մասսա»ն …կոկորդը յագեցնելու պարտականութիւնն ունի: Հայրենիքի օգնութեան մաքուր զգացումէն տարուած …թէ կէս իրենց կարիքներէն զըրկուելով բաժին կ'ուզեն բերել շինարարական գործին, եւ յանկարծ երե… կուգայ այնպիսի յայտնութիւն …թէ այդ գումարները ծախսուեր …արտասահմանի մէջ եւ իրենց նը…ակին չեն ծառայեր: Ըսէք, խնդ…, թէ ի՞նչ պիտի ըլլայ համեստ …ուրի զգացումը մեր կազմակերպ…թեան հանդէպ, որ տարիներ շա…նակ իր նիւթական օժանդակութիւնը բերած է, օր առաջ շինարարական պակասը լրացնելու համար մեր …րկի Խ · Հայաստանի մէջ:

Տարիներ շարունակ լսեցինք թէ …նակարաններու պակաս ունի Խ · Հայաստանը: Դեռ ականջիս կը հնչէ Գ · …վարդանեանի յայտարարութիւնը. — …պարտականութիւն սեպեցէք …մը դնել Խ · Հայաստանի մէջ կա…ուցող շէնքին վրայ, որ կարելի ըլլայ արտասահմանէն տանիլ ներ…զաղթողներու հոծ բազմութիւն մը»: Եւ զարմանալի չէ որ կարգ մը …յր · Միութիւններ արդարացուցած …ըլլալով իրենց պարտականութիւնը, …պահ ու յարգանք կը վայելեն Խ · Հայաստանի մէջ, քան թէ Հօկը որ …թէ կամուրջը պիտի հանդիսանար Խ · Հայաստանի եւ արտասահմանի …եւ Հայրենակցականներու բո…գործերը պիտի ըլլային Հօկի միջոցաւ:

Տարիներ շարունակ Գ · Թահմազեան յաջողած է էնթրիկներ սարքելով …կեր ընկերոջ դէմ հանել եւ իր շա…ակը ղուրս քաշել կրակէն: Այս անգամ իրեն օգնական ունի բժիշկ մը Գալճեան, որ աւելի ճարտար է քան Թահմազեանը: Սուտի եւ շանթաժի …պարակը ունին՝ ան դահիճն է դար…ձեր ֆրանսահայ Հօկերու: Քլիքի մարդոց համար շատ դիւրին է: Վը…ընդել կամ հեռացնել ո եւ է պատասխանատու ընկեր որ կը սպառնայ իրենց գոյութեան: Անցեալի մէջ մեզի …թ են դէպքեր, ուր նոյն իսկ երկ…ած պատասխանատու ընկերներ …ացած են որպէսզի ասպարէզը մը…այ իրենց:

Այս անգամ քլիքը իրեն հետ ունի …րայի հնչակեան ակումբի ամբողջ …կազմը:

Շատ դիւրին է մոլորեցնել Շահվերդեան մը, մանաւանդ իրենց անցեալի բարեկամական կապերու վրայ հիմ…ելով: Սակայն ինչպէս Իրագեկը …ըսէ. —«Վերջին 7—8 տարուան դաս…ափարակչական աշխատանքը շատ խոր …նք ձգած է Հօկեան շէնքը մասսա…ի մէջ, եւ այլ եւս թոյլ չի տար որեւէ անձնաւորութեան իր իրաւունքներուն …րայ»: Թող լաւ գիտնան քլիքի բոլոր անդամները եւ Շահվերդեանն ալ, ին…չ չէ, որ մասսան այն աստիճան …ղացած է որ թոյլ չի տար որ իր …ները եւ նուիրական զգացումները …երթան բարեկամական կապերու …էնթրիկներու:

Հակառակ պարագային Շահվերդեան իր 1200 հոգին կ'առնէ ու կ'երթայ, բայց ամիս մը յետոյ այլ եւս …անոնք ոչ Հօկի շարք, եւ ոչ ալ …: Կը մնան, ինչո՞ւ չէ, …դրամ գտնեն ուրիշ խողովակով: …ան շէնքը, որ մեր ուսերուն …բարձրացած է, թոյլ չենք տար …մը հացկատակներու համար …մը վերածուի: Մինչ այդ դեռ …պայքարի ասպարէզ իջնել եւ …ղրել մեր խօսքը:

Մեր խօսքը շարքերու ձայնն է, եւ …ձայնը ոչ թէ քանի մը «ավան…իւրիստներու»:

Մենք կը սպասենք որ Շահվերդեան …պատուղութեամբ ղուրս գայ …խնդրէն, եւ չփորձէ խափանել …բողոքի ձայնը, որ կրնայ անհա… դէպքերու տեղի տալ:

Այս երկրորդ դրութիւնս է, բայց …չեմ վերջացուցած:

ԱՆԿԵՂԾ ՀՕԿԵԱՆ ՄԸ

…ՇԱՏԵՍՏ

…ՃԵՆՈՒՄ — Զէնկիւրցիներու ե…միւթին մէջ (Ալֆորվիլ), անուրդի …թիւ միանուագ 500 ֆրանք վճա…է Պ · Ֆէլիքս Անդրանիկեան, եւ …թէ Աղամեան:

ԳԵՂԵՑԻԿԸ ՈՉ ԵՒՍ…

Մոլեռանդ մը եւս պակսեցաւ…

Մէկն էր նախապատերազմեան գաղափարակից ընկերներէն, դաշնակցական ուխտաւորներէն: Դաշնակցութեան շարքերը մտած էր Քր · Միքայէլեանի մահուան օրը, 1905ին: Յեղափոխականի ուսմը պայթած էր Վիտոշի ստորոտը, իր հետ տանելով Մեծ Վարպետը: Իբարանցում կար Սոֆիայի մէջ, ժողովուրդը հետաքրքիր պատահած աղէտին, երիտասարդութիւնը սթափած յեղափոխական գրօշի տակ մտնելու պատրաստակամ: Անոնց մէջն էր Գեղեցիկը: Հաւատ նետած օտար երկնքի տակ, հեռու հայկական տառապանքէն, Քրիստափորի մահը կը ցնցէ Գեղեցիկը: Այդ օրը հետաքրքրութիւնը կը դարձնու դէպի հայ ժողովուրդը, հայրենիքը: Կ'արձանագրուի Դաշնակցութեան շարքերը ու մոլեռանդ զինուորի մը պէս հաւատարմօրէն կը ծառայէ կուսակցութեան, մինչեւ մահուան վերջին օրը:

Մոլեռանդ էր համոզումներուն մէջ, անզիջող գործի ժամանակ ու կարգապահ մարմիններու հրահանգներուն առեն: Անսահման եռանդ ունէր պայքարի առեն, կատակարան ուրախութեանց ժամանակ ու անփոյթ՝ կեանքի դաժան օրերուն:

Կուսակցութեան յաջողութիւնը, հեղինակութիւնը ամէն ինչէ վեր էր: Անձնական, ընտանեկան հոգերը ընդունակ էր օրերով, շաբաթներով յքելու, կուսակցութեան այս կամ այն ձեռնարկին յաջողութեան համար: Ծրաջան մեզու էր աշխատանքի առեն եւ խայթող՝ պայքարի; կռուի մէջ:

Մանուկի պէս քմայքոտ էր, ծեր պապիկի նման հանդուրժող: Բարկացած վայրկեաններուն աչքերէն կրակ կը ցայտէր, խաղաղ ժամանակ հեզաբարոյ նորհարս: Յեղափոխութիւնը ինքնանպատակ էր Գեղեցիկի համար: Յառաջդիմութիւնը անքննադատելի ազդակ մարդկային գոյութեան:

Տարրական էր իր ստացած կրթութիւնը, սակայն արկածասէր խառնուածքին, հետաքրքիր մտքին շնորհիւ կրցած էր որոշ պաշար ամբարել: Ամէն ինչի մասին կրնար խօսիլ, իր սուր միտքը կրնար պատասխան մը գտնել: Իրեն համար հայկական հարցին լուծումը գերիվեր էր ամէն ինչէն: Ընկերվարութիւնը, մանաւանդ համայնավարութիւնը օտարոտի էին իրեն: Դաշնակցական էր, որովհետեւ Դաշնակցութեան մէջ կը տեսնէր մարտական ուժը հայ ժողովուրդի․ ան էր որ հերոսական պայքար կը մըղէր Հայաստանի ազատութեան համար:

Սիրահար էր Դաշնակցութեան մարտական ուժին, պատմութեան, հաւատաւոր անոր գաղափարներուն եւ բարքերուն: Յաճախ կը գերագնահատէր Դաշնակցութեան ուժը, բայց երբեք չէր թերագնահատեր:

Մոլեռանդ իր հաւատքի մէջ, հաւատ կը ներշնչէր նաեւ իր խօսակցին: Անհաշտ՝ հակառակորդին հանդէպ, կը սիրէր սակայն լսել եւ հակառակորդի խօսքը:

Իր ծանօթները, բարեկամները, նաեւ թշնամիները, հակառակ իր բնաւորութեան, կը սիրէին զինքը: Կը խայթէր հակառակորդը, սակայն կը յարգէր մարդը:

Անհաշտ էր ռամկավարներու, անոնց՝ համայնավարներու հանդէպ: Հայաստանը սակայն երբեք չէր շփոթեր վարչաձեւին հետ: Հայաստանի գոյութիւնը, անունն իսկ ոգեւորութեան աղբիւր էին Գեղեցիկի համար: Կը դժգոհէր, որ չի կրնար Հայաստան երթալ, հայ ժողովուրդին հետ ապրիլ: Կը դայրանար համայնավարներու վարած հակազգային քաղաքականութեան առթիւ, կ'ըմբոստանար անոնց վարած պայքարի ձեւերուն դէմ:

Գեղեցիկ իր շրջանի կենդանի լըրագիրն էր: Ամէն ինչ գիտէր, ամէն տեղ էր, ամէնուն հետ էր:

Վէճը, ազմուկը իր տարերքն էին: Առանց պայքարի հանդիստ չէր հոգին: Դաշնակցութեան երդուեալ հաւատարմատարն էր: Տարիներու ընթացքը երբեք չկրցան մարել իր մէջ եռանդը, գործելու խանդը: Ամէն տեղ Գեղեցիկը մնաց առաջաւոր դիրքերու վրայ: Եւ ահա դաժան մահը վերջ կուտայ իր գոյութեան:

Հողը թեթեւ, անմոռանալի ընկեր:

Ա · ՈՒՐԱՐՏԵԱՆ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԷՏԻՐՆԷՆ ԻՆՉՊԷՍ ՔԱՆԴԵՑԻՆ

ԽՄԲ · — Էտիրնէի երեսփոխան Մէհմէտ Շէրէֆ Այքութուն բաց նամակ մը ուղղած է ներքին գործավար Շիւքրիւ Գայային: Նամակը բաւական երկար է ու կը խօսի Էտիրնէի ցաւերէն: Ստորեւ կուտանք նամակին գլխաւոր մասերը. —

Ցխուն հազար երիտասարդներ, պղնձագոյն դէմքերով Թուրք տղաք այս երկրին սահմանի երկայնքը շիփ շիտակ ու ոտքի վրայ կանգնած են: Մենք՝ Թուրքերս շատ վարժ ենք սահմանները պաշտպանելու, մինչեւ կէս գիշեր կիները, իսկ մինչեւ արեւծագ՝ այրերը: Ասկէ պէտք է դանդաղումի մը արդիւնքն ըլլայ: Էտիրնէ քաղաքը այնքան դանդաղած է որ, փոքրիկ օրինակով մը կրնամ դայն ձեզի պարզել:

Հակառակ մեր բոլոր թերութիւններուն, քաղաքին մօտ տնկաստան մը ունինք: Եթէ Թուրքիոյ մէկ ծայրէն միւսը շրջիք, ոչ մէկ տեղ նմանը կը գտնէք: Անոր հասցուցած պտղատու տունկերը այժմ տարածուած են Անատոլուի մէջ: Այդ տնկաստանն է որ Էնկիւրիի Օրման ագարակին Եէնիշէհիրի եւ Էթլիքի պարտէզներուն տունկեր տուած է: Հողագործական դըրծավարը, թեւերը կլորցուցած, «ռէքլամ»ի ձեւով կը խօսի Պիլլիւքէրէի տնկաստանի մասին ու շատ հոգ կ'ընծայէ: Ան, հոն տեսնելով եղէգէ նստարաններու միջեւ սեղմուած անարժէք տունկերը, առատօրէն կ'օժանդակէ անոր: Կը խոստովանինք որ մենք կոտրած աթոռ մը իսկ չունինք: Էտիրնէն աչքէ հեռու անկիւն մը մնացած է ու մեր գործավար ընկերը բէքլամ չի կրնար ընել անորտնկաստանով, այդ պատճառաւ ալ չօգներ: Հողագործական հիմնարկութեանց մէջ օտարներուն առատօրէն կը տրուի: Եթէ այդ բաշխումներուն եւ հոգածութեանց կէսը Էտիրնէի յատկացուէր․․ Զգիտեմ գործավարը տեղեա՞կ է թէ միայն Քըրքլարէլիի շրջանին մէջ հարուստ այգիներէն հանուած ու նետուած են երեսուն վեց միլիոն որթատունկեր··· ինչ դժբախտութիւն:

Երկրորդ փորձանք··· Էտիրնէի քանդուելուն, այս հողերուն, այգիներուն, պարտէզներուն անմշակ մնալուն պատճառները երկու են:

Առաջինը այն է որ Էտիրնէ-Պոլիս շոգեկառքը Ֆրանսական ընկերութեան մը կը պատկանի ու լաւ չի բանիր: Զէթինքայա, հանրային շինութեանց գործավարը որոշած է ոչ մէկ գիծ թողուլ օտարին ձեռքը: Գանք երկրորդ փորձանքին: Ասիկա այն մարմինն է որուն «շէնքերու արձանագրութեան եւ գնահատումի յանձնախումբ» անունը տրուած է: Եթէ ելմտական գործավարը քիչ մը լաւ խորհէր, Էտիրնէի գլխուն այս փորձանքը չէր բանար: Անիկա այդ յանձնախումբը կազմեց մարդոցմէ որոնք իրենց կեանքին մէջ խրճիթ մը իսկ շինած չեն եւ գաղափար չունին թէ տուն մը ի՛նչ կ'արժէ, այդ պաշտօնեաներուն քով դրաւ մէկ երկու տեղացիներ որոնք, սակայն, ազդեցութիւն չունին: Ու ասոնք Էտիրնէի բոլոր տուները քանդել տուին··· հին պալատական ըմբոնում մը ազգային հարուստ օճախ մը արմատէն քանդեց: Դժբախտութիւնը հոն է որ քանդուած են հին դաւիթներ կամ արքունի չէնքեր, որոնք մարմարակերտ էին եւ Թուրք արուեստին լաւագոյն գործերէն, հին աւազաններ, հին պալատներ, այնպէս որ, այս ձեւով, Էտիրնէի մէջ առաջ եկած է «Եըքըճըլար էնաֆը» անուն դասակարգ մը (քանդումի արհեստաւորութիւն): Ճիշդ քանի մը հազար տուներ գետնին հաւասարեցուցած ու կղմինտրները, յղկուած քարերը, օր տեսած առաղձները, սիւներու վերնամասերը, աւազանի քարերը վակոն վակոն սահմանէն ելած եւ Յունաստանի ծախուած են··· իսկ անոնք առնելով Էտիրնէի այս նիւթերը, գիւղեր ու գաւառակներ շինած են··· Յունարէն լեզուով Նոր Էտիրնէն կը կոչուի Նէաօրէսթի, այդ քաղաքը ամբողջովին մեր Էտիրնէին նիւթերովը շինուած է: Այս յանձնախումբին անդամները փոքրիկ ցաւ մը իսկ զգացած ըլլալու չեն Էտիրնէն քանդած ըլլալնուն համար: Անոնք երբեք հազար ղըրշ·տուրք մը կը դնէին տունի մը որ, օրինակ, 300 ղրշ · եկամուտ ունի, տէրը անկարող ըլլալով ինքզինքը հասկցնելու անմիջապէս կը քանդէր տունը, «գոնէ միայն հողին տուրք մը տամ» խորհելով: Յանձնախումբը, հետուէն նայելով, «աս տունը, այս պալատը տասը հազար ոսկի կ'արժէ, միւսը սաչափ» ըսած ու տուրքեր դըրած է, մինչ անոնց մէջ մէկ հատիկ վարձակալ չկար: Անոնք, պետական գանձին հարիւր ղրուշ չահ բերելու համար չեն անդրադարձած որ ազգին ապրանքէն հարիւր հազար ղրուշ կը փճացնեն: Այո՛, այս խեղճ պաշտօնեաներուն երեւէն «Եանկըն վա՛ր»···

Դուք ալ գիտէք որ ԱՏԵՆՕՔ ՀԱՐԻՒՐ ՀԱԶԱՐ ԲՆԱԿԻՉ ՈՒՆԷՐ ԱՅԴ ՔԱՂԱՔԸ, ԱՅՍՕՐ ԱՄԷՆ ԱՄԻՍ 10–15 ԸՆՏԱՆԻՔ ԿԸ ՄԵԿՆԻ ՈՒ ՀԱԶԻՒ ԵՐԵՍՈՒՆ ՀԱԶԱՐ ՀՈԳԻ ՄՆԱՑԱԾ Է: ՄՆԱՑՈՂՆԵՐՆ ԱԼ ՓԱԽՈՒՍՏ ՏԱԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ԱՌԻԹ ԿԸ ՓՆՏՌԵՆ: Որովհետեւ, ամէն օր վաճառատուն մը կը փակուի, տուն մը կը փլի, պալատ մը կը քանդուի ու մինչ քանդումի արհեստաւորներու դէմքերը կը ժպտին, վարպետ Սինանին մեծ յիշատակարանին վերեւ բուին տխուր ձայնը պատռելով գիշերային մթութիւնը կը տարածուի դէպի պուլկարական եւ յունական սահմանները···

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Կ. ԽԱՉԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ. — Հ · Կ · Խաչի տարեշրջանի առաջին ներկայացումը տեղի ունեցաւ շաբաթ գիշեր Հայ Ակումբին մէջ: Դերասան Պ · Ուզունեանի ղեկավարութեամբ եւ տեղւոյս սիրողներու մասնակցութեամբ բեմադրուեցաւ, «Ուշ լինի, նուշ լինի» ուրախ օփերէթը: Կ · Խաչի ժրաջան տիկինները կանխաւ ծախած էին տոմսերու մեծ մասը:

Ժամանակէն առաջ ժողովուրդը խուռներամ խուժեց սրահ: Սպասեցաւ մինչեւ վերջին տոմսը: Շատեր ոտքի վրայ կենալու պայմանով յօժարակամ վճարեցին մուտքի դրամը ու մտան ներս: Շատեր տոմս ունենալով հանդերձ՝ մնացին դռներու եւ պատուհաններու առջեւ, իսկ ուրիշներ ճարահատ ետ դարձան: Շարժելու տեղ չկար սրահին մէջ:

Ոչինչ էր խնայուած խաղը լաւագոյնս բեմադրելու համար: Դերասանները Տիկ · Զէրչեան— Շողիկ, Տիկ · Գ · Տէր Խաչատրեան — Նազիկ, Տիկ · Խ · Ալթունեան — Մարթա, Պ · Կ · Մինասեան — Օհան, Պ · Վ · Մանկասարեան— Արշակ, Պ · Յ · Պետրոսեան — Նահապետ, Պ · Ն · Պապուճեան — Սաքօ, շատ լաւ էին պատրաստած իրենց դերերը, շնորհիւ ղեկավար Ուզունեանի: Երկու ջութակ, մէկ ուտ՝ Պ · Մ · Անմահեան, Պ · Յ · Եաղուպեան եւ Տիկ · Օ · Խարխեան կարողացան ներդաշնակօրէն հետեւիլ երգերուն: Շատ մեծ էր ժողովրդի ուրախութիւնը եւ գոհունակութիւնը: Դերակատարները բեմ կը հրաւիրուէին կրկին ու կրկին:

Երկրորդ արարէն յետոյ բեմ ելաւ Տիկ · Էլլէն Բիւզանդ եւ քանի մը ջերմ խօսքերով գովեց սիրողները, որ հինգ տարի շարունակ, մեծ զոհողութիւններով միշտ աջակցած են Կ · Խաչին, խաղալով դժուարին խաղեր եւ միշտ գոհ ձգելով ժողովուրդը:

Կ · Խաչի վարչութիւնը մէկ մէկ ծաղկեփունջ նուիրեց դերակատարուհիներուն եւ մէկ ինքնահոս գրիչ դերասան Պ · Ուզունեանի, որ ձրիաբար պատրաստած էր այդ դժուարին խաղը եւ ամէն առթիւ օգտակար եղած Կ · Խաչին: Ժողովուրդը հեռացաւ շատ գոհ, փափաք յայտնելով որ կրկին ներկայացնեն այս խաղը:

Արձակուրդը վերջացած ըլլալով, Կ · Խաչին դպրոցը վերաբացուեցաւ հինգշաբթի, կարող ուսուցչուհի մը ղեկավարութեամբ:

Կ'ողջունենք Կ · Խաչը, նոր եռանդ եւ յարատեւութիւն մաղթելով:

Բարեկամ մը

Նոր դասընթացք

Ֆ · Հ · Կ · Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղը բացած է գիշերային դասընթացք մը երկու ամիսէ ի վեր:

Վարչութիւնը կը հրաւիրէ բոլոր այն անդամուհիները որ կարդալ - գրել չեն գիտեր, օգտուիլ այս առիթէն: Ոչ անդամներն ալ կրնան հետեւիլ դասընթացքին: Տիկ · Մարգարիտ Փօյաճեան սիրայօժար յանձն առած է այս ծանր պարտականութիւնը: Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան չորեքշաբթի եւ շաբաթ օրերը, իրիկուան ժամը 8.30ին · բոլորովին ձրի:

Վարչութիւն

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՏԱՐԱԾԵՑԷ՛Ք
« ՅԱՌԱՋ »Ը

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԵՐ ՓՐՕՓԱԿԱՆՏԸ

Աթէնքի «Նոր Օր»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (18 սեպտեմբեր).

— «Մուսա լեռը», ուրեմն, հայ փառքի ու մեծութեան յիշատակարան մըն է եւ նախատինք մը արեւմտեան կոչուած քաղաքակրթութեան երեսին, որուն զոհ գնաց առաքինի եւ ազնուական մեր ցեղը, զոհ՝ անոր խաբէութիւններուն, կեղծիքներուն եւ պոռնկական քմայքներուն:

Մուսա լեռը անուղղակի մեր փրոփականտին նպաստող հոյակապ գրական գործ մըն է, որ մարդոց խիղճերը պիտի ցնցէ եւ անոնց զայրոյթը պիտի հրահրէ Թուրքերու վրայ, որոնք ցեղի մը նահատակութեան դիւային ծրագիրը յղացան ու գործադրեցին:

Ֆրանց Վէրֆէլի գիրքը կարդացողը կամ ժապաւէնը տեսնողը, եթէ մարդկային ազնիւ զգացումներ ունի, անպայման պիտի հակակրի հայ ժողովուրդին եւ պիտի հակակրի Թուրքերուն՝ այն բարբարոսութիւններուն ու վայրագութիւններուն համար, որոնք գործուեցան համիտեան, սահմանադրական և քէմալական իշխանութիւններուն շրջանին:

Թուրքերը իրաւունք ունին վայնասուն փրցնելու եւ աջ ու ձախ դիմումներ կատարելու, որպէսզի Մեթրօ Կոլտուինի ժապաւէնին ցուցադրութիւնը արգիլուի, առաջքն առնելու համար հակաթուրք ալիքի մը, որ բոլորովին անհաւանական չէ:

Միամիտ չենք ենթադրելու թէ այս կարգի հրատարակութիւնները կրնան ազդել այսպէս կոչուած՝ պետական ու կառավարական շրջանակներու վրայ, որոնք նեղ եսասիրական նկատումներէ եւ շահերէ կ'առաջնորդուին միշտ, ի հարկին արիւնոտ ձեռքեր սեղմելով եւ ոճրագործներու հետ կողք կողքի նստելով:

Մուսա լեռը այդ շրջանակներուն վըրայ ոչ մէկ տպաւորութիւն չի թողուր: Ուրեմն, Թուրքերը այդ կողմէն վախնալու պատճառներ չունին մանաւանդ այս օրերուն, երբ սերտ գործակցութիւն կայ եւրոպական բազմաթիւ երկիրներու եւ Թուրքիոյ միջեւ:

Թուրքերը կը վախնան ուրիշ բանէ, միջազգային հանրային կարծիքէն, որ ամէնէն մեծ զէնքն է եւ որուն վնասը բոլոր ազգերէն աւելի թուրք ազգը տեսած է անցեալին:

Հաւկնալի է ուրեմն թուրք կառավարութեան ու մամուլին վիվիւնը Մուսա Տաղ ժապաւէնի մասին, որ կոչուած է պատմական մնալու բոլոր ժապաւէններուն մէջ:

Մեզի համար ընելիք գործ մը, աշխատանք մը չկա՞յ արդեօք ժապաւէնին դէմ յարուցուած զայրոյթի եւ դժգոհութեան մթնոլորտին մէջ:

Ի՞նչ ընել՝ որ Մեթրօ Կոլտուինի ժապաւէնը ցուցադրուի աշխարհի բոլոր երկիրներուն մէջ: Չինաստան, Ափրիկէ, Ճավա, Զելանտա եւ ամէն տեղ, ուր մարդ կայ: Ի՞նչ միջոցներու դիմել, որ ան յարգանք, հիացում եւ համակրանք ներշնչէ բոլորին Հայերուն հանդէպ եւ բոլորին մէջ՝ Հայերուն զլացուած արդարութիւնն ու իրաւունքը տալու զգացումին ծնունդ տայ:

Այո՛, մենք ալ կատարելիք դեր ունինք: Զենանծալ չպիտի նստինք եւ մեր ժամերը յօրանջումով չպիտի ըսպառենք: Մենք շատ լաւ գիտենք թէ փրոփականտը որքան մեծ ուժ է, որքան զօրաւոր զէնք է քաղաքականութեան մէջ: Մեր տկար ուժերով եւ միջոցներով, քսաներորդ դարուն առաջին քառորդին մենք յաջողեցանք Թուրքիան տկարացնել, աշխարհի հանրային կարծիքը լարելով անոր դէմ: Եւրոպայի մէջ ստեղծեցինք հակաթուրք հոսանք մը, նոյնը նաեւ Ամերիկայի մէջ:

Մեր փրոփականտը տկարացաւ միայն վերջին տասը տարիներուն, Լօզանէն ի վեր, ուր մահացու հարուած մը տրուեցաւ մեր դատին: Լօզանը հիասթափեց մեզ, շիրականացան մեր յոյսերը, ու ազգովին դառնացած, կարծես զգուանքով ձեռք քաշեցինք մեր արդար իրաւունքներէն, քաղաքակրթութեան եւ մարդկութեան վրայ մեր ունեցած հաւատքն ու վստահութիւնը կորսնցնելով:

Տարիներու գոհողութեամբ մեր շահած փրոփականտի դիրքերն առանց պայքարի Թուրքերու զիջեցանք, կարծես թէ ընելիք գործ մնացած չըլլար մեզի համար: Ասկէ՝ վերջին տարիներուն հայ ժողովուրդին դէմ ըլլայ Ամերիկայի, ըլլայ Եւրոպայի մէջ ըստեղծուած հակակրական հոսանքը եւ թրքասիրական արտայայտութիւնները, որոնց հանդիսատես եղանք:

Եթէ շարունակենք անտարբեր մընալ մեր դատին հանդէպ, Ֆրանց Վէրֆէլներն անգամ մեզի դէմ դառնալով պիտի հեռանան մեզմէ իրաւունք տալով Թուրքերուն եւ Քլօտ Ֆառէրներուն»:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Ը. Մ.

ՄԱՐՍԷՅԼ — Հ · Մ · Ը · Մ ·ը այս կիրակի սկսաւ եղանակի իր Ա · բարեկամական խաղը, S.O.St. Andréի դէմ եւ յաղթեց 8—3 վ · ինչ որ ցոյց կուտայ թէ այս տարի լաւ պատրաստուած է ախոյենական խաղերու համար եւ կը խոստանայ պատուաւոր տեղ մը գրաւել իր դասակարգին մէջ:

Առաջին վայրկեանէն մինչեւ վերջ, մեր տղաքը տիրապետեցին խաղին:

⁂ Սեպտ · 29ին Հ · Մ · Ը · Մ ·ի Ա · խումբը կը մրցի իր ախոյենական առաջին խաղը A.S. Gardanneի դէմ, Կարտանի մէջ, ժամը 3ին:

Կը յուսանք որ Կարտանի գաղութը պիտի փութայ քաջալերել հայ մարզիկներ:

Մ · Ա ·

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՀԱՅ ԳԻՏՈՒՆԻ ՄԸ ՎԻՃԱԿԸ

Ֆրանսայի աստեղագիտական ընկերութեան 7 յունիս 1911 թուականի նիստին մէջ այժմ հանգուցեալ նշանաւոր աստեղագէտ Քամիյլ Ֆլամարիոն կը ներկայացնէր հայ աստեղագէտի մը՝ Պ · Լեւոն Աստուրեանի հետազօտութեանց արդիւնքը երկնային մարմիններու կազմութեան եւ անոնց շարժման մէջ ելեկտրականութեան ազդեցութեան մասին, ու կ'աւելցնէր. — «Մեր պաշտօնակցին այս ուսումնասիրութիւնը կը տարածուի աստեղագիտութեան, ընդգրկած հարցերուն մեծ մասին վրայ: Իր տեսութեանց կարգ մը կէտերը կրնան վիճելի ըլլալ, բայց եղածը խոշոր աշխատանք մըն է զոր հեղինակը սիրով կրնայ շարունակել եւ որու համար քաջալերութիւնները անպակաս պիտի ըլլան իրեն»:

Մեծ պատերազմը եւ Պ · Լեւոն Աստուրեանի ճամբորդութիւնը Պոլիս ընդհատած են այս աշխատանքը:

Նոյն ընկերութեան 1934 դեկտ · 5ի նիստին մէջ Տիկ · Քամիյլ Ֆլամարիոն ներկայացուց տեսական նոր աշխատանք մը տիեզերքի կազմութեան մասին որուն հեղինակն էր հայ աստեղագէտը: Տիկ · Ֆլամարիոն այս տարի յունիսին նամակ մըն ալ գրելով Պ · Աստուրեանի կը յանձնարարէր այդ աշխատանքին մէկ օրինակը ղրկել Մարսէյլ, գիտարանի տնօրէն նշանաւոր աստեղագէտ Պ · Պարպիէի:

Մեր տեղեկութեան համաձայն, Պ · Աստուրեանի հետազօտութեանց ձգտումն է տիեզերական օրէնքներու մասին նոր տեսութիւն մը, զոր սակայն գլուխ հանելու համար միջոցները կը պակսին իրեն:

Հայ աստեղագէտը արդէն տարեց ու հիւանդկախ, ստիպուած է իր օրապահիկին եւեւէն վազել օրն ի բուն դուռէ դուռ ծախելով նպարեղէն ու այլ մանր առարկաներ:

Եթէ կարգ մը Հայեր իրենց գնումն ընէին իրմէ, կեանքի հոգը թեթեւցնելով առիթ պիտի ընծայէին անոր շարունակելու իր գիտական աշխատանքը զոր այնքան կը գնահատեն ֆրանսական ձեռնհաս մասնագէտներ:

Հետաքրքրուողներուն եւ բարեացակամներուն դիւրութեան համար հոս կուտանք իր հասցէն. — Պ · Լ · Աստուրեան, 33, ռիւ տը լա Շառպոնիէռ, Փարիզ (18):

Տ ·

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ՇՈՒՐՋ

Պ · Լեւոն Քաջբերունի (Թօփալեան) հրատարակած է ֆրանսերէն գիրք մը՝ Խաղաղութիւնը եւ տնտեսական բարգաւաճումը · արմատական դարմաններ տնտեսական տագնապին եւ ընկերային չարիքներու դէմ խորագրով:

Ֆրանսական յայտնի շաբաթաթերթը «Լէ Նուվէլ Լիթէրէր» հետեւեալը կը գրէ իր «Ստացանք»ի բաժնին մէջ.

— « Հեղինակը կ'ուզէ դարման մը բերել տնտեսական տագնապին եւ ընկերային չարիքներուն: Իր գաղափարները ազնիւ են, արդար եւ գործադրելի, բայց, ինչպէս միշտ, գործադրութեան մէջ կը սկսին դժուարութիւնները: Կ'ուզէ որ ստեղծուի Միջազգային Գերագոյն Խորհուրդ մը եւ ընկերային արդարութեան նախարարութիւն մը, եւ կը դատապարտէ Ազգերու Դաշնակցութիւնն ու միջազգային տնտեսական համաժողովները»:

կիրներու ժամուլին մէջ: Նոյն իսկ պաշտօնական անձեր կը խառնուին պայ–քարին: Լիթուանիոյ պաշտօնաթերթերէն մէկը յայտարարեց թէ Գերմանիոյ կողմէ որ եւ է փորձ Մէմէլը գրաւելու՝ պիտի նշանակէ պատերազմ եւ թէ ազգը պատրաստ է կռուելու իր բոլոր ուժով: Վարչապետն ալ յայտարարեց թէ երկիրը պիտի դիմադրէ որ եւ է յարձակման:

ԵՐԿՈՒ ՍՈՒԶԱԿՆԵՐ ՔԱՐԻՒՂԻ ՇՏԵՄԱՐԱՆԻ ՄԸ ՄԷՋ

Մոսկուայի թերթերը կը գրեն թէ Բագուի մէջ երկու սուզակներ նետ–ուեցան շտեմարանի մը խորը որ կը պարունակէր 35,000 թոն քարիւղ: Իրենց նպատակն էր փակել ճեղք մը ուրկէ քարիւղը հոսելով, կը սպառնար ողողել յարակից արհեստանոցները, միեւնոյն ատեն անհուլի հրդեհի մը վտանգը ներ–կայացնելով: 45 վայրկեան խորասուզուելէ յետոյ, սուզակներէն մէկը յաջո–ղեցաւ գոցել ճեղքը, 60ի չափ աւազի պարկերով: Երբ դուրս ելաւ, քարիւղը գրեթէ կրծած էր իր ձգախէժի հանդերձանքը: Խ. Միութեան մէջ այս երկ–րորդ անգամն է որ սուզակ մը կը խորասուզուի քարիւղի շտեմարանի մը մէջ: Առաջին անգամ այս տարի ապրիլին էր որ ուրիշ սուզակ մը այսպէս փրկեց 25,000 թոն քարիւղ:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԵԼՄՏԱՑՈՅՑԸ տասը առ հարիւր կրճա–տելու առաջարկ ներկայացուած էր Ֆրանսայի վարչապետը: Ելմտական յանձնաժողովը քննելով հարցը, կարգ մը միջոցներ ձեռք առաւ, որոնց հա–մաձայն 7 առ հարիւր զեղչ կը կատարուի: Պաշտօնէութիւնը ազատ է այս կրճատումէն:

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ երկու թեւերուն միացումը ապահով–ուած կ՚երեւայ: Երկու համագումարներն ալ ջերմագին ծափեր լսեցին այս առթիւ: «Այստեղ չկայ մէկ ձայն որ հակառակ խօսի միացման», յայտարարեց Պ. Ժուհօ, Աշխատանքի Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը: Կարմիրներու համագումարին մէջ ալ Ռւնիթէրի ընդհ. քարտուղարը յայտարարեց թէ «լուրջ արգելքներ չկան միացման ճամբուն վրայ»:

ՕԴԱՆԱՒԻ ԵՐԵՔ ԱՐԿԱԾՆԵՐ պատահեցան չորեքշաբթի օր: Մէկ հոգի մեռաւ, մէկ հոգի անհետացած է եւ կը փնտռուի, երեք զինուորական օդա–նաւեր փճացան:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԿՈՓԱՄԱՐՏԻՆ մէջ փայլուն յաղթանակ մը տարաւ սեւա–մորթը, Ճօ Լուիզ, գլտորելով հռչակաւոր ախոյեանը, Մաքս Պաէր, որ պը–տակուած էր մրցումէն կէս ժամ առաջ: Կարելի չէ նկարագրել այս առթիւ պարզուած տեսարանները: Թերթերը մոռցած էին Հապէշիստանը, Մուսոլի–նին, Ազգաժողովը, եւ ամբողջ քանի չորս ժամ աշխարհի կեդրոնը փոխադր–ուած էր Նիւ Եորքի մարզադաշտը: Թերթերը 20 – 30 մասնաւոր տպագրու–թիւն հրատարակեցին, առաջին էջերը յատկացնելով կոփամարտին, իսկ երկրորդ էջ նետելով Մուսոլինին, անգլիական նաւատորմ եւն.: Հանդիսատես–ներուն թիւն էր 91,000: Հասոյթը՝ աւելի քան մէկ միլիոն տոլար. գումար մը որ միայն հինգ անգամ գերազանցուած է: Գրաւներու գումարը հասած էր տասը միլիոն տոլարի: Հազարաւոր սեւամորթներ ամէն բան գրաւի դրած էին, գլխարկէն մինչեւ կօշիկը: Կարգ մը մարդիկ մինչեւ 200,000 տոլար գրա–ւի բռնուած էին:

ՀԻՆԳ ԱՒԻՒԾՆԵՐ ՓԱԽԱՆ Հապէշիստանի կայսեր պալատին զատուածն... կր... եւ... պտոյտի ելան մայրաքաղաքին փողոցներուն մէջ, խուճապի մատ–նելով ժողովուրդը: Ճամբան յօշոտեցին մարդ մը, երբ կը փորձէր բռնել, յետոյ սպաննեցին երկու արաբական յովատակներ եւ շատ մը ոչխարներ: Երկու հարիւր զինուորներ գործի ձեռնարկելով, յաջողեցան գնդակահար ըս–պաննել հինգ փախստականները:

ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Հայ Գրողներու ընկերակցութիւնը կազմակերպած է յարգանքի երեկոյթ մը ի պատիւ ննջեցեալ վաստակաւոր գրագէտ՝ ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷԻ: Այդ ե–րեկոյթը տեղի պիտի ունենայ ՍՕՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹԻ D. սրահին մէջ, Հոկտ. 15ին, Երեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին: Խօսք պիտի առնեն ծանօթ գրա–գէտներ եւ արուեստագէտներ:

Մանրամասնութիւնները քանի մը օրէն:

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿ Է

«ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆ ՕՐԵՐԸ»

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԵՐՈՍԱՊԱՏՈՒՄ

Հեղինակ՝ ՖՐԱՆԶ ՎԵՐՖԷԼ — Թարգմանիչ՝ ԵՐ. Տ. ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

ԱՄԲՈՂՋ ԳՈՐԾԸ ՊԻՏԻ ԲԱՂԿԱՆԱՅ ԵՐԿՈՒ ՀԱՏՈՐԷ, ՇՈՒՐՋ 1100 ԷՋ

Բաժանորդագրութեան գին՝ մինչեւ Սեպտեմբերի վերջ 50 ֆրանք:

կարելի է վճարել երկու անգամէն:

Անկէ վերջ երկու հատորը պիտի ծախուի 75 ֆրանքի:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԸ ՍՏԱՆՁՆԱԾ Է

ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

51, Rue Monsieur-le-Prince, Paris (6).

Chèque Postal, PARIS: 1278-35, Հեռաձայն՝ Danton 88-65 որուն պէտք է դիմեն բոլոր գործակալներն ու բաժանորդագրուիլ ուզողները:

Գիրքը կը ծախուի նաեւ պրակ առ պրակ, պրակը՝ 1 ֆրանքի:

Մարսիլիոյ համար դիմել՝ Պ. Ն. ԿԱԿՈՍԵԱՆԻ, 49, Rue Nationale.

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» Կոմիտէի ընդհ. ժողովը տեղի կ՚ու–նենայ վաղը Եբ. երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ: Օրակարգ՝ զեկոյց եւ ընտրութիւն:

ՎԱՐԴԱՆ ենթակոմիտէի Ռազմիկ խումբի ընկերական ժողովը վաղը, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրա–կարգ:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ըն–կերները Ուրբաթ (27 Սեպտ.) երեկոյ ժամը 8.30ին «Զարդարեան» Դրա–դարանին մէջ 181, Cour Lafayette:

ՎԻԷՆԻ Կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր եւ Մուրատ խումբերու բոլոր ընկերները այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 1.30ին, իր «Խաժակ» Ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերնե–րու ներկայութիւնը կարեւոր է:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ Ենթակոմիտէի եւ Քրիստափոր խումբի ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՎԱԼԱՆՍԻ Կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Շա–բաթ երեկոյեան ժամը 8ին Սիամանթօ Ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ՀԱՅ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԱԿՈՒՄԲ

Այս Շաբաթ իրիկուան ժամը 8.30ին, Café Voltaireի վերնասրա–հին մէջ (21, rue de l'Odéon, Métro Odéon) տեղի կ'ունենայ Հ. Մ. ԱԿՈՒՄԲԻ վերամուտին առաջին հաւաքոյթը.

Այս առթիւ պիտի բանախօսէ ԳԱՐԵԳԻՆ ԱՐՔ. ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ, նիւթ ունենալով՝

«ԺԳ. ԴԱՐՈՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՎԵ–ՐԱԾՆՈՒԹԻՒՆԸ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ»:

Նկատի ունենալով նիւթին խիստ շահեկանութիւնը, մասնաւորապէս հայ-վրացական յարաբերութիւններու տեսակէտէն՝ կը հրաւիրուին այս հաւաքոյթին բոլոր հետաքրքրուողներն անխտիր:

Հ. Մ. ԱԿՈՒՄԲԻ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ԴԵՐԱՍԱՆՆԵՐՈՒ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Salle d'Horticultureի մէջ

84, Rue de Grenelle. Métro: Bac

12 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ, ՇԱԲԱԹ ԳԻՇԵՐ, ԺԱՄԸ 9ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ

ՎԱ՜Յ, ՎԱԿՕՆԻՆ ՄԷՋԻ՜ՆԸ...

ԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

ՇՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Ս. ԲԱՐԻԿԵԱՆԻ տասը հոգինոց ընտիր օրքէսթրը - ճազով

ՕՐՈՒԱՆ ԹԱԳՈՒՀԻ... ԴԵՐԱՍԱՆՆԵՐՈՒ... ՏՈՂԱՆՑՔ... *FARANDOLE!*

Ո՛չ վիճակահանութիւն, ո՛չ աճուրդ այլ ՔՕԹԻՅՕՆ եւ ՔԷՅՖ... ՔԷՅՖ... ՔԷՅՖ...

Մուտքի գինը խիստ ժողովրդական՝ **7.50 ՖՐԱՆՔ:**

ՑՊԱՐԱՆ "ԵՓՐԱՏ,,

Հ. ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ ՏԵՂԱՓՈԽՈՒԱԾ Է

97bis Rue de la Part-Dieu, LYON

Մեր տպագրական գործերու մաքրութեան մասին չենք արտայայտուիր, հանրութիւնը ծանօթ է անոնց, միայն Ֆրանսահայ բոլոր միութեանց ուշադրութեան կը յանձնենք հետեւեալ պարագան,— որ յառաջիկայ տարուայ պատի օրացոյցներու պատրաստութիւնը կը կատարենք բացառիկ խնամքով ու գեղարուեստական ճաշակով:

ՕՐԱՑՈՅՑԸ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՅ ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ԿՈՂՔԸ ԽԱՒԱՔԱՐՏ ԵՒ ԳԵՂԱՏԻՊ: ՈՒՆԻՆՔ ԱՄԷՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ ԽՈՐՀՐԴԱՆՇՈՂ ՔԼԻՇԷՆԵՐ:

ՀԵՏԱՔՐՔՐՈՒՈՂՆԵՐ՝ ՊԱՅՄԱՆԱՒՈՐՈՒԵՑԷ՛Ք ԱՊՍՊՐԱՆՔԸ ԿԸ ՑԱՆՁՆԵՆՔ 15 ՕՐԷՆ: ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ ՀԵՌԱՁԱՅՆԵՑԷՔ M. 43-16

ԿԱՐԴԱՑԷՔ

«LA TRIBUNE DES NATIONS»

(L'Hebdomadaire International) միջազգային շաբաթաթերթ ութ մեծադիր էջերով եւ պատկերազարդ: Կը հրատարակուի ամէն Հինգշաբթի, աշխատակցութեամբ յայտնի դէմքերու, աշխարհի բոլոր մասերէն: Պարբերաբար բացառիկ թիւեր՝ նուիրուած զանազան երկիրներու:

Գին՝ 2 ֆր.: Տարեկան բաժնեգին՝ *80* ֆր., վեցամսեայ՝ *45* ֆր. (Ֆրանսա եւ գաղութներ):

Հասցէ — 150, Champs - Elysées, Paris.

ՀԱՐԿԱՏՈՒՆԵՐՈՒ

ԱՆՀԱՏԱԿԱՆ ԾԱՀԵՐՈՒ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

Mr. PARMAC, (Expert-Fiscal)

ՀԱՐԿԱՅԻՆ ՓՈՐՁԱԳԷՏ

28 Bld. Strasbourg, Paris (10)

ՀԵՌԱՁԱՅՆ **Botzaris 17-64**

ԿԸ ՊԱՇՏՊԱՆԷ ԱՄԷՆ ՀԱՐԿԱՏՈՒԻ ԱՆՀԱՏԱԿԱՆ ՇԱՀԵՐԸ

Դիմեցէք անոր՝ ձեր առեւտրական, արհեստագիտական եւ անձնական կեանքի բոլոր խնդիրներու համար: Կը լուսաբանէ ՀԱՐԿԱՅԻՆ, ԻՐԱՒԱԳԻՏԱԿԱՆ եւ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆՑ վերաբերեալ բոլոր խնդիրները:

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐ, որպէսզի որ եւ է դժուարութիւններու չհանդիպիք, գործածեցէք՝ ՓԱՐՄԱՔԻ ՀԱՇՈՒԱԿԱԼԱԿԱՆ մեթոտը, որ կը համապատասխանէ ամէն պահանջի:

Աւելի տեղեկութիւն առնելու համար գրեցէք մեզի (դրոշմաթուղթ մը ղրկելով պատասխանին համար):

Պ. ՓԱՐՄԱՔ կ՚ընդունի ամէն օր ժամը 9-12 եւ ժամադրութեամբ

CAFÉ - VINS

44, Rue du BAIGNOIR, MARSEILLE. Tél. Col. 82-36

ՍՈՒՐԷՆ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ

Շաբաթ օր կը բացուի մեր ճիւղը ուր պիտի գտնէք մեր համեղ SCHERIF ՍՈՒՐՃԸ, ԿԷՄԱԼՄԱՋԵԱՆԻ կողմէ մասնագիտօրէն պատրաստուած ԼԷՊԼԷՊԻ, ԳԻՆԻ, ՉՈՐ ՆՊԱՐԵՂԷՆՆԵՐ, Չէթ Օճ Ռ եւայլն:

Այս առթիւ 15 օրուան համար միայն բոլոր մեր ապսպրանքները պիտի ծախենք ԲԱՑԱՌԻԿ ԳԻՆԵՐՈՎ:

250 ԿՐԱՄ ՍՈՒՐՃԻՆ 5 ֆրանքէն սկսեալ պիտի տանք հետեւեալ նուէրները.—

1.— 200 Թէյպր, 2.— Լօթըրի Նասիօնալի մասնակցութեան համար տոմսակ մը՝ նուիրուած Paris Timbreի կողմէ, 3.— Մէկ պալօն Paris Timbreէն, 4.— Մէկ քիլօ շաքար 3 ֆրանքի:

ԳԻՆԻ

Սքանչելի ԳԻՆԻ լիթրը միայն **1** ֆրանք: Չոր նպարեղէններ ՄԵԾԱՔԱՆԱԿԻ գինով. ԼԷՊԼԷՊԻ քիլօն 4 ֆր. 50:

Ապսպրանքներ կ՚ընդունինք նաեւ գաւառներէն յարմար գիներով:

ՕԳՏՈՒԵՑԷ՛Ք ԱՅՍ ԲԱՑԱՌԻԿ ԱՌԻԹԷՆ:

ԿՈՒԶԷ՞Ք ՉՈՒՏ ԽԱՂՈՂԷ ԵՒ ԱՆԻՍՕՆԷ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ ՕՂԻ ԽՄԵԼ

ՀԱՐՑՈՒՑԷՔ ՓՏՏՈՒԵՑԷՔ ԵՒ ԳՆԵՑԷՔ

ՐԱՔԻ ՏԻՒՁ

ԱՐՔԱՅԱԿԱՆ ԽՄԻՉՔ

ԿԱԶԴՈՒՐԻՉ ԱՆԱՐԱՏ ԱԽՈՐԺԱԲԵՐ

Պոլսոյ օղին է որ ձեր ուզածին պէս կը ճերմկնայ եւ քէյֆ կուտայ:

Ֆրանսայի համար արտօնատէր՝ Յ. ՏԱԼԱՔԻՒԲԷԵԱՆ

8, Rue Suffren, MARSEILLE, Tél. D. 70-80

Փարիզի ներկայացուցիչ Գ. ՃԻՏՃԵԱՆ,

75, Ave. Victor – Hugo, Clamart (Seine)

Լիոնի ներկայացուցիչ ՃԸՆԿԸՏՐԵԱՆ եւ ԹԷՐԶԻԵԱՆ

211, Rue de Criqui

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՖՐ. Կ. ԽԱՉԻ Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղի ժողովը այսօր Ուրբ. իրիկուան ժամը 8.30ին իր դպրոցին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ՓԱՐԻԶԻ ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆ Հայր. Միութեան ընդհ. անդամական ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, 45, Rue de la Stéphanie սրճարանը, Իսի լէ Մուլինօ: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ է անդամներու ներկայութիւնը:

ՆՈՒԲԱՐԵԱՆ Մատենադարանին մէջ այսօր Ուրբաթ իրիկուան ժամը 4.30ին պիտի բանախօսէ Շահէ Արք. Գասպարեան՝ Սուրիոյ հայ գաղութին եւ Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան եւ Պ. Վահան Քիւրքճեան՝ Ամերիկայի հայ գաղութին մասին:

ՈՒՍՈՒՑՉՈՒՀԻ Կ՚ՈՒԶՈՒԻ

Ֆր. Կ. Խաչի Գաւառի եւ արուարձանի հայերէնի դասընթացքներուն համար ուսուցչուհիներու պէտք կայ: Դիմել նամակով Տիկին ՇԱՆԹԻ, Ave. des Moulineaux, Boulogne s/Seine

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (41)

"ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱԲԵՇՍՏԱՆ"

Յօրինեց՝ Տիմոթէոս Վրդ. Սափրիչեան

Իսկ հոգեւոր բժշկութիւնն էր մեր աղօթքները եւ սուրբ Աւետարանը, զոր հիւանդաց վրայ կարդալով՝ շատերն իրենց պարզ հաւատոյը համեմատ առողջութիւն կը գտնէին. շատ անգամ ալ իրենց սովորութեանց յարմարելով՝ կտոր մը թղթի վրայ տուն մը աղօթք, կամ Շնորհալւոյն հաւատալկաց աղօթքէն տուն մը գրելով նուսխայի նման իրենց կռնակին վրանին պահեն. այս կերպը աւելի կը զրգռէր իրենց կրօնական զգացմունքը եւ ռամկական հաւատքը: Եւ այս մեր գործոյն Աստուած ալ կ'օգնէր. խիստ շատերը աղէկնալով կը դառնային կուգային մեր քով, եւ մինչեւ գետին խոնարհելով իրենց շնորհակալութիւնները մեզի կը յայտնէին: Եւ անկէց ետքը մեզի ամենեւին պակաս չէր ըլլար սխտոր, ռաք, բակլայ եւն. եւ սանք էր գրեթէ միշտ մեր կերածը բոլոր մեր պանդխտութեան մէջ:

Ոմանք ալ աւելի պատիւ ընել ուզելով՝ կորեկօղի, մածուն եւ ուրիշ ընդէն կը բերէին, որ Սրբազան Հօր օրհնութիւնն ընդունին:

Այս բժշկութեան ձայնը բոլոր Պե–լեսսայու մէջ տարածուեցաւ, եւ հե–ռաւոր տեղերէ ալ հիւանդներ բերել սկսան:

Թէպէտ ապրելու համար Աստուծոյ ողորմութեամբն ապահով միջոց մը գտեր էինք, սակայն հայրենի երկրին յիշատակն ալ մոքէ չէր ելած, որու քաղցրութիւնն այնչափ կ'աւելնար, որչափ որ կ'երկարէր մեր պանդխտութեան միջոցը:

Ասկէց առիթ առնելով Սրբազան Հայրը կ'ուզէր Թագաւորին քով երթալ եւ կրկին անգամ խնդրել որ զմեզ ճամբու դնէ. բայց զիւղացիք իմանալով մեր միտքը, շատ թախանձելով չթողուցին որ երթայ, ու կ'ըսէին. «Սովորութիւն չկայ առանց Թագաւորին հրամանին անոր քով երթալու, զուցէ ճամբան ապստամբի մը պատահիք ու բանէ ձեզի, այն ժամանակ մենք ինչ պատասխան պիտի տանք իրեն:

Թէ որ ուտելիքի կողմէ կը նեղիք, խնդրեցէք ինչ որ կ'ուզէք, եւ մենք կը հոգանք ձեր պակասութիւնը»:

Եւ յիրաւի անկէ յետոյ սիրով կու տային մեզի պէտք եղածը: Սակայն մենք ուրիշ հարկաւորութիւն մըն ալ ունէինք ոչ պակաս քան զկերակուրը. այն է հագնելիք. վասն զի մէկ ձեռք հագուստ ի զատ ուրիշ չէր մնացեր. փոխնորդ չունէինք, այն ալ կարկտան կարկտանի վրայ. սեւ պարեգօտնիս ճերմակ ու խանդրած կտաւի կտորներով բոլոր կարկտած էինք. եւ տեղացի մեզի ճշմարիտ Ռոպէնսօն կը կարծէր:

Իսկ ճերմակեղէննիս բոլորովին մաշուած ու հագնելիք տեղը չմնալով՝ ստիպուեցանք պատանքնիս, զոր հետերնիս առած էինք, շապիկ ու վարտիք կարել եղածին չափ ու հագնիլ: Ոտքերնուս մուճակներն ալ հինցած ըլլալով, փոկերով տրեխներ չինեցինք ու ոտքերնիս անցուցինք:

Այս քանին մենք զոհ կ'ըլլայինք՝ եթէ չունենայինք մարմիննուս վրայ այն անտանելի անհանգստութիւնը զոր ոջիլները մեզ կը պատճառէին, եւ ասոնց ձեռքէն չկրնալ ազատելնիս փոխնորդ չունենալնիս էր: Ինչպէս մեր՝ նոյնպէս եւ մեր երկու Նազարէթցի եւ քանի մը Հապէշ սպասաւորաց համար ալ հագուստ չինելու պէտք ունէինք, վասն որոյ հարկադրուեցանք մէկ ջորին ծախել, եւ մնաց մէկ ջորի, երրորդն արդէն սատկած էր, եւ այն ջորիին տուկովը սպասաւորաց համար էհրամներ գնեցինք:

Պելեսսայու երկրին մէջ մեր պանդխտութեան միջոցը խիստ երկարելուն, ուզեցինք գրով իմացնել մեր վիճակը սուրբ Աթոռոյն եւ կամ օրհնեալ ազգին, թէպէտ եւ ուրիշ տեղէ տեղ ալ թափառելնուս՝ միշտ կը փափաքէինք Հապէշ վաճառականի մը հանդիպիլ ու Մուսավայի վրայօք գիր մը հասցնել, բայց անկարելի եղաւ: Եւ եթէ դրամ ճարելով սուրհանդակի նման մէկը վարձել ուզէինք անոր հետ նամակնիս ղրկելու, անշուշտ գիտէինք որ այն մարդն ալ սատկին առնելէն ետքը կամ նամակը պիտի պատռէր նետէր, եւ կամ անով զմեզ իշխանին մատնէր տեսակ տեսակ զըրպարտութեամբ, եւ կամ թէ բոլորովին զանց ընէր. այս բանը փորձով գիտէինք այնպէս ըլլալը. ինչպէս անգամ մըՏոքքա մնացած մեր ինչքերը Թէքլէհէմ Անօթ բերել տալու համար, որ երեք աւուր ճամբայ է, էլիասը խրկեցինք, բայց ամիսի չափ երկարելուն՝ ետեւէն վարձքով մարդ մը խրկելու հարկադրեցանք, որ մեզի լուր բերէ, նա մէկ օրուան ճանապարհ կ'երթայ եւ այն տեղի տօնավաճառէն սուտ ու մուտ լուրեր կը բերէ մեզի: Թէպէտ եւ յետոյ իւր ստեւերովը խայտառակեցաւ, բայց ինչ օգուտ որ մեզի ալ մեծ մտատանջութեանց մէջ թողուց շաբաթի մը չափ: Այս պատճառաւ չէինք համարձակեր թուղթ յանձնել մէկուն եւ պարապ տեղը սատկէ ելնել, որովհետեւ հաւատարմութիւն ընելու մէկը չգտանք բոլոր Հապէշիստանի մէջ:

Ընթերցողք լաւ կը յիշեն մեր ամէնէն հաւատարիմ բարեկամ եւ սպասաւոր Կորամլի Պլաթոա Պրուն. ինչ չարիքներ չգործեց նա մեր քովն եղած եւ մեզմէ հեռացած ժամանակ:

Գէշն այն է որ, ինչպէս ըսի վերը. գրած նամակնիս կը տանին ուղղակի մեծ իշխանին ձեռքը կը մատնեն, եւ ծուռումուռ կարդացող մէկն ալ կը գտնեն եւ կ'ըսեն Թագաւորին՝ թէ սոնք լրտես են, ձեր վրայօք գէշ բաներ են գրած իրենց Թագաւորին, որ զօրք խրկէ եւ գան երկրին տէրը... Այսպիսի սուտ խօսքերու գիւղացիք հաւատան եւ մասնիչներն ալ կը ձգեն ձաղեն:

Երկու գրութիւն միայն կարողացանք խրկել, մէկը Բոսր Ա... մէջ մեզի հետ բնակող մահմէտական Մուսա բարեկամներուս հետ, որ Մուսաւա երթալու վրայ ըլլալով յատուկ քովն եկած ու նամակ խնդրած տանելու, եւ մենք գրեցինք մահմէտական Առաքել Յ. Ճիւէլէկեանին, եւ ողջ առողջ ըլլալն եւ ինչ վիճակի գտնուելնիս անոր ծանուցինք:

Երկրորդը Հապէշ Միքայէլ վաճառականին հետ, որուն մեր քովը գալուն նպատակը ուրիշ էր, բայց ... յաջողեցաւ:

(Շար.)

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ Երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ», Յառաջի գրասենեակէն Փարիզի եւ Շրջանի ԳՈՐԾԱԿԱԼ Գ. ԱԻԵՏԻՍԵԱՆ:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 փրանք	100 փրանք	—

ՇԱԲԱԹ 28 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
SAMEDI 28 Septembre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2921

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՃԱԿԱՏ ՄԷԿ ԴՐՕՇԻ ՏԱԿ

Հետզհետէ զարգացնելով գործակցութեան ասպարէզը, սերտապէս համատեղելով զանազան ճակատներու վրայ, ընկերվարական եւ համայնավար կուսակցութիւնները լեռ ու ձոր կտրեցին 1934ի գարունէն ասդին:

1934 փետրուար 12ի միացեալ ցոյցին յաջորդեց 1935 յուլիս 14ի թափօրը, խորիմաստ եւ պատկառելի:

Բազմաթիւ ժողովներ, բողոքի կամ յարգանքի ցոյցեր կատարուեցան միեւնոյն նշանաբանով, ղեկավարութեամբ միացեալ կոմիտէի մը: Իսկ երկու կողմի գործադիր մարմինները բանակցութիւններ վարեցին անընդհատ եւ կը վարեն մինչեւ այսօր, բոլոր հարցերու մասին, ձգտելով ճամբան հարթել մինչեւ կազմական միացում:

Այս խմորումներէն ազատ չէր կրնար մնալ Արհեստակցական ճակատը, որ նմանապէս երկուքի բաժնուած է, 1922էն ի վեր: Այստեղ աւելի անհրաժեշտ էր միացումը, նոյնիսկ ձուլումը, ...րար վարելու համար արհեստակցական շարժումը, տնտեսական - քաղաքական տագնապի ալեկոծութիւններուն մէջ:

Բանակցութիւններ նաեւ այս ճակատին վրայ, զուգընթաց՝ այն բոլոր ձեռնարկներուն որ կը կատարուէին երկու կուսակցութեանց միջեւ:

Մնաց որ, սկիզբէն, ծրագրուած բոլոր ցոյցերուն կամ ձեռնարկներուն կը մասնակցէին նաեւ երկու միութիւնները,— Աշխատանքի Ընդհ. Դաշնակցութիւնը եւ կարմիր Թեւը, Ինիթճէր:

Բազմաթիւ խօսակցութիւններէ եւ բանակցութիւններէ յետոյ, վերջերս սկզբունքով համաձայնութիւն գոյացաւ միացնելու երկու կազմակերպութիւնները: Բայց բոլոր դժուարութիւնները հարթուած չէին:

Եւ ահաւասիկ երկու Միութեանց տարեկան համագումարները, միեւնոյն քաղաքին մէջ եւ միեւնոյն օրերը: Իսկ օրակարգին վրայ, իբրեւ հրատապ խնդիր, միացման հարցը:

Միտքերը պատրաստ, սիրտերը բարախուն, առաջին օրէն իսկ ցնծութեան բացագանչութիւններ արձակուեցան, միացման ձեռնարկին առթիւ, սպասելով բոլոր ձեւակերպութեանց լրացման:

Փոխադարձ այցելութիւններ կատարուեցան մէկ համագումարէն միւսը, ճառեր խօսուեցան արտակարգ ջերմութեամբ, «Էնթէրնասիոնալ»ը երգուեցաւ յոտնկայս եւ միաձայն, մէկ եւ միւս համագումարին մէջ.— Ու հաստատուեցաւ թէ հարցը հասունցած, միացումը իրականացած է:

Ամբողջ օր մը, չորեքշաբթի, նուիրուեցաւ միացման հարցին: Այս առթիւ խօսք ուզած էին 19 պատգամաւորներ, ինչ որ կ'ապացուցանէ հարցին ե՛ւ ստիպողութիւնը ե՛ւ արժէքը:

Այդ օրն էր որ ընդունուեցաւ կարմիր սէնտիքային պատուիրակութիւնը: Անոր նախագահը, Ռաքամօն, այս առթիւ ալ ջերմ կոչ մը ուղղեց իրականացնելու միացումը: Առաջարկեց որ երկու համագումարները 15ական պատգամաւորներ նշանակեն, միասին ժողով գումարելու եւ ձուլման ձեւակերպութիւնները լրացնելու համար: Այնուհետեւ, երկու միութեանց ընդհ. ժողովները կը գումարուին միեւնոյն սրահին մէջ, իբրեւ խորհրդանշան, հաստատելու համար թէ միացումը իրականացած է:

Աշխատանքի Դաշնակցութեան ներկայացուցիչները, ինչպէս միշտ, նախընտրեցին մանրամասնօրէն ուսումնասիրել միացման գործնական պայմանները: Եւ, «Ինիթճէր»ի պատուիրակութեան մեկնումէն յետոյ, մասնաւոր յանձնաժողով մը նշանակեցին, միացման հարցը վերջնապէս բանաձեւելու համար:

Այդ յանձնաժողովը անմիջապէս գումարուելով, հինգշաբթի օր, ներկայացուց միացման բանաձեւը, որ քուէարկուած էր միաձայնութեամբ:

Համագումարն ալ միաձայնութեամբ քուէարկեց զայն, ցնծագին կանչեր արձակելով եւ «Էնթէրնասիոնալ» երգելով: Յետոյ բանաձեւը պատուիրակութեան մը միջոցաւ ղրկուեցաւ Ինիթճէի համագումարին, որ նոյնպէս վաւերացուց, առանց վերապահումներով:

Իբրեւ հանդիսաւոր նուիրագործում, երկու ընդհ. ժողովները հաւաքաբար նիստ գումարեցին երէկ, ուրբաթ, Միւթիւալիթէի ընդարձակ սրահին մէջ:

Կարելի չէ ժխտել այս պատմական դէպքին արժէքը, Ֆրանսայի աշխատաւորական - արհեստակցական շարժման համար:

Արդէն իսկ ձեռնարկուած է նոր անդամատետրերու տպագրութեան: Գործնական ձուլման ձեւակերպութիւնները յառաջ պիտի տարուին յառաջիկայ շաբաթներու ընթացքին, եւ, 1936 յունուար 1էն սկսեալ, Ֆրանսա պիտի ունենայ միայն մէկ արհեստակցական միութիւն.— Աշխատանքի Ընդհ. Դաշնակցութիւնը:

Բոլոր տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ՝ միացման պայմաններուն մէջ յաղթանակած է «Սէ - Ժէ - Թէ»ի բանաձեւը, որ յատկապէս կը պնդէր հետեւեալ հիմնական կէտերուն վրայ,— Վերահաստատել նախկին Դաշնակցութիւնը, արհեստակցական շարժումը բացարձակապէս եւ յարատեւօրէն անկախ պահել բոլոր քաղաքական կուսակցութիւններէն, հաստատութիւններէն եւ խմբակցութիւններէն եւ միացեալ Դաշնակցութիւնը կազմակերպել ժողովրդավար հիմերու վրայ:

Բաղդատելով Անգլիոյ արհեստակցական կազմակերպութեանց հետ, Ֆրանսականը մեծ ուժ մը չի ներկայացներ,— Հազիւ 1,200,000 անդամ, երկու սէնտիքաներու մէջ: Տկարութեան գլխաւոր պատճառը պառակտումն եղած ըլլալով, տարակոյս չկայ թէ շարժումը ասկէ վերջն է որ պիտի զօրանայ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ա. Դ. ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ ԳՈՐԾԻ ՍԿՍԱՒ ՀԱՄԱՁԱՅՆ ՈՒԽՏԻՆ ՏՐԱՄԱԴՐՈՒԹԵԱՆՑ

Ի՞նչ «յանձնարարութիւններ» պիտի մշակուին

Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը երկու անգամ ժողով գումարեց հինգշաբթի օր, մէկը գաղտնի, միւսը հրապարակային: Մանրամասնութիւններ կը պակսին գաղտնի ժողովի մասին. բայց խրազեկներ կը հաւաստեն թէ շատ նշանակալից պատկեր մը պարզուեր է այդ առթիւ: Երեք ներկայացուցիչներ, Թիթուլէսքու (Ռումանիա), Լիթվինով (Խ. Միութիւն), եւ Թ. Արաս (Թուրքիա) գիտել տուեր են թէ Հինգերու յանձնախումբին տեղեկագիրը շատ առաջ գացած էր զիջումներու ճամբուն վրայ, գոհացնելու համար Իտալիոյ գաղթային ծաւալման տենչերը: Թիթուլէսքու եւ Թ. Արաս ՀԱՍԿՑՈՒՑԵՐ ԵՆ ԹԷ ԱՅԴ ԾՐԱԳԻՐԸ ԿՐՆԱՅ ԴՈՒՌ ԲԱՆԱԼ ԴԱՇՆԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹԵԱՆ, եւ հետեւաբար անընդունելի է: Իսկ Լիթվինով բաւականացեր է յիշեցնելով թէ իր կառավարութիւնը միեւնոյն իրաւունքները կը ճանչնայ բոլոր ցեղերուն համար, սեւ ըլլան թէ ճերմակ: Իբրեւ տրամաբանական եզրակացութիւն այս դիտողութեանց, իրեն առաջարկեր են որ Ա. Դ. Խորհուրդին տեղեկագիրը չշեղի ուխտի տառէն եւ ոգիէն:

Այս երեւոյթներէն կը հետեւի թէ այն ծրագիրը զոր պիտի մշակէ Ա. Դ. Խորհուրդը, աւելի աննպաստ պիտի ըլլայ Իտալիոյ համար: Արդէն Հռոմի մէջ յուսահատած են Ազգերու Դաշնակցութենէն, թէեւ տակաւին որոշում տուած չեն ձգել հեռանալու մասին:

Հրապարակային ժողովին մէջ, ուր ներկայ էր մեծ բազմութիւն մը, նախագահը տեղեկութիւններ հաղորդելով Հինգերու յանձնախումբին աշխատանքներու մասին, յայտարարեց թէ կարգը եկած է ուխտի 15րդ յօդուածին 4րդ հատուածը գործադրելու: Ուստի կ'առաջարկէ 13 հոգինոց յանձնախումբի մը յանձնել տեղեկագիր մը կազմելու հոգը: Խորհուրդը յարմար առնելին քննութեան պիտի ենթարկէ այդ տեղեկագիրը: Թէեւ Խորհուրդին աշխատանքները լրացած են եւ այսօր կը փակուի նիստը, բայց անդամները պատրաստ պիտի ըլլան անմիջապէս վերադառնալու, երբ որ կանչուին:

Յետոյ խօսեցաւ Պ. Իտըն, Անգլիոյ ներկայացուցիչը, ցաւ յայտնելով որ Հինգերու յանձնախումբին աշխատանքները արդիւնքի մը չեն յանգած: Այս առթիւ կրկնելով իր կառավարութեան տեսակէտները, առաջարկեց որ 13ներու յանձնախումբին տեղեկագիրը պատրաստուի «առանց աւելորդ յապաղումներու»: Միեւնոյն ատեն պիտի շարունակուին դիւանագիտական աշխատանքները եւ ամէն միջոց պիտի փորձուի, խաղաղութիւնը պահպանելու համար:

Պ. Լաւալ իր կարգին խօսք առնելով, ջերմապէս ձայնակցեցաւ Պ. Իտընի թելադրութեանց, «վէճին խաղաղ լուծման եղանակներ գտնելու համար»: Եւ շեշտեց թէ Ա. Դ. Խորհուրդը իր պարտականութիւնը պիտի կատարէ համաձայն ուխտին տրամադրութեանց եւ պիտի մատնանշէ յարմար միջոցները:

Երրորդ ատենախօսն էր Պ. Լիթվինով, որ գիտել տուաւ թէ ճառերու ժամանակը անցած է: Ուրիշ քանի մը ճառերէ վերջը, ընդունուեցաւ նախագահին առաջարկը: Ամբողջ նիստը տեւեց 32 վայրկեան: Միեւնոյն ատեն որոշուեցաւ պաշտօնի վրայ պահել Հինգերու յանձնախումբը, ի հարկին մասնագիտական ուսումնասիրութիւններ կատարելու համար:

Ուրեմն, 13րդ յանձնախումբը պիտի քննէ հարցը, համաձայն Ա. Դ. ուխտի 15րդ յօդուածին տրամադրութեանց, եւ տեղեկագիր մը պիտի ներկայացնէ: Այս աշխատանքը կրնայ տեւել մինչեւ տասը օր, ինչ որ կը նշանակէ թէ տասը օր եւս պիտի յետաձգուի իտալական յարձակումը, եթէ իրապէս անխուսափելի է: Ինչպէս Հինգերու յանձնախումբին, նորին մէջ ալ մասնակցութիւն չունին երկու կողմերը, Իտալիա եւ Եթովպիա:

Ահաւասիկ Ա. Դ. ուխտին 15րդ յօդուածին 4րդ հատուածը, որուն հիման վրայ պիտի կազմուին Ա. Դ. Խորհուրդին «յանձնարարութիւնները»,—

«Խորհուրդը պիտի ջանայ կարգադրել վէճը: Եթէ իր ջանքերը չյաջողին, միաձայնութեամբ կամ մեծամասնութեամբ պիտի քուէարկէ եւ հրատարակէ տեղեկագիր մը, պարզելով վէճին հանգամանքները եւ ներկայացնելով իր արդար եւ յարմար դատած յանձնարարութիւնները»:

Վեհիպ փաշա նորէն կը յայտարարէ թէ Իտալիա չպիտի կրնայ յաղթել

Վէհիպ փաշա, որ 150,000 հոգինոց բանակ մը կը կազմակերպէ Հապէշիստանի հարաւային ճակատին վրայ, նոր յայտարարութիւններ ըրաւ «Փըթի Փարիզիէն»ի թղթակցին: Խուսափելով հանդերձ, թուրք նախկին հրամանատարը ուշագրաւ տեսակէտներ յայտնած է: Ահա իր նոր յայտարարութեանց գլխաւոր կէտերը.

—«Անգլիացիները կրնան գրաւել Եթովպիան: Կը կարծեմ թէ Անգլիացիները եւ Ֆրանսացիները կրնան գլուխ հանել այդ նուաճումը, իսկ Իտալացիները կէս միլիոն զինուորով չպիտի կրնան հասնիլ Ատտիս Ապէպա, Հարրար կամ նոյն իսկ Ճիմա: Ծարաւէն պիտի կոտորուին: Նոյնիսկ հիմա Իտալացիները Էրիթրէէ կը բերեն իրենց ջուրը, եւ այս՝ մէկ տարուան պատրաստութենէ յետոյ: Անգլիացիները շատոնց խափանիչ գործիքներ հաստատած պիտի ըլլային Էրիթրէի մէջ, անմիջապէս որ ենթադրեալ մը գտնուէր ծառուէն: Ջուրը պիտի յաղթէ Իտալացիներուն, որոնք ոչ պէտք եղածին չափ զինուոր ունին, ոչ ալ դրամ: Անոնք չեն կրնար անցնիլ Վաբի Շէպէլը, Հարրար մտնելու համար: Իմ զինուորներս պատրաստ են կռուէն զարնելու: Այս պատերազմը ռազմախաղերու կռիւ մը պիտի ըլլայ: Մեր գլխաւոր զինակիցը ջուրն է»:

*** Ատտիս — Ապէպայէն կը հեռագրեն թէ անձրեւ չի գար երեք օրէ ի վեր: Ընդհանուր կարծիքը այն է թէ անձրեւաբեր եղանակը վերջացած է: Այժմ երկու շաբաթ պէտք է անցնի, մինչեւ որ գետինները չորնան: Մինչ այս մինչ այն, տենդագին պատրաստութիւններ կը տեսնուին երկու կողմէն ալ: Կ'ըսուի թէ Հապէշները 100,000 զինուոր կեդրոնացուցած են Հարրարի մօտ, մեծ մասը լաւ սպառազինուած: Իսկ 25,000 կազմորդել զիմակներ բաժնուած են: Այս ուժին դիմաց Իտալացիները ունին 45,000 խալայցի եւ բնիկ զինուորներ, Սոմալիի սահմանին վրայ:

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՌԱՆՑ ՏԵՍԱԾ ԸԼԼԱԼՈՒ

Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Պոմպէյի մէջ 50 անգլիական ոսկի տուգանքի դատապարտուած է հայր մը, որ չափազանց գոված եւ իբրեւ «կատարեալ գեղեցկութիւն մը» ներկայացուցած էր իր աղջիկը, միամիտ փեսացուի մը:

Այս վերջինը, Ռամկանեան Սինկ, առանց երբեք աղջիկը տեսած ըլլալու, խելքը թռցնելով, կը հանէ հարիւր անգլիական ոսկի կը յանձնէ ապագայ աներոջ, իբրեւ օժիտ: (Բուն բառով՝ «պաշլըխ»):

Հարսնիքէն եւ գինարբուքէն վերջը, փեսան կը նկատէ որ շունդալից գոտեւոր չի համապատասխաներ իրա կանութեան: Եւ շունչը կ'առնէ դատարան, հարսն ալ միասին:

—Դուք դատեցէք, տեարք ատեանակալք: Այս մարդը չարաչար գործածեց իմ բարեմտութիւնս,— միեւնոյն ատեն կողոպտելով զիս…

Դատաւորները կը լսեն ամբողջ պատմութիւնը, աչքով կը մաղեն աղջիկը, եւ արդար կը գտնեն տղուն անգամը:

Եւ հայրը կը դատապարտուի ոչ միայն 50 ոսկի տուգանքի, այլ եւ փեսայէն գանձած դրամը վերադարձնելու: Անշուշտ դատուելով իբրեւ կեղծարար:

×

Այս պատմութիւնը միտքս ձգեց մեր… «Հայաստանասէր»ները, գրող թէ ճառախօս, ինչպէս եւ շարք մը թերթեր:

Անոնք ալ —մեծ մասով— առտուիրիկուն լեզու չե՞ն թափեր, գովաբանելու համար մեր Օրիորդ Խորհրդայինը, առանց երբեք տեսած ըլլալու: Ոչ միայն պետական կարգ ու սարքը, որու մասին աչէն - ձախէն հաւաքուած փտելիքներ ունին, այլեւ մնացեալը:

Մի մեղադրէք Պոմպէյի բարեմիտ փեսացուն որ խելք չէ ըրած անգամ մը աչքէ անցրնել հարսնցուն: Կամ ստոյգ տեղեկութիւններ քաղել անոր մասին:

Մենք ի՞նչ գրող - բրող «Հայաստանասէր»ներ ունինք, որոնք թո՛ղ տեսնել, հարցնել, պրպտել, «Խորհրդային Հայաստան» անգամ չեն կարդար:

Չեն հարցներ, չեն հետաքրքրուիր, չեն տեսած: Եւ սակայն,— օրն ի բուն շարականս կ'երգեն,— «Գովեա՛ Երուսաղէմ» (կամ Երեւան):

Նոյն ձեւով ալ — առանց տեսած, պրպտած կամ ստուգած ըլլալու — անոնք յօդուածներ, տեսութիւններ, խմբագրականներ կը թխեն, հանրային կարծիք վարելու համար:

Ո՞ր մէկը յիշել: Նմոյշ մը, եթէ կը հաճիք:

«Երիտ. Հայաստան»ն է, Ամերիկայի Հնչակեաններուն օրկանը, որ կը պատմէ, «Ազգային Միացեալ Ճակատ» խորագրին տակ.

— «Գաղութահայ աշխատաւորութեան համար Փարիզի «Ազգ. Միացեալ Ճակատ»ը ամէնէն աղէտաբեր գոյականութիւնն է, զոր վերջերս հայ ազգայնականութիւնը կրնար ծնիլ: Դաշնակցական եւ ռամկավար այդ հաւաքոյթին մէջ խառնուած է հակախորհրդային մտադրութիւն. քանի որ այդ ճակատի մէջ բազմեր են Ազգալեան, Շ. Միսաքեան, Ա. Խատիսեան, Ա. Չօպանեան եւ ուրիշներ:

Ինչու պիտի զարմանալ երբ այն «Ազգային Ճակատ»ի պղտորութեան դէմ պիտի ցցուէր Փրանսահայ աշխատաւորութիւնը, կազմելով «Խորհրդային խորհուրդ»ը որուն ղեկավարութիւնը սատնձնած է յայտնի մտաւորական Խանդամեանը, իր հետ ունենալով Հնչակեաններ, Հայրենակցական եւ հսկայ շարք մը միութենական կազմակերպութիւններ»:

Հիմա եկուր այս «մարքսիստ» պարոններուն բացատրէ թէ.— 1. Ազբալեան Պէյրութ կը գտնուի 1929էն ի վեր, ձեմարանի հոգերով կլանուած, եւ հեռաւոր կապ անգամ չունի Փարիզի «ազգային միացեալ ճակատ»ին հետ: — 2. Շ. Միսաքեան իբրեւ ճակատ ունի միայն «Յառաջ»ը:

Մնացեալն ալ դուք դատեցէք, «Յայտնի մտաւորական Խանզատեան»էն մինչեւ «հսկայ շարք մը միութենային կազմակերպութիւններ»ը…

Եթէ Պոմպէյի դատաւորները հայերէն գիտնային…

ՎԱՐԱԶ

Ճիպութիի երկաթուղին եւ հայ պաշտօնեաները

«Թայմզ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Ատտիս – Ապէպայէն.—

Ֆրանսական դեսպանը տակաւին պաշտօնական պատասխանի կը սպասէ թէ արտօնութիւն տրուա՞ծ է ֆրանսական զինուոր ղրկելու Տիրէ Տաւա, ուր կ'ըսուի թէ ՇՈԳԵԿԱՌՔԻ ՀԱՅ ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐԸ ՇԱՏ ԶՂԱԳՐԳԻՌ ՎԻՃԱԿ ՄԸ ՈՒՆԻՆ ԵՒ ԿՐՆԱՆ ԽՈՒՃԱՊԻ ՄԱՏՆՈՒԻԼ ՈՐ ԵՒ Է ԱՏԵՆ, եթէ ապահովութիւն չտանին եւրոպական զօրքի ներկայութենէն: Ուրիշ ոչ ոք կրնայ բանեցնել գիծը: Բայց հաւանական չէ որ կառավարութիւնը աւելի երկար վարանի. մանաւանդ որ Անգլիացիներն ալ ուժ կուտան: Առաջադրուած օգնական ուժը կը բաղկանայ 180 սպիտակ զինուորներէ:

*** Օտարներու դէմ զանազան դէպքեր պատահեցան Հարրարի նահանգին մէջ, ինչ որ կ'ապացուցանէ թէ շրջաններու ցեղապետները չեն կրնար բացարձակ պաշտպանութիւն ապահովել օտարականներուն, հակառակ թագաւորին բարեացակամութեան:

Չորեքշաբթի օր գերման օդանաւորդ մը, որ Հապէշիստանի ծառայութեան մէջ կը գտնուի, կը պտտէր մայրաքաղաքի փողոցներուն մէջ, ընկերակցութեամբ հայրենակցի մը, երբ զինուոր մը խօսք նետեց եւ նախատեց, կարծելով թէ Իտալացիներ են: Գերմանացիները ոստիկան մը կանչեցին, բայց զինուորը անմիջապէս փախած էր: Օտար գաղութը կը վախնայ որ եթէ կացութիւնը ծանրանայ, տեղացիները կրնան գրգռուիլ եւ թշնամի համարել բոլոր սպիտակամորթները: Հապէշական կառավարութիւնը ամէն միջոց ձեռք առած է, օտարներու պաշտպանութեան համար:

Հապէշիստանի պատրաստութիւնները

Եթովպիոյ կայսրը զօրաշարժ հրատարակեց սահմանային նահանգներուն մէջ, յետաձգելով բուն երկրի զօրաշարժը: Կայսրը ստիպուած է միջին ճամբան բռնել, լսելով իր օտար խորհրդականներուն եւ վաղեմի խորհրդականներուն կարծիքները:

Զինուորական պատրաստութիւնները կը շարունակուին փութոյ պնդութեամբ: Զուիցերիացի հարիւրապետ մը ղրկուած է Հառաչ, ուր պիտի տեղաւորուին վեց մասնաւոր թնդանօթներ՝ օդանաւերու դէմ գործելու եւ կարեւոր կամուրջ մը պաշտպանելու համար: Այս ճակատը չորս քիլոմեթր երկայնութիւն ունի եւ պիտի օժտուի հեռաձայնի չորս գործիքներով: Կոնտարի հրամանատարին յոյն քարտուղարը մայրաքաղաք երթալով, խորհրդակցութիւն մը ունեցաւ կայսեր հետ:

ԱՆԳԼ. ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՊԱՏԱՍԽԱՆԵՑ Ֆրանսայի հարցումին, իր ապագայ յանձնառութեանց մասին: Պատասխանը, որ պիտի հրատարակուի յառաջիկայ շաբթու, կը կրկնէ արտաքին նախարարին ճառով տրուած հաւաստիքները, հաւաքական ապահովութեան մասին, առանց որոշ յանձնառութիւններ ստանձնելու կամ Աւստրիոյ անունը յիշելու:

ՆՈՐ ԴԱՒԵՐ ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑԻԷՆ ՆԵՐՍ

Ամերիկեան կարեւոր թերթերու եւ ամսագրերու, ինչպէս «Նիւ Եորք Թայմզ»ի, «Քրիսչըն Սայընս Մոնիթոր»ի եւ «Լայֆ»ի թղթակիցները վերջին մէկ տարուան ընթացքին այցելեցին Հայաստան եւ մասնաւորապէս Էջմիածին:

Թէեւ այս թղթակիցներու Հայաստանէն ստացած տպաւորութիւնները ինչ ինչ կէտերու մէջ տարբեր էին իրարմէ, սակայն մէկ կէտի շուրջ անոնց տպաւորութիւնը մէկ էր:

Այդ կէտը կը վերաբերէր Էջմիածնին:

Ամերիկեան թղթակիցներու միաբերան վկայութեամբ, Խորհ. Միութեան ընդարձակ տարածութեան վրայ կրօնի դէմ անհաշտ պայքար եւ հալածանք յարուցանող խորհրդային իշխանութիւնը բաղդատաբար աւելի համբերատար վերաբերում ունի Էջմիածնի հանդէպ:

Միջանկեալ ըսենք որ ,առաջին հայեացքէն տարօրինակ երեւցող այդ երեւոյթը առիթ կուտայ խորհրդային յայտնի եւ գաղտնի գործակալ արտասահմանեան կարգ մը հայատառ թերթերուն բարբառիլ թէ իմաստութեան լոյս իջած է խորհրդային իշխանութեան վրայ, որ կը քալէ դէպի խղճի ազատութիւն եւ դէպի ռամկավարութիւն:

Մեր խօսքը, անշուշտ, անոնց համար չէ, որոնք իրենց մութ հաշիւներէն մղուած, տարիներէ ի վեր բան գործ ըրած են խորհրդային կարգերու մէջ կատարուող ամէն մէկ չարիք ներկայացնել արտասահմանի հայութեան իբրեւ երկնառաք բարիք:

Մեր խօսքը սփիւռքի հայութեան այն մասին համար է, որ կ'ուզէ գիտնալ իրականութիւնը մեր հայրենիքի վերաբերմամբ:

Արդ՝ ի՞նչ է պատճառը այն բացառիկ համբերողութեան, որ խորհրդային իշխանութիւնը ցոյց կուտայ Հայ. Եկեղեցւոյ եւ Հայոց Վատիկանի՝ Էջմիածնի հանդէպ:

Եւ դարձեալ վերը յիշատակուած թղթակիցները կուտան այս հարցի միակ բանաւոր պատասխանը, որ միանգամայն նաեւ մեր պատասխանն է եղած տարիներէ ի վեր: Էջմիածինը ազդեցութիւն ունի արտասահմանի հայութեան վրայ եւ բոլշեւիկները կ'ուզեն օգտուիլ այդ ազդեցութենէն, կ'ըսեն այդ թղթակիցները: Այլ խօսքով, Էջմիածնի վանքէն դուրս, նոյն իսկ Վաղարշապատի մէջ Հայոց եկեղեցիները փակող եւ կրօնը հալածող բոլշեւիկները բաղդատաբար աւելի թոյլատու վերաբերմունք ունին դէպի Էջմիածինը եւ Խորէն Ա. կաթողիկոսը՝ այն պարզ պատճառով,որ կ'ուզեն Հայոց եկեղեցւոյ միջոցաւ բոլշեւիկեան մենատիրութիւնը տարածել նաեւ Սփիւռքի հայութեան վրայ:

Վերջին երկու երեք տարիներու ընթացքին խորհրդային իշխանութիւնը ջանաց իրագործել իր այդ նպատակը բոլշեւիկներուն բարեկամ կամ ուղղակի վարձուած գործակալ հայ բարձրաստիճան հոգեւորականներու միջոցաւ:

Ինչ որ տեղի չէր ունեցած Հայոց եկեղեցւոյ բազմադարեան պատմութեան ընթացքին, տեղի ունեցաւ մեր օրերուն:

Ինչ որ չէր յաջողած ընել անցեալի մէջ Հայաստանը սարսեցնող վայրագ բռնակալութիւններէն ոչ եւ է մէկը, յաջողեցաւ ընել բոլշեւիկեան բռնակալութիւնը: Հայ հոգեւորականութեան մէկ մասը, մոռցած իր խիղճը եւ Աւետարանը, դարձաւ վարձկան գործակալ կրօնահալած խորհրդային իշխանութեան ձեռքը:

Բարոյական այսպիսի անկում հայ հոգեւորականութիւնը չէր ցուցադրած մեր պատմութեան նոյն իսկ ամէնէն դժնդակ շրջաններուն:

Սակայն խորհրդային իշխանութեան այս դաւն ալ վիժեցաւ, որովհետեւ մէկ կողմէն դիմակազերծ եղան վարձկան հոգեւորականները, իսկ միւս կողմէն հայ եկեղեցական համայնքը, յենած իր սահմանադրական իրաւունքներուն, ներկայացուցչական մարմիններու միջոցաւ ծառացաւ Էջմիածնի կողմէ նշանակուած առաջնորդներու կամայականութեանց դէմ:

Էջմիածինը, եւ մանաւանդ անոր կռնակը կեցած խորհրդային իշխանութիւնը, շատ լաւ կը գիտակցին թէ, քանի գոյութիւն ունի հայ եկեղեցական համայնքի ինքնավարութիւնը, ուրիշ խօսքով քանի գոյութիւն ունի այն սահմանադրութիւնը, որով կը ղեկավարուին սփիւռքի հայութեան ազգային թեմական գործերը, խորհրդային իշխանութիւնը չի կրնար Էջմիածնի միջոցաւ իր ուզած խաղերը խաղալ արտասահմանի հայ գաղութներու գլխուն:

Շատ բնական է, որ խորհրդային իշխանութիւնը ձգտի Էջմիածնի ձեռքով վերցնել մէջտեղէն ազգային սահմանադրութիւնը (որու վրայ ձեւուած են արտասահմանեան թեմերու սահմանադրութիւնները) եւ տեղը դնել Երեւանի մէջ պատրաստուած եւ կոնդակի ձեւ առած տեքստ մը, որու միջոցաւ խորհրդային իշխանութիւնը կարենայ իր բացարձակ ազդեցութեան տակ առնել սփիւռքի հայութիւնը:

Ինչպէս կը հաղորդէ Փարիզի «Վէմ»ը, Խորէն կաթողիկոսը ընտրող այսպէս կոչուած Ազգ. Ժողովը արդէն մշակած է նախագիծ մը, որ պիտի փոխարինէ մեր ներկայ Ազգ. Սահմանադրութիւնը:

Այդ նախագիծը պիտի ընդգրկէ ոչ միայն կրօնական - եկեղեցական գործերը, այլ եւ արտասահմանի հայութեան ազգային - վարչական եւ մշակութային բովանդակ կեանքը:

Այդ նախագիծը, Էջմիածնի այսպէս կոչուած Գեր. Հոգեւոր Խորհուրդի խմբագրութեան եւ Կիլիկիոյ Տան կաթողիկոսի եւ Պոլսոյ ու Երուսաղէմի Պատրիարքարաններու հաւանութեան ենթարկուելէ ետք, պիտի ներկայացուի Ազգ. Եկեղեցական Ժողովի վերջնական քննութեան եւ հաստատութեան:

Յայտնի է թէ ինչ էր վերջին ազգ. եկեղեցական ժողովը, որ ընտրեց Խորէն կաթողիկոսը: Ինչպէս այդ ժողովը, նոյնպէս առաջ եւս խորհրդային սահմաններու մէջ գումարուելիք որ եւ է ժողով չի կրնար ուրիշ բան ըլլալ, բայց եթէ կատարել ամենազօր Չեկայի կամքը: Այդ մասին հարկ եղածը կը կարգադրեն Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդի մէջ նստած վեղարաւոր չեկիստները:

Ամենայն հաւանականութեամբ, Էջմիածին պիտի չփորձէ իսկ Ազգ. Ժողով գումարել, հաստատել տալու համար վերոյիշեալ նախագիծը: Ինչպէս կը հաղորդէ «Վէմ», անհաւանական չէ, որ կաթողիկոսական պատուիրակ Գարեգին արք. Յովսէփեան ջանայ համաձայնութեան գալ Կիլիկիոյ կաթողիկոսին եւ Երուսաղէմի պատրիարքին հետ, եւ Էջմիածին, առանց սպասելու Ազգային Եկեղեցական Ժողովին, հրահանգէ գործադրել չարագուշակ նախագիծը:

Իսկ թէ ինչ կրնայ ըլլալ այդ նախագիծը, ժողովրդական իրաւունքներու ինչ ոտնահարումներ կրնան ամփոփուած ըլլալ անոր մէջ, պարզ կ'երեւի այն բանէն, որ գրեթէ երկու տարի առաջ մշակուած այդ նախագծի բովանդակութեան մասին մինչեւ այսօր բառ մը իսկ չգրուեցաւ հայ մամուլի մէջ:

Դաւերը, յաջողելու համար, միշտ մթութեան եւ լռութեան մէջ կը դարբնուին:

Հայոց եկեղեցին ժողովրդապետական հիմունքներով ղեկավարուող կազմակերպութիւն մըն է: Սուլթանական բռնակալութեան տակ իսկ արեւմտահայութիւնը վայելած է ազգ. սահմանադրութեան ընձեռած իրաւունքները:

Ցարական բռնակալութեան տակ իսկ, երբ սահմանադրութիւն բառը գործածողները բանտ կը նետուէին, արեւելահայութիւնը իր ազգային - եկեղեցական գործերու կարգադրութեան համար վարժուած էր օգտուիլ քուէի իրաւունքէն:

Քաղաքակրթանայէս ստրուկ հայութեան մէջ Հայոց Եկեղեցին էր, որ վառ կը պահէր ժողովրդապետական սկզբունքները: Եթէ ասոր վրայ աւելցնենք եւ այն կարեւոր հանգամանքը, որ սփիւռքի հայութիւնը այսօր կ'ապրի այնպիսի երկիրներու մէջ, ուր կը վայելէ քաղաքացիական բոլոր ազատութիւնները,այդ պարագային պարզ կ'ըլլայ թէ Էջմիածին, փոյթ չէ թէ որու վրայ կրթնած, չի կրնար պարտադրել իր կամքը արտասահմանի թեմերուն:

Որ եւ է փոփոխութիւն գոյութիւն ունեցող սահմանադրութեան մէջ,կամ որ եւ է նոր սահմանադրութիւն պիտի պատրաստուի արտասահմանի ազատ պայմաններու մէջ ապրող հայութեան ձեռքով, արտասահմանի ազատ պայմաններու մէջ գումարուած Ազգային Ժողովի միջոցաւ:

Էջմիածին պիտի հասկնա՞յ այս:

Կամ Էջմիածինը իմաստութիւն եւ արիութիւն պիտի ունենայ սփիւռքի հայութեան կողմէ ընտրուած ներկայացուցչական ժողովի հետ ձեռք ձեռքի գործելու, - կարգադրելու համար արտասահմանի հայութեան ազգային եկեղեցական գործերը եւ կամ, եթէ Էջմիածին շարունակէ յամառիլ յօգուտ օտար իշխանութեան մը իր մենատիրական ձգտումներուն մէջ, Սփիւռքի հայութիւնը կը մնայ իր միջոցներով եւ առանց Էջմիածնի կարգադրել իր ազգային - վարչական եւ մշակութային կեանքի խնդիրները:

(Խմբագրական «ՀԱՅՐԵՆԻՔ»ի)

ԿԱՐԵՒՈՐ ՊԱԿԱՍ ՄԸ

ԺԸՆԵՒ.— Հայ մտաւոր շարժման մէջ անտեսուած է, կամ շատ քիչ նըկատուած դերը մշակոյթներ կազմաւորող խոշոր ազդակի մը, որ ցեղային հոգեբանախօսական ծալքերէ ելլելով կը պայմանաւորուի իւրաքանչիւր դարու ընդունուած տեսութիւններուն հետ:

Անիկա գեղեցկագիտութեան մշակոյթն է:

Մեր մէջ արուեստի գործը չունի մտերմութիւն նոյն իսկ համալսարան տեսած երիտասարդութեան մտքին հետ: Որովհետեւ կը պակսի հիմնական կանխամշակումը: Մեր ուսանող երիտասարդութեան ու հասարակ անծանօթ են իրենց ղանուած քաղաքներուն թանգարանները:

Այս բոլորը արդիւնքն է սխալ ըմբռնումի:

«Գեղեցիկ» բառը մեր մէջ առարկայական իմաստի մը միաւորութիւնը ունի տակաւին: Գեղեցիկ կ'ըսենք ու առով բացատրած կ'ըլլանք ինչ որ մեր տեսողութեան ներկայանայ հաճելի երեւումով կամ գծաւորումով: Մինչդեռ բոլոր շրջաններու իմաստուններուն համար գեղեցիկը անուանուած մըն է երրորդութեան մը (գեղեցիկ, բարի եւ վսեմ): Ուրեմն իր արտաքին հաճելի հանգամանքէն զատ ունի նաեւ ներքին բովանդակութիւն մը, խորք մը, որ միակ կրթիչ ու ազնուացուցիչ տարրն է մարդուն օրկանական կամքին: Բայց խորքի մտերմութեան վայելքը ստացական է: Նախակրթարաններու մէջ աւանդուած արուեստի պատմութիւններով կը սերմանուի:

Հայ արուեստագէտը չունի, իր մէկ գործին ցուցադրութեան ընթացքին, հեղինակութեան մը վերլուծման արժանանալու բախտը, ինչպէս ունին քաղաքակիրթ ցեղերու արուեստագէտները:

Մեր մէջ գրեթէ տպաւորութիւններ են որ գրի կ'առնուին, հետեւաբար զուրկ մասնագիտական տարողութենէ:

Առով բացատրած կ'ըլլանք հայ արուեստագէտի մը խնամքով պահելը օտար որ եւ է թերթի մը նուազագոյն իսկ գովաբանականը, եւ գրեթէ անտարբերութիւնը հայ թերթերու մէջ երեւցած նոյն իսկ շռայլ տողերուն հանդէպ:

Ունենալէ վերջ մեծ թիւով եւ որակով արուեստագէտներ զանազան ճիւղերու մէջ, անոնց գործերուն ու քայլերուն հետեւող գիտակից ու հմտալից, անաչառ ու անկողմնակալ քննադատութեան պակասը ինծի համար անըմբռնելի է եղած մինչեւ իբրեւ անըմբռնականութիւն:

Դիտենք վայրկեան մը մեզի պէս անտարբեր վիճակի մատնուած բախտակից Ռուսերը: Անոնց իւրաքանչիւր թերթը ունի արուեստի ամէն ճիւղին համար հմուտ քննադատ-հեղինակութիւն, որովհետեւ ռուս արուեստագէտ - գրագէտը հինէն ի վեր մշակած ու պատրաստած է իր ցեղը արուեստի վայելքով:

Զառանցանք մը պիտի ըլլար անշուշտ ձօն Ռուբէնի մը, Հիւսմանի մը կամ Ուիլ Օյէթթիի մը զալստեան ըսպասելը: Անոնք ծնած են գեղեցիկի մշակման հին ու հարուստ ժառանգականութենէ: Մեր ապառնը խոպան դաշտի մը չարքաշ մշակ - սերմնացաններն են: Մնացածը ժամանակն է որ կը լրացնէ:

Եթէ այսօր որ եւ է Հայ մը փափաքի արուեստի երկինքէն անցնող հայ աստղի մը գործին ծանօթանալ, ո՞ր հատորին պէտք է դիմէ, ուր ներկայացուած ըլլայ փափաքուած արուեստագէտը իր այլազան արտայայտութիւններուն ամբողջական ծաւալովը:

Տարիներ առաջ, ուսուցհայ նկարիչ Վարդգէս Սուրէնեանը մեռաւ: Փ. Թէրլէմէզեան արուեստակից եղբօր մը պարտականութենէն թելադրուած՝ քանի մը տող գրեց անոր յիշատակին, իբրեւ «Հայ մեծագոյն աժիլիստ նկարիչը»: Շատեր ծանօթացան այդ պատուական արուեստագէտին իր ... մահէն վերջ միայն:

Անցնինք միւս քոյր ճիւղին: Պատկերը նոյնն է հոն ալ:

Աւելորդ է հարցնել թէ քանի՞ էջ կայ Զուհաճեանի ստեղծագործութիւնները մանրագիտօրէն վերլուծող: Կամ քանի՞ էջ, Կարա - Մուրզայի այնքան դժուարին նուաճումներուն ու գործերուն շուրջ:

Ո՞վ մինչեւ այսօր փոքր ծաւալով մը բայց եւրոպական հասկացողութեամբ հատոր մը գրած է, ուր հայ արժանաւոր արուեստագէտներ իրենց արժէքին ու ստեղծագործութեան լըրիւ կշիռը ստանան ու փոխանցուին յաջորդ ուսումնատենչ սերունդներուն:

Դեռ մինչեւ այսօր հայ արուեստի գրաւոր պատմութիւն մը գոյութիւն չունի, դժբախտաբար:

Եւրոպական գրատուն մը երբ մտնէք, կը տեսնէք քով քովի ու շարքով հատորներ իրենց զանազան մեծ արուեստագէտներուն երկերը վերլուծող:

Մեր գրատուներուն մէջ անոնց շուքն իսկ չկայ:

Հայ արուեստագէտը կուգայ ու կ'անցնի, տեւելով այնքան որքան յիշողութիւնը:

Անիկա կը մանէ մտաւորական դասի անորակելի անտարբերութիւնը դէպի արուեստի բարերար դերը:

Պէտք է գիտնալ վերջապէս թէ արուեստի լեզուէն աւելի ուժեղ եւ հրամայիչ լեզու չկայ աշխարհի մէջ: Ու արուեստի մշակումը պէտք է առնել իբրեւ մեր դատի լուծման լաւագոյն ու կարեւորագոյն ազդակներէն մէկը, աւելի արժէքաւոր՝ քան տասնեակ մը ճառեր ու դիւանագիտական առաքելութիւններ: Ասոր հաւաստումը կուտայ մեզի պատմութիւնը, ներկայացնելով մեծ ժողովուրդի մը մեծ դաւերին յանուն մշակոյթի մը զոհուիլը:

Հայ գեղջկական երգը, մանաւանդ մեծ Հայուն հոգիէն անցած,կրնայ հրաշքներ գործել սրտերու վրայ իր տիրապետումով, ու կրնայ շատ մը արհամարհանքներ սրբել, ինչ որ թերեւս պիտի չկարենային փոխարինել հրաշալի ճառերն իսկ:

Այդքան ուժեղ է արուեստի դերը մարդկութեան մէջ, ու այնքան թեթեւօրէն կը մօտենայ իրեն հայ մըտաւորականութիւնը:

Ժամանակին, այս պակասը փոքր չափով կը լեցնէր «Շանթ»ը: Որոշ դեր ունեցած է «Նաւասարդ»ը: Լաւ ծառայութիւններ ըրին «Զուարթնոց»ը ու «Գեղունի»ները: Մնաց միայն «Անահիտ»ը, իր սեղմ պայմաններուն դէմ յայտնի մաքառումներով, ու «Կեանք եւ Արուեստ»ը, սրտապնդող խոստումներով: (ԽՄԲ.— Յօդուածագիրը երեւի պատեհութիւն չէ ունեցած տեսնելու «Հայրենիք» ամսագիրը եւ «Վէմ»ը):

Անշուշտ, եթէ գոյութիւն ունենար քննադատական լուրջ ու գիտակից, նոյն իսկ փոքր շարժում մը, անտարակոյս պիտի ըլլային թեր ու դէմ վէճեր, տեսութիւններու եւ դիտողութիւններու տարակարծութիւններ, որոնցմէ ընդհանուր շարժում, կեանք:

Ահա այդ կեանքի պակասն է, շարք մը հայ արուեստագէտներու մեկուսացման, հայ համայնքին արհամարհանքի հասնող անտարբերութեան պատճառը:

Արուեստագէտի եւ համայնքի միջեւ հոգեկան հաղորդակցութեան միջնորդը քննադատն է:

Մինչեւ որ չունենանք արուեստի զանազան արտայայտութեանց մէջ մասնագիտօրէն հմտացած քննադատ-արուեստագէտներ, հայ հասարակութիւնը դժուար թէ օգտուի արուեստի գերբնական ուժէն:

ԶԱՐԵՀ ՄՈՒԹԱՖԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՈԳԻՆ

Դարաւոր հայ եղեռնին յաջորդող հայկական նոր հանրապետութիւնը պահ մը մոռցնել տուաւ մայր Հայաստանին վեց դարերու արցունքը, ու համայն հայութիւնը թէ բնաշխարհին եւ թէ գաղութներուն մէջ, ազգային ինքնածին խանդով տոգորուեցաւ, ի տես Երեւանի ու Էջմիածնի, ինչպէս նաեւ մասամբ Սիւնեաց, Տայոց, Գուգարաց ու Արարատեան դաշտի հայ աշխարհներուն ազատագրութեան:

Ափսո՜ս որ այնքան ծովածաւալ հայ արիւնին գնով, երբեմնի հին մեծ Հայաստանին քանի մը հնամենի նահանգներուն քանի մը անկիւնները միայն ազատագրուեցան, ու հայկական դըրօշը չծածանեցաւ նաեւ Վասպուրականի, Աղձնեաց, Բարձր - Հայքին, Ծոփաց Աշխարհին, Տուրուբերանին, Մոկաց ու Կորճեաց ալ վրայ, որոնց իւրաքանչիւր գաւառը, դաշտը,լեռը, լիճը եւ աւանը լեցուն են հայ փառաւոր անցեալի խնկելի յիշատակներով ու հայ կենսալիր ու անապակ արեան յիշատակներով, որոնք չարունակ ոգեկոչեցին Եկեղեցեաց գաւառին ոսկեմայր Անահիտը, Աշտիշատի մեհերը, Մուսասիրի Հալդին, Արշակունեաց Աստղիկը, Բիւրակնի Շամիրամը, Սօսեաց պաշտամունքը, ու քրիստոնեայ Հայաստանին Լուսաւորչին յաջորդները, Թադէոսի ու Բարթողիմէոսի առաքելական աթոռներուն վրայ բազմող Հայաստանեայց եկեղեցւոյ կաթողիկոսները:

Հայաստանի նախախնամական վերապարթումը համակեց ժողովուրդը յոյսով ու հպարտութեամբ, յիշեցուց թէ Հայը չէ մոռցած Հայկը, Արամը, Վահագնը, Արտաշէսը, Տիգրանը, Տրդատը, Լեւոնը եւ Հեթումը:

Հայ անմահներու անուններուն հետ Հայը չէ մոռցած նաեւ իր անհետացող հին դիւցազներու գործերը եւ անոնց օրով գոյութիւն ունեցած ընդարձակ ու քաղաքակիրթ Մեծ Հայաստանին փառքը եւ ճոխութիւնները: Բայց որքան արցունք կը խլեն մեզմէ Լէնկթիմուրի եւ Ճինկիզխանի, Տուղրիլի ու Ալփասլանի շրջանները, 1375ի ահաւոր թուականը, անոր յաջորդող հայ խաչելութեան ահաւոր շրջանը, օսմանեան արիւնկզակ սուլթանները, միլիոնաւոր հայորդիներուն խողխողումը,հայ շինականին քանդուած տնակները, հայ տաճարներուն պղծումը ու մայր Հայաստանին հարազատ զաւակներուն գաղթը դէպի Խրիմ, Լեհաստան, Կալիցիա, Պուդովինա, Հնդկաստան, Ամերիկա, փարաւոններու երկիրը, Կիպրոս ու Սուրիա:

Երբեմնի 30 միլիոննոց հայութեան արդի երեք միլիոն խլեակները աշխարհիս չորս կողմերը ցրուած են, ու միայն մէկ միլիոն հայութիւն մը ազատ կ'ապրի Հայաստանի սահմաններուն մէջ: Իսկ ժողովուրդին գրեթէ երկու երրորդը կ'ապրի Հայաստանէն դուրս, հեռու Արարատի հովանիէն ու միացած միայն լեզուի, սովորոյթի ու կրօնքի երրորդութեամբ: Գաղութներու պահպանման առաջին պայմանն է ունենալ իր եկեղեցին, դպրոցը եւ միութիւնները: Եթէ կարգ մը գաղութներու մէջ արդէն ասոնք գոյութիւն ունին, պէտք է հոգ տանիլ եւ հայ մատաղ սերունդը դաստիարակել ազգասիրական զգացումներով:

Թող հայ միութիւններու եւ ակումբներու մէջ պարահանդէսներէ աւելի տօնակատարութիւններ տեղի ունենան Վարդանանցի, Ղեւոնդեանցի, Թարգմանչաց, Ապրիլ 11ի եւ Մայիս 28ի եւ ուրիշ ազգային տօներուն առթիւ:

Գրական հաւաքոյթներ ու վիճաբանական ժողովներ պէտք է սարքել, ուր խնամուած նիւթերով դասախօսութիւններ կատարուին վառ պահելու համար Հայաստանի հմայքը եւ ազգային հնադարեան հրաշալիքները:

Ուժ տանք մամուլին ու գրականութեան: Յարգենք բոլոր հայ կուսակցութիւնները, յարանուանութիւնները ու բարեգործական կամ հայրենակցական միութիւնները: Կը բաւէ որ անոնք իրապէս նուիրուին հայկական շահերու պաշտպանութեան:

Անկեղծ ըլլանք մեր ազգային մարմիններուն հանդէպ, ու թող համատարած ազգասիրութիւնը համակէ իւրաքանչիւր Հայու սիրտն ու հոգին, բազմապատկուած Տիգրանի, Հայկի եւ Արամի ոգիով:

ՆՈՒՊԱՐ ՄԱԳՍՈՒՏԵԱՆ

ՀԱԲԷՇԱԿԱՆ ՏՕՄԱՐ

Սեպտեմբեր 12ին Նէկիւսը տօնեց հաբէշական տարիին առաջին օրը: Անոնց թուականը այժմ 1928 է, այսինքն 7 տարի պակաս մերինէն:

Իրաւ ալ, այժմ Նէկիւսին երկրին մէջ գործածուող տօմարը ղպտական է զոր Եգիպտոսէն հոն տարաւ Ս. Ֆրումենթէն, չորրորդ դարուն:

Հաբէշական 12 ամիսներուն անուններն են.— Մասքարէմ, Թիքմէթ, Հէտար, Թահսաս, Թէր, Ժէքաթիթ, Մակավիթ, Մէզիա, Կէնպօ, Սանիէ, Համլիէ եւ Նահասիէ: Այս բոլոր ամիսները 30 ական օր ունին, իսկ 5 օրերը առանձինն կը կոչուին յաւելեալք, ինչպէս կը հաշուէին հին Եգիպտացիք եւ Քաղդէացիք: Իսկ նահանջ տարին կը կոչեն անոնք Ս.Մարկոսի տարի:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԻՏԱԼԵՒՀԱԲԷՇ ՎԷՃ ԵՒ ՊԱՏԻԺԻ ԿԻՐԱՐԿՈՒ

Վերջերս իտալեւհաբէշ վէճի թիւ, տեւապէս կը խօսուի պ ներու մասին, որոնք ի գործ դրուին այն պարագային, երբ Ի լիա յարձակի Եթովպիոյ վրայ: տեւապէս հետաքրքրական է թէ պատիժի խնդիրը ի՞նչ ընդ ժընեւի մէջ եւ թէ կարելի՞ է պ ներ ի գործ դնել Իտալիոյ դէմ:

Միջազգային իրաւաբան տեսակէտէն, ընդհանրապէս պ խնդիրը շատ բարդ է եւ չափ փափուկ: Որովհետեւ պատիժն նան ի գործ դրուիլ միայն իրա նօրէն կազմակերպուած հասա թեան մը մէջ, ուր կայ վերին նութիւն մը, որ կը կիրարկէ բամայողական ուժը անոնց վ րոնք կը կազմեն այդ հասարակ նը: Այսպէս է ամէն պետութեա քին կեանքին մէջ, ուր վերին նութիւնը պատիժներ ի գործ այն անձերուն նկատմամբ, որ րէնքով ճշդուած իրենց պատա նատուութեանց մէջ կը թերա

Բայց, պետութեան բաղդատ միջազգային հասարակութիւ ներկայացնէ բոլորովին տարբե մակերպութիւն մը իր իրաւակա քով: Այդ հասարակութեան գոյութիւն չունի միջպետական մակերպեալ իշխանութիւն մը, ո րէն պարտադրէ իր կամքը՝ անդամներուն: Ընդհակառակ ջազգային հասարակութիւնը կազմակերպութիւնմըն է, որուն դամակցին պետութիւններ որոնք բոլորյայս կը պահեն իրենց գ խանութիւնը,— հոն չկայ գեր կան իշխանութիւն մը, որ անկ րէն տիրէ անջատ պետութիւ յարաբերութեանց վրայ:

Այս առանձնական դրութիւնը ջազգային կեանքին մէջ՝ փոխուած չէ Ազգերու Դաշնակց թեան ստեղծումէն ալ ասդին: ջինը եւս կը ներկայացնէ անկախ տութիւններէ կազմուած միջպետ կան կազմակերպութիւն մը: Ա տութիւնները իրենց կամքը անդամ կը մնան, ինչպէս նաեւ կամքով կրնան եւ հեռանալ: ժընեւի մէջ եւս կարելի չէ խօ պետական իշխանութեան մը ծումի մասին, որ տիրէր անջա տութեանց կամքերուն, եւ, ի կին, անոնց պատիժներ պար

Իրապէս, միջազգային իրաւ տեսակէտէն, ամէն պետութիւ քան առէն որ անդամ է Ազգերու Դ նակցութեան, պարտաւոր է կա կանոնագրով ճշդուած իր պար նութիւնները: Այդ կանոնագիրը նախամօրէն ընդունած է ան: Կա նագրին 16րդ յօդուածը իրապ խօսի պատիժներու մասին:

Բայց, պէտք չէ մոռնալ որ կա նագրի բոլոր կէտերը դրուած են նկատումով թէ անոնք պիտի կի կուին ոչ թէ իրաւականօրէն են կայ անձերու որոնց կամքը կը նուի վերին իշխանութեան բաց ձակ գործունէութեան ներքեւ, անկախ պետութեանց, որոնք իր ւունք ունին պայքարելու միջ խօսք կ'ըլլայ իրենց գերիշխանու նը սահմանափակելու մասին:

Այս պատճառաւ ալ, միջազգ կեանքի մէջ բոլոր խնդիրները լուծուին միաձայնութեամբ,միջ տութեան ներքին կեանքին մէջ ւաքական մարմինները կ'որոշեն վորաբար պարզ մեծամասնութեա

Նոյն սկզբունքը դրուած է Ազգ Դաշնակցութեան կանոնագրի (յօդ. 5), զոնէ քաղաքական կա հարցերու մասին:

Պետութեան մը դէմ պատիժնե բարկելու մասին խօսք ըլլալ մար, անհրաժեշտ է որ յանցաւոր նկատուի, որպէս տող մը՝ կանոնագրին 12րդ կամ 13 եւ կամ 15րդ յօդուածին: Այդ մը պէտք է քուէարկուի խորհ մէջ միաձայնութեամբ, առանց զակի շահակիցներու ձայներուն պարագային Իտալիոյ եւ Եթովպ Ուրեմն, պատիժներու մասին խօ առաջ, հարկ է որ 13 պետութիւ ընդունին թէ Իտալիա յանցաւ կանոնագրի վերոյիշեալ յօդուած րէն մէկուն անսաստ մը վ մար: Եթէ նման որոշում Իտալիա յարձակի Եթովպիոյ վրա այնպէս կը նկատուի թէ ան կը յ ձակի բոլոր պետութիւններու վրա

…որոնք անդամ են Ազգերու Դաշնակցութեան: Այն ատեն, այդ պետութիւնները պարտաւոր են խզել իրենց առեւտրական եւ ելմտական բոլոր յարաբերութիւնները, վերջ տալ իրենց ու այդ պետութեան հպատակներուն յարաբերութիւններուն, ու գործադրել ամէն տեսակ ելմտական, առեւտրական եւ անհատական կապը այդ պետութեան եւ միւս բոլոր պետութիւններու — անդամ կամ ոչ — հպատակներու միջեւ:

…տակէ, խորհուրդը, զարմանալի միաձայնութեամբ, պարտաւոր է յանձնարարել զանազան պետութեանց ցոյց տալ ցամաքային, ծովային եւ օդային այն ուժերը զորս անոնք պիտի տրամադրեն՝ կազմելու համար այն ընդհանուր ուժը որ պիտի պաշտպանէ Ազգերու Դաշնակցութեան կամքը՝ անսաստող պետութեան:

…կը նշանակէ որ Խորհուրդը …պետութ. դէմ պիտի գործէ …միջոցաւ, եւ անջատ պետութիւններու կառավարութիւնները …պէտք է ըլլան գործունէութեան մէջ դնելու իրենց ուժերը:

Այսպէս է Ազգերու Դաշնակցութեան պարտադրութիւնը, որովհետեւ …ան որ եւ է սեփական ուժ չունի: Բայց, ասկէ կը ծագին եւ գործնական անկարելիութիւնները: Բոլոր առեւտրական եւ ելմտական յարաբերութիւններու խզումը կը նշանակէ …պատճառել ոչ միայն յանցաւոր պետութեան, այլ եւ Ազգերու Դաշնակցութեան միւս անդամներուն: Եւ որովհետեւ բոլոր պետութիւնները անդամ չեն անոր, հետեւաբար Ազգաժողովէն դուրս մնացողները պիտի շարունակեն յարաբերիլ ու շահիլ: Այնպէս որ ինքնին …կ'ըլլայ արդէն թէ նման …ներ կրելու դիւրին դիւրին համաձայն պիտի չըլլան Ազգ. Դաշնակցութեան անդամ պետութիւնները:

Աւելի դժուարին է զինուորական պատիժներու խնդրին գործադրութիւնը: Ասիկա մեծ վնասներ կ'ենթադրէ, թէ նիւթապէս եւ թէ մարդկային, զորս պետութիւնները չեն ուզեր յանձն առնել օտար դատերու պաշտպանութեան ի խնդիր:

Իտալօ-Հապէշ վէճին մէջ զինուորական պատիժներ կրնան ի գործ դնել գլխաւոր երեք մեծերը,— Անգլիա, Ֆրանսա եւ Ռուսիա: Որովհետեւ միւս մեծերը անդամ չեն Ազգերու Դաշնակցութեան: Ներկայիս սակայն, Ռուսիան չի կրնար թէ նիւթապէս …ներով եւ թէ հեռու ըլլալով: Ծովային ուժ ալ չունի Իտալիոյ …դէպի Կարմիր ծով երթալու համար: Ֆրանսա քանի մը …յայտարարեց թէ համաձայն չէ …պատիժի, օրինական ալ չգտաւ: Նա…մանաւանդ դէպքերու ատեն ալ ի գործ …դրուած: Ասկէ զատ, Ֆրանսա, …կ'երեւայ, յանձնառութիւն …ալ ունէր այս հարցի մասին, Ի…առջեւ, 7 յունուարի Համաձայնութեամբ:

…Անգլիան: Իտալիոյ դէմ …պատիժի գործադրութիւնը առանձի՞ն …կ'առանձնէ,— քիչ հաւանական է, …պատասխանող …չեչտին զոր …Մամուլը կը գործածէ: Պատե…Եւրոպա փոխադրելու վտանգը …մեծ է, որմէ պիտի ուզէ խոյս …Բրիտանական դիւանագիտութիւնը:

Իսկ եթէ Խորհուրդը միաձայնութիւն չունենայ մասնաւոր յանձնախումբի տեղեկագրին հաւանելու չուրջ, որ պիտի դատապարտէ Իտալիան, Խորհուրդին որոշումը պարտադիր չունի ոչ ոքի համար (յօդ. 15 եւ 7րդ): Այն ատեն Ազգ. Դաշնակցութեան անդամները իրենց կը վերապահեն իրենց գործելու ազատութիւնը:

Ասիկա ձեւ մըն է որով Խորհուրդը խոյս կու տայ վէճին մէջ որ եւ է յանձնառութիւն վերցնելէ, եւ կողմերը իրենք իրենց միջեւ կը լուծեն զայն: Այդ պարագային, Խորհուրդը կը լուայ ձեռքերը ամէն պատասխանատուութենէ, հակառակ անոր որ ասիկա ի նպաստ իր վարկին կ'ըլլայ: Բանաձեւը հետեւեալն է,— փոխանակ մտնելու կռուի մը մէջ որ կրնայ իր կեանքին սպառնալ՝ Ազգ. Դաշնակցութիւնը կը նախընտրէ իր գոյութիւնը պահել, հոգ չէ թէ քիչ մը նուազած վարկով ու հեղինակութեամբ:

Իտալական դիւանագիտութիւնը լաւ տեղեակ է բոլոր այս դժուարութեանց որոնք կապուած են կանոնագրին պատիժի գործադրութեան, եւ այդ պատճառաւ ալ այնքան ամուր եւ անվախ է իր դիրքին մէջ՝ ընդդէմ այն սպառնալիքներուն, որոնք այս կամ այն կողմէն կ'ուղղուին իրեն:

Մ.

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

ԽՄԲ.— Պուլկար հրապարակագիր Ի. Վօլֆով վերջերս քանի մը ամիս մնաց Ռուսիա; Իր տպաւորութիւններու կարգին, զորս կը հրատարակէ թերթի մը մէջ, կը խօսի նաեւ խորհրդային շարժանկարի մասին, յիշելով նաեւ Պէպօի յաջողութիւնը: Ստորեւ կու տանք թարգմանաբար.—

Լաւագոյն կերպով ըմբռնելու համար թէ ինչ հսկայ արժէք ունի շարժանկարը միութեան եւ յառաջդիմութեան տեսակէտէն, ինչպէս նաեւ տեսնելու համար թէ ինչ անչափելի կարելիութիւններ կ'ընծայէ ամէն մէկ վարչաձեւի քարոզչութեան ու զօրութեան ի նպաստ, հարկ է տեսնել շարժանկարը Մոսկուայի մէջ: Մոսկուայի մէջ շարժանկարի գործիքն ու շարժանկարի պաստառը անհրաժեշտութիւններ են ամէն մէկ գիտական հաստատութեան համար,— համալսարանէն մինչեւ նախակրթարանը: Ամէն ակումբի եւ նախաձեռնութեան, ինչպէս նաեւ ամէն մէկ թատերական արուեստանոցի եւ ամէն մէկ փողոցի:

Մոսկուայի մէջ հասարակութեան համար բացօդեայ շարժանկարներուն թիւը կը հասնի 50ի: Անոնցմէ ոմանք բոլորովին նոր են, ոմանք շարունակ կ'ընդլայնեն եւ կը յարմարցուին ժամանակին եւ պահանջին: Տեղի տեսակէտով՝ անոնք կը բովանդակեն 1600-էն 1200,— 800 — 300 աթոռներ: Անոնց մեծ մասը, Մոսկուայի մէջ, կը յանձնանձուին «Մոսկոնկին»ին (Մոսկուայի քաղաքային շարժանկարի) կողմէ: Մեծագոյն շարժանկարային փորձարանները եւս ունին իրենց շարժանկարային սրահները:

Շատ հետաքրքրական է այդ շարժանկարներուն կառոյցը: Գրեթէ ամէն մէկ շարժանկարային սրահի քով, պիւֆէէն զատ կան նաեւ ընթերցասրահ, սրահ՝ ուր միջնարարներու ընթացքին կամ ընթերցումներ կը կատարուին եւ կամ հետաքրքրական դասախօսութիւններ կ'ըլլան: Այսպէս, օրինակ, «Յեղափոխութիւն» շարժանկարի սրահին մէջ ցոյց կը տրուին պատմական — յեղափոխական պատկերներ:

Գիշերային ներկայացումներու բացկրինուորութեան կը կատարուին ընթերցումներ պատկերներու բովանդակութեանց եւ ընթացիկ տնտեսական քաղաքական խնդիրներու չուրջ:

«Մէժրապփոմ» շարժանկարի սրահին մէջ, համանուն շարժանկարային գործարանին կից, 45 րոպէն անգամ մը կը ցուցադրուին խօսուն շարժանկար թերթեր: Գրեթէ ամէն շարժանկարային սրահ ունի իր սափրասենեակը, ճաշարանի սրահն ու արձաթանը: Ընթերցասրահին մէջ անընդհատ ձեզի կը տրամադրուին նոր թերթեր ու պարբերականներ: Ամռան բոլոր հանրային պարտէզներու մէջ ամառնային շարժանկարներ կան:

Ցայտագիրի գործադրութիւնը կը սկսի 11ին (կ. ա.) ու կը տեւէ մինչեւ 12, կէս գիշեր: Տոմսակները կ'արժեն 1—4 րուպլի:

Մոսկուայի մէջ ժապաւէններու (ֆիլմ) արտադրութիւնը կեդրոնացած է գլխաւորաբար «Մէժրապփոմ-ֆիլմ»ի, «Մոսֆիլմ»ին եւ «Վոսթօք-ֆիլմ»ի ձեռքը: Ուրիշ նախաձեռնութիւններ կան «կինօքրոնիկ»ի, «գիտական ֆիլմերու», ինչպէս նաեւ շարժանկարային գործիքներու եւն.ի մասին: Ես, Հանս Ռոզէնպէրկի ընկերակցութեամբ, որ «Մէժրապփոմ-ֆիլմ»ի դերուսոյցներէն մին է, այցելեցի շարժանկարային աշխատանոց մը:

Հոն տանող կը գտնուէր Մոսկուայի անուանի «Եար» ճաշարանը, ուր կը տրուէին նաեւ Մոսկուայի ծանօթ միլիոնատէր Մորոզովի գիշերոյթները: Ծանօթացուց դերուսոյցներ Էքքի, Վէրթովի հետ: Հոն կ'աշխատէին նաեւ դերուսոյցներ Իլլին Փուտովքին, Պասավէքին, Հէլպէլէն, Ծէտարով, Քուլէշով, Եօրիս Իվէնս եւայլն:

Ներկայ եղայ նկարահանումներու: Նոր էին ստացեր քաղաքէի ֆիլմ մը: Ինծ ցոյց տուին նաեւ փորձեր՝ գունաւոր շարժանկարներու: Ցարդ գունաւոր շարժանկարներ չեն ցուցադրեր, հակառակ անոր որ ստացուածներ ունին: Թէեւ մասնագէտ մը չեմ այս մարզին մէջ, բայց ինծ թոյլ կը տրուի ըսելու թէ իրենց ունեցած յաջողութիւնները անակնկալի պիտի բերեն Ամերիկայի մասնագէտները: Այսպէս, օրինակ, գունաւոր շարժանկար մը որուն նիւթն է 1905ի Մոսկուայի յեղափոխութիւնը, հոյակապ բան է:

Դերուսոյց Վէրթով ինծ ցոյց տուաւ այսպէս կոչուած «վաւերագիր — շարժանկար մը», — «Երեք երգեր Լենինի համար»: Օգտագործուած են երեք ազգային երգեր, որոնք կ'երգուին Թաթարներէ, Թիւրքմէններէ եւ ուրիշ արեւելեան ազգերէ: Օգտագործուած են այդ ժողովուրդներու անցեալ եւ ներկայ կեանքերը՝ ընդգծելու համար տարբերութիւնը:

Այս վերջին շարժանկարները նորոյթ են Ռուսիոյ մէջ: Իմ մեկնած օրերուս նոր էին հրապարակ հաներ այդպիսի շարժանկար մը,— «Փաստուխ ի ցար» (Հովիւ եւ ցար): Նիւթը բանուորին ու գիւղացիին կեանքը յեղափոխութենէն առաջ ու վերջ:

Գործադրութեան մէջ առնուած են լուսանկարներ, փաստաթղթեր եւ այն բոլորը որոնք կը ծառայեն չեշտել — դէշէն դէպի լաւ եղած փոփոխումը:

Իմ հոն եղած միջոցին ներկայացուցին հետեւեալները,— «Չափաեւ», որուն նիւթն է «ճերմակ»ներու եւ «կարմիր»ներու կռիւը: Այս շարժանկարը մեծ յաջողութիւն ունեցած է Եւրոպայի եւ Ամերիկայի մէջ եւս: «Կորիաչիէ Տէնիչքի» շարժանկարը արտակարգ յաջողութիւն ունէր: Ան մեծ ալ պարգեւ ստացած է: Նիւթն է երիտասարդ աղջկան մը սէրը հրասայլավարի մը հանդէպ: Սէր մը որ յարաբերութիւնն է երեք անձերու միջեւ,— այրը, կինը եւ բանակը: Նոր շարժանկարներ են «Զաւթնայա ժիզն Փէթրա Վինոկրատովա» եւ «Պէպօ»: Վերջինը «Արմէնկինօ» (Հայկինօ)ի արտադրութիւնն է որուն նիւթն առնուած է Հայերու յեղափոխական(?) կեանքէն: Այդ շարժանկարը նոր ներկայացուցեր էին Քրեմլի մէջ, ուր կ'ըսէին ինծ, շատ լաւ տպաւորութիւն է թողած Ստալինի եւ զինք շրջապատողներուն վրայ: Յաջողութիւն գտած են «Ուրախ տղաք», «Փասթիր Քարթա»ն եւ «Արար աշխարհ կը խնդայ» շարժանկարները՝ Պելկրատի, Չեխօսլովաքիոյ եւ այլ վայրերու մէջ: Իսկ «Սիրտ» թանկօն այժմ կ'երեւայ ամբողջ Եւրոպայի մէջ:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Նոր խաղեր

ՄԱՐՍԷՅԼ, 16 սեպտ.— Ամէն տարի սեպտեմբեր ամսուն ամբողջ Ֆրանսայի մէջ տեղի կ'ունենայ ֆութպոլի եւ աթլէթիք խաղերու պաշտօնական բացումը:

Օգոստոս ամսէն սկսեալ բոլոր խումբերը կը սկսին իրենց կանոնաւոր փորձերը: Եղանակի փակումէն մինչեւ այսօր, Ֆրանսահայ մարզական միութիւններէն այդ ուղղութեամբ ոչ մէկ շարժում յայտնեցին: Սակայն վստահ ենք որ, ինչպէս Մարսէյլի Հ. Մ. Ը. Մ.ը (իր վեցէ աւելի խումբերով) անոնք ալ լուռ ու մունջ կը կատարեն իրենց կանոնաւոր փորձերը, գալիք մրցումները պատուաւորապէս դիմաւորելու համար:

Ֆրանսահայ մարզական կազմակերպութիւնները ուժ կու տան միայն ֆութպոլին, մինչդեռ մարմնամարզի մասնաճիւղերը լողալ, աթլէթիք խաղեր, հեծելանիւ որ մարդունքի տեսակէտով այնքան օգտակար միջոցներ են որքան ֆութպոլը, գրեթէ բոլորովին անտեսուած կամ լքուած են:

Մարմնամարզի այս ճիւղերը, Ֆրանսահայ Հ. Մ. Ը. Մ.ին մէջ տարածելու համար թէեւ կան քանի մը դժուարութիւններ, սակայն քիչ մը տրամադրութիւն ու պզտիկ ճիգ մը բաւական պիտի ըլլան այդ դժուարութեանց յաղթելու: Օրինակ, եթէ հեծելանիւի ճիւղը ունի շատ մը դժուարութիւններ եւ ենթադրելով թէ այդ ուղղութեամբ անկարելի է կազմակերպուիլ, արդեօք նոյնպէս դժուա՞ր է աթլէթիք խաղեր եւ լողալու մրցումներ կազմակերպել: Չենք յուսար, քանի որ Մարսէյլի Հ. Մ. Ը. Մ.ը մինչեւ անցեալ տարի, ամէն տարի կանոնաւորապէս կու տար իր տարեկան ողիմպիականը եւ միշտ ալ թէ բարոյապէս եւ թէ նիւթապէս քաջալերուած էր: Իսկ այս տարի, կը լսենք թէ վարչական կրկնակի բնութիւնները պատճառ եղած են որ ողիմպիականը տեղի չունենայ: Մաղթենք որ այդպէս եղած ըլլայ: Գալով մրցանիշներուն, թէեւ եղած են համեստ, սակայն տարուէ տարի տեսնուած է զգալի յառաջդիմութիւն: Հետեւորդներուն քանակն ալ եղած է մխիթարական: Ինչո՞ւ համար միւս մասնաճիւղերը չպիտի փորձէին աշխատիլ այս ուղղութեամբ (մանաւանդ Փարիզը): Հրաշքներ չենք սպասեր, սակայն համեստ արդիւնքով ալ Հ. Մ. Ը. Մ.ները կրնան լրացնել այս պակասը:

Վարդան Քիւրքճեան

ՄԱՄՈՒԼ

Խնամի աղերս առ ժընեւական...

Եռանդ, այլ անուամբ Տարագ, հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով գրութեան մը մէջ, որ հրատարակուած է Սօֆիայի «Ազատ Խօսք»ին մէջ (19 սեպտ.).

— «Լսէ՛, Եւրոպա, Ատտիղաս մը դուրս եկեր է գերեզմանի դամբանէն, եւ կը գոչէ՛ երեսդ ի վեր.— «Ամբողջ Եւրոպա ··· թուրք քաղաքակրթութեան ծնունդն է: Եւրոպա իր ունեցած չունեցածը թուրք տարրին կը պարտի»:

Բնականաբար ըստ ինքեան ծիծաղելի այս յաւակնութիւնը նաթած ուղեղներու վիժուք է լոկ, բայց այդ նոր Ատտիղաները իրենց քաղաքական նորագոյն ըմբռնումներուն նախադրուն, զաւիթ կը գործածեն այդ անամէջ խօսքը, հաւատքի վերածելով զայն: Այդ ըմբռնումներուն ալ հետզհետէ երբ ոյժ տան եւ, մինչեւ իսկ, նեցուկ ըլլան նախ ժընեւ, յետոյ սահմանակից կայսեր, արբուն համարուած ցեղեր, որոնց վրայ ծանրացաւ դարերով հին Ատտիղաներուն մարդասպան լախտը — այն ատեն պատկերը կատարեալ կ'ըլլայ, եւ Աթաթիւրք - Ինէօնիւական դիկտատորութեան իրականութիւնը ինքնաբերաբար, **ipso facto**, պիտի յանգի նորահնար թրքերուն երկրակալական ա՛յն քաղաքականութեան, զոր այնքան գեղեցիկ պատկերացուցած է Ֆրանց Վերֆէլ իր հոյակապ հայկական հերոսապատումին մէջ, ուր էնվէր՝ պատուականներու մէջ պատուականնագոյն գերման պատուելի Լէփսիուսի կ'ըսէ.— Մեր իտէալն է թրքական կայսրութիւն մը հաստատել կեդրոնական Ասիան գրաւելով (բնականաբար «բարեկամ» Ռուսերուն ձեռքէն) եւ տանիլ հասցնել զայն, վլանկայի վարունգին պէս, մինչեւ յառաջակոյս Հնդկաստան:

Մեզի եւ չքնաղ Եւրոպայի համար ասիկա կրնայ երազ, բանդագուշանք ըլլալ, բայց հին ու նոր Ատտիղաներու սնուցած «իրականութիւնն» է զանազան նամբաներով: Չէ՞ որ սուլթանական Թուրքիա դարերով *իրականութիւնը* հետապնդեց, հուրի սուրի մատնելով աւատականութեան խաւարին հազիւ ձերբազատուած Եւրոպայի մէկ կարեւոր մասը: Ի՞նչ հսկայական զոհողութիւններ հարկ եղան Ատտիղասը խեղդելու համար իր յորձանքին մէջ: Իթթիհատը ինչո՞ւ կազմուեցաւ — Իթթիհատը կազմուեցաւ հին Ատտիղասը կենդանացնելու համար: Պարծանքով կրնանք ըսել թէ հայ միտքը նա՛խ ըմբռնեց Ատտիղասին խլրտումը մեռելական պաստառին տակ: Եւրոպա սիրով ընդառաջեց ծափողջոյններով: Այդ Ատտիղասը չէ՞ր սակայն միթէ որ ամբողջ երկու տարի քրիստոնեայ - քաղաքակիրթ ցեղ մը — Հայ— ջարդելով բնաջնջելով զբաղեցաւ: Առանց արիւնի հոտին ու աւիշին չերեւակայուիր որ եւ է Ատտիղաս, նոյն իսկ երբ փեղոյրով գլխարկուած (**coiffé à chapeau**) ըլլայ:

Նոր օրինա՞կ կ'ուզէք — ահա Վէրֆէլի *Մուսա լերան քառասուն օրե- ր*»ը մաքուր, անմեղ, հոգեպատում պատեանին առթիւ թուրք խմբագիրներու փրցուցած վլվլուքը, ապահովարար իրենց տէրերուն *քը՜ս քը՜ս*ին վրայ: Վէրֆէլը հերքել կը ջանան, երբ թէ, բայց Եօնուզ Նադի կը համարձակի հասկցնել — բացայայտ — թէ «պատերազմին մէջ ամբողջ աշխարհի յաղթելէ վերջ» կրնային մնացած Հայերն ալ կոտորել, բայց «ազնուութիւն» ըրին ··· կը տեսնէ՞ք նոր Ատտիղասը, որ ոչ միայն Վէրֆէլ հերքելու ելեր է, այլ եւ ահագին Ամերիկային կը սպառնայ, եթէ շարժանկարի վերածուի «Մուսա լեռը»: Կը տեսնէ՞ք, ժընեւականք, թուրք քաղաքակրթութիւնը ···»:

Կ. Խաչի դպրոցը Վիէնի մէջ

ՎԻԷՆ.— Ինչպէս ծանօթ է Վիէնի Հայ Կ. Խաչի մասնաճիւղը քանի մը տարիէ ի վեր ունի իր առանձին դպրոցը, հայ լեզուի պահպանման համար:

Ուրախ ենք յայտարարելու որ ինչպէս անցեալ տարի, նմանապէս այս տարի մեր դպրոցի ուսուցիչ Հ. Կ. Ա. Տէրմոյեան սիրով յանձն առած է շարունակել իր պաշտօնը:

Դպրոցը կը վերաբացուի հոկտեմբեր 1ին, երեկոյեան ժամը 7ին:

Կը խնդրուի բոլոր ծնողքներէն որ ճիշդ ժամանակին ղրկեն իրենց զաւակները, որովհետեւ ժամը 7ին արդէն կը սկսին դասերը:

Ուրախ ենք յայտարարելու որ Կ. Խաչի մասնաճիւղը համախորհուրդ իր շրջանային վարչութեան հետ, դրասեղաններով օժտած է դպրոցը:

Վարչութիւն

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՏԷՍԻՆ (Իզէր) — Տէր եւ Տիկ. Մանուկ Գրիգորեան իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն ամէն անոնց, որոնք անձամբ, նամակով եւ գրաւոր իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին մեր սիրելի զաւկին՝ ՎՐԷԺ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆի պատահած արկածին առթիւ, որ տեղի ունեցաւ Սեպտ. 9ին: Վրէժը նորէն հիւանդանոց պիտի մնայ երկու ամիս եւս համաձայն բժիշկներու խորհուրդին: Ձախ թեւը արմուկէն վեր մէկ տեղէ կոտրած է: Գլուխն ալ երկու տեղէ կոտրած է, իսկ մարմնին զանազան մասերը թեթեւօրէն վնասուած են: Գլուխն եւ թեւը տակաւին գաճի մէջ են: Բժիշկները առողջանալու յոյսեր կու տան:

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՃԵՄԱԼ ՓԱՇԱՅԻ ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐԸ

Վերածեց՝ Պ. ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

…Իրիկուն մը Մալէթի հետ կը խօսէի …իր ապարանքին մէջ երբ …ըսաւ.

— Ճեմալ փաշա, ի՞նչ չահեր պիտի …Օսմանեան կառավարութիւնը …պէս եւ մինչեւ վերջ չէզոքու…պահելու համար:

— Օսմանեան կառավարութեան չէ…ութեան մասին ոչ մէկ կասկած …ըլլալ, սակայն հակառակ ասոր …անք պարտաւոր կը զգամ մեծ …քերուն յայտնելու ձեր հարցու…պատասխանեցի:

…ետք մեծ եպարքոսին հաւա…թեամբ ծրագրեցինք գլխաւոր …մանները զորս պիտի դնէինք Հա…ձայնականներու միանալու պա…յին: Այդ պայմաններն էին.—

…ամբողջական վերացում առանձնաշնորհներու:

…Վերադարձնել Յոյներու կողմէ գրաւուած մեր կղզիները:

Լուծել Եգիպտական հարցը:

Ապահովել որ Ռուսիա այլ եւս չմիջամտէ Թուրքիոյ ներքին գործերուն:

Գործնական պաշտպանութիւն Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ կողմէ ռուսական յարձակման մը դէմ: *Եւ ուրիշ շատ մը կէտեր:*

Մեր պատերազմի մտնելէն վերջ անգլիական «Կապոյտ Գիրք»ին մէջ հրատարակուած հեռագիրներէն իմացայ որ այս պայմանները հաղորդուած էին Լոնտոն:

Երեք չորս օր ետք Սըր Լուիզ Մալէթ պատասխանեց թէ առայժմ խօսք չի կրնար ըլլալ դատական առանձնաշնորհներու վերցուելու մասին: Անգլիա կրնայ իր դաշնակիցներուն հաւանութիւնը ունենալէ յետոյ, շատ շատ վերջանիլ քանի մը տնտեսական առանձնաշնորհներու վերցուելուն: Յոյներու հետ եղած կղզիներու վէճը աւելի լաւ պիտի ըլլար յետաձգել, նոյնպէս պատերազմի վերջանալուն սպասել Եգիպտոսի հարցի մասին: Ռուսերը ներկայիս ոչ մէկ մտածում ունին յարձակում գործելու Թուրքիոյ վրայ. մնաց որ Ֆրանսա եւ Անգլիա օսմանեան կայսրութեան ամբողջականութիւնը ապահովող դաշնագիրին ստորագրած պետութիւններուն չորքին կը գտնուին, այնպէս որ այդ կողմէն անհոգ պէտք է ըլլալ, իսկ եթէ կը փափաքուի, պատրաստ են նոր դաշնագրով մը դարձեալ երաշխաւորութիւն տալու: Այս ամէնուն փոխարէն պէտք է պարտաւորութիւն առանձնէինք ոչ մէկ պատրուակով նեղուցները գոցելու ռուսական նաւերուն առջեւ եւ այս բանը Ռուսերուն խոստանալ: Համաձայնականները չէին ուզեր որ իրենց կողմէ կռուէինք, որովհետեւ ըստ իրենց այդ բանը չէր համապատասխաներ իրենց շահերուն: Մեզմէ կը պահանջէին բացարձակ չէզոքութիւն, վերադարձնել գերման նաւերն ու զինուորական պաշտօնեաները եւ անմիջական բացում Տարտանէլի եւ հաստատ խոստում որ ապագային ալ չպիտի գոցէինք զայն այլեւս: Ասոր փոխարէն կը խոստանային երեք պետութիւններն ալ Բ. Դրան տալ նոր փաստաթուղթ մը, ապահովելով Թուրքիոյ հողային ամբողջականութիւնը, ինչպէս եւ փոփոխութիւններ տնտեսական առանձնաշնորհներու մասին:

Իմ կարծիքով այս պատասխանը շատ պարզ էր: Համաձայնականները չէին ուզեր որ իրենց կողմէ մասնակցէինք պատերազմի: Բայց ի՞նչ կրնար ըլլար ասոր պատճառը:

Եթէ մենք Համաձայնականներուն կողմէ կռուէինք, Ռուսիոյ համար կը վերնար Կ. Պոլսոյ տիրանալու կարելիութիւնը: Ռուսիա չէր կրնար հաւանիլ այս բանին եւ հետեւաբար Անգլիա եւ Ֆրանսա ալ չէին կրնար հաւանութիւն տալ:

Իրենց նպատակը բացայայտ էր — արգիլել որ Թուրքիա իրենց աննպաստ որ եւ է ձեռնարկ ընէ: Եթէ Ռուսիոյ հետ դաշնակից մնային, այն ատեն պատերազմէն յաղթական պիտի ելլէին, Պոլիսը անոր պիտի տային, մինչ բարենորոգումներու պատրուակով արաբական նահանգներու ինքնավարութիւն պիտի կորզէին յետոյ դիւրաւ իրենց թեւարկութեան տակ առնելու համար: Հետեւաբար, շատ պարզ էր թէ նոյն ձեւով եւ նոյն պատճառներով Անգլիացիներէն պիտի մերժուէր իմ առաջարկս, ինչպէս Փարիզի մէջ:

Անոնց որ մեզի ապուշութիւն եւ ոճիր կը վերագրեն անգլօ-ֆրանսական քաղաքականութեան չհետեւելնիս, իրենց կը հարցնեմ թէ ի՞նչպէս կարելի էր դաշինք կնքել կառավարութիւններու հետ որոնք չէին ուզեր գործ ունենալ մեզի հետ:

Կ'ըսեն թէ աւելի լաւ եղած պիտի ըլլար եթէ չէզոք մնայինք, անշուշտ այն պայմաններով որ նաւերու նեղուցէն անցքը արտօնէինք ··· Այդ պարագային սակայն Ռուսիա համաշխարհային պատերազմէն այնքան հզօր դուրս պիտի գար որ շատ հաւանաբար չսպասէր պատերազմի վերջանալուն եւ Պոլիսն ու արեւելեան նահանգները գրաւէր: Կրնային ըսել թերեւս.— Կը գոցէինք նեղուցները եւ դարձեալ չէզոք կը մնայինք. բայց դաշնագիրները թոյլ չէին տար այդպէս շարժելու, նաեւ Ռուսերն ու Անգլիացիները չպիտի արտօնէին այդ տեսակ բան մը: Անմիջապէս մեծ ճնշում մը պիտի բանեցնէին մեր վրայ որ կրնար հետեւեալ ձեւերը առնել.— Զիջեցէք որ Պոլիսն ու նեղուցները գրաւենք, յետոյ ձեզի կը վերադարձնենք: Եւ չէինք տատանիր այս տեսակ բան մը իրագործելու: Կարճ՝ մեր փրկութեան համար երկու ճամբայ կար — Անգլիացիներուն եւ Ֆրանսացիներուն հետ դաշնակցելով Երրեակ դաշնակցութեան դէմ պատերազմ յայտարարել եւ մենք մեզ պաշտպանել ռուսական յարձակումներուն դէմ, կամ միանալ կեդրոնական պետութիւններուն եւ մասնակցիլ Ռուսիան կործանելու: Ֆրանսա եւ Անգլիա մեր առաջարկած զինակցութիւնը մերժելէ յետոյ, կը պահանջէին որ չէզոք մնանք եւ բանանք նեղուցները մեր ամէնէն ոխերիմ թշնամիին առջեւ: Ասոր փոխարէն կեդրոնական պետութիւնները մեզի զինակցեցան, թէեւ իրենք զիրենք բաւական ուժեղ կը զգային Ռուսիան կործանելու: Անոնք պարտաւորութիւն առանձնեցին ամէն խոչընդոտ յաղթահարելու այն ամէն բաներուն դէմ որ կրնային ծառայել Ռուսիոյ յառաջդիմութեան կամ օգտին:

Շնորհիւ այս դիրքին կրնայինք յուսալ թէ մեր թշնամին կրնանք տապալած տեսնել:

(25)

(Շար.)

ՄԵԾՆ ԲՐԻՏԱՆԻԱՅ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

117 սաւառնակ Աղեքսանդրիոյ մէջ

Հինգշաբթի օր անգլիական նաւեր 117 սաւառնակ հանեցին Աղեքսանդրիոյ մէջ: 12 Թորփիլահալածներ հասան Հայֆա (Պաղեստին): Ուրիշ Թորփիլահալած մը խարիսխ նետեց Իսմայլիա, Սուէզի ջրանցքին մէջտեղը, եւ հոն պիտի մնայ: Իտալական մարտանաւ մը երեւցաւ Կրետէի ծովեզերքը եւ խորաչափութիւններ կատարելէ յետոյ հեռացաւ: Հինգ անգլիական սուզանաւեր հասան Փաթրասի նաւահանգիստը, իսկ ուրիշ նաւաբաժին մը խարիսխ ձգած է Յունաստանի արեւմտեան ջուրերուն մէջ:

Անգլիական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ Լիբիոյ անապատը, Եգիպտոսի սահմանին վրայ, բանակավայրի մը վերածուած է եւ թէ Թոպրուքը նաւային կարեւոր կայան մը դարձած է, իտալական մարտանաւերով եւ բազմաթիւ ջրօդանաւերով:

Հինգշաբթի օր երեք իտալական նաւեր եւս ճամբայ ելան դէպի արեւելեան Ափրիկէ, փոխադրելով 4000 զինուոր եւ պաշար:

Իսկ Մարսէյլէն ճիպութի մեկնեցան 800 Սենեկալցի արձակաձիներ: Այդ նաւահանգիստը հասած են արդէն 10 — 12 օդանաւեր, ֆրանսական շահերու պաշտպանութեան համար:

*** Անգլիական կառավարութիւնը խիստ միջոցներ ձեռք առած է, որպէսզի լուրեր չտարածուին Եգիպտոսի անգլիական ուժերու պարենաւորման մասին: Աղեքսանդրիա հասած 117 սաւառնակները կը կեդրոնացուին Ապուքիրի մէջ: Միայն մէկ չոգենաւ 17 սաւառնակ փոխադրած էր: Երեք Իտալացիներ, որոնք նօթեր կ՚առնէին սաւառնակները հասած ատեն, ձերբակալուեցան ոստիկանութեան կողմէ եւ յանձնուեցան իտալական իշխանութեանց: Մաքսատան մէջ խիստ քննութեան կ՚ենթարկուին բոլոր գոյքերը, որպէսզի ճամբորդները զէնք չփախցնեն: Մասնաւորապէս ուշադրութիւն կը դարձնեն Իտալացիներուն: Զրոյց կը շրջի թէ զէնքի եւ ռազմանիւթի պահեստ մը գտնուած է Աղեքսանդրիոյ իտալական վարժարանին մէջ:

C. G. T. եւ C. G. T. U. միացան

Ինչպէս բացատրուած է այսօրուան խմբագրականին մէջ, Ֆրանսայի Աշխատանքի Դաշնակցութեան երկու թեւերը միացան հինգշաբթի օր, բոլոր դժուարութիւնները հարթուած ըլլալով: Այս յաջողութիւնը մեծ խանդավառութիւն պատճառեց ոչ միայն երկու համագումարներուն մէջ, այլեւ դուրսը, աշխատաւոր բազմութեանց մէջ:

Ժողովի օրակարգին գլխաւոր հարցերէն մէկն էր տնտեսական տագնապը եւ արհեստակցական միութեանց դերը կառավարութեան հանդէպ: Պ. Ժուհօ, Աշխատանքի Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարը, երկար ճառ մը խօսեցաւ, պաշտպանելով բազմակողմանի ծրագիր մը՝ տնտեսական վերակազմութեան համար: Յետոյ յայտարարեց.

— «Եթէ վաղը ժողովրդական ճակատի կառավարութիւն մը գործի հրաւիրէ մեզ, մենք պիտի պատասխանենք,— «Ներկա՛յ»: Պիտի ստանձնենք ղեկավարութեան դերքերը, ինչպէս եւ պատասխանատուութիւնները: Ծրագիրը այժմ յանձնուած է ժողովրդական ճակատին: Ան պիտի ըսէ թէ կ՚ուզէ՞ գործակցիլ բանուոր դասակարգին հետ, այդ ծրագրին գործադրութեան համար:

Մ. Նահանգներու դիրքը պատերազմի պարագային

Նախագահ Ռուզվէլթ յայտարարութիւն մը ստորագրեց որուն համաձայն ի հարկին պիտի արգիլուի հետեւեալ զէնքերու եւ ռազմանիւթերու վաճառումը պատերազմիկ երկիրներու.— 1. Հրացաններ եւ գնդացիրներ, ռազմանիւթ զէնքերու, հրասայլերու եւն.ի համար: 2. Ամէն տեսակ մարտանաւեր, մէջն ըլլալով օդանաւ փոխադրողները եւ սուզանաւերը: 3. Օդանաւեր, կազմուած կամ քակուած եւ ուրիշ օդային գործիքներ՝ սպառազինուած գնդացիրներով, ռումբերով եւն: 4. Ատրճանակներ եւ ըէվոլվըրներ, որոնց ծանրութիւնը կ՚անցնի 630 կրամը: 5. Շարժանիւներ օդանաւերու եւ օդապարիկներու համար: 6. Թունաւոր կազեր եւ բոցարձակ մեքենաներ:

Գերմանիա եւ Հունգարիա կը զինակցի՞ն

Պ. Կամպէշ, Հունգարիոյ վարչապետը, հինգշաբթի օր օդանաւ մը նստելով Գերմանիա գնաց եւ ընդունուեցաւ Զօր Կէօրինկի թիկնապահին կողմէ: Քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ ուշադրութիւն գրաւեց այս անակնկալ այցելութիւնը: Պաշտօնական զեկոյցը կ՚ըսէ թէ վարչապետը որսորդութեան համար գացած է, բայց ո՞վ կը հաւատայ: Վարչապետը Պերլին կը սպասուի այսօր կամ վաղը, տեսակցելու համար Հիթլէրի հետ: Կ՚ըսուի թէ իր գլխաւոր նպատակն է քաղաքական եւ զինուորական սերտ գործակցութիւն մը հաստատել Գերմանիոյ եւ Լեհաստանի հետ: Հիթլէրական իշխանութեան հաստատումէն ի վեր այս երկրորդ անգամն է որ Հունգարիոյ վարչապետը Գերմանիա կ՚երթայ:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԱՏԻԿԱՆ ԱԼ որոշեց թաքստոց մը շինել կազային յարձակումներու դէմ, Պապին, կարտինալներուն, միւս կղերականներուն եւ զինուորներուն համար: Թաքստոցը պիտի շինուի շատ խոր, Վատիկանի պարտէզներուն մէջ, եւ պապական պալատին պիտի կապուի գետնուղիով:

ԸՆԴՀ. ԳՈՐԾԱԴՈՒԼ հռչակուեցաւ Կրետէի մէջ, 24 ժամուան համար, իբրեւ բողոք միապետութեան վերահաստատման փորձերուն դէմ: Բողոքողները յայտարարեցին թէ երբեք չպիտի ճանչնան թագաւորը, քուէարկութեամբ վերահաստատուի թէ ոչ:

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 5ԻՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

Salle Ingénieurs Civilsի ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

19, Rue Blanche. Métro Trinité.

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ ԵՒ Ս. ՍԱՍՈՒՆԻ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 5ԻՆ

ԼԻՕՆԻ ՄԷՋ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 12ԻՆ

Այրի տիկին Աղաւնի Թէքնէեան, տէր եւ տիկ. Ք. Լուսարարեան (Պուէնոս-Այրէս), տէր եւ տիկին Ա. Թէքնէեան եւ զաւակունք, տէր եւ տիկին Պ. Թէքնէեան, տէր եւ տիկին Յ. Դամպուրեան եւ զաւակունք, տէր եւ տիկին Ա. Վիտրեան եւ զաւակունք (Ամերիկա) ցաւ ի սիրտ կը ծանուցանեն դառնաղէտ մահը իրենց սիրեցեալ ամուսնոյն, եղբօր, հօր եւ մեծ հօր՝

Պ. ԿԱՐԱՊԵՏ ԹԷՔՆԷԵԱՆԻ

որ կնքեց իր մահկանացուն 58 տարեկան հասակին, Չորեքշաբթի 25 Սեպտ. 1935, կէս օրին, Գոնէսփիօն հիւանդանոցին մէջ, խոր սուգի մատնելով իր սիրելիներն ու բարեկամները:

Յուղարկաւորութեան տխուր արարողութիւնը կատարուեցաւ Հինգշաբթի, 26 Սեպտեմբեր կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, Սէն-Ժէռմէի Հայոց մատրան մէջ, ուսկէ մարմինը փոխադրուեցաւ Սէն Ժէռմէի գերեզմանատունը:

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԻՍԻ ԼԸ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» Կոմիտէի ընդհ. ժողովը տեղի կ՚ունենայ այսօր Շբ. երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ: Օրակարգ՝ զեկոյց եւ ընտրութիւն:

ՎԱՐԴԱՆ ենթակոմիտէի Ռազմիկ խումբի ընկերական ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

Գաւառ

ՎԻԷՆԻ Կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր եւ Մուրատ խումբերու բոլոր ընկերները վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 1.30ին, իր «Խաժակ» Ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը կարեւոր է:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ Ենթակոմիտէի եւ Քրիստափոր խումբի ընդհ. ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՎԱԼԱՆՍԻ Կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Շաբաթ երեկոյեան ժամը 8ին Սիամանթօ Ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

Թ Է Յ Ա Ս Ե Ղ Ա Ն

Հ. Կ. ԽԱՉԻ ԱՆԿԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Ի ՊԱՏԻՒ ԻՐ ՍԱՆՈՒՀԻՆԵՐՈՒ ԱՐԵՒՔ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

20 Հոկտեմբեր կիրակի, ժամը 3—7, Անկէնի Լէնին մօտ

CASCADE du LAC 4ի պահը:

ՄՈՒՏՔ՝ 6 ՖՐԱՆՔ:

Trinitéէն թիւ 54 օթօպիւսը առնել եւ կամ Կար տիւ Նորէն 2.35ի, 2.42ի եւ 3.5ի շոգեկառքերը:

ՀԱՅ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԱԿՈՒՄԲ

Այսօր Շաբաթ իրիկուան ժամը 8.30ին, Café Voltaireի վերնասրահին մէջ (21, rue de l'Odéon, Métro Odéon) տեղի կ'ունենայ Հ. Մ. Ակումբի վերամուտին առաջին հաւաքոյթը.

Այս առթիւ պիտի ճառախօսէ ԳԱՐԵԳԻՆ ԱՐՔ. ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ, նիւթ ունենալով՝

«ԺԳ. ԴԱՐՈՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՎԵՐԱԾՆՈՒԹԻՒՆԸ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ»:

Նկատի ունենալով նիւթին խիստ շահեկանութիւնը, մասնաւորապէս հայ-վրացական յարաբերութիւններու տեսակէտէն՝ կը հրաւիրուին այս հաւաքոյթին բոլոր հետաքրքրուողներն անխտիր:

Հ. Մ. ԱԿՈՒՄԲԻ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

«ԱՐԱՐԱ»Ի ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ 17ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

ՀԱՅ ԼԵԳԷՈՆԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Նախագահութեամբ Միութեանս Պատուոյ Նախագահ

Պ. ՏԻՐԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆԻ

Կիրակի, 29 Սեպտեմբեր ՇԱԹՕ ՏԷ ՖԼԷՕՐԻ ՄԷՋ

Փափաքողները կրնան մասնակցիլ վճարելով ծախքերուն համար 2 ֆր.

ՕՐԻՈՐԴԻԱՑ ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ԱՆԱՐԱՏ ՅՂՈՒԹԵԱՆ ՔՈՅՐԵՐՈՒ

1 Avenue du Chateau, St. Gratien. (S.&O.)

Վարժարանի բացումը տեղի կ'ունենայ Հոկտ. 1ին, Երեքշաբթի օր:

Վարժարանը կ'ապահովէ տոհմային լեզուի ու դաստիարակութեան հետ նաեւ ֆրանսական միջնակարգ: Աշակերտուհիները կը վայելեն մայրական գուրգուրանք եւ մասնաւոր ուշադրութիւն իրենց ֆիզիքական զարգացումին համար:

Գեղեցիկ դիրք, մաքուր եւ անարատ սնունդ, դիւրամատչելի պայմաններ:

Մանրամասնութեանց համար դիմել վարժարանի տեսչութեան Չորեքշաբթի, Շաբաթ եւ Կիրակի օրերը:

Հաղ. միջոց.— Կար տիւ Նորէն շոգեկառք եւ իջնել St. Gratien կամ Enghien եւ անկէ օթօպիւս:

Ծ Ա Խ Ո Ւ Է

ԿՕՇԿԱԿԱՐԻ խանութ մը հիւանդութեան պատճառով: Կազ եւ ելեկտրականութիւն եւ սենեակ մը: Տարեկան վարձք՝ 2400 ֆրանք չորրորդ միասին: Ծախու գին՝ 4000 ֆրանք:

Դիմել՝ 19, Rue Barrault. Paris (13):

ՎԱՐՁՈՒ Է

կեդրոն թաղամասի մէջ գեղեցիկ եւ լուսաւոր խանութ մը 4 ուկէս մեթր ճակատով: Վարձք ամսական 200 ֆր.: Բացի կօշկակարութենէ եւ սափրիչութենէ իրաւունք կը տրուի ամէն գործի: Մասնաւորապէս յարմար դերձակի: 9 տարի պայլ: Լաւ պատեհութիւն: Դիմել ՅԱՌԱՋի վարչութեան:

ՀԱՐԿԱՏՈՒՆԵՐՈՒ

ԱՆՀԱՏԱԿԱՆ ԳԱՅԵՐՈՒ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

Mr. PARMAC, (Expert-Fiscal)

ՀԱՐԿԱՅԻՆ ՓՈՐՁԱԳԷՏ

28 Bld. Strasbourg, Paris (10)

ՀԵՌԱՁԱՅՆ **Botzaris 17-64**

ԿԸ ՊԱՇՏՊԱՆԷ ԱՄԷՆ ՀԱՐԿԱՏՈՒԻ ԱՆՀԱՏԱԿԱՆ ՇԱՀԵՐԸ

Դիմեցէք անոր՝ ձեր առեւտրական, արհեստագիտական եւ անձնական կեանքի բոլոր խնդիրներու համար: Կը լուսաբանէ ՀԱՐԿԱՅԻՆ, ԻՐԱՒԱԳԻՏԱԿԱՆ եւ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆՑ վերաբերեալ բոլոր խնդիրները:

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐ, որպէսզի որ եւ է դժուարութիւններու չհանդիպիք, գործածեցէք՝ ՓԱՐՄԱՔԻ ՀԱՇՈՒԱԿԱԼԱԿԱՆ մեթոտը, որ կը համապատասխանէ ամէն պահանջի:

Աւելի տեղեկութիւն առնելու համար գրեցէք մեզի (դրոշմաթուղթ մը ղրկելով պատասխանին համար):

Պ. ՓԱՐՄԱՔ կ'ընդունի ամէն օր ժամը 9-12 եւ ժամադրութեամբ.

ՀԱՅԵՐՈՒ ԺԱՄԱԴՐԱՎԱՅՐԸ

Ճաշարան Ֆ Լ Օ Ր Ի Ա

61, Rue Monsieur le Prince, Paris (6)

Մէթրօ՝ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ — Հեռաձայն Danton : 52 - 73

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ:

ՍԵՒՐԻ ՍԱՄՈՒԷԼ-ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒՄԸ

Վենետիկի Մխիթարեան Հայրերու Սեւրի ՍԱՄՈՒԷԼ-ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ վարժարանը կը վերաբացուի յառաջիկայ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1ին:

Արձանագրութեանց համար դիմել ամէն օր ժամը 14-17 վարժարանի քարտուղարութեան:

Թղթակցութեան հասցէ՝ Secretariat du Collège Samuel-Moorat, 26, R. Troyon, Sèvres (S. et O.).

ՊԱՏԱՐԱԳ ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

Առնուվիլ լէ Կոնէսի Վարագայ Ս. Խաչի եկեղեցւոյ օծման երրորդ տարելիցին առթիւ, Հոգեւոր Հովիւ Վռամշապուհ եպիսկ. Քիպարեան, հանդերձեալ է Ս. Պատարագ մատուցանել եկեղեցւոյս մէջ վաղը Կիրակի. եւ իր քարոզութեամբ հոգեւորապէս մխիթարել բարեպաշտ հաւատացեալները: Սկիզբ. պատարագի ժամը 10ին:

Դանօթ.— Ծանօթ երգիչ Պ. Ասո Քէչէճեան իր սիրայօժար մասնակցութիւնը պիտի բերէ պատարագի արարողութեանց:

Շոգեկառք առնել Կառ տիւ Նորէն ժամը 8.49, 8.59, 9 54, 10.20, 10.52:

(կնիք)

ՈՒՍՈՒՑՉՈՒՀԻ Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Ֆր. կ. խաչի գաւառի եւ արուարձանի հայերէնի դասընթացքներուն համար ուսուցչուհիներու պէտքկայ: Գիմել նամակով տիկին ՇԱՆԹի, 93, Ave. des Moulineaux, Boulogne s)Seine.

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆ Հայր. միութեան ընդհ. անդամական ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին, 45, Rue de la Station սրճարանը, Իսի լէ Մուլինօ: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ է անդամներու ներկայութիւնը:

Raki "ERIVAN"

ԵՐԵՒԱՆ օղին, որ ճանչուած է իր առաջնակարգ յատկութեամբ, օղիներու ամէնէն նախընտրելի մեծ վաճառանիշը կը ներկայացնէ:

ԵՐԵՒԱՆ օղին արտադրուած է թարմ, բնական անխառն խաղողի հիւթով, երաշխաւորուած է ֆիզիքական ամէն բաղադրութենէ զերծ ըլլալ:

Պահանջեցէք, փնտռեցէք ԵՐԵՒԱՆ օղին

Մեծաքանակ գնումներու համար

Արտօնատէր

S. A. GRANDES DISTILLERIES PEUREUX

48, Bld. des Vignes, Marseille

Tél. Colbert 58 - 10

Եւ DISTILLERIE VIAL

18, Rue Fontaine, St. Denis (Seine)

Tél. Plaine 09 - 95

Լիոնի եւ Շրջաններու ներկայացուցիչ

D. N. BAHADOURIAN

82, Rue Séigne. Lyon (Rhône)

Նիսի եւ Շրջաններու գործակալ՝

M.M. H. Khatchadourian et Daniel

24, rue Assalit. Nice (A. M.)

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13) — Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (43)

«ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՊԱՆԴԽՏՈՒԹԻՒՆ Ի ՀԱՊԷՇՍՏԱՆ»

Յօրինեց՝ Տիմոթէոս վրդ. Սափրիչեան

Սակայն կ'ուզէր որ մեր քովը մնացած եկեղեցական ծանր գգեստները Մուսավա փախցընէ, որպէսզի օրին մէկը գողերու ձեռք չանցնին, բայց իր միտքը այս կերպ վարպետութիւն բանեցնելով զանոնք յափշտակել էր: Մենք իրմէ խնդրեցինք միայն որ Մուսավա գիր մը տանք իրեան որ տանի, նա ալ հաճեցաւ. եւ երբ իմացանք թէ Եգիպտոս երթալու միտք ունի, գիր մըն ալ գրեցինք հոն իրր յանձնարարական իրեն համար(*):

Այս մարդը ուրիշ կողմէ կասկած ու երկիւղ կրելով՝ եւ ոչ Մուսավա կ'երթայ, բայց կ'երեւի թէ ուրիշի մը ձեռօք խրկած էր հոն մեր նամակները:

(*) Տես օրինակը ի Սիոն 1868 ամի. թիւ 8, երես 170:

ԳԼՈՒԽ Ժ.

Կասրօ Մեռանի Ալէմ: Թէոդորոսի Մըշըշա անուն որդին եւ անոր մակը: Աղեքսանդրիոյ անգղիական ընդհանուր անգրութիւնն: Կասրօ Մեռանի Ալէմ Պեղեսսայու վրայ կ'արշաւէ: Առաքել Յ. Ճիվէլէկեանի միջոցաւ Եբրուսաղէմէն նամակ ընդունելնիս: Վակշըմ Կովազինն վերադարձի համար խնդրագիր տալերնիս. անոր պատասխանը: Վերադարձ եւ ճանապարհի հանգամանքները, ու դժուարութիւնները: Ակօյի երկիրը. ջրի ցամաքութիւն: Ատուա եւ անկէ Աքսում գալերնիս: Աքսումի եկեղեցին: Տասնաբանեայ օրինաց քարեղէն տախտակը: Ուկալի Տեստա, եւ Կալլացի զօհանուր Հիւպատոսին գրուած նամակը:

Թէքլէ Կորկիսի Եէճուի կողմերը գացած ժամանակ թէ իր բուն տիրապետած գաւառը եւ թէ բոլոր Ամարայի երկիրը ապստամբութեան դրօշակը պարզած էին, եւ իրարու վրայ յարձակելով՝ մէկմէկու ձեռքէ երկիրներ յափշտակելու կը ջանային: Ասոնց մէջ անուանի էր Կասրօ Մեռանի Ալէմը, որ հինգ կամ վեց քաղաքի տիրած էր:

Թէոդորոսին Մըշըշա անուն մեծ տղայն ալ իր հօրը մահուանէն քանի մը օր յառաջ իր հայրենի Ուկարա երկիրը փախչելով եւ յետոյ Թըրմօ Կովազիի Տակուսայի կողմերու պահպանութեան համար խրկած Տեսսէ Պրուի հետ միանալով՝ ընկերութեամբ կը տիրէին Ուկարա երկրին. եւ վերոյիշեալ Կասրօ Մեռանի Ալէմի վրայ միասին կռուի կ'ելնեն եւ կը յաղթուին:

Տեսսէ Պրու կը բռնուի եւ կը շղթայուի. իսկ Մըշըրա փախած ժամանակ կռճամի Ուկալի Տեսսա իշխանին կ պատահի, (որ կրակի նման արշաւելով եւ հինգ աւուր ճամբան երկու աւուր մէջ առնելով արտօրնօք կուգար Տենպիա՝ Կասրօ Մեռանի Ալէմը յանկարծ ձերբակալելու), եւ անոր ձեռքը ընկնելով կը շղթայուի. եւ յետոյ իր հօրը վրէժխնդրութեան համար կը սպաննուի, ինչպէս որ պատմեցին:

Կասրօ Մեռանի Ալէմ իւր զօրքը գիւղերը ցրուելով անպատրաստ գտած ժամանակ՝ Ուկալի Տեսսա գալուստը լսելուն պէս Ամարայի կողմերը փախուստ կու տայ անձին եւ կը ճողոպրի ձեռքէն. կալի Տեսսան իւր անհրաժեշտ Կորկիսի հրամանը կատարելով մար Տենպիան կ'առնէ եւ Մեռանի Ալէմին բոլոր զօրքերը կը կողոպտէ կը դառնայ կ'երթայ:

Ասոր բանակին մէջ կային կաթոլիկ զօրքեր, որոնք իրենց քաջութիւնը յայտնելու համար ըստ սովորութեան Կալլայի երկրէն՝ սպաննած եւ գերի բռնած մարդոց մարմնոյն անդամահատութիւններ կ'ընեն, եւ կը խրկեն իրենց ընտանեացը իբր պարծանք գործած քաջութիւններուն, որ աւելի պատիւ եւ գերազանցութիւն կ'ունենան քաղաքակցաց մէջ:

(Շար.)

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ «ՄԵՂՐԻ» երգիծաթերթ՝ Փարիզի եւ Շրջանի Յառաջի ցրիչներէն:

Պ. ԱԻԵՏԻՍ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ՆՐԹԽՆԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Clacière 15 – 70

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ՆՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ՆՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 29 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ
DIMANCHE 29 Septembre 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2922 Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՐԱՐԱ

Ինչպէս մեր բոլոր տօները, Արարայի տարեդարձն ալ սովորած ենք յարմարցնել միջավայրի պահանջներուն եւ սրահի յարմարութեան:

Տարեդարձը սեպտեմբեր 19ին էր (1918), բայց կը տօնուի այս կիրակի, 29 սեպտեմբեր, Մարսէյլի մէջ, նախաձեռնութեամբ Լեգէոնական Միութեան:

Ինչինչ: Հարկ է չնորհաւորել հայ ռազմիկները, այս գեղեցիկ նախաձեռնութեան համար:

Մենք Թուականի խնդիրը յիշեցինք իբրեւ երեւոյթ մը, որ ընդհանրապէս անկախ է մեր կամքէն, այս ափերուն վրայ: Միայն Զատիկն ու Ծնունդն են որ կը դիմանան փորձութեան...

Դատելով յայտագրէն, իսկապէս «Արարայի Օր» մըն է որ կը տօնուի այսօր, առտուան հոգեհանգիստէն մինչեւ գիշերուան հաւաքոյթը, (Ֆրանսայի եւ Սուրիոյ շրջաններու առաջին պատգամաւորական ժողովը): Միջանկեալ՝ դրօշի յանձնում, պատուաւորութիւններ, ընկերական սեղան, ժողովրդական հանդէս մօդական լապտերով (Մուսա լերան կռիւները) եւն.:

Կարճ խօսքով, հպարտութեան եւ խանդավառութեան օր մը, Մարսէյլի համար:

Եւ արդա՛ր է որ գոնէ մէկ օր վայելեն այդ հպարտութիւնն ու խանդավառութիւնը: Ոչ միայն Մարսէյլի մէջ, այլ ամէն ուր որ հայկական համրանք մը բոյն դրած է:

Արդա՛ր է եւ մարդկային, գոնէ մէկ օր, մէկ ժամ կազդուրուիլ քաջութեան եւ յաղթանակի յիշատակներով, երբ տարիներ ու տարիներ մեր հոգին կը բզքտուի պարտութեան եւ սուգի սարսափներով:

Ի՞նչ է Արարան.— կռիւ եւ յաղթանակ ափ մը քաջերու կողմէ, Պաղեստինի ճակատին վրայ, մեծ պատերազմի ամէնէն վճռական մէկ շրջանին: Կռիւ՝ անհաւասար ուժերու միջեւ, եւ յաղթանակ:

Ականատես մըն է որ կը պատմէ.

— «Մարդկութեան հնարած բոլոր մահիկները գործի էին այդ պահուն. թնդանօթ, գնդացիր, հրացան եւ ձեռնառումբերու ահեղի տեղատարափի մը ու սոսկալի պայթիւններու մէջ, լեգէոնը անվարան ու գերմարդկային մարտնչումով մը կը յառաջանար դէպի իր նպատակակէտը,

... Սուինները փայլատակեցին... Անտեղիտալի էր թրքական դիմադրութիւնը եւ ուժգին, բայց կորովի էր ու զարհուրելի հայ զինուորին օրհասական քաջարի գրոհը, որուն արագ եւ անագորոյն հարուածներուն տակ ճարճատեցաւ բռնութեան որջը... Անցաւ Արեւելեան Լեգէոնը թշնամի դիակներու վրայէն ու գրաւեց այն անմատոյց լեռները, որ վստահուած էին իրեն, այդ ահեղ ճակատամարտին մէջ»:

Պատմութիւնը կ'ըսէ թէ այս յաղթանակով Արեւելեան Լեգէոնը մեծապէս նպաստեց դաշնակից բանակներու յաղթանակին:

Պատմութիւնը նոյն բաները կ'ըսէ, նաեւ, Բագուի հերոսամարտի մասին, որ քարիւղէ զրկեց եւ ուրիշ դժուարութեանց մատնեց թշնամին, արեւելեան ճակատին վրայ:

Ճիշդ են այդ բոլորը եւ դեռ ուրիշ փայլուն իրողութիւններ:

Բայց, եկած չէ՞ ժամանակը որ մեր նորագոյն պատմութեան այս դրուագները առնենք իրենց բուն իմաստով, եւ ոչ թէ իբրեւ «ծառայութիւն» այս կամ այն ճակատին:

Ըսել կ'ուզենք թէ մեզ պէտք է խանդավառէ քաջութեան, ռազմական կորովի եւ յաղթանակի այն հերոսական խոյանքը, որուն մէկ խորհրդանշանը կազմեց Արարան:

Եւ հարկ է զարգացնել այդ գիտակցութիւնը: Պատմել, ամէն տեղ եւ ամէն առիթով, թէ հայկական բազուկն ալ անմոռանալի սխրանքներ բացած է քաջերու պատմութեան մէջ, դրօշ տալով ուժգնօրէն, կրակ ցայտելով իր ճամբուն վրայ, զարնելով եւ զարնուելով:

Զինապաշտութիւն չէ այս, այլ ճիշդ հակառակը: Կռիւ՝ զինապաշտութեան եւ բռնութեան դէմ, յանուն արդար դատի մը, որ, սակայն, ծախուեցաւ յետոյ, բուն զինապաշտներուն կողմէ:

Եւ յետոյ ժամանակն է չեշտելու եւ փոխադարձաբար յիշեցնելու,— ոչ մէկ վերապահում, ձեռնպահութիւն կամ խաչաձեւում, գոնէ այսպիսի առիթներու մէջ: Այսինքն՝ երբ յիշատակի տօնը, հանդէսը կամ տարեդարձը կը վերաբերի պատմական դէպքերու, քաջութեան դրուագներու, ինքնապաշտպանութեան կամ ազատագրական պայքարի:

Տարրական պահա՞նջ է: Այո,— եւ սակայն, կրցա՞ծ էք հետեւիլ օրուան անցքերուն, առանց խորապէս յուզուելու:

Չէ՞ք դիտած որ, աժգոյն է պատկերը նաե՛ւ այս ճակատին վրայ: Առ նուազն անտարբերութեամբ կը փայլին մինչեւ իսկ ռազմիկները: Ամէն խումբ շրջանակ մը կազմեր է ինքն իրեն համար: Այնպէս որ, Արարան կը մնայ խանդավառութեան աղբիւր մէկ ճակատի համար, Սարտարապատ – Ղարաքիլիսէն կը համախմբէ ուրիշ բազմութիւն մը, Հայրենակցականներէն իւրաքանչիւրը իր շրջանի մասին կը խորհի,— եւ այսպէս ազգային փառքերն ալ կը բաժնուին ազգի-ազգի շրջանակներու...

Բարեբախտաբար օտարները – մեր բարեկամները – չեն գիտեր այս մանրամասնութիւնները: Եւ լաւ է որ չգիտնան:

Մենք վստահ ենք թէ Մարսէյլի այսօրուան տօնակատարութիւնը պիտի ըլլայ պատկառելի ոչ միայն օտարին, այլեւ մեզի համար, անխտիր յարգանքի եւ հպարտութեան հրաւիրելով բոլորը:

Փա՛ռք հայկական բազուկին, Արարայէն մինչեւ Արարատ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

13ՆԵՐՈՒ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ ԳՈՐԾԻ ՍԿՍԱՒ

Կը յուսայ «յանձնարարութիւնները» բանաձեւել մինչեւ Հոկտեմբեր 10

Քննիչնե՞ր պիտի ղրկուին Հապէշիստան

Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ նշանակուած նոր յանձնախումբը, «13ներու կոմիտէ», որ իրականին մէջ Ա. Դ. Խորհուրդն է, բացի Իտալիայէն, անմիջապէս գործի սկսաւ: Իր տեղեկագիրը եւ եզրակացութիւնները պիտի հիմնուին ուխտի 15րդ յօդուածին տրամադրութեանց վրայ, ինչ որ արդէն ջղագրգռութիւն կը պատճառէ Իտալիոյ: Խորհուրդը միեւնոյն ատեն «համակրանքով» նկատի առաւ Եթովպիոյ կայսեր հեռագիրը, որ կը խնդրէր անաչառ դիտողներ ղրկել, սահմանային դէպքերուն հետեւելու եւ որ եւ է հանրական դէպքի պատասխանատուութիւնը ճշդելու համար: Կայսրը միեւնոյն ատեն կը ծանուցանէր թէ 30 քիլոմեթր ներս քաշած է իր սահմանապահ զօրքերը: Իր պատասխանին մէջ, Խորհուրդը գնահատելով կայսեր առած քայլը, կը յայտնէ թէ դիտողներ ղրկելու խնդիրը պիտի քննուի ամենամեծ ուշադրութեամբ: Այս առթիւ կը խորհուի Հապէշիստան ղրկել չէզոք պետութեանց պատկանող սպաններ, ղեկավարութեամբ չէզոք օդանաւորդներու: Այսպիսի նախընթաց մը ստեղծուեցաւ, արդէն, Սարի հանրաքուէին առթիւ: Երեք հոգինոց մասնախումբ մը պիտի քննէ թէ բաւական թիւով յարմար կէտեր կա՞ն Հապէշիստանի մէջ, օդանաւերու վայրէջքին համար: Այդ մասնախումբին անդամներն են Սպանիացի մը, Անգլիացի մը եւ Ֆրանսացի մը, բոլորն ալ մասնագէտներ:

Մեծն Բրիտանիա նոր յաղթանակ մը շահեցաւ ուրբաթ օր, երբ, հակառակ իտալական պատուիրակին առարկութեան, որոշուեցաւ ոչ թէ փակել, այլ յետաձգել Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովին նստաշրջանը, Իտալիոյ անմիջապէս վերսկսելու համար: Աննախընթաց է այս ձեռնարկը: Իտալական պատուիրակին առարկութեանց ուժ տուաւ հունգարական պատուիրակը: Երկուքն ալ բացատրեցին թէ հակասահմանադրական է այս քայլը, բայց որոշումը քուէարկուեցաւ մեծամասնութեամբ: ԱՅՍ ՈՐՈՇՄԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆ, Ա. Դ. ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԸ ԿՐՆԱՅ ՆԻՍՏԻ ՀՐԱՒԻՐՈՒԻԼ 24 ԺԱՄԷՆ, ՊԱՏԺԱԿԱՆ ՏՆՕՐԻՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՔՈՒԷԱՐԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ, ԵԹԷ ԻՏԱԼԻԱ ԱՆՍԱՍՏԷ ՈՒԽՏԻՆ 10ՐԴ ՅՕԴՈՒԱԾԻՆ, ԲՌՆԱԲԱՐԵԼՈՎ ԵԹՈՎՊԻՈՅ ՀՈՂԱՅԻՆ ԱՄԲՈՂՋՈՒԹԻՒՆԸ:

Ա. Դ. 16րդ ընդհ. ժողովը իր օրակարգը վերջացուց երէկ, շաբաթ, եւ պատուիրակները իրենց տեղերը վերադարձան: Ամէնէն առաջ՝ Պ. Լավալ եւ Պ. Իտըն: Այս վերջինը պիտի մասնակցի Անգլիոյ Նախարարական խորհուրդին, երկուշաբթի կամ երեքշաբթի, եւ ժընեւ պիտի վերադառնայ չորեքշաբթի կամ հինգշաբթի: Իտալիոյ առաջին պատուիրակն ալ պիտի հեռանայ եւ պիտի վերադառնայ Ա. Դ. Խորհուրդի տեղեկագրին լրացումէն անմիջապէս վերջը:

Ուրբաթ օր Ա. Դ. Խորհուրդը իր աշխատանքի ծրագիրը ձեւակերպեց իբրեւ 13ներու յանձնախումբ: Կը կարծուի թէ իր տեղեկագիրը պիտի բաղկանայ երկու մասէ.—1. Վէճին պատմականը: 2. «Յանձնարարութիւնները» որոնք ամէնէն կարեւոր բաժինը պիտի կազմեն: Պատմական մասին խմբագրութիւնը երկար պիտի տեւէ, քանի որ պիտի քննուին Իտալիոյ մեղադրանքները՝ Եթովպիոյ «բարբարոսութեանց» մասին: Իրազեկներու կարծիքով, 10–15 օր կրնայ տեւել յանձնախումբին աշխատանքը, լաւագոյն պարագային լրանալով մինչեւ հոկտեմբեր 10: Տարակոյս չկայ թէ տեղեկագիրը շատ աւելի աննպաստ պիտի ըլլայ Իտալիոյ համար, քան Հինգերու յանձնախումբին ծրագիրը, քանի որ Ա. Դ. Խորհուրդին կարգ մը անդամները, Թիթուլէսքու (Ռումանիա), Լիթվինով (Խ. Միութիւն) եւ Թ. Արաս (Թուրքիա) շատ յանդգնօրէն առաջարկուած զիջումները: Անոնց կարծիքով, Ազգերու Դաշնակցութիւնը չի կրնար տեսակ մը միջազգային հոգատարութիւն հաստատել իր գերիշխան մէկ անդամին վրայ:

Խորհուրդի աշխատանքներուն հետ զուգընթաց, պիտի շարունակուին դիւանագիտական բանակցութիւնները, մասնաւորապէս Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ:

Ակներեւ մտահոգութիւն Եւրոպայի մէջ

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻԻ ՆՈՐ ՃԱՌԸ.– ԳԵՐՄԱՆԻԱ. ԼԵՀԱՍՏԱՆ ԵՒ ՀՈՒՆԳԱՐԻԱ

Հակառակ բոլոր բարենշան երեւոյթներուն եւ ձգձգումներուն, ֆրանսական մամուլը չի ծածկեր իր մտահոգութիւնը՝ կացութեան մասին, մանաւանդ որ Ա. Դ. Խորհուրդը առաջին անգամ ըլլալով կը հիմնուի ուխտի 15րդ յօդուածին վրայ: Այս ճամբան տրամաբանօրէն կ'առաջնորդէ դէպի պատժական տնօրինութիւններ: «Թան» միշտ կը վախնայ որ տագնապը կրնայ ուղղակի կամ անուղղակի հակազդեցութիւններ ունենալ Եւրոպայի մէջ:

Տիրող մտահոգութեան հետեւանքով, անգլիականը ինկած է քանի մը օրէ ի վեր: Ազդուած են նաեւ ֆրանքը եւ ֆիօրինը, ինչպէս եւ Ֆրանսայի պետական արժեթուղթերը: Մուսոլինիի վերջին խօսքերն ալ ուշադրութիւն գրաւած են: Քանի մը օր առաջ ունկնդրութեան ընդունելով «Փըթի Ժուռնալ»ի թղթակիցը, «Առաջնորդ»ը շեշտեց.

— «Ես լաւ խորհած եմ: Հաշուած, կշռած եմ ամէն բան: Մեր երիտասարդներէն 200,000 զինուորներ արեւելեան Ափրիկէ երթալու պատրաստ են եւ պատրաստ են զոհուելու կամ մեռնելու Իտալիոյ համար: Ո՞վ կրնայ ետ բերել զանոնք, երբ դեռ չեն շահած իրենց հերոսութեան եւ զոհողութեան պսակը: Եթէ ինծի մնար ընտրութիւն մը կատարել խաղաղութեան եւ կեանքի միջեւ, ես կեանքը պիտի ընտրէի: Եթէ ինծի առաջարկեն ե՛ւ խաղաղութիւն ե՛ւ կեանք, ես հաւանութիւն պիտի յայտնեմ»:

Փարիզի բոլոր թերթերը մեծ կարեւորութիւն կուտան Հունգարիոյ վարչապետին այցելութեան եւ մանաւանդ Հիթլէրի հետ կարգադրուած տեսակցութեան: Իրազեկներ կը պնդեն թէ զինակցութիւն մը պիտի կնքուի Գերմանիոյ, Հունգարիոյ եւ Լեհաստանի միջեւ, ինչ որ կրնայ նոր վտանգ մը կազմել փոքր Համաձայնութեան եւ մասնաւորապէս Չեխոսլովաքիոյ համար: Ի–

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՐԱՐԱՅԷՆ ՄԻՆՉԵՒ... ԴՊՐՈՑ

Մեր գաղութներուն մէջ սովորութիւն է հիմա, այս ամիս, հանդէսներով ոգեկոչել յիշատակը Արարայի դիւցազնական կռիւին:

Ինծի կը թուի թէ թերի է այս կարգադրութիւնը:

Անհրաժեշտ է Արարայի պատմութիւնը տանիլ մինչեւ մեր դպրոցները, պէտք է որ դասագիրքերու մէջ փառաւոր լեզուով մը նկարագրուի Արարայի ճակատամարտը, բացատրուի իմաստը հայ զինուորներու նահատակութեան, որպէսզի ոչ միայն ուռուցիկ կուրծքերը մեր պատանիներուն՝ արդար հպարտութեամբ մը, այլեւ ըմբռնեն թէ ի՛նչ զոհողութիւններ են անհրաժեշտ հայրենիք ունենալու համար:

Մեր գլուխը շատ ուռեցուցին, ժամանակին, թարգմանածոյ եւ անհամ պատմութիւններով, օտար բարոյագիտութեան մը պատուիրական պատուիրաններով,— հիմա մեր դպրոցները, հոն ուր ունինք, պէտք է դառնան առաջին դաստարանները հայրենապաշտութեան մեծագոյն ուսման: Ողբեր կամ քաղքենի բարոյականի դասեր հրամցնելու տեղ, կը պահանջուի տալ քաջութեան պաշտամունք: Հեղլէն քաղաքակրթութիւնը ատուածացուց իր քաջերը,— մենք գէթ այնքան վատ չըլլանք՝ մոռնալով մեր հերոսները:

Փա՛ռք Արամազդին, մեր պատմութիւնը լեցուն է դիւցազներգական պատմութիւններով,— Սարդարապատ, Ղարաքիլիսէ, Զէյթուն, Վասպուրական, Սուէտիա, Գարահիսար, Սասուն, Ուրֆա, Արարա...:

Օտար երկիրներու մէջ պտըտցուած այդ դիւցազներգութեանց շարժանկարը կարէն աւելի արժէք կը ներկայացնէ նոյն շարժանկարը բանալ մեր դպրոցական պատանիներուն աչքին առջեւ: Եւ դժուար չէ այդ, ոչ ալ արգելք կայ: Կը բաւէ որ ուսուցիչ մը աւիշ ունենայ, երեւակայութիւն, զգացում, տաք լեզու, — եւ աշակերտներուն աչքին առջեւ կը կենդանանան հերոսները մեր բոլոր մեծ ճակատամարտներուն:

Հայ կամաւորական կազմակերպութիւնները, նախկին ռազմիկները թող չկարծեն թէ իրենց պարտականութիւնը կը լրանայ հանդէս մը սարքելով իբրեւ ոգեկոչում հերոսական կռիւի մը,— առիկա շատ անգամ կը ծառայէ ամոլ փառասիրութեան մը: Պէտք է պահանջեն, որ իրենց ընկերներուն դիւցազնական պատմութիւնը աւանդուի դպրոցականներուն:

Արարայի շարժանկարը, հրաշալի նկարագրութիւնը տանին դպրոցներէ ներս, որպէսզի այս դպրոցներէն ելլեն նոր վահագներ եւ քալեն մինչեւ... Արարատ, յանուն հայրենիքի:

ԱՐԱՁ

ԱՅՍ ՇԱԲԹՈՒ ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ

Հ. Յ. Դ. ԿԵԴՐ. ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԱԼՊՕՄԸ
(100 – 120 ԼՈՒՍԱՆԿԱՐ ԵՒ ԽՄԲԱՆԿԱՐ)

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»ՈՒԱՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԾԱՆՕԹ.— Կը խնդրենք մեր աշխատակիցներէն փութացնել իրենց յօդուածները, «Յառաջ»ի կիրակի օրուան թիւին համար (5 հոկտ.) որ պիտի նուիրուի նոյն տօնին:

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԻՆ ՎՐԱՅ, ՓԷՐ ԼԱՇԷԶ (1 Սեպտ.)

«Մասքալ»ի տօնը՝ անձրեւին տակ

Սեպտեմբեր 27ին, Հապէշիստանի մայրաքաղաքին մէջ տօնուեցաւ «Մասքալ»ի մեծ տօնը, որ նուիրուած է անձրեւաբեր եղանակին փակման: Կայսրը իր գահուն վրայ նստած՝ աչքէ անցուց տասը հազար զինուորներ: Այս առթիւ անգամ մը եւս երեւան եկան Եթովպիոյ զօրութիւնն ու տկարութիւնը: Աչքի կը զարնէր, մասնաւորապէս, արդիական սպառազինութեանց նուազութիւնը: Մայրաքաղաքին ժողովուրդը գրեթէ ասպատակուած էր: Ամբոխը մոլեգին կանչեր կ'արձակէր, հակառակ տեղացող անձրեւին եւ կարկուտին: Զինուորները շարուած էին եօթը քիլոմեթրի վրայ: Ամբողջ զօրքին թիւը կ'անցնէր 40,000ը: Տօնակատարութեան կեդրոնական խորհրդանշանը կը կազմէր հապէշական դրօշը, նուիրուած՝ Ս. Գէորգի, որուն չուրջը գոհաբանական տաղեր կ'երգէին բազմաթիւ քահանաներ, գոյնզգոյն հանդերձներով: Արարողութեան կը մասնակցէին արաբ, հրեայ, կաթոլիկ, հայ եւ հեթանոս համայնքներու հոգեւոր պետերը եւ քահանաները: Իշխանուհիները հագած էին փարիզեան շրջազգեստներ, շրջապատուած՝ իրենց զաւակներով որոնք մէկ մէկ դրօշ բռնած էին: Եթովպիոյ արքեպիսկոպոսը հասաւ փառաւոր ամպհովանի մը դլխուն,— եւ ահա նոր անձրեւ մը, որ բարենշան կը համարուի: Երբ կայսրն ալ հասաւ, չափ ու սահման չունէր հարիւր հազարնոց բազմութեան խանդավառութիւնը: Բոլորը ծունկի եկան, երբ կայսրը բարձրացաւ գահուն վրայ:

Կրօնական արարողութենէն վերջը, Աստուծոյ ռազմիկներէն մէկը պատմեց զինուորական քաջագործութիւնները: Յետոյ անցք մը կատարեց հեծելազօրքը, սպառնագին ցցելով նիզակները, ետեւէն անցաւ հետեւակազօրքը: Կայսեր առջեւ զօրանցքը տեւեց մէկուկէս ժամ:

ԱԹԷՆՔԷՆ կը հեռագրեն թէ իտալական նաւատորմը կեդրոնացած է Երկոտասան կղզիներուն առջեւ: Այս տորմիղին մաս կը կազմեն ութ սուզանաւ, վեց թորփիլահալած, վեց թորփիլանաւ եւ օժանդակ նաւեր: Ուրիշ թորփիլահալածներ գիշեր ցերեկ կը յածին Լերոս կղզիին առջեւ, ուր 5000 զինուոր հանուած է:

«ԱՆՆՈՒԱՃ ԵՐԱԶԻՆ ԿԱՐՕՏՈՎ...»

Երուսաղէմի եւ Երիքովի ճակատամարտներէն վերջ, Թրքական բանակը նահանջ մը կը կատարէ դէպի հիւսիս եւ կ'ամրանայ հոն՝ ուր Կարմեղեան լեռներէն վիթխարի բազուկներ կ'երկարին դէպի վար եւ հարմնադեղ Թաբորի հարաւային լեռնաստանգօտիներուն տակը կը կազմեն ապառաժուտ պատնէշ մը:

Յորդանանէն մինչեւ Միջերկրական, նոր յարդարուած ռազմաճակատին վրայ իրար կը դիտեն յաղթականն ու պարտեալը: Թուրքերը իրենք զիրենք ապահով կը զգան նոր դիրքերուն մէջ:

Անգլիացի հրամանատարը կը պատրաստէ նոր յարձակողականը, որ այս անգամ պիտի պատռէ Թրքական ճակատը՝ խուճապը նետելով մինչեւ Դամասկոսի դուռները:

1918 Սեպտեմբեր:

Հայ զինուորները, երկար մարզանքներէ վերջ, մտած են բանակ: Եւ մեծ յարձակման նախօրեակին՝ անոնք ճակատած են Արարայի դիմաց, անառիկ դիրք մը, զոր պէտք է գրաւել առաջին առթիւ: Եւ բանալ առաջին ճեղքը Թրքական ճակատին վրայ:

Սեպտ. 19, Հինգշաբթի:

Արշալոյսէն առաջ, մթնշաղին մէջ, հայ զինուորները մէկիկ մէկիկ կ'իջնեն ձորը, որ կը բաժնէ երկու թշնամի դիրքերը: Արարայի բարձունքէն Թրքական լուսարձակները կը նկատեն շարժումը այն ատեն միայն, երբ հայ զինուորները կը բարձրանան լեռն ի վեր: Երկուստեք դժոխային ռմբակոծութիւն մը, մինչ անգլիական օդանաւերը, որոնք, մթնշաղէն օգտուելով, հասած էին Թրքական դիրքերուն վերեւ, կրակ կը տեղան երկինքէն:

Հայ վրիժառու զինուորները կը յառաջանան գերագոյն քաջութեամբ եւ կը մտնեն Թրքական դիրքերուն մէջ:

Արարա գրաւուած է:

Արագ այս յաղթանակը, մասնաւորաբար Արարայի կորուստը, շատ ծանր պիտի կշռէին Թրքական ճակատին վրայ,— ահա թէ ինչո՛ւ քիչ վերջ Թուրքերը կը սկսին զօրեղ հակայարձակում մը՝ վերագրաւելու համար Արարան:

Քսա՛ն ժամ կը տեւէ ճակատամարտը: Հայ զինուորը կառչած կը մնայ Արարայի, զոր գրաւած էր իր ընկերներուն արիւնով:

Այնուհետեւ Հայը Թուրքին կրունկներուն վրայ մինչեւ Դամասկոս, մինչեւ Հալէպ, մինչեւ Կիլիկիա:

×

«Աննուաճ Երազին կարօտով ...»:

Այսպէս է գրուած սրբատաշ մարմարէ յիշատակարանի մը վրայ, որ կը յաւերժացնէ Արարայի հայ նահատակներուն փառքը, Երուսաղէմի մէջ:

Ի՛նչ սրտառուչ խօսք է այս, մեր պատմութեան աղաղակն իսկ:

Հայկական լեռնաշխարհին մէջ, դարերէ ի վեր, ժողովուրդի մը ամէնէն ազնուական զաւակներն են, ահա որ վեր կը բարձրանան լեռներէն, վե՛ր շարունակ վե՛ր,— անոնց աչքը լեցուած է գեղեցիկ տեսիլով մը: Կը մագլցին ապառաժներն ի վեր, կը կախուին անդունդներու վրայ, կը ճանկռտեն հողը, կը փաթթուին սեպ քարերուն,— երա՛զ մը կ'առաջնորդէ քաջերու այս երամը, դէպի վեր, դէպի բարձունքները, որպէսզի—եւ ա՛յդ է երազին իմաստը— վայելեն արծիւներու ազատութիւնը, չէնեն, ճախրեն, սաւառնին ազատ:

Ի՛նչ կ'ուզեն թող ըսեն,— եթէ պատմութիւնը կը գրէ որ գերութեան օրեր է ապրած այս ժողովուրդը, ցեղային հոգեբանութիւնը մեզի կ'աւանդէ թէ մեր պապերուն կողմէ ազգական ենք ազատութեան, ազգական «աննուաճ երազին»:

Զանազան վարդապետութիւններ, զանազան խոստումներ կրնան թունաւորել թշուառ մը մեզմէ,— այն զոր կարելի է անուանել հայ ժողովուրդին կեղեւը, այն մասը որ կը թափի՝ չորնալով ու ճաթռտելով,— սակայն անաղարտ կը մնայ ծուծը, այն մասը որ աւիշ տուաւ Արարաներուն, մեր լեռնային կռիւներուն, Զէյթունի կամ Դուրանի մէջ:

Թերխաչ կամ հիւանդ ուղեղները չեն, որ կը ներկայացնեն այս ժողովուրդը՝ իրենց կարդացած մէկուկէս գիրքով կամ ամօթալի նահանջականութեամբ, այլ այն ռազմական աւիշով կենդանի բազմութիւնը, որ աչքերը բացած է «աննուաճ երազ»ին,— հայրենիքին:

Այդ երազին ի խնդիր, ան պիտի նուաճէ տակաւին նոր Արարաներ, սերունդներ պիտի մեծցնէ Արարաներու յաղթերգութեամբ, պատմութիւն պիտի գրէ իր առնական նկարագրին արտայայտութիւններով:

Ու պիտի ըլլան վիրաւոր կամ անկենդան, Արարաներու փողերուն վրայ, արիւն պիտի թափեն «աննուաճ երազին կարօտով», վասնզի

Dulce et decorum est pro patria mori.

Քաղցր է եւ գեղեցիկ մեռնիլ հայրենիքին համար:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԱՐԱՐԱ...

Հայկական լեգէոնի կազմութիւնն ունի առանձին նշանակութիւն թէ մեզի եւ թէ թշնամիներու համար:

Նախ՝ որ նա կարող էր երբեք սկիզբ չառնել — Մուսա լերան քառասուն օրերը վերջացել էին— քանի որ հայկական լեգէոնի կորիզը կազմող Սուէտիացիք հասել էին ապահով կայան ու ինքնապաշտպանութեան անհրաժեշտութիւնը չքացել էր:

Երկրորդ քանի որ Կովկասէն մինչեւ Միջերկրական տարածուած հայ ժողովրդի դիմադրական թափը կոտրուել էր եւ մնացորդ խլեակների համար ոչ մի հնարաւորութիւն չկար կազմակերպուելու, զինուորական-յարձակողական մի փորձ անելու համար:

Սկզբում տիրապետող զգացումը կամաւորների վրայ լոկ զգացական-հոգեբանական էր.— վրէ՛ժ, փոխվրէժ դարաւոր թշնամուց:

Ու բոլոր, հնարաւոր վայրերից կամաւորներ մտան շարքերը:

Քսաներորդ դարի խաչակիրներն էին, որ գալիս էին եւրոպական ազգերի մասնակցութեամբ:

Տասը դար յետոյ պատմութիւնը կրկնւում էր աւելի աչաւոր չափով, եւ նորից Հայերի աջակցութեամբ եւ գործօն մասնակցութեամբ:

Ցեղագային քաղաքական դէպքերի բերումով — Կիլիկիոյ գրաւումը — մանաւանդ կովկասեան Հայաստանի վերակազմութեամբ պետականօրէն, հայկական լեգէոնի կազմութեան իմաստն էլ փոխուեց, նա դարձաւ քաղաքական-զինուորական մի ուժեղ ազդակ:

Հոգեբանական մի բոլէի ծնունդն էր հայկական լեգէոնը, որ պիտի լուծուէր պատերազմի վերջը: Զինադադարի կնքումից յետոյ էլ դեռ երկու տարի իր գոյութիւնը պահեց իբրեւ ... «ապագայ հայկական բանակի կորիզը»:

Երկու դար յետոյ, կարծես, իրականանում էր Իսրայէլ Օրիի փայփայած ծրագիրը, այսինքն Հայաստանի ազատագրումը օտար եւ հայկական ուժերով ...

Երկար չտեւեց սակայն երազանքի ու ոգեւորութեան շրջանը եւ այդ բոլորը ամփոփուեցին մի քանի անհատների գովասանական ճառերին մէջ, իբրեւ վարձատրութիւն մի ամբողջ ժողովրդի քաշած տառապանքների եւ բերած զոհաբերութեան ընդհանուր գառին: Իսկ հայկական լեգէոնի համար այդքան մխիթարութիւն բերաւ որ, նա հնարաւորութիւն ունեցաւ կերտելու մի «Արարա»:

Բայց կ'արժէր կերտել «Արարա»ն:

Պատերազմի սկիզբէն մինչեւ վերջը, Թրքահայ ժողովրդի վարած բազմաթիւ կռիւների մէջ «Արարա»ն իր յատուկ եւ փառաւոր տեղն ունի:

Քաղաքների մէջ հայութիւնը վարել է ինքնապաշտպանութեան կռիւ, ծանրաբեռնուած պատերազմի համար անպէտք, խուճապահար ամբոխից — կին, երեխայ եւ ծեր, որոնց պարենաւորումն ու պաշտպանութիւնը իր ուսերին անավարժ սարքուած դիրքերում, անկատար զէնքերով ու մի քանի օրուան փամփուշտով, միշտ պաշարուած առաջին օրից, ենթակայ սովի, վստահ որ մահը հեռու չէ, որ ինքը օրհասական կռիւ է մղում, որ ապաստան չկայ, որ իր փառքն ու պատիւը պիտի թաղուի պատնէշների աւերակների տակ, որ նրանք որոնք թշնամու գնդակով չպիտի մեռնեն վճռել են ինքնասպան լինել, որ թշնամու ձեռքը պիտի անցնին միմիայն աւերուած օճախներ եւ դիակնացած մարմիններ ...

Հոս հերոսութիւնն էր որ մահանում էր առանց վկայի եւ գիտակցօրէն:

Մինչդեռ Արարայում կացութիւնը բոլորովին տարբեր էր:

Արարայում Հայը գտնւում էր միջազգային կրկէսի վրայ: Նա կարեւոր մի օղակն էր երկարաձիգ մի շղթայի նրա բեկումով կարող էր ճակատի բախտը փոխուել: Նա ոչ միայն ինքն էր իր գոյութեան պատասխանատուն, այլ եւ ուրիշների գոյութեան եւ փոխադարձաբար:

Երկրորդ՝ նա մարզուած, կատարելապէս զինուած, ատատօրէն պարենաւորուած ընտանիքի հոգէն ազատ, իբրեւ վրիժառու ռազմիկ, պիտի ցուցադրէր ինչ որ մնացել էր անխաթար, վեհ, առնական դարերի քայքայումից:

Ահա հոս է Արարայի արժէքը մեր նորագոյն պատմութեան մէջ:

Նա կանգնել էր իբրեւ բանակ թշնամու բանակի առջեւ:

Կարողացա՞ւ տալ ինչ որ սպասւում էր իրենից: — Այո: Նա կռուեց, զոհեց վաթսունըհինգ հոգի, տուաւ բազմաթիւ վիրաւորներ ու յաղթեց: Գլխաւորը, այս յաղթութիւնը նրա համար մահացու չեղաւ. նա շարունակեց իր յաղթական երթը քաղաքէ քաղաք, երկիրէ երկիր մինչեւ Ամանոսի բարձունքները:

17 տարի յետոյ էլ մեր հայեացքները ուղղւում են դէպի հեռաւոր ափերը, ուր թողեցինք մեր հարազատներին անթաղ ու թաղուած ...

Յարգանք բոլոր նահատակներին, բոլոր ճակատներում, թէ բոլոր նրանց, որոնք ինկան զէնքը ձեռին, եւ թէ նրանց որոնք անզէն, իրենց եղունգներով ու ատամներով պայքարեցան անարգ թշնամու դէմ:

Յարգա՛նք ձեզ ...

ՏՈՔԹ. Յ. ԿԻԼԻԿԵՑԻ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒՀԻ ՄԸ

Նոր բանաստեղծուհի մը,— Մալվինէ Վալիտէեան: Իր առաջին երգերն է որ հանդէս կը բերէ «Հոգիիս Երգերը» խորագիրով:

Հատորը երեսունմէկ քերթուածներով, տպուած է Պոլիս:

Իր խիտ ու խելացի յառաջաբանին մէջ, որ ամբողջութեամբ կ'արտատպենք, կ'ըսէ մեզի հեղինակուհին.

—«Յառաջաբան մը ուրիշ բան չէ եթէ ոչ վերլուծումը գրութեան մը: Ըստ իս, լաւագոյն վերլուծումն ալ միայն հեղինակը ինք կրնայ ընել:

Հեղինակ մը — եւ մանաւանդ կին հեղինակ մը — մայր մըն է: Ան կը յղանայ իր բանաստեղծութիւնները, երբեմն կիրքով, յաճախ արցունքով, քիչ անգամ ժպիտով: Ըստ այս յղացումին, անոնց ծնունդէն վերջ, ինք գիտէ միայն թէ ո՞րը աւելի սիրտի կը խօսի:

Եւ մեր յղացումները — այս միջավայրին, ա՛յս տարիքին, ա՛յս պայմաններուն մէջ — դեռ սիրտին հետ գործ ունին: Միտքը միայն ձեւը կ'որոշէ. գաղափարը՝ սիրտինն է: Մենք դեռ չենք գտած անոր պղտոր փորձառութիւնները եւ չենք հասած դեռ վալէրիական մտապաշտութեան:

Մեր խմորումով, թերեւս երբեք ալ չհասնինք հոն, կամ թերեւս, երբե՛ք չուզենք հասնիլ հոն:

×

Հօ՛ս ալ օրէնքները խորտակեցի: Շատ քիչ անգամ նկատի առի յանգ, չափ, պայման: Երկու բան գիտեմ թէ տիրեցին ինծի. զգացում եւ երաժշտութիւն:

Հպատակեցայ անոնց կուրօրէն: Հօ՛ս ալ, թերեւս, օրէնքները եւ օրէնքի մարդիկը ճնշեն ու հարուածեն զիս: Իմ երանութիւնս ես արդէն գտած եմ ապրումներուս մէջ: Հարուածները պիտի ըլլան նիւթական հարուածներ: Հոգիս գոհ է երգերուս տուած աննիւթ գոհացումէն»:

Եւ իր քերթուածներէն ալ կ'երեւի որ բանաստեղծուհին առաւելապէս կը թրթռայ զգացական ոլորտներու մէջ: Բանաստեղծութիւնը սիրտ է առաւելապէս: Սիրտ մը որուն շուրջ իր հրաշքները կը հիւսէ երաժշտութիւնը իր դաշնակութիւններով, եւ երեւակայութիւնը իր պատկերներով եւ գործերն ու ձեւերը կատարեալին թեւածող շարժումով:

Բանաստեղծուհին կ'ըսէ.— «Հօ՛ս ալ օրէնքները խորտակեցի»: Խորունկ վէպ մը կայ այս խօսքին ներքեւ: Բանաստեղծութեան շղթաները խորտակելէ առաջ կեանքի շղթաները խորտակող արմենուհի մը ունինք մեր առջեւ: Խորտակող եւ խորտակուած հոգի մը: Յանդգնութիւնը չներհաւորող մը ըլլալով հանդերձ, պիտի փափաքէի որ Մալվինէ Վալիտէեան նկատի առնէր թէ նոյնը չեն բանաստեղծութեան օրէնքները: Անոնք նուազ անգութ են: Եւ շահ մըն է յարգել զանոնք: Ինք մեծ սիրուհի մը ըլլալով երաժշտութեան, անհրաժեշտ էր որ փայփայանք ունենար հանդէպ յանգերուն եւ չափերուն, որոնք զինքը առաւել չափով մը պիտի վարձատրէին:

Հակառակ օրէնքի մարդ չըլլալուս, կը ներեմ ինքզինքիս այսքան մը քաղցր ու արդար պահպանողականութիւն:

Մեր բանաստեղծուհին ունի բորբ զգացումներով երգեր, որոնք սակայն աւելի պիտի խօսէին մեզի եթէ ըլլային բիւրեղացած: Իր յանդուգն խօսքերն ու պատկերները պիտի սրբանային ձեւի եւ ձայնի զտումով, առանց դարձեալ երթալու վալէրիական մտապաշտութեան:

Բանաստեղծուհին սակայն մեզի կը բերէ շարք մը մեղեդիական երգեր, լի հաղորդականութեամբ, որոնցմէ քանի մը հատ կը ներկայացնենք:

ՀԻՆ ՄԵՂԵԴԻՆ

Մեղեդի մը քաղցրալուր
— Հին օրերու լուռ բաներէ —
Կը թափառի յամօրօր
Հոգիիս մէջ այս գիշեր:
Կը սուզի խո՛ր, տենդագին,
Հոգիէս ներս, այս գիշեր,
Հի՛ն օրերու մեղեդին
Քաղցրահնչիւն ու մեկին:
Մոխրաթաւալ սէր ու վիշտ
Կը խըլրտին, կ'արթնին,
Երբ կը հեծէ, այսպէս մի՛շտ
Քաղցրահնչիւն մեղեդին:

Մեղեդի մը մեղեդիի մը տպաւորութեան տակ:

Ահաւասիկ երկրորդ մը, միշտ ազդուած երաժշտութենէ:

Ու բոլոր քերթուածներուն մէջ, այսպէս, սէրն ու երաժշտութիւնն է որ կը պարախեն ջերմօրէն, ցաւագին.

ՆՈՅՆ ՅԱՆԿԵՐԳԸ

Հունգարական երաժշտութիւն

(Mineur)

Նոյն յանկերգը սիրական,
Միշտ նոյն յանկերգը վըսեմ
Կրկնուած ու կրկնուած
Ուրի՛շ թափով այս գիշեր,
«Քեզի՛ կը սիրեմ»:

Նոյն բառերը սիրակա՛ն,
Ու նոյն շեշտը լալագի՛ն,
Լսէ՛, երգն է հոգեխռով
Հունգար խե՛ղ սիրահարի.
«Կը սիրե՛մ քեզի»:

×

Երգուած այնպէս, ինչպէս երգեցի,
Տարինե՛ր առաջ,
Անմեղ շեշտո՛վս պզտիկ աղջկի
«Կը սիրե՛մ քեզի»:

×

(Majeur)

Այս պահուն նորէն
Ալեկոծող ցնցումով
Աչքերէս դուրս կը հոսի
Ցա՛ւը տարօրէն:

Այս մութին, նորէ՛ն,
Նո՛յն հրկիզող լափումով
Հոգիէս վեր կը նետուի
Վիշտը անօրէն:

Ու կը կրկնեմ, կը կրկնեմ,
Խո՛ր, սիրազեղ հիւծումով,
Օ՛, հրատապ այրումով
Յանկերգը վըսե՛մ
«Ես քե՛զ կը սիրեմ»:

Ալիքներու տարածութիւն մը կ... իր հոգիին մէջ, ու նայեաչ մը որ ... լիքներուն մէջ հերարձակ՝ լողի... նէ ու կը լսէ զգայավար եղանակ...:

— Կ'երգեն ու կուլամ
Մանկութեանս օրօրը,
Նորէն կ'երգեն ու ես կուլամ ...

Ուրիշ էջի մը մէջ.

— Նէյ մըն է հոգիս, վիրաւո՛ր,
մեղմի՛կ նէյ մըն է հոգիս:

Եւ տարաժամ երգերու տպաւորութեան տակ ու երգերով յղի: Շոպէնի առաջին Novelletteը կը ծնի տաղ... հրթիռ մը.

— Բա՛մբ, բա՛մբ, բա՛մբ ...
Խրախճանք կայ այս գիշեր
Քաղաքին մէջ լուսաբորբ.
Կը թափառին քաղքցիք
Վայելքներուն գիշերուան
Կանխապրումովն արբշիռ:
Բա՛մբ:
Ծառերէն վեր, դէպի կապոյտն
Անհունին, հրթիռներ նուրբ
Կ'երկարին յուլօրէն, օձապտոյտ ...
զանգով:

Բա՛մբ:
Կը բարձրանան օդն ի վեր
Պորթկալ լաւագոյնն իրենց հոն,
Լոյսերու պաշար մը ցնցուղել:
Յետոյ կ'իջնեն մեղմօրէն
Այդ փառայեղ պահէն վերջ,
Կազմել գնդիկ մ'աւելի
Փոշիներուն քաղաքին:

Բանաստեղծուհին բոլորովին ան... ծանօթ մըն է մեզի, իր կենսագրականով: Մենք ճանչցանք իր հոգին անոր առաջին բերքը,— երգերը: Ա... է ան կը խոստանայ տալ ՆՈՐ ԵՐԳԵՐ, ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐ, եւ վէպ մը, ՇՂԹԱՅԱԶԵՐԾ ԿԻՆԸ անունով:

Խառնուածք ունի Վալիտէեան Մալվինէ: Ու հետզհետէ անոր սիրտը պիտի ներդաշնակուի միտքին հետ, արուեստի բիւրեղացումներու մէջ: Կը հաւատանք որ ան պիտի պեղէ իր հոգին լոյսին նետելու համար նոր... նոր երգեր, քանդակներու գեղեցկութեամբ:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Մուկը փիղէն շատակեր է. եթէ փիղ մը ուտէր այն համեմատութեամբ, որ մուկ մը կ'ուտէ, օրական 20.000 փ... ուտել կերակուր պիտի մսխէր, մինչ դեռ փիղ մը օրական կ'ուտէր միայն 100 փաունտ կերակուր:

*** 1914ի պատերազմէն առաջ Մ. Նահանգները եւրոպական երկիրներու պարտք էր մօտ 300.000.000 տոլար, իսկ պատերազմէն վերջ եւրոպական ազգեր պարտական էին Մ. Նահանգներուն 13.000.000.000 տոլար:

*** Թութակները վարժեցնելու լաւագոյն հայրենիքը Անգլիան է: Լոնտոնի մէջ կան թութակի 26 ուսուցիչներ, որոնք իւրաքանչիւր աշակերտէն կը առնեն 10 շիլին:

Խե՛ղճ Լոնտոն... դէթ մեր Երեւան... թութակներուն գործ հայթայթէ՛ր ...

ՆՈՐՔ (Էջ մը «Կարմեղքայր» պատմուածքէն)

Երեւանի հիւսիս արեւելքում, բարձր լեռնալանջին փռուած է Նորք արուարձանը. այգիների մի ընդարձակ շերտ բաժանում է Նորքի տները քաղաքի բնակելի մասից եւ օղակելով նրանց ամէն կողմից տարածւում հեռու, մինչեւ հարեւան գիւղերի՝ Քանաքեռի, Աւանի ու Ջրվէժի դաշտերը: Մօտակայ բարձունքներից դիտելիս Նորքը թւում է մի անեզր այգի, որ մի տեղ փռւում է կատարեալ հարթութեան վրայ, միւս տեղ բարձրանում բլուրների գագաթը, ապա իջնում ձորերի խորքը, նորից լանջերը մագլցելու համար: Շէնքերը գրեթէ չեն նշմարւում փարթամ բուսականութեան քօղի տակ, միայն եկեղեցու վեր սլացող գմբէթը վկայում է ծառերի մէջ թաքնուած մարդկային մի համախմբումի գոյութիւնը: Նորքի հողը թէեւ քարքարոտ է, խոցուած բազմաթիւ ժայռակոյտերով, բայց արգաւանդ է ու աշխատանքը վարձատրող, միայն թէ յագեցնի նրա մշտական ծարաւը: Ամէն տեղ, ուր ընկնում է ջրի կաթիլը՝ անգամ քարերի ճեղքուածքներում թաքնուած մի բուռ հողի մէջ — կանաչն անյաղթ ցցւում է իր տերեւները. բայց եւ շուտ թառամում երկնքի այրող բոցերի տակ, կախում իր գլուխը լացող մանուկի պէս, եթէ ուշանում է կենսատու հեղուկի յաջորդ շիթը:

Տարւայ երկու ժամանակաշրջաններին Նորքը դառնում է կատարեալ դրախտ, նախ գարնանը, երբ նորաբողբոջ խոտը, խառնուած մանիշակների, դեղին ու սպիտակ ծաղիկների հետ ծածկում է գետինը, ծառերը ծաղկում են ու իրենց յստակ գոյների գորգը սփռում չորս կողմ. մի երկնային բուրմունք լցւում է ամէն տեղ. երկիրը կենդանանում է եւ մեղմ արեւի զուրգուրանքից նրա վրայ ամէն ինչ շարժւում է նազանքով. իսկ երկնքի կապոյտութիւնը այնքան վճիտ ու մօտ է լինում, որ թւում է թէ եթէ վեր բարձրանաս ու հասնես, կրնաս ձեռքով շօշափել նրան: Լեռների ու լեռնաշղթաների ձիւնապատ գագաթները, որոնք ուր էլ դառնաս աչքիդ առջեւն են, այնպիսի պարզութեամբ դրոշմւում են հորիզոնի լազուրի վրայ, որ հեռուից հեռու կարելի է իտէալական ճշգութեամբ քաշել նրանց բաժանող գիծը:

Ապա աշնանը, սեպտեմբերի կէսից մինչեւ խաղողաքաղ, մի ամառւայ ընթացքում բնութիւնը սփռում է Նորքում մի անգերազանցելի գրաւչութիւն ու կախարդանք. շոգերն անցնում են ու տեղի տալիս օդի մի դուրեկան, գիշեր ու ցերեկ անփոփոխ ջերմութեան, երբ անկարելի է սահմանել ցուրտ է թէ տաք: Մի մեղմ զեփիւռ մշտապէս գալիս է հարաւից շոյում աշխարհն ու անցնում, այգիները լցւում են անհաշիւ բարիքով, խաղողի որթերը, խնձորենիները, դեղձենիները ու տանձենիները հասունցած պտուղների ծանրութեան տակ խոնարհւում են դէպի մայր հողը ու շնորհակալութիւն շշնջում նրան, ամէն ինչ թւում է բարի, արդար, արբութիւն:

Իրիկնապահին այգիների ճանապարհները կենդանանում են ու աղմկում տուն վերադարձող մարդոց ու անասունների ձայներով: Արեւն իջնում է վեհափառօրէն Շիրակի ու Վանանդի բարձունքների վրայ, ոսկեզօծում մի քանի բոպէ Մասիսի ու Արագածի ձիւները ու սուզւում անյայտ անդունդների մէջ, երբեմն սեւ ամպերի խմբեր, բազմած լեռների թիկունքին կարում են նրա ճանապարհը, վերջալոյսը դառնում է լոյսի ու խաւարի մի տխուր պայքար. արեւը բոսորացած գայրոյթից ծիածանի բոլոր գոյներով հարուածում է ամպերի կրծքին ու բացում իր կարմիր անցքը, աշխարհը լողում է հազարերանգ գունաւորումների մէջ մինչեւ որ վերջալոյսի արեւը մտնում է իր դերեզմանը, մթնշաղը դանդաղօրէն իջնում է դաշտերի վրայ, խաւարն ու նրա հետ լռութիւնը պատում են Նորքին:

Լուսնի սկաւառակը հանդարտօրէն բարձրանում է արեւելքից ու սահում դէպի երկնակամար. ի՜նչքան թանձր է նրա լոյսն ու փայլուն. Արարատեան դաշտի անհունութիւնը՝ պատնիշուած սրբազան լեռների գագաթներով, թւում է ողողուած լուսաշող կաթնագոյն հեղուկով: Խոր խաղաղութեան մէջ լսւում է միայն յաւիտենականութիւնը փառաբանող ծառերի խշշոցը:

×

Նորքեցիները բոլորն էլ այգետէր էին. այգին Նորքեցու հոգեկան եւ նիւթական կեանքի հիմքն էր: Թէեւ շատերը բուն քաղաքում զբաղւում էին վաճառականութեամբ կամ արհեստով, ուրիշներն էլ բանուոր էին, բայց սէրը դէպի իրենց ծառն ու թուփը նսեմացնում էր նրանց աչքում բոլոր մնացած զբաղումները. փետրուարի ձիւնահալքից մինչեւ ուշ աշուն, երեխաներից մինչեւ ծերունիները՝ ամէնքը կը նուիրուէին այգուն, խնամում ու փայփայում էին նրան ինչպէս գորովալից ծնողը զաւակին: Նորքեցու մտածմունքների ու խօսակցութեան նիւթն այգին էր, կռուի ու մարդասպանութեան պատճառը նրա ջուրը:

Հիւրասէր էին, մեղմաբարոյ ու կատակախօս, բայց եւ հիւանդագին աստիճանի պատուազգած ու դիւրաբորբոք:

Իր համայնական կեանքի կազմակերպութեան տեսակէտից Նորքը մի բացառիկ վիճակի մէջ էր: Անյիշատակ ժամանակներից գիւղ լինելով եւ ռուսական տիրապետութեան հաստատուելուց մի կէս դար յետոյ, հակառակ բնակիչների ցանկութեան, Նորքը ... րան միացնում են Երեւանին, որպէսզի նրա ընդարձակ հողերը ... քաղաքային տուրքի ենթարկելով ... մեծան շատացնել քաղաքի եկամուտները. այդ նպատակին հասնելուց յետոյ այլ եւս ոչ ոք չէր հետաքրքրւում Նորքով. քաղաքային վարչութիւնը յիսուն տարիների ընթացքում այդ տեղ մի քար չշարժեց իր տեղից: Իրաւականօրէն Երեւանի մասը լինելով, փաստօրէն մնաց նոյն նրա սահմանակից գիւղը: Գիւղական իշխանութիւն Նորքում չէր կարող լինել. քաղաքի ոստիկանութիւնն էլ չէր ուզում այդքան հեռու տեղ ոստիկաններ պահել, որոնց կառավարելը թէ աւելորդ դժուարութիւնների եւ թէ ծախքերի հետ էր կապուած. ... քաղաքականութիւնը պահւում էր քաղաքային վարչութեան միջոցներով, որը ... աղքատ էր ու հազիւ կարողանում էր ծայրը ծայրին հասցնել:

Այդպիսով Նորքը որ եւ է իշխանութիւն չունէր: Նա կայսրութեան ... ոստիկանական մէջ մի կատարեալ անիշխանութիւն էր ... որի քաղաքահարթը փոքր էր ու անն... մար, բայց այնքան բարձրացած մա... կերեւոյթից, որ բանակալութեան ա...

ԱՐԱՐԱՅԻ ՓԱՌԱՑԵՂ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ

(Արտատպուած «Հայ կամաւոր»էն 1928)

…ճակատագրական վայրկեանները մօտեցած կը թուէին, մօտ քանի օր է …ր խրամներու մէջ զամուած՝ մեր աչքերը սեւեռած էինք հանդիպակաց դիրքերուն, ուրկէ մերթ ընդ մերթ թշնամին մեծ հեգնութեամբ եւ չնականօրէն կ'ողջունէր մեր դիրքերը ուժգին թնդանօթաձգութեամբ մը, որուն անդրադարձը կը յաջորդէր խոր ու երկար լռութիւն մը:

Բ. վաշտը չորս օրէ ի վեր փոխադրուած էր Ա.ը, խրամներու մէջ եւ …մերերու եռին անգործ կեանքի մը …ընտելացած, անհոգ ու անփոյթ …կը զննէինք մեր դիմացի լերկ …ներու անպաճոյճ տեսքը, եւ յա… յետ միջօրէի մեր բոլորի ժա… միակ առարկան էր անգլ. բա…ցի այն սաւառնորդը, որ կ'երթար …կան գիծերէն ներս ռազմական …խուզութիւններ կատարելու: …հետաքրքրութիւնն ու ընդհ. …ծաղը կը սկսէին չարքերէն ներս …թշնամի դիրքերէն արձակուած հազարաւոր ռումբերու կազմած սեւ ու …պիրմակ ծուխի ամպերու մէջ. ան …անվարան կը շարունակէր ծաղրել թուրքը, եւ առանց մեծ կարեւորութեան ընծայելու կ'երթար ու կու գար, …եղնէր կ'ելլէր, բայց միշտ իր տեղը, իր դերը ունէր վերապահուած ամէն օր:

Երբեմն ընդհանուր ծիծաղը վայրկենապէս կը կտրէր՝ ի տես սաւառնակի անյաջող շարժումներուն, որ երկնային բարձրութենէն վար՝ դէպի թրք. գիծերը գահավէժ իյնալու եղանակ մը կ'առնէր ու այդ պահուն տագնապը կը գծուէր մեր բոլորի դէմքերուն ու կը տարուէինք անմիջապէս խորհելու թէ կ'իյնայ, կ'իյնայ, ա՛լ վերջն է… եւ այսպէս բաւական վար իջնելէ վերջ, անմիջապէս ամփոփուելով՝ երեսը դէպի մեր դիրքերը արագ արագ կը փախէր, ափի բերան ձգած միամիտ թուրքը, որ այնքան ուժ ու ռազմանիւթ սպառած էր պահ մը առաջ:

Այսպէս անդուսպ փափաքով մը կը սպասէինք սաւառնակին՝ որ մեր բոլորին լաւագոյն ժամանցն ու անմոռանալիներ ունէր վերապահուած ամէն օր:

Ընդհանուր թրք. ճակատի ռազմագիտական կարեւոր կէտերն էին Բաֆաթ [?] Կարա լեռնաշղթան, ուր բնութեան օժանդակութիւնը իր լրիւ կատարելագործումը ստացած էր իր ներկայացուցած դժուարին դիրքերովը:

15 մղոն երկարութեան մը վրայ տարածուած յարձակողական գծին էն կարեւոր կեդրոնը այն լեռներն էին, որոնք կ'իշխէին բարձրէն տիրակալօրէն, աջ ու ձախ տարածուած դաշտավայրերուն վրայ, դաշնակից բանակներուն կատարած որ եւ է ռազմական շարժումներուն: Բաֆաթն ու Արարան՝ ու Վատի Պալուտի(*) անտառախոր կիրճը, որպէս անառիկ դիրքեր մէկ ամբողջութիւն մը կը կազմէին, մինչեւ մօտակայ Նապլուս քաղաքը:

Բնականէն ամուր, սեպ ժայռերու ու անմատչելի ապառաժներու այս դիրքեր գերազանցող զենքը, յաջորդական միջանցներով իրար զօդուած դժուարանցանելի կիրճերու եւ բլուրներու այն շղթան էր, ուր Թուրքը Երուսաղէմի ճակատամարտէն վերջ իր այնքան խուճապահար փախուստի մէջ դիւրութեամբ կրցած էր ժամանակին կասեցնել անգլ. բանակներու յաղթական յառաջխաղացքը, եւ հոն՝ ամիսներէ ի վեր աշխատած էր կազմակերպել ահեղ դիմադրութիւն մը ապաւինած անառիկ ու բնական ամրոցներու, եւ գերմանացի մեծ զօրավար Լիման Ֆօն Զանտերս փաշայի ռազմագիտական հանճարին:

Գերման միլիթարիզմը՝ իր գիտութական բոլոր հնարամտութիւնը չէր խնայած այս ճակատի ամրացման շուրջ, ան որքան երեւոյթով վայրի՝ այնքան ալ պաշտպանութեան տեսակէտէն դժուարին էր դարձեր: Քանի՛ քանի անգամներ յարձակող բանակները ետ ետ ընկրկած էին մեծ կորուստներով, եւ քանի՛ քանի յարձակման փորձեր անյաջող վիժումի դատապարտուած էին այս դեհենորհ դիրքերու դէմ:

Ընդհ. ռազմաճակատի վրայ որ եւ է մէկ կողմէն ապահով յառաջխաղացում մը ունենալու համար հարկ էր խորտակել այս բնական ամրոցը, որ իր աննուաճ դիրքերով այդ ճակատին փորձաքարը եղած էր, եւ ատով ալ կը փրկէր ամբողջ թրք. ռազմաճակատին բախտը:

1918 սեպտ. 18ի երեկոյին իսկ, յաջորդ առաւօտեան կատարուելիք յարձակման լուրը սկսաւ շրջան ընել. հարկ եղած հրահանգները տրուած էր առ այդ, եւ ամէն զինուոր սկսաւ տենդոտ պատրաստութեան մը, լուսաբացին հետ տեսնելու եւ ապրելու յոյսով այն մեծ օրը, որուն խակական հերոսներն ըլլալու կոչումն ու գիտակցութիւնը ունէին: Ընդհ. գիծէն ներս կը տիրէր նոր եռուզեռ մը, ուր զինուորներ զիրար կը քաջալերէին կատակալից խօսքերով եւ զիրար շնորհաւորելու կը պատրաստուէին հետեւեալ առտու:

Երեկոյեան ժամը 9ին սկսաւ երկուստեք կատաղի ռմբակոծութիւն, մեծ ու պզտիկ բոլոր թնդանօթները գործի էին, եւ կարծես այդ գիշեր երկու թշնամի ուժերը զիրար գերազանցելու մրցում մը ունէին, գոռացին անընդհատ ծանր ու թեթեւ հրետանիները, թնդացին լեռներն ու ձորերը, եւ երկու ժամ անդադար շարունակուելէ ետք՝ դարձաւ իրենց լռութիւնը մութին մէջ ու մենք դարձեալ մնացինք լուռ խաւարին անբաժան ընկերներ:

Լուսաբացին հետ տրուած նշանի մը վրայ բանակը սկսաւ դուրս գալ խրամներէն եւ դանդաղ՝ կքուած քայլերով ու մեծ զգուշութեամբ առաջ շարժիլ դէպի թրքական դիրքերը… Ցանկարծ, փրթաւ փոթորիկը ահեղի թնդանօթաձգութեամբ մը. կարծես այդ վայրկեանին երկինքը պատռեցաւ ու ամպերը վար եկան որոտացող ռումբերու ծուխ ու բոցերուն հետ, մթնշաղին մէջ երկինքէն աննշմար անցնող սաւառնակներէն արձակուած հրթիռները թափուող աստղերու երեւոյթը կուտային, մէկ կողմէն հրետանիին հարուածները աւելի կանոնաւորելու ու միւս կողմէն հետեւակազօրաց յարձակման աւելի մեծ թափ տալու նշանները երփներանգ գոյներով կը թափէին անընդհատ երկինքէն վար:

Մարդկութեան հնարած բոլոր մահակները գործի էին այդ պահուն. թնդանօթ, գնդացիր, հրացան եւ ձեռնառումբերու ահռելի տեղատարափի մը ու սոսկալի պայթիւններու մէջ, լեգէոնը անվարան ու գերմարդկային մարտնչումով մը կը յառաջանար դէպի իր նպատակակէտը, որ իրեն ցոյց տրուած էր:

Մենք շատ հեռու չէինք արդէն թրք. կրակի գիծերէն, դեռ մեր ետին կը լսէինք հերոսաբար ինկած վիրաւորներու եւ մահուան ճիրաններու մէջ գալարուող անծանօթ նահատակներու վերջին պատգամը՝ «Յակոբ, Կարապետ, իմ վրէժս ալ լուծէ, զիս մի՛ մոռնար», եւն.: Այս կացութեան մէջ քիչ մը ամփոփուելէ ու մեր ուժը վերագնահատումի ենթարկելէ վերջ, ամբողջ շղթան անցաւ արագ յարձակողականի:

Սուինները փայլատակեցին եւ վրէժխնդիր կուրծքերէ արձակուած հուրրաներն ու «վրէ՛ժ, վրէ՛ժ» աղաղակները արձագանգ տուին լեռնէ լեռ քարանձաւէ քարանձաւ… Արեան դէմ վրէժ ու մահուան դէմ ազատութիւն մռնչացող սուինները վճռականօրէն խոյացան դէպի թրք. խրամները, դէպի բռնութեան միջնաբերդը:

Կարճ եղաւ մենամարտը ու սաստիկ անտեղիտալի էր թրքական դիմադրութիւնը եւ ուժգին, բայց կորովի էր ու պարծուելի հայ զինուորի օրհասական քաջարի գրոհը, որուն արագ ու անագորոյն հարուածներուն տակ ճարճատեցաւ բռնութեան որջը ու փլաւ ճիւաղներու միջնաբերդը: Անարի թշնամին իր դէմ ցցուած վրէժառու սուիններէն պաշտպանուելու անկարող՝ լքեց իր պաշտպանութեան բոլոր լաւագոյն դիրքերն ու բռնեց լեղապատառ փախուստի ճամբան:

Անցաւ արեւելեան լեգէոնը թշնամի դիակներու վրայէն ու գրաւեց այն անմատոյց լեռները, որ լրիւ վստահուած էին իրեն այդ ահեղ ճակատամարտի մէջ:

Սակայն այս դիրքերուն այնքան արագ գրաւումը կարճ պատերազմով մը անակնկալ էր մեր թշնամւոյն ու թերեւս ալ անհաւանական, շատ չանցած թրք. բանակը անցաւ կատաղի հակայարձակման մը, ու իր քիչ առաջուան լքած դիրքերը առաւ դժոխային կրակէ ցանցի մը տակ, յարձակեցաւ ու հարուածեց երկար ատեն ահռելի թնդանօթաձգութեամբ մը եւ այդ դիրքերը քարուքանդ ըրաւ…

Զօ՛ր էին եւ անօգուտ իր բոլոր ջանքերը, հայ զինուորը իր հերոսական կեցուածքով զամուեցաւ ու թաղուեցաւ իր գրաւած դիրքերու մէջ, առանց քայլ մը իսկ ետ ընկրկելու, եւ մօտ քանի ժամ անընդհատ տեւող այս կռուի մէջ Ա. Լ.ը վերցուց իր վրայ բոլոր ծանրութիւնը թրքեւգերման միացեալ ահաւոր ուժերու, եւ թշնամին պրկեցուց իրմով մինչեւ դաշնակից ուժերու վերջնական յաղթանակը, մինչեւ թրք. ճակատի ու թուրք զօրամասերու ընդհանուր քայքայումը:

Արեւելեան Լեգէոնը այս կռուի մէջ իր տարած փայլուն յաղթանակով մեծապէս նպաստեց դաշնակից բանակներու ընդհ. յաղթանակին եւ անխախտ արժանացաւ իր եւ օտար բանակներու հրամանատարութեանց ջերմ շնորհաւորութեանց ու անկեղծ գնահատանքներուն, զորս կը ցուցնեն ատենին հրատարակուած բոլոր պաշտօնական հաղորդագրութիւնները:

Կամաց կամաց թուլցաւ թշնամիին կատաղի հակայարձակման թափը, ու տակաւ առ տակաւ լռեցին բոլոր թնդանօթները ու քիչ վերջ դարձեալ տիրեց խոր ու մեռելային լռութիւն մը: Եւ արդէն թշնամին անհետ կորսուած ու խուճապահար ընդհանուր նահանջի ճամբան ձեռք առած էր բոլոր ճակատներու վրայ:

Մ. ՉԱՐԻԿԵԱՆ

(*) Վատի Պալուտի կիրճը մեր պատնէշի գիծն էր:

ԱԼՊԵԱՆՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ԼԵՐԱՆ ՃԱԿԱՏԸ

Ամբողջ վեց ժամ մագլցեր եմ: Եւ հիմա հսկայ լերան ճակատէն կը շեղիմ: Ճամբան պարզ արահետ մըն է որ կ'ոլորուի, ձախին կը դառնայ ու կը նեղնայ հետզհետէ: Վարը, վայրի ձոր մը անտառներու մէջ կը թաղուի: Աչքերն անզօր են անոր խորութիւնը չափել: Վերը ցից կատար մը սրածայր ապառաժներ ունի, որոնք կը ճեղքեն իր վրայէն անցնող ամպերը կխուվին, դուրս կուգան, կը բացուին կը փայլին, լոյսերու արձագանգ կը դառնան ու յետոյ, նորէն կը կորսուին կխաւուլ ամպերու ստուերներուն մէջ: Շուրջս, ցանցառ խոտեր եւ հազուադէպ թուփեր հողին վրայ, հողը համբուրելէ չեն բաժնուիր, կամ անձրեւէն ու ձիւնէն լուացուած, մաշած քարերու բազմութեան մէջ կը խեղդուին, կը չորնան, նոր ծիլեր կուտան, կը պայծառանան մեռնող ու ապրող էակներու հաւասար:

Կը քալեմ: Խորտուբորտ ելեւէջները կը դժուարացնեն քայլերս, յոգնութիւնը կը ծանրանայ ծունկերուս վրայ, բայց լեռը զօրացումի շնորհքն ունի, կը զգամ թէ կը վերանորոգուիմ միշտ, կ'արթննամ շարունակ լայնաթեւ գրկելով բնութեան թարմութիւնը, գլխաբաց չնչելով օդին մաքրութիւնը առատօրէն: Ցանկարծ մառախուղ մը կը ծածկէ բարձունքը, կ'իջնէ վար, կը ծածկէ գլխս, կը սողայ վար, ինծմէ վար, կը բռնէ ձորին ուսերը, կը գամուի անոնց խոռոչները պարտկող յաւիտենական ձիւնին ու սառոյցին, եւ կը կարծեմ թէ ալ չի շարժիր, սակայն կը շատնայ, ալ չի տարածուիր, սակայն կը խտանայ: Ազատութեան լեռը գիշերուան միացող գերին կը դառնայ, ոգեւորող բնութիւնը արտմեցնող բովը կը մտնէ, կը թուի թէ կը բաժնուիմ լեռնէն, կը հեռանամ հողէն ու պզտիկ շարժում մը բաւական է որ սահիմ, որ թաւալիմ, որ երթամ կորսուիլ ահռելի անդունդին մէջ: Կը կառչիմ ձեռնափայտիս, կը գամուիմ ոտքի վրայ քանի մը վայրկեաններ, յետոյ կը նստիմ ինքնաբերաբար: Ցենարանս խոշոր քար մըն է, որուն առջեւ, ինծմէ զատ ուրիշ բան չկայ, չեմ տեսներ: Ես ինծի միս մինակ կ'անդրադառնամ, ինքս իմ մէջ կամովին կը սեղմուիմ, ակամայ կը խռովիմ եւ տեղի կուտամ այլազան խորհուրդներու, որոնք կը ծնին բայց չեն ապրիր, կ'աճին բայց չեն գումարուիր: Ինչո՞ւ բաժնուեցայ ստորոտի զուարթ գիւղէն, անոր արեւէն, պարտէզները, անկիւններէ ճլուըլաջող, երգող, ցատկող մանուկներէն, փողոցները շարժող, ժպտող, չնչող հարսներէն, աղջիկներէն, ինչո՞ւ ճամբայ ելայ առանց մտածելու, ինչո՞ւ քալել սկսայ առանց զինուելու, ինչո՞ւ յառաջացայ առանց ընկեր մը ունենալու: Ո՞ւր է հաճոյքը այսքան մագլցումին, ո՞ւր է հրճուանքը այսքան յոգնութեան: Եթէ մութը չիյնայ ո՞վ պիտի առաջնորդէ զիս, եթէ մշուշը չքաշուի ի՞նչը պիտի սրտապնդէ հոգիս:

Ահաւոր լեռը ահաւոր վճիռներ ունի՞:

Բայց չէ՞ որ մեծ է նաեւ լեռներու սրբութիւնը:

Այո, անոնց վրայ են ապրած մարդոց աստուածները, կարիճները, սուրբերը: Անոնց վրայ քաջերը գաղտնիքներ կը սորվին, պատերազմիկները զէնքեր կը լարեն, հրեղէնները մարգանքներ կը կատարեն:

Լեռը հողին յաղթանակն է, երկրին սլացքն է: Անոր ճակատէն է որ կ'անցնի բերկրութիւնն ու տրտմութիւնը, թարմութիւնն ու ամայութիւնը, արեւն ու փոթորիկը, ծիծաղն ու մրրիկը, կայծակն ու ամպրոպը պարզ կերպով, նշանակելի ձեւով: Եւ վերջապէս լեռն է որ աշխարհի սիրտն ունի, տիեզերքի ճակատը, ան է որ կը յայտնէ կեանքի վերելքը խորդալուած բարքերու միջեւ, կը սորվեցնէ սիրոյ մագլցումը դաւաճան կարգերու ստորոտէն:

Մառախուղը հեգնութիւն մըն է որ կը փորձէ ճակատս սեղմել, աշխուժութիւնս բեկանել: Մութ քող մը որ չի կրնար լոյսը պահել, երջանկութիւնը խեղդել:

Կը համբուրեմ Հայու սրտով, կը հաւատամ տղու հոգիով, եւ կը պատրաստուիմ սլանալ մագլցողի կամքով:

ԿԻՒՐԵՂ ԽՐԱՅԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Խիղճ եւ պատերազմ

Վերջերս ֆրանսերէնի թարգմանուեցաւ Ճոն Կրէհըմի հետաքրքրական մէկ գիրքը, ուր կը ներկայացուի խղճաքննական վարդապետութեան (objection de conscience) հետեւորդներու կեանքը ընդհ. պատերազմի օրերուն:

Ի՞նչ կը քարոզէ այս վարդապետութիւնը: Կրաւորական յամառ ընդդիմութեամբ մը օժտուած, հետեւորդները կը մերժեն սուր բռնել կամ զէնք գործածել, կ'աշխատին հեռու պահել իրենց զգայարանքները որ եւ է գայթակղութենէ,— կրօնա-բարոյական վարդապետութիւն մը, որ իր ծագումը կ'առնէ ճգնակեցական ու քրիստոնէական աւանդութիւններու խառնուրդէ մը: Եթէ քննենք քիչ մը աւելի խոր, կարելի է այդ վարդապետութեան մէջ տեսնել նոյնիսկ նախաքրիստոնէական փիլիսոփայութեան մը հետքերը,— հրաժարիլ զգայարանական աշխարհէն, այլ մանաւանդ հաճոյքի ֆիզիքական իմացումէն, տարուիլ հոգե-բարոյական երազի մը երանութեամբ, որուն համար պէտք է ընդունակ ըլլալ կրելու ամէն տառապանք: Այսպէս է որ չարչարանքը, այս վարդապետութեան հետեւորդներուն մօտ, կը դառնայ հրճուանքի առիթ, ինչպէս է մազոխիստներուն մօտ, որոնք նոյն հրճուանքը կը զգան չարչարանքէն, սեռային խոտոր զգայնութեան մը շնորհիւ:

Ամէն ժողովուրդի մէջ ալ կարելի է տեսնել խղճաքննութեան հետեւորդներ, որոնք վախն ունին գայթակղութեան կամ մարմաջը բարութեան եւ անմեղութեան, դէմ են ռազմապաշտութեան եւ արիւնհեղութեան: Սակայն ամէնէն աւելի կը տեսնուին բողոքական կրթութեամբ մեծցած համայնքներու մէջ:

Պատերազմի ընթացքին, Անգլիոյ մէջ 16,000 հոգի կը հաշուէին այս խղճամիտ մարդիկը, որ հազար տեսակ տառապանքներու ենթարկուեցան անոր համար որ կը մերժէին զէնք առնել ու կռուիլ:

Ահա այդ մարդոց կրած չարչարանքներն է որ կը պատմէ Ճոն Կրէհըմ:

Ընդհ. պատերազմի տարիներուն, զօրակոչի ենթակայ ամէն Անգլիացի որ խնդրագիր կը ներկայացնէր ազատ կացուցուելու զինուորական ծառայութենէ, կը ղրկուէր դատարան: Խնդրարկուներուն մէջ մեծ թիւ մը կը կազմէին խղճաքննութեան հետեւորդները: Օրինական այս դիմումը երբ չէր յաջողեր, խղճամիտ մարդը այլ եւս մէկ միջոց ունէր ճակատ չերթալու,— չէր պատասխաներ զօրակոչին: Զինուորական իշխանութիւնը կը ձերբակալէր, զօրանոց կը նետէր զինք: Այն ատեն «սուրբ մարդը» ցոյց կուտար կրաւորական ընդդիմութեան բոլոր զէնքերը,— կը մերժէր բարեւել սպաները, չէր հագներ համազգեստը, կը նետէր զէնքը: Եւ ահա՝ պատերազմական ատեանին առջեւ: Այդ օրուընէ կը սկսէր իր մարտիրոսագրութիւնը:

Խղճամիտ մարդոց յատուկ չարչարանքներէն, Կրէհըմ կը յիշէ «խաչելութիւնը»,— դատապարտեալը կը կապէին գերանի մը վրայ ամէն օր քանի մը ժամ: Ուրիշ չարչարանք մը,— դատապարտեալին ոտքերն ու ձեռքերը կը կապէին, յետոյ գետնէն յիսուն մեթր բարձր հորիզոնական ձեւով երկարած չուանէ մը վար կը կախէին ժամերով: Կամ բանտի մը խցիկներուն մէջ կը նետէին դատապարտեալը, ձեռքերը կապուած կռնակին վրայ:

Հիմա մտիկ ըրէք խղճամիտ Ճէք Կրէյի պատմութիւնը: Երբ զօրանոց կը մտնէ բայց կը մերժէ բարեւել, սպաները լաւ մը անարգելէ յետոյ զինք, կը հրամայեն ծեծել արիւնը դուրս ցատկեցնելու աստիճան, յետոյ ձեռքերը կռնակին վրայ կապած, կը վազցնեն դաշտերուն մէջ, եւ այսպէս օրերով: Օր մըն ալ կը մերկացնեն բոլորովին, կը պառկեցնեն գետինը, եւ չուան կը քաշեն պորտին վրայէն սղոցի ձեւով: Այս սարսափելի չարչարանքէն վերջ քանի մը անգամ կը նետեն փոսի մը մէջ, ուր կը հոսէր զօրանոցին արտաքնոցի արտադրութիւնը:

Կրէհըմ կը հրատարակէ երիտասարդ կղերիկոսի մը նամակը, գրուած Շար Բէմէին (Քիլթօրս), 24 յունիս 1917ին.— «Ասկէ աւելի լաւ թուղթ պիտի չկարենայի գտնել (սեւ կարի թուղթ), գրելու համար այս տողերս, որոնք թերեւս վերջինը ըլլան: Ամէն բան առած են ձեռքէս: Պատահմամբ ձեռքս անցաւ մատիտ ալ: Սարսափելի ծեծեցին զիս, հիմա արգելափակուած եմ խցիկի մը մէջ, որուն համար երջանիկ պիտի զգայի ինքզինքս, եթէ խցիկ մը ըլլար իրապէս,— փոս մըն է 90×60 սանթիմեթր ծաւալով, որ երթալով կը

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

…քերը չէին թրջում նրան:

Ամէնքը ընտելացել էին այդ վիճակին. նա թւում էր միակ բնականը ու ցանկալի դէպքերում որ եւ է պաշտօնական մարդու երեւալը Նորքում մեծ իրարանցում էր առաջ բերում. կանայք ու երեխաները դուրս էին թափւում դիտելու տարօրինակ պարածին, տղամարդիկ ձգում էին իրենց բահն ու մանգաղը վազում իմանալու այդպիսի այցելութեան նպատակը, եթէ դա բարի էր.

— Պատուե՛լ է մարդին, կը կանչէին ամէնքը. մօտակայ դարպասը բացւում էր ու հիւրը բազմութեամբ շրջապատուած ներս տանւում. գինու շիշերն ու բաժակներն ուղեկցութեամբ հաց ու պանիրի, «ղաւուրմա»ի, մրգերի եւ այլն շարւում էին սեղանի վրայ. չէր կարելի բաժակը ձեռք առնել ու մի քանի խօսք չասել. ասւում էին ճառերը համեմուած աւելորդ «այսպէս ասածներով» ու «ի հարկէ»ներով:

×

Զէնքի սէրը համատարած էր Նորքում. երեխաներն անգամ տառապում էին նրա պաշտամունքով: Անզէն տղամարդը ծաղրի առարկայ էր, իսկ յատուկ յարգանքի կ'արժանանային նրանք, ովքեր անուանի ատրճանակ Մաուզէր, Նագան, Պարաբելլում կամ Մօսին հրացան ունէին: Օրէնք էր ատրճանակը միշտ վրան պահել, իսկ քնած ատեն բարձի տակը դնել:

Նորքեցիների զինուած լինելու փաստը յայտնի էր ամբողջ շրջանում. նրանց անվախութիւնն ու ինքնավստահութիւնը թուրքերի կողմից անուանւում էին կռուասիրութիւն եւ պարծենկոտութիւն. ժողովրդական մի երգ յաւերժացրել էր այդ անարդար որակումը եւ երբ ուզենային Նորքեցուն դայրացնել, նրա մօտ կ'երգէին այդ երգը, բայց կը զգուշանային հանաքը կուլ հասցնել: Թաթար առաջնորդները, որոնք առանձին հաճոյք կը զգային մի քանի հոգով մենակ հայ գիւղացիների ծեծելու մէջ, մկների պէս կը փախչէին, եթէ դիմացինի բերանից լսէին.— Ազա՛, ես Նորքեցի եմ, ձեր հէրը կ'անիծեմ:

Նրանք այնպէս էին լսել, թէ բոլոր Նորքեցիները մաուզէր ատրճանակ ունէին եւ գիտէին, որ նրանցից մէկն ու մէկին հասցրած վիրաւորանքը անվրէժ չի կարող մնալ. Նորքեցինները եթէ ներսը ոխերիմ թշնամի լինէին, օտարի դէմ միմեանց պաշտպանելու պարտականութիւնը սրբազան էր:

Բայց պիտի խոստովանել, որ Նորքեցու սրտում լայն տեղ էր բռնում եւ գինիի սէրը: Նա խմում էր ամէն պարագաներում եւ ինչքան առաջարկուէր. բաժակ մերժելը վիրաւորանք էր ոչ միայն հիւրասիրողի, այլ եւ ամբողջ հասարակութեան հասցէին. իսկ գինին անասելի առատ էր ու յատկութեամբ հզօր. նրա մի քանի բաժակից մոռացւում էր ամենադաժան ցաւը, զուռը խոնարհւում էր ու ծերունին մանկական հրճուանք արտայայտում. անհաշտ համարուած ոսոխները գրկախառնւում էին ու միմեանց հասցրած վէրքերից դեռ չբուժուած գինու շիշերի առջեւ դառնում էին «ազիզ եղբայրներ»:

×

Ազգային ու յեղափոխական շարժումները շատ շուտ արձագանգ գտան Նորքում: Կովկասի առաջին յեղափոխական ձեռնարկին Կուկունեան արշաւախմբի մասնակցողների մէջ էր Նորքեցի Տէրուն Ցարութիւնեանը. արշաւախումբը դեռ սահմանը չանցած ձերբակալուեց եւ նրա անդամներն աքսորուեցին Սիպիրիայի արեւելեան ափի մօտ գտնուող Սախալին կղզին. Տէրունը փախաւ այնտեղից, եկաւ Նորք, մի առ ժամանակ պահւեց նրա այգիներում, ապա անցաւ Իրան, ուր մինչեւ մահը մնաց յեղափոխական գործի մէջ Ստեփան Ստեփանեան անունով: Խանասորի արշաւանքին մասնակցեցին երեք հոգի. Խանդեան [?], Ցովհաննիսեան եւ Վիրաբեան: Զօրու եւ Մոսունի արշաւախմբին մասնակցեց ու կռւում սպանւեց Արտաշ Տէր Մաթէոսեան:

Հայ եկեղեցական կալուածների՝ ցարի կառավարութիւնից գրաւման առթիւ Երեւանի հռչակաւոր ցոյցին, երբ 3000 հոգի գնդակների տակ մի քանի անգամ խորտակելով զօրքի ու ոստիկանութեան շղթաները 20 քիլոմեթր ոտքով ճանապարհ կտրեցին ու հասան Էջմիածին, մասնակցեցան Նորքի բոլոր տղամարդիկ: Հայ-Թաթարական ընդհարումներին քաղաքի հայկական դիրքերից Նորքն ու Կոնդն էին, որ բարձունքից անշեղ հրացանային կրակի տակ պահելով զուտ թաթարական Դամբուլաղ թաղը, ուր կենտրոնացած էին թշնամու բոլոր ուժերը, թոյլ չտուին որ նրանք դուրս գան իրենց որջերից եւ յարձակւին հայկական բնակչութեան վրայ:

Նորքը Հ. Յ. Դ. Մրգաստանի (Երեւանի) Կեդր. Կոմիտէի կայանն էր. զինապահեստն ու զինարհեստանոցը գտնւում էին այնտեղ, ուր եւ հաւաքւում էին Շրջանային ժողովները: Առանձնապէս սիրում էին Նորքը կուսակցութեան ռազմիկ գործիչները,— Ալօեանը, Դումանը, Խեչօն, Իշխանը, Վահանը, Քղեցի Պօղոսը, Վարդանը, եւ այլք:

Կուսակցութեան շատ ու շատ ահաբեկիչներ — Պարոյրը, Եալօն, Վաղօն, Սեթօն եւ ուրիշներ իրենց գործը կատարելուց յետոյ ոստիկանութիւնից խուսափել ու ամիսներով պահւել են Նորքում այնպիսի ազատութեան եւ ապահովութեան մէջ, որպիսին նրանք չէին գտնել եւ ոչ մի տեղ:

Նորքի այգիների զմրուխտեայ կանանչների վրայ ի՜նչ առատ սեղաններ են փռուել հայրենիքի ազատութեան մարտիկների առջեւ, ի՜նչ սրբազան ուխտեր ու երդումներ են արուել ու ի՜նչ բոցկլտող ճառեր ու երգեր թնդացրել:

Ցատկապէս Զօր ու Մոսունի արշաւախմբի կազմակերպութեան ամբողջ շրջանը, 1902 թւին, Վահանի եւ Միհրանի ղեկավարութեամբ անցել է Նորքում: Ցարական ամենազօր նահանգապետի բնակարանից 8—10 քիլոմ. հեռու 50ի չափ հայդուկներ շաբաթներով Նորքի Բերդաձորում նշանառութիւն են սովորել ու ռազմափորձեր կատարել. արշաւախմբի երդման արարողութիւնը կատարուեց Նորքի Աստուածածնի եկեղեցում: Վերջին օրը մի հսկայ ճաշասեղանով խումբը պատուելուց յետոյ երգերով ճանապարհ դրուեց դէպի Արարատ:

Շատ են Նորքեցիները, որոնք սկսած հայդուկային կռիւներից մինչեւ 1921 թւի ապրիլ 2ը — անկախ Հայաստանի մայրաքաղաքի գրաւման օրը մեծամասնականների կողմից, ընկան հայրենիքի փրկութեան համար: Դժուարանում եմ թուել անուններ, որովհետեւ անկարող լինելով յիշել բոլորին, ես վախենում եմ մոռանալ մի քանիսին ու դրանով մեղանչել նրանց թանկագին յիշատակի առջեւ:

ՀԱՅԿ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

տալիս գրաւած ըլլալով, իր դիրքը ակարացած է Հունգարիոյ եւ Աւստրիոյ մէջ։

Հունգարիոյ վարչապետին եւ Հիթլէր տեսակցութիւնը տեղի պիտի ունենայ այսօր, կիրակի։ Հունգարական մամուլը այս առթիւ կը բացատրէ թէ «Գերմանիոյ, Իտալիոյ, Լեհաստանի եւ Աւստրիոյ միջեւ սերտ միութիւն մը միայն կրնայ արդիւնաւոր գործակցութիւն յառաջ բերել կեդրոնական Եւրոպայի մէջ։ Այդպիսի խմբակցութիւն մը կենսական անհրաժեշտութիւն է այսօր, չահակից պետութեանց համար։

Փարիզի մէջ անհամբերութեամբ կը հետեւին տեսակցութեան ելքին եւ կառավարութեան ուշադրութիւնը կը հրաւիրեն Գերմանիոյ յարաճուն գործունէութեան վրայ, որ կրնայ վերիվայր շրջել Եւրոպայի քաղաքականութիւնը։

Մէմէլի խորհրդարանը, այսօր

Այսօր, կիրակի, տեղի կ'ունենայ Մէմէլի (Քլայփէտա) 29 երեսփոխաններու ընտրութիւնը։ Դէպքը մեծ նշանակութիւն ունի անոր համար որ, Գերմանիա չէ հաշտուած այդ հողամասին գրաւման եւ զայն կը համարի «գողցուած՝ Լիթուանիոյ կողմէ»։ Հիթլէրականները մեծ պատրաստութիւններ տեսած են, ջախջախիչ յաղթանակ մը շահելու համար։ Հիթլէր ինքն ալ սահմանամերձ շրջան մը, Քէօնիկսպէրկ գացած է, մօտէն հետեւելու համար անցուդարձին։ Երեք երաշխաւոր պետութիւնները, Անգլիա, Ֆրանսա եւ Իտալիա իրենց դեսպաններուն միջոցաւ Գերմանիոյ ուշադրութիւնը հրաւիրեցին, որպէսզի անախորժ դէպքեր չպատահին։

Երկու Սենտիքաներու միացումը

Ուրբաթ իրիկուն վերջնապէս նուիրագործուեցաւ Աշխատանքի Դաշնակցութեան երկու թեւերուն միացումը։ Երկու հոսանքներուն ընդհ. ժողովները միասին գումարուեցան Միւթիւալիթէի մեծ սրահին մէջ եւ միացումը ողջունեցին անսահման խանդավառութեամբ։ Այս առթիւ ճառեր խօսեցան երկու կազմակերպութեանց ընդհ. քարտուղարները, Ժուհօ եւ Ռօքամօն։ Ընդունուեցաւ նաեւ յառաջիկայ գործունէութեան ծրագիրը։

Համագումարի վերջին նիստին մէջ, Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը բանաձեւ մը քուէարկեց, որով յանձն կ'առնէ աջակցիլ Ազգերու Դաշնակցութեան «այն բոլոր ձեռնարկներուն որ կրնան փակել պատերազմի ճամբան», բայց դատապարտելով «բոլոր նուաճողական արկածախնդրութիւնները», կը մերժէ մասնակցիլ «որ եւ է զինեալ միջամտութեան, որ կողմէն կամ ինչ պատրուակով ալ ըլլայ»։ Ուրիշ խօսքով, Աշխատանքի Դաշնակցութիւնը հակառակ է պատժական տնօրինութեանց։

Ասորիներու տեղաւորումը Սուրիոյ մէջ

Ազգերու Դաշնակցութեան Դ. յանձնաժողովը սեպտեմբեր 26ին քննեց Ասորիներու տեղաւորման խնդիրը։ Իրաքի արտաքին նախարար Նուրի փաշա յանուն իր կառավարութեան յայտարարեց թէ կ'ընդունի Մեծն Բրիտանիոյ դրած պայմանները։ Իրաքի կառավարութիւնը խորհրդարանին պիտի առաջարկէ նախապէս խոստացուած 125,000 ոսկիի վարկը բարձրացնել մինչեւ 250,000ի։ (Այդ պարագային Անգլիա յանձն կ'առնէ նոյնքան վճարել տեղաւորման ծախքերուն համար)։ Անգլիոյ ներկայացուցիչը յայտարարեց թէ իր կառավարութեան կարծիքով Ասորիներու Սուրիա տեղաւորման առաջարկը առողջ, գործնական եւ յանձնարարելի ծրագիր մըն է։ Յանձնաժողովը ջախջախիչ մեծամասնութեամբ որոշեց Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովին յանձնարարել այս ծրագիրը։ (Արդէն ձեռնարկուած է տեղաւորման եւ կ'ուզեն ծախքերու մնացեալ մասն ալ Ազգաժողովէն ստանալ)։

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐԸ

Աշխատանքի նախարարութեան շաբաթական տեղեկագրին համաձայն, սեպտեմբեր 21ին նպաստընկալ գործազուրկներու թիւն էր 376,988, այսինքն 501 պակաս անցեալ շաբթուան վրայ։ Անցեալ տարի միեւնոյն շաբթուն գործազուրկներու թիւն էր 322,970, ուրեմն այս տարի աւելցած է 54,028 հոգի։ Միայն Փարիզ քաղաքին եւ Սէնի նահանգին նպաստընկալ գործազուրկներու թիւն է 175,430 (անցեալ տարի՝ 156,489)։

Մեծախանակ ռազմանիւթ Հապէշիստանի համար

Ատտիս — Ապէպայէն կը հեռագրեն սեպտեմբեր 26 թուականով. —

Այժմ ակներեւ է թէ զէնքի արտածման արգելքը խզուած է եւ եթովպական կառավարութիւնը շոգենաւ մը լեցուն զէնք կը սպասէ Պելժիայէն, որ եւ է օր։ Այս բեռը արգիլուած էր պելժիական կառավարութեան կողմէ երկու ամիս առաջ եւ շոգենաւէն հանուած՝ Անվէրսի մէջ, թէեւ փոխարժէքը վճարուած էր։ Բեռը կը պարունակէ 1700 հրացան, 2300 կարճ հրացան եւ 7 միլիոն փամփուշտ։ Ամբողջ արժէքն է 3,700,000 Ֆրանք, վճարուած՝ չորս անգամով։

Զուիցերիացի մասնագէտներ կ'աշխատին տեղացի զինուորները վարժեցնել հակաօդանաւային թնդանօթներու գործածութեան։ Երեք մարզիչներէ զատ, ուրիշներ ալ կը սպասուին Զուիցերիայէն։

Մեծ փութաջանութեամբ յառաջ կը տարուի սահմանամերձ նահանգներու զօրաշարժը։ Զէնքի տակ առնուած զինուորներէն մաս մը պիտի փոխադրուի մայրաքաղաք։

Միեւնոյն ատեն ձեռնարկուած է օդանաւային ուժի վերակազմութեան։ Սեպտեմբեր 27ին երեք օդանաւեր ճամբայ ելան մայրաքաղաքէն։ Մէկը զէնք եւ ռազմանիւթ տարաւ Ցանայի շրջանը, երկրորդը՝ Տէպրէ Մարկոս գնաց, իսկ երրորդը Տիրէ Տաւա փոխադրեց Հարրարի նահանգապետը։ Այն օդանաւերը որոնք քանի չէին ծառայեր քանի մը շաբաթ առաջ, նորոգուած եւ գործածելի վիճակի մէջ դրուած են։

*** Երուսաղէմէն կը հեռագրեն թէ Մեծն Բրիտանիոյ բռնած դիրքը իտալեւհապէշական վէճին մէջ՝ մեծապէս կը գնահատուի մերձաւոր եւ միջին Արեւելքի արաբ ժողովուրդներուն կողմէ։ Իպն Սէուտ թագաւորը փափաք յայտներ է աջակցիլ Անգլիոյ իր բոլոր միջոցներով, եթէ օգնութիւն պէտք զգացուի։ Այս առթիւ յայտարարած է թէ անհրաժեշտ է պահպանել Եթովպիոյ անկախութիւնը։

*** Հապէշ կիներու միութիւնը լրջօրէն ձեռնարկած է պարենաւորումը ապահովելու։ Այս առթիւ կոչ մը ուղղելով իր սեռակիցներուն, կը յանձնարարէ ուտեստ ճարել զինուորներուն, վերահաստատելով պատերազմի կնքահայրերու սովորութիւնը։ Պալատի մեծ սենեկապանին բանակը, որ կը բաղկանայ 600 հետեւակէ եւ 400 հեծելազօրքէ, իր անձնուիրութիւնը յայտնելով կայսեր, պտոյտ մը կատարեց փողոցներուն մէջ։

Յունաստանի դերը պատերազմի պարագային

Յունաստանի ազգային տնտեսութեան գերագոյն խորհուրդը բացառիկ նիստ մը գումարեց, որ տեւեց երեք ժամ։ Կը նախագահէր վարչապետը։ Ժողովը կարգ մը որոշումներ տուաւ, նիւթապէս ապահովելու համար գործադրութիւնը այն միջոցներուն զորս կրնայ ձեռք առնել կառավարութիւնը, միջազգային կացութեան բերումով։

Ձեռնհաս աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ կառավարութիւնը հարկադրուած ըլլալով պահպանել երկրին չէզոքութիւնը, ամէն միջոց ձեռք առած է եւ պիտի առնէ, իր քաղաքականութիւնը գործադրելու համար։ Միեւնոյն ատեն կը ջանայ ապահովել պարենաւորումը, այն պարագային երբ արգելքի հանդիպին ծովային փոխադրութիւնները։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀՐԴԵՀ ՄԸ ՓՃԱՑՈՒՑ չարժանկարի մեծ հաստատութիւն մը, Հռոմի մէջ։ Տասը միլիոն լիր կը հաշուեն վնասը։ Հրդեհը արտեւստանոցէ մը ծագելով, տարածուեցաւ անակնկալ արագութեամբ։ Մարդկային զոհ չկայ։

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ՎԻԷՆԻ Կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր եւ Մուրատ խումբերու բոլոր ընկերները վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 1.30ին, իր «Խաժակ» Ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը կարեւոր է։

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 5ԻՆ ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

Salle Ingénieurs Civilsի ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

19, Rue Blanche. Métro Trinité.

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ **Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ**

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿԵՐՆԵՐ **Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ** ԵՒ **Մ. ՍԱՍՈՒՆԻ**

Կ'արտասանէ ՏԻԿԻՆ ԱՐՇԱԼՈՅՍ ՍԱՐԳՍԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 5ԻՆ

ԼԻՕՆԻ ՄԷՋ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 12ԻՆ

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ.— Հոկտ. 13ին, կիրակի կէսօրէ վերջ

«ԱՐԱՐԱ»Ի ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ 17ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

ՀԱՅ ԼԵԳԷՈՆԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

Նախագահութեամբ Միութեանս Պատուոյ Նախագահ

Պ. ՏԻՐԱՆ ԹԷՔԷԵԱՆԻ

կիրակի, 29 Սեպտեմբեր ՇԱԹՕ ՏԷ ՖԼԷՕՐԻ ՄԷՋ

Փափաքողները կրնան մասնակցիլ վճարելով ծախքերուն համար 2 ֆր.։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Պանեօ - Քաշանի «Արծիւ» կոմիտէն իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ

ԸՆԿԵՐ ԳԵՂԵՑԻԿ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ

մահուան առթիւ՝ իր ընտանիքին եւ պարագաներուն։

Սեդրակ Տէր Մատթէոսեան, Մատթէոս եւ Խաչիկ Տէր Մատթէոսեան, Տէր եւ Տիկին Տուրդութեան (Մարսէյլ), Շահանիկ եւ Մէօհրիփալէ Թեւանեան (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Միհրան Թեւանեան եւ զաւակունք (Սելանիկ), Այրի Տիկին Աղաւնի Թեւանեան եւ զաւակունք (Պոլիս), Տէր եւ Տիկին Յակոբ Մատթէոսեան (Ալեքսանտրէթ), Տէր եւ Տիկին Արտաշ Տէր Մատթէոսեան (Վիէննա), Այրի Տիկին Տէր Մատթէոսեան եւ զաւակունք (Կալաց), ինչպէս նաեւ բոլոր պարագաները սրտի խորունկ ցաւով կը ծանուցանեն յանկարծական մահը իրենց սիրելի կնոջ, մօր, քրոջ ու հարսին՝

ՏԻԿԻՆ ԶԱՐՈՒՀԻ ՏԷՐ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆԻ

որ տեղի ունեցաւ 26 սեպտեմբերին, 59 տարեկան հասակին մէջ։

Յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի 30 սեպտ. երկուշաբթի առաւօտ ժամը 10ին, Lisieux (Calvados) Hôpital Hospice de Lisieuxի մէջ։

ԾԱՆՕԹ.— Մասնաւոր մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել։

ՏՈՔԹ. ԱՐՇԱԿ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

ՎԿԱՅԵԱԼ ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ ՊԵՏ. ՎԿԱՅԱԿԱՆՈՎ

ՄԱՆԿԱԲԱՐՁ, ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԿԱՆԱՆՑ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆՑ

BAUDELOCQUEի ՄԱՅՐԱՆՈՑԷՆ

Հիւանդ կ'ընդունի Չորեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը ժամը 10 – 12

Maison d'ACCOUCHEMENT

35 ՍԵՆԵԱԿ, ԱՐԴԻԱԿԱՆ CONFORTՈՎ

36, Cours de Vincennes, Մէթրօ՝ Nation, հեռաձայն Diderot 03-96

ՄԱՏՉԵԼԻ ԳԻՆԵՐ PRIX à FORFAIT

ՃՇԴՈՒՄ.— Բարձր Հայքի Հայրենակց. Միութեան Մարսէյլի կեդրոնը Փարիզի մասնաճիւղէն ստացած է 400 ֆր. եւ ոչ թէ 490 ֆր., կամ Հ. Բ. Միութենէն, ինչպէս տպուած էր սխալմամբ։

50 մէթր հեռու ԻՍԻի կայարանէն եւ 23 եւ 32 թիւ հանրակառքերու կայարանէն, վարձու են (tout confort) յարկաբաժիններ, 1 փիէսոց 2000 եւ 2 փիէսոց **2300** ֆր.։ Շարժ. շոգեհաւ միասին երկու խանութներ վար գինով երկու խանութներ։ Դիմեցէք տեղւոյն վրայ, 72 Bld. Rodin, à Issy-les-Moulineaux.

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ԱՃՈՒՐԴՈՎ ՎԱՃԱՌՈՒՄ

դատական վճռագրով. Փարիզ 21-23 թիւ Rue Saulnier (9րդ թաղամաս. Rue Lafayetteի կից), նպարեղէնի եւ խմիչքի «ֆօն տը քօմէրս» մը պիտի ծախուի, շատ նպաստաւոր պայմաններով եւ նոտարութեան միջոցաւ, յառաջիկայ Չորեքշաբթի, 2 Հոկտեմբեր կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ի։։

Դիմել անմիջապէս ստանալու համար հարկ եղած տեղեկութիւնները եւ մանրամասնութիւնները՝

66, Rue des Petits-Champs, Paris (Avenue de l'Opéra).

ETUDE DU MAITRE

JEAN MOROT, Notaire

եւ կամ

ԻՐԱՒԱԳԷՏ Վ. ԽԱՐՃԱՆԵԱՆԻ

44, Rue Lafayette, Paris (10).

Tél. Provence 78-38.

Ամէն օր 10էն 12 եւ 5էն 7։

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ արտաքին նախարարը, որ Ժընեւ կը գտնուի, հերքեց այն զրոյցը թէ բանակցութիւններ կը կատարուին, օդանաւային դաշինք մը կնքելու համար Լեհաստանի, Գերմանիոյ եւ Հունգարիոյ միջեւ։ Սակայն եւ այնպէս, միջազգային մամուլը մեծ ուշադրութեամբ կը հետեւի Հունգարիոյ վարչապետին ճամբորդութեան։

ԻՏԱԼԻԱ ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ ՅՈՐԵՆ ԳՆԵՑ Խ. Միութենէն, ի նախատեսութիւն պատերազմի։

(Շար. ը Գ. էջէն)

հասնի 75×37 սանթիմեթրի։ Ցատակը ջուր է երեք մեթր խորութեամբ, վրան նետուած են երկու փայտեր, որոնց կառչած եմ օրն ի բուն։ Պատերը գամէ են։ Գիտեմ որ պիտի մեռնիմ, քանի մը օրէն պիտի գնդակահարեն զիս, մահէն չեմ վախնար, սակայն մինչեւ մահ զիս այս վիճակին մէջ դնելով կիսովին խելագարած եմ...»։

Կրէհըմ, արձանագրելէ վերջ թէ խղճալի այս մարդոց մէկ մասը խելագարած էր իրապէս իրենց կրած չարչարանքներուն ազդեցութեան տակ, կ'աւելցնէ որ կրաւորական նոյն ընդդիմութեան դիմած եւ նոյն չարչարանքներուն ենթարկուած էին նաեւ ընկերվարականներ։

ՀԱՐԿԱՏՈՒՆԵՐՈՒ

ԱՆՀԱՏԱԿԱՆ ԾԱԽԵՐՈՒ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

Mr. PARMAC, (Expert-Fiscal)

ՀԱՐԿԱՅԻՆ ՓՈՐՁԱԳԷՏ

28 Bld. Strasbourg, Paris (10)

ՀԵՌԱՁԱՅՆ Botzaris 17-64

ԿԸ ՊԱՇՏՊԱՆԷ ԱՄԷՆ ՀԱՐԿԱՏՈՒԻ ԱՆՀԱՏԱԿԱՆ ՇԱՀԵՐԸ

Դիմեցէք անոր՝ ձեր առեւտրական, արհեստագիտական եւայլն. նական կեանքի բոլոր խնդիրներու համար։ Կը լուսաբանէ հարկային, իրաւագիտական եւ ընկերութեանց վերաբերեալ բոլոր խնդիրները։

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐ, որպէսզի որ եւ է դժուարութիւններու չհանդիպիք, գործադրեցէք՝ ՓԱՐՄԱՔԻ ՀԱՇՈՒԱԿԱԼԱԿԱՆ մեթոտը, որ կը համապատասխանէ ամէն պահանջի։

Աւելի տեղեկութիւն առնելու համար գրեցէք մեզի (դրոշմաթուղթ մը ղրկելով պատասխանին համար)։

Պ. ՓԱՐՄԱՔ կ'ընդունի ամէն օր ժամը 9-12 եւ ժամադրութեամբ։

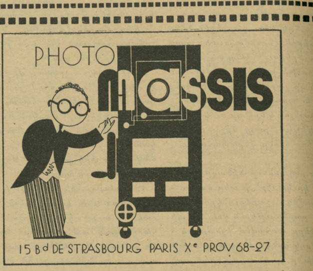

Maison KHENDAMIAN

ԱՄԷՆԷՆ ԱՐԴԻԱԿԱՆ ՆԿԱՐՆԵՐԸ՝ ՉԱՓԱՒՈՐ ԳԻՆԵՐՈՎ

ՔԱՌԹ ՓՈՍԹԱԼ՝ 12ը 25 ֆրանք։ ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ նկարներու մասնագիտութիւն. քաշուած մեր STUDIOի կամ հարսանիքին վայրը՝ առանց յաւելումի՝ 12ը 125 ֆրանք։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՈՐ ԳՐԱՏՈՒՆ

66, Rue Mouffetard. PARIS (5)

Tél.: Port-Royal 01-42 Métro: Place Monge

ԷԼԷԿՏՐԱՆ տպարանին կից բացուած է նաեւ գրատուն մը, ուր պիտի գտնէք հայերէն եւ ֆրանսերէն ամէն տեսակ գիրքեր ինչպէս նաեւ դասագիրքեր եւ բառարաններ՝ խիստ չափաւոր գիներով։

ԿԱՐԵՒՈՐ ԲԱՂԱՐԻՆ

ETABLISSEMENTS PARISIENS

TIP-TOP

9 & 11, Rue Friand, Paris (14)

Métro: Alésia. Tél. Lecourbe: 93-51

Խմիչքի հանրածանօթ տունը TIP-TOP կը ծանուցանէ, որ կը վաճառէ ընտիր տեսակի ԳԵՏՆԱԽՆՁՈՐ (pomme de terre)։

Մասնաւոր գին ՄԱՐՇԷՃԻՆԵՐՈՒ եւ նպարավաճառներու համար՝ livraison տեղւոյն վրայ։

Մասնաւոր անձերու livraison à domicile 25 քիլօէն սկսեալ։

ՄԱՐՇԷՃԻՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Confection BARMIN

(Prop. BAROUTDJIAN)

Spécialité de tabliers d'enfant

Blouses de dames. robes barboteuses etc. etc.

31, Rue Bergère 31. Paris (9)

Métro: MONTMARTRE

Ապսպրանքները կը ղրկուին Ֆրանսայի ամէն կողմերը contre remboursementով։

ՏՈՔԹ. ՍՊԱՐԹԱԼԻ

ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ

Նախկին գլխաւոր բժիշկ եւ վիրաբոյժ Իզմիրի Ազգ. հիւանդանոցի

33, Rue Poissonnière (Rex սինէմային ճիշտ քովը)

մէթրօ՝ Bonne-Nouvelle

ընդունելութիւն ամէն օր ժամը 14—18 եւ ժամադրութեամբ։

ԿՈՒԶԷ՞Ք ՁՈՒՏ ԽԱՂՈՂԷ ԵՒ ԱՆԻՍՕՆԷ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԱԾ ՕՂԻ ԽՄԵԼ

ՀԱՐՑՈՒՑԷՔ ՓՆՏՌԵՑԷՔ ԵՒ ԳՆԵՑԷՔ

ՐԱՔԻ ՏԻԻՋ

ԱՐՔԱՅԱԿԱՆ ԽՄԻՉՔ

ԿԱԶԴՈՒՐԻՉ ԱՆԱՐԱՏ ԱԽՈՐԺԱԲԵՐ

Պոլսոյ օղին է որ ձեր ուզածին պէս կը ճերմկնայ եւ քէյֆ կուտայ։

Ֆրանսայի համար արտօնատէր՝ Յ. ՏԱԼԱՔԻՒՔԷԵԱՆ

8, Rue Suffren, MARSEILLE, Tél. D. 70-89

Փարիզի ներկայացուցիչ Գ. ՃԻՏԷՃԵԱՆ,

75, Ave. Victor-Hugo, Clamart (Seine)

Լիօնի ներկայացուցիչ ՃԸՆԿԸՏՐԵԱՆ եւ ԹԷՐՉԻԵԱՆ

211, Rue de Créqui